

5
66

✠
BIBLIOTECA
DEL REAL MONASTERIO
DE HUERTA.
Núm. 2.

Sept 22
And 30
Vol 5

ALPHONSI
TOSTATI
HISPANI,
ABVLENSIS
EPISCOPI

Philosophi, Theologi, ac Pontificij Iuris Cæsareiꝑ; consultissimi,
nec non linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

OPERV M

TOMI VI. PARS II.

CONTINENS

COMMENTARIA IN II. PARTEM I. REGVM.

Nunc primum in Germania post Venetas impressiones diligentissime in lucem edita.

PERMISSV

SVPERIORVM.

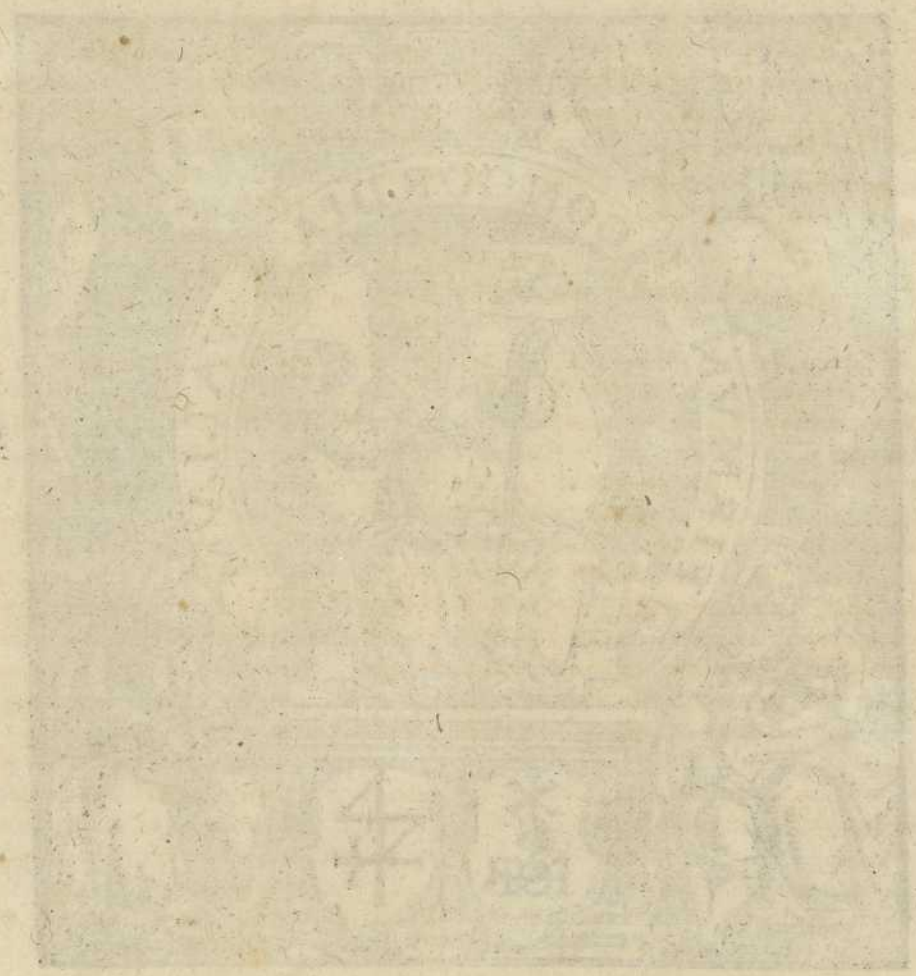

COLONIAE AGRIPPINAE,
Sumptibus Ioannis Gymnici, & Antonij Hierati.

ANNO M. DC. XIII.

ALPHONSO
TO STATA
HISPANIA
ABVLENSIS
EPISCOPUS

Philosophi, Theologi, et Jurisconsulti
et Canonici Gregorij et Hieronymi
OPUS
TOMI VI PAR. II
COMMENTARIA IN I. PART. M. REGVM

LIBRARIUM
1554-1555
COLONIA AGRARIA
Simplicius Iovannicus & Antonius H. m. d. c. xii.

ALPHONSII TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS.

COMMENTARIORVM IN PRIMVM LIBRVM REGVM

Pars Secunda.

CAPITVLVM XV.

A
1. q. 1. c.
Domi-
nus 3.
q. 1. ca.
auda-
ter. su-
pra eo.
10.
Exo. 17
1. q. 4.
e. eccle-
sia. 6.
in pec-
cato
cuius.
2. q. 7.
en. nos.
8. item
cū Ba-
li. 24.
q. 3. in
princi-
pio.

T dixit Samuel ad Saul. Me-
misit Dominus, ut ungerem
te in Regem super populum
eius Israel: nunc ergo audi
vocem Domini. Hec dicit
Dominus exercituum: Re-
censui quaecunque fecit A-
malec Israeli, quomodo resti-
tit ei in via, cum ascenderet

de Aegypto. Nunc ergo vade, & percutite Amalec, & de-
molite universa eius: non parcas ei, & non concupiscas
ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro usque ad mu-
liorem, & parvulum, atque lactentem; bouem, & ovem;
camelum, & asinum.

B
De
trans-
gressio-
ne Saulis
in bello
contra
Ama-
lec.

Dicito in præcedentibus de bello Saulis cōtra Philistijm,
hic agitur de transgressione eius in bello contra Ama-
lec. Fuit autem ista transgressio partim ex iactantia, ut quidam
volunt, scilicet, quia reservavit Regem Amalec viven-
tem ad triumphum suum, ut sciretur, quod ipse habebat
quendam Regem vinctum in potestate sua. Vel trans-
gressus est ex misericordia quadam circa eum. Ex cupi-
ditate quoque prævaricatus est in quantum reservavit op-
tima quæquæ terræ Amalec. Et diuiditur in duo, quia pri-
mò ponitur mandati diuini denunciatio: secundò eiusdem
transgressio ibi. Et apprehendit Agag. Prima in duas, quia pri-
mò ponitur iussio: secundò aliqualis executio ibi. Præcepit
itaque.

C

An quæ habentur hic habeant ordinem ad præcedentia.

Q V Æ S T. I.

CIRCA primum quæret aliquis, an ea, quæ dicuntur hic,
habeant consequentem ordinem ad præcedentia, vel sit
aliqua transmutatio.

Respondendum est, quod ea, quæ dicuntur hic de bello
contra Amalec, non possunt habere ordinem posterioritatis,
vel prioritatis ad ea, quæ ponuntur supra immediatè. Nam

in cap. præcedenti ab illo loco: At Saul confirmato Regno
non describitur aliqua specialis historia Saulis, sed quædam
collectio brevis omnium gestorum Saulis, & cognationis ei-
us, & omnium quæ ad eum pertinet: ideo nihil de gestis Sau-
lis potest continuari illi, tanquam habens ordinem præcessi-
onis, vel posterioritatis, quia nihil ante illud est, nec post illud;
cum ibi contineantur omnia gesta Saulis in summa: fit tamen
continuatio ad id, quod habetur in toto. c. præcedenti ante
locum illum, in quo descriptum est bellum quoddam, quod
habuit Saul contra Philistijm. Et dicendum quod istud
quod habetur hic de bello Amalec, fuit post illud: nam post
confirmationem Regni Saulis non habuit aliquid bellum
ante illud. Nam immediatè ut confirmatus est in regem, supra
c. 11. & 12. incepit colligere exercitum, & accepit tria millia vi-
rorum, supra cap. 13. Posuitque mille viros cum Ionatha in
Gabaa: ipse autem retinuit sibi duo millia in Bethel, Iona-
thas verò pugnavit contra stationem Philisthinorum, quæ
erat in Gabaa, supra c. 23. Ex quo Philisthini congregati sunt
contra Israel, & factum est bellum, quod habetur præcedenti.
c. Non ergo fuit aliquod bellum Saulis ante illud post confir-
mationem Regni: istud verò quod fuit contra Amalec, neces-
se est, quod post illud fuerit: deinde autem dubitabatur,
an istud bellum fuerit immediatè post illud bellum con-
tra Philistinos, vel intercidit magnum tempus. Dicen-
dum est, quod non potest patere: satis tamen credendum
est, quod non intercidit magnum tempus: quia Deus
reservabat istud pro Saule: nam prænunciatum fuerat Nu-
mer. capit. vigesimo quarto de Saule, quomodo pugnaturus
esset contra regem Agag, cum dicitur: Tolleretur propter A-
gag rex eius, & auferetur regnum illius: ideo verisimile est,
quod in principio regni sui hoc ei cōmiserit, cum adhuc gra-
tus erat ei. Et dixit Samuel, ad Saul. Deus volebat, quod dele-
retur Amalecitas, sicut per Moysen iussum fuerat, & ad hoc pa-
rauerat Saulem; ideo iussit Samueli, quod diceret Sauli, quod
iret contra Amalec. Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super
populum eius Israel. Samuel volens hic persuadere Sauli, quod i-
ret contra Amalecitas obediens præcepto Domini, denunci-
avit ei beneficium, quod Deus egerat illi, scilicet, quod con-
stituerat eum in regem, ut per hoc fleteret ipsum ad executi-
onem diuini mandati: sic enim Deus consueverat fletere Iu-
dæos ad obseruationem legum suarum: nam cum essent

D

E

F

Samuel
suadere
vult
Sauli,
ut pug-
net con-
tra A-
male-
citas.

A in monte Sinai, & velle eis dare legem, dixit: Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi: si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. vt patet Exod. 19. cap. Item ista commemoratio regni collati persuadebat alio modo, scilicet, Deus vnixerat Saulē in regem ad hoc, quod erueret Israelitas de manu hostium, sicut constat supra cap. 10. scilicet. Ecce vnxit te Deus super hereditatem suam in principem, & liberabis populum eius de manu inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt: incumbere ergo Sauli ex necessitate suscepti regni pugnare contra hostes Israel: Sed Amalecitas erant hostes Israel decreto Dei, ergo debebat pugnare contra illos. *Nunc ergo audi vocem Domini*, id est, quia Deus fecit te regem, audi præceptum eius, & exequere. Alij dicunt: Nunc audi vocem Domini, id est, quamquam ante hoc non audiisti vocem Domini; tamen saltem nunc audi, scilicet, fuerat præceptum Sauli, quod non immolaret quouſque descenderet Samuel in Galgalam post septem dies, immolauit tamen ante hoc: vnde Deus iratus est propter transgressionem præcepti: dicit ergo hic Samuel: Nunc audi vocem Domini, id est, saltem nunc audi. *Hæc dicit Dominus exercitum*. Samuel erat missus à Deo, ideo refert hic quid Deus ei dixerit. Vocatur autem hic Dominus exercituum, quod attinet ad præsens, quia Samuel loquebatur hic Sauli de exercitu, & quia forte putaret durum esse pugnare contra omnes Amalecitas, timeret. Dixit ergo Samuel, quod Deus erat Dominus exercitum, id est, potens in exercitiis, scilicet, quod posset ei dare victoriam de Amalec. *Recensui quæcumque fecit Amalec Israel*. Ista sunt verba Dei, id est, ego recordatus sum, & recogitavi apud me omnia mala, quæ fecit Amalec Israel: ideo volo, quod percutias illum, vsquequo deleatur. *Quomodo resistit ei in via, cum ascenderet de Ægypto*. scilicet, Amalecitas pugnauerunt contra Israelitas in via, scilicet in deserto, cum ascenderent de Ægypto nihil facientibus Israelitis. Sciendum autem, quod Amalecitas pugnauerunt contra Israel in deserto: primo parum post transitum maris rubri in mansionem, quæ vocatur Raphidim. Nam ex insidijs venit, & percussit illos, qui erant in extremitate exercitus, qui fatigati resederant, volebatque irruere super reliquum castrorum: Moyses verò misit Iosue cum viris belli contra Amalec, & percussus est, atque fugatus à facie Israel: Exod. capit. 17. iterum autem pugnavit Amalec contra Israel. Fuerat enim primum bellum in primo anno ab exitu de Ægypto circa finem mensis secundi. Secundò autem pugnavit in Cadesbarne anno secundo ab exitu de Ægypto, & ibi simul Amalecites, & Chananeus pugnauerunt contra Israel, vt patet Numeri 14. capit. propter hoc autem, quia iniuste nimis Amalecitas læserunt Israelitas, Deus iussit, quod haberet cum eis inimicitias perpetuas, promittens, quod ipse deleteret eos, Exod. capit. decimo septimo, scilicet: Dixit Dominus ad Moysen: scribe hoc ob monumentum in libro, & trade in auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec de sub cælo. Moyses quoque paulo ante, quàm moreretur, valde commendauit Israelitis, quod pugnarent contra Amalec: ita Deuteronom. capitulo vigesimo sexto, scilicet: Memento quid fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassii residebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus, & non timuerit Deum: cum ergo Deus dederit tibi requiem in terrâ, quam pollicitus est, delebis nomen eius sub cælo: caue ne obliuiscaris.

Quare Deus non iussit Chananeum deleri sicut Amalecitas, ipse enim etiam pugnavit contra Israel.

Q V A E S T. II.

QUÆRET aliquis, cum Deus iussit hic deleri Amalecitas, quia resisterant Israeli, quare non iussit deleri Chananeum regem Arad, quia etiam ille pugnavit contra Israel: simul enim Amalecitas, & Chananeus percusserunt Israelitas in Cadesbarne, vt patet Numeri capit. 14. Aliquis respondebit, quod Deus iussit hic de Amalecitis, & non de Chananeis, quia magis peccauerunt Amalecitas, eo quod ipsi pri-

mo pugnaverunt contra Israel, quàm omnes aliæ gentes: & in hoc dederunt occasionem cæteris gentibus pugnandi contra Israel: vnde Deus nimis comminatur eis, quia ipsi primo pugnarunt, vt patet Numeri capitulo vigesimo quarto, scilicet: Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur, id est, prima de gentibus, quæ pugnavit contra Israel fuit Amalec, ideo extrema eius perdentur, id est, ad vltimum ipse peribit. Sed ista ratio non stat, nam quamquam aliquid mereretur Amalec super alias gentes, quia primo pugnavit, non tamen tantum, vt ipse penitus periret, & aliæ gentes non. Alij respondent aliter, scilicet, quod Amalec iussus est deleri totaliter, quia magis peccauit, scilicet, eo quod Amalecitas pugnaverunt bis contra Israel, Chananeus autem pugnavit semel. Sed hoc non stat: quia sicut Amalecitas bis pugnaverunt, ita & Chananeus regis Arad: primo enim isti Chananeus pugnaverunt contra Israel in Cadesbarne, quando ipsi, & Amalecitas simul pugnaverunt: Numeri capit. 14. Secundo pugnaverunt Chananeus contra Israel anno 40. ab exitu de Ægypto apud terram Edom, & vicerunt eos, atque ceperunt prædam de Israel: ergo utriusque æqualiter pugnaverunt contra Israel, & merebantur æqualiter deleri. Sed dicendum, quod ista quæstio fundatur super ignorantia veri, præsupponit enim, quod Amalecitas deleri fuerint, & non Chananeus. Sed falsum est, quia primo deleri sunt Chananeus: licet Deus non iussit illos deleri: nam cum anno Quadragesimo, ab exitu de Ægypto pugnavit Chananeus rex Arad contra Israel, & ceperit prædam, Israel voto se obligans Deo ait: si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius: exaudivitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananeum, quem ille interfecit subuersis vrribus eius, & sic Chananeus regis Arad finem acceperunt anno Quadragesimo, ab exitu de Ægypto. Nunc ergo solum iussit Deus deleri Amalecitas. De hoc Num. cap. 21.

Quare Deus iussit tantam penam infligi Amalecitis, cum parum peccassent contra Israel.

Q V A E S T. III.

QUÆRETUR vterius, quare Deus iussit tantam penam infligi Amalecitis, cum parum peccassent: nam aliæ gentes pugnaverunt sepius contra Israel, sicut Philisthini, Moabites, Ammonites, Idumæi: nullam tamen harum gentium iussit Deus penitus deleri. Aliquis respondebit, quod hoc erat, quia Moabites, Ammonites, Idumæi erant cognati Israelitarum, scilicet, omnes de stirpe Abraham, & Loth consobrini sui: vnde propter hoc in introitu terræ Chananeum cum Israelitis transirent apud terram Edom, Ammon, & Moab iussit Deus, quod nequaquam pugnarent contra illos: eo quod non daret quicquam eis de terra illorum propter Abraham, & Loth, vt patet Deuteronom. capit. 2. Amalecitas autem non pertinebant ad hanc stirpem, ideo iussit eos deleri. Dicendum quod non stat, quia tantum pertinebant Amalecitas ad stirpem Abraham sicut Idumæi, quia Idumæi erant filij Esau, qui vocatur Edom, & habitauit in terra illa, quæ nunc vocatur Idumæa, vt patet Genes. 36. Amalecitas autem descenderunt à quodam nepote Esau: nam genuit Esau Eliphaz, Eliphaz autem genuit Amalec, ita Genes. 36. cap. & sic Amalecitas, & Idumæi eadem gens sunt, sed Amalecitas sunt proprie tanquam quædam pars Idumæorum, quod etiam satis apparet, quia terra Amalecitarum erat apud terram Idumæorum, & nulla videbatur esse media inter eas: ambæ autem erant ex parte meridiana Israel. De terra Edom patet Numer. capit. vigesimo quarto. De terra Amalec patet infra in litera, & infra 30. capit. vbi dicitur, quod Amalecitas irruerunt super ciuitatem Sicelec, quæ erat in terra Chananeum ex parte Australi, ergo non stat ista ratio. Item dato, quod non essent Amalecitas cognati Abraham sicut Idumæi, Ammonites, & Moabites: tamen etiam ratio non stat, quia Philisthini pugnaverunt sepius contra terram Israel, quàm aliæ gentes: tamen Deus non iussit Philistinos deleri.

Respondendum est de Chananeis, & Philistinis antiquam

Respond.
aut.

A quam quicquam boni, vel mali facerent Israelitis Deus iussit, quod occiderent eos: non relinquentes ex eis virum, aut feminam, paruulum, aut senem Deuteronom. capitul. 20. imò comminatus est, quod si Israelitæ non occiderent omnes istos, euenirent eis multa mala, sicut apparet Numeri capit. 33. & Iosue. 23. scilicet; Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ, qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus: & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestræ, & quicquid illis facere cogitaueram, vobis faciam: Israelitæ tamen multos Chananeorum reliquerunt viuentes cupiditate tributorum. Nam fecerunt eos sibi tributarios: Iosue 16. & Iudic. capit. 1. Ideo propter istud demeritum Israelitarum Deus permittit, quod manerent illi Chananej ad aduersandum eis, vt Iudic. 3. capit. Et sic non iubebat eos deleri, quia erant instrumenta diuinæ iustitiæ contra Israel. Sed tunc dicitur, quid de Moabitibus, Ammonitis, & Idumæis, quos Deus non iusserat occidi à principio, nec post, quamquam sæpe pugnaissent contra Israel? Respondet aliquis, quod hoc fiebat, quia isti morabantur in circuitu Israel, & Deus volebat illos reseruare, & essent flagella contra Israel, quando peccaret, sicut reseruauit alias gentes. Iudic. capit. 2. & 3. Sed hoc non stat, quia eodem modo Amalecitarum erant coniuncti terræ Israel in latere Meridiano eius, & aliquando faciebant impetum in terra Israel, sicut quando irruerunt in urbem Sicleg, & duxerunt inde captiuas vxores Dauid, infra capitul. vigesimo nono, & trigesimo. Respondendum est ergo, quod nos non possumus assignare causam, quare Deus magis iussit puniri sic Amalecitas, quam alias gentes: constat enim quod omnes alie gentes, quæ erant in circuitu Israel, merebantur ita puniri, sicut Amalecitarum quantum ad mala, quæ fecerant Israelitis: Deus tamen aliquando quosdam peccatores punit, alios autem æqualiter aut magnos peccatores impunitos reseruauit, sicut quotidie apparet, quia ad aliud tempus eorum pœnæ sequestrata sunt: fortè autem potest dici, quod Amalecitarum ex aliqua alia causa meruerant valde puniri, ideo quâquam propter mala, quæ fecerunt Israelitis, non mererentur ita cito deleri, tamen deleti sunt propter alia peccata. *Nunc vade, & percutite Amalec. scilicet, occide omnes Amalecitas nulli parcendo. Et demolire vniuersa eius, id est, destrue omnia, quæ pertinent ad Amalec, scilicet non solum homines, sed etiam pecora, & vrbes, & quæcunque suppellectilia, ita vt nō maneret aliqua memoria: nam si deleberentur viri, & manerent vrbes, vel aliquid de Amalec, iam saltem in illo conseruaretur memoria Amalec.*

An Saul occiderit omnes Amalecitas præter Regem.

Q V A E S T. IIII.

C **Q**UÆRET aliquis, an Saul istud fecerit. Nec aliquis putet, quod quæramus, an Saul compleuerit totum præceptum Domini, quia manifestum est, quod non compleuit, vt apparet ex litera, cum Deus iussit omnia consumi, quæ pertinebant ad Amalec; Saul tamen reseruauit pecora, & vestes, & omnia bona, quæ reperit in terra Amalec, infra in litera, sed quæramus an occiderit omnes viros Amalec, præter regem. Aliquis dicet, quod sic, quia dicitur infra in litera, & apprehendit Agag regem Amalec viuum: omne autem vulgus interfecit in ore gladij. In contrarium videtur, quod manserint aliqui Amalecitarum, quia quando mortuus fuit Saul in bello, venit quidam vir ad Dauid, qui dixit se occidisse Saulem, & ait: Amalecites sum, infra 2. libr. capitul. primo.

Respondendum est, quod Saul deleuit omnes viros Amalec, scilicet, quod ipse egit quantum potuit, vt omnes deleteret, nec quemquam sponte reseruauit præter Agag regem Amalec: multi tamen effugerunt strages illas in terram aliam, & postea redierunt ad terram Amalec habitantes vbi primo. Vnde in breui factus est magnus populus ita, vt videretur nullam vnquam cladem fuisse inflictam Amalecitis: nam & tempore Saulis paulo ante mortem eius Amalecitarum erant iam magnus populus, & irruentes faciebant prædas in terra Chanaan: sic enim fuit cum pugnauit Saul contra Philistinios, & mortuus est: ipso enim tem-

pore irruerunt Amalecitarum in Siceleg, quæ erat ciuitas terre Chanaan, & succenderunt eam ducentes magnam prædam, infra capitul. vigesimo nono, & trigesimo. vnde ex litera colligitur ibi, quod magnus exercitus erat Amalecitarum: sic etiam fuit de Madianitis: nam iussit Deus Moysi, quod deleteret terram Madian: ipse autem misit illum exercitum: & dicitur quod occiderunt omnes viros terræ Madian. Numeri capitulo trigesimo primo. Et tamen postea in breui Madian factus est magnus populus, eo quod ibi erant multi, qui fugerunt de bello, & postea redierunt in terram illam: vnde postea Madianitarum dominati sunt 7. annis Israelitarum: Iudic. capitul. sexto, & veniebat quolibet anno exercitus magnus de terra Madian super Israelitas: Iudic. 6. & 7. Cum autem dicitur, quod interfecit Saul omne vulgus in ore gladij, intelligendum est de omni vulgo, quod non effugit: multi namque de bello fugerunt, sicut ait Iosephus, & quia neminem eorum sponte Saul reseruauit, sicut reseruauerat regem Agag, dicitur occidisse omnes Amalecitas.

An Israelitæ tenebantur iterum conari destruere nomen Amalecitarum.

Q V A E S T. V.

QUÆRETUR vltius, cum hac vice non fuit deletum nomen Amalec de sub cælo, an debuerint Israelitæ iterum dare operam, vt deleberent illud. Videtur autem quod sic, quia præceptum Dei exactissimè implendum est: sed ipse iusserat per Moysen, quod deleberetur nomen Amalec sub cælo Deuteronom. vigesimo quinto. Deus quoque ante illud prænuñciauerat Exod. capitul. decimo septimo. ideo cum nunc non fuerit completum, videtur quod debuit postea quicquam fieri ad complendum. In contrarium videtur, quia postea nunquam Deus iussit hoc compleri: si tamen adhuc illud caderet sub præcepto, sicut à principio cadebat, Deus illud iussisset: ergo iam non manebat necessitas illud implendi. Respondendum est, quod aut hic quæritur quantum ad deletionem eorum, quæ ex prima vice non fuerunt deleta, scilicet ouium, & vestium, & reliquorum, quæ adducta sunt de terra Amalec: aut agitur de hoc quod Israelitæ iterum redirent contra Amalecitas, vt eos, quos prima vice bello fugientes capere non potuerunt, occiderent. Quantum ad primum dicendum, quod Israelitæ debebant complere mandatum Domini, quod fuerat completum, scilicet, quod omnes vestes, & omnia pecora, quæ duxerant de terra Amalec consumerent, quod patet ex eo, quod fecit Samuel: nam Saul reseruauerat regem Agag viuentem: fecit autem Samuel illum coram se adduci, & diuisit in frusta, vt infra in litera. Et hoc quia non fuerat impletum præceptum Domini in illo: ita ergo cum in cæteris, quæ ducta fuerant de terra Amalec, non fuisset impletum præceptum, debebat tunc impleri, scilicet, vt omnia destruerentur per ignem, vel alias, & pecora caderentur, ita vt nihil maneret ad hominum vilitates. Si autem quærat, an deberet impleri præceptum Domini quantum ad hoc, quod Israelitæ iterum redirent ad terram Amalec, & deleberent eos, qui priori bello occisi non fuerunt. Respondendum, quod non: nam post hoc vixit Saul, & Amalecitarum erant iam in magna multitudine: non iussit tamen, quod rediret ad occidendum illos: sed adhuc de Saule, quod non redierit, non est admirabile; quia iam ipse displicuerat Deo, & Deus eum penitus abiecerat, ideo nihil ei iuberet. De Dauid tamen est mirabile, cum esset ipse vir valde deicola, & acceptus illi, quare Deus non iussit, vt iret ad delendum Amalecitas, si fortè ad huc mandatum Dei obligaret. Etiam dato quod Deus non iuberet, si Dauid crederet, quod adhuc obligaret illud præceptum, ipse per se expleret: nunquam tamen pugnauit contra Amalecitas, nisi cum diripuerunt vxores eius, & tunc non ex hac causa, sed propter prædam. Item apparet hoc, quia Israelitæ hac vice diligenter egerunt, vt occiderent omnes Amalecitas: nec quantum ad hoc quicquam peccauerunt, sed solum in reseruanda præda, & rege Agag, ideo quantum ad istud cum iam satisfecissent voluntati Dei, non tenebantur redire iterum pugnaturi. Item quia si Deus voluisset, quod omnes Amalecitarum

A petierunt, cum Israelitæ diligenter fecerint, ut illos occiderent, tradidisset omnes in manus eorum. multi tamen fugerunt, qui sine Dei voluntate, & providentia fugere non poterant: ergo cum ipse voluerit illos servare, non tenebantur Israelitæ redire ad occidendum eos. Item patet hoc per simile: nam Deus iussit per Moysen deleri omne genus Madianitarum: & Israelitæ diligenter egerunt omnes occidendo: Num. cap. 31. Et tamen multi fugerant de bello, qui postea redeuntes fecerunt magnum populum, sicut prius: Deus tamen nunquam postea mandavit, quod residui de Madianitis occiderentur: nec etiam Iosue, quæ fuit vir bonus, aut Phinees filius Eleazari, qui pugnaverat primo contra eos curaverunt denuo pugnare contra Madianitas: si tamen intelligerent, quod adhuc maneret præceptum, pugnavissent. Item patet hoc efficacius, quia si istud præceptum intelligeretur, scilicet quod Israelitæ nullum omnino de terra Amalec viventem dimitterent, & quos in vno bello non ceperant, in alio occiderent, sequeretur impossibile eis: nam sicut in primo bello, cum diligenter pugnavissent Israelitæ, multi tamen de Amalecitis effugerunt, ita etiam in secundo fieret, & in tertio, & in omnibus: unde daretur sic, quod nunquam quiescendum erat Israelitis à bello, & hoc solum propter Amalec. Sed istud est valde inconueniens, ergo non obligabat, & propter hoc nemo de Israelitis curavit postea bellum agere contra Amalec. Et quamquam aliqui de Amalecitis essent interdum inter Israelitas, non occidebant eos, nisi alia causa superesset: sic patet de illo viro, qui iuit ad David, & dixit: Amalecites ego sum: David tamen non occidit illum propter hoc, sed quia confessus est, quod occiderat Saulem, infra 2. lib. c. 1. *Non parcas ei*, id est, nō parcas Amalecitis dimittendo aliquos eorum propter misericordiam. Hoc dictum est Sauli, ne postea haberet occasionem excusandi se, si dimisisset aliquos de Amalecitis, dicens, quod omiserat propter misericordiam. *Nec concupiscas ex ipsis aliquid*, id est, non moueat te cupiditas eorum, quæ videris in terra Amalec: sed omnia consume. Fuerunt autem hæc, quia Saul poterat moveri ad non implendum præceptum Domini propter duo, scilicet propter misericordiam, & propter cupiditatem: propter misericordiam quidem, quia miseretur tantæ multitudini Amalecitarum: & potissime infantibus & mulieribus: & propter hoc reseruaret eos: & contra hoc dictum est, ne parcas, id est, nulli propter artem, vel sexum, aut quamcunque occasionem desistas occidere: secundo poterat propter cupiditatem peccare, scilicet, quia videret multa preciosa in terra Amalec: & volens illa sibi reseruare peccaret: ideo dictum est, ne concupiscas aliquid ex eis. *Sed interfice à viro vsque ad mulierem*, id est nulli parcas, sed tam viros, quam fœminas occide: hoc expressum est, quia non est de lege belli, quod fœminæ occidantur, cum ipsæ arma non capiant; ideo posset Saul existimare solos viros occidendos. Dictum est ergo, quod fœminas etiam occideret, ne quisquam maneret de stirpe Amalec.

C

Quare Deus iussit occidi fœminas Amalecitarum, cum esset contra legem bellorum.

QVÆST. VI.

QVÆRET aliquis, quare Deus iussit hic occidi fœminas: hoc enim est contra omnem legem bellorum, quam imposuerat Deus Hebrais: nam Deuteronom. capitulo vigesimo, dicitur quod quando Israelitæ pugnarent contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, primo deberent offerre urbibus illius pacem, & si reciperent debebāt servare Israelitis sub tributo: si autem non reciperent, sed bello caperetur ciuitas, debebant occidi omnes viri præter paruulos: ipsi autem paruuli cum fœminis, & iumentis reseruabantur. Si vero esset pugna cōtra aliquos habitantes in terra Chanaan, debebant omnes occidere tam viros, quam fœminas: sed Amaleciti non erant de terra Chanaan, ergo non debebant occidere Israelitæ fœminas eorum. Aliquis respondebit, quod Deus iussit occidi etiā fœminas, quia fortè per illas euenierat aliquid de peccato, propter quod occidebantur Amaleciti: sicut factum est in bello contra Madian. Nam cum iussisset Deus deleri Madianitas, Israelitæ occiderunt solos viros, putantes non esse de lege belli fœminas occidi: postea tamen Moyses increpuit eos, quod reseruassent fœminas dicens,

quod per illas euenerat malum: Numer. cap. 31. ita ergo poterat esse hic, scilicet, quod per fœminas euenisset aliquid huius peccati, ideo debebant occidi.

Respondendum est, quod hoc non stat: nam in bello contra Madian fuit specialis ratio, quod fœminæ occiderentur: nam per ipsas totum peccatum euenerat, scilicet, quia ipse seduxerant Israellem alijcientes viros ad sacrificia deorum suorum propter blanditias meretricias, & Deus iratus est contra Israel, & occidit multos: Numeri capitul. vigesimo quinto. Hoc autem expressit Moyses cum increpuit eos, qui reliquerant fœminas, dicens: Cur fœminas reseruastis? nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuicari vos fecerunt in Domino super peccato Phegor? Unde percussus est populus: Nunc autem fœminæ nihil peccauerant, quia peccatum Amalecitarum contra Israel fuit, quod pugnaverint bis contra eos, fœminæ tamen nunquam pugnant. Iussit tamen Deus, quod fœminæ occiderentur, quia volebat, ut non maneret memoria Amalec: si tamē fœminæ reseruarentur, adhuc ibi maneret memoria Amalec: ergo debebant occidi. Quod autem omnes Amaleciti omnino perirent, ut supra fuit dictum, non fuit solum causa ipsum, quod fecerant Amaleciti contra Israel, sed aliqua alia peccata, & hæc fortè ita erant communia viris sicut fœminis. Hoc autem aliquantulum apparet exemplo Chananæorum, quia Deus iussit, quod occiderentur omnes Chananæi tam masculi, quam fœminæ. Deuteronom. capitul. vigesimo. hoc tamen non fuisset, nisi peccata eorum promeruisset istud. Quod patet, quia quando Deus pepigit fœdus cum Abraham, quod daret ei terram Chanaan, quia aliquis diceret, quare non dabat immediate: dixit quod filij Abrahæ quarta generatione reuerterentur illuc: & subdidit causam, scilicet nondum enim completa sunt peccata Amoræorum vsque ad præsens tempus, ita Genes. capitul. decimo quinto, postea tamen, quando consummata sunt omnes iniquitates eorum, Deus expulit eos de terra iubens Israelitis, quod occiderent omnes tam viros, quam fœminas: & hæc fuerunt peccata multarum turpitudinum, quibustam masculi, quam fœminæ se immiscuerant. De hoc Leuitici capitulo vigesimo octauo, scilicet omnes enim execrationes istas fecerunt accola terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: caute ergo, ne & vos similiter euomat cum paria feceritis, sicut euomit gentem, quæ fuit ante vos. Sic autem de Amalecitis videtur dicendum. Quod autem fuerit similitudo eorum ad Chananæos, apparet, quia sicut Deus decreuerat, & promiserat dare terram Chanaan Israelitis, & tamen non tradidit eam quasi vsque post quingentos annos, ita & iussit, quod Amaleciti deleterentur de sub cælo, & promiserat, quod eos deleteret, Exod. capit. 17. tamen noluit quod deleterentur immediate: sed expectauit, quasi per annos quadringentos, & viginti, aut triginta. Quod patet, quia præceptum istud fuit datum primo anno ab exitu de Aegypto mense secundo in mansione Raphidim Exod. capit. decimo septimo. ab exitu autem de Aegypto vsque quo incepit Salomon adificare templum Domini, fluxerunt anni 480. infra 3. lib. cap. 6. à quibus debent demi anni, qui fuerunt ab hac deletionem Amalec vsque ad adificationem templi. isti autem sunt quatuor anni, quibus regnauerat Salomon cum incepit construere templum, ut patet præalle. cap. demitui etiam totum tempus, quo regnauit David, scilicet 40. anni, infra 2. lib. cap. 5. & infra 3. lib. cap. 2. debent etiam demi anni quibus regnauit Saul post hoc bellum: & isti sunt incerti. Sed dato, quod dicamus illud factum in tertio, vel in quarto anno regni Saulis, cum ipse regnauerit 20. annis, manebunt. 16. anni, qui omnes scilicet 16. & 44. sunt 60. quibus demptis de 480. manent. 420. qui fluxerunt à tempore, quo fuit posita super Amalecitas annunciatio mortis, Deus tamen noluit, quod compleretur toto illo tempore: ergo videtur, quod nondum completa fuerant peccata Amalecitarum propter quæ Deus iubeat illos occidi. Cum autem consummata sunt, iussit Sauli, quod illos occideret: si tamen propter solam pugnam contra Israel Amaleciti fuissent damnati ad omnimodam deletionem, immediate, ut peccauerunt Deus fecisset, quod deleterentur: sic patet de Madianitis: nam immediate, ut peccauerunt contra Israel, Deus iussit, quod punirentur, & mox Israelitæ deleuerunt eos: Num.

Deter.
Auct.

E

F

A c. 31. ita ergo potuissent delere immediatè Amalecitas: Deus tamen noluit vsque post annos 470. à data sententia, & à pugna contra Israël: ergo non solum deleri sunt propter illud peccatum: sed propter multa alia, quæ quia nondum erant completa, noluit Deus, quòd immediatè disperderentur, sed expectauit annis 420. sicut expectauerat Chanaanos à tempore facti fœderis cum Abraham annis ferè quingentis, sed ista peccata erant peccata magnarum turpitudinum, sicut ponuntur Leuit. 18. & 20. capit. ergo crimina erant masculis & fœminis: & sic non solum viri, sed etiam fœminæ perire debuerunt. *Parvulum atque lactentem.* Id est, non solum viros & fœminas, qui sunt in magna etate, sed etiam paruulos, sc. quatuor vel quinque annorum, vel toto illo tempore, qui vocantur pueri. Etiam lactentes, id est, infantes, qui adhuc sunt in lacte, scilicet, qui nondum ablactati sunt, debebant occidi.

Quare Deus iussit etiam occidi paruulos Amalecitarum.

Q V A E S T. VII.

B Q V A E R E T aliquis, quare Deus iubebat hic occidi paruulos: nam cum erat bellum Israëlitarum contra aliquam gentem, quæ non esset de terra Chanaan, siue illa gens susciperet Israëlitas in pace, siue pugnaret contra eos, nunquàm erant paruuli occidendi, quia si gens illa susciperet Israëlitas in pace, seruituri erant sub tributo, & Israëlita nihil nocebant eis. Si verò pugnarent, mori debebant omnes viri, paruuli autem & fœminæ seruabantur, Deuteronom. capit. 20. Sed Amalecitas non erant de terra Chanaan: ergo non debebant paruuli eorum occidi. Respondebit aliquis, quòd paruuli perierunt iussu Dei non propter peccata sua, quia nulla egerat, sed propter peccata parentum: sic enim Deus dicit, quòd punit peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem: Exod. 34. cap. & Nume. cap. 14. Etiam fiebat hoc ad poenam ipsorum parentum: nam si occiderentur soli parentes filijs reseruatis, nulla mala passuris: & hoc parentes scirent, minus molestè ferrent. Cum tamen coram se filios trucidari videbant, dolebant in immensum, vt igitur dolerent, Deus fecit etiam paruulos occidi. Sed aliter dicendum, & melius, quòd iussit illos occidi, quia Deus volebat, quòd memoria Amalec deleteretur de sub cælo: Exod. cap. 17. & Deuteronom. cap. 25. si tamen paruuli manerent, in illis conseruaretur populus Amalecitarum, ergo debuerunt occidi. Cum autem arguebatur hic, & supra de mulieribus, quòd non deberent occidi, quia non erant de terra Chanaan. Respondendum est, quòd illa lex erat, quando Israëlita pugnarent contra aliquam gentem, & Deus illis nihil dicebat: nam tunc obseruabant illam, quia tamen voluntas Dei erat lex, si aliquando ipse daret alium modum agendi, debebant obseruare illum, quia ipse condiderat leges, & poterat mutare illas, vel addere, & declarare, & ponere casus speciales. Sic autem fuit in Amalecitis & Madianitis, quia neutri eorum erant de terra Chanaan, tamen viri & fœminæ occisi sunt in illis. De Madianitis tamen, & Amalecitis non fuit penitus eadem sententia, quia solum inter Madianitas perierunt viri cum paruulis, & fœminæ, quæ nouerant viros: puellæ autem virgines reseruatae sunt: Numer. 31. cap. Inter Amalecitas autem omnes perierunt tam viri quàm fœminæ. *Bouem, & ouem, camelum, & asinum,* scil. omnia genera animalium. Exprimuntur tamen ista hic gratia exempli. Intelligendum etiam, quòd non solum res animatae perire debebant, sed etiam res inanimatae, scil. omnia supellectilia; nam supra dixit Deus: Percute Amalec, & demolire vniuersa eius, id est, quæcunque in terra illius reperies.

Quare Deus iussit etiam animalia bruta Amalecitarum occidi, & non accipi in prædam.

Q V A E S T. VIII.

C Q V A E R E T aliquis, quare iussit Deus occidi animalia bruta, & consumi res inanimatas, nam in nullo bello fiebat: non solum enim in bello contra gentes extraneas,

in quo non occidebantur paruuli & fœminæ; sed etiam ne in bello contra Chanaanos iubeat Deus talia fieri, nam solum debebant occidi viri & fœminæ, ita vt nullus maneret: prædam tamè accipere debebant, pro se, sicut iussit Deus Iosue, quando pugnauit Israël contra urbem Hai, quæ erat in terra Chanaan, vt patet Iosue capit. 8. hic autem vniuersa iubentur deleri. Respondet Ra. Sa. quòd iussit Deus occidi camelos, & boues, ceteraque animalia, vt sic occiderentur omnes Amalecitas. Erant enim Amalecitas malefici, & poterant se conuertere in effigies bouum, camelorum ceterarumque rerum, vt ergo nullum maleficium eis prodesset, iussit pecora occidi, vt sic occiderentur Amalecitas, etiam si essent conuersi in effigies pecorum. Sed istud ridiculum est, dato tamen quòd Amalecitas interdum ista facerent, tamen non erat hoc sufficiens remedium: nam tunc possent se conuertere in figuras rerum inanimatarum, vt lapidum, vel arborum: & sic euaderent, vel facerent se inuisibiles, sicut erat opus maleficorum: non ergo darèt hoc Deus in remedium contra maleficia Amalec. Item si propterea boues & oues occidebantur, quare iussit Deus, quòd omnia alia, quæ essent in terra illa, sc. aurum & argentum, & supellectilia consumerentur? Alij autem dicunt, quòd fiebat hic ad dolorem Amalecitarum, scil. quòd dum viderent res suas consumi ab hostibus, agerent. Sed falsum est, nam cum Israëlita pugnarent contra Amalec, & vincerent, acciperent omnes res Amalecitarum in potestate sua: post hoc autem, siue illas consumerent, siue sibi reseruarent, nihil pertinebat ad Amalecitas, quia solum erat graue, quòd res suæ auferrentur eis, & transirent in potestatem hostium: postea autem quid de eis fieret, ad hostes, qui erant domini eorum, pertinebat, & non ad Amalecitas: imò si attendatur, grauius erat Amalecitis, quòd non consumerentur res eorum, & transirent in potestatem hostium, quàm quòd consumerentur: nam interdum sic hostes faciunt: cum enim vident quòd non possunt conseruare res suas ab hostibus, sed solum seipsos: consumunt res igne, ne hostibus proficiant: non ergo fiebat hoc ad dolorem Amalecitarum. Alij dicunt, quòd fiebat hoc ad detestationem criminis. Interdum enim res, quæ peccare non possunt, pariter iubentur occidi propter peccata personarum, ad quas aliquo modo pertinet: sic enim si quis coiret cum pecore, iubebat lex lapidari virum & ipsum pecus: Leuit. cap. 20. quamquam non peccasset pecus, sed propter horrorem criminis. Aliquando autem iubetur perire res propter detestationem criminis personarum, à quibus possidentur: sic enim quando Dathan & Abiron cum socijs suis perierunt, etiam omnes res illorum absorptæ sunt: nam iussit Deus, quòd nemo contingeret substantias eorum: Num. c. 16. Et hoc non erat, nisi crimen eorū esset detestabilius Israëlitis, cum viderent eos cum rebus suis simul perire. Aliter dici potest, quòd hoc factum est ad tollendum memoriam Amalec, quia Deus iusserat, vt periret memoria Amalec de sub cælo: si tamen manerent res possessæ ab eis, adhuc aliquis memoria esset Amalecitarum, ideo voluit omnia consumi. Aliter tamen dicendum est, & melius quòd Deus posuerat terram Amalecitarum tanquam anathema. In anathemate autem omnia pereunt, siue homines, siue iumenta, siue supellectilia, sicut patet de anathemate, quòd Deus posuit super ciuitates Israëlitarum, quæ colerent Deos alienos, Deut. c. 13. sc. quòd nullus inde quicquam acciperet.

An Deus iusserit occidi canes, feras, & mures Amalecitarum.

Q V A E S T. IX.

Q V A E R E T aliquis, cum Deus iussit hic occidi boues, & oues, & omnia pecora, an etiam iuberet occidi omnia animalia in terra Amalec, vt canes, & murilegos, & feras. Respondendum est, quòd Deus ponebat terram Amalec tanquam anathema: & hoc propter Amalecitas: ideo solum pertinebat istud anathema ad res illas, quæ aliquo modo erant Amalecitarum: feræ autem & omnes bestiae agri non pertinebant ad Amalecitas, quia non erant in potestate eorum, ideo non obligabantur Israëlita occidere feras: nam etiam si vellent eas occidere, fieret eis impossibile, quia eas cursu consequi non valerent, nec earum possent per-

Opinio
Ra. Sa.
lomo-
nis
dicta

Opinio
nio.

Opinio
nio.

Opinio
Autho-
ria.

A cunctari latibula : manet autem dubium de animalibus domesticis, quæ non erant pecora, sicut de auibus, canibus, & similibus. De quibus dicendum, quod anathema pertinebat ad res, quæ possidebantur ab Amalecitis: quædam animalia sunt, quæ licet urbana sunt, tamen propter sui utilitatem à nemine possidentur, & hæc non cadunt sub anathemate: quæ autem alicuius valoris erant, cuiuscunque modi animalia essent, occidi debebant: nec ipsi Israëlitarum applicare poterant eas sibi, & sic fiebat in quolibet alio anathemate.

Queret aliquis an Saul deleuerit penitus vrbes Amalecitarum, scilicet non solum occidendo viros, sed etiam cremando vrbes, & delendas eas penitus, ita vt non maneret locus habitaculi.

Q V A S T. X.

RESPONDENDUM est, quod hoc non potest patere ex diuino mandato manifesto, cum solum exprimat de viris & sceminis, & pecoribus, & supelletilibus: infra quoque quando dicitur quid egerit Saul contra Amalecitas, solum ponitur, quod occiderit omnes viros & sceminas, sed non dicitur, quod deleuerit vrbes. Iosephus quoque 6. Antiquitatum idem ponit, scilicet quomodo acceperit omnes vrbes terræ Amalec, occideritque habitatores earum: tamen non dicitur, an deleuerit ipsas vrbes. Videtur tamen dicendum, quod Saul combusserit saltem ipsa loca Amalecitarum: nam quod ipse maneret delendo illa, erat magnæ occupationis: scilicet diruere omnes vrbes, & habitacula vrbiū vsque ad solum: flamma tamen illas cito consumere poterat, quod credendum est fuisse: nam in alijs anathematibus sic fiebat. Patet de vrbe Iericho, quæ posita est sub anathemate, & cremata est cum omnibus, quæ ibi erant, Iosue cap. 7. sic etiam vrbs Hai posita est sub anathemate, & penitus cremata est, Iosue cap. 8. sic etiam Deus iubebat poni sub anathemate vrbes illas, quæ in terra Israël colerent idola, & iubebat, quod cremarentur, ita vt nihil de eis maneret, Deut. c. 13. sed adhuc pater hoc efficacius, quod Chananæi regis Arad, qui pugnaverunt contra Israëlitas, deleri sunt ab Israël, & isti pugnaverunt bis contra Israëlitas, sicut Amalecitas, vt supra declaratum est: ergo talem poenam debebant pati Amalecitas, sicut isti, sed isti fuerunt positi sub anathemate, vt patet Num. 21. cap. scilicet. Exaudiuit Dominus preces Israël, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, & vocauit nomen loci illius horma. id est, anathema. Parem ergo poenam tolerare debebant Amalecitas, scilicet vt subuerterentur vrbes eorum: & sic credendum est, quod fuerint subuersæ: alioquin enim non prohiberetur, quod Israëlitarum acciperent res Amalecitarum pro se, quia in omni bello licebat Israëlitis accipere prædam, nisi poneretur anathema. Sic patet Deut. c. 13. scilicet. Et non adhærebit de illo anathemate in manu quicquam in manu tua. Et Deut. c. 7. dicitur. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fiat anathema, sicut illud est: ergo si non esset anathema illud, liceret tolli ex illo: ex quo colligitur, quod omnia, de quibus nihil tolli debebat, posita erant sub anathemate: sic ergo fuerunt vrbes Amalecitarum, & consequenter exustæ sunt.

Quare non iussit Deus, vt nullus habitaret in æternum in vrribus Amalecitarum, cum in omnibus anathematizatis sic factum sit.

Q V A S T. XI.

QUÆRET aliquis, quare non iussum est, quod nullus habitaret in æternum in vrribus Amalecitarum, quia de omnibus vrribus, quæ ponebantur sub anathemate, sic fiebat, scilicet quod essent tumuli æterni, & non habitarentur. Sic patet Deuteronom. capit. 13. scilicet. & sit tumulus sempiternus, & non ædificabitur amplius. Et ibi agitur de ciuitatibus ponendis sub anathemate. Patet etiam hoc specialiter de vrbe Iericho: nam illa posita est sub anathemate, vt patet Iosue cap. sexto, & tamen dictum est, quod non habitaretur in

æternum: unde dixit Iosue: maledictus homo coram Domino, qui suscitauerit & reedificauerit urbem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Quod postea sic factum est in eo, qui reedificauit illam urbem: nam omnes filij eius mortui sunt, vt patet infra tertio lib. capit. decimo sexto. Sic etiam factum est in vrbe Hai, quæ posita est sub interdicto: & combusta fuit atque posita in tumulum sempiternum, Iosue octauo cap. sic ergo de Amalecitis dici debebat, quod non habitaretur terra eorum in sempiternum.

Respondendum est, quod terra Amalecitarum subiecta fuit interdicto secundum legem communem interdictorum, ideo consequens erat, etiam si non exprimeretur, quod non deberet habitari illa terra in sempiternum: hic tamen non fuit expressum, quia lex interdictorum ponebatur Israëlitis, scilicet quod ipsi non habitarent urbem illam, quæ subijceretur interdicto. In terra tamen Amalec ipsi non erant habitaturi, etiam si non supponeretur interdicto, cum esset extra terram Chanaan. Deus tamen iusserat Israëlitis, quod non habitarent extra terram illam, ideo præfixit eis terminos habitationis suæ: Num. 34. hos autem non licebat transgredi, ideo nullatenus habitarent ipsi in terra Amalec: & sic non fuit opportunum dicere, quod non habitaretur in sempiternum.

Queret aliquis, an Amalecitas peccauerunt redeundo ad habitandum in terra illa post bellum.

Q V A S T. XII.

ALIOVIS dicitur quod sic, quia quando aliqua ciuitas subiecta erat interdicto, nemini licebat amplius habitare in ea, nec quicquam ibi construere, vt patet Deuteronomij 13. cap. scilicet, erit tumulus sempiternus, & non habitabitur amplius: & non solum erat peccatum, si quis postea habitaret in illis vrribus, sed etiam Deus inferebat poenam habitantibus, vel ædificantibus, sicut patet de vrbe Iericho. Nam ille, qui eam construxit post anathema, perdidit filios suos, quia in primogenito suo posuit fundamenta, & in nouissimo liberorum posuit portas, vt patet infra tertio lib. cap. decimo sexto, ergo Amalecitas deberent pati has poenas, & peccarent grauiter, cum redirent ad habitandum in terram suam, quanquam esset subiecta interdicto, quia interdictum, vel anathema erat inter Hebræos quædam lex ceremonialis, ideo solum obligabat eos, secundum quod aliæ leges ceremoniales: sed manifestum est, quod aliæ leges ceremoniales, vel iudiciales, solum obligabant Iudæos, ideo etiam lex de interdicto, vel anathemate eos solum obligaret, quia lex solum obligat illos, quibus ponitur, vt patet ad Roman. capit. 3. scilicet: Scimus autem, quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur: sed lex Moysæ solum fuerat data Hebræis, vt patet Psalm. 147. scilicet. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifesta uit eis. & Deuteronom. cap. quarto, ubi Moyses innuit, quod nulla gens erat, quæ tales leges haberet sicut Hebræi, ideo non fuit data ista lex Amalecitis, vel alijs gentibus: solum ergo obligauit Hebræos: aliæ autem gentes, quamquam non obseruarent istam legem, non peccabant, sicut si non obseruarent Circumcisionem: ergo quamquam redierunt Amalecitas ad habitandum in terra sua, quæ iam anathemati subiecta erat, non peccauerunt, quia istud solum tenebat respectu Hebræorum.

Quare Deus noluit aurum & argentum Amalecitarum seruari in thesauris Domini, sicut factum est in vrbe Iericho.

Q V A S T. XIII.

QUÆRETUR vltius, quare non solum iussum est hic, quod omne aurum & argenteum, & æs, quod esset in terra Amalecitarum, recorderetur in thesauris Domini, sicut factum est in anathemate Iericho: nam ibi positum est anathema super ipsam urbem, scilicet, quod omnes qui erant in vrbe,

peri-

A perirent tam homines quam iumenta, & ipsa vrbs flamma v-
reretur, ne caperet aliquis quicquam de vrbe, sed omnia com-
burerentur præter aurum, argentum, æs, & ferrum, quæ re-
seruarentur in thesauris Domini: ibi tamen erat anathema, vt
patet Iosue cap. 6. ergo similiter debuisset hic fieri. Respon-
dendum est, quod anathema non ponebatur semper eodem
modo in omnibus, in quibus ponebatur, sed aliquando gra-
uius, & aliquando leuius. Accidebat autem hoc tripliciter.
Ana-
thema
tripli-
citer
pone-
batur.
Primo modo ponebatur anathema, quod omnes qui erant
in vrbe, occiderentur tam homines quam iumenta, & quod
de ipsis rebus, quæ erant in vrbe, scilicet de auro & argento, cæ-
terisque suppellectilibus nullus sibi quicquam acciperet, sed
omnia cremarentur: nec etiam Deo aliquid proueniret: &
quod ipsa vrbs esset in æternum sine habitatore. Iste modus
habetur Deut. 13. c. ubi agitur, quomodo subijciebantur ana-
themati ciuitates, quæ colebant idola. Secundus modus ana-
thematis erat, quando omnes, qui erant in vrbe, occideban-
tur tam homines, quam iumenta, & omnia suppellectilia vrbs
cremabantur, ita quod nullus pro se quicquam acciperet, sed
solum aurum & argentum, æs & ferrum reseruaretur in the-
sauris Domini, & iste fuit modus in anathemate vrbs Ieri-
cho; quia nullus de Israëlitis quicquam accepit pro se de præ-
da, sed omnia concremata sunt præter aurum & argentum,
quod positum est in thesauris Domini: & quia Achan fur-
tus est quandam partem suppellectilium de vrbe Iericho, la-
pidatus fuit, Iosue c. 7. Tertius modus anathematis erat, quan-
B do omnes viri & feminae, magni & parui, qui erant in vrbe,
interdicto supponebantur, & occidebantur: ipsa quoque ci-
uitas exurebatur, & fiebat tumulus sempiternus: iumenta ta-
men, & omnia suppellectilia, quæ in vrbe erant, reseruaban-
tur, & cedebant in partem pugnatorum, nec dabatur de eis
quicquam in thesauris Domini. Et iste modus fuit obserua-
tus in anathemate vrbs Hai, ubi tota præda fuit diuisa pug-
natoribus: sola autem ciuitas fuit supposita anathemati in æ-
ternum, Iosue capit. 8. De terra autem Amalecitarum dicen-
dum est, quod fuit subiecta interdicto primo modo, scilicet,
quod omnes viri & feminae terræ illius occisi sunt, & ipsa ter-
ra exusta est, scilicet omnes vrbes eius: pecora autem & iumenta,
omniaque suppellectilia partim gladio, & partim flamma con-
sumi debebant, ita vt nihil Israëlitis, & nihil Deo proueniret.
Sed tunc stat dubitatio, quæ prius, scilicet quare terra Amalec sup-
posita fuit interdicto primo modo, & non secundo vel tertio
modo.

Respon-
sio ad
princi-
pale
quæ-
stionem,
quare
duer-
simo
modo
pone-
batur
ana-
thema
C
Respondendum est, quod quodcumque terra subijcie-
batur anathemati, aut erat specialiter propter culpam habi-
tatorum ipsius terræ, aut erat ex alia causa, scilicet ex voluntate
solum illorum, qui subijciebant terram illam anathemati. Si
primo modo, subijciebatur terra anathemati primo dicto,
scilicet quod nihil pertineret ad Deum, nec ad Israëlitas, sed om-
nia consumerentur. Et causa huius est propter horrorem cri-
minis: nam horribilius erat, quod omnia cremarentur, & ni-
hil Deo aut hominibus applicaretur, quam quod aliqua Deo
prouenirent, vel hominibus: nam cum omnia cremabantur,
censebatur peccatum illud ita graue, quod non solum ho-
mines qui peccauerant, sed etiam res eorum infectæ essent
crimine, ita vt nec Deus, nec homines acceptarent aliquid il-
lorum. Cum autem aliquid proueniebat in partem Dei, vel
in partem hominum de vrbus interdicto subiectis, iam
non reputabatur peccatum ita graue, cum Deus aliquid illo-
rum pro se acceptaret, vel homines pro possessione sua. Ista
autem fuit causa, quod vrbes, quæ pro idololatria anathe-
mati subiectæ erant, haberent anathema primo modo dic-
tum, quia nullum peccatum grauius erat idololatria, ideo
nulla poena maior esse debebat, nec detestabilior, quam in
peccato idololatriæ: sed anathema primo modo dictum gra-
uius erat alijs, ideo illud positum est pro idololatria: nam li a-
liquod de vrbus idololatriarum reseruaretur in thesauris
Domini, non videretur Deus per omnem modum exolum
habere idololatriæ crimen. Vnde Israëlites minus illud ca-
uerent. Vt ergo totaliter Israëlites abhorrent istud vitium,
voluit Deus maximam poenam esse, & pessimum anathema
in peccato idololatriæ. Anathema autem positum secundo
& tertio modo, non erat ita propriè anathema, sed fuit ex
causis specialibus, & non propter culpam ipsorum qui subij-
ciebantur anathemati. Sic patet in vrbe Iericho, quæ fuit ana-

thematisata secundo modo. Nam non fuit propter aliquod
peccatum speciale Ierichontinorum: non enim peccauer-
ant ipsi plusquam alij Chanaanæ; sed quia illa erat prima
vrbs, quam accipiebant Israëlites in terra Chanaan, volebant
eam totaliter dedicare Deo nihil pro se accipientes. Occide-
runt ergo omnes viros & feminas: non quidem ad specialem
cultum Dei, sed quia istud erat de lege communi respectu
terræ Chanaanæ, in qua nullus omnino permittendus
erat viuere: Deuteronom. vigesimo cap. Aurum verò & ar-
gentum, æs & ferrum, quæ proficere poterant ad cultum Dei
in tabernaculo eius, reseruata sunt in thesauris Domini. Pe-
cora quoque & iumenta, & omnia suppellectilia vrbs illius
applicita fuissent ad cultum Dei & reseruata, si aliquid pro-
desse: non erant tamen talia quæ applicari possent, sicut
declaratum fuit Iosue sexto cap. ideo cum directè non pos-
sent applicari Deo, applicita fuerunt indirectè, scilicet vt om-
nia cremarentur ad honorem Dei: exhibebatur enim qui-
dam honor Deo in hoc, quod propter eum illa cremarentur,
sicut in sacrificijs pecora cremabantur ad honorem Dei. In
anathemate autem tertio modo dicto erat leuius, quam in
omnibus, quia ibi solum fiebat ipsa ciuitas inhabitabilis, ta-
men non cremabatur aliquid de suppellectilibus, nec occide-
bantur pecora & iumenta, sed tota præda exercitui diuide-
batur. Istud autem anathema ad quandam cultum Dei erat
in quantum homines propter Deum incendebant vrbes hos-
tium, & abdicabant à se vrbes illas in æternum propter
Deum. Quicquid tamen propter cultum Dei fiat, bonum e-
rat, potissimè cum homines sequestrant à se illa, quibus in-
digent: & sic erat de Israëlitis quando incendebant vrbes, &
abdicabant à se eas in æternum, cum adhuc deficerent eis vr-
bes ad habitandum. De Amalecitis verò dicendum est, quod
anathema eorum fuit positum propter ipsorum peccatum,
scilicet quia pugnaverant contra Israël, vt dicitur hic: Recensui
quæcumque fecit Amalec Israël, & quomodo restitit ei in
via, nunc ergo percutite Amalec. Debit ergo anathema A-
malechitarum pertinere ad primum modum, quia fiebat in
detestationem criminis: & sic non debuit aurum, vel ar-
gentum, aut aliquid aliud reseruari in thesauris Do-
mini.

Præcepit itaque Saul populo. Hic ponitur secundum huius pri-
mæ particulæ, scilicet aliquis præcepti diuini executio, scilicet
quomodo præparauit se Saul ad bellum, & ponitur pri-
mo computatio virorum euntium ad bellum: & dicitur,
quod præcepit Saul populo, id est, præcepit, quod congre-
garetur ad eundem ad prælium: & hoc quia milit nuncios
per totam terram, vel fecit clangi buccina, sicut supra cap. 13.
Quando conuocauit populum ad pugnandum contra Phi-
listinos.

Et recensuit eos quasi agnos. Id est, postquam congregati sunt
Israëlites, computauit eos, quia in bello oportet esse pugna-
tores ordinatos sub ducibus suis, & non potest esse iste ordo
determinatus, nisi sciatur numerus pugnatorum. Dicitur au-
tem, quod recensuit eos quasi agnos, id est, sicut computan-
tur agni. Pastorem enim quando computat agnos vel oues, fa-
cit eos singulariter transire coram se exeundo per portam o-
uilem, & sic computat. Iste modus computandi erat inter Is-
raëlitas ad reddendum decimas pecorum, vt patet Leuit. ca-
pitu. vigesimo septimo, scilicet. Omnium decimarum bouis, &
ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transiunt, quidquid de-
cimæ venerit, sanctificabitur Domino. In Hebræo dicitur
hic bethelaim: & sunt duæ dictiones, scilicet, Be est præ-
positio, & significat, in: Thelaim est nomen, & communi-
ter accipitur apud Hebræos tanquam nomen proprium lo-
ci, scilicet, quod computauit Saul Israëlitas in loco, qui di-
citur Thelaim: sicut dicitur supra capit. vndecimo, quod
computauit Saul Israëlitas in Bezeth. Aliquando autem ac-
cipitur Thelaim tanquam nomen commune, & significat
agnos, & tunc est sensus, quod recensuit eos in agnis: sed
quia iste sensus erat sine sensu secundum morem Hebrai-
cum, dixit litera nostra, quasi agnos. Hebræi autem, qui ac-
cipiunt hic pro agnis, exponunt dupliciter. Vno modo,
quod Israëlites computati sunt in agnis, id est, non compu-
tati fuerunt ipsi per se, sed quilibet afferebat vnum ag-
num, & computatis agnis scitus est numerus Israëlitarum.

Et qui

A

Et qui isto modo exponunt, dicunt quod supra c. II. computavit Saul Israelitas in Bezeth, id est in testulis, sc. quod quilibet de Israelitis dabat unam testulam, & per numerum testularum agnitus est numerus eorum. Sed ista expositio non stat: nimis est enim irrationabile, quod ad hoc quod Israelitae computarentur, quilibet adduceret unum agnum, & non proficerent illi agni ad aliquid aliud, nisi ad computandum exercitum: potissimum quia non est verisimile, quod Israelitae possent habere in uno loco simul tot agnos, quot viri erant hic, sc. 210. millia virorum. Item quia quando istae numerationes fiunt ad hoc, quod levius computetur exercitus: sicut cum quidam Rex Persarum haberet exercitum magnum, quem computare non posset faciliter, iussit quod quilibet iaceret unam sagittam ad signum, & sic per numerum sagittarum deprehensus est numerus virorum: hic autem est contrarium accidit, quia facilius erat computari istos viros per se, quam quod quilibet adduceret unum agnum, ideo non fuerunt sic computati. Aliter exponunt quidam, sc. quod Israelitae computati sunt in agnis, id est quod quilibet eorum dedit unum agnum ad hoc, quod computaretur: hoc autem erat, quia Deus iusserat, quod Israelitae quocumque computarentur, solverent quoddam precium ne esset in eis plaga disperdens, alioquin sequeretur plaga: erat autem istud pretium dimidij sicli, ut patet Exod. c. 30. sic autem dicunt isti hic, quod fuit computatus hic populus per agnos, sc. quod quilibet Israelitarum dedit unum agnum pro computatione. Sed etiam hoc non stat, quia solum tenebatur dare quilibet computatus dimidium sicli, siue esset pauper, siue dives, ut Exo. c. 30. Agnus tamen magis valebat quam dimidium sicli: nam unus aries valebat duos siclos, Levit. capitu. 5. Ergo unus agnus valeret plusquam dimidium sicli. Item patet hoc, quia dato quod dimidium sicli valeret unum agnum, tamen Israelitae computati non darent agnos, sed dimidium sicli, quia isti sicli ponendi erant in sanctuario in recordatione filiorum Israel, ita Exod. capitu. 30. Ergo exponendum est sicut litera nostra dixit, scilicet in agnis, id est, recensuit eos quasi agnos. *Ducenia millia pedum, & 10. millia virorum Iuda.* id est, ille exercitus totus Saulis fuit ducentorum 10. millium virorum: & erant 200. millia virorum de 11. tribubus, decem millia autem erant de tribu Iuda. Iosephus autem ponit alium numerum, sc. de tribu Iuda, 30. millia, & de 11. tribubus 40. millia, ut patet 6. Antiquitatum, scilicet cum ait: Congregans cunctum exercitum, eumque dinumerans in Gaigalis, invenit Israelitarum absque tribu Iuda circa 40. millia virorum. Illa namque tribus sola 30. millia habebat armatos. In hoc tamen credendum est magis literae quam Iosepho, cum scriptura ponat hic praecisum numerum pugnantium. Erant ista 200. millia de 11. tribubus, & 10. millia de tribu Iuda, quod visum est Iosepho esse praeter rationem. Nam semper tribus Iuda consueverat habere plures pugnatore, quam quilibet alia tribus, immo tot quot erant in quinque, vel sex tribubus, ut patet infra 2. lib. c. ultimo: ubi cum computarentur omnes viri pugnatore Israel, inveniuntur in tribu Iuda quingenta millia virorum, in alijs autem 11. tribubus inveniuntur nongenta millia: ideo Iosephus ponit 30. millia in tribu Iuda. Hoc autem verum est, scilicet quod plures pugnatore essent in tribu Iuda, quam in quolibet: non accepit tamen hic Saul omnes pugnatore, qui erant in tribu illa, sed solum 10. millia: computantur autem per se hic pugnatore tribus Iuda ad unam partem, & pugnatore aliarum undecim tribuum ad aliam partem, quasi esset tribus Iuda per se unus populus: & aliae undecim tribus essent alius populus: sed hoc factum est propter honorem huius tribus. Quare autem tribus Iuda per se computetur, & quomodo ipsa erat maior omnibus alijs tribubus, & quomodo dignior, & quomodo Reges denominabantur specialiter ab ea, declaratum est supra c. II. Erat autem consuetum, quod ista tribus per se computaretur: sic quando computavit Saul Israelitas in bello contra Amon, per se fuerunt computati viri Iuda, ut patet supra c. II. sc. fueruntque filiorum Israel 400. millia: virorum autem Iuda 30. millia: sic etiam infra 2. lib. c. ultimo per se computantur quingenta millia virorum Iuda, & per se nongenta millia de alijs tribubus. Cumque venisset Saul usque ad civitatem Amalec. Hic agitur de pugna, scilicet quomodo prevaluit Saul contra Amalecitas: & dicitur quod venit ad urbem eorum. Non est intelligendum, quod esset unica urbs in terra Ama-

Alia
expositio
re-
selli-
tur.

B

Iose-
phus

C

Quare
tribus
Iuda
per se
compu-
tatur.

lec, & ista nominetur urbs singulariter: nam multae urbes erant in terra Amalec, cum esset terra spatiosa: sed dicitur ad urbem Amalec, id est, ad maximam urbem Amalec, vel ad primam urbem: nam ibi immediate tendit insidias in torrente, & pugnavit contra Amalec. Iosephus 6. Antiquitatum dicit, quod Saul dupliciter pugnavit contra Amalec. Primo bello campali, & prevaluit: deinde cum Amalecitas includerent se intra urbes suas, obsidebat singulas, & capiebat, unde ait: Tunc vero Saul Amalecitarum regionem ingressus, insidias occultas circa torrentem fecit, ut non solum ab aperte pugnans eos affligeret, sed etiam inopinatus super eos per incertas vias irrueret, & circumdatos devastaret. Igitur congressus in pugnam, fugavit hostes, multosque peremit, & reliquos persecutus est fugientes. Cumque illud opus propitia diuinitate compleisset, Amalecitarum urbes obsedit, & alias quidem molitionibus, alias vero suffossionibus cloacarum, & muris extrinsecus est diverso edificatis, alias autem fame & siti, alias vero modis alijs obsidens, & fortiter capiens ad necem cunctorum infantium, & mulierum simul inuectus nihil crudele, nec ultra naturam se facere credens. *Tendit insidias in torrente.* Poterat Saul pugnare contra Amalecitas aperta pugna, sed voluit eos primo aggredi per insidias, ut facilius caperet, posuit autem eas in torrente, quia ibi erat locus declivis & occultus, ut non viderentur ab Amalecitis. *Dixitque Saul Cineo.* Hic ponitur saluatio cuiusdam populi. Habebat enim quidam populus in medio Amalecitarum, qui non erat de genere eorum, sed de genere Iethro socero Moysi, qui vocabatur Cineas: ideo noluit percutere Saul Cineas, sed iussit ut recederent de medio Amalec.

Quomodo Cinai habitabant intra Amalecitas, cum essent de terra Madian.

Q V A S T. XIV.

QUARET aliquis, quomodo Cinai, qui erant de stirpe Iethro, poterant habitare in terra Amalec, nam Iethro erat de terra Madian, ut patet Exod. c. 3. Respondendum est, quod Moyses quando fugit de Aegypto a facie Pharaonis, iuit in terram Madian, & ibi habitans cum Iethro sacerdote Madian, accepit unam de filiabus eius in uxorem, genuitque ex ea duos liberos, sc. Gerson & Eliezer, ut patet Exod. cap. 2. 3. & 4. cum autem redire vellet mandato Dei Moyses ad reliquos Israelitas, qui manebant in Aegypto, ducebat secum uxorem suam, & duos filios, sed cum impediretur portando eos in itinere, remisit uxorem ad patrem suum Iethro: Exod. c. 4. Deinde eodem anno cum egrederentur Israelitae de Aegypto, & venirent in montem Sinai, Iethro audiens, quod esset ibi Moyses, iuit in montem Sinai, ducens illuc uxorem Moysi, & duos filios eius: ita Exo. c. 18. Mansit autem aliquanto tempore Iethro cum Moysē, & ordinavit populum quantum ad iudices, ut patet praeter alleg. c. Deinde cum vellent recedere Israelitae de monte Sinai, hortabatur Moyses Iethro ut iret cum eis in terram Chanaan, dicens: proficiscimur ad locum, quem dominus Deus noster daturus est nobis, veni nobiscum, ut beneficiamus tibi, quia dominus bona promissit Israeli, cui Iethro: non vadam tecum, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum: & ille: noli, inquit, nos relinquere, tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster, cumque nobiscum veneris, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi, ut patet Numer. c. 10. Hic tamen non dicitur, an Iethro redierit in terram suam, vel iuerit cum Moysē: sed Exod. cap. 18. dicitur, quod dimisit Moyses Iethro cognatum suum, qui reuersus abiit in terram suam. De ipso igitur satis apparet, quod non venerit cum filijs Israel in terram Chanaan, filij autem sui venerunt: sed hoc stat dupliciter, sc. quod filij Iethro immediate ut redijt Iethro in terram suam, secuti fuerint Israelitas per desertum, & ambulauerint cum eis 40. annis usque in introitum in terram Chanaan, vel quod manserint filij Iethro in terra sua, usquequo Israelitae introierunt in terram Chanaan, & obtinuerunt eam de letis habitatoribus eius, tunc audita fama huius victoriae filij Iethro venirent de terra Madian, quae

erat

D

Cap. 2.

E

F

A erat terra sua, ut habitarent cum Israelitis credentes, quod reciperentur ab eis propter patrem suum, & propter cognationem, quam habebant ad Israelitas per sororem suam, quæ erat coniuncta Moyfi in uxorem. Primum tamen magis apparet, quia filij Iethro erant cum Israelitis, quando steterunt Israelitæ in vrbe Iericho: sed ista est prima ciuitas, in qua steterunt in introitu terræ Chanaan. De hoc Iudi. c. i. scilicet: filij autem Cinæi cognati Moyfi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo: hic autem vocatur ciuitas palmarum Iericho: quia apud illam in quadam valle crescunt palmæ multæ versus terram Sodomorum. Hoc patet Deuter. cap. ult. scilicet: Ad australem partem, & latitudinem campi Iericho ciuitatis palmarum, id est quæ est ciuitas palmarum. Apparet igitur quomodo filij Iethro, qui vocantur Cinæi, venerunt in terram Chanaan, & habitauerunt cum filiis Iuda. Quomodo autem habitauerint in terra Amalec in medio eius, cum hic dicatur, quod recessit Cinæus de medio Amalec dubium est.

B Dicendum est quod filij Iethro iuerunt cum filiis Iuda ad habitandum in sorte eorum, & habitauerunt ad meridianam partem sortis ipsorum, & illa terra est coniuncta terræ Amalech, & circundatur ab ea, ita ut videatur esse in medio illius quamquam non sit aliqua pars eius: hoc autem apparet Iud. cap. i. cum dicitur, quod filij Cinæi ascenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiem Arad: terra tamen Arad, & Amalec sunt coniunctæ. Quod patet, quia cum essent Israelitæ in deserto: isti duo populi habitabant simul, & pugnant contra Israel. Sic patet Num. cap. 13. scilicet: Quoniam Amalechites, & Chanaanæus habitant in vallibus cras mouete castra: & iterum ibidem dicitur. Descenditque Amalechites, & Chanaanæus, qui habitant in montibus. Cum ergo filij Iethro habitarent ad meridiem Chanaanæorum Arad: habitantibus apud terram Amalech, scilicet ita quod ambirentur ab ea: & sic dicerentur esse in medio Amalech, & exisse de medio Amalech.

Quæretur vterius, an Saul peccauerit non percutiendo Cinæos, qui habitabant in terra Amalechitarum.

Q V A E S T. XV.

An Saul peccauit non percutiendo Cinæos qui habitabant in terra Amalechitarum.

C

ALIQVIS dicit quod sic, quia Deus dixit: nunc ergo vade, & percutite Amalech, & demollire vniuersa eius: sed Cinæi erant aliquid de terra Amalech cum habitarent in medio eius, ut patet in litera: ergo peccauit non occidendo. In contrarium videtur, quod non peccauerit, quia Samuel redarguit hic Saul, eo quod dereliquit viuentem regem Amalech & pecora. De Cinæis tamen nihil dixit: quod fecisset, si Saul peccasset dimittendo illos: ergo non peccauit.

Respondendum est, quod non peccauit Saul parcendo Cinæis, quia Deus iusserat occidi Amalechitas. Cinæi autem non erant de stirpe Amalech, sed de stirpe Madianitarum: nunc autem consanguinitate coniuncti erant Israelitis propter filios sororis suæ, quos peperit ex Moyse, & habitabant in terra Israel, scilicet in sorte Iudæ, ut patet Iud. c. i. scilicet Filij Cinæi cognati Moyfi ascenderunt cum filiis Iuda de ciuitate palmarum in deserto sortis eius, & habitauerunt cum eo. Erat tamen occasio huius dubij, quia Cinæi cum habitarent in extremitate sortium terræ Israel, erant coniuncti terræ Amalech, ideo Saul iussit, ut discederent inde, ne inuoluerentur cum illis. Item patet hoc non solum ex cognatione, sed etiam ex habitatione, quia Cinæi non habitabant in aliquibus locis terræ Amalechitarum, sed in terra Israel; ideo quamquam deberent deleri omnia, quæ erant in terra Amalech, non erant ledendi Cinæi. Item patet hoc, quia istud anathema quod Deus posuit super Amalechitas fuit, quia ipsi persecuti sunt Israelitas in deserto, ut patet Deut. cap. 23. scilicet. Memento quod fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Ægypto, quomodo occurrit tibi, & extremos agminis tui, qui lassii residebant, ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus. Delebis ergo nomen eius sub cælo, caue ne obliuiscaris. Filij tamen Iethro non fuerunt participes in isto malo, quod fecerunt Amalechitæ contra Israel, ergo

non debebant deleri. Item inhumanum est auxiliatorem expellere vel delere, iuxta Aristot. 8. Ethicor. sed filij Iethro, & pater eorum fuerunt auxiliares Israelitarum: ergo inhumanum erat, quod Israelitæ eos nihil mali meritos percuterent. Hoc apparet hic: nam istam causam expressit Saul quare miserebatur Cinæis, scilicet. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel cum ascenderent ex Ægypto.

Ad rationem in contrarium dicendum, quod quamquam Deus iusserit deleri vniuersa Amalech: tamen non includebatur hoc præcepto deletio Cinæorum, cum non pertinerent ad Amalechitas cognatione, vel habitatione. De istis Cinæis dicit Iosephus 6. Antiquitatum: Cumque vicisset Saul vniuersos à Pelusio Ægypti, usque ad mare rubrum, residentes hostes, Sichimitarum gentem solummodo dereliquit: isti namque in regione Madian in medio habitabant, quibus ante pugnam denunciauit, ut abscederent: ne forte Amalechitarum calamitati communicarent. Nam dum essent cognati Raguel foci Moyfi, credidit esse saluandos. Vocauit autem Iosephus Sichimitas, non quod ipsi essent Sichimitæ, quia Sichimitæ dicuntur habitatores Sichem, quæ est ciuitas in sorte Ephraim, ut patet Iosue cap. 20. sed Cinæis Sichimitas dixit, cum vellet transferre de Hebræo in formam latinam. *Abite.* Ista sunt verba Saulis ad Cinæos moventis, ut abeant, id est, separentur ab Amalech. *Recedite,* id est, separamini. *Atque, discedite ab Amalech,* id est, longe ite ab illo. Ista tria verba ad idem pertinent, sed ponuntur simul ad exaggerandum, quia est modus eorum, qui nimis persuadere volunt, multiplicare synonyma, ut idem per plura verba significatum efficacius proponatur. *Ne forte inuoluam te cum eo,* id est, si manseris coniunctus Amalechitis forte inuoluam te cum Amalech, scilicet, quia volens percutere Amalech, & non potens discernere inter Amalechitas, & Cinæos propter locorum propinquitatem, inuoluam te cum eis, quamquam alias te saluare vellem. Alij intelligunt literam Hebraicam hic scilicet. *Ne forte inuoluaris cum eo.* Quod potest dupliciter intelligi, scilicet quantum ad pœnam; vel quantum ad culpam. Ad pœnam quidem, scilicet ne inuoluaris cum eo, scilicet ne occidas cum illo, & istum sensum secuta est litera nostra, dicens: ne forte inuoluam te cum eo: quantum ad culpam intelligitur, ne inuoluaris cum eo, id est, ne efficiaris particeps eius in repugnando nobis, & istum sensum sequuntur multi Hebræi, & Iosephus 6. Antiquitatum, dicens: Saul denuncianit Sichimitis ante pugnam, ut recederent, ne forte Amalechitarum malignitati communicarent. Litera tamen nostra rationabilius transtulit, quoniam sequens litera declarat, quod Saul dixerit hoc, ut non perirent Sichimitæ siue Cinæi: cum dicitur: Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel. Hoc autem nihil attineret ad præcedentia, si intelligeretur, quod recederent Cinæi de medio Amalech ne communicarent malitiæ eorum. Nimis tamen attinet, si intelligatur de pœna, scilicet quod recederent ab eis, ne inuoluerentur cum eis. Et hoc quia fecerant misericordiam cum filiis Israel. *Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel.* Hoc refertur ad populum Cinæorum, qui dicitur semper esse idem populus per continuatam successionem: nam illi, qui fecerant misericordiam cum filiis Israel, non vivebant tunc, cum ista misericordia fuerit facta, quando Israelitæ exierunt de Ægypto, ut patet hic: tamen ab illo tempore usque nunc fluxerant anni ad minus 420. ut sup. declaratum est in hoc cap. Sed dicuntur isti nunc fecisse misericordiam: quia proavi eorum fecerunt, & semper populus idem est per continuationem. Ob hoc autem inhumanum erat, quod Israelitæ persequerentur Cinæos, cum ab eis beneficia suscepissent: potissimum quia beneficia Cinæorum ad Israelitas non fuerunt specialiter ad aliquam personam, vel ad paucas, sed ad totum Israel: quia dicitur hic, tu fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, totus ergo populus Israel tenebatur benefacere Cinæis: nec quidam vni soli, aut paucis, sed toti populo.

Cap. 1.

E

F

A

Quam misericordiam fecerunt Cinai Israelitis.

Q V Æ S T. XVI.

QUÆRET aliquis, quæ misericordia fuit ista, quam fecerunt Cinai cum filiis Israel. Aliqui respondent, quod ista fuit in bello contra Sisaram Principem militiæ Regis Iabin: nã iste oppresserat Hebræos per 20. annos, vt patet Iud. cap. 4. Cum autem pugnaret Sisara contra Israel ad omnimodam deletionem, fugiens à Deo perterritus declinavit in domum Aber Cinai: cuius vxor Iahel percussit Sisaram infixo clauo in capite eius, & fecit pacem in Israel, ita Iud. c. 4. & 5. Istud autem fuit beneficium ad totum Israel, quia omnes Israelitæ liberati sunt à bello, & subiectione Chanaanorum per mortem Sisaræ. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, quod fecit misericordiam cum Israel, quãdo ascendebat de Ægypto: mors tamen Sisaræ fuit in terra Chanaan multo tempore postquã Israelitæ venerunt in terram illam, ergo non intelligitur de eo. Item quia ista Iahel, quæ occidit Sisaram, erat vxor cuiusdam Cinai, qui iam non habitabat cum cæteris Cinæis, sed recesserat ab eis, & erat in forte Nephthalim, vt patet Iud. cap. 4. scil. Aber autem Cinæus recesserat quondam à cæteris fratribus suis Cinæis filiis Obab cognati Moyfi: ergo propter illud, cuius vxor benefecerat Israelitis non debebat dici, quod Cinai, qui habitabant in medio Amalec benefecissent Israeliti, cum iste Aber Cinæus iam recessisset à cæteris fratribus suis, & non esset de populo eorum: secus autem si adhuc maneret inter illos: quia tunc propter eum, qui solus benefaciebat Israeli, dignum erat omnes Cinæos misericordiam recipere ab Israel.

Respon-
sio Au-
ctoris.

Sed dicendum est, quod istud beneficium fuit in hoc, quod Iethro veniens in deserto ad Israelitas ordinavit eorum politiam quantum ad iudices, statuens tribunos, Centuriones, quinquagenarios, & decanos: hoc autem fuit magnum beneficium, quia ante istam ordinationem iudicum Moyfes grauabatur labore nimio audiendo à mane vsque ad vespærum causas populi: ipse quoque populus lædebatnr nimis, quia cum esset valde magnus, & inter eos multæ orirentur causæ: Moyfes solus esset, manebant causæ indiscussæ: quod erat ad velocem totius populi interitum, cum politia nimis inordinata in reddendo iura manere non possit: sic si non habeat victualia: nam ad conseruationem politiæ magis necessarius est iudex, siue distributium iustitiæ quam panis, vt ait Aristot. 3. Polit.

Politia
ubi iusti-
tia nõ est
non po-
test diu
manere,
& qua-
re.

C

De hoc beneficio patet. Exod. cap. 18. cum dixit Iethro ad Moysem: Non bonam inquit rem facis, stulto labore consumeris tu, & populus, qui tecum est: vltra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere: sed audi verba mea, atque consilia, & erit Dominus tecum, &c. Erat autem istud beneficium nõ solum ad Moysem, sed ad omnes filios Israel, vt hic dicitur: quia causæ totius populi peribant propter vnitatem iudicis, & grauabantur nimis expectando eum. Sic dixit Iethro: stulto labore consumeris tu, & populus iste, qui tecum est: Exod. cap. 18. Etiam istud beneficium fuit, quando ascendebant Israelitæ de Ægypto in fine primi anni ab exitu de Ægypto, vel in principio secundi venit Iethro ad montem Sinai, & ordinavit politiam Hebræorum, vt declaratum est Exod. cap. 18. & Num. cap. 10. Vel potest intelligi istud beneficium de directione Israelitarum per desertum: nam Moyfes petiuit à Iethro, vt iret cum Israel in terram Chanaan ad demonstrandum loca castrametationis per desertum, vt patet Num. cap. 10. scilicet. Noli nos relinquere: tu enim nosti, in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster: Iethro tamen non iuit cum Israelitis, vt e. c. declaratum est, sed filij sui, & isti etiam sciebant loca, in quibus castrametari poterant Israelitæ per desertum, & sic dirigebant eos: hoc autem magnum beneficium erat, cum pro eo Moyfes promitteret Iethro quicquid optimum esset in opibus, quas Deus daret Israeli, vt patet Num. cap. 10.

Alius
sensus.

Ergo cum hoc fecissent filij Iethro, magnum benefi-

cium præstabant Israeli, & retributione digni erant. Fuit autem beneficium istud toti populo collatum, quia totus populus per desertum dirigebatur. Fuit etiam istud beneficium, quando ascendebant Israelitæ de Ægypto, per quod transibant dirigendo eos ibi quantum ad loca castrametationis. Intelligenda est ergo misericordia quantum ad aliquid horum duorum, vel quantum ad vtrumque simul. Cum ascenderent de Ægypto, scil. istud beneficium fuit præstitum Israelitis, quando ascendebant de Ægypto, scil. in ipso deserto, per quod ascendebant: nam quocunque horum duorum modorum intelligatur, vel vtroque simul: necesse est, quod fuerit beneficium in deserto collocatum. Et recessit Cinæus de medio Amalec, id est, de terra illa, in qua habitabant, quæ erat in medio Amalec: non quidem intra terram Amalec. Nam nullam partem eius tenebant Cinai, sed in medio Amalec, scilicet quia ambiebatur & quasi claudabatur terra Cinæorum intra terram Amalec: nam terra Cinæorum erat quædam pars terræ Israel, scilicet in sorte Iudæ, & quia fors ibi habebat à parte australi terram Amalec, erat terra Cinæorum coniuncta Amalechitis, & quia parua erat, videbatur clausa inter cornua terræ Amalec. Recesserunt autem Cinai de medio Amalec ad præceptum Saulis, quia viderunt, quod recte monebat. Etiam quia ipsi nõ erant coniuncti aliquo fœdere Amalechitis, sed Israelitis, sub quorum protectione, & auxilio sperantes venerant de terra sua Madian, vt habitarent cum Israelitis in terra Chanaan: nunc autem recesserunt de loco, in quo prius habitabant, scilicet introeuntes ad habitandum ad fortes interiores Israelitarum, sicut Aber Cinæus ante hoc recesserat ab alijs Cinæis, & habitabat in terra Nephthalim iuxta urbem Cedus. Iud. cap. 4. Percussitq. Saul Amalec, id est occidit, & destruxit Amalechitas, scilicet primo pugnans cum eis bello campali: deinde inclusos in urbibus obsedit, & quasdam vrbes molitionibus, alias vero suffusionibus cloacarum, & muris extrinsecus è diuerso ædificatis, alias autem fame, & siti: alias vero modis alijs cepit, vt ait Iosephus 6. Antiquitatum. Ab Heuila donec venit Assur. Isti sunt duo termini, inter quos iacebant omnes Amalechitæ. Heuila autem est aliqua terra, quæ est in principio terræ Amalec ex parte Israelitarum, & est in latere aquilonari terræ Amalec, & ibi incepit pugnare Saul, qui veniebat de terra Israel ad terram Amalec, est autem aquilonaris terra Israelitarum ad terram Amalec, ideo dicitur quod percussit Saul ab Heuila. Assur est nomen alterius terræ, quæ est in fine terræ Amalec ad partem meridianam eius; ideo dicitur hic quod est à regione Ægypti, id est, Assur est apud Ægyptum. Est autem Ægyptus terra meridiana respectu Amalecitarum. Non est autem intelligendum, quod Assur sit hic terra Assyriorum, sicut alias accipitur, quia terra Assyriorum multum distat à terra Amalecitarum, & à terra Israel versus Aquilonem, sed est nomen cuiusdam deserti in terra Arabia, quod est apud mare Rubrum, & per istud desertum transierunt Israelitæ, vt patet Exod. cap. 15. scil. Tulit Moyfes Israel de mari Rubro, & egressi sunt in desertum Sur. Isti autem duo termini claudunt terram, quæ est inter terram Chanaan, & Ægyptum, scilicet Arabiam, & ponuntur aliquando in scriptura, vt patet Gen. 25. cap. vbi dicitur de Ismahele, quod habitauit ab Heuila vsque Sur, quæ respicit Ægyptum, & illa terra vocabatur Arabia, ideo filij Ismahele vocantur Arabes, & omnes alij populi habitantes inter Chananæos, & Ægyptios. Iosephus dicit hic quod Saul percussit vniuersos hostes residentes à Pelusio Ægypti, vsque ad mare rubrum: & isti duo termini videntur esse illi, qui vocantur hic Heuila, & Assur. De Assur satis apparet, quia dicit Iosephus, quod percussit Saul Amalechitas vsque ad mare Rubrum, scilicet quod mare Rubrum claudit à parte meridiana desertum Assur: sic patet Exod. cap. 16. scilicet tulit Moyfes Israel de mari Rubro, & egressi sunt in desertum Sur. De Heuila, & Pelusio Ægyptian sint idem non tantum patet, quia Heuila videtur poni hic tanquam terminus aquilonaris terræ Amalec: sed ibi non est aliqua ciuitas Ægypti. Nisi forte dicatur quod Heuila est hic terminus Occidentalis terræ Amalec: & ibi potest esse aliqua ciuitas Ægypti. Assur autem sit in confinio lateris meridiani, & Orientalis terræ Amalec: quod etiam satis stat. Et apprehendit Agag. Hic ponitur secundum principale, scilicet mandati transgressio: quia non egit omnia quæ Deus iussit ipse Saul, nec populus, sed

D

E

F

A

sed seruauerunt regem, & pecora. dicitur autem quod apprehendit Agag regem Amalec viuum, scilicet, nolens eum occidere in bello: nec tamen peccabat Saul accipiendo Agag viuum, sed peccauit, quia non occidit eum, sed duxit in terram Israël volens eum conseruare.

Quare Saul non occidit regem Agag.

Q V A E S T. XVII.

Bost.
Auct.

B

QUÆRET aliquis, quare Saul accepit viuum Regem Agag, & non occidit eum. Aliqui respondent quod hoc fecit Saul propter superbiam ad iactandum triumphum, quæ habebat de hostibus: nam cum eum viuum duceret, gloriabatur quod haberet sub se vnum regem. Alij autem dicunt quod fecit hoc propter triumphum, scilicet, vt conseruaretur Agag ad honorem triumphi. Alij autem volunt, quod seruauerit eum ex cupiditate, scilicet vt magna munera daret ei pro se Rex Agag. Vel quod accepit eum, vt reuelaret ei aliquos thesauros occultos in terra Amalech: hoc enim fieri solet tempore bellorum, scilicet, vt ipsi, qui obliuiscuntur timore hostium thesauros in terræ visceribus condant: & hoc tenet Nicolaus. Sed dicendum est, quod Saul seruauit Regem Agag non occidendo eum, & hoc pietate: misertus fuit enim illius regis qui erat speciosus, & potens: & in tantam venerat calamitatem, vt hostium suorum manibus teneretur perduto populo, & desolata terra, cunctisque deletis, quæ ad eum pertinebant: sic enim interdum hostes etiam ferocissimi, hostium suorum cum calamitosi fuerint, misereantur. Sic ait Boëtius de consol. 2. prosa prima, scilicet, Legimus Paulum Persæ regis à se capti, calamitatibus pijs impendisse lachrymas. Hoc autem significatur in litera, cum dicitur: Et pepercit Saul, & populus Agag: parcere autem ex misericordia est: si tamen Saul seruasset regem Amalech ad postea occidendum eum, non diceretur ei parcere. Item patet, quia etiam postquam venit Saul in terram suam, & redargutus fuit à Samuele, non occidit regem Amalech: sed Samuel petiuit eum sibi exhiberi, & occidit. Alij autem modi non sunt ita verisimiles. Cum enim dicebatur, quod Saul acceperat viuum regem Amalech, vt manifestaret ei thesauros occultos, non est verisimile, quia tunc non solum conseruasset regem, sed etiam de singulis vrbibus aliquos seruasset, qui manifestare possunt ei thesauros absconditos in omnibus locis: rex autem non poterat cognoscere omnia hæc; sed solum quantum ad thesauros suos, ideo non fuit pro hoc seruatus. Item si propter hoc seruasset eum Saul, non duceret viuum in terram Israël, sed primò cogeret illum manifestare thesauros terræ Amalech, prius quam inde recederet, quibus inuentis occideret eum. Duxit tamen eum viuum in terram Israël, ergo non seruauit propter hoc. Item non stat, quod seruauerit eum ad recipiendum magna munera ab ipso: nam iam deleta erat tota terra Amalech; & Saul & populus acceperant quæque optima terræ Amalech, vt patet infra, ergo non seruabatur, vt aliquid pro se daret: nisi fortè dicas hoc esse quantum ad thesauros absconditos, quos non acceperat Israëlita: sed hoc non stat, quia iam improbatum est. Item non stat alius modus, scilicet quod seruatus est Agag ad triumphum: nam mos erat, quod inter eos, qui seruabantur ad triumphum, cum exhiberetur à populo triumphus victori, occideretur principes hostium captorum: sic enim ait Iosephus circa finem librorum de bello Iudaico, dicens, quod cum datus est triumphus Imperatoribus Vespasiano, & Tito: Simon Dux Iudæorum, qui erant Ierosolymis, occisus est apud Capitolium in vrbe Roma, & sic consummatus est triumphus. Saul tamen non seruabat hic Agag ad occidendum eum, quia dicitur quod pepercit ei: ergo non seruabat illum ad triumphum: potissimè quia inter Hebræos non fiebat triumphus ad honorem victoris, quamquam fierent alia gaudia. Hoc enim speciale inter Romanos fuit. An verò seruauerit Saul Agag ad ostentationem, & gloriam victoriæ suæ non apparet: magis tamen apparet, quod seruauerit eum ex misericordia, condolens eius calamitatibus. Hoc autem tenet Iosephus sexto Antiquitatum, dicens: Cæpit Saul regem hostium Agag viuum, cuius corporis pulchritudinem magnitudinemque miratus, decreuit esse saluandum: non hoc faciens diuina voluntate,

Ioseph.
6. Antiq.
6.

sed iudicium proprium sequens, & sine causa ei cedens vita: n quasi misericorditer: vnde illi potestas sine periculo suo miserendi non esset: Deus namque sic odiuit Amalechitarum genus, vt nec infantibus parceret, quibus potius misereri naturale est, Saul itaque regem Agag, & malorum, quæ contra Hebræos gesta videbantur auctorem à morte seruauit, & hostis pulchritudinem præceptis Dei præposuit. Omne autem vulgus interfecit in ore gladij, scilicet omnes viros, & feminas, paruulos, & senes, neminem à morte seruantes: in quo videbatur Saul, & populus peruertere naturalem misericordiam. Nam quamquam secundum Dei iudicium nulli misereri debebant, nec poterant: si tamen alicui misereri voluissent, potius debebant misereri paruulis, quibus est natura misereri quam regi: sed fortè hoc fecit, quia si miserendum esset, paruulis omnibus miserendum erat, sed omnibus paruulis Amalech misereri videbatur nimis contra præceptum Dei, quia cum esset magna multitudo paruulorum, breuiter efficeretur magnus populus Amalech: rex autem vnicus erat, ideo quamquam illi non misererentur, non videbatur magna præcepti violatio. Item, & melius, quia Saul cum rex esset videns regem Amalech, qui etiam in eadem dignitate erat, in qua Saul, ad tantam venisse calamitatem, compassus est illi, cernens mobilitatem regis felicitatis, & compassus est illi, & eripuit eum à morte. In paruulis autem nulla fuerat prosperitatis amplitudo, secundum quam nunc inciderent in calamitatem, ideo non misertus est illis. Et pepercit Saul, & populus Agag, id est tam Saul quam populus condoluerunt regi Agag, & non occiderunt eum: dicuntur autem pepercisse, quia non seruabant eum ad postea occidendum, sed vt vita illi semper relicta foret. Peccauit autem in hoc Saul, & demeruit priuari regno, sicut patet hic: & non solum regno caruit, sed etiam propter hoc Deus tradidit eum, postea in manu hostium, & occisus est à Philistiim, vt patet infra capitul. vigesimo octauo, cum dixit Samuel ad Saulem: quid interrogas me, cum Dominus recesserit à te, & transferit ad æmulum tuum? faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalech, idcirco quod pateris, fecit tibi hodie Dominus: cras autem tu, & filij tui mecum eritis. Sic etiam patet 1. Paralipomen. capit. 10. Peccauit etiam Saul excusando peccatum istud: nam cum ipse pepercisset Regi Agag, & gregibus ouium simul cum populo, solum dixit de populo, transferens criminem ad illum, vt patet infra, scilicet, pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis. Et optimis gregibus ouium. id est Saul, & populus pepercerunt gregibus, & armentis, scilicet reseruando illa pro se: non accipitur hic parcere, sicut supra, quia regi Agag pepercit populus, scilicet vt nequaquam occideretur: gregibus autem non pepercit sic, sed vt non occiderentur immediate. Nam Deus iusserat, quod omnia delerentur, & sic tenebantur Israëlita greges, & armenta delere in ipsa terra Amalech, & nihil secum ducere, & quia non occiderunt immediate greges, dicuntur pepercisse. id est, seruauisse greges, scilicet ad postea occidendum. Et armentorum. Vocantur armenta congregationes magnorum animalium, sicut boum, equorum, camelorum. Omnia autem isti seruauerunt Israëlita, & vocantur supra greges ouium animalium paruorum, scilicet, tam ouium quam caprarum, & similibus: quia omnia hæc seruauerunt Israëlita nihil volentes delere, nisi quod inutile erat, vt patet infra.

Quare Israëlita non occiderunt greges optimos, & armenta Amalechitarum iuxta mandatum Domini.

Q V A E S T. XVIII.

QUÆRET aliquis, quare Israëlita seruauerunt greges optimos, & armenta, & non occiderunt iuxta mandatum Dei. Aliquis respondebit, quod hoc fecerunt, vt sacrificarent Domino de illis, & patet hoc, quia cum venisset Samuel in Galgala, offerebat Saul ibi holocausta de præda Amalechitarum, vt patet infra. Item patet, quod propter hoc seruata fuerint pecora: quia cum dixisset Samuel ad Saulem: quæ est vox gregum, quæ resonat in auribus meis? aut Saul: de Amalech adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus,

D

Quare Saul magis misertus est regi quam paruulis.

E

F

Prima ratio.

Secunda ratio.

A
Tertia
ratio.Quar-
taria-
tio.B
Impu-
gna.Adra-
tiones
prima
opin.
Ad pri-
mam.Ad se-
cunda-
dam.C
Ad ter-
tiam.Ad
quar-
tam.

mentis, ut immolarentur Domino Deo tuo, reliqua vero occidimus: & iterum infra in litera cum excusaret se Saul de transgressione precepti ait: Tulit populus de praeda oues, & boues, & primitias eorum, quæ castra sunt, ut immolaret Domino Deo suo in Galgalis. Item patet hoc, quia Israëlitarum accipientes pecora de Amalech, elegerunt ea, quæ pulchra, & optima erant: reliqua vero occiderunt, ut patet infra. hoc autem pertinebat ad sacrificium, quia non debent domino immolari animalia, quæ immunda sunt, & maculata, & contemptibilia. Deuterono. capit. 15. & Leuit. 25. Nam Deus conqueritur de sacerdotibus per Malachiam dicens, quod offerebant ei animalia clauda, cæca, & languida, qualia nullus de principibus humanis acceptaret, si offerrentur ei: ideo in hoc se despectum dicebat Malach. capit. 1. si tamen Israëlitarum accepissent animalia ista ad cibos suos, omnia accepissent, siue maculata, siue immaculata. Quia quamquam iam non liceret offerri domino animalia immaculata, licebat tamen ea sumi in cibum à Iudæis, Deuter. capit. 12. & 15. Et dato quod nollent Hebræi sumere illa in cibum, saltem proficerent eis ad alias utilitates, scilicet, quia possent vendere illa aliis gentibus: sicut erat de animalibus, quæ non licebat Iudæis comedere. Nam illa poterant vendere gentilibus, non tamen adduxerunt Israëlitarum de praeda Amalech animalia, quæ vilia, & reprobata erant, ideo non seruauerunt ea ad utilitatem suam, sed ad sacrificia. Sed hoc non stat, quia si solum voluissent immolare domino, duxissent sola animalia de terra Amalech, duxerunt tamen vestes, & omnia alia suppellectilia quæcunque preciosa inuenerunt in terra Amalech: ista tamen non pertinebant ad immolationem, ergo solum fecerunt hoc propter utilitatem suam, scilicet, quia concupiuerunt spolia terræ Amalech, quæ multa & preciosa erant: videbaturque eis fore grauiusimum, si omnia illa deleurent nullo sibi relicto, quia nihil sic ex præda illa lucrarentur, sed suis sumptibus eam agerent. Nec stant rationes in contrarium. Cum enim dicebatur primo, quod Saul obtulit holocausta de præda in Galgalis: dicendum quod ipse non offerebat ea intentione, ut omnia animalia, quæ duxerat de Amalech, offerret, sed solum offerebat aliqua in gratiarum actiones pro collata victoria: sic enim facturus erat in quocunque alio bello vicisset, etiam si inde nulla pecora acciperet. Apparet autem hoc, quia non dicitur in textu allegato, quod Saul offerebat in holocaustum prædam Amalech: sed dicitur, quod offerebat holocaustum Domino de initiis prædarum, quæ attulerat ex Amalech: initia autem dicuntur primitiæ, ergo Saul non offerebat domino totam prædam, sed initia eius. Ad secundum, quando dicebat Saul, quod populus pepercit melioribus ouibus, & armentis, ut immolarentur Domino: dicendum, quod Saul mentitus est, faciens hoc ad excusandum se: acceperat tamen prædam ad utilitatem suam. Sic etiam patet in alio: nam Saul cum populo pepercerat optimis gregibus ouium, ut patet hic, infra tamen dixit Samueli, quod populus pepercerat melioribus ouibus, transferens in hoc peccatum ad populum subtrahendo de seipso. Ad tertium cum dicebatur, quod populus accepit ea, quæ optima erant, & deleuit reliqua. Dicendum, quod non fiebat hoc ad sacrificium, quia requiruntur animalia munda in sacrificiis: Israëlitarum autem non respiciebant hic an essent munda, vel immunda, sed solum an essent alicuius valoris: id autem quod nullius valoris erat, sed vile, & reprobum, destruxerunt: non quidem quasi non pertineret ad sacrificium, sed quia nulla utilitas erat in possessione talium. Cum autem dicitur, quod si duxissent Israëlitarum pecora ad utilitatem suam, non solum optima, sed etiam quæcunque duxissent, eo quod illa proficerent eis. Dicendum quod aliqua erant ita vilia, tam in pecoribus, quam in suppellectilibus, quod labor portandi ea de terra Amalech in terram Israël, esset grauior, quam possessio eorum esset utilis: ideo tamquam simpliciter inutilia respuerunt illa portare, & deleuerunt. Etiam fecerunt hoc, ne penitus viderentur transgressuri preceptum Dei iubentis omnia consumi, sed saltem in his vilibus, & reprobis illud obseruarent. Et vestibus, & arietibus pepercit, id est, pepercit populus, & Saul vestibus, scilicet seruando per se omnes vestes, quas repperunt in terra Amalech. Etiam arietibus pepercerunt, id est seruauerunt eos, sicut reliquos greges, & amenta. Hoc autem ponitur hic ex superabundanti, nam expressio supra de gregibus ouium, intellige-

bantur etiam arietes, sed interdum scriptura non curat ista seruare, aliquid exprimens ex superabundantia, ut plenius intelligatur. Et vniuersis quæ pulchra erant, id est etiam pepercerunt omnibus rebus pulchris, & desiderabilibus ad possidendum, scilicet auro, & argento cæterisque metallis, & omni suppellectili preciosa. Nec voluerunt disperdere ea, id est quamquam Deus iussisset quod omnia deleurent, & nihil concupiscerent, concupiuerunt, & non deleuerunt ea. Quicquid vero vile, & reprobum fuit, hoc demoliti sunt, id est solum destruxerunt ea, quæ vilia erant, id est nullius valoris: & reproba, id est reprobabilia, scilicet quod à nullo appreciarentur, sed in hoc nullum Deo cultum exhibebant: melius enim foret, quod non deleuissent quicquam, quamquam exequerentur preceptum in pessimis: sed nec ipsi in istis executi fuissent, nisi graue esset portare illa de terra Amalech, cum parua utilitatis forent. Factum est autem. Supra descripta est Saulis transgressio, hic autem describitur eius diffinitiuæ reprobatio: & diuiditur in tres partes. Primo ponitur ista reprobatio: Secundo Saulis obstinatio. Tertiò penitentia eiusdem simulatio. Secunda ibi. Et ait Saul. Tertia ibi. Dixitque Saul. Prima in duas, quia primo ista reprobatio Samueli reuelatur: secundo Sauli denunciatur ibi. Dixitque Samuel. scilicet, postquam Saul peccauit, Deus reuelauit istud peccatum Samueli, eo quod Samuel habebat specialem curam de Saule, quia constituerat eum regem, & videbatur pertinere ad eum aliquid de bono vel malo illius.

An Deus reuelauerit Samueli immediate istam transgressionem, & quomodo.

Q V A E S T. XIX.

QUÆRET aliquis, an Deus reuelauerit Samueli istam præuaricationem Saulis immediate, ut facta est, vel aliquanto tempore post. Respondendum est, quod non reuelauit immediate. Quod patet, quia Deus locutus fuit ista Samueli per noctem, & in ipsa nocte cepit ire ad Saulem, ut patet infra, scilicet, contristatus est Samuel, & clamauit ad Dominum tota nocte: cumque de nocte surrexisset Samuel, ut iret ad Saul, manè nunciatum est ei, quod venisset Saul, & in ipso die locutus est ei Samuel, ut patet infra, scilicet sine me, & indicabo tibi quid locutus est Dominus ad me nocte, id est præcedenti nocte: etiam tamen redierat Saul de terra Amalech, & venerat in Carmelum, feceratque ibi fornicem triumphalem, & inde venerat in Galgalam: offerebatque sacrificia, ubi eum Samuel inuenit. Transierat ergo aliquantum tempus, ex quo Saul peccauerat, usquequo ista reuelatio facta est.

Quomodo factum est verbum Domini ad Samuelem de transgressionem Saulis. Multi modi reuelandi aliquid Prophetis.

Q V A E S T. XX.

QUÆRETUR vltius, quomodo factum est verbum Domini ad Samuelem. Respondendum est, quod poterat fieri multipliciter, sicut fiebat aliis Prophetis. Interdum enim fiebat per somnia, ut patet Num. cap. 12. Aliquando autem fiebat in vigilia, scilicet quod formaretur aliqua vox in aere, & non videretur formator illius: sicut factum est in datione legis, Deuterono. cap. 4. Aliquando autem fiebat in voce formata ab aliquo, apparente in figura humana, & erat Angelus: sicut patet de Iosue, quando vidit Angelum in agro Iericho Iosue c. 5. Sic etiam fuit de Gedeone, Iudic. cap. 6. Sic etiam fuit de patre, & matre Samsonis, Iudic. cap. 13. Aliquando autem fiebat reuelatio per solam immutationem intellectus, de quibus magis dictum est supr. cap. 8. Quolibet autem istorum modorum fieri poterat reuelatio Samueli. Sed dicendum potius, quod fuerit facta secundo modo, scilicet in aliqua voce formata, cuius formator non videretur, quod patet, quia ista reuelatio facta est per noctem, ut patet infra, scilicet, sine me, & indicabo tibi quid locutus est Dominus ad me nocte: sed per noctem consueuerat Deus loqui Samueli in voce, ut patet supra cap. 3. quando vocauit eum ter iacentem in sanctuario: si tamen velimus dicere, quod fuerit ista reuelatio fa-

cta per

A

Deus
nō
habet
gaudium
in
peccatis
nostris
sed
in
bonis
operibus
nostris.

Et per somnium, sicut multoties fiebat in Prophetis, satis conuenit, quia dicitur, facta est per noctem, & ibi Deus solet per somnium reuelare Prophetis secreta: sicut patet Iob c. 33. scilicet per somnium visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplina. Primum tamen melius est. *Poenitet me quod constituerim Saul regem.* Istud dixit Deus, quasi dolens de eo, quod fecerat: nam à principio erat Saul vir bonus & electus, & non erat in toto Israël vir melior illo, ut patet supra cap. 9. & ob hoc Deus constituerat eum in regem, quasi seruaturus esset mandata illius: nunc autem, quia non seruabat, poenitebat Deum constituisse Saulem regem. Sic enim dicitur Gen. cap. 6. quod poenituit Deum, quod hominem fecisset, & tactus dolore cordis intrinsecus, ait: Delebo hominem, quem creauit. Poenitentia tamen vel dolor in Deo nulla est, sed habet se ad modum poenitentis: ille enim, qui aliquid fecit, & poenitet quod fecerit, dolet illud: sic etiam cum Deus Saulem constituit regem, quem nunc abdicere decreuerat à principatu, poenitere dicebatur: ipse tamen nec poenitet, nec gaudet: non enim dolet Deus, aut tristatur de malis operationibus nostris, quæ sunt contra cultum eius: nec gaudet de bonis operibus nostris, quibus eum colimus: nec magis Deus tristatur cum pessima scelera in eum agimus, quam cum illi maximum obsequium impendimus: nec etiam gaudet magis cum illum diligenter colimus, quam cum in ipso grauiter peccamus. Hæc enim Deo valde aliena sunt: & hoc quia natura diuinæ nihil aduenire potest. Est enim Deus purus actus, nihil recipere potens, quod autem aliquid recipit, partim est in actu, & partim in potentia, & ex hoc ipso haberet compositionem ex actu & potentia, & esset imperfectus: non ergo potest ei accidere gaudium de operibus bonis nostris, nec tristitia de malo opere: ergo non gaudebit de bonis nostris, nec tristabitur de malis. Sed forte dices, quod ista illi ab æterno insunt: sed non stat, quia cum ille, qui tristatur, miser est ab æterno, Deus miser esset. Item præter hoc Deus non potest gaudere de bonis nostris, vel tristari de malis, quia aliquis lætatur de bono, quod ad eum aliquo modo pertinet: quod autem nullo modo de aliquem pertinet, nec etiam secundum existimationem suam impossibile est, quod illum lætificet: sed bonum nostrum nullo modo est bonum Dei, scilicet, quod nihil realiter accrescit Deo de bono nostro: nec ipse existimat sibi aliquid accrescere, ergo impossibile est quod gaudeat. De malo autem nostro facilius argumentum est: nam nihil de illo ei euenit, cum in Deo nullum malum aut proprium, vel alienum esse possit: nihil ergo horum in Deo est, sed scriptura loquitur, sic ad exprimendam passionem humanas. Proficit autem valde iste modus loquendi, quia si sic non loqueretur de Deo, scilicet, quod lætatur de bonis nostris, vel tristatur de malis, significaretur quod ipse non curat de operationibus humanis, siue bonæ siue malæ sint: & hoc esset retrahere omnem hominem à cultu Dei: quia si Deus nihil magis de bono opere, quam de malo curat, nec pro bono præmia confert, nec pro malo quemquam punit, quo recepto, frustrat esset Deum colere. Tolleremus quoque providentiam Dei iuxta positionem illorum, qui dixerunt: Quid enim nouit Deus? quasi per caliginem iudicat, nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cæli perambulat. Iob capitulum. 22. Præter hoc ergo, quod iste modus loquendi proficit ad hoc, quod scriptura condescendat intellectui rudi humano, qui non valet de Deo intelligere res, sicut sunt: adhuc proficit magis ad hoc quod significetur cura Dei, & providentia humanarum operationum. *Quia dereliquit me*, id est dereliquit cultum meum, scilicet nolens obedire mihi. *Et verba mea opere non impleuit*, scilicet, quia non deleuit omnia pertinentia ad Amalech. Deus autem dixerat, percutere Amalech, & demolire vniuersa eius, ut patet supra. *Contristatusque est Samuel.* scilicet cum audiuit, quod Deus dolebat de constitutione Saulis in regem, & quod vellet eum abdicere à regno. Hoc autem erat, quia Samuel valde diligebat Saulem: nam etiam postquam Deus totaliter reprobauebat Saulem, & Samuel recesserat ab eo, adhuc diligebat eum valde, & lugebat pro eo, quia Deus vellet auferre ei regnum, ut patet infra in littera, scilicet. Et non vidit Samuel ultra Saulem usque ad diem mortis suæ: verum tamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum poenitebat, quod constituisset

Saul regem: erat autem iste amor Samuelis ad Saulem, quia quia Samuel constituerat Saulem in regem, & erat totaliter Saul opus Samuelis: cum de statu paruo populari erexisset eum ad honorem regalem. Diligunt autem naturaliter benefactores valde beneficiatos potius quam è contrario: & quanto fuerint maiora beneficia, tanto magis in eis gaudent: nam ipsi beneficiati sunt opera benefactorum: diligit autem quilibet naturaliter opus suum: sicut Poëta diligunt poemata quasi filios. De quo Aristoteles 9. Ethicorum. Cum autem Saul priuaretur regno quantum ad posteros suos, destruebatur opus Samuelis: ideo necesse est, quod de hoc tristaretur. *Et clamauit ad Dominum tota nocte*, id est Samuel clamauit orando ad Deum pro Saule, ne priuaretur regno propter hoc, & dicitur quod clamauit tota nocte, quia ista reuelatio fuit effecta per noctem, & mox incepit orare: mansitque in hac oratione per totam noctem, usquequo iuit ad Saulem. Nam in illa eadem nocte surgens ire cepit ad eum, ut patet immediate.

Quare Samuel orauit pro Saule, ne careret regno, cum sciret eum omnino cariturum.

Q V A E S T. XXI.

QUÆRET aliquis, quare Samuel orabat hic ad Dominum pro Saule, ne careret regno: nam ipse sciebat, quod necessario cariturus esset illo: ipse enim Samuel prædixerat Sauli, supra capitulum. 13. stultè egisti, nec custodiisti mandata Dei tui: quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum, sed nequaquam ultra regnum tuum confurget. Respondendum est, quod quamquam ista dicta essent per Samuelem, tamen adhuc nesciebat an ista esset sententia Dei, vel solum esset comminatio, quia Deus hoc non reuelauerat illi: orabat igitur indefinenter adhuc putans esse locum remedij. Inducebatur autem ad hoc, quia sciebat, quod Deus interdum multa prædicebat per Prophetas indeterminatè, quæ tamen intelligebantur secundum comminationem, & si illi, contra quos illa proferebantur, conuerterentur ab iniquitate sua, non infligebatur poena: & quia nondum Deus aufererat regnum Sauli, quamquam prædixisset auferendum, putabat Samuel, quod adhuc superesset remissionis locus. Nec solum hoc: sed etiam postquam pro isto peccato Samuel dixisset Sauli, quod Deus sciderat hodie regnum de manu eius, & tradiderat proximo suo, nec flecteretur ab ira sua, adhuc orabat semper pro illo, & lugebat, ne Deus auferret illi regnum. Hoc autem fuit usquequo Deus Samuelem lugentem increpuit, dicens: Usquequo tu luges Saulem: cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israël, ita infra sequenti capitulo. Et tunc iussit ei Deus, ut vngeret Dauid in Regem: ex eo autem tempore cessauit Samuel orare, & lugere pro Saule, quia iam sciebat nullum superesse remissionis locum, eo quod alius constitutus esset in Regem.

An Samuel peccauit orando pro Saule, cum sciret eum à Deo reprobatum.

Q V A E S T. XXII.

QUÆRETUR vltèrius, an Samuel peccauerit orando pro Saule, cum Deus reprobaasset eum. Et videtur quod sic, quia agebat contra voluntatem Dei, quæ vltimatè reprobauerat Saulem, ergo peccabat. Item si non peccasset Samuel orando pro Saule, Deus non increpauisset eum, quia pro bono opere non debetur increpatio: fuit tamen increpitus, ut patet sequenti capitulo. usquequo tu luges Saulem, cum ego abiecerim eum? Respondendum est quod Samuel non peccauit orando pro Saule, sed magis merebatur: nam cum Deus alicui irascitur, siue homini, siue populo: & aliquis vir interponit se orando, ne Deus illud faciat, valde meretur: etiam si Deus dicat quod semper illud facere vult, & Deo gratum est, ut aliquis se opponat orando contra mala, quæ Deus comminatur se facturum. Sic patet Ezech. capitulum. 22. scilicet, Et quæsiui de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni: & effudi super

Bene-
facto-
res ma-
gis di-
ligunt
benefi-
ciatos,
quam
econtra.

E

F

Bonū
est ora-
re Do-
minū,
ne pu-
niant
delin-
quentes
vniuer-
ses, nisi
per Do-
minū
prohi-
beatur.

A eos indignationem meam. Sic etiam erat hic, quia Deus prænunciabat mala contra Saul, & Samuel indefinenter orabat, ne ista fierent: opus autem secundum se bonum erat, cum sit vnum de septem operibus pietatis orare. Nec poterat intercideret hic aliquid malum, nisi in quantum aliquis contra voluntatem Dei interdum orare potest, sed in hoc si quis orat contra ea, quæ Deus diffiniuit, si ignoret illa definita esse, non peccat. Cum autem cognouerit, quod definita sunt, orare peccatum est: sic enim de illo, qui orat pro eo, quem scit æternaliter esse damnatum; grauius enim peccat: nam sicut iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre. extra de celebra. missar. capitu. cum marthe. eo quod orando pro illo significat eum indigere oratione, & per hoc non fuisse perfecte adeptum felicitatem suam, in quo status martyris diminuitur: ita iniuriam facit Deo, qui orat pro eo, qui æternaliter scit esse damnatum, vel pro quocunque alio, quod est contra Dei diffinitionem ei notam: in quo lignat, quod adhuc per orationem voluntas Dei mutari potest ad volendum contrarium, sed hoc iniuria est Deo, cum Deus sit simpliciter immobilis. Repugnat ergo diuinæ perfectioni ille, qui credit, quod Deus mouebitur ab eo, quod diffinierit: ideo qui petit, vel orat pro damnato æternaliter, vel pro aliquo, quod scit esse contra Dei determinationem, peccat. Samuel autem non fecit sic, quia à principio, quando orauit pro Saule, quamquam Deus comminatus fuisset illi per eum, quod regnum eius ultra non confurgeret, credidit Samuel hoc dictum esse secundum comminationem, & non secundum diffinitionem Dei, ideo licuit sibi orare: deinde autem post peccatum, quod fecit pugnando contra Amalechitas, quamquam Deus per Samuelem nunciasset Sauli, quod regnum eius scinderetur ab eo, & quod non flecteretur ab illa sententia, tamen quia non fuit assumptus immediatè alius in regem, putauit Samuel adhuc locum esse veniæ: ideo orabat, & lugebat pro Saule quousque Deus dixit ei: Quousque tu luges pro Saule, cum ego proiecerim eum? & tunc desit orare Samuel pro Saule. Si autem post hoc orasset pro illo, iam peccaret: quia præceptum Dei contemnebat. Sic etiam fuit de Moyse, quia Deus sententiauerat, quod ipse non introiret in terram Chanaan propter ea, quæ fecit in Cadesbarne, Numer. cap. 20. & 27. postea autem orauit sapius Moyse, vt Deus permitteret eum transire in terram Chanaan, sed Deus dixit: sufficit tibi, nequaquam loquaris ad me ultra de hac re, Deuter. cap. 3. & tunc cessauit Moyse orare Dominum. Si enim post hoc orasset, iam peccaret, quia sciebat sententiam Dei confirmatam esse, & transgrediretur præceptum illius: non orauit tamen, & sic non peccauit. Moyse nec Samuel, quia quando ipsi orabant contra Dei determinationem, nesciebant, an Deus sic determinasset. Cumq; de nocte surrexisset Samuel, scilicet ad eundem ad Saulem. In illa enim nocte, in qua Deus sibi apparuit, & reuelauit hæc, clamauit ad ipsum, & surrexit, vt iret ad Saulem, non sustinens morari ulterius. Vt iret ad Saulem, id est vt in aurora aggrediretur iter ad Saulem: erat autem hoc, quia quamquam peccasset Saul, adhuc putabat Samuel superesse locum remissionis: ideo iuit cum festinatione, vt increparet Saulem, vt si forte Deus auerteretur ab ira sua, dolente Saule de peccato: Saul magis negauit se peccasse, vt patet infr. ideo etiam hoc aliquo modo dedit causam perditioni suæ. Nunciatum est Samueli, quod venisset Saul in Carmelum, scilicet, cum aggrediretur iter, quæsiuit vbi esset Saul: & nunciatum est ei, quod venisset in Carmelum: & iam nunc esset in Galgalis. Hoc autem erat immediatè, vt ingressus esset in terram Israël, destructo Amalech: nam adhuc nesciebat Samuel, an esset in terra Israël, quia moratus fuit aliquanto tempore, delendo omne genus, & omnem ciuitatem Amalechitarum: venit autem in Carmelum, qui est quidam mons apud mare in sorte filiorum Afer: & est alius mons Carmelus in sorte Iuda apud ciuitatem Maon. De hoc patet Iosue 15. & 19. Videtur autem quod iste mons Carmelus fuerit ille, qui erat in sorte Iudæ: quia per illum erat iter Sauli venienti de Amalech in Galgala, cum fors Iuda sit meridiana, & coniuncta terræ Amalech, Carmelus autem qui est in sorte Afer ad partem occidentalem apud mare, sic Iosue 19. capitu. per quem nullo modo erat via Sauli ad eundem in Galgalam. Et erexit sibi fornix triumphalem, id est, fecit quandam arcum in signum triumphi. Fornix enim testudinem, vel arcum significat, scilicet, parietem eleuatum in modum ar-

cus. Vocabatur autem ille fornix triumphalis, quia ibi triumphus sculptus est, scilicet, quod fecit ibi Saul aliquas imagines in testimonium rerum gestarum, & triumphi habiti de Amalech. In Hebræo habetur. *Parat sibi manum*, id est nunciatum est Samueli, quod Saul parasset manum. Hoc autem exponunt aliqui, quod parauit ibi manum, id est locum ad diuidendum spolia, quæ duxerat de terra Amalech: & istam expositionem tenet Ionathas Chaldaeus. Alij exponunt, quod parauit manum, id est fecit aram ad immolandum ibi Domino, & mansit ibi illa ara per multa tempora vsque ad tempus Eliæ prophete, & tunc iam destructa erat: Elias autem quando conuenerunt ibi cum eo prophete, Baal restaurauit eam, vt patet infra 3. lib. cap. 18. scilicet & accedente ad se populo, curauit altare Domini, quod destructum fuerat. Sed istæ expositiones non stant. De prima patet, quia ad diuidendum spolia nihil parari, vel ædificari oportebat, hic tamen constat, quod aliquid construxit, vel parauit Saul. Secunda expositio non stat, quia Saul veniebat, vt offerret sacrificium Domino in Galgalis, & ad hoc solum venerat in Galgalam: quomodo ergo offerret sacrificium in Carmelo? Et patet hoc, quia quando descendit Samuel ad Saulem, inuenit eum offerentem holocaustum in Galgalis, vt patet infra. Item non offerret Saul sacrificium alibi, quia specialiter adduxerat pecora de terra Amalech, vt in Galgalis offerrentur, vt patet infra, scilicet tulit populus de præda oues, & boues primitias eorum, quæ caesa sunt, vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis: ergo non in Carmelo. Et sic dicendum, quod expositio literæ nostræ est vera, scilicet quod erexit Saul fornix triumphalem: & hoc voluit magis facere in Carmelo, quam alibi, quia ille locus erat famosus.

An Saul peccauerit erigendo arcum triumphalem.

Q V A E S T. XXIII.

QUÆRET aliquis, an Saul peccauerit erigendo fornix triumphalem. Nicolaus respondit, quod peccauit: vnde dicit in principio capit. huius, quod in hoc capitu. describitur transgressio tertia Saulis, quæ processit ex cupiditate, & superbia, quia arcum triumphalem erexit ad suam iactantiam. Sed dicendum est, quod an peccauerit Saul hoc faciendo, patere non potest, cum intentio eius manifesta non sit. In moralibus autem ex intentione suscipiunt actus malitiam, vel bonitatem: poterit ergo aliqua intendens peccare, & aliqua intendens non peccare: actus tamen secundum seipsum non pertinet ad peccatum, poterat namque Saul facere fornix triumphalem ad memoriam victoriæ à Deo datæ, vt per illam fornix Deus laudaretur, qui tantam victoriam contulerat Israël. Hoc autem non solum non erat illicitum, sed erat valde licitum. Sic enim fecit Moyse: nam quando Iosue pugnans in deserto præualuit contra Amalech, construxit altare, quod vocauit Dominus exultatio mea, ita Exod. capit. 17. Sic igitur licebat Sauli ad memoriam victoriæ à Deo collatæ construere aliquod ædificium. Item poterat fieri ista fornix ad incitationem posterorum, scilicet, vt reges sequentes recolentes magnifica gesta Saulis per arcum illum mouerentur ad faciendum similiter: vt ipsi quoque magnam gloriam sibi propagarent, & hæc erat vtilitas publica: sic enim inter Romanos factum est, vt quando aliquis vir esset in aliquo valde excellens, siue artibus belli, siue pacis, statua ærea ei à populo fieret, & poneretur in foro, vel in theatro, aut in alio loco famoso, vbi ab omnibus videretur, & sic ceteri, quorum animus generosus erat, & naturaliter magnus, cupidine gloriæ, & vt similes statuas habere mererentur, multa magnifica opera aggressi sunt. Et hoc modo multi Romanorum, exterarumque gentium, qui inter Romanos vixerunt, statuas æreas affecuti sunt. Quod ergo Saul ad hanc intentionem faceret fornix, vt posteri mouerentur ad opera magnifica, non erat peccatum, sed magis aliquid laudabile. Item, dato quod Saul fecisset hoc ex solo desiderio laudis suæ, non sequitur quod peccabat, quia non omne desiderium laudis peccatum est, vel saltem mortale: sed solum cum quis desiderat excellentem laudem, vel indebitam, aut fruitur ipsa laude: non ergo peccaret mortaliter Saul moderatè laudem cupiens.

Item

D
Fornix
quid.

E

Nic.
opinio
resolli-
tur.

F

Appa-
ritus
laudis
nō sem-
per est
pecca-
tum
mortal-
e.

Duo
mon-
tes Car-
meli.

A Item alij viri sancti fecerunt similia, & ipsi non increpantur, quod hæc fecerint, ideo nec Saul ex hoc solo peccare conuincitur. Pater hoc quando David similiter fecit sibi quoddam memoriale victoriarum suarum, vt patet infra à 2. libr. capitu. 8. scilicet, David fecit sibi nomen cum reuerteretur à Syria in valle salinarum. Facere autem sibi nomen, est construere aliquid, quod pertineret ad nomen, id est ad famam suam; & sic non peccauit Saul. Sed aliquis arguet adhuc, quod etiam de David manifestum non est, an in hoc peccauerit, ideo non sufficienter ex hoc arguitur. Respondendum est, quod non peccauit in hoc David: quia nunquam peccauit David mortaliter tota vita sua, nisi cum iussit occidi Vriam Hethæi, & accepit vxorem illius, vt patet infra, tertio libro, capitu. decimo quinto, scilicet. Eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi. Item Machabæi erant viri sancti, & nimis laudati in sacra scriptura: ipsi tamen fecerunt memoralia gestorum suorum in lapidibus ad memoriam æternam, & fuit ædificium illud valde magnificum, mansitque multis temporibus. Hoc patet 1. Machabæor. capitu. decimo tertio, scilicet, Et ædificauit Simon super sepulchrum patris sui, & fratrum suorum ædificium altum visu lapide polito retro, & ante, & statuit septem pyramidas vnā contra vnā patri, & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas, & super columnas arma ad memoriam æternam: & iuxta arma naues sculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus mare: Non ergo erat illicitum Sauli hoc facere, nisi fortè dicas, quod, quia Saul in vno peccauit, in omnibus peccauit, quod absurdum est. Et reuersus transisset, descendissetq; in Galgalam, id est nunciatum est Samueli, quod Saul de Carmelo iuerit in Galgalam, illuc enim ipse Samuel iuit. Dicitur autem quod descendit, quia Galgala est non longè à Iericho in valle, in qua est Iordanis, vbi primò castrametati sunt filij Israël, quando transierunt Iordanem: Iosue c. 4. & 5.

Cur Saul iuit in Galgalam ad sacrificandum.

Q V A E S T. XXIII.

C **Q** V A E R E T aliquis, quare Saul iuit in Galgalam. Respondendum est, quod ipse proposuerat offerre sacrificium, & ob hoc elegerat locum illum, ideo ibat illuc, vt offerret: sic patet infra in littera, scilicet, Tulit populus de præda oues, & boues, vt immolaret Domino Deo suo in Galgalis. Et sic factum est: quia ibi reperit Samuel Saulem offerentem holocaustum. Sed tunc dicitur, quare magis Saul iuit in Galgalam ad offerendum, quàm in alia loca? nam ibi non erat tunc sanctuarium, sed in vrbe Nobe, vt patet infra capitu. 21. poterat ergo in quolibet alio loco ita offerre, sicut in Galgalis. Respondendum est, quod Saul habebat spiritualem deuotionem offerendi in loco illo, & faciendi ea, quæ ad cultum Dei pertinent. Et hoc quia ipse ibi confirmatus fuit in regem, & celebratæ sunt victimæ solemnes, & gaudia magna, supra capitu. 11. Item adhuc spiritualius hoc faciebat, quia, quando Samuel vnxit à principio Saulem in regem: iussit ei, quod si quando ei occurreret aliquid graue, descenderet in Galgalam, & ibi Samuel offerret pro eo, vt patet supra capitu. 10. & ob hoc quando Philisthini occurrerunt contra Israël, descendit Saul in Galgalam, & ibi obtulit sacrificium, supra capitu. 13. voluit ergo nunc spiritualius ibi offerre, quàm in alijs locis. Venit ergo Samuel ad Saul, id est venit in Galgalam, vbi erat Saul tunc offerens. Et Saul offerebat holocaustum Domino. Non quidem quod ipse offerret per se, quia non erat ipse sacerdos, nec vsurparet sibi hoc ministerium; sed, eo iubente, sacerdotes offerebant, & sic dicebatur ipse offerre. Vel dicitur quod offerebat, id est dabat animalia ad immolandum: offerre enim propriè conuenit popularibus, sed immolare solis sacerdotibus: quia offerre, est dare sacerdoti animalia immolanda Domino: immolare autem est iugulare illa, & facere caeremonias reliquas sacrificijs. De mitis prædæ, quæ attulerat ex Amalech. Non est sensus, quod offerret de omnibus prædis, sed solum de pecoribus: nam de rebus inanimatis non fit sacrificium, dicitur autem de initijs præda-

D rum, quia non offerebat Saul rotam prædæ: sed initia, id est primitias: possunt autem vocari primitiæ de præda, quia primò offerebantur, scilicet, quia priusquam diuideretur præda, quod conuerteretur ad vsus humanos, oblata est quædam pars Domino. Vel vocantur primitiæ: quia erant priores, id est meliores, scilicet, quod animalia, quæ erant meliora in tota præda, offerrentur Domino, ea autem, quæ meliora sunt, vocantur priora. Sic enim interdū dicuntur primitiæ de auro, & argento, & purpura, & bysso, scilicet quod meliores partes istorum darentur, & ille vocantur primitiæ, Exod. capitu. 25. Et dum venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul, scilicet, locutus est verba sequentia cum magno gaudio congratulans ei propter victoriam habitam. Iosephus autem 6. Antiquitatum dicit, quod Saul occurrit Samueli, & osculatus est eum, quod satis verisimile est, quia iterum cum esset Saul expectans Samuelem in Galgalam, audiens quod veniret, egressus est ei obuiam, vt salutaret eum supra capitu. decimo tertio: Benedictus tu Domino. Ista sunt verba congratulatoria, scilicet, Samuel prædixerat Sauli, quod habiturus esset victoriam de Amalechitis. Et quia sic euenit, congaudebat ei Saul, & benedicebat illum. Impleui verbum Domini, id est iam impleui id, quod mihi dixisti ex parte Dei. Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo, quod impleuisset Saul verbum Domini, id est nihil omisisset de his, quæ Deus dixerat: & hoc falsum est, quia non impleuerat. Censebat se tamen impleuisse, etiam si reseruasset prædā, vt patet infra, scilicet. Et ait Saul ad Samuelem: imò audiui vocem Domini, & ambulavi in via, per quam misit me, & adduxi Agag regem Amalech, & Amalech interfeci. Aliter potest intelligi, impleui verbum Domini, id est euenit mihi, id quod dixi, scilicet, quod possem occidere Amalechitas. Dixitq; Samuel. Hic consequenter sententia Domini reuelatur Sauli per Samuelem. Et quæ est vox gregum, quæ resonat in auribus meis? Ista est increpatio, scilicet, si compleuisti mandatum Domini sicut dicis, quæ est hæc vox gregum? quasi dicat, nullos greges habere debebas, si compleuisses verbum Dei, quia Deus iussit, quod omnia, quæ pertinebant ad Amalech, destruerentur, scilicet percutere Amalech, & demolire vniuersa eius. Et armentorum, quam audio, id est, quæ est vox armentorum, quam audio? quasi dicat, armenta sunt hic de Amalech, quæ occidi debuerant, & ponitur de gregibus, & armentis, quia tam greges pecorum paruorum, quam armenta animalium magnorum duxerunt Israëlita de Amalech, & quicquid aliud pulchrum erat, & ad possidendum desiderabile: sola autem quæ vilia, & reproba erant, demolita sunt, vt patet supra. Et ait Saul, de Amalech, adduxerunt ea. Hic grauatur magis iniquitas Saulis, quia debuerat immediatè confiteri humiliter peccatum suum, vt si fortè Deus miseretur ei: excusauit se primò transferens peccatum suum in populum: deinde negauit se peccasse, dato quod ista fecerit, vt patet infra, & dixit de Amalech, adduxerunt ea: & non dixit, adduxi, quasi populus adduxisset, & non ipse: sed falsum est, quia etiā ipse voluit, quod seruaretur præda, vt patet supra, scilicet, pepercit Saul, & populus optimis gregibus ouium, & armentorum: & sic patet immediatè, scilicet, Pepercit enim populus melioribus ouibus, & armentis. Hic excusat Saul factum suum, transferendo in populum dicens, quod populus pepercit ouibus, id est reliquit oues, & armenta non occidens illa. Colorat etiam factum suū dupliciter: primò, quia dixit melioribus ouibus, & armentis, quasi dicat, non pepercit populus omnibus gregibus, & armentis, vt sic dissolueretur mandatum Dei, sed solum melioribus, & ista meliora ex causa seruata sunt. Secundò coloratur factum, quia dicitur, quod seruata sunt, vt immolarentur Domino. Immolatio autem licita erat, imò meritoria, ideo non videbantur peccare hoc agentes: sed non sufficienter excusatur factum per hoc: primò, quia Saul falsam excusationem allegauit, quia non seruauerat populus omnia pecora, & armēta ad immolandum Domino, sed vt cederent eis in prædā, alioquin nihil duxissent Israëlita de Amalech, nisi animalia, quæ poterant immolari: duxerunt tamen vestes, & quicquid pulchrum erat in terra Amalech, vt patet supra. Item, dato quod ista excusatio esset vera, erat tamen impertinens, quia non debuisset Saul seruare pecora, & armenta ad offerendum Domino, etiam si omnia seruassent pro illo, quia Deus iusserat, quod nullum seruaretur, sed omnia perirent. Obedientia autem melior est, quam quæcumque victima, vt patet infra

A etiam non licet alicui pro causa quācumque iusta, vel fine, quantumcunque bono, quicquam agere, si contrarium mandatum à Deo habeat, quia firmius scimus, quod bonum fit in operationibus nostris per mandatum Dei, quā per iudicium nostrum. *Vt immolarentur Domino Deo tuo.* Ad hoc seruati sunt greges, & armenta, vt immolarentur. Sed etiam hoc falsum erat: quia non seruati sunt ad hunc finem, vt dictum est. Et dicitur Domino Deo tuo, id est qui ad te spiritualiter pertinet, quia cum Samuel esset Propheta, magis erat Deo familiaris, quā ceteri: & in hoc erat Deus eius spiritualiter magis quā aliorum, vel dicitur Domino Deo tuo, id est qui pręcepit tibi hoc facere, & mihi nunciare. *Reliqua verò occidimus,* scilicet omnia alia pecora, & greges. Ista autem erant, quę vilia fuerint, & reproba, & magis putauerint Israhelitas esse onerosum, quā vtile ducere ea de Amalech. *Ait autem Samuel ad Saul.* Vidit enim Samuel, quod excusationes Saulis erant impertinentes, ideo voluit ei denunciare sententiam Domini contra eum. *Sine me, & indicabo tibi,* id est permitte me loqui, & indicabo tibi sententiam Domini de te. Et dicitur: *Sine me;* quia loquebatur tunc Saul, & non habebat Samuel locum proponendi: petiuit ergo quod audiretur. Vel secundū quosdam dicitur: *Sine me,* id est permitte, scilicet, non lædas me, si quicquam dixerō. Est enim iste modus eorum, qui referunt regibus, & magnis viris aliqua, quę sunt eis tristia, & vt propter hoc nihil patiantur, petunt primò securitatem. Sed ista sententia non stat, quia Samuel non timebat Saulem, etiam si nuntiaret ei mala multa: sed ē contrario magis timebatur ipse à Saule: vnde sup. cap. 13. dixit Sauli, quod stultè egerat, tamen ad hoc non petiit securitatem. Item, dato quod Saul rex valde ferox, & Samuel timeret eum, non peteret talem securitatem, quia nullus vnquam Propheta, nec aliquis verus professor fidei petiit talem securitatem. Nam istud pertinet ad illos, quibus si non detur securitas, nihil proponet, Prophetę tamen, etiam si reges minarentur eis, ne quicquam proponerent sub interminatione mortis, proponerent. Nam mortem spernebant, vt Deum colerent, & obedirent ei: ideo intelligenda est littera primo modo. *Quę locutus est Dominus ad me nocte,* id est quę locutus est ista nocte. In ipsa enim nocte apparuit ei, & locutus est, & mox Samuel venit ad Saul. *Dixit ei: Loquere.* Concessit audientiam, quia ex parte Dei loqui volebat. *Et ait Samuel: Nōne cum paruulus esses in oculis tuis.* Ista est increpatio Saulis, & ad hoc exprobrat hoc Deus beneficia, quę contulit Saul, scilicet, quia fecit eum regem, cum prius esset minimus in toto populo, & tamen nunc fuit ingratus, non obediendo pręceptis eius. Dicitur autem, cum esses paruulus in oculis tuis, scilicet, quando tu iudicabas te paruum, & eras humilis, tunc ego elegi te: nunc autem quia superbiens contempsisti mandata mea, ego te abieci. Vel aliter intelligitur, quod hic significetur magnitudo beneficii, quę erat in hoc, quod de minimo statu transiret Saul ad maximum: erat autem maximus status regalis. Minimus verò erat, quem ante habebat Saul, & non solum erat minimus secundum rem, sed etiam ipse se existimabat minimum: & sic erat minimus in oculis suis, id est secundum existimationem suam. Hoc patet supra capit. 9. cum ipse dixit ad Samuelem: nunquid non filius Gemini ego sum de minima tribu Israhel, & cognatio mea nouissima inter filios Beniamin? Et sic existimatione Saulis probat Deus beneficium ei collatum. *Caput in tribubus Israhel factus es,* id est fecit te Deus regem: & hoc erat esse caput omnium tribuum Israhel. Nam Saul non dominatus fuit specialiter super aliquam tribum, sicut fuit postea, diuiso regno in posteris, Dauid, sed dominatus est super omnes duodecim tribus. *Vnxitq. Dominus regem super Israhel.* Eadem sententia est repetita. Et dicitur, quod Deus vnxit eum, qui iussit vngi, vt patet supra cap. 10. *Et misit te Dominus in via,* scilicet vt ires contra Amalech. *Et ait: Vade, & interfice peccatores Amalec.* Nominauit peccatores, quia propter peccatum suum ipsi merebantur hanc deletionem. Quomodo autem hoc sit, supra declaratum est. *Et pugnabis contra eos vsque ad internecionem eorum,* id est, pugnabis vsque quo totaliter deleas illos, & non solum eos, sed etiam res eorum, sicut supra dictum est. Hic tamen scriptura non repetit omnia ad plenum. *Quia ergo non audiuisti vocem Domini,* quasi dicat, valde iniquus es, cum tantū exaltatus fueris à Deo, & tam ingratus ei apparueris. *Sed versus es ad prędam,* id est non obediisti Deo, sed conuertisti te ad prędan-

D dum, transgrediens prę cupiditate, sermonem Domini, cum ipse iusserit omnia deleri. *Et fecisti malum in conspectu Domini,* scilicet conuertendo te ad prędam. Hoc autem erat malum in conspectu Domini, quia Deus iudicabat illud esse malum, vel erat factum ipso vetante. *Et ait Saul ad Samuelem.* Hic describitur consequēter Saulis obstinatio. Est autem in hoc obstinatio eius, quia cum à principio peccatum eius cognitum esset à Samuele, & Deus locutus fuisset contra eum, debuerat ipse humiliter confiteri, sed excusauit se, transferens peccatum in populum. Sed adhuc, cum postea Samuel iterum increparet eum, debuerat, cessante illa excusatione, cognoscere iniquitatem: nunc tamen grauius peccauit, quia cępit defendere dicens, quod bonum fecerat. *Imò audiui vocem Domini,* id est non est sic, quod ego non audierim vocem Domini, quia audiui, id est obediui ad plenum, existimabat enim Saul, quod quamquam seruasset viuum regem Agag, & pecora; tamen implebat mandatum Domini: eo quod occiderat quędam de pecoribus, & totum vulgus Amalechitarum. *Et ambulauit in via, per quam misit me Dominus.* Non intelligitur hoc de via pedum, sed de executione mandatorum, scilicet feci omnia, quę Deus iussit. Est enim mandatum, vel lex, quasi quędam via, quia sicut via ambulanti inuitat, qua transeundum sit, ita & lex instruit operantem quid, & qualiter agendum sit. *Et adduxi Agag regem Amalech,* scilicet adduxit eum viuum. Existimabat enim Saul, quod non peccauerat seruando illi vitam, pręcipue, quia ipse fingebar, quod adduxerat regem Amalech, non vt simpliciter ei vitam seruaret, sed vt quid de illo agendum foret, cum Samuele cogitaret, vt ait Iosephus 7. antiquitatum: peccauit tamen, quia non adduxit eum ad hoc, sed magis ad gloriam suam, vt quidam volunt, vel quia condoluit calamitatibus eius, Deus tamen iussit, ne miseretur cuiusquam de Amalechitis, vt patet supra, scilicet, Non parcas ei, nec concupiscas ex ipsis aliquid: sed interfice à viro vsque ad mulierem, & paruulum atque lactentem. Etiam dato, quod Saul duxisset Agag ad cogitandum cum Samuele quid de illo fieri deberet, illicitum erat: quia super his, quę à Deo determinata erant, nulla hominum deliberatio haberi debebat. Deus tamen simpliciter diffiniat de omnibus Amalechitis, quod occiderentur: ideo non debebat deliberare Saul. *Et Amalech interfeci,* scilicet totum populum Amalechitarum. De his enim verum est, quod nullum reliquit, nec masculum, nec fœminam. *Tulit autem populus de pręda oues, & boues.* Contendit etiam Saul, quod non peccauerat relinquendo oues, & boues, excusat se sicut supra diximus, scilicet transferendo peccatum in populum, cum dicit: Tulit populus de pręda oues. Et excusat aliquid populum, quia fecerunt hoc ad cultum Dei: nihil autem expressit hic Saul de vestibus, & omnibus supellectilibus Amalechitarum, quia de illis saltem nullam apparentem excusationem habere potest: & in hoc apparet, quod ipse habebat animum pertinaciter defendendi factum suum, & non cognoscendi veritatem. *Et primitias eorum, quę caesa sunt,* id est tulit populus primitias animalium caesorum in terra Amalech. Eadem sententia est cum superiori, quia istę primitię nihil aliud erant, nisi greges, & armenta, quę attulerant Israhelitę de terra Amalech: vocantur autem primitię eorum, quę caesa sunt, id est primitię animalium occisorum. Vocantur enim primitię in qualibet re partes meliores illius rei, sicut dicebatur supra, & quia de omnibus gregibus, & armentis terrę Amalech ea sola, quę referuata sunt, erant bona, & electa, quę verò reproba, & vilia sunt, occisa sunt, vt patet supra, ideo pecora adducta de Amalech, erant primitię caesorum animalium. *Vt immolaret Domino Deo suo,* scilicet ad hoc duxerunt, quia visum est eis pulchrum, ne tot armenta, & greges inutiliter perirent, sed magis offerretur Deo, in quo Saul falsum dixit, quia non duxerunt ea, vt offerrent Domino, sed vt acciperent sibi. Etiam non erat bonum aliquid offerre Deo contra prohibitionem suam. *In Galgalis,* id est, vt offerretur in Galgalis, quia proposuerat populus in loco immolare, hoc autem dicebat Saul, quia deuotio sua magis erat in loco illo ex rationibus supra assignatis, & ob hoc in eodem loco immolauerunt Saul, & populus: nam ibi reperit eos Samuel offerentes. *Et ait Samuel.* Hic excludit respon-

A bat enim ista probatio dupliciter: primò quia falsa erat, scilicet, quia non adducta fuerant pecora ad offerendum Domino, sed ad conuertendum in proprios vsus: secundò peccabat, quia erat impertinens, scilicet, quia, etiamsi esset vera, non sufficienter excusabat. Samuel autem voluit tenere primum modum, scilicet, dicendo, quod non adducta fuerant ad immolandum, eo quod ista erat valde grauis, scilicet, quia diceret sic Sauli, quod mentiebatur, quod erat graue. Et quia dato, quod vellet, non poterat hoc probare: non enim poterant dari testes de eo quod occultissimum est: sic autem est intentio hominis: sed tenuit secundum, scilicet probare, quod hoc erat impertinens, & iste erat efficacior modus, quia grauius probabatur sic peccasse. *Nunquid vult Deus Holocausta, aut victimas, & non potius vt obediatur voci Domini*, quasi dicat, Deus magis vult, quod obediatur ei, & nunquam fiant sacrificia, quam quod semper fiant sacrificia, & nunquam obediatur ei: non sunt enim Deo placita sacrificia hominum impiorum, quales sunt, qui ei nequaquam obediunt: qui autem Deo obediunt, etiam si nihil offerant, Deo placent. Dicit enim Iosephus 6. antiquitatum, quod Samuel dixit Sauli, Deum non super sacrificia delectari, sed super bonos, & iustos. Huiusmodi autem esse illos, qui eius consilium mandataque sequuntur, & nihil aliud bene se iudicant agere, nisi quod pro Dei fecerint voluntate. Is enim contemnitur, non quando ei non sacrificatur, sed quando inobedientiæ spiritus adhibetur. ab his enim, qui subditi ei non sunt, nec eum vera religione colunt, nec dum multas hostias, & magnas obtulerint, nec dum ornamenta ex auro argentoque facta dicauerint, suscipit hoc libenter: sed potius aduersatur, & magis hoc studium nequitie iudicat, non pietatem. Ad illos autem, qui solummodo quod præcipit diuinitas faciunt, & mori potius eligunt, quam præuaricari aliquid, quod iubetur: semper conuertitur, & nec sacrificium ab eis exquirat; sed & dum sacrificauerint, siue simplex aliquid siue vilissimum gratius eorum parua munera, quam ditissimorum maximam suscipit opulentiam. Tu si quidem scito tibi Deum iratum: spreuisti namque, & neglexisti ea, quæ tibi mandauit: quomodo ergo arbitraris eum sacrificia respicere ex his rebus, quas decreuit ipse perire? nisi forte similia iudicas esse peccata, & quæuis offerre Deo sacrificia. *Melior est enim obedientia, quam victima*. Probat quod dixit, scilicet, quod Deus magis vult, quod obediatur voci eius, quam quod fiant sacrificia, quia Deus ea, quæ meliora sunt, magis vult: sed melior est obedientia, quam victima, ergo magis vult obedientiam quam sacrificia. Ponitur hic victima generaliter pro omni specie sacrificij, scilicet tam pro holocaustis, quam hostiis pacificis, & pro peccato. In litera autem præcedenti ponebantur victimæ, & holocausta, ideo holocaustum accipitur hic pro vna specie sacrificij, victima autem pro duabus, scilicet pro hostia pro peccato, & pro hostia pacifica. Dicitur autem quod melior est obedientia, quam victima, quia obedientia est per se bona: victimæ autem non sunt per se habentes aliquam bonitatem, sed solum in quantum à lege imponuntur, & à Deo acceptantur: & tamen secundum se occidere animalia, & cremare nihil maioris bonitatis habet, quam per agros lapides spargere. Obedientia autem est de per se bonis naturaliter, quia etiam si nulla lex dicat Deo obediendum esse, nec ipse nobis iubeat, naturaliter est laudabile Deo obedire, & ideo hoc dicat faciendum, & laudat illud cum factum fuerit. hoc autem modo omnis virtus, quæcunque illa sit, quæ habeat actum naturaliter bonum, melior est quam victima, quia illa secundum se habet quandam bonitatem. Item non solum hoc, sed etiam obedientia est melior omnibus virtutibus, & actus suus laudabilior actibus omnium virtutum, quia iuxta Aristotelem 5. Ethicorum, præclarissima inter omnes virtutes est iustitia legalis, & fulget inter eas sicut lucifer, vel hesperus inter astra. Ista autem iustitia legalis in subditis nihil aliud est, nisi obedientia totius legis, ideo virtutum clarissima est obedientia: & sic ipsa erit melior, quam offerre victimas. Ista autem operatio tenet, quando offerre victimas bonum est, & obedire bonum: quia tunc melius est obedire præcepto Dei, etiam si non offeramus, quam si quis sponte Deo offerat quodcunque sacrificium, quamquam in offerendo mereatur, si tamen ipsum offerre illicitum sit, comparatio nulla est, quia nullum medium est, in quo comparentur: velut si quis comparat coruum & colum-

bam in albedine. Sic autem erat hoc, quia obedire mandato Dei erat valde laudabile, & meritorium: offerre autem sacrificia, quæ obtulit Saul, non solum non erat æqualiter bonum, vt obedire, sed etiam nullo modo erat bonum, cum esset contra præceptum Dei. *Et auscultare magis, quam offerre adipem arietum*. Eadem sententia est, scilicet quod melius est auscultare verba Dei, & exequi illa, quam offerre adipem arietum. Dicitur autem de oblatione adipis, quia in oblatione totius animalis nihil Deo gratius erat, quam oblatio, vel crematio adipis. Ideo in Leuitico sæpe dicitur, quod adeps cremabatur in odorem suauissimum Domino: & ob hoc in omnibus sacrificiis semper Deus accepit per se adipem. De carnibus autem non erat sic, quia interdum accipiebat illas omnes, sicut in holocausto, Leuit. capit. 1. Interdum autem partem accipiebat, sicut in quibusdam sacrificiis pacificis cremabantur lumbi, & in quibusdam sacrificiis pro delicto, vt patet Leuit. cap. 3. & 6. generaliter autem in aliis sacrificiis pacificis, & pro peccato Deus nihil accipiebat de carnibus, vt patet præallegato capitu. adipem tamen in omnibus sacrificiis accipiebat: & ob hoc nulli homini licebat comedere adipem sub interminatione mortis, Leuit. capit. 3. & 7. Gratiior ergo erat Deo adeps, quam reliquum sacrificium: sed obedire Deo melius est, quam offerre adipem arietum: ergo melius est, quam facere quodcunque sacrificium. *Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare*. Hic probat Samuel quod dixit alio modo, scilicet, ex oppositis: supra enim directè ex natura actus, vel habitus probat, quod melius sit obedire, quam immolare. Nunc autem probat ex opposito, scilicet ex hoc quod est non obedire, scilicet, quia non obedire habet se sicut idololatria, quæ est peior omnibus vitiis. Iste autem modus arguendi est valde scientificus: nam iuxta Aristotelem 8. Ethicorum. Optimus actus virtutis opponitur maximo vitio, & minimus habitus virtutis opponitur minimo vitio, scilicet, quod quanto aliqua virtus excellit omnes alias virtutes in bonitate, tanto vitium sibi oppositum excellit omnia alia vitia in malitia: si igitur obedientia est magna virtus, inobedientia est magnum vitium, sed sic est, quod inobedientia est maximum vitium, ergo obedientia est maxima virtus. Hoc autem probatur hic, scilicet, quia repugnare, id est non obedire Deo est sicut peccatum ariolandi. Istud autem peccatum est maximum: ariolari enim est quædam species idololatriæ, scilicet, quia est in aris veritatem inquirere: actus enim ariolorum est, vt immolent animalia idolis super aras, & postea in visceribus eorum per significationem venarum inquirant futura. Hoc autem dupliciter malum est, primò quia est actus idololatriæ in quantum offeruntur animalia idolis super aras: secundò, quia est actus superstitionis, scilicet, in quantum creditur, quod per colorem, & figuram venarum possint occulta cognosci. Istos autem ariolos Deus valde vetuit, & occidi iussit Leuit. 19. & 20. cap. & Deuter. c. 18. *Et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere*, id est non assentire his, quæ Deus iubet, est sicut scelus idololatriæ: eadē sententia est, quia ariolari, & idololatrare idem sunt, quamquam ariolari aliquid superaddat.

Inobedientia ad Deum, an sit maius peccatum idololatria, vel æquale.

Q V A E S T. XXV.

Q V A E R E T aliquis, an inobedientia ad Deum sit maius peccatum, quam idololatria, aut æquale ei.

Aliquis dicet, quod sit maius, vel saltem æquale: quia ex hoc arguit Samuel magnitudinem inobedientiæ. Respondendum est, quod idololatria secundum se est maximum vitiorum: & hoc propter duo. Primò quia ipsa idololatria est directè in Deum: nam alia peccata sunt, quæ sunt contra Deum, vt tanquam legislatorem solum: directè tamen sunt contra proximum, quia damnum ex illis actibus proximo infligitur: sicut furari, occidere, adulterari, & generaliter omne peccatum, quod est contra præcepta secundæ tabulæ: idololatria autem non est sic, quia non solum est contra Deum tanquam legislatorem, scilicet, quia ipse vetuit idololatriam, sed etiam est contra Deum directè: quia damnum, vel iniuria ex idololatria soli Deo directè prouenit, eo quod honor eius solius sic

D

E

Inobediētia magnū vitium.

Ariolari quid.

F

Idololatria est maximum vitiorum.

A autetur. Et quantum ad hoc idololatria excedit omnia peccata, quæ sunt contra præcepta secundæ tabulæ: non tamen excellit peccata, quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ, sicut assumere nomen Domini in vanum: vel non obseruare sabbathum: quia etiam in his iniuria, vel offensa soli Deo provenit, & nihil proximo nisi per accidens. Secundò idololatria est maior omnibus iniquitatibus, inquantum Deum magis offendit: peccatum enim ideo peccatum est, quia per illud Deus offenditur: cum ergo Deus magis offenditur, peccatum maius est. Nullum tamen peccatum maiorem offensionem Deo facit, quam idololatria, eo quod maiorem imperfectionem in eo ponit. Nam qui idola colit, incidit in vnum de duobus, scilicet, quod istum verum Deum, quem nos colimus, dicit non esse Deum, sed aliquem alium quem ipse colit. Vel saltem dicit istum non esse solum Deum, sed alios præter eum esse Deos, & quantum ad hoc esse ei æquales, vel maiores: nulla autem maior offensio potest esse Deo, quam quod dicatur, quod ipse non est Deus. Post hanc autem nulla maior esse potest, quam quod dicatur alios esse Deos, & habere hunc excellentissimum honorem: cum secundum veritatem ipse solus sit Deus: sic patet in regibus: non enim potest maior offensa fieri regi alicuius provincie, quam quod dicatur ipsum non esse regem, nec impendantur ei aliqua obsequia sicut regi. Proxima autem iniuria huic est, quod dicatur ei, quod quamquam ipse sit rex, alius tamen etiam est rex, & æqualis ei in illo regno. Quantum ad hoc autem idololatria non solum superat omnia vitia, quæ sunt contra secundam tabulam, sed etiam omnia, quæ sunt contra præcepta primæ tabulæ: nam in aliis præceptis primæ tabulæ si infringantur, parua iniuria Deo irrogatur in comparatione ad idololatriam: nam per secundum præceptum, scilicet, de non assumendo nomen Domini in vanum, irrogatur Deo quædam offensio, scilicet, quia nomen eius non habetur in debita reuerentia, tamen nemo sic negat eum esse Deum, vel astruit aliquem alium sibi æqualem: in præcepto quoque de custodia sabbathi, si non seruetur, aliquantulum honor Dei diminuitur, scilicet quia non seruetur quod ipse iussit: minus tamen quam in duobus præcedentibus: nam per hoc non negatur eum esse Deum, nec astruitur ei quisquam æqualis: nec nomen eius minoratur. Idololatria ergo cæteris maior est: inobedientia autem non potest sic directè esse contra Deum: ideo non est tantum vitium secundum se. Hoc autem significatur in litera, cum dicitur, quod quasi scelus idololatriæ est nolle acquiescere, scilicet, non est tantum nolle acquiescere sicut scelus idololatriæ: sed est quasi tantum. Pro quo sciendum, quod obedientia potest dupliciter accipi, scilicet prout est quædam virtus vniuersalis, vel ut est virtus specialis, sic & inobedientia. Primo modo est peior, quam idololatria: secundo modo non est ei æqualis. Ad cuius intelligentiam sciendum, quod obedientia se habet sicut iustitia. Est autem iustitia duplex, scilicet particularis, & legalis: iustitia particularis est, secundum quam quis reddit cuilibet id quod suum est: & ista est commutativa, & distributiva. Commutativa quidem quantum ad omnes contractus humanos. Distributiva autem in distributione honoris, vel pænæ, lucris, vel damni: sicut pertinet ad iudices respectu partium: ista autem vocatur iustitia particularis, quia non est circa omne obiectum, sed circa quoddam determinatum obiectum, sicut quælibet alia virtus: iustitia autem legalis non habet se circa aliquod determinatum obiectum, sed habet se ad totam legem, & ideo vocatur legalis. Ad eam autem pertinet actus cuiusque virtutis, eo quod lex præcipit actum omnis virtutis, & prohibet omnia vitia, scilicet lex prohibet non iniechari, non conuiciari, non dimittere arma in bello, iuxta Aristotelem. Ethicorum: ista autem iustitia legalis est omnis virtus, secundum Aristotelem ibidem, & hæc in subditis vocatur obedientia totius legis: nam vocantur iusti legaliter inquantum toti legi obediunt, & quæ iubet exequuntur: & quantum ad hoc non distinguitur iustitia legalis ab aliqua virtute, sicut pars alicuius totius nihil addit supra suum totum, cum sit intra illud: ita cum iustitia legalis vel obedientia sit omnis virtus, nulla virtus particularis addit ei aliquid, sed est intra illam, ideo hoc modo non potest comparari obedientia, vel iustitia legalis alicui virtuti particulari, sicut comparantur inter se duo distincta: & sicut est de iustitia legali, vel obedientia re-

spectu virtutum, ita est de opposito suo respectu vitiorum, quia sicut iustitia legalis, vel obedientia legis est omnis virtus: ita iniustitia legalis, vel inobedientia legis est omne vitium: ideo nullum vitium poterit ei comparari in quantitate malitiæ: cum nihil superaddat ad inobedientiam legis: si tamen aliquis vellet comparare aliquod vitium particulare ad inobedientiam legis, erit sicut comparatio partis ad totum, quod semper maius est parte: inobedientia autem particularis est circa aliqua specialia præcepta: ut qui non consuevit obedire prælato, vocatur inobediens: non tamen est iste inobediens legaliter, quia non agit contra totam legem: vel si quis Deo iubenti aliquid speciale non obediat, inobediens est particulariter: & hoc modo contra quodcunque præceptum legis aliquis malè se habeat, vocatur inobediens. Patet ergo ex dictis, quod inobedientia, si sit legalis, est maior omni vitio, eo quod ipsa continet omne vitium, & peccata particularia nihil superaddunt ad inobedientiam legalem, & hoc modo idololatria est minor quam inobedientia, quia idololatria est quoddam vitium speciale: inobedientia autem legis est generale, scilicet, non obedire alicui de mandatis in lege: sed in lege iubetur non solum non coli Deos alienos, sed etiam quodlibet alterum vitium vetatur, ergo qui inobediens legaliter est, non solum idololatra est, sed etiam quodlibet alterum vitium habet, vel saltem plurima. Si autem accipiat inobedientia particulariter, vocabitur inobedientes in contemptu, vel præuaricatione cuiusque præcepti etiam minimi: sed tunc distinguendum: quia aut vocatur quis inobediens legaliter pro quacunque transgressionem legis scriptæ, vel pro inobedientia, vel præuaricatione eius, quod Deus nobis specialiter iubet, scilicet, per seipsum, vel per angelum, vel per Prophetam: & dirigit ad nos particulariter. Si primo modo accipiat inobedientia, non est quasi idololatria, nec habet propinquitatem aliquam, quia potest esse sic de minimis vitiis: imo in minimo vitio erit inobedientia. Si autem secundo modo, est inobedientia magnum vitium, quia magnus contemptus Dei est, quando ei per angelum suum, vel per Prophetam nobis aliquid specialiter mandanti non obedimus. Et valde quidem maior quam si non obediremus legi scriptæ: ideo isto modo inobedientia est quasi idololatria, scilicet, aliquid proximum ei: tamen nondum est æquale, quia per idololatriam negatur Deum esse verum Deum: vel asseritur alios præter eum esse Deos: & quantum ad hoc esse ei æquales. Per inobedientiam autem nunc dictam non est aliquid tale, quia licet nimis sic Deus contemnatur, non tamen negatur eum esse Deum, nec asseritur alios Deos esse, aut sibi æquales esse: ideo est ista inobedientia, quasi idololatria, sed non est æqualis: & in isto casu intelligitur litera, quia Deus mandauerat Sauli specialiter per Samuelem, quod iret contra Amalechitas, & demoliretur vniuersa, ipse autem non obediuit: ideo fuit quasi scelus idololatriæ, ut patet hic. Pro eo, quod abiecti sermonem Domini, id est neglexisti facere vindictam, quam ipse fieri iusserat super Amalech. Abiecit te Dominus, ne sis rex, id est, Deus solum honorateos, qui honorant eum, alios autem spernit, ut patet supra, capit. 2. scilicet, Absit hoc à me, sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles: sed Saul à principio honorificauit Deum, quia erat vir bonus, & electus, & in toto Israël non erat vir aliquis melior illo, sicut dicitur supra capitul. 9. ideo Deus tunc constituit eum regem. Postea autem contempsit Dominum, ideo Deus abiecit eum, ne regnaret: ista autem fuit diffinitiva reprobatio, quia licet supra capit. 17. diceretur, quod regnum Saulis non confurgeret, eo quod stultè egerat, tamen non fuit ibi penitus reprobatus: & si postea non peccasset, nunquam fuisset abiectus de regno: nunc autem hic abiecit eum Deus: & ista sententia est firma, quia infra dicitur, quod triumphator in Israël non parceret, & penitudine non flectetur.

* *

* *

A

Quomodo dicatur, quod Deus abiecit Saulem è regno propter istud peccatum, cum tamen tota vita sua regnauerit.

Q V A S T. XXVI.

B

C

QUÆRET aliquis, quomodo Deus abiecit Saulem, ne regnaret propter istud peccatum: nam post istud ipse fuit rex tota vita sua, & non solum ipse, sed vnus de filiis suis regnauit post eum, vt patet infra 2. lib. cap. 2. Respondendum est, quod quomodocumque alicui tollatur ius regnandi, dicitur abiici de regno: fuit autem propter istud peccatum ablatum Sauli magnum ius regnandi, ideò rectè dicitur, quod abiectus est, ne regnaret. Pro quo sciendum, quod pro isto peccato Saul priuatus est regno, tam in filiis suis, quam in se. De filiis suis patet, quia Deus quando instituit Saulem regem, non solum instituebat, vt ipse solus regnaret, sed etiam vt tota posteritas eius post eum, vt patet supra, cap. 13. cum dixit Samuel ad Saulem: stultè egisti, nec custodisti mandata Domini, quod si non fecisses, iam nunc praeprasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum. Ecce qualiter regnum Saulis futurum erat æternum, id est magni temporis, nisi eius iniquitas obstiteret. Sed hoc non poterat esse, nisi per successionem filiorum: fuit tamen priuatus hoc iure regnandi in filiis, cum immediatè subiunctum fuit: Sed nequaquam ultra regnum tuum confurget. Sic autem factum est, quia nemo de posteris Saulis regnauit, nisi Isboseth. Et iste quidem paucò tempore, & infeliciter, & ad extremum à seruis suis occisus est, ita infra 2. lib. capitu. 2. 3. & 4. Sed filij Saulis non fuerunt priuati regno, nisi propter peccatum patris, ideò ipse in eis priuabatur hoc iure. Fuit quoque priuatus Saul regno in seipso: nam quamquam toto tempore, quo vixit, fuit rex, tamen minorauit Deus tempora regni eius propter peccatum istud, scilicet, quia pluribus diebus vixisset in regno, nisi obstiteret ista iniquitas. Propter hanc autem fecit Deus, vt velociter caretet simul regno & vita occisus in bello à Philisthinis, vt patet infra 28. cum dixit ei Samuel: Faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & dabit illud proximo tuo Dauid: quia non obedisti voci Domini: nec fecisti iram furoris eius in Amalech: idcirco, quod pateris, fecit tibi Dominus hodie, & dabit Dominus etiam Israël tecum in manus Philisthim. Quod etiam velociter mortuus fuerit Saul propter peccatum istud, patet 1. Paralipomen. capitu. decimo, scilicet mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas eo, quod prauaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud: insuper & phytonissam consuluerit, nec sperauit in Domino: propter quod interfecit eum, & transfudit regnum eius ad Dauid. Priuatus ergo fuit regno quantum ad se propter peccatum. Etiam fuit priuatus gloria regnandi, quia antequam peccaret, erat Spiritus Domini semper in Saule, scilicet spiritus roboris, & fortitudinis, ita vt nullos hostes formidaret, sed contra omnes auderet, & omnes bello superaret, vt patet præcedenti capitulo, scilicet, at Saul confirmato regno super Israël, pugnabat per circuitum aduersum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthaos: & quocumque se veteret, superabat. Postquam autem peccauit contra Amalechitas, redditus est corde infirmus, & iam timebat hostes nimis: in quo erat magnum dedecus eius, & diminutio gloriæ, vt patet in bello, quod habetur infra capitul. decimo septimo: nam cum venisset Goliath ad castra Israël, quotidie exprobrabat Israëlitis per quadraginta dies continuos, loquens contra exercitum Israël, & nec Saul, nec aliquis de populo audebat pugnare contra virum illum. In aliis quoque bellis timebat Saul: sicut factum est in bello, in quo mortuus est: nam dicitur, quod vidit Saul castra Philisthim, & timuit, & expauit cor eius nimis, infra capit. 28. Hoc autem fuit, quia spiritus Domini recesserat à Saule à die, qua vnctus est in regem Dauid. & erat cum Dauid, vt patet sequenti capitu. & infra 28. Priuatus est quoque Saul honore regio, quia post istam iniquitatem fuit semper cum magno dedecore: nam spiritus Domini nequam arripiebat eum, & cogeabat eum facere, quæ faciunt arrepticij, ita vt serui eius compellerentur quærere virum bene canentem, & psallentem, vt quando Saul arri-

peretur à dæmone, illo psallente leuius ei fieret, vt patet sequenti capit. magnum autem dedecus erat, vt rex in tantam calamitatem incideret, quod cogeretur pati deformitatem gestus, & habitus, quam arrepticij patiuntur. Honorabilius ergo fuisset Sauli, vt ea die, qua peccauit in bello contra Amalech, vitam finiuiisset illaesa cellitudine honoris regalis, quàm quod post ea infelicem, & calamitosam vitam cum tanta deiectione regalis honoris ageret, ita vt secundum veritatem illa die, qua Saul peccauit, regno priuatus est, quia si sciret, præelegisset die simul regno, & vita priuari, quàm tam infeliciter regale tolerare nomen.

Quare Saul immediatè post peccatum non fuit priuatus regno: ita vt succederet illico alius loco eius.

Q V A S T. XXVII.

QUÆRETUR vterius, quare Saul non fuit priuatus regno immediatè, ita vt loco eius alius ad regendum acciperetur. Respondendum est, quod quantum ad ius, Saul fuit priuatus immediatè regno: de facto tamen non priuatus est. Quod patet, quia post istam iniquitatem iussit Deus Samuel, quod vngeret Dauid in regem, & vnxit, vt patet sequenti c. per vnctionem autem tradebatur titulus regni: sed non posunt duo in solidum determinatè habere ius eiusdem rei: sed in Dauid per vnctionem fuit translatum totum ius regni: ergo Saul iam carebat iure regni, cum simul non posset esse in vtroque: non fuit tamen de facto spoliatus, vel priuatus regno, quia semper ipse possedit regnum, dum vixit: hoc autem non fuit sine prouidentia Dei, & permissione, vt melius res gererentur. Deus enim diffinierat, quod Dauid regnaret post Saulem: si autem immediatè, vt peccauit Saul, priuatus fuisset regno de facto, & constitutus fuisset Dauid in regem, orta fuissent scandala multa: nam Saul possidebat: & si quis conaretur eum spoliare regno, vel pro rege se gereret, Saul persequeretur eum nimis, quia ipse adhuc possidebat totum regnum: ex quo grauis seditio, & bella acerrima orirentur in Israël: quod patet, quia Saul ex eo solum quod suspicatus est, quod Dauid esset post eum regnaturus, vel quod populus vellet ei dare regnum, persecutus est eum nimis in desertis, & montibus, & cauernis: quousque compelleret eum fugere de terra Israël in terram Philisthim, vt patet infra à capitulo vigesimo vsque ad vigesimum septimum. quanto magis igitur persecutus fuisset eum, si Dauid nominasset se regem, vel pro rege se gessisset: non decuit ergo quod Saul viuens spoliaretur regno: Item factum est hoc, ne daretur populo exemplum repugnandi regibus: nam si Deus abstulisset Sauli viuenti regnum propter peccatum, populus quando non libenter acciperet regem suum, haberet exemplum ad hoc, quod interdum conaretur regem suum deponere pro veris delictis, interdum autem pro fictis: sed quomodocumque est causa seditionis magnæ, si populo detur audacia ad deponendum reges, quia melius est regem iniquum tolerare, si non sit per omnia iniquus, ita vt sit intolerabilis, quam nouum constitutur, quia in constitutione noui regis plura forte erunt scandala, quam damna forent in toleratione prioris. Potissimè, quia dabitur populo occasio modicum obediendi regibus, cum sciant se faciliter posse deponere reges: & sic assuescerent ad non viuendum sub aliqua potestate, quod omnium pessimum est. Est enim melius sub quacumque viuere potestate, etiam si pessima sit, quàm sub nulla, quia inestimabilia damna sunt, quæ sequuntur nullo dato principatu. Simile enim dicit Aristoteles 2. Politicæ de legibus, quod non est vtile politicæ mutare legem quandocumque inueniatur alia melior, sed melius est tolerare legem iniquam, quàm inducere nouam, etiam si bona sit: nisi prior penitus iniqua fuerit: quia magis nocebit, quod mutatum est, quàm proderit quod introductum est: quia per frequentem mutationem legum assuescit populus ad non obediendum alicui legi. Hoc autem peius est, quàm pessimas pati leges: vtilior enim est politicæ lex pessima, quàm nulla. De hoc 2. Politicæ capitu. de politicis Hippodamij Erisontis. Ad tollendum ergo hæc scandala, Deus noluit, quod Saul viuens spoliaretur regno. Item hoc factum est ad magnam Dauid vtilitatem: nam ipse regnaturus erat super toto Israël post Saulem,

Rex nū
quam
ebat
leponi
si pe
nius
ntolle
rabilis
fuerit
et qua
re.

F

A lem, sed non erat ipse aptus ad regnandum eo tempore, quo Saul peccauit: nam erat adhuc puer, & pascabat greges, ut patet sequenti capit. non habebat ergo doctrinam principandi, nec aptabantur mores pastorum regio statui. Potissimè, quia puer & inexpertus tunc erat, quod non conuenit in illo, qui accipitur in regem, non per successionem, sed propter probitatem. Viuente autem Saule, Dauid vocatus est ad palatium regis, & ibi conuersatus in familiaritate regis instructus est ad regios mores. Factus quoque est princeps exercitus Saulis, in quo accepit doctrinam pugnandi atque principandi, ita ut in anno, quo mortuus est Saul, ipse iam esset conuenientis ætatis, & maturæ ad regnandum, & haberet omnem doctrinam, quæ ad probitatem regiam expediebat: erat namque tunc annorum triginta, ut patet infra secundo libro, capitu. quinto. Item fuit valde conueniens, quod prius moreretur Saul, quam regnaret Dauid, & non fieret rex immediatè, ut Saul peccauerat: quia difficillimum est sola violentia, & tyrannide regnum acquiri: sed adhuc difficilius est sic gubernari: Dauid autem si immediatè, ut Saul peccauit, assumptus fuisset in regem, erat cunctis incognitus, & consequenter à nullo dilectus: nam nulla adhuc eius probitas apparuerat, propter quam diligere deberet. Multi autem, imo ferè totus populus diligebat Saulem: difficile ergo fuisset, quod acceptaretur in regem viuente Saule. Per amorem autem, & obsequia regnum facilius obtinetur, & facillimè conseruatur: sic enim fuit in Dauid dum viueret Saul: nam ipse erat constitutus dux belli, & à principio deiecerat Goliath Gerhæum: infra capitulo decimo septimo. Et postea faciebat omnia bella contra Philisthinos pro Israël, infra capitu. decimo octauo, & decimo nono, & tunc tantum conciliauit sibi populi amorem, ut mortuo Saule, & filio eius Isboseth eo non petere regnum, omnes viri Israël venirent ad Dauid, petentes eum in regem, & dicentes: ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed & heri, & nudiustertius cum esset Saul rex super nos, tu eras educens, & reducens Israël, &c. Et sic vnixerunt eum in regem propter beneuolentiam, quod nequaquam accidisset Dauid, si constitui debuisset in regem immediatè ut peccauit, sed maneret vsque ad mortem in illo. Factum est tamen in Dauid, & Saule, sicut in pupillo, & tutoribus, & curatoribus. Manet enim pupillus sub tutoribus, & curatoribus vsque ad tempus præfinitum à lege; quando iam ipse sciat disponere bona sua, tunc desinit esse officium tutorum, & curatorum: sic autem fuit in Dauid: nam tempore, quo peccauit Saul, ipse erat paruulus, & inexpertus, & ad regnum ineptus: cum autem procedente tempore ipse factus est ætatis maturæ, scilicet annorum 30. & disciplinæ conuenientis ad principatum, occidit Deus Saulem, transferens regnum in Dauid: nam multis diebus adhuc potuisset regnare Saul, nisi Deus tradidisset eum in manus hostium, quia quando mortuus est, erat vir fortis, & in bello ferox. *Dixitq. Saul ad Samuellem.* Hic ponitur pœnitentiæ simulatio. Et diuiditur in duo: quia primò ponitur Saulis ficta humiliatio, secundò Samuelis aliqualis condescensio ibi. *Reuersus ergo.* Circa primum dicitur, quod Saul aliqualem cognouit peccatum suum. Et dicunt Doctores, quod ista pœnitentia fuit ficta, quia non fecit hoc Saul, quasi cõtereretur de malo quod egerat, sed propter aliam causam.

An Saul pœnituerit verè, vel fictè, quando dixit peccaui.

Q V A E S T. XXVIII.

Pœnitentia Saulis ficta fuit.

Q V A E R E T V R autem circa hoc, an ista pœnitentia fuerit ficta: nam ex verbis videtur esse vera, quia dixit hic Saul: peccaui, quia prauaricatus sum sermonem Domini, & verba tua. Respondendum est, quod ista pœnitentia fuit ficta: nam si Saul verè doluisset, quod peccauerat, cum ante hoc ipse conscius esset sibi delicti sui, doluisset: semper tamen excusauit, & ad vltimum defendit, dicens, se non fecisse illicitum: nunc autem cum confessus fuerit, videtur quod fecerit propter aliquam vtilitatem, quam ex hac confessione consequi intendebat. Item patet, quia dixit hic, quod fecerat hoc timens populum, & obediens voci illius. Sed hoc manifestè falsum est: nam ipse non timebat populum, cum non esset

D lubicctus, sed potius timebat eum populus, quia erat subiectus illi: nam non solum nunc, quando Saul dominabatur confirmato regno, populus timebat eum, sed etiam à principio antequam confirmatum esset regnum eius, timuit eum populus, ut patet supra capitu. ii. Nec valet, si dicas, quod populus cupiditate prædæ non obediuit Sauli, & si repugnaret Saul illis semper contraria iubens, opprimerent eum: nam si Saul vero corde voluisset mandatum Domini exequi, nullus de populo auderet ei resistere, quamquam nimis concupisceret prædæ, quia Deus incuteret timorem illis, ut non resisterent Sauli: sic enim factum est in principio regni Saulis, quando populus nondum plene obediebat ei: nam cum vellet pugnare contra Ammonitas, audito clamore virorum labes, iniecit in eum Spiritus Domini, & diuisit vtrumque bouem in frustra, misitque per omnes terminos Israël, ut omnes conuenirent ad bellum: tunc autem dicitur, quod inuasit timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir vnus, ut patet supra capitu. ii. Sic ergo nunc, si Saul motus fuisset recto corde ad custodiam legis Dei, totus populus tremuisset coram eo, quia inuaderet eos terror incussus à Domino, nec audent resisterere imperanti: non tamen desiderauit Saul obseruare mandatum Domini: ideo nec populus seruauit. Sic patet supra, ubi ponitur principaliter Saul actor huius delicti, cum dicitur: Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum. Allegauit tamen hic, quod hoc permiserat timore populi, ergo pœnitentia ista erat ficta propter aliquam vtilitatem, quam inde consequi expectabat.

Tribus rationibus confessus est Saul se peccasse.

Q V A E S T. XXIX.

Q V A E R E T V R vterius, quæ vtilitas erat ista, propter quam Saul professus est se peccasse, quia alias confessurus non erat. Respondendum est, quod hoc fecit propter tria. Primò, ut honoraretur coram populo: erat enim Saul in statu regali: ideo desiderabat honorem conuenientem illi statui: & quia ipse veniebat tunc de bello, ad hoc, quod daretur ei fauor, debebat cum eo Propheta ire ad adorandum Dominum: & quia si persisteret in contumacia sua, Samuel non reuerteretur cum eo, confessus est se peccasse; quod patet ex litera, scilicet peccaui, quia prauaricatus sum sermonem Domini, sed nunc quæso porta peccatum, & reuere mecum, ut adorem Dominum. Iterum infra dicitur: peccaui; sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël, & reuere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum. Samuel autem nolebat ire cum Saule, quamquam confessus fuit peccatum; quanto magis si non confessus fuisset peccatum: ad vltimum tamen condescendit venire cum eo, quia confessus fuerat peccatum. Secunda vtilitas erat, ut Saul non vituperaretur, vel increparetur à Samuele coram populo: nam præter peccatum, quod primò fecerat in bello contra Amalech, adhuc addebat istam iniquitatem, quod in pertinacia sua persistebat, & pro hac increpaturus erat Samuel nimis Saulem, nisi destitisset: nam iam incæperat supra eum argute. Videns ergo Saul, quod Samuel non cessaret ab increpatione, nisi ipse confiteretur peccatum, credidit sibi conueniens esse confiteri illud, sic pater in litera, scilicet peccaui, quia prauaricatus sum sermonem Domini, sed nunc quæso porta peccatum, id est rogo te, ut toleres peccatum meum, non increpando me coram multitudine. Sic etiam dicitur infra, peccaui, sed nunc honora me coram senioribus, id est, non dehonores, vel non increpes me coram senioribus. Tertia, & maxima vtilitas erat, quia Saul viderat, quod Samuel dicebat, quod Deus abiecerat eum ne regnaret: timuit ergo, quod si persisteret in pertinacia sua, Samuel vellet constituere alium in regem, & quia totus populus fauebat Samueli, si ille iuberet alium eligi in regem, populus eligeret, & sic priuaretur ipse regno, ideo ne careret illo, voluit confiteri peccatum suum aliquam liter in voce.

(2)

A

An si Saul pœnituisse verè, fuisset reuocata sententia de priuatione regni lata à Deo contra ipsum.

Q V Æ S T. XXX.

B

Vera pœnitentia licet non proficiat quoad pœnam, prodest quoad culpam.

C

QUÆRETUR ulterius, si Saul pœnituisse verè: an pœnitentia illa profuisset sibi, & fuisset sententia reuocata, scilicet quod maneret in regno ipse, & posteris sui. Respondendum est, quod id quod Deus fieri debere iudicat, irrevocabile est, quia voluntas Dei immutabilis est, & quia Deus diffinierat, quod Saul priuaretur regno pro se, & posteritate sua, non erat mutabile, ut regnum reciperet: sic dicitur infra. Porro triumphator in Israël non parceret, & pœnitentia non flectetur. Sed tunc aliquis dicet, quod verè pœnitentia nihil magis proficit, quam nullo modo pœnitentia, quod falsum est, & absurdum valde. Respondendum est, quod vera pœnitentia semper, & in quocunque statu sæculi, & pro quibuscunque delictis profuit: quia quacunque hora iniustus pœnituerit, Deus non recordatur peccatorum illius, ut patet Ezech. cap. 18. ideo si pœnituisse verè Saul, profuisset sibi pœnitentia quantum ad culpam, sed non quantum ad pœnam, scilicet quod culpa, quam induxerat in peccato belli Amalech, non imputaretur sibi, & iam non moreretur in peccato mortali, quod futurum erat, si nunquam verè pœniteret, pœna tamen non reuerteretur, scilicet quia posteris sui semper carituri erant successione regni. Nec est inconueniens, quod aliquis verè pœniteat, & non obtineat remissionem, quantum ad pœnam: sic enim de multis accidit: sic patet de Esau, qui vendidit primogenita sua, postea autem doluit, & cum lachrymis petiuit restitutionem illorum, sed non habuit locum pœnitentia: sic patet ad Hebr. capitul. 11. scilicet ne quis sit fornicator, aut prophanus, ut Esau: qui propter vnam escam vendidit primogenita, scitote enim, quod postea cupiens hereditare benedictionem reprobatus est: non enim inuenit pœnitentia locum, quamquam cum lachrymis inquisiuit eum. Sic etiam patet de Moyse, qui propterea, quæfecit ad aquam contradictionis, diffinitum est, ne intraret in terram Chanaan: postea autem orauit Dominum, ut permitteretur illuc intrare, sed non obtinuit, quin potius dixit ei Deus: nequaquam loquaris ultra ad me de hac re, Deuteronom. capitul. 3. Sic etiam fuit de Antiocho prophano, qui incidit in grauem morbum propter mala, quæ fecerat in Ierusalem, & dolens de illis pollicebatur se multa bona facturum eidem vrbi, & omnibus Iudeis, sed non potuit obtinere, ut patet 2. Machabæor. capit. 9. scilicet, Orabat sceleratus Dominum, à quo non esset misericordiam consecutus. Nec valet, si quis dicat, quod isti non verè pœnitebant, ideo non merebantur exauditionem, quia licet hoc posset aliquando intelligi de Antiocho, qui timore pœnæ instantis hoc faciebat. Sed de Moyse nemo poterit dicere, qui verè pœnituerit: ipse tamen non obtinuit veniam de pœna, quia Deus diffinierat contra ipsum: sic ergo quamquam Saul verè pœniteret, tamen non obtineret veniam, quantum ad pœnam, sed obtineret quantum ad culpam. Nunc autem per istam fictam pœnitentiam, nec obtinuit quantum ad pœnam, nec quantum ad culpam. *Peccauit, quia præuarius sum sermonem Domini*, scilicet, quia iussit Deus, ut destruerem omnia, quæ pertinebant ad Amalech, & non destruxi. *Et verba tua*, id est, etiam præuarius sum verba tua. Ad idem pertinet, quia verbum Domini, & verbum Samuelis idem erat: dicitur tamen quod Saul præuarius est verba Samuelis, quia verba Domini proposita fuerunt Sauli per Samuelem: & sic idem verbum erat Domini, & Samuelis. *Timens populum*, & *obediens voci eorum*, id est non feci hoc sponte, sed timore populi, qui erat magna multitudo populi, scilicet 210. millium, & omnes erant inclinati ad prædam, ego autem non poteram compescere eos, & ob hoc obediui voci eorum. Sed hoc falsum erat, quia non fecit timore populi, sed cupiditate: ipse enim ita cupiebat spolia, sicut populus: unde dicitur supra, quod Saul, & populus pepercit Agag, & optimis gregibus ouium, & armentorum: nam si desiderasset Saul seruare mandatum Domini, Deus inculcasset timorem Israëlitis, ne quis auderet resistere verbo eius. *Sed nunc quæso porta peccatum*, id est verum est, quod ego peccaui, sed rogo te quod por-

tes peccatum: quod dupliciter intelligitur. Vno modo porta peccatum, id est porta super te, scilicet, accipiendo curam orandi Dominum pro illo, ut remittatur: & in hoc volebat Saul, quod oraretur pro peccato suo: sic autem dicitur, quod sacerdotes portant peccata populi, id est accipiunt super se curam orandi ad Dominum pro remissione illorum, sic patet Exod. capitul. 28. scilicet, Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israël, scilicet Aaron, qui erat sacerdos magnus, suscipiebat curam orandi pro omnibus peccatis, pro quibus aliquid sibi offerebatur. Aliter potest intelligi, porta peccatum, id est tolera illud, scilicet, verum est, quod ego peccaui, & pro hoc peccato merebar magnas increpationes, sed nunc rogo te, quod portes, id est tolere peccatum meum, scilicet non increpando me pro illo, & iste est melior sensus: nam infra dicitur, peccaui, sed nunc honora me coram senioribus, id est, ego peccaui, & merebar pro peccato dehonoriari, tamen ego rogo te, quod honores me coram senioribus. *Et reuertere tecum ut adorem Dominum*. Hoc petebat Saul ad significandum fauorem suum, scilicet, Propheta locutus fuerat regi semoto à populo, scilicet, quia nemo videbat nunc verba increpationis huius: & antequam rex recederet de Galgalis, adoraturus erat Dominum: si autem Propheta, qui cum eo erat ibi, non iret cum ipso ad adorandum Dominum, sed quasi furibundus inde recederet, satis appareret peccauisse Saulem, & ob hoc fuisse contemptum à Propheta: orauit ergo ut rediret cum eo, ne penitus videretur contemptus coram senioribus populi: & hoc est, quod infra orauit, scilicet, peccaui, sed nunc honora me coram senioribus, scilicet redeundo tecum. *Et ait Samuel ad Saul*. Erat enim Samuel indignatus nimis Sauli, quia peccauerat contra dominum, & postea defendebat peccatum, ideo nolebat honorare eum, sed zelo Dei commotus abiiciebat tanquam magnum peccatorem, nec dignabatur eum, ut regem honorare. *Non reuertar tecum*, scilicet Samuel, & Saul recesserant aliquantulum à reliqua turba, ut non audirentur increpationes, quas faciebat Samuel ad Saulem: & finitis his recedere volebat Samuel, nimis iratus propter peccatum, & pertinaciam Samuelis, unde relinquebatur Saul solus. Hoc autem erat dedecus Sauli, ideo orauit Samuelem, ut iret cum eo usque ad locum, in quo erat reliqua turba, & ad locum altaris, quia ibi adoraturus erat Dominum. Samuel autem dixit: Non reuertar tecum, eo quod tunc erat nimis iratus.

Samuel an peccauerit eundo cum Saule mentiendo, quia dixit se non iturum.

Q V Æ S T. XXXI.

QUÆRET aliquis, an Samuel mentitus fuerit hic, siue peccauerit, quia dixit, quod non reuerteretur, & postea reuersus est, ut patet infra, scilicet, Reuersus ergo Samuel fecutus est Saulem. Respondendum est, quod Samuel non peccauit: nam si ipse intellexisset, quod peccabat eundo, postquam dixit, quod non iret non iussit, quia nemo cogebat eum, cum Saul non iuberet ei quicquam, sed potius oraret, & quamquam dixit hoc, quod non iret, non peccauit postea eundo, quia hoc non dixit significando id, quod ipse facere intendebat, sed significans, quid mereretur Saul sibi fieri, scilicet, quod propter peccatum eius merebatur, quod non honoraretur tamquam Rex. Et hoc intendit litera sequens, scilicet, non reuertar tecum, quia proiecasti sermonem Domini, & proiecit te Deus, ne sis Rex super Israël: intendebat tamē Samuel venire propter aliquod bonum, quod inde secuturum erat, scilicet, quod impleveret iustitiam Domini: & sic factum est, quia quando rediit, petiuit exhiberi sibi regem Amalech, & trucidauit eum, ut patet infra, ideo non mentiebatur, nec peccabat, quia non agebat contra id, quod mente gerebat. Sic enim fuit de Christo, quando apparuit duobus discipulis euntibus in castellum Emmaus: nam dicitur, quod finxit se longius ire: Luc. 24. c. Christus tamen nihil finxit, sed visus est discipulis fingere, quod iret longius. Sic ait Gregor. super locum illum, scilicet nihil simplex veritas per duplicitatem egit: sed talis in oculis eorum apparuit, qualis in mentibus eorum erat. Aliter potest dici, quod Samuel locutus fuit ista animo non-

Quo modo intelligitur porta peccati.

E

F

Ho. 23.

dum

A

dum deliberato, & quia non erat istud, quod facere intendebat, non peccabat, nec mentiebatur contrarium faciendo. Aliter potest intelligi, quod Samuel dixit, quod non iret cum eo, scilicet, immediate, vel in illa hora, sed non negavit, quin postea ascendere vellet: sic enim factum est de Christo Ioan. capit. 7. nam cognati sui dixerunt ei, quod ascenderet ad diem festum: ipse autem dixit, vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendam ad diem istum. Sequitur tamen postea, quod ipse ascenderit cum dicitur: ut autem ascenderunt fratres eius, tunc ipse ascendit ad diem festum. Sed intelligitur quod iste non ascensus erat, scilicet immediate, & quando ipsi dixerunt, non negavit tamen, quin postea ascendere vellet. Quod patet ex verbis suis ibi, scilicet: Vos ascendite ad diem festum, quia tempus meum nondum impletum est, scilicet, tempus, quo ego ascendere debeo, & quia postea completum est tempus eius, ascendit. Vel intelligitur, quod non ascenderet ad diem festum, eo modo, quo illi volebant, quia illi volebant, quod ascenderet publice, & faceret miracula magna ad ostensionem famae suae, ut patet praeter alleg. cap. scilicet, dixerunt ad eum fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudaeam, ut & discipuli tui videant opera tua, quae facis: nemo quippe in occulto aliquid facit, & quaerit ipse in palam esse: si haec facis, manifesta te mundo. Ad hanc autem intentionem Christus ascendere nolebat, sed valde in occulto: ideo dixit quod non ascenderet, scilicet, eo modo, quo illi volebant. Et hoc patet ibi in littera, scilicet, ut autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto: ita ergo de Samuele fuit, scilicet dixit, quod non iret cum Saule, id est immediate non iret, sed non negavit quin postea iret: & sic factum est, quia cum super hoc aliquantulum disceperat ad ultimum flexus, Samuel iuit cum Saule. *Quia proiecisti sermonem Domini, & proiecit te Deus, ne sis rex Israel*, id est, non ibo tecum, quia proiecisti sermonem Domini, quasi dicat, ego non ibo tecum, quia tu petis, ut eam tecum, & honorem te sicut regem: ego autem non faciam, quia Deus abiecit te, ne sis rex super Israel, id est ego etiam abiicio te, scilicet, quod nolo te honorare, sicut regem. Quia autem Deus abiecerit eum, satis apparet supra, & ista fuit abiectio diffinitiva: sicut infra significat Samuel. *Et conuersus est Samuel, ut abiret*. scilicet, nolebat reuerti cum Saule ad honorandum eum, sed voluit ire in terram suam, & relinquere Saulem solum. *Ille autem apprehendit summitatem pallij eius*. scilicet, Samuel recedebat, & ut Saul teneret eum, apprehendit summitatem pallij Samuelis. *Que scissa est*. Quia Saul tenuit violenter pallium Samuelis, Samuel quoque impetu facto recedebat: scissa est quaedam pars pallij Samuelis. In littera hebraica est hic ambiguum, quis sciderit vestimenta alterius. Aliqui Hebraei dicunt, quod Samuel sciderit vestimenta sui ipsiusmet: & hoc in signum doloris, scilicet, quia dolebat nimis de peccato Saulis, & quod Deus abiecerat eum. Apud antiquos autem mos erat alicui sustinenti magnum dolorem propter iniuriam, quae sibi fiebat, vel alteri, vel Deo, scindere vestimenta: sic summus sacerdos Caiphas, quando Christus respondit, quod viderent filium hominis sedentem a dextris Dei, quasi blasphemasset, sciderit vestimenta sua. Sic patet Matt. c. 26. iste sensus non stat, quia si Samuel scindere voluisset pallium suum in signum doloris magni, scidisset a principio, scilicet, quando venit ad Saulem, vel postea quando Saul erat in magna pertinacia, quia tunc erat peccatum suum maximum: nunc autem aliquantulum leniri videbatur, eo quod Saul confessus fuerat illud: ideo non habebat occasionem scindendi nunc pallium suum. Item si scidisset Samuel vestimenta sua, hoc fuisset a summo usque deorsum, quia iste erat modus scindendi antiquorum: sciderit tamen solum extremitatem pallij, ideo non fiebat scissio ad haec. Alij dicunt, quod Samuel sciderit vestimenta Saulis, & per hoc dabat ei signum, quia ille vir, qui vestimenta eius aliquando scinderet, regnaturus erat post eum. Hoc enim fecit Dauid: nam cum introisset Saul in quandam speluncam, in qua latebat Dauid, sciderit Dauid oram chlamidis Saulis, & post hoc dixit Saul: & nunc scio certissime, quod regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel, scilicet, per hoc quod scidisti oram chlamidis meae: sed adhuc iste sensus non proprie significatur a littera Hebraica: ideo Hebraei magis sequuntur alium sensum, quem littera nostra facit, scilicet, quod Saul scidisset pallium Samuelis, & hoc ut retineret eum: sic ait Iosephus 6. Antiquit. scilicet

C
Mos
scindendi
vestimenta
a.

Saul autem volens retinere Samuelem, apprehendit eius pallium, violenterque tractum, eo quod Samuel impetu facto discederet, vestem eius diripuit. *Et ait Samuel ad eum*. scilicet locutus est ad Saulem post scissionem pallij, scilicet, quod Saul regno cariturus esset. *Scidit Dominus regnum Israel a te hodie*. id est sicut tu scidisti pallium meum, ita Deus scidit regnum tuum. Non est sensus, quod scidit, id est diuisit, scilicet in duas partes, ut maneret vna Sauli, & alia transfret ad alium regem, sicut factum est tempore Roboam, quando diuisum est regnum Israel in duo regna: sed dicitur: Scidit, id est, abtulit, quia totaliter ablatum est regnum de manu illius, sicut supra declaratum est. Sciendum autem, quod Samuel non dixit ista ex ira, scilicet, quia sciderat Saul pallium eius, quod ipse diceret, quod Deus sciderat regnum illius, sed dixit hoc a Deo motus. Aliquando enim Deus volebat, quod Prophetae in solis verbis prophetarent. Aliquando autem volebat quod permitterentur quaedam signa ex operibus eorum, & quod significaretur id quod dicturi erant. Sic fuit de Isaia, cui iussit Dominus, ut nudus, & discalceatus ambularet per urbem Ierusalem, ad significandum captiuitatem Aethiopum, & Aegyptiorum per tres annos sub Nabuchodonosor: in quo tempore illi essent nudi, & discalceati, Isaia. cap. 20. Sic etiam Ierem. prophetauit. Nam fecit Deus quod Ieremias faceret sibi vincula linea, & mitteret ad regem Amon, & Tyri, & Sidonis, & Edom, & Moab, & Sedechiam, ad significandum per hoc, quod captiuandi essent a Nabuchodonosor, Ierem. cap. & 18. & in multis locis Ezechielis. Sic autem ad significandum, quod regnum abscindendum erat a Saule praecessit pallij scissio.

An conuenienter per scissionem pallij Samuelis significata fuerit
ablatio regni a Saule.

Q V A E S T. XXXII.

Q V A E R E T aliquis, an conuenienter per scissionem pallij significata fuerit ablatio regni de manu Saulis. Respondendum est primo vniuersaliter, quod ablationes regnorum, & captiuationes, & mutationes, ut communiter in scriptura designantur per aliqua signa: & non solum in voce prophetica, scilicet, quia in praenuntiatione aliarum rerum aliquando Prophetae solum enunciant illas res, & praemittunt aliqua signa in operibus suis, per quae coniecturari possit quid dicturi sunt. In captiuationibus autem, & mutationibus regnorum, ut communiter, licet fiat praenuntiatio in verbo, tamen etiam praemittitur signum aliquod: sic enim fuit in captiuitate Aegyptiorum, & Aethiopum, quam Isaia nuditate sua designauit: sic etiam in captiuitate regnorum Moab, & Amon, Edom, Tyri, Sidonis, & Iude per vincula, linea Ieremie, ut patet Ierem. ca. 27. sic etiam a principio captiuitas Iudaeorum a Babylonis designata est per virgam vigilantem: nam dixit Deus Ieremiae: Quid tu vides Ieremia? & ille dixit, Virgam vigilantem ego video: & dixit Dominus: Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbum meum, ut faciam illud: & iterum dixit, Quid tu vides? & ille dixit: ollam succensam ego video, & faciem eius a facie Aquilonis. Et dixit Dominus: Ab Aquilone pandetur omne malum super omnes habitatores terrae. Et declaratur hoc ibi immediate de captiuitate Babylonica, Ierem. capit. 1. Fuit quoque designata ista captiuitas, & mutatio regni per lumbare, quod possedit Ierem. & posuit illud in foramine petrae apud Euphratem, reperitque putridum, Ierem. 13. Sic ergo hic, cum ageretur de translatione regni, conueniens fuit designari per aliquod signum, & postea verbis praenunciari. Nunc autem dicendum, quod non solum conuenit praenunciari istam ablationem regni in aliquo signo, sed etiam, quod significaretur in scissione pallij. Nam sic Deus consueuerat representare mutationem regni, siue quantum ad eum, a quo regnum transibat, siue quantum ad illum, in quem transibat: sic enim factum est, quando Deus voluit diuidere regnum Israel in duas partes: nam Abias syonites Propheta Domini reperit in agro Ieroboam, & coram eo sciderit pallium suum in 12. partes: deditque 10. ipsi Ieroboam, designans in hoc, quod de 12. tribubus Israel. 10. transire erant ad Ieroboam, & duae mansurae cum filiis Salomonis, infra 3. lib. capit. 11. Hic autem signabatur translatio regni, ideo conuenienter designata est per scissionem pallij: Sciderit autem ipse Saul pallium ad signandum

Ablationes
regnorum,
captiuationes,
& mutationes
communiter
designantur
per aliqua
signa.

Scissio
pallij
Samuelis
fuit
signum
ablationis
regni a
Saule.

A dum, quod ipse præstabat causam abscissionis regni, scilicet, quia propter peccatum suum fiebat. *A te hodie.* Id est, regnum hodie scinditur a te, scilicet hodie est diffinitiva sententia de scissione regni contra te. Sed aliquis dicet, quod non fuit nunc scissum regnum a Saule, sed quando non expectauit 7. diebus Samuelem in Galgalis, ut patet supra ca. 13. cum dixit Samuel ad Saulem: stulte egisti, nec custodisti mandata Domini, quod si non fecisses iam nunc præparasset Dominus regnum super Israel in sempiternum, sed nequaquam ultra regnum tuum confurget. Respondendum est, quod ibi abscissum est regnum Saulis, scilicet, quia ipse merebatur, quod auferretur. Vnde si postea non peccasset Saul non fuisset ablatum regnum, ut ibi satis declaratum est: nunc autem diffinitive auferebatur regnum Saulis, ideo etiam si postea nunquam peccaret, regnum auferendum erat: imo dato, quod vere penitisset, non profecisset ad hoc, & relinqueretur ei regnum, ut supra declaratum est: ideo hodie scindebatur regnum, scilicet diffinitive. *Et tradidit illud proximo tuo.* Scilicet tradidit Dauid, ut iam regnaret, & Saul esset reprobatus cum posteritate sua. Vocatur autem Dauid proximus Saulis, quia quilibet de populo erat proximus Saulis.

Quare Samuel non expressit, quod regnum esset traditum Dauid.

Q V A E S T. XXXIII.

B **Q** V A E R E T aliquis, quare Samuel non dixit hic, tradidit illud proximo tuo Dauid. Aliquis respondet, quod non expressit nomen Dauid, quia nesciebat illud, sed solum, quod Deus tradebat alteri reprobando Saulem. Sed contra hoc aliquis dicet, quod Samuel sciebat, quia iterum expressit hoc, ut patet infra cap. 28. scilicet. Faciet tibi dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Respondendum est, quod Samuel non expressit hic nomen Dauid propter duo. Primo, quia ignorabat illud: nam propheta quantum ad res supernaturales, quæ eis reuelantur nihil plus sciunt, quam reuelatur. Samueli autem reuelatum erat, quod Deus transferebat regnum a Saule in alterum, sed non reuelauerat in quem, ideo nesciebat Samuel exprimere nomen. Sic fuit supra ca. 13. cum dixit, sed nequaquam ultra regnum tuum confurget, quæsiuit enim Deus sibi virum iuxta cor suum, & præcepit ei, ut esset dux super populum suum: non expressit autem nomen. Quod autem nesciret illud patet, quia quando Deus misit Samuelem ad vngendum in regem vnum de filiis Isai, nesciebat Samuel quis erat, ideo fecit coram se duci omnes filios eius, & de quolibet quærebat a Deo an ille esset, quem vngere debebat, ut patet seq. capit. si autem sciuerat determinate vnisset Dauid. Cum autem arguitur, quod Samuel hoc sciebat, quia nominauit illum infra cap. 28. Respondendum est, quod hoc fuit multo tempore post vñctionem Dauid: per vñctionem autem cognouit Samuel, ad quem transibat regnum. Secunda causa fuit, ut non suscitaretur persecutio, vel mors Dauid: nam dato, quod cognouisset Samuel quis iste erat non expressisset, quia si sciuit Saul, quod ad Dauid debebat transire regnum, immediate fecisset eum iugulari: nam si pro sola suspicionem tam acrem suscitauit in eum persecutionem, quid acturus foret si certissime cognouisset: non decuit ergo exprimere Dauid.

An hodie tradiderit Deus regnum Dauid.

Q V A E S T. XXXIV.

C **Q** V A E R E T vltius, quomodo dicitur hic, quod Deus tradidit hodie regnum proximo Saulis, scilicet, Dauid: nam tradere erat, vel de facto, vel de iure, siue quantum ad titulum, siue ad possessionem: neutrum tamen traditum fuit nunc Dauid. Non quidem possessio, quia Saul possedit tota vita sua: nec etiam fuit traditum regnum quantum ad ius, quia ius, vel proprietas tradebatur per vñctionem. Non fuit tamen Dauid illa die vñctus, sed aliquanto tempore post, ideo neutro modo traditum est sibi regnum. Respondendum est, quod non accipitur hic proprie tradere: sed dicitur, quod

tradidit, id est, disposuit tradere, & quia ista dispositio erat diffinitiva, & per hoc erat immobilis, tantum erat, ac si tradidisset, supra autem cap. 14. quia non erat diffinitum contra Saulem, non dicitur, quod Deus tradiderat regnum alicui: sed quod quæsiuerat virum iuxta cor suum. *Meliori te.* Id est, proximus tuus iste, cui traditur regnum melior te est: ideo non est iniustum, quod tradatur ei regnum. Sed aliquis arguet, quod Saul esset melior, quam Dauid, quia dicitur supra cap. 9. quod Saul erat electus, & bonus, & non erat vir de filiis Israel melior illo. Respondendum est, quod a principio cum assumptus est in regem, non erat aliquis melior illo: nunc tamen multi erant meliores, imo iam Saul non erat bonus, quia reprobatus erat tanquam iniquus. De bonitate autem Dauid, & Saulis, quomodo se haberent supra cap. 9. satis declaratum est. *Porro triumphator in Israel non parcat.* Id est, Deus qui est triumphator in Israel, id est, vincit omnia bella pro Israel non parcat, scilicet iniquitatibus tuis. In hoc tollit Samuel Sauli occasionem orandi, ut pro peccato suo oretur: nam Saul ista videns forte peteret, quod Samuel oraret pro eo ne auferretur regnum. Respondet autem Samuel hoc esse superfluum, quia quamquam oretur, Deus non parcat. Nam triumphator in Israel non parcat. *Et penitentie non flectetur.* Id est, non inclinabitur per penitentiam. Penitere enim pertinet ad eum, qui iudicat se iniuste egisse, & recedit ab opere. Deus autem non flectitur penitentie, quia nihil male agit. Sciendum autem quod duo sunt modi, quibus aliquis flectitur, vel recedit ab eo quod fecerat, vel cogitauerat. Primus est, si quod fecit iustum est, est tamen aliquantulum durum. Secundus modus est, si opus iniustum est. Primo modo flectitur aliquis per misericordiam, mansuetudinem, vel clementiam, scilicet quando iuste poterat punire, & remittit totaliter, vel quantum ad aliquid. Secundo modo flectitur aliquis penitentie, siue penitentia, quia sciuit opus suum malum esse, & penitet, quod illud agere aggressus fuit. Vtrumque autem modum excludit hic Samuel a Deo. Primum cum dicit: triumphator in Israel, scilicet per misericordiam. Secundum cum dicitur: & penitentie non flectetur, scilicet non cessabit per penitentiam, tanquam de malo: ideo nullo modo mutabitur sententia. Dat immediate rationem huius, scilicet. *Nec est homo ut agat penitentiam.* Id est, Deus non est sicut homines, quos interdum penitet eorum quæ egerunt, scilicet quia iniuste egerunt, vel disposuerunt. Deus autem non est sicut homo, qui peccare possit, ideo non potest penitere de opere malo, & per hoc sententia eius est immutabilis.

Quomodo dicitur hic, quod Deus non flectitur, nec parcat.

Q V A E S T. XXXV.

D **Q** V A E R E T aliquis, quomodo dicitur hic, quod Deus non flectitur, nec parcat, quia interdum legitur, quod Deus flectatur: sic pater de Ezechia rege. Nam cum premeretur ægritudine, misit Dominus Isaiam ad eum, qui dixit: Dispone domui tuæ: morieris, & non viues. Postea tamen cum Ezechias conuersus ad parietem fleuisset, Deus iussit Isaiam, ut diceret ei, quod non moreretur, sed superuiveret 15. annis intra 4. lib. cap. 20. & Isaiæ capit. 38. Ista quoque erat sententia prophetarum, scilicet, quod aliquando Deus flectatur ab eo, quod dixerit. Sic dixit Joel. cap. 2. quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Ista quoque erat sententia populorum: nam Ninuiæ cum prædicante Iona audiuisent Ninuiem post dies 40. subuertendam, dixerunt: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore iræ suæ: & non peribimus. Ionæ ca. 3. Respondendum est, quod sententia Dei, secundum quod nobis per prophetas prænunciatur, dupliciter se habet: aliquando enim est secundum diffinitionem Dei, id est, sicut Deus apud se diffiniuit. Aliquando autem non est secundum ea, quæ Deus disposuit apud se, sed secundum quod opera nostra iusta, vel iniqua promerentur. Prima sententia vocatur secundum Dei præscientiam, vel prouidentiam certam. Secunda vocatur secundum comminationem vel promissionem. De prima sententia dicendum est, quod est immutabilis: ideo etiam si oretur ad Deum, ut contrarium faciat, impossibile est mutari: &

A

ob hoc in talibus superuacua est oratio: imo si notum sit alicui, quod Deus aliquid secundum diffinitionem suam prænunciavit, peccat graviter si orat, ut Deus contrarium efficiat, ut satis supra declaratum est: & de hoc intelligitur id, quod habetur hic, scilicet, quod triumphator in Israel non parceret, & pœnitentia non flectetur, scilicet, quia hoc apud se diffinierat: ita etiam fuit in Balaam, Deus iusserat ei, quod non malediceret Israelitis: Num. 22. cap. & quamquam sæpe conaretur maledicere, Deus non permittebat, eo quod secundum diffinitionem suam dixerat, ne malediceret Israeli: frustra ergo erat conatus. Hoc quippe signavit Balaam: Num. cap. 23. scilicet audi fili Sephor: non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur: dixit ergo & non faciet? locutus est & non implebit: ad benedicendum adductus sum: benedictione prohibere non valeo. Sic etiam fuit de Moyse. Deus enim dixerat quod non intraret in terram Chanaan, ipse autem sæpe orabat, quod sineretur intrare: quia tamen secundum Dei diffinitionem dictum fuerat, non flexus est Deus, sed dixit: sufficit tibi, nequaquam loquaris ultra de hac re ad me: Deut. c. 3. Cum autem sententia Dei non est secundum diffinitionem eius, sed secundum comminationem, vel promissionem, mutatur si status rerum mutetur, s. si Deus alicui populo, vel personæ prænunciavit, quod bene faceret, quando populus, vel persona bene agebat. Si autem ad iniquitatem declinaverit Dei quoque promissio commutabitur. Rursus autem si Deus alicui populo, vel personæ prænunciavit, quod mala infligeret, quia iniquus erat status eius, quamquam absolute hoc proferatur, si persona vel populus in bonum commutatur, comminatio Dei vertitur in bonum. De utroque locutus est Deus Ier. c. 18. De primo dicitur: subito loquar de gente & regno, ut ædificem, & plantem illud: si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam, pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum, ut facerem ei. De secundo dicitur ibidem: Repente loquar aduersus gentem, ut eradicem, & destruiam, & disperdam illud, si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, ego quoque pœnitentiam agam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei. Et quia incertum est nobis, quando Deus loquatur aliquid secundum diffinitionem, & quando secundum comminationem, recurrenti est semper ad mutationem status, scilicet, quod si malum aliquod prænunciatur nobis à Deo, existimemus illud secundum comminationem dici, & mutemus statum, si forte Deus auertatur ab ira sua, & tunc patebit an secundum diffinitionem, vel comminationem dictum sit. Sic enim fecerunt Niniuitæ: nā audito, quod ciuitas subuertenda foret, prædicauerunt ieiunium, & afflictionem, dicentes: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus: & sic factum est: Ionæ c. 3. si tamen Niniuitæ existimassent quod sententia Dei erat simpliciter immutabilis, non prædicassent ieiunium, & afflictionem: sic etiam fuit de Ezechia, quia audita contra se sententia Domini fleuit pro peccatis suis, & Deus auersus est à furore suo, infra 4. lib. cap. 20. Sciendum autem, quod non solum populi contra quos prænunciatur aliquid à Deo, nesciunt an illud dicatur secundum comminationem, vel diffinitionem Dei, sed etiam prophetae per quos ista prænunciantur: sic fuit de Iohele, qui prænunciavit Israelitis, quod ventura erant mala super fructus terræ: nesciuit tamen, quomodo hoc intelligeretur: ideo per modum consilii dixit: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem: id est, faciat bonum, quamquam comminatus est malum. Et ob hoc subdidit: sacrificium, & libamen Domino Deo nostro, id est, denuo sacrificium, & libamina Deo, scilicet, quia forte istud dictum est comminatorie propter peccata nostra, & si conuersi fuerimus, conuertetur Deus: & sic factum est, quia cum afflixisset se Israel admonente Iohele, non misit Deus mala, quæ comminatus fuerat Ioelis ca. 2. Hæc autem omnia fuerunt in prophetia comminatoria. Idem etiam euenit in prophetia secundum diffinitionem Dei: nam quamquam Deus reuelet illam prophetis, nesciunt an sit secundum diffinitionem: sic fuit de Balaam, cui Deus dixit, quod non malediceret Israeli, quia benedictus erat. Putauit autem Balaam, quod Deus flecteretur ab hoc, ideo sæpe conatus est maledicere: putans quod Deus permetteret, sed non permisit: nec tamen conari desinebat, ut malediceret Israeli quousque Deus reuelauit ei, quod nollet quod ma-

Incertum est nobis quando Deus loquitur secundum diffinitionem, vel comminationem, nec ita hæc sciunt.

D

lediceretur Israel, & ista esset diffinitio sua: tunc autem cessauit Balaam à conatu maledicendi, ut patet Num. c. 24. scilicet cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, ut benediceret Israeli, nequaquam abiit, ut ante perrexerat, ut augurium quæreret. Sic etiam fuit de Moyse: nam quamquam Deus ei reuelasset, quod non esset introitus in terram Chanaan, nesciuit an esset ista diffinitio Dei, ideo semper orabat, ut Deus permitteret eum illuc transire, quousque Deus reuelauit, quod hoc erat dictum secundum diffinitionem suam, ideo interdixit ei orare super hoc Deut. ca. 3. s. sufficit tibi: nequaquam loquaris ultra ad me de hac re. In Samuele quoque idem fuit, quia quamquam secundum diffinitionem Dei ista dicta fuissent, tamen putauit esse secundum comminationem: ideo lugebat, & orabat pro Saule quousque Deus ei reuelauit iubens ne ultra oraret pro Saule, quia ipse abiecerat eum, seq. cap.

Quare Samuel fleuit, & orauit pro Saule, cum sciret diffinitiuè abscissum esse regnum ab eo.

Q V A E S T. XXXVI.

E

QUÆRETUR vltius, cum hic prænunciasset Samuel regnum Saulis transferendum esse, & quod hoc intelligebatur secundum diffinitionem Dei, & quod non parceret, nec flecteretur super hoc: quare postea orabat & flebat pro Saule, ut patet infra cum dicitur. Verum tamen lugebat Saulem. Ad hoc aliquis respondet, quod postquam Samuel ista dixit, nunquam orauit pro Saule, eo quod intelligebat diffinitionem Dei contra eum: & cum dicitur infra, quod lugebat Samuel Saulem, dicitur quod non intelligitur, quod lugebat pro eo orando, ne auferretur regnum illius, sed lugebat ex compassione, scilicet quia primo dilexerat eum. Et hoc tenet Nicolaus, quod satis rationabiliter dici potest. Sed magis videtur dicendum, quod Samuel lugebat Saulem, scilicet orando pro eo, ne perderet regnum: nam si lugeret solum ex compassione nihil orans, Deus non iussisset, quod cessaret, nec increpauisset eum. Increpuit tamen, ut patet seq. c. scilicet. Vsq. quo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel? Ergo orabat, ut non auferretur regnum: alioquin impertinenter diceretur: cum ego proiecerim eum. Hoc tamen dictum est tamquam causa cessandi à fletu. Item si Samuel luxisset Saulem ex compassione nihil orando, non cessauisset post vnctionem Dauid: cessauit tamen, ideo lugebat orando, ne auferretur regnum Sauli: quod faciebat, quia cum nondum conferretur alteri, putabat Samuel locum esse veniæ, ideo instanter orabat: cum vero alius vnctus est in regem, iam credidit Samuel impossibilem esse mutationem, ideo desinit lugere. Sed tunc stat argumentum, scilicet quod sciebat dictum esse secundum diuinam diffinitionem, & tamen orabat. Respondendum est, quod quamquam Samuel dixisset: porro triumphator in Israel non parceret, & pœnitentia non flectetur. Quod significabat ista dicta fuisse secundum Dei diffinitionem, tamen adhuc dubitabat an intelligeretur secundum diffinitionem, vel secundum comminationem, quia sicut verba significantia pœnam infligendam aliquando non habent effectum, eo quod dicuntur secundum comminationem, ita verba significantia diffinitionem Dei intelliguntur aliquando à prophetis dicta esse secundum comminationem: & quia sicut Deus interdum per prophetam aliquid denunciat, & non declarat ei an secundum comminationem, vel secundum diffinitionem dicatur, ita aliquando reuelat verba significantia diffinitionem Dei, & non indicat an secundum diffinitionem dicantur. Indicauit autem postea Deus hoc Samueli, quando dixit: Vsq. quo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum? scilicet diffinitiuè abiecerim: & tunc non orauit pro eo. Simile autem fuit in Balaam, cui iussit Deus, ne malediceret Israelitis: ipse autem conatus est maledicere, postea vero Deus prohibuit eum, & ipsemet dixit, quod Deus nullo modo permissurus erat eum, quod malediceret Israelitis, ut patet Num. cap. 23. scilicet, non est Deus, quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur: ad benedicendum autem adductus sum, benedictionem prohibere non valeo. Ista verba manifeste significant diffinitionem Dei super isto facto: & tamen Balaam ista proferens non intelligebat an secundum Dei diffinitionem diceretur, ideo post hoc

hoc

F

A hoc conatus est maledicere sicut prius. Quod autem conatus fuerit post hoc, patet Num. ca. 23. ex ordine litterarum. Quod autem quando ista dicebat, non intelligebat, an secundum diffinitionem Dei dicerentur hæc, patet, quia postea intellexit, cap. 24. cum dicitur: cumque vidisset Balaam, quod placeret Domino, ut benediceret Israeli, nequaquam abiit, ut ante perrexerat, ut augurium quæreretur: ergo non intelligebat ante hoc quamquam locutus fuisset verba illa: & sic fuit de Samuele, qui protulit verba ista significantia diffinitionem Dei, tamen non intellexit, an secundum diffinitionem dicerentur, quousque postea ei reuelatum est seq. cap. *At ille ait: peccavi, sed nunc honora me coram senioribus populi mei.* Quia vidit Saul quod Samuel semper loquebatur durius, post abscissionem pallii timens, ne desereret eum: iterum confessus est peccatum suum, dicens: peccavi, id est, quamquam nunc peccavi, tamen honora me coram senioribus, scilicet propter peccatum non eram dignus honore, sed honora me tolerando peccatum meum. *Et coram Israel,* id est, coram toto populo vulgari. Distinguntur enim hic seniores, & Israel, quia seniores erant viri honorabiles: Israel autem significat homines vulgares: & omnes hi fuerunt ibi, coram quibus volebat honorari Saul. *Et reuertere tecum, ut adorem Dominum Deum tuum.* Hoc petebat Saul, scilicet quod Samuel non increparet eum coram populo, & quod reuerteretur cum ipso ad adorandum Deum, quia Samuel volebat deferere Saulem solum: & in hoc erat dedecus Saulis, ut supra declaratum est. **B** *Reuersus ergo Samuel secutus est Saulem.* Hic ponitur aliqualis condescensio Samuelis ad preces Saulis, scilicet, quia iuit cum eo ad adorandum Dominum: & dicitur quod reuersus est, scilicet iam sperabat recedere à Saule, nunc autem non recessit, ideo dicitur, reuersus, quasi iam aliquantulum recessisset. Et secutus est Saulem, scilicet, quia Saul præcedebat tamquam rex, Samuel autem comitabatur eum ad honorandum, ideo sequebatur illum. *Et adorauit Saul Dominum.* Scilicet accesserunt apud altare, in quo fiebant sacrificia in Galgalis, & ibi Saul adorauit Dominum, scilicet inclinans se coram altari orauit. *Dixitque ei Samuel.* Scilicet postquam orauit Saul petiuit Samuel ab eo regem Amalec. *Adducite ad me Agag regem Amalec.* Ipse enim erat ibi in exercitu, quia nondum exercitus Israelitarum dispersus fuerat per loca sua, cum tunc nouiter venissent de Amalec, habebant autem ibi regem Agag, quem petiuit Samuel ad occidendum eum. *Et oblatum est ei Agag pinguis simus, & tremens.* Scilicet rex Amalec erat valde pinguis: & hoc præ delitiis, quas reges habere possunt facilius, quam ceteri homines: erat autem tremens, scilicet timore mortis: nam videbat quod ipse ad mortem petebatur, & confestim occidendus erat. *Et dixit Agag: sic me separat amara mors.* Id est, nunquid tam amaram mortem ego pati debebam, quæ me sic separaret à vita? quasi dicat, valde amara mors est ista, & statui regali indigna, quia ego sperabam in deliciarum fruitione vitam concludere. *Et ait Samuel, sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus.* Respondet Samuel, quod non erat ista mors iniusta, quamquam esset amara, sicut conquerebatur Agag, quia sicut ipse plurimos occiderat, ipse occidendus erat: & sicut ipse fecerat plures mulieres filiis orbatas; ita mater sua filio orbanda erat. Dicitur autem quod gladius istius fecit mulieres sine liberis, quod intelligendum est de gladio suorum: nam ipse per se paucos occiderat, vel forte nullos, sed quicquid Amalecitarum faciebant, dicebatur facere rex eorum, quia ipso auctore, & iubente fiebant. Dicitur autem de mulieribus, scilicet hebræis, quia Deus non infligebat hic pœnam, vel saltem hebræi non prosequabantur vindictam in Agag propter mala, quæ fecerat aliis gentibus, sed propter mala, quæ fecerat solis hebræis, de quibus multas mulieres orbatas filiis fecerat. *Sic absque liberis erit inter mulieres mater tua.* Id est, sicut aliarum mulierum passæ sunt orbitatem filiorum per te, ita mater tua patietur te moriente.

Quomodo mater Agag erit absque liberis per eius mortem, cum non superfit.

Q V A S T. XXXVII.

Q V A R E T aliquis, quomodo dicitur hic, quod mater Agag erit absque liberis mortuo Agag, cum vnicus filius

occideretur: & quomodo dicitur, quod erit absque liberis, cum illa videatur iam non superesse. Respondendum ad primum, quod aut mater Agag habebat alios filios, aut non: si nullum habebat occiso eo mater sua erat absque liberis. Si autem plures haberet, omnes illi iam occisi erant præter Agag, qui nunc occidebatur: ergo illo occiso mater sua erat si ne liberis: patet hoc, quia omnes Amalecitarum occisi fuerant præter Agag, ut patet supra, ergo si alios frater haberet, illi mortui essent, & sic quocumque modo acciperetur, mortuo Agag erat mater sua sine liberis. Ad secundum cum dicebatur quomodo mater Agag esset nunc absque liberis, quia videtur quod illa iam occisa fuerat cum omnibus Amalecitis. Dicendum quod mater Agag mortua erat, scilicet quia ipsa defuncta fuerat ante istam cladem Amalecitarum, vel in ea periit: tamen dicebatur nunc esse absque liberis, quia si superesset Agag, ista diceretur habere liberos, quia supererat aliquis de filiis eius. Si autem ille moreretur, iam nullus maneret de liberis, & sic ipsa esset absque liberis, id est, non resideret aliquis filius eius.

Samuel volendo occidere Agag tetigit magis dolorem matris quam vxoris.

Q V A S T. XXXVIII.

Q V A R E T V R vterius, quare non dicitur hic: sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, ita absque viro erit inter mulieres vxor tua: nam vtrumque verum erat, scilicet, quia ipse fecerat occidi multos Israelitas coniugatos, quorum vxores viduæ factæ sunt: & etiam ipse Agag vxorem habuit, quæ absque viro esset ipso moriente. Respondendum est, quod Samuel voluit iustificare opus suum, scilicet quod iuste occideret Agag. Et ob hoc tetigit radicem maximi doloris: est enim maximus dolor, ubi est maximus amor: mater autem magis diligit filium quam vxor virum, ideo tetigit de dolore quem matres patiuntur pro morte filiorum, qui necessario maior est, quam dolor, quem patitur vxor pro viro. Quod patet, quia conditio amantis est semper de amato timere, scilicet suspicando, quod aliquod malum ei veniat: sic patet per Ouid. li. Heroidum in epistola prima, quæ est Penelopes ad Ulißem, scilicet. Res est solliciti plena timoris amor, id est, amor semper habet sollicitudinem, & timorem. Quicumque ergo magis timet pro altero, signum est, quod magis amet illum: sed matres magis timeant pro filiis, quam vxores pro viris: ergo magis amant. Patet hoc, quia matres suspicantur mala euenisse filiis quando absentes sunt, vxores autem suspicantur eis bona euenisse, scilicet quod sunt in delitiis cum aliis feminis. Quod patet in matre, & vxore Sisaræ principis militiæ regis Iabin: nam mater per fenestram prospiciens vlulabat, & de cœnaculo loquebatur: cur morantur regredi currus eius: quare tardauerunt pedes quadrigarum illius: vxor autem eius dixit hæc verba: Forsitan nunc diuidit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei, vestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur. Iud. c. 5. Magis ergo mater diligit quam vxor: & ob hoc tetigit Samuel de matribus, & non de vxoribus. *Et in frustra concidit Samuel Agag,* id est, diuisit eum in partes, & sic erat ista mors nimis amara, sicut dixerat Agag, scilicet, sic me separat amara mors.

Quare Samuel occidit regem Agag.

Q V A S T. XXXIX.

Q V A R E T aliquis, quare Samuel occidit Agag. Aliquis respondebit, quod hoc fecit ad implendum id, quod decreat præcepto Domini: iusserat enim Deus, quod perirent omnes Amalecitarum: Saul tamen non occiderat regem, qui solus superfuit: ideo voluit eum Samuel occidere. Sed aliquis dicet, quod hoc non proderat: quia si fecisset hoc Samuel ad complendum præceptum Domini non solum occidisset Agag, sed etiam omnia pecora adducta de Amalec occidisset, & combussisset omnia supellectilia, sed hoc non factum est, ideo frustra erat pro hac causa occidi Agag. Respondendum est, quod occisus est Agag ad impletionem mandati Dei de occisione Amalecitarum: pecora autem occisa non sunt, nec supellectilia exusta, nec decuit fieri. Ratio diuersitatis est,

A quia pecora, & suppellectilia non erant consumenda quasi aliquid nunquam egissent, sed ad implendum formam diuini praecepti, scilicet, quia iussit destrui omnia, quae pertinebant ad Amalec. Agag autem non solum erat occidendus propter formam diuini mandati, sed etiam si Deus non iussisset occidi illum, ipse merebatur mortem, quia occiderat multos de Israelitis. Et hoc obiecit ei Samuel, dicens: sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Quamquam ergo non fuerit occisus à principio, debebat nunc occidi. De suppellectilibus vero non erat sic, quia solum debebant consumi propter formam mandati Dei, & quia semel facta erat iam transgressio mandati diuini, non suberat aliqua causa quare consumerentur: melius tamen dici poterat, quod omnia debebant consumi tam Agag, quam suppellectilia, ut mandatum Dei, quod non fuerat expletum ab Israelitis, expleretur à Samuele: non expleuit, tamen illud quia non putauit se praualliturum: nam Agag regem faciliter occidere poterat Samuel, eo quod nullus de plebe sibi resisteret, quia vita illius eis parum profutura erat. De suppellectilibus autem erat secus, quia multa absconderentur, quae nequaquam ad Samuelem possent peruenire. Et dato, quod omnia in manifesto essent, populus non permetteret illa consumi, quia praeda diuidenda erat inter totum populum: Samuel autem sciens totum populum non permissurum, non aggressus fuit hoc facere. Quod tamen praeda Amalec consumi debuisset à Samuele, si auderet, apparet: quia simile factum est in anathemate Iericho, scilicet Deus iusserat omnia cremari, & nihil inde accipi ad cuiusquam utilitatem: transgressus fuit autem hoc Acham, & tamen postea ipse, & id quod furatus fuerat de anathemate perierunt, ut patet Iosue ca. 7. ergo quamquam hic facta fuisset prauaricatio, debebat conari Samuel ad explendum mandatum Dei si existimasset se praualliturum. Iosue autem expleuit illud, quia ille qui peccauerat vnicus erat, & contra eum faciliter poterat exerceri vindicta. Hic autem totus populus peccauerat, contra quem nihil poterat facere Samuel, sed Deus per se sumpturus erat vindictam si vellet.

An peccauerit Samuel occidendo crudeliter
Agag.

Q V A E S T. XL.

Q V A E R I T U R vterius, an Samuel peccauerit, quod valde crudeliter occidit regem Agag. Crudelitas apparet, quia dicitur, quod concidit eum in frustra. Etiam patet ex verbis Agag, qui cum vidisset vultum Samuelis turbidum, & saeuientem ad mortem eius, ait: sic me separat amara mors, scilicet, quia vidit duram poenam sibi paratam: cum tamen aliquis poenam infligit, etiam si illa iusta sit, si ipse ferociter agit & animo vindictae, vel desiderio infligendi poenas, peccat, quia quod iustum est iniuste profectur: sic de Samuele aliqui videbitur, quia dure puniuit Agag.

C Respondendum est, quod non peccauit in hoc Samuel, imo meruit, nec quantacumque crudelitatem exercuisset in Agag, nihil imputabile ei erat, quia non desiderio infligendi poenas, sed putans se obsequium praestare Deo, & vere praestabat, cum Deus hoc iussisset: nec si aduertatur ad alia, quae Deus fieri iussit, reputabitur crudelitas, quae exercuit Samuel in Agag: nam nullius magis misereri naturale est, quam paruulis lactentibus: his tamen Deus non iussit misereri, sed quod omnes sine pietate occiderentur, ut patet supra in littera: ergo non erat crudelitas, quod qualitercumque occideretur Agag. Samuel autem visus est agere hoc crudeliter, quia agebat ex magno zelo. Erat autem iste zelus propter duo. Primo ad explendum mandatum Dei, quod impletum erat. Secundo propter malitiam populi, qui Deum offenderat. Zelus autem ad iram pertinet, qui vero irati sunt, quamquam aliquid iuste agant videntur crudeliter agere: & sic apparuit de Samuele: praestabat tamen obsequium Deo, quia diligenter, & ex zelo exequabatur, quod Deus iusserat. Sic enim fuit de Elia qui nimis zelabat pro Deo Israel, ut ipse dixit infra 3. libr. capit. 19. tamen ipse occidit per se quadringentos prophetas Baal. infra 3. libr. cap. 18. Hoc tamen ad maiorem crudelitatem videbatur pertinere, quam occidere vnum virum qualiter-

cumque. Non fuit tamen crudelitas, sed magnus cultus Dei. *Coram Domino in Galgalis.* Id est, occidit Samuel Agag coram altari Dei, quod erat in Galgalis: erat enim ibi locus sacrificiorum, & apud illum trucidauit Samuel Agag, quasi videretur eum immolare Domino. Dicitur autem in Galgalis. Ad istum locum venerat Saul cum toto populo, ut ibi immolaret Domino, ut patet supra. *Abijt autem Samuel in Ramatha.* Scilicet recessit à Saule, & iuit in urbem Ramatha: in hac enim erat domus Samuelis, ut patet supra ca. 7. ibi quoque habitauerat pater, & mater eius, supra ca. 1. & 2. Recessit autem à Saule, eo quod videbat se iam nihil proficere apud eum, cum ipse non obediret mandatis Dei, & Deus abieciisset eum. *Saul vero ascendit in domum suam in Gabaath.* Ista est vrbs Gabaa, de qua erat Saul, & apud quam posuerat castra sub malogranato, quando conuenerunt aduersus eum Philisthiim pre. ca. ibi autem manere voluit, quia ibi erat domus eius, & volebat à bellis quiescere. *Et non vidit Samuel ultra Saulem.* Scilicet Samuel recessit à Saule animo nunquam redeundi ad ipsum, & sic factum est, quia postea nunquam vidit ipsum.

Quare Samuel recessit à Saule mortuo Agag, & non vidit eum amplius.

Q V A E S T. XLII.

Q V A E R I T aliquis, quomodo stat, quod Samuel nunquam vidit Saulem vsque ad diem mortis suae. Aliqui respondent, quod Samuel nunquam vidit post hoc Saulem dum viueret: vidit tamen ultimo die vitae suae quando mortuus est: & hoc est quod dicitur: Vsque ad diem mortis suae. Ad hoc dant modum dicentes, quod vniuersus Israel congregatus est ad Samuelem, quando mortuus est in Ramatha, infra cap. 25. & verisimile est, quod cum totus populus venerit ad Samuel, etiam venerit Saul cum eis, & tunc vidit eum Samuel. Sed ad hoc obijciunt, quia infra ca. 19. dicitur, quod Saul iuit ad locum, ubi erat Samuel, ut comprehenderet Dauid, & prophetauit die, & nocte coram Samuel. Ad hoc respondent, quod hoc intelligitur, quod non vidit Samuel Saulem, scilicet regio habitu indutum: vidit tamen in alio habitu, scilicet, quia expoliavit se coram eo, ut patet pra. alleg. ca. Alii autem dicunt, quod Samuel non vidit Saulem vsque ad diem mortis suae, scilicet, vsque ad mortem Saulis, quia tunc vidit eum Samuel cum suscitatus fuerit, & denunciauerit mortem ei in crastinum futuram, infra ca. 28. Sed respondendum est, quod ista littera vult significare, quod nunquam viderit Samuel Saulem post hoc, & quando dicitur vsque ad diem mortis suae: non ponitur hoc ad signandum, quod in die mortis suae viderit, sed ad excludendum totum tempus praeteritum. Quod enim non fit vsque ad diem mortis, nunquam fit: & talis modus est loquendi scripturae: Io. c. 13. f. Non lauabis mihi pedes in aeternum, id est, nunquam. Et sic dicit ibi Aug. quod in aeternum non fit, nunquam fit. Quod autem inducebatur, quod Samuel in die mortis suae vidit Saulem, quia congregatus est totus populus ad eum, non stat, quia non fuit congregatus ad videndum eum antequam moreretur, sed ad lugendum eum postquam mortuus est: sic colligitur infra c. 25. i. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum nimis, & sepeliebant eum in domo sua in Ramatha: ergo prius mortuus est, quam congregaretur populus. Item cum dicitur, quod vidit Samuel Saulem in die mortis suae, id est, Saulis, scilicet, quando suscitatus est Samuel, non stat. Primo quia non constat, an ille, qui suscitatus est fuerit vere Samuel, vel aliquis daemon. De quo magis dicitur infra 28. c. Secundo quia dato, quod esset Samuel, non poterat videre tunc Saulem, quia anima se sola non potest aliquid videre, quia visio fit per potentiam organicam, & organa: anima tamen separata, nec habet organa, nec potentiam organicam: Samuel tamen si ibi suscitaretur, sola anima eius praesens esset. Sed aliquis forte dicet, quod quamquam non esset ibi corpus Samuelis, tamen anima illa assumeret aliquod corpus de aere, per quod possemus videre: quod apparet, quia anima illa locuta est, ut patet infra capit. 28. Locutio tamen non fit sine corpore.

Respondendum est, quod per illud corpus assumptum non poterat anima Samuelis videre Saulem, quia ad visionem requiritur perfecta fabricatio organi. In corporibus,

tamen

Alia si-
ne cor-
pore vi-
dere non
potest
assum-
pro.

Licet
Samu-
el vide-
retur
crude-
litera-
gere in
occiso-
ne A-
gag, non
tamen
pecca-
uit, quia
ex ma-
ximo
Dei ze-
lo fecit

A

tamen assumptis non est talis fabricatio, quia animæ, vel Angeli assumptis illa corpora exterius solum faciunt lineamenta corporis ad hoc, quod videatur corpus hominis, vel equi. Interius autem nulla distinctio membrorum, aut qualitatis est, sed rudis aer condensatus, ut declaratum est Exod. 7. cap. & sic tenet S. Tho. super secundum sententiarum. Ad veram tamen visionem, requiritur formatio organi in parte interiori: unde præal. c. declaratum fuit, quod Angeli, vel animæ in assumptis corporibus nihil vident, & nihil audiunt, licet oculos, & aures habere videantur. Sed adhuc aliquis dicet, quod in corporibus assumptis sit perfecta formatio organi, quia ibi est vera locutio: non tamen sit locutio sine organis: ergo sunt ibi organa.

B

Respondendum est, quod quamquam in corporibus assumptis non sunt organa communiter: non tamen repugnat, quod ibi sint organa: quia sicut Angeli formant lineamenta organorum in parte exteriori, ita formare possunt in parte interiori, quia non repugnat hoc ex parte materiæ, quæ formatur, quia illa mollis est tam intus, quam extra, & cedit formatori: non repugnat etiam ex parte potentiæ, vel scientiæ Angelorum, quia qui scit, & potest fabricare figuras organicas in parte exteriori, sciet, & poterit fabricare in parte interiori: cum non sint istæ difficiliore, quam illæ: sic enim est in voce, ad quam producendam requiruntur organa. Sed dicendum, quod quamquam in corporibus assumptis essent organa perfecta, non poterat fieri visio, quia non potest derivari virtus organica in illa organa, cum hoc debeat fieri in corporibus, quæ sunt unita animæ, tanquam formæ. Angeli tamen, & animæ sumptis corpora, non uniunt sibi illa formaliter, quia non efficitur ex illa unione aliquod animal, sed solum est ibi unio motoris ad mobile, ideo non poterunt Angeli videre, vel audire per corpora assumpta. Nam istæ sunt veræ passionēs, & sensationes, quæ nullo modo conveniunt, nisi animalibus: ergo necesse est esse animal, id quod videt, vel audit: non sunt tamen animalia Angeli, vel animæ cum corporibus assumptis. De formatione autem verborum secus est, quia non oportet, quod ille, qui loquitur, vel format verba, sit homo, vel animal, sed potest fieri per aliquid aliud. Ratio diversitatis est, quia videre, & audire sunt veræ sensationes, & aliquid, quod patitur animal: ideo non potest pati, nisi per formam determinatam. Formare autem vocem non est aliquid pati, sed agere: & hoc quamquam habeat aliquam formam, tanquam principium, tamen magis respicit determinationem instrumentorum, quam potentiæ: quod patet: quia quædam instrumenta sunt, quæ vocare videntur, id est, formare voces articulas, ut ait Arist. 2. de Anima. Cum ergo data fuerint aliqua organa talia, sicut guttur humanum, & cætera instrumenta, poterit ibi formari vox, dum tamen sit, qui colligat ibi aerem: potest tamen dari facilliter, quod aliquis formet talia instrumenta de aere, & ibi vox humana audiat: unde Angeli possunt non faciendo aliquam effigiem humanam in organis, quæ sint similia organis vocatiuis humanis, formare vocem: & sic creditur, quod fuerit in datione legis, vel alias, quando auditur vox, & non videtur aliqua effigies. Ad hoc igitur, quod fiat locutio perfecte articulata, non requiritur, quod Angelus, vel anima uniatur corpori formaliter, sed tanquam motor mobili, quia vox non est per passionē sensitivam, quæ pertinet ad formam determinatam, sed est per motum: quamquam ergo anima Samuelis unita corpori posset loqui, tamen non poterat videre, vel audire. Item, dato, quod posset videre, vel audire, non diceretur ob hoc Samuel videre, vel audire, quia anima non videt, nec audit, sed compositum iuxta Aristot. 1. de Anima, scilicet, qui dicit animam tristari dicit eam texere, & edificare. q. d. Anima non tristatur, nec gaudet, sed compositum: & sic est de omnibus actionibus: sed, si aliquid compositum fieret, ex anima Samuelis, & ex corpore assumpto, illud non esset Samuel, sed aliquis alius vir: ergo non poterat Samuel videre, vel audire propter animam suam, quæ esset in illo corpore assumpto. Non vidit ergo Samuel Saul: & sic nullo modo stat, quod Samuel viderit Saulem in die mortis suæ. Sed dicitur, quod non vidit eum usque ad diem mortis suæ, id est, nunquam vidit. Quod autem obiicitur, quod viderit eum infra ca. 19. Respondendum est, quod hoc solum fuit semel, & in tanto tempore vnum semel pro nihilo computatur, tanquam nunquam fuisset. Aliter potest dici, quod

nunquam vidit Samuel Saulem, scilicet in habitu regali usque ad diem mortis: vidit tamen in habitu communi, quia ipse exiit se veste sua, & prophetauit nudatus coram Samuele infra ca. 18. Aliter potest dici, quod Samuel nunquam vidit postea Saulem, quia quando vidit eum, iam non erat Saul, sed alius vir, eo quod immutatus erat per prophetiam. Prophetia autem facit virum esse alterum, sic patet supra cap. 10. scilicet, Insiliet in te spiritus Domini, prophetabisque cum eis, & mutaberis in virum alterum: & quia prius ipse erat Saul, quando vidit eum Samuel, erat quasi si non esset Saul. *Veruntamen lugebat Samuel Saulem.* Id est, quamquam Samuel recessit à Saule, & postea nunquam vidit eum, tamen non desinebat plorare pro illo, & orare ad Dominum pro eo. Nicolaus autem dicit, quod Samuel non orabat ad Deum pro Saule, quia sciebat iam penitus eum reprobatum, sed condolebat ei, & ex hoc lugebat.

An peccauerit Samuel flendo pro Saule, & orando pro eo.

Q V A E S T. XLII.

QUÆRETUR, an peccauerit hic Samuel lugendo pro Saule, & dicendum, quod hic non quaeretur, an ipse peccauerit, quia supra declaratum est, quod non peccavit Samuel, eo quod ipse ignoravit Saulem esse reprobatum. Sed dubium est nunc, an iste luctus pro Saule secundum se, nihil exprimendo, esset licitus, vel illicitus. Respondendum, quod secundum Nicol. erat licitus, quia Samuel non lugebat pro Saule orans, ut Deus remitteret penam, & restitueret eum in gradum pristinum, sed solum lugebat ex quadam compassionē, hoc autem illicitum non est. Sic patet de penis damnatorum æternaliter: quia nulli licet orare pro eo, quem damnatum esse cognoscit. Si tamen quis cognoscat de patre, vel amico suo, quod damnatus est, licitum est ei dolere pro illo, nihil orando. Sic etiam est de penis quæ dantur per diffinitionem Dei. Nam Moyses condemnatus fuerat, ne introiret in terram Chanaan: & cum saepe orasset, ut permitteret illuc introire, dictum est ei, sufficit tibi nequaquam loquaris ad me de hac re: Deut. c. 3. Post hoc vero illicitum erat Moyse orare pro hac re. Nec oravit: tamen doluit de sententia Dei contra se, ut colligitur ex verbis suis Deut. c. 4. scilicet, ecce morior in hac humo: non transibo Iordanem, vos transibitis, & possidebitis terram egregiam. Ergo licet cuilibet sic dolere, & Samueli liceret pro Saule lugere. Sed videtur, quod fuisset illicitus iste planctus, nisi Samuel ignorasset reprobationē Saulis, quia si licitus esset Deus, non prohibuisset eum: prohibuit tamen, quia dixit: cur tu luges Saulem, cum ego proiecerim eum? ergo secundum se illicitus erat planctus. Ignoravit tamen hoc Samuel: ideo credidit esse licitum quousque Deus prohibuit lugere, ut patet seq. c. *Quoniam Dominum penitebat quod constituisset Saul regem super Israel.* Id est, pro hoc lugebat Samuel: quia cum peniteret Deum pro constitutione eius, diffiniebat eum abiciere: noluisse tamen Samuel, quod abiceretur Saul. Accipitur autem, quod penituerit Deum de hac constitutione, sicut expositum est supra: nam secundum veritatem non penitebat, quia nequaquam eum penitere potest alicuius rei, sicut nec gaudere potest de aliquo, quod adueniat.

C A P. XVI.

DIXIT QUÆ Dominus ad Samuelem. *Vf- quequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel: Imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitem: providi enim in filiis eius mihi regem.*

De po- niten- dist. 1. c. pñi- xerat.

IN superioribus actum est de regno labili sub Saule: hic consequenter agitur de regno stabili sub David. In quo considerandum, quod ut præced. c. declaratum est, David fuit electus, & vnctus in regem, non ut immediate possideret regnum, sed post mortem Saulis: ideo quamquam hic incipiat

A regnum Dauid, tamen in sequentibus per totum istum librum nihil agitur de regno Dauid, sed de persecutionibus, quas passus est, regnante Saule: & diuiditur in quatuor partes. Primo describitur ipse Dauid vnctio. Secundo Saulis æmulatio sequenti cap. Tertio Dauid persecutio infra c. 19. Quarto Saul mors, & Dauid exaltatio infra 28. ca. Prima in tres. Primo Samuel à Deo mittitur. Secundo Dauid inter fratres suos vngitur. Tertio Saul tanquam à Deo derelictus à maligno spiritu affligitur. Secunda ibi. *Cumque egressi essent.* Tertia ibi. *Spiritus autem Domini.*

Ordo sequentium ad precedentia est rectus.

Q V Æ S T. I.

CIRCA primum dubitatur hic de ordine huius literæ ad precedentem, scilicet an fuerit ordo rectus, vel aliqua mutatio: & dato, quod sit rectus ordo, an fuerit istud, quod habetur hic immediate post id, quod habetur supra. Ad primum respondendum, quod ordo rectus est: quia supra dicebatur, quomodo Saul abiectus fuit, ne regnaret. hic autem agitur, quomodo fuit Dauid vnctus in regem: vnctio autem vnus regis sequitur ad abiectionem alterius. Ad secundum, scilicet an immediate, vt reprobatus esset Saul, fuit vnctus Dauid. Dicendum, quod non, quia supra dicitur, quod recessit Samuel à Saule, tamen lugebat eum vsquequo Deus dixit ei, vsquequo tu luges Saulem? ergo aliquanto tempore eum luserat, postquam abiectus est. An vero istud tempus fuit paruum, vel magnum, nõ constat: satis enim patet, quod fuit minus, quam viginti annorum, quia totum tempus regni Saulis fuit solum viginti annorum, vt declaratum est supra cap. 8. Est tamen dicendum, quod ista vnctio fuit facta ultra medium tempus regni Saulis, scilicet, quod iam regnauerat plusquam 10. annis, quando facta est. Quod patet, hoc apparet, quia Dauid vnctus est in regem super Iuda eo anno, quo mortuus est Saul infra 2. li. c. 2. & tunc erat annorum 30. infra 2. li. c. 2. sed regnum Saulis fuerat 20. annorum: ergo quando cœpit regnare Saul, erat Dauid annorum 10. præcisè. Quod autem ad minus transirent, 10. anni de regno Saulis, quando facta est ista vnctio patet, quia mox vt vnctus fuit Dauid in regem, recessit spiritus Domini à Saule in Dauid, & exagitabatur Saul à demonibus, vt dicitur infra in littera. Serui tamen Saulis querentes aliquem iuuenem scientem psallere, vt leuius toleraret, dixerunt: vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis: sed quando Dauid erat fortis robore, & vir bellicosus, oportet quod esset plurimum quam 20. annorum: sed in anno 20. Dauid complebatur annus 10. regni Saulis, cum cœperit regnare, quando erat Dauid annorum 10. vt dictum est: ergo quādo Dauid portatus est, vt psalleret coram Saule, transierat plusquam decennium de regno Saulis, sed immediate post vnctionem Dauid, ductus est ipse ad Saulem, qui confectus à demonibus exagitatus est: ergo erat Dauid, quando vnctus est ultra 20. annum, & de regno Saulis transierat plusquam decennium. *Dixitque Dominus ad Samuel.* Voluit Deus loqui Samueli, vt lachrymis eius finem imponeret, quia supra dicitur, quod Samuel recessit à Saule, & non vidit eum ultra: verum tamen lugebat Samuel Saulem. Hoc autem faciebat, quia adhuc putabat superesse locum remedii, & quia quamdiu hoc crederet, semper in lamentis vitam duceret, Deus dixit ei, ne amplius lugeret. *Vsquequo luges Saul?* Modus increpationis est, eo quod in isto luctu faciebat Samuel contra voluntatem Dei, quia diffinierat, quod Saul nunquam recuperaret regnum, quod Deus ablatum esse dicebat: Samuel tamen orabat, vt Deus miseretur, quod iam impossibile erat: sed quia non cognoscebat Samuel dispositionem Dei, non peccabat: ne tamen Deum precibus, & lamentis fatigaret, Deus dixit ei non esse pro hoc lugendum: sic enim in Moyse factum est, qui inquietabat Deum precibus, vt sineretur transire Iordanem, quousque Deus dixit: sufficit tibi, nequaquam loquaris ultra ad me de hac re Deut. cap. 3. *Cum ergo proiecerim eum, ne regnet super Israel,* q. d. si adhuc superesset locus remedii pro Saule, quamquam ego comminatus fuissim ei: lugendum, & orandum pro illo erat, vt ego auerterem à furore meo: sed

ego dilinui eum proiecì, ne regnet super Israel: ideo frustra est pro eo lugere, quia voluntas mea immutabilis est. *Imple cornu tuum oleo.* Istud erat ad vngendum Dauid, quia reges per vnctionem fiebant. Et dicitur cornu tuum, quia habebat Samuel aliquod vas corneum ad fundendum oleum: illud autem impleuit ad vngendum Dauid. Dicit Nicolaus, quod de Saule dictum est, quod fudit Samuel super eum lenticulam olei supra c. 10. & hic dicitur de Dauid, q. fufum est cornu super eum ad significandum differentiam regni, quia sicut lenticula est vas fragile, ita regnum Saulis fuit debilitè firmatum: cornu autem est aliquid durum, ita regnum Dauid fuit aliquid perpetuum, vel magno tempore durans. Sed in hoc nihil differt, quia aliquando ponitur in scriptura lenticula, & aliquando cornu, nec fit in hoc magna differentia. De vnctione autem regum, & de caeremoniis, quæ sunt in vnctione, à quibus vngantur reges, san prophetis, vel sacerdotibus, vel popularibus, declaratum est sup. c. 10. in principio.

An Dauid, quando fuit vnctus in regem, fuerit vnctus oleo sancto, vel communi.

Q V Æ S T. II.

QUÆRIT nunc aliquis, an Dauid hic fuerit vnctus oleo sancto, vel oleo communi. Vocatur autem oleum sanctum illud, quod non erat simplex de arboribus, sed confectum ex multis rebus in modum vnguenti, de cuius compositione Exod. capit. 30. Erat autem istud oleum ad vngendum sacerdotes, & tabernaculum, cum rebus suis. Exod. capit. 31. Oleum autem simplex vocatur, quod de arboribus gignitur.

Respondendum, quod reges poterant vngi indifferenter Oleo communi, vel Oleo sancto. De Oleo communi, patet in Saule, patet in iheu, & Azale, de quibus declaratum est, supra capit. 10. Quod autem aliqui vngerentur Oleo sancto, patet de Salomone, de quo infra 3. lib. capit. 1. scilicet, Sumplitque Sadoc Sacerdos cornu Olei de Tabernaculo, & vnxit Salomonem. De Dauid igitur dici poterat, quod vnctus fuit Oleo communi, vel Oleo sancto. Hic tamen magis est dicendum, quod fuerit vnctus Oleo communi. Quod patet: quia Oleum sanctum erat in Tabernaculo, & solum erat ad vnctionem Sacerdotum, & Regum, & rerum sanctuariorum. Si ergo Samuel vnxisset Dauid Oleo sancto, oportebat, vt iret ad tabernaculum pro illo, quia sic dicitur in vnctione Salomonis, quod Sadoc Sacerdos tulit cornu Olei de Tabernaculo. Samueli tamen non erat nunc locus eundi pro Oleo ad sanctuarium: quia ipse etiam sine Oleo sancto non audebat ire ad vngendum Dauid, nisi primo peteret à Deo modum eundi, ne occideretur à Saule: & dictum est, quod portaret vitulum. Quanto minus igitur auderet ire pro Oleo sancto ad Tabernaculum? quia tunc manifestum esset, quod volebat vngere aliquem in Regem, cum illud Oleum pro solis Regum, & Sacerdotum vnctionibus sumeretur: & tunc Saul occideret eum: non ergo assumpsit de illo, sed de Oleo communi. Sed aliquis obijciat, quod dicitur Psalm. 88. Inueni Dauid seruum meum, Oleo sancto meo vnxi eum: ergo non fuit Oleum commune. Dicendum, quod illud potest referri ad tertiam vnctionem, vel secundam Dauid. Ad primam tamen, de qua hic agitur, non refertur. De quo declaratum est, supra cap. 10.

Quare iussit Deus Samueli, quod ferret secum Oleum ad vngendum Dauid, cum vbique reperiretur.

Q V Æ S T. III.

QUÆRIT aliquis, Cum dicatur, quod Dauid vnctus fuerit hac vice Oleo communi, Quare Deus iussit Samueli, vt portaret cornu Olei secum: nam Oleum inuenturus erat in Bethlechem, vbi vngendus erat Dauid. Aliquis forte respondebit propter hoc, q. istud Oleum erat sanctum: & quia non inuenturus erat tale Samuel in Bethlechem, iussit Dominus, quod ferret secum Oleum. Sed tunc obstant sup. dicta, scilicet: quia, si Oleum sanctum tulisset, oportebat, quod

Dauid
non fuit
immediate
vnctus.
post
Saulis
reprobationem.

B

Cuius
gratia
erat
Dauid
quoniam
non fuit
vnctus.

C

A quod iret pro illo ad Tabernaculum, quod nequaquam faceret Samuel timore Saulis. Dicendum ergo, quod istud Oleum erat commune. Deus tamen iussit Samueli portare illud, ut absconderetur, quod facere volebat. Et hoc non solum quantum ad eos, qui inuenirent Samuelem in itinere, sed etiam quantum ad viros Bethlehemitas, quia, si Samuel non ferret secum Oleum, oporteret, quod peteret illud in Bethlehem, & tunc cognosceretur quid agere volebat Samuel. De cuius ergo, ut ipse portaret secum Oleum.

Quomodo portauit Samuel secum Oleum ne cognosceretur.

Q V A E S T. IV.

B Q V A E R I T aliquis, Quomodo Samuel portabat secum Oleum, quia istud erat contra intentionem suam. Ipse enim timebat Saulem, ne si cognosceret hoc, occideret eum: & ob hoc portabat secum vitulum. Cum tamen portaret Oleum in cornu, manifestum erat, quod ibat ad vngendum aliquem in Regem, ideo facilliter sic deprehenderetur. Aliquis responderet, quod Samuel poterat se excusare inuento Oleo, quod portabat illud pro libamenti: nam, cum omni sacrificio fiebant libamenta de farina, vino, oleo, thure, & sale: de quibus patet Leuit. cap. 2. & Numer. 15. Sed ipse portabat vitulum ad immolandum, ideo poterat dicere rationabiliter, quod portabat cornu Olei pro libamine. Sed dicendum, quod non stat, quia ipse portabat vitulum ad immolandum: cum vitulo autem semper dabatur medietas mensuræ hinc de Oleo, ut patet Num. 15. & 28. Sed ista est magna mensura, quæ nequaquam capi poterat in cornu, nec etiam medietas eius: ideo non erat excusatio de Oleo ab libamina: potissime, quia dici poterat, quod in Bethlehem, ubi immolaturus erat, reperiret Oleum, certusque erat de hoc, sicut de aliis libamentis, scilicet, de vino, simila, & thure, quæ non portabat secum. Cum ergo specialiter Oleum portaret, ad aliquid aliud esse videbatur. Dicendum est ergo, quod Samuel, si reperiretur portans Oleum, nullo modo posset se excusare, quasi ferret ad libamina, confusus tamen est, quod non reperiret Oleum. Et hoc propter duo, primo, quia cornu illud, in quo ferebatur Oleum, erat valde paruum, in quo caperetur Oleum, quod sufficeret ad fundendum super caput regis, parum tamen de Oleo fundebatur, ideo cornu illud paruum foret, ita, ut ubicumque facilliter occultaretur. Secundo confidebat non esse deprehendendum Oleum, quia, cum ipse esset vir magnæ auctoritatis, & honoratissimus in toto Israel, nemo eum tangeret inquisiturus quid secum ferret. Ob hoc autem quamquam aliquando Samuel videbatur recusare ire in Bethlehem ad vngendum Dauid: tamen non recusauit, cum dictum est ei, quod portaret secum Oleum: recusasset tamen, si existimaret, quod deprehendi poterat Oleum, quod ferebat. Et veni, ut mittam te ad Isai Bethlehemitam. Iste Isai erat pater Dauid, & vocatur alio nomine Iesse. Sic patet Isa. ca. 11. & Mat. 1. Missus est autem Samuel ad eum, quia de filiis eius vincturus erat regem. Vocat Isai Bethlehemitas, quia erat de urbe Bethlehem in tribu Iuda. Prouidi enim mihi in filiis eius Regem. Id est, ego inquisiui Regem vnum de filiis eius, & illum vnges.

An declarauit Deus Samueli nomen Dauid, quem vincturus erat in regem, quando misit eum in Bethlehem.

Q V A E S T. V.

C Q V A E R I T aliquis, An Deus declarauerit hic Samueli, quem vincturus erat in regem.

Respondendum est, quod solum dixit, quod vnum de filiis eius vincturus erat in Regem, sed nomen illius non expressit Samueli. Quod patet, quia infra dicitur: Ego ostendam tibi quid facias, & vnges quemcumque monstrauero tibi: ergo nunc nondum monstrauerat, sed monstraturus erat postea in Bethlehem. Item patet, quia, quando adducti sunt filii Isai coram Samuele, videns primogenitum corpore excellentem, putauit, quod eum elegerat Dominus, & dixit: nunc coram Domino est

Christus eius? similiter autem de secundo, tertio, & quarto. & usque ad finem omnium fecit: si tamen declarasset ei Deum quem vincturus erat, non inquisiisset consulens Deum per singulos. Et ait Samuel. Quomodo vadam? quasi dicat, difficile est mihi, quod vadam, quia, qualitercumque vadam, periculum mortis est. Audiet enim Saul, & interficiet me, scilicet, audiet, quod ego itui ad vngendum aliquem in Regem; & tunc interficiet me, quia in hoc apparebo hostis illius, nec erat aliquid, cur facilius Saul Samuel occideret, quam ex hac causa.

An Samuel peccauerit qualitercumque, recusando Dei missionem.

Q V A E S T. VI.

Q V A E R I T aliquis, An Samuel peccauerit hic, quod aliquando videtur recusasse Dei missionem. Aliquis dicet, quod peccauit, quia qualitercumque Deo repugnare, cum voluntas eius cognita est, peccatum est.

Respondendum est, quod Samuel non repugnauit hic Deo, dicens, quod nollet ire in Bethlehem, vel aliquando ingratum ducens illuc ire: hoc enim proculdubio peccatum esset: nec etiam dubitauit quin Deus posset eum eruire ab illa morte, quam Saul ei inflicurus foret, si cognosceret. Si enim circa hoc esset incredulus, peccaret, etiam si aliquando dubitaret: sic enim fuit de Gedeon, qui saepius quaesivit signum a Domino in vellere, & area: suffecisset enim sibi, quod daretur ei modus, quomodo pugnaturus erat contra Madian, & non quaereret signum, an victoria ei cederet. De hoc enim confidere debebat: peccauit tamen, ut communiter dicitur, venialiter, quia non fuit penitus incredulus, sed aliquando dubius. De quo Iudic. cap. 6. Samuel autem nullo modo dubitauit, sed quaesivit modum: sciebat enim, quod Deus posset ei dare modum, quo vadens in Bethlehem non occideretur: sciebat quoque, quod, si inconsulte iret illuc, & Saul hoc cognosceret, occideret eum: ideo quaesivit modum, quo iturus erat, non tanquam aliquid de potestate, & bonitate Dei circa liberationem suam dubitans, sed tanquam modum ignorans, quem a Deo inquisiturus erat. Hoc autem patet satis, quia Samuel dixit. Quomodo vadam, scilicet, quis modus est, quo decet me ire, ne occidar a Saule? quaerere autem modum, incredulitas nulla, nec peccatum est. Sic patet in Virgine, quæ dixit ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Luc. cap. 1. nemo tamen unquam dixit, quod Domina nostra in hoc peccauerit. In Samuele autem sic est. Fuisse autem peccatum, si Samuel credidisset, se non posse mortem euadere faciendo hæc, vel si dubitasset, an posset: sic enim fuit in Zacharia patre Ioannis Baptista, cui, cum Angelus diceret, quod gigneret filium, ait: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea processit in diebus suis: Ex quo videtur, quod non posset fieri, & sic non assensit verbis Angelis: vnde peccauit in hoc, & data est ei pœna, ut patet præal. cap. scilicet. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, pro eo, quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur tempore suo. Sed dicet aliquis, quod Samuel fuit aliquando incredulus circa Dei bonitatem: nam, cum Deus dixisset ei, quod iret in Bethlehem, credere debuisset, quod eriperet eum ab omni malo, occasione viæ huius, nec dubitasset ultra aliquid inquirere, sed Deo se totum tradere.

Respondendum, quod si Samuel inquisiisset aliquid a Deo, tanquam certificandus de liberatione sua, de qua aliquando dubitaret, peccasset, non tamen inquisiuit hic, sed quia sciebat, quod aliquis modus ei dandus erat, ut non cognosceretur iter eius a Saule, quaesivit a Domino de isto modo: quaerere autem modum, nihil dubietatis, vel incredulitatis facit plusquam, si homo nihil inquirens se Deo totum traderet, sic enim fuit in Virgine inquirente modum, & in Samuele.

)(?)(

A

*An peccauerit Samuel recusando implere mandatum Dei
timore mortis.*

Q V A E S T. VII.

Q V A E R E T aliquis, An Samuel peccauit, quia timore mortis videbatur aliquo modo recusare impletionem diuini mandati, dicens: Audiet enim Saul, & interficiet me.

Respondendum est, quod Samuel non peccauit: nam verum est, quod timore mortis non debebat recusare mandatum Domini Samuel: nam, etiam si sciret mortem certissimam sibi paratam esse, non licebat ei subterfugere mandatum Dei: si ergo nollet ne in Bethlehem, vel aliquo modo excusaret se, ut non occideretur a Saule, peccaret, nihil tamen tale fecit, quia non dixit, quod volebat ire, vel quod erat sibi difficile ire, sed dixit: Quomodo vadam? scilicet, si ego vado manifeste, Saul occidet me: & hoc Deus non acceptat, qui magis vult salutem meam: dandus ergo erat aliquis modus, per quem iter Samuelis occultaretur Sauli, & quia sciebat Samuel, quod Deus volebat eum nunc liberare, quasiuit modum liberationis: si tamen Deus iussisset, quod Samuel iret illuc aperte, ita quod occideretur a Saule, nec vellet dare aliquem modum occultationis, tenebatur Samuel sine aliqua recusatione, vel excusatione, aut consultatione Dei gratum habere mandatum, & sic fecisset, quia alii viri sancti sponte subibant vincula, & carceres, variaque mortis genera propter Dei praeceptum, ut patet ad Heb. c. ii. Sic facturus erat Samuel. *Et ait Dominus, vitulum de armento tolles in manu tua.* Hic ponitur modus occultationis itineris Samuelis, scilicet, quia fingeret se ad illud ire: & hoc fuit conueniens in sacrificio, s. ut diceret se ire ad sacrificandum Domino in Bethlehem: & quia etiam hoc facere poterat, non ferendo secum animal, cui illud emere posset in Bethlehem, sed quia non ita manifestum esset, quod ibat ad sacrificandum, si non portaret secum animal immolabile, voluit illud portare. Dicitur autem tollas in manu tua, id est, coram te: nam non poterat in manu sua portare vitulum, sed est modus loquendi veteris Testamenti, quo omnia, quae portantur, dicuntur in manu portari.

Quomodo iter Samuelis potuit esse occultum, portando vitulum secum.

Q V A E S T. VIII.

Q V A E R E T aliquis, quomodo Samuel portando vitulum faciebat iter suum occultum, & a quibus volebat ipse occultare intentionem suam.

Respondendum est, quod cum Samuel ante hoc habitaret in Ramatha, ad quam iuerat, quando recessit a Saule, ut patet preeced. c. si inde nunc recederet, ut iret in aliquem locum, putarent omnes iudaei ipsum ire ad aliquid magnum agendum, quia erat vir maxime auctoritatis in populo: sic cognoscere tur via eius, vel cogere tur mentiri, si non haberet aliquem modum occultum. Quod autem omnes suspicarentur aliquid de eius itinere, apparet, quia immediate, ut ingressus est Samuel in Bethlehem, admirati sunt seniores ciuitatis occurrentes ei: dixeruntque. Pacificusne est ingressus tuus? ita ergo omnes alii, qui viderent eum recedentem de Ramatha, suspicarentur aliquid de itinere eius, vel cognoscerent illud: si autem cognoscerent, esset magnum periculum Samueli, quia Saul audiens occideret eum: Dauid quoque imminebat periculum, quia Saul persequeretur eum ad mortem, si sciret eum vinctum in Regem. Debit ergo celari omnibus, non solum extraneis, sed etiam Bethlehemitis contribulibus suis, quia forte aliquis, concepto liuore de magna excellentia Dauid, proderet Sauli, quod factum fuerat, vel ut acciperetur in gratiam Saul, tanquam dolens pro eo, nuntiaret Dauid vinctum in regem. Fuit autem ad occultandum hoc conueniens modus, quod portaret Samuel vitulum, quasi vellet immolare. *Et dices: ad immolandum Domino veni.* Id est, si aliquis quaesierit ad quid vadis, respondebis hoc: & sic celabitur intentio tua. Hoc patet de senioribus Bethlehem, qui immediate quaesierunt, qualis esset aduentus suus: responditque ad immolandum Domino veni.

D

An peccauerit Samuel, cum dixit, se venisse ad immolandum, cum tamen venerit vngere Dauid.

Q V A E S T. IX.

Q V A E R E T aliquis, An Samuel peccauerit in hoc, quia dixit, quod veniebat ad immolandum, tamen iter suum erat ad vngendum Dauid in Regem.

Respondendum, quod non: quia si fuisset hic peccatum aliquod, saltem veniale, Deus non iussisset Samueli hoc facere, cum Deus nullum impellat ad peccandum, quia maxime odit iniquitatem: apparet autem hoc per Psalmos, scilicet: Odiisti omnes, qui operantur iniquitatem, perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Iussit tamen Deus Samueli hoc facere: ergo non erat peccatum. Causa huius est, quia, si hic fuisset aliquod peccatum, illud esset mendacium, scilicet, quia dixit Samuel aliud, quam intendebat. Sed dicendum, quod non fuit hic mendacium, quia vere intendebat Samuel immolare Domino in Bethlehem, & immolauit: non tamen ibat principaliter ad immolandum, sed ad vngendum Dauid in regem. Immolatio autem fiebat solum ad occultandum victionem. Quod autem Samuel occultaret id, quod principaliter intendebat, & exprimeret id, quod minus intendebat, peccatum non erat: sicut non est illicitum alicui homini occultare alteri intentionem suam: exprimere tamen mendacium quocunque modo, peccatum est: ideo si dixisset Samuel, quod non ibat ad vngendum aliquem in regem, peccabat, quia exprimebat falsum: dicendo tamen, quod ibat ad immolandum, non peccabat: quia, quamquam subiceret principale, verumtamen non exprimebat aliquod falsum. Posset autem peccare Samuel in hac responsione, ut si cogere tur iurare, quod totaliter exprimeret id, ad quod ibat in Bethlehem, & diceret ad immolandum Domino veni, quia non erat illud totum, ad quod veniebat: quia tamen simpliciter fuit inquisitus de aduentu suo, & respondit, quod venerat ad immolandum, non peccauit. Ex hoc apparet, quod cuique licet occultare veritatem, vel intentionem suam aliis per verba, vel per signa exteriora, dum tamen nihil falsum exprimat: utrumque enim fecit hic Samuel. Nam primo, per signa finxit aliud se intendere, quam intendebat: nam, cum portaret vitulum coram se significabatur, quod intenderet ire ad immolandum, aliud tamen principaliter intendebat. In verbis etiam finxit, quia, cum quaereretur de aduentu suo, respondit ad immolandum Domino veni, quasi hoc solum, vel precipuum esset, ad quod veniebat, sed non erat. Sciendum etiam, quod non solum licet alicui occultare intentionem suam signis exterioribus, & coloribus verborum, sed etiam, quod velit alios false intelligere per signa illa, & verba. Sic patet de Samuele: nam, cum ipse portaret vitulum, signabat in hoc, quod ibat ad immolandum: non solum tamen in hoc volebat, quod alii hoc intelligerent, sed quod putarent eum venisse solum ad immolandum, vel ad hoc venisse principaliter: nam, si solum intelligerent aduentum eius esse ad immolandum, & non putarent ad hoc solum esse, vel ad hoc esse principaliter, nihil valeret fictio Samuelis: quoniam ad huc putarent superesse causam principalem aduentus sui, & de illa inquirerent, & tunc cogere tur Samuel dicere falsum, scilicet, quod non veniebat ad aliquid aliud, vel exprimere aliquid, ad quod non venisset. Vtrumque autem erat inconueniens, ideo necesse est, quod vellet, quod intelligeretur aduentum suum solum fuisse ad immolandum Domino: & hoc est velle, quod alii false intelligant, sed hoc non est peccatum: quia ipse nihil falsum agit: secus autem si ipse ageret: nec aliquis debet vocare talem fictorem, secundum quod opponitur veridico, de quo Arist. 2. Ethic. Nam fictor est, qui in habitu, vel in verbis aliud fingit, quam sit. Et hoc vitium est, cum quis contra honestatem, vel in alterius damnum fingit. Sicut patet de hypocritis, qui veniunt in vestibus ouium: si tamen quis solum hoc agat, ut occultet intentionem suam alteri, ex cuius manifestatione sequeretur ei damnum, non peccat, nec fictor est.

E

F

An Samuel peccauit immolando Domino in Bethlehem.

Q V A E S T. X.

QUÆRET aliquis, An Samuel peccauit immolando Domino in Bethlehem. Aliquis respondebit, quod peccauit, quia Deus iusserat, quod immolatio solum fieret in sanctuario ad ostium tabernaculi, & qui alibi immolaret, censetur tanquam si occidisset hominem: Leuit. 17. cap. etiam Deut. cap. 12. dicitur non esse holocausta offerenda in omni loco, sed solum in eo, quem Dominus elegit: sed in Bethlehem non erat sanctuarium, sed in vrbe Nobe, vt patet infra, capit. 21. ergo non licebat Samueli immolare in Bethlehem. Respondendum est, quod licuit, quia id quod Deus iubet, licitum est, immo necessarium. Deus tamen iussit Samueli immolare in Bethlehem, ergo ibi licebat immolare. Pro quo sciendum, quod Deus iusserat, quod omnes Israelitæ immolarent in vno loco tantum, scilicet in Atrio tabernaculi ad tollendum suspicionem idololatriæ, quia, si quicumque immolaret vbi vellet, posset immolare Dæmonibus, & facere caeremonias idolorum. Cum autem omnes in eodem loco immolarent, & fieret per sacerdotem sacrificium, non erat occasio vlla idololatriæ. Si tamē Deus alicui iuberet alibi immolare, manifestum est, quod teneretur, nec obstabat lex posita, quia cum Deus legem tulerit, potest illam abrogare, vel interpretari illam, aut dispensare in ea. Sic autem fuit hic de Samuele, ideo manifestum est, quod licebat ei hoc. Sed adhuc dicendum, quod quamquam Deus non iussisset hoc expresse, dicendum erat, quod licebat Samueli istud: quia in viris paræ auctoritatis, de quorum fide non erat firma securitas, quando viderentur extra locum sanctuarii immolare, putabatur, quod agebant ad idololatriam. In viris autem magnæ auctoritatis, quantum ad Deum, sicut in prophetis, & aliis viris sanctis, quamquam videretur agere aliqua contra legem, non iudicabatur, quod inique agerent, sed credebatur, quod Deus illos moueret: huiusmodi autem erat de Samuele, qui erat Propheta magnus: ideo quodcumque ageret, credebatur agere motus à Deo: sic enim construxit altare in Ramatha, & immolabat ibi, supra capit. 7. Immolauit etiam postea in Galgala, sed non patet de aliquo illorum locorum, quod Deus iusserit eum ibi immolare: populus tamen credebatur eum in hoc bene agere. Sic etiam fuit hic, quia mox, vt venit in Bethlehem, dixitque ad immolandum Domino, veni. Acceperunt seniores responsum illius, quasi hoc ei liceret.

Modus iste occultandi iter Samuelis fuit conueniens, alias Deus non dedisset eum.

Q V A E S T. XI.

QUÆRETUR vterius, an modus iste datus hic Samueli ad occultationem itineris sui, esset conueniens.

Respondendum, quod sic, quia Deus illum dedit: si tamen non esset conueniens, non dedisset. Apparet autem in hoc, quia volebat Samuel elidere præsumptionem, & questionem videntium eum: qui enim videret eum ire in Bethlehem, crederet non immerito hoc fieri, & ad aliquid magnum ire. Cum vero vitulum videret, quia iste erat apparatus volentis immolare, cessaret suspicari, credens quod ad immolandum ibat: cessarent etiam per hoc inquisitiones de itinere eius, quia, si Samuel nihil secum portasset, omnes videntes eum inquietassent ipsum inquirentes de via illius. Et quamquam responderet, quod ibat ad immolandum, non contentarentur inquirentes, non videntes aliquod signum huius, ideo inquietarent Samuelem frequenti inquisitione quousque deduceretur ad indicandum intentionem suam, vel exprimendum aliquod falsum, vel penitus subticendum, quorum quodlibet erat inconueniens. De primo patet, quia sequeretur mors Samuelis, & David, sicut hic dicitur: Audiet Saul, & interficiet me. De secundo patet, quia peccaret mentiundo, quod maxime fugiendum est in Propheta. Tertium quoque erat inconueniens, quia per omnimodam taciturnitatem redderetur suspectus, quod vellet aliquid ma-

gnum, & secretum agere, & forte impediretur, quia suspicantes niterentur scire quid faceret. Nunc autem, dato modo isto de ferendo vitulum, tollebantur hæc. Erat etiam valde conueniens hoc ad occultandum rem Bethlehemitis, quia cum in Bethlehem vellet immolare Samuel, poterat vocare ad victimam quem vellet, scilicet, vt comederet cum eo de victima. Et quamquam aliquis ibi specialiter vocaretur ad victimam, ceteri nihil suspicarentur & ibi posset facere Samuel, quod intendebat. Sed dicit aliquis, quod non erat conueniens modus iste ad occultandum iter Samuelis, quia, quamquam Samueli liceret immolare vbiunque vellet, tamen Bethlehem non erat locus, in quo consuetum esset immolari Domino, ideo videntes eum velle ibi immolare, putarent, quod non venisset principaliter ad immolandum, sed ad aliquid aliud, & sic semper maneret suspitio.

Respondendum est, quod iste erat modus conueniens, quia quamquam non esset locus consuetus Bethlehem ad immolandum Domino, tamen forte Deus vellet, quod in loco illo immolaretur sibi, quia aliquando eligebat vnum locum, & aliquando alterum. Sic dicitur Deuteronom. capit. 12. quod immolatio fieri deberet in loco, quem Dominus elegisset. Samuel autem erat propheta, ideo, cum irret ad immolandum in Bethlehem, crederent videntes, quod Dominus elegisset locum illum ad immolandum sibi, siue pro tunc, siue pro semper: & sic non suspicaretur, quod venisset Samuel ad aliquid aliud. Et vocabis Isai ad victimam. Id est, quando portaueris in Bethlehem vitulum, immolabis illum, & vocabis Isai ad victimam, id est, vt comedat tecum de victima.

Quare victimam offerre debebat Samuel, vt vocare posset Isai ad comedendum.

Q V A E S T. XII.

QUÆRET aliquis, quæ victima erat ista, ad quam vocare poterat Samuel Isai, vt comederet cum eo.

Respondendum est, quod ista erat victima pacifica: erat enim triplex genus sacrificiorum, scilicet, Holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato: si autem fuisset hic holocaustum, non potuisset Samuel vocare Isai ad victimam, vt comederet de illa, quia de Holocausto nihil proueniebat offerentibus, nec sacerdotibus, sed omnes carnes cremabantur coram Deo, vt patet Leuit. cap. 1. sola autem pellis cedebat sacerdoti facienti sacrificium, vt patet Leuit. capit. 6. ideo non erat ibi aliquod conuiuium, & ad quod aliquis posset vocari. Non potest quoque intelligi de hostia pro peccato, quia de illa nihil proueniebat offerentibus: nam hostia, quæ erat pro peccato, interdum vocatur pro peccato, & interdum pro delicto. Cum enim pro delicto est, tota cedit sacerdotibus, præter lumbos, cum cauda, & adipibus. Leuit. capit. 6. Si autem esset pro peccato, quando erat pro peccato totius populi, vel summi sacerdotis cremabatur totum animal, cum pelle, carnibus, & fimo Leuit. cap. 4. Si autem esset pro peccato aliarum personarum, totum animal proueniebat sacerdotibus, præter adipem, qui cremabatur Leuit. capit. 6. & sic nunquam de sacrificio pro peccato proueniebat quicquam offerenti, ita, vt ipse posset comedere, & alii, quos inuitaret. Manet autem sola hostia pacifica, de qua potest comedere offerens, & alii, quos ipse voluerit. Vnde de ista hostia Deo soli adipem cedunt. Leuit. ca. 3. sacerdotibus autem pectusculum, & armus dexter Leuit. cap. 7. reliquæ autem carnes proueniebant offerentibus, & has comedeant ipsi coram domino, scilicet, in sanctuario, cum filiis vxore, Seruo, Ancilla, Aduena, Peregrino, & leuita, & generaliter, cum omnibus, quos ipse offerens vellet vocare ad prandium. De hoc deut. cap. 12. & 16. Cum igitur Samuel immolaret vitulum in hostiam pacificam, poterat inuitare ad cibos illius Isai, vel quoscumque vellet, dum tamen essent mundi, & ob hoc Samuel dixit ad Isai, & filios suos, quod sanctificarentur, scilicet, quod purificarentur, vt essent apti ad comedendum de ista hostia pacifica.

A

Conuenienter vocatus est Ifai ad victimam, vt occultaretur intentio eius.

Q V A E S T. XIII.

Q V A E R E T V R vterius, Quare Deus iussit, quod Samuel vocaret Ifai ad victimam.

Respondendum, quod hoc fuit ad celandum intentionem Samuelis, quia licet Samuel immolasset in Bethlehem, si postea vocasset Ifai ad aliquid, vel cum eo specialiter loqueretur, suspicarentur aliquid alii Bethlehemitæ: & sic semper maneret infestatio Samuelis, ad sciendum, ad quid venisset. Cum autem Samuel vocasset ad victimam Ifai, & filios eius, sciebant Bethlehemitæ, quod cum eo comesturus esset: & sic quamquam aliquid loqueretur eis secrete, nihil ad hoc aspicerent Bethlehemitæ: & sic haberet locum Samuel ad faciendum, quod intendebat sine suspitione: & sic factum est, quia ibi ante prandium vnctus est Dauid in regem, vt patet infra. Sed aliquis dicet, quod Samuel vocauit ad victimam Ifai, scilicet, non vt comederet de victima, sed vt astaret immolationi, & reliquis cœrimoniis sacrificii: & tunc nihil refert, an esset holocaustum, vel hostia pacifica, vel pro peccato, quia quicumque poterat astare.

Sed dicendum, quod non stat: quia hoc modo non solum vocasset Samuel Ifai, sed etiam ceteros Bethlehemitas, immo etiam non vocati aduenirent ipsi ad cœrimonias sacrificii propter deuotionem, & reuerentiam prophetæ. Item patet, quod intelligatur de vocatione ad cibos, quia dixit intra Samuel ad Ifai: Mitte, & adduceum: non enim discumbemus priusquam ipse huc veniat, ergo pariter illa die sumebant cibos Samuel, & Ifai, quod referendum est ad cibos de hostia pacifica oblata. *Et ego ostendam tibi quid facias.* Scilicet, quando ibi fueris, & iam immolaueris victimam, ego ostendam tibi, quid facias, id est, quem vncturus es in regem: non dicitur hic quid facias quantum ad actum, sed quantum ad personam: quia cognouerat Samuel, quid facturus esset, scilicet quod vncturus esset aliquem in regem, non tamen nouerat, quis esset ille. *Et vnctus, quem monstrauero tibi.* Id est, vnctus in regem illum, de quo ego dixero: nam Deus loquebatur sibi specialiter præsentem quocumque filio Ifai, an ille esset, quem volebat vngi.

Quare dixit vnctus, quem monstrauero.

Q V A E S T. XIV.

Q V A E R E T A L I Q U I S, quare Deus dixit vnctus, quem monstrauero tibi: quia manifestum est, quod, cum Samuel non accepisset determinatè à Deo, quem vncturus erat, nullum vngeret, nisi eum, quem Deus monstraret.

Respondendum est, quod hoc dictum est ad tollendum dubium, & ne vngeret Samuel alium, quam eum, quē Deus volebat: cum enim nihil dixisset Deus Samueli de viro vngendo, & Ifai haberet multos filios, putaret Samuel, quod primogenitus vngendus erat, & hunc vngeret. Hoc autem patet, quia in veteri Testamento primogeniti tam de lege communi, quam de lege speciali præcallebant ceteros. De lege communi pater: nam apud omnes Hebræos erat lex, quod primogenitus cuiuslibet tantum haberet de successione paterna, quantum duo filii de aliis, vt patet Deuteronom. capit. 21. De lege quoque speciali erat hoc, quod summis sacerdotibus, si haberet summus sacerdos multos filios, non succedebant omnes in summo sacerdotio, sed solus primogenitus Leuit. capitul. 21. alii autem erant sacerdotes minores. Inter gentes quoque sic erat, quod primogenitus succederet semper in honore Patris, siue in regno, siue in alio principatu, sic autem existimaret Samuel debere fieri inter filios Ifai. Iussit ergo Deus, quod Samuel vngeret illum, quem sibi monstraret, vt non vngeret primogenitum. Hoc autem patet: quia cum præsentatus est Eliab primogenitus Ifai Samueli, voluit eum vngere, & dixit: Num coram Domino est Christus eius? Deus autem dixit: Ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis iudico. Ex quo apparet, quod

Samuel, vt homo iudicabat illum esse vngendum: Deus tamen vetuit: debuit ergo admoneri, ne aliquem eligeret, nisi quem Deus ei demonstraret: ideo quando omnes septem filii Ifai adducti sunt coram Samuele, & nullus eorum inuentus est, quem Deus eligeret, quamquam videretur Ifai nullum alium filium habere: tamen nullum illorum voluit vngere Samuel, sed quasiuit, an aliquem alium haberet Ifai filium.

Quare Deus noluit distinctè ostendere Samueli, quem vncturus esset, & an fratres hoc sciuerint.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T V R vterius, quare Deus non determinauit nunc Samueli, quem vncturus esset in regem, sed locutus fuit indistincte.

Respondendum est, quod hoc factum est, ad tollendam suspitionem, & indicandum, quod à Deo hoc fieret. Si enim Deus dixisset Samueli, quod vngeret Dauid, & ipse, nullo præmissio, vngeret eum in regem, crederetur hoc factum fuisse affectione quadam humana, & non iussu Dei: & sic cognati Dauid non multum considerent regno eius. Item, quia forte fratres Dauid putantes hoc factum affectione humana, & non, quia Deus elegisset specialiter Dauid, emularentur ei, & niterentur surripere, vel violenter auferre principatum, tanquam non iuste acquisitum: vt ergo tollerentur hæc, voluit Deus declarare quomodo specialiter eligeret Dauid: & hoc fuit, cum super singulos consuluisset Samuel Dominum, an eligeret eos. Et responsum est, quod non: deinde, cum venisset Dauid de agro, dixit Deus Samueli: Surge, & vnge eum: ipse est enim. Apparebat ergo manifeste, quod Deus eligeret Dauid: & sic fratres eius non niterentur tollere ei principatum: sic fuit de Israelitis contra Aaron: quia quamquam Deus elegisset eum in summum sacerdotem, quia tamen non apparuit aliquod signum electionis diuinæ, putauerunt Israelitæ, quod Moyses fecisset hoc affectione carnali, tribuens principatum cognatis suis, ideo insurrexerunt aliqui de populo contra Aaron, vt acciperent summum sacerdotium, vt patet Numer. capitul. 16. Et quamquam ibi Deus acriter puniret illos, dixit quod non cessarent ab hac insidia, quousque Deus daret aliquod signum, per quod pateret, quod elegerat Aaron in summum sacerdotem. Et ad hoc dedit signum de virgula florente. Vnde dicitur Numer. capitul. 17. Quem ex his elegero, germinabit virga eius, & cohibebo à me querimonias filiorum Israel, quibus contra me murmurant, quasi dicat, quod per istud signum manifestatum voluntatis diuinæ iam cessarent Israelitæ ab impugnatione Aaron, nec quisquam auderet insurgere contra eum, quia sciret, quod Deus eum elegerat: ita erat de Dauid, quantum ad vnctionem suam, quia, si fratres eius putauissent illam vnctionem factam humana affectione, insurgerent contra eum, vt surriperent Regnum, quasi ad eos pertineret, eo quod maiores erant: vt ergo hoc non fieret, debuit manifestari nimis, quod Deus illum eligebat per modum præcedentem, scilicet, quod Propheta nesciret, quem vncturus erat, & cum per omnes discurreret, reperiretur solus Dauid electus à Deo.

An debuit ista vnctio etiam fratribus occultari.

Q V A E S T. XVI.

Q V A E R E T V R vterius, cum Deus voluerit occultari nimis istam vnctionem Dauid, ne perueniret ad notitiam Saulis, vel aliquorum de populo, an occultata fuerit patri, & fratribus Dauid. Aliquis respondebit, quod occultari debuit, quia, cum hic Dauid ad magnam dignitatem extolleretur, & esset minimus fratrum suorum, alii inuiderent ei: vt ergo non inuiderent, debuit occultari. Sic patet de Ioseph, qui referebat somnia fratribus suis, in quibus significabatur eum futurum dominum fratrum suorum, qui

ob hoc

Prima ratio.

A

Secur-
daro.

ob hoc inuiderunt ei vsque ad mortem, nec poterant quicquam pacifice loqui, sed decreuerunt eum occidere: & ad ultimum vendiderunt eum: Genes. 37. ca. Si tamen tacuisset somnia, non fuissent suscitata inuidia. Debit ergo hic subterfugium, vel occultari vnctio Dauid fratribus suis. Item patet hoc exemplo Saulis, qui quando vnctus est in regem, nulli voluit significari, & quamquam cognati sui inquisuissent quid ei accidisset, subtrixit de sermone regni supra, ca. 10. hoc autem fuit, ne concitaret inuidiam contribulium suorum, contra se, vt ait Iosephus 6. Antiqui. quia in magnis prosperitatibus nemo amicus, & vsque quaque fidus est.

Respondendum est, qd vnctio Dauid notificata fuit fratribus eius scilicet, quia ipsi sciebant, quod Samuel veniebat ad vngendum aliquem de eis in regem. Quod patet, quia per ordinem applicuit eos coram Domino: & dixit de primo. Num coram Domino est Christus eius? ergo bene videret ibi Eliab, quod Samuel volebat vngere eum, sed Deus abiiciebat illu. Sic etiam de omnibus aliis fratribus eius factum est: ergo quilibet illorum sciebat, quod veniebat Samuel ad vngendum aliquem in regem. Item patet, quia omnes fratres Dauid viderunt eum vngi, vt patet infra, scilicet, tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius, ergo videbant fratres sui. Quod autem pater eius cognouisset hac vnctionem, apparet, quia Samuel faciebat, quod Isai applicaret per ordinem filios suos coram eo, & cum applicuisset Eliab dixit Samuel: non elegit hunc Dominus, & applicuit secundum: & sic fecit de omnibus filiis: ergo Isai videbat, quod Samuel vellet vngere aliquem de filiis eius in regem. Patet etiam, quia cum nullus de septem filiis acceptaretur a Deo, iussit Samuel vocari Dauid, qui erat in pascuis, dicens ad Isai: mitte, & adduc eum: non enim discumbemus priusquam ille huc veniat: ergo sciebat Isai quid vellet Samuel. Post hoc autem vnctus est Dauid inter fratres suos. Ergo etiam pater cognouit hoc.

Ad rō-
ne pā-
me op.

Respondendum est, ad rationem in contrarium, qd quamquam Dauid vngeretur scientibus fratribus, & patre, nō concitaretur inuidia, cum scirent hanc electionem a Deo esse, nec valet exemplum de Ioseph: quia fratres sui non putabant illa somnia esse a Deo, sed per arrogantiam, & superbiam Ioseph, alioquin non tentassent eum occidere, cum contra Dominum scirent se non prauallituros. Item & fortius, quia fratres Ioseph inuidebant ei, eo quod ante hoc nemo erat eorum dominus: nunc autem minimus eorum dominari volebat illis. In Dauid autem fuit secus. Primo, quia ista vnctio cognoscebatur a fratribus suis esse a Deo, & ob hoc non inuiderent. Secundo, quia magis ex hoc letari debebant, cum ante hoc dominabatur eorum aliquis extraneus: nunc autem transitorius erat principatus in eos. Nam non solum Dauid futurus erat dominus fratrum suorum, sed magis dominus totius populi: quod gratum erat fratribus suis, quia ex hoc magnus honor eis accrescebat. In Ioseph autem solum significabatur, quod esset dominaturus fratribus suis, & patri: in quo iugum erat, & non honor: ideo inuiderunt ei. Item ex hoc, quod Dauid vngebatur in regem, magnus honor, & utilitas accrescebat fratribus, quia non solum ipse principaturus erat, sed etiam omnes de cognatione sua extollerentur ad maiorem dignitatem. Sicut enim cum Samuel denunciaret Sauli, quod futurus esset rex, ait: cuius erunt optima quæque in Israel? nonne tibi, & omni Domui patris tui? supra, cap. 6.

C

Ad se-
cunda
mem.

Item fratres Dauid habebant iam regem, & semper habituri erant aliquem, qui dominaretur eis: praeligerent ergo illum habere de genere suo, quam de extraneis, & sic non inuiderent. Sic autem factum est: nam non inuiderunt fratres Dauid ei, sed potius eum dilexerunt, & adiuerunt. Vnde cum Saul inciperet persequi Dauid, & ipse fugisset in speluncam Odollam, dicitur, quod cum audiuissent fratres eius, & omnis domus patris eius, descenderunt ad eum illuc, & conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi a re alieno, & amaro animo, & factus est princeps eorum infra cap. 22. Ad secundum autem dicebatur de Saule, quod noluit reuelare sermonem regni, timens inuidiam. Dicendum, quod aliqui volunt, quod non egerit timore inuidia, sed ex humilitate. Sed adhuc dicendum, quod quamquam egisset hoc ex inuidia, non sequitur, quod subterfug-

dum erat, quia cognati eius non inuiderent ei, sed ipse timuit ultra modum, quia homines maxime circa ista efficiuntur timidi. Aliter potest dici, quod non erat simile de Saule, & de Dauid, quia cum Saul vnctus est in regem, nullus rex præcesserat: sed ibi fiebat nouiter: solent autem nouitates odia parere, & inuidiam: tempore autem vnctionis Dauid iam erat rex in Israel, & semper aliquis futurus erat, ideo quod vngeretur Dauid in regem non erat nouitas, nec pareret odium: & sic non fuit inconueniens vnctionem illam patri, & fratribus notam esse.

Fecit ergo Samuel, sicut locutus est ei Dominus, scilicet, impleuit cornu suum oleo ad vngendum Dauid. Venitque in Bethlehem. Quia illuc iusserat Dominus ire eum, cum ibi habitaret pater Dauid. Erat autem nunc Samuel in Ramatha, quia ad ipsum locum venit, quando recessit a Saule, & ad eum rediit postquam vnxit Dauid, vt patet præced. cap. & infra, in littera. Et admirati sunt seniores ciuitatis occurrentes ei. Scilicet occurrerunt ei ad honorandum ipsum. Scientes enim, quod veniret exierunt ei, obuiam, eo, quod esset vir honoratissimus Samuel in toto populo, & paulo ante hoc ipse fuerat dominus in toto Israel supra, ca. 7. deinde autem, vncto Saule in regem, adhuc ipse dominari videbatur, quia quicquid ipse iubebat faciebat Saul: fuerunt autem admirati seniores de aduentu eius, quia nesciebant causam.

Quare valde mirati sunt seniores Bethlehem de aduentu Samuelis.

Q V A E S T. XVII.

E

Q V A E R E T aliquis, cur admirati sunt seniores de aduentu Samuelis.

Respondendum est, quod admirati sunt, eo, quod iste erat magnus vir, & non consueuerat venire in urbem Bethlehem: nunc autem veniebat: ideo aliquid noui subortum erat. Item mirabantur, quia cum ipse esset præcipuus omnium virorum Israel, non posset venire in Bethlehem, sine causa. Et ista causa non erat nota eis: ideo obstupuerunt quid hoc esset, quia necesse erat, quod esset aliquid arduum. Item admirati sunt, quia, cum Samuel esset honoratissimus in toto populo, debebat sociari a multis: nunc autem veniebat solitarius: non ergo erat signum alicuius boni. Sicut enim fuit de Dauid, cum fugit a facie Saulis ad Achimelech: nam dicitur, quod obstupuit Achimelech, quod venisset Dauid, & dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum? infra, capit. 21. Non est bonum signum. Item admirati sunt, quia aduentus iste Samuelis fuit festinatus, & incognitus eis: Cum enim tantus vir ad aliquem locum veniret: debuisset tota urbs prænoscere aduentum eius, vt possent ei exire obuiam, nullus tamen hoc cognouit, & hoc erat eis peius signum, scilicet, quod recessisset Samuel quasi fugiens, & ob hoc quaesierunt: Pacificus ne est ingressus tuus? id est, nunquid venis cum pace? decuit tamen, vt sic faceret Samuel, quia ipse volebat aduentum illum esse occultum, ne Saul sciret hoc, & occideret eum, vt patet supra.

F

Dixeruntque. Pacificus ne est ingressus tuus? Id est, nunquid venis cum pace? quod dupliciter intelligitur. Vno modo, quod Samuel veniret ad denunciandum aliquod malum urbi: & tunc non erat pacificus ingressus eius: hoc autem quaesierunt senes, scilicet, si apportaret aliquod malum urbi. Aliter autem intelligitur, scilicet quod senes, eo quod viderunt Samuelem velociter venisse, & sine sociis viae: putauerunt, quod fugeret a facie Saulis, quasi Saul vellet eum occidere, eo quod denunciauerat ei mala, scilicet auferendum esse regnum: vel quia increpauerat eum nimis. Et ob hoc quaesierunt, an cum pace veniret, vel mortem fugeret. Et ait: Pacificus. Id est, dixit, quod cum pace veniebat, scilicet, qd non fugiebat a facie Saulis, nec timor alicuius eum illuc deduxerat, sed causa pacifica, quam immediate expressit. Ad immolandum Domino venit. Id est, non venio fugiens, sed ad immolandum: hoc autem pacificum est: seniores vero crediderunt ei, eo quod erat vir propheta, & quia viderunt apparatus sacrificii, scilicet, quod portaret vitulum in manu sua, nec admirati sunt, quod vellet immolare in Bethlehem: quia, cum esset pro-

pheta,

A pheta, licebat ei immolare, ubi vellet. *Sanctificamini, & venite mecum, ut immolemus Domino.* Id est, parate vos ad sacrificium, & immolabimus.

Quos vocavit Samuel ad sacrificium.

Q V A E S T. XVIII.

Q V A E R E T aliquis, quibus dixit, quod sanctificarentur ad sacrificium. Aliquis dicet, quod toti populo, quia omnes seniores urbis occurrerunt ei, cum quaesivissent de ingressu suo, & ipse respondisset: ad immolandum Domino veni: ait sanctificamini, & venite mecum: ergo ad omnes seniores, qui occurrerant ei, loquebatur hæc. In contrarium dicitur, quod solum dicta sunt ista ad Isai, & filios suos. Quod patet immediate, scilicet sanctificavit ergo Isai, & filios eius, & vocavit eos ad sacrificium: alii igitur non fuerunt vocati.

Respondendum est, quod hic fuit duplex vocatio ad sacrificium: aliqui enim vocabantur ad sacrificium, scilicet, ut adessent, quando fieret: alii autem vocati sunt ad illud, scilicet, ut comederent de eo. Primum enim erat ad devotionem: quia sacrificium erat præcipua cæremonia veteris Testamenti, quæ expressius signabat Deum: ideo quando aliquis offerebat alii veniebant, ut astarent ei, & laudarent Dominum. Hoc modo omnes seniores urbis Bethelchem vocati sunt ad sacrificium, & de hoc intelligitur, quod hic dicitur, scilicet, sanctificamini, & venite mecum. Alia erat vocatio ad sacrificium, scilicet, ad comedendum de illo, quia cum istud esset sacrificium pacificum, plures partes eius proveniebant offerenti, ad quas ipse poterat invitare, quos vellet. Et sic fecit Samuel in Isai, & filiis eius: qui invitavit eos ad cibum, ut ibi haberet opportunitatem faciendi, quod volebat. Non fuerunt autem hoc modo vocati aliqui de populo, præter Isai, & filios eius: quia ibi iungendus erat vnus de eis, sed hoc volebat Samuel esse occultum: ideo nemo debuit de alienis interesse, & de hoc intelligitur, quod habetur infra, scilicet sanctificavit ergo Isai, & filios eius, & vocavit eos ad sacrificium, scilicet, eos solum: hoc autem patet: quia in prima, dicitur: venite mecum, ut immolemus Domino, & sic solum invitavit eos ad immolandum, & non ad comedendum de immolato. De Isai autem, & filiis eius secus erat, quia ad vtrumque vocati sunt. *Sanctificavit ergo Isai, & filios eius.* Id est, iussit eis, quod sanctificarentur: nam ipse non poterat eos sanctificare: sic etiam dicitur Exod. ca. 19. sanctifica eos in diem tertium, id est, iube eis, quod sanctificentur.

Qua sanctificatione Samuel sanctificavit Isai, & filios eius.

C Q V A E S T. XIX.

Q V A E R E T aliquis, quæ sanctificatio erat ista. Respondendum, quod cum Isai, & filii sui comesturi essent de cibis sanctificatis, oportebat, quod essent mundi, alioquin incurrerent magnam pœnam: quia qui immundi comederent de sanctificatis perituri erant coram Domino Leuit. capit. 22. debebant ergo mundari ab omnibus immundiciis si quas incurrerant. Sunt enim quædam immundiciæ naturaliter evenientes, ut esse leprosum, & fluentem semine: & isti erant immundi toto tempore, quo manebant in hac immundicia. Aliæ autem erant immundiciæ legales per contactum, ut si quis comederet carnes vetitas, vel tangeret morticina eorum, vel vestes, aut suppellectilia tacta ex his: de quibus Leui. ca. 11. Erat etiam immundicia, si quis tetigisset hominis impuritatem, vel reptile, aut per se mortuum, vel occisum à bestia, & similia, de quibus Leui. cap. 5. & 20. Erat etiam immundicia, si quis tetigisset hominem mortuum, vel ea, quæ erant in tabernaculo eius Num. cap. 19. sic etiam, si quis tetigisset mulierem menstruam, vel res illius: & virum fluentem semine, vel res illius Num. cap. 15. sic etiam si quis tangeret leprosum, vel res leprosum: aut introiret in domum, quæ de lepra suspecta est Leui. cap. 14. similes autem modi sunt alii: si quam autem harum immundiciarum quis pateretur, non poterat accedere ad sanctuarium, nec ad aliquam rem sacram, aut

comedere de sanctificatis, alioquin moreretur, ut patet Leui. cap. 15. Scilicet docebitis filios Israel, ut caueant immundiciam, & non moriantur in fordibus suis: cum polluerint tabernaculum meum, quod est inter eos. Quamcunque ergo harum immundiciarum paterentur Isai, & filii sui, vel aliquis eorum, debebant purificari, ut comederent de sacrificio. Dicendum tamen, quod ipsi non habebant aliquam immundiciam de naturalibus, ut esse leprosum, vel fluentem semine, quia iste immundiciæ tandiu durant, quamdiu manent ægritudines: Samuel autem non poterat expectare diutinam, & incertam purificationem eorum, si aliquid tale paterentur. Item, quia si haberent aliquam illarum immundiciarum, non manerent in vrbe, sed extra, quia omnes leprosi, & fluentes semine eiciebantur de castris Num. cap. 5. erant tamen Isai, & filii sui in vrbe, ut patet hic. Item non habebant immundiciam, quæ contrahitur super mortuo, quia ista reddit hominem immundum 7. diebus Num. cap. 19. & facit, quod moreretur extra castra Num. cap. 5. Isai tamen, & filii sui erant in vrbe: poterant autem habere aliquam de immundiciis aliis, quæ leuiter tolluntur, scilicet, usque ad solis occasum, & in his per asperisionem aquæ lustrationis, vel per lotionem in aquis viuentibus, fieret puritas. Potissime autem sanctificavit Samuel Isai, & filios suos, id est, iussit, quod essent sanctificati, vetans accedere ad vxores suas: Nam cum omnes immundiciæ prohibentur in his, qui accedere debent ad Deum, & comedere de sanctificatis: nulla magis prohibetur, quam accedere ad vxorem: vnde cum Deus daturus esset legem, dixit Israelitis, ne tangerent vxores suas, ut patet Exod. capit. 19. Scilicet estote parati in diem tertium, ne appropinquetis vxoribus vestris. Item cum Dauid peteret ab Achimelech panem sanctum, quem non licebat comedere alicui, nisi mundo. Respondit sacerdos, si mundi sunt pueri maxime à mulieribus, manducent infra 21. capit. ergo contaminatio ex coitu erat, quæ maxime vetabatur in accedentibus ad res sacras, & cum Samuel non immolaturus esset ipsa die, qua venit in Bethleem, sed sequenti: iuberet Isai, & filiis suis, quod ipsa nocte non accederent ad vxores suas, & hoc erat sanctificari.

An seniores sanctificati fuerint.

Q V A E S T. XX.

Q V A E R E T aliquis, an alii seniores de populo sanctificati fuerint, id est, purificati ab immundiciis. Aliquis dicet, quod non oportebat, quia soli filii Isai cum patre suo comesturi erant de sanctificatis, ideo ad eos solum pertinebat immundiciam expiari. Respondendum est, quod non purificati fuerint alii de populo, saltem nõ erat necesse, quod purificarentur, quia nulla causa suberat ad hoc. Sed obicit aliquis: quia supra dixit Samuel ad omnes seniores: sanctificamini, & venite mecum: ergo ad omnes pertinebat purificatio. Respondendum, quod sanctificatio aliquando accipitur pro applicatione, & sic dicitur: sanctifica mihi omne masculum, quod aperit vuluam, id est, applica ad me Exod. cap. 13. aliquando autem accipitur pro purificatione, & sic dicitur: sancti estote, quia ego sanctus sum, id est, mundificamini, quia ego sum mundus: aliquando accipitur pro apparatione ad aliquid faciendum, & sic accipitur Exod. ca. 19. cum enim Deus dixisset: sanctifica eos in diem tertium, dixit Moyses, estote parati in diem tertium, quasi nihil aliud esset sanctificare, quam parare. Aliquando autem accipitur sanctificare, id est, denunciare, & sic dicitur Iohel. cap. 3. sanctificate bellum, id est, denunciate: sic etiam dicitur de quibusdam prophetis per Micheam capit. 3. hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis non dedit in ore eorum quippiam sancticans super eum prælium, id est, denuncians prælium venturum super illum: hic autem accipitur sanctificare, id est, parare, scilicet sanctificamini, & venite mecum, id est, estote parati ad sacrificium, non tamen iussit, quod purificarentur. Sed adhuc obicitur, quod dato, quod non comesturi essent seniores de sacrificio, sed solum ituri ad illud, purificandi erant, quicumque introiret in sanctuarium immundus, moreretur Leuit. capit. 15. Respondendum,

Sanctificatio multipliciter accipitur

F

A dendum, quod si seniores ituri essent ad sanctuarium, ut viderent sacrificia, purificandi erant. In Bethlehem tamen non erat sanctuarium Domini, sed in vrbe Nobe ut patet infr. 21. c. ideo quamquam irent seniores ad videndum sacrificia, non introirent in sanctuarium, & consequenter non essent in culpa propter immundiciam, nisi forte contingere vellent aliquid sanctificatum: non ergo erat in eis necessitas purificationis. Hoc autem satis innuitur ex litera: quia cum dictum fuisset hic ad omnes seniores, sanctificamini: non dicitur tamen, quod sanctificauerit eos Samuel, sed de Isai, & filiis eius dicitur, quod sanctificauit eos: ideo ipsi soli fuerunt, qui sanctificati sunt. i. purificati. Et vocauit eos ad sacrificium, id est, ad comedendum de sacrificio: quantum ad hoc autem erat speciale in Isai, & filius eius, quia ceteri de populo vocati sunt ad videndum sacrificium, sed non ad comedendum. Quod autem Samuel comederit cum Isai, & filiis eius, patet: quia infra dicit Samuel ad Isai: mitte adhuc eum, non enim discumbemus priusquam ille veniat: ergo discumbere volebant, & discubuerunt.

B Cumq. ingressi essent. Hic ponitur secundum, scilicet quod David inter fratres suos vngitur: & dicitur cumque ingressi essent, scilicet in domum illam, in qua discubaturi erant: hoc enim erat expleto sacrificio: nam sacrificium fiebat in loco publico: ibi autem non tentaret Samuel vngere David, cum vellet hoc omnibus occultari. Cum tamen ingressus est, dicitur, quod incepit caeremonias vnctionis, ut patet immediate: & dicit de Eliab: num coram Domino est Christus eius? ergo non erat iste locus, in quo immolabatur, quia ille communis erat: sed in quo pransuri erant, quia iste erat locus specialis in Domo Isai, ubi secrete fieri poterat, quod volebat Samuel. Vidit Eliab. Iste erat primogenitus Isai, ut patet seq. c. & 1. Paralip. c. 2. ideo iste primò presentatus est Samueli, ut videret si Deus elegisset eum.

Quis ordo fuit in videndo, quem Deus elegisset de filiis Isai.

QVÆST. XXI.

QVÆRET aliquis, quis ordo erat in hoc. Respondendum, quod Samuel indicauerat Isai, quod Deus iusserat, quod vngeret vnum de filiis eius in regem, non tamen designauerat eum, sed tunc iudicaturus erat: ideo quod presentaret ei filios suos per successionem, ut videret quem eorum elegisset Dominus. Hoc autem apparet, quia cum repulisset Deus Eliab dicitur, quod Isai vocauit Abinadab, & sic sciebat ipse id, quod fiebat: alioquin nullum vocaret. Erat autem modus, quod separaretur Samuel in partem vnā, & ibi presentaretur vnus de filiis Isai: de quo mox querebat, an ille esset Christus Domini, & cum ille repelleretur, veniebat alius, qui succedebat ei secundum ordinem natiuitatis, & sic vsque ad finem omnium. Quod patet, quia hic primò vocatus fuit Eliab, secundo Aminadab, tertio Samma, ut patet hic. & iste erat ordo natiuitatis eorum, ut patet seq. c. scilicet hæc nomina trium filiorum eius, qui perrexerant ad bellum: Eliab primogenitus eius, & secundus Aminadab, tertiusque Samma. Ad vltimum autem, cum nullus superesset de fratribus, David vnctus est, presentibus omnibus illis, ut patet infra. f. tulit Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum suorum.

Quare Samuel processit in his secundum ordinem ætatis.

QVÆST. XXII.

QVÆRET aliquis, quare incepit Samuel ab Eliab. Respondendum, quod hoc fuit propter duo: primò propter ætatem, quia ipse erat primogenitus Isai. Honor autem quidam debetur homini propter solam ætatem, sicut senes tenemur reuereri, ut patet Levitic. capit. 19. Coram capite nono surge, & honora personam senis. Aristot. quoque 9. Ethic. cum distinguit honores, ad quos singuli tenemur: dicit, quod tenemur senibus ad quendam honorem propter æ-

tatem, & hoc modo fratres minores tenentur maiori ad quendam honorem, & sicut est de omnibus fratribus respectu primogeniti, ita est de cæteris inter se secundum habitudinem ætatis, ideo non solum Samuel inquisiuit primo de Eliab, qui erat primogenitus, an esset Christus Domini: sed etiam de omnibus alijs secundum ordinem ætatis: quod patet in tribus, scilicet Eliab, Abinadab, Samma, qui istum quoque ordinem natiuitatis habebant, ut patet sequen. cap. De primogenito autem adhuc rationabilius erat, quod primo quæreretur, quia ad illum pertinebat honor, & principatus, atque maioritas in facultatibus, & successionem paternam. Sic patet de Ruben Genes. 49. cap. cum dixit Iacob: Ruben primogenitus meus tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio, id est, prior in donis, quantum ad successionem hæreditatis: maior in imperio, quantum ad principatum: unde credidit Samuel, quod Eliab vngendus erat. Secundum fuit proceritas, & habitudo corporis: nam ex hoc videbatur dignus regno: & ob hoc tanquam ad certissimè regnaturum primo recurrit, & quia ad ista respiciebat Samuel dixit ei Deus: ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius: quoniam abiecti eum: nec iuxta intuitum hominis iudico. Et ait; num coram Domino est Christus eius? id est nunquid iste, qui est presentatus coram Domino, est Christus eius? id est ille, quem vult ipse vngi. Hoc dicebat Samuel, quia nesciebat, quem Deus elegisset: & petebat ab eo sic certificari. Dixit autem: num coram Domino, quia locus, in quo erat Samuel cum Eliab dicebatur esse coram Domino. Aliquis dicit ex hoc, quod Samuel, & Eliab essent tunc coram altari, quia in altari dicitur esse Dominus spiritualiter, & ea, quæ sunt coram altari, dicuntur fieri coram Domino. Dicendum, quod non erat coram altari, quia erant in domo Isai, ubi pransuri erant in loco secreto. Altare autem erat in loco publico, ad quem omnes conueniebant. Sed dicendum, quod quamquam essent in domo Isai, dicebantur esse coram Domino, eo quod, quando cumque aliqui conueniunt ad faciendum aliquid, quod pertinet ad Deum, dicuntur esse coram Domino, & Deus est inter illos: sic patet Matth. 18. cap. f. quando fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et dixit Dominus ad Samuelem. Respondit ei, quod non erat eligendus Eliab.

Quomodo locutus est Samuel ad Dominum, & ab eo responsum accepit quem esset vncturus in regem de filiis Isai.

QVÆST. XXIII.

QVÆRET aliquis quomodo loquebatur hic Samuel ad Dominum, & quomodo ei respondebat. Dicendum quod Samuel non poterat loqui ad Dominum, nisi in oratione, quia quandocumque Prophetæ volebant, ut Deus aliquid responderet, orabant, ut loqueretur eis, & tunc Deus immediatè respondebat, vel post aliquos dies: sic fuit de Ieremia, qui quæsiuit à Domino, an deberent descendere Israelitæ in Aegyptum: & respondit ei Dominus post decem dies, ut patet Ierem. 42. ca. Sic Samuel orabat hic Dominum, scilicet quod quando presentabatur ei aliquis de filiis Isai, orabat, ut indicaret, an ille esset, quem eligeret: sicut Apostoli, quando voluerunt assumere vnum, qui de erat de numero Apostolorum, orantes dixerunt: tu Domine, qui nosti corda omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius: Actuum cap. 1. ita Samuel orabat, ut Deus indicaret, an elegisset illum, qui præsens erat, & dicebat: Num coram Domino est Christus eius? Deus autem respondere poterat multipliciter. Vno modo per somnia, sicut consuevit loqui Prophetis. Numer. 12. c. Alio modo, quod responderet aliquis Angelus in figura assumpta; sicut factum est ad Iosue, ut patet Iosue cap. 5. & ad Gedeonem: Iudic. c. 6. Alio modo, quod aliquis Angelus sine aliqua figura assumpta loqueretur, & non videretur, quis loquebatur: sic factum est in datione legis Deut. c. 4. & fiebat communiter in columna nubis ad ostium tabernaculi, ut patet Num. c. 12. Alio modo poterat respondere, mouendo solum intelligit in vigilia, sine aliqua apparitione, & voce exteriori, & sine mutatione

Respondere Dominus consuevit multipliciter.

A phantasia: sic fiebat in Balaam: Num. c. 24. & in Eliseo infr. 4. libr. c. 3. Non poterat autem Samuel quolibet istorum mortuorum accipere responsum à deo: nam non poterat per immutationem phantasiae in somnijs responderi ei, quia ipse non dormiebat tunc, quod pertinet ad primum modum. Nec etiam respondebatur secundo modo, scilicet, ut aliquis Angelus in effigie humana appareret, & responderet, quia tunc videretur ille non solum à Samuele, sed etiam à quocunque de filiis Isai, qui astaret ei, quod non est satis conveniens, quia Deus non volebat se sub hac forma cuilibet indicare: nam ob hoc iubebatur, quod summus sacerdos, quando introibat in sancta sanctorum, portaret secum thymiamata emittentia fumum crassum, ne videre posset id, quod erat super propitiatorium, ut patet Levit. 16. c. & hoc pertinet ad secundum modum: manent ergo alij duo modi, scilicet, quod loqueretur ei aliquis Angelus, non apparente aliqua figura assumpta, vel quod ista fierent per solam immutationem intellectus nulla voce existente. Vtrumque autem satis est rationabile. Sed potius videtur dicendum, quod Samuel oraret in voce, dicens: Num coram Domino est Christus eius? & Angelus responderet ei, quod Deus non eligebat illum, & audirentur iste voces à quolibet de filiis Isai, qui astarent. Quod patet: quia supra dicebamus, quod Deus noluit indicare Samueli, quem venturus esset, ut magis declararetur, quod ista fieret opere Dei, & non voluntate Samuelis: si tamen Samuel in corde suo oraret, nihil loquens, & Deus responderet ei solum immutando cor eius, nihil constaret filiis Isai, qui astarent, an hoc fieret voluntate Dei, vel fictione quadam Samuelis, quia nihil videbant, per quod ad credendum hoc mouerentur. Si autem dicatur, quod Samuel orabat in voce, & quilibet de filiis Isai astaret, ipsi enim audirent, quid ipse orabat, & quid Angelus respondebat, & cognoscerent, quod à Deo reprobandatur, & quomodo postea eligebatur. Quod: & sic plenè certificati essent de voluntate Dei. Sed in hoc licet concedamus, quod cognitio responsionis Dei circa quemlibet perueniebat ad omnes filios Isai, magis est credendum, quod illi non erant praesentes, sed solus Isai pater eorum cum Samuele, & praesentabat singulos filios successivè, & ei dicebat: Samuel non elegit Deus hunc, & non audiebat ille, qui praesentatus erat, quod non erat electus, & sic quilibet de se cognoscebat, & Isai de omnibus. Et hoc infra sequemur, quod magis convenit literæ. *Ne respicias vultum eius.* Dixit hoc Dominus de Eliab, quia erat pulcher, & statura procerus, & volebat eum Samuel vngere.

Quare Deus dixit Samueli, quod non respiceret ad vultum, & altitudinem staturæ Eliab.

Q V A E S T. XXIV.

C **Q** V A E R E T aliquis quare dictum est hic, quod non respiceret Samuel vultum, & altitudinem staturæ in Eliab, quod de nullo alio dictum est in filiis Isai. Respondendum est, secundum quosdam, quod ista verba deferuntur ad Saulem: dicunt enim, quod quando Samuel præcepit sibi praesentari Eliab, cogitabat de Saule, quomodo Deus abiecerat eum, & orabat ne penitus abijceret, quia erat dignus regno, cum esset decori vultus, & proceræ staturæ. Deus autem dixit: ne respicias vultum eius, nec altitudinem staturæ, id est, quamquam iste habeat, non est dignus regno, nec pro his curandum est. Sed hoc nimis est alienum, scilicet, quod Samuel aliquid putaret de Saule, vel oraret pro eo, quia iam Deus increpauerat illum, dicens; vsquequo tu luges Saulem, cum ego proiecerim eum? nimis ergo nunc peccaret, si adhuc oraret pro eo. Item hoc nullo modo adaptatur, quia Samuel habebat coram se Eliab, & quæsiuit pro eo: Num coram Domino est Christus eius? esset ergo valde impertinens responsio dei, si diceret: ne respicias vultum eius, id est Saulis. Sed dicendum, quod intelligitur de Eliab: erat enim pulcher vultu, & statura præclarus: ob hoc autem Samuel putabat, quod deus eum acceptasset, & sic putabat nimis ponderare ad vñctionem hanc pulchritudinem, & altitudinem Eliab. Inducebatur autem ad hoc, quia Saul, quem deus prius in regem elegerat, erat corpore excellens super omnes Israelitas, ut patet supr. cap. 9. scilicet, ab humero, & sur-

sum eminebat super omnem populum. Et quamquam iste decor corporis, & aptitudo nihil faceret ad electionem dei, Samuel putabat, quod multum faciebant: & sic cum Saul in electione sua stans in medio populi, fuit altior vniuerso populo ab humero, & sursum, dixit Samuel. Certè videtis quem elegerit dominus, quoniam non est similis ei in omni populo. supr. capit. 10. Et quia nimis ponderabat Samuel decorem, & staturam Eliab, & determinatus erat ad vngendum eum, quasi deus hoc vellet, dixit ei. Ne respicias vultum eius, &c. id est, non respicias ad vultum, quasi ego eum eligere debeam propter vultum. *Nec altitudinem staturæ eius.* In vtroque excellebat Eliab ceteros fratres, scilicet, in magnitudine corporis, & decore, quæ sunt duo signa probitatis cuiusdam, licet non sufficienter probent: unde dictum est: Species Priami digna est imperio, id est pulchritudo, ut ait Porphyrius. *Quoniam abieci eum*, id est, ego habeo eum, tanquam despectum, nec dignor illum esse regem.

Quare Deus abiecit Eliab.

Q V A E S T. XXV.

D **Q** V A E R E T aliquis quare deus abiecit Eliab? Respondet Nicolaus, & Hebraei, quod hoc factum est, quia Eliab erat superbus corde, & iracundus, quod patet ex eo, quod dicitur sequent. capit. scilicet quod iratus est contra dauid, & increpuit eum dure, dicens: Ego cognoui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui, quia, ut videres prælium descendisti, & tamen dauid nihil mali meruerat. Aliter dici potest, quod Eliab abiectus erat à deo, quia commiserat aliqua graua, illa tamen non sunt scripta: sufficit enim, quod deus illum abiecerit. Aliter responderi potest, & melius, quod deus abiecit Eliab, etiam si nihil peccasset: quia abiectio nostra, vel sublimatio à deo disponitur, non præcedente aliquo merito, vel demerito nostro. deus enim ab æterno de quolibet disponit, quantum velit eum extolli, vel deprimi, & quosdam præparat ad magna bona, alios verò disponit, ut semper sint in magna calamitate. Hoc autem cum ab æterno fiat, non habet merita nostra, vel demerita tanquam causas, quia ante æternum nihil est, sed deus ex liberalitate sua quem vult ad magna disponit, & quem extollere non vult, in magnis relinquit calamitatibus, eò quod potestatem habet de nobis, qui sumus figmentum suum, disponere, ut voluerit: quia potestatem habet figulus ex eadem massa facere vnum vas in honorem, & aliud in contumeliam. Ita ut patet ibidem ad Roman. capit. 9. Hæc autem ex benignitate sua, & libertate, quia cui vult miseretur, & quem vult indurat ibidem, & Exod. 33. Quod autem deus ab æterno quosdam disposuerit ad calamitates, ut illas tolerant, patet in Pharaone, cui dixit deus Exod. cap. 9. & ad Roman. 9. in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, & ut annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Quod verò deus homines quosdam ab æterno sine meritis ad bona disposuit, alios verò sine demeritis ad duras præparauit calamitates, patet Malach. cap. 1. & ad Roman. cap. 9. Dilexi vos, & dixistis, in quo dilexistis nos: nonne frater erat Esau, Iacob, & dilexi Iacob, Esau autem odio habui, & posui montes eius in solitudine, & hæreditates eius in dracones deserti? Quod autem hæc fierent sine meritis, patet: quia ad Roman. cap. 9. dicitur, quod antequam quicquam boni, vel mali facerent, hoc erat. Sicigitur de Eliab, quod deus ab æterno abiecit eum, id est, non disposuit ad aliqua magna bona, ut ad principatum regalem, sed, ut esset tanquam abiectus, & hoc etiam si non præcessissent iniquitates aliqua Eliab. de dauid autem è contrario erat, quia deus ab æterno disposuerat eum ad principatum regalem, etiam si non præcessissent aliqua merita eius. *Nec iuxta intuitum hominis iudico*, id est quamquam tibi videatur iste dignus ad principatum, quia iudicas secundum intuitum hominis, id est secundum quod homo intueri potest, vel cognoscere de aliquo: mihi tamen non videtur iste dignus principatu, quia aliter iudico, & declaratur immediate differentia huius iudicij, scilicet. *Homo enim videt ea, quæ apparent*, id est, homo solum iudicat

Quem Deus vult extolli, ex tollit, & qui deprimi, deprimi, nulla causa præcedente, & hoc ab æterno.

F

A iudicat de his, quæ apparent, quia illa solum potest contem-
plari. *Deus autem intuetur cor.* i. Deus etiam videt ea, quæ sunt in
corde: ideo potest melius iudicare: ad eum enim solum perti-
net corda nostra cognoscere, sic dicitur Psal. 7. Scrutatus cor-
da, & renes Deus.

*Quæ differentia sit inter iudicium humanum, & diuinum:
& quomodo iudicium humanum
errat.*

Q V A E S T. XXVI.

Q V A E R E T aliquis de differentia iudicij humani, & di-
uini, & quomodo iudicium humanum errat. Respon-
dendum, quod quando de aliquo iudicatur, queritur an il-
le bonus, vel malus sit: esse autem bonum, vel malum non
est aliqua conditio corporis: sed est quædam qualitas ani-
mi, scilicet habere vel bonos, vel malos habitus, prauas, aut
rectas affectiones: qui autem rem perfecte cognoscere vult,
debet eam cognoscere per seipsam: sicut qui de albedine iu-
dicat, videt eam per seipsam, & tunc perfecte de ea diffinit:
si autem albedinem per se non videret, sed in aliquo signo,
vel simile ei demonstraretur, ambiguum esset iudicium. Ita
est de iudicio Dei, & humano, quia, cum bonitas, vel malitia
nostra sit in corde, & Deus clarissime intueatur cor, iudicabit
sine errore, quis malus, vel bonus sit, sicut, si coram aliquo
prosperitatis visus albus homo constiterit, impossibile, quod
erret in iudicando eum album. Hoc autem viatori non da-
tur, quod contempleretur cor alterius, quia istud pertinet ad
dotes beatorum, sed iudicamus per quædam signa, ideo iudi-
cium nostrum ambiguum est, & ista sunt, quæ nos videmus,
id est, quæ exterius cernuntur, & sunt tria, scilicet disposi-
tio corporis, verbum, & actus. Primo enim per corporis di-
positionem iudicamus: sunt enim quidam homines vultus
valde reuerendi, & modesti aspectus, quos naturaliter ad
virtutem genitos iudicamus. Alij enim sunt ita peruersi aspe-
ctus, quod ipsa eorum habitudo indicat a nullo sibi commu-
nicandum fore, & quantum ad hoc homines pulchros, &
bonæ dispositionis corporalis iudicamus ad virtutem aptos,
& ad opera intellectus: unde ex hoc Aristot. distinguit eue-
chiuos, & catechiuos. In hoc autem multoties verum repe-
ritur, eod quod dispositio corporis, dispositionem animæ
prodit iuxta Aristot. in libro Physionomie: & cum ad virtu-
tem, secundum habitudinem corporis iudicemus, maxime
ad principatus iustificandum erit, quoniam in principatu re-
quiritur homo reuerendus: magnitudo autem corporis, &
decor quandam reuerentiam promerentur, ideo illi, qui
huiusmodi sunt, ad principatum sunt conuenientes: & ob
hoc Samuel videns magnitudinem Eliab, & decorem eius,
iudicauit eum esse vngendum, errauit tamen in signo. Se-
cundum per quod iudicamus est verbum: nam per verbum
humana affectio indicatur: sunt enim ea, quæ sunt in voce
earum, quæ sunt in anima, passionum nota, iuxta Aristot. i.
Periher. ideo, si mentiri nolumus, per verba nostra cognos-
cet qualem animum geramus, quia ex abundantia cordis
os loquitur Luc. cap. 6. & qualis vnusquisque est, talia dicit,
& operatur 2. Ethicor. est tamen istud signum fallax, quia
qui mali sunt bonorum verba loquuntur, & facile hoc ha-
bent: si tamen ex studio agant, ideo in moralibus parum
verbis creditur: sed magis operationibus 10. Ethic. inter-
dum tamen verba veram habitudinem animi iudicant: &
hoc, cum quis non ex studio loquitur, sed non aduertens,
quia tunc qui turpis est, turpia loquitur, & qui commes-
sator, vel libidinosus, de libidine, & crapula dicit: eod, quod ex
abundantia cordis os loquitur, istud tamen signum multo-
ties fallax est, nec est aliquod minoris firmitatis. Tertium si-
gnum est actus, & istud est magis certificatiuum, quam
cætera, quia qui malum habitum habet, non potest per il-
lum bene operari, & qui bonum habitum gerit, non po-
test peruersam principari operationem, nisi quis ex studio
agat, & propter finem: nam tunc qui malus est, potest bo-
norum imitari actus: grauissimum tamen est, quia illi, qui
mali sunt, difficulter operantur bonum, recedentes a dele-
ctationibus, quæ maxime sitiunt, & adherentes operibus
bonis, quæ dura sunt, & tristia illis: triste tamen nemo diu

tolerat, quia etiam ipsum bonum, id est, felicitatem iugere-
mus, si triste esset 8. Ethic. Est autem contra naturam malo-
rum bene agere, & ob hoc paruo tempore manere possunt
in bono, etiam dato studio ad hoc, quia nullum violentum
est perpetuum iuxta Arist. & sic isti, qui mali sunt, & bonos
se esse fingunt, non possunt diu latere, quia nequeunt tolera-
re operationes bonas, & ipse iniquus habitus, qui eis in-
fusus est, reducet eos, quasi violenter ad operationes proprias.
Ob hoc igitur, quamquam signa cognoscendi bonitatem
hominis deficient, nullum tamen est firmitus, quam per ac-
tus iudicare, ideo Christus dedit nobis signum cognoscen-
di Matth. cap. 7. scilicet, A fructibus eorum cognoscetis eos:
nunquid colligunt de spinis vinas, aut de tribulis ficus? Sic
etiam Luc. capit. 6. dicitur: Vnaqueque arbor de fructu suo
cognoscitur: nec enim de spinis colligunt ficus, nec de ru-
bo vindemiant vnam. Bonus homo de bono thesauro cor-
dis sui profert bonum, & malus homo de malo thesauro cor-
dis sui, profert malum: ex abundantia enim cordis os lo-
quitur. Sed dicet aliquis cum Christus dederit istum modum
cognoscendi bonitatem, vel iniquitatem viri, quomodo di-
xit, quod iudicium hominis est fallax: cum per operationem
interdum iudicemus? Respondendum est, quod Christus
dedit illum modum cognoscendi, non, quod certissimus es-
set, sed secundum materiam subiectam erat optimus: nam
non reperitur alius modus cognoscendi certior inter modos
humanos. Quomodocunque ergo homo iudicet, falli po-
test, quia iudicat secundum ea, quæ patent. Dei autem iu-
dicium certissimum est, quia Deus intuetur cor. *Et vocatur Isai
Abinadab.* Subintelligendum est, quod cum Samuel audie-
rit, quod Deus abiecerat Eliab, dixit Isai, quod adduceret
sibi alium de filiis, quia istum non elegerat Dominus, & quia
alii filij abierant a loco ipso, vocabat quemlibet eorum Isai:
nunc autem vocauit Abinadab, quia iste erat secundus fi-
lius eius, vt patet sequ. cap. *Et adduxit eum coram Samuele,* scilicet,
ad locum, in quo ipse erat cum Eliab, quia non aderant om-
nes filij Samuelem, cum hæc faceret, sed accedebant per ordi-
nem suum, iubente patre. *Qui dixit, nec hunc elegit Dominus.*
Hoc dixit Samuel. Non est autem intelligendum, quod mox,
vt præsentatus est ei Abinadab, diceret hoc, sed replicauit su-
per eum ea, quæ fecerat super Eliab, dicens: Num coram Do-
mino est Christus eius: Et responsum est, quod non. Tunc
Samuel dixit Isai, quod etiam non elegerat hunc. *Adduxit ita-
que Samma.* Iste erat tertius, secundum ordinem natiuitatis,
& isti tres fratres erant bellicosi, & sequebantur castra Sau-
lis, vt patet sequen. c. *De quo ait,* scilicet Samuel. *Etiam hunc
non elegit Dominus.* Subintelligendo ea, quæ facta sunt in alijs,
scilicet, quod Samuel orauerit, an iste esset: & responsum fue-
rit, quod non. *Adduxit itaq, Isai septem filios suos, coram Samuele,*
scilicet sicut fecit de istis tribus, ita de omnibus septem egit,
& nullum illorum Deus elegit. Non est autem intelligen-
dum, quod omnes, & filios suos simul duxerit, quia istos tres
superiores successiue constituit coram Samuele, & isti erant
de septem. De alijs quoque quatuor, eodem modo intelli-
gendum est, quod non fuerint ducti simul, sed successiue, se-
cundum ordinem natiuitatis: nam si simul adducerentur, &
aliquem eorum Deus eligeret, non posset cognosci quis ille
esset: scriptura tamen simul illos posuit, ne cogatur de quo-
libet dicere ordinem tamen omnium ex tribus superioribus
iudicat.

*Cum septem filij Isai adducti fuerint ante Samuel, an inter eos
computetur Dauid.*

Q V A E S T. XXVII.

Q V A E R E T aliquis, an cum nominantur hic septem fi-
lij Isai, intelligatur in eis Dauid. Aliquis respondebit,
quod sic, quia septem solum erant filij Isai, & duæ filia, vt pa-
tet 1. Paralipom. cap. 2. scilicet. Eliab, Abinadab, Samma, Na-
thanael, Radai, Afon, Dauid, sorores autem fuerunt Sar-
uia, & Abigail. Oportet igitur, quod in his septem intelli-
gatur Dauid. Respondendum, quod non stat, quia dicitur
hic, quod Isai duxit 7. filios suos coram Samuele, & dixit
Samuel non elegit Dominus ex istis. Dominus tamen elegit

A David, ergo non erat de istis septem. Item, cum presentasset David istos septem filios Samueli, quaesivit Samuel, an aliquis superesset? dixitque Isai paruulum superesse, qui pascebat greges: ergo praeter septem erat ille paruulus. Item pater, quia in sequen. cap. dicitur, quod Isai habebat octo filios, & erat vir grandaeuus, ergo David non erat vnus de septem. Cum autem dicitur 1. Paralipom. cap. 2. quod erant. 7. filij Isai. Respondendum, quod scriptura non numerauit ibi eos complete: est enim iste modus scripturae, quod cum aliquid multoties refert, non describat, vt hic complete, sed alicubi plus, & alicubi minus, sic patet de filiis Saulis. Nam supr. cap. 14. ponuntur tres filij eius, scilicet Ionathas, Iesui, & Melchisua, & tamen 1. Paralipom. 8. cap. ponuntur quatuor filij Saulis, scilicet Ionathas, Esbaal, Abinadab, & Melchisue. E contrario autem fit in filiis Isai, quia hic ponuntur octo. & 1. Paralipom. cap. 2. ponuntur septem, sed in hoc nihil differt. *Et ait Samuel ad Isai, non elegit Dominus ex istis*, id est, nullus de istis septem a Deo eligitur, quia Deus elegerat Dauid, qui erat praeter istos septem. Non est autem intelligendum, quod Samuel dixerit sic, vt haberetur hic, scilicet non elegit Dominus ex istis, quia tunc oportebat, quod praesentati fuissent ei simul omnes filij Isai, tamen non fuerunt. Sed dicitur, quod non elegit ex eis, quia quilibet praesentabatur ei singillatim, & de quolibet dicebat, non elegit Dominus hunc, quia tamen scriptura noluit de quolibet per se enarrare, vt cuitetur prolixitas, dixit de omnibus sub clausula generali, non elegit Dominus ex eis. *Dixit Samuel ad Isai, Nunquid iam compleri sunt filij?* Subintelligendum est, quod praesentauit omnes septem filios suos Samueli successiue, qui erant tunc in Domo, & vsque ad extremum eorum non cessauit praesentare. Cum autem nullus eorum superesset praeter Dauid, qui erat in pascuis, desijt praesentare alios: nec dixit, quod nullus supererat, sed subticuit, quasi iam nullum filium haberet. Samuel autem admiratus est, quia Deus dixerat ei, quod de filiis Isai elegisset sibi vnum: nunc autem, omnibus inquisitis, nullus reperiebatur, ideo inquisiuit, an aliquis superesset de filiis. Causa autem quare Isai subticuerat prius non curando de Dauid, erat duplex. Prima, quia Dauid erat paruulus, & putauit, quod Deus non elegisset eum, & cum inter omnes maiores nullus aptus repertus fuerat, minus illum idoneum esse credidit. Secunda causa fuit, quia Dauid non erat tunc in Domo, sed manebat in pascuis: ideo non vocaret eum nihil dixit, quia aliud tempus erat, quo experiri posset si forte Deus illum elegisset. *Qui respondit, adhuc reliquus est paruulus*, scilicet Dauid. Vocauit eum paruulum, quia erat minimus fratrum suorum, & secundum veritatem, aetate paruulus erat: nam vix esset annorum 20. aut nondum illos compleuerat: & ob hoc reputabat Isai eum ineptum, vt ad regnum eligeretur. *Et pascit oues.* Iste enim, quia minimus erat, destinatus fuerat ad pascendum Gregem, nec erant alij fratres cum eo in pascuis, quia paucae oues erant, quas possidebat Isai, nec multis egebant pastoribus: sic enim dixit Eliab frater Dauid, Quomodo reliquerat pauculas oues in deserto? sequen. cap. Tres autem fratres maiores erant in castris cum Saule, quia erant viri fortes, & omnem virum fortem, & aptum ad Bellum, quem Saul videbat, iungebat sibi supr. cap. 14. alij autem fratres quatuor manebant in Domo vacantes alijs laboribus: Vnde cum Dauid missus est ad bellum, vt deterret quandam partem victualium fratribus suis, non reliquit Gregem alicui fratri suo, sed commendauit custodi, vt patet sequen. cap. *Et ait Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum.* Iussit hoc fieri Samuel, quoniam firmissime nouerat, quod verbum Domini, declinari non poterat, & quia ipse dixit, quod vnum de filiis Isai volebat vngi in regem, necesse erat, quod aliquis illorum esset, sed omnes abiecerat, praeter Dauid: ergo necesse erat, quod Dauid esset vngendus; ideo confidenter fecit eum vocari. *Nec enim discumbemus priusquam ille huc veniat*, id est, non sedebimus ad prandium, quousque veniat puer. Discumbere enim est federe ad sumendos cibos. Est autem intelligendum, quod cum Samuel immolasset vitulum in hostiam pacificam, plurima pars carniū cedebat ei in cibos, & quibus ipse voluisset illam daret. Nunc autem ipse vocauerat Isai, & filios suos ad cibum, vt comederent cum eo de sanctificatis, iamque omnia parata erant, vt Samuel pranderet cum Isai:

dixit tamen, quod non discumberet, quousque veniret Dauid.

Quare Samuel noluit discumbere, donec veniret Dauid.

Q V A R T. XXVIII.

QUARET aliquis, quare hoc dixit: nam restabat sibi tempus postea hoc faciendi. Respondendum, quod Samuel fecit hoc, vt incitaret Isai ad immediatè vocandum Dauid: iam enim hora prandij aduenerat, & fortè pascua aliquantulum ab vrbe distabant, ita, vt si Dauid vocandus foret, aliquanta mora contrahenda esset, ideo Isai, vt non grauaretur Samuel diu expectans cibos, volebat, vt nunc cessantes ab hoc cibus vacarent, postea autem ad hoc reliquum tempus esset: Samuel vero, vt mox Dauid vocaretur, ait. Non discumbemus; donec ille veniat. Sed tunc dicitur, cur tam festinanter hoc Samuel volebat? Respondendum, quod sollicitus erat circa mandatum Domini explendum, & in hoc erat sibi cibus, & potus, ita, vt interdum non curaret de cibus, vt expleret mandatum Dei. Ista enim est conditio virorum habentium zelum Dei: sic enim Christus, cum loqueretur ei Samaritana mulier ad Fontem, iam transierat hora ciborum, & discipulis afferentibus ei cibos de vrbe, atque exhibentibus, accipere nolebat, vt sermoni vacaret ad fraterinam edocendam, ita vt discipuli mirarentur, & putarent, quod aliunde cibos habuerat: sic patet Ioan. cap. 4. scilicet. Interea rogabant eum Discipuli eius, dicentes: Rabbi manduca. Ille autem dixit: ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis: dicebant Discipuli ad inuicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Iesus: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me, & perficiam opus eius. Samuel autem erat vir valde zelans pro Deo, ideo desiderabat explere mandatum istud velociter, maximè, quia ista vnctio honestius fit ante cibum, quam postea. Vnde dicit Nicolaus, quod debet fieri cum magna reuerentia, & salua ieiuna. Non est tamen intelligendum, quod debet esse salua ieiuna, ita, quod vngendus in regem salua tangi deberet, quia solum fundebatur oleum super caput eius, sed dicitur hoc ad honestatem, quia honestius quis facit opera quaecunque alicuius auctoritatis salua ieiuna, quam alijs. *Misit ergo, & adduxit eum*, scilicet ante cibum, eo, quod sic distinxerat Samuel. *Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie.* Describitur habitudo pueri in corpore: erat enim Dauid rufus, id est rubeus secundum litteram Hebraicam, scilicet, quia colore eius erat viuudus: & cum adhuc esset puer, teneritudo faciei hilarem colorem reddebat: erat autem pulcher aspectu, quantum ad totam habitudinem staturae, scilicet, quod quamquam non esset corpore magnus, sicut Eliab, erat tantum in proportionatae staturae; & omnia membra inter se consonabant, hoc autem facit hominem esse pulchrum, & non vultus teneritudo: erat enim facie decora, scilicet, quod colore eius erat viuudus, & hilaris, & pulchra habitudo faciei, & sic in omnibus erat Dauid bene se habens. *Et ait Dominus, scilicet, locutus est Deus Samueli, vt vngeret Dauid:* Ista locutio est intelligenda, sicut supra dicebatur, scilicet, quod loqueretur ei Deus solum immutans cor illius, & nulla vox, vel apparitio exterius fieret, vel, quod Angelus, sine aliqua effigie assumpta, loqueretur ei, & audiretur vox illa ab omnibus, vel saltem a Samuele, & Isai, & a praesentato: ceteri enim absistentes erant, vt dictum est. *Surge, & unge eum; ipse est enim*, id est iste est, quem ego elegi. Dicitur surge, id est incipe facere, quod debes: Nam surgere, vel egredi, in Sacra Scriptura interdum non significant aliquos actus, sed initium agendi: vel ponuntur ex modo loquendi idiomatis Hebraei: quodlibet enim idioma suam habet conditionem, & in quibusdam multa verba sunt ex conditione idiomatis, quae ad significandum nihil efficiunt: sic patet Deuteronom. cap. 20. scilicet: Qui est homo formidolosus, & corde pauido, vadat, & reuertatur in domum suam. Ibi enim ponitur vadat ex superabundanti, quia nihil aliud est vadat, & reuertatur, quam reuertatur solum. Sic etiam hic quamquam Samuel non iacet, tamen Deus dixit ei,

Surge,

Habitu
Dauid
qualis
erat.

F

A

Surge, ex conditione idiomatis Hebræi. Vel potest dici, quod, cum venit Dauid, sedebat Samuel, & tunc Deus dixit, quod surgeret, quia vnctio non debebat fieri iacendo, sed stando. Tulit ergo Samuel cornu olei, id est, accepit cornu, quod secum duxerat, in quo ferebat oleum ad vngendum. Et vnxit eum in medio fratrum eius, id est, fudit super caput eius oleum, præsentibus omnibus fratribus suis. In alijs autem non fiebat sic, quia, cum inquireretur de quolibet eorum, an Deus elegisset eum à cæteris, sequestratus erat, & Isai vocabat eos per ordinem: nunc autem Dauid coram omnibus vnctus est, eo quod iam nullus fratrum supererat, de quo inquiri posset. Etiam quia certissimè notum erat, quod Dauid esset vngendus. Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquo, id est, sedit spiritus Domini super Dauid, & fuit cum eo à die illa, & postea in omni tempore. In Hebræo dicitur: profecit spiritus Domini in Dauid, id est, fecit prosperari omnes actus Dauid, scilicet, quia semper postea prospere agebat in omnibus, ad quæ manum mittebat.

Quis spiritus Domini directus est in Dauid post vnctionem.

QVÆST. XXIX.

B

QVÆRET aliquis, quis spiritus Domini fuit iste, qui directus est in Dauid à die vnctionis. Aliquis respondet, quod ista est gratia gratum faciens, quæ tunc fuit infusa Dauid: sic enim accipitur spiritus Psalms. 50. Spiritum rectum innoua in visceribus meis, id est, da mihi nouiter spiritum rectificansem: Gratia autem est, quæ rectificat operationes nostras, & eas gratas reddit. Sed dicendum, quod non accipitur hic spiritus sic, quia Dauid tunc erat in gratia, cum vnctus est, non ergo daretur sibi tunc spiritus Domini, quasi de nouo. Iste tamen spiritus, de quo hic nouiter datus est, idè non accipitur pro gratia. Potest autem dici, quod accipitur hic spiritus Domini, pro spiritu Prophetiæ. Vocatur enim iste spiritus Domini, sicut patet supr. cap. 10. scilicet. Insuper in te spiritus Domini, & Prophetabis cum eis. Istum sensum sequitur Hieronymus, dicens, quod ab illa die fuit in eo spiritus Prophetiæ, & tunc cœpit Psalmos canere. Quod autem Dauid habuit spiritum Prophetiæ, patet. An verò habuit ante vnctionem, vel post, non apparet. Satis tamen Dauid, quod datus est in vnctione sua, quia, si ante hoc habuisset, cognouissent hoc fratres sui: & in isto scirent eum virum electum esse à deo. Constat tamen, quod hoc nesciebant, vnde nec reputabant eum esse aliquid: nec pater præsentabat eum inter cæteros fratres, tanquam de quo suspicaretur, quod electus esset, sed, vt velut nihil curans in pascuis eum relinquebat: datus est igitur sibi spiritus Prophetiæ: postea enim in die vnctionis suæ, & ex eo tempore cœpit Psalmos canere: constat enim, quod multos illorum, antequam regnaret, edidit, vt patet ex titulis suis. Fuit autem conueniens, quod daretur spiritus Prophetiæ regni nouiter vncto, quia sic factum est in Saule: nam ea die, qua vnctus est, insilijt in eum spiritus Domini, & Prophetauit cum cæteris Prophetis, supr. cap. 10. Aliter autem dici potest, quod quamquam verum sit, quod spiritus Prophetiæ tunc nouiter datus est Dauid: tamen hic non intelligitur de spiritu Prophetiæ: sed de spiritu roboris, vel fortitudinis, scilicet, quod ante hoc non erat Dauid fortis vir excellenter, scilicet non erat nimis audax ad pericula, nec corpore robustus: nunc autem datus est sibi spiritus fortitudinis, ita, vt nulla aduersa formidaret, sed omnia confidenter subiret: datum quoque est ei robur, vt magna, & ferocia viribus superare posset, & iste vocatur spiritus Domini, quia omne, quod à deo datur, & in nobis est, vocatur spiritus Domini, sicut declaratum est, supra cap. 10. Hoc etiam modo fuit Spiritus Domini in Saule, quia dicitur supr. cap. 11. quod insilijt spiritus Domini in Saul, quando audiuit verba virorum Iabes. Erat autem iste spiritus roboris, scilicet, vt non formidaret pugnare contra Ammonitas, & sic factum est ibi: nunc autem in Dauid directus est spiritus Domini, scilicet fortitudinis, & roboris, quia post vnctionem faciebat aliqua opera dura, quæ ante hoc nequaquam faceret: & quæ etiam nullus virorum auderet, scilicet, quod apprehendebat Leonem, vel Vrsū per maxillam, & suffocabat eos, vt patet sequen. c. fuit autem iste

spiritus in eo, quia erat multum necessarius ad pugnam, contra Philisthijm, & contra alias gentes, quas Dauid postea debellauit.

An spiritus Domini semper manserit cum Dauid.

QVÆST. XXX.

QVÆRET aliquis quomodo dicitur, quod spiritus Domini fuit directus in Dauid ab illa die, & in reliquo, id est, semper postea mansit cum Dauid: nam videtur, quod non semper manserit: quia gratia, quæ est spiritus Domini, non semper mansit, eo, quod gratia non consentit secum peccatum, Dauid tamen aliquando peccabat, ergo non semper erat in eo gratia. Aliquis respondebit, quod Dauid non peccabat mortaliter, nunquam enim peccauit nisi bis tota vita, vt patet infr. 3. libr. capit. 15. scilicet. Eò, quod fecit Dauid rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ: excepto Sermone Viriæ Hethæi. Sed dicendum, quod saltem, cum hic peccaret mortaliter, defereret eum spiritus gratiæ. Respondendum, quod hoc verum est, hic tamen non accipitur spiritus pro gratia gratificante, sed dato, quod accipere pro illa, satis stat, quia cum solum bis peccasset in tota vita, quia valde modicum est, reputatur quasi nunquam peccasse. Aliter autem dicendum, quod accipitur spiritus, pro spiritu Prophetiæ. Sed adhuc dicit aliquis, quod iste non fuit in Dauid omnibus diebus suis: non enim Prophetabat semper. Respondendum est, quod ad hoc, quod aliquis habeat spiritum Propheticum omnibus diebus suis, non requiritur, quod semper actualiter Prophetet, quia hoc impossibile est, quia sic nec cibum, nec potum caperet, nec sopori vacaret. Etiam non requiritur, quod spiritus Propheticus habitualiter semper maneat in Propheta: quia hoc etiam impossibile est, cum spiritus Propheticus non sit habitus, sed quoddam lumen raptim transiens per modum actus. Vnde non semper Propheta potest Prophetare, quando vult, sed solum quando irruit in eum spiritus Domini. dicitur tamen aliquem omnibus diebus suis habere spiritum Propheticum, si Prophetet, quamquam non continue: ita tamen, quod spiritus Propheticus nunquam totaliter ab eo recedat, postea non reuersurus. Et non solum isto modo dicitur habere spiritum Propheticum, sed etiam nunquam cessare à Prophetia, sic patet Numer. cap. 11. cum dicitur de 70. senioribus, quod cum requieuisset in eis spiritus, Prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Constat tamen, quod non semper habebant spiritum Propheticum secundum actum, vel secundum habitum, sic ergo de Dauid, quamquam enim non semper Prophetauit, quia tamen nunquam totaliter vsque ad mortem suam deseruit eum spiritus Prophetiæ, dicitur, quod semper fuit in eum spiritus Domini. Potest etiam intelligi, & magis propriè pro spiritu roboris, qui fuit in Dauid, vt supra dicebatur ex die vnctionis suæ, & iste mansit in eo omnibus diebus suis. Sed obijciatur, quod iste spiritus roboris non mansit semper in Dauid, quia, cum in quodam Bello descendisset Dauid cum seruis suis contra Philisthinos, quidam de Philistinis conatus est occidere Dauid iam deficientem, & occidisset, nisi fuisset ei in auxilio Abisai, vt patet infr. 2. libr. cap. 21. ergo iam non habebat spiritum roboris: Responderi potest dupliciter: vno modo, quod Dauid tunc haberet spiritum roboris, sicut prius habuerat: non est tamen sensus, quod illi, qui habent spiritum roboris, nunquam fatigentur, sed, quod per illum spiritum aggrediantur, & faciant maiora, quam alij viri: sic enim Dauid erat tunc robustus, sed nimis laborando in Bello illo defatigatus erat, eum autem iam deficientem aggressus est Philistheus, & sic faciliter potuisset eum occidere. Sic enim fuit de fortissimo inter viros Dauid, Eleazaro, qui, cum totus populus fugeret de facie Philisthinorum, ipse solus sustinuit impetum vnus aciei, percussitque Philistheos, donec deficeret manus eius, & obrigesceret cum gladio, in 2. libr. cap. 23. ergo ille fortissimus deficiebat, id est, fatigabatur: sic ergo Dauid, quamquam haberet spiritum roboris. Aliter dici potest, quod iste spiritus

D

E

C

F

A mansit in Dauid, omnibus diebus suis, scil. omnibus diebus, quibus pugnare debuit contra gentes: cum tamen cessauerunt Bella, & ipse inueteratus est, non mansit in eo spiritus iste. Nec solum hoc, sed etiam viribus naturalibus, & calore vitali destitutus erat, ita, ut cum operiretur vestibus, calefieri non posset, quousque quæsitæ est ei adolescentula, quæ cubaret in sinu eius, & calefaceret eum, infr. 3. libr. cap. 1. sic autem erat fortè in Bello illo, quia iam Dauid senuerat: sed primum melius est. *Surgensque Samuel, abiit in Ramatha, scilicet postquam vnxit Dauid, recessit in terram suam Ramatha: ibi enim habitare consueuerat, & proauis eius habitauerant.*

Quare Samuel non mansit cum Dauid ad erudiendum eum circa opera regalia.

Q V A E S T. XXXI.

B **Q** V A E R E T aliquis, Quare Samuel non mansit aliquanto tempore cum Dauid, ad erudiendum eum circa opera regalia, cum iam in regem vnctus esset: nam, cum Samuel vnxisset Saulem, dedit ei regulam viuendi, erudiens qualiter se deberet habere in rebus magnis, descendendo ad Dominum in Galgalam, & vocando illuc Samuelem, ut patet supr. cap. 10. Respondendum est, quod Samuel non debuit manere aliquanto tempore in Bethlehem, cum Dauid, & Isai, quia, cum quæsiuissent seniores Bethlehem de aduentu Samuelis, respondit, quod venerat ad immolandum Domino; si ergo pluribus diebus ibi maneret, suspecta esset mansio eius Bethlehemitis: possent enim aliquid de hoc cognoscere, & referre Sauli, ex quo sequeretur mors Samuelis, & Dauid, sicut timebat Samuel: non expediret ergo, quod maneret ibi Samuel aliquot diebus cum Dauid. De præceptis autem dandis ei, pro regali regimine, dicendum, quod non oportuit tunc dari, quia, quamquam Dauid vngeretur in regem, tamen immediatè non erat regnaturus, sed post mortem Saulis, quod magno tempore post futurum erat: idè non erat necesse tunc dari ei præcepta aliqua. De Saule autem secus fuit, quia ipse immediatè ut vnctus est, regnare cœpit: idè oportuit ei dari præcepta. Iosephus tamen 6. Antiqu. dicit, quod erudiuit eum timere Dominum, & obedire mandatis eius: sic enim regnum illius firmum esset, & praualeret contra omnes gentes. Hoc autem satis verisimile est, quia quamquam vnctus esset, si ad mala diuerteret, Deus non faceret eum regnare post Saulem, idè admonendus fuit, quod timeret Dominum. De modo tamen regali nihil proderat tunc instrui, quia non erat futurus Rex vsque ad magna tempora.

C *Spiritus autem Domini recessit à Saul.* Quia immediatè, ut vnctus est Dauid, directus est in eum spiritus Domini, constituens eum sibi regem, idè nihil habebat in Saule, propter quod mansurus esset in eo, sed mox recessit. *Et exagitabat eum spiritus nequam à Domino,* id est, cruciabat eum spiritus malus missus à Domino, scilicet. Deus dederat Dæmonem tanquam Tortorem Saulis: sic enim decens videbatur, ut, vnde spiritus Domini bonus recesserat, spiritus nequam subintraret. Dicit autem Iosephus 6. Antiqu. quod Saul quædam passiones, & Dæmonia comprehendendunt, suffocationes ei, & angustias inferentes, ita, ut medici ei salutis nullum remedium inuenerent.

Quis spiritus Domini recessit à Saule.

Q V A E S T. XXXII.

r. Opi. **Q** V A E R E T aliquis, Quis spiritus Domini fuit iste, qui recessit à Saule. Aliquis respondebit, quod fuit gratia, scil. quod tunc desijt esse gratus Deo. Sed hoc non stat, quia gratia non stat cum peccato, sed Saul peccauerat grauiter ante hoc, ergo iam non erat in gratia. Item, si ante hoc Saul esset in gratia illa, non recederet ab eo, quia gratia nunquam recedit ab aliquo, sed à nobis expellitur, quia gratia nunquam desinit, nisi per peccatum, cum necesse sit alterum eorum in nobis esse, sed peccatum per nos solum fit: ergo nos soli expellimus gratiam, & ipsa non recedit à nobis, sed ne-

D cesse est, quod hoc intelligatur de aliqua gratia gratis data, quam Deus dat, & tollere potest, cum voluerit. Aliquis dicet, quod intelligitur de spiritu Prophetico, quia iste spiritus Domini etiam datus fuit Sauli in die vnctionis suæ, supra c. 11. *Alia opin.* nunc autem auferebatur ab eo. Respondendum, quod non intelligitur hoc, quia non potest dici, quod recessit spiritus Domini à Saule, nisi ille semper esset in eo, sed spiritus Prophetiæ non fuit semper in Saule, sed solum datus est ei momentaneè in die, qua vnctus est ad hoc, quod cognoscere-tur, quod Deus erat cum eo: ergo non est iste spiritus, qui recessit ab eo. Si tamen aliquis proteruiat, dicens, quod Saul semper habuit spiritum Propheticum, vsque ad diem hunc, dicendum non stare, quia, si Saul ex die illo semper habuisset spiritum Propheticum, quando postea persequens Dauid, prophetauit coram Samuele in Naioth, non fuisset aliquid nouum, nec admirabile: mirari tamen sunt omnes, qui hoc viderant, & exijt in Prouerbum. Num & Saul inter Prophetas, ut patet infr. 19. ergo ante hoc non prophetauit Saul, & sic spiritus Propheticus nunquam mansit in Saule, sed momentaneè datus est ei die vnctionis suæ: & ad notandum hoc dictum est: Num & Saul inter Prophetas? supr. c. 10. dicitur, quod insilijt in eum spiritus Domini, & non dicitur, quod requieuit: ergo non fuit iste spiritus, qui recessit à Saule. Sed dicendum, quod iste spiritus erat roboris, scil. deus dedit Sauli spiritum fortitudinis, ut expugnaret hostes Israel, & iste spiritus primo datus est ei, quando pugnare debuit contra Ammonitas, quia tunc dicitur, quod insilijt in eum spiritus Domini, supr. c. 11. & cum haberet hunc, prosperabatur in omnibus Bellis, & quocumq; se verteret, superabat, supr. c. 14. nunc autem ablatus est ei iste spiritus fortitudinis, & post hoc iam cœpit esse timidus: vnde in Bello sequenti cum per 40. dies Goliath, exprobraret castra Israel, non ausus est Sauli illum aggredi, ut patet sequ. c. in Bello quoque ultimo, quod habuit contra Philisthinos, nimis timuit, ut patet infr. c. 28. f. Et vidit Saul castra Philisthym, & timuit, & expauit cor eius nimis. Apparet autem hoc magis, quia ille spiritus recessurus erat à Saule, qui nouiter transibat ad Dauid, sed spiritus Domini, qui directus est in Dauid, erat spiritus roboris, ergo iste erat, qui recessit à Saule.

Quomodo spiritus nequam vexabat Saulem.

Q V A E S T. XXXIII.

F **Q** V A E R E T V R vterius: Quomodo spiritus Domini nequam cruciabat Saulem, & quomodo consequens erat, quod recedente spiritu Domini à Saule, vexaret eum spiritus nequam. Respondendum est, quod spiritus iste Domini erat dæmon, & datus est in pœnam Sauli, ut vexaret eum, sicut faciunt dæmones in omnibus arrepticis. Iosephus autem dicit, quod pariebatur dæmonia, & suffocationes, scil. quod dæmon ita vexabat eum, quod videbatur suffocaturus illum: fuit autem datus iste dæmon ad pœnam Sauli, propter mala, quæ egerat. Etiam, ut inde magna verecundia sequeretur, quia dedecus erat, ut homo in regali celsitudine constitutus ad arrepticiorum deturparetur effigiem: grauior tamen erat Sauli pœna, quam dedecus, idè prouidit sibi circa pœnam, scil. quod quæreretur aliquis benè psallens in cithara, ut cum arripere-tur à dæmone, leuius toleraret: & ob hoc Dauid inquisitus est, ut patet infra. Ista autem dæmonia non semper cruciabant Saulem, sed aliquando arripiebant eum, & aliquando cessabant, ut patet infra. f. Quærant hominem scientem psallere cithara, ut, quando arripuerit te spiritus Dei malus, psallat manu sua, ergo non semper tenebat eum, sed aliquando rapiebat. Cum autem dicitur, an consequens esset, quod, cum spiritus Domini bonus recederet à Saule, inuaderet eum spiritus nequam. dicendum, quod non est consequens, quia poterat priuari quocumque spiritu, id est, quacumq; gratia gratis data, & tamen quod non arripere-t eum dæmon. Sed hoc fuit superadditum in pœnam eius, ut de peccatis suis aqualiter torque-retur.

Recedente Spiritu Dei, an consequens sit, ut inuadat spiritus nequam.

Quamdiu ista arreptio à Dæmonibus fuit in Saule.

Q V Æ S T. XXXIV.

QUÆRETUR ulterius, An ista arreptio à Dæmonibus fuit in Saule per totam vitam suam, vel si duravit magno tempore, aut breui? Respondendum est, quod non potest patere, an tota vita durauerit, quamquam satis rationabile est, quod durauerit, eo, quod dabatur ista pœna pro peccato Saulis: peccata autem eius non cessabant, sed quotidie augebantur in persequendo Dauid, ideo rationabile est, quod semper duraret. Constat tamen saltem, quod durauerit magno tempore, quia immediatè, ut Dauid est vnctus in regem, Dæmonia Saulem arripere incœperunt, cum dicatur hic, quod spiritus Domini recesserat à Saule, & exagitabat eum spiritus nequam. Hanc autem passionem aliquandiu tolerauit, cumque remedium nullum haberet, serui eius suaserunt ei, ut inquireretur homo bene psallens, & inquisitus est Dauid, qui aliquanto tempore mansit cum Saule, deinde redijt ad patrem suum, & rursus pascebat oves, sicut prius, seq. c. post hæc venit tempus Belli: & Dauid, superato Goliath, factus est Princeps virorum belli, ut infra cap. 18. Et post hæc aliquanto tempore prospere agens, accepit in uxorem filiã Regis. Sed adhuc post hoc Dæmonia arripiebant Saulem, & quadam die, cum Dauid psalleret coram Saule à Dæmone arrepto, accepit Saul lanceam, & conatus est transfigere Dauid cum pariete, infr. ca. 19. ergo adhuc spiritus nequam vexabat eum. Post hæc autem nunquam apparuit Dauid coram Saule, ut psalleret, eo arrepto: ideo non constat, an post hoc arreptus fuerit. Sed credendum est, quod sic. Dicitur autem hic, quod exagitabat eum spiritus nequam à Domino, id est, missus à Domino ad exagitandum eum. Dixeruntque serui Saul. Hic ponitur prouisiõ quædam ad ægritudinem Saulis: nam, ut ait Iosephus 6. Antiqu. mox, ut incurrit Saul hanc vexationem, conatus est à Medicis quærere remedium, qui responderunt hoc esse impossibile arte medicorum, sed dederunt quadam alleuiationem, scilicet ut quæreret aliquem psallentem coram eo, & sic leuius toleraret. *Ecce spiritus Domini malus exagitat te.* Hoc dixerunt serui Saulis, qui erant Medici secundum Iosephum, scil. ecce spiritus Domini, id est, Iam tu vides, quod ista ægritudo tua nõ est aliquis naturalis morbus, de quo arte Medicorũ sanari queas: sed spiritus Domini malus vexat te, ideo nõ possumus dare sanitatem, sed alleuiationem. Vocatur hic Dæmon spiritus Domini malus: Spiritus quidem, quia secundum naturam suam, Spiritus est, id est, substantia spiritualis, Domini autem, quia à Domino creatus est. Vel spiritus Domini, quia à Deo missus erat ad vexandum Saulem. Sic dicitur supra: Spiritus Domini recesserat à Saule, & exagitabat eum spiritus nequã à Domino, id est, missus à Domino. Vocatur autem malus ad distinguendum, ne intelligatur pro Spiritu sancto, quia, si dicatur spiritus Domini, nihil addendo, intelligitur de Spiritu sancto. Sic patet Sap. c. 1. scil. spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Vocatur autem Dæmon spiritus multipliciter: aliquando vocatur spiritus Domini malus, vel nequam: & sic accipitur hic. Aliquãdo vocatur spiritus immundus: sic patet Matth. c. 11. scil. cum spiritus immundus exierit ab homine. Aliquando vocatur spiritus solum: sic patet inf. 3. lib. c. 22. cum Dens loqueretur, quis deciperet Achab, & vnus daret vnã sententiã, & alius aliã, dicitur. Egressus est spiritus, & stetit coram Domino, & ait. Ego decipiam illum. Vocatur autem hic spiritus Dæmon, qui aliquãdo corã Domino stat, sicut habetur Iob. c. 2. scil. Factum est autem, cum quadam die venissent filij Dei, & starent corã Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in cõspectu eius. *Iubeat Dominus noster Rex.* id est solum iubeat Rex, quod inquiratur sibi homo bene psallens, quia serui sui inquirent, & leuietur cruciat⁹ eius. *Et serui tui, qui coram te sunt.* Dicitur de seruis illis, qui erant corã Saule, quia aliqui, qui serui sunt, qui nõ astabant ei, sed veniebant ad iussu eius, quancumque ipse præciperet, & isti non habebant curam aliquam de rebus regis, nisi quatenus eis iubebatur. Alij autem erant, qui semper astabant Regi, ut illi, qui erant in camera eius, & quibus ipse familiariter colloquebatur: sic enim dicitur Hester. c. 1. de septem Eunuchis Principibus Persarum, qui semper videbant faciem regis, & post eum residere soliti erant: ideo isti habebant curam de rege, & procurabant

eius negocia: vnde ipsi iuerunt ad introducendum Reginam Esther coram eo, ut patet eo. ca. sic dicitur hic, quod serui eius, qui erant coram eo, id est, videbant semper vultum eius, & erant in camera sua, quærant hominẽ, qui sciat psallere, eo quod ad istos pertinebat regio defectus tegere, & de remedio prouidere. *Quærat hominem scientem psallere cithara.* id est, sci. ntem excellenter psallere, quia inuenire aliquem, qui solum psallere sciret, facillimum erat, sed, quod sciret excellẽter psallere, erat difficile, & hoc erat dignum inquisitione. Apparet hoc, quia inquirebatur iste Citharista. ut in præsentia hui⁹ gaudij, quod ex cantu caperetur, fugeret omnis dolor, vel leniter toleraretur, & quia non potest tristitia præsens expelli, vel leniri, nisi per magnam delectationem, necesse erat, quod delectatio illa ex cantu esset excellens: non poterat tamen esse excellens, nisi iste psallens esset valde eruditus. Quomodo autem vna delectatio non potest tolli per aliã, nisi illa sit magna: vel tristitia per delectationem, declarat Arist. 10. Ethic. dicens, quod leuis est illa delectatio, in cuius præsentia altera sentitur, sicut est de ludo athletarum, & cibo frugum, siue leguminum. Hoc autem considerauerunt serui Saulis: ideo inquisierunt ei excellentem Citharistam, scil. Dauid. Dicitur autem hic de Cithara, non quod istud instrumentum haberet specialiter vim expellendi Dæmones de corporibus obsessis magis, quã alia, sed quia fortè istud erat cæteris iocundius tempore illo. *Ut quando arripuerit te spiritus Dei malus,* scil. non tenebat eum semper Dæmon, quia breuiter eum exanimasset duris cruciatibus, sed interdũ eum arripiebat, sicut fit in cæteris arrepticijs. *Psallat manu sua,* id est, percutiendo citharam manu. Non dicitur hic, an in vocere psallere deberet, quia interdũ Dauid in voce canebat, & plectro Citharam tangens. Hic tamẽ videtur, quod solum manu psallebat. *Et leuius feras.* id est, tũc alleuiabitur dolor tuus. Intelligebant isti, quod præsentia Citharistæ, nõ ita diuẽ torqueretur Saul, & sic fiebat: quia infra dicitur, quod, quãdo spiritus malus arripiebat Saul, tollebat Dauid Citharam, & leuius habebat, & refocillabatur, & recedebat ab eo spiritus malus. *Et ait Saul ad seruos suos.* Vidit enim quod rectè loquebatur, ideo consensit, quod inquireretur sibi aliquis psallens, & iussit hoc. Et dicitur, quod locut⁹ est ad seruos suos, scil. ad illos, qui erant in cõspectu suo, & ei familiariter deserviebant. *Prouidete mihi hominem bene psallentem,* id est, inquirete mihi hominẽ bene instructum in arte Citharistica. *Et adducite eum ad me,* i. ut stet in cõspectu meo, quando arreptus fuero, & psallat. *Et respondens vnus de pueris ait,* Immediatè ut locutus iuit Saul, responsum est sibi, quia quidam de pueris illius nouerat Dauid, qui erat optimus Citharista. Dicunt Hebræi, quod iste fuit Goeth, qui erat principalis inter famulos Saul. Et dixit hoc ex odio, quia iam habebat exosum Dauid, & sic quærebat, ut staret in præsentia Saulis, cum à Dæmone affligeretur: ut à Saule, vel à Dæmone ipsum agitante occideretur, & ideo ipsum cõmendauit nõ ad bonum Dauid, sed, ut malum inde sequeretur. Huic opinioni consentit Nicolaus, & confirmat eã, dicens, & ob hoc iste Goe, addidit aliquid in laudibus Dauid, quod nõ videbatur verum; nam dixit eum esse virum Bellicosum, qui adhuc erat iuuenis. Vnde & Saul dixit ei, postea seq. cap. non vales resistere Philisthæo isti: quia puer es: sic enim faciunt homines maligni cõmendando eos, quos oderunt, ut in aliquo casu, sub specie boni eos confundant. Sed deus frequenter eorum inlidias conuertit ad bonum illorum, quibus insidiantur: quia non est scientia, nec potestas contraponum: sicut deus malitiam fratrum Ioseph inuidendo ei, ne dominaretur ipsis, cõuertit in bonum, quia per hoc fuit exaltatus in Egypto, & fratres sui coacti sunt adorare ipsum. Sed istud non est satis verisimile, quia non patet, quod iste esset Goe, & dato, quod esset Goe, non est verisimile, quod odio haberet dauid, quia nondum suberat aliqua causã, propter quam eũ haberet exosum. Nam & in prima vice, qua Goe denunciãuit se vidisse dauid, apud Achimelech: non fecit hoc, quasi dauid haberet exosum, vel Achimelech; sed ut placeret Saul: nam sciebat, quod Saul nimis desiderabat persequi dauid. Nunc autem nondum venerat dauid ad Saulem, nec erat aliqua causã odij: cur ergo Goe loqueretur ista ad malum dauid? Item non stat, quod ista dicerentur ad malum dauid, quid non videtur, quomodo ex hoc aliquid malum sequeretur dauid, sed potius magnum bonum, quia dicitur infra, quod dauid stetit ante Saul, & ille dilexit eum nimis, & factus est armiger eius.

Opinio
Hebra-
orũ, &
Nicol.

Quod
Dauid
laudatus
est
à quo-
dã eũ
odiẽte.
F

A

misitque Saul ad Isai dicens: stet David in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis mei. Cum autem dicunt, quod hoc faciebat Goe, ut David occideretur à Saule, vel à Dæmone, qui exagitabat eum: habent incentiuum ab eo, quod dicitur infra 19. cap. scilicet, quod cum psalleret David coram Saule, apprehensa lancea, conatus est Saul configere David cum pariete. Sed hoc non stat, quia non fecit hoc Saul propter Dæmonem, à quo vexabatur: sed quia desiderabat valde occidere David. Et post hoc omni tempore, persecutus est eum fugientem per desertum, & colles, ut patet ex prosecutione huius libri. Item confirmatio Nicolai in hoc non stat, scilicet, quod iste puer mentitus fuerit laudando David, dicens eum esse virum bellicosum, quia nondum erat vir. Respondendum est, quod iste nihil mentitus est: nam non habebat colorem mentiendi, quia cum David compariturus esset coram Saule, si reperiretur falsum, quod iste dixerat, puniretur: ideo non est verisimile, quod falsa nunciauerit regi, etiam si inuidia torqueretur. Quod autem David tunc esset vir Bellicosus, satis stat: quia non vocatur vir bellicosus ille solus, qui ætatis maturæ est, & bella nouit, sed quicumque robore excellens est, & facit opera fortia. sic autem erat de David, quamquam esset iuuenis, quia erat fortis robore, & faciebat opera admiranda, & erat ad Bellum aptissimus. Item non stant aliquo modo ea, quæ dicta sunt, quia iste non poterat esse Goe: nam Goe erat Pastor, ut patet infra cap. 21. scilicet quod erat potentissimus Pastorum, sed iste, qui locus est hæc, erat vnus de familiaribus Saulis, qui stabant semper coram eo, ergo non erat Goe. Patet quia supra dicitur, iubeat Dominus Rex, & serui tui, qui coram te sunt, querant hominem scientem psallere. *Ecce vidi filium Isai Bethlehemitum.* Hoc dixit ille puer Saulis zelo bono concitatus, quia viderat David esse magnum Citharistam, & virum omni probitate laudabilem, qualem coram regibus stare decebat, ideo dixit Regi, quod illum adduceret, & rex consensit.

*Deus permisit David vocari, & stare ante Saul, & pati acerri-
mas persecutiones ad maiorem exal-
tationem.*

Q V A E S T. XXXV.

C

QUÆRET aliquis, Cum David tam graua mala passus sit ex familiaritate Saulis, cur Deus permisit eum vocari, & stare coram Saule. De malis patet, quia persecutus est eum Saul accerrimè, quod non fecisset, si semper ei fuisset incognitus. Respondendum est, quod Deus faciebat hæc, ad maiorem exaltationem David, & ad instructionem eius: ipse enim vnctus erat in Regem, & regnaturus erat post Saulem: si tamen semper mansisset in habitu Pastoralis, vsque ad mortem Saulis, fuisset postea ineptus ad Regem, quia status Regis requirit scientiam principandi, & mores valde dissonos à Pastoralis conuersatione: ideo debuit exercitari David ibi, ubi posset mores regales addiscere, & induere animum Regis. Hoc autem erat in communicatione cum Regibus, & magnis viris: ideo expediens fuit, quod David maneret cum Saule. Item David, cum non esset de progenie Saulis, & esset post eum regnaturus, non posset hoc fieri, nisi viribus arriperet sibi principatum populi tollens de Domo Saulis, sed difficile valde erat, inuito toto populo, Principatum transire ad David: difficilius quoque sustineri in manu eius, quia violentum non est perpetuum: ideo debuit principatus regalis aliter acquiri à David: si tamen ipse fuisset semper in conuersatione pastorum, nunquam populo cognitus, non conciliasset sibi fauorem populi, ut mereretur principatum: nunc tamen ex communicatione, quam habuit in Domo regia, promeruit fauorem totius populi. Nam Saul constituit eum Principem virorum Belli, & sæpe pugnans contra Philistinos in omnibus prospere agebat, ita, ut post mortem Saulis, ipso non petente regnum, totus populus eum in Regem peteret, infra 2. lib. c. 5. quæ nunquam accidissent, nisi per communicationem in Domo Regis conciliasset sibi fauorē populi: ideo expediens fuit David, quod vocaretur à Saule. Cum autē obiicitur, quod ex hoc passus est magnā aduersitatē Saulis. Responderi potest, quod Deus interdum infligit homini pœnam ad instructionem suam: & in hoc potius ei gratiam fa-

cit, cum ex hac pœna magna insurgat vtilitas: sic enim fuit in David, quia persecutio, quam sustinuit à Saule, fecit eum fortio-rem virum, & magis aptum ad tolerandum dura: iustificauit quoque illum magis, & notificauit regnum eius post mortem Saulis: nam ex hoc, quod Saul persecutus est tam iniquè David, & incidit bis in manus eius, nec eum voluit percutere David: apparuit nimis iustum fore, & innocentem David. Nam potuisset eum occidere in spelunca in monte Engaddi, cum abscidit extremitatem pallij eius, sed noluit infra 24. cap. Iterum quoque introiit in castra Saulis, dormiente ipso, & accepit David lanceam, quæ erat apud Saulem, potueratque eum configere, sed noluit infra cap. 26. Ex his autem nimis claruit iustitia David toti populo, unde & ipse hostis suus Saul eum laudauit, dicens: Iustior tu es, quam ego: tu enim mihi tribuisti bonum, ego autem reddidi tibi mala: & nunc scio, quod certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël infra cap. 24. expediens ergo fuit David hanc experiri aduersitatem. Aliter posset responderi, quod iste aduentus ad Saulem non fuit occasio immediata, nec mediata aduersitatum, quas passus est David à Saule, quia, cum nunc vocatus fuisset, stetit aliquo tempore coram Saule: deinde rediens in domum paternam, rursus ut primo custodiebat oues: & tunc, adueniente bello contra Philistinos, misit eum pater ad visitandos fratres, occiditque Goliath: cumque laudaretur à fœminis propter victoriam illam, suscitatus est lior Saulis contra ipsum, & ex hoc habuit locum persecutio infra ca. 18. vocatio ergo ista David à Saule nihil ad persecutionem suam contulit, etiam si ei omni tempore astitisset, nisi occidisset Goliath. *Scientem psallere.* id est, iste David sciebat excellenter psallere, scilicet quod non reperiretur ei tunc similis citharista: nam si esset de quolibuscunque, non fuisset citatus à rege.

An David habuerit scientiam psallendi per diuinam infusionem, vel per doctrinam.

Q V A E S T. XXXVI.

QUÆRET aliquis. An David habuit scientiam psallendi per diuinam infusionem? Ratio autem dubitandi est, quia ipse erat excellentissimus citharista, & sicut spiritum prophetandi & canendi hymnos à Deo accepit in vnctione sua, ita quoque accipere potuerit scientiam psallendi. Respondendum est, quod de scientia componendi hymnos, & cantica, manifestum est, quod eam David à Deo affectus fuerit, quoniam secundum hanc Prophetam dicebatur, & canebat aliqua, quæ non poterant comprehendere humana doctrina, sed per inspirationem. De arte autem psallendi secus est: quia hanc poterat ingenio suo assequi, vel per eruditionem, sicut alijs inest. Dicendum tamen, quod hoc poterat habere per inspirationem, quia quilibet habitus doctrinæ, prudentiæ, vel artis, potest à Deo infundi: sic est de habitu citharistico. Nam, si Dæmones facere possunt, ut ille, qui numquam nouit citharizare, subito optinè citharizet, facilius Deo hoc suberit. Quod autem Dæmones hoc possint, patet, quia interdum aliqui arrepticij à Dæmonibus visi sunt, qui priusquam arriperentur, nihil omnino musicam nouerant, nec ipsa quidem musica organa cognoscebant, & cum arriperentur, optimas faciebant in cithara, vel alio instrumento armonias, velut, si in hac essent arte peritissimi. Deo ergo facilius erit, ut det alicui scientiam citharizandi: quod esse potuit de David. Et si hoc concedamus, dicere debemus, quod in die suæ vnctionis, cum primo directus est in eo spiritus Domini, aduenit sibi omnis spiritus, scilicet spiritus roboris, & prophetiæ, & citharizandi ad canendum propheticos hymnos. *Et fortissimum robore.* Vocatur David fortissimus robore, non quod ex habitudine corporis sui valde magnas haberet vires, sed quia requieuerat in eo spiritus Domini, quia erat spiritus roboris: manifestum autem erat robur David multis Israëlitis: nam post vnctionem suam sæpe, cum esset in pascuis, leonem apprehendit, & vrsum per maxillas, & suffocabat eos, eruens prædam de ore ipsorum, ut patet seq. c. Putabant autem Israëlita istud robur David esse à Deo: unde dixit iste puer Saulis: & Dominus est cum eo, id est, habitat in eo: & omnia quæ facit, à Deo facit. *Et virum bellicosum.* Non vocatur David vir bellicosus, quasi haberet

Ad confirmationē Nicol.

D

E

F

A haberet peritiam bellandi per frequenter peritiam bellicorum : nam nunquam fuerat in bellis, sed vocatur bellicofus, id est, ad bellum aptus, eo quod erat vir robore fortis. Et prudentem in verbis. Prudentia non solum attenditur in verbis, sed etiam in factis, quia prudentia non est specialiter directiuum alicuius operationis, sicut habitus artium determinantur ad certa obiecta, & actus : sed est prudentia regulatiua omnium eorum, quae pertinent ad totam vitam, vt patet. 6. Ethic. Et quia operatio est maior pars vitae, quam verbum : magis se extendit prudentia ad operationem, quam ad sermonem. Vocauit tamen iste puer Dauid prudentem in verbis, id est, lepidum, vel facetum : hoc enim nimis conueniebat hominibus, qui regibus altant, in quorum sermone nihil rusticitatis apparere debet. Hoc autem Dauid specialiter à Deo consecutus est, quia prae-ter consuetudinem pastorum est : licet enim interdum quidam de pastoribus ingenio valeant, rudes tamē eloquio sunt, cum non duxerint in consuetudinem verba polite. Dauid autem consecutus est ornatum dicendi, quod pertinet ad artem oratoriam, quia Deus infuderat ei spiritum propheticum, & potissime pertinentem ad partem hymnicam. Hæc autem pars magnos rhetoricos flores habet : & sine dulcedine eloquij non fit, ideo ex hoc aliud habuerat, quod in verbis suis sententiosus, & dulcis appareret : & ob hoc vocauit eum puer iste prudentem in verbis. Et virum pulchrum. Erat enim Dauid rufus, & pulcher aspectu, decoraque facie, ita, vt vulsus eius insipientibus iocundus foret. Omnia hæcerant in Dauid, & nihil puer iste mentitus est. Expressit autem hæc omnia, & non solum artem citharisticam, quia licet propter artem citharisticam quaereretur, tamen accumulatio desiderabiliorem eum faceret. Hæc autem valde conuenientia erant, & vtilia regibus, scilicet habere viros robustos, bellicosos, pulchros, verbo prudentes. Vnde Saul persuasus his verbis, fecit eum vocari illico, inuenitque gratiam magnam in oculis eius propter istas probitas. Et Dominus est cum eo, id est, habitat in eo, & dirigit eum in omnibus operibus : ex quo innuere volebat iste puer Saulis, quod omnia hæc consecutus fuerat Dauid, quia Deus erat in eo.

Quomodo scit iste, quod Deus esset in Dauid.

QVÆST. XXXVII.

C **QVÆRET** aliquis, Quomodo sciebat istud puer, quod Deus erat in Dauid? Respondendum est, quod secundum naturam, omnis operatio reducenda est in aliquam causam, & cum vna non sufficit ad operationem, reducendum est in aliam causam superiorem : sic etiam in Dauid apparebant aliquæ operationes, quare ipse non poterat esse sufficiens causa : sicut in prophetando quantum ad compositionem hymnorum. Nam canebat aliqua, quæ nullus homo, nisi à Deo inspiratus, scire posset; ideo arguebatur, quod Deus inspirabat. Item apparet hoc ex operibus roboris, quia faciebat aliqua tam admiranda, vt nullus ea facere posset, nec etiam aggredi. Quis enim leonem, & vrsū aggredere, & suffocare eos? potissime cum esset tantæ teneræ ætate : nam vix erat annorum 20. Dauid cum hæc faciebat in pascuis; oportebat ergo reduci istam operationem in aliquam causam superiorem, scilicet in Deum, & sic Deus indicabatur esse cum illo. Item homines, qui concedunt prouidentiam, & credunt res nostras à Deo dirigi, putant, quod, quando alicui prospera eueniunt, hoc à Deo fit : ideo quando alicui homini prospera eueniunt, dicunt Deum esse cum illo : quod quidem verum est, scilicet quia ista non proueniunt homini, nisi Deo volente : aliquando tamen eo propitio, & aliquando eo irato : puer autem iste Saulis videbat, quod omnes operationes Dauid dirigebantur, & omnia prosperabantur ad quæcunque misisset manum, ideo arguebat Deum esse cum illo. Ista autem sententia semper fuit omnium hominum, qui aliquid attribuerunt prouidentia: & nunc sic est. Sic patet Genesi 34. cap. vbi dicitur de Ioseph. Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens, habitauitque in domo Domini sui, qui optime nouerat Dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret ab eo dirigi in manibus illius. Ecce qualiter indicabat Ægyptius Deum esse cum Ioseph propter prosperationem : Moyses quoque idem asseruit. Et sic fuit de

D Dauid : nam, cum omnibus diebus suis prospere egerit, apparebat Deum esse cum illo. Misit ergo Saul nuncios ad Isai. scilicet placuerunt valde ista verba Sauli, eo quod tantum fuerat Dauid; misit ergo illico pro eo. Misit ad mo Dauid filium tuum, qui est in pascuis. Noluist Saul, inuito Isai, tollere ei filium suum, ideo misit ad patrem : mittebat autem, quod veniret Dauid coram Saule, non quasi semper staturus coram illo, sed quasi aliquid breuitur acturus : quod pater : quia postquam stetit Dauid in conspectu Saulis, & inuenit gratiam in oculis eius, misit Saul ad Isai, dicens : Stet Dauid in conspectu meo : si tamen à principio petiuisset eum, vt staret semper coram illo, non mitteret denuo Saul ad Isai, dicens : Stet Dauid in conspectu meo. Dicitur hic, qui est in pascuis, ad differentiationem aliorum, quia nemo de alijs pascebat gregem : nam tres filij maiores vacabant Bellis cum Saule, vt patet sequenti capit. Alij autem quatuor iuniores alijs operibus inlisterant, solo Dauid manente in pascuis : vnde ea die, qua in regem vngi debuit, ceteri fratres in domo erant, ipse autem in pascuis, & inde adductus est supra in littera. Tulitque Isai Asinum plenum panibus, id est, onustum panibus. Vel, secundum alios dicitur, Asinus plenus panibus, id est, corium asini in modum scuti plenum panibus. Sed primum melius est, scilicet, quod onerauit Isai vnum Asinum plenum panibus, & misit eum ad Saulem : cum enim Isai missurus esset filium suum ad Saulem, noluit eum vacuum mittere : nam inhonestum videbatur, quod apparet vacuum coram rege : nam sicut Deus iusserat, quod non apparet homo vacuum coram eo, vt patet Exod. 23. & 34. cap. ita in magnis Dominis videbatur, quod nemo coram eis deberet vacuum apparere : misit ergo de eo, quod habuit munusculum regi. Et lagenam vini. Misit enim Isai omnia, quæ necessaria erant ad cibum & potum. Est autem lagena nomen vasis. An verò sit paruum vas, vel magnum, non apparet : potissime, quia in Hebræo, nomen, quod hic ponitur, est æquiuocum ad vitem, & ad vas quodcunque. Apparet tamen, quod debeat esse vas aqualiter magnum, sicut vter, quia dicitur Isai. cap. 5. Decem iugera vinearum facient langunculam vnum : & 30. modij sementis facient modios tres. esset hic lagena, vter, vel aliquod magnum vas. Et Hædum de capris vnum. Intelligendum est de hædulis parue ætatis, quia tunc dulcissimi saporis sunt; cum verò increuerint, fœtidi, & insipidi sunt. Misit per manum Dauid filij sui Sauli, id est, hæc misit, vt Dauid offerret illa Sauli ex nomine patris sui.

Quare Isai paruum munus obtulit Sauli, cum non esset pauper.

QVÆST. XXXVIII.

F **QVÆRET** aliquis, Quomodo Isai destinauit regi tam paruum munus, & indignum rege? Aliquis respondebit, quod hoc faciebat ex paupertate : nequibat enim maiora offerre. Sed hoc non stat : quia Isai erat vir diues, & honoratissimus inter omnes Bethlehemitas, ideo potuisset maiora offerre munera. Item, dato, quod diceremus fuisse virum pauperem Isai, potius debuisset nullum offerre munus, quam aliquid præstare tam indignum regi. Dicendum igitur, quod Isai diues erat, & potuisset maiora offerre munera, & offerendo hæc, non putabat aliquid indignum offerre regi, sed munus satis laudabile, & secundum rem sic erat. Nunc autem esset aliquid vilissimum talia offerre regi : maxime, si offerret aliquis vir non parui status. Ratio differentia est inter tempus istud, & illud : quia tunc erant secula rudia, nec tantum aestimabantur principatus, nec deuenerant homines in tantam ambitionem honoris, & iactantiam, sed simplici victu, & veste contenti erant, etiam si essent viri magni principatus : ideo id, quod modicum est nunc, apud illos tanquam aliquid magnum aestimabatur : quia nondum illis tanta opum possessio erat, nec tam immensa honoris possidendi cupido. Fuerunt igitur munera temporis illius parua, quæ tunc tanti aestimabantur, vt nunc ea, quæ clarissima sunt. Quod patet : quia Samuel propheta priusquam Saul regnaret, erat index, & princeps in toto Israël : Saul tamen, & puer eius volebat offerri ei in munus aliquem panem, vel parum de moneta : vnde, quando puer Saulis iuuenit in manu sua quartam partem stateris, id est, sicli, dixit Saul, quod darent cā Samueli, & tñ illud valde modicum

A modicum erat quia quarta pars ita teris non valeret ultra quinque morabitinos, ut declaratum est sup. cap. 9. existimabant tamen Saul, & puer eius illud esse dignum munus. Item, cum mitteret Isai ad tribunum, qui erat princeps mille virorum, sub quo militabant filij sui, munera: obtulit decem formellas casei, id est, decem caseos valde paruos, ut dicitur sequenti. c. & tamen illud valde paruum erat, ut alicui tribuno offerretur: conditio tamen temporis illud patiebatur. *Et venit David ad Saul, scilicet ferens munera. Et stetit coram eo.* scilicet offerendo illa. Etiam stetit coram eo, scilicet manendo ibi aliquanto tempore, quousque mitteret Saul ad Isai nuncios, quod vellet apud se tenere David. *At ille dilexit eum nimis.* scilicet Saul dilexit David valde, eo quod erat vir probus in omnibus: & satis consolabatur ex presentia eius, quia cum eum Dæmon arripere, psallebat David, & Saul lenius habebat, atque recedebat ab eo spiritus malus. Ista autem magna dilectio Saulis ad David postea in atrocissimum odium versa est, eo quod concepisset liuorem Saul de David, & metum quemdam, ut patet infr. 18. cap. *Et factus est armiger eius.* id est, fecit enim Saul armigerum suum. In hoc enim ostendit affectionem suam, quia dedit ei officium familiaritatis, scilicet quod esset armiger illius. Stabat quoque semper coram illo propter artem citharisti causa. *Misitque Saul ad Isai.* Cum enim stetisset David in conspectu Saulis, & placuisset ei, voluit eum semper secum tenere, & quia adduxerat eum non tanquam semper mansurum secum, sed ut aliquid breuiter facturum. Misit ad patrem eius, ut permitteret eum manere apud se, & hoc, ne pater expectaret eum, tanquam illico rediturum: Etiam ut oves, quas David pascebat alteri committeret, tanquam, eo nunquam redituro ad pascua. *Stet David in conspectu meo,* id est, maneat semper apud me. *Inuenit enim gratiam in oculis meis.* id est, est mihi gratus, & delectat me, quod hic maneat. Quod aliquis inueniat gratiam in oculis alterius, est, quod aspectus eius sit alteri delectabilis, & omnia, quæ agit, illi grata sint. Sic enim homo inuenit gratiam in conspectu Domini, quando in charitate est, quia tunc eius opera sunt accepta Deo, & omnia, quæ egerit, tanquam recta à Deo iudicantur: & ista est gratia gratum faciens. Cum quis autem non inuenit gratiam in oculis alterius, tristis est illi visio eius, & homines fugiunt tales aspectus. Erat igitur iocundum Saul videre David, quia inuenerat gratiam in oculis eius.

Quare Saul permisit David à se recedere, cum ex eius presentia dolor eius mitigaretur.

Q V A E S T. XXXIX.

C **Q** V A E T aliquis. Cum David inuenisset gratiam in oculis Saulis, & ex eius presentia leuiabatur morbus illius, atque recedebat Dæmon, cur permisit postea eum à se recedere. Aliquis forte dicit, quod non recessit, quia Saul dixit: *Stet David in conspectu meo,* id est, maneat semper coram me. Sed hoc non stat: quia post istud factum est Bellum, quod habetur sequenti cap. 2. & tunc Isai misit David, qui custodiebat Gregem ad fratres suos in Bellum. Et patet, quia dicitur infr. sequenti capit. Abijt ergo David, & reuersus est à Saule, ut pasceret gregem Patris sui in Bethlehem. Ergo permisit eum Saul à se recedere. Aliquis forte respondebit, quod hoc factum est, quia Saul iam fuerat liberatus à morbo, & quia ob hoc David erat in conspectu eius, ut cum à Dæmone arripere, psalleret, permisit eum redire ad patrem suum, & tunc custodiuit oves, ut prius. Sed falsum est, quia etiam post illud Bellum, de quo sequenti. capit. arripiebat Saul à Dæmone, quia infr. cap. 19. dicitur, quomodo Semel arrepto Saule à Dæmone, David psallebat coram eo, & accepta lancea, voluit eum Saul configere cum pariete: ergo nondum morbus desierat. Respondendum est, quod Saul dilexit David, & voluit, quod semper staret coram eo, quia delectabatur ex presentia eius: adueniente tamen bello, de quo sequenti capit. quia necesse erat, quod Saul vacaret operi bellico iam abstinens à delectationibus citharizandi, crediditque David, quia puer erat, ineptum esse ad Bellum: ideo permisit eum redire in domum patris sui, usque in finem belli, postea rediturum ad officium suum pristinum, ut staret coram Saule. Et tunc potuit pater suus mittere eum

ad pascua, sicut prius: & deinde ad visitandos fratres in Bello. Penitus tamen non permiserat eum à se recedere Saul, quia semper illo opus habebat propter ægritudinem suam. *Igitur quandocunque Spiritus Domini malus arripiebat Saul.* scilicet non erat iste cruciatus continuus, sed per temporum intervalla, sicut fit in omnibus alijs arrepticij. *Tollebat David citharam,* scilicet quia in illa peritus erat, & nouerat alia musica organa: nam ipse dicit: In psalterio decachordo, psallam tibi. In cithara tamen magis assuetus erat, & hanc manu tenebat cum Saul arripere. *Et percutiebat manu sua.* scilicet ad reddendum sonitum. *Et resocillabatur Saul.* id est, quiescebat, quia delectatio armoniarum aliquantulum minuebat vim doloris. *Et lenius habebat.* id est, alleuiabatur aliquantulum, scilicet quia in presentia magnæ delectationis armonicæ, non poterat tota tristitia percipi, sicut sentiretur, nulla presente iocunditate. *Et recedebat ab eo spiritus malus.* scilicet, non solum leuiabatur dolor, sed etiam alleuiabatur pro tunc, quia recedebat spiritus nequam à Saule.

An Dæmones possent eijci de corporibus virtute melodiae, vel alicuius alterius rei.

Q V A E S T. XL.

Q V A E T aliquis circa hoc, An Dæmones possent eijci de corporibus aliqua virtute melodiae, vel aliarum rerum. Et videtur quod sic, quia dicitur hic, quod recedebat ab eo spiritus malus psallente David. Item Tobia. 6. Dixit Angelus Raphael de icore piscis, quod, si super carbones ponatur fumus eius, extricat omne genus Dæmoniorum, siue à viro, siue à femina: sed odor fumi non est maioris efficaciae, quam melodia, quin potius è contrario: quia melodia est aliquid magis spirituale, quam fumus, & magis conueniens cum natura Dæmonis: ideo potius in eum agere poterit, quam fumus. Item in musica Guidonis dicitur, quod sunt quidam Dæmones, qui melodiam sustinere non valent. Item communiter dicitur, quod per quandam fumigationem possunt Dæmones congregari ad aliquem locum, vel ab aliquo loco eijci. Item Iosephus. 8. Antiquit. asserit per radicem cuiusdam herbae expelli Dæmones de corporibus obsessorum, cum ait: Præstitit autem Deus Salomoni, ut etiam contra Dæmones artem ad utilitatem hominum, & eorum curas edisceret, & incantationes instituit, quibus ægritudines soleant mitigari, modum etiam coniurationum, quibus adstricti Dæmones, ne denuo redeant, effugentur, inuenit. Et hæc cura hæcenus apud nos multum præualere dignoscitur. Vidi etenim quendam Eleazarum de gente nostra, presente Vespasiano, & eius filijs, & tribunis, alioqui simul exercitu, curantem eos, qui à Dæmonibus vexabantur. Modus autem medicinae fuit huiusmodi. Intulit naribus eius, qui à Dæmonio vexabatur, annulum habentem subter signaculum radicem à Salomone monstratam: deinde dæmonium per nares odorantis abstraxit: & repente cecidit homo. Postea coniurauit eum, iuramentum Salomonis obijciens, ne ad eum denuo remearet, id est, cantica, quæ ille composuit super eum dicenda. Volens autem satisfacere, atque probare presentibus Eleazarus hanc se habere virtutem, ponebat ante eos aut calicem aquæ plenum, aut peluem, & dæmoni imperabat, ut hæc ab homine egressus euerteret, & videntibus præberet iudicium, quod hominem reliquisset. Si ergo herba illa hoc potuit, à fortiori melodia. In contrarium videtur, quod non habeat melodia vires eijciendi dæmones: quia semper virtus agens est maioris efficaciae quam res patiens, alioquin non sequeretur operatio. Sed dæmon est maioris potestatis, quam quæcunque res corporalis, quia dicitur Iob. 41. cep. non est potestas sub cælo, quæ comparetur ei, & intelligitur de dæmone, ergo non potest aliqua res corporalis in eum agere, vel expellere de corpore. Respondendum est, quod dæmones non possunt eijci de corporibus, vel congregari ad aliquem locum virtute alicuius rei naturalis. Quia dæmones sunt entia non naturalia, scilicet spiritus puri non uniti corporibus, ideo res naturales non habent super eos efficaciam agendi, quia naturale solum agit in rem naturalem. Si autem dæmones essent aliquid naturale, scilicet corpora, vel spiritus uniti corporibus, possent

D

E
Prima
ratio.Secunda
ratio.Tertia
ratio.
Quarta
ratio.Quinta
ratio.

F

Dæmones
nulla
re naturali
eijci,
vel eo
gi possent.

A
Damo
quid.

sent pati aliquid à rebus naturalibus, quæ sunt de conditio-
nibus corporum: & hoc tenuit Plato: sic enim dicit Apu-
leius Platonius ex auctoritate Platonis, quod Dæmones
sunt animalia corpore aërea, mente rationabilia, tempore æ-
terna, animo passiva: quodcumque autem corpus, quod ele-
mentum est, vel elementatum, pati potest, & suscipere, & sic
Dæmones, cum haberent corpora aërea, essent passivi, ideo
satis dispositi ad patiendum: quia inter omnia corpora ele-
mentalia, nullum est tam dispositum ad suscipiendum om-
nem impressionem, sicut aër: ideo Dæmones accipiunt, &
Angeli magis corpora de aëre, quam de quocunque alio ele-
mento, ut declaratum fuit Numer. cap. 21. & ipse Apuleius di-
cit, quod Dæmones sunt animalia passiva. Hoc modo non
erat inconueniens, quod à fumo, & à melodijs, & multis al-
ijs rebus pati possint, sicut patiuntur homines, qui corpo-
rei, & compositi sunt. Constat tamen ex assertionem fidei ca-
tholicæ Dæmones esse puros spiritus, cum ab Angelis nihil
distent, nisi quod illi bonitate persistunt, isti autem in ma-
lum conuersi sunt. Apparet etiam hoc, quia Dæmones sunt
in corporibus humanis interdum: si tamen corporei essent,
non possent intus esse, quia non caperentur intra humana vis-
cera, potissimè cum multi sint, sicut in quodam viro, de quo
Christus legionem Dæmonum eiecit. Sunt autem in le-
gione sex mille sexcenti sexaginta sex Dæmones. De hoc Mat-
thæi 8. cap. Si ergo illa essent animalia, non caperentur in mul-
tis corporibus: ergo non sunt animalia, sed sunt spiritus sim-
plices, sicut Angeli boni: & manent in eis omnia naturalia
integra, ideo sicut Angeli, non possunt cogi per aliqua corpo-
ralia, ita nec Dæmones. Ideo dicendum, quod Dæmones
non possunt cogi, ut exeant de aliquo corpore, vel, ut veniant
ad illud per aliquas res naturales, nec per quascunque cere-
monias.

An verbis Dæmones cogi possint.

QVÆST. XLI.

C

Obie-
ctio.

DE verbis primo patet: quia verbum naturaliter non
habet aliquas vires, nisi ad mouendum auditum, quia
vox est obiectum potentie auditivæ, & non potest obiectum
agere, nisi in potentiam suam, sicut potentia non potest vl-
tra obiectum suum. Dæmones autem non habent poten-
tiam auditivam, ideo voces ad eos nihil pertinent. Item, da-
to, quod Dæmones haberent potentiam auditivam, voces
non sufficerent ad eiiciendum eos de aliquo loco, vel ag-
gregandum eos ad aliquem locum: quia vox non habet effi-
caciā, nisi in quantum est dura, vel mollis: & aliquando vo-
ces terribiles, vel sonitus cogunt homines procidere in ter-
ram. Et sic Dæmones, dato quod essent corporei, non pos-
sent eiici de aliquo loco, nisi propter voces nimis duras,
quæ essent eis terribiles, & fugerent propter illas: illi tamen,
qui conantur Dæmones per verba eiicere de corporibus
obsessis, non proferunt ea durè, nec ad hoc respiciunt, sed,
quod sint talia, vel talia. Item coniuratio, quæ Dæmoni-
bus fit, ut non redeant ad corpora, de quibus exierunt, non
potest secundum se habere aliquas tales vires: quia iuramen-
tum non habet efficaciam ex hoc, quod aliquis proponit al-
teri verba, quæ iurare debet, sed ex hoc, quod alius iurat illa
se seruaturum. In Dæmonibus autem non est sic: quia ip-
si non respondent ad ea, quæ eis obijciuntur, ut iurent.
Et, si aliquis dicat, quod Dæmones dant signum, quod nun-
quam redibunt, quamquam non loquentur, & illud suffi-
cit. Dicendum, quod non sufficit: quia necessitas impletio-
nis iuramenti non stat in hoc, quod aliquis iurauit: quia et-
iam si iurauerit, potest infringere, sed ex bonitate sua pendet
firmitas impletionis, quia si bonus est, implebit quod pro-
misit: quamquam ergo Dæmones signa dent se ad corpora
nunquam redituros, impossibile est, quod ex hoc sint astri-
cti ad non redeundum. Sed, si non redeunt, hoc est, quia
nolunt, vel ex aliqua alia causa, quæ eos cogit, non tamen sunt
ista verba. Sed obijciat aliquis de exorcistis, qui eiiciunt Dæ-
mones de corporibus humanis inuitos, & interdum clamant,
sicut erat de Christo, quando eiiciebat Dæmonia. nam dicitur,
quod egrediebantur Dæmonia de corporibus clamantia:
Marci. cap. 1. & interdum dicebant: Quid tibi, & nobis Ie-

su fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos. Matthæi.
cap. 8. & exorcista per sola verba expellunt Dæmonia, & non
est ibi aliqua fraus: ideo verba habent efficaciam super Dæ-
mones. Respondendum, quod verba, quæ proferunt exorci-
stæ, nullam efficaciam habent super Dæmones, nec exiret ali-
quis Dæmon de corpore in virtute verborum exorcistæ, et-
iam si per mille annos loquerentur: sed, quando loquitur Ex-
orcista, Dæmones expelluntur, non coacti viribus verborum,
sed à virtute Dei, qui vult operari, prolatis illis verbis. Sic en-
im est in omnibus sacramentis: nam in sacro Eucharistiæ,
prolatis verbis à Sacerdote, est ibi verum corpus, & sanguis
Christi: & tamen ista verba non habent aliquam virtutem
ad hoc efficiendum, quia, si in verbis esset virtus, à quocun-
que illa proferrentur, conficeretur Eucharistia. Sed falsum
est, quia, si laicus illa protulerit, nihil efficit. Etiam non est ef-
ficacia à sacerdote, quia tunc, quodcumque sacerdos illa
proferret, conficeret: sed falsum est, quia si non proferantur
cum intentione consecrandi, sed intentione iocandi, nihil
efficitur: solus ergo Deus est, qui consecrat faciendo ibi ef-
se verum corpus Christi, & sanguinem: facit tamen hoc quan-
documque illa verba proferuntur à sacerdote cum intentio-
ne consecrandi: non quidem, quod ex virtute verborum
necesse sit sic fieri, sed quia Christus promisit, quod, quando-
cunque hoc sacerdotes facerent, esset ibi corpus Christi: &
sic ipse fieri iussit Ioan. cap. 13. & prima ad Corinth. 11. Ita
ergo in exorcistis, quamquam verba, quæ ipsi proferunt, non
habeant aliquam efficaciam ad expellendum Dæmones de
corporibus: prolatis tamen illis verbis, quæ etiam in forma
dedit Deus, illico Dæmonem eiicit de corpore. Et hoc, quia
ipse promisit, scilicet quod, prolato nomine suo, ista fierent.
Marci capit. ultimo, scilicet in nomine meo Dæmonia eiici-
ent, id est, prolato nomine meo. De armonijs autem eodem
modo dicendum est, quod ille secundum se non habent ali-
quam efficaciam ad excludendum Dæmones de corporibus,
vel ad conuocandum eos: nam armonia est vtrumque propor-
tio, ideo ad potentiam illam, ad quam pertinet vox, pertine-
bit armonia vtrumque, sed vox ad solum auditum pertinet, ergo
& armonia. In Dæmonibus tamen non est auditus: quia po-
tentia auditiva in solis animalibus est, ideo ad eos nihil profici-
unt armoniæ. Item armonia naturaliter habet efficaciam ad
mouendum passiones, scilicet amorem, vel dolorem, tristitiā,
vel sollicitudines, & lasciuia, & leuitatem, vel grauitatem
morum: ideo Aristot. 8. Poli. volens instituere mores iuuenum,
dixit ad hoc multum facere sonus armoniarum, & quibusdam
prodesse frigidam armoniam, alijs verò doricam. De instru-
mentis etiam musicis sic dicit, quod, quædam pertinent ad v-
nam passionem, & quædam ad aliam, & quod quædam con-
ueniunt iuuenibus, & quædam non. In Dæmonibus autem
non est pars affectiva, in qua sunt istæ passiones ex parte car-
nis, ideo nihil proficiunt armoniæ. Item dato, quod Dæmo-
nes haberent motus passionales, & perciperent armonias, nō
poterant excludi de corporibus humanis per dulcem armo-
niam, quoniam armoniarum est ista vis, quod illa, quæ est se-
cundum artem, naturaliter condelectat auditum, & feruntur
homines ad illam audiendam magno desiderio, nec solum ho-
mines, sed etiam quædam de pecoribus, & volatilibus, quæ
habent aliquam excellentiam in auditu. Sic est de cygnis, qui
dulciter cantant, sicut ait Isidorus Etymologiarum lib. 12. fe-
runt in Hyperboreis montibus cygnos citharædis canentibus
aduolare: eisque concinere. Armonia autem, quæ præter ar-
tem est, ubi voces non bene consonant, naturaliter est contri-
statiua auditus, potissime in illis, qui habent sensum auditus
optimè temperatum. De hoc Aristot. Ethic. lib. 9. Dæmones
ergo, si perciperent armonias, non fugerent quando fierent
armonia secundum artem, sed magis congregarentur: & fu-
gerent, quando fieret discordia vtrumque. Dauid tamen, cum ef-
set excellens citharista, faciebat armonias valde modulatas,
ideo ad eius cātum nō debuisse recedere dæmon à Saule, sed
magis vnire ad torquendum eum, ut semper audiret armonias:
recedebat tñ dæmon, dauid canente, ergo nō fiebat ex viribus
armonie, sed ex alia causa. Patet ergo, quod in verbis, vel armo-
nijs non est aliqua efficaciam ad dæmones cōgregandos, vel ex-
pellēdos. Sed adhuc aliquis obijciat, quod in verbis sit aliqua
virtus, quia quidam per incantationes, & prophanas artes, at-
que illicita verba dæmones expellūt de corporibus: ibi tamen

non

D

Resp.

Quam-
vis
habe-
ant
verba
conse-
cratio-
nis.

E

Armo-
nia se-
cūdam
se nul-
lā vir-
tutem
habet
super
Dæmo-
nes.

F

Cygni
sequū-
tur ci-
thara-
dos.

A non potest dici, quod fiat ex virtute Dei, qui prolatis illis verbis, velit Dæmones eijcere: nam Deus non concurrat, nec cōcausat actibus prophanis, & verbis illicitis. Sed hic Dæmones excluduntur: ergo necesse est, quod fiat ex viribus verborum. *Respō.* Respondendum, quod si quis per artes nefarias, vel illicitas caeremonias Dæmonem ab aliquo excludat, non ipse Dæmonem excludit, sed Dæmon seipsum excludit: exiit enim quia voluit. Sunt quippe Dæmones æmuli salutis nostræ, & ambitiosi honoris diuini, ideo desiderant nimis, vt colantur. Inuenerunt igitur ob hoc multiplices artes, imò fallacias, quibus cum hominibus aduersari valeant, & ab eis diuinum cultum recipiant: dederunt etiam quasdam superstitiones caeremonias, quibus ipsi de corporibus humanis excludi possent, non quidem, quod per illas verè excludantur, sed quia, vt semper fallant, volunt, quando illa facta fuerint, exire de corporibus. Nam, etiam si Dæmones voluissent dare nobis aliquam artem, per quam de corporibus excludi possent, impossibile fuisset eis, quia ipsi non poterant nobis dare, quod faceremus aliquid, nisi quod ad naturalia pertinet: nihil tamen huiusmodi habet vires super illos: nulla ergo verba siue bona, siue mala, nec sonitus duri, siue quantumcunque terribiles, habent efficaciam super Dæmones.

Quod nulla re naturali Dæmones cogi possunt.

QVÆST. XLII.

B De rebus etiam dicendum est, quod nulla res habet efficaciam ad excludendum Dæmonem, scilicet de rebus naturalibus, siue sit animal, siue res inanimata, herba, vel arbor, vel fumus alicuius rei, vel odor bonus, vel malus. Ratio huius est, quia in omnibus naturalibus, virtus agendi est ipsa qualitas, siue sit de primis, vt calor, vel humiditas: siue de secundis, vt quæcunque aliæ qualitates ortæ ex quatuor primis. Istæ autem qualitates sunt accidentia corporum, & non quidem omnium, sed solum elementatorum: ideo non possunt agere res per istas qualitates, nisi in elementata corpora: Dæmones autem, non sunt corpora, nec habentes corpus, ideo non possunt pati ab istis rebus naturalibus. Patet hoc: nam etiam ipsa corpora cælestia, quamquam corpora sint, quia tamen non habent conditionem elementalem, non possunt pati ab aliquo agente naturali, scilicet, quia non patiuntur à calido, nec à frigido: à fortiori ergo, Dæmones, qui in corporei sunt, non poterunt pati ab his qualitatibus. Ex hoc autem patet, quod errant illi, qui dicunt Dæmones à corporibus posse expelli per fumum, vel herbam, vel lapides, quia omnia ista sunt entia naturalia. Sed adhuc circa hoc dubitabitur, an Dæmones ad aliquam locum congregari possint, per suffumigationes, vel lapides, aut expelli de locis illis. Multi enim sic fieri asserunt, & omnium, qui coniurationibus vtuntur, & caeremonijs superstitionis, est modus iste. Respondendum est, quod, vt dictum fuit, nulla res naturalis potest habere efficaciam super aliquem purum spiritum, quia etiam, sic est de anima nostra, quæ est purus spiritus: & tamen, quæquam in corpore sit, non mouetur à calido, & frigido, vel ab alijs qualitatibus: quanto magis de Dæmonibus, qui sunt spiritus, non vniti corporibus? minus enim isti pati poterunt.

Dæmones congregari non possunt re naturali ad aliquem locum.

QVÆST. XLIII.

SED adhuc distinguendum, quia aut queritur de Dæmonibus, quantum ad hoc, quod congregentur ad aliquem locum, vel quantum ad hoc, quod expellantur de illo. Quantum ad primum, dicendum, quod nulla res naturalis habet efficaciam congregandi Dæmones ad aliquem locum: quod patet: quia Dæmones, quando congregandi sunt, sunt substantiæ in se purè spirituales, & non habentes aliquam vnionem ad aliquod corpus, propter quod aliquo modo pati possint à rebus naturalibus: facilius autem pati possent, si vniti essent sibi aliqua corpora: sic enim est de anima nostra.

quæ, quamquam sit purus spiritus, quia tamen est vnita corpori indirectè, suscipit quasdam passiones; & secundum diuersam corporis habitudinem diuersimode afficitur: patet ergo, quod nec fumigatio, nec aliquid alterum vires habet agendi in Dæmones ad congregandum eos ad aliquem locum. Sed dicunt quidam, quod quamquam ista, non cogant Dæmones, tamen mouentur ad illa Dæmones, tanquam ad aliqua sibi delectabilia, & sic fumus quarundam rerum est eis nimis delectabilis, & sanguis quorundam animalium, vel aliqua herba: ideo, quando istæ fuerint positæ in aliquo loco, Dæmones confluunt ad illa. Sic etiam dicunt, quod aliqua res sunt valde odibiles Dæmonibus, & ideo vbi illas senserint, fugiunt. Sed respondendum est, non stare, quia nullum istorum potest esse delectabile, vel triste Dæmonibus; quia istæ res sunt delectabiles, vel tristes alicui, in quantum earum qualitas est conueniens, vel disconueniens illis, quia ex similitudine sequitur delectatio, & ex dissimilitudine sequitur tristitia. Non est tamen in Dæmonibus aliquid, secundum quod ista sint sibi delectabilia, vel tristabilia, eo quod non habent aliquid, quod per illa percipiant. Sicut cibus nulli est delectabilis, nisi habenti potentiam gustatiuam: & color nulli est tristis, vel iocundus, nisi habenti visum, quia in potentia, & organo reperitur aliqua conformitas, vel dissimilitudo ad suum obiectum: in Dæmonibus tamen, cum non sint animalia, non potest recipiri aliqua potentia perceptiua harum qualitatium, ideo non possunt esse eis istæ res delectabiles, vel tristes, etiā si ipsi velent hoc, sicut non habenti visum non potest esse color delectabilis, vel tristis, etiam si vellet: non ergo possunt Dæmones congregari ad aliquem locum per suffumigationem, vel aliquid alterum, tanquam illud iocundum sit. Si autem dicas, quod aliquando congregarentur. Dicendum, quod hoc est, quia volunt istis positis congregari, non tamen, quod cogantur: sed vt acquiescant hominibus, quos fallere cupiunt, veniant, quando ipsi voluerint: nec veniunt magis posita illa re, quam alia quacunque, vel nulla, quia nihil magis ab illa patiuntur, quam à nulla. Sed hoc faciunt, vt homines inducant ad caeremonias superstitionis.

Indirectè possunt res naturales super Dæmones, vt sunt expellendi.

QVÆST. XLIIII.

SI autem queratur, an Dæmones expelli possint de corporibus. Respōdendum est, quod quamquam nulla res possit directè habere efficaciam super Dæmones, ad illos congregandum, siue expellendum; indirectè tamen magis possunt res naturales super Dæmones in quantum sunt expellendi de aliquo corpore, quam in quantum sunt congregandi ad illud: eo quod, quando expellendi sunt de corpore, iam habent vnionem aliquam ad corpus: in quantum verò congregandi sunt, nullo modo sunt vniti. Sed sciendum, quod in hoc Dæmones aut sunt expellendi de aliquo loco, ita, quod ibi nullo modo sint, aut sunt expellendi, ita, quod nullo modo operentur ibi. Quantum ad primum Dicendum, quod nulla res naturalis habet efficaciam ad expellendum simpliciter Dæmonem de aliquo loco, habet tamen efficaciam interdum ad expellendum, scilicet ne operetur ibi. Hoc enim patet in anima nostra: ipsa est enim spiritus simplex alligatus corpori, in quem non potest agere aliqua res naturalis, nec potest excludi de corpore, ita quod nullo modo sit: excluditur tamen, ne ibi operetur. Nam anima nostra manet in corpore vnita ei, vt forma ad dandum esse, & vnita, vt motor mobili ad mouendum, & faciendum quasdam operationes quasi spirituales per illud, sicut omnes sensationes. Anima autem manet in corpore, quamdiu manet armonia inter qualitates, quæ sunt instrumenta animæ operantis ad vegetandum illud corpus. Cum autem defecerit ista armonia, anima iam non vegetat, & homo moritur: & ista est causa, propter quam ex nocumentis exterius illaris, vita tollatur, scilicet quia per illa nocumenta tollitur armonia qualitatium: & tunc non habet anima instrumentum vegetandi corpus, & causandi in illo operationes spirituales: non tamen potest tolli, quin anima ibi maneat, etiam, iam homine mortuo, & corpore, quantumcunque resolutio: quia sicut potest anima nostra, vel quæcunque

D

Opinio quorundam.

Impugnatio.

E

F

A

cunque superbia spiritualis vniri cuicunque corpore animato, & mouere illud localiter, ita poterit anima applicari se corpori in quo prius erat, & poterit illud mouere localiter, vel saltem aliquam partem eius. Ideo à fortiori poterit ibi manere. Non poterit tamen dare vitam, vel audire, aut videre per illud. Ratio diuersitatis est, quia ad hoc, quod anima vnatur corpori, vt forma materiæ, velut motor mobili, in motu spirituali, scilicet quantum ad sensationes requiruntur multa media, & instrumenta, quæ sunt armoniæ qualitatum. Ad hoc tamen, quod anima solum sit intra corpus, vel moueat illud localiter, non requiritur armonia alicuius qualitatis, sed sola applicatio virtutis motiue ad quantitatem rei: nullum autem agens naturale potest prohibere istam applicationem virtutis motiue; ideo, quamquam nocumenta illata possint tollere animæ, quod sit vnita corpori formaliter, & quantum ad operationes spirituales: non tamen possunt tollere, quin anima moueat corpus, vel aliquam partem corporis localiter, & in æternum maneat in illo corpore. Nec est putandum, quod, homine mortuo, anima nullo modo maneat in corpore, quasi manere non possit, sed quia iam manere non finitur: nam mox vt homo moritur, Deus facit, quod anima ducatur ad loca gaudij, vel supplicij. Alioquin, sicut anima, resoluta corpore, manet in Inferno, vel Purgatorio, ita manere poterat in corpore, & aliquando mouere illud: sed iam non esset homo, quia non manet ibi vnio formalis, imò, quod magis est, homine mortuo, anima potest loqui per corpus illud aliquo tempore: quod patet, quia sicut aliquando Dæmones subintrant cadauera, & loquuntur per illa, ita anima facere poterit in corpore suo, cum loquendi peritiam habeat, sicut Dæmon. Nunc autem dicendum est de Dæmonibus, sicut dicebatur de anima, scilicet, quod possint Dæmones expelli de corpore, quantum ad aliquas operationes, ne possint illas exercere per corpus, non tamen possunt expelli quantum ad hoc, quod ibi non sint.

Quomodo
Dæmones lo-
quuntur per
cadauera mor-
tuorum.

C

Quod patet, quia Dæmones interdum loquuntur in corporibus mortuorum, sicut loquuntur in corporibus de aëre fabricatis, & quia ad locutionem requiritur specialis applicatio virtutis Dæmonis ad ipsum corpus, per quod loquitur, quæ applicatio fit per qualitates naturales, poterunt agentia naturalia impedire istam actionem, quia potuerunt corrumpere qualitates, quæ sunt medium huius actionis. Quod patet: quia quando malefici volunt, quod Dæmones eis loquantur per cadauera mortuorum, accipiunt aliqua cadauera recenter exanimata, scilicet post vnum, vel duos dies, & deinde effundunt sanguinem calidum per guttur illius cadaueris. Aliter autem Dæmones non possunt loqui per corpus illud. Ratio huius est, quia locutio, non potest fieri sine organo determinato, in quo aër collidatur, & vox articuletur. Si autem cadauer esset à multis diebus, iam aliqua pars organorum locutionis esset putrefacta, vel resoluta: ideo non posset fieri locutio. Item effunditur sanguis intra guttur cadaueris, propter humiditatem, & calorem: post mortem enim manet cadauer frigidum, & desiccatum, & ex hoc organa sunt concreta, & dura, & inepta ad modum locutionis. Calore autem sanguinis frigiditas illa tollitur, & humiditate eius siccitas temperatur, ita, vt iam organum sit tenerum, & calidum. Ista autem est dispositio, quæ requiritur ad omnem operationem spiritualement substantiæ spiritualis in corpore. Hoc modo satis apparet, quod poterit impediri operatio Dæmonis in corpore, scilicet ne ibi loquatur. Et hoc si nos per magnam frigiditatem, vel caliditatem corrumpamus temperiem organi, quæ requirebatur ad hoc, quod Dæmon loqueretur per illud corpus: & hoc est indirectè expelli: non tamen potest expelli de corpore ad hoc, quod non moueat illud localiter, vel non sit intra illud, quia ad hoc, quod sit interius, non requiritur aliqua dispositio media: ideo agentia naturalia non habent in quid agant ad excludendum Dæmonem de corpore, vel loco. Ad vniendum autem se corpori, & mouendum illud localiter, non requiritur aliqua dispositio, nisi, quod corpus sit extensum, cui virtus possit extensè applicari. Sed hoc est in omni corpore, nec potest tolli per agens naturale, ideo non potest prohiberi Dæmon per aliqua naturalia agentia, ne moueat corpus, quod voluerit localiter. Hæc autem di-

cta sunt de habitudine Dæmonis ad cadauer. Secus autem est de habitudine eius ad hominem viuentem. Facit enim tria Dæmon in homine viuente, scilicet quod cum cruciat. Secundo illum localiter mouet. Tertio per illum loquitur quando vult. Nihil autem istorum potest tolli Dæmoni, quin illud faciat in homine viuente. De primo patet, quia vexatio arrepticiorum est per quandam coercionem, quam Dæmones faciunt in corporibus arrepticiorum: velut si quis stringeret guttura alterius, vel aliquam partem eius: aut illam distraheret extendendo plus debito: istud autem pertinet ad solum motum localem, ideo cum ad hoc Dæmones non egent aliqua applicatione speciali ad corpus, sed solum applicatione virtutis motiue ad quantitatem corporis, non poterit tolli per aliquod agens naturale, quin hæc faciant, sine sint Dæmones intra corpus hominis, siue extra. Secundum est, quod Dæmones interdum mouent arrepticios localiter, faciendo, quod ferantur in ignem, vel aquam, aut in præcipitium: sic patet Mathæi. decimo septimo capit. de quodam, qui dixit Christo. Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpe cedit in ignem, & crebro in aquam. Hoc autem non potest tolli Dæmonibus, quin illud faciant: quia hic est solum motus localis, & applicatio virtutis motiue, quæ non requirit aliquam qualitatem naturalem. Tertium est, quod Dæmones loquuntur interdum per arrepticios, & hoc poterat prohiberi eis in cadaueribus, vt supr. dictum est: non potest tamen prohiberi in corpore viuenti. Causa est: quia, cum hoc prohibetur, fit per corruptionem proportionis organi, scilicet per maximum calorem, vel per maximum frigus, vel magnam siccitatem. Hæc autem si inducantur in aliquo arrepticio, morietur: quia non potest anima manere vnita formaliter alicui corpori, si totaliter fuerit in aliqua extremitate contrarietatis, ideo quoad diu organum arrepticiij hominis manet dispositum ad locutionem, poterit Dæmon semper loqui per arrepticiu. Si autem voluerimus corrumpere organum ad hoc, quod sit ineptum totaliter ad locutionem, non poterit esse, nisi arrepticiu moriatur. Patet ergo ex dictis, quod Dæmones non possint cogi, vt congregentur in aliquo loco ad respondendum, vel ad aliquid faciendum: & si in loco fuerint, non possunt cogi ad loquendum, & si noluerint recedere, non possunt cogi, vt recedant: sed solum possunt cogi à Deo, vel à sanctis Angelis virtute Dei.

D

Tri-
facit
Dæmō
in ho-
mine
viuente

E

Prima ratio questio. superioris 40. dis-
soluitur.

Q V Æ S T. XLV.

AD rationes autem in contrarium, respondendum est. Ad primam, cum dicebatur, quod Dauid psallente in cithara recedat spiritus malus, ergo armonia potest effugare Dæmonem. Aliqui respondent, quod non fiebat hoc virtute Armonie; sed virtute Dauid, scilicet quia erat vir sanctus, & Deus propter eum effugabat Dæmonem à Saule: sed hoc non stat penitus: nam serui Saulis dixerunt ei, quod inberet inquit aliquem virum bene psallentem in cithara, vt quando à spiritu nequam vexaretur, illo psallente melius haberet. Ili autem non aspiciebant ad sanctitatem eius, qui debebat psallere coram Saule, quia nesciebant, an futurus esset vir bonus, vel non: sed respiciebant ad vires armoniæ; ideo videtur, quod ipsi putabant armoniam habere efficaciam ad expellendum Dæmones. Respondendum est, quod serui Saulis putabant, quod eo, quod Saul erat dæmoniatus, non poterat habere remedium per medicos, nec per aliquid aliud, nisi per Deum: poterat tamen habere aliquam alleuiationem, ideo dixerunt ei serui sui, quod psalleret aliquis coram eo, & alleuiaretur: non tamen dixerunt, quod sanaretur, quod patet ex litera, scilicet serui tui, qui coram te sunt, querant hominem scientem psallere cithara, vt quando arripuerit te spiritus Dei malus, psallat manu sua, & leuius feras, id est, aliquo modo molliatur dolor. Non tamen dixerunt: psallat manu sua, & recedat à te spiritus nequam. Quod autem armonia habeat vires alleuiandi dolores in-

F

Armo-
nia
cur mo-
lestias
minu-
at.

A ffectos à dæmonibus, pater, quia dolor est perceptio nocu-
menti, sicut delectatio est perceptio conuenientis. Quam-
quam ergo potentia perceptiua assistat nocuementum: si non
percipit illud, non sequitur dolor, sicut etiam si assistat ei con-
ueniens, si non percipiat illud, non sequitur delectatio: cum
tamen alicui potentia perceptiua adest aliquod nocuemen-
tum, necessario percipiet illud, nisi sit aliquid, quod impedit
perceptionem, & sic causetur dolor, vel tristitia: impeditur
autem potentia perceptiua à perceptione nocuementi, si assi-
stat ei aliquod delectabile, quod præponderet ad nocuemen-
tum; & sic quando sunt coram nobis duo, scilicet vnum de-
lectabile, & aliud tristabile, si delectabile sit valde excellens
super tristabile, faciet, quod non sentiat aliqua tristitia, vel,
quod non sit tam grauis: sic enim cum cruciatur, quem Dæ-
mon infligeret Sauli esset durus: melodia autem erat natura-
liter cauatiua delectationis, ideo, præsentem illam, aliquantulum di-
straheret potentia à perceptione nocuementi, & sic leuior
fieret dolor: non autem non est quasi melodia habeat spe-
cialiter vires mitigandi dolores à Dæmonibus infictos: quia
tunc directe proiceret contra Dæmonem, sed in quocunque
dolore hoc efficit, scilicet vt non tantum sentiat, sicut sen-
tiretur, nisi adestet armonia. Item non solum armonia habet
istas vires, sed quæcunque delectatio hoc efficit; quia quan-
do delectabile, & tristabile simul coniungantur potentia
perceptiua, necesse est, quod quodlibet illorum faciat aliud
minus sentiri; ideo idem secutum fuerat in Saule, si quæcun-
que alia gaudia in conspectu eius facta fuissent, quando à dæ-
mone vexabatur. Serui tamen sui elegerunt hoc, tanquam
satis opportunum. Cum autem dicitur, quod recedebat spiri-
tus malus Dei à Saule psallente Dauid, dicendum, quod hoc
non fiebat ex viribus armonia, sed quia Deus volebat: & hoc
fortè propter merita Dauid, & quia Deus volebat illius san-
ctitatem manifestare.

Secundum argumentum quæst. 40. tollitur.

Q V A E S T. XLVI.

AD secundum, cum dicebatur Tobia. cap. 6. quod An-
gelus Raphael dixit, quod fuimus iecoris piscis extricat
omne genus dæmoniorum, id est, expellit à viro siue à fœmi-
na. Dicendum, quod ista probatio, non est sufficiens, quia li-
ber Tobia non est de canone sacrarum Scripturarum: ideo,
licet recipiatur ad legendum in ecclesia pro ædificatione,
quia sunt ibi multa incitatiua ad bonum, non tamen est effi-
cax auctoritas eius ad probationem alicuius dubij, vt ait Hie-
ronymus in prologo galeato. Aliter potest dici, quod fumus
iecoris piscis nihil proficiebat ad excludendum Dæmonem à
viro, vel à fœmina: sed illud fuit factum præcibus Tobia: quia
ipse cum Sara vxore sua prima nocte vacauerunt orationibus,
non dantes operam libidini: ideo exaudiuit Deus illos, &
non permisit Dæmonem nocere eis. Quod autem non fue-
rit hoc factum virtute fumi iecoris apparet, quia Tobia. cap.
8. dicitur, quod Raphael religauit Dæmonem in deserto su-
perioris Egypti: ergo non fumus. Sed tunc dicitur, quare
ergo inducebat Angelus Tobiam ad istam superstitionem,
quod cremaret iecur piscis ad excludendum Dæmonem?
nam superstitiones nimis fugiendæ sunt: pertinent enim ad
quoddam genus idololatriæ: Respondendum, quod hoc fe-
cit, vt se occultaret: nam Raphael cum esset Angelus, in
forma viri videbatur: nec volebat se manifestare vsquequo
omnia facta essent: & quia Tobias nouerat, quod Dæmon
suffocabat omnes Saræ viros, nollet ducere eam vxorem, nisi
daretur sibi securitas, quod non suffocaretur à Dæmone. Po-
tuisset autem eam dare Raphael, si dixisset, quod ipse religa-
ret Dæmonem, sicut fecit. Sic tamen proderet se: posuit er-
go aliud, per quod occultaretur, dicens, quod fumus iecoris
illius piscis effugabat Dæmonem; & sic non cognouit eum
Tobias. Sed tunc dicet aliquis, quod meritis est Angelus,
cum fumus ille nullam haberet virtutem. Respondendum
est, quod Angelus non intellexit absolute, quod iecur piscis
combustum Dæmones extricaret: sed locutus est spiri-
tualiter in Tobia, dicens: cordis eius particulam si super car-
bones ponis, fumus eius extricat omne genus Dæmoniorum,
siue à viro siue à muliere. Et sic verum est, quod quando To-

bias poneret iecur siue cor super Carbones, Dæmon euaga-
retur: non tamen virtute Carbonum, vel fumi cordis, sed o-
rationum Tobia, & Angeli Dæmonium religantis. Sic ergo
Raphael mendacium hic non expressit: veritatem tamen
subtrixit, sicut fecit supra Samuel, vt patet in littera: & hoc,
non est illicitum, cum Deus illud iusserit Samueli. Ad ter-
tiam rationem, cum dicitur in musica Guidonis, quod qui-
dam Dæmones melodiam sustinere non valent. Dicen-
dum, quod de illo dicto non multum est curandum, quia
nullius est auctoritatis; & fortè accepit ex loco isto, scili-
cet, quod, Dauid psallente, recedebat spiritus malus à Sau-
le, sed non intellexit: putauit enim, per virtutem melodia il-
lum expelli: vnde in hoc ipse laudat melodiam, scilicet quod
tantæ virtutis sit, quod Dæmones expellere queat. Ali-
quando tamen recedunt Dæmones, præsentem melodiam: non
quidem virtute melodia, sed propter sanctitatem eius, qui
facit melodiam: sed sic erat de Dauid, quia virtute eius ex-
pellebatur Dæmon: vel sit propter maliciam facientis melo-
diam, scilicet, quod Dæmon vult ei in hoc complacere, vt
sibi diuinum honorem exhibeat: & tunc non recedit Dæ-
mon coactus, sed sponte, vt sic semper homines fallat. Ad
quartam rationem, cum dicebatur, quod Iosephus asse-
rit Eleazarum exclusisse Dæmones virtute radicis cuius-
dam coram Vespasiano. Dicendum, quod non est negan-
dum, quin tunc Eleazarus dæmonem excluderet: non tamen
virtute illius herbae exclusus est, sed quia ipse voluit. Nam
impossibile est, quod herba, vel odor cuiuscunque rei in dæ-
monem agere possit, cum dæmon sit purus spiritus, & omnis
actio in rebus naturalibus sit per contactum, iuxta Aristotel.
2. de Genera. & corrup. dæmon autem, quia non est quan-
tus, non potest contingi: ideo nec pati: exiuit tamen dæ-
mon, quia fortè ille Eleazarus erat Magus, & habebat aliqua
pacta cum dæmonibus, vt illud facerent. Cum autem di-
citur, quod obiecit dæmoni iuramentum Salomonis, ne re-
diret ad corpus. dicendum, quod si illa erant aliqua verba sa-
cra sine admixtione alicuius ceremonie illicitæ: deus exclu-
deret dæmonem, prolatis illis verbis, non quidem virtute
verborum, sed quia deus volebat illud facere, eo quod inuo-
cabatur ibi nomen eius. Vnde Christus approbavit artem
exorcistarum veteris Testamenti, qua dæmonia eiicieban-
tur, vt patet Matthæi 12. cap. scilicet si ego in Beelzebub eiicio
dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? quasi dicat sequeretur,
quod ipsi eiicerent etiam in Beelzebub: sed non eiiciunt, id-
eo nec ego. Apparet igitur de dæmonibus qualiter se habe-
ant ad eos quos vexant, & an possint per Melodiam, vel per a-
liiquid alterum expelli de corporibus, vel congregari.

CAPITVLVM XVII.

Congregantes autem Philisthini agmina sua
in prælum conuenerunt in Socho Iudæ, &
castramentati sunt inter Socho & Azeca
in finibus Dommim. Porro Saul, & filij Is-
rael congregati venerunt in valle Terebinthi, & dire-
xerunt aciem ad pugnandum contra Philisthym.

In superioribus descripta est ipsius dauid electio; hic
consequenter describitur contra eum Saulis æmulatio. Et
primò ponitur huius æmulationis causa: Secundò inuidia
subsecuta sequenti cap. Sciendum autem, quod causa æmula-
tionis, quam accepit Saul de dauid, fuit laus exhibita dauid à
mulieribus de victoria, quam habuit contra Goliath sequen-
ti cap. Et hoc fuit in Bello, ideo hic Bellum describitur, & di-
uiditur in quatuor partes. Primò ponitur Belli apparatus, se-
cundò ipsius dauid aduentus, tertio dauid confictus,
quarto ipsius triumphus. Secunda ibi. Dauid au-
tem erat. Tertia ibi. Audita sunt autem.

Quarta ibi. Præualuit-
que Dauid.

(?)

*Vt re-
ctius
hoc, te-
neat,
vide
superi-
us in
præfa-
tione.
D. Hie-
rony.
q. 29.*

De ordine sequentium ad precedentia, an sit aliqua mutatio.

Q V A E S T. I.

CIRCA primum queritur, an ea, quæ dicuntur in hoc cap. habeant ordinem consequentem ad precedentia, vel sit aliqua mutatio. Aliquis respondebit, quod sit mutatus ordo, quia prius fuerunt ea, quæ habentur precedenti cap. quam ista. Quod patet, quia precedenti cap. dicitur, quod Dauid venit coram Saule, & placuit illi, militique Saul ad patrem eius, ut Dauid semper staret in conspectu suo. Sed hic dicitur, quod Dauid pascebat Gregem, & missus est ad visitandum fratres suos ad aciem: ergo prius fuit hoc, quam illud. Item quando Dauid pugnavit hic contra Goliath, Saul quasiuit de qua stirpe esset iste adolescens, & ait ad eum: De qua progenie es, & adolescens, ut patet. infr. in littera. Si tamen prius stetit coram Saule, sicut dicitur precedenti cap. cognouisset eum nunc, quia fuisset nimis familiaris ei, cum psalleret coram eo, & esset armiger suus: ergo nondum illud acciderat, quod habetur precedenti cap. Respondendum est, quod ea, quæ habentur supra, fuerunt prius, quam hæc: quia si ista accidissent ante illa, non esset Dauid incognitus Sauli: quia iam in isto bello cognouisset eum: erat tamen adhuc incognitus, ut patet precedenti cap. quia quidam de pueris Saulis dixit: Ecce vidi filium Isai Bethleemitem, scientem psallere, &c. Ista autem loquebatur ille Sauli, tanquam non cognoscenti Dauid. Quod etiam satis patet ex missione Saulis, quia fecit eum vocari, ut, si forte placeret in oculis eius: postea autem, quia placuit, misit ad Isai, dicens: Stet Dauid in conspectu meo: inuenit enim gratiam in oculis meis: nondum ergo cognouerat eum hic. Item patet efficacius, quia, si ista accidissent prius quam illa, quæ habentur precedenti cap. nunquam illa fieri potuissent. Quod patet, quia postquam Dauid occidit Goliath semper mansit cum Saule, ut patet infr. sequenti cap. scilicet. Tulitque eum Saul in die illa, & non concessit ei, ut reuertetur in Domum Parris sui: tamen precedenti cap. dicitur, quod Saul misit ad vocandum Dauid in Bethlehem: & venit de pascuis: ergo prius accidit illud, quam istud. Item patet hoc expressius infr. in littera, scilicet. Abijt ergo Dauid, & reuersus est à Saule, ut pasceret Gregem Patris sui in Bethleem: ergo prius reuersus est à Saule, quam acciderent ista, quæ habentur hic: & sic non est aliqua mutatio ordinis. Ad rationes in contrarium, dicendum. Ad primam, cum dicitur, quod Dauid venit ad Saulem, ut semper staret cum eo, &c. Dicendum, quod quando Saul fecit coram se manere Dauid, dicens: Stet Dauid in conspectu meo, volebat, quod semper maneret cum eo. Postea tamen accidit bellum istud: & forte alia negocia priora, in quibus iudicauit Saul non esse sibi necessarium Dauid, Ideo permisit eum redire ad Patrem: & tunc pascebat Gregem, sicut prius, & missus est à patre in Bellum, & acciderunt hæc, ut patet infr. in littera, scilicet. Abijt ergo Dauid, & reuersus est à Saule, ut pasceret Gregem patris sui in Bethlehem. Ad secundam rationem, cum dicebatur, quod si ea, quæ habentur precedenti cap. fuissent ante hæc, non ignorasset Dauid ipse Saul: & tamen non cognouit eum. Respondendum, quod prius acciderunt ea, quam habentur precedenti cap. tamen Saul, quamquam ibi cognouisset Dauid iam tunc, non cognoscebat, eo quod mutata erat statura, vel habitudo faciei Dauid, scilicet quod ante non erat barbatus, nunc vero sic. Et in tali tempore breuiter mutantur homines nimis à priori effigie. Sic respondet August. de quo etiam magis dicitur in fine. c. non est ergo hic aliqua mutatio ordinis.

Existimandum est non fuisse magnum tempus inter ea, quæ sequuntur, & precedentia.

Q V A E S T. II.

QUÆRETUR vterius, an ea, quæ habentur hic, fuerint immediate facta post ea, quæ habentur precedenti cap. vel magno tempore post. Respondendum est, quod non po-

test hoc patere, scilicet quantum tempus fuerit: Satis tamen dicendum est, quod non fuerit magnum tempus, quia tamen primo venit Dauid ad Saulem ad psallendum coram eo, erat 20. annorum, aut parum plus, ut declaratum est precedenti cap. nunc autem etiam erat satis iuuenis: quia dixit infr. Saul ad Dauid: non vales resistere Philistheo isti, quia puer es. Post hoc autem, transierunt multa tempora, in quibus Saul persecutus est Dauid vsque ad mortem suam. Tamen anno, quo mortuus est Saul, & factus est Dauid rex, erat annorum. 30. ut patet infr. 2. lib. cap. 5. Ergo non multum tempus transiuit inter illa, quæ habentur sup. & ea, quæ habentur hic: sed etiam tempus vnius, vel duorum annorum ad plus: ut patet etiam ex sententia Iosephi. 6. Antiqui. dicens: Post non multa siquidem tempora Palæstini, denuo congregati, magnum super omnes Israelitas exercitum colligentes, castrametati sunt inter Socho, & Azeca. Congregauerunt ergo Philisthini agmina sua in prelium. scilicet congregauerunt Philisthini multitudinem suam ad pugnandum contra Israël. Et dicitur de agminibus, quia terra Philisthij non erat tota, quasi vna, sed erat diuisa per quinque reges, qui vocantur Reguli: Iosue 13. cap. & vocantur satrapæ, supra cap. 6. ideo Philisthini non erant omnes in vno agmine, sed erant quasi quinque multitudines sub quinque Regibus constitutæ: cum tamen pugnandum erat contra Israëlitas, congregabantur omnes Philisthini cum Regibus suis. Sic patet infra cap. 29. scilicet. Congregati sunt ergo Philisthini vniuersa agmina in Apher, & Satrapæ quidem Philisthini incedebant in Centurijs, & millibus. Ita autem congregata fuerunt vniuersa agmina Philisthinorum.

Quare Philisthini conuenerunt ad Bellum contra Israelitas, cum essent subditi, & tributarij eorum.

Q V A E S T. III.

QUÆRET aliquis, Quare Philisthini conuenerunt in bellum contra Israëlitas, cum essent Israelitæ subditi illis, & tributarij: Nam nunquam fuit ablatum iugum tributi, quod imposuerant Philisthini Israelitis vsque ad tempora Dauid, ut patet infra 2. lib. cap. 8. scilicet percussit Dauid Philisthæos, & humiliavit eos, & tulit Dauid frenum tributi de manu Philisthij: si tamen non fuissent subditi illis in tributo, haberent causam ad pugnandum contra illos, ut subicerent eos sibi, nunc autem, cum subiecti essent, non videtur quare pugnarent. Respondendum est, quod à principio ex multis temporibus Philisthini dominabantur Israelitis, & grauabant eos magno iugo, cogentes, ne haberent arma: vnde quando pugnare voluit Saul contra Philisthij, non est inuentus Ensis, aut Lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, excepto Saule, & Ionatha. abstulerunt etiam Fabros de terra Israël: vnde non reperiebatur faber ferrarius in tota terra Israël. De hoc supra cap. 13. Hæc & multa alia graua tolerabant Israelitæ à Philisthinis: vnde, ut Philisthini cogerent Israelitas seruare leges suas, ponebant aliquam partem exercitus de seipsis in terram Israël, ut illa comprimeret Israelitas. Et ista vocatur statio Philisthinorum. Erat autem ista acies in Gabaa Saulis, ut patet supra cap. 10. & 13. & ex eo loco diuidebantur per terram Israel, ut viderent quid facerent Israelitæ: & nihil moueretur contra voluntatem Philisthinorum. In principio autem regni Saulis, Ionathas filius eius aggressus est, cum statione Philisthinorum, & percussit illos, ut patet supra cap. 13. scilicet. Percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa, & erexit se Israel aduersus Philisthij. Tunc autem congregati sunt omnes Philisthini contra Israel, ut patet eod. capit. & percusserunt eos Israelitæ, ut patet supra cap. 14. post hoc autem Israelitæ cœperunt liberiores esse, quam prius, exclusis Philisthinis de terra: habueruntque fabros, quos ante non habuerant, & seruauerunt leges suas, exclusa seruitute Philisthinorum; non tamen fuerunt penitus liberi, quia adhuc manebat aliquod iugum tributi, saltem in aliquibus terris Israelitarum: & istud mansit vsque ad tempora Dauid, qui abstulit iugum Philisthinorum; quantum ad tributa, ut patet infra 2. lib. cap. 8. Philisthini ergo, quamquam haberent aliquod iugum tributi super Israelitas quantum ad aliquid, tamen ista tributa non bene soluebantur, quia, quando Israelitæ superabant, nihil

A reddebant, ideo mirabantur Philistini reducere Israelitas in pristinam seruitutem, scilicet ut essent serui eorum ad libitum suum. Hoc autem significauit Goliath in verbis suis, cum dixit: Nunquid ego non sum Philisthus: & vos serui Saul: eligit ex vobis virum, descendatque ad singulare certamen: si quierit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui, si autem ego prauauero, & percussero eum, vos serui eritis, & seruietis nobis. Apparet ergo ex verbis his, quod Philistini desiderabant subicere Israelitas penitus in seruitutem, sicut à principio fuerant, & quod tunc paucam habebant seruitutem. Cum autem obiciebatur, quod non haberent Philistini causam pugnandi contra Israelitas, dicendum, quod ipsi non solum volebant habere seruitutem aliquorum tributorum, sed omnimodam subiectionem, sicut habuerunt à principio: ideo pro hac pugnabant. Etiam, quia tributa non erant eis secunda in Israelitis, nisi magis eos sibi subijcerent, cum illi possent negare tributa, quando prosperarentur. Et forte multoties tempore Saulis nihil soluebant. *Et conuenerunt in Socho Iudæ.* id est, venerunt in quandam urbem, quæ vocatur Socho, & est in sorte Iudæ: Nam Philistini ferè omnes habitabant in sorte Iudæ, ut declaratum est Iosue. cap. 15. & ob hoc, quando pugnabant contra Israelitas, castrametabantur in sorte Iudæ, vel in terra propinqua, scilicet Benjamin, vel Ephraim. Sciendum autem, quod quamquam dicatur hic, quod conuenerunt in Socho; tamen non posuerunt Castra ibi, quia immediatè dicitur, quod, castra metati sunt inter Socho, & Azeca. Sed conuenerunt in Socho, scilicet ad habendum ibi consilium, in quo loco castrametari deberent, vel quid agerent: & tunc castrametati sunt apud urbem Socho.

Socho nomen vrbs, & vocatur Socho Iudæ, quia erat in tribu Iudæ.

Q V A E S T. III.

QUÆRETUR quare vocatur hic Socho Iudæ. Respondendum est, quod aliquando in scriptura sacra idem nomen vrbs conuenit duabus vrribus, sicut vna ciuitas vocatur Bethlehem: & est in tribu Iudæ, ut patet Matth. c. 2. & alia Ciuitas vocatur Bethlehem, quæ est in tribu filiorum, Zabulon. Iosue. ca. 19. Simile autem est in multis alijs vrribus, ideo scriptura interdum ad notificandum de qua vrbe loquatur, ponit ei quandam adiectionem denotantem tribum. Sic patet de vrbe Bethlehem, de qua cum loqueretur Micheas, non vocauit eam Bethlehem absolutè, sed Bethlehem Iudæ, ut patet Miche. c. 5. scilicet. Tu Bethlehem Ephrata parua es in milibus Iudæ. Sic etiam accipitur Matth. c. 2. Et tu Bethlehem terra Iudæ. Hoc autem, ut intelligeretur, quod Messias nasciturus erat in Bethlehem tribus Zabulon. Sic autem in ista vrbe Socho. Erat enim duplex vrbs Socho: vna erat, ad Orientem Iordanis in sorte Iudæ, ut patet Iosue. c. 15. nunc autem ista vrbs Socho, in qua castrametati sunt, vel conuenerunt Philistini, non erat in tribu Gad, sed in tribu Iudæ, ideo dictum est in Socho Iudæ. Erat autem illa Socho, quæ erat in tribu Gad, ut aliqui volunt, illa, quam denominauit Iacob veniens in Mesopotamia, quando fixit ibi tentoria, ut patet Genes. 33. c. Sed falsum est hoc, quia illa Socho est in tribu Iudæ, & post Iordanem: iam enim transierat Iordanem Iacob, ut patet eod. ca. Sed magis dicendum, quod illa sit Socho de qua hic.

Philistini, an sint castrametati nunc in terra Israelitarum.

Q V A E S T. V.

QUÆRET aliquis, an fuerint castrametati hac vice Philistini in terra Israel, vel in terra sua. Aliquis dicit, quod manifestum est Philistinos castrametatos fuisse in terra Israel, quia dicitur, quod conuenerunt in Socho Iudæ. Si ergo Socho erat de terra Iudæ, iam erant Philistini in terra Israel. Item patet, quia dicitur, castrametati sunt inter Socho, & Azeca; vterque tamen locus erat in sorte Iudæ Iosue. cap. 15. ergo, siue referatur ad castrametationem, siue ad congregationem, vtrunque factum est in terra Iudæ. Respondendum est, quod non probatur ex istis fuisse congregationem, & castra-

metationem Philistinorum in terra Israel: nam quamquam essent in sorte Iudæ, nondum erant in terra Israel. Quod patet, quia tota ipsa terra Philistinorum erat in sorte Iudæ: & in aliquibus coniunctis, ut declaratum est Iosue. 13. & 15. cap. terra tamen Philistinorum nondum erat capta ab Israelitis, nec capta fuit vnquam. Deus tamen iussit, quod Iosue diuideret omnem terram Chanaan, etiam si nondum capta esset. Huius autem pars erat terra Philistina, quæ nondum fuerat capta, & Iosue c. 13. nominatur tanquam non capta. Iubetur tamen diuidi. Quamquam igitur Socho esset in sorte Iudæ, tamen poterat adhuc possideri à Philistinis, sicut possidebantur multa alia loca eiusdem sortis. Credendum tamen est, quod Socho pertineret ad terram Israel, scilicet, quod habitarent in ea Israelitæ: nam Philistini, cum mouerent pugnam contra Israel, oportet, quod figerent castra in terra Israel, quia aliàs, dum ipsi manerent in terra sua, non pugnarent contra aliquem, nec faciebant cuius iniuriam: & sic Israelitæ non irent contra eos in bellum; occurrerunt tamen. Oportet ergo, quod esset castrametatio in terra Israel. *Et inde castra metati sunt inter Socho, & Azeca.* id est, recesserunt inde, scilicet de Socho. Et paululum progredientes, fixerunt Castra inter Socho, & Azeca. Erant enim istæ duæ vrbes in sorte Iudæ, ut patet Iosue. cap. 15. & sicut hic ponuntur simul, ita ponuntur eo. cap. ad signandum, quod parum ab inuicem distabant. Est autem Azeca Ciuitas, apud quam persecutus est Iosue, quinque Reges, qui expugnabant Gabaon, & misit Dominus lapides magnos de cælo super illos Reges, & occidit multos ab vrbe Bethoron, vsque ad Azeca, ut patet Iosue. cap. 10. & cum apud ipsum locum esse Iosue, orauit Dominum, ut staret soli, & stetit, ut patet præalleg. cap. Est autem ciuitas Azeca iuxta latus Aquilonare sortis Iudæ: nam est apud terminos Domim, ut patet hic: & tamen iste locus ponitur in terminis sortis Iudæ, ut patet Iosue. cap. 15. & hoc, ut quidam volunt. *In finibus Domim.* Istud est nomen alicuius terræ, in sorte Iudæ. In Hebræo vocatur Dammim, & interpretatur sanguinum pluraliter. Porro Saul, & viri Israel congregati venerunt in vallem Terebinthi. id est, Israelitæ videntes, quod Philistini instruxerant aciem contra Israel, ipsi quoque congregati sunt, quia vocauit eos Saul, & venerunt in valle Terebinthi. Ista vallis erat apud urbem Socho: nam ibi posuerant Israelitæ Castra iuxta Philistinos, sed Philistini posuerunt Castra in Socho, & Azeca, ut patet supra, ergo Castra Israelitarum erant non longe ab vrbe Socho; quia non multum distabant inter se Castra hostium. Vocatur enim illa vallis Terebinthi, quia erat ibi quædam Terebinthus: est enim Terebinthus nomen arboris Arabicæ, de qua gummi manat, ut ait Isidorus Etymol. 16. sed litera hebraica accipit eam pro quercu. nam supra cap. 10. cum dicitur: cumque abieris ultra, & veneris ad quercum Thabor: ponitur talis dictio, sicut hoc ponitur pro Terebintho, scilicet elon. Et ista aliquando vocatur ilex, sicut dicitur de Abraham, quod habitabat sub ilice Membre. Et ponitur ibi elon, pro ilice, sicut ponitur hic pro Terebintho: & supra cap. 10. pro quercu. *Et duxerunt aciem ad pugnandum contra Philistini.* scilicet ordinauerunt aciem suam, ut pugnarent contra Philistinos, non tamen pugnabant, quia 40. diebus manserunt acies vtrunque, & nequaquam pugnatum est, eo, quod Goliath Philisthus, per 40. dies exprobrabat Israelitis, dicens, quod darent aliquem, qui pugnaret cum eo singulariter, & non pugnaret tota multitudo. Fecit autem hoc 40. diebus, ideo in illis non pugnaverunt Israelitæ, quamquam pugnare vellent: sed primum initum est singulare certamen Dauid, cum Goliath, & deinde secutum est bellum, vel magis persecutio Israelitarum contra Philistinos. *Et Philistini stabant super montem.* Ex hac parte ponitur hic situs castrorum Philistinorum, & Israelitarum: & dicitur, quod Philistini posuerant Castra super quandam montem. *Et Israel stabat super montem ex altera parte,* id est, etiam Israelitæ posuerunt castra super alterum montem. Hoc enim factum est à quolibet exercitū ad maiorem sui tutelam, quia cum essent castra super montem, illi, qui ibi erant, poterant conspiceret hostes à longe, & an aliquid contra eos molirentur. Si autem in valle essent, possent subito ab hostibus incauti circumdari, & repentine præuenirentur. Item cum esset vnus exercitus in monte, & alius in alio monte quicun-

Terebinthi nomen arboris.

que

A

que vellet aggredi pugnam contra alterum, esset interioris conditionis, scilicet, quia alius stans super montem facilliter venientes ex vallibus deijcere posset. Dicit tamen Iosephus 6. Antiquitatum, quod Philistini non tenuerunt priora castra, sed Saul coegit eos mutare illa, & ex aduerso montis, quem Saul apprehenderat aduenire, diuisitq; eorum exercitum medius mons, qui erat positus inter eos. *Vallisque erat inter eos.* id est, cum essent isti duo exercitus super duo cacumina montium opposita, necesse est, quod vallis esset inter illos, & illa diuidebat. Iosephus tamen dicit, quod erat medius mons inter illos: sed hoc satis potest stare, scilicet quod ex vna parte esset mons inter illos, & ex alia vallis esset. *Et egressus vir spurius de castris Philistinorum.* id est, egressus est quidam vir de castris Philistinorum, & erat spurius, scilicet patiens defectum in Natalibus: Exhibat autem ad petendum singulare certamen. Hebraei dicunt, quod hoc dicitur, egressus est vir de inter medias acies, scilicet, quod egressus est inter aciem Philistinorum, & Israelitarum, non enim audebat introire in aciem Israelitarum, ne ex hoc possent iuste contra eum pugnare. Diuersitas ista est propter equiuocationem, quia in Hebraeo ponitur hic quadam dictio, scilicet, Benaim, vbi nos dicimus spurius, & potest significare inter, vel filium. In primo significato accipiunt Hebraei, scilicet, quod egressus est vir de inter medias acies. In secundo significato accipit littera nostra, dicens eum esse spurium, id est, filium illegitimum. Aliqui etiam Hebraei sequuntur istum sensum: & dicunt, quod Goliath erat filius centum virorum, & vnus canis: sed hoc ridiculum est. Motiuum tamen eorum est, quia Goliath erat vir statura procerus super omnes alios viros, ideo crediderunt, quod ipse non potuisset gigni ab vno homine, sed ad tantam magnitudinem procreandam oportebat multorum virorum materiam feminalem esse decisam. De cane autem motiuum est, quia ipse Philistheus dixit: nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo? Sed ista motiua absurda sunt. Primum enim, quia impossibile est, aliquem hominem esse filium, nisi vnus tantum hominis. Quod autem arguant de magnitudine, non sequitur, quia magnitudo corporis, quae postea sequitur in foetu, non est propter magnitudinem materiae decisae, ex qua formatur foetus, sed propter maioritatem virtutis augmentatiuae, quia in quodam semine efficacius est virtus augmentatiua, quam in alio. Item inconueniens erat hoc, quia dato, quod ab eodem viro saepius decidatur materia seminalis in eodem vtero, non conuenit quilibet pars decisionis ad formationem foetus, sed ex vnicuique illarum sit. Cum autem mulier semel conceperit, pelvis secundina illico claudatur, ita, vt impossibile sit etiam si mulier cognoscat, semen descendi in matricem, vbi est locus conceptionis. Non ergo est possibile, nec opinabile eundem virum esse filium multorum hominum, sed vnus tantum. Quod autem dicunt fuisse filium centum virorum, posset intelligi, si diceretur hoc in dubium, scilicet, quod omnes centum cognouerant matrem illius, & nesciebatur de quo illorum concepisset. Et sic vocantur aliqui vulgo concepti, id est, geniti a toto populo, non quidem, quod totus populus eos genuerit, sed quod dubium sit, quis de toto populo genuerit illos. Sed hoc non attinet ad intentionem istorum. Quod autem dicunt de cane, magis inopinabile est, quia si aliquis sit filius hominis, & canis est sicut si gigneretur a duobus viris, & tunc redit inconueniens supra positum, & adhuc maius propter differentiam hominis, & canis. Item motiuum illorum ridiculum est: quia cum dixit Goliath, nunquid ego canis sum: non dicebat se esse canem, sed improperebat Dauid, quod armaretur contra eum, tanquam contra canem. *Nomine Goliath de Geth.* id est, siue vir erat de vrbe Geth. Ista est vna de quinque Metropolibus Philistinorum: Erat enim Ciuitas Regalis, vt pater Iosue. cap. 13. & supra. cap. 6. Nicolaus dicit de isto Goliath, quod erat vir intermedius, accipiendo expositionem Hebraicam, & dicit, quod intermedius est homo fortis, & audax: & hoc apparet ex actibus suis, quia voluit habere singulare certamen cum aliquo Israelita. *Altitudinis sex cubitorum, & palmo.* Hic ponitur mensura istius viri ad significandam victoriam triumphi Dauid, qui potuit pugnare contra virum, tam fortem, & tantae magnitudinis: nam sicut erat corpore

magnus, ita viribus excellens erat: quod apparet ex pondere armorum, quae ferebat, vt patet infra.

An mensura cubitorum Goliath accipiat de cubitis Geometricis, vel humanis.

QVÆST. VI.

QVÆRET aliquis quomodo sint intelligendi isti cubiti, quos habebat Goliath, scilicet an de Geometricis, vel de humanis: non potest intelligi primo modo: quia cubitus Geometricus est valde excedens super cubitum humanum, & non esset iste vir tantae magnitudinis, etiam si esset Gigas. Sed intelligendum est, de cubitis humanis: nam non est credendum, quod scriptura hic loqueretur de cubitis Geometricis, quia hoc volebat notificare magnitudinem huius viri vulgaribus. ipsi tamen non intelligunt quid sit cubitus Geometricus etiam: quia dato, quod intelligerent, quia ipsi non consueuerunt mensurare cubitis Geometricis, sed cubitis nostris, intelligerent dictum esse de nostris. Sed tunc stat dubium an isti sex cubiti, & palmus computarentur de cubitis ipsius Goliath, vel de cubitis aliorum virorum. Respondendum est, quod non poterat intelligi de cubitis suis, quia nemo virorum habuit vnquam de cubitis suis quatuor. sed omnes manent inter tres, & quatuor: nisi essent pessime commensurati. In corporibus autem non commensuratis non sunt vires, sed iste erat robustus: ideo commensuratus esset: & sic non haberet de cubitis suis quatuor. habebat tamen sex, & palmum. Intelligitur ergo de cubitis aliorum virorum. Item, si intelligeretur de cubitis suis, non daretur hic aliqua certificatio magnitudinis eius, quia mensuraretur ignotum per ignotum, quia sicut quantitas corporis Goliath erat nobis incognita, ita & quantitas cubiti, & palmi eius. Nescietur ergo, an ista esset magna quantitas, vel parua. Accipiendum est igitur, quod mensura sit hic aliquid notum, & erit cubitus communis: nam cubitus virorum communium cognitus est. Et dicto, quod esset Goliath sex cubitorum, & palmi, intelligi poterat quanta esset sua magnitudo. Sed aliquis dicit, quomodo Israelitae sciebant, quod tanta esset quantitas Goliath? Respondendum, quod hoc scire poterant per mensurationem eius, scilicet, quia postquam eum occidit Dauid, poterat illud mensurare, & sic credendum est. *Et cassis area super caput eius.* Hic ponitur armatura Goliath, & denominatur pondus illius ad significandum vires huius viri, quia qui tantum armorum pondus per se ferebat, necesse erat, vt fortissimus esset. Est enim cassis capitis armatura, quando accipitur in feminino. Cum autem in masculino, significat rete. Sic dicitur. Cassis meo venor, nunc armorum casside clara. Vocatur ista cassis area, id est arata. non quidem erat de are tota, sed de Ferro, quia de are non poterat fabricari. *Et lorica hamata induebatur.* Istud est genus armorum ad protegendum totum corpus. Vocatur autem lorica hamata, id est, hamis contexta. Est enim hamus catena, vel vncinus: & quia in lorica erant plures vncini se concatenantes: & ex illa concatenatione resultabat tota lorica, vocabatur concatenata, vel hamata. Nicolaus vult, quod isti hami essent squamæ super lorica extendæ, ita, vt non posset aliquod genus armorum penetrare foramina loricae. Littera tamen non vult ponere hic aliquam armaturam super lorica. *Porro pondus loricae eius quinque millia siclorum aris erat.* Hic ponitur pondus armorum, & non ponitur pondus omnium, sed solum loricae: & ferri lanceae eius. Istud autem fit ad notandum robur viri.

Quomodo Israelitae sciuerunt distincte pondus loricae Goliath.

QVÆST. VII.

QVÆRET aliquis quomodo Israelitae sciuerunt determinate pondus armorum eius: poterant enim scire aliquo modo confusè, quia, cum ille esset magnus vir, iuxta corporis sui quantitatem, magna arma erant necessaria, & magni ponderis: sed non poterat ex hoc determinatum pondus armorum coniecturari. Aliquis dicit, quod hoc scie-

D

Goliath erat altitudinis cubitorum sex, & palmo quales essent isti cubiti.

E

Armatura Goliath.

F Nicol.

Pondus loricae eius.

A

bant, quod audierunt à Philistinis: sed hoc leue testimonium est, nec scriptura illud poneret. Sed dicendum, quod Israëlita sciuerunt determinatum pondus armorum Goliath ponderando illa: nam sicut mensuram eius cognouerunt mensurando illam, ita & pondus armorum eius poterant cognoscere, quia cum corruisset in terram, Dauid accepit arma eius, & seruauit penes se, ut patet infr. scilicet assumens Dauid caput Philisthai attulit illud in Hierusalem: arma vero eius posuit in tabernaculum suum. Sic etiam de lancea eius, & de omnibus cognouerunt. Scriptura tamen solum ponit pondus lorice, & ferri lancee, quia ista erant notabilis magnitudinis super omnia arma. Et *Ocreas areas habebat in cruribus*. Totum enim corpus eius armis protegebatur, ideo in cruribus habebat ocreas areas, id est, ferreas. Iosephus autem dicit tibialia area, sed idem est. In hebræo est hic litera aliquantulum obscura: nam dicitur. *Et nassaria, vel frontaria versus pedes eius*. Dicunt enim quod à Galea, quæ erat super vertice, descendebat quædam lamina cooperiens nasum, & tendens versus deorsum. Sed ista expositio non satis stat, quia tunc nassaria, vel frontaria non essent genus armaturæ per se, sed essent quædam particula cassidis. Hic tamen ponitur, tanquam distinctum genus armorum: nam postquam dictum fuerit de casside, & lorica, subiungitur hic de istis. Ideo dicendum, quod sint genus armaturæ crurum. Et hoc signat litera hebraica, quæ dixit versus pedes, id est, in pedibus. Idem etiam tenet Iosephus: nam ubi dicit hic litera nostra: & ocreas areas habebat, dicit Iosephus: & tibialia area, quod idem est. Et *clypeus eius tegebat humeros eius*, id est, etiam habebat clypeum pendentem ad partem posteriorem super humeros. Hebræi dicunt, quod non dicitur hic clypeus, sed spiculum, vel lancea, quia ponitur hic in Hebræo. *Quidon*. Quod dicunt significare vexillum: nam sic habetur Iosue. cap. 8. quod deberet Iosue extendere quidon, id est, vexillum contra vibem Hai. Et etiam ibi litera nostra dicit clypeum. Aliqui autem de Hebræis dicunt, quod erat istud spiculum, quod protegebat humeros, quædam lamina descendens à casside, & procedens in acutum inter scapulas, ut sic protegeret collum, & iuncturam armorum capitis: sed secundum literam nostram, cum dicatur; clypeus areus tegebat humeros eius: dicendum est, quod clypeus non pendeat inter humeros, quasi ibi esse deberet. Sed nunc quando procedebat Goliath ad exprobandum Israëlitas, ponebat clypeum ad partem posteriorem. Si tamen pugnandum foret, clypeum manu teneret. *Hastile autem haste eius erat quasi liciatorium textentium*. Ponitur hic magnitudo, & pondus haste tam in hastili, quam in ferro. De hastili dicitur, quod erat ita grossum, sicut liciatorium textentium. Est enim liciatorium quoddam lignum positum ante textores, quod ipsi Axem vocant: & in illo conterquetur totum, quod texerunt. Est autem illud lignum magnum: & sic erat hasta illa Goliath vasta nimis. *Ipsam autem ferrum haste eius sexcentos siclos habebat ferri*. In hoc significatur magnitudo ferri, sed sic coaptabatur magnitudini hastilis. Siclus autem ponitur hic, tanquam pondus; aliquando autem tanquam moneta, sicut dicitur, quod quilibet dabat quinque siclos pro primogenito: Num. cap. 3. & 18. & quod Aries poterat vendi duobus siclis: Leuit. cap. 5. Aliquando autem accipitur pro pondere, sicut hoc. Nec tamen differebat, quando erat moneta, & ad pondus: quia sicli de argento & in certo pondere fiebant: ideo accipiebantur, tanquam moneta, propter valorem, & tanquam pondus, propter determinatam quantitatem. Et *armiger eius antecedeat eum*. scilicet ille, qui portabat arma sua, ibat ante eum, portans fortè aliqua arma eius. Sic enim fit in pugilibus, quando vadunt ad congregandum: quia alij portant coram eis arma sua: cum tamen congregari debent, ipsi accipiunt illa. In hebræo dicitur. *Et portans pellem suam, vel scutum antecedeat eum*. scilicet quod armiger eius portabat scutum illius, & iste præcedebat eum. Ex hoc dicit Nicolaus meliorem esse expositionem Hebræorum, quam litera nostra: quia dicebatur supra in litera nostra, quod clypeus tegebat humeros eius. Hic autem dicitur, quod portans scutum præcedebat eum: ergo armiger ferebat scutum, & non ipse: & sic id quod ipse vocat clypeum, erit aliud genus armaturæ. Sed dicendum, quod non concluditur ex hoc, quod vult Nicolaus. quia cum dicitur in Hebræo, quod portans scutum, vel Peltam, præcedebat eum; non est sensus, quod ille, qui præ-

B

C

Nicol.

debat eum, portaret tunc scutum, sed ille erat, qui consueuerat portare scutum eius. Nunc autem portabat aliud genus armaturæ: & hoc voluit litera nostra, cum dixit: & armiger eius præcedebat eum, scilicet qui consueuerat portare arma, siue scutum, siue alia arma. Iosephus tamen aliter exposuit istam literam, scilicet, quod multi armati irent cum Goliath, cum dicit: Sequebanturque eum multi arma portantes. *Stansque clamabat aduersus phalangas Israel*. id est, loquebatur ad turbas armorum. Phalanx significat multitudinem; & pertinet maxime ad armatos. Loquebatur autem Goliath ad omnes armatos, ut, si quis de illis vellet suscipere singulare certamen cum eo. Et dicebat eis huare veristis ad prælum parati? quasi dicat, superfluum est, & nocuum, quod agere vultis, scilicet quod pugnet acies contra aciem, & tot virorum millia pereant: melius autem est, ut singularem certamine res ista dirimatur. *Nunquid ego non sum, Philistheus, & vos serui Saul*: quasi dicat, benè videtis, quod lis ista est inter Philisthæos, & Sautem: ego autem de Philisthæis sum, & vos estis serui Saulis: ad me ergo pertinet, & ad aliquem ex vobis, quod litigium istud singularem certamine dirimamus. In Hebræo ponitur hoc Philistheus cum articulo quodam, quæ significat aliquid speciale, & cognitum: quod in Latino possumus dicere. ego sum ille Philistheus. Et exponunt Hebræi, scilicet ego sum ille Philistheus, qui acceperat arcem Domini, & qui occidi filios Heli, & fugavi Israël, feci que omnia mala. Sed istud nihil est: nam aliquando articuli ponuntur in Hebræo, & nihil significant, ut patet in multis locis. *Eligite ex vobis virum*. In hoc gloriabatur nimis Goliath inueniens, quod non sufficeret quilibet de Israelitis ad pugnandum contra eum: sed oportebat fieri electionem, & vix reperiri posse credebatur qui cum eo congredi vellet: imò putabat neminem esse reperiendum, qui tanta auderet. Et *descendat mecum ad singulare certamen*, id est, ambo soli certemus, & per nos dirimatur ista lis. *Si querit pugnare mecum*. id est, si potuerit resistere mihi. *Et percusserit me*. id est, occiderit me. *Erimus vobis serui*. id est, tota gens Philisthinorum seruiet Hebræis sub tributo, & obediens legibus ab eis positis. *Si autem ego præualuero, & percussero eum*. id est, si potuero occidere virum, qui mecum congressus fuerit singularem certamine. *Vos serui eritis, & seruietis nobis*. Non intelligitur, quod essent serui totaliter, sicut sunt serui legales, qui nequaquam sunt sui iuris, sed alieni. Sed intelligitur, quod seruirent in tributis, & quantum ad aliquas leges, quas imponent Philisthini Israelitis, & sic è conuerso futurum erat de Philisthinis, si Goliath moreretur.

An Goliath de consensu Philisthinorum certamen singulare agere voluit cum aliquo de Hebræis.

QVÆST. VIII.

QVÆRET aliquis. Quare Philisthini permittebant, quod Goliath, ista faceret, & an faceret de consensu eorum. Respondendum, quod Philisthini volebant, quod Goliath ista faceret. Nam contra voluntatem omnium Philisthinorum, nec voluisset, nec potuisset Goliath ista facere: quia punirent eum Philisthini, tanquam transgressorem. Item patet hoc, quia si noluisset Philisthini istud facere, quod proponebat Goliath, non expectauissent. 40. diebus. Nam 40. diebus venit Goliath ad Castra Israel ista dicens, sed immediate pugnassent. Cum autem dicitur quare faciebant hoc? Respondendum, quod ipsi voluissent, quod Hebræi acceptarent istam conditionem: nam credebant, quod nullus posset esse vir ita fortis, & audax inter Israelitas, sicut Goliath: nam, etiam si aliquis robustus esset, visa tamen tanta viri magnitudine, pertimesceret, ideo certissime credebant, si Hebræi conditionem acceptarent, se esse præualituros: etiam faciebant hoc, quia dato, quod intelligerent, quod nemo Hebræorum istam conditionem acceptaret: tamen volebant eis sic timorem incutere. Cum enim quotidie conspicerent animositatem Goliath, & se impotentes viderent ad resistendum illi, quotidie pertimescerent; & sic fiebat. Nam cum veniret Philistheus, & loqueretur sermones istos, stupebant: & metuebant nimis Saul, & omnes viri Israelitæ, ut patet infr. hoc autem modo, si Dauid non venisset, qui congregaretur cum Philisthino tanto tempore expectando, pauerent quotidie magis Israelitæ, & sic fugerent, sicut

D

E

F

A sicut, cum Saul erat in Galgalis, & iturus erat ad pugnam contra Philisthinos, erat ibi multus populus cum eo, quia tamen expectauit diebus 7. populus quotidie magis timebat, & dilapsus est ab eo, ita, ut non manerent, nisi viri sexcenti, ut patet supr. cap. 13. ita ergo nunc futurum erat: & hoc volebant Philistini.

Quare Israelita non inierunt pugnam cum tota acie.

QVÆST. IX.

QVÆRET aliquis, Cum Israelitæ nolent suscipere istam conditionem, quia inter eos nullus vir erat, quem crederent posse congredi cum Goliath, Quare non iniebat pugnam, scilicet, tota acies. Respondendum est, quod Israelitæ hoc facere voluerunt, & à principio sic deliberabant facere: unde dicitur, supr. quod viri Israel direxerunt aciem ad pugnandum contra Philistini: tamen non fecerunt, quia cum Philistini nollent pugnare in acie, sed dare aliquem singulariter pugnatem: ipsi Hebræi iudicabant inhonestum esse, & verendum, si ipsi non darent alium virum pugnatum cum Goliath. Expectabant ergo, si forte aliquis vellet subire istud certamen. Item, & potissime, quia Israelitæ non audebant aggredi Philistinos: nam, quamquam desiderarent pugnare contra eos, si tamen Philistini nollent, non erat secuta pugna Israelitis contra illos, eo, quod erant castra Philisthinorum super montem, & si Israelitæ aggredirentur, manentibus Philistinis super montem, cum essent Philistini superioris, possent faciliter opprimere Israelitas. Hoc ergo formidantes, non audebant inire pugnam, quousque Philistini etiam hoc decreuissent: quia tunc utriusque descenderent ad plana, & esset æqua conditio utriusque aciei. Item fiebat hoc, quia Deus etiam incusserat Israelitis timorem, ne pugnarent quousque veniret Dauid, & susceperet istud certamen: idè usque ad 40. dies nihil ausi sunt facere, quia Deus disposuerat magnificare Dauid in isto certamine.

Quare Dauid magis suscepit istud certamen, quam aliquis alius, cum essent alij fortiores eo.

QVÆST. X.

C QVÆRETUR vterius, Cum inter Israelitas alij essent viri fortiores, quam Dauid, Quare non susceperunt istud certamen singulare, patet hoc, quia infr. 2. libr. cap. 23. vbi ponuntur nomina fortium Dauid, dicitur de tribus viris, qui pugnauerunt soli contra aciem Philisthinorum, dicitur etiam de Eleazaro, qui solus pugnavit contra Philistinos: nam totus populus conuenerat contra Philistinos, & fugit à facie eorum: solus autem Eleazarus pugnavit contra Philistinos, & fugauit eos, & reuersi sunt Israelitæ ad accipiendum spolia. Simile fecit iterum Semnaa, qui erat vnus de fortibus Dauid, & fugauit per se totum exercitum Philisthinorum: poterat ergo quilibet istorum pugnare contra Goliath, cum isti essent fortiores Dauid. Potest responderi vno modo, quod Dauid non suscepit certamen contra Goliath, confidens viribus suis, sed solum in nomine Dei Israel, ut patet infra, scilicet. Tu venis ad me cum gladio, & asta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum. Et patet, quod non consideret Dauid aliquam in viribus suis, quia non erat paratus ad pugnandum virtute humana: cum solum portaret fundam, & lapides. Ista enim non est firma pugna, cum Goliath esset vir robustus, & protectus armis vndique; idè, quamquam percussisset eum aliquoties Dauid funda sustineret ictus illius. Ipse autem non poterat sustinere ictus Goliath: nec nullum, cum nulla haberet arma: sed baculum tantum, & fundam, & lapides, ut patet infra, erat tamen spiritus Domini in Dauid, quia à die, quo vnctus est in regem, directus fuit in eo spiritus Domini, ut patet præcedenti. capit. iste verò mouit eum, ut non timeret Goliath, sed audacter se illi opponeret. Alij autem fortes Dauid, de quibus infra 2. libr. cap. 23. erant fortes robore humano, quia non erat specialiter in eis spiritus Domini: idè non audebant congredi cum

isto Philisthino, quamquam fecissent alia opera magnifica. Aliter autem dicendum est, & melius, quod si fortes Dauid fuissent hic, multi de illis ausi fuissent congredi cum Goliath singulari certamine: Nam, quidam de fortibus dauid occidit quendam Gigantem de Philisthæis, qui erat de cognatione istius Goliath, de quo infr. 2. libr. cap. 21. non erat tamen is aliquis de illis viris fortibus, eò quod illi non erant viri, quando ista acciderunt, ut patet, quia, quando dauid erat senex, erant illi viri robustissimi, ergo, quado dauid erat paruulus in principio iuuentutis, essent illi adolescentuli, & non apti ad Bellum: nunc tamen dauid erat valde iuuenis, quia forte non esset vltra 21. vel 22. annos. Vnde dixit ei Saul: Non vales resistere Philisthæo isti, quia puer es: omnes ergo fortes dauid, qui postea fuerunt, essent tunc paruuli non ad bellum. Aliter posset dici, quod, quamquam aliqui illorum essent tunc viri robustissimi: tamen nemo eorum ausus est congredi cum Goliath, quia deus incusserat illis timorem, ut seruaretur iste triumphus pro dauid.

An posita fuerit conditio quando Dauid suscepit istud certamen, quam expressit Goliath.

QVÆST. XI.

QVÆRETUR vterius, Cum Philistini peterent, ut daretur eis de Hebræis pugnaturus singulari certamine cum Goliath sub conditione supra posita: An, quando dauid suscepit istud singulare certamen, intercidit ista conditio, scilicet, quod Israelitæ seruirent Philistinis, succumbente dauid, vel Philistini seruirent Israelitis, succumbente Goliath. Respondendum est, quod non patet ex litera, an interuenerit conditio. satis tamen credendum est, quod intercidit, quia Goliath cum ista conditione proponebat singulare certamen: quicumque ergo certamen susceperet, istam conditionem subiturus erat. Quod autem Philistini suscipere vellent istam conditionem, satis apparet, quia ipsi illam proposuerant, potissime quando viderent, quod iuuenulus ille inermis oblarus erat pugnaturus. de Hebræis tamen est difficultas, quomodo ipsi acceperant, quod dauid pugnarent pro eis sub hac conditione, cum nequaquam ipse videretur præualiturus contra Goliath, quia erat Goliath vir fortissimus, & in armis expertus. dicendum, quod Israelitæ etiam susceperunt istam conditionem: nam Saul, quamquam à principio dixisset dauid, quod non posset pugnare contra Philisthæum, quia erat vir fortis, ipse autem puer: visa tamen dauid responsione de robore suo, & confidentia confusus est in domino, & dixit ei. Vade, & dominus tecum sit. Hoc autem, quia deus mouebat cor Saulis, ut confideret, quod dauid posset superare Goliath. Aliter potest responderi, quod Hebræi confidebant ad vltimum in robore exercitus: nam non poterat esse peior conditio eorum, etiam si succumberet dauid, quam nunc erat, quia oportebat nunc pugnare in acie, si non esset istud singulare certamen. Si autem dauid vinceretur, eodem modo possent Israelitæ defendere se per exercitum. Sic enim fecerunt Philistini, quia, quamquam ipsi posuissent conditionem, quod seruirent Hebræis, si succumberet Goliath: tamen, eo succumbente, noluerunt eam tenere, sed succumbente illo fugerunt in terram suam, ut ibi se tuerentur, & non subijcerentur Israelitis in tributum, ut patet infr. hoc idem facturi erant Israelitæ, si succubuisset dauid, idè istud singulare certamen modicum futurum erat, cum hostes nollent sibi seruare fidem, etiam si pepigissent, cum res verteretur super toto statu, sed magis offerebatur istud certamen ad terrorem Hebræorum, ut sic venirent ad aliquam conditionem subiectionis, sine bello. Et aiebat Philisthæus, id est, dicebat ad Israelitas. Ego exprobraui agminibus Israel hodie, i. ego intuli vituperium, vel opprobrium, siue verecundiam toti multitudini Israelitarum, cum nemo sit de eis, qui audeat congredi mecum: ista verba amara, & pungitiua dicebat Philisthæus Israelitis, ut eos sic stimularet ad ponendum aliquem virum pro se: de quo ipse posset habere victoriam, & licet esset gloriosus, & succumberent Israelitæ conditioni, vel saltem timore magno fortissimi eorum, qui occisus esset, fugerent: sic enim fecerunt Philistini, quia videntes, quod

A fortissimus eorum mortuus esset, tugerunt, ut pater infra. *Dante mihi virum*, id est, eligite aliquem virum de vobis. *Et ineat mecum singulare certamen*, id est, pugnet mecum sub conditione supra posita. *Audiens autem Saul, & omnes viri Israelite*. Sermones istius Philisthai erant nimis duri Sauli, & toti Israel: eò, quòd non videbant inter se aliquem, qui putaretur posse pugnare contra Goliath: potissimè, cum quotidie animosiori voce ista verba replicaret. Hoc tamen non absolute Saul inquirebat, an aliquis esset in castris, qui vellet pugnare contra Goliath, & ut concitaret animos virorum fortium, proposuit edictum, quòd quicumque pugnauerit cum Goliath, & percussit eum ditabatur à Rege magnis diuitijs, & filiam suam dabit ei in uxorem, & domum patris eius faciet absque tributo in Israel. Patet quia quando Dauid querebat in castris, quid daretur viro, qui percuteret Philisthæum, quilibet de populo respondebat ei hæc, ut pater infra. Si tamen non fuissent ista à rege posita sub edicto, nesciret populus, an ista darentur. *Sermones Philisthai huiusmodi*, id est audiebant sermones, in quibus petebat singulare certamen, cum conditione supra posita, & ex hoc turbabantur, quia erat eis hoc amarum. *Stupebant, & metuebant nimis*. Ista duo idem significant, sed fit replicatio, ad significandum magnitudinem timoris. Populus enim timebat propter viri magnitudinem, & robur: Saul autem, quamquam non esset solitus timere, sed confidere in omnibus, tamen tunc timebat eo, quòd recesserat ab eo Spiritus Domini, qui erat spiritus roboris: & transierat ad Dauid in die vnctionis suæ: ideò post hoc non fuit Saul confidens in Bellis, sicut prius: quia etiam in alio Bello contra Philisthinos expauit nimis, & pertimuit, ut patet infra. cap. 28.

An Saul iuste possideret regnum, cum Spiritus Domini recesserat ab eo.

Q V A E S T. XII.

Q V A E R E T aliquis circa hoc incidentaliter, cum dictum fuerit præcedenti cap. quod Saul perdidit Spiritum Domini, & vnctus est in Regem Dauid: An iam licitè possideret Saul Regnum, vel teneretur illud dimittere Dauid. Aliquis dicet, quod peccabat tenendo, quia, quando quis possidet nullum titulum possessionis habendo, iniuste possidet: non habebat autem Saul iam aliquem titulum possidendi Regnum Israel, cum per vnctionem acciperetur titulus, vel ius regni: sed Dauid iam vnctus fuerat in regem, ergo ad eum pertinebat ius regni, & nullo modo manebat in Saul: ergo peccabat detinendo regnum, quod ad alterum pertinebat. Item, cum quis violententer tenet quod ad alterum pertinet, peccat: sed iam Saul erat violentus detentor rerum Dauid, cum iam pertineret regnum ad eum, ideò peccabat. Item, qui iure possidet, & iudicis decreto iuste possidet: ergo à fortiori, qui Dei decreto possidet, iuste possidet: sed Dauid adiudicatus fuerat debere regnare à Deo: ergo iam Saul, decreto Dei exclusus erat, ne regnaret. Sed qui contra auctoritatem iudicis possidet, vniuersaliter iniuste possidet: ergo Saul, qui contra Dei auctoritatem, & decretum possidebat, iniustius possidebat. Respondendum est, quòd Saul non peccabat gerendo se pro rege, & possidendo regnum; nec cogebatur dimittere illud, quia, quamquam Deus adiudicasset regnum Dauid faciendo eum vngi, tamen Saul nesciebat hoc, quia eo nesciente, & occultè fuit facta ista vnctio, per quam transierat ius ad alterum: quamquam ergo contra auctoritatem Dei possideret, non peccabat, nec erat violentus detentor, quia non fuerat sibi Dei decretum annunciatum. Sed aliquis dicet, quòd Saul hoc sciebat, quoniam Samuel dixerat ei, quod Deus sciderat regnum eius ab illo, & tradiderat proximo suo, ut patet supr. cap. 15. ergo iam sciebat ad alium pertinere. Respondendum est, quòd Saul non intellexit, quòd per hoc totaliter regnum sibi erat auferendum, sed quod erat quædam comminatio Dei. Et dato, quod decreuisset totaliter ei regnū auferri, tamen nondum aufererat, nec determinatè dabat alicui: quousque ergo determinatè alicui conferretur ius super, possidebat Saul iuste, quia nunquam debebat dari regnum sine aliquo possessore, potissimè, quia simili verba fuerant iterum dicta Sauli, scilicet, quando peccauit non expectan-

do Samuelem diebus 7. in Galgala, scilicet. Stultè egisti, nec custodisti mandatum Dei tui, quod si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum: sed nequaquam regnum tuum ultra consurget: quasi uult enim Deus virum iuxta cor suum. Post hæc tamen, Deus habuit Saulem pro rege, & manebat in eo Spiritus eius: ergo propter illa verba non efficiebatur iniquus possessor. Sed adhuc dicitur, quòd Saul cognoscebat pertinere ius regni ad Dauid: ipse enim dixit infra. 24. cap. & nunc scio, quia certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: ergo non poterat tueri se ignorantia ad hoc, quòd possideret iuste. Respondendum est, quòd ex illis verbis non apparet, quòd Saul sciuerit Dauid esse vnctum in regem, sed fuit locutus ex quadam præsumptione attendens iustitiam illius, & iniustitiam sui ipsius. Vidit enim quomodo iniuste persecutus fuerat Dauid, & quomodo Dauid potuisset eum occidere, & non occidit: ideò credidit, quòd pro hac bonitate eius Deus vellet tradere ei regnum, non tamen sciebat eum vnctum fuisse. Patet hoc, quia dicitur ibi: & nunc scio certissimè. q. d. ex eo quod fecisti nunc, ego scio, quòd sis regnaturus: non ergo sciebat iam ad eum translatum esse ius. Sed adhuc dicendum, quòd dato, quòd Saul sciuerit esse vnctum in regem Dauid, non cogebatur dimittere regnum, quia nesciebat, an Deus vellet, quòd immediatè regnaret Dauid, vel vnctus erat, ut regnaret post mortem illius: ideo quousque Propheta denunciaret ei ex parte Dei, quòd deponeret principatum, nunquam erat iniustus possessor regni, nec tenebatur dimittere illud: & quia nunquam ei denunciatum est istud, nunquam peccauit possidendo. *Dauid autem erat*. Hic ponitur secundum huius cap. in quo describitur Dauid aduentus, scilicet, quia ipse erat apud patrem suum, & custodiebat Gregem eo tempore, quo fiebant hæc in Castris: fuit autem postea missus illuc ad fratres. *Dauid autem erat filius hominis Ephratai*. Hic repetitur origo Dauid, scilicet, cuius filius erat, quamquam præced. c. dictum fuisset hoc, quia tamen iam incipit hic alia historia, repetit id, quòd prius fuerat dictum. Dicitur Dauid filius viri Ephratai, id est viri Bethlehemitæ, scilicet Isai, qui erat de Bethlehem: vocatur enim Bethlehem Ephrata. Sic patet Michææ, cap. 5. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata, quoniam nomen huius loci prius erat Ephrata: postea autem fuit Bethlehem, ut patet Genes. 48. Vbi ponitur Ephrata nomen principale: & dicitur, quòd alio nomine vocatur Bethlehem. *De quo supra dictum est*, id est, in capit. præcedenti dictum est de isto Dauid, & de Patre eius Isai. Hic tamen, quia incipit mentio de Dauid, quæ supra interclusa fuerat, repetitur origo eius. *De Bethlehem Iuda*, id est Pater Dauid erat de Bethlehem: nam Bethlehem, & Ephrata idem locus sunt, & idem de Bethlehem Iuda ad differentiam alterius Bethlehem, quæ est in sorte Zabulon, ut patet Iosue in cap. 19. & hoc modo consuevit scriptura loqui de ista Vrbe Bethlehem, notificando eam per adiunctum: aliquando enim notificat per istud nomen Ephrata: ut, cum dicitur, Et tu Bethlehem Ephrata Michææ, capit. 5. & hoc, quia Ephrata non pertinebat ad alteram Urbem Bethlehem, quæ erat in Tribu Zabulon. Aliquando notificatur per istud adiunctum Iuda, ut, cum dicitur de Bethlehem Iuda, sicut hic, vel Matth. cap. 2. cum dicitur: & tu Bethlehem Terra Iuda. *Cui nomen erat Isai*. Iste erat Pater Dauid, qui vocatur Isai, & Iesse. De Isai apparet præced. capit. & hic. De Iesse apparet Isai. cap. 11. & Matth. cap. 1. scilicet. Egredietur virga de radice Iesse. *Qui habebat octo filios*. Sic enim patet præced. c. quia septem illorum præsentauit Isai, Samueli successiuè ad vngendum, & dixit, quòd non elegerat Deus quemquam ex illis. Et ibi dicitur, quòd adhuc reliquus erat, qui pascebat greges. *Et erat vir in diebus Saulis senex*, id est, Isai erat nimis senex in diebus Saulis, scilicet, in isto tempore, quomodo imperabat. Hoc ponitur ad designandum, quomodo Isai non iuerit ad Bellum, sicut iuerunt tres filij sui maiores. Et dicitur, quòd hoc fuit, quia erat iam vir senex nimis. *Et grandæuus inter viros*, id est valde magnæ ætatis. Istud ponitur ad signandum veram senectutem: nam in scriptura vocatur aliquis senex, etiam si non sit magnæ ætatis: cum tamen vult scriptura designare magnam vetustatem, ponit aliud adiunctum, scilicet, quòd erat senex, & prouectæ ætatis, vel pæsenilis ætatis. Sic dicitur de Iosue, ut patet

Iosue,

A

Iosue, c. 23. Aliquando ponitur istud adiunctum grandævis: quod dicitur grandævis, id est grandis ævi, scilicet magnæ ætatis. Sic autem erat Isai grandævis inter viros, id est, magnæ ætatis inter omnes viros illius temporis, scilicet, quod rari erant eo seniores. *Abierunt autem tres filij eius maiores post Saul in prelium.* Hic ponitur causa eorum, quæ sequuntur, scilicet, quia David missus est à Patre in bellum, id eo exprimitur quare, & dicitur, quod tres fratres eius secuti fuerant Saulem in castris, & ob hoc David missus est ad ferendum eius victualia, & ut sciret, an prospere agerent. Dicitur autem, quod isti tres erant filij maiores, quia secundum ordinem, qui hic ponitur, erat ordo Natiuitatis eorum: nam præced. cap. cum Isai offerret filios suos Samueli secundum ordinem Natiuitatis, istos tres primo obtulit. *Et hæc nomina trium filiorum eius, qui perrexerant ad Bellum, scilicet, ista quæ sequuntur sunt nomina eorum.* Hic enim solum ponuntur nomina trium, quia isti soli ad Bellum iuerant. Et tamen i. Paralipom. cap. 2. ponuntur nomina septem filiorum eius. *Eliab primogenitus eius, id est primogenitus Isai:* sic enim patet ex ordine, quem habuit Isai præsentando filios suos Samueli: nam primo oblatum est Eliab, & hunc ungere voluit Samuel, ut patet præced. c. dicitur autem, quod erat primogenitus, scilicet, respectu virorum: nam, an esset primogenitus respectu filiarum Isai, non patet: habuit enim duas filias Isai, scil. Saraiam, & Abigail, ut patet i. Paralipom. cap. 2. Sed dato, quod istæ duæ feminæ nate fuissent ante Eliab, vel aliqua earum, quia tamen ius primogenituræ attenditur solum in viris, vocabitur Eliab primogenitus, quia ipse fuit primus inter filios. *Et secundus Abinadab, tertiusq. Samma.* Etiam isti duo erant in ordine natiuitatis respectu Eliab, scil. quod nullus alius de filiis Isai natus est inter eos, & Eliab, ob hoc vocantur isti tres hic maiores, scilicet, quia quilibet illorum erat maior cæteris filiis Isai. Si tamen aliquis intercidisset inter eos, non essent omnes isti maiores: & ob hoc isti tres missi sunt ad Bellum, quia robustiores erant cæteris, cum essent maioris ætatis. *David autem erat minimus, id est, erat minor omnium fratrum, non solum respectu omnium trium, sed etiam respectu omnium aliorum, qui manebant in domo patris:* sic enim dicitur præced. cap. nam, præsentatis omnibus filiis septem Isai, dixit ad Samuelem: *Adhuc reliquus est paruulus.* Ponitur autem hic, quod erat David minimus ad significandum id, quod infra dixit Saul ad David, scil. non vales resistere huic Philisthæo, quia puer es. *Tribus maioribus secutis Saulem.* Aliqui coniungunt istam literam cum superiori, scil. quod erat David minor tribus fratribus suis sequentibus Saulem, referendo istud ablatiuum ad illud nomen minimus. Sed hoc falsum est, quia tunc significaretur, quod David solum erat minor illis tribus fratribus, tamen non solum illis erat minor, sed etiam alijs quatuor manentibus apud patrem: etiam, quia si hoc voluisset scriptura explicare, non dixisset, quod erat David minimus, sed minor, quia minimus non potest referri ad illum ablatiuum sequentem, cum solum regat genitiuum, quia est superlatiuus. Sed sensus est, quod David erat minimus, id est minor omnium fratrum suorum. Et hic est punctus: & tunc sequitur alia sententia, scil. tribus maioribus secutis Saulem, id est tres istorum erant maiores, & isti secuti fuerunt Saulem. *Abijt ergo David, & reuersus est à Saule, id est, recessit à Saule, cum quo prius morabatur.* Sciendum, quod hic est mutatio ordinis, quia prius David recessit à Saule, quam fierent ista, quæ habentur hic: scriptura tamen non potest semper seruare ordinem naturalem in relatione gestarum rerum, quia tunc oporteret, quod quælibet historia aliquammodo magna diuideret mille minutias, & interponerentur alia, quæ non pertinent ad historiam, eo quod sunt contemporanea, & sic fierent omnia intelligibilia: id eo necesse est, ut quilibet historiographus faciat anticipationem, & recapitulationem, & sic facit scriptura sacra. Dicitur autem hic, quod abiit, & recessit solum, quia abire, & recedere non ponuntur hic pro distinctis, sed ponitur abire, tanquam aliquid superadditum ex modo idiomatis: sic dicitur Deut. ca. 20. vadat, & reuertatur in domum suam, id est reuertatur: & vadat nihil ibi significat, ita hic.

(:)

Quomodo David recessit à Saule, cum vellet eum secum semper habere.

Q V A E R E T. XIII.

QVAERET aliquis, Quomodo David reuersus est hic à Saule: nam Saul fecerat diligenter, quod sibi assisteret David, & dixerat ad patrem eius Isai: *Stet David in conspectu meo, quia inuenit gratiam in oculis meis.* Aliquis dicit, quod Saul volebat secum habere David, ut, quando à Dæmone arriperetur, psalleret coram eo: nunc autem erat liberatus à Dæmone, id eo non erat opus, ut secum haberet David. Respondendum est non stare, quia Dæmon arripuit post hoc Saulem, ut patet infr. c. 19. Sed dicendum, quod Saul volebat habere coram se David, non solum, quia erat citharista, & eo psallente leuius ferebat, sed etiam quia erat habens alias probitates, scil. vir prudens in verbis, & pulcher, ideo dato, quod Saul iam non arriperetur à Dæmone, vellet eum secum tenere, quia inuenerat gratiam in oculis eius: nec tamen cessauerat spiritus malus à Saule, quia adhuc postea eum arripuit, unde propter artem citharisticam erat sibi necessarius, & propter alias probitates erat sibi gratus, id eo semper eum secum habiturus: nunc tamen, quia intercidit istud bellum, & forè aliæ res ante illud, quibus intendere Saulem oportebat, dedit licentiam David redeundi ad Patrem suum eo tempore, quo negocia vrgerent. postea tamē rediturus erat: & hoc tempore accidit, quia ipse pasceret Gregem, & iret in Castra ad fratres suos. Sed adhuc aliquis dicit, Quomodo Saul dedit licentiam David redeundi ad Patrem suum hoc tempore, quo ei maximè necessarius erat? Nam ad pugnandum cum Goliath erat sibi opportunus, cum nemo de omnibus Castris ausus fuerit contra illum pugnare. Respondendum est, quod Saul non putabat eum sibi opportunum esse ad hoc, quia credidit non esse tanti roboris, nec fortitudinis, ut posset aliquid memorabile in Bello agere: id eo permisit eum abire. Sed obijciatur, quod nouerat Saul David esse virum aptum ad bellum, quia ille, qui primo nunciauit ei de David dixit: *Vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, ut patet præced. c. id eo sciebat eum ad hoc aptum.* Dicendum, quod Saul hæc audierat, & credebat David esse bonæ indolis ad gerendum magnifica opera, quia tamen adhuc puer erat, & nimis tener, credidit eum non sufficere ad dura opera belli. Quod autem hoc intelligeret, patet infr. cum dixit ad David: *Non vales resistere huic Philisthæo, quia puer es:* postea tamen euentus ipse rei contrarium notum fecit. *Ut pasceret Gregem patris sui in Bethlehem.* id est reuersus est in Bethlehem, ut ibi pasceret Gregem: prius enim quam Saul faceret David ad se venire, pascebat David gregem, ut patet præced. c. unde Saul dixit ad Isai: *Mitte mihi filium tuum David, qui est in pascuis, ut patet præcedenti. c.* Ex hoc autem manifestatur humilitas David, quia, quamquā moratus fuisset cum rege nimis familiariter magno tempore semper stans in conspectu eius, non erubuit postea redire ad custodiendos greges, nec hoc refutauit. Etiam factum est hoc ex conditione illius temporis, quia, cum esset adhuc sæculum rude, non erant principatus tantæ iactantiæ: nec aestimabantur tanti honoris, ut nunc: id eo sicut ipsi reges non dedignabantur se humiliate ad quasdam res, ad quas nunc nequaquam se humiliant: ita & ipsorum regum familiares non erant tanti honoris, & facilius quibuscunque ministerijs infimis se implicabant: nam & filij regum ibant ad rondendas oues, & gloriabantur in hoc magnum agentes festum, sicut patet de Absolone filio David, qui, cum tonderet Greces suos, inuitauit illic omnes fratres suos infr. 2. lib. c. 13. *Procedebat vero mane, & vespere Philisthæus.* Hic redit scriptura ad historiam principalem, quam omiserat, ut aliquid narraret de David. Et videtur, quod Philisthæus, scil. Goliath procedebat mane, & vespere, id est quotidie bis exibat de Castris suis veniens ad Castra Israel, ut peteret singulare certamen. Hoc autem faciebat ad magnam iactantiam suam, & ut nimis exasperaret Israelitas irritando verbis duris, & sic aliquis cum eo congredi vellet singulari certamine. *Et stabat 40. diebus.* id est stetit 40. diebus, scil. quod 40. diebus mansit in hac petitione quotidie bis vadens ad Castra Israelitarum petens singulare certamen.

Quare

Quare Goliath. 40. diebus, & non pluribus progressus est ad petendum certamen.

Q V A E S T. XIV.

Opin

Impu-
gnatis.

B

Alia
respōsio

C

QVAERET aliquis, Quare tot diebus Philisthæus iste progressus est, ad petendum certamen, ut patet hic, & non pluribus. Respondent quidam Hebræi, quod Deus permittit, quod 40. diebus Goliath exprobraret Israeli, & non pluribus: & hoc propter merita Orphæ, de cuius genere iste erat: quia illa 40. passibus progressa est, cum Noemi fundatur enim in Historia Ruth: habebat enim Noemi duas nurus, scilicet, Orphan, & Ruth. Cum autem reuerteretur in terram suam utraque comitata est eam egrediente de urbe, sed monitis eius Orpha redijt: Noemi autem non potuit à se abijcere Ruth. de hoc Ruth. cap. 1. Dicunt autem, quod Orpha comitata fuit tunc Noemi. 40. passibus, & merito illorum permittit Deus Goliath, qui erat de genere Orphæ, quod exprobraret Israeli diebus 40. quod autem esset Goliath de genere Orphæ, patet, quia infr. 2. lib. c. 21. ponitur quomodo Gigantes Philisthæi erant de genere Arrapha: & in Hebræo ponitur ibi Orpha: & sic habetur in libro Ruth. Sed dicendum est hoc esse ridiculum. Primum, quia Goliath non erat de genere Orphæ, de qua habetur Ruth. capit. 1. quia quamquam mater sua vocaretur Orpha, tamen erat alterius gentis: nam Orpha, & Ruth erant Moabitides, ut patet Ruth. capit. 1. Orpha autem mater Goliath erat de stirpe Philisthinorum, cum ipse Goliath esset Philisthæus. Item dato, quod illa Orpha esset mater, vel auia Goliath, vel qualitercunque progenitrix, non poterat dici, quod merito 40. passuum, quibus ipsa comitata est Noemi permittit Deus, quod Goliath 40. diebus exprobraret Israelitis, quia illud nihil mereretur. Etiam dato, quod mereretur aliquid, non satis coarctatur, quod pro quolibet passu mereretur unum diem: potissimè, quia, quod Orpha comitata fuerit Noemi 40. passibus, fictitium est, quia nescitur an. 40. vel pluribus, vel paucioribus. Nam solum dicitur Ruth. c. 1. quod egressa est Noemi de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru, & iam in via posita, reuertēdi in terram Iuda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ. Non colligitur ergo quot passibus comitata fuit Orpha Noemi. Sed dicendum, quod Goliath 40. diebus exprobrauit Israelitis, quia ipse intendebat quotidie exprobrare illis, petendo singulare certamen usquequo offerretur illi, vel finiretur Bellum, & quia in istis 40. diebus nondum fuerat ei oblatum certamen, nec etiam Bellum finiebatur, semper perebat illud, procedens ad castra Israelitarum: & pluribus diebus processisset, nisi superuenisset David, qui die. 40. huius exprobrationis superuenit, & acceptauit singulare certamen. Dixit autem Isai ad David filium suum, scilicet, qui erat tunc cum illo in Bethlehem pascens Gregem. Istum enim misit in castra, quia, quamquam haberet alios quatuor fratres eius apud se, credidit istum esse virum magis industrium, ut videret qualiter conuersabantur fratres sui in Bello: etiam, quia Deus mouerat Isai ad mittendum eum, eò, quod volebat illi hac vice dare triumphum, & si alius fuisset missus, non habuisset opportunitatem David veniendi in castra, & pugnandi cum Goliath. Accipe à fratribus tuis ephi polentam, id est, accipe pro fratribus tuis, polentam mensuræ ephi, vel unum ephi de polenta: est enim polenta cibus quidam, qui fiebat de granis spicarum decorticatarum: ponebantur enim spicæ ad ignem, cum erant aliquantulum maturæ: & tollebantur squamæ, & cortices, & manebat medulla, vel granum mundum, & ista comedebant Hebræi. Erat enim cibus apud eos vsitatus: unde Abigail vxor Nabal iuit ad David, & obrulit ei quinque sata polente, cum panibus, & arietibus, aliisque pertinentibus ad cibum, infr. c. 25. Lex quoque Hebræorum de isto cibo locuta est, tanquam esset aliquid commune inter Hebræos, ut patet Leuit. cap. 23. f. Panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete usque in diem, quo offeratis ex ea Deo vestro. Dicitur autem polenta à poliendo, quia politur, i. purgatus cortices, vel squamæ spicarum, & granorum. In Hebræo autem vocatur granata, i. de granis, quia fiebat de granis spicarum. Dicitur autē, quod portaret ephi polentæ, i. vnam mensuram, quæ vocatur ephi. Est. n. ephi

continens 10. Gomor, ut patet Exod. 16. c. de omnibus autem mensuris Hebræorum tam rerum liquidarum, quam aridarum: & de ponderibus habetur Eze. c. 45. Et decem panes istos, i. dedit ei istos panes pariter cum polenta. Et curre in castra ad fratres tuos. Non enim multum distabant castra Israel, & Philisthinorum à Bethlehem. Nam erant in Terra Iuda, ut patet in princ. cap. Bethlehem quoque erat in sorte Iudæ: ideo potuit David ire illuc velociter. Et decem formelas casei, id est, accipe etiam decem formelas casei. Vocatur formela casei paruus caseus habens paruam formam, vel quantitatem. Has deferes ad tribunum, id est non dabis istas formelas fratribus tuis, sed offeres tribuno exercitus, in quo sunt fratres tui. Dicitur tamen tribunus, qui preest mille viris: erant quippe viri Israelitæ in castris ordinati per turmas suas, & duces, sicut fieri solet in omnibus alijs exercitibus: & erant aliqui duces millenarii, alij centenarii, & alij secundum alios numeros, qui verò mille viris præstant, tribuni appellantur. Voluit autem Isai offerre decem caseos tribuno, sub quo dispositi erant filij sui, ut ipse benigne se haberet ad eos, quantum ad opera belli. Et fratres tuos visitabis, si recte agant, i. videbis fratres tuos, & inquires, si recte agunt, id est prosperantur in bello, vel, an aliquis ipsorum mortuus, vel vulneratus est. Et cum quibus ordinati sunt disces, id est inquires cum quibus ordinati sunt ad bellum, si quam partem aciei teneant, & qui sunt socij eorum in pugnando: quia ex hoc poterat lætari Isai, si sciret, quod filij sui habebant socios, qui essent viri probi. In Hebræo dicitur. Pignora eorum lues, id est, tolles de manu eorum, apud quos fuerint: Est sensus, quod filij Isai, qui erant in bello, contraxerant fortè aliqua debita pro victualibus vel alias, & pro his tradiderant pignora: nunc autem mittebat eis pecuniam, ut liberarentur pignora eorum à creditoribus: sed hoc procedit ex equiuocatione sententiarum: ideo litera nostra secuta est id, quod magis videbatur. Saul autem, & omnes filij Israel in valle Terebinthi pugnabant aduersus Philisthim. A principio enim Israelitæ direxerant aciem contra Philisthinos ad pugnandum, tamen non pugnabant: quia Philisthæus ille quotidie petebat singulare certamen, & impediēbat bellum. Ad vltimum autem, cum non reperiretur aliquis in castris Israel multis diebus qui congrediretur singulari certamine cum Goliath, cœperunt pugnare in acie Israelitæ cum Philisthinis: pugnabant autem in valle Terebinthi, relicto castrorum loco: nam Philisthini castrametati fuerant super montem, & Israelitæ super aliam partem montis, & inter eos vallis media erat, ut patet supra in litera: Nunc autem ad pugnandum exierunt Israelitæ, de castris suis, & Philisthini de iuis, & conuenerunt in valle Terebinthi inter castra utrorumque, & ibi pugnabant, ut patet infra, quia, cum David venisset ad sarcinas, id est ad locum castrorum, ubi erant sarcinæ omnium bellatorum, dicitur, quod reliquit ea, quæ attulerat sub manu custodis, & cucurrit ad locum certaminis: ergo locus certaminis erat extra castra, & hoc in valle Terebinthi, id est in valle quercus, quia Terebinthus id est, quod quercus secundum modum loquendi Hebraicum. Nam iupra c. 10. ubi ponitur quercus Thabor: & hic ubi ponitur Terebinthus, eadem dictio est, f. Elon. Etiam Isai. c. 6. significatur, quod id sit quercus, & Terebinthus, cum dicitur: Et conuertetur, & erit in ostensionem, sicut Terebinthus, & sic quercus, quæ expandit ramos suos. Surrexit itaque David mane, scil. in Bethlehem volens diligenter exequi præceptum Patris. Et commendauit Gregem custodi. Erat enim David custos Gregis antequam iret ad Saulem, & postquam redijt: nunc autem, ut ipse recederet in castra commendauit alteri Gregem. Et onustus abiit, sicut præceperat ei Isai, id est, oneratus iuit, portans omnia hæc, quæ dederat ei pater. Non est autem intelligendum, quod ea ferret: quia non poterat tantum pondus ferre, sed ferret super aliquod iumentum. Et venit ad locum Magala. Iste est locus Belli: nam in Valle Terebinthi erat locus iste, apud quem castra erant, & ibi primo sarcinas posuit. Et secundum hoc litera nostra accepit Magala, tanquam nomen proprium. Hebræi tamen dicunt, quod est nomen causæ, & signant circulum in situatione castrorum: nam in circuitu castrorum debent fieri fossæ in modum circuli, sicut docet Vegetius in lib. de re militari: quia etiam si paruum sit, tamen castra interposita tutiora sunt contra hostium repentinos insultus: magis tamen accipitur pro nomine proprio: quia non diceretur, quod venit David ad circulum, vel fossas, sed ad castra, vel ad locum pugnae:

& hoc

A & hoc voluit litera nostra. Et ad exercitum, qui erat egressus ad pugnam, i. non solum iuit in locum Magala, sed etiam ad locum pugnae: erat enim Magala, ubi erant castra: pugna autem extra castra fiebat: ideo dicitur, quod fuerat egressus exercitus: Hoc autem fecit David, quia volebat videre, qualiter se haberent fratres sui, sed ipsi non erant tunc in castris: quia egressi fuerat ad pugnam, ideo etiam iuit in locum certaminis, & vociferatus est in certamine, id est, populus clamauit, quando pugnat: ista enim est vox communis pugnantium: clamant enim cohortantes se ad bellum, vel compellentes hostem ad fugam: sic dicitur Exod. c. 32. cum dixit Iosue ad Moysen: ululatus pugnae auditur in castris. Respondit Moyses: non est clamor adhortantium ad pugnam, nec vociferatio compellentium ad pugnam, sed vocem cantantium ego audio. Sic etiam dicitur Iosue c. 8. de viris, Hai, scilicet illi vociferantes pariter, & se mutuo exhortantes persecuti sunt eos. *Direxerat enim aciem Israel*, id est, Israelitae ordinauerant aciem suam ad pugnam dum contra Philistinios eo die, qua ista, quae dicta sunt, attulerat David in castra. *Sed & Philistini ex aduerso fuerant preparati* & c. i. etiam Philistini videntes, quod Israelitae instruxerant aciem, parauerunt seipsos ad bellum.

Israelitae an in his 40. diebus, in quibus Goliath exprobrauit eis, pugnaverint.

QVÆST. XV.

B QVÆRET aliquis circa id, quod supr. dicebatur, scilicet, quod 40. diebus Goliath exprobrauit Israelitis, quid faciebant Israelitae his diebus, scilicet. An pugnant. Nam in his 40. diebus necesse est, quod fuissent multi dies Sabbathorum, in quibus Hebraei ab omni opere vacare debebant: quomodo ergo vacarent bellis? Aliquis dicet, quod in his 40. diebus non pugnaverunt Israelitae: quia, cum Goliath quotidie peteret singulare certamen, expectabant Israelitae, an aliquis de eis esset, qui susciperet illud: ideo, quamquam essent dies Sabbathorum multi in illis 40. diebus, non impediatur vacatio Sabbathi, cum non pugnarent. Respondendum est, quod, an Israelitae pugnaverint tunc in aliquo die Sabbathi, vel non: non potest hic apparere, an tamen liceret eis pugnare in Sabbatho, dicendum, quod sic: quamquam in hoc inter Iudaeos dubium erat. Aliqui enim dicebant, quod nullo modo liceret pugnare in Sabbatho, nec aggrediendo, nec defendendo; sed potius debebat quis permittere se in manibus hostium, quam pugnare defendendo se ab illis: sic enim fecerunt quidam tempore Machabæorum: quia, cum hostes concitauissent praelium aduersus eos, non responderunt illis, quia erat in Sabbatho, nec lapidem miserunt eis, nec opilauerunt loca occulta, dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra, & testes erunt super nos Caelum, & Terra, quod iniuste perditis nos. Et occisi sunt viri multi, & foeminae usque ad mille animas i. Machab. cap. 2. alij autem Iudaei videntes hæc, dixerunt: si non pugnaverimus pro animabus nostris aduersus gentes, citius disperdent nos a Terra, & cogitauerunt in die illa, dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello in die Sabbathorum pugnemus aduersus eum, & non moriamur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis eod. c. Fuit autem istud tempore Mathathiae patris Machabæorum. Ex eo autem die mansit diffinitio apud Israelitas, quod ipsi non possent inuadere hostes in Sabbatho: possent tamen resistere illis, si inuaderent: unde dato, quod Hebraei manifeste viderent, quod inuadendo Hostes in Sabbatho facillime superarent, & inuadendo in alijs diebus esset victoria impossibilis, nequaquam inuaderent. De defensione autem secus erat: sed adhuc illam non fecerunt, quia non crediderunt licere sibi defendere se ab Hostibus qualitercunque in Sabbatho; sed solum defendere se ab eis, si actu bellum afferrent. Nam si Hostes inuaderent Hebraeos ad occidendum in Sabbatho, resistebant Hebraei: si autem non inuaderent eos, sed facerent aliquas munitiones, vel machinas ad capiendum vires eorum, non licebat Israelitis defendere se, scilicet, destruendo machinas hostium: & isto modo, quando Pompeius pugnavit contra Aristobolum summum Sacerdotem, & Regem Iudæorum, qui inclusus erat in Templo, non valentibus Romanis contra illum pugna-

D re, propter naturam loci construebant Machinas, & etaciebant aggeres, sed Iudaei illico eas comburebant. Cum autem Romani sic non praevalerent in diebus Sabbathorum, aggerem construxerunt: quem quamquam Iudaei viderent in malum suum esse, quia tamen Sabbathum erat, non combusserunt illum: & sic capti sunt. De quo Ioseph. 14. antiqu. circa principium inquit: sed si nobis patrum non fuisset septima die vacare, nullatenus aggerem construere, Iudaeis repugnantibus Romani potuissent: nam bellantibus & occidentibus resistere Lex concedit: siquid vero aliud aduersarij velint facere, nulla nobis datur licentia Sabbathis eos prohibere: quapropter, non certantibus Iudaeis, nec manus armantibus, Turres, vel Machinamenta Romanis licuit fabricare: quibus postero die utebantur. Dato igitur, quod Iudaei obsessi essent ab hostibus, & in Sabbatho viderent muros dirui, & urbis portas exuri, non credebant sibi licitum esse resistere hostibus quousque introirent in urbem, & inciperent occidere aliquos de eis: istud tamen non habebant ipsi de lege Dei, nec eos tantum Deus astrinxerat ad Sabbathi obseruationem, sed communi eorum diffinitione, vel sapientium suorum introductu est. Israelitae ergo, qui nunc erant in castris, non poterant aggredi Philistinios diebus Sabbathorum, etiam si crederent sic eos facilliter superare: si tamen aggredierentur Philistini illos, licebat Hebraeis se defendere. Sciendum tamen, quod, quamquam liceret Israelitis ista defensio, si acies Philistiniorum contra eos pugnaret, non licebat tamen David, vel alicui de Israelitis congredi singulati certamine cum Goliath. Ratio differentiae est: quia, quod Israelitae pugnarent contra Philistinios, si aggredierentur eos in Sabbatho, erat de necessitate salutis, quia alioquin omnes facilliter necarentur: quod tamen susciperet aliquis singulare certamen, non erat de necessitate, sed spontaneum: ideo non licebat contendere singulariter. *Derelinquens ergo David vasa, quae attulerat*, i. David iuit in castra, & quia non erant ibi fratres eius, reliquit ea in castris, & iuit ad locum certaminis. ut ibi cognosceret de statu fratrum suorum, & dicitur, quod dereliquit vasa, scilicet, ea, quae portabat fratribus, & vocantur vasa generaliter quaecunque suppellectilia, vel res, quae proficiunt ad aliquem vsum: & sic panes, & polenta vocantur vasa. Aliter potest accipi, quod vasa dicantur hic sacculus, vel id, in quo ferebat David res traditas a patre, i. panes, polentam, & caseos. *Sub manu custodis ad sarcinas*, id est dereliquit illa in castris, ne ipse iret onustus in locum belli: manebant enim in loco castrorum aliqui viri ad custodiendas sarcinas omnium bellatorum: & de istis diffiniuit David tempore suo, quod haberent aequam partem de praeda cum illis, qui iuerant ad bellum, ut patet infr. ca. 30. Aequa enim pars erit descendens ad praelium, & remanentis ad sarcinas: & similiter spolia diuident. *Cucurrit ad locum certaminis*, id est, ad locum, ubi conuenerant acies Israelitarum & Philistiniorum ad pugandum. Vtrique enim erant de castris ad vallem, ut ibi pugnarent. *Et interrogabat si omnia recte agerentur erga fratres suos*, id est inquisiuit, an fratres essent sani, vel quomodo se haberent in bello, scilicet, an essent strenui viri. Non constat autem, an ipse hæc quaesierit a fratribus, vel ab alijs, magis tamen credendum est, quod ab alijs hæc quaesierit, i. quantum ad habitudinem belli, si bene pugnarent, vel non: tamen de salute eorum, & ceteris euentibus ab eis interrogabat. Et istud, quod hic dicitur, quod quaesierit, an agerentur recte omnia erga fratres suos a fratribus suis quaesitum est. Nam immediate dicitur: cumq; ille adhuc loqueretur eis, quod necesse est referri ad fratres suos, de quibus hoc agitur. Et sic intelligendum est, quod per ista verba querebat Saul a fratribus suis de statu eorum, & successibus. *Cumq; ille adhuc loqueretur eis*, id est, cui maneret loquens apud fratres suos de statu illorum. *Apparuit illi vir spurius ascendens*, id est illa hora contigit ascendere Goliath, qua loquebatur David fratribus, eo, quod Goliath solitus erat quotidie bis venire ad castra Israelitarum, ut peteret singulare certamen. Vocatur autem vir spurius, i. de illegitimo coitu natus, Hebraei autem dicunt, quod egrediebatur de intermediis acies, ut supr. expositum est in principio, cap. Goliath nominat Philistheus de Geth, id est erat iste Philistheus de Vrbe Geth, quae est vna de quinque Metropolitibus Philistiniorum, patet Ios. c. 13. supr. 6. Nam quamquam multae aliae sint Vrbes, illae tamen solae erant Metropoles, & Regales Vrbes, i. quia quaelibet earum habebat vnum Regem, qui denominaba-

An li-
cuerat
Israe-
litis pu-
gnare
in die
Sab-
bathi.

Que s.
post me-
dium.

A tur ab ea. *Ex castris Philistinorum.* Refertur ad illud participium, ascendens, scilicet, ascendebat tunc Goliath de castris Philistinorum ad castra Israel, sicut quotidie facere solitus erat. *Et loquente eo, hæc eadem verba,* id est, loquebatur tunc Goliath illa verba, quæ loqui semper solitus erat, scilicet, quod daretur ei aliquis, qui cum eo ageret singulare certamen. *Audiuit David,* id est, erat David tunc cum fratribus suis, interrogans de eorum statu, & protulit Philistheus ille verba, quæ solebat proferre, & David illa audiuit. *Omnes autem Israelitæ cum vidissent virum, fugerunt à facie eius,* scilicet, Goliath veniebat de castris Philistinorum, & ad locum, in quo conuenerant Israelitæ ad pugnandum, & ascendens apud castra loquebatur: Israelitæ autem, qui erant in extremitate castrorum videntes virum illum apud se, timebant, & fugiebant à facie eius: quia statura eius erat omnibus terribilis: tantæ enim erat altitudinis sicut duo viri mediocres simul: nam duo viri simul non habebant septem cubitos de suis, sed parum ultra sex, & dimidium: Goliath autem erat sex cubitorum, & vnus palmi, idè erat æqualis in altitudine duobus viris simul. Corporis autem vastitas correspondebat longitudini, ideo omnibus admirandus erat, fugiebantque à facie eius. *Timentes eum valde,* scilicet, quia magnitudo eius, & aspectus quotidianus incusserat eis magnum timorem. Et hoc est David volebat Goliath, scilicet, quod timerent Israelitæ, & fugerent de acie propter eum. *Et dixit vnusquispiam de Israel,* id est, aliquis de Israelitis locutus est ista verba, quæ sequuntur coram David. *Num vidisti virum hunc, qui ascendit?* Ista dicebantur ad David, quia ipse erat nouus in castris, scilicet, quia tunc venerat, & illi, qui astabant scientes, quod ipse nouus erat in castris, & nesciret de aduentus causa, Philisthegi narrauerunt ei ad quid veniret ille Philistheus, scilicet, quod veniret ad exprobandum Deum Israel. Et dicebatur: Nunquid vidisti virum hunc, quia ascendit? quasi d. Iste vir in contumeliam Dei Israel venit. *Ad exprobandum enim Deum Israel ascendit,* id est, ad vilipendendum, vel dehonorandum Deum Israel venit. dixerat enim Goliath, quod ipse exprobrabat agmina Israelitarum, vt patet sup. de deo tamen Israel nihil dixit. Erat tamen tacite istud in exprobrationem, & vilipendium eius, quia, quod ille vir tot diebus loqueretur impropria coram Israel, & nemo esset de Israelitis, qui ei auderet resistere, nec deus eum puniret, contumelia magna esse videbatur Dei Israel, cuius erat populus iste: & Israelitæ retorquebant hoc in Deum suum, existimantes, quod non solum esset ista contumelia ipsorum, sed & Dei sui; immò magis Dei, quam eorum. *Virum ergo, qui percussit eum, dabit Rex magnis diuitijs.* i. si aliquis ausus fuerit singulare certamen cum viro isto subire, & percussit eum, Rex dabit ei magnas diuitias, s. quia liberat Israelitas ab opprobrio. Hoc autem Rex posuerat in edicto, scilicet, quod quicumque auderet congredi cum eo, susciperet illa, quæ habentur hic. *Et filiam suam dabit ei.* Intelligitur hoc de primogenita, quia Rex habebat duas filias, s. Merob, & Michol, vt patet sup. c. 14. maior erat Merob, & ista danda erat illi viro, qui percuteret Philistheum.

Licet non constet; credendum tamen est Saul posuisse edictum, quod daret filiam suam in vxorem vincenti Goliath singulari certamine.

QVÆST. XVI.

QVÆRET aliquis. An istud esset verum, scilicet, quod Rex posuisset edictum, quod, quicumque occideret Philistheum illum, acciperet filiam eius in vxorem. Respondendum, quod non constat, An Saul posuerit istud edictum; credendum tamen est, quod posuerit, quia, si non posuisset, non scirent populares, An Saul vellet hoc facere, idè non dicerent, quod Rex daret ei filiam suam: omnes tamen dicebant ei sermonem hunc, ergo videtur, quod Rex dixerat. Aliquis dicit, quod necessario concluditur, quod Rex hoc dixerit, quia sequenti c. dicitur, quod filia maior Saulis, quæ debebat tradi David, data est Hadrieli Molathitæ, ergo videtur, quod illa obligata erat ei, vt fieret vxor eius: maximè cum litera dicta: Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul David, data est Hadrieli Molathitæ vxor.

D Ergo videtur, quod erat facta aliqua obligatio, vel pactum, propter quam obligatus erat Saul dare filiā suam David. Respondendum est, quod ex illo loco, non patet, quod obligaretur Rex dare eam pro morte Goliath, sed, quia promittit eam specialiter dare, vt patet sequi. cap. nam dixit Saul ad David: Ecce filiam meam maiorem Merob, ipsam dabo tibi in vxorem: tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domini: Et quia sic fecit David, tenebatur ei Rex dare filiam suam. De Michol etiam patet: nam, cum postea eam assumpsit in vxorem, accepit pro speciali promissione, scilicet, pro centum præputijs Philistinorum, vt patet sequenti c. Ex his ergo non apparet, quod Rex posuisset edictum de dando filiam suam ei, qui occidisset Philisthinum. Satis tamen dicendum est, quod posuerit, quia, si non posuisset, nemo de populo sciret an Rex hoc vellet, & si nescirent, nemo auderet loqui. *Et domum Patris sui faciet absque tributo in Israel,* scilicet, omnis Israel soluebat tributum regibus, nec erat ibi aliqua excusatio generositatis, idè, quamquam David esset de optima Tribu Israel, scilicet, de Iuda, & veniret per lineam primogenitorum ipsius stirpis, tamen pater suus soluebat tributum, & sic de omnibus alijs Israelitis, præter leuitas, qui non erant obnoxij alicui tributo, eò quod non computabantur ipsi cum Israelitis, immò nec obligati erant ire ad bella: vnde iussit Deus ne computarentur inter bellatores, vt patet Numer. c. 1. vbi, cum computati fuissent omnes Israelitæ per tribus suas viri fortes, qui poterant ad bella procedere, dictum est: Tribum Leui noli numerare, nec ponas summam eorum cum filijs Israel, sed constitue eos super tabernaculum testimonij. Si ergo Leuitæ non erant obligandi ad eundem ad pugnam, minus essent obligati ad tributa soluenda, quia maior est obligatio eundi ad pugnam, & pugnandi pro prima, quam soluendi tributum alicui personæ; quia nemo potest obligari alicui Domino magis, quam patriæ: obligatio tamen soluendi tributa est ad Dominum: obligatio pugnandi est ad patriam: ergo magis obligatur quis ad pugnandum, quam ad tributa: sed Leuitæ non obligabantur ad pugnandum cum cæteris Israelitis pro patria: ergo nec obligarentur ad soluendum alicui tributa: reliqui autem tributum soluebant, & hoc modo Domus patris David tributaria esset, & ob hoc illi, qui astabant David, dixerunt ei, quod Rex faceret sine tributo Domum Patris illius, qui pugnaret contra Goliath: quasi in hoc aliquid acquireretur David: nihil tamen acquireretur, nisi Domus Patris suæ esset tributaria. *Et ait David ad viros, qui astabant secum.* Hoc intelligitur de alijs viris, qui non erant fratris sui: nam primo ipse steterat cum fratribus, & dederat eis, quæ attulerat quærens, an rectè ageretur apud eos, deinde declinauit ad alios viros, à quibus quæsiuit ista, quæ habentur hic. Quod patet, quia infra dicitur, quod, cum audisset Eliab frater David maior loquentem eum cum alijs, iratus est contra David: ergo nunc non loquebatur ad fratres suos, sed ad alios.

Quare David toties de edicto Saulis petijt.

QVÆST. XVII.

QVÆRET aliquis, Cum David supra audiuiisset, quid daturus esset Rex viro percutienti Goliath, quare rursus quærebat de hoc? Aliquis respondebit, quod hoc idem erat, quod habetur hic, & quod habetur supra, nec fuit interrogatio duplicata. Sed dicendum est, quod non stat: quia in prima vice David nihil quæsiuit de hoc, quia ignorans erat eorum, quæ fiebant: sed quidam de populo ei hoc narrauit, vt patet supra. Nunc autem ipse quæsiuit à circumstantibus, vt patet hic: ergo non erat vnica inquisitio, sed repetebatur idè. Item patet, quia, cum David ista quæsiuit hic, respondetur infra, quod referebat ei populus hunc eundem sermonem: ergo iam istud dictum fuerat iterum. Item patet, quia infra dicitur, quod, postquam increpitus est David à fratre suo, declinauit ab eo ad alium, & dixit eundem sermonem, i. quæsiuit quid daretur viro, qui percuteret Goliath. ergo David sæpe ista dicebat. Respondendum est igitur, quod David ista replicabat ex conditione amantis, quia, qui aliquid intente amat, vellet illud sæpe sibi repeti. David autem ardebat desiderio pugnandi.

A pugnandi cum Goliath, ideo volebat sæpè audire, quæ dicerentur viro pugnanti. Aliter potest dici, quod Dauid faciebat ista ex industria: desiderabat enim pugnare cum Goliath, quia Deus mouerat eum ad pugnandum, & quia non esset sibi fas pugnare, nisi Rex hoc iuberet, captabat modum, ut Rex iuberet ei pugnare. Et quia ipse non audebat comparere coram rege, petens singulare certamen, quia iuuenulus erat, voluit, ut magis eum Rex introduci faceret ad se. Hoc autem putabat euenturum, si frequenter apud multos de populo illa quæreretur. Et sic factum est, quia cum plurimi audiuisent, introierunt ad Regem, & retulerunt ei de Dauid, qui fecit eum ad se introduci, & sic habuit opportunitatem pugnandi. *Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthæum hunc*, id est, quæ præmia proponit ei Rex? Aliquis dicit, quod Dauid nimis desiderabat præmia, quæ Rex proposuerat viro pugnanti; ideo volebat sæpè sibi repeti. Sed dicendum, quod non desiderabat nimis hæc: quin potius mouebatur cupidine pugnandi contra Philisthæum, ut zelo patriæ: quia Deus eum inflammauerat, & non poterat habere istam opportunitatem, nisi hæc sæpè quæreretur, ut dictum est. *Et tulerit opprobrium de Israel.* Erat enim magnum opprobrium Israëlitis, quod vir ille per 40. dies exiret, petens singulare certamen, & omnes fugerent ab eo, nec auderet quis pugnare cum illo, unde ipse dicebat: Ego exprobraui agminibus Israël hodie, ut patet supra, scilicet perendo singulare certamen, & non inueniendo. *Quis enim est hic Philisthæus incircuncisus?* Hic Dauid dabat bonam spem Israëlitis posse vinci Philisthæum, dicens, eum non esse aliquid magnum, & ex hoc iudicabat se confidere, quod posset pugnare contra Philisthæum: alioquin non spreuisset eum, quia nemini licet alterum spernere, nisi se ei æquiparare possit, aut saltem credat. Hanc autem spem dabat Dauid Israëlitis, ut sic incitarentur ad nunciandum hoc Sauli. Dixit autem: *Quis est iste incircuncisus?* ad signandum improprium: quia esse incircuncisum, erat opprobrium apud Iudeos: nam primum præceptum, quod datum fuit generi Iudeorum, & quod primo complebatur in eis, atque per illud ab alijs gentibus distinguebantur, erat circuncisio: ideo reputabant eam valde honorabilem: quemcunque autem incircuncisum scirent, pro contumelia habebant, & tanquam canem reputabant. Sic autem Dauid vocauit Philisthæum canem, & incircuncisum. Hoc modo Ionathas filius Saulis, volens maledicere Philisthinis, putauit nihil peius posse dici, quam quod erant incircuncisi. Unde dixit ad armigerum suum: Veni transeamus ad stationem incircuncisorum horum, supra cap. 14. *Qui exprobrauit acies Dei viuentis*, id est, maledixit illis, vel intulit eis opprobrium. Dauid enim præcipue dolebat contumeliam Dei: erat autem, quia Philisthæus ille maledicebat cultoribus Dei, quia in confidentia eius veniebant ad bellum, ideo dixit Dauid, quod ille Philisthæus non erat talis, qui deberet maledicere aciebus Dei viuentis, quia, etiam si nullus homo resistere posset illi, Deus tamen resisteret. *Referebat autem ei populus hunc eundem sermonem*, id est, omnes illi de populo, à quibus Dauid ista inquirebat, repetebant ei sermonem hunc, scilicet illum, quem supra audierat de filia Regis danda, & de tolledis tributis. Ex quo patet, quod Saul fecerat poni edictum, quod darentur illa, quæ habentur supr. viro, qui percuteret Philisthæum: alioquin non referret hoc totus populus: omnes tamen referebant idem, quia sicut primi hoc dixerunt, Dauid eo non quærente, ita & secundi responderunt idem, & omnes alij, ad quos declinabat. *Hæc dabuntur viro, qui percusserit eum*, id est, ista, quæ supra dicta sunt, dabuntur illi. *Quod cum audisset Eliab frater eius maior.* Ille erat primogenitus Isai, ut patet supra in litera. Et hunc primo voluit vngere Samuel, ut patet precedenti cap. erat enim iste vnus de tribus fratribus Dauid, qui erant in bello. *Loquentem eum cum alijs*, scilicet, declinauerat Dauid à fratribus suis, coram quibus audierat ea, quæ darentur viro percutienti Goliath, & nunc quærebat ab alijs: non enim audebat ista coram fratribus suis proponere, quia putabat eos sibi aduersaturos, sed ab alijs inquirebat. *Iratus est contra Dauid*, scilicet, quia vidit, quod quærebat, quid daretur viro percutienti Philisthæum: & in hoc putabat eum velle pugnare cum illo, quod erat super artem Dauid: ideo irascebatur nimis, quia ad eum pertinebat curam agere pro Dauid, qui erat minimus fratrum suorum: *Et ait, Quare venisti?* Istæ sunt verba increpatoria, ut patet ex sequentibus. Et hoc erat in E-

liab, ut redire faceret Dauid in domum patris sui ad custodiendum gregem, & desisteret ab insania, quam conceperat.

Quare Eliab petijt à Dauid fratre eius, ad quid venisset.

Q V A E S T. XVIII.

Q V A E R E T aliquis, quomodo Eliab quæsiuit à Dauid quare venerat, quia ipse sciebat ad quid venisset? Aliquis fortè respondebit, quod Eliab nondum viderat Dauid, usque tunc, & cum subito vidit, putauit eum deseruisse oues, & venisse ad videndum bellum. Sic patet ex verbis eius, scilicet. *Quare dereliquisti pauculas oues in deserto?* ego cognoui superbiam tuam, quia, ut videres bellum, descendisti. Si autem obijciatur, quod iam steterat cum fratribus suis, ut patet supra, dicitur, quod illud est per anticipationem positum. Sed dicendum, quod non stat: quia, quando venit primo Dauid in castra, non inuenit ibi fratres suos, & commendauit sarcinas custodi: ipse verò descendit ad locum certaminis, & locutus est fratribus suis, ut patet supra. Postea autem dicitur, quomodo quæsiuit ab alijs de Sermonem hoc. Ergo iam steterat cum fratribus suis: & sic non posset hoc dicere Eliab, quasi ignoraret ad quid venisset Dauid. Item si Eliab ista diceret, ignorans causam aduentus Dauid, debuisset respondere Dauid ad quid venerat, quia causa legitima & necessaria erat, scilicet, patris iussio: sed non respondit hoc, sed dixit: Nunquid non verbum istud est? ergo videtur, quod Eliab non quærebat ignorans, quia alioquin Dauid aliter respondisset. Dicendum igitur, quod Eliab sciebat ad quid Dauid venerat: quærebat tamen ista, quia iratus erat Dauid, ut haberet locum redarguendi eum. Sed adhuc potest dupliciter intelligi. Vno modo: Quare venisti, scilicet, de loco castrorum ad locum certaminis? Aliter, quare venisti, scilicet, de domo patris mei huc? De primo est sensus, quod Dauid venerat in locum castrorum, ferens sarcinas, & relictis illis ibi, iuit in locum certaminis, ut patet supra. Et de hoc increpabat eum Eliab, scilicet, quare venisset in locum certaminis. Faciebat autem hoc ad intentionem suam, quia ipse putabat, quod Dauid vellet pugnare cum Goliath, & ad hoc incitaretur, quia venerat in locum certaminis: si autem mansisset in castris, non vidisset Goliath, nec desiderasset pugnare contra eum. Huic consonat, quod dixit Eliab, scilicet, cognoui superbiam tuam, quia ut videres prælium, descendisti. Secundus sensus est, quod venerit Dauid de domo patris sui ad portandum sarcinulas: & de hoc increpabat eum, quod non venisset, ut compleret Patris iussione, sed magis quod ipse se ingessisset ad veniendum, ut videret bellum. Et iste est sensus, quem intendit litera. Nam primus non consonat, cum dicatur immediate: Quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto? Sed ad hoc nihil attinebat, quod descendisset de loco castrorum in locum certaminis, sed quod venisset de Vrbe sua: ibi enim deseruerat oues in deserto. Eliab autem hic querens, non quærit quasi ignorans, sed quasi iratus: est enim iratorum modus, etiam de notissimis dubitare, & quærere: hoc autem faciunt, ut habeant radicem increpandi eos, quos volunt ex responsione ad quæsitæ. Sic autem dicebat Eliab, quod, quamquam Dauid venisset ex præcepto, tamen increpandus erat, quasi ipse submouisset patrem, ut eum mitteret ad locum belli. *Et quare dereliquisti pauculas illas oues in deserto?* Hoc dicitur ad grauandum, quod. Pater noster paucas oues habet, & eas in deserto reliquit: non tamen reliquerat eas Dauid incustoditas, quia supra dicitur, quod commendauit Gregem custodi, & ipse onustus abiit, sicut præceperat ei pater. Sed Eliab dicebat hoc, quia quamquam sciret Gregem custodiri: quia tamen Dauid volebat se excusare à custodia Gregis, & venire ad bellum, increpabat eum de hoc, quod desereret oues. *Ego cognoui superbiam tuam.* In hoc tangit Eliab id, quod intendebat, scilicet, quod Dauid vellet pugnare cum Goliath, quod erat quidam modus superbiæ in Dauid, cum super artem suam, & armorum experientiam hoc attentaret. Vel refertur superbia ad aliud, scilicet, superbire est, cum quis, neglecto eo, quod sibi æquale est, ad maiora inhiat: sic autem videbatur de Dauid, quia pastoralis cura ei consona &

A

æqualis erat, eo quod se in hoc a iuuentute: immo à pueritia exercuerant ad bellum maxime pugnare cum Philistino, aliquid erat nimis inæquale ei, ideo superbia erat, quod, deserto Grege, ad bellum contenderet. *Et nequiriam cordis tui.* Nequitia est iniquitas, & accipitur pro quadam astutia ad malum, cum quis male agens sub probitatis colore, illa velat. Sic autem obieciebat Eliab contra David, scilicet, quod, quamquam ipse in bellum descendisset, ferens sarcinulas, tamen ideo non venerat, ut ferret sarcinulas, sed ut videret bellum, & ob hoc submouerat patrem procurans, quod mitteretur in castra. *Quia, ut videres prælium descendisti,* id est, ego scio, quod non venisti principaliter ad ferendum sarcinas, sed magis motus es, ut videres prælium. *Et dixit David, Quid feci?* quasi dicat, id quod egi, non est malum, quia venerat David obediens iussioni patris, nec ipse procurauerat aduentum, quamquam hoc consideraret frater eius. *Nunquid non verbum est?* quasi dicat, nunquid istud, quod ego dico, non est verbum solum, scilicet, verbum est, & non res. Hic respondet David directè ad ea, quæ intendebat Eliab frater eius, quamquam enim increparet eum, quod deseruisset oues, tamen principaliter increpabat, quia putabat quod vellet pugnare cum Goliath. David autem respondit: Nunquid non verbum est? scilicet istud, de quo me arguis, non est res, sed solum verbum, de quo non est dignum me argui, quasi dicat, ego nondum pugno cum Goliath, nec ad illud me offero: nam pro hoc redarguendus essem, sed solum inquiri de præmio eius, qui pugnauerit: & hoc solum verbum est, ideo non sum redarguendus. *Et declinavit paululum ab eo ad alium,* id est, cum vidisset David, quod increpuisset eum durè frater eius, declinavit ab eo: nam adhuc tenebat eum desiderium pugnandi contra Goliath, & quia frater eius impedisset eum, li mansisset apud eum, declinavit ab eo ad alios de populo. *Dixitq. eundem sermonem,* id est, David dixit sermonem, quem sollicitus erat dicere, scil. quid daretur pugnanti contra Goliath: hoc autem crebro repetebat, quia pugnandi cupidine succensus erat, præcipue autem, quia per hoc volebat innotescere regi, quod ipse pugnaret. *Et respondit ei populus verbum, sicut prius,* id est, respondit ei illud verbum, quod prius dixerat, sc. quod talia & talia darentur pugnanti contra Goliath: omnes enim populares idem respondebant, quia edictum Regis fuerat per omnia castra, & omnes sciebant quid dandum esset viro, qui pugnaret contra Goliath.

Quia
liter
Saul
accep-
tauerit
Da-
uid ad
pugna-
dum.

C

Audita sunt autem. Hic ponitur tertium, scil. Ipsius David conflictus, & ponitur hic primo belli apparatus, scil. quomodo Saul acceptauerit David ad pugnandum, & eum illuc miserit. Et dicitur. *Audita sunt autem verba, quæ locutus est David,* scilicet, audita sunt per omnia castra, quia ipse declinabat ad plurimos, & apud omnes inquirebat, quid daretur viro pugnanti, & dicebat: Quis est hic Philistheus incircuncisus, qui exprobrabat acies Dei viuientis? Et in hoc omnes Israëlitarum cognoscebant animositatem eius, & desiderium pugnandi, & hæc audita sunt, id est, innotuerunt per omnia castra. *Et annuntiata in conspectu Saul,* id est, annuntiata fuerunt Sauli, quomodo David diceret talia, & talia. Et hoc erat, propter quod David sæpè repetebat eundem sermonem: nam alioquin non fuisset cognitum Sauli de eo. *Ad quem cum fuisset adductus,* scilicet, David ductus fuit ante Saulem, quia ipse iussit, quod duceretur coram eo ille, qui dixerat hæc. *Locutus est ei,* scilicet David locutus est Sauli. Quod patet, quia ista verba, quæ sequuntur, sunt David, & non Saulis. Primo tamen intelligendum est, quod aliquid quæsiuit Saul à David, quia ista verba David non sunt nimis consona inchoationi sermonis: potissimè cum in eis fiat relatio alicuius præcedentis. Intelligendum est ergo, quod alia dicta fuerunt: scriptura tamen subiecit. *Non concidat cor cuiusquam in eo.* Hic tollit David timorem Saulis: erat enim Goliath statura procerus, & robore famosissimus super omnes viros tempore illius, & ob hoc Saul, & omnes timebant. Dixit David, non concidat cor cuiusquam in eo, id est, non cadat cor alicuius viri propter illum. Quod cor concidat, est, quod cesset animositas. Cumque enim quis ad aliqua se sufficientem credit, eleuatur cor illius, cum verò ineptum se putat ad illa, cadit animus eius, & timet quasi succumbens: & hoc est concidere. Dicebat autem, quod non concideret cor in eo, id est, inuidendo illi, scilicet, quia, quamquam terribilis esset, tamen

ipse auderet pugnare contra eum. *Ego seruus tuus vadam, & pugnabo aduersus Philistheum,* scilicet si nullus alius est, qui pugnare velit contra eum, ego ibo, & pugnabo, non enim debet quisquam timere illum. *Et ait Saul ad David.* Hic respondit Saul aliquantulum hoc excusans, quia videbatur ei David ad hoc insufficientes. *Non vales resistere Philistheo isti, nec pugnare aduersus eum.* Duo dixit Saul, & ad vtrumque reputauit David insufficientem. Philistheus namque petebat quotidie ab Israëlitis singulare certamen, & quia nemo erat, qui acceptaret illud, erat opprobrium magnum Israëlitis. Si quis verò de eis pugnauisset contra Goliath, & occideret eum, vel saltem resisteret ei, ita quod Goliath non posset eum superare, auferebatur opprobrium Israëlitarum; sed ad neutrum horum reputabatur sufficiens David, scil. quia nec erat maior viribus Goliath ad hoc, quod percuteret eum, nec erat æqualis ad hoc, quod resisteret illi, ne vinceretur ab eo, ideo dixit Saul: Non vales resistere Philistheo isti, id est, non potes defendere te ab eo, repugnando illi, nec pugnare aduersus eum, id est, non potes pugnare ad expugnandum ipsum, & occidendum. *Quia puer es,* id est, es in ætate parua: & ob hoc deficientis in duobus, sc. in robore, quod requiritur ad bellum, & in experientia pugnandi, quæ nimis confert: hoc autem signauit Saul in quantum posuit duo opposita, sc. robur, & experientia armorum in Philistheo, dicens: Hic autem vir pugnator est ab adolescentia sua.

Quare Saul dixit David, quod non posset resistere Goliath, cum sciret eum virum bellicosum.

QVÆST. XIX.

QVÆRET aliquis. Quare dixit Saul, quod non posset David pugnare contra Philistheum? quia sciebat eum virum bellicosum, quod patet, quia cum dictum est Sauli, quod adduceretur ad eum David, dictum fuit: Vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum præcedenti capit. sed etiam steterat David cum Saule: ergo cognoscere poterat, quod vir bellicosus erat: nam & armigerum suum eum fecerat præcedenti cap. Responderi posset, quod Saul audiuit David esse virum bellicosum, & vidit eum bonæ indolis, ideo credidit, quod ad præclara facinora aptus esset: quia tamen adhuc erat teneræ ætatis, credidit, quod nondum sufficeret ad opera dura, sed cum perueniret ad virilis ætatis robur: nunc autem non dixit Saul David, quod simpliciter erat ineptus ad pugnandum contra Philistheum, sed quod nondum erat aptus, quia puer erat: si tamen ad ætatem virilem venisset, esset sufficiens ad hæc. Aliter responderi potest, quod Saul dixit ista, quia non cognoscebat David: si autem cognouisset, non dixisset. Quod autem non cognouisset, patet, quia infra dicitur, quod eo tempore, quo vidit Saul egredientem David ad pugnandum contra Philistheum, ait ad Abner. De qua stirpe descendit hic adolescens: ergo non putabat eum esse David, quia alioquin sciuiisset de qua stirpe erat, cum patrem eius sciret c. præcedenti, & debent isti, quod ideo Saul ista dixit, quia non cognoscebat David: si autem cognouisset eum, putasset illum sufficientem ad bellum, & non dixisset hæc. Sed adhuc non stat hoc, quia si Saul putauisset David esse aptum ad pugnandum eum Philisthino, non remississet eum ad patrem ante pugnam hanc, vel si remississet, nunc denuo eum reuocari iuberet, ut pugnaret contra Philistheum, sed non fecit vocari, ideo putabat eum esse insufficientem: & sic licet cognouisset, quod ille erat David, dixisset ei, quod erat ineptus, quia erat puer. Dicendum ergo, quod Saul ista dixit David, quia cum vidisset eum puerilis ætatis, id est, nondum peruenisse ad maturitatem iuuenilem, credidit eum ineptum ad pugnandum.

Quare Saul permisit David pugnare, cum non crederet ipsi, in potentem resistere.

Q V Æ S T. XX.

QUÆRETUR ulterius, Cum Saul dixerit hic David, quod non poterat pugnare contra Philisthæum, nec resistere illi, quare permisit ei, quod pugnaret? Respondendum est, quod Saul non dixit ista, tanquam asserens, quod David nequaquam posset pugnare contra Philisthæum; sed dixit timendo, id enim quod quis cupit, facit eum sollicitum esse, & timere: quia tamen vidit animositatem magnam David, qui se libenter obtulit ad pugnandum, quasi petens sibi concedi istud certamen: aliquid confidens concessit quod pugnaret: potissime quia David induxit hic probationem roboris sui magni, sc. quia sæpè ipse pugnavit contra Leonem & Vrsū, & suffocabat eos, eruebatque pecora de ore eorum, non poterat tamen maior esse animositas Philisthini, quam animositas Leonis, nec robur eius maius robore Leonis & Vrsi, qui ergo prævaluit contra Leonem & Vrsū, prævalere posset contra Philisthæum illum, & sic conclusit David: erit igitur Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex his. In his autem quæ dicebat David, non mentiebatur. Aliqui quoque huius rei consēj erant in castris, idē animositati eius fides adhibita est, & concessum fuit, ut pugnaret.

Quare Saul permisit David pugnare, quamvis videret eum inexpertum in armis.

Q V Æ S T. XXI.

QUÆRETUR ulterius, Cum David induit se armis Saulis, & non potuit incedere, quomodo Saul concessit ei, quod pugnaret; quia hoc derogabat omnibus quæ dixerat David: nam licet ipse dixisset, quod erat tanti roboris, quod occidisset Leonem & Vrsū, cum nec videretur, quod non posset armatus incedere, deberet credi, quod falsum dixisset, & quod non esset ad bellum aptus. Respondendum est, quod hoc non derogabat præcedentibus: nam David solum probauerat animositatem suam, & vires, eo quod contra Leonem & Vrsū sæpè pugnaverat; expertum tamen se in armis non dixerat: idē, quamquam robustissimus esset, cum non fuisset afflictus armis, non poterat prima vice in eis aptè moveri: nec ob hoc turbatus est Saul, quia cuiuslibet viro experto in armis cognitum est, quod si quis sit ineptus armorū, etiam si robustissimus sit, non potest faciliter arma movere. Item fuit Saul motus, ut hoc non obstante concederet David pugnare, quia Deus inspirauerat ei, ut concederet. Et hoc aliquid significatur, cum dicitur infra, dixit Saul ad David. Vade, & Dominus tecum sit. Item dato, quod non fuisset inspiratus à Deo, concedere debuisset David, quod pugnaret: quia ex hoc proficere poterat status Iudæorum; deteriorari autem nequibat: nam si David prævaleret contra Goliath, exaltarentur Iudæi, sicut factum est: si autem prævaleret Philisthæus, ex hoc non fiebat peior eorum conditio, quia sicut à principio si nullus peteret singulare certamen in acie, pugnandum erat: ita si David succumberet, restabat Israëlitis, ut ipsi in acie contra Philisthinos pugnarent: non ergo erat inconueniens mitti David ad pugnandum, etiam si non consideretur, quod prævalere posset contra Philisthæum. Hic autem vir bellator est ab adolescentia sua, sc. Philisthæus iste. In hoc significantur duo, sc. robur & experientia belli: robur quidem, quia dicitur, quod erat vir: experientia verò belli erat, quia dicitur, quod erat bellator ab adolescentia sua. In David autem neutrum horum erat, quia puer erat, & ob hoc viribus carebat, & experientia belli deficiebat. Dixitq; David ad Saul. Respondet hic David ad ea, quæ obijciuntur, dicens, quod, quamquam puer esset ætate, tamen robustissimus nimis erat: & ad hoc inducit exempla de Leone & Vrsū, contra quos sæpè pugnavit. Est autem ista probatio conueniens, quia propter alterum duorum Philisthæus excederet David, scil. vel propter robur, vel propter animositatem. Probat autem vtrumque sibi inesse potius, quam Philisthino: si enim David diceret se solum esse robustissimum, adhuc non sufficienter

respondebat, quia aliqui sunt robusti nimis, & tamen non sunt animosi, & isti ad bellum apti non sunt. David ergo vtrumque probat, scil. robur, quia quod maius robur esse potest, quam viribus Leonem & Vrsū suffocare, animositatem quoque probat, quia nulla maior esse potest, quam quod quis his bestiis se opponat, immò super animositatem virilem, hoc est: *Pascebat seruus tuus Patris sui Gregem.* Hoc introducit ad significandum, quomodo ipse habuit opportunitatem, vel quomodo erat verisimile, quod occidisset Leonem & Vrsū, & dicitur, quod hoc erat, quia pascebat Gregem, & in Pascuis, ut liberaret Gregem, pugnabat contra Leones & Vrsos. Pascebat enim David Gregem antequam ductus esset, ut pfalleret coram Saule præcedenti cap. postea quoque cum redijt ad patrem suum de domo Saulis, pavit Gregem, ut supra in littera. *Et veniebat Leo, vel Vrsus,* sc. ad accipiendum aliquod pecus: nam in terra Chanaan sunt multi Leones & Vrsi, atque animalia fera huiusmodi, quia terra illa calida est, & ibi nutriuntur talia: est quippe pro maiori parte in tertio climate, & sic, quando David pascebat Gregem, veniebant ad eum interdum Leones & Vrsi, ut raperent Gregem. Sic autem erat de Eliseo, quando ipse ascendit in Bethel: nam pueris iridentibus eum & dicentibus, Ascende calue, male dixit eis, & egressi sunt de saltu duo Vrsi, & lacerauerunt 42. pueros, infra quarto lib. cap. 2. *Tollebatq; arietem de medio Gregis,* sc. interdum arietem, & interdum alia pecora, sicut accidebat, Et dicitur de medio Gregis, id est, de Grege; nam non intelligitur, quod semper Leo & Vrsus acciperent arietem, vel aliud pecus de medio Gregis: immò fortè nunquam accipiebant de medio, sed de extremitatibus. *Et persequerentur eos,* sc. cum portarent arietem vel aliud animal: & in hoc significatur maxima animositas & confidentia David, quia pro re parua exponebat se magno periculo: nam si Leo vel Vrsus prosequeretur David, & ipse defensurus se opponeret Leoni, non erat aliquid magnum, quia timor eum ad hoc impelleret, quod etiam interdum superaret, quamquam admirabile, non tamen nimis erat, quia naufragio vires suggerit ipse timor: quia tamen sine aliqua causa compellente pro solo raptu pecoris David aggrediretur Leonem, nimia animositas erat & confidentia, quasi de facili victoria. Sufficiens ergo in eo probatur animositas. *Et percutiebam,* sc. Leonem & Vrsū. Accipitur hic percutere pro quacunque vulneratione, & non pro occisione, quia infra dicitur de occisione, sed ad percussione quantuncunque leuem mouebatur Leo vel Vrsus, & perquebatur David percutientem deferens pecus. *Eruebamq; de ore eorum,* id est, accipiebam adhuc animal viuens de ore Leonis vel Vrsi, & reducebam ad Gregem. Dicitur autem de Leone & Vrsū specialiter, non quod non pugnaret contra alias feras, sed quia istæ sunt ferociores, de alijs ergo subicit. *Et illi consurgebant aduersum me,* scil. Leo & Vrsus: nam cum David percuteret eos, relinquebat pecora, & insurgebant in David, fiebatque pugna. *Et apprehendebam mentum eorum,* id est, accipiebam Leonem & Vrsū pro maxilla: in hoc enim significatur adhuc maior animositas David & robur: nam si ipse armatus ferro processisset contra istas Beluas, potuisset eas facilius occidere, essetque aliqua spes occidendi, non tangendo ea manibus, sed quod nudis manibus, & prorsus inermis se illis opponeret, erat quid acerrimum, & indicium admirandi roboris atque animositatis stupendæ. *Et suffocabam, interficiebamq; eos,* sc. Leonem & Vrsū: & hoc, quia stringebam guttura eorum, & cogebam illos expirare. Vel lacerabam ora eorum, apprehendens per vtrumque, sc. superiorem & inferiorem mandibulam.

Quomodo David potuit esse tantarum virium, ut interficeret Leonem & Vrsū.

Q V Æ S T. XXII.

QUÆRET aliquis. Quomodo David poterat esse tantarum virium, ut occideret Leonem atque Vrsū: aut saltem quomodo tantæ animositatis erat, ut se illis opponere auderet? Aliquis respondebit, quod satis potuit esse David tantarum virium, ut Leonem, Vrsūque occideret. Nam alij

A ante eum hoc fecerunt, sicut patet de Samfone, qui cum iret in Tanatha, egressus est Leo obviam illi, & ipse apprehendens dilaceravit eum, quasi hædum, nihil omnino habens in manu, ut patet Iudic. cap. 14. simile etiam accidit tempore David: nam Banaia unus de viris David percussit duos Leones in terra Moab: & iterum descendit in cisternam Leonis, & occidit Leonem unum, ut patet infra 2. lib. cap. 23. Aliquis respondebit, quod David hoc faciebat virtute Dei operante per eum, viribus autem suis ad hoc non suffecisset: sic enim erat, quod inductum est de Samfone: nam ipse non habebat naturaliter vires excellentissimas super alios homines, sed specialiter à Deo. Quod patet, quia de totis criminibus eius non habuit vllas vires ad defendendum se à Philisthinis, sicut prius, ut putat Iudic. cap. 16. si tamen vires fuissent in eo naturaliter, siue habuisset crines, siue tonli fuissent, semper habuisset vires. Item quando occidit Leonem, non fecit hoc viribus suis, sed quia specialiter in eo inruit spiritus Domini, ut patet Iudic. cap. 14. De David ergo aliquis sic dicet, quod spiritu Dei ista agebat, & aliter facere non poterat. Sed hoc non stat, quia alij similia fecerunt, sine virtute supernaturaliter data: sicut patet de Banaia, qui erat unus de viris fortibus David, & occidit tres Leones, ut patet infra 2. lib. cap. 23. Illud tamen fuit naturali robore, quia ille non legitur fuisse aliquis vir sanctus, nec spiritum Dei venisse in ipsum; sed solum computatur, ut vir robustus: poterat ergo David similiter habere robur, ut posset occidere Leonem & Vrsum naturali robore. Respondendum est, quod David utroque modo poterat habere robur ad occidendum Leonem & Vrsum, scilicet supranaturaliter, vel ex Natiuitate. Sed tunc dicetur, quis modus horum verisimilior est? Respondendum est, quod primus est verisimilior, scilicet, quod istud robur inesset sibi miraculose per spiritum Dei. Et hoc patet, quia à die, in qua vnctus est, venit super eum spiritus Domini, & directus est in eo, ut patet precedenti cap. hoc autem intelligitur de spiritu roboris, ut ibi declaratum est, & ex illo tempore David pugnavit contra Leonem & Vrsum, & alias feras. Prius autem non est credendum, quod hoc fecerit.

B
Respon
sio au-
cto.

An David peccaret laudando se de robore suo.

Q V A E S T. XXIII.

C **Q**UARE T V R ulterius, Cum David haberet istud robur supernaturaliter, An peccabat dicendo se illud habere, & cum diceret se habere, quia non dicebat, quod habebat ex Deo, sed quasi ex semetipso. Aliquis dicet, quod peccatum erat, quia illi qui aliquid eminens à Deo recipiunt, debent humiliari, & subtrahere illud: qui autem illud reuelat, videtur iactare se de eo quod suscepit: & hoc superbia est. Respondendum est, quod David non peccavit, dicendo se esse robustum, & quod occiderit Leonem & Vrsum; quia cum ista à Deo suscepta essent, non debebat de eis superbire, nec in vanum ea propalare, cum tamen utile foret ea proferri, proferenda erant. Sic patet de Beato Paulo, qui suscepit altissimum donum, scilicet, quod raptus est usque in tertium Cælum, & vidit arcana, quæ non licet homini loqui, scilicet, divinam essentiam: & tamen hoc subtrahit 14. annis: cum verò utile fuit reterari ad utilitatem Ecclesiarum disputando contra falsos Apostolos, illud protulit, ut patet 2. ad Corinth. cap. 12. Non reuelavit tamen immediate, ut suscepit, sed post 14. annos, innuens, quod si non se obtulisset casus, in quo utile foret talia declarari, nunquam illa protulisset: alioquin si sine causa liceret illa referri à principio, prodidisset illa. Sic fuit de David, qui, quamquam spiritum roboris à Deo suscepit ex die qua vnctus est, tamen nunquam hoc retulit, nec se fortitudinem habere dixit usque ad diem, qua pugnamus fuit contra Goliath: hoc autem, quia iam causa suberat: nam arguebatur contra eum, quod iuuenis esset, & pauci roboris. Philistheus autem esset vir robustissimus, & quia si non respondisset se magnas habere vires, non fuisset admisus ad pugnamus contra Goliath, oportuit ipsum hoc referre, dicens se esse robustissimum: & quod aliquando Leonem & Vrsum occiderit: hoc autem erat ad gloriam Dei, &

ad utilitatem populi Hebræorum, idè licitum erat referri. Sed tunc dicet aliquis, cum David haberet à Deo istam fortitudinem, quare non confessus est se illa habere à Deo, sed sic ista dixit, quasi à se haberet fortitudinem. Respondendum est, quod David dixisset hoc se habere à Deo; tamen non expediebat: nam si robur esset aliquid, quod non posset haberi, nisi supernaturaliter, sicut spiritus Prophetiæ, vel similia, & David debuisset ista de se confiteri, diceret, quod à Deo habuerat: erat tamen robur aliquid, quod tam supernaturaliter quam naturaliter haberi potest, & communius habetur naturaliter quam miraculose: idè non fuit necesse exprimi, quod habuisset à Deo, quia fortè hoc nō crederet Saul. Rursus autem erat conuenientius hoc subtrahere: nam si dixisset David, quod acceperat à Deo fortitudinē, maius de se dedisset dubium, quia nesciretur, quomodo à Deo habuisset robur: idè difficilius crederetur. Erat etiam aliud inconueniens & maius, quia si David confessus fuisset, quod haberet robur à Deo, coactus fuisset exprimere modum, quo habuisset: erat autem modus, scilicet, quod spiritus Domini directus fuit in eo à die, qua vnctus est in Regem, & eadem die recessit à Saule, & arripuit eum spiritus Domini malus, ut patet precedenti cap. Si autem hoc confiteretur, occideret eum Saul, & etiam Samuelem, quia vnixerat eum. Si autem voluisset David exprimere alium modum, mentitus fuisset, idè non expediebat, quod confiteretur se accepisse hoc à Deo, sed sub silentio prateriret solum, dicens se esse robustum. Nam Leonem & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Hoc dicit ad determinatam probationem, quia supra dicebat, quod interdum eruerat de ore Leonis, & Vrsi arietem, vel ouem: & pugnavit contra Leonem & Vrsum: hic autem exprimitur, quod non solum pugnavit, sed etiam interdum contingit, quod occideret Leonem & Vrsum: & iam aliquos eorum occiderat. Erit igitur, & Philistheus hic incircumcissus quasi vnus ex his, id est, sicut potui occidere Leonem & Vrsum, ita potero occidere istum Philisthæum: quia non erit iste Leonibus fortior, aut animosior. Et est sensus: erit sicut vnus ex his, id est, quamquam sit robustissimus vir: ad plus erit sicut vnus Leo vel Vrsus. Sed ego occidi Leonem & Vrsum, ergo potero occidere istum sicut vnum ex illis. Nunc vado, & auferam opprobrium populi, id est, ibo ad pugnamus cum Philisthæo, & occidam, & tunc auferam opprobrium populi, scilicet, quia ille veniebat quotidie bis ad castra Israël, petens singulare certamen, & hoc erat magnum opprobrium totius populi, cum nemo auderet illud suscipere: nunc autem David suscipiente illud, si succumberet Philisthæus, erat ablatum opprobrium: & quia David confidebat se posse illum vincere, dixit, Auferam opprobrium populi. Quoniam quis est iste incircumcissus? In hoc David innuit non esse timendum Philisthæum, quia ipse erat, id est, non erat talis, qui posset opprobrium inferre exercitui Dei. Vocat autem eum incircumcissum ad vituperium, & ad maledictionem, quia incircumcissio erat vituperabile quid apud Hebræos: & eo tempore, quo Israëlita manebant incircumcisi, erant ex probabiles. Sic dicitur Iosue capit. 5. nam omnes Israëlita nati in deserto, per quadraginta annos incircumcisi erant, & quando in introitu terræ Chanaan circumcidit eos Iosue, dixit: Deus hodie abstulit opprobrium Egypti à vobis, scilicet, quia hodie circumcisi estis. Qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis, id est, iste Philistheus ausus fuit inferre opprobrium & maledictionem super Israëlitas, quia non dabant illi aliquem virum, qui congregaretur cum eo singulari certamine, sed hoc erat super vires illius; quia cum Israëlita essent exercitus Dei, Deus defenderet illos: intelligit ergo David, quod ex eo, quod Philisthinus iste ausus est maledicere exercitui Dei, tradet eum Deus in manus eius, quia contra DEVM locutus est, & dicitur, quod erat Israël exercitus DEI viventis, in quo innuit David, quod habebat robur ad vindicandum se de hostibus suis: & dicitur ad differentiam deorum Gentilium, qui erant dij mortui, eo quod erant lapides & ligna, idè non habebant vires adiuvandi cultores suos, sicut patuit de Dagon deo Azoti, qui corruit coram Arca, & fracti sunt pedes eius, & palmae, & caput, quando introducta est Arca domini in templum eius, ut patet supra capit. quinto. Si autem fuisset Dagon deus vivens, potuisset se defendere à quocunque volente nocere. DEVS autem Israël erat DEVS vivens, quia operabatur mi-

D
Quare
David
non di-
xerit,
se ha-
bere i-
stam
forti-
tudinē
à Deo.

E

F

rabilia, id est poterat defendere cultores suos, & sic nominari exercitum DEI viuentis. Et ait David. Postquam posuit, quod Philistheus ille aggressus fuerat aliquid supra vires, scilicet maledicere exercitui DEI viuentis, quia Deus viuens seipsum defenderet, & cultores suos, ponit quomodo ipse nomine huius DEI viuentis poterit occidere Philistheum illum, dicens, quod Deus liberabit eum. Dominus, qui eripuit me de ore Leonis, & de manu Vrsi, scilicet, quando ego pugnabam contra Leonem, & Vrsu in Pascuis, Deus liberauit me ab his, id est ita liberabit à robore Philisthei. Et dicitur hic de ore Leonis ad significandum atrocitatem eius magnam, quæ est in deuorando: & dicit de manu Vrsi ad significandum robur illius, quod est in brachijs, quibus omnia confregit. Ipse liberabit me de manu Philisthei huius. Est argumentum à fortiori, quia Philistheus non erat Vrsu robustior, nec Leone ferocior: qui ergo liberauit de manu Vrsi & Leonis, liberabit quoque de manu Philisthei. Satis tenet argumentum, quia quod Deus liberaret David de potestate Philisthini, dependebat à duobus. Primum erat, an Deus posset liberare. Secundum, an vellet. De potentia patet, quia, qui liberauit de manu Vrsi & Leonis, poterit liberare de manu Philisthini, cum illi essent Philisthino robustiores atque ferociores: id est bene arguitur, quantum ad hoc. Quod autem Deus vellet eum liberare, etiam patet, quia voluntas Dei summè rationalis est. Sed Deus sæpè liberauit David de manu Leonis & Vrsi, cum solum res verteretur super vno ariete vel oue, quanto magis ergo nunc liberauit, cum pro toto populo & Dei honore res agatur: satis ergo infert, quod si Deus eripuit eum de manu Leonis & Vrsi, potius liberabit de manu Philisthei. Accipitur autem hic liberare non solum pro eripere, sed etiam pro dare victoriam, quia non solum existimabat David, quod Deus liberaret eum, ne occideretur à Philisthino, sed etiam, quod præberet vires ad occidendum Philisthinum. Sic patet cum dicitur de Leone & Vrsu, quod eripuerit eum Deus de manu eorum: quia non solum eum eripuit, sed etiam ei animositatem & robur ad occidendos illos dedit. Dixit autem Saul ad David. Quia Saul vidit animositatem magnam David, & magnalia, quæ retulerat se egisse, concessit ei pugnare contra Philisthinum. Vade, & Dominus tecum sit, id est, vade ad pugnandum contra eum, & Dominus tecum sit, scilicet adiuvando, ut præualeas.

An ex verbis David potuisset intelligi, quod à Deo specialiter habuit robur.

Q V A E S T. XXIV.

Q V A E R E T aliquis, An ex verbis David appareat, quod ipse habuerit robur specialiter à Deo? Aliquis dicet, quod sic, quia ipse dixit: Dominus, qui eripuit me de ore Leonis, & de manu Vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthei huius. Ergo totam liberationem suam ab Vrsu & Leone præteritam, & à Philisthinis futuram Deo attribuebat, & sic aliquid qualiter confitebatur se hæc habere à Deo solum. Item patet hoc aliquantulum ex verbis Saulis: ipse enim videtur intellexisse, quod David robur istud à Deo sortitus fuerat, id est dixit: vade, & Dominus tecum sit, scilicet, sicut in omnibus alijs tecum fuit, ita nunc sit contra Philistheum. Respondendum est, quod ex verbis David non colligitur, quod habuerit specialiter à Deo robur, sed solum quod erat vir robustus, siue hoc esset Dei voluntate & beneficio solum, siue naturaliter: nec obstat, cum dicitur, quod Dominus eripuit eum de ore Leonis & Vrsi: nam quodcumque bonum homo habeat, siue naturaliter, siue supernaturaliter illud sortitus sit, à Deo habet: nam omne datum optimum, & omne donum perfectum deforsum est, descendens à Deo Patre luminum, Iacob. cap. i. Sed bona, quæ naturaliter insunt, quædam dona sunt, id est ista à Deo prouenerunt: nam Deus prima causa est in concatenatione causarum vniuersi. Causa autem primaria plus influit in effectu, quam causa secundaria, ut patet prima propositione libri de causis: sed Deus est prima causa in omnibus naturalibus, id est ipse magis conferret ad quodcumque naturale, quam omnes causæ posteriores, &

ic omnia quæ in nobis purè naturaliter sunt magis, adhuc à Deo sunt, quam à causis naturalibus. Solum autem differt, quia ea, quæ à Deo miraculosè sunt, ab eo solo sunt, & non cooperatur aliqua causa naturalis huic effectui, quasi secundario, sicut est in creatione, vel suscitatione mortuorum, & similibus. Cum autem aliquid naturaliter sit, illud originem à Deo habet, tanquam à prima causa, tamen non fit ab eo solum, sed aliæ causæ naturales posteriores cooperantur, huic effectui: id est ea quæ sunt à Deo miraculosè, propius ab eo sunt, quam ea, quæ procedunt modo naturali, quia miraculosa sunt à Deo tanquam à tota causa, & vnica: naturalia autem sunt à Deo tanquam à prima causa, & magis influente, non tamen tanquam à tota, nec vnica, cum aliæ causæ posteriores concausent: vtrumque tamen à Deo est; id est quæcumque res homines habeant, de illis verum est, quod à Deo habent, & quæcumque vires habeant ad aliquid faciendum, si illud egerint, Deus dicitur concessisse eis, ut hoc agerent. Sic ergo de David, dato, quod ipse naturaliter haberet vires ad occidendum Leonem & Vrsu, tamen cum occideret eos, Deus ei hoc conferebat: nam interdum videmus, quod illi, qui robustiores alijs sunt, eorum potestati succumbunt, hoc solo Deo agente. Cum ergo David habens vires ad occidendum Leonem & Vrsu, non traditus est ab eo in manus Leonis & Vrsi, Deus ei illam victoriam contulit. Et sic consueuimus dicere, quando aliquid prosperè egimus, quod Deus direxit nos ad faciendum illud. Non apparet ergo ex his verbis David, quod Deus eum fecisset supernaturaliter habere vires istas. Eodem modo non apparet ex verbis Saulis: ipse enim dixit: vade, & Dominus sit tecum. In quo non innuitur quod Deus eum supernaturaliter liberaret, sed quod Deus prosperaret actum eius: nam etiam si naturaliter haberet vires, oportebat ut Deus eum dirigeret, alioquin caderet in manus infirmioris se. Et induit Saul David vestimentis suis. David erat indutus vestibus rusticis: voluit autem Saul eum honorare, quia pro eo subibat certamen istud: id est exiit eum veste pastoralis, & induit veste sua. Hoc potest intelligi de aliquibus vestibus leuibus, quæ haberet sub armis: nam postea indutus est lorica & alijs armis, ut patet immediate. Vel potest intelligi, quod esset aliqua vestis levis, quam acciperet super arma: nam infra dicitur, quod accinctus est David gladio Saulis super vestem suam: magis tamen videtur, quod essent vestes leues sub armis. Hebræi dicunt hic, quod, quando indutus est David vestibus Saulis, ita illæ vestes coaptatæ sunt ei secundum omnem dimensionem, quod videbantur pro eo fuisse factæ: de quo nimis obstupuit Saul, quia ipse erat maior omnibus Israëlitis ab humero, & sursum, ut patet supra cap. 9. & 10. David autem non erat corpore magnus, sed statura mediocris: id est stupuit, cum ei coaptatæ sunt. Hoc autem dicunt, quia in Hebræo dicitur *Madaf*, vbi non habemus vestimenta, & Hebræi exponunt pro vestimentis: significat tamen *Madaf*, id est, mensuram suam, ex quo volunt, quod vestes Saulis coaptatæ fuerunt David secundum mensuram suam: & ex hoc dicunt, quod incitatus fuit Saul ad quarendum, de qua progenie erat David timens, quod ille futurus esset rex, cum vestes regales, quæ eo maiores erant, coaptarentur illi. Sed dicendum hoc non stare, quia istæ vestes, quas Saul imposuit David, non erant tales, quæ non possent coaptari ei, nec erat aliquid, propter quod obstupesceret Saul: nam si vestes Saulis essent longæ usque ad pedes, verum est, quod non possent coaptari David, quia longiores essent, tamen istæ non erant tales, quod cum indueretur eis Saul, pertingerent usque ad pedes, sed essent aliquæ vestes parue ad ponendum sub armis, id est cum eas susciperet David, nihil erat mirum, quod ei coaptarentur. Item patet, quod istæ non essent tales vestes, de quibus deberet admirari Saul, si coaptarentur David: quia si essent prolixæ usque ad terram, Saul non dedisset illas David, sciens non esse ei coaptandas. Et dato, quod eas postea asseras miraculosè fuisse coaptatas, non valet: quia Saul non expectabat aliquod miraculum in hoc, id est non indueret eis David, nisi sciret esse tales, quæ ei faciliter coaptarentur, vel cuiusque alteri. Cum autem objicis quod hic dicitur: induit mensura sua: dicendum, quod hoc non refertur ad David, sed ad Saulem, scilicet, quod ista mensura erat Saulis: & fuerant factæ vestes secundum commensurationem ipsius, non tamè secundum totam longitudinem. Ex hoc au-

Hebraeorum delirium

A tem non arguitur, quod tota mensura Saulis fuerit commensurata David. *Et inipe aut Galiam arcem super caput eius, scilicet, dedit ei arma sua: & erant ista Galea, & lorica, & gladius.* Credendum est etiam, quod clypeum ei tribuerit, quia sine eo non poterat conuenienter pugnare: Saul autem pugnans, clypeum habebat, ut patet infra 2. lib. cap. 1. scil. Clypeus Saul, quasi non esset vinctus oleo à sanguine interfectorum ab adipe fortium. Dicitur autem de galea, quia erat primum armamentum, licet non secundum ordinem induendi. Et vocatur hic galea area, non quod esset tota de are: quia magis erat de ferro, sed ponitur as pro quolibet metallo. *Et vestiuit eum lorica.* Istud est armamentum protegens totum corpus: de alijs autem non dicitur. *Accinctus est ergo David gladio eius super vestem suam,* id est, accinxit David ensẽ Saulis sibi super vestem, id est, super lorica: nam in parte exteriori ensis erat: & sic dicitur hic, quod iste gladius erat Saulis, ita intelligendum est de alijs armis, scilicet, quod Saul dedit ei arma sua ad pugnandum, & hoc ex dilectione, quia diligebat eum nimis, cum videret eum iuuenem tam animosum. Vel fortè dedit ei arma sua, quia rare armaturæ erant in populo, sicut fuit in bello primò cõtra Philisthinos, ubi dicitur, quod non erant aliqua arma, nec ensis, aut lancea in manu totius populi, qui erat cum Ionatha & Saule, præter arma Saulis & Ionathæ, ut patet supra cap. 13. nunc tamen plura arma erant, quia ex multis bellis contra gentiles factis Israël arma susceperat. Etiam, quia non habebat fabros armorum, quos prius non habuerant prohibentibus Philisthinis: idè credendum, quod ex dilectione dedit, & ad honorandum eum. *Capit tentare si armatus posset incedere.* David non dubitabat, an ipse esset vir robustissimus, sed dubitabat de armorum coaptatione, quia, cum ipse non esset expertus in illis, putauit fortassis sibi non conuenire, & cum tentasset, non potuit aptè moueri. *Non enim habebat consuetudinem,* scilicet, non erat assuetus ad portandum arma: nam, quamquam assuetus fuisset ad opera maxima fortitudinis, ut pugnare cum Leone & Vrsu, hoc tamen inermis exercuerat: nam nec baculo, nec lapide percutiebat Leonem aut Vrsu, sed apprehendebat eos per maxillam, & suffocabat, ut patet supra, nunc ergo non consueta tentare voluit. Potest autem referri ista clausula ad duo, scilicet, ad superiora, & ad inferiora. Primo modo sic, quia dicitur, quod cepit tentare, an armatus posset incedere: & hoc, quia non habebat consuetudinem, id est, propter hoc tentauit, an posset, quia nunquam fuerat assuetus in armis. Si enim ante hoc assuetus fuisset, iam sciret, an arma ei conuenirent vel non, tẽtaret, an posset armatus incedere, sed tentauit, quia non habebat consuetudinem. Alio modo refertur ad sequentia, scil. quod non poterat David incedere in armis, & hoc, quia non habebat consuetudinem.

C *Quare David tentauit assumere arma, cum non aggredere-
retur tale Bellum suo ro-
bore.*

Q V A E S T. XXV.

Q V A E T aliquis, Quare David indutus est armis, & tentauit incedere in eis: nam ipse aggrediebatur hoc bellum non confidens in robore suo, nec in experientia belli, sed in Lei fortitudine, qui eripuerat eum de manu Leonis, sicut ergo contra Leonem & Vrsu præualuit, nihil omninò habens in manu ita debi ille credere, quod præualeret contra Philistheum, nulla accipiens arma: sic enim fit in operibus miraculosis, quod solum fiat per operationem Dei, & non sit aliq id humanum admixtum. Sic fuit, quando Samson pugnavit contra carulum Leonis in Tamnatha, quia tunc nihil habebat in manu, ut patet Iudic. cap. 14. scil. irruit autem spiritus Domini in Samson, & lacerauit Leonẽ, quasi hædum in frustra decerperet, nihil omninò habens in manu: David quoq, quia miraculose cõtra Leonẽ & Vrsu pugnauerat, non habuit quicquam in manu sua quando pugnavit. Dicendum est, quod David cõfidebat in Domino, se posse Philistheum superare sine armis, sicut postea fecit solum habens fundam & lapides: voluit tamen accipere arma, non tanquam ad maiorem necessitatem, aut cautelam corporis sui, sed, ut condescenderet regi: quia rex volebat, quod pugna-

ret in armis, sicut alij viri pugnabant: Deus tamen hoc non permisit, quia licet alias David posset in armis incedere, licet esset inexpertus, quia erat vir robustus: Deus tamen fecit, ut non viderentur sibi aptari: unde illa faciliter abiecit, utens sola funda, & lapidibus. Hoc autem erat, quia Deus volebat gloriam huius certaminis sibi attribui, & quia, si David indutus esset armis bellicis, ut Goliath, videretur eum superare apparatu bellico, & robore modo humano, & minueretur gloria triumphu diuini: idè voluit, quod in sola funda pastoralis superaret, ex quo appareret sola Dei virtute hoc actum esse, ut patet infra ex verbis David ad Philistheum, scilicet, Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo, ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum Dei Israël, quasi dicat, ego non confido me posse habere victoriam in spe armorum, sed in nomine Domini, tu autem confidis in gladio & hasta.

Quare sicut David sine armis superauit Goliath, quare etiam sine funda & lapide non superauit.

Q V A E S T. XXVI.

Q V A E T V R vltorius, Cum ad laudem Dei triumphus iste factus fuerit sine armis, quare etiam non fuit factus sine funda & lapidibus: nam tunc videretur esse maius miraculum, patet autem simile, quia quando David pugnabat contra Leonem & Vrsu, nec lapide, nec baculo percutiebat eos: sed apprehendens per maxillam, lacerabat eos, ut patet supra. sic etiam Samson, cum pugnaret contra carulum Leonis, nudis eum manibus lacerauit. Iudic. cap. 14. Respondendum est, quod non decuit, ut David procederet contra Philistheum sine funda & lapide: sicut procedebat contra Leonem & Vrsu. Ratio diuersitatis est, quia quamquam Leo vel Vrsus esset ferox, tamẽ non poterant nocere David, quousq, accederet ad tangendum eum: idè cum esset David vir robustus, sufficiebat, quod impetu facto apprehenderet Leonem vel Vrsu per maxillam, atque laceraret. Non poterat autem sic apprehendere Goliath, quia ille erat gladio accinctus, & hastam ferens, unde non permetteret accedere ad se David, sed eum eminus stantem hasta confoderet, aut gladio trucidaret. Oportebat ergo, ut David haberet aliquod genus armorum, quo similiter à longè stantem posset percutere Philistheum: & ad hoc fuit conueniens funda. Alia ratio est, quia non videbatur gloriosior victoria, quantum ad Deum, quod David sine armis & funda accedens ad Philistheum, eum sicut Leonẽ trucidaret, quàm quod à longè funda percuteret. Nam, si eum nulla habens arma, nec fundam, nudis manibus lacerasset, argueretur in eum magnum robur & animositas: cuius pars magna naturaliter esse poterat, aut in totum. Cum autem funda à longè eum percuteret, argueretur Dei potentia, qui direxit manum David, ut vnico lapide, & vnico ictu fortissimum illum atq, ferocissimum inter Philisthinos trucidaret, licet galea caput eius protexisset. Sed adhuc prima ratio melior est. *Dixitq, David ad Saul: Non possum incedere.* Tentauerat enim David armatus incedere, ut complaceret regi, qui volebat eum armatum pugnare, sed nequiuir: idè reiecit arma. *Quia nec vrsu habeo.* id est, hoc fit, quia non est mihi consuetudo pugnare armatum. Motus autem conueniens in armis, non solum vires, sed etiam consuetudinem exigit. Hoc autem verum est, quod David erat inexpertus in armis, & ob hoc erat sibi difficilis motus, sed non solum hoc ingerebat sibi difficultatem, sed adhuc amplius, quia Deus nolebat, quod pugnaret armatus, & fecit sibi arma videri difficilia ad motum.

*Et deposuit ea, scilicet, abstulit
sibi omne genus armaturæ.*

(?)

Conueniens fuit David sibi arma relinquere, ut pugna pastoralis solum ageret.

Q V A E S T. XXVII.

QUÆRET aliquis. Quare David abstulit sibi omnia arma: nam ratio præcedens non videtur sufficiens ad hoc, quia difficultas erat sibi, eo quod non poterat portare arma: si tamen solum enssem portasset, nulla erat difficultas, quare ergo non portauit? Respondendum, quod non decuit, ut David portaret gladium ad pugnandum contra Philisthæum, quia aut ipse pugnare debebat pugna virili contra Goliath, aut pugna pastoralis. Si primo modo, oportebat, ut omnibus armis uteretur, tam defensiuis, quam offensiuis, ut pati, & agere posset impune. Si autem solo gladio uteretur, pugnandum sibi cominus erat, & tunc, cum eum percutere vellet Philisthæus, non haberet arma defensiva. Erat ergo gladius sibi simpliciter ineptus ad pugnandum: fuisset autem aptior hasta, quia eminus stantem configere posset. Sed adhuc ista erat inepta nulla alia arma habenti, quia post actum fugiendum erat. Cum ergo David non potuerit portare omnia arma, non decuit nec expediret aliquod ferre armorum genus, quantumcunque leue. Si autem David pugnare deberet bello pastoralis contra Goliath, scilicet, lapidibus, & funda, & quia ista arma ad percutiendum eminus sunt, non erat sibi opus hastam habere, aut gladium: & sic nihil secum tulit, nisi fundam, & lapides, & baculum. Sed aliquis forte dicet, quod David tulit secum gladium quamquam de hoc non exprimitur. Sed dicendum est, quod non stat, quia quando David lapide percussit interfecit Philisthæum, cum non haberet gladium in manu sua, cucurrit, & stetit super Philisthæum, & educens gladium eius de vagina præcidit caput eius, ut patet infra. Non habebat ergo tunc David gladium, unde nihil secum armaturæ duxit. Et tulit baculum suum. Iste erat baculus pastoralis, quem David gerebat in manu sua, & tulit illum contra Philisthæum.

David propter quid tulit secum baculum ad pugnam.

Q V A E S T. XXVIII.

QUÆRETUR, Ad quid ferebat hic David baculum, & an aliquid sibi opus esset. Aliquis respondebit, quod portabat eum sicut consuevit erat eum portare contra Leonem, & Vrsum, ut percuteret eos. Sed dicendum, quod non stat, quia David portabat baculum contra leonem & vrsum ad irritandum eos ad pugnam: nam, cum Leo, vel Vrsus rapuisset Arietem, vel ouem, nolebat contendere contra David, sed ipse aggrediebatur eos, & percutiebat baculo, ut irritaret contra se: ut sic effugeret Aries, vel ouis, & tunc attripiebat Leonem, vel Vrsum per maxillam, & lacerabat eum: hic autem non erat opus irritatione, quia ipsemet Philisthæus irritatus erat ad pugnandum contra David, & veniret non pulsatus. Secundum, quia baculus erat ad percutiendum cominus, sed cum Goliath non erat David cominus pugnaturus, cum esset Goliath ferro velatus, & præter hoc habebat arma offensiva, quibus non sineret David ad se cominus accedere: non ergo videtur, quod propter hoc portauerit, nec est aliquis usus, vel utilitas alia, propter quam David baculum gestare debuisset. Sed videtur, quod hoc fecerit ex assuetudine, scilicet, quia semper illum portare solebat. Et dato, quod ad nihil sibi utilis foret, portaret eum. Hoc apparet ex sequenti littera, quia dicitur: Tulit baculum suum, quem semper habebat in manu: hic autem considerauit Goliath, quia, cum vidisset ad se venientem David, cum baculo, & nesciret, quæ utilitas pugnandi esse poterat in eo, nisi forte contra canem pugnaretur, ait ad David: Nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me, cum baculo? q. d. baculus ad nihil tibi proficit, nisi ego essem canis. *Quem semper habebat in manibus.* Hic erat mos pastoralis, ut baculum haberet ad minandum oues, vel ad irritandum feras, quando pugnaret contra eas: ideo, quamquam non reliquit ouibus, venisset in castra, tamen non deseruit baculum pastorem, quia super eum habere solitus erat. Et elegit sibi quinque lapides limpidissimos de torrente. Isti erant lapides valde duri: & vocantur

limpidi, quia non erant habentes admixtionem terræ glebose, vel arenose, aut calcis, quia huiusmodi lapides infirmi sunt, & facili iectu in partes minutas defiliunt. Egebat autem David lapidibus valde duris, quia Philisthæum ferro vallatum percussurus erat.

Quare elegit David quinque limpidissimos lapides de torrente, & peram pastorem.

Q V A E S T. XXIX.

QUÆRET aliquis. Quare David elegit quinque lapides limpidissimos de torrente? Respondendum est, quod accepit lapides priusque iret ad bellum, quia forte postea quando pugnaret, non reperiret lapides in loco, & interim posset eum percutere hostis. Vel forte non reperiret lapides conuenientes sibi in loco, egebat enim durissimis, ut dictum est, quia percussurus erat ferro velatum. Sed tunc dicitur, Quare elegit lapides de torrente? Respondendum, quod hoc fuit, quia ibi eos duriores inueniret: & hoc significat littera, cum dicit, lapides limpidissimos, quia vocantur lapides limpidi illi, qui sunt purgati ab omni materia glebosa terrea, vel arenosa, & sunt puri lapides. Sed tunc dicitur: Cur elegit quinque? Respondendum, quod aliqui volunt referre hoc ad allegorias, sed David ista non respiciebat. Sed dicendum, quod solum quinque elegit, quia plures grauarent eum: etiam, quia putauit istos sufficere ad rem agendam. Et misit eos in peram pastorem. Ut ibi seruariantur: ferebat enim secum illam, sicut & baculum, & fundam.

Quare David tulit secum peram pastorem.

Q V A E S T. XXX.

QUÆRET aliquis. Quare David tulerat secum peram pastorem in castra, cum illa non videretur sibi apta, nisi tempore, quo pascebat oues? Aliquis respondebit, quod hoc fecit, quia illa sibi proderat ad ferendum lapides, sicut nunc tulit: nam manu eos ferre non poterat, quia quinque erant. Sed dicendum, quod non fecit propter hoc, quia David ignorabat, quod pugnam initurus esset cum Goliath, ideo nec nesciebat, an pera sibi profutura esset. Sed dicendum forte, quod Deus eum mouit ad portandum eam, quia sibi ad aliquid profutura erat, & Deus interdum mouet hominem ad id, quod ipse ignorat, ut inde consequatur aliquid prosperum, vel aduersum. Aliiter potest dici, quod David tulit peram pastorem ab intentione, scilicet, quia erat sibi in via necessaria ad ferendum aliquid de onere, quod portabat fratribus suis: nam pastores utuntur pera ad ferendum ibi sarcinas suas, & cibos: ita David ad ferendum in castra cibos, vel aliquas sarcinulas nihil aptius inuenit, quam peram pastorem: & fortassis hoc fecit, ut ibi portaret aliquam particulam ciborum pro fratribus, quia supra dicitur, quod onustus abiit. Vel dicendum, quod tulit ex consuetudine secum peram, quia, cum in opere pastoralis semper assuetus esset illam ferre, nunc quoque illam secum tulit: sed prius dicta melius stant. *Quam habebat secum.* Scilicet, quia tulerat eam de Domo patris sui secum ad ea, quæ dicta sunt: & tunc visa est sibi utilis ad ferendum lapides. Et fundam manu tulit. Quia ista erat, qua pugnare debebat.

Tulit David fundam secum inspiratus à Deo, & ex assuetudine.

Q V A E S T. XXXI.

QUÆRET aliquis. Quare David secum tulit fundam? nam ista non videbatur sibi utilis in castris, sed solum in opere pastoralis. Nec valet si dicas, quod nunc sibi nimis utilis erit, quia in ipsa pugnavit: nam ipse nesciebat, an pugnare debebat contra aliquem. Sed dici posset, quod Deus mouit eum ad ferendum eam, quia profutura erat sibi, licet ipse nesciret. Aliiter dici potest, & melius, quod David fundam

A gerebat pro genere armorum, ideo sicut in itinere portaturus erat secum aliquod genus armaturæ, portauit fundam. Vel potest dici, quod tulit eam ex assuetudine, quia in opere pastoralis semper assuetus erat eam ferre. Et processit aduersus Philistheum, scilicet, ad pugnandum contra illum in isto genere armaturæ.

Saul dimisit David pugnare, cum Goliath sine armis, confusus, quod Deus adiuuaret eum.

Q V A E S T. XXXII.

QUÆRET aliquis. Quomodo Saul permisit, quod pugnaret David contra Goliath, cum non ferret aliqua arma, sed solam fundam, & lapides: Philistheus autem esset armis accinctus, & videbatur sic impossibilis victoria? Respondendum est, quod Saul audiuerat robur David, quomodo sine armis occiderat Leonem, & Ursum, ideo sic poterat inermis occidere Philistheum, sicut enim dixerat David, quod Deus, qui eripuerat eum de ore Leonis, & Ursi, eriperet eum de manu Philisthei. Confidit autem Saul, quod Deus, qui adiuuauerat David in precedentibus, adiuuaret eum nunc: potissimè, quia David non potuerat pugnare armatus, ideo oportebat, ut pugnaret in funda, & lapide, vel cessaret à pugna. Visum est autem Sauli vilius esse, quod pugnaret qualitercunque, quam, quod cessaret, quia, si ex pugna eius sequeretur victoria, Iudæi exaltarentur nimis, & prosperaretur res eorum, sicut factum est: si autem ipse vinceretur, redeundum erat ad pugnandum in acie, sicut si non esset initum singulare certamen, & sic non deteriorabatur conditio Hebræorum ex morte David, & prosperabatur ex eius victoria, ideo permittendum fuit ad omnem euentum, quod pugnaret. Sed dicit aliquis, quod sicut ex victoria David prosperabantur nimis res Iudæorum, ita ex eius morte disperderentur, & fugerent timore conterriti: sic enim accidit Philisthinis, quia, cum viderunt occubuisse Goliath, licet prius haberent magnam confidentiam in armis, conterriti sunt, & fugerunt, ut patet, infra. Respondendum est, quod non erat sic euentum Iudæis ex morte David, sicut euenit Philisthinis ex morte Goliath. Ratio diuersitatis est, quia inter Philisthinos Goliath erat fortissimus, & in eo erat tota spes belli. Cum ergo viderunt eum occubuisse, elanguerunt corda ipsorum: ita, ut non remaneret spiritus: Vnde non potuerunt sustinere faciem hostis persequentis, de David autem secus erat inter Iudæos, quia non reputabatur fortissimus inter eos, sed puerulus pastor, & inexpertus in armis: vnde dixit ei Saul: Non vales resistere Philistheo isti, nec pugnare aduersus eum, quia puer es, hic autem vir bellator. Ideo licet occubisset David, non multum labefactarentur eorum corda, nec putarent aliquid deperisse statui suo, & non timerent, nec fugerent à facie hostili. Hoc autem apparet, infra, cum dicitur: videntes autem Philisthini, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt, q. d. ideo fugerunt, quia putabant illum esse fortissimum, quia ex eis occubuit: sed Israelitæ non putabant David esse fortissimum inter se, ideo licet occumberet, non multum mouerentur. *Ibat autem Philistheus incedens, & appropinquans aduersus David, scilicet, sicut David egrediebatur de castris Israelitarum ad pugnandum contra Goliath, ita egrediebatur de castris Philisthinorum ad pugnandum contra David: & hoc, utambo conuenirent in campum, vbi pugnandum erat. Et armiger eius ante eum, id est, armiger Goliath precedebat eum, ferens aliqua arma illius. Ista est enim solemnitas, quæ fit viris euntibus ad singulare certamen, scilicet, ut precedant eos armigeri sui. David autem armigerum nullum habebat, quia nec armatus erat, cum solum portaret fundam, & lapides in pera pastoralis: ideo non egebat armigero. Cumque inspexisset Philistheus, & vidisset David, despexit eum. Putauit enim Philistheus, quod daretur sibi aliquis vir fortis nimium pugnaturus cum eo, qui veniret in magno apparatu bellico: cum autem vidit illum ætate puerulum, & inermem, cum solo baculo, & funda, despexit eum: putans non esse pugnam, sed irrationem. Erat enim adolescens rufus, & pulcher aspectu. Hoc supra dicitur precedenti cap. scilicet, quod erat rufus, & pulcher aspectu, & decora facie. Ponitur autem istud pro causa despectionis, scilicet, quia erat adolescens, & ob hoc ineptus ad*

ad bellum: tam propter inexperience, quæ parvæ ætati inest, quam propter vires, quæ ei desunt, & hoc dixit Saul ipsi David, scilicet, non vales resistere Philistheo isti, nec pugnare aduersus eum quia puer es, hic autem vir bellator ab adolescentia sua. Dicitur etiam, quod erat pulcher facie, & rufus, ad significandum, quod erat delicatus, & qui huiusmodi sunt, magis ad quietem conueniunt, quam ad bellum. Et dixit Philistheus ad David. Postquam eum despexit in corde suo: voluit contumeliari ei in voce proferens, quæ sequuntur. Nunquid ego canis sum, quia tu venis ad me cum baculo. Vidit Philistheus, quod veniebat David cum baculo, & funda, & vidit, quod ista arma non proficiebant sibi aliquo modo contra viros, sed solum contra canes, ideo dixit: Nunquid ego canis sum? q. d. si ego essem canis, proficeret tibi ista arma contra me, sed, quia sum vir, nihil tibi proficiunt. Vel aliter introducit per modum increpationis, scilicet, o miserabilis adolescens, numquid existimasti, quod eras pugnaturus contra canem, quoniam portasti baculum, & fundam, q. d. insensatus fuisti. Et maledixit Philistheus David. id est, protulit verba maledictionis super eum, scilicet, quod maledictus esset dijs, & quod dii destruerent eum atque euellerent de terra. Ista autem maledictio poterat esse propter duo. Primum erat in confusione propter stultitiam David scilicet, quod visus David nimis stultus Philistheo, cum ipse esset nimis iuuenis, & vellet pugnare cum viro fortissimo, atque experire bellis. Et ob hoc, quasi iratus propter stultitiam illius, dixerit: Maledictus sis à dijs, quia talem stultitiam commisisti. Alio modo potest intelligi, quod hoc dixerit modo hostili, scilicet, quia isti erant hostes, & congressuri erant singulare certamen, ideo Philistheus, tanquam hostis maledixit David, & David respo-
dit ei, in maiori maledictione. Et forte iste erat modus puniantium singulati certamine, ut se mutuo ad pugnam concitarent. In dijs suis, id est, ista maledictio fuit in nomine Deorum suorum, q. d. Deus meus talis, & talis maledicat tibi, & euellat te de terra: Refertur autem hoc ad Deos Philisthinorum, scilicet, in dijs suis, id est, in dijs Goliath. Erant apud gentiles multi dii, quia quilibet ciuitas habebat Deum suum specialem. Nam in Azoto vrbe Philisthinorum erat Deus Dagon, ut patet supra. c. 5. in Acharon autem vrbe Philisthinorum erat Deus Beelzebub, ut patet infra. 4. lib. c. 1. & sic de alijs vrbibus. Maledixit autem in nomine Deorum suorum, & non in nomine Dei Israel. Et hoc propter duo: primum, quia credidit Deos suos esse potentiores Deo Israel. Nam propter hoc eos colebat, potissimè, quia erant multi: Deus autem Israel erat vnicus. Secundum, quia credebat, quod dii Philisthinorum vellent adiuuare eos: ideo pugnarent pro ipsis, sic enim maledicerent David: quia erat hostis ipsorum. Deus autem hebræorum adiuuaret Israelitas, ideo nollet maledicere David. Orauit ergo maledictionem in nomine Deorum suorum, & non in nomine Dei Israel. Hoc patet, quia dicitur in dijs suis. Apud Israelitas tamen non erant multi dii, ideo de dijs Philisthinorum necessario intelligendum est. Sed adhuc dicere posset aliquis, quod intelligitur de Deo Israel, quia, licet non haberent Israelitæ multos Deos, putabant Philisthini esse multos, sicut apud ipsos erat: sic patet supra, cap. 4. cum veniente arca in castra Israel dixerunt Philisthini: Væ nobis, quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum? Hi sunt dii, qui percusserunt Ægyptum. Ergo poterat Goliath maledicere David, in nomine Deorum suorum, id est, David, putans eum habere multos Deos. Sed adhuc non stat, quia, si hic ponerentur verba Goliath in forma, poterant nominari multi dii, quia tamen scriptura refert quid factum sit, & non ponit verba Goliath, non diceret Deos pro Deo hebræorum, sed diceret, quod malediceret in nomine Dei: dixit tamen, quod maledixit in dijs suis: ergo intelligitur de dijs Philisthinorum. Dixitque ad David, veni ad me. Hoc dicitur ex despectione, scilicet, ego nolo ire ad te, nec volo pugnare, ut vir contra miserum adolescentulum. Sed ego non motus lacerabo te pugnantem, ut volueris. Et dabo carnes tuas volatilibus cæli, & bestiis terræ. id est, quia commisisti hanc insaniam, ut mecum congre-
di auderes, lacerabo te, & dabo carnes tuas volatilibus cæli: quia quædam volucres sunt, quæ solis carnibus pascuntur, scilicet, volucres venatrices. Dixit etiam de bestiis terræ, id est, de fenis, quia pecora non vescuntur carnibus: sed solæ feræ, quæ bestię vocantur: nam pecora, & iumenta carni-
bus non vescuntur. Dixit autem David ad Philistheum. Cum im-
properasset

D

Goliath maledixit David, quia cum armis pastoralibus incedit ad eum.

E

F

Respondit David ad Philistheum. properasset Philistheus David tanquam hostis, ipse retribuit ei maiorem contumeliam, demonstrans confidentiam suam, scilicet. *Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo.* id est, tu habes arma, & ego non: & tamen ego scindam caput tuum: in quo maior virilitas est, scilicet, quod inermis armatum superet. Vel aliter: Tu venis ad me cum gladio, hasta, & clypeo; id est, confidens in istis armis: ego autem non confido in aliquo genere armaturæ, ideo inermis venio. Abundans enim mihi armatura est protectio Dei Israel. Dixit autem David de gladio, hasta, & clypeo, non, quod ista arma solum haberet Philistheus, quia omne genus armaturæ habebat ad protegendum corpus, scilicet, galeam aream, lorica, & ocreas areas, ut patet supra, sed voluit David ista solum nominare, quia per hæc intelligebat reliqua arma. *Ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum,* id est, ego non habeo contra te aliud propugnaculum, nisi nomen Domini, scilicet, quia confidens in eo sine armis præualebo contra te. Et vocatur Dominus exercituum, id est, Dominus, qui habet potestatem super exercitus, & bella, scilicet, ipse est, qui victoriam dat, cui voluerit: ideo satis est mihi, quod ipse faueat parti meæ, etiam si inermis sum: & hoc significatur infra, in verbis David, scilicet, & nouerit vniuersa Ecclesia hæc: quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus, ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras. Alio modo potest intelligi, quod sit Dominus exercituum, id est, habens secum multos exercitus, scilicet, angelorum millia, & centena milia. Sic patet Job. c. 25. scilicet. Nūquid est numerus militum eius? Milites tamen exercitum faciunt. Et in isto sensu secundo accipitur ista propositio communiter in scriptura. *Dei agminum Israel.* id est, iste Deus exercituum est Deus agminū, id est, turbarum Israel. Hoc ponitur ad confirmandum sententiam David: nam ipse dixerat, quod veniebat in nomine Domini exercituum, quod sufficiebat ad victoriam. Responderet autem Philisthinis, quod non constabat, an magis faueret iste Deus Israelitis, quam Philisthinis: David probat, quod magis faueat Israelitis, qui erat Deus ipsorum. *Quibus exprobraſti hodie.* Hoc ponitur ad maiorem confirmationem, quia diceret Philisthinus, quod licet Deus exercituum esset Deus Israel, non tamen habebant aliquam causam Israelitæ, quare nunc faueret eis Deus. Respondet David, quod erat causa maxima, scilicet, quia Goliath exprobrauerat Israelitis illa die, quod cedebat in vituperium Dei: ideo ipse, tanquam pugnaturus pro causa sua, ageret contra Goliath, & dicitur quibus exprobraſti hodie: non, quod hodie solum exprobraſti, quia per 40. dies hoc fecerat: & quotidie bis, ut patet. sup. dicitur tamen, quibus exprobraſti hodie, ad significandum pertinaciam Goliath in malo: nam, si diebus præcedentibus exprobraſset Israelitis, & iam resipuiſſet, atque cessasset, Deus remiſiſſet ei peccatum, & forte non adiunxerat David contra eum: illa tamen die, sicut præcedentibus exprobrauerat, ideo propter contumaciam Deus contra eum pugnaturus erat. *Et dabo te Dominus hodie in manu mea.* id est, ponet in potestate mea, ita, ut possim, quodcumque voluero de te facere. *Et percutiam te, & auferam caput tuum à te.* Percutere enim accipitur hic pro occidere. Et dicitur, quod auferet caput eius, quia postea sic factum est, & introductum coram Saule, ut patet infra.

An David spiritu Prophetico respondit Philistheo.

Q V A E S T. XXXIII.

QVAERET aliquis. An David dixerit ista spiritu Prophetico? Aliquis respondebit, quod sic: nam omnia euenerunt sicut David dixit: ipse enim dixit, quod percuteret Philistheum, & auferet caput eius, & daret cadauera castrorum Philisthinorum volatilibus de illa, ut patet hic: & sic immediate completa sunt omnia, ut patet infra, sic enim dicit Nicolaus, quod hoc habuerat per diuinam reuelationem, quia futurum contingens certitudinaliter prænuſciauit. Satis autem hoc est verisimile: nam David Propheta erat, & spiritus Domini directus fuerat in ipsum ex die, quo vnctus fuit, ut patet præcedenti, c. 3. Sed adhuc satis rationabiliter dici poterat, quod hoc non faciebat David, sciens spiritu Prophetico: sed dicebat, ad significandum animositatem suam: id enim quod optabat, id dicebat, & quia Deus fauebat ei, compleuit id, quod desiderabat, & quod prænuſciauerat: tamen nesciebat à principio per

reuelationem ad quid deuenturum esset bellum. *Et dabo cadauera castrorum Philisthinorum hodie volatilibus cæli, & bestiis terræ.* In hoc superaddidit David contumeliam Philistheo ultra contumeliam quam ab eo receperat: nam Philistheus solum dixerat, quod occideret David, & daret carnes eius bestiis. David autem dixit, quod non solum occideret Goliath, sed etiam alios Philisthinos, qui erant in castris, & dicitur dabo cadauera castrorum Philisthinorum, id est, eorum; qui sunt in castris: non quidem, quod in castris occisi fuerint, sed quia in castris erant antequam occidere atur: nam forte nullus de eis in castris occisus est, aut paucissimi, quia, ut videret, quod occubisset fortissimus eorum, fugerent, & Israelite persequentes eos, occiderunt in fuga plurimos, ut patet infra, dicitur autem de cadaueribus castrorum ad significandum, quod hunc non erant perituri omnes Philisthei, qui erant in terra Philisthinorum, sed solum illi, qui erant in castris. *Ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israel.* id est, per hoc, quod occidam te, & dabo cadauera Philisthinorum volatilibus, omnis terra cognoscet, quod est Deus in Israel, scilicet, quia hoc non poterat fieri, nisi Dei virtute, cum ego sum inermis: cum ergo factum fuerit, manifeste cognoscet, quod à Deo factum est: & per hoc intelliget, quod in Israel sit Deus. Nec solum intelligitur, quod per hoc cognoscet gentes, quod erat Deus aliquis in Israel: quia, etiam hoc non obstante, cognoscebant eos colere aliquem Deum, cum nulla esset gens, quæ non coleret Deos multos, aut saltem vnū: sed intelligitur, quod cognosceret esse Deū in Israel, scilicet, Deum speciale, & potentiorē omnibus dijs gentiū. cum possit dare victoriā cultoribus suis contra omnes gentes, & deos earū. *Et nouerit vniuersa Ecclesia hæc.* id est, cognoscat tota ista multitudo: Ecclesia enim congregatio, vel concilium est: Sic enim dicit Philosophus. 2. Politico. c. de politia Chalcedoniōrum. sc. quod Chalcedonijs Ecclesiā non faciunt, id est, non congregāt multitudinē, vel conciliū ad deliberādum facta. Dicitur autem hic Ecclesia ipsa multitudo hebræorū, & ipsa specialiter cognoscere debebat id, quod sequebatur. *Quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus,* scilicet, salus, quæ inducitur à Deo in bellis, non est in hasta, vel gladio, id est, in apparatu armorū, nec in robore virorum: sic patet Psal. 146. scilicet. Non in fortitudine equi voluntatē habebit, nec in tibijs viri beneplacitū erit ei. Sic etiam dicitur, Psal. 32. Non saluabitur Rex per multam virtutē, & Gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Istud autem debebant cognoscere Israelitæ: nam primum, scilicet, quod, esset deus in Israel non erat sibi nunc cognoscendum, quia iam nouerant sine aliquo experimento: sed, quod deus saluaret in singulari certamine sine hasta, & gladio, hoc eis cognoscendum erat: ideo dixit: & nouerit vniuersa Ecclesia hæc, id est, multitudo Hebræorum. *Ipsius enim est bellum.* id est, in potestate eius est euentus belli, scilicet, dare victoriam, cui voluerit, vel facere succumbere alterum: ideo potest sine armis, & alijs apparamētis dare victoriam. Sic dixit Iudas Machabeus. 1. Macha. c. 3. facile est concludi multos in manu paucorum, & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis, & paucis, quoniam non in multitudine exercitus est victoria belli, sed de cælo fortitudo est, & eo. c. declarauit, quod ex sola voluntate dei est, quod quis in bello pereat, vel superſit: & quis vincat, vel superetur, cum ait: Melius est nos mori in bello, quam videre mala gentis nostræ, & sanctorum; sicut autem fuerit voluntas in cælo, sic fiat, id est, si voluntas est in cælo, quod moriamur, moriemur: alioquin superabimus. Sic etiam dixit Ionathas filius Saulis. Non est difficile saluare deo in multitudine, vel in paucis sup. ca. 14. hoc autem est, quia ex voluntate dei dependet euentus belli. *Et tradet vos in manus nostras,* id est, faciet, quod succumbatis potestate nostræ: & hoc non solum quantum ad Goliath, sed quantum ad omnes alios Philistheos, quia supra dixerat, quod tradet cadauera castrorum Philisthinorum volatilibus cæli, & bestiis terræ: *Cum ergo surrexisset Philistheus.* Hic incipitur bellum, & dicitur, quod surrexit, scilicet, ut veniret ad percutiendum David, & non surrexit, tanquā ante iaceret, sed est modus loquendi scripturæ, quia dicit illum surgere, qui aliquid noui facere incipit: & quia tunc incepit venire Goliath contra David, dicitur surrexisse contra eum. *Et veniet, & appropinquaret contra David,* scilicet, quia ante hoc, cum sibi loquebantur verba contumeliosa, nondum appropinquabant sibi: quia illa erant præparatoria, vel præludia bellorum, id est, quadam, quæ ex more præmittebantur, quibus paratis, inciperunt

Salus qua à Deo est non est in hasta, vel gladio.

Bellum David cum Goliath.

A perunt realiter pugnare. *Festinauit David, & cucurrit ad pugnam ex aduerso Philisthai*, scilicet, cum videret David, quod Philistheus veniebat contra ipsum non expectauit, sed ipse velociter cucurrit in aduersum illius. Hoc autem fecit ad meliorem conditionem suam, quia in bello melior est conditio aggredientis, qui sustinetis: potissimum, cum aliquis incutitur timore ei, contra quem, quis aggreditur, quia ex aggressionem probatur quaedam pars confidentiae, & animositatis. Etiam aggressus est, quia apparatus suus non erat ad pugnandum sustinendo: nam solum ille sustinere potest, qui arma habet defensiva, David autem nulla habebat huiusmodi arma, sed solum offensiva, scilicet, fundam, & lapides, ideo oportebat, quod aggredere-
B tur, & non sustineret. Si factum est: nam antequam Philistheus peruenisset ad eum, percussit eum lapide, ut patet, infra. *Et misit manum suam in peram pastorem*, scilicet, quia ibi ferebat lapides, ut acciperet aliquem ad percutiendum hostem. *Tulitque vnum lapidem*, scilicet, vnum de quinque, quos elegerat de Torrente.

An David occiderit Goliath vnico lapide, vel multis.

Q V A E S T. XXXIII.

Q V A E R E T aliquis. An David occidit Philisthaum vnico lapide, vel multis. Videtur autem, quod essent multi: nam vulgariter dicitur, quod erant tres. Item Math. cap. 4. est quaedam glossa, quod Christus vicit Diabolum in tribus tentationibus, sicut Goliath occisus est a David tribus lapidibus. In contrarium videtur, quia hic dicitur, quod tulit vnum lapidem, & si tribus percussisset David Goliath: duo fuissent inanes, quod patet, quia, quicumque eorum infixus fuisset in fronte, faceret Philisthaum occumbere, sed non occubuit, ut ipsi dicunt nisi tribus, ergo duo fuerunt inanes, quod non pertineret ad rationem miraculi. Istud tamen miraculose factum est, ideo vnico lapis suffecisset: potissimum, quia si tres lapides iecit David contra Goliath, aut omnibus tribus eum percussit, aut vnico: si autem omnibus tribus, necesse est, quod fuerint duo illorum infirmi, scilicet, quia nihil nocuerant: quod est inconueniens: si autem dicatur, quod non fuit percussus omnibus tribus, sed vnico, adhuc erit istud inconuenientius. Sed non stat id, quod vulgariter dicitur, scilicet, quod omnibus tribus percussus fuerit in eodem loco, & primus infixus est, deinde secundus repulit primum ad partem anteriorem cerebri, tertius autem extra caput vtrumque expulit. Sed istud non solum est falsum, imò etiam ridiculum; quia, si aliquis lapis infixus fuisset cerebro Goliath, mox corruisset in terram, sed dicunt, quod non corruit: ideo irridendum est dictum eorum. Et dicendum, quod vnico lapis infixus fuit cerebro Goliath, & non tres. Quod autem dicunt vulgares, quod fuerint tres, nihil est, quia vulgaribus nulla fides adhibenda est. Ad aliud autem, quod dicitur de Glossa super Mattheum, dicendum, quod illa non est nimis autentica: nam non ponitur ibi cuius sit: ideo credendum est, quod fuerit appositum ab aliquo, qui non esset magne auctoritatis: ideo de ea non est curandum. *Et funda iecit, & percussit Philisthaum in fronte*, id est, primum lapidem iecit in fundam, & percussit illico Philisthaum: nam Deus direxit lapidem contra Philisthaum, & percussus est in loco, ubi illico mori posset. *Et infixus est lapis in fronte eius*, id est, penetrauit superiorem armaturam, si aliqua erat, & transiit ad quandam partem cerebri. Dicunt quidam, quod miraculose ferum galeae cecidit illi lapidi, ut transiret: sed potest dici, quod etiam sine miraculo hoc fieret: & hoc dupliciter: Vno modo, quod arma illa non essent nimis fortia, ideo, quod icu forti alicuius lapidis possent penetrari. Alio modo potest dici, quod pars illa capitis esset discooperta, ut videret sicut fiebat in Galeis antiquis, & per illam lapis infingeretur in capite, quod tamen dicamus miraculose factum esse, non est inconueniens: quoniam aliquid oportet hic factum esse miraculose. *Et cecidit in faciem suam super terram*, id est, mox, ut percussus est, cecidit in terram, qui fuit fortiter vulneratus: & hoc super faciem suam, id est, cecidit ad partem anteriorem, & non ad posteriorem. Dicunt hebraei, quod hoc fuit factum miraculose, quia omnes vulnerati solent cadere è contrario, scilicet super dorsum, & non super faciem: iste autem cecidit super faciem ad tollendum laborem David: nam ipse erat magnus lo-

gitudine cubitorum sex, & palmi, ut patet supra in litera. Si autem cecidisset, ad partem posteriorem, manebat David labor scilicet, quia magis appropinquaret ad castra Philisthinorum quasi per 13. cubitos, quam alias appropinquatus erat, si non cecidit super faciem, sicut nunc cecidit. Sed hoc ridiculum est, quia nihil magis timeret David accedere ultra 13. cubitos, quam ad locum, ad quem accessit: nam, qui non timuit pugnare contra illum Gigantem viuentem, & exire in campum, cum ipso inter medias acies, non timeret ei iam defuncto caput amputare eundo per 13. cubitos ultra locum, ad quem iuit potissimum, cum cerneret omnes Philisthinos vacillare timore: illo enim percussio, illico fugerunt, ut patet, infra, quod etiam dicunt, quod omnes percussi corruiere solent super dorsum, non est vniuersaliter verum, quia, quamquam interdum hoc accidat, & sepius: tamen interdum accidit contrarium, potissimum secundum diuersos modos vulnerandi: ideo dicendum, quod quantum ad illud, non fuit aliqua operatio miraculosa, nec fuit quicquam alleuiatum de labore David, nisi loquendo largissimum: & in talibus non est ponenda operatio miraculosa. *Præualuitque David aduersus Philisthaum*. Hic ponitur quartum huius, scilicet, David triumphus quomodo triumphauit de Philisthaeo, & tulit spolia, atque honoratus est. Et dicitur, quod præualuit aduersus Philisthaum, id est, superauit eum. *In funda, & lapide*, id est, percutiendo eum lapide emissio à funda, & in hoc significatur, quod non habebat alia arma David, nisi fundam, & lapidem. Goliath autem erat ferro vallatus, percussitque Philisthaum, & interfecit, scilicet, quia illa percussio fuit ad mortem: nam ex hoc, quod infixus est lapis in cerebro Goliath, illico mortuus est. Et quando David præscidit ei caput, non præscidit, ut moreretur, sed quia volebat caput illius ferre ex causa, quae, infra, declarabitur. *Cumque gladium non haberet in manu David*. Volebat. n. David amputare caput Goliath, ad ferendum secum, & quia non habebat secum gladium, eduxit gladium, de vagina Philisthei. Non duxerat autem David secum aliquod gladium, quia non portabat de vrbe sua in castra nisi baculum, & fundam, quae sunt arma pastoralia. Postea autem cum indutus fuisset armis Saulis, nec posset cum eis incedere, reliquit illa, tollens solum baculum, fundam, & lapides, ut patet supra: ideo nec minimum gladium secum tulerat, quo posset amputare caput David illius Philisthai. *Cucurrit, & stetit super Philisthaum*. Nam cum vidit eum mortuum, lætatus est, & cucurrit velociter ad tollendum caput illius: & adhuc stetit super illum, scilicet, quia erat Philisthaeus extensus super terram: & David fixit genua super ipsum. *Et tulit gladium eius*, scilicet, ens, quem Goliath ferebat ad pugnandum contra David. *Et eduxit de vagina sua*, id est, eduxit illum de vagina Philisthei: & hoc, quia nondum Philisthaeus eduxerat erat enim principium Belli, & antequam quicquam faceret Goliath, David perueniens eum percussit lapide in fronte, & illico occubuit. Vel forte nondum eduxerat gladium, quia milites prius lancea pugnant, deinde gladio: & quia tunc erat initium belli, pugnaturus erat Goliath lancea, & non gladio: ideo nondum illum de vagina eduxerat. *Et interfecit eum*. Istud est recapitulatio: nam iam dictum est, quod David occiderat Goliath infixo lapide in fronte: nec occidit eum gladio, postea amputando caput illius: quāquam satis dici posset, quod lapis infixus in fronte breuissime facturus erat, ut moreretur Goliath, tamē, quia David illico irruiit super eum, ut ipse in terram corruit nondum expirauerat quando insiluit David in eum, ideo adhuc viuebat quando abscidit ei caput. *Præsciditque caput eius*, scilicet, abstulit Galeam, & caput præscidit, ut ferret coram Rege.

Quare David præscidit caput Goliath, cum iam mortuus esset.

Q V A E S T. XXXV.

Q V A E R E T V R. Quare David præscidit caput Philisthai: nam sufficiebat ei, quod occidisset eum. Aliquis respondet, quod fecit hoc David ad occidendum Philisthaum, quia nondum expirauerat. Sed hoc non stat: quia, supra dicitur, quod percussus est lapide in fronte, & interfecit: ergo antequam David arriperet gladium obierat, & sic non oportebat amputari caput ad hoc, quod moreretur. Sed adhuc respondebit aliquis, quod nondum mortuus erat, sed postea in amputatione capitis obiit. Scriptura tamen facit anticipationem. Sed adhuc dicendum, quod non stat: quia si

hoc fecisset, ut occideret eum suffecisset, quod iugularet, & non curaret præscindere caput. Etiam dato, quod præscidisset caput non detulisset illud Sauli. Detulit tamen. Videtur ergo, quod propter aliam causam egerit. Aliquis ergo dicet, quod David abscidit caput in testimonium, quod ipse occiderat eum, & tulit illud coram Saule, sicut facere solent milites singulari certamine pugnant es, cum deiecerint hostes: capita enim eorum, vel linguas abscindunt, ne quis alius usurpare sibi valeat illam victoriam: & postea hæc in testimonium victoriæ habitæ exhibent. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia istud fit quando aliquis congregatur, cum alio singulari certamine nemine vidente, qui testis victoriæ sit: & hoc ferunt secum aliquid in testimonium, cum tamen victoria manifesta est, non oportet hæc signa ferri: in David autem sic acciderat, quia presentibus omnibus Israelitis, & Philistinis, ipse decertauerat contra Goliath, & occiderat eum: ideo etiam si non ferret aliquid testimonium, nota erat victoria, ergo non tulit ad manifestationem, sed ad aliam causam. Respondendum est ergo, quod hoc poterat fieri propter duo. Primo ad augmentationem gloriæ illius victoriæ. Secundo, ut omnes viderent victoriam. De primo dicendum, quod quamquam omnes vidissent, quomodo David pugnaverat, & percussisset Philisthæum, tamen nondum viderant horrendam faciem illius, quia fortè, quomodo veniebat ad castra erat Galea opertus, & quamquam videretur magnitudo corporis illius, non videbatur horribilis. Vel dato, quod videretur, non poterat considerari vultus eius perfecte: eo, quod omnes videntes eum fugiebant, scilicet, quando veniebat in castra Israelitarum, ad petendum singulare certamen, omnes conterriti, fugiebant ab eo, ut patet sup. in litera: nunc autem, eo mortuo, cum adduceretur caput illius, poterant omnes considerare ferocitatem vultus eius. Et satis est rationale, quod fecerit David ad hunc finem, scilicet, ut magis manifestaretur triumphus: nam ob hoc scriptura descripsit pondus armorum, & viri magnitudinem. Omnes quippe Israelitæ viderunt Goliath, & quod esset vir magnus, tamen ad magis manifestandum triumphum descriptum est, quod haberet sex cubitos, & palmum altitudine. Descriptum quoque fuit pondus lorice, & lanceæ: quamquam omnes Israelitæ ista arma vidissent: nemo tamen poterat dicere perfecte eorum quantitatem, nisi per mensuram, & pondus, ideo scriptura utrumque expressit. Alia autem ratio huius fuit, ad notificandum triumphum illis, qui non viderant: nam non erant omnes Israelitæ in castris, quando factum est hoc Bellum, ideo licet postea audirent, quod David occidisset quendam virum fortissimum, & statura mirabilem: non tam distinctè cognoscerent magnitudinem victoriæ: nec tam abundanter gauderent, sicut cum viderent caput illius, qui eis presentabatur velut vivens, ista fuit intentio principalis: nam postquam finitum est Bellum, portavit David caput Goliath in Ierusalem, & ibat cum Saule, & militis viris Israel: exhibant autem mulieres, & viri de de omnibus locis iuxta occursum David, & Saulis: & videntes caput Philisthæi, canebant Domino laudes. De hoc apparet, infra in litera, scilicet. Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Ierusalem, & seq. c. dicitur. Porro cum reverteretur David, percussio Philisthæo, & ferret caput eius in Ierusalem, egressæ sunt mulieres de vniuersis urbibus Israel in occursum Saulis Regis, & sic manifestabatur tunc caput Goliath omnibus Israelitis per varia loca, & non fuisset hoc, nisi abscidisset David illud. Sic enim faciebant Philisthini: nam cum occidissent aliquem famosum de Israelitis, qui erant hostes eorum, ducebant caput illius per terram Philistinorum, ut videretur magnitudo victoriæ, & omnes gauderent: sic enim factum est, cum ipsi occiderunt Saulem in montibus Gelboe: nam præsciderunt caput eius, & miserunt in terram Philistinorum, ut duceretur per circuitum, & in templis idolorum annunciretur victoria. Corpus autem eius, & filiorum suorum miserunt in Bethsan, & suspenderunt ibi, ut. infra c. vlti. *Videntes autem Philisthim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.* scilicet, tota spes belli Philistinorum erat in Goliath, quia ipse erat fortissimus inter omnes viros Philistinorum: & obtulerat ad se singulare certamen, quasi nemo esset in Israel, qui ei auderet resistere. Cum ergo viderunt, quod occubuit occisus à quodam iuenculo inermi, obstupuerunt supra modum, & consternati animo stare non valuerunt ante faciem hostis, sed illico fugerunt, nemine adhuc inferente pugnam. Et confur-

gentes viri Israel, & Iuda vociferati sunt. scilicet, postquam viderunt Israelitæ, quod fugiebant Philisthini, persecuti sunt eos, ne elaberentur impunes, & dicitur, quod consurrexerunt viri Israel, & Iuda, id est, viri undecim tribuum: quæ tribus intelliguntur nomine Israel: & viri de tribu Iuda, quæ tribus per se nominatur, eo, quod erat cæteris maior, & honorabilior: & quando fiebant aliqua bella, consueverant omnes aliæ tribus simul numerari, tanquam esset unus populus, & filij Iuda per se numerabantur, tanquam essent alius populus distinctus ab Israel. Causa huius magis declarata est. sup. ca. 11. & 15. dicitur autem, quod vociferati sunt, scilicet, exhortantes se ad Bellum contra hostes fugientes: sic enim dicitur, quod populus vociferatus fuerat in certamine, scilicet, ad se exhortandum: nam de viris urbis Hai dicitur Iosue. capit. 8. quod vociferantes, & mutuo se exhortantes, persequerentur filios Israel: ita autem hic, potissimè, quia ista vociferatio erat quasi notificatio Belli, & conuocatio: quia aliqui de castris Israel, qui erant in extremitatibus castrorum, non videbant, an fugerant Philisthini, ideo nesciebant esse bellum: illi autem, qui primo viderunt, vociferati sunt conuocantes alios ad Bellum. *Persecuti sunt Philisthæos.* id est, eum fugerent Philisthæi, toto cursu Israelitæ à tergo sequebantur, occidentes plurimos.

Quare Israelitæ immediate, mortuo Goliath, non inuaserunt Philisthæos.

Q V A E S T. XXXVI.

QUÆRET aliquis. Quare Israelitæ non inuaserunt Philisthinos mox, ut occubuit Goliath, antequam ipsi fugerent de castris? Aliquis respondet, quod hoc factum est, quia Israelitæ volebant expectare conditionem positam in singulari certamine: Goliath enim dixerat ad Israelitas: eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen: Si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui, si autem ego præualero, & percussero eum, vos seruietis nobis. Cum ergo succubisset Goliath, Philisthini seruituri erant Israelitis, cum ipsi hanc conditionem obtulissent: expectabatur ergo Israelitæ, quod Philisthini offerrent se seruituros Hebræis, ideo non interebant Bellum: & dato etiam, quod timerent Israelitæ, scilicet, quod non seruaretur conditio appositæ, non audebant inuadere Philisthinos, ne sic obijceretur eis, quod à iure deciderant: dicerent enim Philisthini, quod ipsi volebant se sponte subijcere seruituri Hebræorum propter pactum interpositum, sed quia ipsi eis Bellum intulerunt, cum pacifici essent volentes implere conditionem, ceciderunt à iure suo, ideo iam poterant se defendere ab eis, vel inferre Bellum tamquam liberi ab interposito pacto. Cum autem viderunt, quod Philisthini fugiebant, quia manifeste apparuit, quod nolabant implere conditionem interpositam, persecuti sunt eos, ut occiderent. Sed melius videtur dicendum, quod Israelitæ non expectabant aliquid horum, scilicet, quod Philisthini obseruarent pactum interpositum: quia putabant, quod non obseruarent, sed, quia Philisthini preoccupauerunt fugere, non valuerunt Israelitæ irruere in eos manentes in castris, sed persecuti sunt eos iam fugientes: si tamen mansissent aliquandiu in castris, irruituri erant Israelitæ super eos: sed non expectauerunt: quod apparet, quia nihil secum ferentes fugerunt: nam, postquam Israelitæ persecuti sunt Philisthinos utique ad vrbes eorum, redeuntes inuaserunt castra ipsorum: nihil enim expectauerunt Philisthim, sed illico, ut mortuus esset Goliath, fugerunt. sic enim litera significat, scilicet, videntes Philisthim, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. Quod autem Israelitæ non expectarent Philisthinos obseruatos pactum interpositum, sed intenderet pugnare contra eos: etiā si David superaret, apparet ex verbis David, & Goliath: dixit enim. Hodie dabit te Dominus in manu mea, & percutiā te, & auferā caput tuū, & dabo cadauera castrorum Philistinorum hodie volatilibus celi: Si tamē intellexisset David, quod Philisthini parituri erant, interposito pacto, non dixisset, dabo cadauera castrorum Philistinorum volatilibus celi: sed dixisset, percutiā te, & auferam caput tuū à te, & dabo castra Philistinorum in seruitutem Israel. Ergo intelligebant Israelitæ, quod Philisthini non erant obseruaturi pactum, sed pugnaturi erant contra eos, si occumberet Goliath: & sic facere voluerant, nisi

Philisthini

A

Philisthini cōterriti, mortuo Goliath, fugere præoccupassent. *Vsq̃ue dum venirent in vallem*, id est, persecuti sunt Israelitæ Philisthinos vsq̃ue ad vallem quādam, quæ erat in terra Philisthinorum apud ciuitates eorum nobilissimas Geth, & Accaron. *Et vsq̃ue ad portas Accaron*, id est, vsq̃ue ad locum illum accesserunt Israelitæ pugnantes, & persequentes Philisthinos: nec timuerunt introire in terram Philisthinorum: adeo enim cōterriti erant Philistini, quod etiam si introirēt Israelitæ in terram eorum, non auderent ei resistere. Est autem Accaron vna de quinque Metropolis Philisthinorum, & erat Ciuitas Regalis, vel habens satrapam, vt patet. sup. c. 6. & Iosue 13. Est autem ista ciuitas maximè aquilonari Philisthinorum, ideo erat maximè coniuncta terræ Israel: vnde vsq̃ue ad illum locum, & vsq̃ue ad urbem Geth, quæ erat propinqua, durauit persecutio. Nec est intelligendum, quod vsq̃ue ad ista loca solum persecuti fuerunt Israelitæ Philisthinos, tanquam non auderent introire vltius in terram eorum, sed non persecuti sunt vltius: quia omnes fugientes latuerunt in urbibus illis. *Cecideruntque vulnerati de Philisthym in via Sarim*, id est, multi Philisthini mortui sunt in fuga gladio. Hebræorum: & hoc in via Sarim. Est enim aliquis locus, qui vocatur Sarim in terra Philisthinorum, & in via illius perierunt plurimi Philisthini: nam, quia locus ille propinquus erat, illuc multi confugiebant, qui in via trucidati sunt: fuerunt autem omnes, qui occisi sunt in hoc bello de Philisthynis, 30. millia, & vulnerati sunt, 60. millia, vt ait Iosephus. 6. Antiquitatum. *Et vsq̃ue Geth, & vsq̃ue ad Accaron*, scilicet, quando fugerunt Philisthini, non processerunt omnes eadem via, sed qua poterant ibant: ideo aliqui direxerunt se ad urbem Accaron: alij autem in Geth: alij vero per viam Sarim, quos Israelitæ per istas tres vias persecuti sunt, & occiderunt plurimos in qualibet earum vsq̃ue quo se includerent in locorum præsidij. Est autem Geth, de qua hic dicitur quædam Metropolis Philisthinorum, & regalis ciuitas: sicut dicimus de Accaron, vt patet Iosue. 13. c. De hac autem urbe erat Goliath: ideo vocatur Gethseus, vt patet supra, in littera. *Et reuerentes filij Israel postquam persecuti fuerant Philisthæos*, scilicet, quod, quamquam aliquid maneret in castris Philisthinorum diripiendum, Israelitæ tamen nihil omnino raperunt, nec introierunt in castra, quousque persecuti sunt Philisthinos, & occiderunt plurimos, deinde reuersi sunt, & inuasit, atque diripuerunt, quæ erant in castris. Et hoc factū est, quia fortè Rex posuit edictum, ne quis declinaret ad spolia antequam cessaret persecutio hostium. Nec solum credendum est hoc fuisse quantum ad ea, quæ erant in castris, sed etiam quantum ad ea, quæ erant spolia occisorum in via vsq̃ue Accaron, & Geth, scilicet, quod nemo quicquam raperet: nā si immanerent spolijs, permitterent hostes impunes effugere. Finita autem persecutione, redierunt per vias: quibus persecuti fuerant Philisthinos, & colligerunt spolia occisorum: deinde autem in castra reuersi sunt. *Inuasit castra eorum*. Non est intelligendum, quod inuasit pugnantes, quasi esset ibi aliquis, qui resisteret: nam omnes Philisthini fugerant, sed inuasit, id est, diripuerunt enim ibi multa spolia, quia Philisthym reliquerant ibi omnia, quæ duxerant in bellum nihil secum ferentes, ne grauentur ad fugam. *Assumens autem David caput Philisthæi attulit illud in Ierusalem*. Iam dictum fuerat. sup. quod David præcidit caput Philisthæi: nunc autem dicitur, quod tulit illud in Ierusalem: quia ad hoc illud præciderat. Sciendum tamen, quod hoc ponitur hic per anticipationem: nam prius tulit David caput Philisthæi coram Saule, vt patet, infra in littera: postea autem tulit in Ierusalem, vt patet seq. ca.

B
Numerus Philisthinorum occisorum, & vulneratorum.

C

Quando caput Goliath fuerit portatum in Ierusalem, & ad quid.

Q V A E S T. XXXVII.

QUÆRET aliquis, Ad quid portatum est caput Philisthæi in Ierusalem, vel quando? Respondet Nicolaus, quod non fuit portatum immediate, vt mortuus est Philisthæus, sed postea, tempore regni David duxit illud illuc ad terrendum Iebuseos, qui habitabant in arce urbis. Sed hoc non stat: quia caput istud portatum est, finito bello, & cum portabatur, ibat illuc Saul, vt patet sequenti c. scilicet. Porro cum reuerteretur David, percussio Philisthæo, & ferret caput eius in Ierusalem,

egressæ sunt mulieres in occursum Saul regis cantantes: & ducentes choros: Bellum tamen, quod habuit David contra Iebuseos in Ierusalem, fuit post mortem Saulis, ideo caput Goliath portatum fuit in Ierusalem immediate post Bellum, præsentē Saule. Cum autem dicis ad quid portatum est in Ierusalem? Respondendum est, quod non fuit portatum solum in urbem illam, sed in omnes alias vrbes Israel, vel saltem in multas, scilicet, quod Saul circuibat vrbes Israel, & David cū eo ferens caput Goliath, & ad vltimum ductum est in Ierusalem, & mansit ibi.

Quare magis portatum fuit caput eius in Ierusalem, quàm in aliam Ciuitatem.

Q V A E S T. XXXVIII.

QUÆRET aliquis, Quare magis positum est in urbe Ierusalem, quàm in aliqua alia? Responderi potest, quod hoc factum est: quia illa erat Vrbs excellentior omnibus Urbibus Terræ Israel: & ista insignia memorabilium rerum in talibus Urbibus poni debent. Aliquis fortè dicet, quod Saul posuisset caput istud in Vrbe Gabaa, de qua ipse erat oriundus, & in qua manebat ad memoria Belli; sed, quia David occiderat Goliath, debuit poni in Vrbe, quæ pertineret ad David: & quia erat David de Tribu Iuda, ad quam pertinebat Ierusalem, positum est caput in Vrbe Ierusalem. Sed hoc non stat: quia Vrbs Ierusalem non pertinebat ad Tribum Iuda, sed ad tribum Benjamin, vt patet Iosue. 18. ca. & ibi satis declaratum est. Item, si David posuisset in Ierusalem caput Goliath, quia erat de Tribu sua, à fortiori posuisset in Bethlehem: quia de hac Ciuitate erat oriundus David, vt patet præcedenti cap. & hic positum est tamen in Ierusalem. Dicendum ergo, quod fuit positum in Ierusalem propter duo: primo: quia ipsa erat nobilissima Vrbs totius Regni Israel. Secundo: quia erat in Tribu Saulis: nam Saul erat de Tribu Benjamin, vt patet supra cap. 9. Ierusalem autem erat in Tribu eadem: Iosue. 18. cap. ideo propter honorem Regis ibi poni debuit, & propter honorem Urbis: sicut enim Philisthini auferentes arma, & caput Regis Saulis posuerunt in Vrbe honorabilissima Regni sui in templo Astaroth, vt patet infra cap. vltimo.

An Ciuitas Ierusalem esset capta tempore Saul.

Q V A E S T. XXXIX.

QUÆRETUR vltius, Quomodo potuit David portare caput Philisthæi in Ierusalem: quia nondum capta fuerat ista Vrbs à filiis Israel, sed manebat in potestate Iebuseorum: postea autem capta est tempore David, vt patet infra 2. lib. ca. 5. & 1. Paralip. cap. 11. Respondendum est, quod caput Goliath ductum est illuc, quia iam ciuitas Ierusalem capta fuerat ab Israelitis à magno tempore ante hoc, & habitabant ibi, tamen non capta fuerat quantum ad totum. Nam post mortem Iosue filij Iuda, & Benjamin inuadentes Urbem totam igne combusserunt, vt patet Iudic. cap. 1. Hoc tamen fuit quantum ad loca plana, quæ erant in Vrbe: sed arcem Ciuitatis obtinere non valuerunt, ideo habitabant Iebusei mixti cum filiis Israel in eadem Vrbe, vt patet Iosue cap. 15. & Iudic. ca. 1. mansit autem hoc à tempore mortis Iosue vsq̃ue ad tempora David: ipse enim pugnavit contra Iebuseum, qui habitabat in arce Urbis, & obtinuit illud, vt patet infra 2. lib. c. 5. eo ergo tempore, quo David occidit Philisthæum, Ierusalem pertinebat ad Israelitas, non tamen tota: quia partem tenebant Iebusei, sed qualitercunque esset ipsa erat melior Ciuitas omnibus, quæ erant in terra Israel, ideo ad illam ductum est caput Goliath. Cū autem obijcitur, quod nondum capta erat ab Israelitis, sed postea capta est, dicendum, quod iam capta fuerat, tamē non quantum ad totum, hoc autem sufficiebat ad hoc, quod poneretur ibi caput Goliath, & quod habitarent ibi Israelitæ. *Arma vero eius posuit in tabernaculo suo*, id est, arma Goliath custodiuit in domo sua apud se. Non vocatur hic tabernaculū ipsa Domus sancta, in qua erat arca, quia ibi non fuerunt posita arma Goliath, sed solus gladius, vt patet infra 21. c. Etiam, quia tabernaculum Dei non vocatur tabernaculum David. Hic tamen dicitur: quod David posuit illa in taberna-

A culo suo: ergo debet intelligi de aliquo tabernaculo Dauid, non quidem de tabernaculo, quod haberet in Castris: quia ibi nullum habebat, cum venisset ad Castra, non ut bellator, sed ut ferens sarcinas fratribus suis in habitu Pastoralis: sed vocatur tabernaculum Dauid ipsum, quod habebat in vrbe sua in domo patris sui. Vel tabernaculum suum est, quod habuit postea, quando habitabat cum Rege, & habebat filiam Regis in uxorem. Sciendum autem, quod Dauid non posuit omnia arma Goliath in tabernaculo suo: nam gladium posuit in tabernaculo Dei post Ephod, ut patet infra cap. 21. Item sciendum, quod Dauid non posuit ista arma in tabernaculo suo, ut ipse vteretur eis ad Bellum, quia non poterant coaptari ei propter magnitudinem ipsorum: nam Goliath erat sex cubitorum, & palmi: Dauid autem erat vir paruus: lorica ergo, & galea, & ocree area nequaquam ei coaptarentur: Clypeus autem, & lancea, & gladius secus se habebant, quia ista non coaptabantur corpori: & tamen isti non poterat Dauid per omnem modum vti, quia lancea eius erat magna nimis: nam hastile eius erat quasi liciatorium textentium: ferrum autem sexcentos siclos habebat ponderis, ut patet supra: Dauid ergo non posset eam mouere. De clypeo quoque credendum est, quod esset secundum proportionem istam magnam nimis: solus vero gladius erat, quo Dauid poterat vti ad Bellum, ideo quando fugit a facie Saulis, non ferens secum aliqua arma, petiuit gladium a Sacerdote Achimelech, & accepit gladium Goliath, ut patet infra cap. 21. si tamen non fuisset sibi conueniens ad pugnandum, non accepisset eum. Sciendum, quod Nicolaus dicit hic, quod omnia arma Goliath posita fuerunt in tabernaculo Domini: quod patet, quia ibi erat gladius eius infra cap. 21. Sed hoc non stat: quia ibi dicitur, quod Dauid posuit arma in tabernaculo suo, sed tabernaculum Dei non vocatur tabernaculum Dauid. Quod autem postea Dauid dederit gladium Goliath, ut poneretur in tabernaculo Dei, vel etiam posita fuerint ibi omnia arma, nihil differt: necesse tamen est, quod primo posita fuerint in tabernaculo Dauid, & litera ista debet de hoc necessario intelligi. *Eo autem tempore, quo viderat Saul egredientem Dauid contra Philistheum.* Hic ponitur dubitatio, & inquisitio Saulis circa Dauid, & hoc fuit quando vidit eum egredientem contra Philistheum, scilicet, quando stetit coram ipso, & petiuit sibi concedi singulare certamen. Cum enim staret coram eo, non petiuit de qua stirpe esset: cum autem exiuit ad pugnandum, quasiuit hoc. Ratio inquisitionis fuit, quia cognita eius nimia animositate, admiratus est: voluitque scire de qua stirpe esset talis vir. *Ait ad Abner Principem militiae.* Iste Abner erat Princeps militiae Saulis, & erat cognatus eius in secundo gradu, scilicet patruelis suus, ut patet supra capitulo decimo quarto, erat ergo honorabilior in tota Domo Saulis, & sibi familiarior, & ob hoc magis locutus est ei Rex, quam aliteri, quarens de iuvene illo. *De qua stirpe descendit iste adolescens, o Abner?* id est de qua Tribu est: & de qua familia, & Domo: nam nomine stirpis omnia ista comprehenduntur. Et non solum volebat certificari Rex de Tribu, quia hoc nimis vniuersale erat, sed etiam de Familia, & Domo.

Quomodo potuit Saul ignorare stirpem Dauid, cum ante hoc cognosceret eum.

Q V A E S T. XL.

Q V A E R E T aliquis: Quomodo Saul potuit ignorare stirpem Dauid: ipse enim cognoscebat ante hoc stirpem Dauid: quia manserat cum eo Dauid diebus multis, & psallebat in cithara, cum Saul ariperetur a Damone precedenti caput. Respondendum est, secundum Augustinum, quod non cognouit Saul ipsum Dauid propter mutationem faciei. Nam quando venit primo ad standum coram eo, erat adolescentulus non habens barbam, postea autem, crescente barba, immutatus fuerat aspectus eius, & sic fit in quolibet viro: quia, cum incipit habere barbam, in paruo tempore fit in eo magna mutatio: Saul ergo non cognouit Dauid iam nimis mutatum a priori habitudine faciei. Aliquid quoque ad hoc continebat mutatio habitus: nam cum

steterat prius Dauid in conspectu Saulis, erat in habitu familiarum regis, nunc autem erat in habitu Pastoralis habens peram pastorem, & fundam, & baculum. Accidit etiam ignorantia hominum aliquando visorum in regibus: maxime quia assueti sunt multos videre, nec semper eosdem, sed variantur: ideo nullius eorum firmam cognitionem habent: haberent autem, si paucos viderent: & tunc cum aliquid vidissent, etiam si multo tempore in eum intereretur visio illius, rursus cum viderent illum cognoscerent: variatio tamen tollit firmitudinem cognitionis: sic est in recipientibus hospites: quia cum multos recipiunt, & quotidie varientur: etiam si iterato redierint, vix cognoscunt, vel non cognoscunt: sic enim Sapient. capit. 5. cum designatur brevis utilitas impiorum, dicitur, quod illa est tanquam memoria hospitis vnius diei praterientis: sic autem erat de Rege Saule, quia, cum assuetus esset videre plurimos, qui veniebant ad standum sibi: quamquam Dauid aliquo tempore ab eo cognitus esset, iam nunc non agnoscebat. Nicolaus respondet aliter, scilicet phantasia Saulis erat perturbata, & impedita ex afflictione Damonis, ideo non cognoscebat Dauid: sed hoc non est multum solidum: quia, vel diceretur, quod phantasia Saulis erat nunc perturbata, quando ista interrogabat: vel erat perturbata a principio, cum adductus est Dauid ad eum, ut psalleret. Primum non potest stare: nam manifestum est, quod nunc non erat arreptus Saul a Damone, alioquin Dauid cecinisset coram eo, sicut alias faciebat, & post hoc fecit, ut patet seq. c. & infra 19. tamen non cecinit, ergo non erat arreptus. Item, si fuisset arreptus a Damone, non inquisisset ista, quia ista inquisitio erat hominis habentis iudicium tranquillum, cum tamen arripiebatur a Damone, Saul cruciabatur nimis: ita, ut ad leniendum dolorem eius psalleret Dauid: ergo non erat arreptus a Damone: Item si daremus, quod tunc Saul esset arreptus a Damone, & haberet phantasia perturbatam, non solum ignoraret Dauid, sed etiam omnes alios, & de quolibet dubitaret, quia eadem causa erat: non tamen dubitauit de Abner, cum ab eo quesierit de qua cognatione erat Dauid: ergo non erat tunc perturbatus in phantasia. Etiam non est dicendum, quod fuisset perturbatus a principio, quando fecit vocari Dauid, ut psalleret coram eo: quia tunc licet fuisset aliquando perturbatus, scilicet quando a Damone vexabatur: tamen non erat semper turbatus, cum dicitur precedenti cap. quod, quando arripiebatur a Damone Saul, psallebat coram eo Dauid, & melius habebat: ergo videtur, quod non semper, quando fuit Dauid cum Saule, erat turbatus Saul: & sic cognosceret eum. Vnde pro eo specialiter misit ad patrem: & postea dicitur, quod inuenit gratiam coram oculis eius: non posset tamen inuenire gratiam, si esset Saul perturbatus: quia non cognosceret Dauid: ergo non erat turbatus: & sic cognouit eum primo, & etiam nunc. Non est ergo standum in responsione hac: sed in prioribus duobus. *Dixitque Abner, viuat anima tua, Rex, si noui.* Modus iurandi est, scilicet, sic oro Deum, quod viuat anima tua, sicut ego ignoro hoc: vel aliter ego iuro per animam tuam, id est, per vitam tuam, quod ignoro quid queras: non enim cognouerat Abner Dauid.

Vnde prouenit, quod Abner non cognouerit Dauid, cum esset familiarissimus Saulis.

Q V A E S T. XLI.

Q V A E R E T aliquis, Quamquam Saul non cognouisset nunc Dauid, quomodo non cognouit eum Abner: quia ipse erat familiarissimus Regi, & astabat illi, ideo debuisset cognoscere Dauid, qui prius steterat coram Saule, ut patet precedenti c. Respondendum est, quod Abner ignorauit quis esset Dauid, & potuit hoc ignorare ex duabus causis, supra assignatis in Saule. Prima, quia Dauid erat iam multum immutatus secundum faciem propter barbam, quae nouiter creuerat, ideo videbatur dissimilis a statu priori, & sic non cognosceret eum licet prius cognouisset. Secunda causa est, quia sicut Saul solitus erat videre plurimos: & ob hoc non manebat ei firma cognitio alicuius eorum, ita Abner, qui erat

*Nic. va
sponsa
refelli-
tur.*

E

F

A

Princeps militiae, & erant potentissimus in toto regno videbat plurimos, & facilliter obliuiscetur illorum. Sed adhuc aliter potest responderi de Abner, scilicet, quod Abner nunquam viderat Dauid, & hoc quia, cum esset Abner Princeps militiae Saulis, & Israelitae semper haberent hostes, credendum est, quod vrin plurimum manebat Abner in confinibus Regni Israel, & Philistinorum ad protectionem locorum, quae erant in extremo, & licet venisset Dauid ad Saul: forte non vidit eum Abner in prima vice, ideo nunc non cognouit. *Et ait Rex: Interroga tu cuius filius sit iste puer*, id est iste adolescens: ex eo enim, quod Dauid incognitus erat Sauli, & nesciuit respondere Abner de eo, iussit, vt Abner interrogaret ab alijs: & hoc, quia Rex nolebat familiariter loqui ad alios per se, sed per ministrum suum. Dicunt autem quidam Hebraei, quod iussit queri cuius filius esset, ad sciendum si erat fortis pater suus, quia per hoc poterat praesumi de robore filij, scilicet, quod pater robustus generat filios robustos. Nicolaus autem dicit, quod quaesivit de patre ad sciendum specialiter genus illius, quia Rex promiserat, quod, quicumque superaret Philisthaum, acciperet filiam eius in uxorem, & quia non decebat filiam Regis copulari alicui viro vilis generis, inquisiuit Rex de stirpe tua. *Cumque regressus esset Dauid, Philisthaum percussit*. Ponuntur ista hic, quia ad idem pertinent, quamquam non simul facta fuerint, quia istud, quod dictum est, supra factum fuit antequam Dauid procederet contra Philisthaum. Quod autem hic dicitur, factum fuit postea, scilicet: quia illo reuerso a percussione Philisthaei interrogauit eum Saul de progenie sua. *Tulit eum Abner, & introduxit coram Saul*. Istud fuit ad honorandum Dauid propter victoriam, quam habuerat: nam, percussit Philisthaum, erat Saul in tentorio, Dauid autem volebat introire ad eum, ferens caput Goliath: & non licet ei: nisi quis introducet illum: ideo Abner, qui erat Regis, familiarissimus, & potentissimus, vt honoraret Dauid, introduxit eum coram Saule. *Caput Philisthaei habentem in manu*, scilicet, Dauid habebat in manu sua caput Goliath, quando introductus est ad regem, eo, quod innox, vt corruit Goliath, iugulauit eum Dauid, atque praecidit caput. *Et ait Saul, ad Dauid*. Quia non cognouerat supra Saul cognationem Dauid, quando quaesivit ab Abner: nunc ipse per se inquisiuit. *De qua progenie es, o adolescens?* id est, de qua Tribu, & Familia, & Domo: nam non quaesivit solum de Tribu, quia hoc erat aliquid confusum, sed specialiter de Familia, & de Domo. *Dixitque Dauid*. Filius serui tui Isai Bethlehemitis ego sum. Quaesivit Saul de progenie: in quo intelligebatur tam Tribus, quam Familia, & Domo. Dauid autem vnico verbo respondit ad omnia haec, scilicet, quod erat filius Isai Bethlehemitis. Dicunt Hebraei, scilicet, Ra. Dauid Kimhi, quod vocabatur pater Dauid Bethlehemitis dupliciter. Vno modo: quia erat de Vrbe Bethlehem. Alio modo: quia erat vir fortis: quia secundum derivationem Hebraicam Bethlehem ita potest significare, vel fortem bellatorem. Dauid autem dixit, quod pater suus erat Bethlehemitis de vrbe Bethlehem: & hoc ad notificandum genus sum. Aliqui tamen Hebraei volunt, quod vocauerit patrem suum Bethlehemitem, id est, bellatorem: & hoc dicunt, vt videatur respondere Dauid ad intentionem Saulis quarentis, qui secundum eos quaesierat de patre Dauid, vt sciret, an esset filius viri fortis: Ipse autem respondit, quod erat pater suus Bethlehemitis, id est, pugnator, vel robustus. Sed hoc non stat: quia si Dauid sic respondisset, non intellexisset Saul de quo loqueretur: quia multi erant in terra Israel, qui vocabantur Isai: si ergo non nominasset locum, vel tribum, superuacuum erat dici, quod pater eius erat Isai, ideo intelligitur, quod erat Bethlehemitis, id est de vrbe Bethlehem.

Dauid sufficienter se manifestauit, Dicendo nomen Patrie eius, & nomen Ciuitatis.

Q V A E S T. XLII.

QUARETVR, An Dauid sufficienter responderit ad intentionem Saulis, dicendo, quod pater suus erat Isai Bethlehemitis. Et videtur, quod sic: quia, cognito patre, cognita esset cognatio filij, cum pater sit principium immediatum filij, nominando ergo patrem suum, nominauit Dauid tribum suam, & familiam, atque domum, sed Saul cognoscebat Isai:

quia praecedenti. cap. miserat ad eum, vt tibi mitteret filium suum Dauid, & Isai misit Regi munera, vt patet ibidem: ergo cognoscebat a Rege. Sed dicendum, quod ista responsio non est sufficiens: quia sicut Saul ignorabat Dauid, quem prius viderat, & secum habuerat, ita posset ignorare ipsum Isai patrem eius, qui ei munera miserat, & tunc cognosceretur Dauid per Isai. Dicendum est, Saul bene cognoscebat Isai, qui erat vir famosus inter omnes Bethlehemitas: potissime: quia habebat Saul secum alios tres filios eius, vt patet supra, ideo mox, vt nominaret Dauid patrem suum Isai, cognosceretur cuius filius erat. Et hoc apparet: quia mox, vt Dauid dixit se esse filium Isai Bethlehemitis, cessauit quaestio Regis, nec vltra quaesivit, cuius filius esset, vel de qua progenie: quaesiuisset tamen, si per hoc non fuisset certificatus, tamen non quaesivit: ergo cognoscebat Saul Isai, & consequenter erat ista responsio sufficiens. Sed adhuc aliter dici potest, scilicet, quod dato, quod Saul non cognouisset Isai patrem Dauid, erat sufficiens ista responsio: nam quaerebat Saul de qua progenie esset Dauid: in quo erat quaestio de Tribu, familia, & domo. Sed, cum diceret Dauid se esse filium Isai Bethlehemitis, respondebat ad omnia haec. Nam ex eo, quod erat pater Dauid Bethlehemitis, sequebatur ipsum esse de Tribu Iuda: nam Bethlehem erat ciuitas in sorte Iuda, vt patet Matth. cap. 2. & tamen in ciuitatibus Iuda, soli filij Iuda habitabant, & per hoc, quod aliqui erant de talibus locis, certissime cognoscebat eorum progenies. Cognoscebat etiam per hoc, de qua familia erat Dauid: nam in Tribu Iuda erant multae familiae, scilicet quinque, vt patet Num. 26. capit. & istae acceperant diuersas partes sortis Iuda: Vrbs autem Bethlehem fuit assignata familiae Phares, de qua erat Dauid: ideo dicendo, quod erat Bethlehemitis, cognoscebat familia eius: domus autem cognoscebat ex nomine patris. Et dato, quod non cognosceret Saul ipsum Isai: quia tamen cognoscebat iam familiam, & tribum, sufficiens erat hoc, ideo Dauid conuenienter respondit.

Quare Saul tam diligenter inquisiuit de stirpe Dauid.

Q V A E S T. XLIII.

QUARETVR vltius, Cur tam sollicitus erat Saul inquirendo de stirpe Dauid? Aliquis respondebit, secundum quosdam Hebraeos, quod hoc faciebat ad sciendum, si erat filius alicuius viri fortis. Hoc tamen non stat: quia licet a principio potuisset habere locum, antequam Dauid procederet ad pugnandum contra Philisthaum, tamen postquam pugnauisset, nihil referebat, quod cognosceretur, an esset filius viri fortis, cum iam fortitudo eius cognita esset: scire autem an pater eius esset fortis, erat ad habendum praesumptionem de ipso, an esset fortis, sed iam non erat opus praesumptione, cum veritas cognita esset. Aliter diceret aliquis, secundum alios Hebraeos, scilicet, quod hoc fecit Saul: quia erat coteritus propter Dauid, nam cum induit se vestimentis Saulis, dicunt, quod vestimenta eius fuerunt commensurata ei, sicut commensurabantur Sauli, & hoc erat miraculum: ideo obstupuit Saul putans, quod ille futurus esset Rex, eo, quod vestes regiae erant ei proportionate: dicunt ergo Iudei, quod tunc dixit Saul, an esset Dauid de familia Phares, vel de familia Zaram: si erat de familia Phares, dicebat eum futurum Regem, quia Phares interpretatur ruptura, vel diuisio: Rex autem facit rupturam quam intret. Si autem erat de familia Zaram, dicebat eum non futurum Regem, sed virum famosum. Dicit autem, quod tunc respondit Docg Idumaeus, quod Dauid erat de familia Phares: non tamen poterat esse Rex, nec habere aliquam excellentiam, eo, quod erat de stirpe Moabitae: & dicitur Deut. c. 23. Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini in aterum, id est, non habebunt dignitatem aliquam inter Israelitas. dicunt autem, quod tunc respondit Abner, quod illud intelligebatur de viris Moabitis, quia litera Hebraica ponit ibi masculos, & non feminas: Dauid autem erat de stirpe Moabitarum quantum ad matrem, sed non ex parte patris: quia Ruth erat Moabitis, sed vir eius Booz erat de Tribu Iuda, ideo non prohibebatur a lege accipere Regnum. Sed ista omnia ridicula sunt: Nam de vestibus commensuratis supra improbatum est. Quod autem Saul diceret, an erat de familia Phares, vel de familia Zaram, non est

verisimile:

verisimile quia in hoc præsupponeretur, quod erat de Tribu Iuda: sed istud adhuc ignorabat Saul. Item dato, quod sciret eum esse de Tribu Iuda, non sufficienter distinguebat dicens, an esset de familia Phares, vel Zaram: quia præter has, erant alie tres familie tribus Iudæ, scilicet familia Selaitarum, Esromitarum, Amulitarum, ut patet Numero cap. 26. omnia ergo hæc confecta sunt. Dicendum est igitur, quod Saul erat sollicitus circa inquisitionem de progenie Dauid, eo quod viderat eum virum valde extremum: ideo desiderabat scire cognationem eius: vel forte, quia datus erat ei filiam suam in uxorem, eo, quod promiserat: volebat ergo scire de qua progenie esset, ut, si esset de bono genere, lataretur in eo.

An Dauid peccauerit iniendo Bellum cum Goliath.

Q V A E S T. XLIII.

Q V A E T V R vltius circa ea, quæ dicta sunt: nam Dauid iniuit singulare certamen contra Goliath, quod vocatur Duellum: An istud duellum licitum sit, vel peccauerit Dauid committendo illud, suscipiendo Duellum. Respondendum est, quod non peccauit: quia Dauid erat vir sanctus, in quo erat spiritus Domini, & semper fuit in eo à die, qua vnctus est, ut patet precedenti. sed cum spiritu Dei non potest stare peccatum mortale: ideo Dauid nunquam peccauit mortaliter postquam vnctus est in Regem: sed istud Duellum suscepit post vnctionem, ergo non peccauit. Sed dicendum, quod ista responsio non stat, quia manifestum est, quod Dauid peccauit mortaliter postquam vnctus est in regem, scilicet quando iussit occidi Vriam Hethæum & concubuit cum uxore eius, ut patet inf. 2. li. c. 11. Cum autem arguitur, quod habuit spiritum Domini semper postquam vnctus est, conceditur: & cum dicitur, quod cum spiritu Dei non potest stare peccatum mortale, dicendum verum esse, si sit spiritus, qui est gratificans: bene tamē stat, si sit spiritus gratis datus: sic autem fuit in Dauid: quia spiritus Domini, qui directus est in eo à die vnctionis sue, non fuit gratia gratum faciens, ut declaratum est precedenti, scilicet fuit spiritus roboris, & prophetia: ista autem bene stat cum peccato mortali, ideo potuit peccare Dauid, licet semper haberet spiritum Domini, nec ex hoc inducitur, quod non peccauerit in duello. Sed dicendum est, quod non peccauit: quia Dauid nunquam peccauit mortaliter, nisi in morte Vriæ in adulterio Bersabeæ: ergo in isto duello non peccauit: hoc patet, quia inf. 3. lib. c. 13. dicitur quod Dauid fecit rectum in oculis Domini, & non declinavit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vite sue: excepto sermone Vriæ Hethæi: ergo in isto duello non fuerat peccatum. Quare autem non fuerit peccatum, potest sic dici: quia aut duellum est, secundum se illicitum tam quantum ad offerentem, quam ad suscipientem, aut est in aliquo casu licitum. Si dicatur, quod aliquando sit licitum, sic dicetur, quod Dauid potuit, utens iure suo, suscipere Bellum oblatum, nec fuit ibi aliqua dispensatio. Si autē dicatur, quod erat totaliter illicitum, est dicendum, quod non peccauit Dauid, quia Deus mouebat eum ad faciendum hoc. Et cum quis agit, quod Deus iubet etiam si illud malum sit non peccat, imò mereretur, quod propter mandatum Domini iam illud efficeretur licitum, sicut Abraham non peccabat volendo occidere filium suum, & iam quasi actualiter occidendo, imò in hoc meruit inestimabiliter: & fuit istud maximum bonum, quod fecit Abraham: & propter hoc promisit ei Deus terram Chanaan, & Christum venturum de semine suo: & iuravit hoc, ut patet Gen. 22. c. ergo Dauid, non solum, non peccauit in hoc, sed etiam meruit: quia posuit se ad mortem propter Dei immutationem. Sed adhuc dato, quod Deus non mouisset specialiter Dauid ad faciendum hoc, non peccabat: quia in Patriarchis multa, per dispensationem fuerunt licita, quæ in alijs viris erant illicita: sic Iacob excusatur à mendacio, Israelitæ à furto, Samson ab homicidio, Patriarchæ, qui multas uxores simul habuerunt, ab adulterio excusantur. extra de diuort. c. gaudemus. Non fuit ergo peccatum in Dauid suscipiendo Bellum.

An Duellum, secundum se, sit licitum.

Q V A E S T. XLV.

Q V A E T V R vltius, Dato, quod Dauid non peccauerit suscipiendo Duellum, quia forte in eo fuit aliquid speciale: an Duellum, secundum se, sit licitum, vel illicitum, scilicet, illi: qui Duellum petunt, vel suscipiunt, an peccant; vel in aliquo casu licite suscipiunt? Ad hoc respondendum est, quod, aut isti, qui suscipiunt, vel petunt, sunt laici, vel clerici, si clerici, simpliciter est eis illicitum, ideo, si pugnaverint in Duello, sunt irregulares, & debent deponi, & si nondum fuerint promoti ad sacros ordines, non debent promoueri. De hoc extra de cleri. pugnan. in Duello, per totum. Si autem sunt laici, est dubium: & est controuersia inter doctores, an sit in aliquo casu licitum: nam quod cōmuniter sit illicitum nemo dubitat, sed an aliquo casu liceat, est controuersia. Sententia Nicolai est, quod nunquam licet alicui petere Duellum tam in causa ciuili, quam criminali: suscipere tamen licet in aliquo casu, siue in criminali, siue in ciuili: ed cuius declarationē ipse arguit dicens, quod sit licitum: quia Dauid pugnavit in Duello, & non arguitur in scriptura, sed commendatur. In contrarium arguitur: quia in duello datur potestas, vel saltem conceditur licentia utrique interficiendi alium, vel se mutuo. Cum igitur alter eorum sit innocens, præstatur auctoritas, vel saltem datur licentia interficiendi innocentem, quod est simpliciter illicitum, quia est contra dictamen iuris naturalis, & contra diuinum præceptum. Respondet ad hoc, quod duellum potest accipi dupliciter. vno modo proprie: & sic duellum est singularis pugna duorum, ut per victoriam vnius appareat iustitia, tamen quam per diuinum iudicium, & alterius iniustitia: & sic, secundum omnes doctores; duellum est illicitum tam ex parte dantis, quam ex parte accipientis, & iudicis dantis licentiam, & consulentium, & fauorem præstantium: quia ibi manifeste est tentatio diuina: & hoc modo dixit intelligi iura, quæ loquuntur de Duello prohibendo, scilicet 2. q. 5. c. Monomachiam. & extra. de purga. vul. c. cum suscepta. nisi per diuinam reuelationē manifestatum fuerit, quod deus vult sic indicare suam iustitiam: & hoc modo dicit, quod sancti doctores dicunt, quod Dauid iniuit singulare certamen cum Philisthæo, quia sibi reuelatum fuit à domino, quod sic volebat indicare suam iustitiam contra Philisthæos: unde procedens contra Philisthæum, dixit: Ego venio contra te, in nomine dei viuentis, & sic non fuit proprie duellator, sed magis diuine iustitiæ executor. Alio modo potest accipi duellum, prout est Bellum singulare vni cū vno absq; expectatione diuini iudicii, sed ut per virtutē, vel artem, vel fortunam, vel omnibus istis, vel aliquibus eorū cōcurrentibus aliqua controuersia inter eos criminalis, vel ciuilis terminetur. Et sic adhuc dicunt aliqui, quod duellum est omnino illicitum non solum à parte perentis, & indicētis, sed etiam recipientis: ita quod magis debet sustinere rerum suarū spoliatione, & suæ personæ suspensionem, & mortem, quam duellum recipere: vel etiam offerre, dato, quod se sentiat innocentem. Cuius ratio est: quia intentio intrantis duellum est interficere aduersariū suum, & nulli personæ priuata licitum est: & ad hoc inducunt verbum Aug. lib. de libero arbitrio, dicētis sic: Quomodo possum arbitrari istos carere libidine, qui pro his quoque rebus gladiantur, quas possunt amittere inuiti? & inter istas res, secundum ipsum ponitur vita propria. Sed dicit Nicolaus, quod ista sententia videtur alijs nimis dura: & dicunt, quod si appellatus de duello non possit declinare: ut potest, quia denegantur sibi probationes aliæ: & si appellet non desertur appellationi suæ, potest licite se defendere duellando, & non solum in causa criminali pro vita sua defendendo, sed etiam in causa ciuili, quia, sicut licitum est alicui bellare ad sui corporis defensionem, ita etiam ad rerum suarum conseruationem. dicit etiam, quod non valet argumentum, cum dicitur, quod intendere alium occidere, est contra dictamen naturæ: quia hoc verum est, si per se intendatur: sed in hoc casu non intenditur, nisi per accidens, si non possit aliter vitam suam, vel res suas seruare, ad quorum conseruationem, per se dirigitur intentio sua. Quod patet ex hoc, quod declinat duellum quantum potest, & ad conseruationem vitæ propriæ magis inclinatur natura. Cum autem obijciatur, quod duellator agit

Duellum dupliciter accipi.

A contra præceptum diuinum, scilicet non occides: dicitur, quod intelligitur de occisione innocentis: petens tamen duellum in hoc casu non est innocens, & per consequens iste se defendens de mandato, & voluntate Iudicis, non videtur peccare, maxime pro vitæ suæ defensione. Ad dictum autem Augustini dicit, quod loquitur inquisitiue, & dubitatiue, & non terminatiue: deinde dicit, quod isti volunt, quod licet appellatus de Duello in hoc casu excusetur à peccato: petens tamen Duellum, & iudex auctoritatem, vel licentiam præstans semper peccant mortaliter. Dicit tamen hoc esse durum, quia multi Principes sanctæ vitæ, & qui honorum consilio vrebantur, aliquando Duellum sustinuerunt, seu, concesserunt, sicut Beatus Ludouicus Rex Franciæ, & Carolus Magnus, & plures alij, & Archiepiscopi, & Episcopi iustitiam temporalem habentes: videtur ergo durum condemnare duellum in omni casu ex parte Iudicis. Dicit ergo, quod sine aliqua assertionem per modum collationis potest dici, quod in aliquo casu possunt à iudicibus licite permitti duella, utpote quando aliqui nobiles habent inter se Guerram, quam possunt mouere, & ex longa consuetudine quamuis superiorem habeant, ut patet in pluribus Terris: & Regnis: & ex hoc vnus vastat Terram alterius ferro, & igne, in quo subditi, qui sunt innocentes, in rebus, & corporibus multipliciter affliguntur, & aliquando contingit, quod vnus coram superiori Principe prouocat alium ad duellum, & alius statim recipit absque alia recusatione: si iudex in tali casu probabiliter videat, quod prædicta vastatio innocentium subditorum per duellum istud debeat terminari, non videtur peccare tale duellum permittendo: quia ei, qui habet auctoritatem alicuius communitatis, licitum est minora mala permittere ad euitandum maiora: sicut licite permittuntur meretrices in ciuitatibus, ne omnia libidinibus conturbentur, ut ait Aug. Dicit etiam quod eadem ratione videtur accidere de ignobilibus guerram ad inuicem non petentibus in aliquo casu, ut si per hoc, quod nullus potest alij prouocare ad duellum, multiplicarentur homicidia occulta in terra, eo quod tales homicidæ non timerent ad duellum ab aliquo prouocari: non videtur in tali casu esse illicitum Principi aliqua duella permittere, ut prædicta homicidia cessent, quæ sunt maiora mala. Ad argumentum autem, cum dicebatur, quod in duello datur licentia occidendi innocentem, quod est illicitum. Respondetur, quod in casu prædicto nullus duellantium est innocens, ideo datur licentia occisionis illis, quorum vterque peccat eo, quod ipsi volunt expediri per duellum, prætermisiss alijs vijs iuris. Sed dicendum est secundum Hostien. quod Duellum in nullo casu est licitum, nec quantum ad petentem, nec quantum ad recipientem, nec ad iudicem dantem licentiã, nec ad assistentes, vel consules, siue in causa civili, siue in criminali: unde dicit etiã, quod secundum legem Romanam reprobantur duella. C. de gladii. l. i. & dicit, quod, quamuis pugnaverit singulari certamine cum Goliath, non est pro lege tenendum: quia in talibus manifeste videtur Deus tentari, ut patet. 2. q. 5. c. mena. & extra de purga. vul. c. cum suscepti. Deus autem nunquam tentari debet. Dicit etiam, quod nunquam excusat consuetudo loci, sicut quidam dicere voluerunt adducentes pro se illud quod mos erat, peccatum non erat. 32. q. 4. c. obijciuntur. Et quando obijciuntur de David, & de similibus dicit, quod hoc fuit ex dispensatione, sicut à multis alijs Patriarchis excusati sunt per dispensationem extra. de diuort. c. gaudemus. Dicit etiã, quod non est recipienda distinctio illorum, qui dicunt differre, utrum quis duellum offerat, vel oblatum sponte suscipiat, quia tunc dicunt, quod mortaliter peccant: si tamen aliquis inuitus, iudice precipiente, suscipiat illud, cum aliter euadere non possit, vel res suas saluare, non peccat: dicit tamen, quod hoc non tenet: nam, licet præceptum iudicis à tanto excuset, non tamen à toto: & potius debemus facturam rerum sustinere, quam huic malo consentire. Extra de homi. c. suscepimus. & etiam in criminalibus potius debemus omnia mala pati, quam aliquod malum agere. 33. q. 5. c. ita, ut: unde si aliquis clericus duellum offerat, vel oblatum sponte suscipiat, de rigore iuris deponi debet, siue victor, siue victus sit. Extra. de clericis pugnans. in duell. c. 1. & si homicidium contingat fieri in duello, omnes irregularitatem contrahunt, siue pugnantes fuerint, siue iudices precipientes, siue assessores, siue consiliarij, vel aduocati, vel quicunque alij. extra de clericis pugnans. in duello capit. 2. & extra

In quo casu duellum sit licitum.

Synod. Trid. sess. 25. de ref. 619.

C de homi. c. sicut dignum. hoc tenet Hostien. in summa. tit. de clericis pugnans. in duello. Eandem sententiam tenet Henricus. cod. tit. cap. Henricus, & allegat sex causas, quare non debet permitti duellum. Prima est, quia Deus tentari videtur in allegatis iuribus 2. q. 5. cap. Mena, & de purga. vul. per totum. Secunda causa: quia mortes hominum, & pericula animarum inde proueniunt, & homicidæ inde existunt. Tertia causa, quia non est verisimilis probatio illa, quæ fit per duellum. Non enim est verisimile, nisi quod fortior debiliorem conculcet. Quarta causa, quia vix, aut nunquam in eo reperitur equalitas, quæ in iudicijs approbatur. extra de accepti. c. cum inter. & de mutui. peti. c. 2. Quinta causa: quia Diabolo suggerente, inuentum est duellum, ut in alleg. c. Mena, & c. consuluiti. 2. q. 5. Sexta causa: quia falsa probatio est: unde sententia, hac occasione, non transit in rem iudicatam, extra de purga. vul. cap. 2. Idem autem tenet Alanus dicens, quod nulla consuetudo, vel verius corruptela potest aliquem in hoc casu excusare, quia diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed augmentat, extra de simo. cap. non satis, & quamquam omnes peccent in duello, qui aliquo modo consentiunt: non tamen æqualiter quia qui suscipit, peccat, & tamen si per metum suscipiat, attenuatur peccatum: ut, si propter periculum personæ, vel rerum, extra de his, quæ vi, metu, & cau. fiunt. cap. sacris. qui autem sponte suscipit, & qui offert, & iudex, qui præstat auctoritatem, & omnes, qui assessores sunt, vel consilium, aut fauorem tribuunt, sicut alicubi consuetudo est, grauius peccant. Guilielmus aliter dicebat, scilicet, quod si aliquis innocens accusatur ad mortem, qui, si duellum oblatum recusauerit statim, suspenditur: durum videtur dici, quod talis non possit subire duellum: ideo dicit, quod fortè distinguendum est, inter suscipientem duellum oblatum in causa criminali, & suscipientem in civili pro rebus suis: ita, ut dicatur, quod in primo casu licitum sit suscipere duellum, & non offerre: in secundo casu non sit licitum offerre, nec suscipere, cum in temporalibus potius debeat quis quodlibet damnum pati, quam duellum subire: sed dicit, quod, cum res suas liceat armis defendere, easque defendendo raptores occidere, si aliter defendere non possit, quare non potest eas defendere in bello, siue duello: non quod ipse offerat, sed quod à iudice offeratur, vel imponatur. Credit ergo, quod hoc sit benignius, ne videatur damnare omnes, qui pro se, vel rebus suis duellum subierunt.

D Sed istam distinctionem non vult recipere Hostien. Dicit etiam Henricus ubi supra, quod, cum duellum sit damnatum, & in actu damnato non licet alicui se defendere contra auctoritatem legis, nec se defendendo aliquem occidere, non licebit duellum: ita dicit, quod si iudex imponeret duellum, non tenebatur pars subire illud, sed poterat resistere iudici, vel, si non potest, melius est omnia mala pati, quam malo consentire. Dicendum est ergo secundum sententiam omnium istorum doctorum, quæ tenetur communiter, quod duellum nullo modo est licitum, tam quantum ad offerentem, quam ad recipientem, aut quam ad iudicem præstantem, & fautores, vel consiliatores duelli. Et hoc, siue in causa criminali, siue in civili. Inter omnes tamen minus peccat ille, qui suscipit in causa criminali, potissime, cum aliter non potest effugere mortem, & ipse est innocens: potius tamen debet pati mortem, quam subire duellum. Nec valent rationes Nicolai, aut aliquorum aliorum, dicentium, quod, sicut licet alicui pro vita sua defendenda occidere quemquam, vel pro rebus, quod ita liceat in duello pro defensione vitæ, & rerum: errant enim quia faciunt similia ea, quæ non sunt similia: nam, quod quis occidat alium, defendendo se, vel defendendo res suas, licitum est, quia ibi sustinetur iniuria, & defensio in talibus licita est: aggressio tamen nunquam. In duello autem non est sic: quia tam offerens, quam suscipiens aggreditur: offerens enim, qui offert, & suscipiens, quia suscipit: secus autem, si offerens duellum offerendo inciperet pugnare: quia tunc alius posset confestim congregi cum illo: nec errat tunc duellator, quia non agebat hoc conditione duelli suscepta, sed defendendo se, quia alius eum iniuaserat. Item, quando datur potestas aliquibus pugnandi in duello, manifestum est, quod datur licentia occidendi innocentem, quia, cum duo super eadem re litigantes contradietoriam intentionem habeant, necesse est alterum eorum causam

Quare non debet permitti duellum.

E Opin. Guilelmi re-fellitur

F

causam

A cautam iustam fouere, quantum ad id, quod intendit: licentia tamen occidendi in duello datur utrique contra alterum: ergo datur impio contra innocentem, quod est iniustum: & potius debet iudex alia mala pati fieri in politia, si illa nequaquam euitare potest, quam hoc malum agere. Item, quando Nicolaus respondebat ad argumentum illud, scilicet, quod occidere innocentem est contra dictamen rationis, ideo peccat omnis, qui vult sic occidere, dicebat, quod occidere si per se intendatur, peccatum est: si tamen intendatur, per accidens, cum aliter non possit vita, aut res defendi, non est illicitum. Sed dicendum est, quod non dicitur aliquis agere quandoque intendit aliquid non per se, sed per alterum: vel, si istud vocaueris per accidens, non excusat: quia isto modo daremus, quod per timorem debet quis cogi ad faciendum omnia mala: ut, si alicui diceretur, quod confestim occidendus erat, nisi occideret aliquem innocentem nihil agentem, vel ferret falsum testimonium: nam, si iste propter timorem, ista egerit, manifestum est, quod non agit directe, vel propter se, sed per accidens ista vult: & tamen propter hoc non excusatur: quia potius debet mori, quam ista agere. Sed adhuc accipiendo proprie, non agit ista per accidens: quia ille, qui aliquid intendit, quamquam propter se non intendat, tamen iam determinat se ad illud, ideo, cum euenerit id, quod intendebatur, non est per accidens, sed ad intentionem, ideo non excusat, quamquam minus peccat, qui sic agit, quam ille, qui sine timore, & aliquo impellente. In quo considerandum est, quod, cum quis alium occidere debet ad hoc, quod immunis sit, nunquam debet habere intentionem occidendi, nec directe, nec indirecte, sed semper intentionem defendendi se: si autem ex defensione ista sequatur occisio, eo, quod ille, qui aggreditur, siue eius occasione non poterit sustineri, quia talem se exhibuit: si tamen leuius pugnasset, non coactus fuisset alius occidere eum, ideo, cum sequitur occisio, non est voluntaria aliquo modo, sed per accidens. In duello autem secus est, & nimis differt: quia ad hoc, quod aliquis sit nolens mortem alterius, oportet, quod non sit aggressor: necesse est enim aggressorem aliquid velle præter defensionem, scilicet, siue mortem, siue occisionem: qui autem se defendit, non intendit aliquid agere præter defensionem: in duello autem uterque aggressor est: etiam uterque intendit alterum occidere: nam conditio duelli talis est, quod, qui alterum occiderit, iudicetur iustam causam fouere. Cum ergo uterque litigans cõtendat obtinere in causa, necesse est, quod, cum duellum subierit, intendat alterum occidere, cum alias obtenturus non sit: in illa tamen defensione, quæ vera, & à iure permixta, nullus habet intentionem alterum occidendi, sed defendendi: vnde, si aggressor fugerit, inuasus non persequetur eum: & si pugnare cessauerit, inuasus non expugnet illum: in duello tamen secus est, quia dato, quod ille, qui petiuit duellum, fugiat, non desinit pugnare, qui suscepit: quia contraria est conditio Duelli, ideo in duello datur potestas personæ priuatae licite occidendi alterum, & volendi occidere, atque laborandi ad occisionem, quod nunquam iura concesserunt, ideo peccatum est. Item dicebat Nicolaus, quando arguebatur, quod occidere aliquem, est peccatum, quod hoc intelligitur de occisione innocentis: secus autem de noxio: sed ille, qui prouocat alterum ad duellum est noxius, ideo licet suscipienti duellum illum occidere. Sed dicendum, quod non stat, quia non solum est prohibita mors innocentis, sed etiam impiorum: nam non licet alicui occidere alterum: licet eum sciat morte dignum, nisi sit iudex: & etiam non licet simpliciter, sed, cum fuerit iudicialiter probatum, vel constet per notorietatem facti: alias autem etiam, si iudex sciat aliquem morte dignum, non potest eum occidere: sed illi, qui congregiuntur in duello sunt personæ priuatae, ideo minus eis licet. Nec valet si dicas, quod hoc faciunt auctoritate Iudicis, quia iudex non potest illis auctoritatem præstare, cum sint hæc contra ius. Etiam isti duellantes non agunt, ut ministri iustitiæ, sed ut hostes: ideo eis non licet. Item respondebat ad auctoritatem Augustini, quod intelligitur dubitative, & non determinate: sed hoc manifestum est, quod non stat, quia iste est modus loquendi doctorum, scilicet, quod loquantur interrogatiue ad infirmandum illud, quod volunt: maxime cum litera ipsa Augustini declaret, quod intelligatur assertiue: cum dicit. Quomodo possum arbitrari istos carere libi-

dine: qui pro his quoque rebus gladiatur, quas possunt amittere inuiti: quasi dicat, in nullo modo possum arbitrari eos carere libidine, id est desiderio occidendi alios. Item dicebat, quod non erat totaliter rationabile condemnare Iudices, qui concesserunt duellum, quia Beatus Ludouicus Rex Franciæ, & Carolus Magnus, & multi Episcopi concesserunt, & erant sanctæ vitæ. Ad hoc posset aliquis respondere, quod, etiam si isti essent bonæ vitæ, non sequitur, quod non peccauerint aliquando: & sic in hoc potuerunt peccare. Aliter potest responderi, & melius, atque benignius, scilicet, quod isti viri sancti, si aliquando concesserunt, fuit hoc ex speciali dispensatione, quia fortè aliquam reuelationem super hoc habuerunt: sicut enim Patriarcha à furto, homicidio, mendacio, & adulterio excusatur ex speciali Dei dispensatione. extra de diuoritijs, cap. gaudemus. Item, quando Nicolaus ponit casum de nobilibus inter se pugnantibus, vel de ignobilibus, quod si multa damna euitari possunt per hoc, quod concedatur eis duellum, quod iudex non peccat, concedendo, non potest stare: nam etiam si multa alia damna sequantur maiora: quamquā moriatur vnus istorum in duello, non debet permittere iudex duellum, quia non debet aliquis agere paruum malum, ut alij excusentur à magnis peccatis: sic enim ponit casum Sanctus Thomas secunda secundæ q. 88. Articulo 11. Quod si aliquis solemnizasset votum continentia per ingressum religionis, & aliqua Regina Saracenorum promitteret se cum tota terra sua redituros ad fidem Christi, si daretur ei ille Monachus in virum, non debet dispensari cum eo, quod infringat votum castitatis: & tamen, si ille Monachus acciperet in uxorem illam Reginam, multæ animæ Deo acquirerentur, quæ pereunt manifestè: ergo non debet aliquis facere paruum malum, ut excuset alios à grauibz peccatis. Et sic, cum concedere duellum sit secundum se illicitum, licet videat iudex, quod per concessionem eius tollerentur multa mala: non debet illud concedere dando auctoritatem. Item dicebat Nicolaus confirmando istam rationem, quod ad illum, qui habet curam alicuius communis, pertinet minora mala permittere, ut maiora euitentur. Dicendum est, quod verum est de permissione, sed non de actione, scilicet, quod iudex, vel quicumque Dominus potest permittere minora mala, ut tollantur maiora: non tamen debet facere aliquod malum, etiam minimum, ut euitentur omnia mala quæcunque, & quantumcunque graua: sed quando iudex aliquid iubet, vel dat auctoritatem facit illud: ergo non debet aliquid iubere, quod malum sit: etiam si tollantur omnia mala. Sic etiam est de iudice imponente duellum, quia ipse non solum permittit, sed etiam iubet, & auctoritatem præstat: ideo semper indistincte peccat. Secus autem si solum permitteret. Vnde dicendum est, quod in duobus casibus, quos posuit Nicolaus, & in similibus iudex non peccaret, si solum permitteret duellum. Verbi gratia, si ex intentione antiqua aliquorum sequantur multa damna innocentum, quæ vitari non possunt, nisi per duellum, & utraque pars sponte duellum subeat, si iudex hoc videat, & non petita auctoritate ab eo, ad duellandum illi subeant certamen, & credat iudex, quod per illud duellum terminabitur controuersia: non debet resistere illis duellantibus, & tunc solum permittit, & non peccat: si tamen petatur ab eo auctoritas duellandi, etiam si videat, quod per hoc multa mala tollentur, non debet concedere duellum, vel iubere: quia tunc iam non solum permitteret malum, sed etiam ipse illud faceret: quod in nullo casu debet fieri. Cum autem dicitur, quod pertinet ad habentem curam de aliqua politia permittere minora mala, ut tollantur maiora, & ponit exemplum de meretricibus secundum August. Dicendum est, quod mala permittuntur in politia: quia impossibile est legislatori illa penitus corrigere, sicut est de meretricibus: quia si tollantur de vrbe, omnia conturbabuntur libidinibus: nam nullus iudex, vel legislator quantumcunque sollicitus sit circa rem publicam, potest inducere totam multitudinem virorum alicuius vrbs non habentium uxores ad caste viuendum. Ideo, si lex distictè prohiberet meretrices, sequerentur aliæ peiores libidines: ideo legislatores non vetuerunt, nec iudices puniunt meretrices, & hoc est permittere propter non posse corrigere. Non iubet lex, quod meretrices in vrbe sint, nec iudex cogit aliquam ad meretricandum, ne in alijs sequantur scdæ libidines. Ita ergo circa duellum, si aliqui subirent illud, & iudex non possit cor-

Non sunt faciendæ mala, ut in de eueniant bona.

F

Adra-
tio. Ni-
col.

A rigere mala eorum, alias deberet permittere: non tamen iubere, nec auctoritatem prestare, quia iam hoc turpe esset, velut, si lex iussisset, quod certus numerus mulierum in vrbe vacaret meretricatui, ne omnes alię libidinibus polluerentur. De duello ergo quomodo ad omnem casum illicitum sit, dictum est.

CAPIT. XVIII.

Et factum est cum compleisset loqui ad Saul, anima Ionathas conglutinata est animae David, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. Tulit eum Saul in die illa, & non concessit ei, ut reuerteretur in domum Patris sui. Inierunt autem David, & Ionathas fœdus.

In precedentibus descripta David victoria, hic consequenter ponitur ex hoc nata inuidia. Et diuiditur in tria: quia primo describitur circa David omnium gratia. Secundo Saulis inuidia. Tertio in opere propalata malitia. Secunda ibi. Porro, cum reuerteretur. Tertia ibi. Post diem autem alterum.

Quae sequuntur immediate facta sunt post precedentia: ideo ordo rectus.

QVÆST. I.

CIRCA hoc quaeritur de ordine huius ad precedentia, An sit ordo rectus, vel aliqua anticipatio, vel recapitulatio. Et responderetur, quod hic est ordo continuus: nam supra de morte Goliath actum est: hic autem dicitur quomodo David tulit caput Goliath in Ierusalem: quod non potuit esse, nisi post superiora. Sed tunc dicitur, an ista fuerint facta immediate post precedentia, vel an fuerit aliquod intermedium. Dicendum, quod ista fuerint facta immediate post ea, quae habentur precedenti, cap. scilicet, in eadem hora: nam precedenti capit. dicitur, quomodo quaesivit Saul a David de qua progenie esset: & locutus est cum eo aliquantulum: hic autem dicitur, quod, cum compleisset Saul loqui ad David, anima Ionathas colligata est animae David, id est, immediate factum est. Et factum est, cum compleisset loqui ad Saul, id est, immediate, ut David complevit locutionem, quam habebat cum Saul: Ionathas incepit diligere David. Ista locutio erat, quae habetur precedenti cap. scilicet, quod quaesivit Saul a David de qua progenie esset. Anima Ionathas colligata est animae David, id est, incepit Ionathas tantum diligere David, quod anima sua colligata est animae David: vel saltem sic videbatur. Et est sensus, quod Ionathas nihil magis diligebat, quam seipsum, sed tunc subito incepit diligere David quasi aequaliter sibi ipsi: ideo anima sua visa est colligata animae David, scilicet, tanquam anima David, & sua esset una anima, quod immediate declarat litera, scilicet, Dilexit Ionathas David quasi animam suam: tangitur autem in hoc propria radix amicitiae: quia, quando aliqui veri amici sunt, tanta est in eis colligatio, quod iam non sunt, ut duo homines, sed ut vnus per unitatem affectionis, quia vera amicitia est idem velle, & idem nolle, ut ait Tullius in libro de vera amicitia. Et intantum est ista identitas volitionis, quod iam praedicatur identitas substantiae, ita, ut non dicatur, quod duo amici sunt duo homines, sed idem homo. Sic Arist. 9. Ethico. scilicet, quod amicus est alter ipse, & hoc non solum est in amicitia humana, sed etiam in omni amore locum habet: ista enim identitas sequitur, quando Deum vere diligimus. Sic patet. 2. ad Corint. cap. 6. scilicet, Qui diligit Deum, vnus spiritus est cum eo. Hoc autem est, quia anima amantis non manet in amante, sed transit ad amatum. Vnde anima verius est vbi amat, quam vbi animatur, ut ait Dionys. lib. de diuinis nominibus. Et dilexit Ionathas David sicut animam suam. q. d. tantum diligebat Ionathas David sicut seipsum. Anima namque accipitur hic pro vita. Nihil est autem, ad quod naturaliter amando magis inclinemur, quam ad vitam nostram: esse tamen nostrum est viuere, quia secundum Arist. 2. de Anima, viuere viuentibus est esse, id est, idem est vita, quod esse.

Quomodo Ionathas tantum dilexit David, ut conglutinetur ei, & diligeret eum sicut animam suam.

QVÆST. II.

QUÆRET aliquis, Quare Ionathas tantum dilexit David, ut conglutinetur ei, & diligeret eum quasi animam suam. Respondendum est, quod Ionathas passus est hic quandam teneritudinem cordis, quae est in cordibus naturaliter generosis, & excellentibus, & est quidam motus interior praecordiorum, qui facit hominem tremere, & interdum ex amoris nimietate, & sinceritate amantem prouocat ad dulcissimas lachrymas. Et iam non potest esse maior gradus amoris: & cum aliquis ad istum peruenit, omnia contemnit, vitam, & famam, & quicquid esse potest pro eo, quem diligit, eo, quod amans iam non est sui iuris, sed totum se posuit in amato. Est autem iste amor fortis, & tener, quamquam ista videantur repugnare: tener quidem vocatur, quia in teneritudine cordis fundatur, quae est motus praecordiorum. Fortis autem est, quia nulla est affectio, quae praecordia mouere posset, nisi amor: id eo Cant. 8. c. dicitur fortis est, ut mors dilectio, lampades eius, lampades ignis, aquae multae non poterunt extinguere Charitatem, nec flumina obruent illam, hanc autem teneritudinem praecordiorum, quae ex amore causatur, scriptura vocat commotiones viscerum, quia praecordia viscera sunt: sic patet inf. 3. lib. c. 3. de illa muliere, cuius filius erat viuus, & dixit Salomoni: Obsecro te: date illi infantem viuum, & nolite interficere. Dicit enim ibi litera, quod commota sunt viscera eius pro filio suo: erat enim ista commotio teneritudo quaedam cordis causata ex nimio amore naturali ad filium, quae cito eam ad lachrymas compulisset. Sic etiam dicitur de Ioseph, quando vidit fratrem suum Beniamin, quod commota fuerunt viscera eius super fratre suo, & erumpebant lachrymae: Gen. 43. c. Hanc autem teneritudinem praecordiorum passus est Ionathas hic ad David. Et quia ista non potest esse, nisi cum vltimo, & excellentissimo gradu amoris, necesse erat, ut Ionathas diligeret David sicut animam suam. Quod autem ex ipsa teneritudine aliquando compelleretur ad lachrymas pro David, apparet inf. c. 20. vbi dicitur, quod cum David, & Ionathas oscularentur se, fleuerunt pariter.

Ionathas motus fuit a Deo, ut tanta amplecteretur dilectione David: & etiam propter probitatem suam.

QVÆST. III.

QUÆRETUR vltius. Quid fuit propter quod Ionathas pateretur talem teneritudinem cordis, & moueretur ad tam intense amandum David? Respondendum est, quod forte hoc fuit a Deo mouente Ionatham ad hoc: volebat enim Deus conseruare salutem David, quod impossibile fuisset, manente eo cum Saule, nisi forte David haberet aliquem amatum nimis acceptum regi, qui posset Regem ad aliquid commouere, molliendo furorem, quem conceperat contra David, & declarando ei quid Saul intenderet contra eum agere: nullus autem erat, qui ita conuenienter agere posset, sicut Ionathas: quia ipse erat filius regis, & vir strenuus, cui Rex nihil celabat, ut ipse dixit infra cap. 20. ideo ipse debebat eligi ad hoc, quod esset amicus David, & liberaret eum a morte. Et quia, si Ionathas non dilexisset David gradu excessiuo amoris, non egisset ista fideliter liberando David, & pro eo ponendo se contra Patrem, ideo decuit, ut Ionathas moueretur a Deo ad tam extensiuum gradum amoris erga David: patent autem haec per opera Ionathas. Nam quando Saul aliquid concipiebat furoris contra David, Ionathas indicabat ei, & faciebat eum recedere a facie Saul. Cum vero sciebat omnia esse pacifica, reducebat eum coram Saule, ut patet sequenti capitul. tantum autem se exercebat Ionathas solcite in rebus David, & respondebat Patri pro David, quod Pater arripuit semel lanceam, ut configeret Ionatham cum pariete infra capitul. 20. Hae autem omnia patiebatur Ionathas pro David: vnde diligebat eum magis

A magis, quam patrem suum, ut colligitur eo. c. Aliter potest dici, quod Ionathas motus fuit ad diligendum David ita intendens propter probitatem eius, nam David apparuit animosior & gloriosior omnibus, qui fuerunt in Castris Israël, cum nullus etiam premijs incitatus ausus fuerit congregari cum Goliath: ipse autem non solum ausus, sed etiam confidenter petijt sibi dari certamen. Et cum Saul à principio aliquantulum videretur repugnare, & diligenter institisset, ut sibi concederetur, quod eius excellentem indicabat animositatem. Et quia Ionathas erat vir bonus, motus fuit ad diligendum nimis eum, qui dignus erat diligi. Item Ionathas erat vir strenuus in armis, & ob hoc diligebat omnes viros excellentes in arte bellica: sic autem erat de David, quia ipse erat vir strenuus, secundum quod patet ex bello, quod habuit cum Goliath. Quod autem Ionathas esset vir excellens in opere bellico, & nimis animosus, apparet, quia in principio regni Saulis, cum adhuc Israëlitas essent subiecti Philistinis, & Philistini erant in terra Israël, ipse cum mille viris, quos habebat in Gabaa, inuasit primo stationem Philistinorum, atque percussit eam, & fecit Israëlitas insurgere contra Philistinos, supra cap. 13. Item Ionathas commisit quoddam opus, quod erat valde animositas, & adhuc maioris, quam istud, quod fecit hic David pugnando cum Goliath: nam ipse cum solo armigero suo inuasit Castra Philistinorum, ubi erant plura, quam millies millia virorum, & turbauit Castra hostium, atque occidit viginti viros, priusquam venirent alij Israëlitas, supra cap. 14. Et quamquam istud corpus, quantum ad interfectionem virorum & turbationem Castrorum attribuendum sit Deo, & non Ionathas; tamen quantum ad animositatem attribuendum est Ionathas pro magna parte, & tunc non poterat esse maior animositas, quam ista, quam habuit Ionathas: & forte ipse aggressus fuisset Goliath singulari pugna, sicut aggressus est David, nisi quia Dominus eum compressit, scilicet, reprimens eius animositatem, ut exaltaret David, conferens ei istum triumphum. Et quia illi viri, qui sunt nimis strenui in armis, & animosi, diligunt alios, qui in hoc animosi & strenui sunt, dilexit Ionathas David, quia cum ipse esset valde excellens in his, nullum alium reperit tam excellentem in toto Israël, sicut David. Sed adhuc prima responsio magis valet.

Quare dictum est, quod post verba Saulis, anima Ionathas sit conglutinata David, cum istud fuerit ante.

Q V A E S T. IV.

C Q V A E T V R vterius, Quare dicitur hic, quod anima Ionathas colligata est animae David, postquam completum loqui ad Saul: nam dilectio Ionathas ad David fuit propter probitatem David, quia mirabiliter se habuerat in armis contra Goliath: sed istud fuit antequam loqueretur David ad Saulem, ergo prius debuit anima Ionathas conglutinari animae David, quam loqueretur David ad Saulem. Respondendum est, quod istud dependet ex precedenti, scilicet, propter quid Ionathas dilexit tantum David, & quia ibi responsum est dupliciter, id est secundum illos modos potest hic applicari responsio. Si enim dicamus, quod Ionathas dilexit David, quia à Deo motus fuit, dicetur, quod Deus nunquam mouit Ionatham ad diligendum David, usquequo cessauit loqui ad Saulem, id est post illam locutionem anima Ionathas colligata est animae David, & non prius. Si autem dicatur, quod Ionathas dilexit David secundo modo, scilicet, quia vidit eum virum strenuum in armis: potest dici, quod tunc nouiter eum dilexit: quia licet prius David pugnasset contra Goliath, & ex hoc insurrexisset causa dilectionis magnae Ionathas ad David, tamen nondum viderat Ionathas David diligenter, quia forte à principio, quando stetit David coram Saule, petens certamen singulare, non aderat Ionathas, nec vidit David, id est non poterat eum diligere nimis intensè: nunc autem cum vidit eum, quem propter strenuitatem suam dilecturus erat, coepit immenso amore flagrare potissimè, quia secundum naturam, cum bonum sit obiectum voluntatis, & quilibet perfectio sit aliquod bonum, mouebit voluntatem ad diligendum ipsam: & quanto fuerit aliquid habens plu-

res perfectiones, tanto diligibilius apparebit, & quia Ionathas solum prius cognouerat de David animositatem & robur, nunc autem, cum loqueretur ad Saulem, viso eo, cognouit pulchritudinem vultus illius, & eloquentiam: ideo habuit incrementum ad magis eum amandum. Erant ista duo non parua in David, scilicet, pulchritudo & eloquentia: unde ille, qui primo eum coram Saule notum fecit, collaudauit ipsum de his duobus, ut patet supra cap. 16. cum dicitur: Vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum. Cum ergo ista duo super precedentia cognouisset Ionathas de David, cum loqueretur coram Saule, tunc colligata est anima eius animae David. Vel potest aliter dici, quod immediatè, ut David occidit Goliath, Ionathas dilexit eum nimis, tamen non potuit ei ostendere magnitudinem affectus sui, usquequo locutus est ad Saulem: nam ante hoc non viderat, vel saltem non fuerat locutus Ionathas David. Cum autem locutus est ad Saulem, accepit eum Ionathas, & locutus est ei verba ostendentia magnum affectum: & istud fuit, quod colligaretur anima eius animae David. Et hoc satis consonat literae sequenti. Nam immediatè post hoc dicitur, quod Ionathas & David inierunt foedus, quia diligebat eum Ionathas sicut animam suam.

An inter Ionatham & David fuerit amicitia immediatè quod Ionathas dilexit David.

Q V A E S T. V.

Q V A E T V R vterius, An immediatè, ut Ionathas dilexit David sicut animam suam, conglutinata fuerit anima eius animae David, ita quod ambo essent amici, vel saltem Ionathas esset amicus David? Aliquis dicet, quod sic, quia ad amicos pertinet gradus perfectissimus amoris: sed Ionathas dilexit David immediatè, ut cessauit loqui ad Saulem amore intensissimo, ut patet in litera: ergo erat amicus illius. Respondendum est, quod non fuit immediatè amicitia inter utrumque: maximè patet de David: nam, quamquam Ionathas diligenter David valde, tamen David nondum diligebat Ionatham, quia nesciebat, an ab eo diligeretur, sed etiam Ionathas non esset amicus David, quamquam eum valde diligeret. Apparet quod amicus est nomen relatiuum aequalitatis, ideo non potest esse amicus sine amico, sed David nondum erat amicus Ionathas, ut patet ex dictis: ergo etiam Ionathas non erat amicus David, imò dato, quod David à principio dilexisset Ionatham aequaliter, ut ab eo diligeretur, non erant amici, quia apud amicitiam, secundum Aristot. 8. Ethic. tria requiruntur. Primum est amare, scilicet, quod vnus amet alterum: nam sine amore amicitia nulla est. Secundum est, quod hoc sit in utroque, scilicet, quod vterque amet, & vterque ametur: nam si aliquis amat alterum, & non amatur ab eo, nullus est amicus alterius. Tertium requiritur, quod iste amor non sit latens, scilicet, quod non solum quilibet amet alterum, & ametur, sed etiam quod cognoscat, quod amatur, & non solum hoc, sed etiam quod cognoscat alterum cognoscere se amari, ideo si contingat aliquos duos inuicem se amare, etiam si aequaliter ament, & ametur: dum tamen vnus de alio hoc non cognoscatur, non est amicitia, sed amor. Ex his tribus colligit philosophus definitionem amicitiae, 8. Ethic. dicens: Amicitia est amor non latens in contra passis. In his tribus tanguntur tria, quae dicta sunt. Primum, quia dicitur amor, secundum, in quantum dicitur non latens, tertium, in quantum dicitur in contra passis. Haec autem tria nondum erant inter Ionatham & David à principio, quando incepit Ionathas diligere David, sicut animam suam: nam quamquam tunc esset primum, scilicet, amor, quia Ionathas diligebat David: tamen non erat ibi amor mutus, qui vocatur in contra passis, scilicet, quod quilibet amet, & ametur: nam David tunc nondum amabat Ionatham, quia non cognouerat eum, nec habuerat aliquid speciale circa eum, propter quod deberet ipsum diligere. Etiam non erat ibi tertium, scilicet, quod non esset latens, quia dato, quod David diligeret Ionatham aequaliter, ut diligebatur ab eo: tamen iste amor erat latens, scilicet, quia nondum fuerat inuicem manifestatus per aliqua signa: fuerunt tamen parum post hoc amici, Ionathas & David,

A quia Ionathas indicauit affectionem suam Dauid, dans ei omnia vestimenta sua usque ad gladium, & Baltheum, ut patet inf. in litera: & tunc inierunt inter se fœdus, quod pertinet ad amicitias manifestas: *Tulitq. eum Saul in die illa*, id est, in die, in qua Dauid occidit Philisthæum, Saul tulit eum, sc. ut viueret cum eo, & maneret apud ipsum.

Quomodo Saul accepit Dauid in die, in qua interfecit Goliath, ad manendum cum eo.

Q V Æ S T. VI.

Q V Æ R E T aliquis, Quomodo Saul tulit tunc Dauid ad manendum cum eo: nam ante hoc iam eum tulerat, & fecerat familiarem suum, ut patet sup. c. 16. cum misit Saul ad patrem eius pro illo, dicens: Mitte ad me Dauid filium tuum, qui est in pascuis: post hoc autem Dauid venit ad Saulem, quasi illico rediturus ad patrem, quia tamen placuit in cōspectu Sauli, misit Saul ad patrem eius, ut permitteret eum stare semper coram illo. Sic patet eod. cap. sc. misitq. Saul ad Isaj, dicens: Stet Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis. Item non solum Saul accepit Dauid tunc, ut maneret cum eo, sed etiam dedit ei officiū speciale in domo sua, sc. fecit eum armigerum suum, ut patet sup. c. 16. sc. at ille dilexit eum nimis, & factus est armiger eius: non ergo oportebat, ut nunc nouiter caperet eum ad manendum cum ipso. Respondendum est, quod potest dici, quod nunc nouiter cepit eum ad manendum secum, & hoc propter tria. Primo, quia quamquam iam cepisset Saul Dauid ad manendum secum, & alias fuisset cum eo, tamen reliquerat illum redire ad patrem, & iam pascebat oues sicut prius, nec ipse habebat spem redeundi ad regem, nisi denuo vocaretur, & nunc non venit ad eum, nisi per accidens, sc. ut videret fratres suos. Quia ergo iam relictus fuerat à rege, nunc nouiter ab ipso susceptus est. Secundo dicitur, quod fuit susceptus ad differentiam primæ susceptionis, quoniam in prima susceptione accepit eum, & dimisit: nunc autem cepit, & non dimisit, & habuit propositum nunquam dimittendi eum à se recedere. Et ista differentia significaretur in littera, cum dicitur immediate, & nō concessit ei, ut reuerteretur in domum patris sui. Tertiò dicitur suscepisse eum de nouo, quia nunc suscepit eum ad aliud maius officium, quam prius habebat: nam prius erat solum armiger eius, ut patet supra cap. 16. nunc autem factus est Princeps super viros Belli, ut patet hic, mittebatque eum Rex ad multa negotia expedienda, quia illum familiarem habebat. Et non concessit ei, ut reuerteretur in domum Patris sui, id est, tantum dilexit eum, quod noluit ei iam dare licentiam, ut rediret ad patrem suum, sed quod semper maneret apud regem. Et istud ponitur ad differentiam primæ susceptionis, quia cum primò suscepit eum, permisit postea redire in domum patris sui, ut patet præcedenti cap. postquam verò nunc susceptus est, non fuit permissus illuc redire, sed semper mansit apud Regem, quia erat nimis familiaris ei. Non est autem intelligendum, quod nunquam permisit eum ire in Bethlehem ad cognatos suos, sed quod non permisit redire ad manendum cum Patre, tanquam non esset iam rediturus: nam quod aliquando velociter iret ad videndum cognatos, & contribules suos, non tollitur ex hoc, sed solum negatur, quod permissus fuerit redire ad habitandum cum patre, & manendum in pascuis, in statu priori: hoc enim fecerat vice, qua recessit à Saule.

Quare Saul non permisit Dauid reuerti etiam nunc in domum Patris sui.

Q V Æ S T. VII.

Q V Æ R E T aliquis, Cum Saul acceperit prima vice Dauid ad magnam familiaritatem, & tamen permisit eum redire ad patrem suum: quare nunc non permisit? Quod patet, quia supra cap. 16. dicitur, quod inuenerat gratiam coram eo: & tamen permissus est redire. Respondendum est, quod Saul permisit Dauid redire ad patrem suum prima vice, quia tunc non videbatur ei nimis necessarius: nunc autem visus est sibi necessarius pro omni tempore, idèd nunquam permisit eum redire ad patrem. Hoc patet, quia prima vice solum ac-

ceperat Saul Dauid in Citharistam, sc. quod, quandoque spiritus Domini malus vexaret Saulem, psalleret coram eo dauid in Cithara: & leuius habebat, atq; recedebat ab eo spiritus nequam. Fecit etiam eum armigerum suum, ex quadam dilectione, sed cum tempus Belli contra Philistinos aduenisset, vel fortè antè illud dauid non visus est necessarius Saul: fortè enim quia ratio exagitabat eum spiritus nequam, postquam steterat cum eo dauid. Rursus, quia dauid, quamquam videretur bonæ indolis ad opera fortitudinis, tamen quia erat nimis iuuenis, putauit eum Saul non profuturum sibi ad opus Belli, idèd remisit illum ad patrē, & tunc fuit in pascuis. Nunc autem cognouerat Saul ex bello præterito, quod dauid esset vir valde strenuus in armis, idèd ex hoc putauit eum sibi necessarium, cum semper haberet aliquem cōflictum contra Hostes. Quod autem dauid ad hoc accepit fuerit, apparet: quia dicitur infra, posuit eum Saul super viros suos belli, ergo nunquam debebat permitti redire ad patrem. Item proficiebat nunc Dauid ad id, ad quod primo assumptus fuerat, sc. ad Citharizandum coram Saule: nam etiam postea quandoque arripiebat spiritus nequam Saulem, psallebat Dauid coram eo, ut patet infra in litera: & iterum sequenti cap. *Inierunt autem Ionathas & Dauid fœdus*, id est, fecerunt inter se pactum iurando, quod sibi seruarent amicitiam in æternum. Fuit autem istud magnum signum amoris. Nam fœdus semper ponitur inter illos, qui sunt æquales, vel saltem in aliquo æquales. Inter subditum autem & dominum non est fœdus de seruanda amicitia, sed de seruanda fidelitate: Ionathas ergo cum esset filius Regis, & Dauid fuisset pauper, non posuisset cum eo fœdus, nisi ex amoris nimietate, & hoc significabat littera sequens, scil. Diligebat eum quasi animam suam, id est, propter hoc iniuit fœdus cum eo, quia diligebat eum nimis: alioquin, quamquam dilexisset eum, & accepisset in aliqualem familiaritatem, tamen non iniuisset fœdus cum eo, quia hoc erat facere sibi Dauid æqualem: unde istud fœdus accepit Dauid pro magno beneficio, cum ipse esset seruus Ionathæ, ut patet infra cap. 20. scil. Fac ergo misericordiam in seruum tuum, quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. *Diligebat enim eum, quasi animam suam*, id est, tantum diligebat sicut vitam suam, istud ponitur hic tãquam reddituum causæ superioris, sc. quod ex hoc Dauid & Ionathas inierunt fœdus, quia Ionathas diligebat valde Dauid.

Quid sit inire fœdus, & quomodo hoc fiat.

Q V Æ S T. VIII.

Q V Æ R E T aliquis, Quid sit inire fœdus, & quomodo hoc fiat. Respondendum est, quod fœdus est pactum mutuum inter aliquos, de amicitia seruanda in æternum, vel de obseruanda subiectione, aut fidelitate, aut similibus, scil. de veritate seruanda: & idèd fœdus tripliciter fit. Primum est fœdus amicitiae, quando promittitur seruari amicitia perpetuo inter aliquos: sic autem fuit inter Dauid & Ionatham, quia, quamquam essent inæquales, tamen Ionathas ex nimio amore condescendit, ut esset æqualis Dauid, & iniret cum eo fœdus æqualitatis. Secundo modo fit fœdus inter minores & maiores, scilicet, quando minores præstant fœdus, promittentes se aliquid facturos, quod confirmant in fœdere. Maiores autem solam obligationem suscipiunt, nihil promittentes: sic enim fuit fœdus inter Israëlitas & Deum, cum ipsi promiserunt se seruaturos omnia mandata eius, & hoc confirmauerunt, facientes caeremonias fœderis, ut patet Exod. cap. 24. & iterum tempore Iosue inierunt fœdus cum Domino de seruando totam legem ad petitionem Iosue, ut patet Iosue 24. cap. sc. Percussit ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit præcepta atque iudicia populo in Sichem. Tercio modo fit fœdus inter maiores & minores, sc. quod soli maiores præstent fœdus, sc. promittendo se aliquid facturos, minores verò solum recipiunt obligationem. Et sic est, si Domini præstent obligationem & fidem, de seruando priuilegia & immunitates subditorum, vel de conferendo eis aliquid. Et hoc modo Deus pepigit fœdus cum Abraam, promittendo ei, quod daret semini suo terram Chanaan, ut patet Gen. 15.

A scilicet in die illa pepigit Dominus fœdus cum Abraam, dicens: Semini tuo dabo terram hanc. Considerandum vltcrius, quod, cum fœdus sit obligatio quedam inducta per promissionem, vel promissio inducens obligationem, vt ista promissio firmior esset, fiebant quedam ceremoniæ, quibus positus, non licebat alicui retrocedere à promissione posita: & propter illas ceremonias vocabatur specialiter ista promissio. Erant autem ceremoniæ, quod, quando fiebat fœdus, occideretur aliquod animal, & diuideretur in duas medietates à summo, vsq; ad deorsum, & ponebatur altitsecus oppositæ: inter quas transibat vterq; qui iniebat fœdus, vel si multi essent, omnes transibant, & significabatur in diuisione illa animalis, quod, quicunq; de componētibus fœdus præuaricaretur illud, diuideretur in duas partes, sicut diuidebatur illud animal. Iste fuit modus ab antiquissimo inter omnes Gentes, vt ait Paulus Orosius 3. lib. de Ormesta mundi. Fuit etiam inter Hebræos: vnde Deus fecit sæpè, quod Hebræi cum illo iniēt fœdus, factis istis ceremonijs, & ipse quoq; similiter cum illis iniuit, occisis animalibus, sicut inter gentiles, vt patet Gen. 15. c. & hoc, quia non putabant aliās gentiles aliquod pactum firmum esse, nisi fœdere famaretur.

Qua
care-
monia
quādo
fiebat
fœdus
obser-
uaban-
tur.

An Ionathas & Dauid obseruauerint istas ceremonias in fœdere amicitie eorum.

Q V A S T. IX.

B **Q**UÆRITVR vltcrius, An in fœdere, quod inierunt Ionathas & Dauid, obseruata fuerint istæ ceremoniæ, scilicet, quod occisum fuerit aliquod animal, inter cuius diuisiones transierint Dauid & Ionathas: Respondendum est, quod non patet expressè, an istæ ceremoniæ fuerint obseruata in fœdere eorum, vel solum fuerit pactum iuramento firmatum. Credendum tamē est, quod istæ ceremoniæ interuenerunt: nam aliter non vocaretur fœdus, sed promissio, vel obligatio, aut pactum: vocatur autem fœdus, idē dicendū, quod obseruata fuerint ceremoniæ, nec oportuit, quod exprimeretur, illas seruatas fuisse, quia non vocatur fœdus, nisi cum ista fiunt: & idē, expressio nomine fœderis subintelliguntur illa, sine quibus fœdus non est, & huiusmodi sunt istæ ceremoniæ, potissimè, quia etiam in fœderibus, quæ fiebant ad Deum, vel quæ Deus faciebat cum Israëlitis, ista seruabantur. A fortiori ergo in fœderibus, quæ componebantur inter homines. Apparet autem hoc, quia quando Deus pepigit fœdus cum Abraham de dando ei terram Chanaam, occisa sunt animalia ad ceremonias fœderis, scilicet, vacca trium annorum, & capra, & aries totidem annorum, & turtur, & colūba: aues autem non fuerunt diuise; quadrupedia autē sic: & fuerunt positæ partes altitsecus, ita vt maneret in medio via, per quam aliquis transire posset. Et quia Abraham ibi nihil promittebat Deo, sed acceptabat promissionem illius, non transiuit inter medias diuisiones: Deus autem transiturus erat, & quia Deus erat incorporeus, non potuit per seipsum transire ad occubitus Solis, facta est caligo tenebrosa, & apparuit elibanus fumās, & lampas ignis transiens inter medias diuisiones: iste autē transitus flammæ erat loco Dei, & in hoc ipse iniebat fœdus. Vnde dicitur ibi immediatè, in die illa pepigit Dominus fœdus cum Abraham, scilicet, per ceremonias istas, quæ præcesserunt, & per verba quæ ibi sequuntur, scilicet. Semini tuo dabo terram hanc à fluuiio Ægypti vsq; ad flumen magnum Euphratem. De his Gen. c. 15. Rursus autē, cum Israëlita fecerūt fœdus cum Deo in cōfirmatione legis, factæ sunt istæ ceremoniæ: nam immolata sunt animalia in sacrificium, & in signum fœderis aspersus est sanguis eorum super populum, & super librum eius, & super altare, vt patet Exo. 24. c. & ad Hebr. 9. Quod autē istud esset fœdus, patet præalle. c. nam dixit Moyses ad totum populum: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his: sic quoq; quando alias faciebant specialiter Israëlita fœdus cum Domino, obseruabāt istam ceremoniam occidendi animalia. Sic fuit in tempore Regis Sedechiæ, quando omnes Israëlita permiserūt omnes seruos suos, quos habebant de genere Iudæorum, abire liberos, & inierunt fœdus cum Domino, quod nunquam eos repeterent in seruitutem: postea autē redegerunt eos, vt prius in seruos, & Deus cōminatur eis super hoc: tamē quando istud

fœdus inierunt, occiderunt animalia, & omnes qui erant in Ierusalē, transierunt inter diuisiones viruli occili. ne hoc tenet. 34. scilicet. Et dabo vos in commotionem regnis terræ; & dabo viros, qui præuaricantur fœdus meum, & non obseruauerunt verba fœderis, quibus assenti sunt in conspectu meo, viruliq; occiderunt in duas partes, & transierunt inter diuisiones Principes Iuda, & Principes Ierusalē. Eunuchi, & Sacerdotes, & omnis populus terræ. Ex hoc ergo apparet, qd in quibuscunq; fœderibus, quæ fiebant ad Deum, obseruabantur ceremoniæ occisionis animalium, quamquam non semper fiat mentio de illis: a fortiori ergo in fœderibus, quæ fiebant inter homines, quia isti volebant magis certitudinē in signo sensibili, scilicet, in ceremonijs exteriorib. Inter Ionatham ergo & Dauid dicendum est istas ceremonias fœderis, & intercessisse generaliter, vbicunq; dicitur fœdus initium fuisse, credendum est, quod interciderint omnes istæ ceremoniæ, quamquam non exprimatur. Nam spoliavit se Ionathas tunica, qua erat vestitus. Istud inducitur hic ad probationē præcedētis dicti, scilicet, quod diligebat Ionathas Dauid sicut animam suam, & manifestatur in opere, quia mox exiit se vestibus suis, & dedit eas Dauid. Tunica, de qua hic dicitur, erat vestis superior Ionathæ, scilicet, clamys eius, vel pallium, quod patet, quia postea dicitur de reliquis vestimētis. Esset ergo tunica precior ceteris, quia erat vestis superior, & de ea fit mentio specialiter. Et dedit eam Dauid, & reliqua vestimenta sua. Hoc faciebat ad monstrādum amorem: vnde nō solum vestem superiorem ei contulit, sed etiam omnia alia vestimenta, ita vt nudus omninō maneret tunc Ionathas, sed induit se vestimētis alijs, quia cum esset filius Regis, faciliē erat sibi habere multa de his. Vsq; ad gladium, & arcum suum, & vsq; ad baltheum, id est, etiam dedit sibi Gladium, & Baltheum, & Arcū. Vocatur hic gladius Ionathæ Entis suus, quo utebatur ad bellum. Arcus erat, quem ipse familiariter habebat vtens arte sagittaria. Baltheus erat cingulum Ionathæ, & non est Baltheus absolute cingulum, sed solum cingulum militare, & significat quandam dignitatem. Dauid autē iam factus fuerat miles, cū pugnauisset contra Goliath, idē ad representandum dignitatem militare datum est sibi cingulum.

Ionathas in signum maximi amoris dedit Dauid omnia vestimenta, quibus indutus erat.

Q V A S T. X.

F **Q**UÆRET aliquis, Quare Ionathas dedit Dauid vestes suas: Respondendum est, quod littera hoc innuit factū esse propter amorem nimium: vnde cum sup. dixisset, quod Ionathas diligebat Dauid quasi animam suam, subditur: nam spoliavit se Ionathas tunica, qua erat vestitus, & dedit eā Dauid, & reliqua vestimenta sua. Sed tunc dicitur, quare magis dedit vestimenta, quā aliquid aliud. Respondendum est, qd Ionathas, eo quod maximè diligebat Dauid, voluit ei dare aliquod donum in signum amoris, potissimè quod maneret apud amicum, vt per illud donum esset continua memoria alterius amici. Visum est autē Ionathæ, quod nullum erat conuenientius donum pro tunc, quā vestimenta & arma: idē, quāquam Ionathas potuisset dare Dauid pecuniam magnā, vel aliquid aliud, quod esset maioris precij, quā vestimenta & arma, dedit tamen ista, quia magis conueniebant, & erant ista conuenientia in duobus. Primo, ex parte Ionathæ. Secundo, ex parte Dauid. Ex parte Ionathæ ista nimis conueniebāt, quia Ionathas tūc non dabat donum aliquod Dauid, vt eum ditaret, sed vt ei affectionem nimiam demonstraret. Nihil autem erat, per quod tantum posset indicari affectio Ionathæ ad Dauid, quantum dando ei vestes suas omnes: nam ille, qui intensè amat, iam non est sui iuris, quia se totum posuit in amato; cum anima verius sit vbi amat, quā vbi animat iuxta Dionys. li. de diuinis nominib. Et quia Ionathas nimis intensè diligens, se totum posuerat in Dauid, voluit ei hoc indicare, quod non potuit esse conuenientius, quā dando ei omnia illa, quæ erant sibi immediata: nihil autem erat immediatius sibi, quā vestes. Dare ergo omnes has illi, erat quasi seipsum totum dare, idē conuenientius data sunt vestes ad significandum amorem, quā aliquid aliud. Et hoc potissimè, quia non solū fuit data vestis superior, sed omnes vestes vsq; ad carnē. Secundo fuit hoc cōuenientius, quā aliq. alterum donum

A donum ex parte David: nam illud quisque desiderat, & illud maximum bonum esse aestimat, quo maxime indiget: unde infirmi salutem maximum bonum dicunt, pauperes autem diuitias: & qui sibi ignorantiae conscij sunt, eos qui supra se aliquid magnum dicunt, tanquam aliquid diuinum admirantur, ut ait Aristot. i. Ethic. sed David nullo tunc magis egebat, quam vestibus, quando Ionathas ei illas contulit, ideo conuenientissimum munus fuit dari vestes. Patet hoc, quia David venerat in habitu pastoralis, portans peram & baculum, & fundam: alia quoque vestes essent rudes, id est, de panno grosso, & parui valoris: hoc autem inhonestum erat in David, cum assumptus fuisset ad magnum honorem & familiaritatem Regis, ideo non decuit, ut amplius illis vestibus vteretur, quod considerans Ionathas illico prouidit inopia amici sui, exuens se omnibus vestibus, & conferens eas illi. Nec passus est expectare quousque fierent alia vestes nouae pro David: tum ut maiorem affectionem indicaret dando ei vestes, quibus ipse tegebatur, tum saltem, nec per modicum tempus maneret David in priori habitu.

Quare Ionathas dedit Arcum, & Baltheum.

Q V A E T. XI.

B **Q**UARETVR vterius, Quare Ionathas dedit David Arcum, & Baltheum: quia ista, non erant ad supplendam necessitatem eius, sicut fuit de vestibus. Etiam non erant necessaria ad iudicandum magnitudinem amoris sui, quia iam sufficienter iudicauerat conferendo vestes. Respondendum est, quod in istis est controuersia propter istam dictionem vsque: quae potest teneri inclusiue vel exclusiue. Aliqui exponunt hoc exclusiue, sc. quod dedit omnes vestes vsque ad gladium, arcum, & baltheum, id est, & non dedit gladium, nec arcum, nec baltheum. Et hoc, quia non poterat his honeste carere. Alio modo exponitur vsque inclusiue, sc. quod dedit omnes vestes vsque ad gladium, arcum & baltheum, id est, etiam dedit ista. Et iste modus exponendi est communis, & nos, cum loquimur similia, communiter intelligimus vsque inclusiue. Hic autem sic accipitur, nec est aliquid dubium, quod teneatur inclusiue vel exclusiue: quia quaecunque aliqua sunt subordinata, vel pertinent ad idem genus, potest teneri vsque inclusiue vel exclusiue: velut si aliquis diceret, iste dedit illi omnes vestes vsque ad interulam: potest ibi dubitari, an teneatur vsque inclusiue vel exclusiue. Et hoc, quia vestes sunt subordinatae, & pertinent ad idem genus, sc. omnes sunt ad induendum, ideo cum dicitur vsque ad interulam, ratio dubitandi est, An interula quoque data sit, vel in ea fuerit terminus donationis exclusiue. Quando tamen aliqua pertinent ad diuersum genus, & non habent inter se aliquam coordinationem, semper vsque tenetur inclusiue, addendo aliquid, ut si dicatur: iste dedit illi omnes vestes suas vsque ad Equum, & vsq; ad libros, intelligitur, quod dedit vestes, & etiam Equum & libros. Ratio diuersitatis est, quia ista dictio, vsque, debet boni ad aliquid significandum. Cum ergo ponitur in rebus eiusdem generis, vel habetibus inter se ordinem, siue ponatur inclusiue, siue exclusiue, aliquid operatur. Si autem in rebus diuersorum generum poneretur vsque exclusiue, esset omnino superflua, ideo oportet, quod ponatur inclusiue, cum proprie ponitur. Apparet hoc, quia si solum diceretur, iste dedit illi omnes vestes: simpliciter intelligeretur de omnibus, cum tamen dicitur, quod dedit omnes vestes vsque ad interulam, potest poni ibi, vsque, ad excipiendum aliquid de ista vniuersitate: si autem ponatur inclusiue, etiam tollitur dubium: quia quamquam interula esset vestis, quia tamen est vltima & parui valoris, & quae non consuevit dari, putaret aliquis eam non fuisse datam, ideo ad significandum, quod fuerit data, ponitur vsque inclusiue. Siue ergo inclusiue, siue exclusiue ponatur in rebus coordinatis, non est superflua: si tamen in rebus non coordinatis, nec pertinentibus ad idem genus poneretur vsque exclusiue, esset superflua, quia aliquis dicat: iste dedit illi omnes vestes suas, de vestibus solum intelligitur. Et non est dubium aliquod, an libri, vel equus intelligantur per hoc. Si autem dicatur, iste donauit illi omnes vestes suas vsq; ad equum & libros, si teneatur vsq; pro praeter exclusiue, non operatur aliquid, quia nihil magis significat, quam cum dica-

tur: iste donauit illi omnes vestes. Si autem ponatur inclusiue stat additiue, & tunc multum operatur, ut si dicatur: iste donauit omnes vestes vsque ad equum, & libros, id est, etiam donauit equum, & libros, significatur aliquid plusquam si diceretur, iste donauit illi omnes vestes. Item non potest stare vsq; exclusiue, vel exceptiue in rebus diuersorum generum, vel non coordinatis, quia exceptiua semper excipit quod pertinet ad idem genus, ut cum dicitur, omnis homo praeter Socratem currit: Socrates. n. ad homines pertinet, & ob hoc dicitur, quod exceptiua excipit partem a toto: si tamen poneretur exceptiua in rebus diuersorum generum, non posset excipi pars a toto: Omnis homo, praeter Asinum, currit. Et, si sic ponatur, est impropria. Si ergo vsque ponatur exceptiue vel exclusiue secundum modum loquendi iuristarum, necesse est, quod ponatur in rebus eiusdem generis, vel coordinatis. Si autem ponatur in rebus diuersorum generum, necesse est teneri inclusiue vel additiue. Sic etiam erat hic, quia vestes & arma sunt diuersorum generum, & non sunt inter se coordinata: ideo cum dicitur, quod Ionathas dedit David omnes vestes suas vsq; ad gladium & arcum, necesse est, quod vsque, teneatur inclusiue, vel additiue, sc. quod etiam dederit arcum & gladium. Hoc autem supposito, stat dubium, sc. Quare Ionathas dedit David gladium, arcum, & Baltheum, cum non indigeret eis sicut vestibus? Respondendum est, quod hoc potuit fieri propter duo, sicut supra dicebatur de vestibus, sc. ad subueniendum inopiae David, & ad indicandum affectionem Ionathae. De primo dicendum, quod, quamquam David non egeret aequaliter Arcu, Gladio & Baltheo, tamen indigebat eis aequaliter: egebat enim baltheo, quia iam erat miles per hoc, quod pugnaverat contra Goliath: milites autem accingebantur baltheis ad ostendendum dignitatem militarem: ideo David egebat baltheo. Arcu quoque & gladio egebat: quia nulla habebat arma, cum solum venisset in castra portans baculum, & fundam: ad statum tamen militarem armis egebat. Sed adhuc magis stat secunda ratio, sc. quod ista data fuerint ad indicandam affectionem Ionathae erga David: nam sicut vestes dedit, non quia illae essent valde magni valoris, sed quia erant sibi coniunctae: ita Gladium, Arcum, & Baltheum dedit, quia ista erant sibi nimis familiaria. Et ob hoc, quamquam Ionathas haberet alia genera armaturae, non tamen dedit David nisi ista, quia erant familiaria nrmis. De Baltheo patet, quia in illo significabatur dignitas militaris Ionathae, & eo semper accinctus erat: dans ergo illum David videtur quasi dedisse ei dignitatem suam militarem, ut illa iam esset in David: Gladium quoque dedit, quia cum sit armatura levis & communis, vtebatur eo semper Ionathas. Et ob hoc erat sibi familiarior, quam alia arma. De Arcu autem adhuc specialius erat, quia nullum genus armaturae erat, ad quod magis afficeretur Ionathas, quam ad illud: nam exercebat se nimis Ionathas in arte sagittaria, & erat in ea expertus, atque habebat semper secum arcum, sicut Saul afficiebatur nimis ad lanceam, & habebat eam semper secum. Unde quando Ionathas voluit dare David signum, & loqui ad David secreta, ut recederet a facie Saulis, dixit ei: Sedebis iuxta lapidem, & ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciam quasi exercens me ad signum, ut patet inf. cap. 20. Ex quo innuitur, quod ipse assuetus erat ad exercendum se in arte sagittaria. Unde quia in hac erat valde excellens, laudauit eum David in planctu, quem fecit pro morte eius, & Saulis de arte sagittaria, ut patet inf. 2. li. c. 1. sc. Sagitta Ionathae nunquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. Habebat ergo nimis familiarem sibi Arcum: & cum illum dedisset David, designabatur in hoc magnus amor. Apparet ergo, quod ista tria, sc. Gladius, Arcus, & Baltheus conuenienter fuerint data David a Ionatha ad designandum amorem. Egrediebatur quoque David ad omnia quaecunque misisset eum Saul. In hoc significatur magna familiaritas, quam habebat Saul ad David: nam priusquam foeminae cecinissent coram eo, percussit Saul mille, & David decem millia, erat nimis acceptus David Sauli, & mittebat eum ad omnia opera quaecunque secretum agere debuisset, atque confidebat ei res magnas. Postquam vero audiuit verba haec, non potuit eum aspicere rectis oculis, sed conabatur eum occidere, ut patet inf. Et prudenter se agebat, id est, de omnibus negotijs erat prudens ad procurandum illa. Et ob hoc erat nimis diligendus, quia esse prudentem est vna pars, & quasi medietas totius esse, & boni humani.

A Sed postea hoc verum est David in scandalum: nam licet a principio diligebat eum Saul, quia prudens erat, ita postea cepit abominari illum, & fugere propter prudentiam, ut patet infra in littera. Scivit itaque Saul, quod David prudens esset nimis, & cepit cauere eum. *Posuitq. eum Saul super viros belli.* Hoc fuit antequam haberet eum exolum: nam postea amouit eum a se, ut patet infra. Fuit autem positus super viros belli, quia cum cognitum esset, eum esse virum nimis animosum, sicut patuit in bello contra Goliath, & esse valde prudentem ad habendum se cautè in omnibus negocijs, commissà est sibi cura belli, quia ista duo faciunt ducem esse perfectum. Sciendum tamen, quod quāquam esset positus super viros belli, non cessabat à familiaritate Saulis, quia nondū habebat eum exolum: postea autem cepit illum abominari, constituit in magna dignitate, sc. quia fecit eum tribunum super mille viros: amouit tamen illum a se, ut patet infra. nunc autem simul erat in familiaritate Regis, & in principatu. *Et acceptus erat in oculis vniuersi populi,* sc. omnes de populo diligebant eum nimis, & hoc quia ipse liberauerat Israël de manu Philisthinorum occidendo Goliath. Rursus, quia cum ipse esset principatu viro- rum belli, omnes res prosperè gerebat, & quāquam haberet honorem & potestatem, nemini tamen erat iniurius vel onerosus, sed omnes eum quadam benitate & māsuetudine tractabant: hoc autem maximè fauorem comparant viro in potestate cōstituto: vnde nemo erat in populo, qui eum odiosum haberet. *Maximè in conspectu famulorum Saul,* sc. q. quāquam esset in conspectu omnium de populo acceptus, magis tamen erat in conspectu famulorum Saulis. Vocantur autem famuli Saulis illi, qui ei specialiter seruebant in domo sua, & manebant coram eo. Nam generaliter accipiendo, omnes erant famuli Saulis, quorū erant in Israël, sed hoc accipitur specialiter, & erat corā istis David magis acceptus, quā coram populo, eo quod probitas eius magis erat istis manifesta, quā populo: assiduitas enim cōmunicandi virum nobis ostendit, siue bonus, siue nequam fuerit. Quod si bonus fuerit, abundantius hoc patebit eis, cum quibus semper communicat, quā illis cum quibus raro. Ex quo sequitur eum diligibiliorē esse consocijs suis, quā ad extraneos: ē cōtrario autem, si nequam fuerit. Sic quippe fuit de David, quia in omni operatione sua abundanter patebat illius virtus, & quia magis assidue conuersabatur ad famulos Saulis, quā ad alios de populo, manifestior erat eis probitas illius, quā popularibus, & cōsequenter ab eis magis diligebatur.

Quomodo David positus est à Saule super viros belli, cum Abner esset Princeps.

Q V A E S T. XII.

C **Q** V A E R E T U R quomodo Saul posuit David super viros belli, quia Abner erat princeps militiae Saulis, ut patet sup. c. 14. & precedenti ca. dicitur: Ait Saul ad Abner principē militiae: quomodo ergo priuaretur Abner dignitate sua, quā a principio regni Saulis habuerat, ut nunc David institueretur? Aliquis respondebit, quod Saul deposuit Abner de principatu militiae, eo quod vidit habiliorē esse ad hoc David, cum esset prudens animosus & iuuenis. Sed hoc non est satis rationabiliter dictum: quia Abner nihil mali meruerat, ut deponeretur, potissimè, quia erat sanguine cōiunctissimus Sauli, sc. quia erat patruelis eius, sc. filius patris, & cognatus in secūdo gradu, ut patet supra c. 14. Item patet, quod non amouit eum a principatu: nam etiam in morte Saulis Abner erat princeps exercitus: & ipse constituit Isboseth filium Saulis Regem, ut patet infra 2. lib. cap. 2. Etiam quando fugiebat David à facie Saulis, Abner erat princeps militiae Saulis, ut patet infra c. 26. ergo videtur, quod non fuit amotus Abner, ut subrogaretur David. Sed aliquis respondebit, quod Abner fuit priuatus principatu militiae, quando David erat acceptus Sauli, & fuit in illum constitutus David: postquam tamen fugit David à facie Saulis, restitutus est Abner in gradum pristinum principatus militiae. Sed dicendum, q. hoc non stat: nam etiam tempore, quo David erat acceptus Sauli, erat Abner princeps militiae, ut patet inf. 20. c. nam in die solemni, in quo sedere debebat David ad mēsam Regis cum Ionatha & alijs, dicitur, quod sedit Abner cōiunctus Regi ex latere: si tamen

manisset in principatu suo, sed fuisset depositus propter David: sedes David debuisset esse propinquior regi, quā sedes Abner, sed falsum est: ergo adhuc manebat Abner in principatu militiae. Dicendum est igitur, quod Abner non fuit depositus de principatu suo propter David, fuit tamen David positus in alio principatu, quem non habebat Abner: nam erat Abner princeps militiae totius Israël: David autem non erat princeps totius militiae, sed viro- rum belli: erant enim semper aliqui viri separati in Israël ad opera bellica: nam Israelitae habebant hostes cōiunctos, sc. Philistinos, ideo oportebat eos superuacare bello, & ad hoc erant aliqui viri separati, qui ponebātur in extremitatib. Israël & Philisthinorum, & isti resistebant hostibus venientibus ad terram Israël, & ingrediebantur aliquando in terram hostiū: super hos autem constitutus fuit David, quia ipse erat cōueniens ad bellū, & non fuit priuatus Abner aliqua potestate, quā prius haberet. *Porro cum reuerteretur.* Hic ponitur secundum huius c. scil. inuidia secuta ex victoria David. Nam licet non inuideret Saul propter victoriam, quā habuit cōtra Goliath, immò ex nimis gauisus est, inuidit tamen in eo, quod cantabant mulieres de eo propter victoriam. *Porro cum reuerteretur, percussit Philistheo,* id est, quando reuertebatur post mortem Philisthai ad ferendū caput illius in Ierusalem, acciderunt ista quae dicuntur hic. *Et ferret caput eius in Ierusalem.* Fuit enim caput Philisthai portatum per multas vrbes Israël, & ad vltimum positum est in Ierusalem. Quare autem fuit ibi magis positum, quā in alio loco, declaratur precedenti cap. Sciendum autem, quod quando David portabat caput Goliath in Ierusalem, non ibat ipse solus, sed etiam ibat illuc Saul: nam immediatè dicitur, quod quando portabat David caput Philisthai, egressae sunt mulieres obuiam Sauli: & tunc ipse audiuit eas canentes, Saul percussit mille, & David 10. millia.

An immediatè post mortem Goliath portatum fuerit eius caput in Ierusalem.

Q V A E S T. XIII.

Q V A E R E T aliquis. An istud, quod dicitur de portatione capitis Philisthai in Ierusalē, fuerit immediatè post occisionem Goliath, vel intercederit aliquantū tempus. Respondendum, quod aliqui dicunt, quod non fuit immediatè, sed fuit satis tempus magnum mediū, sc. quod fuit tempore, quo pugnavit David contra Iebuseos, qui habitabant in Ierusalē, & tunc portauit eis illud caput videndum, ut timerent nimis. Et sic videtur dicere Nicolaus precedenti cap. Sed hoc non stat, quia, quādo David portauit caput Goliath in Ierusalem, ibat illuc etiam Saul, cum dicatur infra, quod cum iret David in Ierusalem, portans caput Philisthini, mulieres exierūt obuiam Sauli, sed quando David pugnavit contra Iebuseos, qui erant in Ierusalem, iam Saul mortuus fuerat, & regnabat David, ut patet inf. sequenti lib. c. 5. Ergo non portatum fuit tunc caput Philisthai illuc, sed ante hoc. Hoc autem dato, cum necesse sit illud fuisse portatum immediatè post occisionem Goliath, viuentē Saule, est dubium, an fuerit portatū immediatè post occisionem Goliath, vel fuerit aliquod tempus mediū. Videtur autem, quod fuerit immediatè, quia dicitur hic: *Porro cum reuerteretur David, percussit Philistheo,* & ferret caput illius in Ierusalem. Ergo videtur, quod immediatè, ut reuersus esset de occisione Goliath, iuit in Ierusalem ad portandū caput illius. In contrarium dicit aliquis, quod non fuerit immediatè: nam cum David portabat caput in Ierusalē, mulieres exeuntes de vrbus, canebāt, dicētes: Percussit Saul mille, David autem 10. millia. Et tunc fuit nimis exosus Sauli David, & non potuit amplius videre eum reātis oculis, sed cogitabat eum occidere, & tamen post mortem Goliath, aliquanto tempore fuit acceptus David Sauli, & cōstituit eum super viros belli: ergo videtur, quod nō fuerit immediatè post mortem Goliath. Respondendum est, quod David portauit caput Goliath in Ierusalem, ut ibi maneret, & portatum fuit etiam per alias vrbes, & tunc mulieres exeuntes, & canentes prouocauerunt odium Saulis ad David, non fuit tamen immediatè ista portatio post bellum habitum contra Philistinos, sed aliquanto tēpore quieuit Saul in domo sua, & illo tēpore erat David nimis acceptus ei: & de isto tēpore dicitur, q. Saul acce-

Inuidia Saulis contra David unde oritur.

Resp. Nic. refellitur.

F

A pit David, & non concessit ei, ut reuenteretur in domum patris sui: tunc etiam fuit, quod habetur supra, sc. quod egrediebatur David quocumque mittebat eum Saul, & in omnibus prudenter se agebat. Etiam tunc constitutus est Princeps super viros bellicosos: sed istud non fuit multum tempus. Cum autem Saul egressus esset, ut iret in Ierusalem, & cum eo David ad portandum caput Goliath, incurrit David odium Saulis, & iam non aspiciebat eum rectis oculis, ut patet infra. Cum autem dicitur, Cum reuenteretur David, percussio Philisthai, & ferret caput eius in Ierusalem, non est intelligendum, quod immediate, ut reuersus esset David de percussione Philisthai, ferret caput eius in Ierusalem, sed fuit post occisionem, licet aliquanto tempore post. *Egressæ sunt mulieres de vniuersis vrribus Israel. Istæ egrediebantur ad honorandum Saulem, incedentem per vrbes Israel. Et dicitur, quod egressæ sunt de omnibus vrribus, quia fortè ibat Saul per omnes vrbes Israel.*

An puella de omnibus vrribus egressa fuerunt obuiam Sauli, & David.

Q V A E S T. XIV.

Q V A E R E T aliquis, quomodo potuerit esse, quod mulieres de omnibus vrribus Israel egredierentur obuiam Sauli: Aliquis respondebit, quod dicitur de omnibus vrribus, id est, de aliquibus, quia mos scripturæ est dicere vniuersaliter, quando multa sunt, ideo cum nunc egressæ fuerint mulieres de multis vrribus obuiam Sauli, dicebatur, quod egressæ fuerant de omnibus. Sed dicendum est, quod istud, quod hic dicitur de mulieribus exeuntribus obuiam Sauli, fuit quando iuit in Hierusalem, ad portandum caput Philisthai. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod egressæ fuerint mulieres de omnibus vrribus Israel, id est, de omnibus illis, per quas Saul procedebat iturus in Ierusalem. Alio modo potest intelligi, quod de omnibus vrribus egressæ fuerint mulieres, scilicet, quia Saul ibat per omnes vrbes Israel, hoc autem esse potuit ad indicandum magnum gaudium, ex victoria habita contra Philisthinos, & ad ostendendum caput Philisthai per omnem terram Israel, ut ex eius magnitudine indicaretur magnitudo victoria: & hoc verisimile est: nam sic faciebant Philisthini, quando habebant aliquam excellentem victoriam de Israelitis. Nam cum occiderunt Saul, & filios eius, præciderunt caput Saulis, & spoliauerunt eum armis, & miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, ut annuncietur in templo idolorum, & in populis, ut patet infra cap. vltimo. Sic ergo existimandum est, quod factum fuerit hic, cum essent Israelitæ & Philisthini hostes, & vellent magnificare victorias, quas de se inuicem habebant. *Cantantes, chorosq. ducentes.* id est, istæ mulieres canebant coram Saule. Et hoc erat in choris, scilicet, quod non canebat qualibet per se, sed diuidebatur per choros: iste enim est modus canendi sceminarum. *In occursum Saul Regis.* id est, istæ sceminae exhibant in occursum Saulis ad honorandum eum, quia erat Rex: & non dicitur, quod exhibant in occursum David. Et tamen, cum cecinerunt, multo magis laudauerunt David in cantu suo, quam Saulem, ut patet immediate: unde ex hoc indignatus est nimis Saul. *In tympanis latitiæ & sistris,* id est, exhibant cum tympanis, & cum sistris. Istis instrumentis utebantur ad sollemnitatem in cantu, & ad concinendum: quia vox sola non videtur habere perfectam armoniam.

Tympana. Sistra.

Ponuntur autem hic duo instrumenta, sc. tympana, & sistra: tympana enim dicuntur esse instrumenta lignea concava, quæ pergameni contexta sunt: & percussa vocem reddunt, & dicuntur tympana à tinniendo: quia tinnitum reddunt. Sistra dicuntur esse instrumenta de ligno, quæ in circuitu rotulas quasdam de ferro volubiles habent, & cum illa mouentur, cōcutiuntur rotulæ ferri, & reddunt concordem armoniam. Vocantur autem sistra in Idiomate nostro, sonaias. Alij autem volunt, quod sistra dicantur esse duæ particule ferri concavae, quæ cum manibus teneantur, cōcutiuntur, & sonitum reddunt: & vocantur vulgariter terrenumellas, & istam expositionem tenet littera Chaldaica. Alij autem dicunt, quod sit quoddam instrumentum habens tres chordas: & hoc volunt ex deriuatione

Hebraica, quia ubi nos habemus sistra, Hebræi dicunt Selsifin: quod deriuatur de Selsiffa, & significat tria. Et præcinebant mulieres ludentes, id est, ludebant, & canebant. Ludere enim significat corizare, & manibus plaudere, & agere tripudia. Sic dicitur Exo. c. 32. sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, sc. ad ducendum choros, ut patet ibi. *Atque dicebant: Percussit Saul mille, & David decem millia.* Hoc dicebant ad honorem victoriae: nam quia tunc agebatur festiuitas victoriae, carmina facta sunt de victoria: sic enim quando Israelitæ transierunt mare rubrum, & Aegyptij perierunt: incæperunt canere Hebræi, dicentes: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est: equum, & ascensorem proiecit in mare. Exo. cap. 15. Ita hic de victoria fiebant carmina, sicut ibi de morte Aegyptiorum, & liberatione Israelitarum. Sciendum tamen, quod non dicitur, quod David occideret decem millia: quasi ipse tot occideret, quia non legitur occidisse nisi Goliath. Saul quoque non occidit mille, sed dicitur ista per cōparationem, quia totum bellum, quod fecerunt Israelitæ, persequendo Philisthinos, attribuitur Sauli, & totum bellum, quod factum est occisione Goliath, attribuitur David. Hoc autem dicebant esse decies æquiponderans: ideo dederunt David decem millia, Sauli autem mille. Et in hoc rationabiliter loquebantur: quia si David nō occidisset Goliath, Israelitæ non occidissent aliquem Philisthinum, nec Philisthini fugissent à facie Israel, sed potius Israelitæ fugerent à facie Philisthinorum, ideo non solum 10. millia virorum tradi debuerunt David, sed etiam totum bellum: sceminae tamen voluerunt aliquid tribuere Sauli, & dederunt ei mille viros. *Aratusq. est Saul nimis,* sc. quia audiuit verba mulierum canentium. Et verum est, quod illæ mulieres fuerunt insipientes: quia non debebant magis honorare David, quam regem, etiam si David hoc mereretur, ideo si voluisset eum nimis honorare, potuissent aliter canere, sc. attribuentes totam victoriam David, & nihil loquentes de Saule, & tunc fuisset maior honor David, & non fuisset aliquod dedecus Sauli, quia dedecus ex cōparatione apparuit, cum daretur aliquid de victoria Sauli, sed maior pars decuplo fuerit attributa David. *Et displicuit in oculis eius iste sermo,* scilicet, sermo mulierum canentium. Percussit Saul mille, &c. Displicebat autem, quia multum auferebatur de honore eius. In Regibus autem potissimum, quod est, honor est, quo ablato, principatus Regalis ad nihilum deductus est.

Quare sermo puellarum Israelitarum displicuit Sauli.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T aliquis, Quare displicebat hic Sauli de sermone isto, sc. An displicebat ex hoc, quod magis honorabatur David, quam ipse, vel propter aliquid aliud, quod sequebatur ex hac honoratione? Respondendum est, quod displicuit hoc Sauli propter duo. Primo, quia nimis fuerat dehonorus in hoc, quod David fuerat habitus, tanquā maior ipso. Secundo displicuit ei, quia ex hoc videbatur infirmari Regnum Saulis. De primo patet: nam rationabiliter poterat cōtristari Saul, quod aliquis in regno suo magis honoraretur, quam ipse: nec in hoc nimis peccauit, sed quia propter illud secutus est David, qui in hoc innocens erat, cum ipse non procurasset istam laudem, sed sceminae errauerant canendo sic: nec si hoc solum fuisset causa iracundiae Saulis, fuisset tam grauiter iratus: quia etiam si tunc nimis irasceretur, post paululū requiesceret furor, cum nō haberet aliquā causam, quotidie tamen magis incandesceret, ut patet inf. Sed dicendum est, quod aliud est principalius, scilicet, quia timuit Saul ex hoc priuari Regno, vel saltem, quod posterius sui priuarentur: nam ex verbis mulierum canentium collegit Saul magnitudinem affectionis totius populi erga David, cum etiam, præsentem Saule, ausa fuissent sceminae decuplo laudare David super Saulem. Credidit ergo Saul, quod cum esset tantus fauor populi erga David: posset David faciliter conciliare sibi animos omnium popularium ad hoc, quod eligerent eum in Regem, & deponerent Saulem. Hoc autem significauit Saul in verbis suis immediate, dicens: Dederunt David 10. millia, & mihi dederunt mille; quid ei superest, nisi solum Regnum? quasi dicat, cum totus populus tantum eū diligat, & etiam, me præsentem, eum

magis

A magis laudet, quam me: quid superest, nisi quod propter magnitudinem fauoris, det ei regnum? quasi dicat, nihil aliud superest. Vt ergo Saul euaderet istum timorem, scilicet, ne Dauid eligeretur in Regem à populo, intendebat eum occidere, sicut sequenti die conatus est occidere, vt patet infra. Etiam Saul timuit, quod cum Dauid videret tantum fauorem populi erga se, quod libenter eum facerent regem, conaretur occidere Saulem, vt regnaret post eum: & quia habebat ante hoc magnam familiaritatem Dauid cum Saule, & poterat eum sic facilius occidere: curauit Saul amouere à se Dauid, vt non daretur ei occasio faciendi malum, vt patet infra in littera, scilicet, Et timuit Saul Dauid, eo quod esset Dominus cum eo, & à se recessisset: amouit ergo eum Saul à se, & quanto Dauid habebant maiorem opportunitatem ad occidendū Saulem, & conciliandi sibi animos populi, vt regnaret, tanto magis timebat eum Saul, & quia Dauid erat prudens, & propter hoc poterat cautius, & facilius procurare, quod veller, timebat eum magis Saul, & tanto magis seruabat se ab eo. Quod patet infra in littera, scilicet, Vidit itaque Saul, quod Dauid esset nimis prudens, & cepit cauere eum. Item, postquam Michol filia Saulis data est in uxorem Dauid, & dilexit eum nimis, timuit eum magis ob hoc Saul: quia habebat iam maiorem opportunitatem nocendi ei: sic patet infra in littera, scilicet, Michol autem filia Saulis diligebat Dauid: Saul magis cepit timere eum. Item, Saul putauit, quod dato, quod non auferretur ei viuente Regnum, quod auferretur posteritati eius: & ob hoc, cum quæreretur eum ad occidendum, & Ionathas filius Saulis defenderet Dauid, dixit ad eum Saul: Omnibus diebus, quibus filius Isai vixerunt super terram, non stabiliaris tu, nec regnum tuum, id est nunquam erit regnum tuum firmum, dum ipse vixerit: & ob hoc volebat eum interficere, vnde subiunxit: Itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est, vt patet infra 20. cap. & ista causa totalis, quare persecutus fuit Saul Dauid semper quousque fugit de Regno Israël: nam putabat, eo viuente, regnum suum non esse securum. *Dixitq; Dederunt Dauid decem millia, & mihi dederunt mille*, quasi dicat, multum est auersus animus populi à me, & nimis est fauorabilis Dauid, cum ei dederint decem millia, & mihi mille. Sciendum autem, quod ista laetitiae, & cantus facti in honorem Dauid, innotuerunt Philistinis; vnde quando iuit Dauid ad Regem Achis in Geth, quæ est terra Philistinorum, dixerunt seruis Achis: Nunquid non est iste Dauid Rex terræ? Nonne hic est, cui cantabant per choros dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? infra capit. 21. etiam Principes Philistinorum dixerunt hoc Regi Achis, quando ducebat secum Dauid in bellum contra Israëlitas, scilicet, Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choros, dicentes percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis? infra cap. 29. *Quid ei superest, nisi solum regnum?* id est quid deficit sibi, nisi Regnum? quasi dicat, nihil. Et est sensus, quod cum populus tanto eum fauore diligeret, quia etiam, me presente, plus illum, quam me laudat, nihil deest de eis, quæ populus sibi dare potest, nisi quod det ei Regnum, quasi dicat, omnem alium honorem, quem ei dare poterat, iam dedit, cum ei plusquam mihi laudes tribuerit. Vel aliter, quid ei superest, nisi solum regnum? id est, Dauid iam habet omnia alia bona, cum honoratus fuerit plusquam Rex: nec deficit sibi ad cumulum omnium bonorum, nisi quod habeat regiam potestatem, quasi dicat, cum ergo ipse videat iam nihil sibi deficere, nisi regnum, laborabit, vt regnum habeat: & sicerit mihi hostis, insidiabiturque mihi, donec accipiat Regnum: & ob hoc cepit persequi eum ad mortem, vt patet immediate. *Non rectis ergo Saul aspicebat Dauid à die illa, & deinceps*, id est, in die illa, & in omnibus sequentibus Saul non aspicebat Dauid rectis oculis, sed cum occidisset est, auertebat oculos suos ab illo, & cum respiceret eum, intuebatur oculo furibundo. *Post diem autem alterum*. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet malitia Saulis in opere propalata: & diuiditur in duo, quia primò ponitur malitia eum inuadendo. Secundò filiam suam illi insidiosè promittendo ibi. *Dixit autem Saul*. Circa primum dicitur. *Post diem alterum inuasit spiritus Domini malus Saul*. Nondum enim sanatus fuerat Saul à morbo arrepticio, sed quamquam non inuaderet sæpe dæmon Saulem: inuadebat tamen interdum. Accidit autem, quod sequenti die, postquam mulieres cecinerant coram Saule, arripere eum dæmon, sicut solitus erat.

D Aliqui autem dicunt, quod sequenti die eum arripuit in peccatum peccati, scilicet, quia conceperat odium ferox contra Dauid, cum ipse innocens esset. Dicunt etiam, quod tunc eum grauius agitauit, quam prius torquere solebat. *Et prophetabat in medio domus sue*, id est erat Saul in domo sua, quando arripuit eum spiritus nequam: & prophetabat, scilicet loquendo verba illa, ad quæ dæmon eum impellebat, sicut facere solent alij arrepticii.

Quomodo Saul vexatus à demone prophetauit, & an aliquis potest prophetare per demones.

Q V A E S T. XVI.

Q VÆRET aliquis, Quomodo Saul prophetauit hic, quia nunc vexabatur à dæmone? Aliquis respondebit, quod non erat mirum, quod prophetaret Saul: quia iam alias prophetauerat, & post hoc etiam prophetauit. Quod prius prophetaret apparet, supra cap. 10. quia dixit Samuel Sauli: insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alterum: & postea sequitur eod. capitu. quod cum venisset Saul ad collem, exiit cuneus prophetarum obuius ei, & insiliet super eum spiritus Domini, & prophetauit in medio eorum. Post hoc etiam iterum prophetauit Saul, cum iuit ad quærendum Dauid coram Samuele, & ibi nudus prophetauit tota die, & nocte coram Samuele, vt seq. c. patet, non ergo stat: quia nunc non prophetaret.

E Sed dicendum est, quod hoc non stat: quia nunc non prophetauit eo modo, quo in duobus locis allegatis: nam ibi prophetabat, quia spiritus Domini, qui erat spiritus prophetiæ, insiliebat in eum, vt patet supra cap. 10. scilicet, Insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis. Etiam sequenti cap. dicitur, quod factus est super eum spiritus domini, & ambulabat ingreditens vsque dum veniret in Ramatha, & prophetabat. Nunc autem non insiliet in eum spiritus Domini, sed magis inuasit eum spiritus Domini malus, vt patet hic: ideo non prophetabat, sicut illis duabus vicibus. Item patet: quia in illis duabus vicibus dicitur, quod exiuit in prouerbum: Num Saul inter prophetas? vt patet supra capit. 10. & sequenti cap. in quo innuitur, quod illis duabus vicibus verè prophetauit: & spiritus Domini mouebat eum; ideo exiuit in prouerbum: Num Saul inter prophetas? In ista autem vice non exiuit in prouerbum: ideo videtur, quod non sit æstimata à populo verè prophetia, sicut in illis duabus vicibus, & hoc: quia nō mouebatur à spiritu Dei, sed à spiritu nequam ad dicendum hæc. Aliquis autem dicet, quod Saul prophetauit hic, & non fuit motus à spiritu Dei, sed à dæmone: erat tamen vera prophetia: quia multi etiam vocantur prophetæ idolorum, vt patet infra 3. libr. cap. 18. vbi Elias occidit quadringentos prophetas Baal, & inf. 4. li. c. 3. dixit Eliseus ad regē Israël: Vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ, scil. ad prophetas idolorum: quia isti erant prophetæ, quos habebant Reges Israël, prophetæ tamen idolorum non mouebantur, nisi à dæmone: ergo ita vocantur prophetæ, qui mouentur à dæmone, sicut qui mouentur à Deo: Saul autem nunc mouebatur à dæmone, vt patet hic: ergo poterat prophetare. Sed dicendum est, quod non stat: quia omnis vera prophetia à Deo est, & ab eo solum. Nam prophetia dicitur esse cognitio quædam de his, quæ nullo modo naturaliter cognosci possunt: ea tamen, quæ cognoscunt demones, non sunt supra omnem cognitionem naturalem, ideo quicquid ipsi hominibus reuelant, non poterit vocari prophetia, nisi Deus hoc reuelauerit: & etiam illud sit tale, quod aliter cognosci non possit, nisi Deo reuelante. Cum autem dicitur de prophetis idolorum, quod à dæmone mouebantur, & tamen erant prophetæ: dicendum, quod inter istos aliqui erant veri prophetæ, & aliqui non, sed fingeant se prophetare, cum nihil cognoscerent. De illis autem, qui erant veri prophetæ, dicendum, quod quamquam essent in cultu idolorum, tamen à Deo accipiebant reuelationem, & non mouebant eos demones ad aliquid dicendum. Nec obstat, quod isti colerent idola, quia Deus aliquando reuelabat veritates occultas cultoribus demonum: sic patet de Balaam, qui erat superstitiosus, scilicet atiolus, & vacans omni immundiciæ idolorum: atque nimis peccator: erat tamen verè Propheta, & prædixit multa futura, quæ scripsit Moyses: Num. cap. 24. & ibi dicitur, quod

A irruerat super eum spiritus Domini, quando prophetabat. Alij autem erant prophetae idolorum, qui fingebant se esse prophetas, & non erant, & isti interdum dicebant aliqua, quae sciebant consultu demonum: sed in hoc non erant prophetae, quamquam ista aliis hominibus essent incognita. De Saule autem dicendum est, quod ipse non poterat dici verè prophetare, quia à demone mouebatur, ut patet hic. Accipitur tamen prophetia largè: & hoc modo arrepticij dicuntur prophetare. Quod fit propter duo: Primò, quia prophetae veri, quantum ad ea, quae prophetant, non mouentur à seipsis, sed à solo Deo, ut patet secunda Petri cap. 2. scilicet, hoc primum intelligentes, quod omnis prophetiae scriptura propria interpretatione non fit: non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Ita illi, qui arrepticij sunt, non loquuntur à seipsis, sed à demone mouentur, ideo dicuntur prophetare. Secundò dicuntur prophetare: quia prophetia est reuelatio alicuius veritatis occulta, sed illi, qui arrepticij sunt, demone mouente eos, loquuntur aliqua occulta, ideo dicuntur prophetare. Hoc autem patet, quia quidam arrepticij sunt, qui, quando à demone arripiuntur, citharizant excellenter, & ante hoc nunquam nouerant citharizare, & cum demon eos deseruerit, nesciunt quicquam. Iam quoque uis est quaedam puella rusticana, quae nullas omnino literas nouerat, & cum à demone arriperetur, loquebatur secundum omnem puritatem idiomatici Hebraici: & hoc autem erat, non, quod puella loqueretur, sed quia demon mouebat linguam illius, & formabat verba Hebraica, quae à puella nullo modo intelligebantur: sicut cum asina Balaam locuta est, Angelo mouente linguam eius. Num. c. 22. manifestum est tamen, quod asina nihil intelligebat, nec ipsa erat, quae formabat verba. Quod autem demones loquantur hoc per linguam arrepticiorum, patet Matt. c. 8. cum dicitur de duobus habentibus demonia, quod clamauerunt, dicentes: Quid nobis, & tibi Iesv Fili Dei uenisti huc ante tempus torquere nos. Et, ut significaretur, quod non loquebantur arrepticij, sed ipsa demonia in corporibus eorum, subiunxit immediatè: Demones autem rogabant eum, dicentes: Si eiicis nos hinc: mitte nos in gregem porcorum. Simile habetur Marci c. 1. ubi dicitur, quod egrediebantur demonia clamantia: & ipse non linebat ea loqui, quoniam sciebant: isti autem demones, qui sunt in corporibus, consueuerunt interdum turpia loqui, quia spiritus immundi sunt: & cum aliqui astant eis, referunt illis turpitudines, quas fecerunt, vel alias nequitias: & hoc quando sunt demonia loquentia: aliquando autem demones sunt muti, & illi, qui patiuntur, nihil loquuntur. Sic dicitur de quodam demone, quem Christus eiicit, quod erat mutus, scilicet, Erat Iesvs eiiciens demonium, & illud erat mutum. Quando tamen loquuntur ista demonia, dicunt multa, quae occulta sunt hominibus: & ob hoc illi, qui vident demoniacos ista loquentes, dicunt eos prophetare, quia conditionem prophetarum habent, scilicet, quia reuelant occulta: & isti demones, qui introeunt in corpora, loquuntur per illa, vocantur ventriloqui, vel Phytone: & illi, qui habent eos, dicuntur diuinare: quia, dum ab eis exagitantur, secreta reuelant, de quibus interrogantur. Sic factum fuit in vrbe Neapoli, tempore, quo ibi erat Paulus: nam quaedam puella habebat spiritum Phytone, & diuinando, quando eam demon arripiebat, multum lucrabatur: nam cum arrepta foret, conueniebant ad eam omnes, qui habebant aliqua dubia, & respondebat eis: Paulus autem hoc videns, condoluit illi, & iussit demoni, quod exiret ab ea, ita ut iam non possit diuinare. Domini autem puellae videtes, quod perdiderant lucrum suum, fecerunt eum fustigari, & in carcerem mitti. De hoc dicitur Actuum 16. cap. scilicet, factum est autem euntibus nobis ad adorationem, puellam quandam habentem spiritum Phytone obuiare nobis, quae quaestum magnum praestabat Dominis suis diuinando. Simile autem fuit apud Gentiles in famosissimo, atque antiquissimo Templo Apollinis apud insulam Delphos: ibi enim in quodam Antro apud gentiles dicebatur esse Numen, & respondebatur ibi inquirentibus de omnibus dubiis. Erat autem modus, quod puella virgo erat sacerdos Apollinis, quae intrabat in antrum, & ibi cum à demone arriperetur, cadebat in terra, & expumabat: sicut nunc arrepticij faciunt: & tunc loquebatur per eam demon, quem Gentiles Apollinem Deum vocabant: & puella

nesciebat, quid loquebatur: & quando surrexisset à furore illo, nesciebat, an aliquid locuta fuisset. De hoc ponit Lucan. in 5. de bello plusquam ciuili in principio, ubi introducit quendam Romanum, inquirentem de aduètu illorum bellorum, cui responsum est sic.

*Effuges in gentes tanti discriminis expertis,
Bellorum Romane minas solusq; quietem.
Enboici vasta lateris, quale tenebris:*

Cetera suppressit, saucesq; obstruxit Apollo.

Quamquam Lucanus aliter sentit de virtute illa, quae respondebat in illo loco, sed de hoc nihil ad praesens. Sicut ergo illa puella dicebatur diuinare, vel prophetare, quia dicebat ea, quae homines ignorabant, quando arripiebat eam demon Apollonita Saul dicitur prophetasse in domo sua, quia, quando arripuit eum demon, loquebatur aliqua occulta aliis hominibus. *Dauid autem psallebat manu sua*, id est, cum arreptus fuit hac vice Saul à demone, vocatus fuit Dauid, ut veniret ad Saulem: nam venit ad hoc solum, ut quando arriperetur à demone, psalleret coram eo, & leuius haberet, ut patet supra capitu. 16. nunc ergo cum videret arripi Saulem à demone, incepit psallere, ut leuius haberet, & recederet dæmō. *Sicut per singulos dies*, id est Dauid psallebat nunc coram Saule, sicut solitus erat facere per singulos dies; quod dupliciter intelligitur: Vno modo, quod faciebat hoc per singulos dies, id est in singulis diebus, quibus arripiebat Saul à demone. Aliter, quod faciebat per singulos dies, id est quolibet die solitus erat dauid psallere coram Saule: & hoc, quia fortè Saul delectabatur in armonia, quam faciebat Dauid, ideo volebat, quod quotidie psalleret coram eo: est enim musica delectabilis, & potissime post cibum, sic dicitur Ecclesiast. cap. 49. Memoria Iosue in compositione odoris facta est opus pigmentarij, & quasi mel indulcorabitur, & sicut musica in conuiuio vini. Ergo post cibos musica delectabilis est, & sic Saul volebat delectari: Et isto modo dicitur, quod cum psalleret Dauid coram Saule, accidit, quod arriperetur à demone, & tunc etiam continuauit cantum: quia prius canebat ad delectationem, nunc autem incepit canere ad remedium. *Tenebatq; Saul lanceam*, id est tenebat eam in manu sua, quando à demone arreptus est, & misit eam, ut percuteret Dauid.

Saul tenebat lanceam tanquam Regni insignium.

Q V A E S T. XVII.

Q V A E R E T aliquis. Quomodo Saul tunc tenebat lanceam, quia in quiete erat, & non erat aggressurus aliquod opus belli? Aliquis respondebit, quod lancea erat ibi apud Saulem, & accidit, quod, quando vexabatur à demone, arriperet eam ad percutiendum Dauid. Sed dicendum, quod non stat: quia littera dicit, quod Saul tenebat lanceam, ergo in manu tenebat, & antequam arriperetur à demone, tenebat eam. Dicendum est ergo, quod Saul habebat lanceam tanquam regni insignium: nam sicut nunc coram regibus Ensis defertur in insignum regalis dignitatis, ita tunc habebat Saul lanceam: ideo eam semper tenebat in manu, vel saltem habebat apud se, ubi cumque esset etiam si dormiret, vel si esset in conuiuio: nunc autem erat in quiete in domo sua, tamen lanceam habebat in manu. Et iterum sequenti capitu. dicitur, quod sedebat Saul in domo sua, & tenebat lanceam, porro Dauid psallebat manu sua, nisi quod est Saul configere Dauid lancea, cum pariete: ergo non tantum semel eam habebat, sed etiam solitus erat habere. Quod autem haberet apud se lanceam, quando sedebat ad mensam, apparet infra cap. 20. quia ibi dicitur, quod sedebat ad mensam, & cum quareret de Dauid; & Ionathas respondisset pro eo, arripuit lanceam, ut percuteret Ionathā. Item, quod haberet eam apud se, quando dormiebat, apparet infra c. 26. nam cum esset Saul in tentorio suo, habebat istam fixam in terra ad caput suum: & Dauid descendit cum alio viro, & accepit eam: ergo omni tempore solitus erat Saul habere lanceam in manu, aut saltem apud se, & hoc propter dignitatem regni, vel fortè, quia nimis afficiebatur ad lanceam, & pugna sua erat in clypeo, & lancea. Vnde sicut supra diximus de Ionatha, quod afficiebatur ad arcum, & multum se exercebat in eo, & scriptura laudat eum, tanquam excellentem sagittatorem, ita fuit de Saule, quod afficiebatur ad clypeum, & lanceam,

Arrepticij quare dicuntur prophetare cum nō sint.

Demoni loquuntur lingua arrepticiorum.

De templo Apollinis.

A ceam, & exercebatur in eis: & in scriptura laudat tanquam excellens in hoc genere pugnae. De hoc inf. 2. li. c. 1. scilicet, Clypeus Saul quali non esset vinctus oleo: à sanguine interfectorum, ab adipe fortium: sagitta Ionathæ nunquam abiit retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. *Et emisit eam*, scilicet hastam de manu ad percutiendum Dauid. *Putans quod confingere posset Dauid cum pariete*, id est, non misit lanceam à manu à casu, vel præter intentionem, sed ad occidendum Dauid: volebat enim eum figere cum pariete, ideo fortiter misit lanceam, ut posset eum perforare, & insuper aliquid parietis. In quo sciendum est, quod quamquam Saul arreptus esset à demone, non penitus caruerat iudicio: sed solum torquebatur nimis: & etiam dato, quod demon cogeret eum prophetare, id est, dicere aliqua, quæ ipse non intendebat dicere, ut patet supra: tamen manebat ei iudicium, & intendebat, atque volebat: unde potuit habere intentionem configendi Dauid cum pariete.

Quare Saul ante hunc diem non quesivit interficere Dauid.

Q V A E S T. XVIII.

B **Q**UÆRET aliquis, Cum in diebus præcedentibus, & etiam in eodem die, antequam arriperetur Saul à demone, potuisset mittere lanceam ad configendum Dauid, sicut nunc misit, quare non fecit? Aliquis respondebit, quod Saul hoc fecisset, tamen nunquam habuit opportunitatem, scilicet, quia non erat coram eo Dauid: nunc autem erat coram eo psallens, & fortè posset induci verisimilitudo, scilicet, quia Dauid timeret Saulen, ideo ante hoc non comparuisset coram eo: nunc autem, qui vidit eum à demone arreptum, ut leniretur morbus eius, astitit psallens in Cithara, sicut solitus erat: ideo habuit tunc opportunitatem mittendi lanceam, & prius non. Sed hoc non stat, quia ante hoc Dauid stabat singulis diebus coram Saule, & psallebat in Cithara, ut patet supra. scilicet, Dauid autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies, & in omnibus aliis diebus potuisset mittere lanceam ad eum, si voluisset. Sed aliquis respondebit, quod non intelligitur illud, quod quodlibet die esset Dauid coram Saule, psallens in Cithara, sed dicitur: per singulos dies, id est per dies singulos, in quibus vexabatur à demone, & sic non importatur ex hoc, quod quodlibet die præcedentium sterisset Dauid coram Saule ad hoc, quod posset eum ad lanceam mittere. Sed adhuc dicendum, quod quamquam sic exponatur, non stat: nam Dauid erat ante hoc nimis familiaris Sauli, & mansit ista familiaritas quousque Saul misit lanceam ad Dauid, ut patet infra. nam dicitur: Amouit ergo eum à se Saul, & fecit tribunum super mille viros, ergo videtur, quod ante hoc valde erat coniunctus Sauli familiaritate, & assiduitate manendi, & sic potuisset quocumque die eum percutere. Item die illa, qua Saul cepit indignari nimis Dauid propter cantum mulierum, Dauid erat præsens, scilicet, quia tunc ferebat caput Philisthæi in Ierusalem, ut patet supra. & Saul ibat tunc per omnes ciuitates Israel, Dauid ferente coram eo caput Goliath: ergo potuisset eadem die eum percutere. Item apparet, quia ante hoc confusus esset Dauid stare coram Saule post indignationem, quam conceperat de eo Saul, ut patet supra, non rectis ergo oculis Saul inspiciebat Dauid à die illa, & deinceps: ergo multoties videbat eum post diem illam, alioquin non diceretur, quod respiciebat eum oculis non rectis, quia, si nunquam esset, coram eo non respiceretur ab eo oculis rectis, vel turbatis, ergo habebat omnibus illis diebus opportunitatem percutiendi Dauid, si voluisset. Sed dicendum est, quod noluit aliis diebus percutere, & nunc volebat, quia Saul non habebat aliquam causam occidendi Dauid, ideo nolebat occidere, quasi palam, vel ab intentione: & quia si emisisset lanceam ad percutiendum eum aliis diebus, quando erat sanæ mentis, videretur hoc agere iniquè, ideo quando nunc erat à demone arreptus, & putaretur ab omnibus insanire, emisit lanceam ad Dauid, ut dato, quod occidisset eum, non putaretur ab intentione egisse, sed propter insaniam, & nesciens quid ageret: & sic consequeretur intentum, & non argueretur criminis, & quia postquam Saul incepit indignari Dauid, nunquam fuerat arreptus à demone, nisi nunc: emisit nunc nouiter lanceam ad

D eum: postea autem, cum cessauit demon vexare eum, simulauit se penitere, fingens nescire, quid egisset. *Et declinauit Dauid à facie eius secundo*, id est recessit tunc Dauid à Saule: & istud fuit in secunda vice, qua declinauit ab eo: iam enim bis recesserat Dauid à Saule, scilicet prima vice, quando erat cum eo ante pugnam contra Philisthæos, & concessit ei Saul, quod rediret in domum patris sui, ut patet præcedenti cap. Nunc autem secundo recessit ab eo: timuit enim Dauid, quod vellet eum occidere Saul, cum vidisset lanceam ad se missam, ideo fugit: sed non fugit sic ista vice, sicut prima, quia primò recesserat à Saule de licetia eius, & non propter aliquod odium, nunc autem recessit, mortem timens.

Dauid rationabiliter fugit à facie Saul post emissam lanceam.

Q V A E S T. XIX.

E **Q**UÆRET aliquis. Quare Dauid recessit à Saule propter lanceam ad se missam: nam cum non fuerit percussus, non debuit hoc esse sibi causa timendi, quia credere debuit, quod Saul non faciebat hoc ab intentione, ut percuteret eum, vel aliquem alterum, sed furor, & alienatio mentis eum inducebant ad hoc: nam propter istud Saul expectauerat tempus, quando arriperetur, ut putaretur facere cum furore: omnes ergo videntes crederent Saulem non egisse ab intentione. Respondendum est, quod Dauid fugit à facie Saulis, quia timuit mortem: non quidem propter lanceam iam missam, quia illa casu vulnere transierat, sed quia putabat, quod lancea illa missa fuerat ab intentione: ideo licet nunc caruisset effectu, tamen immediatè Saul iuberet eum occidi: declinauit ergo ab eo. Sed aliquis dicet, quod non habebat Dauid aliquid, quod eum impelleret ad suspicandum, quod Saul vellet eum occidere: ideo non debebat fugere. Respondendum est, quod quamquam Dauid non videret aliquam causam manifestam, quare eum vellet occidere Saul, quia tamen vidit lanceam ad se missam, quod signum magnum erat mali, cepit cogitare, an propter aliquid occultum Saul concepit liuorem contra se. In dubio ergo voluit vitæ suæ providere fugiendo. Aliter potest dici, quod quamquam Dauid non videret aliquam causam, propter quam timere deberet, & suspicaturus erat lanceam fuisse missam propter insaniam, & non ab intentione, tamen Deus infixit cordi eius stimulos, ut timeret: Deus enim dirigebat Dauid, volens eum esse incolumem: & quia Saul pro tunc intendebat eum occidere, & occidisset, si mansisset apud eum, Deus posuit ei in corde, ut timeret, & fugeret. Aliter, & melius dici potest, quod Dauid iam viderat aliqua signa indignationis Saulis contra eum, ideo, quando nunc missa est lancea, credidit nequitiam Saulis esse consummatam, scilicet volendo occidere eum, ideo declinauit mortem non dubiam. Signa autem indignationis, quæ viderat Dauid, erant, quia non respiciebat eum Saul oculis rectis à die, qua mulieres cantauerant: percussit Saul mille, &c. ut patet supra, & cum ante hoc Saul nimis familiariter, & benignè tractauit Dauid, credidit eum concepisse indignationem, & fugit, timens mortem. *Et timuit Saul Dauid*, id est postquam recessit Dauid à Saule, incepit Saul timere eum: ante hoc enim timebat eum, scilicet à die illa, qua mulieres cantauerunt, percussit Saul, &c. quia putabat, quod acciperet regnum, fretus favore populi: nunc autem magis timuit. Causa verò timoris fuit, quia ante hoc nondum se Saul ostenderat hostem Dauid: nunc verò lancea missa, erat manifestus hostis: ideo putabat, quod Dauid nunc conaretur ad occidendum eum: & ad suggerendum populo, ut ipsum regem facerent, & hoc rationabile erat, si Dauid voluisset retribuere vicem Sauli pro iniquitate sua, sed non attendit ad hoc: voluit enim semper esse innoxius. Unde quamquam postea apertissimè Saul persequeretur Dauid, & cogeretur Dauid latere in montibus, tamen noluit eum occidere, ut patet infra c. 24. & 26. *Eo quod esset Dominus cum eo*, id est Saul timebat ipsum Dauid: quia erat Dominus cum Dauid, & dirigebat omnes actus illius, & ob hoc iuste timebat Saul ipsum: nam ea, quæ à Deo diriguntur, oportet, quod consequantur finem suum, & quia Dauid dirigebatur à Deo, credebatur Saul quod præuale-ret contra eum, ideo timebat.

A

Quomodo Saul sciebat Deum esse cum Dauid.

Q V A E S T. XX.

QUÆRET aliquis. Quomodo Saul sciebat, quod erat Dominus cum Dauid? Respondendum est, quod modus iudicii hominum est, & etiam ordo naturæ, quod quando aliquis effectus sit, si non habeat causam inferiorem potentem ipsum producere, reducat in causam supremam, scilicet in Deum: & ita est de operibus miraculosis, quod cum nos videamus nullam causam naturalem esse ad hoc potestatem, reducimus in Deum ista opera: & ob hoc ea miraculosa. Sic enim videbatur in Dauid, quod ipse faciebat quædam opera, quæ nullo modo posset facere virtute sua: sicut occidere virum, & leonem nudis manibus, & similia: ideo dicendum erat, quod Deus per eum ista faciebat. Item omnia negocia Dauid prosperabantur. Quando tamen aliquis prosperatur circa omnia, quæ incipit, & eo non cogente, res suæ quasi ex seipsis ad multum felicitatis perveniunt, arbitrantur homines illum à Deo dirigi, & quia videbat istud Saul in Dauid, credebatur eum à Deo dirigi. Expertus fuerat autem hoc: quia ad quæcunque mittebat eum, feliciter expediebat, & prosperabantur in manu eius omnia negocia. Ista autem sententia sacre scripturæ, scilicet, quod illi, qui in omnibus prosperantur, habeant Deum secum: sic dicitur immediate de Dauid, scilicet, in omnibus quoque Dauid viis suis prudenter agebat, & Dominus erat cum eo. Semper etiam ista sententia fuit apud omnes homines. Vnde Putiphar, qui eimerat Ioseph, & fecerat eum procuratorem domus suæ, credidit quod Dominus erat cum eo, quia dirigebantur omnia negocia per eum. de hoc Gen. c. 39. scilicet, fuitque Dominus cum Ioseph, & erat vir in cunctis prosperè agens, habitavitque in domo Domini sui, qui optimè noverat dominum esse cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manibus illius: sic ergo Saul sciebat Deum esse cum Dauid. *Et à se recessisset.* Istud potest dupliciter intelligi: vno modo, quod recessisset Dauid à se, id est à Saule. Secundo modo, quod recessisset Dominus à Saule. Primo modo est sensus, quod Saul timebat Dauid propter duo. Primo, quia Dominus erat cum eo, & dirigerentur omnia negocia illius. Secundo, quia recesserat Dauid à Saule, id est, quando erat Dauid cum Saule, non tantum timebat eum Saul, eo quod non manifestabatur hostis eius: nunc autem, quia recesserat, posset se manifestare, ut hostem: & habebat ad hoc rationabile motum, ideo timuit eum, quia recesserat. Exponendo in secundo sensu intelligitur, quod recesserat à Saule Deus: scilicet erat Dominus cum Dauid, & propter hoc timebat eum Saul, & insuper recesserat Dominus à se, id est à Saule, ideo habebat occasionem magis timendi. Est autem sensus, quod si Deus fuisset in Dauid, dum tamen non recessisset à Saule, non multum timebat eum Saul, quia cum Deus esset cum utroque, non praualeret vnus contra alterum, quia tamen erat cum Dauid, & recesserat totaliter à Saule, timebat eum nimis. Quod autem recessisset Deus à Saule, apparet super. c. 16. quia dicitur, quod directus est spiritus Domini in Dauid à die vñctionis suæ, & in reliquo, & recesserat spiritus Domini à Saule, & exagitabat eum spiritus nequam: hoc autem sentiebat Saul, quia prioribus temporibus sciebat se moveri à spiritu Dei, & nunquam vexauerat eum spiritus nequam: postea autem, ut vñctus fuit Dauid, nunquam sensit in se spiritum Domini, sed sæpe exagitabatur à spiritu nequam. Et iste sensus secundus est, quem tenet litera. *Amouit ergo eum Saul à se*, id est remouit à familiaritate, quam prius habebat erga eum: quia fortè prius assistebat ei semper, sicut ipse dixerat, super. cap. 16. scilicet, Stet Dauid in conspectu meo: inuenit enim gratiam in oculis meis. Tractabat etiam Saul cum eo negocia sua secreta, & mittebat eum ad expedienda illa, ut patet supra in litera: scilicet, egrediebatur quoque Dauid ad omnia, ad quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: nunc autem amotus fuit Dauid à tota ista familiaritate, & hoc quia timuit Saul, quod posset eum occidere, conuersans cum eo tam familiariter, ut ergo tolleretur causa, amouit eum à se. *Et fecit eum tribunum super mille viros*, id est fecit principem mille virorum. Ponitur hic vnus istorum ex superabundanti, quia tribunus significat determinatè principem mille virorum, interdum tamen sic scriptura superabundat: sicut cum dicitur, iste est cæcus

visus: suffecisset enim dici, quod esset cæcus: & ita hic suffecisset dici, quod fecit eum tribunum, nihil addendo.

D

Quomodo Saul amouit à se Dauid, tribunum constituens, cum iam recessisset.

Q V A E S T. XXI.

QUÆRET aliquis. Quomodo Saul potuit amouere à se Dauid, & constituere eum tribunum, cum ipse recessisset ab illo, ut patet supra. Respondendum est, quod Dauid fugit à Saule, quando misit ad eum lanceam, timens mortem, nec postea redire voluisset, sed persuasus fuit, ut rediret, quia Saul nihil mali ei inferri voluisset. Intelligendum est enim, quod cum Saul fecisset istud, quando à demone vexabatur, volebat innuere, quod fecisset à casu, vel per insaniam, & non tendens alicui nocere, cum verò liberatus est à demone, & videretur quasi redire in sanam mentem, finxit se nescire, an aliquid egisset, vel ignorare qualiter egisset: unde dixit, quod non erat timendum Dauid, quia non intenderat ipse nocere ei, nec cuiquam alteri, sed fecerat extra mentem positus: & fortè Ionathas, qui erat valde amicus Dauid, reuelauit ei, quod nihil mali esset, & fecit illum redire ad Saulem: iste enim indicabat ei, quando Saul moliretur aliquod malum contra eum, ut patet sequenti c. & infr. 20. & tunc Dauid rediit, & tunc amouit Saul Dauid à priori familiaritate, & constituit eum principem mille virorum.

E

Quare Saul constituit Dauid in magna dignitate, cum tamen non diligeret eum.

Q V A E S T. XXII.

QUÆRET aliquis. Quare non constituit Saul Dauid in magna dignitate: quia non diligebat eum sicut prius? Respondet Nicolaus, quod non fecit hoc, ut honoraret eum, sed ut egrediens ad belli pericula occideretur, sicut infra dicitur, sed Dominus conuertit hoc in bonum ipsius Dauid. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia dato, quod Saul veller, quod occideretur Dauid à Philisthinis, ut patet infra, scilicet, Saul reputabat dicens: non sit manus mea in eo, sed sit super eum manus Philisthinorum: & ob hoc desiderabat Saul, quod exponeret se Dauid magnis periculis: tamen iste principatus non est sibi datus, ut se exponeret bellis, quia non poterat esse maior occasio Dauid moriendi in bello, quam si haberet principatum, quem ante habebat: erat enim prius constitutus super viros belli, ut patet supra. Sed dicendum, quod iste principatus fuit datus Dauid propter duo. Primo ad colorandum factum præteritum. Secundo ad tegendum id, quod nunc Saul intendebat: prius enim Saul conatus fuerat percutere lancea Dauid, & quia fortè putaretur hoc fecisse ab intentione, si maneret in priori statu Dauid, voluit ei Saul indicare maiorem affectionem, & ob hoc contulit ei maiorem principatum, & honorem constituens illum tribunum super mille viros: & sic videretur, quod non fecerat Saul ab intentione id, quod factum erat de missione lanceæ, cum nunc magis honoraret Dauid, quam à principio. Secundo, & principaliter fecit Saul Dauid tribunum, ut non cognosceretur id, quod nunc faciebat: nam ipse timebat nimis Dauid, putans, quod per nimiam familiaritatem posset eum occidere aliqua die, ideo amouit eum à se. Et quia amoueri aliquem à dignitate sua, designat culpam in eo, vel odium in amouente, voluit hoc colorare Saul promouens eum ad maiorem dignitatem, ut sic non cognosceretur, quod amouebat eum à se ex odio, sed propter honorem maiorem, & ista fuit causa potissima. Rursus autem mouebat Saul id, quod intendebat, scilicet, quod periret Dauid in manibus Philisthinorum: nam sicut prius cum esset Dauid princeps virorum belli, habebat occasionem incidendi in manus Philisthinorum propter frequentia bella. Ita nunc, quia cum esset tribunus, id est princeps mille virorum, ibat sæpe ad bellum cum eis contra Philisthinos: solum autem differebat, quia nunc erat in maiori dignitate, quam prius. *Et ingrediebatur, & intrabat in conspectu populi.* Dupliciter potest intelligi: vno modo, quo egrediebatur, & intrabat, id est dirigebat populum, quantum ad omnia agibilia, quæ

F

signi-

A significantur per ingredi, & egredi: & isti duo actus conueniunt principi alicuius multitudinis, & per eos significantur omnes actus, quos habet princeps respectu subiectorum. Sic patet Num. capit. 27. Cum Moyses petiuit aliquem principem pro Israëlitis, dicens: Prouideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem: qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, & intrare ante illos, & educere illos, vel introducere. Et sic petiuit Moyses principem solum ad introducendum, & educendum populum, quasi per hoc intelligantur omnes actus directionis, quos habet princeps respectu subiectorum: ita ergo de dauid erat, quod ingrediebatur, & egrediebatur in conspectu populi, id est dirigebat populum sibi commissum, quantum ad omnia: & non solum mille viros, sed etiam alios Israëlitas, quia immediate dicitur infra, quod omnis Israël, & Iuda diligebat dauid: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. Secundo modo potest intelligi, quod ingrediebatur, & egrediebatur in conspectu populi, scilicet, ad bellum: ipse enim, quia erat dux belli, dirigebat viros suos ingrediendo in terram Philistinorum ad pugnandum, & egrediendo, ideo dicebatur in conspectu populi, id est coram toto populo, vel ante illum ingredi, & egredi: quia qui dirigit, oportet, quod præcedat. *In omnibus quoque Dauid viis suis prudenter agebat*, id est in omnibus operationibus suis erat prudens. Hoc intelligitur tam ad operationes bellicas, quam ad omnia alia negocia, quæ tractabat: & cum in his prudens esset, timebat eum Saul magis, quam alias timeret. *Et Dominus erat cum eo*, id est dirigebat omnem operationem suam: & hoc est Deum esse cum aliquo: nam non accipitur hic de Dauid, quod agebat prudenter, id est, quod solum regulabat se per prudentiam in operatione sua, sed quod eueniebant ei omnia, quæ desiderabat, regulando se per prudentiam. Multi enim sunt, qui regulant se prudentialiter in quolibet opere suo, & nunquam prosperantur, quia Deus distorquet operationes suas ad contrarios casus. Alij autem sunt, qui stultè agendo prosperantur, & bona eis eueniunt, & nesciunt quomodo, ut ait Aristot. 1. libr. de bona fortuna. Quod autem aliquis prudentialiter agendo semper in actibus suis prosperetur, non prouenit hoc à prudentia sola, sed magis à Deo dirigente, ideo cum dictum fuerit hic, quod Dauid prudenter agebat, subiungitur: & Dominus erat cum eo: ad significandum, quod non solum prosperabatur à prudentia, sed magis à Deo. *Vidit itaque Saul, quod prudens esset nimis*. id est cognouit Saul per omnes operationes Dauid, quod ipse prudenter se habebat. *Et cepit cauere eum*, id est incœpit se seruare ab eo, quasi dicat, propter hoc, quod vidit Saul esse Dauid nimis prudentem, obseruauit se ab eo magis, quam alter obseruaturus erat: timebat enim Saul, quod Dauid per magnum fauorem, quæ habebat in populo, posset conciliare sibi animos hominum, ut regem eum facerent, & deponerent Saulem; & si esset Dauid imprudens, non aduerteret ad hæc, & Saul non timeret, quia tamen dauid erat valde prudens, cognosceret omnes modos, quibus posset acquirere sibi regnum, & nocere Saul, ideo Saul intelligens eum hoc intelligere, cauebat se ab eo, scilicet ponens sibi custodiam, ne daretur Dauid opportunità occidendi ipsum. Vel cauebat, ne posset Dauid promouere populum ad eligendum eum in regem, & deponendum Saulem. *Omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid*. Hic ponitur causa, quare cauebat Saul ipsum Dauid, & quare inuidebat ei, scilicet, quia diligebatur ab omnibus, & posset faciliter animos eorum concitare ad quæcumque vellent: & sic ad acquirendum Regnum: ponuntur autem Israël & Iuda diuifim, tanquam essent duo populi, quia Israël significat 11. Tribus, Iuda significat vnā tribum. Diligebatur autem Dauid ab omnibus, quamquam magis à tribu Iuda, eo quod erat de hac tribu. A principio tamen cum nondum esset cognita dissensio inter dauid, & Saulem, omnes Israëlitarum de quacumque tribu diligebant Dauid, postea autem cum cœpit Saul manifestè persequi Dauid, quamquam omnes Israëlitarum de hoc dolerent, quia Dauid erat vir bonus, tamen tribus Iuda magis eum adiunxit, unde immediate post mortem Saulis tota tribus Iuda vnxit Dauid in Regem. 11. autem tribus manserunt cum Isoseth filio Saulis, vsquequo Abner fecit pactum cum Dauid. De hoc infra 2. libr. capit. 2. & 5. *Ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos*: ponitur causa, quare diligebatur Dauid ab omnibus Israëlitis, scilicet: quia ipse dirigebat eos, quantum ad omnia, quæ signifi-

ficantur per introire, & exire, vel saltem dirigebat eos in bello ingrediendo ante eos, & exeundo, quia nullus alius erat dux belli eo tempore, quo Dauid mansit apud Saulem: sic patet infr. 2. libr. cap. 5. quando venerunt omnes tribus Israël ad Dauid in Hebron, dicentes: Ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed & heri, & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel, scilicet dirigebas totum Israel quantum ad bella. *Dixit autem Saul ad Dauid*. Hic consequenter ponitur effectus maliciæ Saulis, promittendo filias suas Dauid. Et primò promittit primam, secundo promittit secundam ibi. *Dilexit autem Michol*. Circa primum ponitur hic, quomodo Saul iniquè se habuerit ad Dauid, & hoc dupliciter: primò inquirendo ei occasionem ad mortem, secundo non seruando veritatem. Nam primò ei filiam promittit, ut incideret in manus Philistinorum. Secundo ei fidem non seruauit, quia cum deberet illam dare ipsi, non dedit, sed alteri viro. *Ecce filiam meam maiorem Merob*. Duas filias habebat Saul, scilicet Merob, & Michol, ut patet supra 14. quarum maior erat Merob: hanc autem promittit Dauid pater suus Saul, & locutus est de maiori: quia videbatur maior honor, quod acciperet in vxorem primogenitam, quam aliā, Dauid magis dilexit Michol quam Merob: erat enim pulchrior quamquā minor, & postea sibi in vxorem data est. *Ipsam dabo tibi vxorem*, id est tu bene agnoscis filiam meam Merob, ego dabo eam tibi in vxorem, ut facias ea, quæ sequuntur.

An Saul teneretur dare in vxorem Dauid filiam suam absque alia operatione.

Q V A E S T. XXIII.

Q V A E R E T aliquis, An Saul teneretur dare Dauid in vxorem filiam suam absque hoc, quod faceret ea, quæ sequuntur? Respondendum est, quod satis videtur, quod teneretur eam dare: nam quamquam non appareat manifestè, quod promiserit eam illi, tamen tenebatur ex promissione generali: quia posuerat edictum, quod quicumque percuteret Goliath, haberet filiam suam in vxorem, essetq; domus patris sui à tributis immunis: quod apparet præcedenti cap. Nam quandoque ab aliquo quæreretur Dauid, quid daretur viro: qui percuteret Philistheum, omnes de populo respondebant ei hoc, Ergo Saul istud prædixerat, alioquin nullus de populo auderet tale dicere, præcipuè cum omnes hoc dicerent: ergo promiserat: & sic quantum ad seipsum, nullo alio facto tenebatur Saul dare filiam suam, proposuerat quoque eam dare, antequam esset odiosus illi, postea verò noluit. Nunc quoque quando promittit, non promittebat animo dandi illam, sed solum, ut ex hoc Dauid periclitaretur pugnans contra Philistinos: & sic peccauit Saul, nolens dare filiam suam in vxorem Dauid, quantum in se erat pro hoc, quod occiderat Philistheum. Sciendum, quod cum Saul haberet duas filias, & promississet dare filiam suam in vxorem occidenti Philistheum, erat iuris sui dare quam voluisset: nisi fortè edictum positum fuisset specialiter de aliqua: ex dictis autem præcedenti c. non colligitur, quæ filia Saulis promissa fuerit. Credendum tamen est, quod intelligeretur de primogenita, cum nondum tradita esset alicui in vxorem: quia apud antiquos non erat consuetudo, ut minores filiarum prius viris traderentur, quam maiores, & per hanc consuetudinem excusauit se Laban contra Iacob, Genes. 29.

An propter promissionem patris teneretur filia accipere Dauid in virum.

Q V A E S T. XXIIII.

Q V A E R E T aliquis, An ex hac promissione, quam faciebat hic Saul, scilicet, quod si Dauid esset vir fortis, & præliaretur bella Domini, daret ei filiam suam maiorem in vxorem, teneretur illa acceptare: Dauid in virum. Videtur primò, quod non: quia matrimonia debent esse libera: si autem filia ex promissione patris, ipsa nihil dicente, obligaretur ad suscipiendum aliquem in virum, essent matrimonia coacta, ergo non obligabatur. In contrarium videtur, quod obligaretur: quia si non esset usaretur obligatio ex hac promissione,

A Saul non fecisset eam, cum faciendo eam nihil faceret. Etiam dato, quod Saul sic promitteret, David tamen non acceptaret istam promissionem: quia sciret eam delusoriam, acceptavit tamen ea, tamquam aliquid magnum, & pugnavit contra Philistinos: ergo videtur, quod David credebatur, quod obligabatur filia Regis ad suscipiendum eum in virum ex promissione patris. Respondendum est, quod matrimonia nunc sunt valde libera: & si intercidat aliquis metus, vel quæcunque coactio in contrahendo, non tenet contractus matrimonij: extra de sponsalib. cap. cum locum, & per totum titulum: ideo si nunc pater promitteret filiam suam dare alicui, si ipsa nihil promitteret, non obligaretur: apud antiquos autem, quamquam non observaretur tanta libertas contractus matrimonij, tamen nullus inuitus contrahebat: ideo etiam si puellæ cogerentur à parentibus ad contrahendum, non teneret contractus: & si Saul vellet cogere filiam suam Merob ad contrahendum cum David, non staret matrimonium, & non solum hoc, immò etiam à principio, quando Saul posuit edictum, quod quicumque occiderit Philisthæum, haberet filiam eius in uxorem, consensit ipsa huic edicto: & postea si aliquis occiderit Philisthæum, quem ipsa nollet habere in virum, non cogeretur propter consensum suum: quia ille consensus fuit vniuersalis: & non fuit determinatus ad aliquem virum, ideo non cogeatur propter illum accipere aliquem in virum. Nec solum hoc, immò etiam si Merob filia Saulis cum auctoritate patris promississet alicui, dicens: Si tu occideris Philisthæum: ego accipiam te in virum: si postea, occiso Philisthæo, nollet accipere illum, non cogeatur propter illam promissionem, etiam si iuramento hoc firmasset: sed poterat accipere quemcumque alium vellet: incurrerat tamen perurij crimen: iura tamen facilius concedunt, quod aliquis incurrat perurium, quam quod matrimonia sint coacta: sed in ista promissione, quam fecit Saul David, Merob nihil consensit: ideo non obligabatur accipere David, quamquam esset vir fortis contra Philistinos: erat tamen modus apud antiquos, quod licet matrimonia libera essent, tamen puellæ nunquam contrahebant sine voluntate patrum: & cuicumque pater filiam desponsasset, illum ipsa sponte susciperet, ac si tota potestas filiae ad contrahendum esset in patre: & sic Saul promissit filiam suam David, non inquisito de consensu eius, quia sciebat, quemcumque ipse vellet dare filiae in virum, hunc ipsa sponte susciperet. Sic etiam factum est de filia minore, scilicet Michol: quia promissit eam dare David, postquam non dedit maiorem: & hoc solum, ut afferret illi centum præputia Philisthinorum, & non quæsito consensu Michol, Saul promissit eam dare David, & David acceptavit conditionem, tanquam promissio Saulis firma esset. Sic etiam fecit Saul ante bellum contra Philistinos: nam posuit edictum, quod qui occideret Goliath, acciperet filiam eius in uxorem. Ab antiquo quoque iste modus fuit inter Hebræos: nam Caleb cum pugnaret contra urbem Cariatsepher, dixit: Qui percusserit Cariatsepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem, ut patet Iosue cap. 15. & Iudicum c. 1. & ibi dicitur, quod Hothoniel cepit illam urbem, & data est ei illa puella in uxorem: & tamen in hoc à principio non interuenerat consensus Axæ, sed consensit postea, quia pater permisit. Cum autem obiiciebatur, quod cogeretur Merob ad accipiendum David in virum ex ista permissione, quia aliter essent frustratoria. Dicendum, quod non cogeatur: non tamen frustra fuit promissio, nec etiam David frustra illam acceptavit, sciens, quod quamquam non consentiret puella à principio, tamen postea acceptura erat in virum, quem pater sibi daret: & si tantum erat, quod pater permitteret eam dare, sicut quod realiter matrimonium contraheretur. *Tantummodo esto vir fortis*, id est solum volo à te, quod sis vir fortis, scilicet, non peto alia dona, vel dotem, siue bona ad sustentandum matrimonium, quia ego omnia ista dabo, sed solum peto, quod sis vir fortis.

Quare Saul dixit David, quod esset vir fortis.

Q V A E S T. XXV.

Q V A E R E T aliquis. Quomodo Saul petebat à David, quod esset vir fortis, & daret ei filiam: nam manifestum erat ei, & toti populo, quod David erat vir fortissimus virorum to-

tius Israël: nam si acciperetur fortitudo pro robore, constat, quod ipse erat fortissimus, quia saepe occiderat Leonem, & Ursum, ut patet precedenti cap. & hoc nudis manibus eos lacerans. Si autem accipiatur fortitudo pro animositate, & confidentia ad pericula, etiam constabat David esse virum fortissimum: quia nullus in toto Israël ausus fuerat pugnare contra Goliath: ipse autem se pugnaturum in sola funda, & lapide se exposuit, atque triumphavit: non ergo erat opus, ut David manifestaret magis fortitudinem suam: Respondendum tamen, quod Saul non dicebat ista, quasi exhortans David ad opera fortitudinis, & quod prius illa non habuisset, nec ostendisset, sed volebat, quod periret in manibus Philisthinorum: hoc autem contingeret, si se exponeret David valde magnis periculis, ideo dixit Saul: esto vir fortis, id est ostende valde fortitudinem tuam. Quod autem hoc intenderet, patet, quia inf. dicitur, quod Saul reputabat, dicens: non sit manus mea in eo, sed sit super illum manus Philisthinorum, & quia hoc non accideret, nisi David exponeret se valde magnis periculis contra Philistinos: hortatus est eum Saul, quod esset vir fortis: & per hoc credidit, quod David incitaretur ad aggrediendum, & exponendum se periculis supra modum, & sic caderet in manus hostium. *Et præliare bella Domini*, id est facias bella contra Philistinos: & dabo tibi filiam meam. Non dicebat hoc Saul, quasi David etiam sine ista promissione non præliaretur bella Israël: quia constitutus fuerat à principio super viros belli, ut patet sup. Deinde factus est tribunus, id est princeps mille virorum, & semper pugnabat: incitabat tamē Saul ipsum David nunc ad magis se exponendum periculis: & faciendo frequentiora, & duriora bella: dicitur autem præliare bella Domini: quia prælia Israëlitarum dicebantur bella Dei, eo quod bellum vocatur illius, qui illud agit: vel pro quo illud fit: Deus autem habebat utramque habitudinem ad bella, quæ faciabant Israëlites contra hostes: ideo vocantur bella Dei. Primum patet, quia saepe Deus pugnabat pro Israëlitis, ipsis nihil agentibus, sicut fuit in mari rubro, cum Deus occidit omnes Aegyptios hostes Hebræorum, videntibus eis, & nihil agentibus, ut patet Exod. capit. 14. scilicet, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, id est nihil agetis: sic etiam fuit in introitu terræ duorum regum Amorrhæorum in torrentibus Arnon, ubi Deus inclinavit cacumina montium, & oppressit omnes Amorrhæos interius latentes ad insidias Hebræorum, in quo nihil fecerunt Hebræi: & sic ista duo dicuntur proprie bella Dei. Vnde Numeri capit. 21. dicitur de his duobus: vnde dicitur in libro bellorum Dei, sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitum. Aliquando autem Deus pugnabat pro Israëlitis, non faciendo totum bellum pro se, sed maiorem partem, ostendendo aliquod opus miraculosum ad deletionem hostium: sic fuit quando pugnaverunt Israelitæ tempore Iosue contra Chanaanæos: nam cum quadam die fugerent quinque reges à facie Israel, misit Deus de cælo lapides magnos super Chanaanæos, quibus plures occisi sunt, quam occisi fuerant ab Israëlitis, ut patet Iosue capit. 10. Et quia iam sol nimis declinabat, & non poterant Israelitæ persequi hostes, fecit Deus stare solem: & non fuit motus spatii vnius diei: eodem capit. sic quoque fuit tempore Gedeonis, quando venerunt Madianitæ contra Israel: nam Gedeon cum 300. viris per noctem circumdedit castra Madian, ubi erant plures, quam 200. millia virorum, & Israelitis clangentibus buccinis, Deus immutavit, & turbavit corda Madianitarum, ut se inuicem putarent hostes, & se mutuo occiderent: & sic periit maxima pars exercitus Madianitarum: postea Iudæi persequentes alios occiderunt, ut patet Iudi. cap. 7. & 8. interdum verò Deus pugnabat pro Israëlitis, non ostendendo aliquod miraculum: exterius tamen corroborando Israelitas ad pugnam, & immittendo timorem Chanaanæis, ut non auderent resistere Israëlitis: & hoc erat valde magnum: quia aliàs non erant ausuri Israelitæ pugnare contra Chanaanæos, vel si auderent, caderent in manus eorum. De hoc Exod. cap. 23. scilicet terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Sed Deus pugnabat semper pro Israëlitis aliquo istorum trium modorum, quandocumque ipsi pugnarent, si Deo acceptierant, ideo bella Iudæorum dicebantur bella

D

Saul hortabatur David ad opera fortitudinis, ut periret in manibus Philisthinorum.

E

Prælia Israëlitarum dicuntur bella Domini

F

A bella Dei, scilicet, quia ab ipso fiebant. Secundo modo dicebantur bella Israelitarum bella Dei, quia pro ipso fiebant: nam cum quis pugnat contra hostes alterius, pro ipso pugnat: sed quodcumque Israelitæ pugnabant contra aliquam gentem, pugnabant contra hostes Dei, ergo pugnabant pro Deo. Patet hoc, quia omnes hostes Israelitarum erant hostes Dei, ergo cum pugnarent Israelitæ contra hostes suos, pugnabant contra hostes Dei. Patet hoc Exod. cap. 23. scilicet. Quod si audieris vocem eius, & feceris quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Aliter possunt vocari bella Hebræorum bella Dei, quia illud opus, quod Deus iubet fieri, vocatur opus Dei: sicut iudicium, quod fiebat inter Israelitas, vocatur Dei iudicium, ut patet Deut. cap. 1. scilicet. Ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est, id est, quia Deus iussit illud fieri. Sed Deus iubeat Israelitis, quod pugnarent contra Chanaanæos, ideo vocantur ista bella Domini, & sic Saul dixit David, quod præliaretur omnia bella Domini, id est omnia bella Israelitarum. *Saul autem reputabat*, id est cogitabat inter se. istud erat, quando promittebat filiam suam David. *Non sit manus mea in eo*, id est non est bonum, quod ego occidam eum. *Sed sit super illum manus Philistinorum*, scilicet melius est, quod occidatur à Philistinis. Est sensus, quod quando Saul promittebat filiam suam David, non promittebat intentione dandi eam: quia nec postea dedit, sed ut propter eam David periret. Diffinierat enim Saul apud se occidere David ad omnem euentum: quia quamdiu ille viveret, non putabat regnum suum esse securum, sicut infra. Dixit Saul ad Ionatham, cap. 20. omnibus diebus, quibus Isai vixerit, non stabiliaris te, nec regnum tuum. Cogitabat tamen Saul, quomodo honestius occideret David. Prius enim conatus fuerat eum per se occidere, quando misit lanceam ad illum: visus est tamen sibi postea iste modus inconueniens, cum vellet occidere hominem penitus innocentem, & qui saluauerat Israel: voluit ergo, quod periret alio modo, ita ut non ascriberetur sibi mors illius, quantum ad rem, nec quantum ad intentionem: hoc autem erat, si periret in bello contra Philistinos: ideo dabat ei incitamenta ad exponendum se magnis periculis, ut moreretur.

Quomodo cognitum est, quod Saul daret filiam suam in uxorem David, ut caderet in manus Philistinorum.

Q V A E S T. XXVI.

C **Q**UÆRIT aliquis. Quomodo cognitum est, quod Saul quando dabat Merob in uxorem David, cogitaret intra se ista: Responderi potest, quod istud postea apparuit ex opere, scilicet, quia noluit dare filiam suam David, quam promiserat. Sed ista probatio non est multum sufficiens: quia quam sit aliqualis præsumptio, non est tamen sufficiens probatio: scriptura autem non innititur præsumptionibus, sed solidæ veritati. Aliter responderi potest, quod Saul istud aliquibus familiaribus revelauit, & postea manifestum est toti Israel. Sic patet infra. quando promisit Saul filiam suam Michol David: nam dixit: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & fiat super eum manus Philistinorum: postea quoque Saul publice mandauit David interfici, quod ipse persequabatur eum: ideo manifestum esset omnibus, quomodo ipse promiserat filiam suam David, ut caderet in manus Philistinorum. Sed adhuc melius dici potest, quod ille, qui scripsit librum istum, habuit omnia hæc propheticè: nullus enim liber veteris testamenti de illis, qui ponuntur in primo, & secundo ordine Canonis in Prologo Galeato, est, qui non fuerit scriptus per Prophetam: & ideo, quamquam ea, quæ narrantur, historica sint, & possint cognosci per humanam doctrinam sine reuelatione, tamen quia historici quarundam rerum non possunt habere integram cognitionem, in multis sunt historiae fallaces: quod potissimè accidit, quia historiam scribentes non interfuerunt omnibus rebus, quas scribunt, dum agerentur: & dato, quod interessent, perfectè cognoscere non possent: quia quedam sunt, quæ etiam à presentibus non cognoscuntur integrè: sicut est circa inspectores agonistarum, vel cuiuscumque belli, quia licet multi intersint, non proferunt omnes eandem sententiam de veritate gestarum rerum. Scriptura autem sacra obtinet maximum gradum certitudinis: quia

D non solum nunquam mentitur, sed etiam impossibile est eam mentiri: ideo non est contenta hac certitudine, quæ est per hoc, quod aliquis interfuit rebus, dum gererentur: sed quærit maiorem certitudinem, quæ est per Dei testimonium, quod est infallibile. Hoc autem est, quod scriptura sacra à Prophetis confecta sit: quia Prophetæ quicquid intelligunt, per diuinam illustrationem intelligunt. Sicut ergo Deus fallere non potest, ita impossibile est Prophetam mentiri. Et ob hoc maior certitudo adhibenda est de rebus, quas à Prophetis audierimus, quam eis, quas non videmus. Sic patet secunda Petri c. 1. ubi probat beatus Petrus gloriam Christi, quando transfiguratus est in monte Thabor, per hoc quod ipse ibi vidit, & præsentia audiuit: dicit tamen: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes. In quo patet, quod firmiter testimoniū esse dicit per id, quod Prophetæ dicunt, quam per id, quod ipse actualiter vidit. Libri ergo sacre scripturæ à Prophetis scripti sunt, & quia ipsi sciunt per diuinam illustrationem ea, quæ occulta sunt in cordibus hominum, poterat scriptor libri perhibere testimonium de eo, quod Saul cogitabat intra se. Et sic sæpe Euangelistæ perhibent testimonium de eo, quod cogitabant Pharisei intra se, quia etiam ipsi repleti fuerunt Spiritu sancto, & habuerunt Spiritum propheticum ad scribendum certissimè Euangelium. Ex hoc autem est vnum corollarium, scilicet quod in sacra scriptura illi soli libri sunt firmæ auctoritatis, qui à Prophetis scripti noscuntur: omnes autem libri noui testamenti scripti sunt à Prophetis, quia omnes Euangelistæ, & Apostoli receperunt Spiritum S. in quo recipitur spiritus prophetiæ, & genera linguarum, & sermo sapientiæ, & multa alia dona, ut patet 1. ad Cor. c. 12. Libri autem veteris testamenti non fuerunt omnes scripti à Prophetis, ideo non sunt omnes æqualis auctoritatis: sed illi, qui ponuntur in primo, & secundo canone, scripti fuerunt à Prophetis, ideo sunt firmissimi, qui autem in tertio canone ponuntur, non patent scripti à Prophetis, ideo minoris auctoritatis sunt, potissimè illi, qui sunt historici: nam sapientiales, dato, quod à Prophetis scripti non fuerint, non multum refert: quia veritas librorum sapientialium potest cognosci solo lumine intellectus nostri, etiam si nulla fides adhibeatur scripturæ: ideo per nos sciemus, si quid in eis verum, vel falsum sit: hoc autem non contingit circa libros historicos, quia veritas illorum non potest cognosci à nobis, sed solum adhibemus fidem scriptori: & ob hoc liber Iudith, & Tobie, qui historici sunt, & non patet quis eorum fuerit primus scriptor, infirmæ auctoritatis sunt. Sic etiam de secundo lib. Machab. De hoc Hieronymus in Prologo Galeato.

Quare Saul conatus sit occidere David, cum tamen prius determinauerit, quod occideretur per manus Philistinorum.

Q V A E S T. XXVII.

E **Q**UÆRITUR vterius. Quare, cum Saul hic dixerit, non sit manus mea in eo, id est in David, sed manus Philistinorum, postea conatus est occidere ipsum manu sua, ut patet sequenti c. Respondendum est, quod ex die illa, qua mulieres cantauerunt: Percussit Saul mille, &c. existimauit Saul vitam David esse sibi inimicam: & quamdiu viveret, non esset firmum regnum suum, ideo diffinivit apud se, quod occideret David qualitercumque, siue per se, siue per alios, querendo ei occasionem mortis. A principio autem conatus est occidere eum per se, cum ipsa lancea, quando à dæmone vexabatur, putans, quod non intelligeretur fecisse ab intentione, sed per insaniam. Postea autem visum est sibi hoc inhonestum: quia omnes Israelitæ cognoscerent iniquitatem suam circa hominem innocentem: iudicauit ergo melius fore, ut aliis modis eum perire faceret. Hoc autem erat, quod in bello contra Philistinos moreretur, & quia ad hoc putauit efficacem esse causam promittere nuptias cum filia sua, promisit ei illam. Postea autem attendit David diebus multis, & non periclitabatur David: quia ergo credidit hoc superuacuum, & vita David erat nimis odiosa Sauli, non passus est vterius expectare, quod incideret David in manus Philistinorum, sed iussit ministris suis, quod occiderent eum, ut patet in principio sequenti c. Deinde cum dissuasus esset à Ionatha hoc facere, reconciliato sibi Da-

A uid, iterum conatus est eum lancea configere, ut patet sequ. c. Et sic continuè persecutus fuit eum, quousque expellit ipsum de terra Israel, ut patet inf. 26. & 27.

Quare Saul non iussit absolue David pugnare contra Philistinos: sed cum promissione, quod daret ei filiam in uxorem.

Q V A E S T. XXVIII.

B QVARETVR ulterius, Quare Saul promittebat David filiam suam, ut induceret eum ad percundum in manibus Philisthinorum: quia etiam non promissa filia poterat ei iubere, cum esset Princeps virorum belli, quod pugnaret contra talem, vel talem locum, ubi esset durum certamen: & sic caderet in manus hostium, sicut ipse David postea fecit de Vria Hethæo pugnante contra urbem Ammonitarum, infra 2. lib. cap. 11. & non cogerebatur sic Saul mentiri promittendo filiam, & postea non dando: Respondendum est, quod non fecit hoc Saul propter multa. Primò, quia si sic iuberet pugnare David, esset mandatum suum simpliciter iniquum: & omnes viderent, quod Saul iniuste se habebat erga David, quod ipse volebat occultare: nam ob hoc bis conatus est eum lancea configere, cum à dæmone arriperetur: & nunquam hoc attemptavit, dum esset sanæ mentis, ut si forte occidisset, videretur fecisse ex furore, & non ab intentione. Secundò non fecit hoc Saul, quia dato, quod sic vellet facere, putabat se non posse habere, quod intendebat, quia cum hoc iuberetur ipsi David, ille videret, quod hoc erat iniustum, quod Saul faciebat, ut ipse moreretur, ideo non subiret talia certamina, & si aliquando subiret, non ageret animosè, sed nimis sibi caueret, tanquam non faciens ex inclinatione, sed ex præcepto, & sic non periclitaretur. Item, si istud iuberet Saul David, timeret David mortem, & fortè fugeret à facie Saulis, sicut prius fugerat, quando voluit eum lancea confodere, quia mortem timebat: hoc autem erat contra intentionem Saulis, ideo non expediebat, quod illud iuberet: promittendo autem filiam suam in uxorem, si David esset vir fortis, magis videbatur consecutus intentionem suam, quia putabat, quod David desiderio excellentis coniugij, & honoris magni, exponeret se gravissimis periculis. Et hoc non quasi ex præcepto, vel iniustus, sed ex desiderio, & inclinatione agit, illa intentè agit: ideo sic David exponeret se duris periculis, ut inde consequeretur clara facinora, & laudaretur à Rege, qui autem talibus periculis frequenter se exponit, necesse est, ut aliquando corruat: ideo ista via visa est convenientissima Sauli, ut periret David. Sed dicit aliquis. Quare Saul non iubeat exercitui, ut cum essent in certamine, deferrent David solum, & moreretur. Sic enim fecit David, quod moreretur Vrias, infra 2. li. cap. 11. Respondendum, quod hoc non fecit propter duo: primò, quia si hoc diceret, toto exercitui esset manifesta iniquitas Saulis: quia hoc perinde erat, ac si Saul exercitui iussisset, quod occideret David, sed hoc nolebat Saul, putans, quod sine infamia sui mors David provenire posset. Secundò, non fecit hoc: quia non consequeretur intentum: nam totus exercitus diligebat David fortè magis, quam Saulem, cum supra dicatur. Omnis Israel, & Iuda diligebat David: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos: ideo exercitus non obediret dictis Saulis super hoc: sed magis è contrario obediret David contra Saulem: nam sciebant eum sibi esse magis utilem ad pugnam contra hostes, quam Saulem, ideo ista fuit origo indignationis Saulis contra David: quia vidit, quod totus populus magis fauebat David, quam sibi. Quod autem obiicitur de Vria Hethæo, non est simile: quia David erat Princeps belli, & omnes diligebant eum, nec quisquam de exercitu obediisset Sauli contra David. Vrias autem Hethæus erat quidam de militibus David sub principatu Ioab Principis militiæ David: & quodcumque David iuberet, facturus erat Ioab: unde dixit ei, quod poneret illum in loco duri certaminis, quod Ioab fecit, & Vrias occubuit. Non ergo visus est aliquis modus conveniens Sauli ad occidendum David, nisi quod promitteret ei filiam suam. *Ait autem David ad Saul: Quis ego sum?* Hic respondet David promissioni Saulis, dicens se indignum esse, ut ei fiat promissio: quia non erat de tali genere, nec erat talis vir, qui deberet accipere filiam Regis in uxorem: & dicit: *Quis sum?* quasi dicat, non sum talis, qui hoc merear. In hoc

humiliavit se David: nam ipse erat dignus filia Regis, quia opera sua erant clarissima, cum ipse salvasset Israel de manu Philisthinorum, & quotidie saluaret pugnans contra Philistinos: sed mos virorum bonorum est propriam excellentiam non concedere, sed suppressere. *Ait quæ est vita mea?* id est, quis status meus? Aliquando accipitur vita propriè, & tunc vita est ipsum esse, vel duratio rei viventis. Sic dicit Aristot. 2. de Anima, quod vivere viventibus est esse. Aliquando accipitur pro operatione: quia esse est in operari, & vivere est esse. Ergo vivere est operari. Sic declarat Aristot. 9. Ethicorum, dicens, quod vivere brutorum est sentire: vivere autem hominis est intelligere, & sic accipitur vivere per operationem propriam rei, secundum speciem suam: aliquando autem accipitur vita pro quacunque operatione: & sic querimus, quæ est vita istius, vel illius hominis, id est quæ est operatio, circa quam maxime, vel continuè versatur: & hoc modo loquitur Philosophus in fine 9. Ethicorum, scilicet, quod amici volunt sibi conuivere in eo, in quo putant esse vitam suam: ideo quidam compoerizant, alij ludunt simul ad aleas, alij simul venantur, tanquam vita sit eis in poetizando, ludendo ad aleas, vel venando. Alio modo accipitur vita pro substantia, vel possessione, & sic dicimus facultates alicuius hominis esse vitam illius, sic loquitur Aristot. Ethicorum lib. 4. cap. de Liberalitate, dicens, quod per utilia est vivere, id est per bona utilia, habet homo vitam, quæ sunt instrumenta ad sufficientiam hominis: & isto ultimo modo accepit hic David, scilicet, quæ est vita mea, id est, quæ est possessio, vel facultas mea, ut ego possem accipere filiam Regis in uxorem? quasi dicat, nullam facultatem habeo. Hoc tangebatur David principaliter: quia requirebatur, quod nimis esset dives, qui filiam Regis acciperet. Sic iterum dixit, cum deberet sibi dari Michol in uxorem, scilicet, Num parum vobis videtur Generum me esse Regis? ego autem vir pauper, & tenuis. *Ait cognatio mea in Israel?* quasi dicat, quæ est cognatio mea, ut ego debeam accipere filiam Regis? scilicet, non sum ego tam generosus, ut eam accipiam: quia cognatio patris mei non est magna. *Ut siam Gener Regis?* id est, ut accipiam filiam eius in uxorem, quasi dicat, non sum aptus ad hoc: tetigit autem David ista tria: quia ista erant sola, per quæ aliquis efficitur dignus magno coniugio, scilicet nobilitas viri, & facultatum amplitudo, & generis excellentia. Quantum ad primum, dixit: *Quis ego sum?* id est non sum tam excellentis virtutis. Quantum ad secundum dixit: *Quæ est vita mea?* id est, non sum tam amplæ possessiones meæ, ut mereantur regale coniugium. Quantum ad tertium dixit: quæ est cognatio patris mei? quasi dicat, non est tanta excellentia generis mei, ut merear filiam Regis. Dicebat autem David se non habere aliquid istorum trium: omnia tamen requirebantur, vel saltè aliquod illorum ad hoc, quod convenienter posset habere filiam Regis. Sciendum, quod David, quamquam diceret se nihil horum trium habere, ut mereretur filiam Regis, tamè habebat saltem duo illorum. De primo patet: quia ipse erat vir melior omnibus Israelitis, & hoc siue quantum ad bonitatem moralem; quia nondum peccauerat mortaliter in tota vita præterita: nam David nunquam peccavit, nisi in adulterio cum Bersabea, & in morte Vrias, ut patet inf. 3. li. c. 15. scilicet, Fecit David rectum in oculis domini, & non declinavit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vria Hethæi: nondum tamen peccauerat in his: quia ista acciderunt, postquam factus est Rex, ut patet inf. 2. lib. cap. 11. ideo nondum mortaliter peccauerat: & sic erat melior moraliter omnibus Israelitis. Erat melior quantum ad opera belli: quia nullus in Israel ausus fuit pugnare contra Goliath, & ipse pugnavit quasi inermis, ut patet præcedenti capitulo. Merebatur ergo filiam Regis, & si quid aliud dignus esse poterat. Item de cognatione David dicendum, quod cognatio sua erat de nobilissimis totius Israel. Pro quo sciendum, quod aut comparabitur cognatio Saulis ad cognationem David, tanquam regalem, ad non regalem, vel comparabitur, ut cognatio Tribus Benjamin ad cognationem Tribus Iuda: erat namque Saul de Benjamin: & David de Iuda. Si primo modo, non erat æqualis cognatio David cognationi Saul: quia nulla potest esse clarior prosapia, quam regalis: & hoc dato non solum cognatio David non erat sufficiens, ut ipse acciperet in uxorem filiam Saulis, sed etiam nulla alia cognatio Israelitarum: quia non erat aliquis Rex in Israel, præter Saulem: unde ne-

A cesse erat filios, & filias Regis Israël contrahere cum aliis, qui essent inferiores prosapiæ: quia non poterant contrahere cum filiis, & filiabus Regum Gentilium, cum hoc esset nimis verum, Exod. cap. 34. & Deut. 7. Si ergo aliquis de Israël accipere debebat filiam Saulis in uxorem, æquè dignus erat Dauid, quantum ad prosapiam, sicut quilibet de Israël. Si autem comparatur cognatio Dauid ad cognationem Saulis, sicut cognatio Tribus Iuda, ad cognationem Tribus Benjamin, dicendum, quod excellentior erat cognatio Dauid, quam Saulis: quia Tribus Iuda erat excellentior omnibus Tribubus: nā Iacob, quando benedixit filiis suis, tribuit Principatum Regalem Iudæ, Gen. c. 49. Deinde in deserto, cum Israëlita præcederent, Tribus Iuda magis honorabatur, quam ceteræ, quantum ad omnia: ipsa enim castrametabatur in parte nobiliori, & anteriori castrorum, scilicet ad orientem, ut patet Nu. c. 2. & quando movebantur castra ipsa, precedebat alias Tribus, ut patet Nu. c. 10. Item postquam fuit Templum, siue Tabernaculum Moyfi constructum, & obtulerunt in dedicatione eius Principes tribuum: primus, qui obtulit, fuit Princeps Iuda, Num. capit. 7. Item postquam Israëlita introierunt in terram Chanaan, Deus sæpe constituit Tribum Iuda in Principem super alias Tribus: nam mortuo Iosue querentibus Israëlitis, quis esset Princeps eorum: respondit Deus, quod Iudas ascenderet ante eos, & esset Princeps, Iud. c. 1. iterum autem, quando 11. Tribus pugnaverunt contra Tribum Benjamin, quesierunt Israëlita, dicentes ad Dominum: Quis erit in exercitu nostro Princeps certaminis contra filios Benjamin? quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester; ergo Tribus Iuda erat excellentior aliis tribubus ante hoc, & sic propter cognationem satis merebatur Dauid habere filiam Saulis in uxorem. De facultatibus autem Dauid secus est: quia non apparet, an esset vir diues. Magis autem videtur, quod esset pauper: quia, quamquam pater suus esset diues, habebat tamen octo filios, & duas filias, ut patet præcedenti cap. & primo Paralipom. cap. 2. ideo diuisa hereditate paterna, per eos modicus cuique eueniret: præcipuè, cum Dauid esset minimus omnium, & primo genito semper proueniebat dupla portio hereditatis, Deuter. 21. c. Quantum ergo ad istam partem, Dauid fortè erat insufficientis: in aliis tamen duabus erat valde excellens, quæ huius defectum auferebant: ideo, quando iterum Saul promisit Dauid dare filiam suam Michol ei in uxorem, solum ipse retigit istam partem, scilicet, quod erat paruum facultatum, dicens: Nunquid parum vobis videtur me esse generum Regis? ego autem sum vir pauper, & tenuis. De cognatione autem sua, & de nobilitate personæ nihil innuit.

An Dauid peccauerit dicendo: Quis ego sum?

Q V A E S T. XXIX.

C QVÆRET aliquis. An Dauid peccauerit dicendo, Quis ego sum? quia in hoc innuebat se non esse dignum filia Regis: erat tamen dignus, tam in cognatione, quam in nobilitate viri. Aliquis respondebit, quod non peccauit; quia ex humilitate hoc dixit. Sed, si hoc solum dicatur, non stat: quia sicut ex superbia illicitum est mentiri, ita ex humilitate. Sed dicendum est, quod Dauid non peccauit: immo se habuit laudabiliter, & cautè siue prudenter. Cautè quidem, quia coram Rege non est licitum alicui, quod se ipsum laudet: quia ex hoc, quod aliquis laudatur in præsentia alterius, indirecè subtrahitur illi aliquid de honore, non licet tamen hoc coram Rege, sed magis eum solum honorare, & quia si Dauid diceret se esse virum, ut acciperet filiam Regis, vel saltem hoc innueret per hoc, quod ipse æquabatur Regi, subtraheretur nimis honori Regis, ideo ipse nimis egit cautè, ut ex hoc Regia maiestas excellentior videretur. Et est quidam modus captandi fauorem à regibus: non tamen debet esse nimis; quia transibit in adulationem: adulescentes enim fingunt se nimis amare, & nihil amari, nec esse dignos amari ab eo, quem amant, ut patet 8. Ethico. ideo dato quod Dauid solum deberet attendere humanam prudentiam, multum agebat cautè se dicendo indignum ad hæc. Rursus in hoc Dauid virtuosè agebat: quia conditio humilitatis est propriam excellentiam non agnoscere. Sic autem Dauid, quamquam esset dignus, tamen se indignum reddebat. Sed tunc aliquis dicet, quod cum Dauid co-

gnosceret se dignum: dicere se indignum erat mentiri, & consequenter peccabat: quia mentiri quocunque modo, peccatum est. Item Aristo. 2. Ethic. ponit veridicum esse virtuosum: quia verè se habet tam in dictis, quam in factis: fictorem, vel iactantem vocat eum, qui falsum dicit in laudem suam. Hironicus est ille, qui falsum dicit, diminuendo excellentiam suam. Fictor autem est superabundans. Hironicus est deficiens, sed vtrumque extremum est vituperabile. Ergo, si aliquis propter humilitatem mentitur, peccat. Sic autem videbatur de Dauid. Respondendum est, quod humilis potest se habere dupliciter humiliando se, vel non existimando se tantum, quantum est, vel negando de se aliquam perfectionem, quæ in eo est. Primo modo non est peccatum, immo ista est conditio hominum verè humilium, quod nunquam surgant ad considerandum laudes suas, sed magis considerant defectus, & ex his reputant se indignos omni bono, qui verò superbi sunt, nunquam humiliantur ad cognoscendum defectus suos, sed si quid in eis ex aliqua parte laudabile est, illud semper considerant, ut supra id quod est, illud esse indicant. Secundo modo potest se humiliare aliquis, scilicet negando aliquam perfectionem, quæ in eo sit: ut si quis quæreretur ab alio: an aliquando ieiunasset, vel orasset: & ille causa humilitatis, ut videretur despicibilis, dicit se nunquam ieiunasse, nec orasse, peccaret. Et sic quocunque aliquis veritatem negat, de qua quæritur, falsum asserens propter humilitatem, peccat. Si tamen aliquis de se falsa existimet propter humilitatem, non peccat: ut si quis sit dignus aliquo honore, vel dignitate, & existimet se indignum, eo quod nunquam insurgit ad considerandum excellentiam suam, sed semper considerat ad defectus suos, non peccat: immo est nimis laudabilis; quia virtus fecit eum parua de se sentire: & non solum si existimet se aliquis indignum, qui dignus est non peccat: sed etiam si quæreretur ab aliquo, an sit dignus episcopatu, vel aliquo honore, & ipse respondet, quod non est dignus, non peccat: quamquam secundum veritatem sit dignus: dum tamen iste apud se existimet se indignum. Sed tunc dicet aliquis, quod mentiri propter humilitatem non erit peccatum, cum iste mentitur hic. Respondendum est, quod mentiri siue propter humilitatem, siue propter superbiam, peccatum est: iste tamen non mentitur: nam aliud est falsum dicere, & aliud mentiri. Falsum dicere est, cum quis aliter, quam res se habent, loquitur. Mentiri est, cum quis contra id, quod mente tenet, ore loquitur: potest autem interdum esse falsum, & non esse mendacium, & interdum poterit esse mendacium, & non erit falsum: ut si quis credens aliquid verum esse, illud asserat, & tamen sit falsum: nam tunc non mentitur; quia non loquitur contra mentem, & tamen falsum dicit: quia aliter res se habet. Aliquando autem aliquis mentitur, & dicit verum: ut si quis credens aliquid esse falsum, cum illud sit verum, asserat ipsum, ut verum: nam tunc mentitur: quia contra id, quod mente habet, loquitur: non tamen dicit falsum, sed verum: quia sic res se habet, ut ipse loquitur: iste autem, de quo hic dicitur, qui se indignum asseruit, falsum dixit; quia dignus erat: tamen non mentitus est: quia se indignum putabat, falsum autè dicere non est peccatum, sed mentiri. Cum autem quærebat ab aliquo, an ieiunasset, vel orasset: & ille causa humilitatis diceret se nunquam ieiunasse, vel orasse, mentiebatur, ideo peccabat. Ratio diuersitatis inter ista est: quia cum aliquis dicit se indignum, cum sit dignus, potest existimare se esse indignum: eo quod iste nunquam considerat excellentiam suam, sed defectus, propter quos iudicat indignitatem: si tamen orauit, vel ieiunauit, non potest etiam propter humilitatem existimare se non ieiunasse, nec orasse: ideo si dixerit se non ieiunasse, peccabit: & istud non pertinet ad humilitatem; quia humilitatis est defectus considerare suos, sed non falsa asserere contra intentionem. Nunc autem de Dauid dicendum est, quod non peccauit dicendo hæc. Et hoc dupliciter. Vno modo, quod Dauid non dixit se indignum, sed humiliavit se, dicendo: Quis ego sum, & quæ vita mea: &c. & istæ admirationes, vel interrogationes, quamquam communiter referantur ad significandum negationem, tamen non tantum sonant, sicut negationes: magis enim est dicere: Ego non sum dignus hoc honore, quàm si dicatur: Quis ego sum, ut suscipiam istum honorem? quia in primo casu, cum sit assertio, potest esse mendacium. Item secundo autem non potest esse, saltem ex modo verborum. Dauid autem non

dixit?

D

Humi-
liari
quan-
do, &
quan-
tum li-
ceat.

E

Men-
tiri, &
falsum
dicere
diffe-
runt.

F

Ami-
tis lau-
dem,
qui se-
rum lau-
dat.

A dixit: Ego non sum dignus, ut fiam Gener Regis, sed dixit: Quis ego sum, ut fiam gener Regis? Secundo modo potest responderi, quod dato, quod Dauid dixisset se esse indignum suscipere filiam Regis, non peccabat: quia, quamquam esset dignus, quia tamen erat humilis, non existimabat de se aliquam excellentiam, sed considerabat omnes defectus suos, ex quibus reddebat se indignum, & in hoc non dicebat contra mentem, & consequenter non peccabat. Cum autem arguebatur, quod mentiri causa humilitatis peccatum est: dicendum, quod quando aliquis mentitur propriè, scilicet contra mentem dicens, peccat, etiam si ex humilitate agere vellet. Si tamen aliquis existimet se indignum, vel asserat, quia si credit, non est peccatum, nec mendacium. Cum verò arguebatur secundum Philosophum, quod veridicus est medium, & fictor, & hironicus sunt extrema: & extremum semper est vitiosum: Respondendum, quod humilis non est fictor, nec hironicus, sed veridicus. Si tamen aliquando humilis dicat de se minora, vel semper de se minora existimet, non est hironicus: quia diversimodè hoc pertinet ad hironicum, & ad humilem. Nam humilis semper de se minora existimat; quia virtus inclinat eum ad considerandum semper defectus suos, & non excellentiam: & sic non agit contra mentionem. Hironicus autem in habitu, & in omnibus actibus protestatur se minorem dignitate sua; ipse tamen apud se existimat se esse indignum maioribus, quàm se dignificet, & ostendat. Item hironicus asserit de se minora, quàm sint, & cum interrogetur de aliquo actu, negat illum de se, & in hoc mentitur agens contra conscientiam: humilis autem subicebit propter humilitatem, si est aliquis actus laudabilis, de quo quæritur: non tamen asseret se non habere, vel non egisse. Non est ergo humilis hironicus, nec extremum, sed est medius, id est veridicus, tam in rebus, quàm in verbis, quod satis consonat dictis Philosophi 2. & 4. Ethic. *Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul Dauid*, id est id est completum fuit tempus, in quo debebat dari in uxorem ad consummandum matrimonium Merob ipsi Dauid. Dicitur autem completum: quia fortè Saul dixerat Dauid. Esto vir fortis, & præliare bella Domini, & dabo tibi filiam meam in tali, vel tali tempore: Dauid autem præliatus fuerat iam sæpe: & aduenerant dies illi, in quibus promiserat Saul se datum filiam suam, ideo dare debebat. Aliter potest intelligi, quod Saul dixerat Dauid, quod faceret aliquid determinatum contra Philistinos, & tunc daret ei filiam, utpote, si diceret, quod faceret tria, vel quatuor bella, vel quod occideret tot aut tot Philistinos, sicut infra dixit de Michol, quando pro ea petiit centum præputia Philistinorum: & Dauid illa annumeravit Regi, & tunc data est Michol, nunc autem fecerat illa bella: ideo completum erat tempus, quo debebat dari ei Merob. Aliter potest intelligi, quod apud Hebræos esset tempus determinatum, in quo nuptiæ contraherentur post sponsalia facta, & quia iam aduenerat tempus illud celebrandarum nuptiarum, non fuit sibi data. Et hoc est aduenisse tempus. *Data est Hadriel Molathita vxor*, id est data fuit alteri viro, qui vocabatur Hadriel Molathites. Postea ille habuit ex illa filios quinque, quos crucifixit Dauid ad petitionem Gabaonitarum, ut patet inf. 2. lib. c. 21.

Quare Saul non dedit Merob in uxorem Dauid.

Q V A E S T. XXX.

Q V A E R E T aliquis, Quare Saul non dedit filiam suam Merob in uxorem Dauid? Respondendum est, quod Saul nolebat honorare dauid, sed perdere: filiam autem suam non promiserat ei hac intentione, ut aliquando nuptiæ inter eos celebrarentur, sed ut amore celebrandarum nuptiarum exponeret se magnis periculis contra Philistinos, & periret: ad hoc autem constituerat sibi tempus aliquantulum, ut in toto illo vacaret bellis, & aliquando periret: postea autem, consummato tempore Dauid non perierat, ideo Saul non consecutus fuerat intentum suum, propter quod filiam suam promiserat ei, ideo noluit eam dare: quia postquam acciperet, credidit eum non periturum, quia non cogebatur ultra pugnare, cum iam completa esset conditio: Si autem Saul promississet filiam intentione dandi eam, dedisset consummato tempore: solum tamen erat promissio, ut esset occasio Da-

uid ad pereundum. Sic dicitur supra: non sit manus mea in eo, sed sit super illum manus Philistinorum.

Saul tripliciter peccauit dando Merob in uxorem alteri à Dauid.

Q V A E S T. XXXI.

Q V A E R E T V R vltius, An peccauerit Saul dando filiam suam alteri viro, cum eam promississet dare Dauid? Respondendum est, quod Saul peccauit hic tripliciter: primo, quia noluit filiam suam dare Dauid pro occasione Philisthæi; sed voluit iterum aliam conditionem ad habendum filiam, & sic fecit, quod Dauid non haberet id, quod erat sibi semel debitum, sed voluit, ut esset bis debitum. Secundo peccauit; quia non promissit filiam suam Dauid bona intentione, scilicet, ut consummaretur matrimonium, & consequeretur in eis finis coniugij, sed fecit, ut esset Dauid in scandalum, scilicet, ut moreretur desiderio nuptiarum, & quantum ad hoc erat Saul homicida in animo. Tercio peccauit Saul: quia cum promississet secunda vice dare filiam suam Dauid, non dedit, etiam si bis esset sibi debita: licet enim Saul mala intentione promississet filiam suam Dauid: quia tamen completio erat licita, & necessaria, debebat Saul complere: grauius enim peccauit, iam enim tota vita Saulis iniquitatibus contra Dauid plena fuit.

An matrimonium Merob cum Hadriele tenuerit.

Q V A E S T. XXXII.

Q V A E R E T V R vltius, An matrimonium contractum inter Hadriel Molathitem, & Merob filiam Saulis tenuerit? Aliquis dicit, quod non: quia si aliqua mulier contraxerit cum aliquo, & postea cum alio contrahat; secundus contractus non tenet, nec est matrimonium, sed coitus adulterinus: licet autem erat in Dauid: quia ei fuit desponsata primo Merob filia Saulis, postea autem fuit data alteri viro: ergo non tenebat matrimonium. Aliquis dicit in contrarium, quod tenuerit; quia nunc non tenet matrimonium secundum, contracto primo: eo quod matrimonium est ratum, inter infideles autem non est matrimonium ratum, nec fuit à principio ratum inter Hebræos, ut patet extra. de diuort. capitu. gaudemus, ideo licet aliqua mulier contraheret cum aliquo, poterit eo viuente contrahere cum alio, quia matrimonium non erit ratum. Sed dicendum, quod ista ratio non stat, quia inter Hebræos matrimonium non erat ratum ex hoc, quod dabatur libellus repudij interdum: ex alia tamen parte æquè ratum est, ut nunc: sed hic non fuit libellus repudij inter Dauid, & Merob: ergo matrimonium erat ratum. Quod autem non esset libellus repudij, patet, quia femina nunquam habuit secundum aliquam legem potestatem repudiandi virum, sed vir habebat potestatem repudiandi feminam; sed Dauid volebat hic Merob in uxorem: ergo ipsa non poterat eum repudiare. Item dato, quod Merob habuisset eandem potestatem repudiandi Dauid, quam habebat Dauid respectu ipsius, non potuisset repudiare eum nunc: quia repudium non poterat dari in veteri testamēto, nisi consummato matrimonio, ut patet Deutero. capitu. 24. cum dicitur: Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, &c. id est si acceperit per sponsalia, & habuerit eam in domo sua, & in potestate consummata copula, tunc enim poterit scribere libellum repudij, sed nondum erat consummatum matrimonium inter Dauid & Merob: ergo non poterat intercidere repudium, sed maneret firmum matrimonium, si aliquod erat. Dicendum ergo, quod totum dubium stat in hoc, scilicet an Dauid contraxerit matrimonium per verba de presenti cum Merob: licet non fuerit sibi data ad consummandum illud per copulam, vel si solum Saul promissit dare filiam suam Dauid, si pugnaret contra Philistinos: & tamen non intercederint aliqua verba inter Merob, & Dauid causantia matrimonium, vel sponsalia: sed ista intercidere debebant eo tempore, quo Dauid compleisset conditionem. Si primo modo dicatur, est tenendum, quod non potuit postea contrahere Merob cum Hadriele; quia erat vxor Dauid, & ille contractus fuit adulterium, & non matrimonium: & hoc tenent multi Iudæorum, scilicet, quod

quod ex iure debuit dari Merob David in uxorem, & peccavit Hadriel accipiendo eam, nec potuit eam tenere, ut verè uxorem. Si autem dicamus secundo modo, tenendum est, quod Saul peccavit non dando in uxorem filiam suam David, quia ipse tenebatur quātum in se erat agere, ut filia sua acciperet David in virum, quamquam non obligabatur cogere eam cōsentire in illum, si nollet: & erat ipse liber à promissione, si quantum in se erat, ageret rogando, vel persuadendo nihil minarum, vel timoris incutiendo: non solum tamen nō fecit, ut filia sua acciperet David in virum, sed etiam prohibuit, ideo peccavit agens contra promissionem: non tamen peccavit Hadriel accipiendo Merob in uxorem, nec ipsa cōsentiedo in eum, ut in virum: quia nullum vinculum matrimonij inductum fuerat inter Merob, & David.

David nunquam contraxit cum Merob.

Q V A E S T. XXIII.

QUÆRITUR ulterius, Cum istis duobus modis possimus opinari circa Merob, & David, quis sit modus melior: Respondendum, quod non patet expresse ex litera quis modus istorum debeat teneri: tenendum tamen est, quod non fuit contractum aliquod matrimonium inter David, & Merob: quod patet: quia si fuisset contractum, non solum Merob peccaret cōsentiendo in alterum virum, & Hadriel accipiendo eam in uxorem: sed etiam peccaret David, si habita opportunitate non repeteret illam: quia ex hoc cōsentiret eam adulterari. David tamē nunquam eam repetiit: ergo non fuit vxor eius: repetiit tamen Michol in uxorem, ut patet infra, postquam verò recessit David à facie Saulis, dedit Saul in uxorem Michol Phaltiel, filio Lais, ut patet inf. c. 25. & ista erat violentia, & non matrimonium. Toto autem tempore, quo vixit Saul, non habuit David opportunitatem rependi Michol, cum esset potens Saul, & satis sibi erat vitam posse defendere: mortuo autem Saule, cum factus est ipse Rex super Iudam, repetiit ab Isboseth filio Saulis, dicens: redde mihi uxorem meā Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthinorum: misit autem Isboseth, & tulit eam à Phaltiel viro suo filio Lais: sequebaturq; eam vir suus, plorans vsque Bahurim, ut patet infra 2. lib. cap. 3. Item aliquantulum colligitur hoc ex litera, quia dicitur supra. Ecce filiam meam maiorem Merob, ipsam dabo tibi uxorem, tantummodo esto vir fortis, & sic non dixit, quod eam daret, vel actualiter dedit, sed quod daturus erat: illud autem postea non fecit: quia adueniente tempore, non dedit eam ipsi, sed alteri viro. Sed obiicietur; quia infra dicitur: in duabus eris Gener meus hodie: ergo non solum accepit David uxorem Michol, sed etiam Merob: alioquin non esset gener in duabus, sed in vnica. Respondendum est, quod illud non intelligitur de ambabus filiabus, scilicet, quod eris Gener in duabus, id est, dabo tibi duas filias: nam quādo istud dixit Saul, iam tradiderat Merob in uxorem Hadriel Molathitæ: & erat consummatum matrimonium inter illos: ergo nolebat dicere, quod in illa esset Gener illius, scilicet dando illam sibi in uxorem. Sed aliter intelligitur, ut infra declarabitur in litera. *Dilexit autem Michol.* Hic consequenter describitur permissio secundæ filiae, quæ data est David, ut infra patet, & dicitur. *Dilexit autem Michol filiam Saul alteram David.* habebat Saul duas filias, scilicet Merob, & Michol, quarum primam tradiderat Hadriel Molathitæ uxorem, nunc autem David dilexit minorem, scilicet Michol: quia illam vellet accipere in uxorem, licet primam non accepisset: & fortè, quia diligebat eam amplius, eo quod esset pulchrior: sicut Iacob dilexit Rachelem minorem filiam Laban magis, quam Liam, quæ erat primogenita, eo quod Lia erat lippis oculis: Rachel autem erat decora facie, Genes. vigesimo nono capitulo. In Hebræo dicitur hic, quod Michol dilexit ipsum David: littera autem nostra innuit, quod dilexerat David ipsam Michol: satis autem potuit esse facilis errandi occasio, mutando litteram nostram: quia solum differt in hoc, quod dicamus filia altera, vel filiam alteram: quia cum Michol sit indeclinabile, & David, non patet, an ponatur in recto, vel obliquo: magis tamen credendum est, quod Hieronymus transtulerit, quod David dilexit alteram filiam Saulis: nam si diceretur, quod Michol dilexit David, non esset aliquid ad propositum

eorum, quæ dicuntur in litera: nam dicitur immediate, quod nunciatum fuit hoc Sauli, & placuit ei, dixitque: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum. Si tamen in litera diceretur, quod Michol dilexit ipsum David, & non, quod David dilexit ipsam Michol, non esset ad propositum, quod Saul daret eam David in uxorem, dicens: Dabo eam illi: nam si ipse non diligebat eam, quamquam ipsa diligeret eum, fortè nollet accipere eam David in uxorem, & non esset aliquid, propter quod placeret Sauli. Item, quia dixit Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum: si tamen Michol diligeret ipsum, David non fieret ei in scandalum: sed magis ad defensionem vitæ: quia propter amorem David reseruaret eum à morte, sicut fecit sequenti ca. nam præponderauit ibi amor David ad amorem paternum, & liberauit eum à morte, quamquam pater contrarium iussisset: immo propter hoc, quod Michol dilexit nimis David post contractum matrimonium, cœpit magis timere, & contristari Saul, ut patet infra in litera, scilicet, Michol autem filia Saulis diligebat David, & Saul magis cœpit timere eum, scilicet, propter illum amorem, quem sciuit filiam suam habere ad David: non ergo debet dici in litera, quod Michol dilexit ipsum David, sed quod David dilexit Michol. Et tunc stant ea, quæ dicuntur in litera, scilicet quod placuit hoc Sauli, & dixit, quod daret eam illi: nam si diligebat eam, certum est, quod vellet illam accipere in uxorem. Item stat secundum, quod dixit Saul, scilicet, dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum: credidit quippe Saul, quod Michol non diligebat ipsum David, sicut David diligebat eam, & quod ipsa semper erat dilectura intèrius patrem, quàm virum: & hoc modo posset per eam pater scire intentionem David, & omnia, quæ ageret: & sic facilius incideret in manus Saulis, sic patet sequenti c. Cum iussit Saul filiam suam Michol, ut daret David ad occidendum: ipsa deposuit eum per fenestram: pater tamen putauit, quod ipsa propter eum non curaret de viro, & traderet in manus illius, licet è contrario factum sit. *Et nunciatum est Saul,* scilicet serui eius nunciauerunt ei, quod David diligeret Michol, eo quod ostēderat ei aliqua mortis insignia: & placuit ei, scilicet, quia putauit, quod per hoc consequeretur intentionem suam de occidendo David, ut immediate sequitur. Sed aliquis dicet, quod etiam si nō esset votum Sauli, quod David diligebat Michol, sequeretur idē: quia poterat promittere Saul filiam suam Michol David, & tunc fieret ei in scandalum, sicut hic dixit Saul. Respondendum est, quod non intendebat Saul, posse consequi intentionem suam, promittendo David filiam suam, nisi fortè diligeret eam: quia putabat Saul, quod cum sefellisset David, non daret ei filiam primam, quam promiserat, quod nollet subire aliquam conditionem, promittendo ei secundam filiam: quia crederet, quod in secunda Saul falleret fidem, sicut in prima. Cum autem sciuit, quod diligebat eam, intellexit, quod subiret quamcumque conditionem illa, sibi promissa: ideo placuit Sauli, tamquam ex hoc consequeretur intentum. *Dixitq; Saul dabo eam illi,* scilicet, quia ipse diligit eam, dabo tibi in vxorē, & gratis eam recipiet. *Ut fiat ei in scandalum,* id est in occasionem cadendi in malum. Scandalum proprie significat offendiculum, id est lapidem, vel aliquid aliud, in quo aliquis pedibus impingens, corruit, & hoc modo omnis occasio mali vocatur scandalum, & quia putauit Saul, quod matrimonium promissum cum secunda filia, esset causa mortis David, dixit, quod esset ei in scandalum. Hoc autem poterat esse dupliciter. Vno modo, quod, quia David diligebat nimis Michol, non recusaret quamcumque conditionē, etiam si grauis esset subire propter illam: ipse autem intendebat imponere ei duras condiciones, & sic periret; hoc autem erat: quia intendebat Saul petere centum præputia Philisthinorum, sicut petiit, & ad habendum illa, putabat David moriturum. Aliter potest intelligi, quod esset ei in scandalum, scilicet, quia putabat, quod Michol magis diligeret patrem, quàm virum, ideo propter patrem traderet virum ad mortem, sed è cōtrario factum est. *Et sit super eum manus Philisthinorum,* id est dabo eam illi, ut sit super eum manus Philisthinorum, quod fieret hoc modo, scilicet, quia peteret Saul 100. præputia Philisthinorū, & in acquirendo illa, moreretur David in manibus Philisthinorum. *Dixit ergo Saul ad David,* scilicet, quia vidit Saul, quod quasi consecutus fuerat intentionem, fecit vocari David, ut promitteret ei filiam suam, & dixit ea, quæ sequuntur. Sciendum quod aliqui Hebræi dicunt, quod Saul dedit filiam suam

Scandalum quid sit.

Michol

A Michol ad hoc, quod excusaret eum à morte, quia quotidie imaginabatur in morte Dauid, & quia nunc vidit, quod Dominus erat cum eo, credidit magnum peccatum esse, si illum occideret, ideo dedit ei filiam suam ad hoc, quod ipsa excusaret eum à morte. Sed hoc est penitus contra literam, cum dicitur: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum. *In duabus eris Gener meus hodie.* Aliqui libri habent hic in duabus rebus: sed non est in Hebræo, nec est de textu: nec etiam facit ad sensum. Nam esset sensus, in duabus rebus eris Gener meus, id est cum duabus conditionibus, vel faciendo duas res, eris Gener meus. Solum tamen proposuit Saul Dauid vnam conditionem, scilicet de centum præputiis: sed intelligitur hoc de filiabus, scilicet, in duabus eris Gener meus, id est in vna duarum, & hoc intelligebatur de minori. Similis modus est sæpe in scriptura: nam Iudic. cap. 12. ubi nostra litera dicit: Iudicavit Iephte Galaadites Israël sex annis, & mortuus est, atque sepultus in ciuitate sua Galaad. Habetur in Hebræo: sepultus est in Ciuitatibus Galaad, id est in vna de Ciuitatibus Galaad. Nicolaus, & quidam Hebræi aliter exponunt, scilicet in duabus filiabus eris Gener meus: quia in prima fuisti Gener meus quantum ad sponsalia, & in secunda eris Gener meus, quantum ad sponsalia, & matrimonium. Iste sensus satis potest teneri, si accipiantur sponsalia per verba de futuro, quia per hoc non efficiebatur Merob vxor Dauid, & poterat habere alium in virum, sicut supra declaratum est. Si autem accipiantur sponsalia de presenti, non est recipienda expositio: dicendum est ergo, quod sensus est iste, scilicet in duabus eris Gener meus hodie, id est, iam hodie es bis Gener meus: quia primò fuisti Gener meus per solam promissionem, nunc autem eris Gener meus per promissionem, quæ consequitur effectum. *Et mandauit Saul seruis suis,* scilicet, quod loquerentur ad Dauid ea, quæ sequuntur: subintelligendum est hic, quod Dauid nihil locutus fuerit ad Saulem, dicens: quod vellet esse Gener illius, vel noller. Etiam, quod Saul non posuit aliquam conditionem Dauid, sed solum dixit ei in duabus eris Gener meus: quod paret: quia infra dicitur, quod Saul iusserit seruis suis, ut loquerentur Dauid verba peruersoria ad hoc, quod acceptaret fieri Generum Regis, & scirent ab ipso, quæ erat intentio sua: quod sic factum est. Nam postea serui Saulis sæpe loquebantur hoc Dauid quotusque ipse dixit, quod erat vir pauper, & tenuis, & non erat aptus, quod esset Gener Regis, quo cognito, Saul petiuit in donationem propter nuptias centum præputia Philistinorum.

Quare Saul à principio non posuit aliquam conditionem cum Dauid, ut acciperet filiam in vxorem.

Q V A E S T. XXXIII.

C Q V A E R E T aliquis. Quare Saul à principio non posuit aliquam conditionem Dauid de pugnando contra Philistinos ad hoc, quod acciperet filiam eius in vxorem, sicut postea posuit: Aliquis respondebit, quod Saul nondum conceperat conditionem illam de centum præputiis: ideo non posuit. Sed dicendum, quod non stat: quia antequam Saul quicquam loqueretur Dauid, cognito, quod Dauid diligeret Michol, dixit: Dabo eam illi, ut sit ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum: ergo iam conceperat ponere aliquam conditionem duram Dauid de pugna contra Philistinos: & quamquam non appareat, an illam, de qua infra dicitur, iam concepisset, scilicet de centum præputiis Philistinorum, tamen necesse est dici, quod aliquam iam cogitasset: verisimilius autem est, quod illam de centum præputiis concepisset, quam aliquam aliam. Sed dicendum est, quod Saul iam conceperat iniquitatem contra Dauid, scilicet, ut poneret ei conditionem de præputiis Philistinorum, ad hoc, quod periret: noluit tamen immediate dicere, ut occultaret intentionem suam, sed voluit, ut egrederetur verbum ad Dauid, ex quo haberet Saul occasionem ponendi istam conditionem: nam si mox, ut Saul vocauit Dauid, dixisset ei, Dabo tibi Michol filiam meam, si dederis mihi centum præputia, manifestè apparet, quod Saul quarebat malum Dauid: & ob hoc dicebat, quod daret ei centum præputia Philistinorum ad hoc, quod pro illis pugnans incidere in manus Philistinorum. Volebat ergo Saul occultare intentionem suam, & ad hoc volebat, ut Dauid prius lo-

queretur, & ex verbis eius haberet ipse occasionem ponendi istam conditionem, & quia à principio, quasi Saul dixit Dauid, in duabus eris Gener meus, Dauid nihil respondit: Saul non proposuit aliquam conditionem, sed conatus est per alios capere Dauid in sermone, ut ipse loqueretur aliquid, quo dicto haberet Saul locum proponendi conditionem, quam volebat, ex quasi extra incidenti: ideo misit seruos suos, ut loquerentur ad Dauid, persuadendo ei, quod fieret Gener Regis: ut sic verbum haberetur ab eo, quibus suadentibus Dauid respondit: Ego sum vir pauper, & tenuis: quo dicto, & cognito à Saule, habuit locum Saul proponendi, quod volebat, & dixit ministris suis, quod dicerent Dauid, non habet Rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, quod acceptauit Dauid: & tunc apparebat, quod Saul non faceret hoc ab intentione, sed quasi ex incidenti, & sic occultabatur eius iniquitas. *Loquimini ad Dauid clam me dicentes,* id est dicatis Dauid ista, quæ sequuntur, me absente. Istud dicebat Saul ad hoc, quod videretur, quod non dicebantur ista ex mandato Regis, nec de voluntate illius, sed solum ministris dicebant ea, quasi procurantes bonum Dauid. Hoc autem faciebat Saul, quia si ipse diceret hæc, vel si ministri sui dicerent coram illo, appareret aliquam iniquitatem concepisit Saulem, cum nimis instigaret ipsum Dauid ad accipiendum filiam suam in vxorem, ideo cum ministri loquerentur ista, absente Saule, nihil fraudis latere Dauid crederet in verbis. *Eccipies Regi,* id est nimis gratus est in oculis eius, scilicet, quod diligit te nimis, & pro te faceret, quodcumque velles. *Et omnes serui eius diligunt te.* Hoc ponitur ad significandum plenum fauorem Dauid in domo Regis. Nam si Rex dilexisset Dauid, & serui eius non diligerent, ipsi nuntiarent mala Regi de eo, ita, ut distraherent animum illius ad dilectionem eius: nunc autem omnes, qui erant in domo Regis, diligebant Dauid, & ipse Rex, & ideo fauor erat firmus: ex quo sequebatur, quod Dauid posset petere filiam Regis in vxorem, & daretur ei, atque accipere deberet. *Nunc ergo esto Gener Regis,* id est, quia tantum fauorem habes apud regem, & seruos eius, esto Gener Regis, id est placeat tibi accipere filiam eius in vxorem, scilicet, quia immediate dabit: ista autem dicebantur, ut Dauid responderet, quod volebat eam accipere, vel diceret se esse pauperem, & propter hoc ineptum ad sumendum eam: ut sic locum haberet Saul ad ponendum conditionem de centum præputiis. *Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid omnia verba hæc:* quia Rex illa dixerat: & sic ipsi proposuerunt, non quasi Rex illa diceret, sed quasi ipsi loquerentur ex se ipsis, inquirentes bonum Dauid. *Et ait Dauid:* Num parum vobis videtur Generum me esse Regis, id est, nunquid vos existimatis, quod parum hoc est: quasi dicat, ita mihi persuadetis, quod ego vellem fieri Gener Regis: & hoc petam, sicut si esse Generum Regis, esset parum: tamen multum est, scilicet si hoc esset, modicum fortè preterem à Rege, quia faciliter illud concedere deberet: & tamen, quia hoc valde magnum est, non bene suadetis, quod petam illud. *Ego autem sum vir pauper, & tenuis,* id est, valde magnum est esse Generum Regis: quia requirit magnas facultates: ego autem non habeo eas, cum sim vir pauper, & tenuis. Istæ duo ad idem per inuent: quia pauper est, qui pauca habet: tenuis autem, qui in substantia debilis est, sicut qui corpore attenuatur.

Dauid quare non dedit eandem responsionem seruis, sicuti Sauli, proponentibus, quod acciperet filiam eius in vxorem.

Q V A E S T. XXXV.

F Q V A E R E T aliquis, Quare Dauid non dixit hic, quis ego sum, & quæ vita mea, & quæ cognatio Patris mei: sicut supra dixit, quando Saul promisit ei primam filiam suam Merob: Respondendum est, quod Dauid locutus est hic id penitus, quod sentiebat, sicut qui loquitur alicui æquali. Cum autem locutus est Sauli, fuit locutus ex humilitate, ut honoraret Regem, & ob hoc humiliavit se, quantum ad omnia, scilicet, quantum ad personam, & genus, & substantiam dicens: Quis ego sum, &c. Nunc autem loquebatur ministris Saulis, coram quibus non oportebat, quod se humiliaret: quia illi non erant maiores eo, sed quod loqueretur, quod sentiebat: Dauid au-

em quantum ad meritum personæ dignus erat filia Regis: Quantum ad progeniem, etiam æqualis erat, vel talis, qui deberet suscipi: quia erat de meliori prosapia Israel: sed solum videbatur deficiens in facultatibus, ut non posset æquiparari Regali matrimonio. Solum ergo tetigit, quod erat vir pauper, & tenuis: & sic credebatur, quod, quamvis quantum ad alia dignus esset: quia tamen in hoc deficiebat, stultum erat, & supra vires suas filiam Regis petere. *Et renuntiaverunt serui Saul, dicentes.* Id est, illi familiares Saul, qui missi fuerant ad David, ut caperent verbum ab eo, retulerunt Sauli, verba David. Vocantur hic serui Saulis illi, qui specialiter assistebant ei, & sciebant secreta illius: quem loco primo habuit David apud Saulem: sed postea Saul eum amovit à se, ne ei nocere posset, ut patet supra. *Huiusmodi verba locutus est David.* Id est, hæc verba, quæ supra habentur: & tunc referebant ei illa. *Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David.* Istud locuturi erant ministri Regis, non quasi ex voluntate Regis, sed ex intentione sua arbitantes hoc bonum esse, & quod Rex huic assentiret. Quamquam potest dici, quod hoc dixerint nomine Saulis. Nam licet à principio illi non fuerint locuti nomine Saulis, tamen postea locuti sunt, cum iam cognita esset intentio David: quia habuit tunc locum Saul proponendi conditionem suam. *Non habet necesse Rex sponsalia.* Id est, non excuses te ab hoc, quod est esse Generum Regis propter paupertatem: quia hoc haberet locum, si Rex peteret sponsalia, id est, si peteret donationem propter nuptias filiae suæ secundum statum suum: quia ad hanc tu esses impotens, sed non petit. Sed vocantur sponsalia dona, quæ dabantur cognatis sponsæ: sicut quando Eliezer servus Abrahamæ petiuit Rebecca in uxore pro Isaac filio Abrahamæ, protulit munera magna omnibus cognatis Rebecca. Genes. c. 24. Rex autem dixit, quod non habebat necessaria sponsalia: quia ipse erat per se sufficiens, & daret filiae suæ abundantem dotem pro se, & viro, sed solum volebat viri probitatem. *Nisitantur centum præputia Philistinorum.* Id est, Rex non petit à te aliquid, sed solum centum præputia Philistinorum, quæ tibi dare leue est.

Quare Saul petiuit centum præputia Philistinorum, & non plura, neque pauciora.

Q V A E S T. XXXVI.

Q V A E R E T aliquis, Quare petiuit Saul centum præputia Philistinorum, & quare non pauciora, vel plura? Respondendum est, quod Saul volebat, quod David periret in manibus Philistinorum, ideo petebat ab eo id, quod erat sibi causa pereundi: sic autem putabat, quod in acquisitione centum præputiorum eueniret, ideo petiuit illa. Hoc patet: quia supra dixerat Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philistinorum. Non petiuit autem Saul pauciora præputia: quia quanto pauciora petiisset, tanto leuius esset David illa acquirere: & forte non periret, quod Saul intendebat: plura autem sponte petiisset, sed timuit, quod putaretur hoc esse in fraudem, cum peteretur illud, quod erat ad mortem David. Item, quia appareret in hoc nequitia Saulis, & forte David recusaret conditionem, tanquam grauissimam. Sed dicitur, quare magis petiuit Saul præputia, quam aliquid aliud, cum multa alia posset petere, quæ indicarent ei, quod volebat: nam intentio sua erat, quod occiderentur centum Philistini, & ut ipse sciret illos occisos, volebat insignia occisorum: sed ita potuisset habere signum per alias partes corporis, sicut per præputia. Respondet Nicolaus, quod hoc factum fuit propter duo. Primo, ut Saul certus esset, quod occidisset Philistinos. Secundo, ut faceret eum magis odiosum Philistinis. De primo patet: quia si iussisset duci centum capita, vel manus dexteræ, aut pedes, potuisset David occidere aliquos Israelitas, & ducere partes illas ad Saulem, & tunc nescirent, an essent Philistinorum, vel Israelitarum. In præputiis autem non erat sic: quia non reperiebantur præputia in Iudæis: nam cum essent omnes Iudæi circumcisi, nemo eorum habebat præputium: si ergo ducerentur coram Saule centum præputia, manifestum esset, quod illa essent Philistinorum, vel aliorum Gentilium: alioquin potuisset David facere fraudem, sicut faciebat, cum erat in Terra Philistinorum: nam exibat ad prædandum ad extremitates Terræ

Philistinorum, & occidebat quoscunque inuenisset, ne quis posset de eo postea clamare, & cum interrogaretur à Rege Geth, in quem exercuisset prædā, dicebat, quod in talem, vel talem partem Israel, ut patet infra ca. 27. Sic potuisset David invadere aliquem locum in extremitate Israelitarum apud Philistinos, non relinquens ibi aliquem, qui factum referret, & putaretur à Philistinis factum, ipse vero acciperet inde capita, vel alias partes corporis, si non essent præputia: quia ista non poterant reperiri in terra Israel. Secundum erat, ut fieret David odiosus Philistinis: quia Philistini detestabantur circumcisionem. Si autem David acciperet præputia eorum, circumcideret illos, in quo magis dehonestabantur Philistini plusquam si multi eorum occiderentur, & fierent nimis infesti David: quia erat occasio, ut uno animo concitati Philistini irruerent in David. Sciendum autem, quod Iosephus 6. Antiquitatum dicit, quod Saul petiuit capita Philistinorum, & David abscidit sexcenta capita, & tulit ea ad Saulem. Sed hoc falsum est: quia non petiuit capita: sed præputia: Iosephus tamen, cum scriberet Historiam Gentilibus, putavit indignum esse, quod poneretur talis petitio de præputiis: quia turpis erat, & contra honorem omnium gentium: quia circumcisionem non sequebantur: ideo capita posuit pro præputiis, quamquam, si quis æquiuocare velit, verum dixit: quia caput ad virumque æquiuocatur. *Ut fiat ultio de inimicis Regis.* Istud additum fuit ad significandum causam petitionis. Nam videbatur, quod peteret hoc in fraudem, ut David corrueret, ideo dixit, quod petebat hoc, ut fieret ultio de hostibus suis: ipse tamen non petebat ad hoc, sed ad mortem David, ut patet supra. *Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum.* Id est, quamquam diceret, quod volebat centum præputia, ut fieret ultio de inimicis suis: tamen nolebat ad hoc, sed magis, ut moreretur David in acquirendo illa. *Cumque renuntiasset serui eius verba, quæ dixerat.* Id est, serui Saulis annuntiaverunt David verba, quæ dixerat Saul, scilicet non habet Rex necesse sponsalia, &c. *Placuit hic sermo in oculis David, ut fieret Gener Regis.* Id est, placuit David cum ista conditione fieri generum Regis: quia non erat sibi difficile ducere præputia de Terra Philistinorum. Vnde quasi hoc nihil grauitatis habuisset, ita illico, ut propositum est, libenter acceptavit. Hoc autem erat: quia Deus faciebat sibi cuncta facilia esse, & erigebat animum illius ad audendum omnia, contemnendumque timores. *Et post dies paucos.* In Hebræo dicitur hic. *Et nondum impleto tempore.* Quod exponunt de tempore, quo debebat dari Michol in uxorem David, scilicet, quod nondum impletum fuerat illud, quando David descendit pro præputiis Philistinorum. Sed hoc non stat, quia non fuerat positum aliquod tempus, in quo Michol daretur David, nisi cum ferret David præputia, ideo litera Hebraica significat hic id, quod nostra, scilicet post paucos dies: nostra tamen expressius dixit, scilicet, post paucos dies: nam id, quod imperfectum est, paucum est, ideo pro paucis diebus litera Hebraica posuit tempus imperfectum. *Surgens David abiit in Accaron.* Ista erat una de quinque Metropolitibus Philistinorum, & erat Ciuitas nimis coniuncta Terræ Israel inter omnes Vrbes Philistinorum: ideo ad illam descendit David. *Cum viris, qui sub eo erant,* scilicet, cum mille viris: fecerat enim illum Saul Principem mille virorum, ut patet supra, in litera: & istos accipiens, iuit in Accaron. *Et percussit ex Philistinis ducentos viros,* occidit illos pugnans cum illis forte, cum pluribus ipse pugnauit, sed isti soli corruerunt: alii autem per fugam saluati sunt. *Et attulit præputia eorum,* id est, circumcidit præputia eorum ad ferendum Regi, vel abscidit aliquantam partem virgæ cuiuslibet, & tulit eam cum præputio: ut sic facilius fieret, & signum manifestius fieret. *Et annumeravit ea Regi,* id est, numeravit illa coram Rege: petierat enim Rex centum, & ipse ducenta annumeravit, ut iustior videretur causa sua esse. *Ut fieret Gener Regis,* id est, obtulit ista præputia, ut daretur ei filia Regis. In quo innuitur, quod ante hoc non fuerat ei data filia Regis per sponsalia de præsentis, vel de futuro, quæ contracta fuissent per verba David, & Michol, sed solum fuerat sibi promissa: nunc autem debebat sibi tradi: nam, si ante hoc contractum fuisset matrimonium, etiam si non consummatum esset, David Gener Regis obtulit tamen præputia, ut fieret Gener illius, ideo nondum erat Gener per sponsalia, vel matrimonium. *Dedit itaque ei Saul Michol filiam suam uxorem,* id est,

A Postquam annuerat ei praputia Philistinorum tradidit ei filiam, scilicet, ut contraheret matrimonium, & ut consummaretur.

Quare dedit Saul Michol David in uxorem, cum non esset intentio sua dandi.

Q V A S T. XXXVII.

QUARET aliquis, Cum Saul promississet filiam suam Michol David, non animo dandi eam, sed, ut esset occasio incidendi in manus Philistinorum, cum non inciderit acquirendo praputia, quare postea dedit illi: sic enim fecit de Merob: nam promissit eam dare illi, si esset vir fortis contra Philistinos, postea autem dare noluit: Respondendum est, quod Saul fecit hoc propter magnam verecundiam: nam noluisse ei dare filiam: quia compleverat David conditionem propositam, & non solum compleverat, sed etiam duplauerat ferendo ducenta praputia, videbat nimis iniquum, quod non compleret promissa, potissime: quia iam mentitus fuerat in prima filia. Si autem nunc mentiretur, ab omnibus iudicaretur reprehensibilis: voluit ergo complere. Sic ait Iosephus 6. Antiquitatum, scilicet Saul autem cum non haberet, unde promissa refugeret, & mentiri pessimum iudicaret, aut per insidias eum occidere, cum forsitan in hoc frustrari suo consilio posset, dedit ei filiam. Item adhuc manebat aliquo qualiter propositum Saulis, scilicet, quod Michol fieret David in scandalum, quia licet propter eam non incidisset in manus Philistinorum, poterat incidere in manus eius: verecundia tamen fuit, quae cum magis impulit. *Et vidit Saul, & intellexit, quod Dominus esset cum David.* Id est, hoc per experientiam vidit, & intellexit colligendo coniecturam ex factis David, scilicet, quod esset Deus cum eo: quia nullus posset talia facere, qualia ipse faciebat, nisi Deus esset specialiter cum eo. Hoc autem consideravit maxime in praputiis Philistinorum, quia Saul petiverat centum, tanquam aliquid nimis graue, & David ducenta facillime obtulit: & immediate, ut iuit in Terram Philistinorum, occurrit sibi vnica incurfione in hostes habere illa ducenta praputia: in super David in omnibus bellis, quae gerebat contra Philistinos, nullum vnquam finistram casum pertulit, scilicet, quod perirent aliqui de exercitu suo, quod erat admirabile: quia euentus belli est, ut nunc hinc, nunc inde gladius feriat, ut patet infra 2. lib. ca. 12. *Michol autem filia sua diligebat eum, scilicet David.* A principio enim dilexit, & nunc amplius diligebat: quia videbat eum semper esse virum excellentiorem. *Et Saul magis incipit timere David.* Id est, a principio timuit Saul David, ex quo mulieres cantauerunt coram ipso: percussit Saul mille, &c. quia putabat sibi regnum auferendum esse a David fauore populi: nunc tamen magis timebat: quia, quanto amplius prosperabatur David, tanto fortius timebat eum, eo, quod facilius erat David persequi illum: Duo autem fuerunt hic, propter quae Saul timebat David. Primum fuit: quia Deus erat cum David, id est, prosperabat omnes actus eius. Secundum: quia filia eius diligebat David: putauit enim a principio, quod Michol magis diligeret patrem, quam virum, & ideo esset causa David percundi: nunc autem contrarium acciderat: quia filia Saulis magis diligebat virum, quam patrem. *Factus est autem Saul inimicus David cunctis diebus.* Id est, ex hoc tempore in amplius Saul semper persecutus fuit David: quia quamquam aliquando videretur ei conciliari, rursus tamen persequeretur quousque, expulit eum de terra Israel. *Et egressi sunt Principes Philistinorum, scilicet ad pugnandum contra David.* Hoc enim fuit in violationem iniuriae de ducentis praputiis ablatis, de quibus supra. Nam Philistini detestabantur circumcissionem: David autem egressus fuit obuiam illis. Dicunt autem Iudaei, quod Philistini egressi sunt ad pugnandum contra Israel nunc, quia sciebant, quod David acceperat uxorem, quia erat lex apud Hebraeos, quod quando aliquis acciperet nouiter uxorem, per vnum annum vacaret Domui suae, & non cogeretur exire ad bellum, ut patet Deuteronom. cap. 24. putabant ergo sic de David, scilicet, quod in toto illo anno non exiret ad bellum: & sic liberum esset eis pugnare, & praedari in terra Israel: David tamen exiuit obuiam Philistinis. *A principio autem egressionis eorum, id est, a principio bellorum, ex quo Prin-*

cipes Philistinorum inceperunt egredi contra Israel, David habuit se cum eis virilius, quam omnes Israelitae. *Prudentius se habebat David, quam omnes serui Saulis, id est, in omnibus bellis, quae facta sunt a principio egressionis Philistinorum contra Israel, erat David prudentior, quam alii serui Saulis: in quo apparet ipsum habuisse duas magnas perfectiones, scilicet: quia animosus erat exponendo se grauib. periculis: & quia valde prudens erat in dispositione bellorum, & omnibus cautelis, quae acquiruntur ad actum belli. Et celebre factum est nomen eius nimis, id est, fuit nomen eius gloriosum, scilicet, quod in omnibus Terris laudabatur de aptitudine ad bellum. Ista autem omnia ponuntur ad significandum, quomodo timeret Saul David: quia, quanto prosperabatur David, tanto eum magis timebat Saul: quia habebat maiorem opportunitatem faciendi deponi ipsum de Regno propter fauorem popularem. Quod autem dicitur de celebritate nominis David, semper increuit: nam postquam ipse factus est Rex super Israel, fecit mirabilia bella contra gentes, scilicet, Moabitas, Ammonithas, & contra Regem damasci, & contra Idumaeos, & Philistinos, ut patet infra 2. lib. c. 8.*

C A P. XIX.

*I*ocutus est autem Saul ad Ionatham filium suum, & ad omnes seruos, ut occiderent David. Perro & Ionathas filius Saul diligebat David valde. Et indicauit & Ionathas David, dicens. Querit Saul Pater meus occidere te.

IN praedictis actum est de persecutione Saulis contra David occulta, hic agitur de persecutione eius manifesta: Saul enim desiderabat mortem David: quia voluerat occulte concludere, sed, quia non valuit, curauit hoc manifeste procurare. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponitur malicia Saulis, David inuadendo. Secundo, ipsum publice banniendo. Tertio exulem, & bannitum persequendo. Secunda infra capit. 21. Tertia in 23. Prima in duas: quia primo inuasit David in se ipso. Secundo Ionatham filium suum propter eum. Secunda seq. c. Prima diuiditur in quinque partes: quia primo de consilio Ionathae David absconditur. Secundo ad gratiam Saulis ad horam recipitur. Tertio a Saule personaliter inuadit. Quarto uxoris industria a morte eripitur. Quinto malicia Saulis a laudibus diuinis impeditur. Secunda ibi. *Iocutus est igitur.* Tertia ibi. *Motum est autem.* Quarta ibi. *Misit igitur.* Quinta ibi. *Nunciatum est.*

Ordo sequentium rectus est ad praecedentia.

Q V A S T. I.

CIRCA primum quaeritur, an omnia, quae dicuntur hic, habeant ordinem consequentem ad superiora, vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio? Respondendum est, quod est ordo rectus: quia in praecedenti capit. dicebatur de matrimonio David, & Michol, hic autem agitur de morte David, quam procurare voluit Saul occasione huius matrimonii per filiam suam. Sed tunc dicitur, An ista fuerint immediate post praecedentia, vel interciderit aliquod tempus? Respondendum est, quod paruum tempus interciderit: quia Saul desiderabat nimis mortem David, nec patiebatur moras, sed, cum non praualuisset, per aliquam fraudem instituebat aliam, & quia ipse putauerat, quod David incideret in manus Philistinorum acquirendo praputia, sed non inciderat, ideo verisimile est, quod immediate inquisuerit alium modum occidendi eum, & fuit iste, qui sequitur hic: sic enim vult Iosephus 6. Antiquitatum. *Locutus est autem Saul ad Ionatham filium suum.* Volebat autem Saul occidere David, & putauit, quod nullus hoc melius poterat exequi, quam filius suus, qui maxime completeret diligenter precepta patris, ideo commisit ei istud opus. Sed dicit aliquis: quomodo Saul hoc dixit Ionathae: quia Ionathas nihil tale facturus erat, cum iniuisset foedus cum David, & diligeret eum, sicut animam suam, ut patet praecedenti cap.: Respondendum est, quod hoc nesciebat Saul: occulte enim initum fuerat foedus inter Ionatham,

A & Dauid, & non putabat Saul, quod tantus esset amor Ionathæ ad Dauid. Cognouit tamen postea, cum responderet sapienter Ionathas pro Dauid, & ipse Saul de hoc conquestus est, ut patet infra capit. 22. scilicet: non est, qui vicem meam doceat ex vobis, eo, quod suscitauerit filius meus seruum meum aduersus me insidiantem mihi usque hodie: Deus autem posuit in corde Saulis, ut ista loqueretur Ionathæ, qui reuelaturus erat Dauid. Si autem non dixisset hoc Ionathæ, sed ministris, illi forte executi fuissent, & periisset Dauid. Et ad omnes seruos suos. Hoc intelligitur solum de specialibus familiaribus, alioquin toti curiæ suæ, vel omnibus Israelitis hoc iussisset: iussit tamen familiaribus suis, qui sciebant secreta eius, & desiderabant ei complacere. Porro Ionathas filius eius diligebat Dauid valde. Istud ponitur ad significandum impedimentum executionis: quia Saul commiserat mortem Dauid filio suo, ipse autem diligebat eum nimis. Sed nemo occidit eum, quem diligit: ergo non occisurus erat Ionathas Dauid implendo patris præceptum. Quod autem diligeret valde, patet: quia præcedenti cap. dicitur, quod anima Ionathæ colligata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. Et indicauit Ionathas Dauid, dicens: Queritur occidere te pater meus Saul: quia diligebat Ionathas Dauid sicut seipsum, pugnaturus erat contra omnem hominem pro eo, sicut pro seipso: quia tamen iste, qui malum moliebatur Dauid, erat pater Ionathæ, contra quem non licebat Ionathæ aliquatenus insurgere, etiam pro defensione sui ipsius: non habuit, quod faceret pro Dauid, nisi quod reuelaret ei id, quod pater iussisset, ut sic mortem euitaret. Quapropter obserua te quæso mane, scilicet, mane iussum est, ut occidaris, & ministri Regis quærent te ad mortem: ideo obseruat mane: non dixit autem obserua te mane, & aliis diebus, quia putabat Ionathas, quod ipse posset flectere patrem suum ab ira sua sequenti die: & reconciliaretur Dauid: unde postea non oporteret, ut se obseruaret: & tamen: quia sequenti die, antequam Rex esset persuasus à Ionathæ, ministri Regis vellent exequi, quod iussisset Saul, ideo obseruare se debebat Dauid. Et manebis clam, & absconderis, id est, manebis absens, & absconderis. Ponuntur ista duo ad significandum diuersa: quia esse clam, significat esse absentem: sic patet præcedenti capit. scilicet, mandauit Saul seruis suis. Loquimini ad Dauid clam me, id est, loquimini, me absente. Etiam debebat esse absconditus: quia si longe esset, & non absconderetur, ibi poterat reperiri, & occideretur: nec sufficiebat, quod esset Dauid absconditus, nisi esset absens: quia si absconderetur in Domo sua, mitteret illuc Rex ministros suos, & inde eum raperent, sicut iterum misit, ut patet infra, in littera: sed debebat recedere de loco illo, in quo erat tunc Saul. Ego autem ingrediens stabo inxta patrem meum, scilicet, ego mane stabo cum patre meo, & ibi loquar pro te, ut excuseris à morte, & sic parcat tibi. In agro vbicunque fuerit, id est, siue in agro fuerit, siue in vrbe, aut in quocunque alio loco, ego stabo cum eo: quia necessitas exposcit. In Hebræo habetur hic. Vbicunque fueris, sed non consonat: quia Ionathas non erat locuturus Sauli in loco, ubi esset Dauid, cum ipse iussisset ei, quod sequenti die esset clam, & absconditus: maxime: quia Saul non iret ad locum, ubi esset Dauid. Vel dato, quod hoc contingeret, nesciebat illud Ionathas, ideo non diceret ei. stabo iuxta patrem meum vbicunque fueris: sed vbicunque fuerit, scilicet, pater meus. Ad litteram Hebraicam dicendum, quod aliqua littera mutata fuit, quod facile erat, nec quisquam opinari debet impossibile esse aliquid fuisse permutatum in Biblia Hebraica, cum Doctores sui confiteantur interdum aliquid defecere, & aliquid mutatum esse: sic dicit Ra. Dauid Kimhi, quod in 21. capit. Iosue deficiunt duo versus in Hebræo: & dicit illos fuisse in Bibliis antiquis: sunt autem in Biblia nostra. Aliter potest dici, quod à principio sic fuerit scriptum in Biblia Hebræorum, & tamen hoc accipit propter improprietatem sermonis Hebraici: quia istud idioma interdum non seruat numeros, nec personas, nec genera: sed est nimis barbaricum, & sic posuit secundam personam pro tertia. Et ego loquar de te bona ad Patrem meum, scilicet reducendo in memoriam Sauli omnia bona, quæ egisset Dauid pro Israel, & probitatem illius, & innocentiam, quibus suaderi posset Saul ad non occidendum eum: & hoc dicturus erat Ionathas, non tanquam fouens causam Dauid, vel pro eo se gerens, sed tan-

quam arbiter, & medius ab ipsa æquitate ad loquendum prouocatus: & tunc facilius consentiret dictis eius Saul, quam, si crederet eum procuratorem esse causæ Dauid: quia tunc affectus esset ad illum, & minus creditur homini de aliqua re, quando ad illam affectus est: quia affectio peruertit iudicium. Et quodcunque videro nunciabo tibi, id est, quicquid in eo sensero, siue quod te occidere vult, siue quod tibi parcat, ego annuntiabo tibi, ut scias, quid facere te oporteat. In hoc præsupponendum est, quamquam supra nihil dicatur, quod Saul volente occidere Dauid, Ionathas, & Dauid, conuenerunt de loco, in quo latere deberet Dauid, ut postquam nunciaret Ionathas Sauli bona de Dauid, posset mittere ad Dauid relaturus quid in patre suo sensisset: & sic dicitur infra, quod cum placatus esset Saul, Ionathas vocauit Dauid & nunciauit ei omnia verba hæc: quod non fecisset, si nesciisset locum, in quo latebat. Locutus est Ionathas de Dauid bona ad Saul Patrem suum: scilicet sequenti die stetit cum Saule, sicut promiserat, & locutus est bona, id est, merita Dauid, per quæ posset dissuaderi Saul à malo, quod cõceperat: ista bona sunt, quæ habentur infra quid egerit Dauid, pro Israelitis. Dixitque ad eum: ne pecces rex in seruum tuum Dauid, scilicet, non pecces occidendo eum iniuste: erat enim magna iniquitas, quod homo innocens occideretur, præcipue, quia non solum innocens, sed etiam proficiens erat: nimis enim profecerat Israelitis, cum liberauerit eos à morte, & ab opprobrio, quod inferebat eis Goliath per 40. dies exprobrans Israelitis, ut patet supra cap. 17. Quia non peccauit tibi, id est, nihil inique egit contra te: si enim aliquam causam mortis in eo inuenisset Saul à principio, iussisset publice eum occidi: sed nihil inuenerat: ideo conatus est eum occidere per quandam dissimulationem, scilicet, cum esset arreptus à Dæmone, & putaretur agere per furorem. Et opera eius bona sunt tibi valde, id est, ea, quæ agit, sunt tibi vtilia: nam ipse pugnat contra hostes, & est valde fortunatus contra eos in omnibus prospere agens, quo nihil vtilius esse potest, ideo tibi ipsi noceres, si eum occideres. Duo enim posuit hic Ionathas, quæ maxime sufficiunt ad excusandum aliquem à morte. Primum est innocentia, secundum vtilitas: nam quando quis innocens est, pro nullo casu occidi debet, quod erat in Dauid. Secundum est vtilitas, quæ etiam excusare debet hominem à morte. Nam dato, quod interdum quis morte reus sit, si tamen nimis utilis sit patriæ, excusat eum politia à morte, ne ipsius mors non solum sit ei pœna, sed grauis iactura patriæ: à fortiori autem, cum in aliquo reperiantur ista duo, iniustissimum est sibi nocere: sed dauid vtrunque habebat, ideo valde irrationabiliter ageret Saul eum occidendo. Et posuit animam suam in manu sua, id est, posuit se ad mortem pro te. Ponere animam in manu est ponere vitam in potestate manus: & hoc est in omnibus pugnantibus: quia si bene pugnauerint animam habent, id est, vitam reseruant. Si autem debiles manu fuerint, vitam perdunt. Nimis ergo debebat Saul gratias referre dauid, cum pro eo se ad mortem posuisset, & nihil maius facere poterat. Et percussit Philistheum, scilicet occidit Goliath. Et fecit Dominus salutem magnam vniuerso Israel, id est, deus fecit per eum magnam salutem, & liberationem Israel: erat autem magna salus, quia per mortem Goliath, quam ipse fecit, omnes Israelitæ liberati sunt, & præualuerunt contra hostes suos; alioquin cum Israelitæ nimis timerent, & Goliath per quadraginta dies exprobrasset Israelitis, videbatur, quod ipsi fugituri erant à facie Philistinorum; magna ergo salus erat, quia totus status populi in hoc pendebat; & non dixit Ionathas, quod dauid fecit istam salutem magnam in Israel, sed quod deus illam fecit, quia tantum bonum non poterat procurari viribus vnius viri, vel animositate eius, sed prouidentia dei; potissime cum modus pugnandi dauid contra Goliath fuerit aliquid miraculosus, quia pugnavit inermis contra armatum supra capit. 17. Sed tunc dicitur: si deus hoc fecit, quare attribuitur aliqua laus dauid ex eo? Respondendum est, quod aliquid pertinet hic ad deum, & aliquid ad dauid; ad deum enim pertinet, quod ipse tradiderit Philistinos in manu Israelitarum, & Goliath in manu dauid; nam licet dauid esset robustissimus, & animosus, & exposuisset se ad pugnandum contra Goliath, si deus nolisset specialiter dare victoriam Israelitis, nihil sua animositas profuisset, sed magis ipse corruisset in manus Philistinum,

A Et Israelitæ à Philisthinis effugarentur: Deus tamen miraculose voluit dare victoriam Dauid, & fugare Philisthinos à facie Israel, ideo omnia ista sic acciderunt. Summa ergo huius facti Deo attribuenda est: ideo iste dicitur fecisse salutem in Israel: Dauid autem aliquid in hoc fecit, quia ipse ausus est pugnare contra Goliath inermis contra armatum, & exposuit huic timori, ut etiam, si contraria fors accidisset, mortem sustineret: hanc tamen contempsit pro Israel, ideo laudabilis fuit in hoc facto, & sic aliquid pertinuit ad eum: & ista duo Ionathas designauit in litera. Primum cum dixit de Dauid, quod posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum. Secundum dicit de Deo, scilicet, & fecit Dominus salutem magnam in Israel. Quod autem aliquid attribuendum sit Dauid in hoc facto, satis apparet: nam, si non fuisset ipse aqualiter laudabilis propter ea, quæ fecit contra Goliath, quamquam Deus principaliter egerit, nullus esset laudabilis, nec præmium deberet accipere pro operatione virtuosa, cum nemo bonum agere possit nec saltem velle bonum agere, nisi Deus inclinauerit eum ad hoc, & disposuerit ei modum, ut patet Io. 15. scilicet. Sine me nihil potestis facere, id est, non potestis facere aliquid bonum, nisi ego vos inclinauero ad illud, & adiunxero ad faciendum: illi tamen, qui virtuose agunt, laudantur, & à Deo præmia recipiunt: ideo dato, quod Deus in aliqua operatione humana faciat id, quod principale est: tamen adhuc laudabilis est homo, qui illam facit.

B Item alia operationes communes, quas homines aggrediuntur, non sunt in potestate eorum, scilicet, ad quem finem perueniant, ut patet Ierem. capit. 10. scilicet. Scio Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos, id est, non est in potestate hominis, quod via, in qua ipse ambulare vult, sit ei prospera, vel adueniant gressus eius ad talem, vel talem finem: sed solum homo in operatione sua, quod aliquid agere proponat, & quod ad illud agendum se exponat. De cæteris autem nihil est sui iuris, sed iuxta illud Salomonis: Hominis est proponere, Domini autem est dirigere vias eius, & hoc etiam si Deus non operetur miraculose in operatione nostra: & tamen homines pro istis communibus operationibus laudantur, si eas prospere egerint, quamquam non sint in potestate eorum: ergo Dauid laudari debebat, quia se ad mortem posuit pugnando contra Philisthinos, licet Deus in hoc principaliter egerit. *Vidisti, & delectatus es*, id est, tu vidisti hæc omnia, quæ fecit Dauid, & delectatus es nimis, quia prospera erant, & ad utilitatem tuam, atque honorem: noli ergo illi tristitiam infligere, à quo delectationis materiam suscepisti.

An Saul lætatus fuerat in his, quæ fecerat Dauid.

Q V A E S T. II.

C Q V A E R E T aliquis, An verum esset, quod Saul lætatus fuerit in his, quæ fecit Dauid contra Philisthinos? Aliquis dicet, quod sic, quia quando alicui per alterum prospera eueniunt, gaudet, quod ille prospere agat: sed per opera Dauid proueniebat bonum Sauli, quia sicut dixit Ionathas, opera Dauid erant bona Sauli, ergo lætabatur in eis, quæ Dauid prospere agebat. In contrarium videtur, quod tristaretur: quia ad inuidum pertinet de alterius prosperitatibus tribulari: sed Saul erat nimis inuidus Dauid: ergo affligebatur, quando prosperabatur Dauid: sed in his omnibus, quæ faciebat, maxime apparebat laudabilis, ergo affligebatur de illis Saul. Item patet, quia Saul petiuit à Dauid centum præputia Philisthinorum, ut eaderet in manus eorum, ut patet præcedenti capit. & propter hoc dabat ei filiam suam. Magis ergo voluisset Saul, quod incidisset Dauid in manus Philisthinorum, quam quod percussisset eos, sed percussit eos: tunc ergo tristatus est de eo Saul. Item Saul promissit filiam suam maiorem Dauid, ut esset vir fortis, & pugnaret contra Philisthinos: quia reputabat intra se, dicens: Non sit manus mea super eum, sed manus Philisthinorum, ut patet præcedenti cap. ergo magis lætatus fuisset Saul, si Dauid cecidisset in manus Philisthinorum, quam, si prospere egisset.

Respondendum est, quod Saul lætatus fuit in eis, quæ egerit

Dauid, ut patet hic in litera, scilicet. Vidisti, & lætatus es. Patet etiam, quia Saul monstrauit magnam affectionem ad Dauid, quando occidit Goliath: nam non concessit ei, ut reuerteretur in domum patris sui, ut patet præcedenti capit. & immediate constituit eum Principem super viros belli, & egrediebatur ad omnia, ad quæcunque misisset eum Saul, & erat familiaris nimis, ut patet præcedenti capit. De omnibus autem, quæ egerit Dauid toto tempore illo, lætatus est Saul, quia diligebat eum. Cum autem cantauerunt mulieres: Percussit Saul mille &c. incidit indignatio magna Sauli contra Dauid, & persecutus fuit eum, factusque est inimicus eius omnibus diebus vitæ suæ, ut patet præcedenti cap. ideo ab eo tempore actus Dauid videbantur Sauli abhominabiles, & quanto prosperabatur Dauid, tanto amplius affligebatur Saul, quia ista est conditio hostilis. Hic autem Ionathas non loquitur de illis, quæ fecit Dauid postquam cantauerunt mulieres, sed de illis, quæ priori tempore gesserat: potissimum de pugna contra Goliath, & in hoc nimis lætatus est Saul. Hoc autem apparet ex litera, quia dicitur: Percussit Philisthæum. Vidisti, & lætatus es, scilicet, in percussione Philisthæi. *Quare ergo peccas in sanguine innoxio?* id est, cur peccare proponis, nondum enim peccabat, scilicet occidendo Dauid, sed disponebat peccare: quia miserat famulos suos, ut occiderent eum: licet accipitur Luc. 1. Quomodo fiet istud? quia virum non cognosco, id est, proposui nunquam cognoscere, quia manifestum est, quod ipsa actualiter à nullo tunc cognoscebatur. Vel potest dici, quod peccabat Saul in sanguine innoxio, scilicet in hoc, quod proponebat occidere: quia sola voluntas faciendi malum peccatum est. *Interficiens Dauid, qui est absque culpa*, id est, proponens occidere illum, qui nihil peccauit. Quod satis apparet: quia Saul solum aduersabatur Dauid propter id, quod cantauerant mulieres: in hoc tamen nihil peccauerat Dauid: quia illæ laudes non fuerunt prolatae, eo suadente. In Hebræo habetur hic. *Interficiens Dauid inutiliter*. Interficere inutiliter est interficere sine aliqua causa: quia utilitas pœnæ est emendatio criminum, vel ablatio peccatorum de terra, ne ulterius peccare valeant: in Dauid autem nulla pœna erat, ideo inutiliter occideretur, scilicet non proueniebat aliqua utilitas ex morte illius: quia non emendabatur peccatum, cum nullum esset, nec tollebatur peccator de terra, cum innocens esset: litera tamen nostra significantius protulit dicens, qui est absque culpa. *Quod cum audisset Saul placatus voce Ionathæ*. id est, quando ista dixit Ionathas Sauli, placatus fuit Saul à furore suo, & proposuit non occidere Dauid.

Quomodo Saul precibus Ionathæ placatus est, ne occideret Dauid, licet esse iratus valde.

Q V A E S T. III.

F Q V A E R E T aliquis, quomodo Saul potuit hic placari, ne occideret Dauid, precibus Ionathæ: cum tantum eius mortem desideraret: potissime quia iterum rogans Ionathas pro Dauid, non admissus est, sed magis eum voluit Saul hasta confodere, ut patet sequenti cap. Respondendum est, quod ira Saulis contra Dauid habebat continua incrementa: irascebatur enim illi, quia timebat eum, putans se Regno priuandum propter illum, & quia quotidie prosperabatur magis Dauid, habebat causam timendi eum magis Saul. Sic patet præcedenti cap. scilicet, & vidit Saul, quod dominus esset cum Dauid, Michol autem filia Saul diligebat eum, & Saul magis cepit timere Dauid, & quia indignatio ad Dauid erat propter timorem, necesse erat, ut cum magis timeret, magis ei irasceretur, & quia cum ira intensior est, difficilior est venia, crescebat quotidie difficultas reconciliandi Saulem Dauid. Ascendit autem gradatim: nam in prima vice, quando Saul voluit configere Dauid cum pariete, ira non fuit magna: ideo Saul existimans se male egisse, cessauit à furore, & nullo orante pro Dauid, reconciliatus fuit ei, ut patet præcedenti ca. Rursus autem cum quotidie cresceret furor eius amplius in Dauid, iussit eum occidi, ut patet hic. Et quia grauius nunc iratus est Saul, quam primo, non potuit

A *uit remittere, nisi orantem, Jonatha suadendo valde rationabiliter: quia tamen nondum consummata erat nequitia eius, flexus est ad id, quod petebat Jonathas. Iterum autem grauissime iratus est, & manifestato furore omnibus, facta est irremissibilis indignatio: ideo licet tunc orasset, & excusasset diligenter Jonathas, facta est inexorabilis causa, sed ex hoc magis succensus furor Saulis, quo ei magis Ionathas orando pro Dauid, resistebat, ita ut in ipsum Jonatham confata fuerit indignatio Saulis, & conatus est eum lancea configere cum pariete, ut patet sequenti capit. ideo nunc remisit Saul propter Ionatham, postea autem non remisit. Fuit quoque alia causa diuersitatis, scilicet, quia nunc Saul non putabat Ionatham fouere causam Dauid, nec Ionathas se gerebat, quasi pro eo, quia in hoc cautus erat, & interposuit se quasi mediatorem a nullo exoratum, sed ab ipsa ratione, & aequitate tractum, & locutus est verba rationabilia valde pro Dauid, ideo Saul flexus est: cum autem iratus fuit sequenti capit. iam cognouerat Saul, quod Ionathas diligebat nimis Dauid, & quod inierat cum eo foedus, ideo non acceptauit preces illius, sed abominatus est eum, & spreuit verba eius, sicut si loqueretur Dauid. Quod autem cognosceret Saul dilectionem Ionathae ad Dauid tunc, patet sequenti capitul. nam dixit ad Ionatham iratus aduersus eum: Fili mulieris virum ultro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Iſai in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosae matris tuae: si autem non cognouisset tunc confederationem utriusque, forte aliquammodo fuisset flexus: vel si nunc cognouisset, forte non remisisset indignationem: fuit tamen causa potissima quotidianum graduale incrementum furoris, & nequitiae consummatio, quae nunc non erat consummata. *Iurauit, viuit Dominus, quod non occidetur.* Istud iurauit Saul ad dandam securitatem Dauid, & est modus iurandi antiquus: viuit Dominus, id est, iuro per vitam Dei.*

An Saul iurando nunc non occidere Dauid, peccauerit, vel fuerit periurus.

Q V A E S T. IV.

Q V A E R E T aliquis, An Saul peccauit nunc, vel fuit periurus, cum iurauit non occidere Dauid?

C Aliquis respondebit, quod non peccauit, quia non occidit eum: nam nunquam deuenit in manus eius, ut eum occidere posset. Sed in contrarium dicitur, quod quamquam Saul non occiderit Dauid, tamen peccauit, & fuit periurus, quia habebat intentionem occidendi eum, si enim aliquis iuret, non occidere aliquem, vel non nocere ei, si habuit intentionem nocendi, vel occidendi, periurus est: ideo maxime periurium est in intentione, quam in operatione, quia cum aliquis iurat, obligat se per iuramentum ad faciendum id, quod alias facere posset: vel ad non faciendum id, quod alias facere posset. Nihil autem est proprie in potestate nostra, nisi actus voluntatis: quia executio eius, quod volumus, non dependet ex potestate nostra: sed ex voluntate Dei, scilicet an concedat nobis agere: quod volumus iuxta Ierem. capitul. decimo, scilicet scio Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est, ut ambulet, & dirigat gressus suos: & iuxta illud Salomonis: hominis est proponere, Domini autem est dirigere viam eius. Cum ergo in potestate nostra sit solum actus voluntatis, id est, illud est, quod nos iuramus, siue facere, siue non facere, ideo, qui iurat alterum non occidere, vel non nocere ei, iurat non velle occidere illum, vel aliquando disponere ad occidendum eum: nam ipsum occidere, vel non occidere, non est in potestate eius, qui iurat: Nam dato, quod iuret non occidere, & proponat non occidere, poterit per impulsu alicuius occidere illum, de quo iurauit non occidere: ut si quis habens gladium in manu nihil mali agere proponat, & aliquis impellat eum super alium, & corruens occidat illum. Vel si quis habens gladium impellatur a vento fortissimo, & irruat in alterum, & occidat: non est ergo in potestate istius non occidere alium, quia in his duobus casibus est violentia absoluta, & ponit eas Aristotel. 3. Ethicorum capitul. primo, dicens, violentum simpliciter est si spiritus, id est, ven-

D tus hominem alicubi tulerit, vel si cogant homines domini exsistentes. Similiter autem non est in potestate alicuius occidere alterum, quia, quamquam aliquando proponat occidere illum, forte Deus non dabit locum. Iuramentum ergo referendum est ad id, quod est in potestate nostra: sed absolute est in potestate nostra velle occidere, vel nolle: ideo de hoc intelligitur, & sic, si quis iurauerit alterum non occidere, poterit in aliquo casu eum occidere, & non erit periurus, & tamen nullo modo poterit velle eum occidere, quin sit periurus. Ad voluntatem ergo referendum est. Si igitur Saul voluntatem habuit occidendi Dauid, quamquam illum non occiderit, periurus erat, quando ista loquebatur.

Ad declarationem autem huius considerandum, quod aliud est querere, an propter istud iuramentum Saul aliquando fuerit periurus, & aliud, an Saul peccauit tunc, quando istud iurabat. Quantum ad primum, dicendum, quod Saul periurus fuit propter hoc, quod iurauit, quia quodcumque quis iurat alium non occidere, vel ei non nocere, non solum iurat non habere voluntatem tunc occidendi illum, vel non disponere ad occisionem, sed etiam, quod postea nihil molietur ad occisionem illius, nisi aliquid de nouo subrepat: propter quod posset iuste agere contra illum, vel ad occisionem illius. Si autem postea nihil noui suboriatur, iste obligabitur in aeternum nunquam nocere illi: sic ergo de Dauid, & Saule: autem enim iurauit, quod non occideret eum: si ergo non oriretur aliquid postea, propter quod Saul posset iuste persequi Dauid, quodcumque moliretur eum persequi, erat ex hoc iuramento periurus: sed non fuit suborta aliqua causa, propter quam postea mereretur Dauid aliquid mali, & tamen Saul eum est persecutus ad mortem, ergo periurus fuit Saul ex hoc iuramento, siue a principio intenderet eum occidere, siue non.

Non tamen fuit periurus immediate, ut iurauit, sed tunc, cum primo disposuit eum persequi post iuramentum. Secundum erat, an peccauerit Saul, quando iurauit? Aliquis respondebit, quod ex quo fuit periurus, peccauit in iurando. Dicendum, quod non stat: quia aliqui sunt periuri, qui non peccant in iurando, sed postea in agendo: ut si quis iuret aliquid agere, vel non agere, & tunc quando iurat, habeat voluntatem complendi, quod iurat non peccat, etiam si postea non compleat, quod iurat, sed est periurus postea, quando venit contra id, quod iurat.

Et sic dicendum est, quod aliqui iurant, qui in iurando non peccant, sed in agendo sunt periuri. Alii autem iurant, qui tam in iurando, quam in agendo periuri sunt, & peccant. De primo casu patet in exemplo dato. De secundo apparet, ut si quis dicat, vel iuret aliquid: & quando iurat illud, habet intentionem faciendi contrarium: iste in iurando peccat, & periurus est, & postea quoties contra iuramentum venire voluerit, toties periurus est. Nunc autem applicando ad Saulem, dicendum est, quod, si ipse a principio, quando iurauit, habebat intentionem occidendi Dauid, non solum fuit postea periurus, quando rursus eum persequi cepit, sed etiam in iurando peccauit, & periurus fuit. Sed an Saul habuit intentionem obseruandi iuramentum, quando iurauit, vel infringendi illud, dubium est: dicendum autem, quod pro tunc habuit intentionem obseruandi illud: cum litera dicat, quod placatus est a furore suo, & reconciliatus fuit ei Dauid. Postea tamen, orto nouo furore, sine causa cepit rursus persequi Dauid ad mortem, ut patet infra in litera.

Dicendum ergo, quod Saul periurus fuit ex hoc iuramento, tamen non peccauit quando iurauit. *Vocauit itaque Ionathas Dauid.* Dum haec fierent, erat Dauid absconditus, & Ionathas nouerat locum, ideo cognita voluntate patris, vocauit eum ad introducendum coram Rege. *Et indicauit omnia verba haec,* id est, declarauit ei quid dixerat patri suo pro eo, & quomodo pater iurauerat non occidere illum. *Et introduxit Ionathas Dauid ad Saul,* scilicet, quando sciuit, quod non erat aliquod periculum introduxit illum, ut esset coram Rege: innuens, quod non fuisset aliquis furor Regis contra eum. *Et fuit ante eum,* id est, stetit coram Rege, sicut ceteri ministri. *Sicut fuerat heri, & nudius tertius,* id est,

A sicut consueuerat esse ante hoc. Nudiustertius significat tertium diem ante hoc, & quando aliquid dicitur factum Nudiustertius, significatur, quod hodie est tertius dies, quo factum est: sed hic non significatur præfixus certis temporis, sed accipitur pro aliquanto tempore præterito, & sic est communis modus accipiendi in scriptura: sic habetur Exod. capitul. 27. scilicet, si bos coinupta fuerit ab heri, & Nudiustertius, id est, ab aliquanto tempore. Sic etiam supra capitul. 14. dicitur, quod Hebraei, qui fuerant cum Philistinis heri, & nudiustertius, reuersi sunt, ut essent cum Israel, id est, illi Hebraei, qui erant ab aliquanto tempore in terra Philistinorum. Sic autem hic: immo non potest accipi heri, & nudiustertius pro tempore determinato trium dierum: quia falsa esset litera, cum dicatur hic, quod fuit coram eo, sicut fuerat heri, & nudiustertius: & tamen manifestum est, quod non fuerat heri Dauid cum Saule, quia Ionathas dixit ei: obserua te, quæso, mane, & manebis clam, & absconderis: & sic factum est: ergo illa die non fuerat cum Saule. Dicitur tamen quod fuerat heri, & nudiustertius, ergo non intelligitur per hoc tempus determinatum, sed aliquantum tempus præteritum indeterminatum.

Quando reductus est Dauid per Ionatham coram Saule, ut prius erat.

B

Q V A E S T. V.

Q V A E R E T aliquis, Quomodo sit verum, quod Dauid steterit nunc coram Saule, sicut fuerat heri, & nudiustertius, quia à principio erat Dauid cum Saule specialiter assistendo semper illi, ut patet supra capit. 16. scilicet: Misit Saul ad Isai dicens: stet Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis: postea tamen Saul pacificatus Dauid amouit eum à se, ut patet præcedenti capitul. ergo iam non rediit ad illam familiaritatem, quam prius habebat. Aliquis forte respondebit, quod Saul amouit à se Dauid, quia iratus erat illi: nunc tamen per Ionatham reconciliatus fuit: ergo reduceret eum in statum pristinum.

C

Sed dicendum, quod non stat: quia Saul non amouit à se Dauid quando erat ei iratus, sed quando fuit illi pacificatus remouit à familiaritate priori constituens illum in maiori honore, ut patet præcedenti capit. scilicet: amouit ergo eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros, nunc tamen eodem modo reconciliabatur Dauid, ut primo erat: & non reducebatur in maiorem amorem, quam erat prius, sed solum pacificabatur illi, dans securitatem de vita: ideo non est verisimile, quod reduceret eum ad familiaritatem, quam ab initio habuerat. Si enim illam abstulisset Saul Dauid iratus reduceret eam illi pacificatus: sed abstulit eam cum pacificatus esset: ergo non reduceret eam nunc, cum denuo pacificaretur: quia secunda reconciliatio inimicorum minores vires habet, quam prima: & tertia, quam secunda, & sic consequenter de aliis. Item patet hoc, quia causa, propter quam Saul amouit à se Dauid, manebat nunc, ideo nunquam reduceret eum in pristinam familiaritatem: erat autem causa huius timor Saulis: nam cum vidit Saul magnum esse fauorem Dauid in populo per cantum mulierum, putauit, quod Dauid aliqua die conaretur occidere Saulem, & eo occiso, per fauorem populi efficeretur Rex, & quia ad hoc habebat Dauid nimiam opportunitatem propter magnam familiaritatem, quam habebat à principio cum Saule, timuit Saul, quod aliqua die aggrediretur Dauid: Considerans ergo vitam suam amouit à se Dauid, quamquam esset pacificatus illi, & ne videretur eum grauare, vel agere ex odio, dedit ei maiorem dignitatem, ut amoueret minorem, ut patet præcedenti capitul. nunc tamen non desierat Saul timere Dauid, immo magis timebat eum, quam à principio, ut patet præcedenti cap. scilicet: Michol autem filia Saul diligebat Dauid, & Saul magis cepit timere eum: ergo non reduceret Saul Dauid in priorem familiaritatem, sed magis eum à se remoueret, quam prius quantum fieri possit: & sic dicendum est, quod nunquam redierit Dauid in primam familiaritatem, quam habuerat cum Saule. Cum autem di-

citur hic, quod item Dauid coram Saule, sicut heri, & nudiustertius, non significatur specialis familiaritas, quam à principio habuit, sed quædam assistentia communis, quæ competeat omnibus de curia Saulis. Pro quo sciendum est, quod omnes serui Regum, vel Dominorum assistunt aliquo modo illis, in quantum vadunt comitantes eos per viam, vel quocunque ierint, & stant in attris eorum seruando eos: ista autem vocatur assistentia generalis, quæ nulli denegatur, & non continet aliquid dignitatis: alia autem assistentia est specialis, qua famuli specialiter assistunt Dominis, in quibuscunque locis sint, siue in camera, siue in aliis locis secretis, & est eis potestas loquendi Dominis quocunque voluerint: & istud est magnæ excellentiæ. Isti autem sunt serui, qui semper dicuntur videre faciem Regis. De talibus dicitur Esther capitul. primo, quod erant septem eunuchi primi, & proximi Duces Persarum, atque Medorum: qui videbant faciem Regis, & proximi post eum residere soliti erant. De his etiam dicitur supra capitul. 16. Ecce Spiritus Domini malus exagitat te, iubeat Dominus noster Rex, & serui tui, qui coram te sunt, querant hominem scientem psallere. Ibi vocantur serui, qui erant coram Rege illi, qui specialiter manebant coram eo ad differentiam aliorum, alioquin dictum fuisset indeterminate: serui tui querant hominem, & non serui tui, qui coram te sunt. De Dauid autem dicendum est, quod à principio cum vocatus fuit Dauid à Saule, stabat coram eo familiariter nimis per secundam assistentiam: quia dicitur supra 16. capitul. & venit Dauid ad Saul, & stetit coram eo, at ille dilexit eum nimis, & significatur magis ista assistentia: quia Saul orauit Patrem eius Isai, ut permitteret Dauid stare coram se, ut patet eodem capitul. scilicet. Misit Saul ad Isai, dicens: stet Dauid in conspectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis. Habuit autem istam familiaritatem specialem Dauid ad Saulem toto tempore, quo mansit cum eo prima vice ante bellum Philistinorum: deinde cum pugnauisset contra Goliath, assumptus est ad eandem familiaritatem, & maiori affectione, quam prius: quia prima vice permisit Saul reuerti ad Patrem suum. De secunda autem dicitur, quod tulit eum Saul in die illa, & non concessit ei, ut reuenteretur in domum patris sui præcedenti capitul. durauit autem ista familiaritas usque ad tempus, quo cantauerunt mulieres coram Saule: nam dicitur præcedenti capit. Egrediebatur Dauid ad omnia quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat, & acceptus erat in oculis vniuersi populi, & maxime in conspectu famulorum Saul, postquam autem mulieres cantauerunt, incepit Saul abominari, & timere Dauid, & tunc amouit eum à se, & fecit tribunum, ut patet præcedenti capitul. postea vero, quamquam sæpe iratus fuerit Saul Dauid, & reconciliatus est ei: nunquam tamen restituit eum ad gradum primæ familiaritatis: & de hoc procedunt argumenta, & vera sunt. Cum autem hic dicitur, quod Saul fecit stare Dauid ante se, sicut heri, & nudiustertius, intelligitur de familiaritate communi, quam habebant omnes serui Saulis: quia quilibet poterat stare in aula eius securus, & aliquando assistere Regi. Ad hanc vero rediit nunc Dauid: quia à multis diebus iam non habebat primam familiaritatem, & cum dicitur: sicut heri, & nudiustertius, id est, sicut erat coram Saule ex eo tempore, quo mulieres cantauerunt: quia tunc cepit habere solam generalem assistentiam, & ad hanc nunc reductus est: quia præcedenti die etiam ista non licebant ei, cum absconditus fuisset à facie Saulis, ne occideretur.

Motum est autem. Hic ponitur tertium huius capit. in quo Dauid à Saule iterato inuaditur: nam conatus est eum confingere cum pariete, & dicitur. *Motum est autem rursus bellum.* Istud bellum non fuit motum ab Israelitis contra Philistinos, sed à Philistinis contra Israel, quod patet: quia dicitur immediate: Et egressus Dauid pugnaui aduersus Philistinum. In quo inuitur, quod primo motum fuit bellum, quam Dauid egrediretur. Si tamen Israelitæ mouissent: quia ipse agebat omnia bella, bellum Dauid fuisset, qui illud mouisset: quia ipse agebat omnia bella Israelitarum tempore, quo mansit cum Saule, ut patet infra 2. lib. capitul. 5. cum dixerunt omnes Israelitæ ad Dauid: Ecce nos os tuum, & caro tua sumus, sed heri, & nudiustertius, cum esset Saul Rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel: sed Dauid non mouit

istud Bellum: ergo mouerunt illud Philistini. Hebraei dicunt de isto Bello, sicut praeuimus precedenti cap. quod Philistini mouerunt Bellum, quia putauerunt, quod Dauid non exiret obuiam eis: eo, quod nouiter acceperat uxorem: omnis autem nouus maritus habebat unum annum, in quo non compellebatur exire ad Bellum: Deuteronom. cap. 24. exiuit tamen Dauid. Et dicunt Hebraei, quod illud intelligebatur de Bello voluntario: istud autem erat necessarium: quia hostes inuasent terram, ideo obligabatur exire ad Bellum.

An Dauid nouiter coniungatur teneretur secundum legem exire ad Bellum.

Q V A E T. VI.

QUÆRET aliquis, Circa hoc, cum Dauid nouiter coniungatur exierit nunc ad Bellum, an secundum legem Hebraeorum obligatus fuerit exire?

Respondendum est, quod lex erat 20. & 24. cap. Deuter. quod cum quis acciperet nouiter uxorem, per annum vacaret à Bellis, & ab omnibus publicis oneribus: Hebraei tamen dicunt nunc obligatum fuisse Dauid distinguentes de Bello necessitatis, vel voluntario: istud autem erat Bellum maxime necessitatis, ideo dicebant neminem excusari. Sed falsum est, & contra tenorem legis, quia etiam lex dicit, quod si fuerit necessarium, non imponatur ei Deuteronom. capi. 24. scilicet, cum acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad Bellum, nec ei quippiam necessitatis iniungetur publice, sed vacabit absque culpa Domini sui, ut vno anno lateatur cum uxore sua: nec solum erat hoc de illo, qui nouiter acceperat uxorem, sed etiam de eo, qui acceptam nondum carnaliter cognouerat: nam non cogebatur exire ad Bellum, & si exiret, debebat redire, ut patet Deuteronom. cap. 20. scilicet: Quis est homo, qui desponsauit uxorem, & non accepit eam, vadit, & reuertatur in domum suam, ne forte moriatur in Bello, & alius homo accipiat eam. Item patet hoc, quia non poterat esse Bellum maioris necessitatis, quam illud, quod egit Gedeon contra Madianitas: nam Madianitæ infuderant se super terram, sicut locustæ, & dissipabant omnia bona Israelitarum, ut patet Iudi. capit. 6. & tamen in illo Bello excusati sunt formidolosi, ut patet Iudi. cap. 7. ubi Gedeon, iubente Domino, prædicauit coram toto populo, qui formidolosus, & timidus est, reuertatur: & recesserunt de Monte Galaad. 22. millia: & manserunt solum 10. millia, sed idem iuris erat de formidoloso, & accipiente nouiter uxorem, & de illo, qui plantauerat vineam, & nondum comederat de ea, & de eo, qui edificauerat nouam domum, & nondum habitauerat in ea, ut patet Deuteronom. capit. 20. ubi omnes hi iubentur redire de Bello: ergo etiam si esset Bellum necessitatis, accipiens nouiter uxorem, non tenebatur illuc exire. Item patet hoc, quia Bellum nimie necessitatis erat, quod fecit Iudas Machabeus contra seruos Regis Antiochiæ, cum illi vastarent totam terram Israel, & prohiberent obseruare legem Dei: Iudas tamen, quando pugnavit contra illos, posuit edictum de formidolosis, & accipientibus uxores, & de omnibus quatuor generibus personarum, quod redirent in Domos, ut patet 1. Macha. cap. 4. ergo etiam in Bello nimie necessitatis nouus maritus non tenebatur pugnare, Dauid autem nouiter acceperat uxorem, ideo non cogebatur: ipse tamen sponte exiuit ad Bellum, quia erat princeps virorum bellatorum: nam constitutus erat tribunus super mille viros, ut patet precedenti cap. sic etiam cum contraxerat sponsalia cum Michol, non tenebatur exire ad aliquod Bellum Deut. capit. 20. exibat tamen non solum ad Bella necessaria, sed etiam ad Bella spontanea: nam descendit in Accaron, & percussit 200. viros, tulit præputia eorum precedenti cap. ut daretur ei sponsa.

Quare ponitur hic Bellum hoc Philistinorum, cum tamen scriptura intendat ponere persecutionem Saulis contra Dauid.

Q V A E T. VII.

QUÆRETUR ulterius, Quare positum fuit hic de isto Bello, quod Philistini fecerunt contra Israel, quia intentio scripturæ erat hic declarare, quomodo Saul persecutus fuerit Dauid, quia ex principio cap. precedentis vsque ad finem libri huius, de hoc est tota materia, sed istud Bellum, quod mouerunt Philistini, nihil ad hoc agit. Aliquis respondebit, quod scriptura vult enarrare non solum persecutionem Dauid, sed etiam omnia, quæ acciderunt tempore illo, & quia istud Bellum motum fuit eo tempore, quo Saul persequabatur Dauid, scriptura illud enarrauit. Sed hoc non stat, quia scriptura nunquam enarrat, nisi de eo, de quo intendit, nisi sit aliquid, quod pertinet aliquo modo ad illud: sic autem fuit hic: quia scriptura intendit principaliter dicere de persecutione Saulis contra Dauid: & quia ista persecutio habuit quandam originem, vel incrementum ex isto Bello, describitur hic Bellum. Fuit autem modus, quod Dauid in Bello isto prosperatus est, & ex hoc Saul magis cepit eum timere: sic dicitur præced. c. quod quantomagis cognoscebat Deum esse cum eo, magis timebat illum: & quia ex victoria huius Belli magis cepit prosperari, timuit, & abominatus est eum magis Saul, & ex hoc conatus est eum occidere, habita opportunitate, si cum psalleret coram eo arrepto à Dæmone, ut patet infra, & quia illa fuit prima persecutio post reconciliationem factam inter Dauid, & Saulem: & illa habuit originem, ex illo Bello scriptura illud enarrauit, tanquam pertinens ad principalem intentionem. Et egressus Dauid pugnavit aduersus Philistinum. id est, immediate, ut sciuit Dauid Philistinos ingressos in terram Israel, exiuit obuiam illis, ipse enim erat Dux Belli, & fuerat constitutus tribunus mille virorum ut in præced. c. non tamen erat obligatus nunc egredi ad Bellum: quia nouiter acceperat uxorem, & noui mariti habebant annum, in quo non obligabantur exire ad Bellum: nec poterat eis iniungi alia necessitates publicæ, ut patet Deut. c. 24. egressus tamen est sponte: & quia verendum erat, quod cum ipse esset princeps Belli, & accepisset uxorem filiam Regis, ut ageret Bella, quod nunc irruentibus hostibus, non exiret eis obuiam. Percussitq. eos plaga magna. scilicet fecit magnam stragem in eis: erat enim Deus in Dauid, & dabat ei victoriam contra omnes hostes. Et fugerunt à facie eius, scilicet, quia non potuerunt sustinere impetum illius, & stragem magnam, quam faciebat: nam, quamquam ipsi multi essent, deus, qui erat cum Dauid, superabat omnes hostes. Et factus est spiritus Domini malus in Saul. Hic incipit persecutio, scilicet, quia cum habuit dæmonem arripientem Saul, conatus est occidere Dauid. Aliqui autem dicunt, quod Saul fuit arreptus à dæmone merito præuicationis suæ: scilicet, quia incepit magis abominari Dauid post Bellum præcedens: & arripiebatur à dæmone, in pœnam peccatorum suorum. Quicquid autem sit, non ponitur hic arreptio à dæmone tanquam pœna peccati Saulis, sed tanquam id, per quod occasionem habuit sequens persecutio. Sedebat autem in domo sua, sicut Saul in palatio suo, quando arreptus est à dæmone: nam cum esset deditus cuicunque negotio ambulans, vel sedens, arripiebat eum subito dæmon, & sic nunc, cum forte sederet Saul ad aliquid agendum, dæmon inuasit illum. Et tenebat lanceam, scilicet tenebat eam in manu sua: quia ut declaratum est præc. ca. semper Saul tenebat lanceam in manu, vel si aliquid ageret, tenebat eam iuxta se, ita, ut siue comedens siue dormiens esset, siue quodcunque aliud agens, semper lancea esset munitus: ratio autem ibi posita est. Porro Dauid psallebat in manu sua, id est cum manu: nam quandoque arripiebatur à dæmone, semper Dauid psallebat, quia sic leuius ferebat, & recedebat ab eo spiritus nequam, ut patet supra ca. 16. unde consuetus erat per singulos dies Dauid psallere coram Saule, ut patet præced. cap. Nisusque est Saul confingere lancea Dauid pariete, id est, iecit lanceam ad Dauid, ut transfoderet eum, & figeret in pariete: sic enim supra fecerat cap. precedenti.

Quare Saul redijt persequi David post conciliationem.

Q V A E S T. VIII.

QUARET aliquis, Cum Saul pacificatus esset David, quare rediit hic ad persequendum eum ad mortem? Respondendum est, quod Saul timebat nimis David, & propter hoc habebat eum exosum, ut supra declaratum est: erat autem timor iste circa rem non parvam, scilicet circa vitam, vel statum: nam putavit, quod David aliqua die occideret eum, vel deponeret de Regno per favorem popularem, & quia iste timor semper manebat in Saule, immo quotidie suscipiebat incrementa, cum quotidie David prosperitas augetur, semper manebat causa, ut Saul haberet David exosum: ideo, quamquam aliquando conciliaretur ei, rursus ad persecutionem eius redibat. Interdum autem conciliabatur ei propter eos, qui mediabant, sicut supra, cum Ionathas locutus fuit bona pro David ad Saulem: & ipse, conuictus rationibus Ionathæ, iuravit, quod non occideretur David: quia tamen adhuc manebat rancor in corde, qui quotidiana suscipiebat incrementa: & maxime per istud Bellum, quod nunc præcesserat contra Philistinos, in quo prosperatus fuerat David: erat autem de Saule sicut de homine incontinente, qui nimis incitatur ad venerea: nam licet iste interdum aliis exorantibus, aut increpantibus, vel ratione convincentibus, cesset ad horam ab iniquo proposito, tamen, quia manet ei infixus ardens stimulus, mox, ut desierint deprecantes, vel increpantes, redibit ad id, quod prius intendebat: sic enim, quamquam Saul saepe pacificaretur David, convincente ratione, & persuasione: rursus tamen ad eum persequendum acius vertebatur.

Quare Saul conatus est nunc configere David lancea, dum esset arreptus.

Q V A E S T. IX.

QUARET Vt vltius, Quare nunc Saul conatus fuit configere lancea David, cum pariete, cum esset arreptus à Dæmone, & non alio tempore, cum posset hoc facere. Aliquis respondebit forte, quod hoc faciebat, quia Dæmon, qui arripiebat eum, incitabat illum ad persequendum David, ideo cum arriperetur, acius persequabatur: unde bis conatus est Saul occidere David, cum à Dæmone torqueretur, & alias non conatus est, ut patet præcedenti capit. Sed dicendum est, quod non stat, quia Dæmon, qui torquebat Saulem, non dabatur ei ad immutandum cor illius ad iniquas cogitationes, sed ad corporaliter eum vexandum: incitare autem eum ad persequendum David, ad spirituales tentationes pertinet. Item non est verisimile, quod iste Dæmon ad hoc impelleret Saulem, quia iste Dæmon dabatur à Deo, ut vexaret Saulem, ut patet supra cap. 16. scilicet spiritus Domini recesserat à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam à Domino, id est, missus à Domino ad hoc. Non poterat tamen iste spiritus plus agere in Saulem, quam Deus ei iuberet: si ergo ipse specialiter incitaret Saulem ad persequendum David, Deus dedisset eum ad hoc: & consequenter Deus directe dedisset occasionem ad peccatum Saulis, & ad poenam David: sed utrumque est falsum. Item non stat hoc: quia de nullo arreptio legimus, quod à Dæmone motus sit ad iniquas cogitationes, sed solum, quod vexet eum corporaliter, ut patet ex toto processu evangeliorum, ubi de multis arrepticiis agitur. Item adhuc, & fortius non videtur hoc stare: nam Dæmon potest tentare arreptitum ad aliquid inique agendum, quando eum vexat: nam tentatio Dæmonis est secundum actum phantasiæ, scilicet, quia aliquas species novas nobis in Phantasiam præsentat, vel aliquas ibi dudum existentes movet ad hoc, quod per eas habebamus novum actum: motus autem phantasiæ est quodammodo spiritualis, & multum disparatus à motu corporali, & aliquo modo repugnans illi: vexatio autem à Dæmone est motus corporalis, & fortis, ideo, quando incitatur motus iste vexationis, non percipietur actus Phantasiæ: nam ad hoc, quod motus interiores sentiantur, necesse est

nos carere omnibus motibus exterioribus, ideo Philosophus dixit 3. Ethic. quod anima quiescendo sit prudens, & sapiens, id est, cessando ab omnibus motibus corporalibus: si tamen non repugnaret aliquo modo corporalis motus (spirituali immutationi), non magis fieret anima sapiens cessando à motibus corporalibus, quam in ipsis motibus: ergo motus corporales impediunt sensationem motuum spiritualium. Item patet hoc ex natura delectationis: nam secundum Philosophum 10. Ethic. quando sunt duæ delectationes desperatæ, necesse est, una existente, aliam non sentiri, quamquam præfens sit delectabile, vel, si sentitur, parum sentietur. Si autem, existente aliqua delectatione, possit alia sentiri, indicat istam primam esse parvam allegans exemplum Græcorum, scilicet, quod illi athletæ sunt pravi, quos videndo potest aliquis delectari comedendo legumina. q. d. si delectatio in videndo athletas esset magna, non possent videntes delectari in comedendo legumina: quia totaliter converterentur ad sentiendum delectationem athletarum, & non possent incendere alicui alteri actui: unde de delectatione maxima, quæ est in quodam genere tactus, dicit 7. Ethic. circa finem, quod præfens ipsa, priuantur omnes actus aliarum potentiarum, sed impossibile est aliquid nos intelligere, existente ipsa: sic ergo erit de motibus, quod cum simul fuerint motus corporales, & immutationes spirituales, non poterit quodcumque eorum perfecte sentiri, sed impiedietur unum per alterum, & id, quod maius fuerit, sentietur solum: cum ergo maiores fuerint motus corporales, quam motus spirituales, nihil percipimus de immutatione spirituali, sed solum corporalem. Quanto ergo fuerit maior excessus, tanto minus sentietur, quia, si simpliciter ad simpliciter, & magis, ac minime, ut patet 2. Topicorum: sed vexatio, quam Dæmones faciunt in arrepticiis, est motus corporalis nimis afflictivus: quamquam ergo tunc Dæmon faciat aliquas immutationes in phantasia, non poterunt percipi ab arrepticio: quia anima eius totaliter intendit vexationi, sicut cum actualiter percutimur, non possumus vacare speculationi: nunquam ergo Dæmon tentat aliquem ad iniquas cogitationes, quando eum arripit corporaliter vexando: quia scit hoc esse superfluum: nihil enim proficeret, si tentaret.

Dicendum ergo, quod Saul non incitabatur à Dæmone ad percutiendum David, quando arripiebat eum à Dæmone. Aliter autem, & melius dici posset, quod quamquam Dæmon, quando arripiebat Saulem, non suggeriebat ei, ut percuteret David, tamen movebat actualiter manus, & pedes eius ad faciendum malum contra David, scilicet, ut iaceret lanceam: nam sicut Dæmones cogunt ipsos arrepticios interdum loqui ea, quæ nesciunt, ut patet de puella phytionissa, quæ respondebat de occultis Actuum capit. 16. & de Saule: qui prophetauit in medio domus suæ, quando eum arripuit Dæmon, ut in præcedenti cap. ita possunt Dæmones movere manus, & pedes arrepticiois qualitercumque voluerint. Sic patet Matth. 17. capit. de puero dæmoniaco, & lunatico, qui saepe à Dæmone proiciebatur in aquam, & sepe in ignem: cum dicitur: Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam saepe cadit in ignem: & crebro in aquam. Hoc autem non faciebat ipse sponte, sed Dæmon cogebat hoc facere, quando arripiebat eum. Item patet de porcis, in quos milit CHRISTVS legionem dæmonum: nam ante hoc erant porci quieti, & illico, ut Dæmones intrauerunt in illos, impetu facto, inruerunt in mare præcipientes quasi duo millia porcorum, ut patet Marci. capit. quinto, & Matthæ. octavo, hoc autem fuit, quia Dæmones moverunt eos ad præcipitandum se, immo Dæmones non possunt aliter vexare arrepticios, nisi movendo aliquas partes corporis eorum: poterat ergo Dæmon arripiebat Saulem, mouere manus eius ad iaciendum lanceam in David.

Sed dicendum est, quod quamquam hoc sic fieri poterat, tamen non sic factum est: quia Saul si sic fecisset, non peccasset, quia non ipse, sed Dæmon agebat: peccavit tamen: ergo non impulit eum Dæmon. Item patet hoc magis: quia de prima vice, quando Saul iecit lanceam in David, dicitur præcedenti capitul. quod tenebat Saul lanceam, & misit eam putans, quod configere posset David cum pariete: ergo apparet, quod ex præcognitione, & electione egerit. de secunda vice patet, quod etiam volens egerit, quia dicitur hic, quod

Dæmon
nos
quædo
vexat
ali-
que-
tines,
nō pos-
sunt
eos iō-
sare.

A quod nifus est Saul configere lancea Dauid in pariete: ergo intendebat illud agere. Item patet, quia cum fugerit Dauid non percussus, misit Saul satellites post eum, ut custodirent ipsum, ut patet immediate: ergo Saul sponte egit, alioquin, cum rediisset ad sanam mentem, non misisset satellites. Aliquis respondebit aliter, quod Saul conatus est configere Dauid, quando arreptus est à Dæmone, quia tunc habebat opportunitatem, cum præsens esset ei Dauid, psallens cithara, & alias non erat præsens. Sed hoc non stat: quia quotidie ibat Dauid, & stabat in conspectu Regis, quamquam non esset in familiaritate speciali: sic patet supra in litera, scilicet: Et introduxit Ionathas Dauid ad Saulem, & fuit ante eum, sicut fuerat heri, & nudius tertius: sed heri, & nudius tertius consueverat stare coram Rege, ergo etiam nunc stabat, & sic poterat alias eum occidere mittendo lanceam. Sed dicendum, quod Saul non tentavit mittere lanceam, nisi quando arripiebatur à Dæmone, eo, quod volebat per dissimulationem occidere Dauid, quasi fingens, quod noluisset: hoc autem maxime poterat quando arripiebatur à Dæmone, eo, quod volebat per dissimulationem: quia tunc fingeat se tanquam amentem, quod etiam alii verisimiliter credere possent, eo, quod videbant eum prophetare quando arripiebatur, ut patet precedenti cap. ergo tunc erat opportunitas ad inique agendum, & occultandum iniquitatem: si autem alias egisset, omnes cognoscerent, quod ab intentione agebat. Sed dicet aliquis, quod non faciebat Saul propter hoc: quia iam cœperat persequi manifeste Dauid: nam misit Ionatham, & famulos suos, ut occiderent eum supra in litera. Respondendum, quod nondum Saul aperte persecutus fuerat Dauid: nec obstat, quod dicitur, quia ibi non iussum est publice, sed in secreto Ionathæ filio suo, & ministris eius, qui illud secrete agere potuissent, si voluissent. Item, licet illud iussum fuerit: tamen nondum fuit executioni traditum, Ionatha orante, ut patet supra: & sic non fuit publicata persecutio Saulis contra Dauid per mandatum istud. Sed adhuc obijciatur, quod Saul publice mandavit Ionathæ, quod adduceret Dauid ad occidendum, audientibus omnibus, qui erant ad mensam Regis, & in palatio eius, ut patet sequenti ca. Respondendum, quod Saul aliquando persecutus fuit Dauid aperte, crescente furore: hætenus tamen nondum fuerat persecutus aperte, ideo nunc quoque voluit occidere Dauid per dissimulationem, quod facere non poterat, nisi cum arripereetur à Dæmone, ideo tunc lanceam misit.

Dauid voluit psallere coram Saule arrepto: quia credebatur ipsum reconciliatum esse, & quod prius ex insania ipsum occidere voluisset.

Q V A E S T. X.

C **Q**UÆRETUR ulterius, Cur Dauid voluit nunc psallere coram Saule arrepto à Dæmone, cum iterum eum psallentem lancea configere conatus sit precedenti cap. Responderi potest, quod Dauid poterat credere, quod illud factum fuisset per insaniam, & non ex intentione, quia Dæmon tunc forte converteretur Saulem in dementiam, cuius signum erat, quod prophetabat, ideo nunc non crederet, quod iterum ad eum lanceam mitteret. Aliter etiam dici potest, quod, quamquam Dauid crediderit, quod Saul prima vice egerit ex intentione, tamen nunc credebatur, quod non mitteret rursus ad eum lanceam, quia iam ei reconciliatus fuerat. Possent enim existimare, quod, si Saul voluisset eum occidere post reconciliationem, cum multoties habuisset opportunitatem, ad hoc misisset lanceam, nunquam tamen misit: ergo credebatur nunc, quod iam non mitteret. Aliter potest dici, quod, quamquam Dauid timeret, quod Saul eum nunc conaretur configere, sicut primo: tamen stabat coram eo psallens: quia non audebat aliud agere: nam Dauid ab initio vocatus fuerat à Saule principaliter, ut psalleret coram eo, quando arripereetur à Dæmone: si ergo aliquando arripereetur, & Dauid nollet psallere, ex hoc videretur reus mortis, & haberet Saul occasionem occidendi eum colorate. Oportebat ergo, quod Dauid ageret alterum de duobus, scilicet, vel, quod fugeret à facie Saulis, recedens totaliter de terra Israel, vel psalleret coram eo, quando arripereetur à Dæ-

monē, quamquam timeret lancea configi. Recedere autem totaliter de terra Israel non visum est Dauid expediens, & hoc propter duo. Primo: quia videretur ipse in culpa, & aliquid mali moliri contra Saulem, si nunc recederet, quando erat reconciliatus Sauli, & nondum mouerat quicquam Saul contra eum: Dauid tamen volebat evitare omnem speciem mali. Secundo visum est inconueniens: quia, si recederet nunc à facie Saulis non erat rediturus, & iam non speraret aliquid bonum se posse habere in terra Israel, viuentē Saule: credebatur tamen Dauid, quod adhuc furor Saulis cessare posset, per obsequia eius, & patientiam, ideo expectabat, quamquam timeret usquequo videret, an placaretur furor eius, vel fieret iniquitas consummata. Cum autem vidit, quod Saul penitus decreuerat occidere illum, recessit ab eo, ut patet sequenti capitul. nunc autem nondum hoc viderat, ideo, quamquam vitæ suæ timeret, stabat coram Saule, & psallebat, cum arripereetur à Dæmone: & ista vltima est melior solutio. *Et declinauit Dauid à facie Saul*, id est, noluit stare coram eo: nam, cum non potuerit eum lancea percutere, credidit, quod illico eum iugulari deberet. fugit ergo à facie eius, sed adhuc non fugit omnino à facie eius hac vice, quia postea rediit ad Saulem, ut patet sequenti cap. *Lancea autem casso vulnere prolata est in parietem*. Id est, lancea errauit vulnus, scilicet, quia non percussit, & transiit in parietem, apud quem erat Dauid: & dicitur casso vulnere, id est, quod lancea caruit vulnere, scilicet, quia non potuit vulnerare. Est enim cassus participium verbi careo, & dicitur, quod prolata est, id est, mota est, vel transiit. *Et Dauid fugit*, scilicet postquam lancea infixæ est in pariete, Dauid fugit in domum suam: nam ibi mansit in nocte, & vallatus est à ministris Regis ut patet infra. *Et saluatus est nocte illa*, id est, saluauit se à morte per fugam, de qua hic dicitur: nec tamen dicitur, quod penitus saluauerit se, quia solum fugit usque ad domum suam, & illico vallauerunt eum ministri Regis, & occisuri erant eum, nisi rursus fugeret per fenestram de domo: & per illam fugam saluatus est. Præsupponendum est autem hic, quamquam non exprimitur, quod istud accidit per noctem, vel saltem in fine diei, sed magis credendum est adhuc, quod per noctem accideret, scilicet, quod Dauid esset in domo Regis per noctem, sicut solet fieri apud alios Reges, quod non vadant cubitum usque ad magnam partem noctis, & ibi maneant ministri eorum coram eis: eo tempore noctis accidit, quod arripereetur Saul à Dæmone, & psalleret Dauid, atque mitteretur lancea in eum, & tunc fugit per noctem. Hoc autem significat litera, cum dicitur, quod saluatus est nocte illa, quasi innuat, quod per noctem fugit: etiam quia infra dicitur, quod ministri Regis vallauerunt nocte domum Dauid, ut occiderent eum mane: si tamen hoc accidisset per diem, illico Saul misisset ministros suos contra Dauid. *Misit autem Saul satellites suos nocte in domum Dauid*. Sciuit enim Saul, quod Dauid fugiebat in domum suam, ideo misit confestim illic ministros, ut eum raperent: vocantur autem hic satellites illi, qui ministrant alicui ad quodcunque: vnde satellites est nomen generale ad omnes ministros: sic enim dicit Boetius, quod aliqui ambiunt latus multo satellite, id est, multis ministris, ut patet 3. de consolatione profa. 4. Accipitur tamen satellites magis pro ministro ad malum, & sic accipitur hic. Nam isti obediebant Sauli ad malum: iuerunt autem isti per noctem, quia Dauid fugerat per noctem, ut dictum est. *Ut custodirent eum*. Scilicet ne egrederetur domum: putauit enim Saul, quod Dauid vadens in domum suam, acciperet inde aliquod apparatus ad fugiendum per noctem, ideo misit custodiri domum, ut non egrederetur: ipse tamen egressus est, ut patet infra: nam isti satellites Saulis, cum sciunt domum Dauid habere vnicam portam, custodierant illam tantum, deposuit tamen Michol Dauid per fenestram, & fugit, illis ignorantibus. *Et interficeretur mane*, id est, custodiretur per noctem, ne egrederetur, ut in aura occideretur.

):(:):

A

Quare Saul fecit custodire David per noctem, vt interficeretur in mane.

Q V Æ S T. XI.

QVÆRET aliquis, Quare Saul fecit, quod obseruaretur David ad occidendum in aurora, & noluit occidere per noctem? nam potuisset per noctem capere illum antequam fugeret, & occideret. Nicolaus respondet, quod hoc faciebat Saul, quia putabat turpe esse, quod aliquis homo occideretur in lecto, vel per noctem. Sed dicendum est, quod Saul hoc fecit, quia Deus mouebat eum ad faciendum hoc: nam si immediate, vt ministri Saulis iuerunt ad domum David, ingressi fuissent ad capiendum eum cœpissent, quia nondum fugerat, sed postea deposuit eum Michol per fenestram: Deus tamen volebat, vt non moreretur David, ideo posuit in corde Saulis, quod iuberet ministris suis, vt custodirent domum David vsque mane, & non raperent eum immediate, & sic habuit David locum fugiendi: quamquam tamen Deus mouisset cor Saulis ad hoc: ipse tamen nec sciebat se moueri à Deo, nec agebat propter hoc, sed ad aliam causam. Volebat enim occidere David habens aliqualem colorem occidendi: ne totus Israel clamaret contra eum, cum omnes diligerent David, vt patet precedenti cap. & quia si per noctem Saul fecisset occidere David, apparuisset hoc factum esse inique, quia, qui malum agit, odit lucem, vt patet Iob. cap. 24. & extra de offi. deleg. c. consulu. ideo voluit expectare vsque ad mane. Sed tunc dicet aliquis, quomodo poterat occidere Saul David in aurora colorate? nam non habebat aliquam causam mortis contra eum.

B

Respondendum est, quod forte Saul præconcepit mittere aliquos accusatores, qui eum calumniose accusarent, & aliquos testes, qui falsè deponerent super aliquo crimine, propter, quod David esset reus mortis, & tunc occideretur publice, & colorate: sicut enim fecit Iezabel Regina Israel contra Naboth Iezraelitam: nam, cum noluisset vineam suam vendere Regi, misit Epistolam ad Seniores Ciuitatis, vt prædicerent ieiunium, & producerent falsos testes, & accusatores contra Naboth, quod sic est factum, & deposuerunt testes, q. Naboth male dixerat Regi, & damnatus est ad lapidationem, infra 3. lib. cap. 21. similia poterat facere Saul contra David, & sic colorate eum occideret.

An Saul colorate potuisset interficere David.

Q V Æ S T. XII.

QVÆRET aliquis, An etiam isto modo posset Saul interficere David: & videtur, quod non: quia populus liberaret eum de manu Regis, ipse enim salutem magnam fecerat in Israel, ideo populus non permetteret eum perire: sic factum est de Ionatha: quia, quamquam per sortem deprehensus est à Deo reus, & Saul vellet eum occidere, tamen populus noluit, dicens: Ergo ne Ionathas morietur, quia fecit hanc salutem magnam in Israel? Hoc nefas est. Et dicitur: Liberauit ergo populus Ionatham, vt non moreretur supra cap. 14. David autem sic fecerat salutem magnam in Israel, percussio Philisthæo, supra 17. cap. & amplius pugnabat contra Philisthinos in omnibus bellis pro Israel, & prosperabatur in singulis: ideo populus non permetteret eum occidi, dato, quod peccauisset.

C

Respondendum est, quod non est simile de Ionatha, & David: primo, quia Saul, quamquam vellet occidere Ionatham: quia tamen erat filius eius, afficiebatur ad eum, & non multum desiderabat hoc: ideo illico, vt populus repugnauit ei, super hoc destitit supra cap. 14. Saul tamen habebat nimis exolum David: nam detestabatur eum sicut mortem, & plusquam Philisthinos: ideo licet populus oraret, nequaquam flecteretur, sed illico eum occideret. Alia etiam differentia erat: quia Ionathas non peccauerat: nam licet egisset contra præceptum Patris, tamen ignorans erat, ideo nihil mali merebatur: Saul autem opponeret David, & faceret probari contra eum talia crimina, pro quibus morte videretur dignissimus, nec quisquam miseretur eius, velut, si opponeret ei ali-

quod crimen læsæ maiestatis, vel similia, in quibus populus nollet eum defendere. Tertia differentia, & efficacior inter Ionatham, & David erat: quia, quando Saul voluit occidere Ionatham totus populus erat præsens ei in Castris, & omnes illico clamauerunt, quod non occideretur Ionathas: nunc autem, quamquam populus diligeret David, non erat tamen congregatus ad hoc, quod posset eripere David de manu Saulis: quia erat Saul cum curia sua in aliquo loco, vbi etiam si ciues vellent defendere David, tamen Saul cum curia præualleret aduersus eos. Quarta differentia Ionathæ ad David fuit: quia, quando Saul voluit occidere Ionatham, nullus de toto Israel fauebat Sauli, sed omnes adiuuabant Ionatham, ideo dato, quod conaretur Saul occidere Ionatham, per omnem modum non præualuisset: quia populus non permetteret: nunc autem contra David habebat Saul multos fautores: nam ministri sui consentiebant ei in hoc: & ibant ad vallandum David, & capiendum ad mortem, vt patet infra: ideo haberet nunc Saul opportunitatem occidendi David adiutus à suis, quamquam populus conaretur adiuuare eum. De Ionatha autem non fuit sic: Deus tamen auertit ea, quæ cogitauerat Saul ad oppositum. *Quod cum annunciaisset David Michol vxor sua*, id est, annunciauit ei, quod domus vallata esset à ministris Saulis, ideo, quod fugeret. diligebat enim Michol David nimis, ideo, quamquam sciret voluntatem patris esse ad occidendum eum, voluit eum arripere à morte, quam quam satis ipsa putabat ex hoc nunquam virum suum ad eam amplius rediturum, cum pater eius quotidie illum persequeretur. Ex hoc autem laudabilior: quia non eripiebat virum à morte, gratia alicuius vtilitatis, vel iocundæ vitæ, quam cum ipso se post hæc crederet habituram: sed intenso amore, quo in eum sincere ferebatur. Vnde propter hoc David dilexit eam nimis: & postquā mortuus est Saul, & ipse factus est Rex super ludam, repetiuit eam, quamquam iam tradita esset alteri viro, vt patet infra 2. lib. ca. 3. *Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris*, id est, nisi fugeris per noctem, posueris te in loco securo, occideris cras.

D

Michol nunciauit David domum esse vallatam ministris, vt eum deprehenderent, quia vidit per fenestram.

Q V Æ S T. XII.

QVÆRET aliquis, Quomodo Michol nunciauit hoc David: quia magis ipse scire debebat, qui illa, cum ipse fugisset à facie Saulis, & vidisset illa, quæ facta fuerant: ipsa autem nihil viderat.

Respondendum est, quod Michol non nunciauit David ea, quæ facta fuerant in domo Saulis: quia ista viderat David, & non Michol: sed magis credendum est, quod David nunciauerit Michol ea, quæ acciderant coram Rege, & quare fugerat: Michol tamen nunciauit David, quod Saul misisset ministros ad custodiendum eum, & qualiter domus vallata erat: hoc autem videre potuit Michol, quia forte prospexit per aliquam fenestram, & vidit viros armatos in circuitu domus, & ex hoc, quod fugerat David, intellexit, quod veniebant illi ad vallandum, & rapiendum eum: David autem non vidit hoc: quia forte ipse erat intra domum: & non ausus est ponere se ad fenestram, vel respondere alicui vocanti, ne per hoc daretur occasio ad procedendum magis contra ipsum, & agendum aliquid immediate. Quod autē reuelauerit Michol David esse viros armatos in circuitu domus, patet ex litera: quia supra dicitur, quod misit Saul Satellites in domum David, vt custodirent eum: & immediate sequitur: quod cum annunciaisset David Michol, scilicet, annunciauit ei hoc, quod custodiretur à ministris Saulis.

E

F

Quomodo sciuit Michol, quod Saul volebat David in mane interfici.

Q V Æ S T. XIV.

QVÆRET VLTERRIUS, Quomodo Michol dicere potuit David: nisi saluaueris te hac nocte, mane occideris: nam ipsa hoc

hoc

hoc nesciebat. Responderi potest secundum Nicolaum, quod Michol cognouit hoc, quia aliquis de famulis Saulis ad hoc missis, aperuit secretum Michol, ut saluaretur Dauid, quia famuli Saulis diligebant Dauid, ut patet precedenti ca. Vel forte, & melius, quia cum Michol vidit ad portam homines armatos, quasiuit ab eis quid hoc esset, & quia ipsa erat filia Regis, reuelauerunt ei famuli Regis secretum, honorantes eam. Sed dicendum aliter, & melius, quod Michol non dixit hoc, tanquam certissime cognoscens, quid disposuisset Saul de Dauid, sed ex coniectura locuta est: nam cum sciret Dauid fugisse a facie Saulis propter lanceam emissam, & nunc videret homines armatos vallasse domum, credidit, quod ad nihil aliud venerant, nisi ut caperent Dauid: & quia non irruerunt immediate in domum, sed manebant custodientes ad portam, credidit, quod expectabant usque mane, ut acciperent Dauid, atque occiderent: & sic, quamquam non reuelatum fuisset sibi secretum, satis erat cognoscibile per coniecturam. *Deposuit eum per fenestram.* Videbat enim Dauid, quod non supererat sibi vita, si expectaret usque mane, ideo illa nocte fugiendum erat: & quia Domus vallata erat in parte anteriori, ubi erat porta, non poterat egredi per portam, ideo fecit ut Michol deponeret eum per fenestram. Præsupponendum est autem, quod satellites Regis non vallauerant totam Domum, sed solum portam, quia sciebant, quod non erat alia porta per quam Dauid confugere posset: Michol autem circumspexit Domum suam per fenestras, an esset aliquis in circuitu, & quia nemo erat, nili ad portam, deposuit Dauid per fenestram: sic enim Raab Ierichontina reposuit duos exploratores per muros, ut patet Iosue cap. 2. Porro ille abiit, id est, recessit a loco, non sentientibus hoc custodibus: quia Dominus dirigebat viam eius. *Et aufugit,* scilicet, eundo in Ramatha ad Samuelem, & ibi mansit cum eo, usquequo Saul iuit in Ramatha, ut patet infra. *Atque saluatus est,* id est, posuit se in loco securo per fugam, & iam non timebat postquam egressus est de loco. *Tulit autem Michol statuam,* id est, quandam figuram hominis: & hoc ad ponendum in lecto, ut repræsentaret Dauid, ut patet infra: statua autem dicitur imago corporea, & dicitur statua a stando: quia per se stat, & non est sicut pictura, vel imago, quæ depicta est in superficie alterius rei: & per se stare nequit. In Hebræo dicitur hic. *Tulit Theraphim.* Aliqui Hebraei exponunt Theraphim, id est, idolum. Et istum sensum secutus est Hieronymus, dicens. Tulit statuam: quia statua est idolum, & tunc dicunt, quod Michol colebat aliquod idolum ad figuram magnam humanam, & illud posuit in lecto. Sed hoc non stat: quia, cum Dauid esset vir Religiosissimus, non erat verisimile, quod permetteret uxorem suam colere idola. Item dato, quod habuisset Michol aliquod idolum, quod coleret, non posuisset illud in lecto: quia illud ponebatur, ut famuli Saulis venientes viderent illud. Ipsa tamen, si coleret idola, noller, quod aliquis videret idola sua: quia tunc lapidaretur, ut patet Deuteronom. capitul. 17. vel, etiam si non lapidaretur: quia erat filia Regis, increparetur nimis: non ergo poneret idolum, potissime cum ad hoc quæcumque res habens magnitudinem aliquantam sufficeret, ut repræsentaretur humanum simulachrum. Aliqui autem dixerunt sicut refert Ra. Abben Ezra, & Ra. David Kimhi, quod erat Astrolabium ad scienda futura, & illud posuit in lecto. Sed hoc improbat Ra. Abben Ezra: quia Astrolabium non est talis figura, ut possit poni ad repræsentandum magnam effigiem, cum Astrolabium sit planum, & circulare: humanum autem simulachrum est altum, & oblongum. Potest etiam hoc improbari: quia dicunt, quod erat illud Astrolabium ad sciendum futura: nunquam tamen est Astrolabium ad aliquid, sed solum ad considerandum motus Cælestes, qui ratione naturali comprehenduntur. Ra. Abba Abben Ezra dicit, quod ista statua erat quædam Imago magna hominis, facta de ligno ad recipiendum virtutem Cælestem: est enim Abben Ezra nimis magicus, & superstitiosus: magi enim faciunt aliquas imagines ligneas, vel maxime metallinas in certis temporibus ad recipiendum virtutem Cælestem, quod ex quadam parte Astrologicum est, sed ex maiori parte, est magicum: similes autem credidit Abben Ezra fuisse in tempore Dauid, & quod aliquam earum habuerit Dauid in domo sua: simile etiam dicit fuisse de diis Laban,

pro quibus accusauit Iacob, quod furatus fuisset eos, Genes. capitul. 31. Sed istud non stat, quia sicut colere idola erat superstitiosum, & contra legem: ita etiam facere tales imagines, ut Deuteronom. 16. capit. ubi iubetur, quod non plantabitur arbor, vel lucus apud altare. Exponit Abben Ezra de istis imaginibus. Dauid ergo non haberet eas in domo, tanquam lege prohibitas.

Sed dicendum est, quod ista statua, vel Theraphin erat aliquod lignum rotundum, & longum, vel aliquid aliud, quod posset pannis inuolutum hominis iacentis effigiem declarare. Nam non apparebat istud simulachrum, vel Theraphin: sed opertum erat pannis, & pellis caprarum erat ad caput: ideo sufficiebat, quod esset quodcumque habens magnitudinem, etiam si non haberet humanam similitudinem. Dicendum ergo, quod non fuit idolum, sed aliquod lignum, vel alia res habens longitudinem, & latitudinem similem corpori humano, ita, ut posset illud aliquantulum repræsentare. Sed tunc dicitur qualiter vocatur statua, vel Theraphin, quod est nomen Idoli? Dicendum, quod littera nostra posuit statuam, in Hebræo habebatur Theraphin, & non poterat ei dari nomen correspondens, nisi statua: littera autem hebraica posuit Theraphin: quia Theraphin significat idolum, vel simulachrum: & sic ponitur Idolum simulachrum alicuius rei, quæ colitur, ita istud, quod ponebatur in lecto, ponebatur ut esset simulachrum Dauid dormientis: & sic vocatur Theraphin non ad colendum, sed ad repræsentandum: & proprie significat Theraphin simulachrum corporeum ad differentiam imaginum planarum, quæ sunt superficiales: ideo littera nostra dixit statuam, & non imaginem: quia statua est corporea, imago est plana. *Super lectum suum,* id est, super lectum Dauid: quia ponebatur ad significandum Dauid iacentem. Vel refertur ad Michol, scilicet, quod posuit simulachrum super lectum suum, scilicet Michol: & erat lectus ille Michol, & Dauid: ibi enim ambo dormiebant, cum essent coniuges. *Et pellem pilosam caprarum posuit ad caput.* Ista pellis fuit posita ad repræsentandum caput, & pilos Dauid, ideo dicitur, quod erat pilosa propter capillos. Potest autem significare in Hebræo dictio, quæ hic ponitur aureale, vel ceruicale, quod vocatur almohada: & sic Hebraei contra exponunt: & tunc innuunt, quod esset istud aureale suppositum capiti illius simulachri, sicut supponitur capiti humano dormiendo. Sed non stat, quia tunc innuerent caput illius simulachri esse extra vestimenta: sed non est continens: quia tunc immediate appareret fraus Michol, sed debebat esse caput velatum, ut conspiceretur effigies humana sub integumentis, & nihil de ea extra pateret, ne posset illico falsitas argui. Aliqui dicunt, quod erat vter positus ad caput, quia ista dictio est multum æquiuoca. Iosephus autem 6. Antiquitatum dicit, quod posuit Michol sub vestimentis iecur capræ palpitans, ut agrotum dormientem simularet: quasi stertentem, vel spirantem, & respirantem; & ita dicit, quod primi nuntii missi a Saule decepti fuerunt vere putantes, quod ibi esset Dauid, & hoc maxime indicaret palpitatio iecoris. *Et operuit eam vestimentis.* refertur hoc tam ad statuam, quam ad pellem caprarum: utrumque enim posuit sub vestimentis, scilicet sub stramentis lecti, quæ generaliter vocantur vestes. Aliquid tamen de pelle caprarum intelligendum est, quod erat discoopertum, alioquin frustra poneretur.

Quare Michol posuit statuam in lecto, cum Dauid iam fugisset.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T aliquis, Ad quid Michol posuit statuam in lecto; quia ista videbantur ad liberandum Dauid a morte; iam tamen liberatus fuit quando deposuit eum per fenestram, & fugit? Respondendum est, quod proficiebat ad salutem Dauid; nam credidit Michol, quod, cum Saul esset nimis inquietus ad occidendum Dauid, mitteret immediate nuncios, ut tollerent eum de domo, quamquam nunc non introibant, sed obseruabant portam. Si autem introirent, & non inuenient Dauid scientes eum fugisse, illico persecuti fuissent illum per omnia itinera, & comprehederent, ante-

Cuiusmodi esset statua Michol posuit in lecto.

C

F

A quam veniret Dauid ad aliquem locum, in quo saluaretur. Voluit ergo Michol designare, quod Dauid erat in domo, ad hoc quod non persequerentur eum serui Saulis, sed haberet potestatem fugiendi quo vellet. Et ad hoc finxit eum agrotare, & iacere in lecto, ponens simulachrum illius, scilicet statuum, & pelle caprarum, vel iecur palpitans, ut ait Iosephus: & tunc nuncii venientes ad Saulem, videntes lectum cum simulachro, crederent ibi iacere Dauid, & non viderent fallaciam, quia Michol prohiberet eos accedere, dicens, quod erat aeger, & sic putarent semper ibi esse Dauid. Et si aliquando cognosceretur fraus, hoc esset sero, & iam Dauid habuisset spatium fugiendi quo vellet. Sed obiicit aliquis, quod ista non profuerunt: quia nuncii Saulis iuerunt ad domum Michol, & reperiunt fraudem ipsa tamen putabat, quod non cito reperiretur, & interim posset fugere Dauid. Casus autem superueniens non tollit quin ipsa prudenter egerit. Vel aliter dici potest, quod ista fraus profuit, quia nuncii Saulis euntes primo ad inquirendum Dauid, non cognouerunt fraudem, sed putauerunt Dauid agrotare propter simulachrum, quod viderunt: & hoc suscepto, redierunt ad Saulem. deinde in aurora misit Saul alios nuncios, ut ait Iosephus, ut ducerent Dauid in lecto, & illi inuenerunt simulachrum, & tunc cognita est fraus. Profuit ergo ista fictio ad hoc, quod Dauid haberet tempus fugiendi.

An peccauerit Michol ponendo statuum in lecto.

B

Q V A E S T. XVI.

Q V A E R E T aliquis, An Michol peccauerit ponendo illud simulachrum in lecto ad representandum ibi iacere Dauid? Aliquis respondebit, quod sic: quia in hoc Michol mentiebatur, significans ibi esse Dauid, cum non esset: ergo peccabat. Item patet hoc: quia secundum Arist. 2. Ethic. veridicus est habitus medius circa veritatem in actionibus, & in verbis. Ex quo apparet, quod veritas non solum est in voce, sed etiam in humana representatione: sicut ergo non est veridicus, qui falsa loquitur: ita non erit veridicus, qui falsa representat in operatione. Et quia Michol falsa representauit, peccauit contra veritatem.

Respondendum est, quod Michol non peccauit, quamquam habuit voluntatem decipiendi, & decepit Saul, & seruos eius: quia opus suum erat honestum, scilicet, quia volebat per istum modum eruiere virum suum ab iniusta oppressione potentium, & aliqui eum inquirebant iniuste inquirebant, & licitum est, quod aliquis veritatem dissimulet per opera: sicut aliquis iustus finis, propter quem dissimulari debeat: negare tamen in verbo veritatem, vel exprimere falsitatem, peccatum est semper, & hoc nunquam conceditur. Quod autem simulatio concedatur, patet supra cap. 16. quia ibi iussit Deus Samueli facere simulationem dicens: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: ad immolandum Domino veni: ipse tamen non ibat principaliter ad immolandum, sed simulabat hoc, ut non occideret eum Saul: nam, cum Deus dixit ei, quod iret in Bethlehem, respondit: audiet enim Saul, & interficiet me: & tunc iussit ei Deus facere simulationem: licuit ergo Michol hoc facere, cum haberet parem causam, scilicet, ne moreretur Dauid vir suus. Cum autem arguebatur, quod Michol peccabat, eo quod volebat significare, quod Dauid esset in lecto, cum non esset. Dicendum quod non peccabat: quia mentiri non se habet tam determinate in rebus, sicut in verbis: nam verba naturalia signa sunt eorum, quae in anima concipiuntur, ut patet 1. Perihermenias: operationes autem non sunt datae ad significandum conceptum, ideo, quamquam aliquis palliet conceptum per exteriores operationes, non mentitur, vel saltem non peccet saepe, potissime cum operationes exteriores sint signa aequa, & nemo debet putare sufficienter collegisse intentionem alicuius ex opere, quia quod aliquis existimabit factum ad vnam intentionem, alius existimabit ad alteram: secus autem est in vocibus: quia sunt signa vni uoca, ideo quando quis concepit contra id quod voces significant, semper mentitur: & cum dicitur, quod habuit intentionem decipiendi Michol, ideo peccauit: dicendum quod non stat, quia ipsa volebat decipere ministros Saulis, habens iustam causam decipiendi. Si vero ad nocendum eis esset deceptio,

*Airs
nes pri
ma op.*

peccatum esset cum fraude: nunc autem Michol proficiebat alicui, quia conseruabat vitam Dauid per istam fraudem, & ne mini nocebat, quia non praedicebat iuri alieno, ideo iuste poterat decipere. Ad secundum, quando arguitur, quod veritas, secundum prophetam, non solum consistit in verbis, sed etiam in opere, ideo simulatio peccatum est. Respondendum est, quod veritas proprie naturaliter consistit in verbis, quia ista sunt signa data ad conceptus exprimendos. Et cum mentiri sit in falsa representatione, siue habitudine signi ad signatum, in eo proprie erit mendacium, in quo est proprie expressio conceptuum. Et quia in verbis est naturalis, & propria expressio, ibi erit proprie mendacium, & veritas: operationes autem non sunt datae ad significandum conceptus, sed homines introducunt ex usu, ut comprehendant conceptiones mutuas per opus. Nam in moralibus magis creditur operi, quam sermone iuxta Arist. 10. Ethic. 1. c. ob hoc ergo, non solum decuit homines recte se habere in sermone ad significandum verum, vel falsum, sed etiam in operatione, & ob hoc Philosophus dicit veritatem esse habitum medium circa operationes, & verba, sed non aequaliter peccatur in istis: nam, cum aliquis in verbo aliter exprimit, quam concepit, semper agit iniuriam ipsi veritati, cum voces sint naturaliter ordinatae ad significandum conceptus, ideo etiam si mendacium non vergeret in damnum alicuius, peccatum est, sicut est in iocosa: Cum autem in operatione, vel habitu exteriori aliquis significat aliud, quam intendat, non praedicebat ipsi veritati, quia non sunt operationes posita ad signandum conceptus naturaliter, sicut voces, sed poterit praedicebat alicui, cum homines consueuerint per operationem iudicare animo, aliorum. Si ergo non praedicebat alicui in simulatione, peccatum non est. Istud autem satis apparet, quia Deus in nullo casu iubet, vel consentit mendacium: simulationem tamen in aliquo casu concedit, & in aliquo vetat. Cum enim aliquis pro iusta causa simulat, vituperabilis non est: sed iubet simulationem, ut patet supra 16. ca. Si autem non habet causam simulandi, sed est in praedicebat aliorum: ut, si quis per simulationem habitus, vel operis velit sibi procurare aliquam dignitatem, vel lucrum quodcumque ei impertinens: si per simulationem hoc agat, peccat, quia praedicebat iuri alieno, & isto modo vituperatur simulatio: sic enim est in Hypocritis, quos Christus redarguit: Mat. c. 7. dicens: Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt Lupi rapaces. Michol autem habuit iustam causam simulandi, ideo non peccauit. Misit autem Saul apparitores, qui raperent Dauid, id est, misit alios ministros, ut raperent Dauid de domo. Et dicuntur apparitores praedicebat, vel executores iustitiae: hos autem misit, ut ducerent Dauid, quasi reum alicuius criminis mandato iudicis.

Quare Saul misit apparitores, ut caperent Dauid.

Q V A E S T. XVII.

Q V A E R E T aliquis, Quare nunc Saul misit apparitores ad rapiendum Dauid: quia supra iusserat, quod ministri obseruarent domum, & nunc mutauit sententiam? Respondendum, quod hoc potuit facere Saul propter duo: primo, quia putauit insufficientem custodiam esse, si solum ministri sui obseruarent portam: quia posset Dauid per aliquam fraudem fugere, sicut factum est: ut ergo nox, quae est apta ad faciendum malum, non esset sibi occasio fugiendi, voluit, ut immediate eum eucerent, ideo misit apparitores. Secundo potest dici, quod hoc factum est propter inquietudinem cordis Saulis: tantum enim desiderabat mortem Dauid, quod nunquam credebat eam posse videre: ideo licet sciret vallatum esse eum ministris suis, & crederet, quod in mane eum posset occidere: tamen adhuc inquietum cor suum non sistebat in hac sententia: sed iussit, ut illico duceretur ad eum, & sic occideret eum immediate si vellet, vel ipse in custodia sua conseruaret: ideo, etiam si nulla alia causa fuisset, sola inquietudo cordis Saulis erat ad hoc causa.

Licet prius Saul voluisset occultè occidere Dauid, vt conseruaret famam; tamen post ex intenso odio volebat publice eum interficere.

Q V A E S T. XVIII.

QUÆRETUR vterius, Quare Saul volebat nunc publice occidere Dauid: nam supra conatus est per dissimulationem illum occidere, & nunquam apertè eum potuisset manifestè occidere, nunc autem apertè iubeat illum occidi? Respondendum est, quod Saul timebat nimis Dauid, idèò desiderabat intensè eius mortem, & quia erat ardens desiderium, præponebat illud honori suo, & famæ, scilicet non curans, an in executione huius rei infamaretur, vel non: dum tamen consequeretur desideratum à principio, tamen quia fama sua erat sibi cara, voluisset eum occidere per dissimulationem vt putaretur egisse nolens: & sic fuit primò, quando arreptus à Dæmone, misit lanceam in eum; præcedenti cap. Er quia sic non valuit per promissionem vtriusque filie, conatus est tradere Dauid in manus Philistinorum. c. c. lis autem non profecit desiderium Saulis, sed potius è contrario prosperabatur semper magis Dauid, & timebat eum Saul: idèò rursus conatus est configere lancea Dauid, cum à Dæmone arriperetur: sed nec sic valuit supr. in littera. Euacuatis ergo omnibus fraudibus, & machinamentis Saulis contra Dauid: quia adhuc desiderium occidendi illum, non cessabat, sed quotidie augebatur: præposuit illud famæ & honori, & diffiniuit palàm occidere Dauid, cum diffideret per fraudes illum occidere posse. *Et responsum est, quod agrotaret*, id est venientibus apparitoribus respondit Michol, quod Dauid agrotabat. Præsupponendum est autem, quod Michol duxit apparitores ad lectum, & demonstraui eis simulachrum Dauid iacentis, & cum iecur capræ palpitaret secundum Iosephum, crediderunt verè, quod ibi iaceret Dauid, non tamen accesserunt ad dormientem: quia non erat eis dubium, quin ibi esset, cum esset illud simulachrum nimis exprimens veritatem hominis dormientis. Etiam: quia Michol prohiberet eis tangere Dauid, & ipsi propter reuerentiam illius non tangerent: quia erat filia regis.

Verisimile fuit Dauid agrotare aliqua noua aegritudine, & hoc crediderunt nuncij Saul.

Q V A E S T. XIX.

QUÆRET aliquis, Quomodo erat verisimile, quod Dauid agrotaret: quia nunc ipse venerat fugiens de domo Saulis, & illico missi fuerant apparitores post eum, in tam breui autem spatio posset languere, idèò non erat responsum Michol verisimile. Respondendum est, quod verisimile fuit languere Dauid, alioquin Michol non respondisset sic, cum in omnibus his prudenter se haberet potissimè: quia licet ipse putasset hoc esse verisimile, si non esset aliqualiter verisimile, non credidissent illud nuncij Saulis, neque ipse Saul: vtrique tamen crediderunt. De nuncijs patet: quia ipsi responderunt Sauli, quod Dauid agrotaret. De Saule autem patet: quia dixit, quod afferrent Dauid in lecto. Si autem non credidisset, quod languebat Dauid, non diceret, quod adducerent in lecto: sed aliter vinctum ducerent: fuit ergo verisimile hoc omnibus. Modus autem erat: quia Michol non dicebat, quod Dauid languebat aliqua longa aegritudine, ad quam exigeretur, quod ex multis diebus esset inualidus, sed dicebat, quod nouiter euenisset ei aliqua immutatio morbi, quod verisimile erat, scilicet, quod per timorem incidisset ei aliquod morbidum: sicut multi per timorem efficiuntur barbati subito, & iam repertum est in diebus nostris aliquem fuisse factum subito canum per nimium timorem ingloriationis, cum immediate ante hoc esset iuuenis, & nigros haberet capillos: ita ergo aliqua febris potuisset arripere Dauid ex timore, vel aliud simile: propter quod decidisset in lecto.

Non fuit ita verisimile dicere, quod Dauid dormiret, sicut quod agrotaret.

Q V A E S T. XX.

QUÆRETUR vterius, Quare non respondit Michol, quod dormiebat Dauid. Nam sic poterat per simulachrum positum in lecto significari homo dormiens, sicut homo agrotans? Respondendum est, quod Michol non respondit hoc: quia non erat verisimile: nam Dauid ante hoc fuerat quasi in mortis articulo missa ad se lancea, & ob hoc concito gradu fugerat in domum suam: non ergo erat verisimile, quod talia pericula euadens, quæ tamen non penitus euaserat, in lecto iaceret tanquam nulla eum cura morderet. Si ergo hoc respondisset Michol, putassent fraudem esse: & inquisuissent lectum, & deprehenderetur falsitas. Item non dixit hoc, vt magis occultaretur, quod volebat: quia si dixisset, quod dormiebat: dato quod esset hoc verisimile, immediate accessissent ad eum nuncij, vt eum raperent non curantes, quod dormiret. Cum autem dicitur quod agrotabat: non accederent ad eum propter aegritudinem, & sic celaretur fraus. Item dictum fuit hoc: quia dato, quod nuncij Saulis non accessissent ad simulachrum Dauid: cum diceretur eis, quod dormiebat, tamen Saul illico mitteret, vt duceretur: & sic non haberet spatium fugiendi. Cum autem responderetur, quod agrotabat, credidit Michol, quod non curaret mittere rursus pro illo, putans, quod cum agrotaret, fugere non posset: & sic daretur locus Dauid ad fugiendum, & tempus magnum, quod non fieret, dicto quod dormiret.

An Michol peccauerit, dicendo Dauid agrotare.

Q V A E S T. XXI.

QUÆRETUR vterius, An Michol peccauit, dicendo quod agrotaret Dauid? Aliquis respondebit, quod non peccauit Michol ponendo simulachrum in lecto ad significandum, quod agrotaret Dauid: ergo ex eadem causa diceretur, quod non peccauit, dicens illum agrotare: quia sicut primum fuit ad eruendum à morte Dauid, ita & secundum. Respondendum est, quod non est simile: quia primum fuit simulatio, quæ est in rebus, cum veritas occultatur per aliquam palliationem. Secundum fuit expressio falsitatis, & mentiri, occultare autem veritatem multoties licitum est, vt supra fuit declaratum; exprimere autem falsitatem nunquam licet: quia primum interdum non est mendacium; secundum autè semper est mendacium. Idèò dicendum, quod cum mendacium omnibus modis sit illicitum, peccauit Michol mentiendò hic: fuit tamen istud mendacium solum peccatum veniale: quia fuit officiosum, scilicet ad vtilitatem alicuius, & in nullius præiudicium: quia quanto vtilitas, quæ procuratur per mendacium, maior est, tanto est minor culpa mendacij, cum fuerit istud mendacium pro euitanda morte innocentis, fuit paruum peccatum, non tamen potest tolli, quin aliquid fuerit: & licet peccauerit hic Michol, non tamen tollitur quin aliquid meruerit apud Deum: quia cum peccato veniali benè stat mereri: secus autem cum mortali. Sic patet de obstetricibus Aegypti, quæ per mendacium euadere fecerunt omnes pueros Israelitarum, quos iusserat Pharaon in ipsa partus effusione necari, & quia obstetrices non necauerunt eos mentientes, Deus benefecit illis, vt patet Exod. cap. i. scilicet. Benè ergo fecit Deus obstetricibus: & quia timuerunt obstetrices Deum, edificauit illis domos. Sic etiam fuit in Raab Ierichontina, quæ abscondit duos exploratores Israelitarum Iosue ca. 2. & per mendacium fecit illos euadere: propter quod benefecit illi Deus, & toti cognationi suæ inter Israelitas: Iosue c. 6. Nam ipsa accepta est in uxorem à Principe tribu Iuda, scilicet. Salmon, & ex ipsa dignatus est descendere Saluator, vt patet Matth. cap. i.

Michol autem similiter bonum fecit, & ex bono zelo: idèò dicendum est, quod meruit.

(.)

Inter peccata venialia dari gradus: nullum tamen accedit ad mortalis grauitatem.

QVÆST. XXII.

QUÆRITVR vltcrius, Cùm obstetrices Aegypti peccauerint venialiter, & Raab Ierichontina, & Michol, cuius earum fuit peccatum maius? Respondendum est, quòd ad hoc præsupponi debet de peccato veniali, quòd sicut in mortali est dare peccatum maioris & minoris culpæ, ita etiam in veniali, licet nullum veniale etiam maximum, accedit ad qualitatem culpæ cum aliquo mortali, etiam si sit minimum: quia sicut est in naturalibus, quandocumque aliqua se excedunt secundum speciem, impossibile est indiuiduum vnius speciei accedere ad perfectionem indiuidui alterius speciei; licet vnum sit perfectissimum in sua specie, & aliud imperfectissimum in sua, sicut homo imperfectissimus sit excellentior leone perfectissimo. Cuius ratio est: quia indiuidua diuersarum specierum excedunt se substantialiter, cùm quilibet species addat gradum perfectionis essentialis ad alteram speciem: inter indiuidua tamen eiusdem speciei est inæqualitas perfectionis, saltem accidentaliter; ita ergo licet nullum peccatum veniale sit æquale alicui peccato mortali; tamen venialia non sunt inter se inæqualia: vt pote, cùm quis mentitur officiosè, est peccatum veniale; si tamen mentiatur pro defendendis rebus, maius peccatum est; quàm si mentiatur pro defendenda vita, & vtrumque est veniale, & officiosum. De hoc latissimè dictum est Iosue capit. 2. Vbi positæ fuerunt sex regulæ ad cognoscendum differentiam mendaciorum in magnitudine, & puritate culpæ: potuit ergo maius, vel minus esse mendacium Michol, quàm obstetricum, vel Raab. De mendacio autem obstetricum, & Raab in comparatione mutua declaratum fuit Iosue capit. 2. scilicet quòd magis peccauerit Raab, quàm obstetrices: nunc autem restat de comparatione mendacij Michol ad vtrumque. Dicendum primo de comparatione mendacij Michol ad obstetrices, quòd potest esse mendacium officiosum minus dupliciter; scilicet, intensiue, vel extensiue: intensiue quidem: quia per vnum mendacium potest procurari maius bonum, quàm per alterum, vt quia per vnum conseruantur res, & per aliud vita: extensiue autem mendacium est minoris culpæ, in quantum per vnum procuratur bonum plurium, & per aliud bonum paucorum. Comparando primo modo mendacium Michol, & obstetricum est æquale quantum ad aliquid, & quantum ad aliquid inæquale: æquale quidem: quia obstetrices per mendacium excusauerunt mortem paruulorum innocentium. Michol quoque excusauit mortem Dauid: quia erat innocens: erat autem inæquale quantum ad aliquid: quia licet obstetrices excusauerunt mortem innocentium, tamen illi nondum erant viri boni, nec quiequam profecerant populo: Michol autem excusauit mortem Dauid: qui non solum erat innocens, sed etiam erat vir bonus & nimis utilis populo: ipse enim eripuerat totum Israel de manu Philistinorum percutiendo Goliath supr. cap. 17. & præter hoc, egrediebatur ad omnia bella Israelitarum, & prosperabatur negocium in manu eius. In hoc ergo valde excellbat opus Michol opera obstetricum, & consequenter mendacium eius erat minoris culpæ, quàm mendacium obstetricum. Si autem comparatur extensiue vtrumque mendacium. Dicendum, quòd mendacium obstetricum fuit leuioris culpæ: eò quòd ipse per mendacium suum pluribus profecerunt, Michol autem vni soli: valde enim magna multitudo paruulorum Israelitarum saluata est per mendacium obstetricum, quæ alias periisset, ergo mendacium obstetricum erat minus isto modo. Sed tunc dicitur, cùm mendacium obstetricum esset minoris culpæ extensiue, & mendacium Michol esset minoris culpæ intensiue, quid erat simpliciter minoris culpæ? Respondendum est, quòd hic non potest fieri propria comparatio, eò quòd est æquiucuum, & in æquiucis non certificatur excessus: potest tamen aliqua comparatio fieri, licet larga. Verbi gratia, vt si quis diceret de duobus hominibus, quis sit albior, esset comparatio in vniuoco: quia vniuocatur eis albedo, & tunc potest notificari quantum quilibet illorum excedat alium: potest tamen interdum fieri comparatio in æquiucis:

vt si quis quæreret de duobus hominibus, quorum vnus esset albus, & alius niger, an iste esset magis albus, quàm ille esset niger, & tunc est comparatio in æquiucis: quia non æquiucatur vtrique albedo, aut nigredo; sed vni conuenit albedo, & alteri nigredo: non potest ergo nunc directè notificari quantitas excessus, sed poterit indirectè. Verbi gratia: accipiendo albedinem vnius, & sciendo gradus intentionis, & accipiendo nigredinem alterius cum suis gradibus intentionis: si ille, qui habet albedinem est albus in 20. gradibus, & ille, qui est niger, habet nigredinem in 25. gradibus. Dicendum est, quòd ille est magis niger, quàm iste sit albus: ita ergo erit hic, quia comparare aliquid, quòd est extensum, & aliquid, quòd est intensum secundum magis, & minus, est comparare in æquiucis: aliquo modo tamen poterimus repetire quid illorum sit melius, vel magis inculpabile: verbi gratia. si aliquis per mendacium liberet vnum hominem à morte, & alius per mendacium liberet bona duorum hominum à perditione: primum est magis intensiue, simpliciter tamen loquendo, melius est vnum hominem innocentem à morte eruire, quàm eripere à perditione bona duorum hominum: poterit autem accidere è contrario, scilicet, quòd est maius extensiue, sit melius simpliciter, vt si quis per mendacium excuset innocentem à morte, & alius per mendacium excuset à perditione bona omnium hominum, qui sunt in eodem regno. Primum est maius intensiue, secundum est maius extensiue: simpliciter tamen magis est meritorium conseruare à perditione bona omnium hominum, qui sunt in eodem regno, quàm liberare à morte vnum hominem innocentem. Sic autem poterat hic comparare: nam Dauid erat melior, & vtilior regno Israel, quàm 20. vel 30. de paruulis, quos liberabant à morte obstetrices Aegyptiorum, idè si solum 20. vel 30. eripuissent à morte per mendacium suum obstetrices Aegypti, magis fuisset excusabile mendacium Michol, quàm mendacium obstetricum: quia Dauid plus valebat, quàm 20. vel 30. paruuli: & etiam si essent viri. sic patet infr. 2. lib. capit. 18. scilicet, siue media pars ex nobis ceciderit, non satis curabunt: quia tu vnus pro 10. millibus computaris: hoc enim dixit Iob. Si ergo Dauid computabatur pro 10. millibus, tantum meruisset, qui liberaret Dauid à morte, sicut qui liberaret 10. millia virorum de popularibus. Si ergo existimemus paucos fuisse paruulos liberatos per mendacium obstetricum, dicemus tunc minus peccatum Michol, quàm obstetricum; si autem fuerint valde multi, minus peccatum esset obstetricum, quàm Michol. Quid autem horum dicendum sit, dubium est. Satis videtur dicendum, quòd fuerit maius peccatum Michol, quàm obstetricum, eò quòd Israelitarum maximam multitudinem obstetrices à morte liberauerunt. Quòd colligitur Exod. c. 1. f. Benè ergo fecit Deus obstetricibus, & creuit populus, confortatusque est nimis: id est, per hoc, quòd fecerunt obstetrices mentiundo pro Israelitis, populus creuit nimis: quia nullus de masculis occidebatur. Si autem quasi æqualiter præponderarent bonum intentionis ex vna parte, & bonum extensionis ex alia, relinquendum est arbitrio boni viri prudentis, quid illorum maius, vel minus iudicet: nam quia agibilia humana habent indiffinitam differentiam inter se propter plures particularitates, vt patet 1. Ethicor. circa finem, relinquuntur arbitrio boni viri determinare de illis, nec potest dari lex: idè Aristot. 2. Ethic. non posuit determinationem immediatè, in qua est virtus, sed dixit, quòd medium est illud in operatione, quòd sapiens, id est, vir prudens determinauit, nam sententiæ istorum etiam sine probatione æquivalent demonstrationibus alio. um in mathematicis, vt patet 6. Ethicor. Si autem consideretur mendacium Michol in comparatione ad mendacium Raab Ierichontine, non est totaliter simile: quia mendacium Raab fuit culpabilius mendacio obstetricum, vt declaratum est Iosue ca. 2. Dicendum tamen hic, quòd ista duo mendacia possunt considerari dupliciter, vel extensiue, vel intensiue. Si extensiue, dicendum, quòd fuit minus culpabile mendacium Raab: quia ipse per mendacium suum liberauit à morte duos exploratores Hebræorum: Michol autem liberauit vnicum virum. Si autem consideretur intensiue, excusabilius fuit mendacium Michol, quia Dauid erat melior, & vtilior populo Israel, quàm quilibet de illis duobus exploratoribus.

Peccatum Michol fuit minus peccato obstetricum.

Dubitatio.

Responsio.

Peccatum Michol fuit excusabilius quam mendacium Raab Ierichontine.

A Sed tunc dicitur, quid istorum est simpliciter culpabilis? Dicendum, quod hic est comparatio in æquiuoco: sicut supra dicebatur: tamen potest aliquo modo cognosci: & erit modus, scilicet, si Dauid, qui erat vnicus, erat melior populo Israel, quam illi duo viri, vel è contrario. Vnde dicendum est, quod mendacium Michol fuit excusabilius, quam mendacium Raab: quia Dauid præualebat illis duobus viris, quos eripuit Raab à morte; immò etiam multis alijs viris præualebat: quia in fr. 2. lib. c. 18. dicitur: Tu autem pro 10. millibus computaris. Item habuit aliquam causam Michol ad eripendum Dauid, quam non habuit Raab ad eripendum viros exploratores: nam Dauid erat maritus Michol, quem ex lege Deitenebatur diligere super omnes homines, cum vir, & vxor sint vna caro, ideò debebat se exponere quibuscunq; periculis pro vita illius saluanda: Raab autem non erat obligata ad aliquid duobus viris exploratoribus: potissimè cum ipsa sine culpa potuisset eos perdere ad mortem: quia erant hostes patriæ: sed noluit eos perdere. Item Michol obligabatur defendere Dauid à morte quantum posset: quia erat innocens: Raab autem non obligabatur eripere exploratores: quia non erant innocentes: nam licet secundum Deum innocentes essent: quia erant ministri bellorum Dei, tamen secundum leges politiarum erant rei mortis: non ergo obligabatur eos occultare Raab, cum essent digni morte, secundum legem Ierichontinam: quia ad perdendum urbem illam venerant. Excusabilius ergo fuit peccatum Michol, quam mendacium Raab. *Rursus, misit Saul nuncios.* Præsupponendum est hic, quod nuncij isti introierunt in domum Dauid, & dixerunt Regi, quod ægrotabat Dauid: quia viderunt simulachrum in lecto: Saul autem non contentus ex inquietudine cordis sui, putans, quod adhuc recedere posset Dauid, misit iterum pro illo. *Vt viderent Dauid,* id est isti nuncij iuerunt, vt viderent certissimè Dauid: nam primi viderunt simulachrum in lecto, & non curauerunt amplius perferutari, an esset Dauid. Secundi autem iuerunt, vt certe cognoscerent, an ille esset Dauid, & adducerent eum. *Dicens: afferte eum ad me in lecto, vt occidatur.* Hoc dixit: quia credidit verum fuisse, quod Dauid ægrotaret, & quia per se venire non poterat, iussit, vt saltem in lecto adduceretur, & hoc, vt occideretur, scilicet, quod non differretur occisio eius ad alios dies: quia putabat fraudem sibi fieri ex mora. *Cum autem venissent nuncij,* scilicet, isti, qui portaturi erant Dauid in lecto ad Saulem. *Inuentum est simulachrum super lectum.* Etiam primi nuncij simulachrum viderunt super lectum, sed non deprehenderunt esse simulachrum, quin potius putauerunt esse Dauid: isti autem secundi inuenerunt simulachrum, scilicet, quod esset simulachrum, & non Dauid. In quo supponendum, quod isti discooperuerunt simulachrum, vt inde educerent Dauid ad portandum coram Rege: & ablatis vestimentis, inuenerunt simulachrum, id est lignum illud, vel aliquid alterum, quod ponebatur ad similitudinem Dauid iacentis. *Et pelles caprarum ad caput eius,* id est pelles erat posita loco capitis: quia simulachrum non habebat caput, vt posset reddere effigiem capillorum: pelles autem posita loco capitis, capillos aliquos patentes extra lecti ferramenta, indicabat. Si autem accipiat pelles pro cervicali, sicut accipiunt plurimi Hebræorum, est sensus, quod erat pelles ad caput, id est sub capite illius simulachri, sicut esse solent cervicalia sub capite humano.

An serui Saulis, qui iuerunt ad rapiendum Dauid, peccarent.

Q V A E S T. XXIII.

Q V A E R E T aliquis de istis seruis Saulis: qui ibant ad rapiendum Dauid, vt moreretur, an peccabant? Aliquis respondet, quod non: quia isti erant meri executores, qui tenebantur obedire præcepto Regis, & merus executor non debet partes audire, sed solum exequi, quod iussum est: sed istis erat iussum ducere Dauid, ergo non debebant ipsi iudicare, an rectè fieret, sed solum obedire. Respondendum est, quod isti peccabant: quia erant fautores criminis, & insidiarum contra Dauid, vt placerent regi: & cum dicitur, quod erant meri executores, potest dupliciter responderi. Vno modo, quod non faciebant, tanquam executores, & imperati:

D sed magis faciebant ex desiderio, vt complacerent Sauli: sciebant enim, quod Saul desiderabat nimis occidere Dauid, ideo, vt isti venirent in gratiam Regis, spontè operam dabant, vt hoc facerent: sic enim patet de Doeg Idumæo: qui spontè renunciavit Sauli de Dauid: nam in fr. cap. 23. dicitur: Omnes aduersum me coniurastis, & non est, qui renunciaret mihi, maximè cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai, non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi. Et dicitur immediatè, quod respondit Doeg Idumæus: vidi filium Isai in Nobè cum Achimelech: ille enim non dixit ibi tanquam compulsus: quia Saul non inquirebat ab eo, sed dixit, vt complaceret Regi. Simile etiam fuit de Ziphæis: nam ipsi venerunt ad Saulem dicentes. Dauid latitat apud nos in locis tutissimis: nunc ergo sicut desideravit anima tua, vt descenderes, descende: nostrum autem erit, vt tradamus eum in manus Regis in fr. cap. 23. Vnde Dauid conquestus est semel Sauli, quod homines incitabant eum contra se in fr. c. 26. scilicet. Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini. Sic ergo erat de istis seruis: quia non faciebant solum hoc tanquam iussi, sed vt spontè operantes contra Dauid propter Saulem, & tunc nimis grauiter peccabant. Si autem dicatur, quod isti erant meri executores, scilicet, quod non faciebant hoc spontè, sed vt imperati à Saule. Dicendum est, quod adhuc isti peccabant, quamquam non ita grauiter, sicut primo modo. Cum verò dicitur, quod merus executor nō debet iudicare, verum est hoc, audiendo partes, & sententiando: debet tamen penes se iudicare de negotio sibi iniuncto, an debeat illud exequi: nam si mādātum errorem intolerabile contineat, non debet merus executor obedire: peccabit enim si propter aliquam compulsionem obediat, vtpotè si Princeps, vel Iudex iuberet alicui executori, quod occideret aliquem: quia non vult dare sibi omnia, quæ habet, vel quia non maledixit Deo, non tenetur obedire, sed potius ipse debet sustinere mortem, quam iussa exequi: sic enim serui Saulis semel noluerunt ei obedire: quia iniusta mandabat notoriè, scilicet, quando iussit, quod occiderent omnes Sacerdotes Dei sine causa: nam nullus voluit eos tangere, sed postea Doeg Idumæus trucidauit eos, in fr. c. 22. Sic etiam Mauricius, cum legione Thebæa noluit obedire præcepto Imperatoris, quando iussit ei colere Idola, & comedere de sanctificatis; nam tunc mori se permiserunt, & trucidari in medio aliorum ministrorum Imperatoris, ne hoc facerent. Quodcumque ergo præceptum continet manifestè aliquod crimen, quodcumq; illud sit, non tenetur merus executor obedire: si aut mādātum iustum sit, debet obedire simpliciter. Si verò sit dubium, nisi nimis conscientia remordeat executorem propter auctoritatem iubentis, debet illud exequi: hic autem manifestè cognoscebant omnes serui Saulis dauid esse innocentem, ideò, cum susceperunt præceptum Saulis contra eum, susceperunt ad exequendum aliquid, quod continebat intolerabilem errorem, ideò peccabant. *Dixit Saul ad Michol.* Subintelligendum est, quod cum nuncij Saulis repererunt simulachrum in lecto, videntes se illusos, retulerunt hoc regi, qui vocari fecit Michol, vt de hoc redderet rationem. *Quare sic illulisti mihi?* scilicet, faciendo simulachrum in lecto. *Et dimisisti inimicum meum, vt fugeret?* scilicet, cum potuisses retinere dauid, vt moreretur, dedisti ei locum fugiendi: duo fecit hic Michol, de quibus conqueritur Saul: primum erat, quod permisit dauid fugere, & hoc dicit Saul: dimisisti inimicum meum. Secundum erat, quod post recessum dauid, Michol posuit simulachrum in lecto, vt fallerentur illi, qui inquirerent dauid; & de isto dicit: Quare sic illulisti? Istud primum solum vocatur illusio: nam secundum, quamquam cederet ad offensam Saulis, tamen non erat illusio. Quod autem poneretur simulachrum erat illusio: quia sic deciperetur ipse, & omnes serui sui. Dixit autem, quare dimisisti inimicum suum? nam erat Saul inimicus dauid cunctis diebus. *Et respondit Michol ad Saul.* Volebat Michol satisfacere pro se, ne videretur in culpa contra patrem. *Quia ipse locutus est mihi, Dimitte me,* id est dauid mādauit mihi, quod dimitterem eum, scilicet, quod deponerem per fenestram. *Alioquin interficiam te,* id est, si nō dimiseris, occidam te: hoc enim verisimile erat, quod dauid timens iuberet vxori, vt dimitteret eum sub interminatione mortis. In Hebræo habetur hic. *Ad quid vis, vt interficiam te?* In quo innuitur, qd dauid dixisset

A Michol, quod dimitteret eum: & quod ipsa aliquantulum renu-
isset: & tunc dixit ei David. Ad quid vis, ut interficiam te? q. d.
si non dimittis me, interficiam te: ad quid ergo vis, ut interfi-
ciam te? Sed ad idem redit cum litera nostra.

*Quare Michol interrogata à patre, cur dimisisset fugere David,
non respondit rationem veram.*

Q V A E S T. XXIV.

B Q V A E R E T aliquis, quomodo Michol non respondit Sau-
li id, quod debebat respondere, sed mentita est: habebat
enim pro se convenientem responsionem: nam cum dixit
ei pater. Cur illulisti mihi, sic poterat dicere, quod non e-
rat illusio: quia non fiebat ad illudendum, sed ad conseruan-
dum vitam viri sui. Cum verò dixit Saul, quare dimisisti ini-
micum meum, ut fugeret, poterat respondere Michol, quod
hoc licebat ei: quia erat vir suus, & tenebatur eum diligere
plusquam patrem, & omnes alios; cum scriptura dicat, Ge-
nes. capit. 2. Propter hanc dimitte homo patrem, & ma-
trem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna.
Et sicut hoc dicitur de viro respectu feminae; ita etiam intel-
ligendum est de femina respectu viri, quod debeat diligere
virum super omnem hominem. Nam vir caput est mulieris,
& vir diligendo uxorem suam seipsum diligit, ut patet ad E-
phes. capit. 5. Ita ergo è contrario vxor diligendo virum, se-
ipsam diligit: sed tenetur quilibet ad dilectionem sui ipsius
plusquam alicuius alterius, siue patris, siue matris: ergo vxor
debet diligere virum super patrem, & matrem, & consequen-
ter magis debet conseruare vitam viri, quam patris, & matris:
sic ergo Michol conseruando vitam viri sui contra volunta-
tem patris sui, & mandatum, non inferebat ei iniuriam, quia
utebatur iure suo. Dicendum tamen, quod Michol noluit si-
bi respondere: quia ista responsio quanquam esset iuridica, e-
rat dura, & cuiusque patri etiam non irato videretur intole-
randa, præcipue cum Saul esset animo concitatus, & habita-
parua occasione contra filiam, puniuisset eam: ista autem ma-
gna occasio erat: idè licet Michol habuisset veram, & iuridi-
cam responsionem, verba tamen sua quodam mendacio co-
lorauit: quia sic ei expedire visum est.

*Quare Michol non negauit se scire David esse inimi-
cum Saulis.*

Q V A E S T. XXV.

C Q V A E R E T V R vterius, quare Michol non respondit a-
lii: nam Saul dixit, quare dimisisti inimicum meum, ut
fugeret? poterat autem ipsa respondere, quod nesciebat
eum esse inimicum regis, immodò putabat esse carissimum, &
propter hoc eum fecerat generum suum: si autem cognou-
isset eum esse hostem, detinuisset. Respondendum est, quod
Michol non putauit hanc responsionem esse verisimilem:
nam Saul erat inimicus David, cum dicatur præcedenti cap.
quod factus est Saul inimicus David omnibus diebus: mon-
strauerat etiam Saul istam inimicitiam in multis: quia bis co-
natus fuerat eum lancea configere: sæpè etiam eum irra-
tionabilibus periculis exponi fecit, & misit seruos suos con-
tra eum, præcipue nocte illa, qua Michol dimisit David:
non ergo erat verisimile Michol ignorasse, quod David esset
hostis Saul: idè si sic respondisset, existimaretur fraus. Sed
adhuc aliquis dicet, quod poterat Michol respondere se ne-
sciuisset de istis inimicijs: sic enim respondit Achimelech
sacerdos, quando Saul dixit ei: Quare coniurastis aduersum
me tu, & filius Isai, & dedisti ei panes, & gladium, & cat.
Respondit Achimelech: Quis est in omnibus seruis tuis, sic-
ut David fidelis, & gener regis? num hodie cæpi consule-
re pro eo Dominum? absit à me: ne suspicetur rex aduersus
seruum suum rem huiusmodi in vniuersa domo patris mei:
non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negotio, vel
modicum, vel grande, ut patet infra capit. 22. Sic autem e-
rat verum, quod ille nesciebat aliquas inimicitias esse inter
Saul, & David: & respondit illud tanquam verisimile: er-
go sic potuit respondere Michol. Dicendum est, quod ista
responsio erat verisimilis pro Achimelech, sed non pro Mi-

D chol: quia ista hostilitas, quam habebat Saul ad David, erat
ex valde multis diebus, idè nondum manifestata erat in to-
to regno: Achimelech autem habitabat in vrbe Nobe, quæ
distabat ab vrbe Galaad, in qua semper morabatur Saul, idè
verisimile erat, quod istud negotium ignoraret. De Michol
autem secus erat: quia ipsa morabatur in vrbe patris sui in cu-
ria, & sciebat omnia, quæ quotidie fiebant in curia, & indica-
bantur ei à ministris regis, & præcipue ipse David, qui erat vir
eius, reuelaret ei mala, quæ patiebatur à patre ipsius, cum sci-
ret se diligere ab illa: unde non erat aliquatenus verisimile igno-
rasse Michol istas inimicitias: noluit igitur sic respondere, ne
rea crederetur.

*An Michol propter timorem non fuerit ausa confiteri
veritatem.*

Q V A E S T. XXVI.

Q V A E R E T V R vterius, an propter timorem Michol re-
sponderit ea, quæ habentur hic, & non ausa fuerit confi-
teri veritatem? Aliquis dicet, quod non poterat timere Mi-
chol: quia cum femina esset, non erat ei pater suus aliquod
malum inflaturus, potissimè quia causam iustam habebat
hoc faciendi, cum esset David vir suus?

E Respondendum est, quod propter duo non respondit Mi-
chol directè, scilicet, propter verecundiam, & propter timo-
rem. De verecundia apparet: quia quanquam ipsa plus dilige-
ret virum, quam patrem: tamen quia coram patre, & publicè
confiteretur se plus diligere virum, quam patrem, verecun-
dum erat ipsi, & patri eius. Fecit etiam propter timorem: nam
verisimiliter timere potuit mortem à patre, vel exhereditatio-
nem, aut aliam magnam pœnam, cum pater esset nimis con-
citus contra David. Quod patet ex eo, quod fecit contra fi-
lium suum Ionatham: nam Saul plus diligebat Ionatham,
quam Michol, cum Ionathas esset primogenitus eius succe-
ssurus in regno, ut patet sequenti cap. & erat gloriosus vir in-
ter omnes Israhelitas opere belli. Michol autem erat femina
parua vtilitatis: quia tamen respondit Ionathas pro David,
quare morietur? quid fecit? arripuit Saul lanceam, & conatus
est interficere Ionatham, ut sequenti capi. A fortiori ergo, si
Michol respondisset se eripuisse David, quia diligebat eum
plusquam patrem suum, cum essent ista verba contumeliosa,
pater faceret eam occidi, vel alia pœna plecteretur: quia fe-
mina erat: timens ergo verisimiliter Michol declinauit à veri-
tate.

*Responsio Michol fuit verisimilis, quo ad vnam partem interro-
gationis patris, non tamen quo ad secundam: sed Deus
confudit intellectum Saulis, ut non
aduerteret.*

Q V A E S T. XXVII.

F Q V A E R E T aliquis, an ista responsio Michol esset veri-
similis ad hoc, quod pater non irascetur ei. Responden-
dum est, quod Michol duo fecerat, & de vtroque conquere-
batur Saul, scilicet, quia illuserat ei faciendo simulachrum,
& quia dimiserat inimicum suum fugere. Responsio autem
Michol erat verisimilis ad vnam partem, sed non ad aliam,
scilicet in quantum dicebat Saul, quod Michol dimiserat ini-
micum suum, verisimiliter responderet, quod David dixisset
ei: dimitte me, alioquin interficiam te: nam falsum est, quod
ista dicta fuerint, eo, quod Michol sponte dimisit David: si ta-
men ipsa renuisset, verisimile est, quod David diceret ei: di-
mitte me, alioquin interficiam te. Sed quantum ad aliam
partem de illusione per simulachrum, non erat aliquatenus
verisimilis responsio. Et hoc siue dicatur, quod simulachrum
fuerit factum antequam recederet David, siue postquam re-
cessit: nam si postea factum est, manifestum est, quod Mi-
chol faciebat hoc sponte, & non ex timore: quia iam non e-
rat ibi David, qui posset eam compellere per timorem mor-
tis: si autem dicatur quod simulachrum factum fuisset ante-
quam David fugeret, si Michol inuita hoc fecisset, recedente
David, illico abstulisset simulachrum de lecto, sed reliquit
ibi quousque venerunt ministri regis, & delusi sunt semel per
illud:

A illud: ergo non faciebat ex timore. Item adhuc maius, quod hic fecit Michol, fuit, quia venientibus nuncijs regis, ut raperent eum, respondit, quod ægrotabat, & sic regi relatum est, ut patet in litera: hoc tamen non poterat fieri ex timore, sed ex voluntate fauendi Dauid. Sed aliquis dicit, quod Michol posset respondere, quod ista dederat ei Dauid in mandatis, & ipsa iurauerat illa obseruare per timorem, ideo licet ipse fugisset, illa hoc fecit. Sed adhuc non stat istud: quoniam Saul intelligebat, quod si per timorem præstitisset iuramentum de faciendo aliquid, non deberet illud obseruare: & dato, quod obligaret, volebat ipse, quod filia eius pateretur periculum pro eo, ut reuelaret sibi hostem: potissimè, quia non poterat obligari per iuramentum ad mentendum: ideo ista non erant excusationes pro Michol coram patre suo: præsertim cum ipsa nihil horum allegauit, sed solum pro vna parte respondit, referens Dauid dixisse: Dimitte me, alioquin interficiam te: Saul autem placatus est ista responsione, quasi esset legitima, quia Deus confudit intellectum illius, ut non aduerteret ad rationem Michol, & persuaderetur. Hoc enim Deus fecit pro Michol, quia cum ipsa ex vera dilectione fecisset ista pro Dauid, qui erat seruus Dei, Deus pro illa voluit patrem suum esse persuasum, quanquam responsio sua non esset efficax ad suadendum.

Michol licet mentita sit Sauli, non tamen mortaliter peccauit.

QVÆST. XXVIII.

B QVÆRETUR vterius, an Michol mentita fuerit hic, & an peccauerit mentiando. Respondendum ad primum, quod mentita est, quia ipsa dixit Sauli, quod Dauid dixerat ei: Dimitte me, alioquin interficiam te: erat tamen falsum, quia potius ipsa consuluit Dauid, ut fugeret, ut patet supra in litera, scilicet, quod cum annucesset Dauid Michol uxori suæ, dicens: Nisi saluaueris te nocte hac, cras morieris, deposuit eum per fenestram. De hoc etiam ait Iosephus sexto Antiquitatum: Michol filia regis, cognita voluntate patris Dauid, indicauit dubiam spem eius vitæ conspiciens, & de anima sua pariter diffidens: nec enim se credebatur posse habere vitam, si eius fuisset amore priuata, eique dixit: Non te hic coniux inueniat solis ortus: nam te vterius non videbo, sed fuge citius, dum tibi præbet nox fugæ præsidium: faciaturque tibi Dominus hunc longiorem: scito enim te à patre, si inuentus fueris, occidendum. Quo dicto, eum per fenestram deposuit. Ad secundum cum dicitur, an peccauerit mentiando. Aliquis respondebit, quod peccauit venialiter, eo quod erat mendacium officiosum, sicut supra responsum est, quando quærebatur, an peccauerit, dicendo, quod Dauid ægrotabat. Sed dicendum est, quod istud non est simile ad aliquid præcedens: quia omnia illa fecit Michol pro vita Dauid liberanda: istud autem, quod nunc faciebat, non erat pro vita Dauid, quia qualitercunque ipsa responderet, nihil nocebat Dauid, sed erat ad liberandum se à morte, vel à verecundia: nam si verum erat, quod respondisset, dicens se fecisse, quia diligebat magis Dauid, quam patrem suum, ipsa pudore confunderetur, & patri suo videretur illata contumelia: timebat etiam præter hoc, mortem, ut supra declaratum est: ideo ut seipsam liberaret ab his, mentita est: non est autem simile, cum quis mentitur pro defendenda vita alterius, aut rebus, vel pro defensione vitæ suæ, & rerum suarum: ideo quanquam in alio sit peccatum veniale, in seipso tamen forte erit mortale. Hic tamen verisimile est, quod fuerit veniale, cum per illud intenderit vitam suam seruare, & alias desperabat de ea. Sic etiam in quolibet, si sit innocens, & per vnicum mendacium vitam suam conseruare possit, & alias sciat hoc impossibile esse mentiri, veniale erit: melius tamen erat, quod permitteret se morti innocenter, quam quod mentiretur pro saluatione vitæ. In alio autem secus est, quia si quis velit occidere alterum innocentem, vel deflorare virginem inuitam, & ego per vnicum mendacium possum vtrunque eorum excusare, melius est, quod mentiar, & peccem venialiter, quam quod occasione mei scelus perpetretur: quocunque tamen modo res se habeat, minus aliquis peccat, cum pro defensione vitæ alte-

rius, quamquam vtrunque veniale fuerit, & ita fuit hic Michol, quia supra peccauit venialiter, quando dixit, quod Dauid ægrotabat, nunc etiam venialiter peccauit, quando mentita est pro se: maius tamen est istud mendaciū, quam id, quod supra habebatur. *Dauid autem fugiens saluatus est.* i. Dauid per fugam saluauit vitam suam, scilicet quia non potuerunt eum comprehendere ministri Saulis. *Er venit ad Samuelem in Ramatha.* Habitabat enim Samuel in Ramatha: quia ibi habitauerat pater eius Elcana, ut patet supr. cap. 1. & 2. postea etiam cum Samuel esset Iudex Israel, habitabat in Ramatha, & ibi construxit altare supr. cap. 7. Nunc verò habitabat ibi: quia postquam Saul peccauit contra Amalecitas non implendo præceptum Domini, noluit Samuel manere cum eo, sed recessit in urbem suam in Ramatha, & non vidit eum ultra, vsq; in diem mortis suæ, ut patet supr. c. 15.

Quare fugit Dauid ad Samuelem.

QVÆST. XXIX.

QVÆRET aliquis, quare fugit Dauid in Ramatha, ad Samuelem magis, quam ad alium locum: poterat enim fugere ad cognationem suam in Bethlehem, vbi omnes cognati sui, & contribules adiuuarent eum, sicut postea factum est: nam cum iterum fugit à Saule, congregati sunt ad eum omnes cognati sui, infr. capit. 22. Respondendum est, quod non fugit ad cognatos suos in Bethlehem: quia sciebat, quod cum Saul persequeretur eum ad mortem, faceret inquiri vbi erat, & quia magis suspicarentur eum esse in Bethlehem inter cognatos suos, mitteret illuc Saul, & acciperet eum inde. Cum autem iuit in Ramatha, non posset suspicari Saul, an illuc iuisset: quia nesciebat aliquam causam esse, propter quam iret Dauid in Ramatha, præsertim cum non esset Ramatha in Tribu Iuda, de qua erat Dauid, sed in Tribu Ephraim, ut patet supr. cap. 1. & ibi declaratum est. Item nesciebat Saul aliquam amicitiam, vel familiaritatem contractam inter Dauid, & Samuelem, ut ad eum ire deberet, & sic non misit illuc ad inquirendum eum, quousque à calu à quibusdam nuntiatum esse ei, quod esset Dauid in Ramatha. Alia ratio fuit, ut ireret in Ramatha, scilicet quia ibi erat Samuel, qui eum vnixerat in Regem, & volebat ei enarrare omnes angustias suas, quas patiebatur à Saule, ut consuleret Dominum pro illo, & quia non erat aliquis, qui ita congruè facere posset, sicut Samuel, fugit ad eum in Ramatha. Et hoc apparet, quia immediate dicitur, quod nuntiavit ei omnia, quæ fecerat sibi Saul. Cum vero dicitur: quomodo non conuenerunt cognati Dauid ad eum, sicut conuenerunt iterum, cum confugeret? Dicendum, quod nunc non expediuit: quia cognati Dauid non debebant conuenire, nisi ad custodiam Dauid, & repugnandum Saul: hoc autem nolebat facere Dauid, quousque totaliter sciret peruersam esse sententiam Saulis: nunc autem nondum hoc cognouerat, sed proponebat adhuc redire ad Saulem: nam postea reuersus est, ut patet sequenti c. ideo non decuit, ut nunc congregaret cognatos suos ad resistendum Sauli. Postea autem congregati sunt ad eum, infr. cap. 22. quia tunc recesserat Dauid totaliter à Saule animo non redeundi ad eum: quia iam cognouerat eius sententiam esse peruersam, ideo recepit cognatos suos in adiutorium suum contra Saulem.

Samuel toto tempore vitæ suæ fuit occupatus in bonis.

QVÆST. XXX.

QVÆRET aliquis, quid faciebat Samuel in Ramatha? Respondendum, quod vita Samuelis semper fuit occupata in bonis, cum ipse vir sanctus esset: à principio enim Natiuitatis suæ fuit vita eius hæc: nam mater sua vouit eum Domino, ut maneret semper coram illo, tenuit tamen eum apud se vsque dum ablaetauit ipsum, & tunc duxit eum coram Heli summo Sacerdote, & obtulit eum Domino, supra cap. 1. Ibi autem mansit ministrando coram Domino, ut patet supra, capit. 2. & 3. scilicet Samuel autem ministrabat ante faciem Domini puer accinctus Ephod lineo. Istum autem

A modum viuendi habuit Samuel dū vixit Heli, scilicet quod semper ministravit coram eo, & viuentē illo, fuit Propheta, & quia Heli erat Iudex Israel, vt patet supr. c. 4. mortuo illo, electus fuit Samuel in iudicem, eodē, quod cognitus fuerat, viuentē Heli, tanquam Propheta fidelis in toto Israel, vt patet supr. cap. 3. scilicet & cognouit vniuersus Israel à Dan vsque Bersabea, quod fidelis Samuel Propheta esset Domini. Iudicauit autem ipse Israel annis 20. vt colligitur supr. c. 7. & in toto isto tempore erat nimis sollicitus circa totum Israel, & quolibet anno circuibat totam terram Israel, & faciebat principale iudicium in tribus locis, scilicet Bethel, Galgala, Masphat. Cum verò finiuiisset hunc circuitum, veniebat in Ramatha, quæ erat vrbs sua, & ibi quiescebat in parte residua anni, vt iterum inciperet sequenti anno circuire totum Israel, vt patet supr. cap. 7. Istum modum habuit per 20. annos, quibus potuit circuire terram: postquam verò senuit, & non poterat commodè discurrere per omnia loca, sicut primo consueuerat, fecit duos filios suos iudices, qui iudicabant in Bersabea: ipse autem mansit in Ramatha, supr. c. 8. Deinde filijs suis declinantibus ad auaritiam, clamauerunt Israelitæ, & venientes seniores ad Samuelem, petierunt super se regem, eod. c. quibus Samuel post paucum tempus dedit regem Saulem, quo dato, cessauit Samuel iudicare Israel: Erat tamen multoties cū Saule ad ostendendum ei quid facere deberet, ne erraret in lege Domini, & iusserat ei, quod quandocunque accideret sibi aliquid graue, descenderet in Galgalam expectans Samuelem 7. diebus, & ipse veniret illuc ad dicendum quid facere deberet, vt patet supr. cap. 10. Istum modum habuit Samuel, vacandi circa regimen regni, vsque ad tempus, quo peccauit Saul propter Amalechitas: tunc enim recessit Samuel à Saule, & nunquam rediit ad eum postea tota vita sua, vt patet supr. cap. 15. scilicet & non vidit Samuel vltra Saulem, vsq; ad diem mortis suæ: ex eo autem tempore mansit Samuel in Ramatha, deposito omni negotio regni, vacans contemplationi tantum. Habebat namque secum multos Prophetas, qui semper vacabant diuinis laudibus. Sic enim patet infra, in litera, scilicet. Qui cum vidissent cuneum Prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est in illis spiritus Domini. Hunc modum tenuit Samuel postea vsque ad mortem suam, scilicet quod esset Princeps Prophetarum in laudibus diuinis, & postea in eodem loco mortuus est, non post multum tempus, dum adhuc Saul persequebatur Dauid, vt patet infra c. 25. scilicet mortuus est autem Samuel, & congregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt in domo sua Ramatha. Cum autem Dauid iuit ad Samuelem nunc in Ramatha, inuenit eum vacantem laudibus Dei, & cum eo ipse vacauit: omnes quoque nuncij missi à Saule inuenerunt Samuelem in hoc negotio, & ipsi quoque cum eo inciperunt Deum laudare, vt patet infra in litera. *Et nunciavit ei omnia, quæ fecerat Saul, scilicet omnia mala, quæ molitus fuerat contra ipsum ex die, quo cœpit eum habere exosum. Credendum est autem, quod fecerit Dauid, vt Samuel consuleret pro eo Dominum, quid agere deberet, & quod consilio eius redierit ad Saulem: quia nondum consummata erat nequitia Saulis. Et abierunt ipse, & Samuel, & morati sunt in Naioth.* Non est intelligendum, quod ipsi soli illuc iuissent: quia etiam iuit cum eis cuneus Prophetarum. Quod patet: quia nuncij Saulis venientes ad Samuelem inuenerunt eum in Naioth stantem super cuneum Prophetarum, ergo illi iuerant illuc: sed fit mentio solum de Samuele, & Dauid quia isti erant præcipui. Non est autem intelligendum, quod Naioth sit aliquis locus distinctus à Ramatha, sed est intra Ramatha: nā dicitur infra. Ecce Dauid est in Naioth, in Ramatha: sed erat Naioth aliqua pars vrbs, in qua manebat Samuel cum alijs Prophetis, sicut in Gabaa erant Prophetæ in superiori parte Ciuitatis in colle: vnde, quando iuit Saul reuertens à Samuele, habuit prophetas sibi obuios descendentes de colle, vt patet supr. cap. 10. illum enim collem elegerant sibi ad vacandum diuinis laudibus: ita hic elegerat sibi Samuel Naioth in Vrbe Ramatha, vt ibi cum alijs prophetis Deum laudaret: sic autem accipiuntur interdum duo nomina locorum, quæ significant vnum locum, sicut Cariathiarim, & Gabaa. Nam videtur, quod ista sint duo loca, supr. c. 7. & tamen sunt vnus locus, vt ibi declaratum est. *Nunciatum est autem.* Hic ponitur quintum huius c. in quo Dauid per importunitatem Saulis à diuinis laudibus impeditur, scilicet quia erat

cum prophetis laudando Deum, & propter aduentum Saulis, vnde fugit, vt patet sequi. c. in principio. *Nunciatum est autem Sauli à dicentibus.* Subintelligendum est, quod cum fugit Dauid à facie Saulis, fecit eum inquirere Saul, vt occideret illum, & non repertus est in locis, in quibus ipse suspicabatur: quia non erat aliqua causa, propter quam illuc deberet ire Dauid, vt supr. declaratum est in quadam questione. Accidit tamen, quod venerunt quidam de Ramatha ad Saulem à casu, & illi nuntiauerunt esse ibi Dauid. Et dicitur, quod nunciatum est à dicentibus, id est non ab illis, quos ipse misit: quia nullos adhuc miserat, sed à dicentibus, scilicet per famam hoc nunciatum est. *Ecce Dauid in Naioth, in Ramatha.* Istud est, quod nunciatum fuit: & non solum fuit dictum sibi de Vrbe, sed etiam specialiter de loco vrbs, scilicet quod erat in Naioth. Aliqui Hebræi dicunt, quod Naioth sit hic nomen appellatiuum, & significet pulchritudinem: dicunt autem, quod Samuel, & Dauid, & alij Prophetæ erant in Naioth, id est in pulchritudinem, scilicet considerando de pulchritudine mundi, i. de Templo fabricando per Salomonem, quod erat pulchritudo mundi, scilicet in quo loco futurum erat. Sed hoc ridiculum est: superfluum autem erat ista cogitare: quia adhuc nullus Propheta sciebat, an aliquod Templum Domino stabiliter construendum esset; sed putabant variandum esse de loco ad locum, sicut tunc fiebat. Item necesse est, quod accipiat hic Naioth pro loco: quia infra dicitur, quod abiit Saul in Naioth, in Ramatha: Saul tamen non considerabat de illa pulchritudine, sed solum ibat, vt persequeretur Dauid: ergo Naioth locus erat, præsertim, quia ibi dicitur: Abiit, & abire est motus localis, ideo debet determinari per nomen significans locum, & determinatur per Naioth, ergo est locus. *Misit ergo lictores Saul, vt raperent Dauid, scilicet.* postquam cognouit esse Dauid in Ramatha, misit illuc lictores, vt tollerent inde Dauid ad occidendum: dicuntur autem lictores, scilicet sacrificantes à litando: quia litare est sacrificium facere. Hic tamen, & communiter vocantur lictores illi, qui ferunt enses, vel arma ad executores iustitiæ, & sunt ministri iudicium, vel regum. Hoc autem misit Saul, vt si vellet se Dauid defendere, vel aliquis vellet eum adiuuare, isti possent armis inuadere illos. Fuerunt etiam missi, vt videretur, quod Dauid ducebatur ad mortem iuridicè: quia isti, qui erant executores iustitiæ, ducebant eum. *Qui cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, id est, viderunt multitudinem prophetarum laudantium Deum cum Samuele.*

Quomodo Propheta in Ramatha vaticinabantur.

QVÆST. XXXI.

QVÆRET aliquis. Quid isti prophetæ vaticinabantur, vel quomodo? Respondendum est, quod isti non propriè prophetabant, sed laudabant Deum pro quo considerandum est, quod prophetare est dicere aliquid occultum, quod alij homines nesciunt: & hoc siue sit per modum denunciationis, siue laudis, & siue sit à Deo, siue ab alio spiritu. Vnde illi, qui arripiuntur à Dæmone, quia loquuntur aliqua, quæ alij homines nesciunt, & Dæmones illa reuelant per ora arreptitiorum, dicuntur prophetare. Sic patet supr. c. p. precedenti de Saule, cū dicitur: Inuasit spiritus Domini malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ: & ille non mouebatur à Deo. Accipere autem prophetiam, prout ad Deum pertinet, stat dupliciter: vno modo dicitur prophetia per modum denunciationis alicuius futuri: & isto modo vocamus propriè prophetas quatuor maiores, & 12. minores, quorum scripta habentur in canone Bibliæ. Alio modo accipitur prophetia, vt pertinet ad laudem Dei, & sic omnes vacantes diuinis laudibus quantum ad aliqua altissima, vel occulta, dicuntur prophetare. Sed hoc stat dupliciter, nam quidā prophetant: quia deus immittit illis spiritum propheticū, vt sciant dicere aliquas laudes Dei mirabiles, quas alijs nullo modo scirent. Aliquando prophetant laudantes Deum per doctrinam, scilicet quia didicerunt facere cantica ad laudem Dei: & quamquam non incidat in eos spiritus Domini, per doctrinam prophetant. De primo modo patet in Dauid, qui fecit plurimos Psal. Hoc tamen non per aliquam doctrinam, cum pastor esset, sed solum per spiritum Domini, qui directus est in eo à die vocationis suæ, vt patet supr. cap. 16.

ficer-

Propheta
tara
quid.

F

Propheta
tara
dupli-
cet.

A licet etiam prophetauerunt nuncij Saulis, qui ante nesciebant prophetare, nunc autem facto in se spiritu Dei, prophetauerunt, ut patet hic. Idem fuit de Saule: nam irrui in eum spiritus Domini, & prophetavit, ut patet infra. & supra cap. 10. De secundo modo apparet in cantoribus templi Salomonis, qui omnes dicebantur prophetare, ut patet 1. Paral. cap. 25. non tamen erant omnes illi habentes spiritum prophetiae à Deo: quia inter eos ponuntur aliqui doctores in laudibus diuinis, ut patet eod. ca. ea tamen, quae sciuntur propheticè, non sunt per doctores. Etiam quia quidam dicebantur esse sapientiores alijs. De hoc magis dictum est supra cap. 10. De his verò prophetis, qui erant cum Samuele, dicendum est, quod non prophetabant per modum enunciationis alicuius futuri, sed solum per modum laudis: nam nihil proficeret, quod illi vacarent simul enunciationi futurorum: nam hoc modo prophetia nihil prodest, nisi cum enuncietur ei, pro quo, vel contra quem est: vel cum scribitur ad eruditionem posterorum; sicut fecerunt omnes prophetae, quorum scripta habentur in canone veteris testamenti. Isti tamen erant simul prophetando, ergo non prophetabant enuncians aliquid futurum: quia sic vnus prophetaret omnibus, & alij subicerent: omnes tamen simul prophetabant, & postea etiam nuncij Saulis, qui venerunt, prophetauerunt cum eis: ergo non prophetabant enuncians aliquid futurum: quia sic esset confusio prophetantium, sed prophetabant laudando Deum, & simul laudabant: sicut, cum multi in eodem choro cantant. Sed tunc manet dubium, an isti haberent spiritum propheticum ad canendum laudes Dei, vel canerent per eruditionem humanam. Respondendum est, quod non est inconueniens dicere, quod omnes isti haberent spiritum Dei ad canendum laudes: magis tamen videtur dicendum, quod isti per doctrinam canerent, scilicet quia semper vacabant laudibus Dei, & erudiebantur ad sciendum facere carmina. Pro quo considerandum, quod in veteri testamento, cum esset vnus locus sanctuarij, omnes homines, qui volebant vacare contemplationi, & diuinis laudibus, non poterant conuenire in templum illud, sed fiebant diuersa collegia per terram Israël, & in quolibet eorum erant multi viri, qui specialiter vacabant contemplationi, in comparatione ad alios homines, sicut nunc sunt Religiosi in comparatione ad populares: & isti in illis collegijs vacabant studijs sapientiae, & doctrinae, & disciplinae legis, & addiscebant facere cantica diuinæ laudis, & illa faciebant. De his erant aliqua collegia tempore Samuelis, & omnes, qui erant in illis, vocabantur prophetae. Fuit autem vnum in Gabaa in colle, ad quem venit Saul, quando dimissus fuit à Samuele; & dicitur, quod Saul, & puer suus venerunt ad praedictum collem, & exijt cuneus prophetarum obuius ei, & insiluit super eum spiritus Domini, & prophetavit, ut patet supra cap. 10. Aliud collegium erat in Ramatha, de quo hic, & erant multi prophetae ibi laudantes Deum. Quod autem isti prophetarent per doctrinam, apparet: quia dicitur, quod stabat Samuel super eos, id est, docebat illos prophetare: si tamen illi haberent hoc per spiritum Dei, nemo doceret eos, sed illa solum prophetarent, ad quae spiritus Dei illos moueret. *Et Samuel stantem super eos, id est, viderunt, quod Samuel stabat super prophetas illos, scilicet erudiendo eos: quia ipse erat Doctor diuinæ laudis. Vel erat super eos, scilicet quod erat Princeps eorum: nam etiam si dicatur, quod isti habebant spiritum propheticum, poterat Samuel stare super eos: sed tunc non stabat, ut docens eos, sed, ut principans: quia ipse erat honorabilior inter omnes prophetas, & antiquior. Et factus est etiam in illis spiritus Domini. id est, non solum fuit spiritus Domini in alijs prophetis ad prophetandum, sed etiam in nuncijs Saulis: ex quo innuitur, quod aliqui de illis, qui prophetabant cum Samuele, habebant spiritum propheticum, & non prophetabant per doctrinam, cum ponatur hic (etiam) quae est dictio copulatiua. Potest tamen referri ista copulatio non ad spiritum propheticum, sed ad actum prophetandi, ut dicatur, quod factus est spiritus Domini in istis, & prophetare coeperunt, etiam sicut alij, id est, non solum alij prophetabant, qui non habebant spiritum propheticum, sed etiam isti, qui illum habebant: sed prior sensus est melior: quia hic ponitur bis. *Et prophetare coeperunt etiam ipsi, scilicet isti, qui missi erant à Saule, coeperunt canere laudes Dei, sicut omnes alij prophetae.**

Quomodo factus est spiritus Domini in nuncios Saulis, qui venerunt in Ramatha, ut caperent David.

QVÆST. XXXII.

QVÆRET aliquis. Quomodo factus est in istis spiritus Domini, vel quid sit fieri in eis spiritum. Respondendum est, quod isti nuncij Saulis erant viri simplices, quantum ad actum prophetiae: nunquam enim prophetauerant, neque habebant doctrinam humanam, per quam scirent prophetare: nunc quoque non ibant cum intentione prophetandi, sed, ut caperent David ad mortem: Deus autem immutauit intellectum, & voluntatem eorum supernaturaliter: intellectum quidem dando eis quandam illustrationem ad tempus, & sciendo ea, quae prius nescierant: vnde iam sapientes erant ad formandum cantica diuinæ laudis: immutauit quoque voluntatem eorum, ut vellent prophetare, sicut mente nouerant, & vellent manere cum illis prophetis, qui erant cum Samuele. Quod sic factum est, quia non curauerunt amplius regredi ad Saulem, nec rapere David, quanquam esset coram eis, sed manebant pacifici, atque si ad nihil venissent, nisi ad prophetandum. *Quod cum nunciatum esset Sauli, misit alios nuncios.* Subintelligendum est, quod, cum isti primi nuncij prophetassent, morati sunt in Ramatha aliquot diebus, quorum mora admiratus Saul, misit aliquem, qui sciret, quid faciebant illi nuncij, & ille vidit eos prophetantes, nunciauitque Sauli, & tunc misit alios nuncios, ut raperent David.

Saul misit alios nuncios, ut caperent David.

QVÆST. XXXIII.

QVÆRET aliquis. Quare mittebat Saul alios nuncios, propter hoc, quod primi prophetabant? Respondendum est: quia Saul putauit iam illos non proficere intentioni suae: nam ipse mittebat eos, ut raperent David, & cum esset David coram eis, nihil nocebant ei, nec saltem verbo, & sic mens eorum mutata erat. Vnde siue hoc factum esset à Deo, qui mutasset voluntatem eorum, ad nolendum rapere David, & intellectum ad prophetandum: siue hoc factum esset per aliquam collusionem, vel pactum, non proficiebant illi nuncij Sauli, qui ardebat, ut duceretur David coram ipso ad occidendum. *Prophetauerunt autem & illi, id est, etiam isti secundi nuncij prophetauerunt, sicut primi, & manserunt cum Samuel, & alijs prophetis, nec nocuerunt David.*

Quomodo etiam isti secundi nuncij prophetauerunt.

QVÆST. XXXIV.

QVÆRET aliquis. Quomodo isti secundi nuncij prophetauerunt: videtur enim, quod nullo modo debuissent prophetare, dato, quod eis Deus infudisset spiritum propheticum: quia isti ibant, ut raperent David: & sciebant, quod primi nuncij prophetassent, & propter hoc non executi fuissent mandatum Saulis: ideo ipsi habebant voluntatem non prophetandi, licet Deus infunderet eis spiritum propheticum: spiritus autem iste est quaedam illustratio supernaturalis ad cognoscendum aliqua, quae aliter cognosci non possunt: sed ea, quae sunt in intellectu non possunt cogere voluntatem: ergo non compellerentur isti ad prophetandum, quanquam haberent spiritum propheticum. Respondendum est, quod ad hoc, quod isti prophetarent, requirerentur duo. Primum erat, quod haberent quandam cognitionem supernaturalem. Secundum erat, quod haberent voluntatem prophetandi ea, quae cognouerant. Primum habebat per spiritum propheticum. Secundum autem non erat per istum spiritum, nam liberum erat prophetæ proferre ea, quae Deus reuelabat subticere: nam cum intellectus, & voluntas sint duae potentiae distinctae, id, quod, in vna fuerit, non potest mouere alteram, cogendo ad aliquid: sed spiritus propheticus pertinet ad solū intellectū, ergo qui habet illū, quanquam non possit intelligere secundū illū, potest tamen velle non loqui ea, quae intellexerit, eo, quod velle loqui non pertinet ad intellectum, sed ad voluntatem, ideo, si Deus nihil dederit

A

alicui, nisi spiritum propheticum, non potest iste cogi ad prophetandum, Deus tamen interdum cogit hominē ad loquendum ea, quæ non vult: sic enim fuit in Balaam, qui conabatur, ut malediceret Israëlitis, & cum vellet maledicere, Deus mouebat linguam eius ad benedicendum. Et quanquam sæpe orasset, ut permitteretur maledicere, nunquam poterat, ut patet Num. c. 23. & 24. & Deut. c. 23. Sic autem hic Deus infundebat istis nuncijs spiritum propheticum. Et si istum solū infudisset, nunquam prophetassent: quia intentio eorum erat, ut caperēt Dauid ad occidendum, cum ad hoc missi essent. Sed dicendū, quod aliquid insuper addebat, quod pertinebat ad voluntatē, per quod non solum isti sciebant prophetare, sed etiam volebant, & actualiter prophetabant: istud autem poterat esse dupliciter. Vno modo, quod Deus moueret linguas eorū, etiam ipsis nolentibus & prophetarent. Alio modo, quod Deus immutauit voluntatem eorum non cogendo eam, sed faciendo, quod appareret ei valde bonum prophetare, & contrariū huius esse valde malum; ideo cum magno desiderio prophetabant, tanquam adipiscentes aliquod bonum. Et istud secundum verisimilius est: nam si primum solum fuisset, quanquam isti cogerentur prophetare, tamen eorū peruersa voluntas non cessaret, & sic semper vellent rapere Dauid, & conarētur eum rapere, nisi poneretur, quod Deus impediret: & dato, quod impediret, cum voluntas nequam perseveraret, ipsi redirent ad Saulem, non tamen redibant, sed manebant in Dei laudibus cum alijs prophetis: ideo dicendum est, quod Deus fecerit, quod appareret eis valde bonum prophetare, & manere cum alijs prophetis in diuinis laudibus, nec rapere Dauid. *Et rursum Saul misit tertios nuncios.* Postquam enim vidit, quod secundi nuncij non redibant, misit aliquem sciturum, quid agerent: & responsum est, quod prophetarent, ideo cum iam sciret illos nuncios nihil sibi proficere, misit tertios nuncios. *Qui & ipsi prophetauerunt.* id est, etiam Deus dedit spiritum propheticum tertijs nuncijs, sicut omnibus prioribus, & prophetauerunt: nec additur aliquid alterum: quia subintelligendum est, quod cum isti prophetarent, non capiebant Dauid, nec hoc volebant, sed desiderabant manere in diuinis laudibus.

Istos nuncios fecit Deus prophetare propter duo.

Q V A S T. XXXV.

C

QUÆRET aliquis. Quare Deus faciebat, quod omnes isti nuncij prophetarent? Respondendum est, quod factum est propter duo. Primum fuit, ut Deus miraculosē fauere ostenderetur Dauid, ut sic desistere vellet Saul ab iniquitate sua, & publicē se videret confusum: nam, quod Deus faceret omnes nuncios Saulis prophetare, euidentis miraculum erat: quod autem fieret hoc, propter Dauid, ad quem capiendum ibant, etiam erat manifestū: ideo sic debuisse Saul erubescere de iniquitate sua, cum Deus publicē repugnaret ei, sed nō dedit ei Deus cor intelligens, ut a malo diuerteret. Secundū fuit data ista propheta propter liberationem Dauid: nam illi nuncij, qui veniebant, solum ibant, ut raperent Dauid: si autē Deus nō impediuisset illos aliquo modo, rapuissent eum ad mortem, quod Deus nolebat: ideo dedit illis, quod prophetarent, & immutaretur cor eorum, ut nollent rapere Dauid, sed manere cum prophetis, nec redire cum responso eius, ad quod missi fuerant. Sed tunc dicit aliquis, quod hoc sufficiebat factum fuisse in primis nuncijs, sc. quod dum illi prophetarent, Dauid fugeret inde, & nō possent eum rapere, stetit tamen ibi semper postea, quousq; venit Saul, & prophetauit fugit Dauid: nec potuit eum tunc persequi Saul: ita debuisse facere, dum primi nuncij prophetarent. Dicendū est, quod hoc facere Deus voluit ad confusionem Saulis: nam si primi nuncij prophetassent, & eis prophetantibus fugisset Dauid, putasset Saul, quod illud fuerat factum per collusionem, ut haberet Dauid locum fugiendi, & sic non crederet, quod Deus repugnabat ei, sed erat humana fraus: idem autem si expectasset Dauid dum prophetassent solum primi, & secundi, & fugisset, prophetantibus tertijs, putaret Saul fraudem esse. Quod patet: quia etiā si tertios nuncios misisset, & prophetassent omnes: nunquam tamen credidit, quousque ipse iuit, & pariter prophetae coactus est, ideo decuit, ut non fugeret Dauid ad primos nuncios prophetantes, sed expectaret aduentum Saulis, & tunc fugeret.

An isti nuncij Saulis postea semper prophetarunt.

Q V A S T. XXXVI.

QUÆRETUR vterius, An isti nuncij Saulis, quibus Deus dedit spiritum propheticum, prophetauerint semper, vel manserit spiritus ille ad aliquid paruum tempus. Respondendum est, quod propheta est aliquid pertinens ad intellectum, non tamen est penitus, sicut habitus intelligendi, aut sicut actus: magis tamen assimilatur actui intelligendi, quam habitui: nam quicumque habet habitum illum, continuē habet, siue dormiat, siue vigilet, quousque habitus ille penitus corrumpatur. In prophetis autem non est sic: quia etiam si loquamur de maximis prophetis, non habuit aliquis eorum continuē actum propheticum, sed aliquando prophetabant, & aliquando nesciebant prophetare. Sed tunc aliquis dicit, quod ista obiectio de actu prophetandi nulla est: nam sic est in habentibus habitum, quanquam semper illum habeant, tamen non semper habent habitū illius: ita ergo de propheta, quanquam nō semper habitualiter prophetet, poterit habere semper spiritum propheticum, & sic erit, sicut habitus. Respondendum, quod non stat: quia, quando quis habet habitum quemcunque, dato, quod actualiter secundum illum non operetur, potest tamen operari, quandoque voluerit. Propheta tamen non habebat sic: quia aliquando volebant intelligere quicquam prophetice, & non poterant: postea autem Deus reuelabat eis: sic patet de Moysē, qui fuit maximus prophetarum: ipse namque multoties dubitauit super aliquibus negocijs, sicut patet de questione filiarum Salphaad, ubi cum nesciret respondere, quæsiuit à Domino, Num. ca. 27. Iterum etiam querentibus eisdem puellis, nesciuit respondere quousque consuluit Dominum, Num. c. ultimo. Multoties quoque super alijs dubitationibus solitus erat consulere Dominum, Num. c. 7. ubi dicitur, quod quandoque volebat consulere oraculum, id est, habere responsum à Deo, introibat in Sancta Sanctorum, & audiebat vocem loquentē ad se de medio Cherubim: si tamen Moyses semper haberet spiritum propheticum, quanquam nō semper actualiter prophetasset, posset prophetare, quando vellet, sed non prophetabat semper, quando volebat: quia sic nō oportuisset, quod aliquando consulere Dominum: ergo non semper habebat in se spiritum propheticum. simile patet de Eliseo, qui fuit valde magnus propheta, & duplicatus est in eo spiritus Eliæ, ut patet infra 4. lib. c. 2. Ille tamen non semper habebat spiritum propheticum: nam semel quæsiuerunt ab eo Rex Israël, & Iuda de euentu belli, & nesciuit immediate respondere, sed dixit adducite mihi psalterem, cumque caneret psalteres, facta est super eum manus Domini: ergo videtur, quod tunc descendit spiritus propheticus, & ante nō erat in eo, ut patet infra 4. lib. ca. 3. Item iste Eliseus semel vidit hospitam suam venientem ad se, & nesciuit ad quid venisset, & dixit, quod Deus non reuelauerat ei, ut patet infra 4. lib. c. 4. scilicet. Ait homo Dei: dimitte illam: anima enim eius, in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Si tamen semper habuisset spiritum propheticum, non ignorasset id, quod ante ignorabat: ergo non habebat illum. Item non potest dari spiritus propheticus habitualiter: quia habitus est circa aliquod genus obiecti, & est determinatus per illud genus, ideo si Deus dedisset alicui spiritum propheticum habitualiter, per illum sciret de aliquo genere prophetare, & non de rebus alterius generis: & non posset dari spiritus iste, nisi circa vnam rem: quia res prophetabiles sunt contingentes, & non habent inter se connexionem aliquam necessariam: sicut fit in speculatiuis, quæ necessaria sunt: unde licet per vnum genus artis in speculatiuis, potest aliquis iudicare de omnibus, quæ pertinent ad illud genus, & erit iudicium certissimum, sicut qui habet habitum, circa inquisitionem Eclipsis, per eundem habitum sciet inquirere omnes Eclipsas futuras certissime: si autem aliquis habeat habitum iudicatiuum, circa aliquod contingens, non iudicabit certissime de omnibus, quæ sunt illius generis, per illud habitum: quia incontinentia habent infinitam variabilitatem. Cognitio tamen prophetica est certissima, & necessaria, nec obstat, si quis dicat, quod habitus prudentia est vnica, & est de omnibus agibilibus, quæ pertinent ad

vitam

Dupliciter potest immutari voluntas nunciorum à Deo.

E Propheta non semper quoad volebant, potest propheta re.

F

A
Quomodo
se habet
cognitio
prophetica.

vitam totam, ut patet 6. Ethic. c. de prudentia: nam prudentia est habitus non necessarius: nam aliquando per eam bene iudicamus, & aliquando fallimur. Cognitio autem prophetica non se habet ad vtrumlibet, sed est determinatè, & necessariò vera, ideo impossibile est dari aliquem habitum, per quem contingentia cognoscantur determinatè: & si diceremus aliquem habitum esse de his, non esset vnus habitus ad cognoscendas multas res contingentes, sed vnus habitus ad vnam rem: & sic necesse esset, quod propheta, qui haberet spiritum propheticum, si ille spiritus esset vnicus, non posset cognoscere, nisi vnam rem contingentem, & illam eandem semper cognosceret: vnde si deberet cognoscere ille propheta alias res nouas, necesse esset, quod infunderentur ei noui habitus, & illos non haberet, nisi quando infunderentur. Si autem aliquis deberet de omnibus prophetare, oporteret, quod singulariter infunderentur ei habitus circa res singulas: Hoc tamen est falsum, & valde inconueniens. Item: quia adhuc non poterant vocari isti habitus: quia habitus non determinantur per vnitatem actus, sed per vnitatem obiecti: & est aliquid, per quod possumus continuè habere nouas cognitiones: per spiritum autem propheticum, si esset habitualis, non possent haberi nouæ cognitiones, sed illam vnicam rem, quam aliquis semel cognouit, illam semper cognosceret: nec poterat habere cognitiones rerum multarum contingentium simul, nisi per actuale illuminationem: istud autem non pertinet ad habitum, sed ad actum: non ergo habent prophetae aliquem habitum propheticum manentem, per quem cognoscant omnia, vel saltem multa, sed recipiunt nouam illuminationem, quandoque debent aliquid intelligere, & illa esse per modum actus. Aliquis autem obijciat, quod possit aliquis habere habitualiter cognitionem contingentium, id est, quod habeat aliquem habitum, per quem possit cognoscere quæcunque contingentia: sic enim erat de anima Christi: omnia enim futura contingentia actualiter semper cognoscit, & cognoscebat, dum erat in vita mortali, nec ponit aliquis fuisse in eo tales illuminationes, sicut dicitur de prophetis, sed erat cognitio manens: ergo habitualis. Respondendum est, quod anima Christi habebat, & habet cognitionem omnium contingentium futurorum: nec tamen habet hoc per habitum, nec est possibile haberi per habitum, sed habet cognitionem illam in verbo, & in illo etiam cognoscebat, dum esset in vita mortali: quia semper fuit comprehensor: si tamen anima Christi saltem ad horam priuaretur cognitione illa, quæ est in verbo, & daretur ei quæcunque cognitio habitualis quantumcunque miraculosa, impossibile erat, quod certissimè cognosceret omnia futura contingentia, sed posset cognoscere aliqua per actuale Dei illustrationem, & eleuationem, sicut in prophetis fit, qua illustratione cessante, nihil cognoscer. Patet ergo, quod spiritus propheticus non sit habitus: rursus non est spiritus propheticus, sicut vnus, & idem actus: quia vnus actus, postquam semel desierit, impossibile est eum, vel aliquid eius esse: spiritus tamen propheticus aliquando est in prophetis, & postea definit, & iterum est: modum tamen habet actus non vnus, sed multorum, scilicet quia nunc prophetae habent vnam illuminationem, qua cessante, & ipsis ad alia diuertentibus, aliam rursus habere possunt. Nunc verò ad quæstionem dicendum, quod si spiritus propheticus esset habitus, cum semel alicui datus esset, ex natura sua, deberet semper manere, nisi per dissuetudinem operationis aboleretur, sed non est habitus, ideo impossibile est, quod semper maneat: quia tunc prophetae nunquam diuerterent ad aliquem alium actum: sed hoc nunquam fuit in aliquo homine, dum adhuc mortalis esset: quærere ergo, an maneret semper spiritus propheticus in istis, vel non est quærere, an semper actualiter manserit, sed, an multoties post hoc habuerint, & non prophetauerint, solum, quando fuerunt nunc coram Samuele. Aliqui namque dicuntur isto modo semper prophetasse, ut patet de 70. viris, qui electi sunt in adiutorium Moyfi pro regimine populi: nam de eis dicitur Numer. 11. Cumque requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt: manifestum est tamen, quod isti aliquando cessabant prophetare, scilicet cum dormiebant, vel quando capiebant cibum: ergo etiam si aliquis non semper actualiter prophetaret, dum tamen per multos dies interpolate prophetet, dicitur semper prophetare. Si autem isti nuncij, postquam recesserunt à Samuele, mul-

totiens prophetauerunt, dicitur spiritus propheticus semper mansisse in eis: in hoc tamen dubium est, quia, quacunque istarum partium data, non est aliquid inconueniens: magis tamen videtur dicendum, quod isti nunquam prophetauerunt, nisi quando fuerunt cum Samuele: quia Deus non dabat istis spiritum propheticum propter aliquid aliud, nisi, ut non tenerent Dauid, & ut manifestaretur iniquitas Saulis: istud tamen solū factum est coram Samuele, ergo non erat opus, quod isti prophetarent, nisi ibi. Dicendum tamen, quod omnes nuncij Saulis prophetauerunt quousque venit Saul, siue primi, siue secundi, siue tertij: & hoc, ut, quando Saul veniret, reperiret omnes prophetantes, & manifestè appareret illud à Deo euenisse. Si autem primi, & secundi nuncij recessissent, manentibus sibi solis tertijs, credidisset Saul, quod illud fiebat in fraudè: nam saltem, cum illi nuncij cessarent prophetare, debuissent capere Dauid, & non capierunt: ut ergo cognosceret, quod hoc fiebat à Deo, manserunt ibi omnes nuncij prophetantes, vsque ad aduentum eius: & postea credendum est, quod post recessum Dauid omnes simul desierint prophetare, tam Saul, quam nuncij sui. Sed aliquis obijciat, quod isti nunquam cessauerint prophetare: quia, quando Deus aliquid confert cuiquam, nunquam illud ei aufert, nisi demereatur: dato, quod cesset ille finis, ad quem datum fuit illud, sicut probatum fuit illud Exod. cap. 31. De Beseleel, & socijs suis, quibus Deus dedit artem supernaturaliter, ut scirent facere ea, quæ prius nesciebant, & hoc fuit, ut fabricarent tabernaculum: finita tamen fabricatione, non cessauit ille habitus, sed semper habuerunt habitum artis, quem Deus infudit. Cum ergo spiritus propheticus fuerit datus istis nuncijs Saulis propter causam dictam: quanquam illa cessauerit, videtur, quod manserit spiritus propheticus. Respondendum est, quod Deus nunquam aufert id, quod semel dat, nisi quis demereatur, quando illud quod datur, est per se manens, scilicet, quod sine aliqua operatione miraculosa manere possit in illo, cui datum est. Si tamen id, quod datum est, non possit manere, nisi semper Deus miraculosè conseruet, finita operatione, ad quam illud est, non manebit: & sic patet differentia in præsentia: nam Beseleel, & socij sui receperunt habitum artis supernaturaliter, ille autem ad causationem suam exigebat miraculum, & tamen ad conseruationem non: quia postquam aliquis habitus inest animæ, ex natura sua habet, quod maneat, nisi per contrarios actus corrumpatur, vel per cessationem operationum desinat, ideo quamquam cessaret fabricatio tabernaculi, habitus infusus à Deo Beseleel maneret, nisi illum Deus auferret: Deus tamen non aufert quod dedit, ideo semper maneret. Isti autem nuncij Saulis receperunt spiritum propheticum, qui non est habitus, sed actus, scilicet quædam illustratio supernaturalis, qua intellectus prophetae mouetur à Deo: & quia non potest manere ista illustratio, nisi quamdiu Deus actualiter illustrat, requiritur semper miraculum quamdiu aliquis propheta: & quia Deus non facit miraculum nisi ad aliquem finem, habito illo fine, cessabit miraculum: & quia in istis nuncijs Saulis finis prophetiæ erat, qui dictus est: & iste fuit habitus in aduentu Saulis, & fuga Dauid, ideo Deus non operaretur vltra miraculosè illustrando istos, sed non potest propheta prophetare, nisi per actuale illuminationem Dei: ergo cessante illa, necesse est, quod cessaret spiritus propheticus in istis. Cum autem obijciatur, quod Deus non tollit id, quod dedit, concedendum est: sic enim fuit in istis: quia Deus nihil abstulit eis, sed desijt operari miraculosè: non tamen fecit aliquid plus in Beseleel, quam in istis: sed differebat: quia, quod collatum est Beseleel, erat per se manens, ideo Deo non conseruante, mansit: quod autem istis collatum est, non erat manens, ideo Deo non conseruante, periijt. Quod autem in istis, cessauerit spiritus propheticus, apparet per simile: quia Deus contulit spiritum prophetiæ Sauli, quando recessit à Samuele die, qua vinctus est, supra cap. 10. & hoc erat ad significandum, quomodo eligebatur in Regem auctoritate Dei: habito autem illo fine, qui per vnicum actum habebatur, cessauit spiritus propheticus: nam ex illo tempore nunquam postea Saul prophetauit, vsque nunc, quando coactus est à Deo prophetare. Quod patet: quia cum prophetauit, hinc exiuit prouerbiū: Nam Saul inter prophetas: ut patet infra, quod dicebatur ex quadam admiratione: si tamè ex illo tempore, quo primo Saul prophetauit.

D

E

F

A contueuisset multos prophetare, non exiret prouerbum de eo, nec admirarentur videntes: nunquam ergo ex illo tempore prophetauerat: sic igitur hic nunquam prophetauerunt nuncij Saulis, nec ipse Saul post hoc: quia hic completum est id, ad quod prophetabant. *Et iratus iracundia Saul*, id est, iratus fuit nimis Saul: quia isti nuncij prophetabant, & non capiebant Dauid. Frat tamen ista iracundia irrationabilis: quia illi inuiti prophetabant. Et dato, quod conarentur non prophetare, Deus illos cogebat ad prophetandum, sicut fuit de Balaam, qui cum saepe conatus fuisset maledicere Israelitis, & nunquam potuisset, dixit ad eum Rex Moab: Deceueram quidem magnifice honorare te, sed Deus priuauit te honore disposito. Respondit Balaam: nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi: si dederit mihi Balac plenam Domum suam Argenti, & Auri, non potero praterire sermonem Domini, ut vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo, sed quicquid Dominus dixerit, hoc loquar? Numer. cap. 24. Irascatur tamen Saul: quia putabat ista fieri per collusionem. *Abijt autem ipse etiam in Ramatha*, id est, postquam nulli de Tribus nuncijs redierunt, ipse Saul iuit illuc: & non dicitur hic abijt in Ramatha, id est peruenit illuc, sed abijt, id est, incepit ire: nam post hoc dicitur, quod interrogauit in quo loco sunt Samuel, & Dauid: & responsum est, in Naioth, in Ramatha. Et dicitur immediate, quod ipse iuit in Naioth, in Ramatha: ergo nondum illuc iuerat, sed incipiebat ire. *Et venit ad cisternam magnam, quae est in Soccoth*, id est, apud urbem Soccoth. Est Soccoth Ciuitas in terra Israel, de qua dicitur Iud. ca. 8. quod Gedeon occidit 77 viros Principes Soccoth, & contriuit eos, cum spinis, & tribulis. Est autem duplex Soccoth in terra Israel: vna erat in sorte Iudae, de qua habetur Iosue cap. 15. & de illa dicitur, supra c. 17. quod castra Philistinorum erant inter Soccoth, & Azekia: alia Soccoth erat in terra duarum tribuum, & dimidia in sorte Gad, ut patet Iosue, cap. 13. sed ista, de qua hic dicitur, videtur, quod fuerit Soccoth, quae est in Tribu Iuda, quia cum Saul esset in Tribu Benjamin ad eundem in Ramatha, quae erat in Tribu Ephraim, non erat transiturus per terram Iudae: quod patet considerando situm sortium Tribuum Israel, de quibus Iosue. a. cap. 13. vsque ad 20. Saul autem non introiuit nunc in urbem Soccoth, sed apud quandam magnam cisternam, quae erat iuxta Soccoth, quae fuit à quibusdam de Dauid. *Et interrogauit, & dixit: in quo loco sunt Samuel, & Dauid?* Ante hoc enim sciebat Saul, quod Samuel & Dauid essent in Ramatha, cum ter misisset illuc nuncios, & nunc quoque ipse directe illuc ibat, cum dicatur supra: abijt ipse in Ramatha, sed interrogauit, ubi essent Dauid, & Samuel, quia putauit, quod cum cognitum esset à Saule, eos esse in Ramatha, timerent, & fugerent inde: ideo quaesuit, an ad aliquem alium locum declinassent. *Dictumque est ei: ecce in Naioth, sunt in Ramatha.* Non enim declinauerunt ad alium locum, sed manserunt ibi quousque venit Saul. *Et abijt in Naioth, in Ramatha*, id est, incepit ire de Soccoth, in Ramatha. Et non accipitur, abijt, id est, peruenit: quia post hoc dicitur, quod incepit prophetare, vsque dum veniret in Naioth.

C *Saul iuit in Ramatha, ut caperet Dauid, & non misit plures nuncios: quia putauit eos facturos, sicut alij.*

Q V A E S T. XXXVII.

QUARET aliquis. Quare Saul non misit alios nuncios, sed ipse iuit? Respondendum, quod ipse mittebat nuncios de familiaribus suis, qui eum nimis diligebant, & videbantur facturi quantum possent, sed non fecerunt, quod ipse volebat, ideo cum non rediissent primi, putauit illos collusisse cum Dauid: & misit secundos, qui cum non fecissent, quod ipse volebat, nec etiam tertij, putauit, quod iam nullus de ministris suis ei seruaret veritatem, sed omnes facerent collusionem cum Dauid. Hoc autem opinabatur Saul: nam infra, c. 22. hoc dixit: Omnes coniurastis aduersus me, & non est, qui mihi renunciaret. maxime, cum & filius meus frater inierit cum filio Isai: non est, qui vicem meam doleat ex vobis, nec est, qui renunciaret mihi. Ita igitur opinatus est hic, quod isti nuncij colluserant cum Dauid, & omnes alij, si c. facturi erant, ideo superfluum erat eos mitti, sed ipse per se iuit.

Saul iuit: quia existimauit nuncios suos non prophetare.

Q V A E S T. XXXVIII.

QUARET VLT. Quare Saul ire voluit ad tenendum Dauid: nam cum misisset nuncios ter, & omnes coacti fuissent à Deo prophetare, credere debebat, quod etiam ipse cogeretur, nec posset tenere Dauid, praecipue, cum ipse sciret conditionem spiritus prophetici, scilicet quod aduenit homine non petente, & etiam si nolit: cum iam habuisset spiritum propheticum die, qua vnctus est in Regem, ut patet supra cap. 10. Respondendum est, quod Saul existimauit, quod isti non verè prophetabant, sed per collusionem omnes faciebant, eo, quod diligenter Dauid: praesertim, cum Ionathas iniuisset frater cum Dauid, & credebatur, quod ille inducebat omnes seruos suos, ut nemo persequeretur Dauid, quamquam hoc iuberet Saul, sed fingerent se obedire mandatis illius, quod satis ipse Saul exprellit, dicens: quod omnes coniurauerant contra eum, infra cap. 22. Voluit ergo ipse ire, ut teneret Dauid. Hoc autem aliquantulum patere potest: quia Saul iratus fuit nimis, cum omnes nuncij prophetauerunt: si tamen existimasset, quod illi verè à Deo cogerentur prophetare, non irascetur sciens, quod ipsi in hoc nihil mali merebantur, cum Deus eos cogeret. Aliter dici potest, quod quamquam intelligeret, quod omnes isti coacti fuerint prophetare, tamen volebat illucire, putans, quod ipse non cogeretur prophetare, & licet simile esset de eo, & de alijs, & quilibet, qui rectè iudicaret, posset cognoscere, quod etiam Samuel cogendus esset prophetare: tamen iniquitas cordis sui non sinebat eum rectè iudicare: malicia namque peruertit iudicium, & facit ignorare in particulari, ut patet 6. Eth. in fine. Sic enim fuit de Balaam, cuius cum esset nimis peruersa intentio ad maledicendum Hebraeis, quamquam aliquando Deus repugnasset, illi conabatur iterum maledicere: dixerat enim sibi Deus, quod non malediceret Israelitis. Numer. cap. 22. & tamen ter conatus est maledicere: & faciebat diuersas caeremonias sacrificiorum, ut Deus eum permitteret maledicere Israeli, sed nunquam permisit, ut patet Numer. 23. & 24. cap. Cum ergo nimis esset peruersa intentio Saulis contra Dauid, quamquam sciret omnes alios coactos ad prophetandum; adhuc ipse conatus est illucire.

Quare Samuel, & Dauid non recesserunt de Ramatha, cum sciret Saul venturum.

Q V A E S T. XXXIX.

QUARET aliquis. Quare Samuel, & Dauid non declinauerunt de Vrbe Ramatha, cum toties venissent nuncij Saulis ad tenendum Dauid, & satis verisimile erat ipsum Saulem venturum fore? Respondendum est, quod non recesserunt inde: quia nihil proficiebat recessus: nam quocumque iret Dauid, Saul persecuturus erat illum. Sic enim dixit ipsa Saul, infra cap. 23. scilicet quod si etiam si in terra se obstruxerit: persequar eum in cunctis millibus Iudae: & ipse Dauid dixit Sauli: egressus est Rex Israel, ut quaerat publice vnum, sicut persequitur perdix in montibus infra ca. 26. Cum ergo Dauid sciret, quod Saul persecuturus erat eum in omni loco, non proderat fuga de vno loco ad alterum, nisi fugeret extra terram Israel: hoc autem nondum deliberauerat facere Dauid quousque sciret completam esse maliciam Saulis, ideo non expediebat, quod fugeret de Ramatha. alia causa, & potissima erat: quia videbat Dauid, quod Deus faciebat miracula pro eo, cum esset in Ramatha, & non poterant ei nocere hostes. Si autem ad alium locum recederet, nesciebat, an Deus ibi eum sic veller liberare, ideo nolebat fugere, dum Deus miracula faciebat. Aliquis tamen obijciat, quod Samuel, & Dauid tentabant Deum in hoc: nam, quando quis per prudentiam, vel opus humanum potest se à morte eripere, si nolit facere, quod potest, expectans diuinum miraculum, vel si se exponat alicui periculo, expectans, quod Deus illum liberabit, tentat Deum, ut patet Matth. cap. 4. cum dixit demon Christo, quod dimitteret se de Pinnaculo. Respondit Christus, quod non erat Deus tentandus: sed Samuel, & Dauid poterant fu-

gere

A gere de Ramatha, & Ialuari. Expectare ergo, quod Deus faceret pro eis miracula, tentare Deum erat. Responderi potest dupliciter: vno modo, quod non tentabant Deum: quia non putabant se posse alio modo euadere: sciebat enim Dauid, quod ad quemcunque locum fugeret, comprehenderet eum Saul, nisi Deus ipsum liberaret: & quia hic per miracula liberabat, cautius fuit hic manere: si tamen putasset, quod ad alium locum fugiens, esset omnino securus, fugere debuisset. Aliter autem responderi potest, & melius, quod non debet aliquis se exponere periculo, vel omittere facere, quod potest via humana, expectans, quod Deus illum liberabit per miraculum: si tamen Deus incipiat aliquem liberare miraculose à periculo, ipso non se exponente, non tenetur fugere illud periculum, etiam si posset via humana deuitare illud: quia ibi non est tentatio Dei, cum iste non se exponat periculo, expectans, quod Deus eum liberet, sed antequam credant se esse in periculo, vel aliquid expectet Deus, incipit eum liberare: sic fuit de Dauid: quia, quando ipse à principio venit in Ramatha, non se exposuit alicui periculo manendo ibi, quousque istud cognitum esset à Saule: venientibus autem nuncijs Saulis, ut caperent Dauid, cœpit esse in periculo, & tunc fugiturus erat, nisi Deus miraculum fecisset, sed mox, ut venerunt nuncij, Dauid nihil aduertente, nec expectante aliquod miraculum, Deus fecit prophetare nuncios: quia ergo Deus faciebat miraculum ad eripiendum eum à periculo, non tenebatur fugere de illo periculo, quamdiu durabat miraculum: & sic fecit: quia, quamquam ter venissent nuncij Saulis, nunquam fugit Dauid, quousque venit Saul. Credendum est etiam, quod hoc non fecerit Dauid sine reuelatione Dei: quia, cum esset Dauid cum Samuele, credendum est, quod consuluerit Samuel Dominum pro Dauid: & ille responderit, quod maneret Dauid. *Et factus est etiam super eum spiritus Domini*, id est, venit super eum spiritus prophetiæ, sicut venerat super omnes alios, quos miserat, & ex eadem causa venit, scilicet, ut non posset tenere Dauid. *Et ambulabat egrediens*, id est, ambulabat ad ingrediendum. Nondum enim ingrediebatur in Ramatha, sed veniebat de Socoth in Ramatha. *Et prophetabat usque, dum veniret in Naioth*, id est, ibat prophetando antequam accederet ad Naioth. Hoc autem fuit speciale in eo; nam alij, scilicet nuncij sui, nunquam prophetauerunt, usquequo venirent in Naioth, coram Samuele, Saul autem incepit prophetare antequam illuc veniret. Hoc autem fuit ad confusionem illius, & ad indicandum proteruiam ipsius, qui putabat, quod ipse non prophetaret sicut alij, & quia alij coacti fuerant prophetare immediate, ut steterunt coram Samuele, ipse autem, antequam intraret in Urbem, cœpit prophetare. Quantum autem fuerit spatium, scilicet an prophetauerit ex Saccoth, usque Ramatha, vel paulò ante Urbem cœperit prophetare, non apparet: satis autem est, quod incepit antequam veniret in Ramatha. *Et spoliavit se, etiam vestimentis suis*. Hoc potest dupliciter intelligi: vno modo, quod spoliavit se, etiam vestimentis suis, id est, quod omnes alij, qui prophetabant, spoliauerunt se, & etiam Saul spoliavit se. Aliter potest intelligi, quod non solum Saul prophetauit, sed etiam spoliavit se vestibus. Et hoc erat in eo, super omnes alios: quia nullus de alijs spoliavit se, sed solum prophetabat. Non intelligitur, quod spoliavit se vestibus, quasi nulla ei omnino vestis mansisset, sed solum spoliavit se vestibus superioribus, quæ erant regalia insignia, & illis ablatis, dicebatur esse nudus. Dicit autem Nicolaus, quod hoc fecit Saul, ut deponeret vestes regales, & assumeret vestes similes religiosi laudantibus Deum: sic enim fecit Dauid, qui vestitus Ephod lineo procedebat ante Arcam cantans in organis laudes diuinas, infra 2. lib. cap. 6. propter quod despexit eum Michol, dicens: Quam gloriosus fuit hodie Rex Israël discooperiens se coram Ancillis. Et hoc: quia deposuerat regalia insignia. Hoc tamen non stat in similitudine: quia hic præsupponitur, quod Dauid ab intentione mutauerit vestes suas, ut acciperet vestes similes vestibus prophetarum: Saul tamen nihil horum agebat ab intentione, sed extra mentem positus: quia Deus eum ad hoc cogebat. Item non est simile, quod inducitur de Dauid: quia ille ex deuotione accinctus est Ephod: Saul autem non erat deuotus inter prophetas: quia ibat illuc nequissima intentione, scilicet ut teneret Dauid, & cum proposito non prophetandi. *Et cecinit nudus tota die illa, & nocte*, id est, Saul cecinit tota die, & nocte, & fuit nudus: in hoc

enim, quod dicit, cecinit, significatur, quod ista prophetia non erat de annunciatione futurorum, sed erat de laudibus diuinis: quia annuntiatio futurorum non erat cantare, Saul autem cantabat. Idem intelligendum est de omnibus alijs, qui prophetabant, scilicet, quod prophetia sua erat canendo laudes Dei: Sic apparet 1. Paralipom. cap. 25. de Leuitis, de quibus dicitur, quod prophetabant in Organis, & Citharis, id est, canebant laudes Dei in istis instrumentis. Dicitur autem Saul nudus, non, quod penitus nudus esset: quia hanc ignominiam eius non tolerasset Samuel, & alij, qui cum eo erant, sed erat nudus, quia spoliavit se vestibus, quibus semper utebatur, scilicet regalibus insignijs, relictis alijs vestibus inferioribus: ille tamen vocatur nudus, qui non habet omnes vestes, quas habere solet. Sciendum, quod ubi litera nostra dicit hic, nudus, litera Chaldaica dicit, super cinerem, scilicet quod Saul prophetauit iacens super cinerem: sed melius habet litera nostra. Dicit autem Ra. Abra. Abben Ezra, quod Saul spoliavit se, eo quod nesciebat, quid agebat. Vult enim, quod, quando spiritus irruit in prophetas, priuantur omnibus sensationibus, & nesciunt, quid agunt, ideo aliquando spoliant se, vel faciunt alia, quæ non sentiunt. Inducit exemplum de Balaam, qui cadebat in Terram, quando prophetabat, Num. cap. 24. Sed dicendum est, quod spiritus propheticus non cogit prophetam carere omni sensatione, nisi forte detur ei hoc in pœnam, sicut est in arrepticijs: & hoc nunquam erit, nisi in prophetis malis. Et sic forte erat in Balaam, qui erat nequissimus. Vel, quando prophetia est de altissimis, & fit in ecstasi: nam tunc necesse est carere omni sensatione, sicut fuit in Paulo, Actuum 9. & secunda ad Corinth. cap. 10. non ergo erat conditio prophetarum, ut in Terram caderent, cum prophetarent. In Saulem autem hoc factum est, propter confusionem suam, ut, cum desineret prophetare, reperiret se nudum. In alijs autem, scilicet in nuncijs suis, non fuit hoc factum. Dicitur etiam, quod tota die, & nocte illa cecinit. In quo innuitur, quod solum durauit Saul prophetando die vno, & nocte vna. Nam post hoc non cecinit, nec fuit nudus. De omnibus autem alijs dicendum, quod prophetauerunt semper quousque venit Saul, & quando ipse cessauit prophetare, omnes alij cessauerunt: iam tamen Dauid fugerat de Naioth, quando cessauerunt isti prophetare: nam intelligendum est, quod mox, ut Dauid vidit Saulem prophetantem, fugit, putans, quod haberet bonum locum fugiendi, dum prophetabat Saul, & in illo die, & nocte potuisset satis fugere: postquam vero cessauit Saul prophetare, habuit intentionem iniquam, sicut à principio, & tunc, si ibi fuisset Dauid, tenuisset eum. Sed Deus non permisit, quod cessaret Saul à prophetia, dum maneret Dauid in Naioth. De nuncijs autem Saulis, & de ipso Saule dicendum est, quod non semper prophetabant dum erant in Ramatha: quia interdum dormiebant, & interdum capiebant cibos: Deus tamen sic eorum voluntatem mutauerat, ut non solum vellent cum illis prophetis canere Dei laudes, sed etiam penitus eligebant eorum vitam quantum ad omnem caeremoniam, & si mansisset eis eadem mens semper, voluissent vitam prophetarum: illi autem prophetæ, qui erant cum Samuele, videntes, quod hoc à Deo fiebat ad liberationem Dauid, non prohibebant illos secum stare, nec vetabant à cibis suis, & reliqua communicatione quousque desierunt prophetare: nam tunc ipsi sponte recesserunt. *Et prophetauit cum cæteris coram Samuele*, scilicet Saul erat permutatus mente, & iam prophetare cœperat antequam venisset ad Samuelem. Cum vero omnes alios prophetare vidit, adhæsit eis, & prophetauit cum illis coram Samuele, qui erat Princeps inter prophetantes. Sed aliquis dicit, contra hoc esse, quod habetur supra, cap. 15. quia ibi dicitur, quod postquam Samuel recessit à Saule, non vidit eum usque ad diem mortis suæ: & tamen hic vidit, cum prophetaret coram eo. Respondendum est, sicut habitum fuit supr. c. 15. ubi de hoc quaesitum est. *Vnde exiit Prouerbiū: Num & Saul inter Prophetas*, id est: quia nunc Saul prophetauit, stans cum prophetis vna die, & vna nocte, versum est in Prouerbiū ab omnibus: Num Saul inter prophetas? hoc dicitur per modum admirationis: quasi dicat, admirabile est, quod Saul sit inter prophetas, eo, quod ipse non erat propheta, nec consueverat vacare huic exercitio.

Prophetia non carens omni sensatione.

E

F

A

*Quare nunc exiuit hoc Prouerbiū; Num & Saul
inter Prophetas.*

Q V A E S T. XL.

QUÆRET aliquis, Quare nunc introductum fuit Prouerbiū de Saule inter Prophetas: quia iam iterum exierat Prouerbiū, ut patet supra cap. 10. Et quare magis de Saule exiuit istud Prouerbiū, quā omnibus alijs, cum etiam omnes alij prophetauerint, & nullus eorum ante hoc consueuerat prophetare? Respondendum est, ad primum, quod nūc exiuit Prouerbiū de Saule: quia nunc prophetauit, & non competebar ei ex officio, nec ipse cōsueuerat vacare vitæ prophetali, & nunc vacabat, ut videbatur toto corde. Nicolaus autem aliter introducit literam, scilicet, quod Saul erat nimis indeuotus, & hoc cognoscebant omnes Israëlita: nunc verò adhæserat prophetis, qui semper vacabant deuotioni, & diuinis laudibus: ideo admirabantur omnes, quod tam peruersus homo adhæsisset deuotioni. Vnde admirantes dicebant: Num Saul inter Prophetas? Cum autem dicitur, quare nunc exiuit istud prouerbiū, cum prius exiuisset. Respondendū est, quod istud prouerbiū exiuerat in principio Regni Saulis, scilicet, antequam eligeretur in Regem. Ab illo autem tempore, vsq; nunc Saul nunquam prophetauerat, & transierant multi anni intermedij, ita, ut iam nunquam videretur prophetaturus. Cum autem nunc prophetauit, admirati sunt omnes Israëlita: sicut à principio admirati fuerant in prima eius Prophetia: quia ita nunc erat insipiens circa diuinas laudes, sicut à principio. Cum autem dicitur: quare prouerbiū exiuit de Saule, & non de alijs, cum etiam alij prophetarent. Respondendum est, quod Israëlita: tam de Saule, quā de cæteris admirati sunt. De Saule tamen specialiter exiuit Prouerbiū, quia ad eum magis attenderunt, quā ad reliquos, cum ipse esset præcipuus: quia Rex: posset autem secundum intentionem Nicolai, aliter introduci, scilicet, quod admiratio fuit hæc propter nimiam indeuotionem Saulis: & quia inter omnes, qui missi fuerant ad tenendum Dauid, nullus erat tam indeuotus, ut Saul: de eo magis admiratio fuit, quā de cæteris.

*Dubi-
satio.
Respon-
sio.*

CAPITVLVM XX.

Vgit autem Dauid de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est, coram Ionathas. Quid feci? Quæ est iniquitas mea? & quod peccatum meum in patrem tuum? quia querit animam meam? Qui dixit ei: Absit à te, non morieris.

*7. q. 1.
6. scisci
satis.*

Dicto in superioribus qualiter Saul persecutus fuerat Dauid, hic agitur qualiter persecutus fuerit Ionatham propter Dauid. Et diuiditur in quinque partes: quia primò ponitur ipsius Dauid petitio. Secundò ipsius Ionathæ concessio. Tertiò consecutionis executio. Quartò Saulis indignatio. Quintò Dauid, & Ionathæ lachrymabilis separatio. Secunda ibi. Et ait Ionathas. Tertia ibi. Venerunt Kalendæ. Quarta ibi. Iratus autem Saul. Quinta ibi. Cumque illuisset.

Ordinem eorum, quæ sunt in hoc ca. ad præcedentia, rectum esse.

Q V A E S T. I.

CIRCA primū de ordine huius ad præcedentia, queritur, An sit continuus ordo, vel aliqua transmutatio, & an multum tempus interciderit inter ea, quæ habentur supra, & hic. Vel ista fuerint facta immediatè post illa? Respondendum ad primum, quod hic est rectus ordo: nam Dauid timens Saulem, fugit in Ramatha, & stetit ibi quousque vidit Saulem persequentem, & tunc recessit, & stetit cum Ionathas: & subsequenter fuerunt alia persecutiones. Sed præcedenti capit. agitur de statione Dauid in Ramatha vsquequo venerit illic Saul. Hic autem agitur de fuga Dauid de Ramatha: ergo

fuit istud post illud. Ad secundum dicendum, quod istud fuit immediatè post illud: quia Saul venit in Ramatha, & ibi solū stetit vna die, & vna nocte, quibus prophetauit, ut patet præcedenti cap. scilicet. Cecinit Saul nudus tota die, & nocte: & dum hoc fierent, recessit Dauid de Ramatha, ne, postquā Saul desineret prophetare, teneret eū: ergo immediatè, ut Saul venit in Ramatha, factū est, quod habetur hic, scilicet, quod fugerit Dauid.

D

Nicolai opinio circa introductionem literæ.

Q V A E S T. II.

QUÆRETUR vterius, Circa introductionem istius literæ: Nicolaus enim dicit, quod postquam Saul receperat Dauid in gratiam, ut patet præcedenti cap. & hoc precibus Ionathæ, recessit Ionathas pro aliquibus negocijs à patre suo, & sic ignorabat quomodo pater suus inuaserat postea Dauid, & quæsiuerat mortem eius, primò lanceam mittens ad ipsum. Secundò nuncios destinans ad vallandum domum eius. Tertiò eundo in Ramatha, tam per se, quā per nuncios, ideo Dauid venit ad Ionatham denunciāns ei, quomodo Saul quæret eum occidere, ut, si fortè Ionathas posset placare patrem suum, si nondum erat peruersa intentio eius totaliter: in hoc autem non est aliquod dubium, quin Dauid venerit ad Ionatham, ut conquereretur de Saule, & inquirens si fortè haberet aliquod remedium. Sed cum dicit Nicolaus, quod Ionathas recesserat à patre suo, & non viderat ista, quæ facta sunt, dubium est. Videtur autem confirmari aliquatiter intentio eius: quia dicitur infra. Absit à te, non morieris: istud dixit Ionathas. Si tamen ipse fuerat præsens, quando Dauid sustinuit mala præcedentia à Saule, non dixisset hoc. Videtur ergo, quod ignorabat. Item: quia dicitur infra: nec enim faciet pater meus quicquam, vel grande, vel parum, nisi prius iudicauerit mihi; & tamen illa, quæ facta sunt, non indicauerat: quia alioquin non fuisset Ionathas non ignorans hæc: ergo Ionathas non erat præsens. Dicendum tamen est, quod licet ista litera sit satis intricata, tamen videtur, quod Ionathas ista sciuerit, quæ facta sunt: & istud, quod dicitur hic de Dauid, quod conquestus est Ionathas: non videtur intelligendum, quod factum sit immediatè, ut fugit de Ramatha, sed, quod prius stetit coram Saule, & aliquomodo fuit ei reconciliatus, sicut alijs vicibus fiebat. Rursus autem Dauid videns, quod ei moliebatur insidias Saul, & quod iam maiorem opportunitatem haberet ad occidendum eum, quā prius, & cautius in hoc se gereret, noluit expectare præsentiam periculi, sicut alijs vicibus expectabat, sed fugit ad Ionatham, scilicet secrete accedendo ad eum in illa vrbe, in qua erat Saul, & conquestus est, quod Saul quæreret animam eius; & ad sciendum hoc, factum est experimentum, quod infra habetur, scilicet, quod lateret Dauid in agro in die Kalendarum: & per hoc Ionathas posset cognoscere intentionem patris: & secundum hoc ponentur duæ fugæ Dauid, vna de Ramatha, quando erat ibi Saul prophetans, & alia de præsentia Saulis ad Ionatham. Si autem istud non ponatur, non poterit aliquatiter saluari litera: nam Dauid dixit ad Ionatham. Ecce Kalendæ sunt crastino, & ego ex more, sedere soleo iuxta Regem: & ibi dixit, quod requireretur sessio sua: & tunc responderet pro eo Ionathas: si tamen ista fuga fuisset immediatè, ut Dauid fugit de Ramatha, & nondum reconciliatus fuisset Sauli, nullo modo quæreret Saul de eo, dicens: ubi est filius Isai, & cur non venit ad mensam hodie, nec heri? Dauid tamen putauit se requirendum, & Saul requisivit eum, cur non veniret, ergo videtur, quod in diebus præcedentibus Dauid consueuisset esse coram Rege, alioquin frustra requireret eum Saul, cum ipse illum à se fugasset, & postea redisset. Item præcipuè patet hoc: quia Saul dicit. Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie ad vescendum? ergo solum defecerat duobus diebus de mensa Regis, & alijs diebus præcedentibus venerat: hoc autem modo reconciliatus est Sauli. Item patet hoc: quia Dauid dixit Ionathæ, ut dimitteret eum abscondi in agro, vsque ad diem tertium, & postea exiturus erat Ionathas de Vrbe ad indicandum ei voluntatem Saulis: ergo videtur, quod, quando ista fiebant, Ionathas, Saul, & Dauid erant in eadem Vrbe, & non fugit Dauid ad locum, in quo erat Ionathas, ad quem miserat pater.

E

F

A pater. Item patet: quia Dauid dixit Ionathæ, quod responderet pro eo Sauli, quod erat victima in Bethlehem: ideo recesserat illa die, & non venerat ad mensam Regis: sic enim respondit Ionathas Sauli ex parte Dauid: rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem, & ait: dimitte me quoniam sacrificium solenne est in Ciuitate, & vnus de fratribus meis accersit me: non tamè diceret Ionathas, quod Dauid dixerat: dimitte me, id est, da mihi licentiam eundi: nisi fuisset Dauid ante hoc cum Ionathæ, & cum Saule in vrbē eadem. Si autem aliter intelligeretur secundum Nicolaum, necesse erat, quod ista petitio licentiæ referretur ad tempus illud, in quo erat Dauid in curia Saulis, antequam Saul conatus fuisset eum lancea percutere, & ipse fugisset in Ramatha. Sed hoc absurdum est, ideo necesse est literam sic exponi de duplici fuga Dauid, & quod ista facta sunt post aliam reconciliationem Saulis, & Dauid. Cum autem allegatur propositione Nicolai, quod Ionathas erat absens, quando ista fiebant: quia dixit: absit à te, nō morieris: dicendum, quod intelligitur hoc de fuga secunda: nam primas inimicitias, & damna, quæ inferre conatus fuit Saul Dauid, omnes cognoscebant, & ipse Ionathas, ideo non referebat se Ionathas ad illa, sed ad ea, quæ facta sunt postea, facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid: tunc enim cœpit Saul occultè insidiari Dauid, & non reuelauit hoc Ionathæ. Dauid tamen illud sensit, Ionathas verò dixit: absit à te, nō morieris: quia nesciebat, quod aliquid tractaretur in damnum Dauid, cum post reconciliationem nihil palam fecisset Saul: immo si exponatur ista litera secundum sententiam Nicolai, non erat conueniens responsio Ionathæ: quia, cum ipse esset absens, deberet præsumere aliquid potuisse fieri post eius recessum in damnum Dauid, ideo non debuisset respondere: absit à te, non morieris: Nunc autem confidenter hoc respondebat, quia ipse præsens fuerat, & sciebat, quæ fiebant, nihil tamen horum senserat. Item, cum dixit Ionathas: nec enim faciet pater meus quicquam, vel grande, vel parum, nisi prius indicauerit mihi: exponi debet, vt dictum est, scilicet quod facta reconciliatione inter Saulem, & Dauid, nihil senserat moueri Ionathas contra Dauid, & credidit, quod nihil faceret pater eius ipso nesciente. Si tamen absens esset, non bene respondisset, dicens, quod pater suus nihil faceret sine eo, quia, eo absente, non poterat consulere ipsum. *Fuit autem Dauid de Naioth, quæ erat in Ramatha.* scilicet cum vidit Dauid Saulem venientem ad capiendum ipsum, & prophetantem cum alijs, putauit, quod, cum desineret prophetare, teneret eum, & occideret: ideo dum ille prophetabat, fugere voluit, habuitque spatium fugiendi: quia Saul prophetauit die, & nocte, vt patet præcedenti ca. & dicitur, quod fugit de Naioth, quia ibi erat cum Samuele, & alijs prophetis: hic autem significatur, quod Naioth sit locus, & sit quædam pars vrbis Ramathæ, quia dicitur. De Naioth, quæ erat in Ramatha.

Quare fugit Dauid à facie Saulis de Ramatha, & non stetit, sicut venientibus nuncijs.

Q V A S T. III.

QUÆRET aliquis. Quare fugit Dauid, veniente Saule, cum Deus faceret miraculum pro eo, scilicet, quia prophetabat Saul, & non poterat tenere eum, & sicut stetit, venientibus alijs nuncijs, quamquam venirent ad tenendum eum, quia omnes prophetabant: ita potuisset stare, veniente Saule, quia etiam ille prophetauit. Respondendum est, quod non decuit, quod maneret Dauid in Ramatha, præsentē Saule: quia Deus non fecerat, quod prophetaret Saul ad hoc, quod maneret ibi Dauid, quia Saul non erat semper prophetaturus, sed prophetauit, vt non teneret Dauid illic, vt accederet ad Cuneum prophetarum. Etiam, vt haberet Dauid tempus fugiendi, dum prophetabat Saul, & ob hoc Deus fecit, quod prophetaret vna die, & vna nocte, quia interim poterat Dauid fugere ad securum locum. Venientibus autem nuncijs Saulis, non fugit Dauid, & forte ex consilio Samuelis, vt magis confunderetur Saul, scilicet, quod ipse veniret, & cogeretur prophetare, sicut cæteri: nec solum, vt alij, sed etiam plus, quia alij prophetauerunt postquam acceperunt ad Cuneum prophetarum, Saul autem prophetare incœpit antequam intro-

ret in Ramatha, præcedenti c. Veniente autem Saule, & confuso, credendum est, quod Samuel consuluerit Dominum pro Dauid, & ipse responderit, quod fugeret inde.

Quare, qui venerunt cum Saule, non tenuerunt Dauid.

Q V A S T. IIII.

QUÆRETUR vltius, quare illi, qui veniebant cum Saule, non tenuerunt Dauid, quamquam prophetaret Saul. Aliquis respondebit, quod nullus veniebat cum Saule, sed ipse fugiens seruos suos, venerat solus in Ramatha. Hoc tamen non est verisimile, quia famuli regis non paterentur, quod solus abiret. Dicendum ergo, quod fortè omnes, qui veniebant cum Saule, prophetauerunt, quia illi habebant animum tenendi Dauid, cum scirent Saulem ad hoc venire: sicut ergo Deus cœgerat omnes priores nuncios Saulis prophetare, ne tenerent dauid, ita & nunc cogeret prophetare eos, qui veniebant cum Saule, quamquam litera non faciat de eis mentionem: & sic nemo posset tenere Dauid. Aliter etiam potest dici, quod solus Saul coactus fuit prophetare, quia cum omnes, qui ei aderant, vidissent eum prophetare, cognouerunt hoc à Deo fieri: ideo nemo eorum ausus est manum mittere in Dauid, nec hoc desiderauit: timebant enim, quod Deus eis aliquid mali infligeret, si hoc attentarent. Sic enim, cum iussisset Saul seruis suis, quod irruerent in sacerdotes Domini, nemo eorum ausus est, quia sciebant esse iniustum. *infr. cap. 22. Veniensque locutus est coram Ionathæ.* id est, quando venit de Naioth primò venit ad Ramatham, quia diligebat eum, & volebat, quod ipse tractaret reconciliationem eius cum Saule. Nicolaus autem intendit, quod Ionathas non erat nunc in loco, vbi erat Saul, sed in loco, ad quem miserat eum pater. Non tamen stat, quia manserat Ionathas in loco, vbi erat curia Saulis, dum iret Saul in Ramatha: Dauid autem prius redijt ad urbem illam, quā Saul, eo, quod Saul prophetauit vna die, & vna nocte: dauid autem fugit mox, vt vidit Saulem, vt supra dictum est. *Quid feci?* scilicet propter quod merear mortem? quasi dicat, nihil: & tamen pater tuus quærit animam meam. Hic subintelligendum est id, quod supra dicebatur, scilicet quod Dauid steterit cum Ionathæ, & deinde reuerso Saule de Ramatha, reconciliauit ei Ionathas Dauid, quod Saul tunc leuiter acceptauit, eo, quod viderat, quod Deus adiuerat dauid cogendo prophetare ipsum, & omnes nuncios suos. Sed post hoc redijt Saul ad priorem rancorem, & conabatur occultè occidere Dauid, de quo nihil nouerat Ionathas, & tunc dauid fugiens ad Ionatham, conquestus fuit ei, dicens ista, quæ habentur hic. Cum autem fugit de Naioth ad Ionatham, licet aliquid conquestus fuerit, non tamen fuit questio, quæ habetur hic, vt supra probatum est. *Aut quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum?* Ista omnia ad idem pertinent: & est exaggeratio sermonis ad aggravandum factum, quæ propriè pertinet ad illos, qui conqueruntur, & quia per pluralitatem verborum abundantius significant, quod intendunt, iniquitas autem, & peccatum pro eodem accipiuntur hic, quamquam possent aliquāliter distinguui: nam iniquitas est propriè malicia cordis, & pertinet ad illos, qui malum ex intentione agunt: peccatum autem significat quemcunque errorem, vel defectum, siue ex malicia fiat, siue alias. *Quia quærit animam meam,* id est, quærit me occidere. Anima enim accipitur hic pro vita, sicut accipitur Ioan. 12. & Matth. 16. cap. scilicet. Qui vult animam suam saluam facere, perdet eam: quod non potest accipi de anima, sed de vita. Et dicitur, quod quærit, id est, inquit ad perdendum eam: hoc intelligebat dauid de occulta machinatione Saulis contra eum, quia moliebatur eum nunc fraudulenter occidere. *Qui dixit ei.* scilicet Ionathas ad dauid. *Absit à te, non morieris.* id est, non erit hoc, quod dicis, quia non occidet te pater meus. Nicolaus intelligit, quod Ionathas erat in loco semoto ab vrbe patris sui, & ignorabat quid fecisset pater suus post recessum suum ab eo: ideo dixit hoc. Sed hoc præsuppositum Nicolai iam ablatum est, ideo dicebat hoc Ionathas, quia post reconciliationem dauid, & Saulis, nihil tractari viderat contra eum, & putabat, quod nihil fieret, sed dauid ex priori timore etiam nunc timeret. *Nec enim faciet pater meus quicquam grande, vel paruum, nisi prius indicauerit mihi.* id est, non timeas, quod aliquid

Confut.
tat.
Alia
respon.

Alia
respon.

E
Opinio
Nicol.

F

Nicol.
refellit.

A molatur contra te pater meus, quia nihil vnquam pater meus agit sine consilio meo. Si ergo aliquid contra te agere conaretur, dixisset mihi: sed non dixit: ergo nihil conatur. In hoc verum dicebat Ionathas: quia ipse erat vir prudens, animosus, & industrius: &, prater hæc, Saul magis confidebat ei, quam cæteris, quia erat filius eius: ideo quæcunque ageret, illius consilio agebat: quod pater, quia etiam quando voluit supra occidere dauid, Ionathæ, & ministris suis hoc iussit præcedenti. c. ita ergo nunc credebat Ionathas, quod quicquid deliberaret contra dauid indicaret ei. *Hunc ergo celauit à me pater meus sermonem tuum?* debet legi interrogatiue quasi dicat, cum pater meus omnia, quæ acturus, est mihi reuelet: nunquid hunc solum sermonem à me celaret? quasi dicat, non est verisimile, quod concluditur immediate, scilicet. *Nequaquam enim erit istud*, id est, ideo nullo modo est secundum, quod suspicaris, scilicet, quod pater meus quæreret te occidere, quia iam mihi indicasset.

Quomodo Ionathas ausus est dicere, quod pater suus nihil ageret, eo in consilio, contra Dauid, cum multa alia egerit.

Q V A E S T. V.

B **Q** V A E R E T aliquis. Quomodo Ionathas dicebat, quod pater suus nihil ageret, eo in consilio, cum prius lanceam misisset in dauid, & postea misisset seruos suos ad domum illius, ut raperent eum, & postea persecutus est eum in Ramatha: hæc tamen non reuelauit Ionathæ, quia alioquin Ionathas impediuisset hoc fieri, sicut cū Saul Ionathæ iussit, quod occideret dauid: ipse autem conuertit Saulem ad contrarium, scilicet ut diligeret dauid, ut patet præcedenti. c. Respondendum est, quod secundum præsuppositum Nicolai, dici posset, quod Ionathas erat consiliarius patris sui, & omnia ei reuelabat, quæ acturus erat: nunc tamen recesserat Ionathas à Saule, & non fuit ibi, quando conatus est eum lancea percutere, nec quando misit seruos, ut caperent eum in domo, nec quando persecutus fuit eum in Ramatha: ideo non potuit ei pater ista indicare. Quia tamen istud præsuppositum Nicolai supra improbatum est, dicendum erit, quod Ionathas erat præsens, quando ista fiebant, tamen non potuit ea impedire. De missione lanceæ dicendum, quod istud non præcognouerat Ionathas, quia Saul indicabat Ionathæ ea, quæ facturus erat, quando præcedente consilio aliquid faciebat: missio autem lanceæ non fuit sic, quia illa missa est, cum arreptus fuisset Saul à Dæmone: ipse tamen nesciebat, quando arripendus erat, ideo nihil de hoc præconsiliatus fuerat, sed cum arreptus fuit, videns opportunitatem occidendi Dauid, dissimulatè misit lanceam. De nuncijs autem missis ad vallandum domum Dauid, dicendum est, quod Ionathas cognouerit, nequiuisset tamen placare patrem, quia incanduerat furor eius nimis. De nuncijs etiam missis in Ramatha ad tenendum Dauid, dicendum est, quod Ionathas cognouerit, sed nec istud prohibere potuit: satis tamen agebat, ut non comprehenderetur Dauid. Simile enim fuit postea in alijs persecutionibus, quas fecit Saul contra Dauid: nam Ionathas non poterat prohibere patrem ab iniquitate: iam enim nolebat eum exaudire: sed ibat Ionathas cum Saule, quando ibat ad persequendum Dauid, & quantum poterat agebat, ne caperetur: sic patet, infr. ca. 23. cum Saul voluit ire in Ceilam ad tenendum Dauid, & Ionathas occultè abiit ad confortandum Dauid contra patrem: cum dicitur: Et surrexit Ionathas, & abiit ad Dauid in syluam, & confortauit manus eius in Deo, dixitque illi, ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei: non tamen poterat ei quicquam aliud agere: ita ergo in præteritis malis, quanquam sciret Ionathas, quæ fiebant, tamen non poterat providere in illis.

Noluit Saul Ionathæ reuelare, quod vellet occidere Dauid, quia sciebat, quod fuisset conatus impedire eum.

Q V A E S T. VI.

C **Q** V A E R E T aliquis, cum Saul rursus conaretur occidere Dauid, cur non dixit Ionathæ? nam solitus erat dicere omnia: etiam præcedenti. c. dixit ei, quod vellet occidere Da-

D uid, & commendauit ei hoc negotium. Respondendum est, quod Saul desiderabat nimis occidere Dauid, & abstinebat se ab omnibus, quæ possent eum in hoc impedire: libenter autem filio indicasset istud, sed sciebat, quod diligeret Dauid, & magis impediret, quam adiuuaret, ideo subticuit. Quod autem cognosceret dilectionem Ionathæ ad Dauid, patet infra, nam dixit Saul ad eum: Fili mulieris virum vltro rapientis: nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in cōfusione tuam, & ignominiosæ matris tuæ? ut patet, infra, in litera. Nam postea consecutus est Saul de Ionatha, quod propter istam dilectionem Dauid haberet locum insidiandi ei, ut patet, infr. c. 22. scilicet. Non est, qui mihi renunciaret, maxime cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai, non est qui vicem meam doleat, eo, quod suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me insidiantem mihi vsque hodie: nimis ergo de cætero cauebat se Saul à Ionatha, cum ageretur de Dauid: & ob hoc non solum non reuelabantur ea, quæ pater agere vellet contra Dauid, sed etiam si aliquid videret fieri contra Dauid, non audebat orare patrem, ut desisteret, cum iam conatus fuisset semel Saul percutere Ionatham lancea: quia defendebat causam Dauid, ut patet, infr. in litera. Sed hoc solum faciebat Ionathas, pro Dauid de cætero, scilicet quod si aliquid sciret contra eum tractari, mittebat illud nunciari Dauid, vel ipse ibat ad illum, ut patet infr. c. 23. hoc autem obiecit Dauid contra Ionatham, cum dixit Ionathas: hunc ergo sermonem celauit pater meus tantum à me, nequaquam erit istud. Dixit Dauid: scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis: & dicit, nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur. Sed tunc obijciatur, quomodo ergo commisit Saul Ionathæ, quod occideret Dauid, ut patet præcedenti cap. Respondendum est, quod tunc Saul nesciebat, an Ionathas diligeret Dauid, ideo putauit, quod ageret, quod pater iubebat. Postea autem cognouit, ut patet, infra, in litera, & infra. cap. 22. ideo postea nunquam reuelauit ei, quamquam à principio reuelasset. *Et iurauit rursus Dauid.* Intelligendum est, quod à principio iurauit Dauid Ionathæ, quod ista vera erant, quæ proponebat: Ionathas autem non credebat, quia pater non reuelauerat ei, ideo iurauit rursus Dauid, ut crederet Ionathas, & tunc credidit. *Et ille ait.* scilicet, Dauid, cuius est totus iste sermo continuatus. *Scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis.* Istud posuit Dauid ad reddendum dictum suum verisimile, & infirmandum sententiam Ionathæ, qui dixerat, quod nihil pater eius agebat sine consilio ipsius: hoc autem nequaquam indicauerat ei: ergo nihil erat. Responder Dauid, quod Saul sciebat, quod Ionathas diligebat Dauid: ideo non reuelauit ei hoc, ne tristaretur. Dixit autem Dauid, quod sciebat hoc Saul, quia aliqua præcesserant, per quæ cognosci poterat nimis amor Ionathæ ad Dauid: unde non solum hoc cognoscebat Saul, sed etiam, quod Ionathas inierat fœdus cum Dauid, ut patet, infr. in litera, & infr. cap. 22. dixit etiam: quia inueni gratiam in oculis tuis, & dixit: quia diligis me. Quanquam ista duo idem sint, quia diligere, & diligere æqualitatem importat: inuenire autem gratiam in oculis alicuius dicit habitudinem subiecti ad Dominum, vel cuiuscunque minoris ad maiorem. Dauid autem humiliaret se, quanquam sciret se diligere à Ionatha, non dixit, quod diligebatur, sed quod inuenerat gratiam in oculis Ionathæ. Inuenit autem seruus gratiam in oculis Domini quandocunque omnia, quæ facit seruus, Domino recta videntur, & ex hoc eum diligit: sic enim nos dicimur habere gratiam dei gratificantem, quando nobis existentibus in charitate, omnia opera nostra deo recta videntur, & acceptat ea. *Et dicit: nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur.* id est, pater tuus dicit apud se, quod non vult te scire intentionem eius contra me, ne tristeris de malo, quod mihi cogitat. Non propriè dicitur hic, ne tristetur: sed magis debet dici ne impediatur, quia si Saul intenderet, ne contristaret Ionatham, non procuraret occidere dauid, cum ex hoc cognosceret Ionatham maxime contristandum, sed solum aduertebat Saul, ne impediretur in proposito suo, & quia Ionathas posset impedire, si sciret, deliberauerat Saul non dicere hoc Ionathæ. Ex hac litera maxime probatur, quod supra dicebatur de duplici fuga dauid, & quod istud, quod hic dicitur, non fuerit immediate postquam rediit dauid de Ramatha, sed post reconciliationem eius cum Saule, alioquin referretur hoc ad præterita mala, quæ fecisset Saul dauid, sicut exponit Nico-

A laus, scilicet, de missione lanceæ, & persecutione in Ramatha, & non de aliqua persecutione præsentis. Sed hoc falsum est: quia id, de quo loquitur hic Dauid, aliquid præsens erat, & in fieri: quod adhuc restabat implendum: cum dicat: dicet pater tuus: nesciat hoc Ionathas, ne forte tristetur, ergo necesse est, quod ponatur aliqua noua machinatio Saulis contra Dauid post reditum de Ramatha, quæ nondum completa erat quando dicebat Dauid ignorare Ionatham, & de qua conquerebatur: quia poterat sibi inferre malum: de præteritis autem nihil curabat, quia illa abierant. *Quinimo.* Aduerbum iurandi est, & significat Dauid, quod quanquam Ionathas non crederet ei: tamen secundum veritatem, & sic erat: & hoc affirmat, *quinimo, Viuit Dominus, & viuit anima tua.* Modus iurandi est, id est, iuro per vitam Dei, & per vitam tuam, quod pater tuus vult me occidere: Iurauit autem hic Dauid per vitam Dei, & per vitam Ionathæ: quia ista duo erant, quibus propositis, maxime Dauid obseruaturus erat veritatem. Iuramentum namque in confirmationem eorum, quæ dicuntur, inducitur, & ob hoc in iuramento nominantur talia, propter quæ homo maxime debeat veritatem seruare: Huiusmodi sunt duo, scilicet, id, cui aliquis maxime reueretur, & id, quod maxime diligit: propter primum homines iurant per Deum, quia nihil excellentius eo est, nec cui magis reuereri debeamus. Sic etiam iuramus per vitam regum, quia inter omnes homines excellentissimi sunt: sic iurauit Ioseph contra fratres suos: Genes. 42. scilicet, alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Sic etiam dixit Apostolus ad Hebræos. cap. 7. & habetur extra de iureiurand. cap. 8. si Christus, scilicet homines per maiorem suum iurant: & omnis controuersia illorum finis est iuramentum. Quantum ad hoc iurauit Dauid per Deum, dicens: viuit Dominus. Secundum est id, quod homines maxime diligunt, & illo nominato, veritatem seruant, & quia homines nihil magis diligunt, quam seipsos, consueuerunt multi homines iurare per vitam suam. Sic etiam multi iurant per vitam filiorum suorum, quia eos nimis diligunt, & quia Dauid significabat se diligere Ionatham super omnia, iurauit per vitam illius.

An peccauerit Dauid iurando per vitam Ionathæ.

Q V Æ S T. VII.

QUÆRET aliquis. An peccauerit Dauid iurando per vitam Ionathæ: & videtur, quod sic, quia Christus interdixit talia iuramenta. Nam Matth. cap. 5. dicitur, quod non est iurandum per cælum, nec per terram, nec per Ierosolymam, nec per caput, nec per capillos, nec aliquid alterum: & generaliter per omnem creaturam: Dauid autem iurauit hic per vitam Ionathæ: & illa erat creatura, ergo peccauit. Respondendum est, quod Dauid non peccauit hic, nec obstat, quod habetur Matth. cap. 5. Nam illud introductum fuit ad tollendum iuramenta superflua Hebræorum: putabant enim quidam Hebræi, quod iurare per Deum, erat secundum se aliquid bonum: dum tamen obseruaretur iuramentum, ideo frequentabant iuramentum, putantes se aliquid mereri iurando per Deum, dum tamen obseruarent: hoc autem putabat, quia dicitur Deuteronom. cap. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias, ac per nomen illius iurabis. Putabant ergo, quod sicut timere Deum, & seruire ei, erat per se aliquid bonum: & erat actus frequentabilis: ita iurare per nomen Domini erat aliquid meritorium, dum tamen obseruaretur, ideo Christus abstulit istam frequentationem iuramenti, non solum dicens illicitum esse periurium, sed etiam illicitum esse frequenter iurare. Quod autem dictum est, quod iuraretur in nomine Domini, non fuit dictum, quasi inducendo homines ad iurandum, sed prohibendo, ne iurent per nomina idolorum, scilicet, quod si aliquando iuraturi essent, non iurent per nomen idoli, sed per nomen Dei, quia Deus valde abominabitur, quod iurent per nomina idolorum, vt patet Exod. cap. 23. scilicet omnia, quæ dixi vobis custodite, & per nomen externorum Deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro: non tamen prohibuit Christus omne iuramentum in verbis suis, quia tunc non solum iuramentum per creaturam, sed etiam iuramentum per Deum vetuisset. Quod patet Matth. cap. 5. scilicet. Di-

ctum est antiquis: non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua, ego autem dico vobis, non iurare omnino. Ergo etiam per Deum iuraturi non erant, cum iste sit aliquis modus iurandi: solum ergo vetitum est ibi iuramentum non necessarium. Quando autem necesse fuerit iurare, scilicet quia aliter nobis non creditur, licitum est iurare: immo si aliquis recusauerit, tanquam illicitum, censetur hæreticus. Est tamen obseruandum, quod quando expedierit iurare, melius est iurare per nomen Domini, quam per nomen creaturarum: nam cum in iuramento exhibeatur quidam honor ei, per quem iuratur, scilicet, quia promissa obseruantur propter illum, melius est hunc honorem Deo exhiberi, quam alicui creaturæ, quia iuramentum semper fit, per id, quod excellentius est, vt patet ad Hebræos. cap. 6. Dauid autem iurauit hic per creaturam, scilicet per vitam Ionathæ, quæ erat creatura, ideo videbatur iuramentum illicitum, sed non fuit. Primo, quia in statu veteris testamenti erat frequentatum istud iuramentum, & nondum fuerat prohibitum, ideo licite fiebat: quod patet ex verbis Christi Matth. cap. 5. scilicet. Antiquis dictum est, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua: ego autem dico vobis, non iurare omnino: quasi dicat, antiqui solum habuerunt in præcepto, quod non periurarent, & quod complerent id, quod iurauerant: ego autem dico non iurare omnino, id est, quod non frequentetur iuramentum. Sed ad doctrinam nouam, quam dedit Christus in nouo testamento, non tenebantur Hebræi in veteri testamento: ergo non peccabant, quamquam iurarent per creaturam: dum tamen non periurarent. Aliter potest responderi, quod dato, quod illud præceptum fuisset positum in veteri testamento, tamen non peccaret Dauid in hoc iuramento, quia non iurauit principaliter per creaturam, sed per Deum iurauit: Deinde per creaturam, cum dixit: Viuit Dominus, & viuit anima tua. Aliter potest dici, quod cum iuramentum introducat ad hoc, quod credatur alicui, cui alias non crederetur, debet fieri iuramentum per illud, per quod magis creditur: dum tamen non sit aliquid prohibitum, sicut iurare per omnia idolorum: & quia forte Dauid sciebat, quod Ionathas crederet ei magis iurando per vitam ipsius, quam si solum iuraret per vitam Dei, ideo iurauit per vitam Ionathæ, iurando semper principaliter per vitam Dei. *Quia vno tantum, vt ita dicam gradu ego, morsque diuidimur.* id est, non est inter me, & mortem, nisi vnus gradus, vel vnus punctus quasi dicat, ego iuro tibi, quod Saul ita me persequitur, quod inter me, & mortem parum distat. Dixit autem, vt ita dicam, quia ista est correctio, scilicet quando aliquis loquitur id, quod non est verum, vel saltem non est proprium, vt referat se ad modum loquendi aliorum, dicit, vt ita dicam, scilicet non erat verum, quod dauid, & mors distinguerentur vno gradu: quia gradus, vel punctus significat quandam interpositionem secundum locum, mors autem non potest ab aliquo distare loco, quoniam mors nunquam est, quando homo est. distantia autem semper præsupponit existentiam distantium: ideo retulit se ad modum loquendi, quod id, quod parum distat, dicitur distare vno gradu: mors autem parum videbatur distare à dauid secundum existimationem suam, ideo dicebat, quod vno gradu tantum ipse, & mors distinguebantur: & hoc erat propter fraudulentiā Saulis, qui absconditè tunc moliebatur occidere dauid, & breuiter occidisset, nisi ipse nunc sibi cauisset. *Et ait Ionathas ad Dauid.* Cum toties dauid irasset Ionathæ sibi adesse periculum, & adduxisset ad hoc rationes persuasorias: credidit Ionathas dauid, & permisit ei facere quicquid vellet. *Quæcumque dixerit anima tua mihi, faciam tibi.* id est, quia sic est, quod pater meus persequitur te, dicas quid vis: & quodcumque dixeris ad salutem tuam, ego libenter faciam. Hic autem accipitur anima non pro vita, nec pro homine, sed pro anima, vel voluntate, scilicet quicquid desiderat cor tuum, dicas, & ego faciam, hoc autem dicebat Ionathas, quia diligebat nimis dauid, & paratus erat pro eo facere quicquid vellet, & istud est secundum, in quo ponitur petitionis concessio. *Dixit autem Dauid ad Ionatham.* Hic ponitur modus, per quem dauid voluit cognoscere, an Saul totaliter diffiniuisset eum occidere, & Ionathas inquisiturus erat per istum modum veritatem. *Ecce Kalenda sunt crastino,* id est, dies sequens est dies Kalendarum, scilicet initium Mensis, & mane poterit inuestigari sententia Saulis magis, quam alijs diebus. Pro quo considerandum,

Putabant
Hebræi
iurando
frequentare
me
veri.

D

E

F

Menses
apud
Hebræos
os quo.

A
modo
compu
tatur,
et quo
modo
voca
tur fe
stus, q
ue in
prima
die.

dum, quod apud Hebræos menses computantur per lunationes, scilicet ab ortu lune in alterum ortum, sicut computant Arabes, ut dicit Alfraganus. l. c. libri sui. Et, quia tunc, quando incipit lunatio, est luna sub radijs Solis occultata, & non videtur: vocatur defectio lune, vel neomenia, quod idem est: quia dicitur neomenia à neos, quod est novum, & mene, quod est defectus, quasi novus defectus, scilicet quia tunc luna noviter deficit à lumine. In isto autem die neomeniarum faciunt Hebræi festivitatem: & vocatur festum neomeniarum, vel Kalendarum. De neomenia patet Psalm. 80. scilicet. Buccinate in neomenia tuba insigni die solennitatis vestre. Aliquando vocantur Kalendæ, ut patet Numer. cap. 10. & 29. aliquando autem vocantur simul Kalendæ, & neomeniæ, ut patet Isaia. ca. 1. scilicet. Neomeniam, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram: iniqui sunt cæus vestri: Kalendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea. Nomen tamen Kalendarum non est proprium, sed translatum à mensibus solaribus Latinorum: nam cum Hebræi incipiant menses per defectum lune, & neomenia significet hoc, debent vocari festa ista Neomeniæ. Kalendæ autem nullo modo conueniunt istis festiuitatibus, sed quia in mensibus Latinorum habentur Kalendæ absolute: in alijs autem diebus. Secundò Kalendas. Tertiò Kalendas, & c. vocauit Hieronymus initia mensium Hebræorum Kalendas. Sciendum autem, quod dies Kalendarum erat valde solennis apud Hebræos, & iocundabantur die illo in cibis, & potibus, & quacumque lætitiis: ideo Dauid venturus erat ad mensam Regis ea die, & per hoc poterat cognosci sententia Regis: vnde ipse elegit hunc diem.

Festum neomenia, quam solennitatem contineat.

Q V Æ S T. VIII.

QUÆRET aliquis. Quæ solennitas erat neomenia apud Hebræos? Respondendum est, quod Deus instituerat Israëlitis aliqua festa, in quibus eum colerent specialiter: & sunt ista, scilicet Sabbatum, neomenia, festum Azymorum, Pentecostes, festum Tabernaculorum, festum clangoris, festum expiationis. Sabbatum autem, & neomenia erant festa, quæ sæpe fiebant in anno, scilicet qualibet Hebdomada, & in principio cuiuslibet mensis. Alia autem festa accidebant solum semel in anno, scilicet festum Azymorum, & Phase die 14. mensis primi: festum Pentecostes quinquaginta diebus, post festum Azymorum, scilicet mense tertio, ut patet Leuit. ca. 23. & numer. 28. festum clangoris erat die primo mensis septimi. Festum expiationis erat die 10. mensis eiusdem: festum Tabernaculorum erat die 15. eiusdem mensis, ut patet Numer. cap. 29. In istis diebus fiebant sacrificia, de quibus patet Leuit. cap. 23. & Numer. 28. & 29. In festo autem Kalendarum erant sacrificia specialia, scilicet debebant offerri duo vituli, & vnus aries, & septem agnuli cum libamentis suis. Numer. cap. 28. Hoc autem erat si in die Kalendarum non accideret alia festiuitas. si tamen esset sabbatum in Kalendis, iugebatur sacrificia Sabbati cum sacrificijs Kalendarum. Erant autem sacrificia Sabbati, ut offerrentur duo agni annuli in mane, & duo in vespere, eod. ca. Etiam si accidisset aliud festum, iungebantur sacrificia illius festi, sicut dies clangoris erat semper in Kalendis septimi mensis: & duplicabantur ibi sacrificia neomeniæ, & Kalendarum. Aequalia autem vtrique erant, ut patet Numer. cap. 29. sic autem erat quantum ad omnia alia festa, si aliquod accideret in Kalendis. Sciendum, quod in Kalendis fiebant gaudia, & pulsabatur in tubis argenteis ad solennitatem festi, ut patet Numer. cap. 10. scilicet. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: canetis tubis super Holocaustis, & pacificis victimis. Sic etiam patet Psalm. 80. scilicet. Buccinate in neomenia tuba.

Kalendæ an esset dies vacatiua.

Q V Æ S T. XI.

QUÆRETUR vterius, An Hebræi vacarent ab operibus in die Kalendarum? Videtur, quod non; quia inter omnia festa à Deo posita nihil fuit dictum de vacatione Kalendarum, in alijs enim dicebatur quomodo vacandum erat

ab operibus, in quibusdam plus, & in quibusdam minus, ut patet Leuit. 23. & Numer. 28. & 29. ca. De Kalendis autem nihil est dictum, nisi, quod fierent sacrificia in eis. Item patet, quia distinguuntur Kalendæ contra alios dies festos, qui erant vacatiui: si tamen kalendæ essent vacatiuæ, non distinguerentur. De hoc patet Numer. cap. 10. scilicet. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas: ubi scriptura voluit kalendas esse diem festum. Est tamen manifestum quantum ad sacrificia, ergo non est festum tanquam ad vacationem. In contrarium videtur, quod esset dies vacatiua: quia vocatur dies excellentis festiuitatis, ut patet Psalm. 80. scilicet. Buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestre, id est, in ista die est solennitas vestra insignis, id est, excellens: si tamen non esset vacatiua, non esset insignis: quia quælibet alia festiuitas esset insignior. Item patet hoc de illa muliere, quæ iuit ad Eliseum pro filio mortuo, à qua quæsiuit vir suus: quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Kalendæ, nec Sabbatum, ut patet infr. 4. lib. cap. 4. in quo innuitur, quod Kalendæ erant vacatiuæ, scilicet quia mulier illa ire debebat ad prophetam die, qua vacare posset apud eum: ideo dixit vir suus: non est Sabbatum, scilicet in quo vacari debeat. Posuit etiam Kalendas cum Sabbato: ergo voluit esse similes illas in vacatione. Respondendum est, quod Deus instituit Kalendas apud Hebræos solum ad sacrificia, ideo non iussit in eis vacari ab opere, sicut ab alijs festis. Hebræi tamen ex deuotione, & ad augmentandum cultum diuinum constituerunt inter se Kalendas esse vacatiuas ab opere: nam, quanquam non licebat Hebræis diminuere festiuitates, quas Deus posuerat, licebat tamen eis augmentare: sic enim patet de festiuitate enceniorum, quæ seruabatur inter Iudæos, ut patet Ioan. cap. 10. scilicet. Facta sunt autem Encenia in Ierosolymis, & Hyems erat. Etiam seruabatur apud Hebræos festum purificationis, scilicet quando gentiles Templum Domini polluerunt, & Iudas Machabæus illud purificauit, & fecit, & fecit obseruari per singulos annos magnam festiuitatem purificationis, ut patet. 2. Machab. c. 1. scilicet. Facturi igitur quinta, & 20. dies mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis, ut vos quoque agatis. Sic facta est etiam postea festiuitas diei Mardochei, scilicet quando Hebræi occiderunt hostes suos: & iussum est: quod esset iste dies epularum partes, & pauperibus munuscula largirentur. Susceperunt autem hunc diem Iudæi in solennem ritum die 15. mensis Adar, qui est. 12. de hoc Esther. cap. 9. licebat ergo Iudæis augmentare cultum Neomeniæ faciendo illam diem vacatiuam, quanquam Deus non iussisset. Et sic erat tempore Saulis: quod apparet infr. in litera, cum dixit Ionathas ad Dauid: cras Kalendæ fiunt, & requiratur sessio tua vsque perendie: descendas ergo festinus, & venies in locum, ubi celandus sis in die, quo operari licet. Ex quo apparet, quod in die Kalendarum non licebat operari: quia Ionathas dicebat, quod staret Dauid absconditus die Kalendarum vsque perendie, id est, vsque ad sequentem diem, in quo operari licebat: ergo videtur, quod præcedenti die, scilicet Kalendarum non liceat operari, alioquin frustra illud poneretur, si vterque esset dies non vacatiuus: & quia Hebræi hoc inter se instituerant, obligabantur iam ad vacandum in die Kalendarum. Sic enim Dauid in Psalm. vocauit Neomeniam diem solennitatis insignis, id est, excellentis: quia non solum erant sacrificia, sed etiam vacatio à laboribus. Hoc etiam modo dictum est, infr. 4. lib. cap. 4. non sunt Kalendæ, nec Sabbatum, exponendo vtrumque quantum ad vacationem. Sic autem postea obseruatum est. Nunc quoque plurimi Hebræorum Neomenias obseruant, & faciunt festiuitatem magnam. Vnde Augustinus increpat fœminas Hebræorum, dicens, quod fœminæ Hebræorum melius nerent, vel aliquid operis facerent, quam in Neomenijs suis impudicè saltarent. Patet ergo Neomeniam fuisse diem vacatiuum. Et ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vesendum. Quia Dauid erat gener regis, veniebat ad mensam illius. Dixit autem, quod ex more sedere solebat coram rege, quod intelligitur dupliciter. vno modo, quod solebat sedere ex more, id est, quod quotidie consuetus erat sedere ad mensam regis. Aliter, quod erat assuetus sedere ad mensam in magnis festiuitatibus: & quia sic erat Neomenia, rex inquireret de eo cur non veniret illa die ad mensam. Quocumque ergo modo intelligatur, stat intentio Dauid. Nam si quotidie solitus esset

ad men-

Diner.
sa festa
israeli
catur

Kalen.
daron
dies
rat
vacati
ne
praci
pro
sed
He
braori
deuo
tionem.
E

F

A ad mensam regis sedere, requireret eum illa die: præteritum, quia erat dies solennis. Si intelligatur secundo modo, etiam stat intentum David, scilicet quod rex inquireret eum illa die, quia consuetus erat omnibus festiuitatibus venire ad mensam regis. Quid autem verius sit horum, non apparet, videtur tamen magis dicendum, quod quotidie, vel quasi quotidie veniret ad mensam regis: quia infra, in litera dixit Saul ad Ionatham: cur non venit filius Isai ne heri, ne hodie ad vescendum? non tamen erant illi duo dies festiui, sed vnus tantum, scilicet, dies Calendarum, & in alio operari licebat: ergo non solum in festis: sed etiam in profestis diebus solitus erat David sedere ad mensam regis. Dixit etiam quod solebat sedere iuxta regem. Non est autem intelligendum, quod sederet coniunctus illi, quia Abner sedebat iuxta regem, vt patet infra, in litera, & Ionathas ex alia parte, David autem post Ionatham. Et sic, quia erat vnicus intermedius, dicebatur sedere David iuxta regem: dixit autem hoc ad significandum, quod rex cognosceret eum non venisse ad mensam. Si enim David consuetus esset sedere distans a rege, vt circa finem mensæ: quanquam non venisset ad mensam, rex non cognouisset hoc, quia tamen sedebat iuxta eum, non poterat ignorare quando non veniret. *Dimitte ergo me, vt abscondar in agro.* id est, da mihi licentiam, quod abscondar in agro vsque ad duos, vel tres dies, in quibus inquiras sententiam patris. *Vsque ad vesperam diei tertij.* id est, & manebo absconditus vsque ad tres dies, scilicet in die Calendarum, & in duobus sequentibus.

David voluit latere in agro, non in vrbe, ne Saul sibi poneret insidias.

Q V A S T. X.

B **Q** V A R E T aliquis. Quare David voluit abscondi in agro, & quare vsque ad tres dies: videtur enim, quod potuisset in vrbe latere, & suffecisset sibi vnus dies ad latendum, quia tunc cognosceretur sententia Saulis? Respondendum est ad primum, quod David noluit latere in vrbe, quia timebat sibi ab insidijs Saulis. Iterum enim cum fugit David a Saul, descendit in domum suam, & illico Saul misit seruos suos, vt vallarent domum, & tenerent David: ipse autem cum periculo euasit, vt præcedenti cap. Etiam cum esset in Ramatha, Saul misit nuncios, vt tenerent David: & ad vltimum ipse iuit, quia ibi erat locus vallatus muris, in quo eum tenere posset: in agro autem non poterat sic tenere: vnde postquam cepit Saul persequi David, considerabat quando esset in loco munito, & tunc gaudebat quasi ibi eum faciliter capere posset. Sic patet infr. cap. 23. quando nunciatum est Sauli, quod venisset David in Ceilam: ait enim Saul, tradidit cum Dominus in manus meas. conclususque est introgressus in urbem, in qua portæ, & seræ sunt. Cum autem David erat in montibus, vel in campis, non putabat Saul facile esse illum capi: ideo quando audiuit Saul, quod recesserat David de Ceila, noluit exire contra eum, quanquam prius iussisset viris suis descendere ad bellum contra David infr. 23. cap. ideo voluit nunc David latere in agro, existimans, quod, cum Saul eum absentem sciret esse, iuberet inquiri in domo sua, vt comprehenderetur: in agro autem comprehendi non poterat: quia erat locus euadendi. Item dato, quod comprehendi posset, non tamen sciret Saul vbi eum inquireret, ideo ibi esset magis securus, quam in vrbe. Ad secundum, cum quærebatur, cur per tres dies voluit latere, dicendum, quod David putauit, quod in vno die fortè non posset cognosci sententia Saulis: in duobus autem, vel tribus diebus poterat cognosci: quia fortè accideret, quod in vno die non respiceret Saul ad absentiam David: in duobus autem, vel tribus respiceret: ideo, si vnico die lateret, nihil proderet ad inquirendum sententiam Saulis: sic enim postea euenit, scilicet quod Saul in primo die nihil quæsiuit de absentia David, putans, quod euenisset ei, quod non esset purificatus, aut mundus: in secundo autem die post Kalendas, cum apparuisset rursus vacuus locus David, quæsiuit Saul dicens, cur non venit filius Isai ne heri, ne hodie ad vescendum? vt patet infr. ergo debuit accipere David duos, vel tres dies ad latendum. *Si requisierit me pater tuus,* scilicet dicens: cur non venit ad mensam David? Non dicebat hoc David quasi dubitaret, an Saul quæsiturus esset pro eo, quia satis

D credebat, quod inquisiturus esset, cum eum ad mortem quæreret, sed ponitur hic similiter ex modo locutionis. Sed tunc dicit aliquis, si accideret, quod in his tribus diebus, quibus latebat David, non quæreret aliquid de eo Saul, quod signum esset? Respondendum, quod nihil directè apparebat de eo, quod David volebat, scilicet an bene, vel male se haberent res sue: indirectè tamen apparebat, quod nullum periculum esset David, vt infra dicitur. *Respondebis ei.* Quanquam Saul non erat inquisiturus specialiter ab aliquo de David: volebat tamen David, quod Ionathas responderet pro eo: quia aliter non posset cognosci sententia Saulis.

Quare voluit David Ionatham respondere ad interrogationem Saulis de eo.

Q V A S T. XI.

E **Q** V A R E T aliquis. Quare David volebat, quod Ionathas responderet pro ipso, cum ex hoc sequeretur, quod Saul magis irasceretur contra Ionatham, & contra David, sciens, quod Ionathas foueret causam illius: sicut enim infra accidit: nam, cum respondisset Ionathas pro David, iratus Saul dixit Ionathæ: Fili mulieris virum vltro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & ignominiosam matris tuæ? Post hoc autem cum Ionathas adderet respondere pro David, conatus est Saul eum lancea percutere, vt patet infra. Respondendum est, quod David nolebat, vt responderet Ionathas pro eo, tanquam fouens causam ipsius: sed tanquam vnus de assistentibus mensæ regis, quia rex perebat in communi de David: Ionathas autem sciebat vbi esset: poterat ergo respondere tanquam vnus de illis, ad quos fiebat quæstio: & tunc rex non irasceretur: Sic accidit præcedenti cap. nam cum Saul disposuisset occidere David, Ionathas interposuit verba pro eo: non tanquam fouens causam illius, sed tanquam ab ipsa iustitia motus, & tunc Saul iurauit, quod non occideret David: nunc autem Saul iratus fuit Ionathæ, non quia ista respondebat, sed quia sciebat eum fouere causam David, vt patet ex verbis suis infr. scilicet. Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Sed dicit aliquis, cum David sciret Saulem esse consciuum fœderis initi inter ipsum, & Ionatham, credere debuisset, quod irasceretur Ionathæ tanquam fouenti partes David: ideo non debuisset committere hoc. Quod autem hoc sciret Saul, patet supr. cum dixit David Ionathæ. Scit profecto pater tuus, quia inueni gratiam in oculis tuis. Respondendum est, quod David sciebat Saulem esse consciuum, & quod ex hoc posset habere causam irascendi contra Ionatham: quia tamen Ionathas erat filius eius, & illi charissimus, putauit, quod propter hoc non tantum exardesceret furor Saulis, vt irasceretur Ionathæ. Aliter dici potest, quod, quanquam David suspicari posset, quod Saul irasceretur Ionathæ tanquam fauenti causam illius, tamen voluit, quod Ionathas pateretur paruam iram patris contra se, vt ipse cognosceret sententiam Saulis: in hoc enim maxime nota erat iniquitas Saulis contra David, si etiam filio suo charissimo irasceretur propter David. Nunquam tamen existimauit David, quod tantum incandesceret furor Saulis, vt lancea conaretur Ionatham percutere propter eum. Si autem hoc suspicaretur, prælegisset penitus recedere in terram Philistinorum, nunquam rediturus in terram Israël, quam amicissimum sibi Ionatham exponere indignæ morti: Ionathas quoque non suspicatus fuit hoc, scilicet quod pater suus tam grauiter ei irasceretur respondenti pro David, ideo se exposuit huic consilio, alioquin subticuisset. Aliter dici potest, quod David voluit, quod Ionathas pro eo responderet, si sciret, quod irasceretur Saul: quia aliter non poterat cognosci sententia Saulis, nisi Ionathas pro eo responderet. *Rogauit me David, vt iret celeriter in Berthelem.* id est, non pures, quod fugerit, vel absconditus sit, quia de licentia mea recessit, & quia posset rex obijcere: cur ergo non petiuit ab eo licentiam eundi in Berthelem? respondit Ionathas, quod erat iturus celeriter, ideo non potuit, scilicet, quia tempus recessus instabat, & non potuit stare cum rege ad petendum licentiam: petiuit autem a Ionatha. Vel dicitur celeriter, scilicet pro breui tempore scilicet, quod velociter iturus erat, & immediatè rediturus: id-

C Voluit David latere per tres dies: quia fortè in vno die non posset intelligi sententia Saulis.

D Dubitatio de causa.

F

A eo pro vno, vel duobus diebus absentia non oportebat peti à rege licentiam, secus autem, si multis diebus mansurus esset extra curiam. *Quia victima solennes ibi sunt.* Subditur hoc, quia fortè Saul putaret falsum esse, quod diceret Ionathas, & quod Dauid recedebat ex alia causa: ideo subiuncta est causa, quare iuerit in Bethlehem, scilicet, quia erant victimæ solennes ibi contribulium Dauid, ad quas rationabile erat ipsum properare, cum essent de honoratissimis in tota tribu. Erat autem exultatio ista verisimilis: quia ista absentia erat pro die Calendarum, & illa dies apud Hebræos erat magnarum victimarum, & epularum, ut sup. dictum est. Verisimile ergo erat, quod vocatus fuisset Dauid à contribulibus suis ad victimas. *Omnibus contribulibus eius.* id est, victimæ istæ sunt inter cognatos suos: & sic, quia omnes de illa cognatione maximè colebant illum diem Calendarum, decens erat Dauid ire illuc. Vocantur autem hic contribules, id est, cognati propinqui: nam non accipitur propriè contribulis, quia tunc significat omnes, qui sunt de eadem tribu: non erat autem sensus, quod omnes, qui erant de tribu Iudæ illa die, congregarentur ad faciendum sacrificium in Bethlehem: sed solum intelligitur de propinquis Dauid. In Hebræo habetur hic. *Victimæ dierum sunt ibi.* Et vocantur victimæ dierum victimæ solennes, scilicet quia isti dies sunt specialiter assignati à cognatis Dauid, ut faciant in eis victimas: ideo faciebant illas solenniter, & sic vocantur solennes. Sic enim habetur sup. c. i. vbi dicitur de Elcana, quando ascendebat ad templum, & offerebat sacrificium solenne: nam ibi habetur in Hebræo, sacrificium dierum: littera tamen nostra transtulit, solenne: quia hoc clarius est.

B *An Dauid peccauerit petendo à Ionathæ, ut diceret falsum patri pro eo.*

Q V A E S T. XII.

C **Q**UÆRET aliquis, An Dauid peccauit hic dicendo ista Ionathæ? Aliquis dicet, quod peccauit, quia mentitus est. Sed hoc non stat, quia Dauid non mentitus fuit hic, cum nihil assereret, sed suadebat Ionathæ, ut mentiretur pro eo, id est, eo peccatum mendacij si aliquod erat, debebat feribi Ionathæ, & non Dauid. Dicitur tamen, quod peccauit Dauid, non quidem mentiundo, sed inducendo Ionatham ad mentiendum, quia peccare, & peccati occasionem præbere, utrunque peccatum est. Sed aliquis dicet, quod adhuc Dauid non induxit hic Ionatham ad mentiendum, quia fecit id, quod orabat Ionatham, scilicet quod iuit in Bethlehem ad victimas: unde aliqui dicunt, quod satis potuit hoc facere Dauid: nam tres dies fuerunt, in quibus latere debebat Dauid, ut patet sup. in illis autem poterat Dauid ire, & redire in Bethlehem: quia propinqua erat ciuitas illa, cum Bethlehem esset in tribu Iudæ, & ciuitas, in qua erat Saul, esset in tribu Benjamin: erant autem istæ duæ sortes coniunctæ. Sed hoc non est dicendum: nam, an posset ire, & redire Dauid in tempore ita breui eundo ad victimas Calendarum, non constat, quia nescitur an Bethlehem, & Gabaa, vbi erat Saul, multum distarent, nec valet confirmatio, scilicet quia fors Iudæ, & Benjamin erant coniunctæ: nam licet istæ vrbes secundum latitudinem fortium fortè non multum distarent: poterant tamen satis distare secundum longitudinem, ut, si vna esset in parte orientali vnius fortis, & alia in parte occidentali alterius. Item dato, quod potuisset Dauid ire in Bethlehem, non erat verisimile, quod iuisset: quia ipse dixit, quod volebat se abscondere in agro tribus diebus: ergo non iret in Bethlehem. Alioquin sequerentur duo inconuenientia, primum, quod Dauid mentiretur Ionathæ, quia dixit, quod volebat celari tribus diebus in agro, & tamen non manebat ibi, sed ibat in Bethlehem. Secundum inconueniens erat, quia sic fortè impediretur id, quod intendebat Dauid, scilicet quod Ionathas veniret in agrum ad locum, vbi latebat Dauid, & annuntiaret ei sententiam Saulis. Poterat autem accidere, quod Ionathas in die Calendarum propter aliquid emergens vellet loqui Dauid, & si ipse iuisset in Bethlehem, non reperiret eum, quod erat contra intentionem Dauid. Item patet hoc, quia Ionathas dixit ad Dauid: cras Calendarum sunt, descendes festinus in locum, vbi celandus sis in die, quo operari licet: & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Ergo Ionathas

D volebat, quod Dauid immediatè descenderet ad latibulum ante diem Calendarum, & maneret ibi vsquequo iret ad eum ipse, & sic non debebat ire in Bethlehem. Item patet, quod sic fecerit Dauid, quia infr. dicitur: Absconditus est ergo Dauid in agro, & venerunt Calendarum. Deinde habetur infr. quod quando Ionathas exiuit ad agrum, Dauid latebat in loco, quæ Ionathas dixerat: ergo non descendit in Bethlehem ad diem Calendarum, sed mansit absconditus in agro ante Calendarum, & post. Item dato, quod potuisset Dauid celeriter ire in Bethlehem, nullo modo expediebat, sed magis erat contra intentionem: quia fortè aliquis eum in itinere reperiret, & sic cognosceret de eo Saul: maximè quia in omnibus his Dauid solus erat, & quicumque eum reperiret, obstupesceret, sicut obstupuit Achimilech sacerdos videns eum solum, ut sequenti cap. & putans eum fugere à facie Saulis, indicaret ei: & tunc Saul cognosceret Ionatham mentiri, scilicet quod non iuisset Dauid ad victimas, sed iuisset fugiens: non decuit ergo, quod Dauid iret in Bethlehem, sed, quod maneret illis diebus in agro absconditus: sic factum est. Tunc autem manet argumentum, scilicet an Dauid peccauerit persuadendo Ionathæ, qui mentiretur pro eo? Dicendum est autem, quod peccauit, sed venialiter solum, eo quod istud fuit mendacium officiosum ad eripiendum vitam Dauid: A peccato autem veniali non oportet excusare patres sanctos veteris testamenti: cum interdum etiam illi mortaliter, & grauiter peccauerint, sicut fuit in ipso Dauid: præsertim, quia Apostoli, qui perfectiores fuerunt patribus veteris testamenti nec in parum, non excusentur à peccato veniali, ut patet prima Ioan. cap. i. scilicet. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quod exponitur de peccato veniali. Sed dicendum est, quod quamquam Dauid peccaret hic venialiter: tamen magis peccauit, quam Michol, quando pro eo mentita est, dicens esse ægrotum: magis etiam peccauit, quam obstetrices Aegypti, quæ mentitæ sunt pro paruulis Iudæorum. Ratio est, quia mendacium officiosum quamquam veniale sit, tamen interdum leuius, & interdum culpabilius est: & hoc, quia quanto id, pro quo mendacium est, maius est, mendacium est leuius: sicut minus peccat, qui mentitur pro saluanda vita alicuius, quam, qui mentitur pro saluanda tota substantia eius: & cum aliquis mentitur pro saluanda vita alterius, tanto mendacium illud minus est, quanto mors inferenda certior est atque propinquior: & quia paruuli Israëlitarum habebant mortem propinquam, nisi obstetrices mentitæ fuissent, Dauid quoque erat circumdatus angustiis mortis, nisi Michol mentita fuisset: nunc autem non agebatur, ut Dauid erueretur à morte, quia sine mendacio poterat fugere, & liberari, sed agebatur ad sciendum sententiam Saulis contra Dauid, scilicet an vellet eum occidere, vel non, ne Dauid incautus aliqua die caderet in manus Saulis: quia ergo agebatur de morte magis remota, culpabilius erat hoc, quam mendacium Michol, & obstetricum. *Si dixerit, bene.* id est, si Saul dixerit, bene factum est: quando Ionathas responderet, quod iuerat ad festum Calendarum in Bethlehem. *Pax erit seruo tuo.* id est, signum est, quod mihi est pax, qui sum seruus tuus, scilicet quod non intendit me occidere. *Si autem fuerit iratus,* scilicet quando responderis ei pro me, si iratus fuerit tibi, quia respondes, vel mihi, quia recessi: aut dolet, quod non habet me presentem. *Scito, quia completa est malitia eius,* id est, per hoc scies, quod iniquitas eius contra me iam peruenit ad finem. Dicitur autem completa malicia alicuius, quando ad malum maximum peruenit: sic autem erat de Saule: nam cum esset Dauid innocens, & ipse persequeretur eum, qualitercunque ei molestus esset, malum agebat: nunquam tamen malitia esset consummata quousque totaliter diffiniret occidere Dauid, quia istud erat maximum malum, quod ei infligere poterat: & sic Ionathas poterat habere certitudinem de sententia Saulis, & renunciaret eam Dauid.

A

*Signum datum à David Ionathæ ad Saulis sententiam cognoscendam
conuenienter positum fuit.*

Q V Æ S T. XIII.

B

*Vehe-
mens
odium
impu-
dit dis-
simula-
tione.*

QUÆRET aliquis, an istud signum positum à David ad inquirendum sententiam Saulis conuenienter positum fuerit? Respondendum est, quod sic: de prima parte patet, quia si Ionatha respondente pro David, Saul diceret, bene, id est, bene factum est: manifestè apparet, quod ipse non habebat exosum David: nam non possunt aliqua bene videri alicui, si illa exosa habeat. Si tamen Saul diceret, quod bene fecisset David vadens in Bethlehem, approbare factum illius, & bene si videretur: manifestè ergo apparebat, quod diligebat eum, vel saltem non habebat ipsum exosum. Hoc autem tenet nisi in duobus casibus. Primus est, nisi quis ab ipsa ratione euidentissima propter verecundiam inducatur ad approbandum id, quod odit: sed tunc satis apparere potest, an sponte approbet, vel propter rationem vrgentem, & verecundiam: & hoc, quia affectus hominis quodammodo in vultu manifestatur, saltem ex aliqua coniectura si quis prudenter inspicit: idè si quis sponte factum alicuius approbat, quædam hilaritas, & exultatio vultui eius inest: nec solum approbat, sed etiam laudat, & exaggerat verbis inducendo rationem aliquam, cur illud approbandum sit: Qui verò ratione ipsa vrgente, & verecundia inducitur ad approbandum, quod odit, quandam tristitiam, & mordacitatem in vultu, & verbo patitur, etiam si dissimulare velit: nam nimietas passionis non finit omnimodam dissimulationem, cum ex abundantia cordis necesse sit os loqui. Luc. 6. capit. inest etiam, quod illi, qui sic approbant, non laudant, sed solum approbant: nec approbationem suam verbis, aut rationibus exaggerant: sed si passio increuerit, potius quibusdam verbis mordaciter dictis, quod approbant obnubilare conantur. Si autem Saul hoc faceret, Ionathas aspecturus erat, & tunc non consideraret sententiam regis tanquam bonam, sed vt prauam: quia illud benedicere maledicere erat. Sicut dixit Iob: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deum in cordibus suis. Iob. cap. 1. sic etiam vxor Iob dixit ei: Adhuc tu permanes in simplicitate tua, benedic Deo, & morere, id est maledic. Iob cap. 2. Secundus casus est, quando quis ex dissimulatione conatur aliquid approbare, quod odit, licet verecundia, & ratio eum non vigeant: & sic est in hypocritis, & in omnibus, qui intendunt lucrum, vel aliquem finem alium vtilitatis, quia interdum fingunt sibi placere, quod oderunt, & sibi displicere, quod diligunt: istud autem non conueniebat Sauli: quia non intendebat per dissimulationem aliquid acquirere: præcipue cum iam manifestè persequi David, & petere eum ad mortem cœpisset. Item, quia iste modus non conuenit, nisi hominibus, qui habent animum purè liberum, scilicet quod non sunt affecti ad aliquam partem, idè possunt facilius fingere pro vtraque, quod placeat, vel quod displicet: & non poterit cognosci ex vultu eorū, an simulent: qui tamen passionatus est ad aliquam partem, licet conetur dissimulare approbando contrariam partem, non valet quando aliquid in vultu, aut verbo appareat, per quod pateat ipsum dissimulare. De Saule autem sic erat, quia affectus erat nimis contra David in furore, idè dissimulare non poterat approbando, quod oderat: alia autem pars magis manifesta est, scilicet, si respondente Ionatha pro David, irascetur Saul: nam tunc euidentis erat, quod eum habebat exosum, cum pro bono opere irascetur illi: conueniens ergo signum dedit David Ionathæ ad inquirendum sententiam patris sui.

*Si Saul nihil respondisset Ionathæ, signum fuisset, quod celaret
furorem.*

Q V Æ S T. XIV.

QUÆRETUR vterius, an sufficienter fuerit datum signum, & quid faciendum esset si Saul nihil dixisset postquam respondisset Ionathas: vel cur David non dixit Ionathæ quid intelligeret, si pater suus nihil inquireret. Respon-

dendum est, quod signum conuenienter datum est, vt patuit: si autem nihil respondisset Saul postquam Ionathas pro David locutus fuisset, nō erat bonum signum: nam innuebatur, quod celabat furorem suum, quem conceperat contra David: & tunc redibat in idem, ac si irascetur, quamquam hoc magis apparere debebat ex vultu: nam si Ionatha loquente pro David, nihil responderet Saul, & vultus eius hilaris maneret, & tranquillus: signum erat, quod non oderat illum: si autem turbaretur vultus eius, cum quadam mordacitate, signum erat, quod oderat David, & tunc idem erat ac si manifestè irascetur: David tamen non posuit istam particulam, scilicet, si nihil responderet: quia putauit hoc non euenturum, & colligebat hoc modò scilicet, quia vel Saul nimis eum exosum habebat, vel nullo modo eum oderat. Apparet hoc, quia vel Saul habebat David exosum considerans, quod ei posset regnum auferre propter fauorem popularem, & tunc detestaretur eum vsque ad mortem, nec pro tali re poterat esse paruum odium; cum esset de toto statu personæ: si autem non respiceret hæc, non haberet odium aliquem, saltem paruum contra David, sed diligeret eum pro beneficijs præteritis, sicut à principio nimis dilexerat: quo dato, si staret primum, non posset Saul subdicere, quia cum nimis irascetur David, non poterat se continere, quin aliqua verba furoris loqueretur, respondente Ionathæ. Si autem esset secundum, nō erat verisimile, quod Saul subdiceret, sed laudaret bonū factum eius, quem diligebat: idè non dedit David medium inter hæc duo. Si autem dicatur quid intelligere debebat Ionathas, si Saul in omnibus diebus absentia David non quæreretur pro illo: dicendum, quod directè nullum signum erat, sed indirectè erat signum boni: nam si Saul in tribus diebus sciens David absentem, non curaret inquirere vbi esset: vel si non curaret aspiceret, an ibi esset, erat signum, quod non faciebat Saul mentionem aliquam de David in bonum, aut in malum, sed negligebat eum tanquam rem minimam nullius momenti ad bonū, vel ad malum: nam de magnis bonis sollicitam mentionem facimus: de magnis autem malis, quæ nobis obesse possunt, adhuc magis solliciti sumus. De quo ergo nulla mentio fit, necesse est æstimare illud nullius momenti, si autem hoc euenisset in Saule, apparebat: quod nullo modo diligeret David: nec aliquāter eum odisset, & caueret se ab eo, tanquam à no-
cio, & sic securus poterat esse David apud Saulem. Cum autem dicitur, cur David non dixit Ionathæ, quid intelligeret, si pater eius non inquireret pro eo? Dicendum, quod David non putauit hoc esse verisimile: nam David erat magnus in domo Saulis, cum esset gener regis, necesse erat, quod fieret de eo mentio magna in bonum, vel malum: in bonum quidem, si Saul non esset hostis David: in malum autem, si maneret in hostilitate, in qua cœperat eum persequi. Non ergo dedit aliquod signum Ionathæ, si pater suus nihil loqueretur: nam erat nimis sollicitus Saul de David: idè immediatè in die Kalendarum quærere volebat pro eo, sed cessauit ex causa, vt patet infra.

An David peccauerit accipiendo signum ex verbis Saulis.

Q V Æ S T. XV.

QUÆRETUR vterius, an David peccauerit hic accipiendo signum ex verbis Saulis. Aliquis dicit, quod sic: quia considerare aliquid, futurum esse, vel non euenturum ex verbis alicuius, pertinet ad quandam speciem auguriorum, quæ vocatur omen: & istud est, quando quis intendens aliquid, respicit ad verba alterius: & ex illis iudicat quid futurum sit in sua causa. Hoc augurio utebantur gentiles: sic patet infra 3. libr. cap. 20. cum iuerunt serui Benadab regis ad regem Israel, dicentes: Seruus tuus Benadab dicit: Viuat oro te anima mea: & ille ait: Si adhuc viuit frater meus est, quod acciperunt viui pro omine, & festinanter rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt. Frater tuus Benadab viuit. Sic etiam fecit Timotheus princeps quorundam Gentilium pugnantium contra Iudam Machabæum, scilicet, ait Timotheus principibus exercitus sui cum appropinquauerit Iudas ad Torrentem, si transierit ad nos, non poterimus sustinere eum, si verò timuerit transire poterimus aduersus illum, vt patet 1. Machab. cap. 5. Ista tamen auguria, & omnes cœremonie

A gentium verabatur iudeis, ut patet Levit. capit. 18. tit. Non facieris iuxta morem regionis Chanaan, ad quam introducturus sum vos, nec iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis, & Iere. c. 10. dicitur: Hæc dicit Dominus. iuxta vias gentium nolite discere, & à signis Cœli nolite metuere. Aliquis respondebit, quod inquirere signum rerum agendarum ex verbis alterius, vel ex factis illicitum est, cum sit species augurij: & gentiles in hoc erant superstitiosi: David tamen non fuit hic superstitiosus: quia forte præmissa oratione, & cum timore Dei quæsiuit istud signum: sic enim fecerunt alij viri sancti, qui excusantur à peccato: sic enim fecit Eliezer servus Abrahamæ, qui voluit accipere signum de puella, quæ tradenda erat in uxorem Isaac per verba, quæ responderet ei de dando potum illi, & chamelis suis: Genes. 24. capit. Excusatur tamen à peccato, quia non fecit superstitiosè, sed præmissa oratione, & confusus de Dei bonitate, dicens: Domine Deus Domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, & fac misericordiam cum Domino meo Abraham, & cæt. licet etiam Ionathas quæsiuit signum ex verbis Philisthinorum, quando voluit pugnare contra eos, scilicet, quod si dicerent: Manete, donec transeamus ad vos, non ascenderent ad eos: si autem dicerent: Ascendite ad nos: erat signum, quod Deus tradiderat illos in manu eorum, supr. 14. excusatur tamen à peccato, quia non superstitiosè, sed confidens, quod Deus eum eriperet, hoc dixit: nam primum dixit ad armigerum suum: Transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si fortè faciet pro nobis Dominus, quia non est difficile Deo saluare in multitudine, vel in paucis, ut patet eod. capit. sic autem de David intelligendum esset, cum vir sanctus foret, quod non superstitiosè, sed præmissa oratione, hoc egisset. Dicendum est, quod David non peccavit accipiendo signum ex verbis Saulis, nec tamen oportet responderi, sicut supra respondetur, quia si David quæsiuisset signum, sicut inquisiuit Eliezer, vel Ionathas, oportebat eum taliter excusari: non tamen quæsiuit tale signum. Pro quo considerandum, quod cum aliquis ex verbis alterius, vel ex factis signum accipit, aut accipit signum pro his, quæ evenire debent, aut pro his, quæ homo ille agere intendit. Primum modo, ut si quis subito consideret verba alterius, & propter illa iudicet aliquid euenturum esse, vel non: ut si quis apud se cogitabat de aliquo negotio, quod tractabatur, an concluderetur, & vidit alium hominem à longe loquentem ad alterum, & dicentem, non, vel non erit, aut malum est, & ex isto iudicat, quod negotium non finietur, & isto modo est superstitio, & augurium. Sic utebantur gentiles. Ionathas, & Eliezer isto modo quæsiuerunt signum, ut patet applicando verba eorum, & fuisset peccatum in eorum inquisitione, nisi excusarentur, quod fuis ad Deum precibus, hoc egissent. Secundò modo aliquis querit signum ex verbis alterius ad iudicandum quid ille facturus est, & hoc modo non est illicitum, quia verba sunt data in signum eorum, quæ concepimus, ut patet i. Perhermenias. Quanquam ergo aliquis non loquatur directè id, quod intendit, vir prudens potest colligere ex substantia verborum, & modo proferendi, & vultu proferentis quid ille intendat: quære ergo intentionem alicuius, per ista signa non est superstitiosum, sed prudentiale, dum tamen ista signa non accipiantur, ut certissima, vel inevitabilia, ita quod quis audeat affirmare de alio istud, vel illud facturus est, quia vidit talia, vel talia signa. Sed debent accipi ista signa ad causandum præsumptionem, & ad hoc, quod quis sibi caueat à malo, quod putat alium intendere: lic fuit in David: quia ipse non quærebat signum alicuius rei euenturæ ex verbis Saulis, sed quærebat, quid ipse intenderet contra David ad hoc, quod indicaret, an sibi securum erat manere apud Saulem, vel non: ideo non oportet per aliquam viam inquisitionem excusare David à peccato in hoc, quia non solum ipse non peccavit, sed etiam quicumque alius vir hoc egisset, non peccaret. *Fac ergo misericordiam in servum tuum:* id est mecum, qui sum servus tuus. semper David vocabat se servum Ionathæ, quanquam esset amicus, & leuit eius: & hoc ut humiliaret se, & magis semper afficeretur ad eum Ionathas. Misericordia autem, quam petebat David, erat, quod Ionathas renunciaret ei sententiam patris, & non faueret patri in malo. Patet hoc, quia supra dixit David: Si dixerit benè, pax erit servo tuo, id est, mihi: sin autem fuerit iratus, scito, quod completa est malitia eius, scilicet, volendo me occidere. Et nunc dicit: Fac ergo misericordiam in servum tuum, id est, cum aliquod signum istorum cognoveris in patre tuo, rogo te, quod facias mecum misericordiam, scilicet, renunciando mihi sententiam patris tui: ista autem erat magna misericordia, quia per hoc David mortem fugeret: si autem esset sibi occulta sententia Saulis, posset incidere in manus eius. *Quia fœdus Domini me famulum tuum inire fecisti.* Hic ponitur causa suavis, ut Ionathas hoc faceret: volebat enim David persuadere, & non erat opus, quia Ionathas diligebat David, sicut animam suam, plusquam patrem suum: & pro eo faceret quæcumque, sicut dixit supra. Quæcumque dixerat anima tua mihi, faciam tibi. David tamen loquebatur persuasivè ex amaritudine cordis sui, quia videbat se circumplexum laqueis mortis. Erat autem ista suasio conveniens, scilicet, Ionathas fecerat, quod David iniret fœdus cum eo de servanda dilectione in æternum, ideo debebat revelare ei sententiam Saulis. Potest autem ista litera dupliciter introduci: vno modo per modum amoris, scilicet, ego eram servus tuus, & non eram dignus, ut mecum fœdus inires, quod fit ex maximo amore, nec saltem, ut me diligeres, placuit tamen tibi ex immensitate bonitatis tuæ mecum fœdus inire: exoro ergo per ineffabilia viscera amoris tui, ut mei miserearis. Est autem ista suasio efficax inter amantes: nihil enim potentius esse potest inter eos, si verè se diligunt, quàm ipse amor, quo in alterutrum ardent: si ergo efficaciter suadere volunt, oportet, ut amor sit medium suadendi. Aliter potest introduci ista litera tanquam de iure, vel obligatione, scilicet, quod David innueret Ionatham obligatum esse ad revelandum ei sententiam Saulis: quia quando fœdus inierunt, promiserunt mutuum amorem observare in æternum: & quod in alterutrum ad mortem se pro conservatione exponerent: & quod malum, quod aliquis de alio tractari sciret, impediret, & ei revelaret. Istæ enim clausulæ, & plures aliæ apponi solent, cum initur fœdus: sic etiam patet, quia infra in litera, cum Ionathas iterum fœdus iniuit cum David, promisit ei revelare malum, quod contra eum tractari sciret. Sic autem dicebat hic: Fœdus me inire fecisti, id est, quia fecisti mecum fœdus, obligaris ad revelandum malum, quod contra me tractari scieris: fac ergo misericordiam revelando mihi. Vocatur autem fœdus Domini, quod iniuit Ionathas cum David, quia in illius positione inuocatum fuit nomen Domini. Vel dicitur fœdus Domini, quia tale fœdus ponebatur inter Deum, & homines. Sic enim dominus iniuit fœdus cum Abraham de dando sibi terram Chanaan Genes. capit. 15. Israelitæ quoque quando promittebant aliquid observare propter Deum, faciebant fœdus. Sic patet Ierem. capitul. 34. quando Israelitæ promiserunt tempore Sedechia regis, quod dimitterent servos suos Hebræos, & diu. serunt vitulum, & transierunt per diuisiones medias.

Si autem in me aliqua iniquitas est, tu me interfice. Istud ponebatur ad magis inclinandum Ionatham, quàm dicat, oro, ut mihi sententiam patris vi reueles, & si fortè aliqua iniquitas est in me, propter quam ego merear, quod hoc mihi non reueles, sed quod cadam in manus Saulis, interfice tu me, & non facias, quod cadam in manus patris tui, non revelando mihi sententiam eius. Ista autem sunt verba nimis inclinativa, quæ frangunt cor humanum, quando generosum est, & prouocat ad lachrymas: quia ista sunt verba hominis constituti in vltima amaritudine, cui cor generosum naturaliter miseretur, etiam si hostis ille fuerit. *Et ad patrem tuum ne introducas me,* scilicet, tradendo me in manus illius, ut occidat me. Hoc dicebat David, ne Ionathas faueret sententiæ patris sui: nam tunc ipse conaretur per fraudem inducere David ad Saulem, ut occideretur. Vel saltem poterat ei occultare intentionem Saulis, & sic faceret illum cadere in manus eius. vtrunque autem orabat David, ne fieret: & quia David ponebat animam suam in manu Ionathæ, poterat eum Ionathas faciliter tradere in mortem, ideo enim nimis orabat, ut eius miseretur. Dixit autem David, quod Ionathas eum occideret, & non introduceret ad patrem suum, quia si moriendum foret, eligibilis erat David mori manibus Ionathæ, à quo nimis diligebatur, quàm mori manibus Saulis, qui eum

A cum nimis exosum habebat. Ista enim omnium hominum conditio est, quod præligant mori manibus amicorum, quã inimicorum: sic enim pater in Tragædia. 4. Senecæ, cuius nomen est Hippolytus: nam cum ibi Hippolytus simulasset velle occidere Phedram, ipsa dixit: Hoc est, quod nimis opto, amanti mori manibus. Causa autem est, quia cum aliquis hostem habet maximum, bonum est ei capere vindictam de illo, & quia quilibet hosti suo maximum malum vult, nollet, quod de eo caperet vindictam. caperet tamen si eum occideret: idèò eligibilis est alicui mori bis si possibile foret manu alicuius viri ignoti, quàm mori manibus hostis: vel saltem subiei potestati illius. Erat tamen Saul hostis acerrimus David omnibus diebus, vt patet supra capitul. 18. Item cum hostis nimis exosum habeat hostem, nimis crudeliter in eum ageret, concessa sequendi potestate: amicus autem, cum diligit amicum, non sœuiet in eum, sed potius malis eius compatitur, idèò si quis manibus amici sui caderet, & hoc per aliquam causam esset simpliciter necessarium, non sœuiret in eum: sed cum lachrymis eum occideret: eligibilis ergo est cuiusque mori manibus amici sui, quàm hostis.

An peccauit David dicendo Ionathæ, vt potius eum occideret, quàm introduceret ad Saul, si esset iniquitas in eo.

QVÆST. XVI.

QVÆRET Aliquis an peccauit David dicendo Ionathæ, quod occideret eum, & non introduceret ad patrem suum. Respondendum est, quod non peccauit: quia non dixit hoc hac intentione, vt eum Ionathas occideret, quia sciebat, quod nullo modo Ionathas hoc facturum erat, sed magis ipse pro illo vitam suam exponeret, vt patet immediatè, cum dixit: Absit hoc à me: tanquam esset valde detestabile. Item David non dixit simpliciter: Tu me interfice, sed dixit: Si aliqua iniquitas in me est, tu me interfice: sciebat tamen David, quod non erat in eo aliqua iniquitas contra Saulem, vel Ionatham, propter quam deberet occidi: idèò non voluit simpliciter occidi, nec hac intentione hoc dixit: sed solum, vt efficacius flecteret Ionatham ad pietatem. Si tamen dandum foret, quod existente aliqua iniquitate in David, vel nulla existente, deberet occidi à Ionathæ, vel Saule, præligeret occidi à Ionathæ, quàm à Saule.

An David peccasset desiderando interfici à Ionathæ, si non posset mortem effugere.

QVÆST. XVII.

C QVÆRET aliquis, an si daretur, quod David captus fuisset, ita vt nequaquam posset euadere mortem per manum Saulis, si diceret Ionathæ, tu me interfice, an peccaret. Respondendum est, quod sic, quia, quod aliquis sustineat mortem, peccatum nullum est, sed interdum est meritum: quod tamen eam desideret, & petat, peccatum est: sic autem esset, si David diceret. Tu me interfice. Item patet hoc in illis, qui timore mortis inferendæ ab alijs, se occidunt. Nam si quis existimet se ab alio nimis torquendum, & vt immanitatem tormentorum effugiat, seipsum occidit, nimis peccat. Nec solum hoc, immo etiam si quis se occidat, ne alij eum occidant, & illudant ei, peccat: sicut fuit de Saule, qui dixit armigero suo. Percute me, ne forte veniant incircuncisi isti, & interficiant me illudentes mihi, infr. vlt. c. à fortiori ergo cum David peteret occidi à Ionathæ, vt leuiter puniretur, & non patere-tur immania, occisus à Saule, qui acerrimus hostis erat, peccabat.

Item non solum peccabat David, quia petebat, quod illicitum erat, sed etiam, quia faciebat, quod Ionathas peccaret: nam inducebat illum ad occidendum eum: Ionathas tamen non poterat licitè occidere David, cum non esset iudex eius. Considerandum etiam, quod non solum peccat aliquis, si petat occidi ab eo, qui non est iudex eius, sed etiam si quis morte dignus sit, & petat occidi ab eo, qui iudex est peccat. Debet enim aliquis patienter mortem tolerare, si iuste infera-

tur, & ab eo, qui iudex est, & in hoc meretur. Non tamen licet ei, quod ipse petat mortem à iudice, dicens se esse morte dignum, quia si quis se occideret, siue ille dignus esset morte, siue non, peccaret tunc si aliquis dignus morte petat à iudice, quod eum occidat, cum alias iudex non cognosceret, nec eum occisurus esset, peccat mortaliter, quia ipse seipsum occidit, cum alias moriturus non esset. Item dato, quod iudex alias eum occisurus esset, si tamen ipse petat occidi, peccat mortaliter, quia directè agit ad mortem suam: nulli autem licet, quod directè sit causa totalis mortis suæ: ergo nec secundum partem, quia esse causam mortis suæ directè secundum totum, vel secundum partem, non differt, nisi secundum magis, & minus, id est, esse maius peccatum, vel minus peccatum. Siquis tamen se occidat, etiam si morte dignus sit, peccat mortaliter: ergo qualitercunque directè sit causa mortis suæ etiam si non totaliter, peccabit: sed petere mortem, est aliqualis causa, saltem quantum ad ipsum petentem: etiam si alias illa euentura esset: ergo peccabit mortaliter, qui mortem petit, etiam si illam mereatur. Sic ergo esset hic David.

Et ait Ionathas. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet, Ionathæ concessio. Petit enim David ab eo quendam modum conseruationis vitæ suæ, quem Ionathas obtulit se procurare. Absit hoc à me. Potest referri ad duo. Vno modo, quia supra dixit David: si aliqua iniquitas in me est, tu me interfice: Ionathas autem dicit. Absit hoc à me, scilicet, quod ego interficiam te, vel introducam ad patrem meum, vt te occidat: aliter potest exponi referendo ad exhortationem David: suadebat enim David Ionathæ, vt si cognosceret sententiam patris contra illum, quod reuelaret ei. In quo innuebat se aliquantè dubitare, an Ionathas vellet reuelare David sententiam Saulis, vel faueret patri suo, tacendo sententiam eius: Ionathas autem hoc à se excludit, dicens: Absit hoc à me, scilicet, vt ego cognoscam sententiam patris mei contra te, & non indicem tibi. Istud autem tenet litera sequens, scilicet. Nec enim fieri potest, id est, impossibile est, quod si cognouero sententiam patris mei esse contra te, non reuelem hoc tibi. Hoc autem non dicebat Ionathas simpliciter impossibile, sed impossibile ex præsupposito, scilicet, tanta erat dilectio Ionathæ ad David, quod repugnabat, quod, illa existente, Ionathas cognosceret aliquod malum contra David, & non declararet ei. Vt si certe cognouero completam esse malitiam patris mei contra te, non annunciem tibi. Malitia Saulis dicebatur iniqua voluntas de persequendo, & nocendo David: ista autem malitia esset completa, quando veniret ad summum malum, & istud erat mors David, quia nullum ei magis malum infligi poterat. Dixit autem Ionathas, si sciret completam esse malitiam Saulis, quia, quin aliquam malitiam concepisset contra David, non dubitabatur: si tamen non esset completa, scilicet, quod disposuisset occidere illum, non erat tale, propter quod deberet recedere David à curia Saulis: quia omnia alia mala, & molestias sustineret David præter mortem, vt non recederet à terra Israel, nec cogeretur dimittere uxorem suam carissimam Michol: & diuidi à dulcissimo amico suo Ionathæ. Mortem autem pro nullo toleraturus erat, quia per eam potius ab his omnibus separabatur. De morte ergo, siue de consummata malitia, per quam mors infligenda foret, locutus fuit Ionathas. Dixit etiam: Si cognouero certissime: nam si respicerentur leues suspitiones, poterat quis suspicari contra Saulem, quod vellet occidere David; cum aliquando eum occidere voluisset: per certitudinem tamen hoc non patebat: ideo dixit Ionathas, si cognosceretur certissime malicia Saulis: nam si cognosceretur sola leui suspitione, non erat propter hoc fugiturus David de curia Saulis. Etiam dixit hic Ionathas de malitia Saulis, quod reuelaret eam illico, vt cognosceret: sed non est intelligendum, quod solam malitiam reuelare deberet, sed etiam si cognosceret voluntatem Saulis bonam esse erga David, reuelaturus erat. Sic patet infra, vbi iurauit Ionathas, quod si bene Saul iudicaret de David, reuelaret ei, & si malè, eodem modo. Item patet per signum, quod dedit Ionathas David de missione sagittarum, scilicet, quod si diceret puero: Sagittæ vltra te sunt, erat malum David, & recedere debebat. Si autem diceret, citra te sunt, erat bonum eius, & debebat venire. Dixit tamen hic Ionathas de sola malitia Saulis: quia in hoc

A vertebatur magis status David scilicet, quod reuelaretur ei iniquitas Saulis consummata contra eum, quam quod reuelaretur bona sententia: nam si esset iniquitas consummata, & non reuelaretur, poterat periclitari David cadendo in manus Saulis. Dato tamen, quod non reuelaretur ei sententia bona, non erat periculum: quia etiam si immediate non cognosceret, poterat postea eam cognoscere: nam si Saul eum exosum non haberet, mitteret pro eo, ut reduceret in statum pristinum. *Responditque David ad Ionatham.* Cognito, quod Ionathas paratus esset reuelare David sententiam patris sui, voluit hic David scire quomodo hoc fieret, dicens. *Quis annuntiabit mihi, si quid forte responderit pater tuus dū de me?* id est, dato, quod velis annunciare mihi sententiam patris, quis annuntiabit illam, vel quomodo annuntiabitur.

Quare petijt David à Ionatha, quis renunciaret ei voluntatem patris, cum iam dixit se reuelaturum.

Q V A E S T. XVIII.

B Q V A E T aliquis, quare David hoc quæsiuit à Ionatha, cum iam ille dixisset, quod si cognosceret sententiam patris sui esse contra David, reuelaret illud ei. Respondendum est secundum Nicolaum, quod difficile videbatur, quod filius regis veniret ad ipsum in agro, quia alij comitarētur eum, & posset inde sequi periculum, quia viderent David illi, qui venirent cum Ionatha: & hoc annuntiarent Sauli, quod autem Ionathas non iret, sed per alium renunciaret David sententiam Saulis, non erat tutum David qui habebat suspectos omnes de domo Saulis, præter Ionatham, scilicet quia quilibet eorū vellet accusare David coram Saule, ut complaceret ei. Sed dicendum est, quod intentio David fuit, quod Ionathas per se ipsum inquireret patris sententiam, & ipse per se annuntiaret David. Posuerat autem ad hoc modum, scilicet ut ipse lateret in agro usque ad tres dies: nihil autem ultra dixit: volebat. n. exprimere, quod in illis tribus diebus Ionathas inquireret sententiam Saulis, & ipse iret in agrum ad reuelandum solus. Erubuit tamen hoc ei dicere, tum quia Ionathas habebat ire in comitatus: tum, quia cum David humiliaret se, ut seruus Ionathæ, erubescerebat dicere Ionathæ, quod iret ad eum in agrum: quanquam ergo aperuerit materiam, ut posset Ionathas intelligere quid vellet David: tamen non prorsus explicuit, volens, quod Ionathas hoc declararet, offerens se ad eundem in agrum. Sic enim faciunt illi, qui erubescunt aliquid petere, quod petunt: nam non expresse, sed per circumlocutionem illud innuunt: Ionathas autem intendebat per se exire in agrum, & in comitatus: quia oportebat sic fieri ad salutē David: non tamen illud penitus expressit, sed dixit, quod si cognosceret malitiam patris sui, renunciaret illam David: & quia ista verba erant ambigua, scilicet an Ionathas per se renunciaret, vel per alium: & renunciare per alium erat periculosum, voluit David, quod Ionathas explicaret quomodo hoc fieret. Nec tamen ausus est David nunc dicere Ionathæ, quod ipse exiret in agrum: sed rursus quæsiuit à Ionatha quis ei hoc renunciaturus esset, ut sic Ionathas cogeretur magis explanare intentionem suam, & David non cogeretur erubescere petendo ab eo, quod ipse solus ad renunciandum iret: nunc autem respondit Ionathas, quod ipse descenderet in agrum, ubi lateret David, & per sagittas daret sibi signum sententiæ Saulis, ut patet infra: dixit autem hic David, quod quis annuntiaret ei, siquid durum Saul loqueretur de ipso: non tamen volebat David solum annunciarī sibi, si aliquod durum de eo sententiasset Saul, sed etiam si aliquod bonum. Dixit tamen de duro, quia quamquam bonum non renunciaretur ei, non erat per se periculum: malum autem, quod de eo sententiasset Saul, si non annuntiaretur ei, esset illi causa mortis. De duro ergo solum dixit. *Et ait Ionathas ad David.* Hic voluit Ionathas totaliter explicare David quomodo renunciaret ei sententiam Saulis. *Veni, & egrediamur in agrum.* Cum ista loquerentur Ionathas, & David, erant in vrbe Gabaa, ubi erat semper habitatio Saulis: ad loquendum autem de modo liberationis

David: voluit Ionathas, quod essent in agro, ut ibi liberius loquerentur.

Quare Ionathas voluit cum David egredi in agrum.

Q V A E S T. XIX.

D Q V A E T aliquis, quare Ionathas voluit, quod egredierentur in agrum ipse, & David ad loquendum de modo occultationis, & renunciationis. Respondet Nicolaus, quod hoc factum est, ut Ionathas ostenderet David locum, in quo lateret, ut cum ipse Ionathas iret ad reuelandum sententiam patris, sciret latibulum. Sed hoc non stat, quia si ad hoc solum moueretur Ionathas, sufficienter agere potuisset stando in vrbe: nam tam Ionathas, quam David cognouerant terram confinem Gabaa, & ubi essent latibula, ideo potuisset dicere Ionathas David: Latebis in tali, vel tali loco: etiam si non monstraret sibi præsentialiter. Item adhuc patet hoc magis, quia quanquam exiuerint in agrum David, & Ionathas, tamen non acceperunt ad locum, in quo latere debebat David: nam Ionathas ei illum ad oculum demonstrauit. Quod patet infra. scilicet. Descendens festinus in locum, ubi celandus sis, & sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: si autem ad oculum demonstrasset Ionathas David locum, in quo latere debebat, non dixisset ei: Sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel: sed iuxta istum lapidem, vel illum sedebis: ergo non demonstrauit sibi ad oculum, nec nunc acceperunt ad locum illum: quia lapis Ezel distabat aliquantulum ab vrbe: Ionathas autem, & David solum exiuerunt extra muros. Quod patet, quia cum essent ambo in agro, dixit Ionathas David: Descendes festinus, & venies in locum, ubi celandus sis: ergo ultra locum, in quo nunc erant: erat aliquantulum distans lapis Ezel, ubi latere debebat David. Egressi tamen sunt in agrum Ionathas, & David, quia volebat Ionathas loqui cum David aliqua verba, quæ nolebat audiri ab aliquo in vrbe: erant enim sibi omnes ministri regis suspecti: & hoc tam propter David, quam propter seipsum. Propter David quidem, quia cum Saul desideraret occidere David, & omnes ministri sui hoc scirent, volebant ei complacere, ideo quodcumque audirent tractari inter David, & Ionatham, reuelarent Sauli, & quia hinc agebatur de latibulo David, si serui Saulis cognouissent, reuellerent ei, & mitteret illuc antequam Ionathas descenderet ad eum, & incautum raperent David. Hoc autem erat maximum discrimen: noluit ergo, quod ab aliquo sciretur, ideo exierunt in agrum, ubi nullus eos loquentes audiret. Secundum erant suspecti Ionathæ omnes serui Saulis propter seipsum. Ipse enim diligebat nimis David, & Saul eum valde habebat exosum: ideo si ministri Saulis viderent, quid tractaret Ionathas cum David, & nunciarent Sauli, haberet etiam exosum Ionatham: sic enim accidit, quia postea cognouit Saul magnam amicitiam Ionathæ, & David: & dixit ad Ionatham nimis iratus: Fili mulieris virum ultro rapientis, nunquid ignoro, quia diligis? filium Isai in confusionem tuam ut patet infra, & quia postea respondit Ionathas pro David, conatus est Saul eum lancea percutere. Hoc autem volebat cauere Ionathas, quia durum erat sibi incidere in odium patris. Voluit ergo caute agere, ne quis de ministris Saulis cognosceret quid inter se loquerentur David, & Ionathas: præcipue, quia Ionathas volebat inire fœdus cum David, & iniuit, ut patet infra, in quo innuebatur, quod Ionathas cum David coniurabat contra omnem hominem propter fœdus: & si hoc Saul cognosceret, nimis irascetur. Vnde valde conquestus est, quando istud cognouit, ut patet infra 22. capit. scilicet. Non est, qui mihi renunciet, & omnes coniurastis aduersus me, maxime cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai: expediens ergo fuit egredi in agrum ad loquendum. Cumque exissent ambo in agrum, scilicet, extra mania vrbis, non longe ab vrbe: nam magis distabat locus latibuli David, ut patet infra, in litera, & ex supradictis. Sciendum autem, quod ex quo nunc David egressus est cum Ionatha de vrbe, nunquam postea rediit in domum suam, nec ad uxorem suam, sed semper fuit profugus, quia Saul semper eum persecutus fuit, & quia egressus est David simpliciter in agrum cum Ionatha: neutro ferente arma, quæ secum ferret, nec etiam gladium, ideo quando venit ad Achimelech sacerdotem profugus, petiuit

A ab eo gladium, quia nullum ferebat, & accepit gladium Goliath, ut patet sequenti cap. *Ait Ionathas ad Dauid.* Hic incipit Ionathas tollere dubium, quod Dauid videbatur habere scilicet, an Ionathas vellet ei indicare sententiam patris sui, & ut crederet incipit iurare ei, ut sequitur. *Domine Deus Israel: si inuestigauero sententiam patris mei crastino, vel perendie.* Ista est imprecatio scilicet, si inuenero sententiam patris mei, & non indicauero eam Dauid, rogo Deum Israel, ut alia, & alia mala mihi faciat. Dixit autem: si inuestigauero, id est, si inuenero: nam Ionathas nihil inuestigabat, sed spectabat, quando pater suus loqueretur, & per hoc cognosceret sententiam eius. Etiam patet, quia dixit, crastino, vel perendie: nam si aliquid Ionathas inuestigaret, non diceret crastino, vel perendie: quia ipse immediate inciperet inuestigare quouisque reperiret sententiam patris. Dixit tamen crastino, vel perendie: ergo refertur ad intentionem, & non ad inuestigationem. Item dicitur crastino, vel perendie: quia nesciebat Ionathas an crastino, id est, in die Kalendarium, qui erat dies sequens, vel perendie, id est, in alia die sequenti post Kalendas, posset reperire sententiam patris, quia hoc dependebat ex inquisitione, quam faceret Saul de Dauid: & si non inquireret in die Kalendarium, non poterat scire Ionathas sententiam usque perendie: & sic accidit, quia Saul non quæsiuit pro Dauid in die Kalendarium, sed in sequenti, ut patet infra in litera. Dicitur autem perendie dies sequens post cras, & est aduerbium temporis, significans tempus futurum. Et dicitur perendie compositum ex per, & vnus, & dies, id est, per vnā diem: & inde dicitur perendino, id est, moror per vnā diem. Vel dicitur, perendie, quasi perempta vna die, id est, finita, & sic accipitur hic, scilicet, quod ille dies, qui est post cras finitum, vocatur perendie, quia iam peremptum est cras, id est, finitum. *Et aliquid boni fuerit super Dauid,* id est, si pater meus habet bonam intentionem erga Dauid. In hoc apparet, quod non solum debebat Ionathas reuelare Dauid sententiam patris sui de eo, si esset in malum, sed etiam si esset in bonum. Supra tamen dicebatur solum de malo, quia illud erat magis necessarium reuelari. *Et non statim misero ad te. scilicet, ad denunciandum tibi: Et notum tibi fecero.* id est, quid pater meus intendat. *Hæc faciat Dominus Ionathæ,* & hæc augeat, id est, Deus faciat mihi talia, & talia mala, & insuper alia addat. Iste modus iurandi erat apud Hebræos. Sic patet, supra, c. 3. cum dixit Heli ad Samuelem. *Hæc faciat tibi Deus,* & hæc addat, si absconderis à me sermonem. Sic etiam Dauid iurauit infra, capit. 25. *Hæc faciat Dominus inimicis Dauid,* & hæc addat, si reliquero, &c.

Quomodo dixit Ionathas mittere ad Dauid, cum infra dicat se descensurum ad eum.

QVÆST. XX.

C QVÆRET aliquis, quomodo Ionathas dixit hic, quod si aliquid boni esset super Dauid, quod illico committeret ad eum ad locum, ubi lateret: cum infra dicatur, quod Ionathas descensurus erat in agrum ad Dauid. Aliquis respondebit, quod Ionathas inuestigaturus erat sententiam Saulis, siue in bonum, siue in malum: & si aliquid boni inuenisset, missurus erat ad vocandum Dauid per nuncios. Si autem aliquid mali esset, ipse per se descenderet ad eum. Ratio differentie est, quia si aliquid bonum sententiaisset Saul, non erat periculum, siue Ionathas iret ad nunciandum hoc Dauid, siue quicumque alius. Si autem sententia esset in malum, erat periculum, si aliquid præter Ionatham, descenderet, quia ille posset indicare Dauid ipsi Sauli, & per illud periclitaretur. Item ipse solus descensurus erat. Ista differentia aliquantulum colligitur ex litera, quia hic dicitur: si aliquid boni fuerit super Dauid, & non statim misero ad te, & infra dicitur: si perseuerauerit patris mei malitia aduersum te, reuelabo aurem tuam, & dimittam te, scilicet, ipse Ionathas per seipsum. Sed dicendum, quod ista responsio non stat, quia infra dicitur, quod Ionathas descensurus erat ad locum, apud quem lateret Dauid: & si diceret puero: sagittæ ultra te sunt, erat signum, quod sententia erat mala. Si autem diceret: sagittæ intra te sunt: erat sententia bona: ergo siue in bono, siue in malo Ionathas erat descensurus: & sic dicendum est, quod ipsa promissio illuc de-

scendere ad omnem euentum. Cum autem dicitur hic: & non statim misero ad te: intelligendum est, quod hoc dixit Ionathas à principio, cum descenderunt in agrum, & nondum plene erat determinatus modus renunciationis. Postea autem pepigit Ionathas fœdus cum Dauid, & concordatum est de modo: promissit Ionathas, quod ipse descenderet ad renunciandum Dauid quicquid eueniret bonum, vel malum. *Si autem perseuerauerit patris mei malitia aduersum te.* dixit hoc Ionathas, quia Saul iam ab aliquot diebus exosum habebat Dauid, & dicebatur contra eum habere malitiam. Si autem nunc haberet eam, illa esset perseuerans. Non est autem intelligendum, quod si malitia Saulis perseuerauerit contra Dauid, quod ob hoc Ionathas faceret ea, quæ sequuntur hic: nam dicitur: Reuelabo aurem tuam, & dimittam te, ut vadas in pace: non tamen dicturus erat Dauid, quod recederet, quanquam malitia Saulis perseueraret, si non venisset ad cōplementum. Sic patet supra, scilicet. Nec fieri potest, ut si certè cognouero completam esse patris mei malitiam contra te, non annunciem tibi: sic autem intelligitur hic, scilicet, non solum de malitia perseuerante, sed etiam de completa. *Reuelabo aurem tuam,* id est, declarabo tibi. Reuelare aurem est facere, quod aliquid audiat auris, quæ non audiebat: & sic est, cum quis aliquid nouiter alteri annunciat: & simile habetur supra, cap. 9. cum dicitur: Dominus autem reuelaret auriculam Samuelis ante vnā diem antequam veniret Saul, id est, denunciauerat ei. Et sic intelligitur hic. *Et dimittam te, ut vadas in pace,* id est, dabo tibi licentiam recedendi totaliter. Hoc dicebat Ionathas, quia si Saul diffiniret occidere Dauid, non poterat conuenienter manere Dauid in curia eius, sed Ionathas dimitteret eum, id est, diceret ei, quod recederet. *Et sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo,* scilicet, si oportuerit te recedere, oro, ut Deus tecum sit, in omnibus adiuuando te, sicut adiunxit patrem meum. Intelligebat enim Ionathas, quod Deus vellet exaltare Dauid ad regnum: ideo dicebat, quod Deus esset cum eo, sicut fuit cum patre suo, id est, sicut adiunxit patrem suum, ita, quod ipse prius existens in statu valde paruo, postea sublimaretur ad regalem honorem: ita fieret in Dauid, quod quanquam esset in paruo statu, Deus eum sublimaret ad regnum. Dicebat etiam hoc, quia si Dauid esset præsens Ionathæ, quanquam aliquid aduersum accideret ei, Ionathas semper illi succurreret: si autem absens esset, non posset ei in aliquo proficere, ideo commendabat eum soli Deo, ut dirigeret viam illius. *Et si vixero, facias mihi misericordiam Domini,* id est, si finitis negocijs tuis, id est, persecutionibus, veneris ad statum magnum, miserearis mihi: hoc autem dixit Ionathas, quia putabat, quod Dauid erat futurus magnus vir.

Quare Ionathas dixit Dauid, quod misereretur eius.

QVÆST. XXI.

F QVÆRET aliquis, quare Ionathas dixit, quod misereretur eius Dauid, si viueret: nam misereri pertinet ad illum, qui est in potestate respectu illius, qui deuenit ad miseriam: Ionathas autem erat primogenitus Saulis, ad quem de iure regnum veniebat post patrem: Saul quoque dixit illum post se regnaturum, ut patet infra, scilicet. Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabiliaris tu, nec regnum tuum: ergo intelligebat eum regnaturum esse: nullus autem maior status est, quam regalis, ideo cum Ionathas futurus esset rex, non erat opus, quod misereretur ei Dauid, sed potius Ionathas misereri deberet Dauid: Respondendum est, quod à principio cum Saul cæperit persequi Dauid, nesciebat, an ille futurus esset rex, vel an victus esset in regem: postea autem cognitum est, quod cum vnixisset Samuel, & quod Deus promississet ei dare regnum Israel, ideo tunc Saul cæpit eum magis timere, & quia Deus faciebat omnes actus Dauid prosperos, quanquam alias difficiles essent, omnes credebant, quod Dauid regnaturus esset post Saulem, & nullus de stirpe Saulis futurus esset rex. Quod autem hoc putaret Saul, apparet infra capit. 24. cum dixit. & nunc quia scio, quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel, iura mihi in domino, ne deleas semen meum post me: sic etiam intelligebat omnis Israel, quia quando

A Abigail apparuit coram eo, vocauit eum regem, & dixit, quod Deus constituturus erat eum in ducem super Israel, vt patet infra cap. 25. Ionathas quoque cognoscebat, quod Dauid futurus esset rex, & non ipse, ideo voluit, quod Dauid miseretur ei, scilicet, non deprimendo statum eius: nam non putabat, quod ipse esset rex: sed volebat, quod poneret eum in aliquo gradu honoris, vt patet infra capit. 23. cum dixit Ionathas ad Dauid, ne timeas: nec enim inueniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israel, & ego ero tibi seruus. Et quia postquam Dauid efficeretur rex, timebat, quod vellet occidere omnes de genere Saulis (propter odium Saulis, ideo voluit, quod promitteret ei Dauid facere misericordiam cum ipso. *Si vero mortuus fuero*, scil. si antequam cadat a regno pater meus, ego mortuus fuero, iam non poteris misereri mihi, sed misereberis filijs meis. *Non auferes misericordiam tuam a domo mea in sempiternum*, id est, semper misereberis domus meae: & hoc in sempiternum, id est, quandiu vixeris, & filij mei vix erint, atque ceteri posterij. Vocatur autem hic domus ipsa posteritas: non solum in filijs, sed etiam in nepotibus, & ceteris: volebat autem Ionathas, quod non solum miseretur Dauid filijs eius, sed etiam nepotibus, & pronepotibus, & omnibus generationibus eius, quae viuerent tempore Dauid.

An Dauid seruauerit misericordiam cum domo Ionathae.

Q V A E S T. XXII.

B Q V A E R E T aliquis, an Dauid obseruauerit istam misericordiam, cum domo Ionathae: nam cum ipso non potuit obseruare, cum mortuus fuerit in bello antequam perueniret Dauid ad statum regalem, mansit tamen progenies Ionathae, cum qua potuit obseruari, scilicet, filius eius Miphiboseph. Et dicendum est, quod seruauerit misericordiam ad domum Ionathae: nam cum esset Dauid rex super Israel, quaesivit, an aliquis superesset de stirpe Ionathae: & inuentus est Miphiboseph, qui claudus erat utroque pede: fecit tamen Dauid eum ad se adduci, vt semper staret in conspectu illius, & comederet in mensa eius, vt patet infra 2. libr. capit. 9. fecit quoque, quod omnis haereditas, quae pertinerat ad Ionatham, traderetur Miphiboseph. Iterum etiam fecit misericordiam magnam cum illo: nam Gabaonitae petierunt, vt darentur sibi posterij Saulis ad occidendum: & concessit Dauid omnes, qui supererant de nepotibus eius: solus autem Miphiboseph filius Ionathae liberatus est a Dauid propter Ionatham, vt patet infra. 2. libr. capit. 21. solum autem visus est agere Dauid dure cum Miphiboseph, quando accusante seruo eius eum, Dauid concessit ei omnem haereditatem, quam dederat Miphiboseph: & postea cognito, quod false eum accusasset, non restituit ei haereditatem, sed fecit, quod seruus, & Dominus diuiderent haereditatem ex aequali: sed an in hoc peccauerit, & egerit contra pactum initum cum Ionatha, infra 2. libr. cap. 19. dicetur, ubi de hoc agitur. *Aut si non fecero*. Ista sunt verba Ionathae dicentis, quod si nunc ipse seruauerit misericordiam apud Dauid, seruet eam Dauid ad eum, & ad domum suam in aeternum. Et si ipse nunc non obseruauerit, Deus eradicet eum de terra, & intelligitur hoc de reuelatione sententiae Saulis descendendo ad eum in agrum ad nunciandum bonum, siue malum. Et non habetur ista litera in Hebraeo, nec est de textu, quanquam in quibusdam Biblijs habeatur, sed quia est ad expositionem textus, aliqui eam forte interposuerunt textui, cum esset prius interlinearis. *Quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid vnumquemque de terra sua*. Ista litera est de textu, & sequitur post illam: Non auferas misericordiam tuam, & cetera. dicebat enim Ionathas, quod auferretur ipse de terra, si non seruaret veritatem ad Dauid, & dixit hoc, quia existimabat, quod Deus daturus erat aliquando magnum principatum Dauid, & perituri erant omnes hostes eius Deo faciente: tunc autem dicit, quod sicut illi perituri sunt, ita ipse pereat, si non seruauerit veritatem, & misericordiam cum Dauid. *Auferat Ionatham de domo sua*, id est, etiam pereat Ionathas de domo sua, sicut omnes alij hostes Dauid perituri sunt, & non accipitur hic, quod pereat Ionathas de domo sua, scilicet, quod ipse moriatur, & non

D maneat in domo sua, quia ista poena solum erat, si Dauid perueniret ad regnum, viuentem Ionatha, cum perituri essent hostes Dauid: Si tamen mortuus fuisset ante sublimationem Dauid, quamquam non obseruasset nunc veritatem ad eum, non esset sibi poena: ideo intelligendum est, quod Ionathas imprecaretur sibi hic poenam, siue moreretur ante eradicationem hostium Dauid, siue non: & est tolli eum de domo sua, id est, fieri, quod non maneat aliquis in domo eius, nec sit aliquis, in quo posset conseruari nomen illius in tota posteritate sua. Ista est enim poena grauissima, scilicet, quando non solum aliquis moritur, sed etiam tota posteritas sua perit: nec est aliquis, in quo maneat nomen illius, vel memoria. Cum enim aliquis moritur, & manent filij, in quibus conseruatur nomen stirpis eius, non dicitur ille mortuus. Sic patet Ecclesia. cap. 30. scilicet. Mortuus est pater eius, & non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Cum autem non manet aliquis de stirpe illius, in quo sit memoria eius, nec succedat ei, dicitur penitus mortuus: & istud est propriè auferri nomen alicuius de domo sua, id est, quod non maneat ipse, nec aliquis de stirpe sua loco eius. Sic accipitur Num. capit. 27. cum dixerunt filiae Salphaad: Pater noster mortuus est in deserto, & hic non habet filios mates: cur tollitur nomen illius de familia sua, & hoc dicebant, quia nullus accipiebat possessionem loco eius. Si autem alicui daretur possessio ei debita, dicebant iam non auferri nomen eius de familia sua, ita dicebat hic Ionathas, scilicet, quod auferretur de domo sua, id est, quod non maneret ipse, nec aliquis de posteris suis succedens sibi, in quo seruaretur nomen eius. *Et requirat Dominus de manu inimicorum Dauid*. Ista sunt verba

E Ionathae orantis, quia Deus puniat omnes hostes Dauid requirens malum, quod fecerunt: & in hoc imprecatur contra se, quia si ipse non seruaret nunc misericordiam cum Dauid, esset hostis illius: ideo orabat, quod Deus requireret omne malum de manibus hostium Dauid, & consequenter de manu eius, cum ipse in hoc efficeretur hostis Dauid. Ista litera non habetur in Hebraeo, nec est de textu, vt supra dictum fuit de illa: Aut si non fecero, sed a quibusdam ad expositionem addita est. *Pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid*, id est, non solum Ionathas locutus est in agro Dauid de liberatione sua, sed etiam pepigit ibi fœdus cum eo, vt seruaret semper misericordiam ad domum Ionathae: & Ionathas quoque ad Dauid, & ad posteros suos, si superuineret: & non dicitur hic, quod pepigit fœdus cum Dauid, sed cum domo Dauid: quia non solum Ionathas promittebat seruare veritatem, & misericordiam ad Dauid in persona sua, sed etiam ad omnes, qui pertinerent ad familiam eius, vt si superuineret Ionathas uiuentibus filijs, & nepotibus, Dauid seruaturus erat ad eos misericordiam. Hoc factum est, quia etiam Ionathas petiuit, vt non solum Dauid obseruaret misericordiam cum eo, sed etiam cum filijs suis, vt patet supra. scil. Si vixero, facies mihi misericordiam: si vero mortuus fuero, non auferes misericordiam a domo mea.

Quare Ionathas nunc iniit fœdus cum Dauid, cum iam prius inierat.

Q V A E S T. XXIII.

F Q V A E R E T aliquis, quare Ionathas nunc inierit fœdus cum Dauid: quia iam inierat. vt patet supra, cap. 18. sufficiebat autem semel iniri, quia illo semel fiebat obligatio ad omne tempus, & ad omnem casum: cum in fœdere iniendo ponantur clausulae generales, quae includunt omnem euentum: & non potest aliquid emergere, vel incidere de nouo, propter quod necesse sit fœdus iniri iterato: nisi forte fuerit initum super aliqua re particulari. Fœdus autem, quod iniuit prius Ionathas cum Dauid, erat generale, ideo non oportebat illud replicari. Sed adhuc aliquis dicet, quod illud fuerit speciale, scilicet, solum super aliqua clausula: nunc autem Ionathas voluit, quod fieret generale, scilicet, quod nunquam auferret misericordiam ab eo, nec a domo sua. De fœdere autem prius inito non potest patere, an fuerit generale, vel speciale, cum litera nihil dicat: ideo habebunt isti locum proteruendi. Sed adhuc dicendum, quod

A quod non stat: nam hic fecit Ionathas fœdus generale cum David, quod extendebatur ad omnem tempus, & ad omnes clausulas: & tamen hoc non obstante, iterum fœdus cum eo iniit postea, ut patet infra capit. 23. cum dicitur, quod Ionathas abiit ad David in syluam, & percussit uterque fœdus coram Domino: illud autem fœdus non fuit positum quasi istud, quia hic positum est speciale, vel in aliquo diminutum, cum esset nimis generale, sed fuit iteratum ex alia causa. Ita ergo, quanquam illud fœdus, quod à principio fuit inter Ionatham & David, supra cap. 18. fuerit generale, iteraretur istud hic. Dicendum igitur, quod Ionathas sæpè iniit fœdus cum David: res enim legitur iniuisse. Primo in die illa, qua percussit Philisthæum, supra cap. 18. Secundò, pridie Calendarum, quando agebatur, an David recederet à Saule, vel maneret cum eo: & de hoc habetur hic. Iterum autem inierunt fœdus, scilicet cum David iam esset profugus à facie Saulis, de quo infra cap. 23. Fuit autem ista iteratio fœderis non ex necessitate, quasi vnum fœdus non sufficeret: nam ita obligabatur David Ionathæ per vnicum fœdus, sicut per mille, velut si quis in aliqua causa iuraret de veritate dicenda, non magis obligaretur, si millesies iuraret, quam si semel. Faciebat tamen hoc Ionathas propter duo, scilicet ex amore, & ex quodam timore: amor tamen præcipuus erat. Duo namque fœdera inita cum David ex amore fuerunt, & potissimè primum: nam tunc nihil mali suspicabatur sibi futurum, vel semini suo Ionathas, nec putabat exaltandum David ad statum regium. Ex nimio tamen amore dignatus est inire cum eo fœdus. Sic patet supra cap. 18. scilicet. Factum est, cum compleisset loqui David ad Saul, anima Ionathæ colligata est animæ David, & dilexit cum Ionathas, quasi animam suam. Et postea sequitur, quod inierunt fœdus Ionathas & David: diligebat enim eum, quasi animam suam: Istud autem secundum fœdus fuit initum aliquo ex timore; scilicet quia Ionathas iam cognouerat David exaltandum ad regium principatum, & nullum regnaturum de stirpe Saulis, iam timens, ne David propter odium Saulis deleteret omnes de stirpe eius, & consequenter omnes de stirpe Ionathæ, voluit cum eo inire fœdus, ut patet supra, scilicet. Si vixero, facies mihi misericordiam: si verò mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à Domo mea. Sed adhuc istud secundum fœdus magis fuit ex amore, quam ex timore, ut patet infra, scilicet. Et addidit Ionathas deierare David, eo quod diligeret eum, sicut enim animam suam, ita diligebat illum. Tertium autem fœdus magis iniit Ionathas ex quodam timore, & cautela futurorum, quam ex amore, quod apparet, quia post illud secundum fœdus initum, semper faciebat Ionathas David memorem, ut seruaret illud: sic patet infra, cum Ionathas daret David signum recedendi vel manendi, & subiunxit. De verbo autem, quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te usque in sempiternum. Et iterum infra in littera, cum Ionathas diceret David, quod recederet, ait. Vade in pace, quæcunque iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen meum, & semen tuum usque in sempiternum, q. d. ista semper maneant firma. Toties tamen repetere idem timens est, vel non confidentis verbis alterius. Putabat autem Ionathas aliquid proficere sibi ista fœdera multiplicia: quia primum quanquam esset firmum, tamen erat aliquid, propter quod videretur alicui infirmum: sic enim est in omnibus iuramentis, scilicet, quod si aliquid nouum innascatur, de quo ante non est quid cogitatum, vel repugnet alteri iurantium, soluitur iuramentum: velut si duo inuicem iurent de nunquam repugnando in alterutrum, si vnus eorum fidem fregerit, potest alius licite fidem frangere: ita cum à principio fœderis initi inter Ionatham & David, Saul diligeret David, deinde immerito David conatus est eum sæpè occidere Saul, & multas ei moliebatur insidias, idè videbatur ruptum fœdus ad Ionatham, cum esset filius Saulis. Et hoc quidem verum est, si Ionathas fauisset patri suo ad mortem David: nunquam tamen fuit, sed magis repugnauit semper quamdiu potuit: idè non erat fœdus ruptum, quia tamè David posset existimare, quod sicut contra Saulem habebat iustam ultionem: ita etiam haberet contra omnes de semine suo, voluit Ionathas providere huic denuo fœdus iniendo, ne posset dicere David, quod fœdus non tenuerat, eò quod post illud fuerant multa contra eum attentata ex parte Saulis: nam post omnia illa istud

fœdus iniebat, quod exstinguebat actionem vel exceptionem omnem, si qua oriri poterat David ex illis. Iterum autem Ionathas fœdus iniit cum David, scilicet postquam totaliter fuit profugus à Saule, & istud eodem modo fuit ad tollendum omnem exceptionem David. Potebat enim dicere, quod etiam secundum fœdus non tenuerat: nam post illud multa fuerunt attentata: fuit enim initum secundum fœdus, quando nondum constabat, an malitia Saulis completa esset contra David, ut patet hic. Postea autem apparuit malitiam eius esse completam, ut patet infra, in littera: & cepit aperte persequi Saul David per vrbes & montes, sicut persequeretur publicum hostem: quæ nunquam egerat ante secundum fœdus initum: idè cum ista postea attentata fuerint, videbatur ruptum esse secundum fœdus. Voluit ergo fœdus tertium inire Ionathas, de quo infra c. 23. Et post illud non fuit aliquid nouum attentatum, ex parte Saulis: quia non fuit eum aliter persecutus postea, quam prius persecutus fuerat, idè putauit sufficere illud fœdus: alia etiam causa fuit, quare Ionathas multoties fœdus iniit cum David, quia postquam putaret primum sufficere de iure, credidit tamen, quod plus time-ret David irrumperè fœdus, si sæpè initum fuisset, quam si solum semel. Sic enim fieri solet in iudicijs, vel in contractibus, quamquam aliquis fecerit iuramentum de seruando veritatem, vel fidelitatem alicui: tamen cum veniunt speciales causæ, vel plures articuli, sæpè petitur iuramentum iterari, ut sic magis timeatur deieratio, & veritas obseruetur.

Licet non pateat, an seruauerit ceremonias fœderis Ionathas & David: tamen credendum est, quod sic.

Q V A E S T. XXIV.

Q V A E R E T U R vterius, An seruauerint hic Ionathas & David ceremonias fœderis: sunt autem in fœdere iniendo ceremoniæ, quod aliquod animal diuidatur per medium, & inientes fœdus trāseant per medium diuisionum, ut patet Genes. cap. 15. & Ierem. 34. Respondendum est quod non patet, an hoc fecerit Ionathas & David. Dicendum tamen, quod satis verisimile est, quod hoc egerint. Et hoc, quia ille, qui timet se fraudari in aliquo contractu, vel non seruari sibi veritatem, diligenter attendit ad omnes ceremonias, ut contra ctus efficiatur validus. Ionathas autem faciebat istud secundum fœdus aliquo ex timore, ut dictum est: & quia ceremonia, quæ in fœdere maximā firmitudinem præstare videbatur, erat, quod d transirent inter diuisiones inientes fœdus, idè non est verisimile, quod Ionathas illam omiserit, quia aliàs putaret posse sibi obijci fœdus non fuisse validum, quia non fuerunt obseruatæ ceremoniæ eius: immò ista videtur causa præcipua, propter quam voluerit egredi Ionathas in agrum ad loquendum cum David, scilicet ut ibi possent facere ceremonias fœderis occidendo quodcunque animal transeundo inter diuisiones: nam licet verba occultè dici possent in vrbe: ista tamen ceremonia vix poterat fieri, quin ab aliquo sciretur, idè egressi sunt in agrum, ubi nemo conscius esset. Et requisit Dominus de manu inimicorum David. Istud non pertinet ad historiam, sed scriptor libri illud introduxit ad significandum id, quod postea factum est: nam Ionathas imprecatus fuerat, quod requireret Dominus de manu inimicorum David, scilicet quod omnia mala, quæ fecerunt David, Deus requisit ab eis, puniendo eos pro illis: quia intelligitur hoc de Saule & adiutoribus suis: nam Saul in bello mortuus est cum tribus filijs suis, & hoc Deus faciebat in vindictam scelus Saulis, ut patet infra capit. 28. posteritas quoque eius propter ipsum punita est: nam septem nepotes eius, petentibus Gabaonitis, occisi sunt, solo Miphiboseth manente propter Ionatham, ut patet infra 2. lib. cap. 21. Hebraei autem aliter exponunt istam litteram, referentes hoc ad David: & est sensus, quod requisit Dominus de manu hostium David, id est, de manu David, scilicet quod ipse istud fœdus cum Ionatha initum violauit, & Deus puniuit eum propter hoc. Adducunt autem ad hoc, quod, quando Siba seruus Miphiboseth accusauit dominum, & tradita est ei vni-

A ueritatem possessio Miphiboseh, postea autem, cum patuisset
fraus, & debuisset David restituere Miphiboseh possessiones
integraliter, dixit ei: Tu, & Siba diuidite possessiones, in-
fra 2. lib. cap. 19. Vnde dicit Ra. Sa. quod quando dixit David:
Tu, & Siba diuidite possessiones, venit quædam vox à Deo,
dicens: Roboam & Ieroboam diuident regnum, eò quod
David frigerit istud pactum, quod erat inter eum & Iona-
tham, & posteros eorum. Et cum dicitur hic, quod dictum
fuit, requisit Dominus de manu inimicorum David, & nò
de manu David, fuit hoc ad reuerentiam David, sicut mater
maledicens filio suo ex ira, subdit immediate: huic lapidi di-
co, vel huic parieti, & similia: sic etiam Iob cap. 2. dicitur: Be-
nedic Domino, & morere, id est, maledic. Et non ponitur
ibi, maledic, propter reuerentiam Dei. Sic etiam David locu-
tus est, infra capit. 25. cum ait: Hoc faciat Dominus inimicis
David, id est, hoc faciat David, quia manifestum, quòd ibi nò
iurabat de hostibus suis, sed de se. Aliter autem dicunt, quod
potest intelligi, scilicet, requisit Dominus de manu inimi-
corum David, id est, requisit violationem istius fœderis de
David, & hoc per manus inimicorum eius, & hoc, quia Iero-
boam, & alij insurrexerunt contra Salomonem, & postea
contra filium eius Roboam ad diuidendum regnum. Et isti
fuerunt inimici David, id est, posteritatis eius. Sed iste sensus
Hebræorum non stat. Primò, quia ipsi innuunt, quod David
peccauerit faciendo, quod Miphiboseh & Syba diuiderent
inter se possessiones, & quòd in hoc violauerit fœdus: nam
non apparet, an peccauerit David in hoc, præsertim cum in-
fra 3. lib. cap. 15. dicatur, quod David non declinauit ab om-
nibus, quæ præcepit ei Dominus cunctis diebus vitæ suæ, ex-
cepto sermone Vriæ Hethei. Sed istud non fuit pertinens ad
id, quod factum est contra Vriam. Ergo non peccauit in hoc
David, quanquam, an hoc verum sit, infra 2. lib. capit. 19. de-
clarabitur. Item dicunt, quod propter peccatum violationis
pacti huius Deus fecit, quòd regnum stirpis David diuideretur.
Sed hoc nimis falsum est. Nam istud factum est propter
peccatum Salomonis, immo si non fuisset propter David,
Deus non reliquisset aliquid de Regno in stirpe Salomonis:
sed totum transisset ad Ieroboam. Sic patet infra 3. lib. cap. 11.
Hac dicit Dominus. Ecce ego scindam regnum de manu Sa-
lomonis, & dabo tibi decem Tribus, porro vna Tribus re-
manebit ei propter David seruum meum, eò quod dereli-
querit me, & adorauerit Deum Sidoniorum. Et sæpè hoc re-
petitur eodem cap. & eodem lib. cap. 15. ergo non fuit requi-
situm aliquid de manu David propter violationem istius fœ-
deris. Cum autem dicit Ra. Sa. quod audita est vox de Cælo,
& c. ut dictum est. Respondendum est, quod hoc est nimis fi-
ctitium: sicut multa alia consuevit fingere Ra. Sa. in quibus
minoris auctoritatis est, quàm rude vulgus in fabulis, præci-
pue cum hic præsupponat contra sacram Scripturam, ut pro-
batum est. Cum autem dicunt, quod dicitur de manu inimi-
corum David, id est, de manu David, errant: quia præsuppo-
nunt falsum, sc. quod requisitum fuerit istud fœdus de manu
David. Item errant, quia exempla sua non applicantur ad ex-
positionem istam: nam cum dicitur de matre maledicente filio,
huic lapidi dico, vel huic parieti, non est simile: quia illa mu-
tat ibi verba, eo quòd vellet, quod id, quod filio dixit, non
eueniret ei: si autem optaret, quod ei eueniret, non mutaret
verbum. Scriptura tamen secundum sensum istorum dixit,
quod requisitum fuerit malum istud de manu David: ergo
non est simile, q̃ mutata fuerint hic verba. Item cum dicunt
de eo, q̃ habetur Iob. capit. 2. f. Benedic Domino, & more-
re, non est simile: quia ibi potest accipi propriè benedictio pro
benedictione: & tamen aliquando benedictio ex modo lo-
quentis, vel ex intentione eius est, tanquam maledictio, &
peccatur in illa. Hoc modo locutus est Iob de filiis suis, di-
cens: Ne fortè peccauerint filij mei, & benedixerint Deum in
cordib. suis Iob. cap. 1. Hic autem nihil tale est. Item cum di-
citur de iuramento David infra cap. 25. dicendum quod non
est simile: quia quando aliquis imprecari sibi malum: quia se-
ipsum diligit, non vult per nomen suum imprecari sibi malum:
quia seipsum diligit, sed exprimit nomen hostis, quasi timēs,
q̃ si per nomen suum imprecetur, eueniet ei id, quod impre-
catur. Cum tamen aliquis de alio loquitur imprecando ma-
lum vel referendo, non mutat personam, sed scriptura hic lo-
quebatur de David, & non ipse de seipso, ergo non est simile,

quod mutaretur nomen, & ponerentur hostes sui pro eo.
Non ergo potest stare sensus Hebræorum, quia præter om-
nia ista nimis alienus est à modo loquendi. Sed standum est
in primo sensu. Et addidit Ionathas deierare David, id est, præter
iuramenta, quæ supra præstiterat Ionathas, David hic præsti-
tit aliud, intelligitur istud de fœdere inito: quia in quolibet
fœdere præstatur iuramentum. Ionathas autem iam primum
fœdus inierat cum David, supra cap. 18. in quo iuramentum
intercidit. Nunc quoque secundum fœdus iniuit, in quo
identidem iuramentum fuit, ideo additum est hoc iuramen-
tum ad præcedens. Aliqui enim intelligunt, quod Ionathas
deierauit David, id est, coëgit eum sibi iurare, vel induxit ad
iurandum. Sed non est iste sensus: Non enim concordat lite-
ra sequens, scil. eo quòd diligeret eum, sicut animam suam.
Nam non cogit aliquis alium iurare sibi, quia diligit eum,
sed magis quia eum timet, scil. quod non obseruabit sibi ve-
ritatem. Sed est sensus, quod Ionathas deierauit David, id est,
iurauit ei seruare misericordiam & veritatem, & non accipi-
tur hic deierare pro periurio, sicut communiter accipitur: sed
deierare pro sclo iuramento, vel deierare, id est, valde iura-
re, quia ex magna affectione iurabat Ionathas. Et quod diligeret
eum, id est, non addidit iurare illi, nisi quia diligebat. Est
sensus, quod David orauerat Ionatham, ut obseruaret mise-
ricordiam ad eum. Ionathas autem non cogeatur ab aliquo
iurare super hoc, nec etiam David hoc petierat, quia tamen
Ionathas diligebat valde David, ut certificaret eum, fecit al-
iud iuramentum ei supra id, quod primo fecerat, sc. in priori
fœdere. Sicut enim animam suam, ita diligebat illum. Hic declara-
tur dictum præcedens, scil. quòd Ionathas diligeret David, &
non solum diligebat, scil. leuiter, vel remisè: sed intensissimè,
scil. sicut animam suam, id est, sicut vitam suam, nihil autem pote-
rat magis diligere, quàm vitam suam. De hac dilectione Ionathæ
ad David, quomodo tanta esset, & cur, magis declaratum est
supra cap. 18. in principio. Dixitq̃ ad illum Ionathas. Hic concor-
dat de modo, quo Ionathas renunciaturus erat David sen-
tentiam patris sui, & non quærente aliquid David, Ionathas
à seipso dixit, quid agere intenderet, ut sequitur. Cras Kalenda
sunt, id est, prima dies mensis, quæ erat apud Hebræos in no-
ua lunatione, sicut apud Arabes, & vocatur magis Neome-
nia, sicut supra dictum est. Et requireris, id est, inquireret pater
meus de te. Dicebat hoc Ionathas, quia Saul quæreret in me-
sa pro David, cur non veniret. Requiritur enim sessio tua, vsque
perendie. Istud ponitur ad declarationem, quomodo scil. re-
quirendus esset David, & innuitur, quod non requireretur
directè, sed requireretur propter sessionem: nam Saul vide-
ret Cathedram David vacuum ad mensam, ideo quæreret v-
bi esset. Dicitur autem vsque perendie, id est, vsque ad diem
sequentem post cras, quia non solum in die Kalendarum, sed
etiam in die sequenti quæreretur. Potest hoc intelligi disjunc-
tiuè vel copulatiuè, scil. requiretur sessio tua cras, vel requi-
retur perendie. Putabat enim Ionathas, quòd fortè Saul in
die Kalendarum non respiceret, quia tunc nouiter incipie-
bat deficere David de mensa regis. In die tamen secundo re-
spiceret, & sic factum est, quia in die Kalendarum nihil quæ-
siuit Saul de David: in sequenti autem quæsiuit, ut patet in-
fra in litera. Potest etiam intelligi copulatiuè, scil. requireris
cras, & requireris perendie, quia cum nulla die illarum ven-
turus esset David ad mensam, quia in agro abscondendus e-
rat, requireretur eum Saul in qualibet earum. Sed tunc dicitur,
quare magis Saul requisitus erat David, vsque perendie,
quàm vsque ad alios dies sequentes. Aliquis respondebit,
quod hoc fieret, quia in illis duobus diebus vêturus erat Da-
uid ad mensam regis, & in sequentibus non, quia illi duo dies
erant festiui, ideo in eis solum requireretur. Sed dicendum
est non multum stare, quia si in duobus diebus David non
veniret ad mensam regis, quanquam in sequentibus diebus
non esset ex more venturus, si tamen in primis duobus nesci-
uisset ubi erat, non desineret quærere pro eo in diebus se-
quentibus, quousq̃ sciret ubi esset, putans, quod per absen-
tiam suam aliquas fraudes moliebatur Sauli. Sed magis dicē-
dum est, quod Saul requisitus erat David, quousque inue-
niret sententiam de eo, sed vsque perendie poterat inuenire
eam: quia tunc Ionathas responderet pro David, ideo solum
vsque perendie inquirendus erat. Descendens ergo festinus. Finito
consilio Ionathæ & David, dixit Ionathas, quòd iret David

Quare
Saul
magis
in illis
duobus
diebus
quæsi-
turus
erat de
David
quàm in
alijs.

A ad locum, ubi lateret, ex quo apparet, quod non exierunt in agrum Ionathas & Dauid ad hoc, quod Ionathas indicaret ei, ubi latere deberet, quia tunc non diceretur. Descendes festinus, scilicet, ut non videretur ab aliquo, qui posset postea respondere Sauli, quod vidisset Dauid in tali, vel tali loco. Et venies in locum, ubi celandus sis, id est, venies ad lapidem Ezel, de quo sibi dixerat Ionathas, quod lateret ibi. In die, quo operari licet, id est, latebis ibi in die profesto, qui non est vacatius, sed licet operari. Iste autem erat dies post Kalendas, in quo iam licebat operari. Ex hoc autem apparet, quod dies Kalendarum erat vacatius, alioquin non diceretur hoc: frustra enim esset, cum nullus dies de illis esset vacatius. Sciendum, quod Nicolaus vult, quod essent duo dies vacatui, scilicet, dies Kalendarum, & sequens. Hoc autem innuit, quia Ionathas dicebat Dauid esse celandum die, quo operari licet: sed iste erat dies tertius, quia in eo iturus erat ad ipsum Ionathas ad locum latibuli, ergo duo dies precedentes vacatui erant. Sed dicendum est, quod solum erat dies Kalendarum, vacaturus ex consuetudine Iudaeorum, quia in eo fiebant specialia sacrificia: sequens autem dies nihil pertinebat ad sacrificia, nec unquam observari iussum est, ergo non observabatur, nisi dies Kalendarum. Poterat tamen accidere, quod dies sequens post Kalendas esset vacatius, si Kalendae essent sexta feria: & sequens dies esset sabbatum, alioquin solae Kalendae erant vacatuae. Quod autem nunc sic accidisset, non erat inconueniens, non tamen patet ex mortuo Nicolai, quia licet esset, si solum latuisset Dauid in tertia die, quo ad eum venit Ionathas: si autem latuit omnibus tribus diebus, non apparebit, an dies sequens post Kalendas fuerit vacatius, vel non.

Quare dixit Ionathas, quod Dauid celandus erat in die, in qua operari licet.

Q V A E S T. XXV.

C V A E R E T aliquis, quare dixit Ionathas, quod Dauid erat celandus in die, qua operari licet, quia etiam ante illum diem celandus erat. Aliquis forte respondebit ex praesupposito Nicolai, quod in die Kalendarum & sequenti non latuit Dauid: sed iuit in Bethlehem ad solennitatem. Deinde tertia die stetit in agro in loco latibuli, & illa die ad eum venit Ionathas. Sed hoc non stat, quia Dauid immediate, ut recessit a Ionatha, iuit ad locum latibuli, & stetit ibi ante Kalendas, ut patet supra in litera, scilicet, descendes festinus in locum, ubi celandus sis: & hoc dicebat Ionathas, quando Dauid erat cum eo ante Kalendas, ergo descensus erat immediate ad latibulum, cum dixit: Descendes festinus, alioquin non dixisset sic, sed solum ibi quo volueris, & in die quo operari licet, latebis. Item non stat, quia infra dicitur, absconditus est Dauid in agro, & venerunt Kalendae, ergo prius absconditus fuit Dauid, quam venirent Kalendae: non igitur latuit solum in die tertio, quo operari licebat, sed etiam in diebus precedentibus ex tempore, quo recessit a Ionatha. Dicendum est igitur, quod Dauid non iuit in Bethlehem ad solennitatem, neque descendit in aliquem alium locum, quia sic poterat videri ab aliquo, qui renunciaret Sauli de eo, sed stetit in loco latibuli ex tempore, quo recessit a Ionatha, usquequo ad eum redijt Ionathas die tertio, & vocatur hic dies quo operari licet, dies secundus post Kalendas, quia sola dies Kalendarum observabatur. Dixit tamen Ionathas, quod celandus erat Dauid die qua operari licebat, dato quod in alijs celandus erat. Et hoc propter duo, primo, quia volebat Ionathas, quod esset Dauid occultus, ne quis eum videret: & si forte aliquando recederet a lapide Ezel, vagando per agros, & videret eum quispiam, debebat occultari tempore illo, quo videri poterat: istud autem erat in die quo operari licebat, id est, die non vacatius, quia in precedenti die Kalendarum nemo eum poterat videre, etiam si vagaretur per agrum apud lapidem Ezel: ideo magis debebat latere die, quo operari licebat, quam die Kalendarum: quamquam semper lateret. Patet hoc, quia lapis Ezel erat longe ab vrbe Gabaa, in qua erat Saul & Ionathas. In die autem festo non licebat alicui Iudaeorum progredi extra locum, in quo habitabat ultra mille passus. Sic enim dicitur

D Actuum capit. primo, quod Mons Oliueti est iuxta Ierusalem Sabbathi habens iter, id est tantum distans, quantum licebat Iudaeis ambulare in Sabbatho: est tamen illud spatium unius miliarij, siue mille passuum, ut patet in libro terrae sanctae, & ab eis qui viderunt locum, sic refertur: si ergo lapis Ezel distabat ab vrbe plusquam vno milliaro, nullus Hebraeus die Kalendarum illuc accedebat propter festiuitatem, & sic quamquam Dauid non lateret sollicitè, sed vagaretur per agros iuxta lapidem illum, nullus eum visurus erat, die autem quo operari licebat, transibant homines hinc inde, siue inter agentes, siue ad opera sua, & tunc sollicitè latere debebat Dauid, ne videretur a transeuntibus: & sic expressum est de die quo operari licet. Alia causa fuit, ut Ionathas certissime reperiret Dauid apud lapidem Ezel: nam quamquam iussus erat latere Dauid apud lapidem Ezel, poterat tamen aliquantulum inde digredi, dum tamen caueret, ne ab aliquo videretur, & quia si veniente Ionatha, digressus fuisset Dauid a lapide Ezel, nesciret eum Ionathas inquirere, nec posset renunciare ea quae senserat de patre, ideo Dauid manere debebat apud lapidem diebus illis, quibus venire posset Ionathas: non erat autem venturus Ionathas die Kalendarum, quia etiam si illa die sententiam patris agnouisset, non erat venturus ad nunciandum Dauid, quia non licebat ei illa die propter solennitatem tantum digredi ab vrbe: licebat tamen in diebus non vacatius, scilicet, post Kalendas: ideo in omnibus diebus sequentibus post Kalendas latere debebat Dauid diligenter, quia poterat Ionathas venire sequenti die post Kalendas, ut si cognouisset sententiam patris die Kalendarum, vel veniret tertio die, si non cognosceret sententiam usque ad diem post Kalendas, ideo latere debebat Dauid in die, quo operari licet, scilicet, in die sequenti Kalendas, & in omnibus posterioribus, usquequo veniret Ionathas ad eum. Et sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Erat enim aliquis lapis magnus, vel pirus famosa in terra illa, ideo nomen habebat. Sic enim aliqui lapides famosi habent nomen, ut patet Iudicum cap. vigesimo, ubi dicitur, quod sexcenti viri de Benjamin fugientes ad solitudinem, sederunt iuxta lapidem, cuius vocabulum erat Remmon. Sic etiam infra 3. libr. capit. primo dicitur, quod Adonias filius Dauid, cum voluit regnare, fecit conuiuium & victimas iuxta lapidem Zoeleth, qui est propinquus fonti Rogel. In litera Chaldaica dicitur, quod erat quidam lapis magnus positus in directionem itineris, & sic volunt Hebraei. Sed hoc non stat propter duo. Primo, quia si positus fuisset ibi ab hominibus ad aliquid, non poterat esse magnus lapis, ita ut conuenienter posset ibi latere Dauid: necesse est enim lapidem magnum, vel rupem esse, in qua aliquis conuenienter lateat. Secundo non stat, quia si esset lapis positus ad directiones itinerantium, necesse erat, quod positus fuisset in via, vel iuxta viam, ibi tamen non conuenienter lateret Dauid, quia in diebus, quibus operari licebat, videretur ab omnibus transeuntibus. Nec valet, si dicas, quod illis diebus digrederetur a lapide, ne videretur, quia hoc magis vetuit Ionathas, dicens, quod in die, quo operari licet, sederet iuxta lapidem Ezel. Dicendum ergo, quod non erat aliquis lapis ab hominibus positus ad viarum directionem, sed erat aliqua rupes, vel magna moles saxea immobilis, quae aliquantulum distabat a via, & ibi poterat conuenienter latere Dauid.

Vnde habuit, vel quid de cibo Dauid in his diebus, quibus latuit apud lapidem.

Q V A E S T. XXV.

F V A E R E T aliquis, quid Dauid habebat de cibo in his diebus, quibus latuit apud lapidem: quia non redibat in urbem ad sumendos cibos, nec quisquam veniebat de vrbe ferens ei quippiam: noluit enim quenquam scire latibulum suum praeter Ionatham: & ob hoc ipse solus cum puerulo descendit annunciaturus sententiam Saulis Dauid. Aliquis respondebit, quod Dauid quanquam non rediret in Urbem, in qua erat Saul, tamen ibat in aliqua loca vicina, & inde habebat cibos. Sed hoc non stat, quia erat contra inten-

A tionem Dauid: volebat enim latere, ne quis eum videret. Si autem descenderet ad aliqua loca pro cibis, videretur: & cum esset cognitus à toto Israël tanquam vir honorabilis, & generis regis, si videretur ab aliquo solitarius, faceret de se suspitionem, & posset annunciarī Sauli: non ergo descendeat in aliqua loca. Aliquis autem dicet, quod Deus dabit Dauid ibi cibum supernaturaliter, sicut factum est de Elia, quia cum ipse profugus esset à facie regis Achab tempore magnæ famis, sedit absconditus iuxta Iordanem, & Deus mittebat ei per coruos quotidie panem, & carnes in mane & vespere, ut patet infra 3. lib. cap. 17. sic ergo fieret nunc de Dauid, cum esset vir sanctus, & lateret ex necessitate. Respondendum est, quod non stat, quia cum hoc esset magnum miraculum, si fuisset, scriptura illud enarrasset, sicut retulit de Elia, non tamen retulit: ergo non est verisimile fuisse. Item miracula nunquam fiunt sine necessitate: si ergo Dauid poterat congruè habere cibos aliunde, Deus non mitteret ei cibos supernaturaliter. Elias autem non poterat habere pro toto illo tempore cibos, nisi supernaturaliter, cum non auderet venire ad aliquem populum timore regis Achab, ideo Deus dedit ei supernaturaliter cibos. De Dauid secus erat. Dicendum ergo, quod Dauid tulit secum de vrbe aliquid, quod posset ei qualitercunque sufficere ad illos tres dies, quia non putabat se pluribus posse latere. Sed dicit aliquis, quod nihil secum tulerit, quia postquam concordatum est de fuga eius ad latibulum, non rediit in urbem: nam ipse & Ionathas egressi sunt in agrum ad iniendum fœdus, ut concordaretur de modo latendi Dauid. Cum autem exissent, non rediit Dauid in urbem, sed dixit ei Ionathas. Descendes festinus, & venies in locum ubi celandus sis: ergo non potuit redire in urbem ad ferendum secum cibos. Respondendum est, quod postquam exierunt in agrum Ionathas & Dauid in urbem, prius tamen quam exirent, sumpsit Dauid secum aliquid ad cibos pro tribus diebus, quia iam diffinierat, quod tribus diebus lateret: ut patet supra, scilicet. Dimitte ergo me, ut abscondar in agro usque ad vespere diei tertij. Et sic haberet secum cibos, quia credendum est, quod aliter non iret ad locum latibuli, cum sciret aliunde non posse se habere cibos. *Et ego tres sagittas mittam iuxta eum.* Illud est signum, per quod notificari debebat Dauid intentio Saulis. Quod autem dicitur de tribus sagittis, non referebat, an essent tres vel plures ad significandum aliquid, sed voluit Ionathas quod essent tot. Dicitur autem, quod mitteret iuxta lapidem sagittas, ut Dauid latens in lapide, audiret vocem Ionathæ dicentis ad puerum. Ultra te sunt, vel citra te sunt, ad intelligendum sententiam Saulis. Si autem distans esset iactus sagittarum à lapide, nihil audiret Dauid: & sic non proderet signum datum: erat tamen missio sagittarum citra lapidem, quia si transirent lapidem, puer videret Dauid latentem, cum iret pro sagittis, quod nolebat Ionathas: hoc autem apparet, quia infra dicitur, cum abiisset puer, surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, id est, quod erat ille locus, in quo latebat Dauid, magis meridians, quam locus, ubi sagittæ proiectæ sunt: & sicerat ultra sagittas lapis. *Et iaciam quasi exercens me ad signum,* id est, ego iaciam sagittas ad locum certum, quasi vellem exercitare me in arte sagittaria ad percutiendum signum.

Quare Ionathas dedit signum sagittarum Dauid, cum post locutus sit cum eo.

Q V Æ S T. XXVII.

Q V Æ R E T aliquis, quare Ionathas dedit istud signum de sagittis mittendis, cum ipse postea locutus fuerit Dauid, & nunciaverit ei sententiam Saulis, ut patet infra. Nicolaus respondet, quod hoc fortè factum est, quia Ionathas nesciebat, an posset solus venire: si enim veniret solus, loqueretur ad Dauid: si autem alij secum essent, non posset commodè loqui, ideo recessurus erat Dauid, vel staturus per hæc signa. Respondendum est tamen, quod hoc non stat, quia Ionathas disposuerat venire solus cum puerulo paruulo, ut patet hic, cum dicat: Mittam quoque puerum dicens ei: Vade,

& affer mihi sagittas: sic enim postea fecit: nam iuit cum puerulo, cum dicitur infra, venit Ionathas in agrum iuxta placitum Dauid, & puer paruulus cum eo. Dicendum ergo, quod fortè Ionathas timuit, quod quamquam nullus iret cum eo, faciente ipso hoc, superueniret aliquis, propter quem non posset loqui conuenienter ad Dauid, ideo tunc sufficeret ei signum istud ad standum, vel recedendum. Sed ahuc melius dici potest, quod istud signum datum est propter puerum: nam non poterat egredi Ionathas de vrbe sine puero & arcu, si non daret aliquod signum: sed si ipse descenderet ad Dauid, puer hoc intelligeret, ideo debuit dari aliquod signum, ut lateret puerum, quod fiebat. Potest tamen vtraque earum duarum solutionum teneri.

Quare dedit magis signum sagittarum, quam lapidis, vel lanceæ.

Q V Æ S T. XXVIII.

Q V Æ R E T V R vltcrius, quare Ionathas magis voluit dare signum per projectionem sagittarum, quam lanceæ, vel lapidum, aut per alios modos. Respondendum est, quod hoc fuit ad celandum id quod facere volebat. Istud autem celari debebat his qui erant in vrbe, de qua egrediebatur Ionathas, & puero, qui cum eo erat. Sed non erat alius modus, quo conuenientius celaretur hoc puero, & eis, qui manebant in vrbe, quam per sagittas. De puero patet, quia si voluisset mittere Ionathas lanceam vel telum, puer videret locum iactus, tum propter magnitudinem lanceæ vel teli, tum quia non poterat nimis differenter vna vice iacere super alteram, & sic non diceret puero, ultra te sunt, vel citra te sunt, cum puer ista videret: signum tamen dandum erat per citra & ultra: eodem modo non conueniebat, si Ionathas lapides iaceret, quia puer non erat iturus pro illis. In sagittis autem secus erat, quia pater iturus erat pro illis, ne perderentur, & poterat vnam differenter iacere super alteram, ita ut puer nesciret, an esset citra vel ultra, præsertim cum sagittæ parvæ essent, & tunc diceret puero: ultra te sunt. Item factum est hoc principaliter, propter eos, qui manebant in vrbe, ne suspicarentur quippiam de Ionathas: omnes enim sciebant, quod Ionathas diligere David: & cum die præcedenti increpitus fuisset à patre propter eum, & voluisset illum lancea percutere omnes, qui viderent egredi Ionatham de vrbe solum: potissimè famuli regis suspicarentur aliquid de eo, nisi constaret ad quid egrederetur. Si autem nihil secum ferret armaturæ, vadens cum puero, nesciretur ad quid iret, ideo suspicio esset, quod ibat ad Dauid: si autem ferret lanceas vel tela, & non arcum, nesciretur ad quid ferebat, ideo causeret maiorem præsumptionem. Non decuit ergo, quod ferret lanceas vel tela. Qui autem ferret sagittas, & arcum, non erat alicuius suspitionis, immo profus tollebat suspicionem, & hoc, quia puraretur, quod Ionathas ibat in agrum ad delectationem & exercitium, ut arte sagittaria aliquid venaretur, vel fortè, quod ibat ad exercendum se ad signum. Ionathas enim nimis affluerebat se ad artem sagittariam, quia magis diligebat illam, quam omnes alias, & ficerat in ea excellens: unde laudatur de ipsa infra secundo libr. capit. primo, scilicet, Sagitta Ionathæ nunquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. Et propter hoc semper affluerebat Ionathas ferre secum arcum, siue Saul affluerebat ferre lanceam. Quod ergo nunc Ionathas ferret arcum & sagittas, nihil aliud ferendo, tollebat omnem suspicionem, ideo hoc solum tulit. Sed dicit aliquis, quare Ionathas voluit ferre secum puerum: quia si solus descendisset ferrens arcum & sagittas, abstulisset omnem suspicionem, & potuisset loqui cum Dauid. Respondendum est, quod tulit secum puerum Ionathas propter duo. Primò, quia nunquam Ionathas consuetus erat procedere sine armigero: & videbatur inhonestum, quod solus procederet ferens arma: noluit ergo hoc agere. Item tulit secum puerum, quia aliàs esset præsumptio contra ipsum, quamquam ferret sagittas & arcum: nam semper consuetus erat secum ferre armigerum: si autem non ferret, putaretur, quod aliquid secrete vellet agere, ideo ibat solus, & ad dissimulandum opus suum ferebat

Ionathas duxit secum puerum propter duo.

A bac arcum & sagittas, & sic ex hoc magis contra eum præsumeretur. Decuit ergo, quod portaret puerum paruulum, ne aliquid fraudis intelligeret, sic patet infra, scilicet, venit Ionathas in agrum, & puer paruulus cum eo. *Mittam quoque puerum, dicens ei, id est, mittam puerum ante me ad locum, ad quem sagittas iecero. Vade, & asser mihi sagittas.* Hoc dicturus erat Ionathas, ut cum puer vellet reducere sagittas, diceret ei Ionathas: ultra te sunt, vel citra te. Et per hoc David intelligeret sententiam Saulis. *Si dixerō puero: Ecce sagitta intra te sunt.* Ponitur intra, pro citra. Vel dicitur, intra te, id est, inter te & me. *Tolle eas, id est, reduc ad me.* Sciendum est, quod Ionathas fingeat se iacere sagittas ad signum, sicut supra dixerat. Et iaciam quasi exercens me ad signum. Erat autem pulsus aliquam, ultra signum, vel citra, ex industria, ut diceret puero: ultra te sunt, vel citra: fingeat tamen, quod ex errore ultra signum iecisset, vel citra. *Tu veni ad me, scilicet, exhibis de loco, in quo latebis in lapide, & venies ad me.* Hoc facere debebat David, quamquam præsens esset puer, quia tunc, cum nihil mali esset, David non erat aliquod periculum, quod puer videret eum exeuntem de lapide. Erat autem periculum, si sententia Saulis esset ad malum, scilicet, quia puer indicaret aliquibus in vrbe, & sic periclitaretur David. *Quia pax tibi est, id est, quia habes pacem & concordiam cum patre meo, & non quaerit vitam tuam.* Et *nihil est mali, id est, non est aliquod malum contra te.* Intelligitur hoc de malo ad mortem, quia dato, quod Ionathas cognouisset aliquale odium Saulis ad David, si illud non esset ad mortem, non erat dicturus David, quod recederet: & vocatur hoc nullum malum in respectu ad mortem, quam timebat David. *Viuit Dominus, id est, iuro per vitam Dei, quod hoc est verum.* Istud dixit Ionathas ad faciendum, ut non timeret David: quia poterat existimare David, quod Ionathas vellet eum tradere in manus patris sui: & ideo diceret ei aliquod signum falsum, dando ei securitatem, ut traderet eum facilius in manu patris sui: & David hoc timens, non confideret signo dato à Ionatha, ideo iurat Ionathas dicens: *Viuit Dominus, id est, iuro per vitam Dei, quod dabo verum signum, siue bonum, siue malum eueniret.* *Si autem sic locutus fuero, ecce sagitta ultra te sunt.* Ista dici debebant puero, & significabatur in hoc elongatio futura Ionathæ ad David. *Vade in pace, id est, vade in quiete, & saluus non rediens ad patrem meum, quia tunc non esset tibi salus.* *Quia dimisit te Dominus, id est, Deus dedit tibi licentiam, ut vadas, & iubet, quod recedas.* Hoc dicebat Ionathas, quia si reperiret Saulem iratum contra eum, sententia Dei erat, quod recederet David: ideo ipse Deus dimittebat eum, id est, dabat ei licentiam eundi: sic accipitur infra: *Dimitte me, quoniam sacrificium solenne, id est, da mihi licentiam eundi propter sacrificium.* De verbo autem, quod locuti sumus ego, & tu, id est, de fœdere, quod iniuimus, in quo David promisit seruare misericordiam cum domo Ionathæ, & Ionathas cum domo David: *Sit Dominus inter me & te vsque in sempiternum, id est, Deus sit testis vsque in sempiternum huius fœderis, quasi dicat, si aliquo tempore illud irritaueris, quandoque hoc fuerit, Deus sit testis, quod præuaricaris: & similiter contra me, si præuaricatus fuero.* Vel dicitur, sit inter te & me Deus, id est, sit ad puniendum te, vel ad puniendum me, quicumque errauerit. Sic dixit David ad Saulem infra capit. vigesimo quarto. Sit Deus Iudex, & iudicet inter te & me, & videat, & diiudicet causam meam. Vel potest accipi pro utroque simul, scilicet, quod Deus esset testis, & etiam punitor: nam nullus alius erat, qui testis esse possit, ideo inuocatus est in testem, etiam ipse solus punire poterat, ideo inuocatus est, ut punitor: sic Laban & Iacob inuocauerunt Deum inter se testem in monte Galaad in fœdere suo: & dixit Laban. Intueatur, & iudicet Dominus inter nos, quando recesserimus à nobis, si afflixeris filias meas, & si introduxeris uxores alias super eas, nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens est, & respicit. Iacob autem dixit ad Laban: Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos. Et Deus patris eorum, ut patet Genes. capit. trigesimo primo. Vel dicitur: Deus sit inter me & te vsque in sempiternum, id est, faciat, quod ego seruem tibi istud fœdus, & tu mihi in sempiternum. *Abconditus est ergo David in agro, scilicet immediate, ut recessit à Ionatha, absconditus fuit, quia dixerat ei Ionathas: Descen-*

des festinus, & venies in locum vbi celandus sis. Fuit namque hoc in eadem die, quod patet, quia fuit ante Calendas: nam hic dicitur, quod absconditus est David, & deinde sequitur, & venerunt Calendæ: erant tamen Calendæ sequenti die, ut patet supra in litera, scilicet, Cras Calendæ sunt, & requireris. Dicitur autem in agro, id est iuxta lapidem Ezel: nam ibi dixerat Ionathas, quod lateret, ut patet supra, scilicet. Et sedebis iuxta lapidem, cuius nomen est Ezel. Et venerunt Calendæ. Hic ponitur quartum huius cap. scilicet. Saulis indignatio contra Ionatham, quia respondit pro David. Et dicitur, quod venerunt Calendæ, scilicet, postquam latuit David: nam erant Calendæ sequenti die, postquam faciebant ista David & Ionathas, ut patet supra, scilicet. Cras Calendæ sunt, & requireris. *Et sedit Rex ad comedendum panem.* Nomine panis intelliguntur omnes alij cibi, & quidquid manducari potest. Sic patet supra capit. decimo quarto, cum dixit Saul: Maledictus vir, qui manducauerit panem vsque ad vesperum: & propter illam maledictionem non audebat populus comedere de melle fluente per agrum, & Ionathas, quia comedit modicum, captus est. Quod non fuisset, nisi nomine panis intelligeretur mel. Est etiam modus loquendi, ut nomine panis intelligantur multi cibi, ut patet infra quarto libro cap. sexto, cum dixit Eliseus: Pone panem & aquam coram eis, & sequitur ibi, quod apposita est eis magna ciborum præparatio. Cumq; sedit rex super cathedram suam secundum consuetudinem, id est, sedit in cathedra, in qua consueuerat sedere ad mensam, & nullus alius audebat sedere in ea. *Quæ erat iuxta parietem, id est, cathedra illa erat locata iuxta parietem.* Est autem intelligendum, quod mensa regis erat magna, & porrecta in longum, cuius extremitas vna, id est caput mensæ erat, ad quam sedebat rex, & ista extremitas perueniebat vsque ad parietem, ita ut inter eam & parietem nihil mediaret, nisi cathedra regis: ideo dicebatur, quod illa erat ad parietem, multæ aliæ cathedræ erant minores ad mensam regis, in quibus sedebant viri nobiles & barones, & nulla istarum erat apud parietem ex aliqua parte. Potest autem hoc referri ad præcedens, scilicet, quod cathedra regis erat iuxta parietem secundum consuetudinem, id est, quod consueuerat semper esse iuxta parietem. *Et surrexit Ionathas, & sedit Abner ex latere Saul.* Hebræi dicunt, quod federat Ionathas circa Saulem, sed postea adueniente Abner, quia timuit, quod Saul irasceretur ei, & vellet eum lancea configere, sicut postea factum est, ideo noluit esse iuxta eum. Sed hoc non stat: nam Iudæi hoc confingunt, quia postea accidit, quod Saul secunda die conaretur configere Ionatham lancea. Ionathas tamen non posset existimare, quod propter tam paruam rem pater suus conaretur eum occidere, præsertim cum ipse esset primogenitus & strenuus vir: sed accidit hoc propter nimium odium, quod Saul habebat contra David: ideo Ionathas non dimitteret locum, hoc timens. Item litera præsupponit, quod manserit quilibet in loco suo: ideo non est dicendum, quod propter timorem Ionathas mutauerit locum. Nicolaus dicit, quod quando David erat ad mensam regis, sedebat immediate iuxta regem, & postea Ionathas, & deinde Abner in tertio loco: & quia non est consuetum, quod filius regis sedeat immediate apud regem nullo intermedio, surrexit Ionathas, & sedit post Abner. In hoc autem significatur, quod Ionathas & Abner mutauerint locum, & sederit Abner in loco Ionathæ, & tamen locus David manserit vacuus inter regem & Abner. Sed hoc videtur pati duo inconuenientia. Primum, quod David federet in loco nobiliori, quam Abner: quia Abner erat princeps totius militiæ Saulis à principio, & postea semper fuit: non ergo præponeretur ei David, præsertim cum solum habuerit sub se David mille viros, ut patet supra capit. decimo octauo. Secundum est, quia dicitur infra, quod sedit Abner ex latere Saulis, si tamen staret litera secundum Nicol. non sedisset Abner ex latere Saulis, sed in secundo loco, & mansisset locus ex latere regis vacuus. Dicendum ergo videtur, quod Abner solitus erat sedere apud regem, eo quod erat honorabilior in tota domo sua. In secundo autem loco post eum poterat dici, quod sedebat David, vel Ionathas: & cum hic dicitur, quod surrexit Ionathas, & sedit Abner in loco, in quo erat Ionathas, & ad hoc surrexit Ionathas, sed quod prius federat Ionathas ad mensam, quam Abner, quanquam in loco inferiori: veniente autem Abner, Iona-

D

Indignatio Saulis contra Ionatham, quia respondit pro David

Nominis panis intelligitur oēs cibi.

E

Expositio Hebraeorum.

Opinio Nicol.

F

*Soluit
ratio-
nes co-
tra Ni-
colai.*

A thas surrexit propter reuerentiam Abner venientis, nec sedit quousque sedit Abner: nam scriptum est: Coram capite cano confurge, & honora personam senis, Leuit. capit. 19. Sed tunc arguetur, quia supra dixit Dauid. Ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vespendum. Respondendum, quod non intelligitur, quod sedebat iuxta regem, id est, immediatus illi ex latere, sed sedebat iuxta, id est, non multum distans, scilicet in secundo, vel tertio loco. Et isto modo apparuit locus Dauid vacuus, qui erat secundus vel tertius. Possumus tamen, si voluerimus tenere sententiam Nicolai, scilicet, quod locus coniunctus regi esset locus Dauid, & in secundo Ionathas, & in tertio Abner, & quod nunc, non veniente Dauid, federat Ionathas in loco suo, scilicet, suo. Veniente tamen Abner, dedit ei locum, & ipse sedit in tertio loco, ubi solebat sedere Abner, & hoc fuit, ut aliquis esset inter Ionatham & Saulem. Respondetur autem ad inconuenientiam. Ad primum, quod forte Saul volebat honorare Dauid magis quam Abner, eo quod erat gener suus: & cum dicitur, quod Abner erat princeps totius militie, & Dauid solum mille virorum. Dicendum, quod hoc non obstat, quia a principio fuerat Abner Princeps, & adueniente Dauid, non fuit ei ablatus principatus. Fuit tamen Dauid magis honoratus in mensa regis, eo quod erat gener illius. Ad secundum dicendum, quod Abner sedit ex latere regis, quanquam sederet in loco Ionathas, qui non erat coniunctus regi, quia non solum dicitur ille sedere ex latere, qui sedet coniunctus ei, sed etiam qui sedet disiunctus, dum tamen nullus mediet: & sic erat de Abner, qui sedebat loco Ionathas. Et sedit Abner ex latere Saul. Potest exponi dupliciter secundum precedentia. Vno modo, quod sedit ex latere Saul, id est, coniunctus ei, nullo loco mediante. Aliter, quod sedit ex latere Saul, id est, propinquus illi, scilicet quod nullus erat magis coniunctus, quanquam ipse non erat coniunctus, sed in loco secundo, qui erat locus Ionathas. Vacuusque apparuit locus Dauid, id est, quanquam mutauissent locum Abner & Ionathas, tamen locus Dauid apparuit vacuus, quia nullus sedit in eo: & hoc verum est quomodocunque accipiatur. Si enim dicamus, quod Abner solitus erat sedere coniunctus Sauli ex latere, & nunc quoque sedit, diceretur, quod locus Dauid, qui erat secundus vel tertius, apparuit vacuus, quia nullus in eo sedit. Si autem dicatur, quod Abner solitus erat sedere in tertio loco, & Dauid in primo, apparuit locus Dauid vacuus, quia nullus sedit in primo loco, in quo sedebat Dauid. Quomodocunque autem dicatur, quia locus Dauid erat satis coniunctus regi, vidit Saul quomodo erat vacuus.

*Non occupauit Ionathas propter duo locum
Dauid.*

Q V A E S T. XXIX.

C **Q** V A E R E T aliquis, quare Ionathas non occupauit locum Dauid, ut non appareret vacuus. Respondendum quod fuit propter duo. Primum erat, quia non poterat Ionathas facere, nec locus Dauid non esset vacuus, quia illi, qui comedeant ad mensam regis, erant certi, & cathedrae erant assignatae secundum numerum eorum: cum ergo vnus deesset, necesse erat apparere vnam cathedram vacuam: siue ergo sederet Ionathas in cathedra sua, siue in cathedra Dauid, semper necesse erat apparere vnam cathedram vacuam, & hoc videret Saul. Secundo responderi potest, quod dato, quod Ionathas potuisset occultare cathedram vacuam, non occultasset: nam si Saul non vidisset aliquam cathedram vacuam, forte non inquisiuisset pro Dauid, nullum abesse reputans: visa autem cathedra vacua, illico sentiret abesse Dauid, & quia Ionathas desiderabat, quod Saul inquireret pro Dauid, ut ipse cognosceret sententiam eius contra Dauid, quam non poterat cognoscere, nisi inquireret ipse pro Dauid. Si autem Ionathas occultaret cathedram Dauid vacantem, ipse praestaret causam, ut non cognosceretur sententia Saulis, ideo non erat Ionathas occupaturus cathedram Dauid, quanquam eam posset occupare, ita ut nulla vacans appareret. Et non est locutus Saul quicquam in die illa, id est, quanquam vidisset Saul in die Calendarum abesse Dauid, tamen

nihil locutus fuit querendo de absentia eius, & hoc, quia putauit eum habere aliquam causam absentiae, ut patet immediatè. Cogitabat enim, quod forte euenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus, id est, quia poterat accidere, quod Dauid non esset purificatus, nec mundus. Et ista erat causa sufficiens, ut non veniret ad mensam regis, non curauit querere pro illo, nam ipse nolebat querere, nisi cum haberet aliquam causam suspicandi contra Dauid. In primo autem die non fuit aliqua causa suspicionis, cum putaret Saul excusari Dauid propter immunditiam: ideo non quasiuit. In secunda autem die non habebat Dauid aliquam causam, ideo erat suspicio contra ipsum, cur non veniret. In Hebraeo habetur. Cogitabat Saul, quod forte erat mundus, & forte erat immundus. Sed ista sententia non stat secundum literam, ideo litera nostra clarius posuit, quod non esset mundus, nec purificatus: quia si illa disiunctiua poneretur proprie, oportebat, quod secundum quamlibet partem illius, Dauid haberet causam non veniendi ad mensam regis, non habebat tamen vtramque, quia si esset immundus, habebat causam non veniendi: si tamen esset mundus, non habebat causam, ideo litera nostra posuit non mundum, nec purificatum, quia siue aliquis dicatur esse immundus, quia actualiter habet immunditiam, siue non purificatus, id est, quia nondum completus est in eo ritus purificationis, impediretur venire ad mensam regis.

*Multiplex immunditia esse poterat in Dauid, propter quam
non veniret in die Calendarum ad mensam regis.*

Q V A E S T. XXX.

F **Q** V A E R E T aliquis, quare immunditia erat ista, propter quam existimabat Saul, quod non veniret Dauid ad mensam in die Calendarum. Respondendum est, quod multiplex immunditia esse poterat: quaedam namque est naturalis, alia legalis: naturalis vocatur, quae ex natura insurgit per modum agnitudois: & inficit illum, in quo est, sic est lepra, & fluxus seminis, alia est immunditia legalis, quae non est ex natura, sed per positionem legis, sicut est in contactu omnium rerum prohibitarum a lege: omnes istae immunditiae reddebant homines ineptos ad participationem sacrorum. De prima habetur Leuit. cap. 14. & 15. ubi de lepra & fluxu seminis agitur. Immunditia autem legalis erat multiplex. Quaedam erat in contactu animalium morticinorum, aut occisorum a bestiis, vel in contactu reptilium, aut stercoreis humani. De hoc Leuit. cap. 5. Aliae immunditiae erant tangendo cadauera animalium illicitorum ad esum, etiam si ab homine occisa fuissent: sic etiam si quis tangeret vestes immundas, vel semina, aut quidquid aliud, polluitur similiter, de quo Leuit. cap. 11. Aliae immunditiae erant, si quis comederet sanguinem, vel animalia morticina, aut quaecunque illicita ad esum, de quo Leuit. cap. 17. Sic etiam si quis tetigisset virum fluentem semine, aut vestes eius, vel lectum, & si quis tetigisset mulierem menstruantem, vel vestes illius. Etiam si quis pollueretur in coitu, tam vir, quam femina, de quo Leuit. capit. 15. Etiam si quis pollueretur somnio nocturno, de quo Deuteronom. capit. 23. In omnibus his erat immunditia. Sic etiam si quis tangeret cadauer hominis, vel supellestilia existentia in domo, ubi aliquis mortuus est, vel si tetigisset ossa reperia in agro, vel sepulchrum, aut effudit aquam lustrationis, de quo Numer. capit. 19. poterat autem Dauid non venire ad mensam regis propter quamcunque istarum pollutionum, & existimauit eum Saul aliqua harum pollutum, praecipue pollutione, quae est ex coitu, cum illa communius accideret posset, quia Dauid habebat uxorem.

*An Saul potuerit existimare, quod propter immunditiam
Dauid non venisset ad mensam
eius.*

Q V Æ S T. XXXI.

QUÆRETUR ulterius, quomodo Saul existimauit sufficientem causam esse, quod non veniret Dauid ad mensam eius, quia pollutus esset, quia pollutio à sacris excludit. In cōuiuio ramen regis non erat aliquod sacrum, ideo non excluderetur. De cibis enim non sanctificatis, tam mundus, quam immundus simul vescerentur, ut patet Deut. capit. 12. Aliquis respondebit, quod forte Saul existimauit Dauid esse immundum aliqua immundicia, quæ prohiberet non solum à sacris, sed etiam à conuersatione hominum. Quædam enim huiusmodi erant, propter quas immundi eiiciebantur de castris, scilicet, si quis leprosus esset, vel immundus super mortuo, ut patet Num. cap. 5. sic etiam Maria soror Moyse, cum percussa fuisset lepra, septem diebus de castris exclusa fuit quousque sanata est Num. cap. 12. si autem Dauid aliquam harum immundiciarum haberet, non posset venire ad mensam regis, nec communicare cum alijs viris, sed mansurus erat extra castra. Sed hoc non stat, quia sequenti die Saul quæsiuit, cur non veniret Dauid ad mensam, quasi iam non haberet aliquam immundiciam, propter quam prohiberetur, ut patet infra, in littera. Ergo non existimabat, quod immundus esset immundicia, quæ cum faceret esse extra castra, sed aliqua immundicia leui. Dicendum ergo, quod Saul existimauit Dauid esse immundum aliqua immundicia legali de communibus, quæ faciliter accidere possent: & istæ non excluderent homines à castris, sed à communicatione sacrorum. In die autem Kalendarum verisimile est, quod haberet rex conuiuium de sacrificijs, de quibus gustare non poterat homo immundus: ideo Dauid non venit. Erat enim magna festiuitas Kalendarum, in qua multi offerebant sacrificia pacifica ad honorem festi: & quia rex erat præcipuus in populo, credendum est, quod ipse obtulisset, & inuississet proceres suos ad comedendum de victimis. Quod autem die Kalendarum consueverent Israelitæ offerre pacificas hostias patet Num. cap. 10. scilicet. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis. Saul autem sciebat, quod Dauid sciret eum solitum facere sacrificia die Kalendarum, ideo non veniret ad mensam regis: quia non erat aptus ad comedendum de sanctificatis: magna enim erat pœna si quis immundus comederet de sanctificatis, scilicet, quia polluebat sanctuarium, & Deus occideret illum, ut patet Leuit. cap. 22. nihil autem horum erat, quod imaginabatur Saul: erat tamen verisimile, ideo Saul hoc credidit. *Cumque illuxisset dies secunda post Kalendas*, id est cum aduenisset dies sequens post Kalendas. *Rursum vacuus apparuit locus Dauid.* Erat enim sedes determinata pro Dauid: & in præcedenti die manserat vacua, quia nullus in ea sedit: die quoque ista fuit vacua, quia etiam non venit Dauid, & cum iam Saul suspicaretur aliquid contra Dauid, aspexit locum eius, & vidit vacuum. Hoc autem, quia etiam die illa ire debebat Dauid ad mensam regis, sicut præcedenti die, ut patet, cum dixit: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie ad vespendum? si tamen non venturus esset illa die, etiam si non venisset, nihil suspicatus esset Saul: Ex hoc autem apparet, quod Dauid, quotidie comederat ad mensam regis, alioquin solum inquisiisset pro eo Saul in die Kalendarum, & non in sequenti, quia tunc nullum festum erat. Aliqui tamen possent dicere, quod etiam sequenti die Kalendarum erat festiuitas, ideo venturus erat die illo Dauid ad mensam regis, sicut die Kalendarum. Et hoc tamen Nicolaus. Sed dicendum est, quod regulariter dies sequens post kalendas non erat festiua, nec etiam dies Kalendarum, nisi ex consuetudine. Poterat tamen accidere aliquod festum post Kalendas, ut si essent Kalendæ sexta feria, esset sequens dies Sabbathum: alias tamen dies sequens post Kalendas non vacatura erat: & tunc secundum hanc positionem Nicolai dici debet, quod in omnibus festiuitatibus Dauid solitus erat ire ad mensam regis, & quia nunc acciderat festum post Kalendas, tam die Kalendarum, quam sequenti, iturus erat ad mensam regis. *Dixitque ad Ionatham filium suum.* Cum Saul non vidisset

Dauid venire ad mensam die Kalendarum, nec sequenti, suspicari cepit aliquod malum esse, ideo quæsiuit de Dauid. Quæsiuit autem à Ionatha, plusquam ab alio propter duo. Primo, quia forte familiarius loquebatur ad eum, quam ad aliquem de conuiuiis. Secundo, & principaliter, quia putabat, quod melius respondere posset Ionathas de absentia Dauid, quam quisquam alius, eo, quod erat amicus illius, & reuelarent sibi mutuo, quæ agebant. Istam autem amicitiam cognoscebat Saul inter Dauid, & Ionatham, ut patet infra, scilicet. Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Potius ergo à Ionatha, quam ab aliquo alio quærere debuit. *Cur non venit filius Isai nec heri, nec hodie ad vespendum*, id est, quare in his duobus diebus non venit ad mensam. Vocauit Saul Dauid filium Isai, & non Dauid: & hoc ex contemptu, ut vult Nicolaus, vel magis ex indignatione, quia qui alijs inuident, vel irascuntur, non possent eos nominibus suis appellare, sed quibusdam nominibus circumlocutis: sic enim Pharisei, cū haberent Christum exosum, interdum non vocabant eum nomine suo, ut patet Io. cap. 7. scilicet. Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: ubi est ille?

Quare Saul die post Kalendas quæsiuit de Dauid: debuisset enim subtricare.

Q V Æ S T. XXXII.

QUÆRET aliquis, quare Saul sequenti die post Kalendas quæsiuit de Dauid, videtur enim, quod debuisset subtricare, sicut die Kalendarum: tunc enim tacuit putans eum esse immundum, sed ita esse poterat die sequenti: ergo etiam debuisset subtricare, quod patet: quia licet quædam immundiciarum excluderent hominem à castris, & aliæ solum à communicatione sacrorum: generale tamen erat, quod omnes immundicie excluderent hominem à sacris, sed inter has quædam erant, quæ durabant per multos dies, ideo etiam si Dauid moratus fuisset duobus, vel tribus diebus non veniens ad mensam regis, poterat Saul suspicari eum esse pollutum. Patet hoc de lepra, quia quamdiu aliquis duraret in lepra, semper immundus erat, etiam si multo tempore hoc pateretur, ut patet Leuit. cap. 13. & 14. Item si quis fluere semine, erat immundus toto tempore quo fluebat: Leuit. capitulum. 15. & si mulier aliqua esset menstruata, quamdiu durarent menstrua, vel fluxus sanguinis extra tempus menstruorum, erat immunda eodem capitulo. Siquis autem coiuisset cum muliere menstruata, 7. diebus erat immundus, eodem capitulo. Siquis etiam pollueretur super mortuo, vel ossibus aut sepulchro, 7. diebus erat immundus. Num. cap. 19. Quamcumque ergo harum immundiciarum incurrisset Dauid, per plures die abstinere debebat à mensa regis, & aliorum hominum, potissime in cibis sanctificatis, ergo poterat Saul suspicari, quod Dauid esset immundus sequenti die post Kalendas, & non deberet inquirere pro eo. Respondendum est, quod Saul non credebatur aliquam harum immundiciarum euenisse Dauid, quia istæ rarius accidunt, sed, quod euenisset ei aliqua de communibus, quæ quotidie accidere possunt, sicut, quod esset immundus ex coitu cum vxore, vel ex pollutione nocturna per somnium, & quia omnes istæ immundicie tolluntur in vna die, scilicet, quod solum durant vsque ad occasum solis, ut patet Leuit. cap. 11. & 22. quanquam esset Dauid immundus die sequenti, ideo Saul putauit hoc non euenisse propter immundiciam, sed ex alia causa: & ob hoc quæsiuit. *Et respondit Ionathas Sauli.* Licet enim non interrogasset Saul Ionatham, sed alium quempiam: respondit Ionathas, quia nemo de alijs respondere poterat oportune ad id, quod volebat Dauid excusando eum, præcipue, quia Ionathas, & Dauid conuenerant inter se, quid respondere deberet Ionathas pro Dauid, ut patet supra in littera. *Rogauit me obnixè*, id est, instanter, vel affectuose. *Ut iret in Bethlehem*, id est, ut dimitteret eum ire in Bethlehem. *Et ait: Dimitte me.* Id est, da mihi licentiam redeundi. *Quoniam sacrificium solenne est in ciuitate.* In Hebræo habetur. *Quia sacrificium dierum est in ciuitate.* Sed ad idem redit: nam sacrificium solenne dicitur, quod solenniter fit, vel in diebus solēnibus: & sic erat dies Kalendarum, in quo Israelitæ spontaneè offerre solebant sacrificia, ut patet Numer. capitulum. 10. Si quando habebitis epulum ad dies festos, & Kalendas, & canetis tubis super holocaustis

A

caustis, & pacificis victimis. Vocatur autem sacrificium dierum secundum literam Hebraicam, id est, quod fiebat in diebus solennibus, vel quod non fiebat quotidie, sed in quibusdam diebus, quos determinauerant sibi Israelitae ex deuotione ad sacrificandum. Et communiter ubi litera nostra dicit sacrificium solenne, litera Hebraica dicit, sacrificium dierum, ut patet supra capitulum. i. ubi sic habetur. Hic non expressit Ionathas, quod istud sacrificium esset consanguineorum David: ipse tamen David hoc dixerat, ut patet supra in littera, scilicet. Rogauit me David, ut iret in Bethlechem, quia victimae solennes ibi sunt vniuersis contribulibus eius. Illud autem multum iuuabat eum, quia ad festiuitatem, quae erat omnium consanguineorum suorum, rationabile erat eum ire. Et quanquam Ionathas hic non videatur expressisse, credendum tamen est, quod expresserit, quia multa scriptura subtrahit, quae facta, vel dicta sunt. *Et vnus de fratribus meis accersit me: id est venit vnus de fratribus meis ad vocandum me, ut irem in Bethlechem ad sacrificium.* Hoc etiam iuuabat eum, quia rationabile erat, quod vocatus ab omnibus consanguineis suis, iret ad honorandum illos in sacrificijs eorum. *Nunc ergo si inueni gratiam in oculis tuis.* Id est, si diligis me, vel si vis mihi facere gratiam. *Vadam cito,* id est da mihi licentiam, ut cito eam. Hoc etiam ponitur ad excusandum, quod posset dicere Saul: Quare David recesserat sine eius mandato: & in hoc responderetur ei, scilicet, quod factum est: quia cito iturus erat: quod dupliciter intelligi potest, vno modo, quod iturus erat cito, id est immediate postquam venit frater suus ad accersendum eum, oportuit eum statim recedere, non facta mora, quia instabat tempus solennitatis, in qua non licebat itinerare, & quia forte Saul erat tunc in tali dispositione, quod David non posset petere ab eo licentiam, nisi facta mora, petiuit a Ionatha, quem promptum habuit. Aliiter potest intelligi, ut vadam, cito, id est, ut vadam, & immediate reuertar, q. d. si moraturus essem per aliquot dies extracuriam, oporteret, quod a rege peterem licentiam, sed quia cito venturus sum, sufficit, quod petam a filio regis, & istud videbatur excusare, tam David petentem licentiam, quam Ionatham concedentem. *Et video fratres meos,* id est interero sacrificijs eorum, & videbo & quid faciunt, & quid volunt. *Ob hac causam non venit ad mensam regis.* Ista est conclusio Ionathae, scilicet, istud, quod enarratum est, causa est, quare non venit David ad mensam regis, sed ista omnia falsa erant. Ionathas tamen dicebat illa ad excusationem David.

An Ionathas peccauerit excusando his verbis David.

CAPIT. XXXIII.

C

QUARET aliquis, an Ionathas peccauerit dicendo ista pro David. Aliquis respondebit, quod sic, quia mentiebatur, mendacium autem pactum est. In contrarium aliquis dicet, quod non peccauit, nec mentiebatur, quia ipse retulit ea, quae dixit David: nam David dixit: Dimitte me, quoniam sacrificium solenne est, &c. ut patet supra in littera. Referendo autem ea, quae David dixerat, non mentiebatur Ionathas, quanquam mentitus fuisset David. Respondendum est, quod Ionathas mentitus est: nam aliqua ipse dixit hic, quae erant verba sua, & non referebat dicta David: ut cum dixit: Rogauit me obnixè, ut iret in Bethlechem. David tamen non rogauerat hoc: sed potius, quod pateretur eum abscondi in agro, vsque ad vesperam diei tertij, ut patet supra in littera. Item dixit hic Ionathas, ob hanc causam non venit David ad mensam regis. Sed istud falsum erat, & assererat illud Ionathas ex se, ergo mentiebatur. Item cum dicitur, quod Ionathas retulit verba David, & quanquam David mentitus fuerit, ipse non mentitus est: non stat, quia si Ionathas dixisset verba David, solum referens illa, & non asserens aliquod ex eis, nec volens quicquam persuadere, non mentitus fuisset. Ipse tamen asseruit verba David, & protulit ea animo persuadendi pro David, cum tamen ipse sciret illa omnia falsa esse, ideo quanquam solum retulisset verba David, mentiebatur. Præter hoc etiam dicendum, quod peccauit, quia mendacium cuiuscunque generis sit, semper est peccatum siue mortale, siue veniale. Dicendum tamen, quod mendacium Iona-

thae erat veniale, quia erat officiosum, & pro causa iustissima, scilicet, pro excusatione innocentis a morte, sicut dictum est precedenti cap. de mendacio Michol, & Raab, & obstrictum Aegyptiarum. *Iratus autem Saul.* Hic ponitur quartum huius cap. scilicet, iram Saulis contra Ionatham propter David: intantum enim furor Saulis exarserat contra David, quod etiam filio suo irascebatur propter illud, & hoc, quia vidit, quod Ionathas excusabat eum: voluisset enim, quod sicut ipse desiderabat mortem David, ita omnes desiderarent, & ad hoc operarentur. *Dixit ei: Fili mulieris virum vltro rapiens.* Hic vituperauit Saul grauiter filium suum, vocans eum filium meretricis. Vocatur enim mulier vltro rapiens virum, id est, sponte suscipiens illa, quae nullius viri concubitum recusat, sed omnibus petentibus se sponte tribuit, & sine mercede, & in hoc peior est meretrice. Hoc autem dixit Saul ad magnam ignominiam Ionathae: quia magna confusio est viri cum mater sua meretrix est, quia sic ne scietur cuius filius sit. Aliiter introducit Nicolaus istam litteram, scilicet, quod in hoc, quod Ionathas diligebat David, & procurabat causam illius, ostendebat se non esse filium Saulis, quia si illius filius esset, desiderasset ea, quae pater desiderabat: sed non erat filius eius, ideo oportebat, quod mater sua fuisset fornicata, & ipse genitus esset ex alio viro, & tunc vocaretur mater sua mulier vltro virum rapiens, scilicet virum adulterinum. *Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai?* q. d. tu vis dissimulare, quod non diligas David: & respondes pro ipso quasi non sis amicus illius, sed causae eius equitas te impellat: scio tamen, quod tu diligis filium Isai. Hoc autem sciebat Saul propter magnam assiduitatem, quam faciebant: est enim actus amicorum conuiuere, id est, mente, & verbo participare, ut patet. 9. Ethic. ideo Ionathas, & David communicabant in hoc, & cognitum est a Saule: nec solum hoc: sed etiam, quod foedus iniuissent, ut patet infra capitulum. 22. scilicet. Filius meus iniuit foedus cum filio Isai. *In confusione tuam, & in confusione ignominiosae matris tuae.* Dicebat Saul, quod dilectio Ionathae, & David redundaret in ignominiam Ionathae, quod dupliciter intelligitur. Vno modo, quod ex hoc, quod Ionathas diligebat David, confunderetur, id est, caret regno, eo quod fortificaretur David per fauorem populi, & usurparet sibi regnum, in quo erat maxima confusio Ionathae, qui iure regnaturus erat. Iste sensus patet ex littera sequenti, scilicet. omnibus enim diebus: quibus filius Isai vixerit super terram, non stabiliaris tu, nec regnum tuum. Aliiter potest intelligi, quod dilectio, quam Ionathas habebat ad David erat in confusione eius: quia confusio magna viri est, quod sit ex adulterio genitus. Per hanc tamen dilectionem ostendebat Ionathas, quod erat filius adulterinus, quia si esset filius Saulis, vellet ea, quae pater volebat: repugnabat tamen ei in omnibus in causa David. Iste sensus patet per sequentia, quia dicitur: & in confusione ignominiosae matris tuae. Confusio autem matris adulterium est. Potest etiam exponi confusio matris Ionathae primo modo, scilicet quod confunderetur Ionathas, quia priuaretur regno per amicitiam David. In hoc etiam confunderetur mater eius cadens de statu suo, & est sensus, quod Saul intelligebat David non posse regnare eo viuente, sed eo mortuo, arriperet regnum viuente Ionatha, & matre eius: & tunc esset confusio illorum, id est deiectio, & non confusio Saulis, quia iam ipse mortuus esset, cum regnare inciperet David. Simile dixit Bersabee ad David: Domine mi rex indica quis sedere debeat in solio tuo post te, eritque cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ergo & filius meus Salomon peccatores, id est, erimus eieci de statu nostro, ut patet infra 3. lib. cap. 1. *Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram.* Nunquam vocat eum hic David ex causa supra assignata. Et dicit: vixerit super terram, quod ponitur ex superabundanti, velut, si solum dicatur omnibus diebus, quibus filius Isai vixerit. Nam non poterat viuere, nisi super terram saltim vita, de qua intelligebat Saul. Nam postea viuunt homines in vita aeterna, & ista non est super terram: non posuit tamen Saul vitam super terram ad differentiam vitae aeternae, sed posuit ex superabundanti, quia sic erat modus loquendi: quodlibet enim idioma habet aliquid superfluum in modo loquendi, quod ad significandum nihil prodest. *Non stabiliaris tu nec regnum tuum,* scilicet. non eris firmus in regno, quia quandiu vixerit, conabitur per fauorem populi ascendere ad regnum, & non dixit Saul: non stabilietur regnum tuum: sed dixit: non stabiliaris tu, nec regnum tuum:

D

Ira Saul
lie con-
tra Iona-
tham.

E

Dile-
ctio Iona-
thae ad Da-
uid quomodo
intelligatur
redundasse in
ignominiam ei.

F

tuum:

A *sum: quia si dauid conaretur vlturpare regnum, non permit- teret Ionatham viuere, vt ipse securè regnum possideret: cum sciret Ionatham futurum sibi hostem, quia ad eum de iure pertinebat successio. Itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me.* Saul intelligebat, quod Ionathas mentitus fuerat excusando Dauid, & quod non iuerat in Bethlehem, sed ipse eum habebat celatum apud se, ideo volebat, quod faceret eum adduci coram Saule, vt occideretur. Per hoc enim credebatur Saul, quod persuaderetur Ionathas ad occidendum Dauid, scilicet, vt stabiliiretur ipse, & regnum suum. *Quia filius mortis est*, id est meretur mortem, ideo ducas eum ad occidendum. Hoc falsum erat, quia Dauid nihil mali egerat contra Saulem, propter quod pati deberet, sed potius egerat multa bona pro ipso, sicut dixit Ionathas præcedenti c. scilicet nec peces rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde. Saul tamen fingebat eum esse insidiatorem suum, & aspirantem ad regnum, vt patet infra c. 22. scilicet. Filius meus suscitauit seruū meum aduersum me insidiantem mihi vsq; hodie: si autem hoc verū esset, videbatur habere iustam causam Saul persequendi Dauid: quanquam fortè Dauid non peccaret, dato, quod aspiraret ad regnum, quia sciebat regnum sibi debitum, cum Deus illum vnxisset in regem supra c. 16. *Respondens autem Ionathas Sauli patri suo.* Hic patet magnus amor Ionathæ ad Dauid: quia quam sciret Saulè indignari ipso respondente pro Dauid: etiā quāquam pater diceret ei, quod nunquā regnū suum firmaretur, viuentē Dauid, non cessauit diligere eū, & respondere pro illo: & hoc, quia diligebat eū, sicut animam suā, vt patet sup. c. 18. & supra in litera. *Ait: quare morietur? q. d. nulla est causa, quare moriatur. Quid fecit? q. d. nullum malum fecit, propter quod mori deberet, sed potius fecit bona, propter quæ deberet exaltari. Et arripuit Saul lanceam.* Habebat enim Saul lanceam vbicunque esset, siue dormiens, siue vigilans, siue ad mensam, siue alibi, vt patet sup. c. 18. quia cū sederet Saul in domo sua, tenebat lanceā in manu. Et sup. c. 19. dicitur: idē etiam cum dormiebat habebat apud se lanceam fixam, vt patet infra c. 26. nunc quoque ad mensam sedens tenebat lanceam apud se, & arripuit eam contra Ionatham. *Vt percuteret eum*, id est conatus est percutere eum, scilicet, tanto fuerat furore repletus, quod etiam filium suū occidere conabatur propter Dauid. *Et intellexit Ionathas, quod diffinitum esset, vt interficeret Dauid.* id est in præcedenti tempore, quamquam saepe irascere Saul Dauid, & conaretur eum lancea confodere, tamen nesciebat, an penitus decreuisset occidere eum, vel ageret hoc ex subitaneis motibus: nunc autem cognouit Ionathas, quod penitus decretum esset apud Saulem occidere Dauid: & hoc est, quod Dauid orabat Ionatham, vt inquireret, vt patet supra.

Cognouit Ionathas per signum, quod dedit Dauid, patrem suum esse iratum contra Dauid.

Q V Æ S T. XXXIII.

C *Q*UÆRET aliquis, per quid cognouit nunc Ionathas, quod diffinitum esset apud Saulem occidere Dauid. Respondendum est, quod cognitum fuit per signum, quod dedit Dauid Ionathæ, vt patet supra, scilicet, si dixerit benè: pax erit seruo tuo: sin autem fuerit iratus, scito quia completa est malicia eius. Non solum autem Ionathas cognouit iram patris sui contra Dauid, sed etiam supereminentem iram. Primò, quia inquit, quod duceretur Dauid ad occidendum, asserens, quod filius mortis erat. Hoc tamen non poterat fieri ex aliquo subitaneo motu, sicut accidit illis, qui habent quosdam alios aliquāter exosos, quos cum viderint subito incandescunt in magnam iram. Saul tamen nunc non videbat Dauid, ideo erat istud dictum ex odio inueterato, & malicia consummata. Secundo patebat hoc, quia non solum iratus fuit contra Dauid, sed etiam propter eum iratus fuit Ionathæ ita acerbè, quod eum lancea percutere conatus fuerit. Sufficiens ergo cognoscere poterat Ionathas, quod Saul decreuisset omninò occidere Dauid. *Surrexit ergo Ionathas à mensa*, id est, quia vidit patrem suum arripere lanceam, vt percuteret eum, surrexit à mensa fugiens. Facta sunt autem hæc incipientibus eis sedere ad mensam antequam cibum caperent, quod patet, quia nō dum gustauerat panem Ionathas, quando surrexit à mensa, vt

patet infra, scilicet, & non comedit in die Kalendarum secundo panem, si tamen fuisset hoc finitis epulis, vel inceptis, comedisset panem Ionathas in die secundo kalendarum. *In ira furoris*, id est, surrexit Ionathas cum ira, & furore. Ista duo idē sunt, sed ponuntur hic ad exaggerandum: ira enim dicitur quæcunque ira, vel appetitus vindictæ. Furor autem est ira candens, & grauis: qualis pertinet ad homines mente concitados. Fuit autem Ionathas iratus nimis propter duo. Primo, quia Saul iniuste decreuerat occidere penitus Dauid. Secundo, quia ipsummet iuste pro Dauid respondentem lancea confingere conatus fuerat. Vnde dato, quod Saul asscuerat Ionatham, ne percuteret eum, nollet Ionathas manere in mensa ex indignatione graui. *Et non comedit in die Kalendarum secundo panem*, id est, Ionathas noluit aliquid comedere in die secundo Kalendarum: nomine enim panis intelliguntur omnia comestibilia, vt patet supra cap. 14. cum ibi per panem intelligeretur mel. Potest autem dupliciter intelligi ista litera propter illam dictionem (secundo) Vno modo, quod sit nomen: & est sensus, quod Ionathas nihil comedit in die secundo kalendarum, id est in die sequenti post Kalendas: & iste erat dies, in quo Saul conatus est eum percutere lancea. Aliter exponunt alij, quod secundo sit aduerbium: & tunc est sensus, quod non comedit secundo panem, id est, non comedit in secunda vice, scilicet, quod solum semel comedit illa die, in vespere autem non comedit. Sed iste sensus non stat, quia tunc intelligeretur, q. nō comedit secundo panem in die Kalendarum. Sed hoc falsum est, quia in die Kalendarum non fuit facta aliqua mutatio, propter quam Ionathas non comederet præ tristitia, sed sequenti die, ideo teneatur primus sensus. Sciendum autem, quod Ionathas non cessauit comedere die secundo Kalendarum ex necessitate, scilicet quasi non inueniret aliquos cibos, vt si fugisset à facie patris per loca deserta non inueniens cibū, nec etiam ex timore cessauit à cibus, quasi lateret in aliquo loco, & non auderet apparere ad comedendum: sed non comedit propter indignationem, & tristitiam magnam, vt patet in litera sequenti. *Contristatus est enim super Dauid.* id est, doluit nimis de Dauid, tantum enim diligebat Dauid, quod magis respiciebat iniurias, & damna Dauid, quam propria incommoda, ita vt non tristaretur principaliter, quia pater eum conatus fuerat occidere, sed quia exosum habebat Dauid: tanta enim amoris vehementia erat, vt pereunte Dauid, se quoque perijsse arbitraretur: ideo ita ferox eum inuasit anxietas, & sollicitudo, quod ciborum curam nullam habuit. *Eo quod confudisset eum pater suus.* Istud potest referri ad Ionatham, vel ad Dauid: ad Ionatham quidem, vt dicatur, quod contristatus est Ionathas, eo quod confudisset eum pater suus, id est, quia fecerat eum erubescere volendo percutere ipsum lancea coram seruis suis ad mensam: in quo significabatur, quod modicum appreciaretur filium suum, cum tantum contra ipsum incanderet, vt percutere vellet eum propter Dauid. Referendo ad Dauid, est sensus q. confudisset eū pater suus, id est, pater Ionathæ. Ista confusio erat, quia iudicabat Dauid dignū morte. Et iste sensus magis consonat literæ: & hoc modo nō dolebat Ionathas de confusione sua, sed de confusione Dauid. *Cūq; illuxisset mane.* Hic ponitur quintū huius ca. scilicet. Dauid, & Ionathæ flebilis separatio per hoc, quod Ionathas nūciauit Dauid cōpletā esse malitiā patris sui: Et dicitur: cūq; illuxisset mane, id est surrexit Ionathas in aurora ad complendū fœdus, quod inierat cū Dauid, scilicet renūciaret ei, quod cognoscere posset de Saule: & quanquā afflictus fuisset à patre, & audiuisset verba, quæ posset eū mouere cōtra Dauid, seruauit nihilominus pactum inter eos factum. Iuit autem in aurora ad hoc, vt non videretur quod faceret. Latebat namque Dauid in agro apud lapidē Ezel. Et quia dies iste, quo ibat Ionathas ad loquendum Dauid, nō erat dies vacatiuus, exituri erāt viri ad operationē suā in agro, qui videre possent quid inter Ionatham, & Dauid ageretur: iuit ergo diluculo, scilicet, quando nullus adhuc exierat in agrum. *Venit Ionathas in agrum*, scilicet ad agrum, vbi latebat Dauid apud lapidem Ezel. *Iuxta placitum Dauid*, id est, iuxta compositionem, vel pactum, quod factum erat inter ambos: placitum enim & pactum idem sunt: quia pactum dicitur à pace id est concordia, quia id, in quo duo concordant mutuo, pactum est, id est, conuentum, vel concordatum. Vocatur etiam placitū à placēdo, quia per illud inter se aliqui conueniūt quod utriq; placet. Hoc autē potest referri ad duo, scilicet ad

tempus

D
Ionathas i-
ratus
propter
duo.

E

F

Flebi-
lis sepa-
ratio
duorū
amico-
rū scilicet
Ionathæ
& Dauid.

A tempus, vel ad negotium: ad tempus quidem, scilicet, quod Ionathas, & Dauid conuenerant inter se, quod lateret Dauid vsque ad diem tertium, & tunc reuelaret ei Ionathas intentionem patris sui, vt patet supra in litera, scilicet, dimitte ergo me, vt abscondar in agro vsque ad vespere diei tertij. Aliter potest referri ad negotium, scilicet, quod Dauid, & Ionathas pepigerant, quod Ionathas reuelaret Dauid intentionem Saulis. Vtroque modo intelligendo Ionathas egit iuxta placitum, id est, cōuentionem cum Dauid: nam reuelauit ei intentionem patris sui, & hoc fuit die tertio: non tamen debet exponi, nisi secūdo modo referendo ad negociū, quia Ionathas nō pepigit indicare Dauid sententiā patris sui determinate in die tertio, sed si prius posset, prius indicaret, vt patet supra in litera, cum dixit Ionathas: Domine Deus, si inuestigauero sententiā patris mei crastino, vel perendie, & aliquid boni fuerit super Dauid: & nō statim misero ad te, &c. ergo, si in ipsa die Kalendaū cognouisset Ionathas sententiā patris sui non expectasset diem tertium ad notificandum Dauid, sed statim in die secundo notificasset, & si non posset vsque ad quartum diem cognoscere sententiā Saulis, necesse erat quod vsque ad diem illam expectaret. Dauid tamen dixit de tertia die ad latendum, quia putauit, quod in tribus diebus sufficienter potuisset cognosci intentio Saulis: & si velimus dicere, quod fuerit obseruatum istud pactum quantum ad tempus, falsum est, quia Dauid dixit: dimitte me, vt abscondar in agro vsque ad vespere diei tertij, vt patet supra. Sed manifestum est, quod non expectauit tempus illud Ionathas: sed in aurora diei tertij iuit ad Dauid, vt patet hic. Referendum est ergo istud pactum ad negotium, scilicet, quod Ionathas reuelaret Dauid intentionem patris sui, quia citius posset, siue die secundo, siue die tertio, siue postea. Et quia die secundo cognouit Ionathas intentionem patris sui, die tertio in aurora iuit ad indicandum Dauid, & istud erat pactum. *Et Puer paruulus cum eo.* Iste puer ibat ad ferendum arcum, & sagittas Ionathas. noluit autē solus ire, ne daret occasionem aliquid de se suspicādi, vt supra declaratum est: noluit etiam secum ferre aliquos viros, ne perturbaretur in eo, quod volebat, scilicet, quod loqueretur Dauid: nam si saltem vnum virum secum duxisset, per illum impediretur: vel ille intelligeret quod facere vellet Ionathas: puer autem paruulus non poterat hoc cognoscere. Sic dicitur infra collegit puer Ionathas sagittas, & attulit ad dominum suum: & quid ageretur penitus ignorabat. *Et ait ad puerum suum.* Hic voluit Ionathas ponere signum, quod dederat Dauid, scilicet de iactu sagittarum. *Vade, & affer mihi sagittas, quas ego facio,* id est vade ad locum, in quo cadere poterunt sagitte, & affer eas inde ad me. Hoc autem faciebat innuēs, quod vellet se exercere ad signū. Sic enim dixit supra, scilicet: ego tres sagittas mittam quali exercens me ad signum. Puer autem non cognouit hoc cur fieret. *Cumque puer cucurrisset,* scilicet ad ferendum sagittam, quam Ionathas iecerat. *Iecit aliam sagittam trans puerum,* id est, vltra puerum. Sensus huius est, quod Ionathas volebat indicare Dauid, quod facere deberet per signum. Supra autem dederat signum in sagittis, quia, si diceret puero: citra te sunt, intelligeret, quod pax erat: si autem diceret vltra te sunt, intelligere deberet, quod erat completa malicia Saulis, & quod recedendum esset: & quia iam nunc completa erat malicia Saulis, volebat dare Ionathas Dauid signum recedendi, hoc autem fuit iaciendo sagittam vltra puerum. Cuius modus fuit, quod cū Ionathas, & puer simul essent in agro, Ionathas iecit sagittam puero nondum elongato ab eo, viditque puer locum, in quo ceciderat sagitta, & dum curreret pro illa, iecit Ionathas aliam sagittam vltra locum primæ sagittæ: veniens autem puer ad locum primæ sagittæ, putauit ibi esse secundam, & inquirebat eam, Ionathas autem clamauit, dicens: vltra te est: tunc puer collegit sagittas, & redijt. *Venit itaque puer ad locum iaculi, quod miserat Ionathas,* id est, ad locum sagittæ. Vocatur enim sagitta iaculum à iaciendo, quia arcu iacitur. Et dicitur, quod venit ad locum iaculi, scilicet primi: nam nesciuit locum secundi iaculi quousque; Ionathas dixit ei: sagitta vltra te est. Et dicitur, quod venit, scilicet, quia quando sagitta missa fuit non erat in loco iaculi, sed apud Ionatham, & postea iuit. *Et clamauit Ionathas post tergum pueri.* Iste clamor fuit ad indicandum puero locum secundæ sagittæ: nam ipse solum attenderet locum primæ, & ad eam recurrebat, cumque curreret pro illa, Ionathas misit secundam, & hanc puer non considerauit: ideo Ionathas dixit

ei locum eius. *Et ait: ecce ibi non est sagitta,* scilicet in loco, in quo queris: inuenit enim puer sagittam primam, & putauit ibi esse secundam: erat tamen vltra, ideo dixit Ionathas, quod non erat ibi sagitta. *Porro vltra te.* Sed certè vltra te est. Ionathas enim caute se habuit hic. noluit enim quod puer videret quando iaciebat secundam sagittam, vt non inueniret eam, & cogere-tur ipse dicere ei: vltra te est, vel citra te, per quod Dauid reciperet signum. *Clamauitque Ionathas post tergum pueri.* scilicet, admonens eum cito venire: noluit enim quod moraretur inquirendo sagittam, ne forte sic sciret aliquid eorum, quæ agebat Ionathas. *Festina velociter, ne steteris,* id est, postquam collegeris sagittas, immediate veni, ne vageris per agrum. Hoc dicebat Ionathas, ne puer videret latentem Dauid: latebat enim apud lapidem Ezel, & iuxta eum nunc Ionathas misit sagittas, vt patet supra in litera, scilicet, & sedebis iuxta lapidem, cuius nomē est Ezel: & ego tres sagittas mittam iuxta eum: si ergo puer vagaretur apud lapidem post sagittas inquisitas, posset videre Dauid, quod nolebat Ionathas. *Collegit autem puer Ionathas sagittas,* scilicet, duas sagittas, quas misit: si autem plures fuerint litera non exprimit hic. Supra tamen dixit Ionathas: ego tres sagittas mittam iuxta eum. Quod tunc mitteret plures, vel pauciores ad dandum signum Dauid, nihil refert, quia per vnicam etiam sagittam fieri hoc poterat: satis ergo verisimile est, quod quamquam prius dixerit se missurum tres sagittas duas, solum miserit: si volumus tamen dicere, quod tres misit, quamquam litera non exprimat hic, nisi duas, satis stat: quia multa subicitur in sacra scriptura, quæ dicta, vel facta sunt. *Et attulit ad Dominum suum.* scilicet, attulit illas duas sagittas, quas miserat Ionathas. *Et quid ageretur penitus ignorabat.* Non est sensus, quod puer ignoraret quid ageretur, quia videbat mitti sagittas, sed ignorabat ad quid hoc ageretur. Hæc enim non fiebant sine causa: puer tamen penitus ignorabat, quia nesciebat causam, propter quam fiebat, nec etiam putabat, aliquid latere, sed solum credidit Ionatham venisse ad exercitandum se. Tangitur autem de ignorantia pueri, quia si alius fuisset, potuisset cognoscere ad quid Ionathas illud faciebat, vel saltem credidisset aliquid secreti latere. Nam quod Ionathas tam procul ab vrbe egrederetur ad exercendum se ad signum, non erat verisimile, quod etiam tam procul egressus duas solum sagittas iaceret ad se exercitandum minus erat verisimile: quod autem postea missō puero, ipse solus maneret in agro procul ab vrbe alicuius occulti suspicio erat, ideo quicumque adultæ ætatis venisset cum Ionatha, suspicatus fuisset aliquid in his: puer autem penitus ignorabat propter defectum ætatis, quæ solum iudicat de præsentibus visis, & non refert ex his alia, sicut cōmune bestijs est. *Tantummodo enim Ionathas, & Dauid rem nouerant.* id est, ipsi soli cognoscebant ad quid hoc fieret, quia nullum consilij sui mediatorem, aut executorem posuerant.

Quare Ionathas dedit signum sagittarum, cum posset loqui cum Dauid.

Q V Æ S T. XXXV.

QVAERET aliquis, cum Ionathas posset hic loqui cū Dauid, & locutus fuerit, quare præsupposuit signum de sagittarum missione. Aliqui respondēt, quod hoc fecit, quia putauit, quod forte nō haberet opportunitatem ad loquendum cum Dauid, vt si veniret cū eo alij viri, & per hoc posset intelligere Dauid quid facere debebat. Sed hoc non stat, quia Ionathas disposuerat à principio, quando iniuit fœdus cum Dauid, venire solus in agrum cum puero paruulo, vt patet supra in litera, cum dixit, quod lateret Dauid apud lapidē Ezel, & ipse iaciēs tres sagittas apud illum mitteret puerum pro eis, ergo solum puerum secum ducere destinauerat, & non ponebatur istud signum propter venientes cum eo. Sed, sicut supra declaratum est, fuit positum propter superuenientes, si forte Ionatha veniente ad locum latibuli Dauid, superuenirent aliqui, qui impedirent Ionatham loqui Dauid: tunc enim per sagittas sufficienter cognosceretur, quod volebat Ionathas indicare Dauid: istud tamen à principio stabat rationabiliter, scilicet, quando Ionathas, & Dauid erant simul antequam lateret Dauid: quia tunc nesciebat Ionathas, an aliquis superueniret, qui impediret locutionem eorum: nunc tamen dato casu nullus erat in agro, qui impedire posset locutionē eorū, nisi puer paruulus: illum autem remittere poteret Ionathas in urbem, sicut post sagittarum missionem remisit: & sic

non

non videatur necessarium signum de missione sagittarum, sed quod solum Ionathas loqueretur Dauid. Respondendum est, quod non erat nunc tam necessaria observatio huius signi, sicut a principio existimabatur quando signum positum fuit. Euit tamen observatum propter duo. Primo propter puerum, ne aliquid intelligeret: nam cum Ionathas egressus fuisset in agrum ferens sagittas, & arcum ad se exercitandum: & postea nullo exercitio habito, remitteret puerum cum sagittis ad urbem manifestatam, faciebat presumptionem, ideo iecit duas, vel tres sagittas. Secundo fecit hoc propter Dauid, & istud fuit precipuum: nam Ionathas pepigerat cum Dauid indicare ei intentionem patris sui per illum modum: Dauid autem adhuc timebat, an Ionathas vellet favere Sauli, & tradere ipsum in manus illius: ut ergo Ionathas indicaret semper omnia observare pactum, & auferret causam timendi Dauid, servavit signum positum de missione sagittarum: & quia, hoc facto, habuit opportunitatem loquendi cum Dauid, remisit puerum ad urbem, & collocuti sunt ambo. *Dedit igitur Ionathas arma sua puero, scilicet, arcum, & sagittas: nulla enim alia arma se cum tulerat, ne suspicandi occasionem de se daret, ut supra declaratum est. Et dixit ei: vade, & defer in civitatem.* Finxit enim Ionathas, quod ipse manere vellet in agro ad purgandum alveum, vel aliquid alterum: puerum autem iussit præcedere, & ire ad urbem, scilicet, non dixit ei: expecta me in tali, vel tali loco, ne forte puer moraretur per iter: videretque colloquentes Dauid, & Ionatham, sed iussit, quod iret in urbem. *Cumque abiisset puer, scilicet, cum iam recessisset longe à loco, in quo erat Dauid, ita, ut non posset videre Dauid, & Ionatham colloquentes. Surrexit Dauid, scil. de latibulo suo: Dauid enim stans apud lapidem Ezel forte in aliqua caverna illius audiebat quod loqueretur Ionathas ad puerum suum, quia sagitte iaciebantur iuxta lapidem Ezel, ut patet supra: audiuit ergo, quando dictum est, sagitta ultra te est: & quando iussum est puero, quod iret in urbem. Cum ergo credidit num procul euntem, surrexit ad loquendum Ionathæ. De loco, qui vergebat ad Austrum.* id est, de quodam loco, qui erat ad patrem Meridianam. Iste locus erat latibulum iuxta lapidem Ezel, & apud illum Ionathas sagittas iaciebat: sed erat Ionathas ex parte Septentrionalis illi lapidi, quia civitas Gabaa, de qua egressus erat, erat Septentrionalis illi lapidi, Dauid autem latebat ad partem Meridianam illius lapidis, ne videri posset à puero colligente sagittas Ionathæ: ipse quoque Ionathas cum sagittas iecit, noluit mittere ultra lapidem Ezel, ne puer transiens pro sagittis videret latentem Dauid. *Et cadens prorsus in terram adoravit tertio.* id est, Dauid, quando surrexit de loco suo ad loquendum Ionathæ, ter cecidit in terram, ut adoraret Ionatham antequam accederet ad eum. Accipitur hic, cadere, improprie: est enim cadere passio, & non actio, & provenit ex impotentia, scilicet, cum quis non potens se tenere corruit. Dauid tamen non corruerat ex impotentia, sed humiliabat se usque ad terram ex reverentia. Ter autem Dauid adoravit Ionatham ad signandam magnam reverentiam: sic enim regibus, & magnis viris in quibusdam caeremoniis fieri consuevit, scilicet, ut bis, vel ter inclinemur antequam ad eos accedamus: Ponitur autem hic adoratio largè, scilicet, pro sola reverentia: nam non tribuebat Dauid adorationem, quæ est latría, alicui nisi Deo. Voluit autem Dauid nimis revereri Ionathæ propter duo. Primo, quia erat filius regis, & ob hoc erat dignus honore. Secundo propter eminentem virtutem dignationis, & amicitie erga eum, cum dignaretur Ionathas tanta facere pro Dauid. *Et osculantes se fleverunt pariter, scilicet, postquam ter humiliatus est Dauid coram Ionathæ, surrexit, & osculati sunt ambo.* Diligebant enim se nimis: nam Ionathas dilexerat Dauid sicut animam suam, & conglutinata fuerat animæ Dauid. Dauid quoque in immensum dilexerat Ionatham: nam præter amorem, qui est hominis ad seipsum, nullus maior est, nec equalis amori matris ad filium, ut probat Philosophus. 8. Ethic. Dauid tamen diligebat Ionatham tali amore, quali mater diligit filium, ut patet infra 2. lib. cap. 1. scilicet: Doleo super te, frater mi, Ionatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum: sicut mater unicuique amat filium suum, ita & ego te diligebam. Dicitur etiam quod fleverunt ambo: & hoc fuit propter recessum ab inuicem. Actus enim amicitie est in conuiuendo, ut patet 9. Ethic. Iste autem impeditur propter locorum distantiam, ut patet 8. Ethic. Cum ergo totum bonum

amicorum in hoc sit, necesse est, quod recedentibus eis ab inuicem magna tristitia causetur, & fletus, nec solum est hoc in amicis, sed etiam in quocunque amante: nam, ut ait Philosophus. 9. Ethic. ad hoc, quod aliquis amator formæ apprehensæ sit, duo requiruntur, scilicet, quod in præsentia eius delectetur, & quod in absentia eius egre feratur: vero solum delectatur aliquis apprehensa forma in præsentia, & in absentia eius, non dolet adhuc, amator non est. Experimur autem hoc in vehementibus amatoribus, qui etiam valde parui temporis absentiam ab amato nimis molestam habent, Dauid tamè & Ionathas diligebant se gradu excessivo: nunc autem recessuri erant ab inuicem per magnum tempus dubitantes, si occurreret eis unquam quod se videret: ideo necesse erat, quod nimis flerent. *Dauid autem amplius.* id est, magis fleuit Dauid, quam Ionathas, eo quod pro pluribus flebat: nam non solum ab amico recedere cogebatur, sed etiam natalem patriam, & charam progeniem deserebat. Amplius autem formidabat mala, quæ incursum esset, cum exul, & peregrinus vagari cogeretur: Ionathas autem pro se se solum flebat amici recessum: pro Dauid autem cunctas eius clamitates, quia tamen Ionathas debuit habere locum consolantis, non decuit eum ita largiter flere, sicut Dauid. *Dixit autem Ionathas ad Dauid: vade in pace,* id est, pax sit tecum, quocunque ieris. *Quocunque iuravimus ambo in nomine Domini.* Hic est sententia decurtata, scilicet, quæcunque iuravimus ego, & tu componendo pactum, maneat firma, scilicet, quamquam multæ aduersitates mihi, aut tibi eueniant: amicitia, & observatio pacti semper maneat inter nos. Dicitur autem, quod iurauerunt in nomine Domini, scilicet, quod inuocauerunt Deum ad confirmationem eorum, quæ faciebant, & hoc quando pactum posuerunt inter se. Nec intelligitur hoc de fœdere, quod inierunt à principio Ionathas, & Dauid, de quo supra cap. 18. sed de fœdere, quod inierunt instante recessu Dauid, ut patet supra in litera. *Dicentes: Dominus sit inter me, & te, & inter semen meum, & semen tuum,* id est ista verba diximus, quando fecimus pactum: nam Ionathas pepigit indicare Dauid voluntatem patris: in quo ei faciebat misericordiam. Petiuit autem ab eo, dicens: si vixero, facias mihi misericordiam Domini: si verò mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea in sempiternum, ut patet supra. Repetiuit autem postea verba pacti huius Ionathas, dicens: de verbo autem, quod locuti sumus ego, & tu, sit Dominus inter me, & te, usque in sempiternum: & sit istud pactum non solum viuentis Ionathæ, sed etiam viuentibus filiis eius. *Usque in sempiternum,* id est, & maneat istud pactum usque in æternum. q. d. non datur ad certum tempus, nec pro certa causa, sed quandiu nos manserimus, & semen nostrum, non obstante, quod multæ transmutationes fiant, semper maneat istud pactum. Dixit autem Ionathas: Dominus sit inter me, & te, id est, Dominus sit testis inter me, & te, q. d. nullus alius est præsens huic sermoni, nec fuit præsens in positione fœderis, sed Deus solus. Vel dicitur: deus sit inter me, & te, scilicet punitor, vel præmiator: punitor quidem si quis nostrum fœdus violauerit: præmiator verò, si illud manserit. Vel dicitur: deus sit inter me, & te, id est ipse faciat nos custodire istud pactum. *Et surrexit, & abiit, scilicet, Dauid surrexit de loco, in quo loquebantur ipse, & Ionathas, & recessit vadens quocunque eum voluntas ducebat. Sed & Ionathas ingressus est civitatem,* id est etiam Ionathas post discessum Dauid, recessit de lapide Ezel, ubi ambo collocuti fuerant, & venit in civitatem, scilicet de qua egressus fuerat: erat enim ista civitas Gabaa, in qua morabatur Saul, & iuit Ionathas filius eius cum eo. Post hoc autem nunquam vidit Ionathas Dauid quousque fuit in deserto Ziph, ut patet infra 23. cap.

CAPIT. XXXI.

sermonem.

VENIT Dauid in Nobe ad Achimelech Sacerdotem. Et obstupuit Achimelech, eo quod venisset Dauid: & dixit ei. Quare tu solus, & nullus est tecum? Et ait Dauid ad Achimelech Sacerdotem: Rex præcepit mihi

A
Saul
exilia-
re facit
David.

IN præcedentibus dictum est qualiter Saul persecutus est David cum ipso manendo, hic autem dicitur qualiter persecutus fuit eum de terra sua eum excludendo. Dicit autem Nicolaus, quod Saul bannivit de regno suo, iubendo, ne quis eum acciperet, aut daret ei quicquam: & ob hoc occidit Sacerdotes urbis Nobæ, quia receperant eum, ut patet sequenti c. non tamen peruenit bannitio ista ad Achimelech, ideo suscepit eum. Sed non videtur, quod Saul eum bannierit: nam cum locutus est contra Achimelech, non allegavit, quod exulem receperat, sed dixit: Quare coniurastis aduersum me tu, & filius Isai, & dedisti ei panes, & gladium? sequenti c. Si tamen bannitus fuisset, hoc potuisset Saul verisimiliter allegare. Etiam non videtur, quod Saul adhuc banniuisset eum, quia istud factum est fortè uno, vel duobus diebus postquam Saul quasiuit David: non est ergo verisimile, quod immediatè eum banniret quousque sciret, an posset eum reperire in urbe ad occidendum: postea autem posset eum bannire. Sed solum dicendum est, quod Saul conatus est inuenire David ad occidendum eum, & quotidie inquirebat pro illo: nullusque ei renuntiabat aliquid de eo quousque; quadam die locutus est Saul ad seruos suos, dicens: Omnes coniurastis aduersum me, & non est, qui mihi renunciaret, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai: sequenti c. Hic autem ponitur principium fugæ David: & persecutionis eius per diuersa loca. Circa quod primo describitur ab Achimelech David collatum beneficium. Secundo propter hoc Achimelech irrogatum supplicium sequenti c. Prima in duas, quia primò ponitur ipsius David curialis receptio. Secundo periculi imminuentis euasio, ibi. *Surrexit itaque David.*

An hac cum superioribus rectè sint connexa.

Q V A E S T. I.

B

CIRCA primum quaeritur, an hic sit consequens ordo ad præcedentia, vel sit aliquid immutatum: & dato, quod sit rectus ordo, an ea quæ habentur hic, fuerint immediatè facta post ea, quæ habentur præcedenti c. Ad primum dicendum est, quod hic est consequens ordo, quia supra agebatur de persecutione David inflata à Saule, dum adhuc maneret in curia eius. Hic autem agitur de persecutionibus David postquam recessit de curia Saulis. Ad secundum dicendum, quod inter ea, quæ habentur præcedenti c. & hic, non intercidit aliquod tempus, sed immediatè facta sunt post illa. Nam in fine præcedentis c. dicitur, quomodo Ionathas, & David abinuicem recesserunt, hic autem dicitur de loco, ad quem David recedens à Ionatha venit, ideo non fuit tempus aliquod medium. *Venit autem David in Nobæ.* Aliqua loca media erant inter urbem Gabaa, de qua recedebat David, & inter urbem Nobæ, ad quam nunciuit, sed non dicitur de illis locis, quod iuerit ad ea David: quia fortè non audebat accedere ad illa, ne cognoscereetur via eius. In Nobæ autem venit, quia erat ibi Sacerdos magnus Achimelech, ad quem declinavit necessitate famis: de quo etiam credidit, quod non indicaret viam eius Sauli. Sciendum autem, quod Nobæ erat ciuitas trans Iordanem ad Orientalem partem eius in dimidia tribu Manasse. Ista ciuitas quondam vocabatur Canath, antequam venirent Israelitæ in terram Chanaan: tunc autem quidam de Israelitis nomine Nobæ apprehendit eam cum vinculis suis, vocauitque eam ex nomine suo Nobæ, ut patet Num. c. 32. erat autem Nobæ ciuitas Sacerdotum, scilicet, quia in ea soli Sacerdotes habitabant cum familijs suis: sic enim vocatur sequenti cap. scilicet: Nobæ autem ciuitatem Sacerdotum percussit in ore gladij: erat autem in hac ciuitate tabernaculum Domini eo tempore, quo venit illuc David, ut patet infra in litera, cum dicatur, quod ibi erant panes propositionis, & Ephod: & quod erat ibi Doeg Idumæus in tabernaculo Domini. Fuit autem ibi tabernaculum ex eo tempore, quo mortuus est Heli sacerdos, & fuit translatum de Silo, mansitque ibi vsquequo parum post hoc Saul occidit omnes, qui erant in urbe, tam viros, quam mulieres in ore gladij: ut sequenti cap. & tunc translatum est in Gabaa, sicut declaratum fuit supra cap. 7. Fuit tamen hic tabernaculum sine arca fœderis, quia ex eo tempore, quo Philistini ceperunt eam in bello, nunquam rediit in tabernaculum vsquequo Salomon edificauit templum, & posuit ibi arcam, & om-

Nobæ
ciuitas
sic no-
mina-
ta Sa-
cerdo-
tum.

nia utensilia sanctuarij, ut patet 2. Paralip. cap. 1. toto autem tempore, quo tabernaculum fuit in Nobæ, arca fœderis fuit in colle Cariathiarim in domo Abinadab, de quo late delaratum est supra cap. 7. *Ad Achimelech Sacerdotem*, id est Sacerdotem magnum: vocatur enim Sacerdos, per excellentiam: sic enim saepe vocatur Aaron, ut patet Leui. c. 1. & in multis locis. Iste Achimelech erat filius Achitob nepos Icaboth filij Phinees filij Heli, qui ministrauerat in Silo, ut declaratum est supra cap. 14. de quo magis sequenti cap. dicitur. Hunc autem dicit Nicol. fuisse Achiam Sacerdotem, de quo habetur cap. 14. Sed non constat, necesse est tamen dicere, quod fuerit ipsemet, vel frater eius: quia Achimelech vocatur filius Achitob sequenti cap. Achias quoque vocatur filius Achitob, supra capitulo decimo quarto.

Quare David non est reuersus ad Samuelem.

Q V A E S T. II.

QVAERET aliquis, quare non iuit nunc David ad Samuelem, sicut iuit cum iterum voluit occidere eum Saul, de quo supra 19. cap. Et videtur rationabile, quod illuc iret, quia David nunc indigebat, ut aliquis pro eo consuleret Dominum, sicut infra fecit, quod consuleret pro eo Achimelech: Samuel autem poterat consulere Dominum pro David sicut consuluit iterum, ut patet supra cap. 19. ex declaratis ibi. Aliquis respondebit, quod non iuit David ad Samuelem, quia forte iam non vivebat. Sed falsum est, quia post hoc aliquanto tempore vixit: nam de morte eius agitur infra 25. cap. Sed dicendum est, quod non iuit David ad Samuelem, quia non opus erat, quod iret ad ipsum, nisi ut consuleret Dominum pro eo, cum esset propheta: hoc tamen facere poterat Achimelech Sacerdos, ad quem nunc iuit: nam ipse pro eo Dominum consuluit, ut patet infra in litera. Etiam non expediebat, ut nunc David iret ad Samuelem, quia iterum iuerat ad Samuelem, & inuenerunt eum ibi nuncij Saulis, sup. ca. 19. Nunc autem verisimile est, quod Saul immediatè illuc mitteret consulem, an ibi esset, quia putaret, quod ibi esset sicut prius. Et si dicas, quod dato, quod illuc iuisset, saluaretur ibi, quia Deus faceret miraculum pro eo sicut prius, faciendo prophetare nuncios Saulis: non stat, quia si illuc iuisset David sub hac spe, esset tentare Deum, cum posset ire ad alium locum, in quo sine miraculo saluaretur. Item quando David iuit ad Samuelem, nondum deliberauerat, an manere deberet in terra Israel, vel fugere in terram aliam: nunc autem iam diffinierat recedere totaliter à Saule, quia completa erat malicia eius, ut patet præceden. cap. ideo non oportebat, quod veniret ad Samuelem ad consulendum Dominum pro hoc, sed satis erat, quod iret ad quæcunque loca, ubi putaret, posse se euadere.

Quare David iuit ad Achimelech.

Q V A E S T. III.

QVAERET aliquis, quare David venit ad Sacerdotem Achimelech. Responderi posset, quod quando David recessit à Ionatha, habuit intentionem veniendi in terram Philistinorum, & fortè Ciuitas Nobæ erat in itinere, ideo venit per illam. Si vero fuisset ibi, & declinaturus esset ad aliquem, credidit vtilius sibi esse declinare ad Achimelech, quia magis sibi poterat ille providere, tam in cibis, quam in armis. Vel potest dici, quod forte David declinavit ex intentione ad urbem Nobæ, ut veniret ad Achimelech, quia volebat consulere Dominum de via sua, an prospera esset, & ille cum esset sacerdos magnus, consulere poterat pro eo. Quomodo cumque autem dicatur, intelligendum est, quod David voluit magis declinare ad Achimelech, quam ad aliquem alium, quia cognoscebat eum alias, & fortè erat amicus illius, ideo credidit, quod ille magis posset, & vellet eius necessitati providere. Apparet autem hoc ex opere secuto, quia panem, quem soli Sacerdotes comedeant, ei dedit, insuper gladium, qui erat in tabernaculo Domini, consuluitque pro eo Deum: ita, ut nihil magis pro eo facere potuisset. Fortè autem contraxerant istam amicitiam David, & Achimelech, quando venit David in tabernaculum domini portans gladium Goliath, & re-

D

E

F

A & reliquit eum ibi: de quo infra in litera. Vel forte hoc fuit, quia interdum Achimelech, qui erat summus Sacerdos, erat in curia regis Saulis, & loquebatur cum eo dauid: sicut quando fuit Saul in bello contra Philistinos: iuit enim illuc area domini, & Sacerdos Achias, vt patet supra cap. 14. *Et obstupuit Achimelech, eo quod venisset Dauid.* Non obstupuit, eo quod venisset Dauid ad eum, sed obstupuit, quia solus venit ad eum: quod patet ex verbis eius immediate, scilicet. Quare tu solus venis, & nullus est tecum? Obstupuit etiam Achimelech de subitaneo aduentu Dauid, quia cum esset gener regis, & vir honorabilis in toto Israel, debuisset præmittere aliquos nuncios de aduentu suo: sic enim fuit de Samuele, quando venit in Bethlehem. Admirati enim fuerunt senes ciuitatis, quia viderunt eum ex improviso venientem, & in comitatu, ita vt dicerent: Pacificus ne est ingressus tuus? supra c. 16. *Et dixit ei: Quare tu solus venis, & nullus est tecum?* Ista est præcipua causa admirationis Achimelech, scilicet, quia vir honorabilis valde, & gener regis sicut erat Dauid, non debebat venire in comitatu. Hebraei, vt communiter dicunt, quod Dauid solus veniebat, quia non solum dixit litera: Quare tu solus venis, sed etiam dixit: nullus est tecum, quod significat omnimodam solitudinem. Sed quia infra dicitur de pueris, quod petiuit panem pro se, & pueris, dicunt, quod Dauid mentitus fuit hic, quia non habebat secum aliquos pueros, sed dixit hoc ad colorandum factum suum. In litera chaldaica habetur, quod pueri dauid recesserant in locum absconditum, ideo apparebat solus. Sed dicendum est, quod Dauid non iuit solus ad urbem Nobæ, quia ibant cum eo aliqui pueri: sic apparet Matth. cap. 12. cum dicitur: Non legistis quid fecit Dauid quando esuriit, & qui cum eo erant, & quomodo intrauit in domum Dei, & comedit panes propositionis, quod non licebat ei edere nec his, qui cum eo erant: ergo aliqui erant cum illo. Nicolaus tamen dicit, quod hic dicitur ire solus, & nullus cum eo, quia quamquam aliqui essent in comitiua eius respectiue, tamen in comparatione ad illos, qui soliti erant cum eo ire, nulli videbantur ire: sic dicitur communiter: nullus est in foro, quando sunt ibi pauci, respectu alterius temporis: quamuis nunc multi sint. Sed ista applicatio non multum conuenit, quia ista duo signant omnimodam solitudinem, scilicet. solus es, & nullus est tecum. Dicendum ergo, quod Dauid venit solus in urbem Nobæ, ita quod nullus vir erat cum eo. Et cum dicitur Matth. cap. 12. quod erant aliqui cum eo, qui comederunt de panibus propositionis. Dicendum, quod isti non introierunt in urbem cum Dauid, sed erant in aliquo loco absconditi, & hoc ne cognosceretur fuga Dauid. Consueuerat enim Dauid ambulare cum multis viris, quia erat gener regis, & princeps mille virorum supra c. 18. Nunc autem si haberet secum viros, etiam si vellet se occultare, cognosceretur, & nunciaretur Sauli. Credendum est ergo, quod ipse solus introiit in urbem, & mutauerit faciem suam, ne cognosceretur, vel obtegit eam, ita vt nemo ad eum respiceret: & quamquam aliqui viderent illum, non putarent esse Dauid, cum solus esset: & hoc tenet litera chaldaica. Apparet etiam ex textu, quia dixit Dauid ad Achimelech. Pueris condixi in illum, & in illum locum: ergo non habebat secum pueros, quia dato, quod in ceteris mentiretur, in quibus occultum erat: tamen in eo, quod erat manifestum, non mentiretur: & sic stat litera. *Et ait Dauid ad Achimelech sacerdotem.* Nolebat Dauid, quod Achimelech cognosceret fugam eius à Saule, quia tunc forte timeret ei dare panes, & gladium, & cōfulere Dominum pro illo, cum videretur hostis regis: volebat tamen Dauid quod prouideret ei in his omnibus, ideo mentitus est illi. *Rex præcepit mihi sermonem, id est, præcepit quandam rem secretam, & voluit quod item solus, & nemo sciret an ad aliquid missus essem.* Hoc enim quamquam mendacium esset, erat tamen verisimile, quia tempore præterito consueuerat Dauid esse in magna familiaritate regis, & mittebat eum rex ad omnia, quæ expedire debebat, vt patet supra capit. 18. scilicet, egrediebatur quoque Dauid ad omnia, quæcunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat. Hoc autem cognouerant omnes Israelitæ, ideo nunciatum præsumere poterat Achimelech, quod mitteretur Dauid à rege. *Et dixit: nemo sciat rem, propter quam à me missus es.* id est, iussit, quod esset nimis secreta legatio mea, & quia si multi mecum irent, cognosceretur, quia ego item: tam ab illis, qui mecum essent, quàm ab illis, per quos transirem: ideo non decuit, vt portarem mecum copiam ser-

uorum, sed solus veni. *Et cuiusmodi præcepta tibi dederim.* id est, nemo sciat quid est, quod ego mando tibi. Volebat ergo istud esse ita secretum, scilicet, quod non solum nesciretur quid erat illud, ad quid missus erat Dauid, sed etiam nesciretur, an ad aliquid missus esset Dauid. Hoc autem habebatur, cum nullus irer cum eo. *Nam & pueris condixi.* id est, cum pueris composui. *In illum, & illum locum.* id est, quod irent in talem, & talem locum, & ibi seruaarent aduentum meum. Condicere enim est componere, vel conuenire: sic enim patet Gen. c. 18. scil. iuxta conditum reuertar hoc eodem tempore ad te, vita committe, id est, ego reuertar ad te iuxta conuentionem, vel compositionem, quam feci tecum. Est autem sensus, quod dauid volens secretissime procurare negotium regis, noluit quod pueri irent cum eo, ne ipse cognosceretur propter eos, sed quod expectarent eum in tali, vel tali loco, in quo non posset cognosci per illos: vel si cognosceretur, nihil noceret cognitio. Sciendum autem, quod cum in alijs Dauid mentitus fuerit, in hoc tamen verum dixit, scilicet, quod condixerat pueris, vt venirent in talem, vel talem locum: nam ipse non duxit eos secum in urbem.

An Dauid peccauerit hic mentiando Achimelech.

Q V A E S T. IV.

Q V A E R E T aliquis, an Dauid peccauerit. Respondendum est, quod si posset hic excusari mendacium dauid, scilicet, quod vera essent hæc, quæ dicta sunt per eum, posset excusari à peccato, sed non potest excusari à mendacio, quia rex non dixerat ei, quod iret ad aliquem locum, sicut ipse hic dixit: nec etiam commendauerat ei aliquam rem secretam: ideo necesse est, quod peccauerit. Sed dubium est, an peccauerit mortaliter, vel venialiter: si enim nullam causam mentiendi habuit satis, videtur peccatum mortale. Est tamen peccatum veniale, quia fuit officiosum mendacium, scilicet, qui i fuit ad conseruationem vitæ: quamquam aliquis dicet, quod non videbatur hic aliqua necessitas mentiendi, sed solum propter verecundiam excusandam mentitus est hic Dauid, scilicet, ne diceret se esse profugum à facie Saulis, sed dicendum, quod habuit hic dauid necessitatem mentiendi ad conseruandam vitam: fuit autem ista necessitas famis: nam Christi⁹ dicit Matth. c. 12. quod non peccauit Dauid, & qui cum eo erant comedendo de panibus propositionis, quamquam alias non liceret eis: innuens, quod erat ibi necessitas famis, sed si non mentitus fuisset Dauid dicens se missum à rege Achimelech, nollet ei dare panem, putans, quod ex hoc incurreret iram regis fauens hostibus illius: ideo vidit dauid necessitatem sibi esse mentiendi: potissimè, quia si confiteretur dauid, quod fugiebat à facie Saulis, fortè Achimelech, vt faueret Sauli, cōprehenderet eum, vt duceret ad Saulem, per quod incurreret in mortem, ergo necessarium videbatur mendacium pro defensione vitæ. Adhuc autem potissima causa, quare mentitus fuit dauid Achimelech, videtur fuisse, quia erat ibi Doeg Idumæus: nam iste erat nimis familiaris Saulis, & sciebat Dauid eum ibi esse, sciebat quoque, quod si confiteretur se fugere à facie Saulis, ipse conaretur immutare Achimelech ad tenendum Dauid: cognoscebat enim, quod ille aduersaturus erat ei. Sic patet sequenti cap. scilicet. Et ait Dauid ad Abiathar: Sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli. Cautus ergo Dauid aliquid indicare de via sua.

Non erubuit Dauid mentiando Achimelech, quia credidit se non esse defendendum.

Q V A E S T. V.

Q V A E R E T aliquis quomodo dauid non erubuit mentiri Sacerdoti Achimelech, quia ipse consulturus erat pro eo Dominum, & posset scire viam eius, in quo Dauid confunderetur nimis. Respondendum est, quod Dauid credidit, quod non poterat Achimelech scire viam illius quousque aliquis ei indicaret, ideo non erubuit mentiri, sciens se non esse deprehendendum. Sed tunc dicitur, cum Achimelech consuleret Dominum pro Dauid, scire posset viam illius, & an mentiretur.

A Respondendum est quod per consultationem Dei non poterat hoc scire, accidit enim idem consulentibus Dominum, & prophetis: habent enim prophetę reuelationem à Deo, per quam immutatur intellectus eorum ad cognoscendum ea, quę alij non cognoscunt: nihil tamen cognoscunt, postquam definit illa actualis reuelatio, sed sunt sicut ceteri homines interdum rudes, & ignorantes. Consulentibus autem Deum accidit idem, scilicet, quia non possunt aliud scire, nisi id, de quo Dominum consulunt, Achimelech autem consulturus erat hic Dominum pro dauid, & quia ipse interrogaturus erat, an dominus prosperaret viam illius, vel non, aut aliquid simile, non responderet deus ad aliud, nisi ad illud, & sic nesciret an mentiretur dauid: nisi fortē postea specialiter consuleret dominum, an verum diceret dauid. Hoc autem non erat facturus, nisi aliquid suspicaretur contra dauid, nec fecit. Vnde mansit absconditus ipse Achimelech, quod mentitus fuerit dauid vsquequo vocatus fuisset à Saule responsurus pro dauid: & cum dixisset ei Saul, quare coniurauerat cum dauid contra ipsum: respondit Achimelech: num hodie cepi consulerē pro eo dominum? absit hoc à me, ne suspicetur Rex aduersum seruum suum rem huiusmodi in vniuersa domo patris mei: non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negocio, vel modicum, vel grande. ergo ignorauit Achimelech, an mentitus fuerit Dauid, & quamquam consuluerit Dominum, non intellexit hoc, quia Deus ad illud non respondit, sed solum, an esset iter Dauid prosperum, vel non.

Quomodo pueri venerunt cum Dauid.

Q V A E S T. VI.

Q V A E R E T V R vterius, cum hic dicatur, quod venerunt pueri cum Dauid, & petiuit pro illis panes, quomodo cum eo venire potuerunt: nam quādo ipse recessit à Ionatha, solus erat, quod patet, quia quādo iuit ad latendum, solus erat: & latuit apud lapidem Ezel, vt patet precedenti cap. Deinde cū venit Ionathas ad eum solum, ducebat secum puerum parvulum, quem remisit ad urbem, quādo loqui debuit cum Dauid, vnde tunc soli erant: quia dicitur precedenti cap. Puer quod ageretur penitus ignorabat: tantummodo enim Ionathas, & Dauid rem nouerant: si tamen alij fuissent cum dauid, qui postea cum eo irent, illi nossent rem: ergo non erat ibi aliquis puer cum Dauid. Respondendum est, quod quādo Dauid recessit à Ionatha, solus erat: potuit tamen postea habere pueros antequam veniret ad Achimelech, quia tres dies transierant inter recessum à Ionatha, & aduentum in Nobe ad Achimelech, vt patet infra in litera cum dixit Dauid: Equidem si de mulieribus agitur, cōtinuimus nos ab heri, & nudius tertius, quādo egrediebamur: ergo tres dies erant, quibus erāt, quibus recesserat dauid à Ionatha, & in illis poterat habere Dauid pueros. Modus autem erat, vt quidam volunt, quod Dauid prius dixisset aliquibus de pueris suis, quod essent in certo loco ad fugiendum cū eo, & quāquam quādo recessit à Ionatha non erant cum illo, tamen obseruauerunt eum in loco, vbi dixerat. Sed hoc nō stat, quia Dauid quādo latuit in agro, nesciebat, an fugiturus esset, sed voluit ibi latere quosque Ionathas indicaret ei sententiam patris sui, & ex illa pendebat an ipse maneret in Curia Saulis, vel fugeret de terra eius: ideo non est verisimile, quod ipse iussisset aliquibus seruis suis esse in certo loco ad fugiendum, cum nondum quicquam de fuga deliberasset. Item precipue, quia etiam si deliberasset fugere, dum tamen manebat absconditus apud urbem, in qua erat Saul, non reuelaret statum suum alicui, nisi Ionathę, non confidens alijs, ne traderent eum in manus Saulis: ideo non dixisset alicui, quod latebat, vel quod expectaret eum in certo loco: precipue quia dato quod voluisset Dauid hoc facere, non potuisset, nam antequam Dauid, & Ionathas colloquerentur, nesciebat Dauid an fugiturus esset, vel an latere deberet, sed postea ex consilio Ionathę latuit apud lapidem Ezel, vt patet precedenti c. sed postquam stetit cum Ionatha, non locutus fuit alicui de suis famulis, quia erant tunc Ionathas, & Dauid in agro: & Ionathas dixit, quod descenderet Dauid immediate in locum, in quo latere debebat, & descendit, stetitque ibi quousque rediit Ionathas: ergo non potuit Dauid loqui ali-

cui, quod expectaret eum in tali, vel tali loco. Sed dicendum est, quod Dauid potuit habere pueros in itinere dupliciter: Vno modo, quod Ionathas rediens in urbem post recessum Dauid, diceret aliquibus de famulis Dauid, quod fugerat, ideo quod sequerentur eum ad talē, vel talē locum. Aliter autem poterat eos habere Dauid, scilicet, quod fugiens à casu reperisset aliquos aliquos de famulis suis in itinere, vel aliquibus locis, ad quę declinauerit, & illos secum tulerit. Aliquis autem dicit, quod isti pueri Dauid fuerunt cum eo à principio recessionis suę, quia dicitur infra in litera: cōtinuimus nos ab heri, & nudius tertius, quādo egrediebamur, ergo significat se, & pueros simul egresos de loco, de quo veniebant. Hoc tamen non stat, quia sicut dauid in ceteris mentiebatur Sacerdoti Achimelech, ne cognosceretur fuga eius, ita finxit pueros secum egresos, alioquin videretur delirare in dictis suis: nō tamen potuerunt simul egredi cum eo, quia nullus erat cum illo, quādo recessit à Ionatha, vt patet ex dictis. Habuit tamen pueros in itinere aliquo de duobus modis prædictis. Nunc ergo siquid habes ad manum, id est, siquid habes præsto ad mihi dandum. Vel quinque panes, id est, vel saltem quinque panes. q. d. si habes præsto aliquid ad cibum pro me, & pueris meis, da mihi, & si nihil aliud habes, saltem da mihi quinque panes. In hoc hoc enim Dauid significabat, quod habebat secum pueros, quamquam non essent presentes: alioquin non petiuisset quinque panes, & hos in defectum, quasi dicat, si plures alios potuisset dare, & alia cibaria receperisset Dauid: in defectum tamen volebat saltem quinque: isti tamen pueri, pro quibus illos volebat, non erant tunc cum eo, sed extra urbem expectabant ex causā supra assignata, & postea comederunt de his panibus, vt patet Matth. c. 12. Aut quicquid inuenerit manus tua, id est, quicquid potueris mihi dare, quasi dicat: etiam si non potueris dare quinque panes, saltem da quodcunque inuenerit manus tua. Iste modus loquendi est frequentatus in veteri testamento, scilicet, quod qui non potest aliquid dare, dicitur, quod non inuenit illud manus eius. Sic patet Leui. c. 5. scilicet. Sed si non quiuerit manus eius offerre duos turtures: & Leui. c. 12. Quod si non inuenerit manus eius nec potuerit offerre agnum. Et respondens Sacerdos ad Dauid, ait ei. Iste est sacerdos Achimelech, scilicet, Sacerdos magnus, & vocatur per excellentiam sacerdos. Non habeo panes laicos ad manum, id est, non habeo in promptu panes Laicos ad dandum tibi. Vocantur panes Laici illi, de quibus Laicis comedere licebat: panes autem, quos nunc habebat Achimelech, erant sanctificati, ideo non licebat Laicis comedere de illis. Nicol. dicit, quod apud Hebręos erant panes in triplici gradu: quidam erant panes propositionis, qui solis sacerdotibus liciti erant, alij erant panes oblationis, & illis utebantur leuitę, alij erant panes communes, quibus indifferenter utebantur omnes Israelitę: & isti vocantur panes Laici. De his nullos habebat nunc Achimelech, sed solum panes propositionis.

De distinctione panum sanctuarij, & quibus licebat comedere illos.

Q V A E S T. VII.

Q V A E R E T aliquis circa istam distinctionem Nicolai de triplici pane, an sit vera. Respondendum est, quod non stat: nam verum est, quod erant panes propositionis pro solis Sacerdotibus, & panes communes pro omnibus Israelitis: panes tamen oblationis non erant pro Leuitis, nec licebat eis comedere de illis. Pro quo considerandum est, quod panes offerebantur extra sanctuarium, scilicet panes primitiarum. Alij autem offerebantur in sanctuario, scilicet panes libamētorum, vel sacrificiorum. De primis panibus habetur Numero cap. 15. vbi iubetur, quod Israelitę offerrent primitias ciborum suorum Domino de pulmentis, scilicet de cibis paratis pro se, & istud intelligebatur de panibus, scilicet quādo cūque aliquis Iudęus coquebat in domo sua panes, antequam ipse comederet quicquam de coctione illa, mittebat vnum, vel duos panes Sacerdotibus, qui erant in vrbe illa: & isti vocantur panes primitiarum, id est panes primi, scilicet, quia prius dabantur in oblationem, quā de residuis quicquam comederent Laici. Isti tamen non offerebantur in Sanctuario, sed

C Modus secundum quosdam quomodo Dauid habuit pueros.

Alia opinio.

Opinio Nicol. quod apud Hebręos erant triplices panes.

Consequenter. Sic quod non sit tripliciter panis.

sed

A sed dabantur Sacerdotibus in Eleemolynam, vbicunque essent in urbibus suis: & non obseruabatur aliqua caeremonia oblationis in his panibus, scilicet, quia non erant Azymi, sed fermentati, sicut coquebant pro se Israelite, qui non obligabantur comedere Azyma, nisi in festo Azymorum: si tamen offerri deberent in Sanctuario ad hoc, quod aliquid de illis cremaretur super altare in partem Domini, necesse erat, quod essent Azymi: quia fermentum nunquam ponebatur in altari, vt patet Leuit. c. 2. scil. Omnis oblatio, quae offertur Domino, absque fermento fiet, nec quicquam fermenti, atque mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis, & munera, super altare vero non ponentur in odorem suauitatis. Si autem intelligatur, quod de his panibus comederent Leuitae, verum est, quod licebat eis comedere de illis: sed etiam licebat Laicis, cum de panibus fermentatis Laicorum isti darentur, & nulla pars eorum cremaretur super altare: vnde isti non differunt a panibus Laicis, nec intelligit Nicolaus de his, cum dicat, quod Leuitae comederant de panibus, qui offerebantur in altari holocaustorum. Alij autem erant panes, qui offerebantur Sacerdotibus, & vocantur panes libamentorum, vel sacrificiorum, & isti offerebantur dupliciter, scilicet, quidam in forma panis, scilicet, quia erat pasta cocta in clibano, vel frixa in sartagine, alij offerebantur non in modum panis, sed in farina nondum commixta, sed conspersa oleo. Loquendo de panibus secundis. Dicendum quod in sacrificio tam pacifico, quam holocausto offerebantur libamenta, quae erant simila, vinum, & oleum, thus, & sal, & tria prima istorum ponebantur sub certa quantitate in diuersis sacrificijs, de qua dantur regulae Numer. cap. 15. De simila isto modo accepta dicendum est, quod Sacerdotes tollebant pugillum, & cremabant super altare: reliquam autem similiam reseruabant pro se vt patet Leuit. capit. 2. & in alijs locis. De hac autem simila, quae sic proueniebat Sacerdotibus, dicendum est, quod non poterant comedere Leuitae: nam etiam familia Sacerdotum non poterat vniuersaliter comedere de illa, sed masculi de genere Sacerdotum, vt Leuit. cap. 6. scil. Haec est lex libamentorum, quae offerent filij Aaron. Et postea sequitur: reliquam autem partem simile comedit Aaron cum filijs suis absque fermento. Et post pauca dicitur: mares tantum stirpis Aaron comedent illud: ergo non licebat Leuitis comedere de hoc. Alij autem panes erant, quos Israelitae offerebant Domino frixos, vel coctos, & de istis etiam non licebat Leuitis comedere: offerebantur autem isti panes aliquando per se, vt si quis pauper esset, & non haberet quid aliud offerret de quo Leuit. cap. 2. & 5. Aliquando autem offerebantur cum sacrificijs pacificis, vt patet Leuit. cap. 7. scilicet. Si pro gratiarum actione fuerit oblatio, offeret panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma vncta oleo. De omnibus autem his sacerdos solum accipiebat vnum panem de iure suo, vt patet eodem capit. sed de omnibus his, quae pertinebant ad iura sacerdotum, non poterant quicquam comedere Leuitae, quia non erant de familia sacerdotum. Item apparet hoc, quia si Leuitis liceret comedere panes, qui offerebantur in Altari holocaustorum: aut hoc esset, quia pertinerent ad ius eorum, sicut quaedam pertinebant ad ius sacerdotum: vel liceret eis ex concessione sacerdotum volentium communicare eis de iuribus suis: non primo modo, quia ad iura Leuitarum nihil pertinebat, nisi decimae, quae solis eis dabatur, omnia autem, quae offerebantur in sanctuario, ad sacerdotes pertinebant, vt patet Numer. capit. 18. vbi distincte iura sacerdotalia, & Leuitica deferuntur: & dicitur ad Aaron: Omnia, quae sanctificantur a filiis Israel, & tibi tradidi, & filijs tuis pro officio Sacerdotali. Et in fine eorundem iurium dicitur: Omnes primitias sanctuarij, quas offerunt filij Israel, tibi dedi, & filijs, ac filiabus tuis. De Leuitis autem postea dicitur: Legitimum sempiternum erit in generationibus vestris, nihil aliud possidebunt Leuitae decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum, & necessaria separavi: ergo non licebat eis ex iure. Item non licebat Leuitis ex concessione sacerdotum comedere de panibus sanctificatis: nam non poterat sacerdos contra legem dare de sanctificatis alicui, cui lex vetaret: lex tamen solum concessit comedere de sanctificatis sacerdotibus, & filijs, & filiabus eorum, vt patet Leuit. capit. 10. & Numer. capit. 18. addidit etiam postea, quod illi, qui erant de familia sacerdotis, scilicet, vernaculi, & empticij,

comederent de illis: sed de alijs nullus omnino. Vnde si filius sacerdotis acciperet virum de alia Tribu, non poterat comedere de sanctificatis, dum maneret cum viro suo: & etiam si mortuo viro, rediret ad domum paternam, cum liberis, vt patet Leuit. cap. 22. & ibi concluditur: omnis alienigena comedendi ex eis non habeat potestatem. Et vocantur ibi alienigenae omnes, qui non sunt de stirpe sacerdotum: quia respectu eorum etiam Leuitae dicuntur alienigenae, & extranei, vt patet Numer. capit. 3. scilicet, Aaron, & filios eius constitues super cultum sacerdotij: externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur. Manifestum est tamen ibi non solum populares, sed etiam Leuitas vocari extraneos: quia si ipsi accederent ad ministrandum in sacerdotio, morerentur, sicut fuit in seditione Chorae Numer. capit. 16. Simile patet Numer. cap. 18. cum dicitur ad Aaron: Tu, & filij tui custodite sacerdotium vestrum: omnia, quae ad cultum Altaris pertinent, & intra velum sunt per sacerdotes administrabuntur: si quis externus accesserit, morietur. Sed ibi extranei vocantur Leuitae, quia ipsi nihil administrabant in Altari, & intra velum. Quod etiam quodocunque lex vocat aliquem alienigenam in materia sacerdotum, intelligebatur de omnibus, qui non sunt de stirpe sacerdotum, patet Num. cap. 16. scilicet. Habeant filij Israel, quibus commoueantur: ne quis accedat alienigena, qui non est de semine Aaron ad offerendum incensum. Cum ergo lex de comestione sanctificatorum Leuit. cap. 22. dicat, quod licet Sacerdotibus, & non licet alicui alienigenae, apparet, quod etiam non liceat Leuitis, quia ipsi alienigenae sunt respectu Sacerdotum: non ergo stat distinctio Nicolai de triplici pane, & quod Leuitis liceret comedere de secundo genere panum, qui offerebantur in Altari: nisi forte velis dicere, quod Leuitae comederant de panibus oblati: quando ipsi offerebant sacrificia pacifica, vel cum inuitabantur ab illis qui offerebant ea. Hoc enim verum est, sed non est differentia aliqua in hoc, quantum ad Leuitas, & laicos: qui cum quis offerret hostiam pacificam pro gratiarum actione, offerre debebat simul multa genera panum coctorum, & frixorum, & omnes pertinebant ad ipsum offerentem, praeter vnum, qui cedebat in ius sacerdotis immolantis, vt patet Leuit. cap. 7. Ideo si Leuita aliquando offerret oblationem pacificam, poterat comedere de panibus oblati. Eodem modo si inuitaretur ab aliquo offerente: nam licebat cuicunque offerenti hostiam pacificam inuitare quoscunque vellet ad comedendum de partibus sibi prouenientibus, dum tamen illi essent mundi: immo Deus hortabatur Israelitas, vt, quando facerent sacrificia pacifica, inuitarent ad cibos Leuitas pupillos, & aduenas, & quoscunque pauperes, vt patet Deuteronom. capit. 12. & 14. & 16.

Quomodo licuit David comedere panes propositionis.

Q V A E S T. VIII.

QUARET aliquis, cum isti panes propositionis, quos dedit Achimelech David, essent illiciti popularibus, cur eos dedit Achimelech David, vel quae necessitas eum compulit. Respondetur communiter, quod David erat tunc in necessitate famis, ideo panis, qui alias erat ei illicitus, fuit ei nunc licitus. Sed contra hoc dicitur, quia necessitas famis non faciebat licitum David, quod comederet de sanctificatis, si poterat illa necessitas suppleri per alios cibos: videtur tamen, quod potuisset suppleri, quia David erat tunc in vrbe Nob, in qua non erat verisimile, quod non esset alius panis praeter sanctificatus: quia illa ciuitas erat magna: & certum est, quod aliquis panis ibi esset, poterat tamen Achimelech illum inquirere, ne daret David de cibis sanctificatis. In hoc autem videtur multis esse difficile, quia, si dicamus, quod in tota vrbe nullus erat panis, loquimur contra omnimodam similitudinem: nam dato, quod aliquando contingeret, quod nullus esset panis coctus in tota vrbe, sed tunc coquatur, nullus tamen hoc praesumit: ideo dato, quod hoc esset, Achimelech non praesumeret nullum panem esse in vrbe, quousque totam vibem inquireret: quam non inquisiuit. Si autem dicas quod in vrbe erat panis, non videbitur quomodo propter necessitatem

C Leuitis non licebat comedere de his, quae pertinebant ad iura sacerdotum.

A Achimelech dedit David panes sanctos. Quidam respondent, quod in tota vrbe nullus panis erat tunc, & hoc sciebat Achimelech: ideo non inquisiuit, sed dedit ei de panibus sanctis, quos habebat. Hoc tenet Ra. David Kimhi, & allegat rationem, scilicet, quia tota Vrbs Nobe erat Sacerdotum, ut patet sequent. cap. isti autem vivebant de oblationibus, & nihil ipsi coquebant de panibus: nunc autem quando venit David, transferat hora prandij, & Sacerdotes comederunt totum panem, qui oblatus fuerat. ideo nihil manserat, de quo David comedere posset, nisi panes propositionis. Sed hoc non stat: non est enim verisimile, quod Sacerdotes non coquerent panes, sed solum viverent de panibus oblati, quia cum oblatio esset spontanea, erat incerta, & aliqua die modicum offerretur, ita ut non sufficeret Sacerdotibus ad cibum: ideo prater panes oblationis, verisimile est, quod ipsi coquerent panes in cibos suos. Item necesse est, quod sic fieret: quia Sacerdotes habebant famulos, saltem illi, qui erant magni Sacerdotes, & tamen illi non poterant comedere de panibus sanctificationis, ut patet Leuit. cap. 22. scilicet inquilinus Sacerdotis, & mercenarius non vescetur ex eis, sed quem Sacerdos emerit, & qui vernaculus eius est. Pro his ergo saltem coquerentur panes sacrificiorum. Item necesse est hoc: quia ubicunque erat tabernaculum, semper erant aliqui Leuitae seruientes ad ea, quae iuebant eis Sacerdotes: cum Dominus iusserit Aarona, quod semper haberet Leuitas secum ad seruendum sibi Numer. cap. 18. isti tamen non poterant comedere de sanctificationis, ut supra probatum est. Ergo pro eis saltem coquerentur panes. Item patet hoc fortius: quia in quocunque loco erat tabernaculum Domini, erant multi de Gabaonitis seruientes portando aquas, & cadendo ligna pro sacrificijs, ut patet Iosue cap. 9. scilicet. Decevit Iosue in die illo Gabaonitas esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini cadentes ligna in loco, quem elegerat Dominus. Istud autem semper durauit: quia Iosue ordinauit, quod maneret in aeternum eod. cap. cum dixit: Itaque sub maledicto eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cadens, aquasque comportans in domum Dei mei. Et sic isti erant nunc in vrbe Nobe ad istam ministracionem, ergo pro eis saltem oportebat coqui panes, prater sanctos: quia isti non erant de stirpe Sacerdotum, sed alienigenae, scilicet, de Chanaanais. Item Nobe erat ciuitas magna, per quam multi transibant, & ad quam veniebant, ut expedirent aliqua cum Sacerdotibus, ergo pro illis saltem coquerentur. Hoc patet: quia ibi erat Doeg Idumaeus cum Achimelech, quando iuit illuc David: ille autem non erat stirpe Sacerdotum, nec licebat ei comedere panes sacros: ergo alij panes coquebantur in ciuitates, prater panes, qui pertinebant ad sacrificium. Item dato, quod non essent ibi alij panes, nisi pertinentes ad sacrificium, non statet quod Sacerdotes comedissent in prandio totum panem: quia tunc pro vespere nihil haberent ad cibos, cum sacrificia populi non fierent post meridiem. Postea autem ad vespertinum non fiebat aliquod sacrificium, nisi iuge, scilicet, a solis occasu cum offerebatur vnus agnus anniculus, de quo Numer. 28. & Leuit. cap. 7. Item dato, quod accidisset, quod Sacerdotes comedissent totum panem in prandio, & nihil reliquissent pro vespere, hoc tamen non erat praesumendum, nec sciret illud Achimelech quousque inquireret omnes domos Sacerdotum per totam vrbe, non tamen inquisiuit, sed immediate obtulit ei panem sacrum. Item patet falsum esse, quod dicebatur, quod nunquam coquerentur ibi panes, sed viverent Sacerdotes de panibus sacrificiorum: quia Achimelech dixit David: Non habeo ad manum panes laicos: si tamen ibi nunquam coquerentur panes, non dixisset Achimelech, non habeo ad manum panes laicos, sed diceret. Nunquam hic fuerunt panes laici, nec inquiras eos hic: respondit tamen aliter: videtur ergo, quod aliquando habebat panes laicos: non ergo potest stare ista positio. Aliquis respondebit aliter, quod in vrbe Nobe erant multi panes laici tunc, & hoc sciebat Achimelech: dedit tamen David de panibus sanctis: quia tanta erat famis necessitas, quod non poterat se sustinere dum mitteret Achimelech pro panibus ad aliam domum. Ista responsio conueniens est, si verum praesupponeret, scilicet, quod erat David in tanta necessitate famis: nam si vidisset eum ita dispositum Achimelech, quod immediate moriturus erat, nisi daret ei de pane, quem praesto habebat, non debebat mittere ad aliam domum pro illo, sed dare ei de pane sanctificationis,

etiam si essent positi panes in mensa coram Domino. Etiam posset ei dare de carnibus holocaustorum, de quibus nullus vnquam hominum comedit: quia nulla lex diuina in tali articulo obligat: sed praesupponitur hic falsum: quia David non erat in tali necessitate, quam potuisset expectare quousque duceretur panis de alia domo, potissime quia ipse non petiuit panes ad comedendum ibi, sed ad portandum in itinere pro se, & pueris suis, cum petiuerit quicquid ad manum haberet Achimelech, vel saltem quinque panes: pueri tamen non erant tunc cum ipso, sed extra vrbe expectabant eum, ut patet supra, scilicet, nam & pueris condixi in illum, & illum locum, id est, dixi quod irent ad certum locum, & ad illos tulit David panes hos: non ergo erat David in tanta famis necessitate. Respondendum est, quod David erat in necessitate famis, non quod illico moriturus esset, si mox non daretur ei panis, sed quia si ibi non acciperet panem, non posset accipere in alio loco, & periclitaretur. Dicendum etiam, quod in vrbe Nobe erant multi panes laici, de quibus comedere posset David, & hoc sciebat Achimelech: In domo tamen Achimelech non erant pro tunc aliqui panes laici: quia forte tunc nouiter defecerat in domo eius panis, & alius coquendus erat. Hoc apparet tam ex interrogatione David, quam ex responsione Achimelech: nam non dixit David: Nunquid possumus habere aliquos panes in vrbe ista: sed dixit: Nunc igitur siquid habes ad manum, id est, si habes in promptu, id est, immediate des mihi. Achimelech quoque non respondit, quod nulli panes haberi poterant in tota vrbe, nisi sancti, sed dixit: Non habeo panes laicos ad manum, sed tamen panem sanctum. q. d. Si aliquantulum morareris, bene possem habere panes aliunde, sed ad manum non habeo ad immediate dandum, nisi sanctos panes. Sed tunc dicitur, quomodo ergo ausus est Achimelech dare panem sanctum David, cum post paululum habere posset panes laicos. Respondendum est, quod habebat necessitatem David sufficientem, propter quam deberet dare ei Achimelech de panibus sanctis, scilicet, quia ipse David non audebat declinare ad aliquem alium in vrbe ad petendum, ne cognosceretur, quod ibi erat: quia sic posset teneri, & periclitari. Etiam non passus est David expectare dum mitteret Achimelech ad aliquam domum in vrbe ad petendum panes: quia credebatur quod interdum posset sciri de aduentu, & periclitaretur. Etiam sine panibus non audebat exire de vrbe: quia forte non erat alius locus propinquus, ad quem declinare posset pro pane, quin prius labore, & fame conficeretur ipse, & pueri sui: ideo necessitas vrgebat, ut Sacerdote Achimelech panes acciperet. Videns autem Achimelech tantam eius celeritatem, dedit ei de panibus sanctis. Sed tunc aliquis dicit, quanquam David haberet causam rationabilem comedendi de panibus sanctis propter meram necessitatem, tamen non constabat hoc Achimelech, cum David celaret ei fugam suam: quomodo ergo habebat causam ad dandum ei panem sanctum. Respondendum est, quod etiam Achimelech habuit iustam causam dandi panem sanctum David, quanquam non habuit eandem, quam David: dixerat enim David Achimelech, quod rex miserat eum ita secrete, quod volebat, quod nullus sciret, an ad aliquid iret: & si notificaret iter suum, rex posset eum iuste punire: ideo visum est Achimelech iniustum, quod remitteret eum ad alium pro pane. Rursus autem vidit eius magnam velocitatem ex mandato regis, ideo non misit ad aliam domum pro pane, sed credidit obseruationem praeccepti regalis sufficientem causam esse ad hoc, quod posset dare David de cibis sanctificationis. Sed tunc dicitur, quod ista non erat omnimoda necessitas: Christus tamen excusauit David in comestione istorum panum propter necessitatem, ut colligitur Matth. capit. 12. Respondendum est, quod nullum praecceptum diuinum, vel humanum in his, quae sunt pure positiua, obligat contra necessitatem. Praeccepta tamen veteris testamenti, quae erant pure legalia ad hoc, quod possent licite solui, non exigebant omnimodam necessitatem, scilicet, quando impossibile est aliud fieri, sed necessitatem aliquantam, scilicet, quod res aliter commodè non fiat, vel sine graui damno. Hoc autem Christus sensit Matth. capit. 12. quando excusauit discipulos adducens exemplum istud de David: nam illi vellebant spicas in sabbato, & comedebant, quod erat contra legem, sed Christus excusauit eos ex necessitate famis. Manifestum tamen est, quod

D

E

Achimelech quomodo ausus est dare David panes sanctos

F

Quana cessum excusabatur a transgressione praecceptorum

A istud de David: nam illi uellebant spicas in sabbato, & comederant, quod erat contra legem, sed Christus excusauit eos ex necessitate famis. Manifestum tamen est, quod ibi non erat absoluta necessitas famis: quia poterant comedere aliquid in vrbibus, & non euellere spicas illas in agris. Sed aliquis dicit, quod forte erat omnimoda necessitas, ut pote, si discipuli Christi uenirent per iter, & distantes à locis famefcerent, & non haberent aliquid, quo euaderent periculum famis, nisi spicas euellerent, & comederent: ideo absoluta necessitas esse poterat. Dicendum quod non stat: quia istud erat diebus sabbatorum, ut patet Matth. 12. cum dixerunt Pharisæi: Discipuli tui faciunt quod non licet eis sabbatis facere: Christus tamen non itinerabat diebus sabbatorum, cum esset Iudeis illicitum: nec poterant recedere à loco, in quo erant, nisi per mille passus causa solati, ut patet Actuum c. 1. ubi dicitur, quod à monte Oliueti usque ad Ierusalem est iter sabbati, id est, quantum licebat Iudeis ambulare in sabbato: & tamen non est distantia illa ultra mille passus, & sic discipuli Christi existentes apud vrbes non poterant habere periculum famis, nisi accipiantur periculum valde large: illud tamen qualecunque erat excusabat eos: ergo etiam quanquam David non haberet omnimodam necessitatem, liceret Achimelech dare ei panes sanctos, cum Christus inducat Matth. c. 12. tanquam similia ista duo. *Nisi panem sanctum*, id est, non habeo ad manum, nisi panem sanctum, scilicet, panem propositionis. Sciendum autem, quod panis sanctus erat duplex: quidam erat panis propositionis, alius erat panis, qui proueniebat sacerdotibus de sacrificijs. De nullo autem istorum poterat comedere David. Patet de primis: quia de illis soli Sacerdotes comedere debebant, ut patet Matth. cap. 12. Non etiam de secundis: quia de illis comederant soli sacerdotes cum familijs suis: qui autem erant alienigenæ, id est, non erant de stirpe, vel familia sacerdotum, non poterant comedere. De his Leuit. ca. 22. David autem de neutro horum erat, scilicet, quia erat de tribu Iuda: & non erat vernaculus, nec empticius alicuius sacerdotis, ideo non licebat ei comedere de sanctificatis: hic tamen solum agitur de sanctificatis. Primo modo: quia isti erant panes propositionis, ut patet infra: minus autem licebat David comedere de his, quam de sanctificatis: Secundo modo: quia de panibus propositionis soli sacerdotes comederant, de alijs autem sanctificatis comederant tam filij quam filie sacerdotum, & omnes de stirpe illa, ut infra declarabitur.

Panes propositionis quomodo fiebant, & qui erant.

CAP. IX.

C **Q**UÆRET aliquis de istis panibus propositionis: quierant, & quomodo fiebant. Respondendum est, quod panes propositionis erant 12. panes magni, qui stabant semper coram Domino: & fiebant hoc modo, scilicet, quod Sacerdotes accipiebant simlam, & ipse de ea faciebant panes. Erat autem ista simla alba farina, & delicata. Habebant isti panes certam magnitudinem: quia quilibet eorum habebat duas decimas farinae, isti autem ponebantur coram Domino intra velum tabernaculi, scilicet, in secunda parte sanctuarij operata cortinis: erat enim ibi mensa aurea ad partem Aquilonarem, super quam ponebatur isti 12. panes altitrefcus, scilicet: sex contra sex, & super eos ponebatur thus: erant autem panes semper super mensam, & mutabantur per tempora: nam quolibet sabbato ponebantur 12. panes calidi super mensam, & tollebantur alij 12. qui ibi erant, & hoc modo erant per 7. dies. De cunctis his Leuit. ca. 24. Deinde cum tollerentur panes priores, & ponebantur calidi, illi priores pertinebant ad cibos sacerdotum, & ad eos solū, ut patet infra in litera. & Mat. c. 12. Isti autē vocantur panes propositionis in litera nostra, & in Hebræo vocantur panes facierum. De quo dicit Ra. Sa. q. vocantur sic, eo quod utranque faciem similem habebant, & sic erant duę facies: nam dicit, quod isti panes non coquebantur in clibano, sicut alij panes laici, sed quibusdam vasis aureis inclusis in vasis ferreis, sicut fiunt hostiæ: & sic utraque facies poterat esse similis. Sed hoc falsum est: quia isti panes erant valde magni, cum quilibet eorum haberet duas decimas simlae. Tanta autem pasta, non posset coqui intra vasa aurea, & ferrea.

Prius enim exureretur tota superficies, & denigraretur in carbonem, quam medulla interior saltem leuiter coqueretur, sed coquebantur isti panes sicut ceteri in clibano: vocantur tamen panes facierum, id est, panes faciei: quia ante faciem Domini ponebantur super mensam auream in tabernaculo, & hoc seruauit litera nostra vocans eos panes propositionis, scilicet: quia proponuntur, id est, quia coram facie Dei ponuntur in mensa.

Quare isti panes ponebantur coram Domino.

Q V A S T. X.

QUÆRETUR ulterius, ad quid ponebantur isti panes coram Domino. Quidam infani putauerunt, quod ponerentur tanquam deus Hebræorum uellet illos ad cibum, sicut erat de deo Babyloniorum nomine Bel, cui quotidie ponebantur in templo magnæ apparationes ciborum, quas dicebant sacerdotes comedi per noctem à deo Bel. scilicet. 12. artabas simile, & oues 45. vini quoque amphoras sex, ut patet Dan. c. 14. Sed istud ridiculum est: nam etiam secundum Gentilium fabulas, & existimationem de dijs, non erat illis esca, nec potus, qui iam cœlestes incolæ erant: sacerdotes autem Bel persuaserat regi Babylonis ista ponere in templo pro deo Bel, ut ibi ea per noctem furarentur, atque comederent, sicut postea patuit. Dij quoque Gentilium, qui dæmonia erant, quanquam falsi dij essent: tamen verum erat eos cibis non egere: quia aut erant substantiæ spirituales, scilicet, dæmones, qui cibo non egent: vel erant mera corpora fictilia, quæ cibo non vegetantur. deus autem Hebræorum purissimus spiritus non habens aliquam vnionem ad corpus, propter quam cibo vegetari deberet: unde & ipsa scriptura declarat, quod deus nihil horum comederat, sed manebant ibi panes per 7. dies: deinde ablatis veteribus, per sacerdotes ponebantur recentes, & veteres comederantur à sacerdotibus, ut colligitur Leuit. capit. 24. & infra in litera. & Mat. cap. 12. Sed adhuc dato, quod deus Hebræorum cibo egeret, non iuberet Israelitis, quod ponerent coram eo panem: sed ipse accipiet quicquid uellet, ut patet. Psalm. 49. scilicet. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terrarum. & plenitudo eius. Dicendum ergo est, quod ponebantur 12. panes propositionis coram deo non ad aliquam necessitatem, sed ad cultum eius: sicut multa alia fieri iussit, quæ nullo modo necessaria erant: fiebant tamen, quia erant cæmonie colendi deum, & indicabant quandam reuerentiam: sic est, quod poneretur candelabrum cum lucernis septem in latere meridiano tabernaculi Exod. 27. c. & Num. 8. quia tamen deus est pura ratio, nihil fieri iussit, quod ratione careat: volebat enim deus, quod intelligerent Israelitæ deum habere curam de ipsis ad benefaciendum eis, ut per hoc ipsi magis excitarentur ad colendum eum, & quia Hebræi iudes erant, & non mouebantur ad intelligendum, nisi per nimis sensibilia, iussit, quod ponerent 12. panes coram ipso in tabernaculo, qui essent ibi in memoria eorum, scilicet, ut per illos panes deus recordaretur ipsorum. Erant autem isti 12. in memoriam 12. filiorum Israel, ut patet Leuit. c. 24. multa autem similia deus iusserat Hebræis facere, scil. ut ponerent duodecim nomina 12. filiorum Israel in 12. lapidibus rationalis, quos ferret summus sacerdos in pectore, quando introiret coram domino, ut sic deus recordaretur illorum: Exod. cap. 28. iussit etiam, quod scriberentur eadem duodecim nomina in duobus onychinis, quos portabat summus sacerdos in Ephod super humeros ad memoriam filiorum Israel. c. c. Per hoc autem intelligebant Israelitæ, quod erant nimis familiares deo, cum semper recordaretur illorū: sic dixit Moyses deut. cap. 4. in laudem Hebræorum: non est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

Proficiebant ergo ad hoc panes propositionis.

A

Quibus licebat comedere panes propositionis.

QVÆST. XI.

QVAERETVR ulterius, quibus licebat comedere de panibus propositionis. Respondendum, quod non licebat popularibus, alioquin pueros propositionis essent panes communes, Achimelech tamen sacerdos distinxit hic de panibus laicis, & panibus propositionis, dicens: non habeo ad manum panes laicos, sed tantum panem sanctum. Dicendum etiam, quod non licebat leuitis comedere de panibus propositionis: nam ea, quæ pertinebant ad iura sacerdotum, erant sanctificata, & non poterant de eis comedere alienigenæ, ut patet Leuit. cap. 22. leuitæ tamen erant alienigenæ respectu sacerdotum, ut patet Num. c. 3. 16. & 18. erat autem in hoc speciale in sacerdotibus: quia quando aliquis de popularibus offerret ostia pacificam de partibus ei prouenientibus, poterat dare cui cunque inuitando quos vellet ad cibos, dum tamen mundi essent: unde cum quis offerebat istam hostiam, omnes de domo sua, & serui, & ancillæ, & quicunque pauperes poterant comedere cum illo Deut. c. 12. 14. & 16. Iura autem, quæ proueniebant sacerdotibus de sacrificijs tam pacificis, quam quibuscunque, non poterant communicari alijs: quia Deus inter dixerat esum illorum quibuscunque alienigenis Leuit. ca. 22. Hoc autem verum erat nisi interdum sacerdotibus prouenirent partes sacrificiorum, non ut sacerdotibus, sed ut laicis: quia tunc poterant dare quibus vellet de illis, ut si aliquis de sacerdotibus offerret hostiam pacificam, & ipse non immolaret eam, sed alius sacerdos, proueniebant ei omnes partes, quæ proueniunt laicis offerentibus: & ad illa poterat inuitare quos cunque vellet: quia non pertinebant illa iura ad eum, tãquam ad sacerdotem, sed tanquam ad laicum offerentem: panes autem propositionis nunquam pertinebant isto modo ad sacerdotes, sed proueniebant eis, ut iura sacerdotalia: ideo non poterat de illis aliquis communicare popularibus, vel leuitis.

An omnibus de familia sacerdotum licisset comedere de panibus propositionis.

QVÆST. XII.

QVAERETVR ulterius, cum non liceret popularibus, nec leuitis comedere de panibus propositionis, an liceret omnibus de familia sacerdotum: licebat enim regulariter sacerdotibus, & filijs, & filiabus, & empticijs, atque vernaculis comedere de sanctificatis, & omnibus alijs prohibebatur, quædam tamen erant sanctificata, de quibus non licebat his omnibus comedere, quod apparet: quia Leuit. 22. c. dicitur de empticijs, & vernaculis sacerdotum: quod licet eis comedere, & Leuit. ca. 10. dicitur, quod filijs, & filiabus sacerdotum licebat comedere de pectusculo, & armo dextro prouenientibus de sacrificijs. Alia tamen erant prohibita omnibus de familia sacerdotum, nisi ipsis sacerdotibus, & filijs eorum masculis, sic erat de similia, quæ habebantur de sacrificijs: nam dicitur Leuit. c. 6. quod mares tantum de stirpe Aaron comederent de ea. Idem erat de sacrificio pro peccato, quia soli sacerdotes, & filij masculi comedeant eod. cap. Pro quo considerandum, quod iura Sacerdotum erant multa: quædam autem ipsorum ad solos masculos: quædam ad totam familiam pertinebant, quod sic apparet: quia quædam erant iura Sacerdotum, de quibus nulla pars pertinebat ad Dominum, scilicet quia non cremabatur aliquid super altare, nec ponebatur coram Domino: alia autem erant, quarum partes quædam cremabantur in altari, vel ponebantur coram Domino ad hoc, quod ibi manerent aliquanto tempore. Prima istorum erant paruæ sanctificationis, ideo licebat illa cõuertere in vsum familiæ totius sacerdotum, ut si quis aliquid deberet, & non esset Dominus, cui daret, tenebatur dare Sacerdoti, ut patet Nu. c. 5. & hoc siue illud esset pecunia, siue animal: si pecunia quidē poterat Sacerdos emere inde quod vellet, & cõuertere in vsum totius familiæ: & si esset animal, non tenebatur illud immolari in altari, sed poterat vendere, vel conuertere in vsum suos qualiter vellet, ut declaratum est eo. c. Alia quoque erant iura, quæ non ponebantur in altari, sicut panes primitiarum, quos Israelitæ dabant Sacer-

Multa iura Sacerdotum, de quibus aliqua licet omnibus de familia comedere, aliqua vero non.

dotibus, quasi in elemosinā quando coquebant, de quo Nu. c. 15. Isti autē erant fermentati, ideo non ponebantur super altare Leu. c. 2. & sic pertinebant ad totam familiā Sacerdotum, cum essent pure laici, & poterat quicunque alius homo comedere de illis. Alia quoque erant iura, quæ non ponebantur in altari, scilicet omnia, quæ dabantur ex voto, quia si quis vouisset Domino pecuniā, vel animal, aut quodcunque aliud, illud totaliter pertinebat ad sacerdotes, & nulla pars eius sanctificabatur Domino, quanquā esset animal immolatiuū, & de hoc comedeant omnes, qui erant in familia Sacerdotis, dū tamen essent mudi, ut patet Nu. c. 18. scilicet Primitias autem, quas vouerint, & obtulerint filij Israel, tibi dedi, & filijs atque filiabus tuis iure perpetuo: qui mūdus est in domo tua, vescetur eis. Et vocantur ibi primitiæ non de fructibus terræ, vel de animalibus, sed quicquid Israelitæ offerrent ex voto. Unde ibi immediate dicitur: omne, quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit: & intelligitur cum illa determinatione superiori, scilicet pro filijs, & filiabus. Item primitiæ de terra nascentibus erant de iure Sacerdotum, & quia nihil de istis ponebatur super altare, pertinebant ad totam familiā Sacerdotum, de quibus comedere poterat quilibet, dum tamen esset mundus. De hoc eo. c. dicitur: omnem medullam olei, & vini, atque frumenti quicquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & Domino deportantur, cadent in vsum tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Alia autem erant iura sacerdotalia de rebus illis, quarum partes aliqua cremabantur super altare, vel fondebantur, aut ponebantur ad manendum aliquanto tempore coram Domino, ideo ista erant magis sanctificata, quam prima iura: & sic licet de primis liceret vniuersaliter comedere omnibus de familia sacerdotum, tamen de his non licet vniuersaliter. Pro quo sciendum, quod ista iura secunda consistunt in his, quæ sacerdotes recipiebant de sacrificijs, vel quasi sacrificijs, sicut de hostia pacifica recipiebant aliquas partes, scilicet pectusculum, & arum dextrum Leuit. cap. 7. in hostia pro peccato recipiebant omnes carnes, in holocausto autem recipiebant solam pellem habebant quoque partes libamentorum in his sacrificijs, scilicet de similia conspersa oleo: accipiebant quoque panes propositionis, qui tollebantur de mensa aurea postquam ibi fuissent septem diebus. De carnibus autem prouenientibus sacerdoti, de hostia pacifica poterat comedere tota familia sacerdotum, dum tamen essent mundi. De hoc Leuit. cap. 10. scilicet pectusculum quoque, quod oblatum est arum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij, ac filia tecū, Similiter quando offerebantur primogenita pecorum Domino immolabantur, & fuso sanguine super altare, & crematis adipibus, omnes carnes pertinebant ad totam familiam sacerdotum, ut patet Num. capitul. 18. scilicet, carnes verò in vsum tuum cedent, sicut pectusculum consecrationis, & armus dexter: sed ista duo pertinebant ad sacerdotes pro se, & tota familia sua: ergo etiam carnes primogenitorum oblatorum. In alijs autem iuribus residuis non habebant partem omnes de familia sacerdotum, sed soli filij masculi: supererat enim pellis holocausti, quæ non erat ad cibum, de qua Leuit. cap. 6. supererat etiam pars sacrificiorum pro peccato, de qua nihil comedeant filij sacerdotum, nisi soli mares, ut patet Num. c. 18. scilicet. Omnis oblatio ad sacrificium, & quicquid pro peccato, atque delicto redditur mihi, & cadit in sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum, in sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo. De hoc etiam Leuit. c. 6. superest etiam similia, quæ dabatur cum holocausto, & cū hostia pacifica, quæ vocatur libamentum, & de ista soli masculi de genere sacerdotali comedeant, ut patet Leuit. cap. 6. supersunt autem panes propositionis, qui nimis sancti erant, ideo ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebant: nā isti ponebantur intra tabernaculum super mensam auream, ex quo contrahebant speciale sanctitatem, quia de nullo sacrificio, vel re oblata hoc fiebat. De hoc Mat. cap. 12. dicitur, quod comedit David, & qui cum eo erant de panibus propositionis, de quibus non licebat comedere, nisi solis sacerdotibus: filij ergo sacerdotum, & reliqua familia non poterant comedere de his panibus. Aliqui autem dicunt, quod per illud non excluditur familia sacerdotalis: sed excluduntur illi, qui nec sunt sacerdotes, nec de familia sacerdotum: sed si litera consideretur, non stat: nam si diceretur ibi, quod solis sacerdo-

D

E

F

De panibus propositionis soli masculi de genere sacerdotali poterant comedere.

cerdo-

cerdotibus licebat comedere de his panibus, potuisset habere locum ista calumnia, sed ponuntur ibi duæ clausulæ. Prima est, quando David intrauit in domum Dei, comedit panes propositionis, quos non licebat ei edere, ne his, qui cum eo erant. Per istam clausulam sufficienter exprimitur, quod panes propositionis non licerent laicis, alioquin licerent David & eis, qui cum eo erant. Et si hoc solum poneretur, poterat intelligi, quod non licebant isti panes laicis: licebant tamen familia sacerdotum. Additur tamen ibi, nisi solis sacerdotibus, ergo ad hoc, quod ista clausula aliquid operetur, necesse est, quod præter laicos essent aliqui, quibus non esset licitum comedere de panibus propositionis, & isti sunt omnes de familia sacerdotum, præter filios sacerdotum, qui etiam sunt sacerdotes sicut patres: cum sacerdotium esset ibi ex progenie. Item patet hoc adhuc clarius Leuit. cap. 24. ubi dicitur de panibus propositionis, scilicet per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti à filiis Israël fœdere sempiterno: eruntque Aaron, & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto: quia sanctum sanctorum est. Cum ergo ibi ponantur soli filij, & non filia, non pertinebat, nisi ad sacerdotes, & filios eorum. Sed aliquis dicet, quod nomine filiorum intelliguntur etiam filia, & si filia comedere poterant, consequenter tota familia. Dicendum quod non stet, quia quamquam regulariter nomine filiorum intelligantur etiam filia: quia tamen in iuribus sacerdotalibus erant quædam, quæ conueniebant filiis, & non filiabus, & alia quæ conueniebant tam filiis, quam filiabus: quando scriptura agit de his iuribus, ponit filios pro masculis solum. Et quando sunt iura, quæ vtrisque conueniunt, exprimuntur etiam filia. Sic patet Numer. cap. 18. ubi agitur de his iuribus: & dicitur: Omnis oblatio & sacrificium, & quicquid pro peccato redditur, tuum erit, & filiorum tuorum, & intelligitur ibi de solis filiis: nam immediate dicitur, mares tantum comedent ex eo. & eod. cap. cum agitur de iuribus communibus, dicitur: primitias, quas uenerint & obtulerint filij Israël, tibi dedi, & filijs ac filiabus tuis: tamen si nomine filiorum intelligerentur etiam filia, non fuissent ibi expressæ, sed in allegato cap. Leuit. cap. 24. dicitur de iure sacerdotali, & exprimuntur soli sacerdotes, & filij: ergo non intelligitur de filiabus, nec de reliqua familia. Simile patet Leuit. capit. 10. ubi cum dicitur de sacrificio pro peccato, subditur: Comederis autem in loco sancto, quod datum est tibi & filiis tuis, & ibi per filios intelliguntur soli masculi, quia sacrificium pro peccato, de quo ibi agitur, ad solos masculos de genere sacerdotali pertinebat Leuit. cap. 6. & in allegat. capit. 10. cum subdatur de partibus, quæ proueniunt de sacrificio pacifico, quæ sunt communes masculis & feminis, dicitur: pedusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis tu & filij, ac filia tua, ergo nomine filiorum non intelliguntur hic filia. Item patet hoc, quia quando dicitur, quod aliquid debet comedi in loco sancto, quia consecratum est, vel est sanctum sanctorum, illud ad solos masculos de genere sacerdotali pertinet. Sic patet Leuit. cap. 6. scilicet. reliquam partem similæ comedit Aaron in loco sancto atque tabernaculi, & postea subditur: mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Idem patet eod. cap. de carnibus sacrificij pro peccato, scilicet. omnis masculus de sacerdotali genere vescetur de carnibus eius in loco sancto, quia sancta sanctorum est: quod multoties replicatur. e. c. sic patet Leuit. cap. 10. comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est. Et tamen illud dicitur ibi de sacrificio pro peccato, de quo soli masculi comdebant. Idem monetur Numer. cap. 18. scilicet. In sanctuario comederis illud, mares tantum edent ex eo, quia consecratum est tibi, & nunquam reperitur, quod ponantur istæ duæ clausulæ, scilicet. quod comederetur in loco sancto, quia sanctum sanctorum erat, vel quia consecratum erat, nisi in illis iuribus, de quibus soli masculi comdebant, sed in panibus propositionis ponuntur istæ duæ clausulæ Leuit. cap. 24. scilicet. Eruntque Aaron & filiorum eius, ut comedant eos in loco sancto, quia sanctum sanctorum est. Ergo panes propositionis solis masculis de genere sacerdotali liciti erant ad esum. Si mundi sunt pueri, id est, quamquam sit panis sanctus, & non liceat nisi solis sacerdotibus, si tamen mundi sunt pueri, dabo illis. Dixit autem de pueris: quia David petierat panem, non solum pro se, sed etiam pro pueris, cum dixisset: si quid habes ad manum, vel quin-

que panes, da mihi. Et cum quaesivit Achimelech de munditia puerorum, non solum de illis quærebat, sed etiam de David, locutus fuit tamen nimis prudenter & virbane: nam in isto verbo non præiudicabat aliquo modo honori David: cum non significaret se dubitare de eius munditia, sed de pueris, per hoc tamen ita haberet notitiam de munditia vel immunditia David, sicut si quaesivisset, an ipse & pueri mundi essent: ideo David cum prudens esset, intelligens hoc tam de se, quam de pueris dictum esse, respondit pro omnibus, dicens: si de mulieribus agitur, continuimus ab heri & nudiustertius.

An Achimelech dedisset panes propositionis David, & suis, si fuissent immundi.

Q V A E S T. XIII.

Q V A E R E T aliquis, si respondisset David, quod pueri non erant mundi, an Achimelech dedisset eis panes propositionis. Aliquis dicet quod non: quia si visa necessitate famis David & puerorum suorum, in omni casu daturus esset eis panem sanctum, non quaesivisset an essent mundi, cum hoc nihil obstarat: quaesivit tamen, ergo videtur quod non dedisset, si responderetur, quod erant immundi. Dicendum est, quod in omni casu Achimelech dedisset panes sanctos David & pueris suis, si vidisset eos in extrema necessitate famis: nam tunc nulla lex obligabat. In quo considerandum, quod non licebat laicis comedere de sanctificatis, & quodcumque comederent, peccabant grauiter. Item erat regula, quod nullus immundus posset comedere de sanctificatis, etiam si alias esset sibi licitum, ut patet Leuit. capit. vigesimo secundo, nec solum comedere, sed etiam accedere non poterat ad loca sacra: alioquin moreretur, Leuit. capit. decimo quinto, si tamen aliquis de laicis existens in immunditia, comederet de sanctificatis, dupliciter peccabat, tum quia laicus erat, tum quia immundus: si ergo Achimelech nunc dedisset panem sanctum pueris David mundis solum, videbatur agere contra vnam legem, si autem immundi essent, agebat contra duas, quia grauius erat: si tamen in extrema necessitate essent, etiam si ageret contra omnes leges, dare debuisset illis panem sanctum, si lex aliqua ab aliquo legislatore data dispensabilis esset. Omnes autem datæ ab eodem legislatore, in quantum solum obtinent vires ab eodem legislatore, dispensabiles sunt. Quod dico propter differentiam legis puræ positivæ, & legis puræ naturalis: quia si aliquis legislator inter leges suas interposuerit aliquam legem puræ naturalem, & faciat eam cum cæteris promulgari: quamquam possit dispensari in alijs puræ positivis, & eas abrogare: tamen non poterit dispensare in ea, quæ est puræ naturalis, sic est in legibus Dei, quantum ad præcepta decalogi, & quantum ad caeremonialia, vel iudicialia: nam si aliquod præceptum Dei est, in quo dispensari non licet, vel abrogari illud: non est hoc, quia præceptum Dei est, vel propter potestatem condentis, sed quia tale est secundum naturam, contra quam rectè fieri nequit: si tamen dentur præcepta, quæ non obligant secundum naturam, sed sunt puræ positivæ, si vnum est dispensabile, & omnia dispensabilia, quia non sunt ex maiori potestate omnia simul, quam vnum eorum: quamquam rationabilius est dispensari in vno solo, quam in omnibus.

Cum ergo lex esset, ne quis comederet de sanctificatis, nisi esset de familia sacerdotum, alioquin Deus eum occideret, & in hoc poterat dispensari propter necessitatem, vel credebatur Achimelech, quod non obligabat necessitate, ita poterat esse de omnibus alijs puræ positivis, scilicet. quamquam iussum esset, quod nullus immundus comederet de sanctificatis, tamē esset licitum comedere, si esset in necessitate famis. Nec in hoc est dubium. Achimelech tamen quaesivit, an essent mundi pueri David, quia quamquam crederet legem in utroque casu esse dispensabilem, si necessitas magna vigeret, tamen requirebatur maior causa motiua ad dispensandum in multis legibus, quam in vna: quamquam potestas dispensandi non requiratur maior: & quia vidit Achimelech David, & pueros suos in quadam necessitate famis, credidit, quod iuste po-

Legislatoribus legibus ab eo datis dispensari potest.

F

A terat eis dare panem sanctum, si mundi essent: si tamen non essent mundi, requisivissent in eis maiorem necessitatem: & forte pro illa necessitate, quam solum credebatur eos pati, non dedisset eis panem sanctum: si tamen fuisset omnimoda necessitas, nullatenus dubitaret dare quod petebatur, cum omnia ista praecepta dispensabilia essent, quia nihil continent de iure naturae. *Maximè à mulieribus, manducant*, id est, ad comedendum de pane sancto, requiritur omnis munditia: nam non solum qui comedit, mundus esse debet, sed etiam debet comedere illum in loco mundo, scilicet in sanctuario, ut patet Levit. capit. 24. ideo in istis pueris requirebatur munditia, & maximè munditia à mulieribus, quod etiam si non essent mundi, quantum ad alia, dum tamen essent mundi à mulieribus, poterant comedere de sanctificatis: & ad hoc respondit David: si de mulieribus agitur, cōtinuimus ab heri, & nudius tertius. q. d. si non agitur de alia immunditia, nisi à mulieribus, manifestum est, quod mundi sumus. De alijs autem non sumus omnino mundi, ideo subiunxit immediatè: porro hæc via polluta est, id est, multas pollutiones contrahere poteramus in via ista. Ex hoc apparet, quod supra dicebatur, scilicet quod etiam si mundi fuissent pueri David, dum tamē essent in necessitate, dedisset eis Achimelech panem sanctum: nam non requisivit in eis principaliter, nisi immunditiam à mulieribus, & tamen in quacunque alia existentes non poterant licetè comedere de sanctificatis, Levit. capit. 22. Ex his autem apparet, quanta confusio debet esse eorum, qui Dominicum corpus immundi existentes accipiunt: nam si lex homini existenti in necessitate non permittebat comedere de pane illo propositionis, qui nullam differentiam ab alijs panibus habebat secundum veritatem, sed solum secundum opinionem: quanto sollicitius hoc observandum est in Dominico corpore, ubi non est panis, nec vinum, sed vera Christi caro, cum ipse dicat: Caro mea verè est cibus, & Sanguis meus verè est potus. Ioan. cap. 6. Nemo igitur dignè explicare poterit quanta sollicitudo homini adhibenda sit, ut convenienter suscipere queat illud stupendū divinae largitatis beneficium. Quanta enim infelicitas poena imminet, qui irreverenter suscipiunt id, quod super omnem reverentiam est? Vnde rectè Apostolus noster I. ad Cor. cap. 11. ait: Ita quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Ideo subditur: Prober autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Et sicut hic specialiter inquisit Achimelech de immunditia, quæ est à mulieribus, ita & in susceptione Domini corporis observandum est: non enim meretur carnem supracælestem degustare, qui turpibus carnis illecebris immorantur. Et quanquam hoc magis intelligatur de coitu adulterino, vel qualitercunque illicito: tamen etiam non honestum est observare idem in coitu conjugali, scilicet qui Eucharistiam suscepturus est, caueat conjugalem accessum per aliquot dies, saltem per tres: nam quamquam Ecclesia non obliget sub poena peccati mortali suscepturos Eucharistiam, ab vxoribus abstinere per aliquem diem, tamen per modum consilij & honestatis dixit, quod per tres dies ante susceptionem Eucharistiae ab amplexibus coniuges abstinerent. Idem autem est de illo, qui incurrit nocturnam pollutionem: nam saltem sequenti die propter reverentiam Eucharistiam Domini suscipere non deberet: si tamen suscipiat, non peccat, nisi alias sit inhabilis. Hæc autem de abstinentia trium dierum dicta sunt ab Ecclesia propter verba David, qui dixit, se & pueros suos à tribus diebus abstinuissè. Sciendum autem pro hoc, quod pollutio interdum accidit ex crapula, interdum infirmitate potentiae retentivæ, interdum ex abundantia seminis, quod non potest contineri intra vasa. Interdum ex cogitatione diurna: si ex infirmitate vel abundantia seminis, peccatum nullum est, & non obligatur abstinere à sumptione Eucharistiae: si tamen aliquis ex reverentia abstinerit, bene agit: si autem ex crapula, veniale est, licet interdum possit esse graue, & debet sacerdos abstinere à conficiendo, nisi forte necessitas & defectus aliorum sacerdotum fuerit, quia tunc potest conficere, præsertim si in somnio non fuit turpis cogitatio: si autem ex turpi cogitatione diurna, abstinendum est à suscipiendo & conficiendo.

*Corra-
māg-
nē su-
metes
corpus
Chri-
sti.*

*Pollu-
tio ex
quib.
causis
nasci-
tur: &
quāto
propter
ea ab-
stinē-
du est
à sum-
ptione
corpo-
ris
Chri-
sti.*

Hanc distinctionem ponit Gregor. scribens ad August. Episcopum Anglorum: de hoc etiam Isidorus libro primo sententiarum suarum. Et habetur in decretis distin. 6. cap. testamentum, & c. non est peccatum. Mulier autem propter mēstrua nunquam obligatur abstinere à susceptione Eucharistiae: si tamen abstinerit tempore mēstruorum, laudabile est. De hoc scribit August. & habetur in decretis, distin. 5. cap. ad eius verò.

Quare Achimelech magis petijt de munditia à mulieribus, quàm de alijs.

Q V A E S T. XIV.

Q V A E R E T aliquis, quare magis dixit hic Achimelech de munditia, quæ est à mulieribus, quàm de alijs mundicijs: nam omnes dispensabiles sunt, & dato quod fuissent immundi pueri David cum mulieribus, si fuissent in extrema necessitate, dedisset eis Achimelech panem sanctum. Ratio autem dubij est, quia cum omnes munditiæ excluderent hominem à participatione sacrorum in veteri testamento, necesse erat, quod maiores immunditiæ magis arcerent. Immunditia tamen, quæ est cum mulieribus, non est maxima secundum legem, quia aliæ multæ ponebantur maiores, ideo non debuisset dicere de hac, si mundi sunt maximè à mulieribus. Quod autem sint aliæ maiores, apparet: quia cum effectus immunditiæ sit excludere hominem à participatione sacrorum, illa immunditia, quæ magis excludit, maior est arguendo à posteriori. Immunditia tamen lepræ magis excluderebat, quia non solum excluderebat hominē à sacris, sed etiā à cohabitatione aliorum hominum, ut moraretur in agro. Habebat quoque vestes distinctas ab alijs hominibus, ut à longè cognosceretur, Levit. capit. 14. & Numer. 5. similiter quoque si quis pateret fluxum seminis, vel esset immundus super mortuo, excluderebatur de castris, Numer. capit. 5. Si quis tamen esset pollutus ex coitu, non eijciebatur de castris, ergo erat minor immunditia cum muliere, quàm illa tres. Item illa immunditia erat maior, quæ maiori tempore excluderebat aliquem à communicatione sacrorum: lepra tamen & fluxus seminis excluderebat hominem toto tempore, quo manebat in his immunditijs, etiam si per multos annos maneret, & immunditia super mortuo excluderebat hominem solum per unum diem, scilicet quod laueret aliquis carnem suam post coitum, & manebat solum immundus vsque ad vesperam: Levit. cap. decimoquinto, magis ergo debuisset dicere de lepra, fluxu seminis, & immunditia super mortuo, quàm de immunditia cum mulieribus. Aliquis respondet, quod hoc factum est, quia ista erat immunditia corporalis & spiritualis: aliæ autem erant immunditiæ solum corporales, & sine peccato. Pro quo considerandum, quod immunditiæ, de quibus agitur in veteri testamento, non erant peccata, sed erant quadam irregularitates carnis, vel immunditiæ solum carnales, & contrahebantur sine peccato: immò multæ earum, quando contrahebantur, faciebant hominem mereri. Exemplum primi, ut in lepra, & fluxu seminis, & similibus, quas homo incurrit inuoluntarius. Manifestum est enim, quod nequaquam peccat: excluderebatur tamen à sacris: aliæ autem sunt, in quibus homines merentur, ut si quis pollueretur super mortuo, tangendo eum, vel tumultum suum, vel exeundo ad obsequia, immundus erat per septem dies: sepelire tamen mortuum, meritorium erat, immò interdum si quis nollet contrahere immunditiam super mortuo, peccabat mortaliter, ut si quis nollet ire ad sepeliendum patrem suum, nec impendere aliquem honorem funeri, palam est, quod peccabat: si tamen ierit, efficiebatur immundus. In immunditia autem cum mulieribus secus erat, quia poterat aliquis peccare mortaliter in coitu, & præter hoc immundus erat vsque ad vesperum. Hæc autem vera sunt, responsio tamen non applicatur, quia tunc solum intelligeretur ista immunditia cum mulieribus, quando coitus esset illicitus: si autem esset cum vxore, non contraheretur immunditia, sed falsum est, quia qualitercunque aliquis pollueretur in coitu, lauare debebat carnem suam, & immundus erat vsque ad vesperum, Levitic. capit. decimoquinto, &

ita ob-

*Immū-
ditiæ
veteri-
tis te-
stanti-
æ non
erant
peccata.*

A ita obſeruabant Hebræi. Achimelech quoque quando dixit hic, ſi erant mundi pueri à mulieribus, non intellexit ſpecialiter de coitu illicito, ſed de quocunque, etiam ſi fuiſſet cum propria vxore. Dicendum tamen, quòd iſta immunditia, quæ eſt cum mulieribus, ſiue ſit cum vxore, ſiue cum qualibet alia, erat maior, quàm quæcunque alia immunditia legalis, quia omnes aliæ immunditiæ poterant contrahi ſine peccato, & ſine alia reliqua peccati. Immunditia tamen contracta in coitu, quanquam interdum ſit ſine peccato, nunquam tamen eſt ſine ſœditate, & concupiſcentia deordinata, quæ ſunt reliquiæ peccati originalis, & vocantur interdum peccata, vel iniquitates, vt patet Pſalm. 50. ſcilicet. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Quod non intelligitur tanquam ibi eſſet verè peccatum, ſcilicet coitus adulterinus, ſed erat ſœditas concupiſcentiæ: idèd non erat aliqua immunditia, quæ magis deberet hominem tollere à participatione ſacrorum, quæ honeſtiſſima ſunt, quàm immunditia in coitu, quæ ſœdiſſima eſt, idèd Achimelech quaſiuit ſpecialiter de munditia à mulieribus. Cum autem arguitur, quòd maior erat immunditia lepræ, & fluxus ſeminis, & ſuper mortuo, quia non ſolum excludebant à ſacris, ſed etiam à communicatione hominum. Dicendum, quòd maior immunditia eſt cum mulieribus: lex tamen non poſuit maiorem pœnam in ea, quàm in alijs, quia erat immunditia nimis communis, quam omnes coniugati ſæpiſſimè incurrebant: & ſi propter hanc excluderentur à caſtris, ſicut pro immunditia ſuper mortuo eſſet abſurdum nimis, quia ſic oporteret homines ire extra caſtra. Immunditia autem ſuper mortuo non eſt tam communis, idèd quamquam iubeantur homines ire extra caſtra, quando illam contraherent, non erat inconueniens: de immunditia autem lepræ, & fluxus ſeminis alia cauſa erat eundi extra caſtra, ſcilicet quia iſtæ immunditiæ ſunt contagioſæ: & ſi illi, qui patiuntur eas, manerent inter alios, inficerent eos, quòd erat inconueniens, idèd etiam ſi non eſſet immunditia legalis, debebant omnes huiusmodi excludi à caſtris, quia eſt immunditia naturalis. De fluentibus autem ſemine ſecus eſt, quia licet iſta ægritudo non ſit contagioſa naturaliter, eſt tamen contagioſa ſecundum legem, ſc. quòd omnes tangentes virum fluentem ſemine, immunditiam incurrunt. Ille verò, qui eſt immundus in coitu, non habet aliquid horum, idèd quamquam ſit maior immunditia, non excluditur de caſtris.

In quocunque coitu contrahitur immunditia.

Q V A E S T. XV.

C Q V A E T V R vltèrius, an hoc, quod dicitur de immunditia cum mulieribus, ſit intelligendum de quacunque alia immunditia in coitu Sodomitico, & in coitu pecorali, & in mollitie, atque ſimilibus. Reſpondendum eſt, quod in his omnibus immunditia contrahitur, quia ibi ſemen effunditur voluntariè, ſicut cum mulieribus: & tanto grauior eſt immunditia, quanto peccatum maius, idèd ſi hoc modo polluti eſſent pueri Dauid, non liceret ei comedere de ſacris: vnde lex, quæ egit de immunditia in coitu, non magis egit de coitu cum ſcæmina, quàm de quocunque alio coitu, vt patet Leuit. capit. 15. ſcilicet. Vir, de quo egredietur ſemen coitus, lauabit aqua omne corpus ſuum. Ergo quicunque coitus fuerit, non differt: dum tamen ſit ſpontanea effuſio ſeminis. Achimelech autem dixit hic de immunditia cum mulieribus, eò quod non ſuſpicabatur Dauid, & pueros ſuos pollutos eſſe ſcelere nefandiſſimo, ſcilicet Sodomitico, vel beſtiali, aut mollitie: quicunque enim horum excluſiſſet eos à participatione ſacrorum.

An immundus pollutione priuaretur communicatione ſacrorum, ſicut immundus à mulieribus.

Q V A E S T. XVI.

D Q V A E T V R vltèrius, an hoc, quod dicendum eſt hic de mulieribus, etiam intelligendum ſit de pollutione nocturna per ſomnium. Videtur enim quod ſic: nam non ſolum pollutio in coitu priuabat hominem participatione ſacrorum, ſed etiam qualiſcunq; ſeminis effuſio: immò videtur quòd magis prohibeatur aliquis propter pollutionem nocturnam, quàm propter coitum cum muliere: nam ſecum legem maior immunditia videbatur. Quod patet, quia ſi quis pollueretur cum ſcæmina, ſolum debebat lauare carnem ſuam, & in vespere erat mundus, nec exhibat extra caſtra: ſi tamen pollueretur ſomnio nocturno, debebat eſſe extra caſtra per diem, vt patet Deut. cap. 23. ſc. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus ſit ſomnio, egredietur extra caſtra, & non reuertetur prius, quàm ad vespèram lauetur aqua, & poſt ſolis occaſum ingredietur in caſtra. Si ergo pro immunditia cum mulieribus, debebat quis priuari ſacris, ergo etià pro pollutione in ſomnio nocturno. Reſpondendum eſt, quod ſi nos attendamus id quod regulare erat, manifeſtum eſt, quod polluti ſomnio nocturno, nò poterat comedere de ſanctificatis, quia omnes immundi prohibebantur à ſanctificatis, vt patet Leuit. c. 22. pollutio autem nocturna erat immunditia: ergo ſic pollutis non liceret comedere de ſanctificatis: tunc tamen non attendimus hoc, quia quamquam qualibet immunditia arceret à ſanctificatis, Achimelech tamen curauit præcipuè de illa, quæ eſt cum mulieribus: nam etiam ſi alias immunditias habuiſſent pueri, Dauid non vetuiſſet eis panem ſanctum propter eos. Et hoc modo dicendum, quòd immunditia in pollutione nocturna non impediuiſſet eos. Ratio autem diuerſitatis eſt, quia licet in omni alio coitu, etiam ſi non eſſet cum mulieribus, impedirentur pueri Dauid ab eſu ſacrorum, eò quod ibi eſt ſpòntanea effuſio ſeminis. In pollutione autem nocturna non ſpòntè effunditur, idèd non æqualis immunditia. Vnde Dauid quando reſpondit ad Achimelech, non intellexit illam quaſtionem extendi ad pollutionem nocturnam, alioquin reſpondiſſet de illa: ſolum tamen reſpondit de coitu, dicens: ſi de mulieribus agitur, continuimus ad heri, & nudiustertius. De pollutione autem nocturna nihil dixit: ergo videtur, quod etiam ſi polluti fuiſſent, nò prohibuiſſet eis panem ſanctum Achimelech. Et reſpondit Dauid Sacerdoti, ſcilicet Achimelech hic reſpondit tam pro ſe, quàm pro pueris, quanquam Achimelech ſolum dixiſſet de pueris ad hoc, quod non recuſaret Achimelech dare Dauid panem ſanctum. Equidem ſi de mulieribus agitur: id eſt, ſi non quaeritur de alia immunditia, niſi de illa, quæ eſt à mulieribus. Continuimus nos ab heri & nudiustertius, id eſt, multa alia genera immunditiarum erant, & quodlibet illorum arcebat à participatione ſacrorum: & fortè in aliquo genere immunditiæ Dauid, & pueri ſui erant immundi, propter quod impedirentur comedere, quia tamè de mulieribus inquirebatur, dixit, quod quantum ad illas còtinuerant. Quando egrediebamur, id eſt, ex eo tempore, quo egreſſi ſumus à rege, ferentes præceptum illius, continuimus à mulieribus, & iam tres dies erant, quibus egreſſi fuerant. In hoc autem non conſtat, an Dauid mentitus fuerit: nam in multis alijs mentitus eſt ſacerdoti, vt patet ſupra. Aliquis autem dicet, quòd tres dies iſti computantur ab eo tempore, quo Dauid receſſerat ab vrbe: nam tribus diebus latuit in agro, & in tertio die in aurora ſterit cum eo Ionathas, & receſſit de loco latibuli, & eodem die venit in urbem Nobe, & ſicerant tres dies, quibus continuèrat còputando ab illa die exitum ſuum, qua latere inceperat, quia ex tunc non redijt in domum ſuam, ita vt poſſet adharere vxori. Sed hoc non eſt veriſimile, quia Dauid ſingebar ſe miſſum à rege: ſi tamen ex vrbe, in qua erat Achimelech, tam paruū eſſet iter, vt vna die confici poſſet, non dixiſſet Dauid, quod tres erant, quibus egreſſi fuerant: quia tunc haberet Achimelech locū capiendi Dauid in ſermone, quando diceret ſe miſſum à rege ſub magna velocitate. Dicendum ergo eſt, quòd ab vrbe Gabaa, in qua erat Saul, vſq; nobe eſſet iter trium dierum, & Dauid illud ambulauerat in tribus diebus

A computando à die, quo recessit à Ionatha. Et quia ipse tunc egressus est, dicit pueros tunc egressos, quanquam non egressi sunt simul cum eo, quia, quando ipse recessit à Ionatha, nullus erat cum illo: posuit autem Dauid tres dies, non quidem, quòd ad munditiam à mulieribus requireretur abstinentia trium dierum, quia solum requirebatur abstinentia diei vnius, vel parui temporis, scil. quod ex quo aliquis cognovisset fornicatam, erat immundus solum usque ad sequentem solis occasum, Leuit. capit. 15. non ergo oportebat abstinere tribus diebus: quia tamen sic erat, quòd per tres dies abstinerant Dauid, & pueri sui, dixit, quòd ab heri & nudius tertius continuerant, quamquam non esset hoc necessarium. Et hoc verum est, si non accessissent ad mulieres menstruatas, quia hoc modo causabatur immunditia durans per septem dies, Leuit. 15. cap. Dauid tamen erat sibi conscius in hoc, scil. quòd non esset taliter pollutus. De pueris tamen suis idem aestimabat. *Et fuerunt vasa puerorum sancta*, id est, fuerunt sanctificata à nudius tertius. Vocantur vasa puerorum corpora, quæ sancta erant, id est, non polluta seminis effusione, saltem per tres dies præcedentes. *Porro via hæc polluta est*. Aliqui exponunt istam literam, quòd Dauid & pueri sui contraxerant aliquam immunditiam in via, scil. in illis tribus diebus. *Sed hodie sanctificabitur in vasis nostris*, id est, immunditia, quam contrahere potuimus, vel fortè contraximus, sanctificabitur in vasis, id est, excusabitur propter munditiam vasorum nostrorum à coitu.

B Aliter exponunt quidam. *Via hæc polluta est*, id est, processus iste secundum te est illicitus, scil. quòd de communi cursu illicitum erat, quòd panis sanctus daretur laicis. *Sed hodie sanctificabitur in vasis*, id est, excusabitur in nobis propter necessitatem famis, in qua sumus: erant enim Dauid & pueri sui nimis esurientes. Aliter exponunt Hebræi quidam, scil. *Porro via hæc polluta est*, id est, certum est, quòd aliquas immunditias contraheremus in via, propter quas non esset licitum comedere de pane sancto. *Sed hodie sanctificabitur in vasis*, id est, licitum est nobis comedere de pane isto, licet hodie sanctificaretur in vase, id est, poneretur in mensa propositionis. Iste sensus est differens ab alijs propter hoc, quòd litera Hebraica non dicit in vasis nostris, sicut dicit litera nostra, sed dicitur. Sanctificabitur in vase, & intelligunt Hebræi per vas hic intelligi vasa aurea, in quibus ponebantur panes propositionis super mensam auream. Est autem sensus, quòd panes isti poni debebant, quando noviter fiebant super mensam propositionis: & tunc erat nimis illicitum laicis comedere de illis propter duo. Primò, quia illi panes sancti erant. Secundò, quia coram Domino manere debebant per aliquot dies, idèd si de illis daretur laicis, violaretur duplex lex: si autem isti panes iam ablati essent à facie Domini, positis alijs, solum violaretur vna lex, si daretur laicis de eis, scil. quia isti panes sancti erant, & non licebat comedere de illis, nisi solis sacerdotibus. Isti tamen dicunt, quòd etiam si panes propositionis fuissent sanctificati illa die in vase, id est, tunc positi fuissent noviter super mensam, adhuc liceret Dauid & pueris suis comedere de eis propter magnitudinem famis. Aliter autem litera ista exponenda est, scil. *Porro via hæc polluta est*, id est, si quæris de mūditiā, manifestum est, quòd in via ista nos contraximus aliquas immunditias. *Sed sanctificabitur hodie in vasis nostris*, id est, panis iste erit sanctus in vasis nostris, id est, in corporibus, scil. quòd non contrahet immunditiam propter nos qui immundi sumus, quia necessitas excusavit nos ab omni immunditia: & ita esset sicut si comederetur iste panis à mundis. Et iste est sensus literæ. *Dedit ergo ei sacerdos panem sanctificatum*, id est, de panibus propositionis, qui erant sanctificati. Non constat quot panes dederit sacerdos Dauid. Dicendum quòd dedit multos: nam dedit ei pro se & pueris suis, ipse tamen petierat primo saltem quinque panes, ut patet supra. Et si dicas, fortè non habebat Achimelech nisi vnum vel duos panes sanctificatos ad dandum Dauid. Dicendum, quòd non stat, quia panes propositionis semper erant duodecim, ut patet Leuit. cap. 24. sed isti nunc noviter ablati fuerant à facie Domini, ut ponerentur alij recentes, ut patet infra in litera. Ergo poterat ei dare duodecim panes si voluisset. *Nec erant ibi panes, nisi tantum propositionis*, id est, non erant ibi eo tempore aliqui panes laici, nec erant sanctificati de illis, qui offerebantur sacerdotibus: vel quos faciebant ipsi de simila conspersa oblata, sed soli panes propositionis, quia acciderat noviter eos tunc tolli à facie Domini.

Qui sublati fuerant à facie Domini, id est, illi panes propositionis ablati fuerant de mensa aurea, quæ erat ante faciem Domini: fingeatur enim Deus quasi habitans intra Sancta Sanctorum super arcam in propitiatorio inter duos cherubim: nam ibi dicebatur sedere infra 2. lib. cap. 6. habebat autem faciem conuersam ad introitum Sancti Sanctorum, & quia panes propositionis cum mensa aurea erant apud introitum Sancti Sanctorum extra velum in latere septentrionali tabernaculi, dicebantur esse ante faciem Domini: & quia nunc inde ablati fuerant, dicebantur sublati de facie Domini. Considerandum est ulterius, quòd dies ista, qua venit dauid in Nobem, erat Sabbathum, quia tunc sublati fuerant panes propositionis de mensa, & positi fuerant alij recentes: hoc tamen nunquam fiebat, nisi in Sabbatho, ut patet Leuit. cap. 24. scil. per singula Sabbathata mutabatur, ergo in Sabbatho venerat dauid, credidit tamen sibi hoc licere, quia erat necessitas vrgens. Præceptum autè nullum obligat contra necessitatem. Ista etiam fuit vna causa admirationis Achimelech, quare venisset dauid, scil. quia veniebat in Sabbatho: nec peccavit in hoc dauid, quia ut euaderet mortem, licebat fugere in Sabbatho, sicut Machabæis licuit pugnare in Sabbatho propter necessitatem, 1. Machab. cap. 2. *Ut ponerentur panes calidi*, id est, ablati fuerant panes veteres de mensa, ut ponerentur alij calidi, quia, quando ponebantur in mensa, calidi erant, & per septem dies ibi manebant.

Quomodo panes propositionis poterant poni calidi in mensa die Sabbathi.

Q V A E T. XVII.

Q V A E T aliquis, quomodo poterant poni panes calidi in mensa propositionis, quia sic videretur violari Sabbathum: nam panes propositionis ponebantur in die Sabbathi, Leuit. cap. 24. Si ergo tunc calidi erant, necesse erat, quòd in Sabbatho coquerentur, alioquin calidi non manerent ex die præcedenti. Quidam respondent, quòd isti panes coquebantur die præcedenti, & tamen dimittebantur in aliquo loco, in quo posset manere in eis calor, & non comburentur, & tunc quando ponebantur, calidi erant. Alij autem dicunt, quòd Deus operabatur miraculosè in istis panibus, scil. quòd quanquam educerentur de clibano, & manerent per vnum diem, vel plus extra semper manerent calidi: immò quidam Hebræi volunt, quòd semper manebant calidi, quando erant super mensam propositionis. Sed hoc non consonat literæ: quia hic dicitur, quòd sublati fuerant panes de conspectu Domini, ut ponerentur calidi, q. d. illi, qui sublati fuerant, non erant calidi: alioquin non diceretur, ut ponerentur calidi, sed sublati fuerant quidam panes, ut ponerentur alij, & non fieret differentia de esse calidum, ad non esse calidum. Item cum dicitur, quòd Deus faciebat illos panes miraculosè manere calidos, non est verisimile, quia exprimeretur talia, cum essent ad laudem Dei talia miracula. Etiam non est verisimile, quia miracula nunquam fiunt sine aliqua necessitate, vel vtilitate: non videtur tamen aliquid, propter quod deberet poni miraculum istud, scil. quòd panes manerent calidi, usque quo alij ponerentur in Altari, quia nihil magis differebat esse calidos, quam frigidos. Aliter dici posset, quòd vocantur hic panes calidi, id est, recentes, quia licet præcedenti die cocti fuissent, & non manerent calidi, tamen recentes erant respectu illorum, qui fuerant septem diebus in mensa. Sed hoc non multum stat, quia nimis differt esse calidum, vel esse recentem: nunquam tamen recedendum est à significatione nominis, nisi propter necessitatem. Idèd dicendum, quòd isti panes propositionis, quando ponebantur in Altari, erant calidi, & non fiebat hoc miraculosè, sed quia tunc educerentur de clibano. Vnde in die Sabbathi coquebantur isti panes, nec erat in hoc violatio Sabbathi, quia Sabbathum debebat custodiri in omnibus habitaculis Iudæorum, sed in templo Domini non iuebatur custodiri: nam quicquid in Sabbatho fieret in templo, non erat opus seruile, quia non fiebat ad hominum seruitutem, sed Dei: licitum autem erat pro Deo, quæcunque opera in Sabbatho facere, præcipue cum illa opera iussa essent à

legē:

Die Sabbathi venit Dauid ad Achimelech.

E

F

Sabbathum in templo non seruile.

A lege: sic enim pater de ignis succensione: nam non licebat Iudæis in Sabbatho accendere ignem, Exo. cap. 35. scil. Non succenderis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem Sabbathi: in sanctuario tamen quotidie fouebatur ignis, siue esset Sabbathum, siue non, & sacerdos quotidie ponebat ligna, Leu. cap. 6. sc. Ignis autem in Altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos subiiciens ligna manè per singulos dies. In sanctuario quoque plus laborabant sacerdotes in Sabbathis, quam in alijs diebus, eo quod tunc offerebantur plura sacrificia: omnia tamen animalia tunc necesse erat iugulari per sacerdotes, & decorari, & diuidi in frusta, & cremari in Altari: lauari quoque intestina, si esset holocaustum: istę tamen operationes erant nimis laboriosę, & erant licite in Sabbatho, quia non erant ad seruitutem hominum, sed Dei. Similiter ergo liceret in die Sabbathi coqui panes propositionis: quod erat minoris occupationis quam sacrificia, & erat ad solum Dei cultum. Hoc autem Christus asseruit Matth. cap. 12. sc. Sacerdotes in templo Sabbathum violant, & sine crimine sunt: ergo videtur, quod multa faciebant sacerdotes in Sabbatho, per quem violaretur obseruatio Sabbathi, nisi illa fierent ad honorem Dei. Ita igitur hic dicendum, quod licebat coqui panes propositionis in die Sabbathi, & coquebantur: & sic quando ponebantur in mensa, calidi erant, quia eadem die coquebantur, & vt extrahebantur de clibano, ponebantur in mensa.

B *Tempore necessitatis Achimelech accepisset panes propositionis de mensa, vt daret Dauid.*

Q V Æ S T. XVIII.

C QVÆRETUR vterius, quid, si veniente Dauid, non habuisset Achimelech aliquos panes propositionis, nec laicos, sed solum essent panes positi in mensa coram Domino, an inde tolleretur eos ad dandum Dauid, & pueris suis. Respondendum est, sicut supra dicebatur de munditia, quod omnes istę leges dispensabiles sunt, & adueniente necessitate, nulla earum obligabat: illicitum enim erat, quod panes propositionis, postquam sublati erant a facie Domini, darentur laicis, necessitas tamen fecit licitum esse. Quod autem panes tollerentur de mensa ad dandum alicui, erat etiam contra legem, quia lex iusserat singulis Sabbathis poni duodecim panes super mensam, & manere ibi vsque ad sequentem Sabbathum, Leuit. 24. cap. Si autem tollerentur inde, violaretur ista lex. Sed non erat ista maioris obligationis, quam quęcunque alia lex positiua data a Deo, sed omnes alię erant dispensabiles, & Achimelech credidit illas non obligare, existente necessitate Dauid, & puerorum suorum: ergo etiam si panes essent in mensa propositionis, & vidisset Achimelech Dauid, & pueros patientes famis necessitatem, tolleretur inde panes, & daret eis: erat tamen hoc grauius, quam id, quod ipse fecit, quia hic violabantur duę leges, vel videbatur qualitercunque agi contra illas: in alio solum agebatur contra vnā, id eo quod quæsiuisset maiorem causam, siue maiorem necessitatem famis Achimelech in Dauid, & pueris suis ad dandum eis panes isto modo, quam sicut dedit: data tamen urgente necessitate non dubitasset dare quodcunque vellet, non putans in hoc legem violari: si tamen abstulisset panes de mensa, oportebat quod illic restitueret alios, sc. quod coqueret totidem quot abstulerat, & poneret in mensa, quia semper debebat esse duodecim panes in mensa in memoriam duodecim filiorum Israël, Leuit. cap. 24. *Erat autem ibi vir quidam.* Hic fit quędam interpositio, quia cum enarretur quid egerit Dauid cum Achimelech, interponitur, quod erat ibi vir quidam, scil. Doeg Idumęus. Et hoc fit, quia hic agitur de fuga & persecutione Dauid, & quia iste Doeg egit aliquid ad persecutionem istam, interponitur de eo: ipse enim reuelauit Sauli ea quę viderat, & propter hoc occisus est Achimelech cum omnibus, qui erant in vrbe Nobe, sequenti cap. *De seruis Saulis*, id est, de illis, qui familiariter assistebant ei: nam sequenti cap. dicitur, quod Doeg Idumęus resistebat regi, & erat primus inter seruos eius. *In die illa*, id est, in die, in qua venit Dauid ad Achimelech. *Intus in Tabernaculo Domini*, id est, erat Doeg in sanctuario eo tempore, quo loquebantur Dauid & Achimelech. Accipitur autem hic tabernaculum largę pro toto sanctuario: nam si

D proprię accipiatur, non poterat introire Doeg in illud, quia tabernaculum erat quędam domus quadrangula, habens tria latera tabulis tecta, & vnum apertum desuper, & in circuitu pellibus & cortinis vallata, de quo Exo. cap. 29. & in isto tabernaculo erant duę partes, scil. Sancta Sanctorum, quę erat vltima pars: in nulla autem istarum partium introibant laici, sed in Sancta Sanctorum solus sacerdos magnus, & in sanctum soli sacerdotes minores, vt patet ad Heb. cap. 9. atrium tamen tabernaculi interdum vocatur tabernaculum, vt patet sæpę in Leuit. In illud autem licebat laicis introire ad sacrificandum, vel offerendum, vel orandum. Potest etiam vocari tabernaculum tota illa domus, in qua erat tabernaculum cum atrio suo, & in illam licebat omnibus introire. In Hebręo habetur hic, quod erat Doeg retentus in tabernaculo: litera tamen nostra posuit intus, eo quod retentus dicit inuoluntarię retentionem: in tabernaculo autem nullus inuoluntarię tenebatur, quia non erat ibi locus carceris. Dicunt autem quidam, quod erat in tabernaculo, sc. quia venerat ad offerendum hostias pacificas, & comederat ibi: nam illi, qui offerebant hostiam pacificam, comedeant partes sibi provenientes coram Domino, scil. in atrio tabernaculi, vt patet Deut. cap. 12. & 16. vel dicitur, quod erat Doeg inuitatus ab aliquo, qui comederet de pacificis, & obtulerat illa: & quia ista comedeantur in sanctuario, erat Doeg in sanctuario. Alij autem dicunt, quod erat retentus in sanctuario, scil. ad vacandum doctrinę legis, ita quod ibi addisceret legem. Sed hoc non stat, quia Doeg non vacabat legi, sed erat vir aulicus, & primus inter seruos Saulis, vt patet sequenti cap. dato etiā, quod vacaret legis studio, non maneret intra sanctuarium, quia non erat ibi locus alicui semper manendi, cum esset locus mundus, sed solum erat locus ad orandum & offerendum. Ideo dicendum est sicut prius, vel, quod fortę a casu venerat in vrbe Nobe, & accidit, quod esset illo tempore in sanctuario. *Et nomen eius Doeg Idumęus.* Exprimitur hic nomen, vt sciatur, quis iste fuerit, qui dedit occasionem mortis omnium sacerdotum Nobe. Vocatur autem Idumęus, quia fortę erat de stirpe Idumęorum, & conuersus fuerat ad ritum Iudaicum, sicut multi de Gentilibus conuertebantur. *Potentissimus Pastorum Saul:* id est, iste erat princeps inter omnes pastores Saul. Non enim erat iste pastor, quia ipse erat in curia regis, & assistebat ei, sed erat positus princeps super pastores. Hoc autem erat, quia antiqui reges vacabant agriculturę habentes curam de cultura terrę, & de pecoribus, quia in his habebant magnam partem substantię suę: sic enim legitur de rege Ozia, qui curam habuit magnam de agricultura, vt patet 2. Paralip. cap. 26. Aliqui exponunt, quod Doeg erat potentissimus pastorum Saul, id est, princeps inter sapientes, vel interpretes Saulis: sed hoc non consonat, quia Doeg non erat vir deditus sapientię, potissimę, quia nimis esset hoc trahi literam a sensu suo. In quibusdam Biblijs habetur. *Hic pascebat mulas Saul.* Sed hoc non est de textu, nec habetur in Biblijs correctis: non enim est verisimile, quod ille, qui erat primus inter seruos Saul, vt patet seq. cap. pasceret mulas, vel aliqua pecora. *Dixit autem Dauid ad Achimelech.* Postquā petiuit Dauid panem ab Achimelech, nunc petit arma, quia omnia necessaria sibi erant. *Si habes hic ad manum hastam, vel gladium, da mihi.* Benę sciebat Dauid, quod Achimelech sacerdos haberet aliqua arma, petiuit tamen si haberet ad manum, id est, si haberet in pręsenti, vel in promptu. Ex quo apparet, quod Dauid erat cū magna festinatione: nam nihil petebat, nisi quod haberetur ad manum: sic patet supra de pane, sc. si quid habes ad manum, vel quinq; panes, da mihi. Nam quamquam sciret, quod poterant haberi multi panes in vrbe, tamen non petiuit de illis, sed si possent haberi aliqui in promptu: ita etiam fuit de armis, qui noluit, quod inquirerentur arma per vrbe pro eo, sed quod ad manum esset, daretur illi. *Quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum.* Hoc dicit, quia Achimelech diceret ei: vbi ergo sunt arma tua? responderet ipse, quod non tulit secum aliquid de armis suis.

(2)

A

Quare Dauid non tulit arma secum, cum tantum essent sibi necessaria in via.

Q V A E S T. XIX.

QUÆRET aliquis, quare Dauid non tulit secum aliqua arma, cum essent sibi necessaria in via, potissimè cum haberet hostes. Nicolaus respondet, quod non potuit secum tollere arma, quia dimissus fuit à Michol per fenestram, ut patet sup. c. 19. Sed hoc non stat, quia non fuit ista fuga, quia fuit dimissus à Michol: nam post illam iuit ad Samuelem, deinde redijt ad Ionatham præcedenti cap. & ibi stetit in domo sua, quia vrbs, in qua erat Ionathas, erat, in qua morabatur Saul, & in qua morabatur Dauid, alioquin non dixisset Saul Ionathas: quare non veniebat Dauid ad mensam, ut patet præced. c. Ibi tamen stetit Dauid cum Ionatha, & consiliati sunt ambo quid fieret de Dauid, & ambo exiuerunt in agrum, ut patet eo. c. ideo potuisset ducere arma sua secum. Item dato, quod non potuisset redire Dauid ad domum suam, poterat ducere alia arma: & sic non erat conueniens responsio, quod non duxerat arma sua secum, quia non redierat in domum. Sed dicendum est, quod Dauid non potuit ducere secum aliqua arma sua, vel aliena: nam Ionathas & Dauid egressi sunt in agrum, ut consiliarentur super statu Dauid, & ibi Ionathas dixit ad Dauid: descende festinus, & venies in locum, vbi celandus sis. Venit autem Dauid illic immediatè, mansitque ibi diebus tribus, vsquequo Ionathas redijt ad eum, & in illis tribus diebus non iuit ad aliqua loca, in quibus posset habere arma, & quia, quando ipse & Ionathas egressi sunt de vrbe, non habebant aliqua arma, non potuit Dauid habere arma, quando recessit à Ionatha, & quia ex eo loco vsquequo venit in Nobè ad Achimelech, non audebat declinare ad aliqua loca, in quibus haberet arma: ideo adhuc inermis erat. Sed tunc diceretur, quare Dauid non duxit secum aliqua arma, quando egressus est cum Ionatha in agrum. Posset dici, quod fortè nondum deliberauerat Ionathas & Dauid, quod Dauid descenderet immediatè ad latendum, vel an deberet redire in urbem. Accidit autem, quod deliberauerunt debere eum immediatè latere, ideo non redijt pro armis, sed iuit inermis. Sed adhuc dato, quod diceremus Dauid & Ionatham deliberasse, antequàm exirent de vrbe, quod descenderet Dauid ad latendum, non decebat, quod portaret arma secum, quia per hoc daretur locus suspicioni: voluit autem Dauid tollere omnem præsumptionem: nam cum Dauid & Ionathas egressi sunt inermes in agrum, crederetur, quod egrediebantur ad meditationem vel delectationem. Si autem Dauid egredere-tur armatus, crederetur esse signum viæ: & tunc cum Saul inquireret pro Dauid, aliqui posset respondere, quod viderat eum egredientem armatum cum Ionatha, & per hoc deprehenderetur Ionathas, ut facti conscius, & posset denunciari regi, & hoc antequàm cognosceretur intentio eius per ea, quæ postea quæsiuit in mensa præced. cap. non potuit ergo conuenienter Dauid educere arma sua secum.

Quare Ionathas non dedit arma Dauid, quando venit ad eum in agrum.

Q V A E S T. XX.

QUÆRETUR vltèrius, quare Ionathas non dedit Dauid arma ad ferendum secum in itinere, cum ipse venerat ad eum in agrum, quando recedere debebat. Respondendum, quod Ionathas non habuit conuenientia arma, quæ daret Dauid, quando stetit cum eo: nam solum habebat arcum & sagittas, ut patet præcedenti cap. egebat autem Dauid gladio vel hasta, sicut ipse petiuit hic ab Achimelech: & dato, quod Ionathas veller dare Dauid arcum suum, non conueniebat, quia per hoc incideret in præsumptionem, sc. egressus fuerat in agrum, ferens arma: si autem nunc reuerteretur Ionathas non ferens arma, manifestè pareret, quod alicui locutus fuerat in agro, cui dederat arma sua. Et quia Saul iam præsumebat contra Ionatham, quod haberet Dauid absconditum: nam cum dixisset, quod miserat eum in Bethlehém, non credidit Saul, sed dixit: iam nunc mitte, & adduc eum ad me,

quia filius mortuus est, ita præced. cap. Magis ergo nunc præsumeret, quod habuit eum absconditum, & dedisset ei arma sua in agro. Si autem dicas, quare non portabat Ionathas alia arma secum, quæ daret Dauid, ipse autem retineret sibi arcum. Dicendum, quod eadem ratio est, quæ in præcedenti, sc. quia si portaret Ionathas multa arma secum in agrum, esset duplex præsumptio. Prima erat, quando egredere-tur. Secunda, quando reuerteretur. De prima patet, quia cum viderent viri vrbs egredi Ionatham armatum, præsumerent eum aliquid velle agere secretè, ad quod necessaria erant arma: nam illa non erant ad delectationem, vel ad venationem, sicut si solum educeret arcum & sagittas. Secunda autem præsumptio, & maior esset cum reuerteretur in urbem, & non ferret illa arma, quia manifestum esset, quod alicui dedisset in agrum: ideo adhuc minoris præsumptionis fuisset, quod solum arcum educens dedisset illum Dauid, quam quod ducens alia arma, scil. lanceam, gladium, & similia daret illa Dauid. Non vidit ergo Ionathas aliquem modum conuenientem, quo ipse posset ferre arma pro Dauid: & sic necesse fuit, quod mitteret eum inermem. Nec enim Ionathas ausus est dare alicui alteri arma, ut ferret illa Dauid, quia nemini confidebat tantum, ut reuelaret statum Dauid, cum ex hoc posset periculum incidere: ideo ambo tantum negotium nouerant, præced. cap. Dauid igitur nec à Ionatha, vel ab aliquo alio arma habere potuit, ideo venit inermis vsque ad Achimelech. Ei autem confusus est vitam suam, reuelans se ei: ideo petijt ab eo panes & gladium. *Sermo enim regis vrgebat.* Ista est causa excusatoria, cur non ferret arma Dauid: nam diceret ei Achimelech, quare non portabat arma in via, cum essent necessaria: ipse autem dixit, quod sermo regis vrgebat, id est, præceptum regis cogebat eum nimis ad velociter recedendum, ita quod non potuit declinare in domum suam ad accipiendum arma. In hoc mentiebatur Dauid, quia rex nihil dixerat, sed ipse erat profugus, quia tamen semel mentitus fuerat, ad colorandum illud mendacium, oportebat eum pluries mentiri. *Et dixit sacerdos, sc. Achimelech. Ecce gladius Goliath Philisthai.* Achimelech diligebat Dauid, ideo omnia, quæ petebat, libenter concessit ei: dedit autem illi gladium Goliath, non quidem quod non possit alium habere, sed quia non habebat alium ad manum: manifestum est enim, quod in vrbe illa poterat multos gladios habere Achimelech, de quibus daret vnum Dauid, quia tamen ipse petiuit gladium vel hastam ad manum, & non habebat sacerdos alium ad manum, nisi gladium Goliath, dedit eum illi: non enim erat Achimelech in domo sua quando venit ad eum Dauid, sed erat in tabernaculo Domini: ibi autem non erant aliqua arma, quia non erat locus pugnae, sed solum gladius Goliath, qui reseruabatur ibi in memoriam. Illum autem dedit, quia non sustinebat Dauid expectare, quousque iret Achimelech in domum suam, ad dandum ei alia arma, & hoc, quia timebat nimis cognosci & detineri. *Quem percussisti in valle Terebinthi.* Iste erat locus, in quo conuenerant Philistini contra Israël, & ibi occidit Dauid Philisthaum, supra cap. 17. Vocatur autem vallis Terebinthi, id est, vallis quercus: est enim Terebinthus arbor Arabica, ut ait Isidorus, & pro eodem accipitur quercus, & Terebinthus in Hebræo: nam sicut ponitur quercus supra cap. 10. cum dicitur. Et veneris ad quercum tabor, ita ponitur Terebinthus: nam idem nomen habetur in Hebræo ibi & hic. Vocatur autem sic illa vallis, quia fortè erat ibi aliqua magna Terebinthus, à qua nomen acceperat, sicut in conualle Mambre, erat quædam magna illex, sub qua habitabat Abraham, de qua dixit ipse ad Angelos: requiescite sub arbore, & sub illa postea comederunt, ut patet Genes. 18. cap. *Est inuolutus pallio post Ephod,* id est, gladius iste est inuolutus in quodam pallio, & erat apud Ephod. Est enim Ephod vestis sacerdotalis, de cuiusfiguratione habetur Exo. cap. 28. & seruabatur ista vestis cum alijs sacerdotalibus in Tabernaculo, & apud illam erat gladius Goliath inuolutus. Aliqui Hebræi exponunt istam litteram dicentes, quod erat gladius post Ephod, id est, dedit Achimelech Dauid gladium, & postea consuluit Dominum pro eo in Ephod. Sed iste sensus nimis est alienus, ideo dicitur, ut prius.

(?)

Gladius Goliath positus fuerat in tabernaculo Domini: reliqua autem arma seruauerat Dauid pro se in domo sua.

Q V A E S T. XXI.

QUÆRET aliquis, Quomodo dicitur, quod gladius Goliath erat in tabernaculo: quia Dauid tulerat omnia arma Goliath pro seipso, & posuit in domo sua, ut patet supra cap. 17. Assumens autem Dauid caput Goliath, attulit illud in Ierusalem, arma verò eius posuit in tabernaculo suo, ergo non erat gladius in tabernaculo Domini. Dicendum, quod gladius positus fuerat in tabernaculo Domini, ut patet hic: reliqua autem arma eius seruauit Dauid pro seipso, & posuit in tabernaculo suo: gladium autem posuit potius in tabernaculo suo: gladium autem posuit potius in tabernaculo Domini, quia aliud genus armaturæ, quia Deus magis cooperatus fuerat sibi in gladio, quam in aliis armis: nam ponebat Dauid aliqua de armis Goliath in memoriam occisionis Goliath, & quia Dauid occidit eum gladio suo, ut patet supra cap. 17. & alia arma sua nihil ei contulerunt ad hoc, posuit magis gladium in tabernaculo, quam alia genera armorum. Fuit autem conuenienter iste gladius positus in tabernaculo Domini ad laudem Dei: & hoc propter duo. Primò propter ipsum Dauid, scilicet, quia Dauid superauerat ipsum Philisthæum: non quidem in fortitudine virtutis suæ, sed à Deo adiutus. In recognitionem ergo huius beneficii à Deo sibi præstiti, posuit istum gladium in tabernaculo, indicans per hoc, quod ipse non intendebat habuisse victoriam hanc à se, sed à Deo, ideo dabat hoc illi in munere. Secundò hoc erat conueniens propter Israëlitas: nam quando intrarent in sanctuarium, viderent ibi gladium Goliath, & recordarentur, quod Deus eis beneficium victoriae contulisset, ideo surgerent in diuinam laudem. Ex hoc autem apparet, quod licitum esset militibus in templo nostro, siue in quacunque Ecclesia relinquere signa virtutis suæ in armis: potissimè cum bella illa sunt ad aliquid honestum, quia per hoc innuunt, quod magnifica gesta, quæ habuerunt in armis, ex Dei beneficio assecuti sunt. *Si istum vis tollere, tolle.* Dubitabat Achimelech, an Dauid vellet accipere illum gladium. Causa dubitationis erat, quia ille gladius positus fuerat in tabernaculo ad cultum Dei, ut esset signum victoriae à Deo collatæ: ideo fortè Dauid nollet eum accipere ad vsus suos, cum semel Deo dedicasset. Quidam dicunt, quod positus fuerat iste gladius in Tabernaculo, quia cum eo fuerat amputatum caput Goliath, & erat iam gladius consecratus Domino, & hoc verum est. Nicolaus tamen dicit hoc non stare, quia id, quod semel Domino erat consecratum, non poterat redire ad humanos vsus, ut patet Leuit. cap. vltim. & sic Dauid non potuisset eo vti licitè. Et sic concludit Nicolaus, quod non erat iste gladius consecratus Domino, sed fuerat positus solum ad memoriam victoriae in tabernaculo. Sed hoc non stat, quia vel iste gladius Goliath adhuc erat Dauid, vel non. Si non erat Dauid: ergo iam donauerat illum Deo, & consequenter erat consecratus, quia nihil aliud erat res laicorum consecrari, nisi quod eas donarent sanctuario, ut patet Leuit. capit. 27. Si autem dicas, quod iste gladius adhuc erat Dauid, quia tunc non fuisset positus in loco sacro, scilicet inuolutus in pallio post Ephod, quia ibi erat locus rerum multum sacrarum, sed fuisset positus in aliquo loco communi: ergo consecratus erat, & tanquam res sacra ponebatur in loco sacro. Cum autem arguit Nicolaus, quod si esset consecratus, non potuisset licitè Dauid vti illo: dupliciter responderi potest. Primò, quia hoc verum est præter necessitatem, cum tamen esset in necessitate, licebat ei vti illo, & quacunque alia re sacra: nam sicut lex obligabat ad hoc, quod res sacre non transirent in vsus laicorum, ita obligabat ad hoc, quod panes sanctuarij non darentur laicis: dedit tamè illos Achimelech Dauid necessitatem patienti in fame: ergo eodem modo poterat dare ei arma, quæ consecrata essent propter necessitatem instantis periculi, scilicet quia armis egebat, & non poterat ea aliunde commodè habere. Secundò dici potest, quod Dauid poterat licitè accipere gladium illum, quia non tollebat eum voluntate tenendi illum semper penes se, sed solum euadendi tempore illo, quo non habebat arma: cum autem daretur ei copia armorum, reduceret illum in sanctuarium: & sic verum est, quod reduxit postea.

Nec est nimis insistendum super consecratione huius gladij, quia si esset iste gladius consecratus, ita quod pertineret ad aliquem vsum sanctuarij, sicut pertinebant vestes sacerdotum, vel candelabrum, aut vasa olei, vel libaminum, quæ erant super mensam propositionis: erat difficile conuerti ista ad aliquem vsum vulgarij sine valde magna necessitate, quia in eis ministrabatur Deo: gladius tamen ibi positus non erat ad aliquam Dei ministrationem, sed solum ad memoriam victoriae habitæ: ideo poterat non obstante consecratione, applicari ad aliquem vsum humanum, potissimè instante necessitate, & cum voluntate reducendi illum in locum suum. *Nec est hic aliquis absque eo*, id est non est hic aliquis gladius in promptu, nisi ipse. Hoc autem verum est, quia erat tunc Achimelech in sanctuario, & ibi non erant aliqua arma: si autem fuisset in domo sua, potuisset ei dare alia, sed Dauid non expectabat, nisi ea quæ possent haberi in promptu. *Et ait Dauid: Non est huic similis alter, da mihi eum*, id est quia non habes hic alium similem, scilicet alium gladium, da mihi istum, quasi dicat, si haberes alium quemcumque gladium, non acciperet istud, quia semel consecratus est Domino: quia tamen nullus alius est, quem accipere possem, da mihi. Alij exponunt, non est alter huic similis, id est non potest esse alius gladius ita bonus, sicut iste, ideo da mihi illum. Sed hoc non stat, quia tunc indifferenter voluisset accipere dauid gladium Goliath, etiam si multi alij gladij in promptu fuissent, qui ei dati possent: Achimelech tamen hoc noluit, quia non dixit de gladio Goliath, nisi in defectum aliorum, sicut dixit, quod ei daret panes propositionis, & dedit in defectu aliorum panum. *Surrexit itaque Dauid.* Hic ponitur periculi imminens euasio, scilicet, quomodo Dauid per fugam euasit mortem: Pro quo considerandū, quod Dauid timuit manere aliquantò tempore in vrbe: nam non sustinebat expectare dum mitteret Achimelech pro panibus, vel gladio ad alias domos, sed solum voluit recipere quicquid ad manum ipse haberet, hoc autem, quia propter duo timebat. Primò, quia cum Saul inquisiuisset eum, & non inueniens, nimis fuisset indignatus, putauit, quod mitteret ad inquirendum eum per omnes vias, & fortè aliqui venirent per viam vrbs Nobæ: eumque ibi morantem inuenirent, atque raperent: ideo nec ad modicum morari voluit: sic enim fecit iterum, quando fugit Dauid, & venit ad Samuelem in Ramatha: nam tunc milit ter nuncios, ut raperent Dauid, sed non potuerunt, quia cogebar eos Deus prophetare, supr. cap. 19. Secundò timebat, quod viri, qui erant in vrbe, si cognoscerent aduentum eius, cum sic quasi nudus veniret, & inermis, putarent eum fugientem à rege, quia ille non erat habitus viri à rege missi: præsertim cum iterum fugisset à rege. Ut ergo famularentur, illi fortè vellent tenere eum: noluit ergo aduentum suum cognosci ab aliquo eorum, qui in vrbe erant. Et quia quamuis venisset ad solum Achimelech, si aliquantum ibi moraretur, cognosceretur ab eis, qui in vrbe manebant, ideo non sustinuit saltem per modicum expectare, sed illico recessit: vnde dicitur. *Surrexit itaque Dauid.* Istud pertinet ad modum loquendi sacre Scripturæ: nam de quocunque prius nihil agente, si postea prædicauerit, actum dicit, quod surgit, id est exit in actum: & non dicitur surgere, tanquam ante sederet. *Et fugit in die illa à facie Saul*, id est in illamet die, in qua venit ad Achimelech, recessit: vnde quamquam esset Sabbathum, non curauit de solennitate, sed itinerauit ad veniendum, & postea itinerauit recedendo: nam putabat sibi necessarium ad vitæ defensionem, ut non maneret in vrbe. Dicitur etiam, quod fugit die illa à facie Saul, non quod die illa fugere cœperit: quia cum recessit de lapide Ezel, vbi fuit cum Ionatha, præcedenti cap. incœpit fugere à facie Saulis. Sed dicitur, quod fugit in die illa, id est etiam non se sustinuit in die illa, ut maneret in vrbe Nobæ, sed fugit. Vel potest dici, quod fugit in die illa, id est transiuit in die illa ad terram Philisthinorum: nam præcedentibus diebus, quamquam fugeret, non tamen exibat de terra Saulis. Nunc autem exiuit in terram Philisthinorum: ideo nunc dicitur propriè fugisse à facie Saulis. *Et venit ad Achis regem Geth*, id est venit ea vice in terram Philisthinorum ad urbem Geth ad regem Achis, qui erat rex vrbs illius. Est autem Geth vna de quinque Metropolis Philisthinorum, ut patet supra cap. 6. fuerunt autem viri de vrbe ista, qui magis resisterunt plagæ missæ à Deo pro arca detenta in terra eorum: nam cum ceteri populi molestè ferrent à muri-

D

E

Dauid apert duo noluit expectare, & Achimelech alio mitteret pro panibus, & gladio.

F

Geth ciuitas Philisthinorum, de qua Goliath natus est.

A

bus de terra ebullientibus, Gethari, in toto conuio, tegerunt sibi sedes pelliceas, id est femoralia de corio, ut mures ebullientes de terra, non possent mordere præminentes extales eorum, sup. c. 5. De hac Vrbe Geth erat Goliath Philistheus, quem occidit Dauid: ideo vocabatur Goliath Getheus, sup. c. 12. rex autem huius urbis erat Achis: nam erat in terra Philisthinorum quinque Metropoles, & quælibet earum habebat regem, ut patet Iosue c. 13. erat autem vna de his Geth, ut patet eod. c. & sup. 6. Isti tamen reges Philisthinorum, quia parui erant, aliquando vocantur reguli, Iosue c. 13. & aliquando Satrapæ, sup. c. 5. & 6. & inf. 29. Iste autem rex Achis vocatur Abimelech, ut patet in titu. Psal. 33. ubi dicitur: Psalm. Dauid, quando immutauit faciem suam coram rege Abimelech. Hoc autem fortè est, quia istud nomē Abimelech erat commune ad reges Philisthinorum, scilicet quod omnes vocabantur Abimelech, sicut omnes reges Ægypti vocabantur Pharaones, & Imperatores Romani vocabantur Cæsares, vel Augusti, quamquam haberent alia nomina propria. Hoc patet, quia reges Gerar, erant reges terræ Philisthinorum, quia Gerara erat in terra Philisthinorum, Gen. c. 20. & 26. & tamē omnes reges leguntur ibi vocati Abimelech, ut declaratum est Gen. c. 26. fortè autē iste rex Achis erat de genere illorum, ideo vocabatur Abimelech nomine communi: & vocabatur Achis nomine speciali.

B

Quomodo Dauid fugit in terram Philisthinorum, cum sciret se hostem præcipuum eorum.

Q V A E S T. XXII.

Fugit Dauid in terram Philisthinorum, quia aliis non effugeret manus Saulis.

C

QVÆRET aliquis, quomodo Dauid fugit in terram Philisthinorum, cum sciret se hostem præcipuum Philisthinorum: nam ipse occiderat Goliath Getheum, supra cap. 17. post hoc etiam cum constitutus esset à Saule princeps virorum belli, faciebat plagam magnam in Philisthinis, sicut quando accepit ducenta præputia eorum, sup. c. 18. post hæc etiam fecit bella magna contra eos, sup. c. 19. potissime autē non debuisset fugere in urbem Geth: nam ipse occiderat Goliath fortissimum Philisthinorum, in quo erat tota spes eorum. Ille autem erat de vrbe Geth, quod Dauid bene nouerat: ideo credere deberet, quod cognati eius, qui essent in eadem vrbe, persequerentur eum, & si non tanquam publicum hostem, saltem tamen, ut hostem eorum propter cognatum suum occisum, ideo non debuisset fugere in terram Philisthinorum, præsertim in Geth. Respondendum est, quod Dauid sciuit sibi mortem certissimam futuram à Saule, si non fugeret: fugisset autē libenter ipse in aliquam partem Israël, si ibi crederet se posse euadere: desperauit tamen de hoc. Quod patet: nam quando iterum fugit Dauid à Saule, quia nondum sciebat quid de eo diffiniuisset, non fugit extra terrā Israël, sed iuit ad Samuelem in Ramatha, sup. c. 19. nunc autē certissime cognouerat, quod Saul desiderabat eum occidere præced. c. ideo si fugeret in aliquam partem terræ Israël, non esset securus, præsertim cum Saul nimis diligenter inquirere eum veller ubique esset, ut patet inf. 23. c. cū dixit Saul ad Ziphæos: Considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur, & reuertimini ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quod si etiam in terram se obstruxerit, persequar eum in cunctis millibus Iuda. Dauid tamen non recedebat sponte de terra Israël, quin potius ipse conquestus est Sauli dicēs: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium: si autem filij hominum maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: vade serue diis alienis, infra c. 26. Oportuit tamen, quod Dauid egredere terram Israël, quia alias non saluaretur. Sed tunc dicit aliquis, cur nō iuit in alia regna confinia, id est in terram Moabitarum, vel aliarum gentium? multi enim erant in circuitu terræ Israël: sic enim postea fecit: nam iuit ad regem Moab, ut patet seq. c. Dicendum est, quod Dauid voluit totaliter effugere manus Saulis: nesciuit autem quomodo melius effugeret, quam eundo in terram Philisthinorum, & non in alia regna: cuius ratio est, quia alia regna vicina habebant tunc pacem cum Israëlitis, & si fugeret Dauid ad illa, Saul mitteret pro eo ad terram illam, & rex terræ illius traderet eum Saul: quia Saul accusaret eum, tanquam hostem, & si fortè hoc nollet facere rex terræ illius, superentur fœdera, vel pax inter eum, & Saulem: & hoc vide-

retur iuste agere Saul, quia illa receptabat hostem eius apud se. Philisthini autem erant hostes Iudæorum, ideo si illuc fugeret Dauid, non posset Saul inde eum recipere, quia Philisthini non darent, quin potius conarentur aduersari Sauli quantum possent. Cum ergo Dauid esset in terra Philisthinorum, cessaret Saul persequi eum: erat ergo tutius, quod fugeret in terram illam, quam in aliam. Hoc autem patet inf. 27. c. scilicet dixit Dauid in corde suo: aliquando incidam vna die in manus Saulis: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, ut desperet Saul, cessetq; me querere in cunctis finibus Israël? & postea subditur, & nunciatum est Saul, quod fugisset Dauid in Geth, & non addidit ultra, ut quæreret eum. Cum autem arguebatur, quod non debuisset fugere in terram Philisthinorum, quia Philisthini persequerentur eum. Dicendum, quod Dauid credidit, quod Philisthini non cognoscerent eum propter duo. Primò, quia Philisthini nūquam eum viderant, nisi in bello, & ibi non poterant illum contempleri: quia cū ipse appropinquaret ad Philistinos, impetus belli erat, in quo nemo potest diligenter vultum alterius speculari, præsertim, quia fortè Dauid in bellis habebat caput velatum armis, & sic credendum est. Secundò non cognosceret eum: quia dato, quod vidissent illum aliquando, & cognoscerent: cū tamen nunc viderent eum in terra Philisthinorum solitarium, crederent non esse illum, quia non erat verisimile, quod ille, qui erat hostis Philisthinorum, sic veniret ad ponendum se in manibus eorum: accidit tamen contrarium, scilicet, quia cognitus est. Vnde dixerunt Philisthi: nunquid non est iste Dauid rex terræ, &c. & ideo tunc cognoscens ipse consiliū suum conuersum esse in contrariam partem, mutauit vultum suum, & fugit de terra Philisthinorum. Sed adhuc non erat penitus elusum consiliū Dauid: nam rex Achis non cognouit eum: dixit enim seruis suis: vidistis hominem insanum, quare adduxistis eum ad me? Si tamen cognouisset eum rex Achis, etiam si Dauid flecteret se in multos modos, & fingeret insanire, non assensisset Achis, quia satis constaret istas esse fraudes hostiles, ne captus occideretur: serui quoque Achis nō cognouerunt penitus Dauid. Nam si certissime cognouissent, non dereliquissent eum, etiam si insaniret, illico tamen dimiserunt. Conuenienter igitur Dauid disposuerat, ut iret in terram Philisthinorum. Dum autem dicitur, quod etiam si iret in aliquam terram Philisthinorum: non tamen debuisset ire in urbem Geth propter speciales inimicitias. Dicendum, quod istud concludit, supposito, quod Dauid cognosceretur à Philisthinis, quia tunc magis debuisset Dauid deuitare Getheos, quā reliquos Philisthinos. Dauid tamen putabat se nō cognoscendum, & tunc non magis pateretur à Getheis, quā ab aliis.

Quare Dauid iterum fugit ad regem Achis Philisthinum.

Q V A E S T. XXIII.

QVÆRETUR vterius, quare Dauid iterum fugit in terram Philisthinorum ad regem Achis, de quo hic, ut patet infra 27. c. Aliquis dicit, quod fugit eodem modo, quo hic, scilicet, quod non cognosceretur à Philisthinis. Sed dicendum, quod non stat, quia hic Dauid iuit occulte, scilicet solus, ita ut cognosci non possit: postea tamen iuit manifeste ferens secū 600. viros: & cognoscebat eum Achis esse Dauid, ut patet inf. c. 27. videtur tamen, quod non debuisset se exponere huic periculo, quia iterum cum cognitus est, fecerat rex eum ad se adduci, & periclitatus fuisset, nisi fecisset se insanum. Dicendum est, quod nunc non erat simile. Pro quo sciendum, quod Dauid habuit causam iustam fugiendi iterum in terram Philisthinorum, quamquam cognosceretur, quia alias non putabat se posse euadere, quia nunc quādo fugit Dauid de terra Philisthinorum propter seruos Achis, iuit in terrā Moab, ut patet seq. c. ibi tamen non est ausus stare, quia Propheta monuit eum inde recedere: hoc autem fuit, ut quibusdam videtur, quia cū rex Moab haberet pacē cum Saule, traditurus erat Dauid in manus eius ad conciliandum eum magis sibi: & ob hoc Propheta monuit eum inde fugere: postea autem si Dauid illuc rediret, idem sibi futurum timebat, ideo non erat sibi tutum illuc ire, sed cogitauit ire in terram Philisthinorum, quia cū sciret Saul ibi esse Dauid, cessaret eum persequi, quia nō poterat habere de manu Philisthinorum. Et sic factum est, ut patet inf.

27. c. Item David securè potuit ire in terram Philistinorum illa vice, & non prima: nec est simile de vtraque; quia prima vice ibat David solus, & si cognosceretur in terra Philistinorū, putaretur, quod veniebat ad explorandum aliquid, quod reliquerat viros suos alibi, vt postea irrueret super aliquem locum, vel gentem quietam. In secunda autem vice cū fugit David in terram Philistinorum, iuit palam, ita vt cognosceretur, & ferebat secum 600. viros, ideo non videbantur nunc latere aliqua insidiæ ex aduentu eius. Causa autem potissima diuersitatis est, quia prima vice, qua fugit David in terram Philistinorum, nō apparebat aliqua cautela, quare fugere deberet, ideo putarentur latere insidiæ: in secunda vice erat ratio manifesta, quia omnes Philisthini cognouerant, quomodo Saul persequeretur quotidie David ad mortem, ideo nunc sciret, quod necessitate coactus fugiebat de terra Israël in terram hostium, & ipsi hoc libenter acceptarent, quia ex hoc putaretur, quod David infestaret terram Israël propter Saulem, & sic David quamdiu fuit in terra Achis regis, cū faceret prædas, & occisionem in multis gentibus, dicebat regi Achis, quod irruerat in terram Israël, ex quo lætabatur nimis Achis, & volebat habere David semper apud se, vt patet infr. c. 27. scilicet, credidit ergo Achis David, dicens: multa mala operatus est contra populum suum Israël, erit ergo mihi seruus sempiternus. Conueniēter igitur fugere potuit secūda vice ad regē Achis in Geth.

David cur potius fugit ad regem Achis, quā ad aliquem alium Philistinorum.

Q V A E S T. XXIII.

QUÆRETUR vltius, cū iam cognitum esset de David, quis esset, & cognosceretur in terra Philistinorum, quare fugiebat ad regem Achis, quia potius fugere debuisset ad aliquem alium: nam dato, quod Philisthini eum securè recipere vellent, quia tamen habebat specialiter hostes in vrbe Geth propter Goliath, quem occiderat, & illi eum qualitercunque possent infestare, potius debuisset ire ad aliam terram, quā in Geth. Respondendum est, quod verisimile est David consuluisse Dominum antequam descenderet ad regem Geth, an illuc descenderet, & Deus sibi responderit, quod descenderet: nam in rebus humanis, in quibus vertebatur aliquod periculum, David consulebat Dominum, an ageret, vel cessaret. Sic fuit, quando erat in vrbe Ceila: nam consuluit Dominum, an traderent eum viui Ceila in manus Saulis, infr. c. 23. Ite i etiam quando voluit pugnare contra latrunculos Amalechitas, qui succenderant Siceleg, consuluit Dominum, infr. cap. 30. Preter hoc verisimile est, quod David antequam descenderet ad regē Achis, miserit ad eum nuncios petens, quod reciperet eum in terra sua, exponēs causam, quare fugerit à Saule, & tunc rex Achis dederit ei securitatem in tota terra sua, iubens ne quis haberet occasionem aliquam contra David, & tunc ipse potuit securè venire ad eum. Causa autem cur desiderauit David magis venire ad regem Achis, quā ad alium in tota terra Philistinorum, potuit esse duplex. Prima propter opportunitatem prædandi: nam David habebat secum 600. viros in terra Philistinorum, nec habebat vnde eos aleret, nisi instaret prædæ. Nolebat tamen David agere prædam in terra Israël: quia erat terra suæ originis: nolebat etiam prædari in terra Philistinorum, ne concitaret eos contra se: præsertim, quia sic ageret contra fœdera interposita cum rege Achis: ideo noluit prædari in aliquibus gentibus extraneis, quæ etiam non essent confœderatæ Philisthinis: & ista erat terra Iessuri, & Hezra, & Amalechitarum, vt patet infr. c. 27. Et quia fortè ista terra non erat ita coniuncta terræ alicuius regis Philistinorum, sicut terræ regis Achis, desiderauit potius manere in terra eius, quā in terra alicuius regis Philistinorum. Secunda causa, & præcipua fuit, quia credidit regem Achis benigniorem esse, & magis fauorabilem extraneis venientibus in regnum suum omnibus aliis regibus Philistinorum, & sic ipse magis confideret ei, & minus se obseruaret ab eo, quā ceteri reges Philistinorum, quod apparuit in receptione eius. Nam voluit, quod maneret apud eum in vrbe Geth, David tamen orauit, vt daretur ei aliquis locus, in quo segregatus maneret, & illico dedit ei urbem Siceleg, vt patet infr. 27. Item apparet hoc, quia quando Philisthini congregati sunt in pugnam contra Israël, rex

Achis duxit secum David in bello confidens, quod pro eo verisimiliter ageret, reliqui autem principes Philistinorum dixerunt: quid tibi volunt Hebraei isti? respondit Achis pro David, & tunc irati Principes Philistinorum dixerunt: reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituisti eum: & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius cū præliari ceperimus: quomodo enim placare aliter potest Dominum suum, nisi in capitibus nostris? & sic coactus fuit Achis mittere David de bello in locum suum, sed de hoc doluit: nam dixit: Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Domini, sed Principes Philisthini dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium. De hoc infra cap. 29. propter hanc ergo benignitatem Achis, & clementiam super omnes reges Philistinorum desiderauit David potius morari in terra eius, quā aliorum regum Philistinorum. Dixeruntq; serui Achis, cū vidissent David. Nunc enim descenderat David in urbem Geth, fortè quia illa erat magis coniuncta terræ, de qua fugiebat: serui autem regis Achis cognouerunt eum, & voluerunt ducere ad regem, vt patet infra, non fuit tamen ista cognitio firma, sed sub dubio: vnde dicebant: Nonne hic est? quasi dubitantes: ideo cū viderunt in eo imaginem furoris, crediderunt eum non esse David, & reliquerunt illum. Nunquid non iste est David rex terræ? quasi dicat, iste est David rex terræ Israël. Hoc dicebant quidam famuli Achis ad alios, quia cognoscebant David: alij autem nesciebant eum: & erat inter eos quasi dubium de hoc.

Quomodo serui Achis dixerunt David regem Israël, cū tamen scirent Saulem esse regem.

Q V A E S T. XXV.

QUÆRET aliquis, quomodo serui regis Achis dixerunt de David, quod erat rex terræ, quia ipsi sciebant eum non esse regem Israël, sed Saulem: quod apparet ex cantico mulierum, quod ipsi retulerunt, scilicet, percussit Saul mille, &c. vt patet infra: Philisthini quoque vocauerunt David seruum Saulis, vt patet infra cap. 29. scilicet, Quomodo enim placare poterit aliter dominum suum, nisi in capitibus nostris? quasi dicat, non poterit aliter. Respondet Nicolaus, quod cognita erat iam vnctio David in regem apud Philisthinos: vnixerat enim eum Samuel, infra cap. 16. & aliquo tempore fuerat occultum, nunc autem manifestum erat. Sed dicendum, quod non stat: nam in terra Israël adhuc non cognitum erat hoc, quantum minus ergo cognosci poterat in terra Philistinorum? Quod autem in terra Israël nondum cognosceretur, saltem patet hoc quantum ad Saulem, & seruos suos: si ergo cognouisset hanc vnctionem Saul, occidisset Samuelem, & David, scilicet vngentem, & vnctum: sic enim dixit Samuel supra cap. 16. quomodo vadam: audiet enim Saul, & interficiet me: nunquam tamen aliquid egit postea Saul contra Samuelem, & erat adhuc viuens, cū mortuus fuisset, infr. cap. 25. ergo nondum cognouerat Saul, quod Samuel vnixerat David, nec vnquam cognouit hoc viuente Samuele: hoc tamen, quod hic dixerunt serui Achis, fuit antequam moreretur Samuel: ergo nondum cognitum erat David vnctum esse in regem. Item patet, quia si cognitum fuisset, Saul persecutus fuisset David ad mortem: nunquam tamen persecutus est eum quousque cantauerunt mulieres, supra cap. 18. percussit Saul mille, &c. & ibi propter inuidiam, & fauorem, quem Saul credidit habere David in populo, incēpit eum habere exosum, & quærebat opportunitatem, vt eum sub dissimulatione occideret, si tamen cognosceret eum vnctum esse in regem, non sustinisset nec vna die, quin eum occideret. Item patet hoc, quia infr. cap. 24. dixit Saul ad David: & nunc, quia scio, quod certissimè regnaturus sis: ergo videtur, quia ante hoc nesciebat: si tamen sciisset eum vnctum in regem iussu dei, cognouisset certissimè ante hoc, quod regnaturus erat: quia ea, quæ deus disponit, humano consilio mutari non possunt. Nesciebat ergo ante tempus illud, an David vnctus esset in regem: magis ergo hoc ignorarent Philisthini, non ideo vocauerunt eum regem, quasi scirent eum vnctum esse in regem. Item dato, quod cognouissent eum esse vnctum, tamē non vocarent eum propter hoc regem, quia cū Philisthini essent infideles, nihil reputabant illas vnctiones Dei, sed il-

*Opinio
Lyran
reici-
tur.*

F

A lum regem vocabant, qui temporalem potestatem habebat: hoc autem erat de Saule, qui dominabatur Israël. Ideo dato, quod cognouissent esse vinctum in regem David, non vocarent eum regem. Sed dicendum, quod Philistini vocauerunt David regem secundum similitudinem, quia ad regem pertinet maxima potestas: Philistini autem viderant David esse principem omnium bellorum contra ipsos, ut patet sup. cap. 18. & 19. acceperat etiam filiam regis in uxorem, & non erat aliquis tam acceptus regi in toto Israël, ideo reputabant eum quasi regem, & sic eum vocauerunt hic. *Nonne hic est, cui cantabant per choros:* scilicet, mulieres cantabant coram eo in tympanis, & sistris propter letitiam victoriae, quando ducebat caput Philisthai in Ierusalem, sup. c. 18. fuit autem istud canticum mulierum nimis publicatum in terra Philistinorum, eo quod letitia vniuersalis facta est in toto Israël. Et sic saepe istud verbum repetebant Philistini, ut patet hic de seruis Achis. Et iterum satrapæ, siue reges Philistinorum dixerunt hoc, ut patet infra c. 29. nonne iste est David, cui cantabant in choros? &c. Ex hoc etiam apparet, quod supra dicebatur, scilicet quod serui Achis non vocauerunt David regem, quasi scirent eum vinctum, sed propter magnam potestatem, & honorem, scilicet, quia mulieres dicebant de eo, quod percussisset decem millia, in quo magis honorabant eum, quam Saulem, cui dederunt mille: erat ergo David plusquam rex. *Percussit Saul mille, & David decem millia.* Ista verba fuerunt mulierum, ex quibus habita est origo totius persecutionis David à Saule: nunc quoque per ista verba incitabant se serui Achis, ut dicerent regi, & facerent eum detineri, quia non paruum, vel superuacuum virum caperent, sed potentissimum hostium, qui erat velut rex Israël. *Posuit autem David sermones istos in corde suo,* id est, attendit nimis ad eos, quia in sermonibus istis duo ei mala notificabatur. Primum, quod cognosceretur à seruis regis. Secundum, quod vellent eum facere detineri, ex quo David timuit, putans se esse deprehensum, ideo cogitauit quid ageret ad euadendum: diffiniuit autem, quod fingeret insaniam. *Et timuit valde à facie Achis regis Geth,* id est timuit nimis Achis regem Geth, quia erat in potestate sua, & non habebat locum resistendi: & dicitur à facie Achis regis, id est à rege Achis: non enim erat coram rege, quando cœpit timere, sed mox, ut audiuit ista verba, timuit, & tunc diffiniuit apud se, quod non ostenderet vultum timoris, sed insanientis: nā si aliquo modo appareret timens, crederetur, quod non verè insaniebat, sed quod significabat se insanire, ut non occideretur: in hoc autem deus ei valde cooperatus est, scilicet quod non apparuit in illo aliquod signum timoris, sed solius furoris: & ob hoc rex dimisit eum. *Et mutauit os suum coram eis,* id est mutauit faciem suam, scilicet, quod prius habebat vultum viri sensati: tunc autem cœpit oculos distorquere in obliquum, & totam vultus effigiem efferare: sicut effici solet in arreptitiis, & epilepticis. Nicolaus accipit hic os non pro bucca, sed pro sermone, scilicet, quod mutauit David os, id est sermonem, scilicet quia prius loquebatur, ut vir sensatus: tunc autē cœpit loqui nimis aliena, sicut solent insani: sed non consonat hoc literæ sequenti, scilicet, quod collabebatur in manus eorum, id est cadebat in terram, sed ad istum casum præuenit quadam vultus efferatio, siue defectio, sicut in arreptitiis, siue in epilepticis. Et istam finxit David, antequam collaberetur in terram. Et hoc significatur per mutationem oris, maximè, quia inf. dicitur, quod defluebant saliuæ eius in barbā, & hoc erat immutari vultum. De locutione autem eius non fit hic aliqua expressa mentio, ideo videtur, quod David nihil locutus fuerit, sed solum immutauerit os suum, scilicet, conuertendo ad aliam figuram: & hoc siue accipiatur os pro vultu, siue pro bucca: nam defluebant saliuæ eius in barbā, & contorquebatur bucca cum quadam feritate. *Et collabebatur inter manus eorum,* id est inter manus seruorum regis Achis. Intelligendum est enim, quod quando primò serui Achis dixerunt ad David ea, quæ sup. habentur. David timuit, & incepit aliquo modo furere: introduxerunt autem postea ad eum regē, ut detineret illum, & tunc cepit fortius furere collabendo inter manus eorum, qui duxerant eum ad regem. Sciendum autem, quod David cadebat inter manus seruorum Achis, quod poterat accidere, si esset epilepticus, siue cardiacus, vel si esset arrepticus, aut furiosus. David tamen non cadebat hic, sicut cadere solent arrepticij, vel epileptici: cum istæ sint solū ægritudines, sed etiam faciebat quasdam alias insanias, ex quibus

pateret eum non arripī à dæmone, nec etiam epilepticum, sed verè furiosum. Nam dato, quod appareret eum esse epilepticum, vel arrepticum, non desisterent opinari Achis, & serui sui illum esse David: quia cum istæ sint ægritudines, interdum accidit magnis viris: sic pater de Saule, qui multoties à dæmone arripiebatur, ut patet sup. cap. 16. 18. & 19. nam ista non tollunt, quin homo sit sensatus, quanquam cum instant istæ ægritudines, priuatur homo actu rationis: qui autem furiosus est, non potest esse vir sensatus. Si ergo David se ostenderet, ut furiosum, & insipientem: manifestè appareret illum non esse David, cum omnes Philistini reputarent David, ut viram nobilem, & valde industriusum, cum ipse ageret contra eos omnia bella. Ostendit ergo se, ut insanum, & non ut arrepticum. *Et impingebat in ostia portæ,* id est cadebat apud portam, nitens transire per ostia clausa portarum, quod manifestè ostēdebat illum esse insanum. Impingere enim est aliquod obstaculum reperire, in quo quis cadat; ut si quis pede percussus ad lapidē cadat: sic etiam si quis currat contra parietem, nitens transire per parietem, tanquam per locum peruium. David etiam sic finxit coram Achis: nam conabatur transire per ostia clausa, tanquam si essent aperta, & fortiter veniens, offēdebatur in illis, & cadebat: istud autem demonstrabat non solum furorē David, sed magnam insipientiam, quia etiam quantum bestię cautiore sunt, cum non conantur transire, nisi per locum peruium. In Hebræo habetur hic: & pingebat super hostia, id est faciebat aliquas figuras super portas domorum: hoc autem solent facere insani, qui describunt aliquas turpes effigies in parietibus, & portis. Litera autem nostra dixit in ostia portæ, quia portæ vocantur hic ipsæ apertiones domorum, scilicet loca, in quibus non sunt parietes: ostia autem vocantur ipsa ligna, quibus clauditur domus, scilicet Ianuæ: David autem impingebat in ostia, & non in portam; quia nemo potest impingere in portam, cum sit aliquid peruium. *Defluebantque eius saliuæ in barbā,* id est David faciebat, quod multa saliuæ fluere per os, & caderet in barbā: & in hoc deturpabatur valde, & apparebat nimis insanus: nam antiqui non radebant barbā, sed habebant longam capillaturam pendentē. Cum autem David faceret fluere saliuas, deturpabatur tota barbarum honestas, & grauitas. in quo satis apparebat eum esse stultum, quia talia non decent virum sensatum, ideo tãquam verè insanum abiecit eum rex Achis.

An David peccauerit fingendo se stultum, & mutando faciem coram Achis.

Q V A E S T. XXVI.

Q V A E R E T aliquis, an David peccauerit faciendo istā imitationem. Respondendum est, quod non peccauit: nam David nunquam peccauit nisi cum occidit Uriam, & cognouit uxorem eius: istud autem fuit præter illud: ergo non peccauit in eo: antecedens patet inf. 3. lib. cap. 15. scilicet, Fecit David rectum in oculis Domini, & non declinauit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hethæi. Item patet hoc, quia Deus illum mouit ad faciendum hæc, & dedit ei immobilitatem, ut non appareret in illo aliquod signum timoris, sed insanientis: quod colligitur, quia immediate, ut factum est hoc, & recessit David ab Achis rege, venit super eum spiritus propheticus, & fecit Psalmum 33. scilicet, Benedicam Dominum in omni tempore: sicut patet ex titulo eius, tam in Hebræo, quam in Latino, cum dicitur, Psal. David, quando mutauit vultum suum coram rege Achimelech, & recessit: Deus tamen non approbat per dona sua ea quæ mala sunt: dedit tamen spiritum propheticum David immediate, ut hoc fecit: ergo approbauit factum illius, & consequenter non erat malum. Sed aliquis dicit, quod David peccauit, quia dehonestauit personam suam, in hoc inducendo super se maximam turpitudinem: bona tamen honesta sunt maxima, & quæ nullus potest perdere sine peccato: ergo David perdendo ista, peccabat. Item dato, quod David propter nimium timorem potuisset induci ad quendam licitè, quæ aliàs sibi illicita erant, ut quod aliquo modo humiliaret statum suum, vel quod faceret aliqua opera seruilia, quæ aliàs facturus non erat, tantum tamen se humiliare super modum erat, nec propter aliquem timorem ad hæc cogi debuisset.

C
Lyran
exposi
tio re
felli
tur.

Obi
tio
ma.

Secun
da.

ser: sic

A

Quandolices fingere quod non est, et quid non.

B

Sicut gemina licita sunt.

C

Quandohomo fingendo stultitiam peccat.

fer: sic ait Aristot. Ethico. lib. 3. scilicet, Ad quædam autem fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima. Sic autem erat, quia nulla maior humiliatio esse poterat, quam quod aliquis descenderet à tota honestate sua, & perfectione: tota autem hominis perfectio est in ratione. Quod ergo aliquis simularet se esse penitus stultum, & deturparet se taliter, sicut se vilificauit Dauid, ignobile valde erat, nec pertinebat ad hominem generosi cordis: potius enim debuisset honesta, atque gloriosam mortem subire, quam per extremam inhonestatem infelicem adipisci vitam. Respondendum est ad hoc, quod Dauid non peccauit hic: nam si peccasset, hoc fuisset in altero duorum, scilicet, vel quia finxit id, quod non erat, vel quia humiliauit se ad tantam inhonestatem, vt vitam defenderet. Quantum ad primum dicendum, quod non peccauit Dauid, fingendo se alium esse, quam erat: quia quod aliquis in verbis mentiatur, non licet homini pro conseruanda vita, siue iuste, siue iniuste pati deberet: quod tamen per aliquam exteriorem effigiem, siue verbis aliud fingat, quam est, non est illicitum, si hoc fiat ad vtilitatem suam sine alterius præiudicio. Cum autem sit cum aliquo præiudicio aliorum, peccatum est, & vocatur hypocrisis, de qua Matth. cap. 7. Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, &c. Quod autem non sit peccatum, quando fit sine aliorum præiudicio, patet: quia sæpe Deus hoc fieri iussit, vt patet sup. c. 16. cum misit Samuelem ad vngendum Dauid, & iussit ei ferre vitulum, vt videretur, quod solum ibat ad immolandum: ipse tamen ibat ad vngendum Dauid. Licitum est etiam hoc fieri ad nocendum alicui, quando de iure illi nocere possumus: sic enim licet hostibus simulare fugam, vel ponere insidias, vt hostes circumueniant, non licet tamen eis aliquid in verbo mentiri. Sic patet Iosue cap. 8. vbi Deus iussit Israëlitis, quod ponerent insidias vbi Hai, & simularent se fugere. Sic etiam deus iussit Gedeoni, quod iret cum 300. viris contra castra Madian, & quilibet ferret in manu tubam, & lagenam perforatam, cum lucerna latente, vt videretur esse infinitus exercitus super castra Madian, vt patet Iudi. cap. 7. Dauid autem nihil mentitus fuit hic, quia non loquebatur, sed solum finxit se non esse Dauid, & hoc ad saluandum vitam, & sine præiudicio alicuius: ergo non peccabat. Quantum ad secundum, quod magis videbatur, non peccauit Dauid, scilicet, in hoc perfinxit se stultum, quia qui agit secundum prudentiam, bene operatur. sed interdum fingere stultitiam, est prudentia, ergo non est peccatum. Primum patet, quia non potest esse virtus moralis sine prudentia 6. Ethic. & ipsa est regulatiua omnis operationis bonæ. Secundum patet, quia ait Cato. Stultitiam simulare loco prudentia summa est. Nullus alius locus apertior esse potest ad fingendum stultitiam, quam vbi mors certissima excusatur. Ergo non peccat, qui in tali casu fingit stultitiam. Non tamen debet aliquis ex isto dicto Catonis accipere incentiuum ad euitandum omnia pericula, fingendo stultitiam, quia quædam sunt, in quibus grauius peccaretur, si quis fingeret se stultum, vt euitet poenam. Velut si aliquis Christianus, præsertim si est prælatus, traheretur ad poenam, vt confiteretur quid sentiebat de Christo, & ipse fingeret se stultum, vt non cogeretur fidem negare, vel mori, grauius peccaret, quia tenebatur fidem publice confiteri, & mori si oporteat pro ea. Est autem ista regula generalis, quod quando cumque tenetur aliquis agere quicquam, vel pati de necessitate salutis, si fingat stultitiam, vt non cogatur ab hominibus illud agere, vel pati, iniquitas est. Cum autem aliquis non tenetur subire, nec aliquid agere, & non potest euitare mortem, nisi fingat stultitiam, non peccat fingendo: velut si aliquis vellet occidere omnes diuites, vel sapientes, & aliquis inciperet insanire, ne putaretur diues, vel sapiens, non peccat. Et sic erat hic de Dauid, quia ipse non tenebatur sustinere mortem à regē Achis, cum non subesset aliqua causa. Quod ergo fingeret se insanum, non peccabat, vt vitam defenderet, & sic limitetur dictum Catonis. Si autem velis intelligere vniuersaliter, scilicet quod simulare stultitiam ad euitandum magna damna, & præcipue mortem, sit magna prudentia, vel sapientia: semper debet dici, quod accipitur ibi prudentia, vel sapientia non proprie pro habito directiuo operationis, siue quo virtus moralis non est, quia non contingit aliquem esse prudentem, nisi sit epicles, id est bonus, vt patet 6. & 7. Ethicor. sed accipitur prudentia, vel astutia, quia quædam virtus intellectiua est, quæ vocatur

demotica, secundum quam homines sciunt se dirigere circa agibilia. Si autem ista ad bonum conuertatur, prudentia vocatur: si vero ad malum, vocatur astutia, vt ait Aristot. 6. Ethic. cap. penult. Si autem accipiat versus Catonis secundum distinctionem supra datam, tenetur proprie prudentia, vel sapientia ibi prout est virtus. Cum autem arguebatur vterius, quod ad quædam fortassis non est cogi, sed magis mori patientem durissima Ethico. 3. & huiusmodi erat in fictione stultitiæ. Dicendum, quod ibi non dicit Philosophus, quod per timorem non debeat homo cogi ad faciendum aliquid, quod aliàs licite facturus non esset, sed quod hoc est specialiter in quibusdam, in quibus propter sui magnitudinem non debet homo cogi ad faciendum illa, propter quemcumque timorem: ista autem sunt, quæ important magnam præuaricationem, sicut, quod aliquis non debeat perdere animam suam, vel amicum, vel cognatos, & similia propter timorem, sed potius pati debet durissima moriendo. Secundum nos autem erit regula, quod quando cumque in aliquo actu committitur aliquod peccatum certum, non debet aliquis propter quemcumque timorem induci ad faciendum talem actum, sed magis debet mori patiēdo durissima. Quod tamen quis agat aliquid, quod non est peccatum mortale, sed vergit in humiliationem personæ suæ propter timorem, quanquam aliàs licitum non esset, timor tamen efficiet illud esse licitum, velut si aliquis vir magni status, & honoris, cui esset inhonestum facere opera ancillaria, vel indui veste fœminina, & facere aliquid, vt fœmina, cogatur ad faciendum hoc per magnum timorem, scilicet, mortis: erit excusabilis in eo ista humiliatio, vel deiectio status sui, quæ aliàs nimis esset reprehensibilis: sic autem erat in Dauid, quia quod ipse mutaret vultum suum, & faceret defluere saluam per barbam, secundum se non est peccatum mortale: est tamen magna deiectio, & inhonestas in viro honorabili, ideo non debet eam pati, etiam vt aliquid lucraretur. Instante tamen timore magno, scilicet mortis, licite facere potuit, id est, quamquam non esset actus laudabilis, erat tamen excusabilis: nam si ipse vellet excusare generositatem cordis, & honestatem status, potius debuisset mori, quàm talia pati, quia non videtur iam dignus honore inter viros, qui timore mortis ad talia se inclinauit: si tamen attendatur operatio, an sit peccatum, vel non, licite agere potuit: multa tamen sunt, quæ peccatum non inducunt, & peruertunt totam honestatem hominis, & statum: nullus ergo laudare debet Dauid pro hoc, quod egit: quia virilius egisset, si permitteret se mori coram Achis, non existente alio remedio, quanquam fingendo stultitiam liberaretur à morte. Cautius tamen egit sic euadendo, nec culpabilis est, potissimè cum videatur Deus eum ad hoc mouisse.

Quare Dauid non inuocauit Dominum, vt liberaret eum à morte, & non fingeret se stultum.

Q V A E S T. XXVII.

QUARE RETVR vterius, quare Dauid non inuocauerit hic Dominum, vt liberaret eum à morte, & non fingeret se stultum, nam poterat multis aliis modis liberari, scilicet, quod Deus excæcasset Achis, & seruos suos ad preces Dauid, & fugeret ipse inter manus eorum: sic enim factum est de Christo, quando stans inter Iudæos indicabat, & voluerunt eum lapidare: ipse autem abscondit se, & exiuit de templo, scilicet fecit se inuisibilem inter eos, vel excæcavit eos, vt non viderent, vt patet Ioan. cap. 8. sic etiam cum Galilæi de vrbe Nazareth voluerunt Christum præcipitare, ipse transiit in medio eorum, & nemo illum tangebat, scilicet, quia incussit illius timorem, vel fecit eos non vidētes, vel se fecit inuisibilem, vt patet Luc. c. 4. Sic etiam aliquando Deus excæcavit alios in veteri testamento: nam Sodomitæ cum vellent circumdare Angelos in domo Loth, vt abuterentur eis, Dominus percussit illos cæcitate, & tota nocte non inuenerunt ostium. Gen. 19. cap. similiter quoque cum Syri serui regis Benadab obsedissent urbem, in qua erat Eliseus, vt inde eum ducerēt, exiuit ad eos Eliseus, percussit eos Deus cæcitate, & venerunt cum Eliseo vsque in Samariam: & posuit eos Eliseus in manu hostium suorum, & tunc Deus aperuit oculos ipsorum, & viderunt vbi erant: patet 4. Reg. capit. 6. Sic ergo potuisset Dauid fugere de manu

A regis Achis, & fuisset honestius, quam quod fingeret se insanum. Respondendum est, quod Dauid non orauit Dominum pro hoc, quia Deus non dedit ei confidentiam ad istud: ista enim opera magna, quæ proueniunt ex miraculo, non fiunt sine speciali motu Dei, scilicet, quod homines non mouentur ad orandum Deum pro illis, nisi Deus illos mouerit. Cuius ratio est: quia ista non possunt à Deo impetrari, nisi aliquis petat illa, confidendo totaliter de bonitate Dei, quod illa faciat, & nihil omnino dubitādo. Si quid autem dubitauerimus, etiam si instanter oremus, nihil obtinebimus. Sic patet Iac. c. i. scilicet. postulet autem in fide, nihil hæsitationis: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur. Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid à Domino. Quod tamē aliquis habeat firmissimam spem, quod Deus aliquid faciat ad orationem eius, esse non potest, nisi Deus hoc ei contulerit specialiter, cum ista sit virtus theologica, & actus eius speciales sunt per actuale infusionem: ideo homines nō mouentur ad ista, nisi quando Deus illos mouet, & si aliās moueantur ad petendum, cum hæsitatione petunt, & nihil obtinent. Est autem modus, quod quando Deus vult manifestare virtutem suam in aliqua operatione miraculosa, dat alicui in corde, quod oret, ut fiat tale miraculum, & tunc Deus agit. Si autem Deus non disponit illam rem per miraculum agere, sed aliās non mouet viros sanctos ad petendum hoc, & tunc vel non venit eis in mētem, ut talia à Deo petant, vel si venit, sunt cum formidine, & petere non audēt: sic autem fuit hic in Dauid. Deus enim disposuerat eum liberare, nō per miraculum, sed aliās, quia fortē magis conferebat ad aliquid, quod Deus intēdebat fieri sic, quam per miraculum: ideo non posuit Dauid in mente, ut peteret ab eo liberari se per miraculum, sed magis ipse eum mouit ad faciendum id, quod egit: scilicet, quod se insanum indicaret, quod aliquāliter apparet, scilicet, quia immediatē post illam insaniam irruit in eum spiritus propheticus, & fecit Psal. de laude Dei pro illa liberatione: & est Psal. 33. scilicet, Benedicam Dominum in omni tempore, ut patet ex eius tit. sicut supr. dictum fuit. Si tamen Deus non approbasset, vel incitasset eum ad faciendum hoc, non dedisset ei spiritum propheticum ad laudandum eum super hoc, quia de malē factis nostris Deus laudandus non est. Non igitur fecit aliud Dauid, quamquam multa alia laudabilius, & honestius fieri potuissent, quia Deus non mouit eum ad aliquid: sic enim in Moyse factum est: nam semel cum totus populus videretur deliquisse, surrexit in illos ipse cum paucis, & occidit 22. millia: nullusq; de populo ausus est ei resistere. Exod. c. 22. Iterum autem cum populus peccauit murmurando, non ausus est increpare illos, sed magis proiecit se in terram coram illis orando eos, ut patet Nu. c. 14. hoc autem erat, quia in prima vice Deus dederat ei animositatem ad vlciscendum iniuriam Dei, & omnes de populo fecit timere. In secunda autem vice non dedit ei audaciam ad hoc: ideo quanquam Moyses videret illud scelus dignum esse durissima correctione, tamē non ausus est insurgere in populum, sed magis ē contrario timuit mortem sibi ab eis inferendam, nec ex hoc aliquis vir sanctus minoris perfectionis iudicandus est aliquando, quam aliās: quia interdum Deus pro eo operatur miraculose, & interdum non, quia ista non proueniunt ex nobis, sed quia Deus vult mouere nos aliter, & aliter quando sibi placet. *Et ait Achis ad seruos suos.* Hic increpat rex Achis seruos tuos, quia dixerunt, quod erat ibi Dauid: ideo ipse voluerat, quod introducerent illum ad se: nunc autem vidit eum esse furiosum, increpauit eos nimis quasi mentiri essent, & quod non esset ille Dauid. *Vidistis hominem insanum, quare adduxistis eum ad me?* quasi dicat, cum videretis, quod iste homo erat insanus, quare adducebatis eum coram me, quia manifestum erat istud nō esse Dauid, cum Dauid non sit insanus: in hoc autem apparet, quod Deus cooperabatur Dauid in hac stultitia, quam finxit: quia mouit regem Achis, & seruos eius ad credendum, quod non erat iste Dauid. Si autem non moti fuissent, quanquam appareret eum non esse Dauid, cum suspicati essent semel illum esse Dauid, inquisiuisent diligenter de eo, an ipse stultitiam fingeret, vel esset verē stultus: nihil tamen inquisiuerunt, quia Deus turbauerat cor eorum, ut non cognoscerent eum esse Dauid. *An desunt nobis furiosi?* id est, nunquid introduxistis ad me istum stultum, quasi nullum haberemus in domo nostra: multi enim sunt: ideo stultum fuit superinducere alium insanum. Ra. Sal.

dicat, quod Achis fastidiebat videre insanos, eo quod quotidie videbat illos, quia vxor sua, & filia erant insane. *Quid introduxistis istum, ut fureret me presente?* id est, ad quid adduxistis ad me istum insanum, ut coram me faceret insanias suas? Hoc dicebat, quia Dauid immediatē, ut ductus est ante regem, incepit insanire, scilicet quia collabebatur, & impingebat in ostia, & defluebant saluæ eius per barbam. *Dimitte (inquit) illum,* id est eiicite à domo mea, ut iam non insaniat coram me, & non dicitur hic: dimitte ei, id est finite eum abire, quia non intellegebat Achis, quod etiam si dimitteretur, abiret, quia putabat eum verē insanum: sed dixit, quod dimitterent, id est abicerent, & sic fecerunt. Credendum est etiam, quod cum serui Achis eiiciebant Dauid de domo, ipse insaniebat sicut primò, nē crederetur, quod erat sensatus, & finxerat stultitiam. *Hicne ingreditur domum meam?* id est, nunquid iste ingreditur in domum meam, quasi dicat, nolo, quod tales insani intrēt in domum meam, quia iam fastidio illos. Hoc autem quanquā Ra. Sa. intellexerit factum esse, quia Achis habebat vxorem, & filiam fatuas, quæ quotidie coram ipso insaniebant, & ob hoc abhorruerat insanos: tamen factum est à Deo ex gratia, qui tantum fastidium incussit regi Achis, ut nimis molestē ferret videre coram se illum insanum. Hoc autem fuit, ne ipse aliquāliter faceret inquisitionem de statu illius, nec pateretur eā fieri ab aliis, sed immediatē iuberet eum eiici.

CAPIT. XXII.

BIIT ergo Dauid inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres eius, & omnis domus Patris eius, descendunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi a re alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps.

IN superioribus descriptum est ab Achimelech Dauid collatum beneficium: hic autem subiungitur ex illo consecutum sacerdotum exterminium. Et diuiditur in quatuor partes. Primò Achimelech accusatur, secundò coram rege vocatur, tertio cum sacerdotibus de familia sua iniuste condēnatur, quarto istud factum Dauid nunciatur. Secunda ibi. *Misit ergo.* Tertia ibi. *Dixitque rex.* Quarta ibi. *Euadens autem.* Prima in duas, quia primò ponitur accusationis occasio: secundò ipsa accusatio ibi. *Respondens autem.*

Quod ordo est consequens ad precedentia.

QUEST. I.

QVÆRETUR circa primum, an sit hic ordo consequens ad precedentia, vel sit aliqua mutatio, & an immediatē ea, quæ habentur hic, facta fuerint post precedentia. Respondendum est, quod hic est ordo consequens: nam supra actum est de fuga Dauid ad regem Achis: hic autem agitur de loco, ad quem fugerit Dauid post Achis, & agebatur supra de bono, quod egit Achimelech Dauid: hic autem ponitur malum, quod passus est Achimelech pro hoc: ideo necesse est, quod postea fuerit. An verò istud fuerit immediatē post precedentia, vel non. Dicendum, quod aliqua istorum facta sunt immediatē: sicut id, quod ponitur hic in principio, scilicet de fuga Dauid in speluncam Odollam: nam immediatē, ut dimissus fuit à rege Achis, fugit in speluncam illā. Id verò, quod dicitur de occisione sacerdotum, nō fuit factum immediatē, sed post aliquod tempus, ut patet ex processu literæ, scilicet. quia primò fugit Dauid in speluncam Odollam in terram Israël: deinde congregata multitudine, fugit in terram Moab, & mansit ibi aliquanto tempore. Iterum autem fugit in terram Israël in saltum Hareth, & dum ibi esset, accidit sacerdotum exterminium, ut patet infra: Dicit autem Nicolaus, quod sacerdotum exterminium habuit occasionem ex eo, quod Dauid congregauerat ad se multos fugitiuos, scilicet quadringentos viros, ut patet inf. per quod timebat Saul augeri potestatem Dauid contra ipsum, ideo conqueustus est de famulis propriis, quod nemo indicabat ei Dauid, sed omnes videbātur coniurasse cum eo, ut patet infra, tunc autem Doeg locutus est, & accusauit

Achime-

A Achimelech. Abiit ergo inde Dauid, id est recessit de vrbe Geth. Cum enim fuisset in periculo coram rege Achis, noluit amplius ibi manere, quia iam non poterat ibi manere secure, sed iuit ad alium locum, vbi saluaretur. Et fugit in speluncam Odollam, scilicet, ad latendum ibi. ista spelunca erat in terra Israel in sorte Iudæ: & est vna de quatuordecim, quæ computantur in campis, vt patet Iosue cap. 15. Terra autem illa est syluestris, & montuosa, & est ibi spelunca magna circa urbem illam. Fugit ergo Dauid, vt lateret in illa spelunca.

Quare Dauid de Geth fugit in terram Israel, & non in aliam partem Philistinorum, vel alia regna vicina.

QVÆST. II.

B QVÆRET aliquis, quare Dauid fugit nunc in terram Israel, & quare non fugit in aliam partem terræ Philistinorum, vel in alia regna vicina. Videtur enim, quod non debuisset fugere in terram Israel, quia ipse timebat Saulem, qui diligenter inquirebat eum, & propter ipsum recesserat Dauid in terram Philistinorum: nunc ergo non debuisset redire in terram Israel, quia videbatur rursus se exponere periculo: poterat autem fugere in aliam partem terræ Philistinorum, vel poterat fugere in terram Moab, sicut postea fugit. Respondendum est quod Dauid non debuit fugere in terram Philistinorum: nam ipse fuit in periculo coram rege Achis cum cognitus est. Si autem iret ad aliam partem terræ Philistinorum, accideret sibi idem, scilicet, quod cognosceretur, & teneretur. Nec valet si dicas, quod poterat fugere in aliquam partem terræ Philistinorum, in qua non cognosceretur, quia non erat aliqua pars terræ Philistinorum, in qua Dauid facilliter cognosci non posset: tota enim terra Philistinorum quantum ad omnes angulos suos, erat satis coniuncta terræ Israel, quia illa est porrecta in longum per latus meridianum terræ Israel, scilicet, ab oriente in occidentem, & non est lata versus meridiem. Dauid ergo inquietauerat omnes partes Philistinorum, & de omnibus illis venerant multi viri saepe ad bellum contra ipsum, & cognouerant eum, sicut cognoscebant serui regis Achis, ideo non erat sibi securum ire ad aliquam partem terræ Philistinorum: ire quoque in terram Moab, vel in alia regna vicina, non putauit esse securum, nec conueniens, quousque haberet secum aliquos de cognatis suis adiutores secum: nam solus, & inermis inter alienigenas, facilliter à quolibet lædi poterat: venit autem in terram Iudæ in speluncam Odollam propter duo. Primum, quia ibi securius esse poterat, quam in terra Philistinorum: est enim spelunca Odolla in sorte Iudæ: & est coniuncta terræ Philistinorum: vnde facilliter venit Dauid de vrbe Geth in speluncam illam, nec hoc cognouit Saul, quia cum esset spelunca illa in extremitate regni, non erat transiturus aliquas partes regni ad veniendum in illam, & sic rari, vel nulli possent videre Dauid, qui annuntiarent Sauli de eo, & ex hoc fuit, quod eo tempore, quo ibi fuit Dauid, & congregauit ad se cognatos suos, nunquam de eo quicquam nouit Saul: nec etiam quando postea fuit in terra Moab: nam ex eo tempore, quo latuit in agro, & dimisit eum Ionathas, nunquam cognouit quicquam Saul de Dauid quousque venit in saltum Hareth: illud autem fuit postquam rediit de terra Moab, vt patet infra in litera: nam ibi dicitur, & profectus Dauid venit in saltum Hareth, & audiuit Saul, quod apparuisset Dauid, & viri, qui erant cum eo. Si autem iuisset ad aliam partem terræ Israel, facillius cognitus fuisset: si tamen euenisset, quod Saul cognosceret Dauid esse in spelunca illa, facilliter inde fugere poterat in terram Philistinorum, quia nimis coniuncta est, ideo securius ibi erat pro tunc quam alibi. Secundò ipse venit in locum illum, quia non intendebat manere in terra Israel, sed ire ad alia regna, vt saluaretur in eis, quia tamen non putabat esse securum, quod solus iret, voluit habere secum aliquos de cognatis suis, venit ergo in terram Iudæ, vbi posset loqui illis, non ausus est tamen venire in urbem suam Bethlehem, vbi erat tota cognatio sua, quia ibi facilliter capere potuisset eum Saul, sed mansit in extremitate regni in locis montuosis, vbi latere posset. & si opus foret, citò transire posset in terram Philistinorum. Ex eo autem loco misit ad dicendum cognatis suis, vbi erat: & tunc conuenerunt ad eum omnes, & quidam alij, qui non erant de cogn-

tionem suam. Quod cum audissent fratres eius, scilicet quod erat Dauid in spelunca Odollam. Non est credendum, quod hoc audierint per famam, quia tunc multi essent in terra Israel, qui hoc scirent, vel audiissent. & perueniret ad aures Saulis, qui illico faceret eum inquiri, sed nihil huiusmodi factum est: ergo non erat fama de Dauid, quod esset in spelunca Odollam, præsertim cum Dauid de nullo homine confideret. Nec est verisimile, quod se manifestaret aliquibus in terra illa, nisi cognatis suis. Ideo dicendum, quod Dauid ferebat secum aliquos pueros, vt declaratum fuit præced. cap. & aliquem de eis misit in Bethlehem, vt secretè nuntiaret cognatis suis de eo, & illi conuenerunt immediatè ad ipsum. Dicitur autem de fratribus eius principaliter, quanquam etiam istud auditum est à patre, & matre Dauid, & ambo descenderunt ad Dauid, postea quoque iuerunt cum eo in terram Moab, vt patet inf. scilicet, dixit Dauid ad regem Moab: maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiscum. Quia tamen isti erant senes, & magis erant ad sarcinam Dauid, quam ad reuelationem, vel adiutorium, fit mentio de fratribus, qui erant viri bellicosi, & venerunt omnes in adiutorium Dauid: erant autem septem fratres Dauid, & ipse octauus erat, vt patet supra c. 16. & 17. omnes autem isti erant viri robusti, & ad bellum apti. Et omnis domus patris eius, id est, omnes, qui pertinebant ad familiam patris Dauid: erant enim alij viri bellicosi de domo patris eius præter fratres sui, scilicet filij duarum sororum suarum: habuit enim Dauid duas sorores, scilicet Abigail, & Saruam: filij Saruæ fuerunt tres viri fortissimi, scilicet, Abisai, Ioab, & Asael: filius Abigail fuit vnus vir fortis, scilicet, Amasai, vt patet 1. Paralip. c. 2. Isti etiam iuerunt ad Dauid: nam de vno istorum, scilicet de Abisai, patet inf. 26. c. Nam descendit cum Dauid ad castra Saulis, dormiente Saule: alij etiam de familia computantur hic in domo patris Dauid, scilicet, famuli sui, & alij de cognatione in gradibus propinquis. Descenderunt ad eum illuc, id est descenderunt ad speluncam Odollam, in qua latebat Dauid.

Quare cognati Dauid descenderunt ad ipsum, & steterunt cum ipso, cum ex hoc incurrerent multa damna.

QVÆST. III.

F QVÆRET aliquis, quare cognati Dauid descenderunt ad ipsum, & steterunt postea semper cum eo: nam ex hoc incurrerent multa damna. Primum erat, quod perderent omnia, quæ habebant in terra sua: cum enim sciret Saul eos congregatos fuisse hosti suo, & coniurasse contra eum, confiscasset illico bona illorum. Secundum erat, quod nunquam liceret eis redire in terram suam, vel ad aliquam partem regni Israel, quia Saul denunciaret eos tanquam hostes suos, & banniret illos, iuberet etiam, quod ubicunque caperentur, occiderentur. Tertium erat, quod ex hoc efficiebantur publici hostes Sauli, ideo siue in regno Israel, siue extra, ubicunque illi essent, Saul inquireret eos ad mortem. Respondendum est, quod cognati Dauid descenderunt ad eum in speluncam Odollam non solum animo videndi ipsum, sed manendi eum eo semper, & pugnandi contra quemcunque hostem Dauid. ideo credendum est, quod quicquid habuerunt, quod secum ferre possent, tulerunt, non sperantes redire quousque Saul moretur, vel Dauid rediret in statum pristinum. Descenderunt illuc propter duo. Primum fuit propter seipsos: non enim putabant securum esse sibi manere in terra Israel, quia Saul habebat nimis exosum Dauid, ideo putabant, quod propter illum haberet suspectos omnes de genere suo, & exosos, persequereturq; illos vsque ad mortem. Nam si ipse contra filium suum Ionatham propter Dauid iratus est, vt conaretur eum lancea percutere, supra cap. 20. quanto magis hoc faceret contra cognatos Dauid, propter odium illius? Et fortè Saul occisus erat omnes cognatos Dauid propter eum, si manerent in terra suam: nam ipse suspicaretur, quod omnes cognati sui fauebant ei, saltim occultè. Si ergo propter paruum fauorem, & beneficium, quod Achimelech contulit Dauid, tam durè iratus est Saul, vt occideret ipsum Achimelech, & omnes, qui erant in vrbe Nobe vsq; ad boues, & asinos, & omnia pecora: quanto magis hoc faceret in cognatis Dauid, de quibus satis verisimile erat, quod iuxta vires fauerent ei, data opportunitate? ideo vt saluarent animas suas, descenderunt ad eum. Nec solū

A

aliquis putet, quod descenderunt, ut fauerent dauid, quia pater, & mater eius veteres erant, & non poterant fauere illi, sed magis eum impedirent esse expeditum in bellis, descenderunt tamen ad eum: ergo descendeabant, ut saluarent animas suas: ne si manerent in Bethlehem, occiderentur à Saule. Secundum fuit propter ipsum Dauid: nam videbatur nimis inhumanum, quod omnes cognati sui desererent eum iniusta patientem, cum esset ipse vir dignus iuvari ab extraneis, quanto magis à cognatis? Voluerunt ergo exponere se pro illo ad periculum, ut vel omnes periclitarentur, vel omnibus communis esset prosperitas: & non solus ille iniusta pateretur damna, negantibus ipsis debitum naturæ. Tertium esse potest, quod cognati Dauid cognoscebant eum vinctum esse in regē à Domino, & per hoc credebant, quod quamquam nunc pateretur angustiam, aliquando venturus erat ad regnum, & si nunc ipsi non adiuuaret eum in angustia, cum efficeretur rex, iuste persequeretur eos, nec cuiquam eorum beneficeret: existimauerunt ergo conueniens esse, quod descenderent ad eum, exponentes se omnibus periculis cum illo. *Et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti*, id est, nō solum cognati Dauid venerunt ad illum, sed etiam omnes alij, qui audierunt hoc, & erant in angustia, scilicet, sustinebant aduersitatem ab aliquibus potentibus, qui opprimebant eos. *Et oppressi aere alieno*, id est, id est venerunt etiam ad ipsum illi, qui erant grauati debitis.

B

Vocatur enim aere alienum id, ad quod quis tenetur alteri: maximè cum debitum contractum est ex mutuo, commodato, vel locato. *Amaro animo*, id est omnes, qui habebant amaritudinem aliquam, siue propter paupertatem, siue debita, vel premebantur à potentibus, vel habebant hostes, & similia, quæ faciunt homini amaritudinem, conuenerunt ad Dauid. Credendum est enim, quod quando illi, qui erant de cognatione Dauid, audierunt Dauid esse in spelunca Odollā, voluerunt congregare ad ipsum magnam turbam virorum bellatorū, ut posset se defendere à quocunque quarente animā eius: ideo cum isti de cognatione sua essent pauci, significauerunt hoc aliis viris, quos viderunt promptos ad mutandum statum propter amaritudinem vitæ, quam sustinent, qui illicō consenserunt, & conuenerunt ad Dauid. Isti enim homines desiderant mutationem dominiorum, & prosperitatem, scilicet, quia ipsi nō possunt esse in peiori dispositione, quam sunt. Turbati autem rebus fortè consequi potuerunt aliquid inde: ideo desiderant mutationes dominiorum: & sic cōmuniter qui omnino pauperes sunt, desiderant bella. Diuites autem horret illa. Isti autem, qui erant in angustia constituti, videbant insurgere Dauid contra Saulem, in quo ipsi poterant prosperari, si fortè praualeret Dauid: si autem succumberet, non poterat illis peius euenire, quam prius patiebantur: ideo viri isti sunt promptissimi ad seditiones, præsertim, quia illi, qui premebantur à dominis, vel grauati erant debitis, non poterant manere in terra: ideo cum viderunt aliquem, cui adhererent, & sub cuius umbra viuerent, gratum duxerūt, quia iam nemo eos premeret, nec cogerentur ad soluenda debita. *Et factus est eorum Princeps*, id est suscepit omnes istos in principatu suo spondens illis, quod defenderet eos quantum posset.

An Dauid peccauerit congregando ad se viros inopes, & oppressos debitis.

Q V A E S T. IIIL.

1. Rat.

2. Rat.

3. Rat.

Respō-
sio.

Q V A E R E T aliquis, an Dauid peccauerit recipiendo istos viros in ducatu suo. Aliquis dicit, quod sic, quia ipse dabat occasionem eis faciendi mala, ergo peccabat. Patet hoc, quia conuenerant ad eum viri oppressi aere alieno, & hoc, ut non cogerentur soluere debita, sed defendere aliquem, ne soluat debitum, iniustum est: ergo peccabat suscipiendo in defensione sua eos, qui ad hoc solum confugiebant. Item isti qui in angustia erant, & amaro animo, veniebant ad Dauid, ut cum eo prædas agerent, & sic ditarentur, vel saltem possent viuere: suscipere tamen aliquos ad hoc, peccatum est, cum exercere huiusmodi malum sit. Item simile fecit Abimelech filius Gedeonis, qui cōduxit viros inopes, & vagos, & secuti sunt eum. Iud. cap. 9. Ille tamen vituperatur, ergo Dauid vituperabilis erit, qui congregauit ad se existentes in angustia, & oppressos debitis, qui ad malum semper currunt. Respondendum est,

quod Dauid non peccauit hic, quia nunquam peccauit mortaliter, nisi occidendo Vriam, & cognoscendo uxorem eius, infr. 3. li. c. 15. ergo in hoc non peccauit. Pro quo sciendū, quod Dauid habuit iustam causam aggregandi ad se multos pugnatōres. Prima fuit ad defensionem suam: timebat enim Dauid Saulem, qui persequabatur eum ad mortem, & ideo si Dauid esset solus in terra Israël, poterat faciliter capi à quocunque, & tradi Sauli. Nunc autem cum haberet quadringentos viros pugnatōres, nemo posset eum tenere, nisi veniret contra eum magnus exercitus. Cum autem hoc fieret, posset Dauid præcognoscere, & deuitare periculum: si autem solus fuisset, cum multoties aliqui de Israëlitis nunciauerint Sauli, ubi esset Dauid, non venissent ad nunciandum Sauli, sed ipsi per se tres, vel quatuor viri caperent eum; quia tamen Dauid habebat secum multos viros, nullus audebat insurgere in eum, sed veniebant ad nunciandum Sauli: & ipse tunc ibat cum tribus millibus viris ad capiendum eum, ut patet sequenti cap. & iterum infra cap. 24. & 26. cum autem Saul ferret secum tantum exercitum, non poterat celari, & tunc saluabatur Dauid fugiens. Si etiam Dauid intrasset aliquando in aliquam urbem, etiam si illi, qui erant in vrbe, vellent insurgere in eum, non audebant, quia habebat secum multos viros bellatores: erat etiam sibi necessarium hoc, quando esset fugitiuus in aliis regnis, sicut quando fuit in terra Moab, ut si aliquis de illis regibus, apud quos esset, vellent eum tradere in manus Saulis, non posset: quia defenderet eum viri sui, aliis autem quilibet posset de eo facere quid vellent. Item Dauid voluit accipere secum istos viros, ut sic haberet modum sustentationis: nam cum Dauid profugus esset, si esset solus, vel solum duo, aut tres cū eo, vel pauci, non haberet unde viueret, nec esset ei aliquis modus conueniens ad acquirendum. Nunc autem congregatis multis viris, poterat facere bella, & de spoliis vitam acquireret: sic enim faciebat cum erat in terra Philistinorum: nam ibat ad pugnandum contra Amalechitas, & alias gentes: & inde sufficienter vivebat, & dabat munera regi Achis, in cuius terra erat, ut patet infr. c. 27. Licitum ergo sibi erat congregare multitudinem bellatorum, & quia de cognatis suis non poterat tantam multitudinem colligere, voluit de quibuscunque: Et quia nullo facilius habere poterat, quam oppressos aere alieno, & amaro animo, cum illi ad mutandum statum faciles sint, voluit etiam habere de illis. Ad rationes in contrarium responderetur. Ad primam cum dicitur, quod dabat occasionē istis faciendi malum, ne soluerent debita. Respondit Nicolaus, quod cum Dauid esset vinctus in regem, poterat solutionem debitorum prolongare, & in aliquibus casibus poterat relaxare, ideo non peccabat recipiendo: Sed hoc non stat: nam dato, quod Dauid esset rex, qui actualiter haberet iurisdictionem super totum Israël, sicut habebat Saul, non potuisset hoc facere: nā rex, eo quod est legislator, & dominus politiar, potest dispensare in iure, in quantum vertitur in præiudicium ipsius iuris, scilicet quod lex in seipsa non penitus obseruetur, quia qui post eam totaliter abrogare, potest dispensare in ea contra ius partis, tamen rex non potest dispensare, nec aliquis dominus, siue temporalis, siue spiritualis: quia sicut nulli domino licet tollere mihi id, quod actualiter possideo, si in me nulla omnino causa præcesserit: ita non potest id, quod mihi debetur, me inuito, debitori remittere, quia hoc esset, ac si mihi violenter tolleretur. Nā sicut id, quod actualiter possideo, vocatur aere meum, ita id, quod mihi debetur, est aere meum: & ob hoc ille, qui est obligatus debitis, dicitur habere aere alienū: & erat de viris venientibus ad Dauid, qui dicuntur oppressi aere alieno. Hoc autē dato etiam non poterit rex, me inuito, prorogare terminum solutionis debiti, quia sicut relaxando debitum, mihi tolleretur ius meum, & hoc non potest, ita prorogando terminum, tolleretur ius meum: ergo etiam hoc non poterit. Dauid igitur non poterat propria auctoritate oppressos aere alieno ad eum confugiētibus solutionis terminum prorogare, nec prorogauit. Sed dicendum est, quod Dauid non peccabat recipiendo istos: primò, quia recipiebat eos necessitate cōpulsus, scilicet quod sine eis non poterat viuere securè, ut sup. declaratum est: sed multa propter necessitatē efficiuntur licita, quæ aliàs essent illicita, ut patet præcedenti capit. de panibus propositionis, quos comedit Dauid: ergo sic esset hic, quia dato, quod aliàs esset illicitū recipere sub protectione sua oppressos aere alieno, tunc licitum erat propter necessitatem. Secundo

Respō-
sio Ly-
raus
ad pri-
mam
ratio-
nem
refellit.
F

Alia
respō-
sio
illicita
est ob
necessi-
tatem
sic aut
licita
fuit.

A cundò responderi potest, quod Dauid non peccabat suscipiendo istos, quia ipse non suscipiebat eos ad hoc, quod defenderet à creditoribus, sed recipiebat, quia illi erant viri inopes, & non poterant viuere in terra sua propter magnitudinē debitorum, & molestiam, quam patiebantur à creditoribus: ideo veniebant ad Dauid, vt cum eo possent qualitercunque viuere. Tertio responderi posset, quod Dauid non erat defensor istos à creditoribus, faciendo, quod non soluerent, quia istam nihil possidebant, sed timebant, quod creditores facerent eos teneri in vinculis propter debita, & ob hoc fugiebant ad Dauid: si tamē aliquis de creditoribus, venisset ad Dauid iudicialiter acturus cum aliquo de illis debitoribus, Dauid egisset ei ius de eo, quantum fieri posset, scilicet, si esset unde solueretur: alioquin inanis esset actio, quam inopia debitoris excluderet: non ergo peccabat Dauid, quia nō dabat occasionem oppressis are alieno ad non soluendum. Ad secundum dicitur, quod veniebant ad Dauid viri constituti in angustia, vt cum eo prędas agerent. Respondendum est, quod viri constituti in angustia, & amaro animo dicuntur illi, qui premuntur tyrannide: vel qui in paupertate magna sunt, vel habent aliquas angustias, propter quas molesta illis vita est. Licebat autem Dauid recipere hos ad se. De primis patet, quia nō solum non est illicitum defendere eos, qui iniuste premuntur, immo etiam est valde licitum, & meritorium, & in quibusdam est necessarium, iuxta illud Salomonis: erue eos, qui ducuntur ad mortem, & eos, qui dicuntur ad incertum, liberare non cesses, & habetur extra de homic. c. licet dignum: immo si aliquis videat aliquem pati iniuste manifeste, & eum non liberat, si potest, reus est, & tenetur aliquo modo sicut ille, qui agit: sic dicitur prealleg. c. licet dignum, quod qui potuerunt liberare aliquem à morte, quem videbant iniuste pati, & nō liberauerunt, tenetur de homicidio, cum dicitur ibidem: non caret scrupulo societatis occultę, qui manifesto facinori desinit obuiare. Dauid ergo liberando angustiatos ab iniusta tyrannide, merebatur. Suscipiebat etiam Dauid viros pauperes, quibus vita exosa erat: non quidem, vt cum eis iniustas prędas ageret, sed vt cum eis consequeretur vitę defensionē, & ademptionem necessariorum, vt supra dictum est. Idem autem est de omnibus aliis amaris animo quacunque molestia: quia benefaciebat Dauid, liberando illos ab angustia quantum poterat. Cum verò dicitur, quod Dauid agebat prędas cū eis, concedendum est: sed istę prędę erant iustę, in quibus Dauid nihil peccabat: nam quando bellum iustum est, pręda quoque iusta est vsque ad satisfactionem iniuriarum, vel refactionem debitorum: potissimē, quia Dauid agebat prędas, & bella cū talibus gentibus, cum quibus nulla pręda erat Iudęis illicita, eo quod erant hostes populi Dei: nam nunquā pugnavit contra aliquos Israhēlitas, nec fecit prędam in terram eorum, quāquam ipse diceret hoc facere regi Achis, vt patet infr. c. 26. sed pugnat contra Amalechitas, & alias gētes, cum quibus pugna, & pręda erat iusta, vt ibi videbitur. Ad tertiam rationem, cum dicitur, quod accepit Dauid secum viros pauperes, & vagos, & hoc erat vituperabile, sicut fuit in Abimelech. Dicendum, quod accipere istos viros absolute non erat peccatū, sed ex fine, ad quē accipiebantur, poterat indicari peccatum, vel non. Abimelech autem peccauit, quia conduxit viros inopes, & vagos ad occidendum fratres suos, & exercendum tyrannidem: occidit enim, 70. fratres suos super lapidem vnum, & agebat prędas, & tyrannidem in terra Israhēl, vt patet Iudi. c. 9. Dauid autem non congregavit viros istos ad agendum aliquid illicitum, sed ad defensionem vitę, & procuracionem necessariorum, vt dictum est, ideo non peccabat. *Fueruntque cum eo quasi quadringenti viri*, id est, de cognatione sua, & de extraneis oppressis are alieno, & amaris animo, venerunt ad Dauid in speluncam Odollam vñ quasi quadringenti.

Dauid congregavit primo 400. Viros, deinde 200.
nec plures voluit.

Q V A E S T. V.

Q V A E R E T aliquis, quomodo dicitur hic, quod erant quadringenti, quia infra cap. 23. dicitur, quod egressi sunt cum Dauid de Ceila sexcenti viri, & infr. cap. 25. cum iret Dauid ad disperdendum domum Nabal Carmeli, dicitur, quod ibant

cum eo quadringenti viri, & manebant ad sarcinas ducenti, infra etiam cap. 27. & 29. dicitur, quod habebat Dauid sexcentos viros. Respondendum, quod Dauid voluit congregare ad se magnam multitudinē virorum bellatorum, vt cum eis posset se defendere, & procurare necessaria ad vitam. A principio autem non potuit habere, nisi quasi quadringentos, qui conuenerunt ad eum illico ad speluncam Odollam. Deinde autem post modicum tempus conuenerunt ad eum multi, quia quotidie conueniebant viri pauperes, cum viderent nouam mutationem fieri in rebus, & in breui habuit sexcentos viros. Vnde quando venit ad urbem Ceila sequenti capitu. habebat sexcentos viros: nam dicitur ibi: Surrexit ergo Dauid, & viri eius quasi 600. egressi de Ceila. Postea autem quamquam fuerit Dauid in multis persecutionibus in terra Israhēl, & descendit postea in terra Philistinorum, nunquam legitur habuisse nisi sexcentos viros. Nam die, qua pugnavit contra Amalechitas, qui successerunt Siceleg in die, qua mortuus est Saul in bello, solum habebat sexcentos viros, vt patet infr. c. 30. & post hoc immediate fuit factus rex super Iudam. Non habuit autem Dauid plures viros vltra sexcentos, quia fortē non conuenerunt ad eum postea aliqui. Vel, vt magis credendum est, quia ipse postea nullos suscipere voluit, cum sexcenti sufficerent sibi tam ad corporis tutelam, quā ad necessariorum procuracionem. Plures autem suscipere erat superuacua sarcina, & amplior sollicitudo ciborum. *Et profectus est Dauid inde in Masphat*, id est, de spelunca Odollam recessit ad urbem Masphat. Ista enim erat vrbs quędam in terra Moab, in qua tunc erat rex: venit ad eam, vt ibi loqueretur regi Moab, & relinqueret apud eum patrem suum, & matrem, sicut postea fecit, vt patet immediate. *Quę est Moab*, id est, ista vrbs Masphat est in terra Moab. Istud ponitur ad differentiam: nam in terra Israhēl in parte duarum tribuum, & dimidię erat quędam ciuitas nomine Masphat, ad quam veniebat singulis annis Samuel, vt ibi iudicaret Israhēlem, & erat domus ibi orationis: nam aliquādo faciebat ibi sacrificia Samuel, & apud illam pugnavit cum Philistinis, vt patet sup. c. 7. Ista autem Masphat, de qua hic, erat in terra Moab: & ibi manebat pro tunc ex Moab, ad quē venit Dauid, vt patet hic.

Quare congregatis viris Dauid iuit in terra Moab.

Q V A E S T. VI.

Q V A E R E T aliquis, quare recessit Dauid de terra Israhēl, & quare iuit in terram Moab, vel quare non rediit in terram Philistinorum. Videtur enim, quod manere debuisset in terra Israhēl: ipse enim de terra Philistinorum confugerat ad terram Israhēl, quasi securus ibi mansurus, ergo non debuisset inde recedere. Respondendum, quod Dauid non venerat in terram Israhēl, quasi mansurus ibi, quia non poterat ibi securē manere, cum esset hostis acerrimus eius Saul, sed solum venit, vt ex loco ipso posset cognatis suis loqui, & congregare ad se multitudinem bellatorum, vt postea recederet in aliquod regnum de vicinis. Cum ergo iam congregauisset quadringentos viros, non debebat ibi vltius expectare: quia iam non poterat ibi securē manere: nā à principio cum solus erat, potuisset occultari: cum tamen habebat quadringentos viros, non poterat latere, quia illi viri debebant per aliqua loca cibos querere: si autem manifestus esset in terra Israhēl Saul persequeretur eum cum multitudine armatorum, cui Dauid resistere non posset cum viris suis: ideo necesse erat, quod fugeret de terra. Non debuit autem ire in terram Philistinij, quia nunc proximo venerat de terra illa: & fuit in graui periculo coram rege Achis, ideo non se debebat exponere iterum periculo redeūdo in illum, pręsertim quia non poterat nunc esse incognitus sicut prius, & quia prius apparuerat solus in vrbe Gerh, nunc autem ferebat quadringentos viros, & dato, quod simularet insaniam, cognosceretur esse Dauid, quia vir insanus, & inutilis non poterat secum ferre tantam multitudinem bellatorum. Sed dicit aliquis, quod poterat securē descendere in terram Philistinorum, quanquam cognosceretur, quia postea descendit cum sexcentis viris, & mansit in terra regis Achis, infr. cap. 27. Respondendum, quia diuersitas est, quia tunc Philistini susceperunt Dauid scientes necessitate compulsus ad eos cōfugeret, scil. quia persequeretur eum

A

acriter Saul: ideo non suspicantes aliquid de eo, dederunt illi locum: nunc autem non erat sic, quia si vellet descendere Dauid cum tanta virorum multitudine in terram Philistinorum, putarent, quod lateret aliqua fraus: & hoc, quia nondum sciebant, quomodo Saul persequeretur Dauid: nam nondum persecutus fuerat aperte, sicut postea egit: ideo non erat securum Dauid descendere in terram Philistinorum: poterat autem ire in terram Moab, quia Moabitæ non erant tunc hostes Israël, ideo inter eos manere poterat securè. Sed dicit aliquis, quod frustra descendit Dauid in terram Moab: nam non poterat ibi manere securè: cum Propheta Gad dixerit ei, quod recederet inde in Iudam, ut patet infra in litera. Respondendum est, quod rebus turbatis existentibus, non potest semper dari consilium, quod nullum inconueniens patiatur: satis autem est pro bene consulente, quod totaliter consulat, quod pauciora inconuenientia sic sequantur, quam aliàs, potissimè cum variabilitas infinita in sit humano agibili, quia id, quod aliquando bonum iudicatur, & est, post paululum malum efficitur; sic etiam fuit hic: nam cum Dauid esset in terra Iuda, iudicauit melius esse in terram Moab, quod verum erat: deinde cum steteret aliquanto tempore in terra illa, propheta Gad indicauit malum esse ibi manere, sed quod rediret Dauid in terram Iuda: & hoc fortè, quia rex Moab tractabat tunc tradere Dauid in manus Saulis. Sic autè fuit postea in eundo ad terram Iuda, quia cum aliquanto tempore ibi steteret, iudicauit melius esse, quod recederet in terram Philistinorum, ne incideret in manus Saulis, ut patet infra c. 27. scilicet, & ait Dauid in corde suo: aliquando incidam vna die in manus Saulis: nonne melius est, ut fugiam, & saluem in terra Philistinorum, ut desperet Saul, cessetque me querere in cunctis finibus Israël? & sic factum est. Ergo cum bonum esset ire in terram Moab, quando iuit Dauid, quamquam postea, mutatis rebus, apparuit malum esse, non sequitur, quin consilium bonum fuit de eundo illuc. Et dixit ad regem Moab. Rogauit enim hic Dauid pro patre, & matre, ut manerent apud regem, dum ipse erat in aduersitatibus.

Quis esset rex Moab.

Q V Æ S T. VII.

Q V Æ R E T U R de isto rege, quis erat. Respondent quidam expositores nostri, quod fuit rex Naas, quem debellauit Saul, ut patet supra capit. 11. & ideo dicunt, quod confugit ad eum Dauid: quia propter inimicitias, quas habebat Saul cum eo, reciperet beneuolè Dauid, qui erat hostis illius. Ad hoc autem inducunt, quod habetur infra 2. libr. capit. 10. cum dixit Dauid: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater eius mecum misericordiam. Istam autem misericordiam dicunt esse, quia beneuolè suscepit eum & cognationem suam, tenueritque apud se patrem, & matrem Dauid, ut patet infra. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, quod Dauid confugit ad regem Moab: Naas tamè non erat rex Moab, sed Ammon, ut patet supr. c. 11. Ista tamen regna semper ante hoc fuerant distincta, & post hoc fuerunt: ideo non erat Naas rex Moab: & quamquam isti vellent concedere, quod rex Moab, & Ammon essent idem rex, tamen tolerari non potest. Cum autem allegant, quod Naas rex Ammon fecit misericordiam cum Dauid, nihil patet ex hoc: quia non constat an ille Naas, de quo ibi dicitur, esset ille, cum quo habuit Saul bellum, de quo sup. c. 11. Et dato etiam, quod esset idemmet, non apparet an illa misericordia, quam fecit cum eo, fuerit suscipiendo eum in terra sua, quando erat exul, vel fuerit aliquid aliud. Magis autem contrarium patet, cum rex, qui fecit hanc misericordiam cum Dauid, non fuerit rex Ammon, sed Moab, ut patet hic. Ideo Ra. Sa. dicit, quod iste rex Moab, ad quem iuit Dauid, non fuit rex Naas, qui erat rex filiorum Ammon: iuit tamen ad ipsum duplici de causa. Vna fuit, quia Saul habebat bellum contra regem Moab, sicut contra filios Ammon, ut patet sup. c. 14. Secunda causa fuit, quia Dauid descenderat de Ruth Moabitide, ut habetur Ruth cap. ultimo: ideo securius fugit illuc pro cognatione ex parte matris, præsertim quia Hebræi dicunt, quod Ruth erat filia regis Moab, & ob hoc rex Moab recepit honorabiliter Dauid, & viros eius, & dedit ei quoddam castrum. Pater autem, & mater Dauid manserunt

apud regem, ut patet hic. Sed ista non stant. De primo patet, nam Ra. Salo. dicit, quod Saul habebat bellum contra regem Moab, sicut contra regem Ammon, in quo præsupponit, quod propter hoc securè manebat Dauid apud regem Moab, quia habebat bellum contra Israël. Sed non stat, immo potius è contrario: nam si habuisset bellum Saul contra regem Moab, non potuisset Dauid securè manere apud eum: nam postquam Dauid fuit familiaris Saulis, percussio Philisthæo, omnia bella, quæ fiebant contra hostes Israelitarum, ministrabantur per manum Dauid, quia Saul constituerat eum principem super viros belli, supra cap. 18. Et sic dixerunt Israelitæ ad eum, infra 2. li. c. 6. Ecce nos caro tua, & os tuum sumus, sed & heri & nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens, & reducens Israël, scilicet ad bellum: si ergo aliqua bella faciebant Israelitæ contra regem Moab, illa faciebat Dauid: & præcipuè inimicitia regis Moab essent potius contra Dauid: quam contra Saulem, vel aliquem de Israelitis: unde non auderet ad eum securè ire, nec ille eum suscipere pacificè. Nam ex hac causa non ausus est Dauid descendere in terram Philistinorum, quia ipse faciebat bella pro Israelitis contra Philistinos, & cum descendit, fuit in graui periculo apud regem Achis, ut patet præcedenti capit. Cum autem dicitur, quod inter Saulem, & regem Moab erat bellum. Dicendum, quod istud bellum non durabat nunc: sed sicut semel pugnauit contra regem Ammon, & non legitur amplius pugnauisse: ita fortè pugnauit semel contra regem Moab, & istud transierat à multis temporibus, ita quod iam nullæ inimicitia manebant ex hoc: ideo magis descenderet Dauid ad regem Moab, ut ad aliquem habentem pacem cum Israelitis. Cum autem dicebat secundo Rab. Salo. quod iuit Dauid in terram Moab propter cognationem, quia erat filius Ruth, non est aliquali-ter verisimile: nam Ruth erat mulier pauperula, & si haberet aliquos cognatos in terra Moab, illi essent pauperes, & non expectaret propter eos Dauid habere aliquem fauorem in terra illa. Etiam quia ista cognatio non erat proxima, sed in gradibus multum remotis, cum iam Ruth à multis temporibus mortua esset: fuerat enim proauia Dauid, scilicet vxor Booz patris Obed, patris Isai, patris Dauid: ideo non multum attenderent Moabitæ cognationem istam. Cum autè dicitur, quod Ruth fuerat filia regis Moab, non est verisimile, quia illa erat mulier valde pauper, quæ cum Noemi pauperula venit de terra Moab in terram Iudæ, ut patet Ruth cap. 1. si tamen fuisset filia regis, cognati sui non permisissent eam venire de terra sua in terram alienam, præsertim cum iret solitaria, & mendicandum. Item si fuisset filia regis, non ducta fuisset in vxorem ab vno de filiis Noemi: iuerat enim Noemi cum viro suo in terram Moab propter famem, & erant viri pauperes. non ergo erat verisimile, quod rex Moab daret filiam suam in vxorem vni viro pauperi alienigenæ incognito, qui non haberet aliquod signum excellentis probitatis: non ergo erat Ruth filia regis Moab, sed quædam mulier de pauperibus terræ illius: ideo data est viro pauperi, & alienigenæ in vxorem: & sic non iuit Dauid in terram Moab, expectans, quod propter cognationem suam, scilicet, quia erat de stirpe Ruth, honoraretur. Nec quia rex Moab habebat bellum contra Israël, sed magis, quia rex Moab erat in pace cum Israël, & Dauid nunquam pugnauerat contra Moabitas, ex quo coeperat esse princeps virorum belli Israelitarum, ideo credidit, quod reperiret eum sibi propitium, & sic factum est. *Maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiscum, id est maneat in vrbem, in qua vos manetis, & uiuant sub fauore vestro. Donec sciam quid faciat mihi Dominus, id est donec cognoscam per experientiam quid Dominus de me disponat, & quem exitum habet ista tribulatio.*

Quare Dauid voluit, quod pater, & mater manerent cum rege Moab.

Q V Æ S T. VIII.

Q V Æ R E T aliquis, quare Dauid voluit, quod pater suus, & mater manerent cum rege Moab: cum ipse esset nunc in terra Moab: nam si ipse fuisset in terra aliena, ut si descendisset in terram Philistinorum, vel iuisset in terram Iuda, conueniens erat, quod relinqueret patrem, & matrem cum rege Moab, ut ibi securi essent, ipse tamen manebat nunc in ter-

An
Dauid
prudē-
ter in
terrā
Moab
sit pro-
fectus.

B

Opin.
No-
stra-
um.
C

Opin.
Ra. Sa.

D

Cō-
ratio
super-
riori.

E

F

A ram Moab, cum manserit diebus multis in praesidio, quod erat castrum terrae Moab: ergo non videtur ad quid vellet dimittere patrem, & matrem cum rege Moab. Respondendum est, quod si Dauid fuisset in omnimoda tranquillitate, potius voluisset habere secum patrem, & matrem, quam relinquere illos apud regem Moab, quia magis consolarentur ex eius praesentia: quia tamen nunc erat tempus aduersitatis magnae contra Dauid, securius erat apud regem Moab, quam apud eum. Hoc autem significat litera, scilicet donec sciam, quid faciat mihi Dominus, id est maneat hic, quamdiu ego sum dubius in aduersitate. Cum autem Deus dederit mihi tranquillitatem, recipiam illos ad me. Ratio huius erat, quia pater, & mater Dauid erant veteres, & non erat pater Dauid aptus ad ferendum strepitum belli, & frequentes mutationes. Dauid tamen quando erat in praesidio terrae Moab, erat semper quasi in bello. Primo, quia ipse multoties recedebat inde ad pugnandum: nam Dauid cum viris suis toto tempore, quo fuerunt profugi, non habuerunt aliquid, unde sustentarentur, nisi quod accipiebant in praeda, sicut faciebant cum erant in terra Philistinim, quia aliquando pugnabant contra quasdam gentes, & aliquando contra alias, ut patet inf. c. 27. & ibi acquirere necessaria ad vitam. Nunc autem erat Dauid in terra Moab: id est erat, quia non habebat unde sustentaretur, ideo ibat ad praedam contra aliquas gentes: & de hoc vivebat: observabat tamen Dauid istud, quod cum esset in aliqua terra, nunquam agebat praedam, nec pugnabat contra aliquos de regno illo, nec contra aliquas gentes confederatas habitatoribus regni illius, ne cogeretur exire de regno: si igitur habuisset Dauid patrem, & matrem secum in praesidio terrae Moab, cum ipse saepe iret ad bellum, & ad praedas, manerent soli in praesidio: vel cum paucis: quod non erat securum, quia aliquis de terra Moab poterat eis nocere, absente Dauid: vel forte serui Saulis inquirentes Dauid, incurrerent aliqua via in praesidium, absente illo, & tenerent patrem, & matrem eius. Etiam, quia Dauid quando erat in praesidio, erat paratus ad pugnandum, timens ne Saul, qui cum acriter persequeretur, irrueret super illum: ut ergo pater, & mater Dauid, non sustinerent istos timores, nec labores virorum bellicorum, securius esse potuerunt apud Regem Moab, scilicet in urbem, in qua ipse erat cum Dauid in praesidio. Cum autem recessit Dauid de terra Moab, tulit patrem suum, & matrem secum. *Et reliquit eos ante faciem regis Moab*, id est dimisit illos, ut essent semper cum rege Moab in urbe sua, & alerentur sub favore eius. Rex autem Moab libenter hoc suscepit, quia putauit Dauid futurum esse regem, vel magnum virum, qui ei posset rependere vicem pro his. *Manseruntque cum diebus, quibus fuit Dauid in praesidio*, id est, manserunt pater, & mater Dauid cum rege Moab toto tempore, quo mansit Dauid in praesidio terrae Moab. Erat enim praesidium quoddam castrum in extremitate terrae Moab apud terram Israel, in quo mansit Dauid cum viris suis, dum fuit in terra Moab: & tunc manebant pater, & mater eius apud regem. Cum autem ipse rediit inde in saltum Ared ad terram Iudae, reduxit secum patrem, & matrem: & semper iam credendum est, quod illos secum duxerit quocunque iret, quia non poterat eos secure dimittere in terra illa propter inimicitias Saulis. Ra. Salom. dicit, quod rex Moab sciens, quod recessisset Dauid de praesidio totaliter, eo inconsulto, occidit patrem, & matrem illius indignatus nimis de fuga Dauid. Aliquos autem existentes cum eis occidere voluit, sed non potuit, quia fugerunt ad Naas regem Ammonitarum, qui suscepit eos beneuole, & dicit, quod ista est misericordia, quam fecit Naas Ammonites cum Dauid, propter quam misit ad consolandum filium eius: de quo infra 2. li. cap. 10. Sed dicendum, quod hoc non stat: motuum enim Ra. Salo. & aliorum Iudaeorum hoc asserentium est, quia post hoc non reperitur mentio de patre, & matre Dauid, ideo putant, quod hic occisi fuerunt. Sed istud non est motuum conueniens: nam etiam nunquam fuisset facta mentio de illis in scriptura, nisi propter ista bella, scilicet, quia accidit, quod portaret eos secum Dauid in terram Moab. Sed non ex hoc conuenienter existimaretur eos mortuos esse, quia nulla mentio fiebat de illis. Item non satis consonat, cum dicitur, quod propter hoc, quod recessit Dauid de praesidio, occidit rex Moab patrem, & matrem Dauid: nam hic praesupponitur, quod Dauid totaliter recedens de terra Moab, dimittebat ibi patrem, & matrem. Sed hoc nullo modo stat, quia cum non ha-

beret Dauid animum redeundi in terram Moab, non bene manerent ibi pater, & mater eius. Item hoc aliquantulum repugnat literae, quia Dauid dixit regi Moab: maneat pater meus, & mater mea vobiscum, donec sciam, quid faciat mihi Dominus. Dauid tamen sciebat iam voluntatem Dei per Prophetam Gad, scilicet, ne maneret in terra Moab, sed iret in terram Iudae: ergo non est verisimile, quod relinqueret patrem, & matrem in terra Moab. Itē ista litera non applicatur ad id, quod vult Ra. Sa. scilicet, quod manserunt pater, & mater Dauid apud regem Moab cunctis diebus, quibus fuit Dauid in praesidio. Sed est sensus, quod quamdiu Dauid erat in praesidio, erat in terra Moab. Et quamquam aliquando exiret de illo loco ad agendum praedas unde viveret, quia tamen habebat semper intentionem redeundi in praesidium, dicebatur semper esse in eo, & tunc manebat pater suus, & mater apud regem Moab: postea autem non manserunt ibi, scilicet, quia quando Dauid habuit voluntatem recedendi penitus de terra Moab, tulit secum patrem, & matrem, ut venirent cum eo, & iam non fuerunt cum rege Moab. Quando autem isti mortui fuerint, non apparet. Itē praesupponit Ra. Sa. quod recessisset Dauid de terra Moab totaliter inconsulto rege: sed hoc non est verisimile, quia cum recepisset ab eo tantum beneficium, non est credendum, quod eo in salutato recederet: praesertim, quia ex hoc rationabiliter irasci poterat rex Moab, apud quem erant pater, & mater Dauid, & poterat nocere eis. Non est ergo credendum, quod Dauid recessisset, rege inconsulto: quia etiam si propter beneficium receptum nolleret ei loqui, saltem propter patrem, & matrem, ne quid paterentur, loqueretur ei: ideo vana positio est. Sed credendum, quod pater, & mater Dauid nunc venerint cum eo in terram Iudae. *Dixitque Gad Propheta ad Dauid*. Manebat enim Dauid securus in terra Moab, nec credebat aliquid malum sequi posse ex mansione eius ibidem: ideo Propheta ex parte Dei venit ad nuntiandum ei, quod recederet inde. Iste Propheta Gad forte erat cum Dauid, scilicet, quia confugeret ad eum, sicut confugerunt viri inopes, & amaro animo: & hoc, quia iste cognouerat futurum regem Dauid, & ipsum fouere iustam causam contra Saulem, ideo voluit magis cum eo manere, quam cum Saule in terra Israel: sic etiam fuit de Abiathar, qui erat sacerdos magnus, & fuit cum Dauid in omnibus aduersitatibus suis: quia confugerat ad eum, ut patet infra in litera, & seq. c. Vel forte iste Propheta Gad venit de terra Israel ad nuntiandum haec Dauid, quia Deus misit eum: sicut saepe mittebantur Prophetae ad nuntiandum, vel faciendum aliquid extra terram suam: sic Ionas missus fuit ad praedicandum Ninitivis. Ionae c. 1. Elias quoque missus fuit ad vngendum in regem Azael in Syria: & Eliseum in Prophetam, ut patet inf. 3. lib. c. 19. Quidam quoque de filiis Prophetarum missus est ad vngendum Iheum in regem Israel, inf. 4. li. c. 10.

Quamuis Dauid esset Propheta, tamen Deus voluit ei reuelare aliqua per Prophetam Gad.

Q V A E S T. IX.

Q V A E R E T aliquis, quomodo iste Propheta Gad reuelauit aliquid Dauid ex parte Dei, cum etiam Dauid esset Propheta, ideo ipse scire potuisset hoc. Respondendum est, quod prophetia non est scientia habitualis, quae maneat in intellectu, sicut quaelibet alia scientia, quia tunc quilibet, qui haberet spiritum propheticum, posset intelligere per illum, quandocunque vellet, sicut fit in omnibus habitibus: non tamen est liberum Prophetae intelligere quandocunque voluerit, eo quod spiritus propheticus venit per modum cuiusdam actus transeuntis velociter, & cum ille inest, Propheta intelligit omnia illa, ad quae deus supernaturaliter eum eleuat: postquam vero cessauerit ille actus, Propheta nihil intelligit plusquam alij homines: sic patet de muliere, quae venit ad Eliseum petitura pro suscitatione filij, & Eliseus ignorabat, quamquam illa iaceret ad pedes eius: unde dixit ad Giezi: dimitte illam, anima enim illius in amaritudine est, & Dominus celauit a me, & non indicauit mihi. Ut patet inf. 4. lib. cap. 4. Sic ergo est de omnibus aliis Prophetis, quod cum ipsi nihil intelligant, nisi quando Deus actualiter illos illustrauerit, & Deus interdum vult illustrare vnum, & non alium, continget interdum, quod vnus Propheta paruus reuelat aliquid ali-

A cui Propheta magno, scilicet, quia tunc Propheta paruus actualiter illustratur, magnus autem non illustratur: sic enim fuit saepe de Dauid. Iterum nanque Propheta Nathan reuelauit ei de templo, quod fabricaturus esset Salomon, ut patet infra 2. lib. cap. 7. Iterum quoque Nathan venit ad Dauid, reuelans ei penam, quam habiturus esset, quia occiderat Uriam, & acceperat uxorem eius, infra 2. lib. cap. 12. Iterum etiam Propheta Gad venit ad eum, denunciando penam pro numeratione populi, infra 2. lib. cap. 24. Sic ergo fuit hic, quia Deus uoluit reuelare hoc Propheta Gad, & non Dauid, ideo quantum Dauid esset Propheta, non poterat intelligere quid Deus de eo disponebat. Aliter responderi potest, quod Propheta erant duplices: quidam enim a Deo illustrabantur ad praedicandum aliqua futura, quae nuntiabant aliquibus gentibus, vel populis, vel saltem scribebant ea. Alij autem erant Prophetae, qui illustrabantur a Deo ad sciendum facere cantica mirabilia de laudibus Dei: & illa solum faciebant, quando iruebat in eos spiritus Domini. Primi uocantur Prophetae proprie: & huiusmodi sunt omnes quatuor Prophetae maiores, & duodecim minores, & multi alij, de quibus fit mentio in scriptura, ut Nathan, de quo infra 2. lib. cap. 7. & 12. & Gad, de quo hic, & infra 2. lib. cap. 24. & Ahias Sydonites, de quo infra 3. lib. cap. 11. & 14. & Micheas, de quo infra 3. lib. cap. 22. & Elias, de quo infra 3. lib. cap. 17. & usque ad 20. & infra 4. lib. cap. 1. & 3. Eliseus etiam, de quo infra 4. lib. cap. 2. & usque ad 10. & multi alij: omnes enim hi praedicebant futura. Secundo modo dicuntur Prophetae, ut nuncij Saulis, & ipse Saul, qui prophetauerunt coram Samuele, supra cap. 19. multi quoque, qui perseuerabant in laudibus diuinis in locis sanctis, sicut illi, quos inuenit Saul in colle Domini, de quibus supra cap. 10. & illi, qui altabant Samueli, & prophetabant cum eo in Naioth, ut patet supra cap. 14. Illi quoque, qui cantabant in templo Salomonis de filiis Core Asaph, Eman, Idithum, ut patet 1. Paralipom. cap. 25. Isti autem non dicuntur Prophetae, ita quod aliquando reuelent aliqua futura, sed solum, quia sciunt facere cantica: & sic quantum ad reuelationem futurorum ipsi non excedunt populares, sed oportet, quod alij Prophetae eis reuelent. Dauid autem fuit de istis Prophetis, quia ipse solum habuit spiritum propheticum ad faciendum cantica. Unde tota prophetia sua est in Psalmis: nec legitur aliquando, quod ei aliqua futura de temporalibus euentibus reuelata sint, sicut reuelabantur alijs Prophetis. Quod tamen nunc reuelaretur de statu Dauid in terra Moab, an esset bonum, vel malum, non pertinebat ad cantica, sed ad temporales euentus: ideo non cadebat istud sub modo prophetiae Dauid. Si autem dicas, quod Dauid interdum aliqua futura enuntiabat, sicut de Meisia, & similibus, de quibus aliquando in Psalmis habetur. Dicendum, quod istud non erat denunciare aliquos euentus temporales, sed enarrare laudem Dei, ad quem pertinebat interdum aliquod futurum, quod Deus facturus erat pro hominibus. Calamitates tamen, vel prosperitates temporales regum, vel regnorum, aut aliquarum particularum personarum Dauid nunquam descripsit: ideo non pertinebat ad eum iste modus propheticus reuelationis Gad. Vtraque harum solutionum est solida, sed minus calumniabilis est prima.

Noli manere in praesidio. id est non maneat in isto castro terrae Moab. Dauid intendebat manere in terra illa, quia non sciebat aliquod malum esse sibi manendo in ea: Deus autem reuelauit ei, ne maneret, quia inconueniens inde sequebatur.

Quare Dauid recessit de praesidio.

Q V A E S T. X.

QUARET aliquis, Quare Dauid recessit de praesidio. Nicolaus respondit, quod Deus induxit eum ad hoc, ne uir qui erant cum Dauid, qui aliqui non erant multum stabiles in fide propter debita, & tribulationes, in quibus erant, declinarent ad idololatriam, si diu manerent in terra idololatriae subdita. Dicit etiam secundum Ra. Salomon. quod Deus fecit hoc, ut ex ista persecutione magis probaretur patientia Dauid: nam ipso recedente de praesidio Moab, occidit patrem, & matrem eius: in quo erat magna aduersitas Dauid, per quam Deus uolebat eum probare in patientia. Sed ista responsio non stat quantum ad primum, quod dicitur propter viros dauid,

qui erant instabiles, ne idololatrarent: nam per hoc non inducebantur ad idololatriam, cum ipsi non essent mixti Moabitibus, sed manerent per se in castro illo, quod vocabatur praesidium, ubi liberè poterant obseruare omnes caeremonias Hebraeorum.

Item si in hoc insistamus, Dauid non conuenienter fugit: nam postquam recessit de terra Moab, & iuit in terram Israel, post modicum descendit in terram Philistinorum, ut patet infra cap. 27. ibi tamen poterant idololatrare Israelitae sicut in terra Moab: ergo non recesserunt propter hoc de terra Moab, quia alioquin non descendissent in terram Philistinorum. Item secunda ratio non stat, scilicet, ut probaretur per hoc patientia Dauid: nam hic praesupponitur, quod occisus fuerit pater Dauid, & mater eius a Rege Moab: sed hoc non est conuenienter dictum, ut supra declaratum fuit. Sed dicendum est, quod Deus iussit Dauid, ut recederet de terra Moab, quia forte Rex Moab sciens Dauid esse inimicum Saulis, cogitabat, qualiter traderet eum in manus Saulis, ut per hoc efficeretur nimis amicus illius. Dauid autem nihil horum suspicabatur, cum Rex Moab beneuolum affectum ei monstraret: & sic incautus teneri potuisset, & tradi Sauli: ideo Deus mouit eum, ut inde recederet. *Er vade in terram Iuda*, scilicet, ad terram, in qua prius fuerat Dauid, eo quod ibi non posset ita incautus tradi Sauli, eo quod ibi timeret nimis, quia erat in manu Israelitarum: circumspiceret omnia, ne posset tradi Sauli.

Quare Dauid iuit in terram Iuda, cum ibi minimè esset securus.

Q V A E S T. XI.

QUARET aliquis. Quare Dauid nunciuit in terram Iuda: nam non videbatur ei securum ire: tamen ante hoc propter timorem de illa, recesserat: & non videbatur adhuc cessasse ille timor, cum postea ibi acrius, quam primò persecutus fuerit eum Saul. Aliquis forte respondebit, quod melius erat Dauid esse in terra Iuda, quam in terra Moab: ipse tamen prius sine consilio Dei iuerat in terram Moab, nunc autem ex mandato eius reductus est in terram Israel. Sed hoc non stat, quia hic praesupponitur, quod esse in terra Iuda erat Dauid simpliciter bonum, vel saltem melius, quam esse alibi. Ipse tamen ignorans consilium Dei, iuerat in terram Moab: ideo Deus fecit eum redire. Hoc tamen falsum est, quia non erat melius Dauid in terra Iuda, quam alibi, quia melius erat in terra Philistinorum: quod patuit, quia cum in terra Iuda passus fuisset multas aduersitates a Saule, timens, ne aliqua die incideret in manus eius, recessit in terram Philistinorum, ut patet infra, cap. 27. & ibi fuit securus: nam illico, quod sciuit Saul eum ibi esse, cessauit eum persequi, ut patet eod. capit. Sed dicendum est, quod Deus iussit nunc redire Dauid de terra Moab, quia melius ei erat esse in terra Iuda, quam in terra Moab: prius tamen iuerat in terram Moab non sine Dei consilio, vel saltem non sine recto consilio humano. Erat enim Dauid malum esse in terra Iuda, quando congregauit quadringentos viros ad se. In terra autem Moab securus esset tunc Dauid: postea tamen natum est aliquid nouum, scilicet, quia forte uolebat rex Moab tradere eum in manus Saulis, ideo iam non erat ibi securum sibi manere, sed in quocunque alio loco melius maneret, & ob hoc Deus iussit, quod recederet de terra Moab in Iudam, & sic semper erat sanum consilium, scilicet, quia quando fuit bonum stare in terra Moab, stetit, & quando coepit esse periculosum, recessit inde: sic etiam cum postea esset periculum Dauid manere in terra Iuda, descendit in terram Philistinorum, ut patet infra c. 27.

Quare Deus misit Dauid in terram Iuda.

Q V A E S T. XII.

QUARET aliquis, quamquam recedendum esset Dauid de terram Moab, quare Deus mittebat eum in terram Iuda, ubi grauiora pericula ei imminebant. Respondendum est, quod Deus uoluit, quod recederet Dauid de terra Moab, quia erat periculum eum ibi manere, misit tamen eum in terram, ubi etiam erat ei periculum: noluit autem mittere ad locum, in quo non pateretur aduersitates, quia non videbatur pro tunc ali-

Prophetae
sa diu-
plures.

Quare
Propheta
sa fue-
rit Da-
uid.

Ra. Sa.
repro-
batur.

quis

A quis talis locus, & nisi Deus voluisset agere supernaturaliter, scilicet, pacificando sibi omnes homines, non poterat ire in alium locum conuenientius, quam in terram Iuda, si autem miraculose agere voluisset, potuisset pacificare sibi Saulem, & cessasset omnis fuga Dauid. Deus tamen aliter disposuerat, scilicet, quod persequeretur Saul Dauid: ideo non erat pacificaturus vtrumque. Sed etiam hoc dato potuisset Deus facere, quod Dauid superaret Saulem. Noluit tamen aliquid facere miraculose, sed quantum fieri poterat opere humano: Sic autem non poterat Dauid contendere cum Saule, sed fugere a facie eius, ideo semper fuit profugus, quandiu vixit Saul: Deus tamen, ne periret Dauid, miserebatur interdum illi, & per modum consilii denunciabat ei pericula sibi futura, vt sic posset illa effugere: non tamen volebat dare illi potestatem, vt praualeret contra Saulem. Nunc igitur quia Dauid nesciebat, nec poterat presumere an aliquod malum ei insurgeret manendo in terra Moab, Deus reuelauit ei iubens, quod inde recederet mittens eum in Iudam, quia quamquam terra illa non esset sibi secunda, tamen pro tunc non erat tam periculosa, sicut terra Moab. Sed dicit aliquis, quare non misit Deus Dauid de terra Moab in terram Philistinorum, non veniendo in terram Iuda, quia securior esset sibi terra Philistinorum, quam Israel, quod ipse Dauid expertus est: nam cum quotidie persequeretur eum, & aliquando quasi teneret eum in manibus, dixit in corde suo: Aliqua die incidam in manus Saulis, melius est ergo, vt vadam in terram Philistinorum, vt desperet Saul, cessetque me querere: sic autem fecit, & cessauit Saul ab eo, vt patet infra capit. 27. debuisset ergo Deus mittere Dauid in terram Philistinorum, & non in Iudam.

B Respondendum est, quod hoc factum est propter duo. Primo, quia non poterat, conuenienter nunc ire Dauid in terram Philistinorum: putarent enim, quod moliretur aliquas insidias contra eos simulans se profugum: ideo non reciperent eum: postea autem elapso aliquanto tempore descendere potuit conuenienter illuc: Nam tunc cognita erat Philistinis grauis persecutio, quam exercebat Saul in Dauid: ideo videntes eum ad se profugere, satis putarent, quod hoc faceret ex amaritudine cordis, quia necessitas eum ad hoc impulerat, & non moliretur vllas insidias: ideo tunc eum receperunt: & sic conueniens fuit Dauid esse in hoc tempore medio in terra Iudæ, vt per hoc Philistinis innotesceret persecutio Saulis contra eum, & tunc darent ei locum in terra sua, quando iam non esset securum Dauid manere in terra Israel. Secunda ratio fuit, quia Deus voluit manifestari nequitiam Saulis, & bonitatem Dauid: fuit enim nimis iniquus Saul, quia toties, & tam iniuste persecutus fuit Dauid, vt patet ab hoc loco vsque ad 27. cap. infra. Paruit etiam magna bonitas Dauid, & innocentia erga Saulem, quia cum Saul ita acriter persequeretur eum, & ipse tenuerit Saulem bis in manibus suis, potuissetque eum impune occidere, noluit eum tangere, sed increpabat eum pro iniusta persecutione. De prima vice patet infra cap. 24. De secunda infra 27. Si autem Dauid postquam recessit de terra Moab, illico venisset in terram Philistinorum, non potuisset patere iniquitas Saulis in eum, & bonitas eius, atque innocentia erga Saulem: Deus tamen voluit ista notificare ad vtilitatem Dauid, scilicet, vt mortuo Saule, omnes Israelitæ videntes innocentiam eius in omnibus aduersitatibus suis, vngerent eum super se in regem: nimis enim per hoc animati fuerunt ad vngendum eum in regem, quod non fecissent, si aliquo modo apparuisset voluntas Dauid ad occidendum Saulem: sic enim patet de morte Abner principis Saulis: nam planxit eum nimis, & noluit comedere die illa vsque ad vespertum. Quod placuit nimis omni populo, quia per hoc sciuerunt istud contra voluntatem Dei, infra 2. lib. capit. 3. mortem quoque Saulis diligenter vindicauit, quia eum, qui glorificatus fuerat se occidisse Saulem, fecit occidi, & fleuit planctu magno super Saulem, & Ionatham, nec comedit vsque ad vespertum, vt patet infra 2. lib. capitul. primo, misit quoque gratias agens ad viros Iabes Galaad, promittens eis bona, quia sepelierant corpora Saulis, & filiorum eius, infra 2. lib. capitul. secundo, mortem quoque Isboseth filii Saulis vindicauit, quia duos latrones, qui occiderant eum, suspendit, vt patet infra 2. lib. capitul. quarto. Omnes ergo Israelitæ con-

D spicientes tantam Dauid clementiam erga Saulem, & domum eius, a quo tanta mala pertulerat, illico vnanimiter petierunt eum in regem, vt patet infra 2. lib. capitul. quinto. Et profectus Dauid. Scilicet, de presidio terræ Moab. Venit in saltum Hareth. Istud erat in sorte Iudæ. Est enim terra illa pro magna parte montuosa, eratque ibi quædam ciuitas nomine Hareth, quæ aliquando vocatur Mareth, vt patet Iosue capitul. 15. apud illam urbem erant magnæ syluæ, ad quas venit Dauid, vt lateret. Istud autem fuit sicut supra dicebatur de spelunca Odollam: nam Odollam erat ciuitas in sorte Iudæ, apud quam erat spelunca. Sciendum autem, quod Dauid venit ad latendum in saltum Hareth, propter duo. Primo, quia ista terra erat nimis montuosa, & posset ibi latere, & Saul non posset eum inuenire, quia erant ibi magnæ speluncæ. Etiam, quia erat terra abruptissima, ita vt nullus homo per eam posset ambulare sine difficultate nimia, vt patet infra cap. 24. Vbi dicitur, quod erat Dauid in deserto Engaddi, & Saul inuestigabat eum super petras abruptissimas, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. Reliqua autem terra Israel non erat ita montuosa. Secunda ratio erat, quia fors Iudæ potissime saltus Hareth est iuxta terram Philistinorum, ideo si Saul persequeretur Dauid instantissime, poterat faciliter fugere in terram Philistinorum, & ibi Saul desperaret de eo. Si autem esset in alia parte terræ Israel, non posset ita prompte fugere, & caperetur facilius. Et audiuit Saul, quod apparuisset Dauid. Toto enim tempore, quod fluxit a fuga Dauid de terra Israel, quando venit in urbem Nobe vsque ad tempus istud, ignorauit Saul ubi esset Dauid: nescierat enim, quomodo fuit coram rege Achis, & quomodo in spelunca Odollam, & quomodo in terra Moab. Nunc autem cum fuit in saltu Hareth, cognouit de eo Saul. Et ratio est, quia veniebat Dauid cum multitudine virorum, ideo non poterat latere, vbicumque esset. Et viri, qui erant cum eo. Id est, etiam audiuit de viris suis, quod apparuerant. Credendum est autem, quod propter viros Dauid manifestatus fuerit. Sciendum vero est, quod Saul cognouerat Dauid habere secum viros, & quod fugerat de terra: nesciebat tamen ubi esset. Quod autem sciret de viris eius, patet: quia omnes cognati Dauid, & multi alii viri inopes de vrbe Bethlehem, & de terra illa vsque ad quadringentos, conuenerunt ad Dauid, vt patet supra. Hoc autem non poterat ignorare Saul, cum illi recessissent de terra eius. Manifestum etiam esset, quod ad Dauid conuenissent, cum essent cognati eius: nescierat tamen de eis toto tempore præterito, nec rumores aliquos saltem leues audierat: nunc autem audiuit. Saul autem cum maneret in Gabaa. Hic ponitur quomodo increpauerit Saul viros suos, quia non indicabant ei de Dauid toto hoc tempore, cum scirent, quod ipse desiderabat eum capere. Dicitur autem, quod erat Saul in Gabaa, quia ibi erat domus eius, & ibi semper consueuerat habitare: maxime ex eo tempore, quo recessit Samuel a Saule: nam dicitur supra capitul. 15. Abiit Samuel in Ramatha, Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa. Habitauit autem ibi postea, & nunc quoque ibi erat: sed hoc, quod hic dicitur, scilicet, quod erat Saul in Gabaa, & in nemore, non refertur ad tempus, quo nunciatum est ei apparuisse Dauid, & viros eis, sed ad tempus, quo increpuit nimis viros suos tanquam coniurassent cum Dauid, & patet ex contextu literæ. Et esset in nemore, quod est in Ramatha. Istud nemus dicebatur esse quædam plantatio arborum facta manu humana, ad quam exibat Saul, vt quiesceret ibi cum famulis suis: sic dicitur Genes. capitul. 21. Abraham plantauit nemus in Bersabe. id est, plantauit ibi aliquas arbores. Aliqui autem ignoranter accipiunt nemus pro montibus, vel collibus, sed nimis errant. Erat autem istud nemus in Ramatha, per quam non intelligitur hic vrbs illa, in qua habitabat Samuel, de qua supra capitul. 7. quia illa distabat ab vrbe Gabaa, vt patet supra capitul. 15. scilicet: Abiit Samuel in Ramatha, Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa. Ista tamen Ramatha, de qua hic, erat apud Gabaa, cum dicitur, quod istud nemus erat in Ramatha, & quod Saul quando erat in nemore illo, erat in Gabaa. Sed Ramatha est hic nomen alicuius partis territorii Gabaa, ubi erat constitutum illud nemus. Dicitur etiam, quod tunc erat Saul in Gabaa, non, quod esset intra urbem Gabaa, sed erat in territorio illius, scilicet, circa urbem. Qui autem circa ciuitatem est, dicitur esse in ciuitate præsertim,

A praelertim, si ibi semper habiteret: nam etiam si aliquando egredietur urbem, & sit in territorio illius, dicitur esse in urbe: sic patet Iosue, capit. quinto, ubi dicitur in litera hebraica: cum esset Iosue in urbe Iericho: & in litera nostra dicitur: cum esset Iosue in agro vrbis Iericho. Manifestum est autem, quod tunc non erat intra urbem, quamquam dicatur esse in ea. *Hastam manu tenens.* Id est, tunc tenebat hastam in manu, quando locutus fuit verba hæc, quæ sequuntur. Hoc autem dicitur, quia semper Saul consueverat habere hastam in manu, vel saltem apud se, ut patet supra capitul. 18. 19. & 20. unde siue comederet, siue dormiret, siue aliud ageret, semper iuxta se habebat lanceam. Quod autem comedendo illam haberet, patet supra capitul. 20. cum sedens ad mensam, conatus est lancea percutere Ionatham. Quod dormiendo illam haberet apud se, patet infra capitul. 26. Quare autem illam apud se haberet, declaratum est supra capitul. 18. *Cunctique serui eius circumstant eum.* Id est, & omnes serui eius erant in circuitu illius, quando locutus est hoc. Intelligitur hoc de seruis, scilicet, de illis, qui erant continue cum eo in domo sua, & ministrabant ei: secus autem de illis, qui non ministrabant, sed erant subditi illius. Nunc autem Saul egressus fuerat ad quiescendum in agro cum istis familiaribus suis. *Aut ad seruos suos, qui assistebant ei.* Id est, locutus fuit verba ista in erepatoria contra omnes seruos suos. Ipsi enim merebantur, vel videbantur mereri hanc increpationem potius, quam alii, quia ipsi suscipiebant specialia beneficia à rege, ideo eum intensius, quam ceteri diligere debebant: Quod ergo aliquis eorum coniurasset cum Dauid contra Saulem, increpatione dignum erat in quolibet eorum. *Audite me filij Iemini.* Ista sunt verba ad reddendum attentos. Vocauit autem illos filios Iemini ad reddendum illos beneuolos. Pro quo sciendum, quod Iemini est nomen hebraicum corruptum apud nos, quod hebraice dicitur, Iemini, & non est genitiuus huiusmodi nominis, Ieminus, de quo aliqui dicunt, quod significet Beniamin: & hoc verisimile est, quia Beniamin in Hebræo significat filium dextræ, ut patet Gen. ca. 35. Iamin autem significat dexteram, & inde dicitur Iemini, quod nos corrupte dicimus Iemini. Unde quasi nihil differt dici Beniamin, id est, filius dextræ, vel Iemini, id est, dexter. Alii autem dicunt, quod Iemini non erat Beniamin, sed erat quidam vir nobilis de stirpe Beniamin, quod colligitur supra capitul. 9. scilicet. Erat vir de Beniamin nomine Cis; filius Abiel, filii Seor, filii Bethor, filii Saret, filii Abia, filii viri Iemini. Et hoc verisimilius est, ut declaratum fuit eod. capit. Qualiter autem accipiat, stat litera, scilicet, quia omnes isti, qui assistebant regi, erant de genere suo: nam ipse elegerat de genere suo ministros, & familiares, ut magis eis se credere posset. Etiam quia volebat, quod potius illi, qui erant de genere suo, haberent dignitates, quam extranei: sic enim dixerat ei Samuel quando voluit eum regem constituere, scilicet: & cuius erunt optima quæque in Israel, nonne tibi, & omni domui patris tui, id est, cognatis tuis? supra capit. 9. sed Saul erat de stirpe Beniamin, & de stirpe Iemini, ut patet eodem capit. Ergo qualitercunque accipiat, Iemini, erat verum, quod isti serui Saulis erant filij Iemini. Posuit autem hoc Saul ad persuadendum, scilicet, quod cum esset ipse de stirpe Iemini, & serui sui de eadem stirpe, saltem ex debito sanguinis magis tenebantur eum diligere, quam Dauid, qui erat extraneus, scilicet de tribu Iuda. *Nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas?* Id est, nunquid quilibet vestrum expectat hoc ab eo, & præter bona, quæ speratis, coniuratis cum ipso contra me, quasi dicat non poterit dare omnibus vobis: nam etiam si aliquibus vestrum hæc dare posset, omnibus tamen dare nequiret, etiam si rex efficeretur. Et istud erat argumentum fortissimum contra seruos Saulis, scilicet, quia quamquam aliqui propter aliqualem spem coniurassent cum Dauid, quamquam malum videbatur, tamen verisimile erat. Quod tamen omnes coniurassent cum ipso, non solum erat malum, sed etiam stultum, quia non poterat omnibus dare agros, & vineas. Nemo tamen de seruis suis ei nuntiabat aliquid de Dauid, ergo omnes videbantur coniurasse cum eo. Vocauit autem Saul filium Isai Dauid, quia cum eum haberet exosum, non poterat proferre nomen illius proprium, sed appellatiuum. Ista enim omnium maleuolorum conditio est: Dixit etiam: Nunquid

dabit agros, & vineas? quia ista poterant dare reges, & dabant seruis suis in præmium: & aliquando tollebant ea subditis, & dabant famulis, ut patet supra capit. octauo, scilicet. Agrosque vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis. Hoc autem an iuste rex facere posset, declaratum est supra capitul. octauo. *Et vnuerfos vos faciet tribunos, & centuriones.* Id est, nunquid poterit facere quemlibet vestrum tribunum, aut centurionem? quasi dicat non: immo nulli vestrum hoc conferre poterit: quia conferre tales honores, & principatus ad reges pertinet. Dauid autem non erat rex saltem in possessione, quamquam secundum titulum rex esset, eo quod vnctus erat à Deo in regem: Saul quoque nunc non expectabat eum futurum regem, ideo nihil horum conferre poterat, pro quo serui Saulis communicare deberent cum eo. Vocantur autem centuriones principes super centum viros: tribuni autem dicuntur principes super mille viros. Sic patet supra cap. 18. scilicet. Amouit ergo eum Saul à se, quod fecit eum tribunum super mille viros.

An serui Saulis tenerentur indicare ei ubi Dauid erat.

C A P. XIII.

QUÆRET aliquis, An Saul recte conquerebatur de suis, quia non indicabant ei Dauid, & an tenerentur indicare eum.

Respondendum est, quod iniuste conquerebatur Saul, quia dicebat seruos suos coniurasse cum Dauid, sed falsum erat: etiam dato, quod ipsi voluissent indicare Sauli de Dauid toto tempore præterito, non potuissent, quia nullus eorum sciebat ubi essent. Sed tunc ita dubium, si aliqui eorum cognouissent ubi erat Dauid, an tenerentur ei dicere, vel peccarent dicendo.

Respondendum est, quod secundum humanam affectionem cum Saul beneficeret seruis suis, debebant ei fauere ad omnem casum, & cum ipse desideraret nimis occidere Dauid, quia alias putabat regnum suum non esse sibi securum, ut declaratum est supra capit. 18. debuerant serui sui fauere ei indicando ubi esset Dauid. Si tamen loquamur secundum rectam rationem, & iuris debitum, non tenebantur serui Saulis indicare ei Dauid, quamquam de eo scirent: quia omnes ipsi nouerant, quod Saul inquirebat Dauid ad infligendum ei iniustam mortem: & nunquam peccauerat Dauid contra Saulem, sicut dixit ei Ionathas, supra capit. 19. Quod ergo indicarent eum, erat cooperari Sauli ad malum: qui autem cooperatur alteri in crimine, reus est, sicut qui principaliter operatur, ut patet ad Rom. capit. primo, immo si aliquis de seruis Saulis præstitisset ei iuramentum de indicando Dauid quandoque sciret, non tenebatur eum indicare propter iuramentum, quia cum iste actus esset simpliciter illicitus, per iuramentum non poterat obligari ad illum, quia iuramentum non est inuentum, ut esset vinculum iniquitatis: immo si aliquis de seruis Saulis indicaret ei Dauid, peccabat mortaliter, & erat reus homicidii, si per hoc Dauid occideretur. Nam serui tenentur obedire Domino suo in licitis, & in his, quæ dubia sunt: in his tamen, quæ manifeste sunt illicita, non tenentur obedire, nec subiici ad hoc per aliquem timorem: sicut fecit legio Thebea, quæ venit in auxilium, & seruitium Imperatoris ad pugnam: cum tamen iussit, quod adorarent ibi Deos suos, non consenserunt: sed potius omnes subierunt mortem: nam secundum Philosophum est etiam hoc, scilicet, quod quædam sunt, ad quæ non est cogi, sed magis mori patientem durissima. *Quoniam coniurastis omnes aduersum me.* Id est, omnes fecistis coniurationem inter vos.

Vel omnes fecistis coniurationem cum illo, ut nemo eum mihi indicaret.

);(;):

An licite poterant coniurare serui Saulis contra eum super David.

Q V A E S T. XIV.

QUÆRET aliquis, An licite poterant coniurare serui Saulis contra eum super David.

Respondendum est, quod coniuratio importat compositionem multorum contra aliquem iuramento firmatam. Ita autem poterat esse dupliciter inter seruos Saulis. Vno modo, quod omnes coniurarent, id est, conuenirent inter se sub iuramento, quod nullus eorum indicaret Sauli David. Alio modo poterant coniurare, quod omnes darent fauorem David contra Saulem. De prima coniuratione dicendum est, quod licita erat, quia tenebantur non tradere David Sauli, cum ille quæreret eum ad malum. De secunda coniuratione videtur quibusdam dubium. Dicunt enim quidam, quod poterant sic coniurare serui Saulis: nam Saul fovebat iniustam causam contra David: David autem fovebat causam iustam contra Saulem. Licitum autem est fauere iustitiæ: immo in quibusdam casibus est necessarium, ergo non peccarent serui Saulis coniurando contra eum sic. Sed dicendum est, quod non poterant sic coniurare: nam serui Saul, eo quod erant serui illius, tenebantur seruare ei fidelitatem, tam secundum leges hominum, quam secundum legem dei, & rectam rationem: ideo cogebantur nihil agere contra ipsum. Si tamen fauerent David contra eum, agerent contra ipsum: ergo non poterant fauere David contra illum. Cum autem dicitur, quod David fovebat iustam causam contra Saulem, ergo poterant ei fauere contra Saulem. Dicendum est, quod potest dupliciter responderi. Vno modo, quod David fovebat iustam causam contra Saulem, quantum ad defendendum se ab eo, sed non quantum ad agendum contra ipsum: nam eo quod iniuste persequeretur Saul David, poterat David se licite defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ: nihil tamen contra ipsum mouere poterat: ideo serui Saulis poterant fauere David contra Saulem ad defensionem suam, scilicet, agere quantum possent, ne Saul occideret David: non tamen poterant fauere David adiuuando eum ad aliquid agendum contra Saulem, immo si adiuuarent, peccarent mortaliter. Aliter potest responderi, quod serui Saulis non poterant fauere David ad agendum contra Saulem, non solum si iniuste ageret, sicut nunc: cum nullam actionem habeat David contra Saulem, sed etiam si David habuisset actionem iustissimam contra Saulem, utpote si occidisset Saul patrem, & matrem David, aut filios, vel cognouisset uxorem illius: in quo erat iustissima actio, non poterant fauere serui Saulis David contra Saulem ad hoc, ut persequeretur eum: & si fauerent, peccarent mortaliter. Nec valet si dicas David fovebat iustam causam contra Saulem: ergo famuli Saulis poterant licite adiuuare David: quia quemcunque hominem, qui iniusta patitur, licite defendere possumus, & tenemur omnem tamen iustè contra alium agentem non possumus licite adiuuare: quia fauorabilior est defensio, quam actio, potissime, quia ita quibusdam tenemur, ut nullo modo contra eos agere, aut aliis fauere liceat. Immo etiam dicendum est, quod si David voluisset agere contra Saulem pro omnibus malis, quæ ab eo pertulerat: famuli sui tenebantur adiuuare Saulem, & si non adiuuarent, peccarent mortaliter, quia isti tenentur fauere dominis suis in omnibus licitis. Defensio tamen omni homini licita est, etiam si mortem mereatur: nam licite quicunque defendit se ab hoste: Saul ergo quamquam mortem mereretur propter mala, quæ intulerat David, si tamen David conaretur ei inferre hanc mortem, vel quodcunque malum, licite se defendere poterat Saul, & consequenter serui sui tenebantur adiuuare eum, cum tenerentur ei in omnibus licitis: patet igitur ex dictis qualiter licitum, vel illicitum esset seruis Saulis coniurare contra eum pro David. *Et non est, qui mihi renunciet.* Id est, nullus est de vobis, qui annunciet mihi de eo, ubi sit: omnes enim hæcenus tacuerant: quia nullus sciebat de David: postea tamen cum viderent nimis placere regi, quod annuncietur ei de David, quilibet conabatur intruere nouam accusationem contra David, & indicare ubi esset. Primam autem accusationem instruit doeg Idumæus,

qui immediatè asseruit Abimelech fauisse David. Postea autem reliqui quantum poterant, accusabant, & mendacia contra David confangebant cum scirent ea placere regi: unde David postea conquestus est nimis de seruis Saulis, quod falsa contra eum dicerent, ut patet infra capit. 24. scilicet, quare audis verba hominum loquentium? David quærit malum aduersum te: Iterum etiam conquestus est, infra capit. 26. Si deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, si autem filii hominum maledicti sunt in conspectu domini, qui eiecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate domini dicentes: vade, & serue diis alienis. *Maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai.* Potest dupliciter intelligi. Vno modo omnes coniurastis contra me: sed hoc non est admirandum, cum etiam filius meus inierit fœdus cum David: ille enim magis debebat fauere patri, quam alii. Aliter potest intelligi, scilicet, omnes coniurastis aduersum me maxime cum, & filius meus, &c. Id est, causa maxima, quare omnes coniuraueritis contra me, fuit quia filius meus coniurauit contra me iniendo fœdus cum David, & ipse impulsit vos, ut coniuraretis contra me. Potest tertio modo intelligi, quod Saul increparet omnes seruos suos tanquam stultos, scilicet, quia David non poterat eis dare agros, aut vineas, vel facere tribunos, aut centuriones: sed maxima ad huc stultitia apparebat, cum filius Saulis iniuisset fœdus cum David, à quo nihil suscipere poterat, sed magis perdere. A patre autem regnum suscepturus erat per successionem: & hoc est, de quo increpuit Saul Ionatham, supra capit. 20. scilicet. Nunquid ignoro, quod diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ? omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilies tu, nec regnum tuum. dicitur autem fœdus iniuisse Ionathas cum David, quia istud maius erat, quam, quod serui Saulis coniurassent contra eum. Quomodo autem David, & Ionathas inierint fœdus, & quid in fœdere dictum sit, declaratum est supra capit. 18. & magis supra capit. 20. Cognouerat autem Saul de fœdere isto, quia nunciatum fuerat ei: & satis per se potuerat hoc cognoscere Saul ex nimia familiaritate Ionathæ, & David: unde dixit Saul supra capit. 20. Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam. *Non est, qui vicem meam doleat ex vobis,* id est, nullus est, qui doleat loco mei, siue pro me. Vel nullus est, qui doleat vicem meam, id est, sortem meam, vel aduersitatem, quasi dicat, infortunium mihi est, quod David superuiuat, cum sit hostis meus, nullus tamen de vobis dolet pro hoc meo infortunio: & sic cum aliqui annuntiabant ei de David, dicebat, quod dolebant pro eo, sicut dixit sequenti capit. Ziphais, quando nunciauerunt ei de David, scilicet benedicti vos à domino, quia doluistis vicem meam. *Nec qui annunciet mihi,* id est, non est de vobis aliquis, qui annunciet mihi de David, quali dicat, nullus de vobis dolet me pro infortunio meo, nec etiam curat annunciare mihi de David, ut tollatur infortunium meum.

Licet nunc Saul audierit ubi esset David, tamen conquerebatur de tempore præterito, quod nihil ei annunciatum fuerat de David.

Q V A E S T. XV.

QUÆRET aliquis, Quomodo Saul dicebat hic, quod nullus annuntiabat ei de David, quia iam annunciatum fuerat, ut patet supra in litera, scilicet, & audiuit Saul, quod apparuisset David, & viri, qui cum eo erant. Responderi potest, quod Saul conquerebatur hic de omnibus temporibus præteritis, quia ex eo tempore, quo iuit David in Nobè, & deinde in Geth, coram rege Achis, & postea in terra Iudæ ad speluncam Odollam, & deinde in terram Moab, nullus ei quicquam indicauit de illo, quousque nunc fuit in saltu Harith: quia tunc dicitur nouiter, quod audiuit Saul, quod apparuisset David, quod tamen tanto tempore serui Saulis nihil dixissent ei de David, videbatur, quod hoc erat, quia nemo volebat eum prodere, ideo dixit Saul, quod coniurauerant contra eum omnes serui sui. Aliter, & melius responderi potest, quod conquerebatur de seruis suis, quod ipsi nunquam indi-

A cauerant ei aliquid de Dauid: nam id, quod nunc audierat Saul, non cognouit ab aliquo de seruis suis, sed per famam audierat, & sic semper habebat causam conquerendi de ipsis: ideo, ut non conquereretur, incepit illico Doeg referre de Dauid, ut patet infra in littera. Aliter etiam dici potest, quod quamquam nuntiati esset Sauli de Dauid: non tamen fuit nuntiati, ubi erat, sed solum, quod apparuerat: Saul autem volebat scire, ubi erat, ut teneret eum: ideo nondum erat sibi satisfactum per illam annunciationem, & conquerabatur semper de seruis suis, ut aliquis eorum magis declararet. *Eo quod suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me, id est, nullus de vobis declarat mihi quicquam de Dauid, quia ipse suscitatus fuit a filio meo contra me: ideo nullus vestrum vult de eo quicquam dicere, ut omnes complacatis illi.* Non intelligebat autem Saul, quod filius suus suscitauisset Dauid contra eum, dicendo ei, quod aduersaretur Sauli. Hoc enim dignum morte erat, sed quod ipse dabat occasionem, & animositatem Dauid ad faciendum hoc, eo quod diligebat eum nimis, & inerat fœdus cum eo. *Insidiatur mihi usque hodie, id est, Dauid insidiatur mihi, ut occidat me, & usque hodie durant insidie sue, scilicet, nunquam cessauerunt.* Dixit autem Saul, quod incitauerat Ionathas seruum suum ad grauandum magis istud factum: nam grauius est, quod serui insurgant contra Dominum suum, quam, quod alii hostes: in quo totam culpam retorquet Saul in Ionatham, & contra eum mordaciter loquitur. Istud tamen falsum erat, quia Dauid non insidiabatur Sauli, sed potius e contrario. Dauid tamen fugiebat, quia timebat sibi mala inferenda a Saule, si præsens esset, & ob hoc habebat Saul colorem dicendi, quod Dauid insidiaretur ei, scilicet, quia recesserat.

B *Quare Ionathas non excusauit se, & Dauid: cum pater conquereretur de eis.*

Q V A E S T. XVI.

C **Q**UÆRET aliquis, Quare Ionathas non excusauit se hic, & Dauid. Nam alias consueuerat ipse excusare Dauid, etiam si contra solum Dauid ageretur: nunc autem agebatur contra eum, & contra Dauid: ergo magis se debuisset excusare: graue enim crimen Saul posuerat Ionathæ, scilicet quod suscitasset contra eum Dauid, de quo purgare se debuisset: nam silendo consentire videbatur. Respondebit aliquis, quod cum ista verba loquebatur Saul, forte non aderat Ionathas, ideo non poterat respondere tunc. Hoc autem, quamquam satis erat possibile, non erat tamen satis verisimile: præsertim cum dicatur supra, quod cum ista locutus fuit Saul, circumstant eum omnes serui sui: ergo verisimilius erat ibi filium suum esse. Sed dicendum est, quod dato, quod ibi fuisset Ionathas, nullo modo respondisset pro se, vel Dauid. Diligebat enim Ionathas Dauid, sicut animam suam: ideo paratus erat pro eo facere quacunque posset, & exponere se cuicunque periculo: & hoc cum intendebat posse proficere illi. Cum vero non poterat ei proficere per excusationes suas, sed magis nocere concitando Saulem in eum, frustra erat eum respondere, immo imprudenter fieret. A principio enim inimicitiarum Saulis ad Dauid, cum nondum appareret quid deliberaret Saul de Dauid, exposuit se Ionathas pro Dauid. Nam supra capitul. 19. iusserat Saul Ionathæ, & seruis suis, ut occiderent Dauid. Postea autem Ionathas ait: ne pecces rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde, &c. tunc autem placatus est Saul, & iussit, quod non occideretur. Iterum autem cum Dauid suspicaretur, quod Saul inquirebat ei malum conquestus est Ionathæ petens, ut ipse inquireret de voluntate patris ad mensam die Kalendarum: & tunc cum loqueretur Ionathas excusando Dauid, Saul increpuit Ionatham, dicens: fili mulieris virum ultro rapientis: nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? Iussit autem, quod duceret eum ad occidendum: cui cum responderet Ionathas: quare morietur? quid fecit? Arripuit Saul lanceam, & conatus est percutere Ionatham supra cap. 20. Ex illo autem die cognoscens Ionathas diffinitum esse a patre, quod occideret Dauid, credidit superuacuum esse intercedere pro eo, vel excusare illum, sed magis erat nocivum, cum ex hoc accende-

retur magis timor regis: ideo quamquam postea audiret aliquos loquentes mala de Dauid coram Saule, vel ipsum Saulem loquentem: subdicebat putans non posse prodesse: se quoque defendere non curabat, quamquam opponeretur, quod ipse incitauerat Dauid contra Saulem. Et hoc propter duo, primum erat, quia a tali proferebantur istæ accusationes contra Ionatham a quo non cedebat ei iniuria, & dedecus illas tolerare, scilicet, quia solus Saul ista verba loquebatur contra Ionatham: nullus namque de omnibus famulis Saulis auderet quicquam parum, vel grande loqui contra Ionatham, quia ille erat filius regis successurus in regno, & inclutus in toto Israel. Saul autem rex erat, & super hoc erat pater Ionathæ, ideo ista duo faciebant, quod quicquid ipse diceret contra Ionatham, non cederet iniuria, vel dedecus Ionathæ, & sic non oportebat, quod Ionathas se excusaret de obiecto sibi crimine. Secundum, & principale erat, quia credebatur Ionathas, quod ex ista defensione non posset consequi aliquam utilitatem, scilicet, quia non persuaderet regi id, quod vellet cum esset illius animus obstinatus in contrariam sententiam contra Dauid, quin potius timebat ex hac defensione sibi futurum malum: nam iterum conatus fuit Saul percutere lancea Ionatham, quia respondebat pro Dauid: nunc quoque idem faceret. Cum ergo iam concitatus esset animus Saulis in Dauid, credidit satis esse, ne etiam contra eum concitaretur. Nam non poterat ipse conuenienter fugere a Saule, vel hostilitatem cum illo gerere sicut Dauid: posuit ergo Ionathas in corde suo, ut iam super hac re nunquam se excusaret, nec Dauid. Quod satis apparuit postea: nam quamquam Ionathas sæpe videret, quod Dauid inquirendus esset a Saule, nunquam dicebat patri, ut desisteret ab hac inquisitione, sed si poterat latenter admonebat Dauid, & confortabat eum, ut patet sequenti cap. cum Saul voluit persequi, & tenere Dauid in Ceila: tunc enim Ionathas ascendit ad syluam occulte ad Dauid, & locutus fuit ibi ei, & confortauit illum dicens: ne timeas, nec enim inueniet te manus Saulis patris mei, & tu regnabis super Israel. Non decuit igitur, quod Ionathas nunc excusaret se, aut Dauid. *Respondit autem:* Hic ponitur Achimelech, & sacerdotum accusatio. Accusauit enim illos Doeg coram rege. *Doeg Idumæus.* Ille est, qui erat in tabernaculo Domini, quando Dauid locutus fuit cum Achimelech, ut patet precedenti cap. Vocatur autem Idumæus, quia erat de stirpe Edom, & conuersus fuerat ad ritum Iudaicum ipse, vel progenitores eius. *Qui assistebat.* Id est, Doeg Idumæus assistebat regi Sauli quando conquestus fuit, quod nullus de seruis suis indicaret ei Dauid: Doeg autem erat de seruis regis, ut patet hic, scilicet, quia erat primus inter seruos Saulis, ideo ipse tunc assistebat: nam supra dicitur, quod assistebant Sauli omnes serui sui, quando loquebatur hæc. *Et erat primus inter seruos Saul,* id est, iste erat principalis inter omnes, qui seruebant Sauli. ex hoc apparet, quod iste non custodiebat mulas, vel oves cum pastoribus, ut patet precedenti cap. sed ipse positus fuerat a Saule tanquam Dominus omnium pastorum, scilicet, iudex, vel princeps: & ad hoc nunquam debebat esse in pastu pecorum: sed residens in curia Saulis exercebat iurisdictionem suam super pastores. Dicitur autem, quod erat primus inter seruos Saulis, s. potentior omnibus, vel primus, id est, magis coniunctus regi secundum fauorem, & acceptionem regis: & forte propter hoc ipse locutus fuit hic ante omnes.

Doeg Idumæus quomodo diceretur primus inter seruos Saulis, cum Abner esse prior.

Q V A E S T. XVII.

QUÆRET aliquis, Quomodo dicatur, quod erat Doeg primus inter famulos regis: nam prior, & potentior erat Abner, qui erat princeps militiae Saulis supra 17. capit. Erat etiam cognatus eius, scilicet, patruelis, ut patet supra cap. 14. Non poterat ergo Doeg Idumæus esse prior illo. Aliquis respondet, quod forte Saul tantum dilexerat Doeg Idumæum, quod eleuauit eum ad maximum principatum in domo sua, & abstulit eum Abner, sicut interdum facere solent reges ex quibusdam deordinatis affectionibus. Sed hoc non stat, quia nullo modo est verisimile, quod aliquis alienigena,

& con-

A & conuersus ad Iudaismum tantum diligeretur à rege, vt tra-
leretur ei maximus principatus, & tolleretur cognato regis:
nam etiam si hoc rex ex affectione vellet, populus non con-
senturus erat, scilicet, quod cognati regis benemeriti digni-
tatis suis iniuste expoliarentur: potissime, quia Abner erat
ante hoc in maxima dignitate: nam sedebat Abner ex latere
Saulis ad mensam, vt patet supra capitul. 20. Quod autem
postea manserit in hac dignitate, apparet, quia cum Dauid
descendisset per noctem ad castra Saulis, & accepit inde lan-
ceam eius, recessissetque procul, clamauit Dauid ad Abner,
& ad populum, vt patet infra capitul. 26. Si tamen non esset
ibi Abner præcipuus inter omnes seruos Saulis, non locutus
fuisset ad eum specialius, quam ad alios. Item, quia dicitur
ibi: cumque vidisset Dauid locum, in quo dormiebat Saul,
& Abner filius Ner princeps militiae. Item dicitur ibi: num-
quid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare er-
go non custodisti Dominum tuum regem? Apparet ergo,
quod nullus erat in tanta dignitate sicut Abner: alioquin
non dixisset Dauid, quod nullus vir erat ei similis in Israel:
quia Doeg esset maior eo, non ergo ablati fuerat principa-
tus Abner, & traditus Doeg: nec erat Doeg maior inter om-
nes seruos Saulis. Cum autem dicitur hic, quod erat pri-
mus inter omnes seruos Saulis. Dicendum, quod vocatur
primus non secundum potestatem, sed secundum fauorem,
& acceptionem regis. Interdum enim sunt sic aliqui serui
regum, qui, quamquam in paruo statu sint, tamen diligen-
tur à regibus super omnes alios, & ad eos familiariter loquun-
tur reges, quam ad ceteros, ipsique plura obtinent suppli-
cantes à Dominis, quam reliqui, qui in maiori potestate
sunt. Sic autem erat de Doeg, quia forte Saul acceptabat
eum nimis, & specialius se habebat ad eum, quam ad reli-
quos: ideo scriptura vocauit eum primum inter seruos regis:
poterant tamen multi alii esse potentiores eo. Sic enim fa-
ctum fuit de Dauid eo tempore, quo mansit in amore Sau-
lis: nam diligebat eum super omnes seruos suos, fecitque
eum principem super viros belli, & egrediebatur ad omnia,
quæ Saul iuberet, supra capitul. 18. tunc adhuc maior erat in
potestate Abner. De ista acceptione Dauid apud regem lo-
cutus fuit Achimelech, vt patet infra, scilicet: quis est in om-
nibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis, & per-
gens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua? *Vidit,*
inquit, filium Isai in Nobe. Ista est accusatio Doeg contra Achi-
melech: dicit enim, quod vidit Dauid in Nobe: & verum
est, quia ibi erat Doeg, quando Achimelech, & Dauid lo-
cuti sunt, sicut dicitur præcedenti capit. Vocauit enim Doeg
Dauid filium Isai, & non vocauit eum Dauid quasi ex indi-
gnatione, vel vituperio, quia non censebat eum dignum ap-
pellari nomine proprio. In hoc autem erat Doeg adulator:
nam cum vidisset, quod Saul dedignabatur vocare Dauid
nomine proprio, sed vocabat eum filium Isai, vt patet supra,
& infra, in litera: ipse quoque, vt faueret regi non vocauit
eum Dauid, sed filium Isai. Et forte Doeg per istas adulationes
peruenerat in magnum fauorem regis, quia hoc non est
nouum, nec insolitum, adulatores in domibus regum, &
principum primas obtinere vices, nisi rex virtuosus valde sit,
qui per veram virtutem falsas laudes, & fauores compescere
queat. *Apud Achimelech filium Achitob Sacerdotem,* id est, vidi
eum cum Achimelech sacerdote magno. Ambo enim loque-
bantur. Vocatur autem filius Achitob, quia Achitob fuit
quidam sacerdos magnus frater Icaboth, & filius Phinees, &
nepos Heli sacerdotis magni, vt patet supra cap. 14. *Qui con-*
suluit pro eo Dominum, id est, Achimelech consuluit Dominum
pro Dauid. Hoc autem non patet præcedenti capit. quia ibi
solum dicitur, quod dederit ei panes, & gladium: ideo ali-
qui dicunt, quod falsum dixit hic Doeg contra Achimelech:
& hoc, quia communiter relatores rerum visarum, vel audi-
tarum aliquid ultra rem adiungere solent. Maxime autem
faceret iste, cum haberet intentionem accusandi
Dauid, & Achimelech, vt complaceret Sauli.

An Achimelech consuluerit Dominum pro Dauid.

QVÆST. XVIII.

QVÆRET aliquis, An Achimelech consuluerit Domi-
num pro Dauid. Respondendum, quod non potest
patere plane ex litera, cum nihil de hoc dicat. Sed aliquis di-
cet, quod hic litera dicet, quod consuluerit Achimelech Do-
minum pro Dauid. Respondendum, quod scriptura hoc
non asserit: sed refert istud dictum fuisse à Doeg, & hoc mo-
do multa mendacia sunt in sacra scriptura, scilicet, quæ ipsa
non asserit, sed refert ab aliis dicta. Instat tamen Nicolaus,
quod non consuluerit Achimelech Dominum, quia si con-
suluisset, sciuisset de fuga eius à Saule, nesciuit tamen. Ipse
autem responder, quod Dauid dixit Achimelech verbis ge-
neralibus, quod periculum sibi imminabat, & quod consu-
leret Dominum vtrum euaderet illud periculum: & rogauit
sacerdotem, vt pro eo oraret, & per hoc Achimelech scire
non potuit, quod Dauid fugerat à facie Saulis, quia frequen-
ter ipsi Dauid aliunde pericula iminebant: quod satis stat. Sed
magis plane. Dicendum est, quod isti, qui consulunt Domi-
num, sunt sicut prophetae, qui non possunt cognoscere, nisi
id, quod Deus actualiter eis reuelat, circa omnia autem alia
ignorantes sunt: ita etiam, qui consulunt Dominum, non
possunt aliud per hoc intelligere, nisi id, de quo specialiter
petunt: Dauid autem non expressit totam intentionem suam
Achimelech, sed dixit, quod consulueret Dominum, an pro-
speraretur via illius, vel non. Deus autem ad hoc solum re-
spondit, ideo non poterat Achimelech quicquam per hoc
cognoscere de fuga Dauid, vel statu eius: de quo declaratum
est præcedenti cap. Sed adhuc istud non soluit quæstionem:
nam per hoc solum soluitur inconueniens, scilicet, quod quam-
quam consulueret Achimelech dominum pro Dauid, tamen
non cognosceret fugam illius: sed an consuluerit, vel non, quod
est principale, non patet. Dicendum ergo, quod quamquam
litera hoc non exprimat, tamen satis verum simile est, quod con-
suluerit: nam Saul postea dixit ad Achimelech: quare con-
suluisi dominum pro filio Isai. Si autem hoc falsum fuisset,
respondisset Achimelech falsum sibi obici, tamen concessit
crimen tanquam non esse crimē, vt patet infra, scilicet. Num
hodie cæpi consulere pro eo dominum? absit hoc à me,
quasi dicat, non est hoc principium consulendi pro eo do-
minum, sed iam multoties consului, ergo videtur concessisse,
quod consuluerat, non tamen concessisset, si falsum esset,
cum istud militaret contra eum: ergo consuluit pro eo do-
minum.

Multiplex modus consulendi Dominum in veteri te-
stamento.

QVÆST. XIX.

QVÆRETUR vltius, Quis modus erat consulendi
Achimelech dominum pro Dauid. Respondendum
est, quod multiplex modus consulendi dominum erat in ve-
teri testamento. Aliter enim consulebat Moyses, & aliter
prophetae ceteri: & aliter sacerdotes magni. Moyses autem
habebat duplicem modum consulendi, scilicet, aliquando
consulebat ad ostium tabernaculi, vbi descendebat columna
nubis, & loquebatur ibi deus ad eum, scilicet, angelus loco
eius, vt patet Exod. capit. 29. & Numer. 12. Hic tamen raro
Moyes consulebat dominum, sed magis deus loquebatur
Moyse, nihil interrogante Moyse. Secundus modus consu-
lendi dominum in Moyse erat, quod intraret in sancta san-
ctorum, & proponeret quæstionem suam, illico autem au-
diebatur vox de propitiatorio de medio duorum Cherubim
respondens ad quæsitam: & istum modum quasi semper habe-
bat Moyses, vt patet Num. 7. cap. scilicet: cumque ingrede-
retur Moyses tabernaculum fœderis, vt consulere oraculum
audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio inter duos
Cherubim. Istum modum non poterat habere Achimelech,
nec aliquis alius, quia fuit hoc speciale in Moyse, qui erat mi-
nister in veteri testamento, & erat tanquam famulus fidelis-
simus, vt patet Numer. capit. 12. & ad Hebræ. 3. Alius autem

A modus erat consulendi dominum in prophetis, scilicet, per orationem: nam licet deus saepe loqueretur prophetis ex inopinato, scilicet, quando illi non credebant, quod deus locuturus eis esset: illud tamen non erat, quod ipsi consulerent Dominum: sed tunc ipsi consulebant quando Deo nihil dicente, ipsi querebant responsum ab eo super aliquo dubio: & tunc oportebat, quod ipsi per orationem hoc impetrarent: nec tamen immediate deus reuelabat eis quod volebant, vel respondebat ad quæsitum, sed interdum post aliquos dies: sic fuit de Ieremia, quem orauerunt Israelitæ, ut consuleret Dominum pro eis, an descendere deberent in Ægyptum, orauit autem Ieremias, & post decem dies deus reuelauit ei quod petebat, ut patet Ierem. 42. cap. Simile quoque fuit in Daniele, qui consuluit Dominum pro statu Israel, & post multos dies respondit ei, ut patet daniel. cap. 9. Iterum etiam cum vellet daniel responderi sibi super alio dubio, ieiunauit tribus hebdomadibus in afflictione magna: & post illas venit Angelus ad respondendum ei, daniel capit. 10. Istum autem modum non poterat habere Achimelech, quia ipse non erat propheta, sed summus sacerdos. Etiam, quia dauid nollet, quod isto modo consuleret pro eo dominum: nam sic forte oportebat, quod dauid expectaret multis diebus responsum domini, sed non expectauit. Ipse enim erat in velocitate fugiendi: unde non voluit expectare, ut Achimelech mitteret pro panibus laicis extra sanctuarium, sed de panibus sanctis dedit illi, quia dixerat: Si quid habes ad manum, vel quinque panes da mihi. Arma quoque noluit expectare, ut adducerentur de aliqua domo, sed accepit gladium Goliath, qui erat in tabernaculo: dixerat enim: si habes hic ad manum hastam, vel gladium, da mihi: ergo si sciret dauid, quod Achimelech illo modo consulebat dominum, non peteret ab illo, ut consuleret pro eo dominum, nec etiam si Achimelech conaretur sic consulere dominum, expectasset dauid. Alius autem modus consulendi erat in sacerdotibus magnis, qui dupliciter dominum consulebant. Primo modo introeundo in Sancta Sanctorum: non enim intrabant quotidie summi Sacerdotes in Sancta Sanctorum, alioquin morerentur, sed solum semel in anno, in die expiationis, ut patet Leuit. cap. 16. iuncto cap. 9. ad Hebræos. In illa autem die loquebatur Sacerdos domino intra Sancta Sanctorum, & audiebat eum loquentem in propitiatorio, ut declaratum est Leuit. capit. 16. nam propter hoc iubebatur, quod eo tempore, quo introibat summus Sacerdos in Sancta Sanctorum, nullus hominum esset in tabernaculo, scilicet ne audiret ea, quæ dicebantur in Sancta Sanctorum. Aliis autem temporibus non erat vetitum sacerdotibus minoribus introire in tabernaculum, poterat ergo Sacerdos consulere dominum, de quo vellet in die propitiationis: nunc autem cum Achimelech consuluit dominum pro dauid, non erat dies propitiationis, ergo non poterat introire in Sancta Sanctorum ad consulendum dominum. Si autem aliquis diceret, quod dies illa erat dies expiationis, quia non patet nobis, quæ dies esset. Respondendum, quod non stat, quia dauid fugit à facie Saulis, tertio die post Kalendas, ut patet supra capit. 20. & venit in Nobe immediate, vel ad plus tribus diebus postquam recessit à Saule, ut ipse dixit precedenti capit. scilicet, continuimus ab heri, & nudiustertius quando egrediebamur. Isti autem dies simul sunt quinque, scilicet, dies Kalendarum, & sequens, quibus latuit dauid, ut patet supra capit. 20. & tres dies sequentes, quibus peruenit de loco latibuli in Nobe precedenti capit. & sic erat dies quinta mensis alicuius, quando venit dauid in Nobe, quia dies Kalendarum est prima dies Mensis secundum Hebræos, ut patet Numer. capit. 28. dies tamen propitiationis erat dies decima Mensis septimi, ut patet Leuit. capit. 16. & 23. ergo non venit dauid die propitiationis in Nobe, & consequenter Achimelech non potuit introire in Sancta Sanctorum ad consulendum pro illo. Sed adhuc dato, quod venisset dauid in Nobe die expiationis, non poterat Achimelech introire in Sancta Sanctorum ad consulendum dominum pro dauid, quia adhuc illa die non licebat Sacerdoti introire in Sancta Sanctorum, nisi semel, ut patet ad Hebræ. capit. 9. iam tamen introiisset Achimelech, quando venit dauid, quia Sacerdos magnus introibat illa die illuc, quando faciebat sacrificia, & introducebat illuc secum sanguinem, ut patet Leuit. capit. 16.

Dubi-
tatio
resol-
uitur.

tunc autem aderant sacerdotes minores sacerdoti magno ministrando ei, & totus populus videndo solennitates sacrificiorum. Cum tamen introiuit dauid ad Achimelech, inuenit eum solum, nec erat aliquis in toto tabernaculo, qui vidisset nisi doeg Idumæus. Quod satis colligitur precedenti cap. 2. infra, in litera ex verbis dauid, scilicet, sciebam in die illa, quod cum ibi esset doeg Idumæus, proculdubio annunciat Sauli: si tamen fuissent ibi Sacerdotes minores, & populus videndo sacrificia, non locutus fuisset dauid, specialiter de doeg, quia quilibet alius de astantibus potuisset hoc annunciat Sauli. Item si illud tempus fuisset, non potuisset dauid loqui cum Achimelech, quia cum illud sacrificium esset maximum, totius anni esset summus sacerdos attentus in illo nimis, & nullus posset ei loqui: sicut nullus nunc loquitur sacerdotibus nostris, dum sunt in consecratione. Item, quia dauid timuisset apparere coram toto populo. Item, quia implicaret contradictionem in verbis suis: nam ipse dixit ad Achimelech: rex præcepit mihi sermonem, & dixit: nemo sciat rem, propter quam à me missus es, & cuiusmodi tibi præcepta dederim: ut precedenti capit. Si tamen ipse apparuisset coram toto populo, ipse manifestaret, quomodo mittebatur, vel fugiebat: ideo non appareret tunc. Item verba illa erant superuacua, scilicet, si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi: quia istud dicebatur, ut non cogeretur dauid ire ad aliam domum ad petendum, nec cognosceretur, quod venisset, vel capi posset: si tamen ipse venisset ad Achimelech tempore sacrificiorum, die expiationis, antequam introiret in Sancta Sanctorum, videret hoc totus populus, vel saltem multi, ideo verba dauid essent inania, & stulta. dicendum igitur, quod etiam si esset dies propitiationis, quando venit dauid in Nobe, non venerat tali tempore, ut posset summus sacerdos introire ad consulendum dominum pro eo. Secundus modus consulendi dominum in sacerdotibus magnis erat, quod induerentur Ephod, & rationale, & proponerent quæstionem: deus autem illico respondebat. Istum modum dedit deus sacerdotibus magnis, tanquam proprium, cum ipsi soli vterentur rationali, & Ephod: sic enim dicitur Exod. cap. 28. portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo, id est, rationale, per quod iudicabatur de omnibus quæstionibus filiorum Israel: & isto modo faciliter poterat consulere Achimelech pro dauid: quia immediate deus respondebat, & non oportebat, quod expectaret aliquo tempore dauid responsionem. Istum etiam modum consulendi habuit saepe Abiathar filius Achimelech pro dauid: nam cum recessit de vrbe Nobe, tulit secum Ephod, & consulebat in eo pro dauid, ut patet sequenti capit. & iterum post hoc consuluit infra ca. 30. quis autem modus consulendi esset in Ephod, declarabitur sequenti ca. Et cibaria dedit ei, scilicet, panes sanctos: quia nullos alios habebat ad manum Achimelech, ut patet precedenti ca. doeg tamen non curauit exprimere, an essent panes sancti: sed solum, quod dedit ei panem: magis tamen aggrauasset factum, si expressisset de panibus sanctis: & hoc propter duo. Primo, quia significaretur valida coniuratio dauid cum eo, scilicet, quia tantum erat illi colligatus, quod non solum panes laicos ei dare voluisset, sed etiam panes sanctos dedisset, de quibus nulli licebat edere, nisi sacerdotibus. Secundo grauabatur factum, quia per hoc tollebatur excusatio, quam poterat dare Achimelech: posset enim dicere, quod non cognouerat dauid fugere à facie Saulis, sed quod à casu transierat per locum illum ad expediendum aliquid, ideo dederat ei panes, tunc autem obiceret Saul, quod ipse cognouerat fugam eius, alioquin non dedisset ei de panibus sanctis, quia poterat expectare, quod ducerentur panes laici de aliqua domo: dedit tamen ei panem sanctum: quod videbatur factum propter impatientiam expectationis in fuga, ideo videtur, quod ipse cognouerat eum fugere. Sed gladium Goliath Philisthai dedit illi, id est, etiam dedit ei gladium Goliath, qui erat in tabernaculo. Per hoc etiam grauabatur factum, & poterat grauari illis duobus modis, quibus grauaretur, si doeg allegasset, quod panis datus dauid erat sanctus: & hoc, quia gladius Goliath erat aliquantulum consecratus, & dedit eum illi propter impatientiam expectationis.

Cur Doeg accusauit Achimelech.

Q V A E S T. XX.

QUÆRIT aliquis, Quare Doeg Idumæus annuntiavit Sauli, quod vidisset Dauid, & accusauit Achimelech. Respondendum, quod Saul conquestus fuerat de omnibus servis suis, quod omnes coniurassent contra eum, quia nullus indicabat ei Dauid: ipse ergo, ut non videretur vnus de coniuratoribus, nuntiavit ei de Dauid: fecit etiam hoc, ut faueret Sauli: nam ipse desiderabat ei complacere in omnibus: erat enim adulator, & adulatores sunt semper excellentes amici, vel hoc simulant: nam fingunt se plus amare, quam amari, ut patet 8. Ethic. & quia Saul dixerat, quod nullus dolebat vicem eius indicando ei aliquid de Dauid: iste finxit se dolere pro eo indicando, quod nouerat. Sed tunc dicitur: ad quid nuntiabat Doeg ista, quia iam non proficiebant: volebat enim Saul scire locum, ubi esset Dauid, ut posset eum tenere. Doeg tamen annuntiabat aliquid, quod ab aliquanto tempore præterierat.

Dicendum est, quod ista annuntiatio Doeg nimis proficere poterat ad intentum Saulis: nam ipse volebat scire, ubi esset Dauid: & quia Doeg viderat Dauid loquentem cum Achimelech, poterat scire Achimelech, ubi esset Dauid, & rex querendo ab Achimelech, posset cognoscere locum Dauid. Sed tunc dicitur, quomodo non timebat Doeg nunc annuntiare ista Sauli: nam debuisset ea annuntiare à principio, quando vidit Dauid cum Achimelech, alioquin poena videbatur dignus: si enim culpauit Saul sacerdotes, scilicet, quod scientes de fuga Dauid, non annunciauerunt ei illico, ut patet infra, in litera, scilicet, interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid est: scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi.

Respondendum est, quod forte Doeg non fuerat in curia regis vsque ad illud tempus postquam fugit Dauid, ideo non potuit nunciare. Aliter & melius dici potest, quod Doeg erat in curia Saulis, tamen nunquam annuntiavit vsque tunc, eo quod nunquam conquestus fuerat Saul de servis suis, quod coniurassent contra eum, nisi tunc. Sed obiicitur, quod etiam sacerdotes non audierant, quod conquereretur rex de servis suis, quia non indicabant ei Dauid, tamen occidit eos, quia scientes eum fugere non indicauerunt. Respondendum, quod Saul non occidit sacerdotes, quia cognouerunt Dauid fugere, & non indicauerunt ei, sed quia putauit illos fauere Dauid contra eum, quod patet infra, cum dixit, id est. Interficite sacerdotes Domini, nam manus eorum cum Dauid est, id est, coniurauerunt cum eo, & adiuuant ipsum: quod autem dicitur scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi: non inducitur tanquam causa, sed tanquam probatio, quod coniurauerant sacerdotes cum Dauid: alioquin cum scirent eum fugere, reuelassent Sauli. De Doeg autem non præsumebatur, quod ipse coniurauisset cum Dauid, vel faueret ei: ideo quamquam sciuiisset eum fugere, & non indicasset, non videbatur dignus poena, sed magis præmio apud Saulem cum nunc indicauerit, cognita voluntate Saulis.

An peccauerit Doeg, annuntiando Sauli de Dauid.

Q V A E S T. XXI.

QUÆRIT aliquis, An peccauerit Doeg de annuntiando Sauli de Dauid. Aliquis respondebit, quod non: quia quodammodo cogebatur à Saule, quod indicaret ei id, quod sciret de statu Dauid: Domino autem suo tenebatur dicere veritatem in eo, quod interrogabatur.

Respondendum est, quod Doeg peccauit: quia sicut declaratum est, quilibet de servis Saulis peccabat mortaliter, si indicaret aliquid Sauli de Dauid, quia sciebant, quod ipse inquireret eum ad iniustam mortem, ideo indicando ei Dauid, fauebant Sauli ad homicidium, sed qui alterum ad hoc fauet, reus homicidii est. Item peccabat Doeg, quia accusabat sacerdotes, & sciebat, vel saltem credebat eos propter hoc perituros, ipsi tamen iniuste peribant, ergo peccabat eos accusando. Sed aliquis dicet, quod decebat Doeg detegere con-

iurationem factam contra Saulem, qui erat dominus suus: sed Achimelech coniurauerat eum Dauid: ergo licitum erat ei declarare.

Respondendum est, quod Doeg sciebat, quod non coniurauerat Dauid, & Achimelech, cum sic veniret Dauid, & miratus est, ut patet præcedenti cap. & sicut ipse viderat dari gladium, & panes Dauid, & consuli pro eo dominum, ita etiam viderat quid loqueretur Achimelech ad Dauid, quomodo admiraretur de aduentu eius, & quid respondebat Dauid: ex quo cognoscere poterat Doeg, quod Achimelech nihil noscet de fuga Dauid, & sic non coniurauerat, nec faciebat aliquid illicitum, denuntiando ergo Sauli istud, qui poterat infligere malum, & credebatur certissime inflicturus pro hoc, quod malum non fuit, peccatum erat. Si autem Doeg nesciuiisset, an Achimelech noscet fugam Dauid, vel non, & credidisset, quod sciret, adhuc non debebat istud nunciare Sauli, quia Achimelech non agebat in hoc aliquid illicitum: nam Dauid fugiebat à facie Saulis, qui eum iniuste volebat perdere. Achimelech autem fauebat ei in hoc, quod bonum erat, ideo nihil mali merebatur, sed potius iustus erat, quia eruebat à morte eos, qui iniuste occidendi erant. Sed adhuc dicit aliquis, quod Doeg non peccauit: quia non egit hoc iniqua intentione, scilicet, ut periret Achimelech, vel Dauid.

Respondendum est, quod istud opus malum erat, & Doeg poterat cognoscere illud esse malum: quacunque ergo intentione illud ageret, peccabat: nam malum cum cognitum est esse malum, bona intentione fieri nequit. Sed adhuc præter hæc Doeg, faciebat hoc mala intentione. Erat enim maleuolus: sic enim significauit Dauid loquens ad Abiathar, ut patet infra, scilicet, sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: si tamen Dauid nesciret Doeg esse maleuolum, & dispositum ad faciendum mala, non dixisset. Sciebam, quod annuntiaret Sauli. Item patet hoc ex titulo Psalmi quinquagesimi primi, qui intitulatur de Doeg, ubi Dauid increpat Doeg, dicens: Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate: & ibi dicit, quod lingua sua erat acuta, sicut nouacula ad fabricandum semper dolos. Et loquitur de isto facto, ergo videtur, quod maliciose, id est, ad malum finem locutus fuerit ista Doeg contra sacerdotes. Item patet hoc ex eo, quod postea egit. Nam cum adducti essent sacerdotes coram rege, iussit ministris, quod occideret illos, & nemo voluit: iussit autem istud Doeg, & ipse occidit omnes sacerdotes: ergo videtur, quod in maliciose mouebatur contra eos. Peccauit ergo nimis Doeg annuntiando Sauli de Dauid, & grauius nunc, quam si solum annunciaisset ei se vidisse Dauid in aliquo loco, & quod neminem cum illo vidisset: quia tunc non sequeretur hoc malum, quod secutum est. *Misit ergo rex.* Hic ponitur sacerdotum citatio: accusauerat enim illos Doeg: ideo rex fecit illos vocari magis ad puniendum, quam ad respondendum: nam ira regis nimis increuerat, ideo quamquam iuste satisfaceret Achimelech de obiecto sibi crimine, non auditis est. *Ad accusandum Achimelech filium Achitob sacerdotem,* id est, misit ad vocandum eum. Erat enim iste cum aliis sacerdotibus in Nob, & inde venerunt ad regem. Vocatur iste sacerdos, id est, sacerdos magnus. *Et omnem domum patris eius,* id est, etiam iussit vocari omnes, qui erant de domo patris eius, *Sacerdotum,* qui erant in Nob, id est, omnem domum sacerdotum pertinentium ad patrem Achimelech, & isti erant in Nob, scilicet, quia ista ciuitas erat, in qua nunc manebat tabernaculum domini, postquam arca translata fuerat de Silo, & sacerdotes erant ibi ad faciendum sacrificia, & alias ministraciones sanctuarii. Vocatur autem hic domus patris Achimelech: non solum omnes, qui descendebant à patre Achimelech, sed etiam multi alii, nam infra dicitur, quod iuerunt 85. sacerdotes vestiti Ephod lineo coram Saule, & omnes isti erant de domo patris Achimelech: non poterat tamen habere tot filios pater Achimelech, vel saltem non erat verisimile, quod tot filios masculos haberet virilis ætatis, quia non transierunt multe generationes: nec etiam accipitur hic domus patris Achimelech, id est, domus Aaron, quæ erat domus sacerdotum, quia plures sacerdotes erant de domo Aaron, quam isti, scilicet, omnes alii, qui sacerdotes erant de domo patris Achimelech, fere omnes perierunt: non tamen fuit hoc in domo Aaron: quia tunc quasi nullus maneret de

Saul
fecit
vocare
eos sa-
cerdo-
tes do-
mo
Heli.

A omnibus sacerdotibus in Israel, cum omnes sacerdotes essent de domo Aaron. Sed dicendum est, quod vocatur domus patris Achimelech, domus Heli Sacerdotis. De quo habetur supra cap. 1. & 2. isti enim denominantur ab illo, tanquam à patre, quia fuit de primis in isto genere sacerdotum. Pro quo sciendum est, quod sicut declaratum fuit, supra capit. 2. quamquam Heli esset summus sacerdos, non tamen erat de stirpe illorum, quibus iure proueniebat summum sacerdotium: erat enim summum sacerdotium in domo Eleazari filii Aaron, quia ipse erat maior inter filios eius, & postea in nepote eius Phinees filio Eleazari confirmatum est summum sacerdotium: nam Deus promisit ei summum sacerdotium in æternum, quia zelauerat pro ipso occidendo Madianitidem scortum coeuntem cum principe filiorum Simeon, ut patet Numer. cap. 25. fuerunt autem postea semper sacerdotes de stirpe Phinees, per lineam Eleazari patris sui, usque ad tempus Heli sacerdotis: tunc autem propter maliciam, & desidiā sacerdotum, de stirpe Eleazari, translatus est sacerdotium de consensu populi in domum Ithamar, qui erat filius minor Aaron: & primus, qui accepit summum sacerdotium in domo ista fuit Heli, de quo supra capit. primo, & durauit sacerdotium in domo Ithamar usque ad Abiathar filium istius Achimelech: ipsum enim repulit Salomon, ne esset sacerdos magnus, ut patet infra 3. libr. cap. 2. omnes ergo sacerdotes magni de stirpe Ithamar dicebantur esse de domo Heli, eo quod ipse fuit primus, qui in ista stirpe ministrauit in summo sacerdotio: & sic, quando dicitur, quod Achimelech, & omnis domus patris eius venerunt coram rege, vocatur pater eius Heli. Dicitur etiam: qui erant in Nobē, scilicet, quod non venerunt penitus omnes sacerdotes de domo Heli, sed solum illi, qui erant in Nobē: erant autem aliqui pauci de hac domo in aliis locis: quod patet, quia omnes sacerdotes, qui venerunt nunc cum Achimelech, occisi sunt, & sic non mansisset aliquis de domo Heli, nisi Abiathar, qui fugit, ut patet infra, si non fuissent aliqui alii sacerdotes de domo Heli: manserunt tamen aliquot sacerdotes de hac domo, quamquam pauci, ideo necesse est, quod fuerint aliqui alii de hac domo, qui non manerent in vrbe Nobē; quod autem non omnes perierunt, patet, quia Deus promiserat Heli, quod magna pars domus eius periret simul, quando veniret ad virilem ætatem: non tamen dixit de omnibus, supra capit. 2.

Quare Saul fecit vocari omnes sacerdotes de domo Achimelech, cum solus Achimelech fuisset accusatus.

Q V A E S T. XXII.

Q V A E R E T aliquis, Quare Saul fecit vocari omnes sacerdotes de domo patris Achimelech, id est, Heli cum Doeg solum accusauerit Achimelech, scilicet, quod ipse locutus fuerit cum Dauid.

C Respondendum est, quod in hoc ad alium finem mouebat eum Deus: est enim generale, quod Deus, cuius immensa potentia est, habeat hoc sibi proprium, quod ei soli mala bona sint, id est, ex malis sciat elicere bona, ut patet per Boetium de Consol. 4. prosa sexta: Malum autem intendebat hic Saul, scilicet occidere sacerdotes, quia putabat eos fauere Dauid: bonum autem, quod Deus intendebat, erat punitio veterum peccatorum, de quo infra dicitur: & sic Saul nesciens mouebatur ad id, quod bonum erat, quamquam ipse malum vellet, & sic ipse peccando rectitudinem diuinæ iustitiæ operabatur, sed non merebatur in hoc: quia ipse non putabat se bonum agere, nec illud intendebat, sed malum. Ad omnipotentiam autem Dei, & summam sapientiam eius pertinebat, quod ipse in malo Saulis aliquod bonum operaretur: & hoc modo iniquitas nostra minor est bonitate Dei, quia non potest iniquitas nostra tantum deprauare actus nostros, quin in illis sapientia, & bonitas Dei aliquod bonum, & rectum ponat, sed illud ad nos nihil pertinet: intentio ergo Saulis erat occidere omnes, qui fauebant Dauid, & quia cum Achimelech videretur fauisse Dauid, credebatur Saul, quod non solum ipse faueret ei, sed etiam alii sacerdotes colligati essent cum eo: voluit etiam alios vocare ad occidendum illos. Sed

Deus solus ex malis facit bona elicit.

Dubitatio

tunc dicitur: quare non vocabat omnes sacerdotes, cum solum vocauerit sacerdotes de domo patris Achimelech. Respondendum est, quod Saul credidit, quod non coniurarent omnes sacerdotes cum Dauid, sed credidit, quod isti, qui erant de domo patris Achimelech, coniurassent. Hoc autem videbatur verisimile propter duo. Primò, quia cum Achimelech, qui erat princeps sacerdotum, coniurasset cum Dauid, videbatur, quod ipse attraxisset omnes, qui erant de domo sua, ad tenendum eandem opinionem, & credibile erat, quod magis loqueretur eis super hoc facto, quam aliis sacerdotibus, eo quod istis confideret, quia erant de cognatione sua: aliis autem sacerdotibus non confideret. Secundò, fuit hoc verisimile: quia Dauid locutus fuit cum Achimelech in vrbe Nobē, & ibi erant sacerdotes de stirpe domus patris Achimelech solum, qui possent scire de transitu Dauid, eo quod ibi fuerat cum Achimelech, & ob hoc præsumebantur omnes coniurasse cum Dauid, scientes, quod transierit per locum illum, & non reuelauerunt illud Sauli: sic enim ipse increpuit eos infra in litera, scilicet: interficite sacerdotes domini, nam manus eorum cum Dauid est: scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi. In vrbe tamen Nobē solum erant tunc sacerdotes de domo patris Achimelech, ut patet hic, scilicet, omnem domum patris eius sacerdotum, qui erant in Nobē: ideo solum fecit vocari sacerdotes de domo patris Achimelech. Ista autem fuit intentio Saulis, & ad hoc motus est: deus tamen non mouit eum ad vocandum domum patris Achimelech pro hoc, sed quia deus volebat omnes de ista domo puniri pro peccatis veteribus, ut infra dicitur. Alii autem sacerdotes pertinentes ad domum Eleazari, vel Ithamar, erant immunes ab hoc delicto, pro quo punienda erat domus Heli: ideo non fecit vocari illos Saul, sed solum istos, quos deus puniri volebat: & faciebat ei apparere bonum esse istos solum vocari. *Qui venerunt vniuersi ad regem*, id est, omnes sacerdotes de domo patris Achimelech, qui erant in Nobē, venerunt: tenebantur enim obedire regi, quia in veteri testamento iurisdictio regalis erat maior, quam sacerdotalis, eo quod non erant distinctæ ibi duæ iurisditiones, scilicet, regalis, & sacerdotalis, sicut nunc distinguuntur secularis, & ecclesiastica: sed tota erat quasi iurisdictio secularis, de quo magis dictum est Num. capit. 11. venerunt etiam sacerdotes prompte ad mandatum regis, quia non erant sibi consciī alicuius criminis, propter quod deberent formidare aduentum ad regem: nam si formidassent, vel suspicarentur Saulem ita iratum, fugissent de terra, sicut Abiathar vnus de his fugit ad Dauid, ut patet infra.

An manserit aliquis sacerdos in Nobē ad faciendas ceremonias sacrificiorum quotidianorum.

Q V A E S T. XXIII.

Q V A E R E T aliquis, Quomodo omnes sacerdotes de vrbe Nobē, venerunt ad regem: nam tunc non maneret qui faceret ceremonias sacrificiorum quotidianorum: erant tamen necessaria quedam in templo quotidie, quæ nulla ratione prætermitti poterant, sicut patet de sacrificio iugi, quod fiebat in mane, & in vespere, & istud ex nulla causa dimittendum erat. De hoc Numer. capit. 28. & Leuit. 9. Sacerdotes quoque quotidie tenebantur ponere ligna super ad fouendum illum ignem æternum, ut patet Leuit. capit. 6. scilicet: ignis autem in altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies. Aliæ etiam similes ceremoniæ erant, pro quibus necesse erat aliquos manere in sanctuario. Aliquis dicit, quod, quamquam hoc regulare esset, tamen præceptum regis vrgebat eos nimis: ideo reliquerunt ministeria templi, quasi ex necessitate.

Respondendum est, quod hic non erat necessitas absoluta, scilicet, quæ eos redderet impotentes ad hoc agendum, sed solum erat præceptum regis, de quo ipsi poterant se excusare rationabiliter, quia lex necessitabat eos ad manendum in sanctuario, immo etiam dato, quod rex vellet eos simpliciter cogere, ut occidendo, vel infligendo aliam poenam, non debuissent cessare à ministeriis, quæ erant imposita à lege sub

necessitate

Verisimile fuit, quod omnes sacerdotes de domo Heli coniurassent cum Dauid

E

F

necessitate. Hoc autem obseruauerunt Iudaei: nam tempore Aristoboli regis Iudaeorum pauloante Christi natiuitatem, pugnante Pompeio contra Sacerdotes, qui erant in templo, accidit irumpi templum sacerdotibus facientibus sacrificia, qui licet potuissent fugere, & forte querere aliquod viuendi refugium, noluerunt: sed immobiles manentes in sacrificiis suis ab hostibus trucidabantur, nec curabant si hostes viderent strictis gladiis sibi praesentes, quominus sacrificia finirent, quia maioris necessitatis putabant sacrificia a lege imposita facere, quam vitam fugiendo seruare: sic refert Iosephus 14. Antiquita. Non est ergo verisimile, quod nunc omisissent caeremonias legis propter praecceptum regis. Sed potest dici, quod quamquam dicatur, quod omnes venerint: non venerunt omnes, quia quidam manserunt: quia tamen fere omnes venerunt, scriptura dicit, quod omnes venerunt: nam omnis non describit vniuersaliter in scriptura semper: nec cogit sicut apud dialecticos, sed accipitur omnis pro multis: sic patet Gen. 41. scilicet: omnes prouinciae veniebant in Aegyptum, vt emerent escas. & tamen manifestum est, quod non veniebant, quia non habuisset totus mundus cibos in Aegypto pro vna die. Aliter autem potest dici, quod omnes sacerdotes de domo patris Achimelech, qui erant in Nobe, venerunt ad regem, prius tamen, quam ipsi venirent, miserunt pro aliis sacerdotibus de alia domo, siue Eleazari, siue Ichamar, qui ministrarent absentibus illis. Vtrunque autem satis verisimile est. Et ait Saul ad Achimelech. Hic cepit Saul querere, quomodo Sacerdotes coniurassent contra eum, & locutus fuit ad Achimelech propter duo. Primo, quia ipse erat princeps illorum omnium sacerdotum, qui aderant, & debebat pro eis rationabiliter respondere. Secundo, quia nemo accusatus fuerat a Doeg, nisi Achimelech: ideo contra eum habebat Saul locum inquirendi de crimine. Audi fili Achitob. Non vocauit Saul ipsum Achimelech nomine suo, sed nomine communi, scilicet, fili Achitob, in quo ostendebat se esse iratum illi: & sic non poterat recte iudicare, quia ira impediabat animum illius, ideo quamquam Achimelech iuste satisfecisset pro se, & domo patris sui, nec apparuisset aliquod crimen in sacerdotibus: tamen Saul iussit illos occidi. Sic autem se habebat ad Dauid: nam quia erat indignatus, & valde, nunquam eum appellabat Dauid, sed filium Isai, vt patet saepe in hoc cap. Qui respondit: presto sum Domine, id est, ecce adsum, queras quod volueris: Achimelech enim loquebatur humiliter coram rege, quamquam rex superbe loqueretur: Dixitq; Saul ad eum: quare coniurastis aduersum me tu, & filius Isai? id est, quod malum ego tibi feci, vt tu, & filius Isai coniuraretis aduersum me? q. d. videtur, quod inique egeritis. Erat autem hoc falsum, quia Achimelech non coniurauerat cum Dauid, cum nesciret, an fugeret, vel an Dauid haberet eum pro hoste. Si autem hoc cognouisset dando ei panes, & gladium, fauebat illi, & dicebatur coniurare cum eo: non quidem ad agendum contra Saulem, sed ad defendendum Dauid a Saule: hoc autem licitum sibi erat, sicut supra declaratum est de seruis Saulis. Et dedisti ei panes, & gladium. Per hoc probabat Saul coniurationem factam: praesupponebat enim, quod Achimelech sciret Dauid profugum esse a facie Saulis, & tunc dando ei haec, fauebat hosti regis: sed ignorabat haec Achimelech. Sed dato, quod sciuisset, non merebatur mortem, quam ei intulit Saul: nam non agit contra Dominum suum, etiam secundum leges humanas, qui occulte adiuvat hostem eius ad fugiendum, vel euadendum solum: si Dominus suus illum iniuste persequatur. Et consulisti pro eo Dominum. Ista omnia dixerat Doeg, & credidit ea Saul: indicabant autem omnia ista satis magnam affectionem, quia non poterat plus Achimelech conferre Dauid, quod credebat esse Saul ex valida coniuratione, sed erat propter amorem syncerum praecedentem, & praesentem ignorantiam, scilicet, quia eum fugere nesciebat. Vt consurgeret aduersum me. Ista littera potest dupliciter accipi propter illam dictionem (vt) quae potest dicere habitudinem causae finalis, vel consecutionem. Primo modo est sensus, quod Achimelech dederat fauorem Dauid in his tribus, scilicet, in panibus, & gladio, & consulendo Dominum hac intentione, vt insurgeret contra Saulem, & in hoc Achimelech esset directus hostis Saulis. Secundo modo est sensus, quod Achimelech non dederat ista tria ad hunc finem, vt insurgeret Dauid contra Saulem, quia non desiderabat, quod esset aliquis hostis Sau-

lis, sed dederat haec, vt beneficeret Dauid: & tamen ex hoc beneficio consecutum est, quod insurgeret Dauid contra Saulem, scilicet, quia videbat se habere aliquem fauorem apud magnos viros. Communiter autem solet exponi, (vt) consecutiue, & non finaliter in scriptura: hic tamen satis potest accipi, quod intelligatur finaliter, quia accusabat Saul Achimelech tanquam hostem suum, ideo verisimile est, quod quaecunque mala ei obiiceret: peius tamen est, si accipiat (vt) finaliter, quam consecutiue. Insidiator vsque hodie permansens. id est, ex hoc, quod tu fauisti ei, & faues, ipse insidiatus est mihi, & insidiatur vsque hodie: si autem non dedisses ei fauorem, quamquam ipse insidiare cepisset, destitisset non habens adiutores. Respondensque Achimelech regi, ait. Vsque huc rex accusauit Achimelech, & ipse siluit: nunc autem incipit excusare se, & sacerdotes de domo patris sui. Et quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis? Achimelech enim volens se defendere noluit veritatem negare, scilicet, quod dedisset panes, & gladium, quia rex ista sciebat. Etiam, quia putabat, quod confessio istorum nihil nocebat, ideo concessa veritate obiectorum, cepit excusare illa: allegans, quod nihil peccasset in regem dando Dauid panes, & gladium, & consulendo pro eo Dominum, & quia si Dauid esset hostis Saulis, sicut Saul praesupponebat, esset contra regem ista tradi illi: cepit Achimelech declarare, quod Dauid non esset hostis Saulis inducens hic aliqua. Et dato, quod Saul diceret Dauid esse hostem suum, ostendebat Achimelech per ista, quae allegabat, non esse verisimile: vel saltem, quod nullus de Israelitis hoc concederet, vel crederet. Primo enim, quia dicit: quis est in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis? quasi dicat, nullus est ita fidelis tibi, sicut Dauid: quomodo ergo verisimile est, quod ipse sit hostis tuus, quasi dicat nullus hoc crederet, ideo dato, quod accideret, quod esset hostis tuus, tamen mihi non erat verisimile: ideo non peccaui dando ei haec. Quod autem Dauid esset fidelior omnibus seruis Saulis, saltem secundum existimationem Saulis, apparet, quia Saul confidebat ei plura negocia, & secretiora, quam omnibus aliis, vt patet supra capit. 18. Et gener regis, id est, quis est inter seruos Saulis, qui meruerit effici gener regis, nisi Dauid? quasi dicat, nullus: quomodo ergo verisimile erat, quod iste, cuius probitas excessit probitatem omnium aliorum apud Saulem, ita vt mereretur esse gener illius, esset hostis eius: quasi dicat, non est verisimile. Et pergens ad imperium tuum, id est, nullus est inter omnes seruos tuos, qui ita vadat ad imperium tuum, sicut Dauid: quia nulli tot negocia committis, sicut ei: nec aliquis ita prospere expedit, sicut ipse. Sic patet supra capit. 18. scilicet, egrediebatur quoque Dauid ad omnia quaecunque misisset eum Saul, & prudenter se agebat. Quomodo igitur iste esset hostis, cui tot confidebas? Et gloriosus in domo tua, id est, erat gloriosus super omnes, qui erant in domo tua: quod apparet ex multis, scilicet, quia non poterat esse maior honor, quam, quod acciperet quis filiam regis in vxorem, ei tamen soli data est. Secundo erat gloriosus, quia ipse sedebat apud regem in primo, vel secundo loco, vt patet supra capit. 20. hoc tamen non datur, nisi viro honoratissimo. Tertio erat gloriosus, quia datus est ei vnus de maximis principatibus in domo regis, scilicet, quod esset princeps super viros belli, vt patet supra 18. scilicet: Posuitque eum Saul super viros belli: postea autem fecit eum tribunum super mille viros est eo. ca. Quarto erat gloriosus, quia omnes Israelitae eum diligebant, vt patet eod. cap. scilicet, & acceptus erat in oculis vniuersi populi, maxime in conspectu famulorum Saulis: hoc autem non erat paruum, quia magnus honor, & fauor est, quod quis ab omnibus diligatur, nec contingit sine speciali Dei gratia. Quinto erat gloriosus, quia omnes Israelitae honorabant eum, & sequebantur tanquam regem: eo quod ipse dirigebat eos ad omnia opera belli, vt patet eod. cap. scilicet, omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse enim egrediebatur, & egrediebatur ante eos. Sic etiam patet infra 2. lib. ca. 5. scilicet: Heri, & nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens, & reducens Israel: quomodo ergo verisimile erat virum, qui tantam gloriam probitate sua apud regem meruerat, esse insidiatorem eius? quasi dicat, non erat verisimile: quamquam ergo fauisssem illi in omnibus, quae potuisssem, non videbar agere contra regem. Num hodie cepti consulere pro eo Dominum? Istud est responso ad aliam particulam, quia dixit

D

Execu-
satio
Achimelech

E

F

A dixit Saul, quod Achimelech consuluerat Dominum pro Dauid: & respondet: num hodie cœpi consulere: quasi dicat, putas, quod ego cœpi hodie consulere Dominum pro illo: non est hoc verum, quia sæpe consului Dominum pro ipso, cum esset vir bonus, & amicus regis: Vel aliter: num hodie cœpi, id est, si ante hoc ego nunquam consuluissem Dominum pro eo, & hodie cœpisssem consulere, erat præsumptio aliqua, quod ego nunc coniurasssem cum eo, postquam fugit à facie tua, sed quia sæpe pro eo consulueram, quamquam nunc consuluerim, non erat aliquid præsumendum. Alii exponunt aliter, dicentes, quod Achimelech excusauerit se, negando, quod consuluerit Dominum: & tunc dicunt, quod est sensus: Num hodie cœpi: quasi dicat, ante hoc nunquam consulueram Dominum pro Dauid. Quomodo ergo nunc inciperem: scilicet, non est hoc verisimile: sed iste sensus non conuenit: tum, quia præsupponit falsum, scilicet, quod Achimelech non consuluerit Dominum pro Dauid, tum quia non bene consonat literæ præcedenti. *Absit hoc à me.* Istud potest referri ad literam præcedentem, vel ad sequentem: si ad præcedentem referatur, est sensus: num hodie cœpi consulere pro eo Dominum: absit hoc à me, id est, absit à me, quod ego nunquam consuluissem Dominum pro illo, vsque hodie, id est, quod nunquam ante hoc consuluissem, & nunc incœpisssem consulere: quia istud erat præsumptio mali. Vel quia si nunquam consuluissem Dominum pro illo vsque hodie, erat mihi imputabile, quia cum Dauid esset gener regis, & acceptus illi exponebat se multis periculis, debuisssem pro eo multoties consulere Dominum. Alio modo refertur ad literam sequentem, scilicet: absit hoc à me, ne suspicetur rex aduersum seruum suum, id est, absit à me, quod sit in me aliquid, propter quod rex debeat suspicari aduersum seruum suum: & iste sensus est conuenientior. *Ne suspicetur rex aduersum seruum suum*, id est, aduersum me, qui sum seruus tuus: est modus loquendi lepidus, & pertinet ad magnos Dominos. *Rem huiusmodi*, id est, quod ego coniurauerim cum Dauid aduersus regem, scilicet, non est hoc de me suspicandum: hic enim Achimelech excusat se aliter, quam supra: quia supra allegauerat Dauid non esse hostem Saulis, nec fuisse hoc credibile apud quenquam. Nunc autem, quia Saul fortè assereret semper Dauid esse hostem suum, responderet alio modo, scilicet, quod ipse nihil sciuit de hoc, & quod habuit rationabilem causam ignorantie: ideo quod non suspicetur rex aliquid aduersus ipsum. *In vniuersa domo patris mei*, id est, non solum ego non coniuraui cum Dauid, nec est contra me præsumendum, sed etiam nullus de tota domo patris mei, id est, de filiis Heli coniurauit cum Dauid, nec est iuste præsumendum contra eos. Hoc autem dicebat Achimelech, quia quamquam hætenus contra ipsum solum locutus fuisset Saul, putabat tamen, quod vellet retorquere crimen in totam domum eius, sicut postea fecit, ideo excusauit alios. Hoc autem præsumpsit, quia non solum eum fecerat accersiri Saul, sed etiam omnes sacerdotes de domo patris sui: *Non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negotio, vel modicum, vel grande*, id est, ego putavi nullo modo Dauid esse hostem Saulis: si tamen fuit aliquo modo, vel in aliquo peccauit, ego, qui sum seruus tuus, nihil de hoc cognoui, nec modicum, nec magnum, ideo nihil mali merui dando panes, & gladium Dauid. dixit autem: nec modicum, nec grande, quia si saltem aliquid paruum de hoc negotio cognouisset, etiam per præsumptiones non debuisset dare Dauid gladium, & panes: quia tamen nihil omnino cognouit excusabilis erat. *Dixitque rex.* Hic iniuste Achimelech cum sacerdotibus comitibus suis cõdemnaret: rectè enim satisfecerat Achimelech pro se, & domo patris sui, sed tanta rabie furebat Saul contra Dauid, & contra omnes, qui aliquo modo ei fauebant, quod nõ potuit se continere, quin amara morte omnes sacerdotes trucidaret. *Morte morieris Achimelech tu, & omnis domus patris tui*, id est, ego dico tibi, quod morieris tu, & omnes sacerdotes, qui tecum sunt de domo patris tui, id est, de domo Heli, quia coniurastis aduersum me: hic autem Saul vocauit Achimelech nomine suo, cum supra vocasset eum filium Achitob: & hoc, quia ira regis aliquo modo mitigabatur: non quidem ad hoc, quod desistere vellet à prauo concepto, sed quia flebatur aliquo modo misericordia propter mala, quæ iubeat infligi Achitob filio, & focis eius, ira tamen, quam habebat in Dauid ex alia parte sti-

mulabat, & coegit eum occidere sacerdotes. *Et ait rex remissarius, qui circumstabant eum*, id est, iussit seruis, qui erant in circuitu suo, quod occiderent sacerdotes. Vocantur autem emissarii, qui consueuerunt mitti ad aliquid, & poterant significari per emissarios aliqui serui regis, quos specialiter rex mittere consueuerat ad aliqua negocia. Vel vocantur emissarii large omnes serui Saulis, qui obediebant ei in omnibus, & ibant quocunque mittebat eos. Ra. Sa. dicit, quod emissarii erant hic Abner, & Amasa, quos consueuerat rex mittere ad negocia regni. Sed hoc non stat de Abner, quia Abner erat honoratissimus in tota domo Saulis, scilicet, princeps militia supra ca. 17. & cognatus Saulis, scilicet, patruelis eius, supra c. 14. occidere autem aliquos de mandato iudicis, est officium vilissimum: ideo non est credendum, quod talia iuberet Saul facere Abner. Item de Amasa non est verisimile, quod esset de emissariis, quibus hæc iuberet Saul: quia Amasa erat cognatus Dauid, scilicet, filius sororis suæ Abigail, vt patet 1. Paral. cap. 2. & postea fuit princeps militia Dauid infra 2. li. c. 20. tota tamen domus patris Dauid confugerat ad eum, quando erat in spelunca Odollam, & postea fuit semper cum eo: ergo non erat ibi Amasa coram Saule: ita vt posset occidere sacerdotes. De hoc patet in principio cap. Item non stat, quod accipiantur hic emissarii specialiter pro aliquibus seruis regis, quos ipse consueuisset mittere ad aliqua negocia: quia infra dicitur, quod isti noluerunt: si tamè essent specialiter aliqui serui regis, ipsis nolentibus, præciperet rex aliis seruis: ipsis tamen nolentibus nullum reperit Saul, cui iuberet occidere sacerdotes, nisi Doeg: ergo videtur, quod nullus de seruis regis voluerat occidere sacerdotes: & sic vocantur emissarii omnes serui Saulis. Itè patet, quia cum isti emissarii noluissem obedire Sauli, litera dixit: noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes, innuens quasi non essent alii serui regis præter istos emissarios, alioquin non diceretur: noluerunt serui eius: sed noluerunt emissarii: omnes ergo serui regis intelligebantur per emissarios, quia omnes obediebant ei quocunque eos mitteret. *Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini*, id est, conuertimini super sacerdotes ad occidendum eos. Ecce enim iniqua sententia, quæ sine examinatione iuris lata est. *Nam manus eorum cum Dauid est*, id est, ipsi sunt adiutores Dauid, ideo merentur mereri. In hoc autem erat error in sententia Saulis, quia non erant sacerdotes cum Dauid, id est, nõ communicauerant cum eo, sicut Saul fingebat. Etiam dato, quod coniurassent contra Saulem, cum Dauid non merebantur mortem, quia non coniurabant ad agendum aliquid contra Saulem, sed ad excusandum Dauid ab iniqua morte, quam ei Saul infligere volebat: sed neutrum horum erat. *Scientes, quod fugisset, & non indicauerunt mihi.* In hoc probat Saul intentionem suam, scilicet, quod manus sacerdotum erat cum Dauid, id est, coniurauerant cum eo, quia ipsi sciuerunt Dauid fugere à facie Saulis, & non indicauerunt ei: si tamen ipsi non coniurassent cum Dauid, illicò nunciassent Sauli, cum hoc vergeret in eius iniuriam, vel damnum. Ista probatio Saulis multipliciter deficit. Primò, quia non sequitur, quod ex eo, quod coniurauerant cum Dauid, non dixerunt ei de fuga illius, vel è contrario, scilicet, eo quod non dixerunt ei de fuga, apparet, quod coniurauerint cum Dauid, quia quamquam sciunt Dauid fugere à facie Saulis, & conarentur quantum possent eum eripere, dando ei locum fugiendi, & fauorem, non coniurabant cum illo eo modo, quo accipiebat Saul coniurationem, scilicet, quod inter se conuenerant adiurare Dauid contra Saulem. Secundo deficit probatio Saulis, quia præsupponit falsum, scilicet, quod sacerdotes sciuisent Dauid fugere à facie Saulis: nam ipsi nesciebant, quod apparet dupliciter. Primò, quantum ad Achimelech: nam licet Dauid cum eo steterit petens panes: & gladium: tamen nesciuit, an fugeret à facie Saulis, quin potius putabat eum à Saule missum ad aliquid expediendum, sicut ei Dauid dixerat præcedenti capit. Tertiò deficit probatio, quantum ad alios sacerdotes, quia illi non solum nesciebant, an Dauid fugeret, vel esset missus à rege, sed etiam nesciuerunt, an venisset in urbem Nobæ, quia non viderunt eum: solus enim Achimelech vidit eum, & fuit locutus cum illo in tabernaculo: Doeg quoque erat die illo ibi, vt patet præcedenti capit. iniuste ergo Saul condemnauit sacerdotes.

An peccassent serui Saulis, si occidissent sacerdotes: & an peccauit Doeg, qui occidit illos.

Q V A E S T. XXIV.

QUÆRET aliquis, An serui Saulis peccauissent, si occidissent sacerdotes: & an peccauerit Doeg, qui occidit illos. Aliquis respondebit, quod peccauerant serui Saulis, si occiderent illos: quia exequerentur mandatum iudicis, qui procedit sine iurisdictione: est tamen intolerabilis error, quod aliquis non habens iurisdictionem procedat: ergo ministri si obediant huiusmodi iudicibus præsertim in executione criminalium, cognito defectu iurisdictionis, peccant mortaliter, & sunt homicidæ, velut si aliqua priuata persona iubente, quod occidam illum, vel illum, si ego obediero, sum homicida: ita hic cum Saul esset iudex laicus: isti autem omnes erant sacerdotes: ergo non habebat iurisdictionem ad iubendum illos occidi, & consequenter ministri, non erant tanquam ministri iudicis, sed tanquam ministri priuatae personæ, ergo peccarent exequendo. Dicendum, quod hoc non stat, quia in veteri testamento non erat iurdictio distincta in Ecclesiasticam, & secularem, sicut nunc, sed rex habebat potestatem super sacerdotes, quia erat tota eadem iurdictio: dum tamen igitur rex iuberet pro causa iusta sacerdotes occidi, non peccaret: & consequenter nec ministri exequendo præceptum. Sed dicendum, quod ministri peccauerant, si occiderent sacerdotes, quia sententia regis continebat manifestum errorem, scilicet, quia omnes assistentes videbant, quod rex inique moueretur, ideo peccarent si obedirent ei, præsertim in criminali: debuissent enim ipsi potius iniustam mortem à rege pati, quam regis præcepto sacerdotibus iniustam mortem infligere. Hoc etiam apparet, scilicet, quod serui regis intelligerent se in hoc peccare, quia ipsi ad iussum regis noluerunt exequi: solebant tamen prompte agere quacunque eis rex iuberet, ergo putabant se peccare cum nunc obedire noluerint. Sed aliquis dicet, quod non peccabant, quia tenebantur obedire præceptis maiorum, & non debebant disputare, an iuste, vel iniuste iuberetur: rex tamen erat simpliciter maior, ideo ad præceptum illius absolute tenebantur.

Obedire dicuntur illi, qui sunt subditi, non illi, qui sunt superiores. Dicendum, quod minores tenentur ad præcepta Dominorum, vel prælatorum, potissime illorum, à quibus sustentationem, & omnia bona percipiunt: ita, quod eis obediant in omnibus licitis. Etiam si aliquod præceptum fuerit dubium, an sit licitum, vel illicitum, debent isti propter reuerentiam maiorum obedire: si tamen sit aliquod præceptum, quod manifestum errorem continet, ut quia notorie continet peccatum mortale, non debent subditi obedire Dominis, sed potius debent omnia mala pati, quam malo consentire: sic autem erat hic, quia manifesta iniquitas erat, quod occiderentur sacerdotes, cum nihil meruissent. Cum autem dicebatur, quod subditi non debent disputare de mandato maiorum, sed obedire.

Dicendum, quod est verum: nam disputare est ad veritatem inueniendam: tunc autem de aliqua sententia, vel lege disputamus, quando dubium est, an iusta, vel iniusta sit: cum autem est manifeste iusta, vel manifeste iniqua, disputatio nulla est, & sic manifestum est, quod non debemus disputare de mandatis superiorum, quia in casu, in quo dubia sunt, propter auctoritatem ipsorum debemus illa exequi: hic autem non sic, quia sententia Saulis manifeste iniqua erat, ideo serui sui non tenebantur eam exequi: ideo Doeg, qui executus fuit illam, peccauit grauiter. Vnde David Psal. 51. qui intulatur de Doeg, increpat eum de hac executione, dicens: quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? Potentem autem eum dixit, quia potuit inducere Saulem ad hoc, quod condemnaret sacerdotes: potuit etiam ipse per se omnes illos occidere, cum nullus alius hoc vellet. *Noluerunt autem serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini, id est, nullus de famulis regis, qui assistebant ei, voluit educere gladium ad occidendum, vel ad tangendum saltem aliquem de sacerdotibus.* Hoc autem fuit propter duo: primo, quia videbant sententiam regis esse iniquam nimis, & credebant, quod ipsi in hoc peccarent, si exequerentur. Secundo propter reueren-

tiam Dei, quia sacerdotes erant Domini, noluerunt tangere eos, quia etiam si aliquid dignum morte egissent, reculauissent tangere eos. Et ait Rex ad Doeg. Vidit enim rex, quod nullus de seruis suis voluerat irruere in sacerdotes. nec manserat aliquis, cui dicere posset, nisi Doeg ideo dixit illi, quod irrueret in eos. *Conuertere tu, & irruere in sacerdos Domini, id est, quia alii nolunt hoc facere, conuertaris tu, & occide illos.*

Quamuis Doeg propter præceptum vniuersale non iniiceret manus in sacerdotes: tamen Saul propter tria ei singulariter præcepit eos interficere.

Q V A E S T. XXV.

QUÆRET aliquis, Cum iussisset Saul seruis suis hoc facere, & noluisent, quare iussit postea Doeg. Videtur enim, quod non debuisset iubere ei, quia in generalitate seruorum Saulis includebatur Doeg. Cum ergo iuberet seruis suis hoc, debuissent illud omnes serui facere, vel aliquis de seruis: sed tunc nullus egit de seruis, nec Doeg, ergo non debuisset ei postea iubere, quia semel videbatur noluisse.

Respondendum est, quod Doeg non fecit hoc, quando iussum est seruis Israel in vniuersali, quia putabat, quod rex non intenderet ei iubere hoc, ideo, quamquam ipse esset vnus de seruis, noluit illud agere quousque plus constaret ei de voluntate regis. Sed tunc dicitur, quomodo Saul iubebat Doeg specialiter hoc facere, cum in generali nullus voluisset, & quare magis ei specialiter hoc dixit, quam aliis. Respondendum, quod cum nullus voluit agere in vniuersali præceptum regis, credidit rex, quod nemo esset de illis, qui tantum in hac parte faueret ei, sicut Doeg, & hoc propter duo. Primo, quia Doeg erat adulator, & superexcellens amicus, ideo regi vellet complacere in omnibus approbando factum eius: nam si noluisset occidere sacerdotes, innuisset in hoc sententiam regis esse iniquam, quod est contra adulatores, quia adulatores semper laudant facta Dominorum, & approbant illa, etiam si turpissima sint. Secundo fecit hoc, quia ipse Doeg fuerat principium huius negotii, cum ipse accusauisset sacerdotes coram rege, si autem nunc noluisset occidere illos tanquam immeritos, ostendere se fuisse calumniatorem in accusatione: nam qui non iuste punitur pro accusatione, non iuste accusatus est. Ad colorandum ergo factum suum Doeg potius, quam alii, occisurus erat illos. Tertia ratio esse potest, quia Doeg non erat genere Israelita, sed Idumæus, & conuersus ad Iudæum: unde ipse minus miseretur sacerdotibus, qui erant alienigenæ respectu eius, quam alii serui eius, qui erant Israelitæ.

Non iussit Saul seruos suos occidi tanquam contemptores sui præcepti propter tria.

Q V A E S T. XXVI.

QUÆRETUR vltius, Cum serui regis noluerunt obedire ei occidendo sacerdotes: cur rex non iussit illos occidi tanquam contemptores præcepti.

Respondendum est, quod non iussit occidi illos propter tria. Primum est, quia non poterat hoc facere: nam potestas regis solum consistit in obedientia subditorum: si enim omnes subditi obediunt, rex potens est: si autem nulli, vel pauci, est impotens: nunc autem nullus de seruis regis voluit ei super hoc obedire, ex quo iam rex erat impotens: ideo si vellet iubere alicui, quod occideret istos, non habebat cui iuberet, quia nullus ei obediret: & sic licet rex nimis irascetur contra contemptores præcepti, tamen non posset occidere quenquam eorum: sic enim accidit David: nam interdum relinquebat aliqua delicta impunita, eo quod non sufficiebat illa punire, quia non erat aliquis, qui obediret ei ad hoc, sicut cum Ioab occidit Abner virum innocentem, David doluit nimis, sed non ausus est percutere Ioab, dixit tamen: porro viri isti filii Saruie duri mihi sunt, retribuatur Dominus facienti malum iuxta maliciam suam: imprecatus est etiam mala multa super Ioab, & domum suam, ut patet infra 2. lib. c. 3. Sic etiam quando Ioab occidit Amasam iniuste, qui erat cognatus regis, non ausus est occidere illum David, ut patet infra 2. lib. ca. 20. Item iussit

David

A David in bello contra Absolon, quod caperetur, sed non occideretur: Ioab autem occidit illum, infra 2. lib. cap. 18. & præter hoc increpuit nimis regem, quia lugebat pro Absolon, ut patet infra 3. lib. cap. 19. Sed pro his omnibus David non ausus est percutere Ioab: iussit tamen in morte sua Salomoni, quod occideret eum, ut patet infra 3. libr. cap. 2. Secundum erat, quia dato, quod Saul potuisset occidere istos contemptores præcepti sui, non tamen occidisset, quia videbat eos iuste repugnare ei, & sic non irascebatur eis: ira autem sua succensa erat contra sacerdotes propter odium David, ideo quamquam iniustum esset illos occidere, noluit: servis autem suis non erat ante hoc indignatus, ideo nec pro hoc nunc indignatus est. Tertium erat, quia erant multi, qui non obediebant: solent autem leges humanæ remittere delictum, quando magna multitudo peccantium est, sic patet extra de cler. excomm. vel depo. mi. ca. latore. Nunc autem erat magna multitudo non obedientium, quia nullus de servis regis voluerat obedire, ideo licet potuisset Saul occidere omnes, græue videretur ei nimis omnes illos pro hac re occidere: præcipue, quia multos eorum intente diligebat, nec erat talis punitio utilis, quia maius est damnum ex punitioe delicti propter multitudinem peccantium, quam utilitas in custodia legis, vel præcepti. Et ista est causa quare leges humanæ non puniunt multitudinem, ut si tota ciuitas peccauerit, vel magna pars vnius regni. *Conuersusque Doeg Idumæus irruit in sacerdotes Domini, id est, conuertit se Doeg ad sacerdotes, & occidit illos. Et trucidauit in die illa 85. viros, id est, occidit Doeg 85. viros de sacerdotibus, quia tot erant, qui venerant ad Saulem. Nicolaus autem dicit, quod Doeg Idumæus non occidit omnes istos, quia ipse solus non potuisset hoc, sed aliqui adiuaerunt.*

B Sed dicendum est, quod non videtur, quod aliquis adiuaerit eum ad hoc faciendum, quia rege iubente, nullus de servis eius voluit mittere manū in sacerdotes: & ob hoc iussit Doeg Idumæo: quomodo ergo nunc aliquis adiuaerit eum de assistentibus regi, non est aliquo modo verisimile, sed quod ipse occiderit omnes: nec enim erat difficile, quod ipse occideret 85. viros iugulando illos: quorum nullus illi resistebat. Si enim pugnare debuisset contra eos, saltem inermes existentes, non potuisset, quia vel fugerent, vel omnes oppressissent eum: nullus tamen fugere audebat, sed omnes se occidi permittebant, quia rex hoc iubebat, & credebant se non posse euadere: sic enim Elias propheta occidit quadringentos prophetas Baal. Nam iussit populo, quod teneret omnes, ipse autem occidebat illos super torrentem Cison, ut patet infra 3. libr. cap. 18. *Vestitos Ephod lineo, id est, omnes isti 85. viri erant vestiti Ephod, scilicet, quia omnes isti erant sacerdotes. Est autem Ephod vestimentum sacerdotale. Dicitur autem, quod erant vestiti lineo Ephod, ad differentiam alterius Ephod, quod erat de multis generibus filorum: & habebat lapides preciosos confutos, quia illud Ephod solius summi sacerdotis erat. Pro quo sciendum, quod sacerdotes habebant vestimenta determinata secundum legem, sine quibus non poterant ministrare: & quia sacerdotes erant diuisi, scilicet, quidam erat sacerdos magnus, & alii minores, erant quoque vestes distinctæ. Erat autem ordo, quod omnes vestes sacerdotum minorum pertinerent ad summum sacerdotem, sed nulla de vestibus summi sacerdotis pertinebat ad minores. Erant autem quatuor ornamenta sacerdotum minorum, scilicet, femoralia linea vsque ad renes. Secundum erat cidaris, siue caputium quoddam de lineo rotundum, quod in extremitate coronæ acuitur, & non erat totaliter rotundum, ut biretum. Tertium erat tunica linea: induiebantur enim sacerdotes quadam tunica linea longa vsque ad pedes, quæ tamen stricta erat: erat autem totaliter, ut alba sacerdotum nostrorum, nisi quia illa erat stricta: alba autem continentior est. Quartum ornamentum erat cingulum ad coaptandum tunicam lineam corpori, ne laxa fluere: & vocatur istud cingulum baltheus. De his quatuor ornamentis patet Exod. cap. 28. & Leuit. 16. erant autem præter hæc quinque ornamenta summi sacerdotis, vel sex secundum Iosephum. Primum erat tunica tota hyacinthina, in cuius extremitate inferiori pendebant tintinnabula aurea mixta malogranatis. Secundum ornamentum erat Ephod, quod pertingebat à parte anteriori à cingulo vsque ad partem posteriorem ad cingulum, & habebat in se lapides preciosos confutos, eratque de multis ge-*

neribus filorum habens in parte anteriori foramen quadratum in pectore. Tertium ornamentum erat rationale, quod erat quadratum habens magnitudinem palmi, & continens quatuor ordines lapidum, in quibus erant duodecim lapides preciosi diuersarum specierum continentes duodecim nomina tribuum Israel: & istud erat confutum per catenulas aureas, & vittas hyacinthinas ipsi Ephod in foramine quadrato eius. Quartum ornamentum pontificis erat lamina aurea tegens frontem sacerdotis, in qua erat scriptum sanctum Domini. Quintum ornamentum pontificis erat ad modum Mitre nostrorum pontificum. Sextum ornamentum secundum Iosephum erat baltheus factus de multis coloribus, quo stringebatur Ephod cum tunica hyacinthina, ut vtrunque corpori cohereret, ne aliquid inhoneste laxum fluere. De omnibus his ornamentis quomodo fabricata essent, singillatim declaratum est Exo. c. 28. Cum autem dicitur hic, quod erant vestiti isti sacerdotes lineo Ephod, intelligitur de Ephod, quod poterat conuenire cuilibet sacerdoti, ad differentiam alterius, quod soli Pontifici conueniebat: Leuitis autem lex non dedit aliqua vestimenta specialia: Salomon autem, ut ampliaret cultum Dei, fecit illi stolia, quibus ministrarent cantando in templo, vel faciendo alia opera sua, & illæ erant ad modum vestium candidarum, quibus omnes ministri Ecclesiæ vtuntur in choro. De hoc Iosephus 8. Antiquit.

An licebat sacerdotibus ire in vestibus sacris extra sanctuarium.

Q V A E S T. XXVII.

Q V A E R E T aliquis, Quomodo sacerdotes potuerunt venire in vestibus sacris ante regem, quia istæ vestes solum erant ad ministrandum coram Domino, & non debebant applicari ad alios vsus: sicut est nunc de vestibus, in quibus ministri Ecclesiæ Missam celebrant: quia nunquam vtuntur illis extra Ecclesiam, nisi in aliquibus actibus sacris, sicut in pompis, vel stationibus ad aliquam Ecclesiam. In veteri autem testamento adhuc erat maior prohibitio in vestibus sacris, scilicet, quod nullo modo sacerdotes efferrent eas de sanctuario, etiam si viderentur aliquo modo facere actus sacros extra sanctuarium: sic patet de sacrificio quotidiano: nam sacerdos debebat surgere in aurora, & indutus vestibus sacris tollebat cineres de Altari, & cum illico deberet eos educere de sanctuario, exuebatur vestibus sacris, ut non efferret eas extra sanctuarium, & cum rediret ad sanctuarium, rursum induebatur vestibus sacris ad complendum ritum sacrificii. De hoc Leuit. capit. 6. dicitur: Vestietur sacerdos tunica, & feminalibus lineis, tollensque cineres, quos vorans ignis exussit: & ponens iuxta Altare spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis efferret eos extra castra. Et hoc modo nunquam apparebant sacerdotes extra sanctuarium in vestibus sacris. Quod magis patet Exod. cap. 44. scilicet: Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & non accingentur in sudore, cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerant: & reponent in Gazophylacio sanctuarii, & vestient se vestimentis aliis, & non sanctificabunt populum in vestimentis suis. Si igitur non licebat sacerdotibus egredi ad atrium exterius in vestibus sacris, & illud erat quædam pars sanctuarii: quante minus liceret procul à sanctuario ire in itinere ferendo sacras vestes: ergo non licebat illis portare Ephod lineum coram rege.

Respondendum est, quod Ephod lineum non erat aliqua vestis de sacerdotibus, in quibus ministrarent sacerdotes: nam de illis verum erat, quod non licebat aliquam educere illis de sanctuario, sed erat Ephod quædam vestis linea pertinet ad honestatem sacerdotum, qua induebantur sacerdotes supra vestes suas, etiam si non ministrarent: & hac vi poterant extra sanctuarium. Erat autem omnino comparatio huius vestis ad vestes sacerdotales sacras, sicut comparatio vestis candidæ, quam nunc sacerdotes, & quilibet ministri Ecclesiæ portant ad vestes, in quibus missa celebratur: nam istæ vestes sunt benedictæ ab episcopo, & specialiter applicatæ ad diuinum ministerium, ideo non licet illis uti extra locum sacrum, nec applicare eas ad aliquod ministerium, nisi ad sanctum: vestes autem candidæ, quibus vtuntur omnes ministri

Ecclesiæ,

A Ecclesiæ, non sunt benedictæ ab episcopo, & specialiter applicatæ ad diuinum ministerium, idcirco licet eis uti extra Ecclesiā etiam in ministerijs, quæ non sunt sancta. De vestibus autem sacerdotalibus ad istud Ephod lineum sic se habebat: nam vestes sacerdotales erant consecratæ per asperisionem olei sacri super eas, & sanguinis sacrificiorum, ut patet Exod. c. 29. f. Cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo vnctionis, asperges Aaron, & vestes eius filios eius, & vestimenta eorum, consecratisque ipsis, & vestibus, tolles adipeem &c. sic etiam patet Leuit. c. 8. Ephod autem lineum non sanctificabatur cum illis vestibus: quia determinatæ erant illæ vestes, quibus induebantur sacerdotes, quando consecrabantur, inter quas non erat Ephod lineum, ut patet Exod. cap. 29. & Leuit. cap. 8. Item apparet: quia istud Ephod non esset vestis sacra: quia Deus determinauit vestes sacerdotum minorum, & Pontificis: tamen inter illas nihil iussit de Ephod, ut patet Exod. cap. 28. & quamquam sæpius fiat mentio in alijs locis de omnibus vestibus sacerdotalibus, nunquam tamen ibi ponitur Ephod: Sic patet Leuit. cap. 16. vbi ponuntur omnes quatuor vestes sacerdotum minorum, quæ habentur Exod. cap. 28. Item patet efficacius: quia Ephod lineum erat commune tam sacerdotibus, quam leuitis: ergo non erat vestis sacra sacerdotum: consequentia patet: quia lex non dederat aliquam vestem sacram Leuitis accedere ad aliquid sacerdotale: quia sicut si vellent ministrare in aliquo ministerio sacerdotali: illico morerentur, ut patet Numer. cap. 3. & 17. ita etiam si vellent indui vestibus sacris sacerdotum, morerentur: quia hoc erat miscere se officio sacerdotali. Quod autem Ephod esset commune sacerdotibus, & Leuitis, patet: quia Samuel erat Leuita, ut declaratum est supr. cap. 1. & 2. portabat autem Ephod lineum, ut dicitur supr. capit. 2. scilicet. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo: non ergo erat Ephod vestis sacra: & sic poterant sacerdotes uti illa extra sanctuarium vbicunque vellent.

Quare Deus permisit tot innocentes interfici sacerdotes.

Q V A E S T. XXVIII.

Q V A E R E T U R vltius de ista morte amarissima sacerdotum, cum nihil meruissent, quare permisit Deus tot simul interfici. Aliquis respondebit, quod cum deus homini dederit libertatem electionis, & posuerit eum in manu consilij sui, permittit eum agere iuxta libitum: quia alioquin coarctaret Deus liberum arbitrium nostrum ad certam mensuram, in quo vel diminueretur aequaliter ratio liberi arbitrij: vel, ut verius dicatur, tolleretur vertibilitas ad bonum, & malum, & confirmaretur in bonum tantum; sicut est in beatis: Saul autem propter odium, quod conceperat in Dauid, & suspicionem, quam accepit de sacerdotibus, quod fauerent illi, exarsit durè in eos, & voluit eos occidere: Deus autem quia posuit hominem in manu consilij sui, reliquit Saulem agere pro libito suo. Sed hoc non stat: nam quamquam permittat quemlibet hominem desiderare quodcumque voluerit, tamen non permittit eum patrare quodcumque vult, nec requiritur hoc ad perfectam rationem liberi arbitrij: quia omnes creaturæ intelligentes tam angeli, quam Dæmones, & homines libertatē habent, sed non possunt efficere quidquid volunt: nō tollitur etiam in hoc vertibilitas ad bonum, & malum: quia sufficit ad hoc, quod arbitrium sit vertibile, quod possit bonum, vel malum velle. Quod autē id, quod quis voluerit efficere, non pertinet ad libertatem arbitrij: quia libertas arbitrij est facultas intellectus, & voluntatis. Et sic consistit in his solis duabus potentijs. quod autem efficiamus quod voluerimus, pertinet ad vires executiuas, qui nihil habent de libertate; idcirco non est maior libertas arbitrij cum quis efficit omnia, quæ elegerit, quam cum nihil eorum patrare potest: non ergo Deus permisit Sauli occidere sacerdotes, ut non diminueretur libertas arbitrij eius, quin potius quamquam Deus permittat homini velle quodcumque cupit, quod sufficit ad merendum, vel demerendum: nihil tamen permittit alicui homini agere, nisi id, quod iustum est ipsum agere, vel id, quod iustum est alium pati, alioquin peruersus esset totus ordo vniuersi, & ablata esset iustitia diuinæ prouidentiae. Differunt autem illa duo: nam dicitur aliquid iustum esse alicui agere quod iustum

est simpliciter, & in quo aliquis meretur, vel saltem non demeretur: sicut quod colamus Deum, & obseruemus omnia præcepta legis, & proximis beneficiamus, & reos criminis puniamus cum ad nos pertinuerit: hæc enim absolute iusta sunt, idcirco Deus non solum permittit nobis ista agere, sed etiam hortatur nos, & incitat, ut faciamus per gratiam prauentem pulsatiuam. Secundum erat, quod iustum est aliquem pati: istud est, quod non est absolute iustum, sed est iustum quantum ad patientem, & in talibus semper agens peccat, nisi agat ex ignorantia: patiens tamē iustum patitur: velut si quis, qui non est iudex, occidat aliquem, qui nihil sibi nocuit: iste enim, qui agit, iniuste agit: ille autem, qui patitur, iustum patitur: quia licet iste nihil mali meruerit, quantum ad illum, a quo percutitur, meruit tamen quantum ad alias personas, vel saltem quantum ad Deum: & tunc Deus exigit vindictam de illo per istum, quamquam iste nesciat quid agit: & an sit instrumentum Dei. Sic patet Exod. 21. cap. de illis, qui occidunt aliquos a casu: dicitur enim ibi quod si quis occiderit alterum, & non est insidiatus, constituam tibi locum; quo fugere debeat: quia Deus tradidit illum in manus eius, id est, Deus induxit hoc, & posuit istum in manibus illius, ut occideretur ab eo: & hoc modo facit Deus quantum ad omnes alias passiones hominum: quia quamquam videantur iniuste pati a quibusdam: Deus tamen per illos exigit vindictam malorum, quæ alias egerunt: isti tamē, qui exequuntur sic diuinam iustitiam, non intelligunt quid agunt, sed ad aliud ipsi mouent seipfos: & ad aliud Deus mouet eos. Sic autem patet de Caipha summo sacerdote, qui dixit quod expediebat, quod vnus homo moreretur pro populo, & hoc non dixit a semetipso, sed prophetauit, ut patet Ioan. c. 11. ipse tamen non dixit ista verba ad intentionem, ad quam Deus eum mouit: nam Deus intendebat per hoc significare, quod necesse erat, ut vnus homo moreretur pro toto populo, ne periret tota gens: totum genus humanum, si Christus non moreretur: Caiphas autem dixit hoc alia intentione: scilicet quod moreretur Christus: quia si non moreretur, venirent Romani, & tollerent locum Iudæorum, & Gentem: expediebat ergo Christum mori, ne ista fierent. Vtrunq; patet Ioan. c. 11. sic ergo contingit in omnibus, quos mouet isto modo ad vindicandum delicta: quia ad aliam intentionem ipsi mouentur, scilicet propter vtilitatem propriam, & vindictam: ad alium autem finem Deus illos mouet: scilicet ad executionem iustitiæ. Et sic stat quod isti peccent grauiter, & quod exequantur Dei iustitiam, ad quam ipse mouet eos, & ob hoc interdū cōtingit, quod aliqui homines preualeant contra alios, & inferant eis magna damna: ita vt nobis videatur mirabile. Et hoc est, quia Deus dedit eis virtutem ad exequendum iustitiam eius: ipsi autem putant, quod viribus suis hoc egerint. Sic patet Abacuc. cap. 1. vbi dicitur de Nabuchodonosor captiuaturo Iudæos, scilicet. Domine in iudicium posuisti eum, id est, fecisti eum iudicem, vel executorem & fortem, ut corripes fundasti eum, id est, dedisti ei fortitudinem, ut posset corripere Iudam. Sic etiam dicitur de Sennacherib Isai. cap. 10. quem Deus misit ad nocendum Iudæis, scilicet. Væ assur virga furoris mei, & baculus ipse in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & eripiat prædam, & reponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit, sed ad conterendum erit cor eius. Et postea sequitur: dixit enim, in fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi. Apparet igitur, quod quamquam isti agant aliquid, quod sit iniustum quantum ad agentem: nunquam tamen patiuntur aliqui quod pati non mereantur: si ergo aliquis fuerit, qui nihil omnino mali mereatur, etiam si totus mundus conetur eum lædere, non valebit: nisi fortè Deus permiserit eum aliqua pati: quia illi expedit, ut magis mereatur: & hoc modo nihil inordinatum est in vniuerso, scilicet quia quamquam homo potest velle quod desiderat: non potest tamen efficere quidcumque vult: etiam dato, quod multi iniuste agant, nullus tamen vnquam iniuste patitur. Applicando ergo ad propositum, dicendum est, quod quamquam Saul iniuste agebat occidendo sacerdotes, non patiebantur iniustum: merebantur enim hæc pati, quæ passi sunt. Hoc autem assignandum esset in quolibet malo, quod aliquis patitur: quia tamen iudicia Dei sunt inperscrutabilia

D

est ipsū agere, vel illum pati.

Multi licet iniuste ab homine patiuntur, iniuste tamen in quantum a Deo per illū hominem patiuntur.

E

F

A
Sacer-
dotes
isti pas-
si sunt
propter
pecca-
ta fili-
orum
Heli.

nobis, ne scimus quare patiantur homines ista, vel illa. Hic tamen ratio diuini iudicii patet: quia ista venerunt propter peccata filiorum Heli. Pro quo sciendum, quod sacerdotium magnum, quod erat in domo Eleazari, Deus transtulit in domum Ithamar propter peccata filiorum Eleazari, & dedit illud primo Heli sacerdoti promittens ei quod maneret in domo sua in aeternum: postea autem filij sui Ophni, & Phinees peccauerunt grauiter in officio sacerdotali contra Deum, & contra Israel, ita vt detraherent homines à sacrificio Dei, vt patet supr. cap. 2. Heli autem cognitis peccatis filiorum suorum, noluit eos corripere, vt patet supr. cap. 2. & 3. ideo Deus misit maledictionem super domum Heli, de qua supr. cap. 2. Fuit autem maledictio multiplex. Prima fuit quod domus Heli priuaretur summo sacerdotio, cum dicitur ibidem: loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo in sempiternum, nunc autem absit à me: sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: ecce dies venient, & proscindam brachium tuum, & brachium domus patris tui, & videbis amulum tuum in templo in vniuersis prosperis Israel, id est, videbis alium summum sacerdotem. Ista autem maledictio nondum erat completa, quando occisi fuerunt isti sacerdotes: quia Abiathar filius Achimelech, qui nunc fugit, vt patet hic in littera, fuit summus sacerdos toto tempore regni Dauid, vt patet 1. Paralipom. cap. 24. eo autem mortuo Salomon abstulit Abiathar, ne esset summus sacerdos, vt patet infr. 3. libr. c. 2. & ibi dicitur, quod tunc completa est ista maledictio. Fuit autem alia maledictio, quod duo filij Heli, scilicet Ophni, & Phinees morerentur vna die simul, vt patet supr. c. 2. scilicet duo filij tui, scilicet Ophni, & Phinees vno die morientur ambo. Istud autem fuit paucum tempore post maledictionem positam consummatum, scilicet quia isti duo mortui sunt in bello contra Philistinos, cum portarent arcam, vt patet supr. cap. 4. Fuit autem tertia maledictio, quod multi de domo Heli, scilicet maior pars suorum moreretur simul in aetate virili, vt patet supr. cap. 2. scilicet & pars magna domus tuae morietur cum ad aetatem virilem venerit. Hoc autem fuit nunc consummatum, scilicet quia isti 85. sacerdotes, qui erant de filiis Heli, occisi sunt simul: omnes etiam alij, qui manebant in vrbe Nobe perierunt, illi tamen erant de filiis Heli: Saul ergo executus fuit diuinam iustitiam cum occidit illos, quos Deus in pœnam delictorum filiorum Heli occidi disposuerat. Non fecit tamen Saul ad hanc intentionem, ideo peccauit: poterat tamen esse aliud delictum istorum sacerdotum, propter quod quilibet ipsorum mereretur mortem: nam propter quodcunque peccatum mortale, cum sit homo reus mortis aeternae, à fortiori merebitur mortem temporalem. Isti autem sacerdotes verisimile est, quod in aliquo deliquissent: principaliter tamen propter quod Deus illos occidi permittebat, erat propter maledictionem datam super domum Heli: sic enim patet de Abiathar: nã ipse meruerat deponi de summo sacerdotio: quia fauerat Adoniae, vt efficeretur rex contra Salomonem, vt patet infr. 3. libr. cap. 1. non tamen fuit propter hoc depositus de sacerdotio, sed quia Deus hoc dederat in pœnam domui Heli: sic patet infr. 3. libr. c. 2. f. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: vade in Anatho: Et postea sequitur: Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.

Saul nulla ratione potuisset sacerdotes iuste occidere, etiam si non fuisset iratus.

Q V A E S T. XXIX.

QUÆRITUR vltcrius, an potuisset Saul occidere istos sacerdotes licite, si non occidisset eos propter vindictam, & quia iratus est Dauid. Et videtur, quod sic: quia Deus prœdixerat eis, quod morerentur, vt patet supr. c. 2. ergo ipse poterat exequi illud. Respondendum est, quod Saul non poterat occidere licite sacerdotes istos, etiam si non fuisset iratus contra eos propter Dauid: quia licet Deus prœdixerat, quod maxima pars domus Heli moreretur, cum veniret ad virilem aetatem, tamen non determinauerat illam partem, scilicet quod essent illi, qui morerentur: posset ergo occidere Saul plusquam Deus iusserat, & sic peccaret. Item dato quod Deus dixisset numerum

illorum, qui occidi debebant de domo Heli, tamen non dixit quando, & sic nullus sciebat qui erant illi: vnde Saul nesciret, an illi sacerdotes de stirpe Heli, qui erant tempore suo, essent illi, quos volebat Deus occidi. Occidendo ergo illos, peccabat tanquam agens sine mandato. Item dato quod Deus determinasset quot erant illi, in quibus compleri debebat illa maledictio, & qui essent, tamen Saul non poterat illos licite occidere, nisi Deus ei mandaret: quia cum illi non deliquerant in tempore suo, propter quod deberent aliquid pati, non habebat Saul aliquam iurisdictionem ordinariam super eos. Si ergo illos occideret, necesse erat, quod occideret propria auctoritate, tanquam persona priuata, vel iurisdictione delegata. Si primo modo occideret, peccabat: quia personae priuatae regulariter non licet occidere quemquam, nisi in quibusdam casibus spiritualibus, vt in defensione, & similibus, de quibus nullus erat hic. Si autem hoc deberet agere auctoritate delegata, necesse erat, vt Deus sibi hoc delegaret, cum ad eum solum pertineret ista punire: ergo non poterat percutere sacerdotes Saul, cum Deus non iuberet ei: si autem Deus iussisset Sauli, quod exequeretur iustitiam eius contra sacerdotes, & ipse hoc fecisset, mereretur nimis. Sic enim fuit de Achab rege Israel: nã Deus prœdixerat ei, quod occideret de ipso mingentem ad parietem, & clausum, & vltimum in Israel, id est, quod nullum dimitteret de stirpe sua, vt patet infr. 3. libr. c. 21. postea verò quidam de Prophetis vnxit Iheu in regem Israel: & dixit ei: hæc dicit Dominus Deus: vnxi te in regem super populum meum Israel, & percuties domum Achab Domini tui, vt vlciscar sanguinem seruorum meorum prophetarum, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & nouissimum in Israel, vt patet infr. 4. libr. cap. 9. postea Iheu occidit omnes, qui erant de stirpe Achab, ita vt nullum relinqueret: in quo nimis meruit, quod faceret semen suum regnare vsque ad quartam generationem, vt patet infr. 4. libr. c. 10. Quia studiosè fecisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, fecisti contra domum Achab, sedebunt filij tui vsque ad quartam generationem super thronum Israel, vt patet infra 4. libr. cap. 10. sed Deus nihil iusserat Sauli de occisione sacerdotum istorum: ergo peccabat si eos occideret, quanquam Deus iudicasset de illis, quod occidendi essent. Nobe autem ciuitatem sacerdotum percussit in ore gladij, id est, non solum Saul fecit occidi sacerdotes istos: sed etiam iussit occidi, qui erant in vrbe Nobe. Vocatur autem Nobe ciuitas sacerdotum: quia ibi habitabant soli sacerdotes cum familijs suis: erat enim ibi templum Domini, vt patet præcedenti cap. ideo data est sacerdotibus, vt ibi habitarent. Dicitur autem, quod percussit in ore gladij, id est, quod omnes, qui ibi erant, perierunt gladio. Refert autem Nicolaus istam percussione ad Doeg, scilicet quod ipse percussit omnes habitantes in vrbe Nobe, & ideo dicit, quod fuerunt aliqui cum eo: ipse enim solus non potuit hoc facere. Mortuum suum est, quia verbum præcedens refertur ad Doeg, scilicet quod trucidauit 85. viros. Vult ergo etiam verbum istud, scilicet percussit, referre ad eum, sed referendum est ad Saulum, scilicet quod percussit ciuitatem, id est, iussit illam percuti: & ibi verisimile est, quod multi fuerint in percutiendo urbem: quanquam nullus fuit de illis, qui primò noluerunt coram rege percutere sacerdotes, sed fuerunt alij, qui non erant de famulis regis, sed erant de regno, & illi obedierunt. Viros, & mulieres, id est, tam viros, quam mulieres fecit occidi: in hoc autem fuit nimis durus Saul, quia soli viri fecissent coniurationem, si aliqua facta erat: scilicet mulieres autem nihil: ideo nec puniri merebantur. Paruulos lactentes, id est, etiam occidit pueros paruulos, qui erant infra pubertatem, & lactentes, id est, etiam pueros, qui erant in lacte: habuit se in hoc durius, quam contra hostes, quia Deus iusserat, quando caperetur aliqua ciuitas hostilis pugnando, quæ se nolisset tradere in pace, occiderentur omnes, qui erant in ea, præter infantes, mulieres, & iumentum, vt patet Deut. cap. 20. Saul autem omnes istos occidit. Et bouem, & asinum, & ouem in ore gladij, id est, etiam occidit boues, & oues, & asinos: & per hæc intelligenda sunt omnia viuientia, scilicet quod nihil viuens in vrbe reliquerit.

A *Deus iuste permittit Nobe subverti (quamvis per iniustum) propter maledictionem filiorum Heli.*

QVÆST. XXX.

QVÆRET aliquis, quare Saul deleuit urbem Nobe sicut hic habetur, & quare deus illam permittit deleri. Respondendum est, quod sicut supra dictum est, nullus patitur aliquando iniustum, quamquam multi iniustum agant, licet ergo Saul iniuste subuerteret urbem Nobe, illi tamen, qui in ea erant, merebantur hæc pati: & propter hoc Deus per Saul, licet per iniquum, executus est iustitiam suam. Causa autem quare permittit eam deleri, videtur fuisse propter maledictionem filiorum Heli: quia Deus prædixerat, quod maxima pars domus Heli moreretur, cum veniret ad ætatem virilem, ut patet supr. c. 2. sacerdotes autem isti fuerant trucidati, qui erant de stirpe Heli, & erant viri: ideo etiam Deus voluit, quod perirent familie eorum. Erant autem familie istorum sacerdotum in urbe Nobe quia ibi habitabant, cum dicatur illa urbs esse sacerdotum, ut patet in litera: ideo voluit Deus, quod perirent omnes, qui, erant in urbe illa, tam magni, quam parvi, sicut de eis non maneret aliqua progenies. De bobus autem, & alijs iumentis dicendum est, quod illa Deus permittit occidi ad terrorem criminis, si quia quamquam poena non debeatur directe rebus inanimatis, quia peccare non possunt, pereunt illa aliquando cum Dominis suis ad terrorem criminis: sicut factum est in submersione Dathan, & Abyron: nam iussit Deus, quod nullus contingeret aliquid de his, quæ pertinebant ad illos, sed omnia perirent, & aperta est terra, deglutivitque illos cum omnibus, quæ possidebant, ut patet Num. c. 16. Iussit etiam Deus, quod cum aliqua ciuitas esset idololatratu in terra Israel, occiderentur tam homines, quam iumenta, & cremarentur omnia, quæ erant in urbe: nec acciperet quisquam aliquid de illis, ut patet Deut. c. 12. & quia ista maledictio veniebat propter crimine magnum filiorum Heli, voluit Deus, quod periret urbs ipsorum cum omnibus viuentibus, quæ ibi erant: poterant etiam esse alia causa, de quibus homo iudicare nequit.

Saul ex ira subvertit Nobe licet Deus ex alia causa eum mouerit.

QVÆST. XXXI.

QVÆRETUR ulterius, quare Saul sic deleuerit urbem Nobe. Nam quamquam Saul executus fuerit in hoc iustitiam Dei, tamen ad alium finem Deus volebat ciuitatem destrui, & ad alium destruebat eam Saul: sicut fuit de Caipha, quem Deus mouit ad loquendum verba prophetica: aliam tamen significationem fecit ipse in verbis suis, & aliam faciebat Deus, ut patet Ioan. cap. 11. quamquam igitur Deus fecerit deleri urbem Nobe, ut compleretur maledictio posita super filios Heli, Saul tamen non egit ad hoc. Sed dicendum, quod egit ex ira, quæ concepit contra sacerdotes, quia reperit eos fauere Dauid, vel putauit: & ut satiet in eis iram suam, non solum voluit delere eos, sed etiam progenies eorum. Deleuit etiam ciuitatem, quia illam habuit exosam tanquam ibi coniuratio esset facta contra eum: nam ibi Dauid locutus est cum Achimelech: sicut ei ego reges facere solent, quod domus eorum, qui contra eos rei sunt læsæ maiestatis, diruantur, & terræ complanentur, ita cum urbs Nobe esset habitaculum sacerdotum, qui rei erant læsæ maiestatis contra Saulem, ut ei videbatur, fecit quod ciuitas deleteretur, boues quoque, alinos, & iumenta, & omnia animalia fecit Saul occidi, quia cum quis reus est læsæ maiestatis, confiscantur bona eius: ita Saul ad magis satiet iram suam fecit occidi omnia occidi. Sed sciendum, quod dato, quod Saul iuste occidisset sacerdotes Nobe, ut potest si verè coniurassent, scilicet ad persequendum ipsum, adhuc peccasset Saul occidendo filios eorum: lex enim iusserat Deuter. cap. 24. quod non occiderentur patres pro filiis, nec filii pro patribus: sic enim fecit rex Amathas: nam serui patris sui occiderant patrem suum, ipse autem postquam regnavit, occidit interfectores patris sui, sed noluit interficere filios eorum propter legem, ut patet infr. 4. lib. c. 14. Cumque obtinisset regnum percussit seruos suos, qui interfecerant regem patrem

suum, filios autem eorum, qui occiderant, non occidit, iuxta quod scriptum est in libro legis Moyli: non morientur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur: peccauerat etiam occidendo uxores istorum sacerdotum, quia dato, quod illi peccassent, nihil pati debebant uxores, quia sunt persone non attinentes ad viros quantum ad obligationem pro crimine: nam si filii non debent mori pro patribus secundum legem, ad quos magis de patribus attinet: a fortiori non debent occidi iuste uxores pro viris, quia sunt persone minus attinentes: quod patet ex iudicio Dei: nam licet in iudicio humano non debeat mori aliquis pro alio, sed quilibet pro peccato Deut. c. 24. tamen secundum iudicium Dei interdum moriuntur aliqui pro alijs: sicut Deus punit peccata patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem, ut patet Exod. c. 34. & Num. 14. nunquam tamen dicitur, quod Deus puniet peccata virorum in uxores: ergo a fortiori erit in lege humana. si quod si non potest lex humana occidere filium pro patre, minus poterit occidere uxorem pro viro: Saul tamen occidit omnes uxores eorum, & quotquot alias læminas reperit in urbe, & hoc ad satiet iram suam. De bobus autem, & iumentis, ceterisque animantibus dicendum, quod Saul potuisset illa iuste occidere, si potuisset occidere iuste sacerdotes, ut si verè illi essent rei læsæ maiestatis: nam tunc poterat iuste confiscare bona eorum: nihil tamen peccauerant: ergo in quocumque istorum peccauit Saul. *Euadens autem.* Hic quod factum est Dauid denunciatur. scilicet de occisione sacerdotum, & dicitur. *Euadens vnus filius Achimelech.* i. cum occiderentur sacerdotes, euasit de eis vnus filius Achimelech, scilicet Abiathar, qui postea fuit summus sacerdos, potuit autem iste fugere de illis sacerdotibus, qui fuerunt presentes Sauli, quando Doeg occidit 85, & fortè etiam iste erat vestitus Ephod cum alijs: & quia serui regis nolebant mittere manus suas in sacerdotes, quamquam videret aliquem fugientem non curabant tenere illum. Vel potest dici, quod iste fugit de urbe Nobe: quia manserant in urbe fortè aliqui de filiis sacerdotum, inter quos fuit iste iuuenis Abiathar: & cum videret, quod Rex miserat, ut percuteretur urbs Nobe in ore gladii fugit. *Filius Achitob.* i. Achimelech erat filius Achitob, & iste, qui euasit, erat nepos Achitob. *Cuius nomen erat Abiathar.* Iste iuuenis Abiathar, quia erat filius summi sacerdotis de iure pertinebat ad eum summum sacerdotium: nunc autem quia perierant omnes de urbe Nobe, siue fuisset Abiathar maior inter filios Achimelech, vel minor, habiturus erat sacerdotium, eo quod nullus alius manserat, ad quem de iure pertineret, & sic accepit istum Dauid pro summo sacerdote, ut patet 1. Paralip. c. 24. *Fugit ad Dauid.* Non habuit Abiathar alium locum securiorem, ad quem fugeret, quam ad Dauid: quia si fugisset ad aliquam partem terre Israel, caperetur, & occideretur, cum rex iussisset occidi omnes, qui erant in urbe Nobe: & iste erat vnus de illis. In regna autem extranea, ut in terrâ Philistinorum ire non audebat: quia illa erat terra hostilis: Ad Dauid autem securè fugit propter duo. Primum erat: quia Dauid non obediebat Sauli, sed erat hostis eius, ideo manente ibi Abiathar, quamquam aliquis eum quæreret ad occidendum ex parte Saulis, Dauid non traderet eum illi. Secundum erat, quia Dauid videbatur teneti nimis Abiathar propter patrem suum: quia pater suus Achimelech fuerat amicus Dauid, & dederat ei panes, & gladium, & cõsuluerat Dominum pro illo, & ad vltimum ipse cum tota cognatione sua perierat, propter Dauid: ergo nimis tenebatur Dauid Abiathar propter patrem suum, & cognatos, & sic se obtulit ei dicens: mane mecum, ne timeas, si quis quæsierit animam meam, quæret animam tuam. *Et annunciauit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini.* Iste n. primus retulit Dauid de occisione sacerdotum, cum celeriter venisset ad eum, & nunciauit ei tam de sacerdotibus quam de ciuitate, & quomodo omnia, quæ ad illos pertinebant cõsumpta fuerint. *Et ait Dauid ad Abiathar.* Hic Dauid miseretur sacerdotum, & dolet, quod occasione sua perierint. *Sciebam in die illa.* scilicet in die, qua ego locutus sum ad Achimelech petens ab eo panem in Nobe. *Quod cum esset ibi Doeg Idumeus.* scilicet quia Dauid sciebat istum ibi esse: quia vidit eum in sanctuario, & ipse aliquantulum fuit præsens eis, quæ agebantur inter Achimelech, & Dauid. *Proculdubio annuntiaret Sauli.* i. sine dubio ego sciebam, quod ille non subtriceret, sed nunciaret Sauli ea, quæ viderat. Hoc dicebat Dauid: quia sciebat Doeg eum adulatori, ut complaceret Sauli, & quod accusaret apud eum quem-

In iudicio humano non debent mori, & alio, potest tamen in diuino.

E

F

A

cunque, cuius accusationem putaret esse acceptam apud Saul: & quia Sauli placeret audire de fuga David, credidit David, quod iste ei annuntiaret.

An David peccauerit petendo aliquid ab Achimelech, cum sciret ex hoc mortem sacerdotum consecuturam.

Q V A E S T. XXXII.

Liran
refelli-
tur.

B

QUÆRIT aliquis, an David peccauit petendo aliquid ab Achimelech, vel loquendo cum eo, vidente Doeg, cum sciret ex hoc consecuturam mortem sacerdotum: qui tamen occasione præbet alicui mortem, quam verisimiliter credit euerturam, reus est: sic etiam patet, quod David in hoc peccauisset: quia ipse confessus est peccatum suum, vt patet immediate. s. ego reus sum omnium animarum patris tui. i. ego habeo culpam in omnibus illis. In contrarium videtur, quod non peccauerit David petendo aliquid coram Doeg ab Achimelech, quāquam postea ex hoc secuta fuerit mors sacerdotum: quia David nunquam peccauit mortaliter, nisi in morte Vriæ, & adulterio Bersabæ, vt patet infr. 3. lib. c. 15. scil. Fecit rectum David in oculis Domini, & non declinauit ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Vriæ Hethæi. Ergo non peccauit in hoc. Cum autem obijcitur, quod David sciebat istud, quod inde secuturum erat, ergo erat in culpa. Nicolaus respondet, quod improprie accipitur ibi pro coniecturare, vel timere. Sed hoc non stat: quia litera dicit, sciebam in die illa, quod cum ibi esset Doeg Idumæus proculdubio annuntiaret Sauli, ergo non dubitabat in hoc. Cum autem dicit Nicolaus, quod de futuro contingenti non erat certificatus, verum est hoc quantum ad hoc, quod David sciret proprie illud, sicut scimus ea, quæ ineuitabilia sunt: sciebat tamen satis certè, ita quod ipse non dubitaret: quia cognouerat talem esse Doeg: qui nequaquam se contineret, quin ista diceret, & hoc sufficiebat ad hoc, quod David peccaret, quia agebat contra conscientiam. Sed dicendum est, quod David sciebat, quod proculdubio Doeg annuntiaturus esset ista Sauli: nesciebat tamen, nec existimabat an propter hæc Saul, vellet occidere aliquem de sacerdotibus, vel nocere eis in aliquo: nam non apparebat aliquid, propter quod rationaliter debuisset hoc præsumi, cum sacerdotes nesciissent de fuga David: non ergo agebat contra conscientiam David, quāquam peteret panem, & gladium coram Doeg. Aliter etiam dici potest, quod David non vidit Doeg à principio, cum accessit ad Achimelech, sed postea cum locutus fuit ei: si autem vidisset à principio, denitasset loqui cum Achimelech: nunc autem quāquam sciret, quod Saul occideret sacerdotes, eò quod annuntiarentur ei ista per Doeg, non peccabat aliquid: quia iam non poterat providere præteritis, & istud verisimilius est. Cum autem dicebatur, quod David confessus esset se peccasse in hoc, falsum est. Et cum dicitur: ego reus sum omnium animarum patris tui, est sensus: ego obligatus sum pro illis: quia occasione mea perierunt: ipse tamen non præstitit causam directè ad hoc, quod morerentur sacerdotes: peccatum tamen non est, nisi in eo, qui directè causam præbet, vel propter cuius culpam aliquod malum sequitur: neutrum autem erat in David isto modo, quia ipse non præbuerat causam, vt Saul occideret sacerdotes: nec etiam culpa sua nuntiavit hoc Doeg Sauli: quia ipse nescire poterat an ibi erat Doeg, nec suspicari quousque vidit eum. Sed adhuc dato, quod David sciisset, quod sacerdotes morituri essent, videtur aliquibus, quod debuisset petere panem ab Achimelech: nam David erat in magna necessitate famis, non poterat habere aliundè panem, vt ergo non moreretur, poterat petere ab Achimelech panem, quāquam sciret ei ex hoc malum futurum. Sed hoc non stat: quia potius debuisset pati David quæcunque, quāquam agere aliquid, pro quo sciret sacerdotes morituros. Pro quo sciendum, quod aut David erat in extrema necessitate famis, s. quod non poterat habere aliundè, nisi ab Achimelech, nisi exponeret se mortis periculo, vel poterat habere aliundè sine hoc periculo. Si autem poterat aliudè habere, dicendum, quod peccabat mortaliter petendo ab Achimelech coram Doeg, siue sciret certissime mortem sacerdotum, vel damna inde secutura, aut saltem si hoc leuiter suspicaretur, quia non debebat alteri causam præbere periculi, cum

ipse sine periculo posset sibi aliundè providere. Si autem David esset in extremitate famis, ita quod moriendum sibi esset, nisi peteret panem ab Achimelech. Dicendum, quod aut præsumebat certissime, quod propter hoc moreretur Achimelech cum familia sua, aut aliquāliter hoc suspicabatur, vel timebat, sed non credebatur: si enim solum suspicaretur leuiter, debebat magis providere periculo suo certo, quā dubio periculo alterius, & poterat petere panem: si tamen certissime credebatur moriturum propter hoc Achimelech cum familia sua, etiam si David moriturus esset, nisi peteret panem ab Achimelech, potius pati debebat, quod moreretur, quā quod ipse crederet certissimam causam mortis Achimelech. Patet simile, velut si quis velit me occidere, si ego non occidam alterum, potius debeo sustinere, quod occidam, quā quod alium occidam, dum ille nihil mali meretur: ita autem hic potius David debebat pati mortem certissimam per famem, quā quod faceret occidi Achimelech petendo ab eo panem.

David quare non annuntiavit Achimelech, vt observaret se à Saule.

Q V A E S T. XXXIII.

QUÆRITUR ulterius, cum David sciisset, quod erat sibi Doeg, & viderat eum loquentem cum Achimelech, siue David vidisset Doeg ante locutionem, siue post, cur non dicebat Achimelech, vt observaret se à Saule propter ista, quæ fecerat, & non incideret in manus eius: & si fuisset Achimelech instructus super hoc, quando misit Saul ad vocandum eum, ipse fugisset cum tota progenie sua, sicut fugit Abiathar, & nullus perisset. Responderi potest, quod David fortè non timuit ex hoc aliqua mala secutura Achimelech, & familie suæ, idèd quāquam sciret, quod Doeg annuntiaturus esset ista Sauli, idèd non instruxit Achimelech. Aliter responderi potest, quod David suspicatus est aliqua mala ventura esse Achimelech, & familie suæ propter eum: magis tamen voluit providere sibi, quā Achimelech, quia si David debuisset instruere Achimelech super hoc, necesse erat, quod reuelaret ei fugam suam, alioquin non haberet aliquam causam dicendi ei, quod observaret se à Saule, quia dando ei panem, & gladium, nihil mali faciebat, si non fugeret David à facie Saulis: si tamen hoc reuelasset David esse sibi mortis periculum, quia tunc Achimelech cum alijs sacerdotibus, ne arguerentur rei apud Saulem, tenerent David, & traderent eum in manus Saulis: ex quo sequeretur mors certissima David: elegit ergo potius David se eripere à morte, quā eripere Achimelech, & familiam suam. Sed dicit aliquis, quod hoc est contra supra dicta, scil. quod potius debuisset David mori, quā præbere occasionem, vt moreretur Achimelech. Dicendum, quod non est contra illa, quia aliud est in euasione, aliud est in præstatione occasionis ad mortem alterius, scilicet, quia potius debet aliquis seipsum à morte eripere, etiam si alij moriantur, quā eripere alios, non debet tamen præstare alicui occasionem ad mortem, vt ipse non moriatur. Quod patet, vt si sint duo homines in periculo mortis, & quilibet nouit, quod necesse est vnum eorum mori, & quocunque eorum moriente alius certissime euadet, nullus eorum tenetur mori, vt alius euadat, sed magis debet quilibet sollicitari pro se, etiam si alius moriatur: si tamen ego scio, quod non possum euadere mortem, nisi alium occidam, & si occido illum, certissime liberabor, potius debeo mori, quā illum occidere, quia hic præstat occasio ad malum. Cum autem aliquis curat seipsum euadere, non præstat directè alicui occasionem ad malum. ita ergo erat in casu David, & Achimelech: si enim David antequam peteret panem ab Achimelech, crederet certissime, quod propter hoc secutura esset mors Achimelech: potius debuisset ipse fame mori, quā panem petere. Si ante panem petitum hoc ignorauit, & illo accepto sciuit, quod Achimelech cum familia sua moriturus esset, quia sibi panem dederat, nisi ipse eum instrueret, vt fugeret: sciebat etiam, quod si ipse instrueret eum, moreretur, ipse David non tenebatur instruere Achimelech, vt fugeret, sed potius debebat curare de salute sua: & iam hic David non operabatur aliquid conferendo causam ad mortem Achimelech: quia iam factum erat id, per quod conferabatur occasio ad mortem, sed solum poterat

poterat

A Poterat eripere Achimelech à morte, si instrueret eum: non tamen poterat illum instruere, quin ipse teneretur, & moretur: ergo non obligabatur alteri consulere cum iactura sua.

Quare Doeg non vocauit sacerdotes, vt tenerent Dauid.

Q V Æ S T. XXXIV.

B Q V Æ R E T aliquis, cum Doeg vidisset, quid fiebat inter Dauid, & Achimelech, cur non vocauit sacerdotes ad tenendum Dauid: nam ipse fecisset in hoc singulare seruitium Sauli, quia nihil magis ipse desiderabat, quam occidere Dauid, & dicebat, quod nullus dolebat vicem eius, quia nemo annuntiabat ei de Dauid: quod ergo Doeg accepisset Dauid, & tradidisset Sauli, erat maximum, in quo ei poterat complacere: rursus autem Doeg hoc nimis desiderabat, quia nullus erat inter seruos Saulis, qui ita vellet complacere, sicut apparuit in occisione sacerdotum, quia nullo volente mittere manum in illos, ipse occidit omnes, vt patet supr. in litera: & ipse fuit, qui primo accusauit sacerdotes coram Saule: ergo debuisse nunc tenere Dauid. Respondendum est, quod Doeg nesciuit, an Dauid fugeret à facie Saulis, sed putauit, quod mitteretur ab eo ad aliquid expediendum, sicut mitti consueuerat, vt patet supr. c. 17. idè permisit eum ire: nesciebat autem Doeg, an fugeret Dauid, eò quod ipse recesserat prius de curia Saulis, quam Dauid, & nesciebat aliquid de nouis immutationibus: hoc autem fortè, quia ex aliquot diebus exierat Doeg à curia ad expediendum aliqua negocia sua, vel regis: & nesciebat quid factum esset de Dauid: vel fortè māsērat multis diebus ex voto in secundo ad faciendum sacrificium, vel orandum, & non steterat in curia: vel fuerat ibi ad addiscendum legem secundum, quod Hebræi dicunt. Sed prima duo sunt verisimiliora. Cognouit autem postea eum fugisse, cum stetit coram Saule, & conquestus est Saul, quod nemo ei annuntiaret de Dauid. Aliquis tamen fortè dicet, quod Doeg sciuit fugam Dauid, tamen non conatus fuit eum tenere vocando sacerdotes, quia credebatur illos coniurasse cum eo, eò quod Achimelech dederat ei panes, & gladium, vnde non adiuuarent eum ad tenendum Dauid. Sed dicendum, quod non stat, quia dato, quod hoc credidisset Doeg, vocasset sacerdotes, quia putaret, quod timore regis fauerent ei: vel saltem vidisset quid responderent ei: & si nollent eum adiuuare, accusauisset eos coram rege, non solum dicens, quod Achimelech dederat Dauid panes, & gladium, sed quod maius erat, quod ipso vocante eos in adiutorium contra Dauid, nullus voluisset ei fauere, ex quo pateret manifesta coniuratio cum Dauid: Doeg quoque hoc agere voluisset, quia in hoc sciret se præstare magnum obsequium Sauli, non tamen tentauit aliquid horum agere, ergo videtur, quod ipse nesciebat Dauid fugere, sed putauit eum mitti à rege ex causis dictis. *Ego reus sum omnium animarum patris tui.* Id est ego obligatus sum pro omnibus animabus, id est, pro omnibus hominibus, qui perierunt de domo patris tui. In hoc non confitetur Dauid se habere aliquam culpam in occisione sacerdotum: quia ille solum habet culpā, qui directè operatus est ad hoc, quod aliquid malum fieret. Vel qui sic se habuit, quod ex culpa sua malum secutum est. Dauid autem neutrum istorum habebat: idè non erat reus animarum. Sed dicitur reus: quia propter ipsum Saul occidit omnes viros de domo Achimelech. Pro hoc autem tenebatur Dauid Abiathar, & quibuscunque superstitibus de familia Achimelech, & sic suscepit Abiathar beneuolè, & propter hoc dixit ei, quod erat reus omnium animarum patris sui, vt per hoc intelligeret Abiathar, quod propter istam obligationem Dauid esset magis sollicitus pro eo. *Mane mecum, ne timeas.* Id est mane in comitiis mea. Habebat enim iam Dauid sexcentos viros, quod patet: quia sequenti cap. dicitur quod egressi sunt de Ceila Dauid, & sexcenti viri sui. Dixit autem: ne timeas, scilicet non timeas Saulem? q. d. ego liberabo te à Saule: putabat enim Abiathar, quod Saul persequeretur eum vbicunque esset, eò quod iusserat occidi omnes sacerdotes de vrbe Nobe: cum Dauid autem non poterat eum persequi, eò quod Dauid liberaret eum à morte. *Si quis quaesierit animam tuam, quaeret & animam meam,* id est, non timeas, quod aliquis te occidat: quia si quis quaesierit animam tuā, id est, quaesierit te ad occidendum, quaeret etiam animam meā,

id est, oportet quod me quaerat: quia ego pugnabo pro anima tua, sicut pro anima mea. In hoc autem obligabat se Dauid nimis Abiathar: & erat istud propter duo: primò quia erat nimis obligatus Dauid Abiathar propter patrem suum, & omnes cognatos, qui mortui fuerant pro eo, quos ipse à morte eripere non potuit: pro isto igitur, quem apud se habebat, pugnaturus erat vsq; ad mortem, ne quis eum pro hac causa molestaret. Secundò hoc faciebat: quia ad eum confugerat: Dauid enim habebat robur suum in multitudine eorum, qui confugerant ad ipsum: pro quorum singulis si ipse ad mortem non se exponeret, cum opus esset, omnes eum defererent, idè eò pro quolibet eorum se debebat Dauid opponere: sic autem erat de Abiathar: quia confugerat ad eum, ideo obligauit se ei sic: *Mecumque seruaberis*, id est, manendo mecum seruaberis à morte, quam non posses euadere, si in alio loco esses.

C A P I T. XXIII.

E T annunciauerunt Dauid, dicentes: Ecce Philistini oppugnant Ceilam, & diripiunt areas. Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philistheos istos? Et ait Dominus ad Dauid: Vade, & percuties Philistheos, & saluabis Ceilam.

Descripta in superioribus aperta persecutio Dauid, quā passus est in persona aliena, scilicet in sacerdotibus, hic describitur persecutio, quam passus est in persona propria, scilicet in se, & suis comitibus: & quia magna Dei pietas nō permittit hominem tentari ultra id, quod potest, sed facit cum tentatione prouentum, vt patet prima ad Cor. c. 10. ideo circa hoc ponitur primò contra dauid duplex insultus: secundo triplex prouentus sequent. c. Prima in duas: quia primo Saul persequitur dauid in ciuitate: secundo eum persequitur in deserti vastitate, ibi. *Et vidit Dauid.* Prima in tres: quia primo vrbs Ceila per dauid defenditur: secundo in ea contra dauid obsidio disponitur: tertio dauid dei reuelatione eripitur. Secunda ibi. *Nunciatum est autem Sauli.* Tertia ibi. *Quod cum rescisset.*

Continua est historia narratio.

Q V Æ S T. I.

C Q V Æ R I T V R circa primum de his, quæ habentur hic, quem ordinem habeant ad præcedentia, scilicet an sit continuus, vel sit aliqua transmutatio, & an fuerint facta ea, quæ habentur hic immediatè post supradicta, vel magno tempore post. Respondendum, quod non est hic aliqua mutatio ordinis: quia supr. dicebatur de principiis persecutionis dauid apertè, scilicet, quomodo Saul occiderit sacerdotes propter dauid: & quomodo fugerit Abiathar ad dauid, hic autem dicuntur aliqua, quæ fecit Abiathar cum dauid, scilicet, quomodo consulebat pro eo Dominum, vt patet in litera. Ergo necesse est, quod istud fuerit post ea, quæ habentur præcedenti cap. Cum autem quaeritur, an fuerint immediatè facta: respondendum, quod paruum tempus intercedit inter ea, quæ habentur supra & hic: quia postquam dauid venit in terram Iuda, nunquam cessauit Saul persequi illum, quousque recessit de ea, sed dauid venerat iam in saltum Hareth, vt patet præcedenti cap. & audiuit Saul, quod venisset, ideo verisimile est, quod persequeretur eum immediatè: non enim posset ibi manere tempore magno, quin Saul persequeretur eum. *Et annunciauerunt Dauid, dicentes*, id est, annunciauerunt ei quomodo Philistini expugnabant Ceilam: isti autem, qui annunciauerunt, erant viri Ceilæ: & venerunt ad dauid orantes, vt liberaret eos de manu Philisthinorum.

A

Quare viri Ceilæ annunciauerunt Dauid persecutionem Philisthinorum.

Q V A E S T. II.

QVAERET aliquis, quare viri Ceilæ annunciauerunt hoc Dauid. Respondendum est, quod Dauid morabatur eo tempore in deserto Hareth apud urbem Ceilam, ideò Ceilanis visum est in promptu vocare Dauid: quia nullus melius eis posset succurrere. Etiam quia Dauid semper habebat viros paratos ad pugnam, cum semper caueret sibi à Saule, & esset in periculo, ideò sine mora poterat irruere super Philisthinos quasi inopinatus, & præmeret eos. Etiam vocauerunt eum, quia cum esset Dauid vir bonus, qui diligebatur à toto Israel, & Iuda, ut patet supr. c. 18. crediderunt, quod promptè veniret in eorum auxilio, ideò vocauerunt illum, quia nullus melius pugnare poterat cōtra Philisthinos, quam Dauid: quia sæpè pugnauerat contra illos, & attriuerat eos plaga magna, ideò timebant eum Philisthini magis, quàm quoslibet duces Israelitarum. Item Ceilani vocauerunt Dauid: quia putauerunt, quod libenter veniret, eò quod ad eum ex officio pertinebat pugnare pro Israel: nam Saul constituerat eum ducem belli, & postea fecit eum tribunum super mille viros, ut patet supr. ca. 18. & ipse egrediebatur ad pugnandum cōtra quoscunque hostes Israel, & omnes Israelitæ sequebantur eum, ut patet eo. c. f. Omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos, s. ad bellum. Crediderunt ergo Ceilani, quod nunc etiam vellet sic pugnare pro eis. Item vocauerunt eum: quia putauerunt hoc esse ei utile: nam Dauid habebat secum multos viros, scil. sexcentos, quos non habebat vnde aleret, nisi ex præda: ideò erat desiderans semper habere materiam, ex qua ei proueniret aliquid pro cibis virorum suorum: nunc autem cum Philisthini prædarentur Ceilam, si Dauid tolleret prædam de manu, eorum haberet inde magnam vtilitatem, scil. quia Ceilani darent sibi partem prædæ, quæ eis ablata fuerat, ideò crediderunt Ceilani, quod in hoc gratum duceret Dauid: quia dabant ei materiam, vnde aliquid acquireret pro expensis virorum suorum.

Quare Ceilani non vocauerunt Saulem, ut eriperet eos.

Q V A E S T. III.

QVAERET aliquis, quare viri Ceilæ non vocauerunt regem suum Saulem, ut eriperet eos. Aliquis respondebit, quod crediderunt, quod fortè Saul nollet pugnare contra Philisthinos pro illis, ideo orauerunt Dauid. Sed hoc non stat: quia Saul cum esset rex Israel, maximè doleret, quod Philisthini inuaderent terram suam: ergo ipse succurreret, quia ad eum maximè expectabat providere: sic patet infra in litera ibi: cum Saul iam esset comprehensus Dauid, venit nuncius quidam, quod Philisthini infuderant se super terram Israel, & cessauit à Dauid, & iuit contra Philisthinos, quamquam nimis desideraret capere Dauid: nunc autè non persequebatur Saul Dauid, nec impediabatur à capiendū eum: ergo verisimilius est, quod nunc pro illis faceret eundo ad defendendum Ceilam, quam cum iuit ad defendendum terram à Philisthins, relicto Dauid, quem comprehensus erat. Non iuerunt tamen Ceilani ad Saulem, quia Philisthini prædabantur terram, & subito recessuri erant: Saul autem procul à loco ipso morabatur, & priusquàm ipsi irent ad Saule, & redirent, recederent Philisthini capta præda, ideò non proficiebat, quod Ceilani vocarent Saule. Etiam, quia si Saul venturus esset ad defendendum Ceilam primo congregaret exercitum, quem dum ipse congregaret recederent Philisthini: iuerunt ergo ad Dauid, quia ille manebat apud Ceilam in deserto Hareth, & habebat viros suos paratos ad pugnam, quia semper parati erant, cum essent in periculo, ideò vocauerunt Dauid, qui eis velociter posset succurrere. *Ecce Philisthini expugnant Ceilam*, id est, obsident eam ad capiendum ipsam. Est. n. Ceila in sorte Iudæ, & erat coniuncta terræ Philisthinorum, ideò Philisthini putabant, quod ipsi facto impetu in eam, poterant capere ipsam priusquam rex Israel veniret ad subueniendum Ceilanis. *Et diripiunt areas*, id est, Philisthini diripiunt areas Ceilanorum.

Erat enim tempus istud, in quo Philisthini inuaserunt Ceilam tempus messium, & erant areæ plenæ messibus extra urbem, & dum ipsa ciuitas obsideretur, clausis Ceilanis intra eam, Philisthini, nullo defendente, quicquid erat in areis rapiebant. *Consuluit ergo Dauid Dominum*, dicens, volebat enim Dauid ire ad subueniendum Ceilanis, sed prius voluit consulere Dominum, an deberet illuc ire.

Dauid quare voluit auxiliari Ceilanis.

Q V A E S T. IV.

QVAERET aliquis, quare Dauid volebat ire ad subueniendum Ceilanis. Respondendum est, quod Dauid erat de tribu Ceilanorum: nam isti erant de tribu Iudæ, de qua erat Dauid, ideò misertus est illorum, & voluit eis succurrere. Item, quia Dauid credebatur se peccare, si potens defendere Ceilanos ab inuasionem Philisthinorum, non defenderet: & hoc verum est: quia potest alterum eruiere à morte, cum iniuste patitur, & non eruit, ipse reus mortis est, sicut ille, qui occidit. Patet extra de homic. c. sicut dignum. Dauid autem poterat succurrere Ceilanis, ideò, quod permetteret eos pati à Philisthinis, erat consentire delicto. Item secundum, quod dicit Nicolaus, Dauid erat iam vnctus in regem super Israel, ideò cura omnium pertinebat ad ipsum: & si negligeret, peccaret, sicut ille, qui negligit in officio suo, potissimè cum ex negligentia sequitur mors aliquorum, quamquam ergo Ceilani non mitterent ad orandum, ut veniret Dauid: ipse sponte veniret, cognita obsessione Ceilæ. Erat etiam alia causa, quamquam non principalis, si quod Dauid volebat acquirere victum, cum non haberet vnde viueret, nisi ex præda hostili, sicut faciebat in terra Philisthinorum, ut patet, infra. c. 27. nunc autem poterat habere lucrum, & insuper agebat aliquid valde honestum, scilicet, quia defendebat: contribules suos ab hostibus, ideò desiderabat ire in Ceilam.

Quare consuluit Dauid nunc Dominum, an deberet auxiliari Ceilanis.

Q V A E S T. V.

QVAERET aliquis, quare consulebat hic Dauid Dominum, cum in multis alijs maioribus factis non consuleret, sicut patet in omnibus precedentibus, in quibus non legitur, quod consuluerit Dominum. Respondendum, quod Dauid consuluit hic Dominum propter duo. Primo propter magnitudinem periculi, cui se exposebat volendo pugnare contra Philisthinos: quia Philisthini erant multi, ipse autem solum habebat sexcentos viros: vnde non solum ipse timebat, sed etiam omnes serui sui, ut patet, infra. f. Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus, quanto magis si ierimus in Ceilam contra agmina Philisthinorum? Dauid igitur non erat illuc iturus quousque Deus responderet ei, an prosperè se haberet in Ceila. Secundo Dauid consulebat Dominum propter Saule, quia timebat, quod dum ipse iret ad pugnandum contra Philisthinos, non posset sibi præcauere, & Saul poneret ei insidias, atque caperet ipsum sicut postea fecit, quando sciuit eum esse in urbe Ceilæ: voluit ergo scire, an ex ista pugna contra Philisthinos aliquid malum ei prouenturum foret. Principale tamen fuit propter timorem Philisthinorum, quia nesciebat an vinceret, vel vinceretur. Quod apparet ex questione eius ad Dominum. I. nū vadam, & percutiā Philisthæos istos? & ait dominus vade: & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilā. Cum autē dicebatur, quod in alijs magnis causis dauid non consulebat dominum, nec legitur in superioribus consuluisse: dicendum falsum esse: erat. n. ista magna causa, scilicet, quia erat dubius euentus belli præcipue cum Philisthæi essent valde multi: ergo rationabile erat deum nunc consuli, quod aut in alijs causis magnis deum cōsuleret, existimandum est. f. quod nullam de causis magnis faceret sine eius consilio, nec est verum, quod nunquam consuluerit dominum in precedentibus: quod patet, quia quando recessit à facie Saulis Achimelech cōsuluit pro eo dominum, ut patet præc. c. etiā, quando recessit de terra Moab per dei filium inde recessit, ut patet præc. c. quia propheta Gad dixit ei noli manere in presidio, sed vade in terrā Iudæ: etiā anteq̃ recederet dauid à Saule quando pugnabat pro Israel contra Philisthinos, multoties

Achi-

A

Achimelech Sacerdos confulebat pro eo Dominum. Sic patet præcedenti c. ex verbis Achimelech, scilicet. Num hodie cepi consulere pro eo Dominum? Absit hoc à me, quasi dicat, non cepi hodie consulere Dominum pro ipso, quia iam sæpe consulueram. Et sic videtur quod in alijs magnis causis Dominum confulebat. Dicendum etiam est, quod nunc Dauid consuluit Dominum, quia habuit opportunitatem consulendi, scilicet quia habebat secum sacerdotem Abiathar habentem Ephod, ideo postquam ille venit ad Dauid cōsuluit pluries Dominū, quam prius solitus erat. Vnde in isto c. ter cōsuluit, vt patet ex littera: & postea sepius, vt pat. infr. c. 30. & infr. 2. li. c. 2. ante hoc autem quamquam Dauid consuleret Dominū, non tamen roties, vt nunc. Num vadam, & percutiam Philisthæos istos, scil. id est, nunquid bonum est, quod vadam? & si iuero, nunquid poterō percutere Philisthæos istos? scilicet qui obsident Ceilā. Ista erant verba quæstionis Dauid. Et ait Dominus ad Dauid, scilicet, respōdit ei per sacerdotem, vel per vocem, aut aliā sicut infra declarabitur: nam ista quæstio fiebat corā Abiathar sacerdote induto ephod, vt infra patet. Vade, & percuties Philisthæos. Respōdebat Deus iuxta formam petitionis Dauid, scilicet: vade, id est, bonum est, quod vadas, scilicet, non sequetur aliquod malum tibi, quod vadis in Ceilam, & percuties Philisthæos istos, id est, præualebis aduersus eos, & percuties eos plaga magna, quia ego tradam illos in manus tuas. Et saluabis Ceilam. Id est, libera-bis eam ab obsidione Philisthinorum, ipsi enim eam obsede-rant, & expugnabant ad capiendum, vt patet supra, libera-bis etiam Ceilam à præda, & eripies illam de manu Philisthino-rum. Et dixerunt viri, qui erant cum Dauid ad eum. Hic supponen-dum est, quod Dauid postquam consuluit Dominum, iussit viris suis, vt pararent se ad descendendum in Ceilam, & tunc ipsi aliquantulum recusauerunt allegātes, quod esset periculum, vt patet hic. Sed dicit aliquis quomodo viri Dauid recusabant ire in Ceilam, cum Dominus dixisset, quod descenderet, & traderet Philisthæos in manus eius? Respondendum, quod forte serui Dauid nesciebant an ipse consulisset Dominum super hoc, sed putabant, quod hoc egisset consilio humano, ideo ipsi volebant allegare rationem suam, vt fortè Dauid convinceretur, & assentiretur eis. Aliter potest dici, quod ali-qui de viris Dauid non erāt bene confidentes in Domino, id-
eo quamquam Deus dixisset quod Dauid vinceret, non aude-bant descendere in Ceilam. Sed primum verisimilius est. Et hoc apparet ex sequenti littera, scilicet, quia iterum consuluit Dauid Dominum super hoc, quod non videbatur ad aliquid aliud proficere, nisi ad certificandum illos, qui non credebant Dauid hoc agere consilio Dei, sed consilio humano. Ecce nos hic in Iudæa consistentes timemus. Ista erat ratio illorum, scilicet, quod Dauid exponeret se magno periculo: quia ipsi in loco, in quo erant contra nullum pugnantibus timebant, quanto ma-ior esset timor, si descenderent in terram Ceilæ contra Philis-thinos? dixerunt autem non existentes in Iudæa ad innuen-dum, quod saltus Hareth, in quo erant, erat in Iudæa, quod apparet præcedenti cap. cum dixit propheta Gad: noli mane-re in præsidio, sed vade in terram Iudæ: & sequitur ibidem, quod profectus est Dauid in saltum Hareth. Dicit autem ali-quis, quod sequitur ex hoc, quod Ceila non esset in sorte Iudæ: quia dixerunt viri Dauid: nos existentes hic in Iudæa ti-memus, quanto magis si ierimus in Ceilam? ergo Ceila non erat in Iudæa, & accipitur hic semper Iudæa pro sorte tribus Iudæ, & non pro tota terra Israelitarum: sicut aliqui nimis large accipiunt. Respondendum est, quod Ceila erat in sor-te Iudæ: quia erat coniuncta terræ Philisthinorum, & non erat aliqua fors, quæ esset ita coniuncta Philisthinis sicut filio-rum Iudæ: quia ferè tota terra Philisthinorum erat in sorte Iudæ, vt declaratum est Iosue capit. 15. sed dixerunt isti, quod nunc existentes in Iudæa timebant, quanto magis si descende-rent in Ceilam contra agmina Philisthinorum, non innuen-tes quod in Ceila non essent in Iudæa: sed quia ibi erant in periculo cum agminibus Philisthinorum: nunc autem in sal-tu Hareth non habebant aliquem repugnantem, & apparet, quod hoc intenderet: quia non solum dixerunt: quanto ma-gis si ierimus in Ceilam, sed si ierimus in Ceilam contra agmi-na Philisthinorum. Quanto magis si ierimus in Ceilam? quali di-cat, ibi in maiori timore erimus, quàm hic, & declaratur im-mediatè causa timoris: cum dicitur. Aduersum agmina Philisti-norum. Et est nobis durum pugnare cum illis. Etiam erat ma-

Quare
fieri
Dauid
nole-
bat ire
in Cei-
lam.

Ceila
an es-
set in
sorte
Iudæ.

ior timor: quia erat duplex, scilicet, quia ibi defendere debe-bant se, & pugnare contra Philisthinos, & cauere nimis, ne eis pugnantibus contra Philisthinos, irrueret Saul super eos, vel tenderet eis insidias. Nunc autem solum habebant v-num timorem, scilicet ne caperet eos Saul per insidias. Nico-laus autem introducit litteram sic. Quanto magis si ierimus &c. quasi dicat, si ierimus ad bellandum contra Philisthinos, audiet Saul: & sic dato, quod vicerimus Philisthæos, oportet nos pugnare contra Saulem, & non poterimus propter laborem belli præcedentis, & facilius capiet nos. Rursum ergo consuluit Dauid Dominum, id est, iam consuluerat semel an ire deberet in Ceilam: nunc autem iterū consuluit super hac re.

An Dauid peccauerit consulendo Domi-num bis.

Q V Æ S T. VI.

Q V Æ R E T aliquis, an Dauid peccauerit consulendo bis Dominum super eadem re: si enim essent diuersi arti-culi, & certificato de vno, adhuc non esset certificatio de alio, rectum erat, quod consuleretur Deus super secundo. Erat autem idem negotium: bis ergo consuli in eodem videtur pertinere ad incredulitatem, scilicet vt si Dauid non credidisset in primo responso, & vellet Deum consulere, vt confir-maret quod primo responderat: sicut homines parum cre-duli non credunt alicui, quousque sæpe idem asseruerint: hoc tamen quantum ad Deum peccatum est: quia debemus Deo assentire etiam si leuiter nobis aliquid dixerit. Culpatur autem qui Deo in prima locutione non credentes, iterum signum petierunt: sicut patet de Gedeone, qui quæsiuit à Domino signum in vellere compluto, & in aërea; & cum habuisset primò signum, dixit ne irascatur furor tuus Domi-ne, si adhuc semel tentauero signum, quærens in vellere, vt patet Iudic. cap. 6. iste tamen Gedeon aliquantulum culpatur de incredulitate: ergo Dauid eodem modo culpari debet. Respondendum, quod si Dauid petiuiisset responderi sibi se-cundò à Deo tanquam non credens primo responso, vel non firmiter assentiens, esset incredulus, & peccasset. Quæsiuit tamen secundò non propter se, sed propter suos, scilicet quia aliqui eorum nescierant quomodo Dauid consuluerat pri-mò Dominum super hac re, sed putabant, quod consilio hu-mano descenderet in Ceilam, ideo recusabant illuc ire. Nunc autem consuluit Dominum, vt ipsi viderent quid Deus res-pondebat. Alij autem de seruis Dauid erant duri corde, & tardi ad credendum: ideo quamquam semel deus respondisset, in hoc non firmiter assenserunt quousque iterum respon-deret: respondit ergo secundò consultus. Alij autem puta-bant, quod verba dei primò dicta non erant efficacia, scilicet quia non significabatur clare per illa victoria: ideo deus re-spondit iterum ponens verba efficaciora: dixerat enim pri-mò: vade, & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilam, in quo non apparebat incredulis, quod deus certificaret da-uid de victoria, scilicet, quod iuberet eum illuc ire. Iterum autem respondit clarius indicans, quod daturus esset ei vi-ctoriam, vt patet infra, scilicet surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthijm in manu tua: hic autem manife-stè deus dicebat se cooperaturum dauid contra Philisthinos, ideo crediderunt serui dauid. Dicendum igitur, quod si dauid consuluiisset bis Dominum super eadem re, propter seipsum solum, peccauisset in incredulitate: consuluit tamen propter suos: quia quamquam sciret, quod deus nunc idem responsu-rus erat quod in prima vice: quia tamē serui sui nolebant des-cendere propter primam consultationem, decuit, quod secū-dò consuleret.

Quomodo Dauid consuluit Dominum.

Q V Æ S T. VII.

Q V Æ R E T aliquis, quis modus erat consulendi domi-num, quem habebat dauid. Respondendum est, quod præcedenti cap. fuerunt positi tres modi generales consulendi dominum, quidam erat Moyse, & alius erat reliquorum prophetarum, tertius erat summorum sacerdotum. De primis

Duo
modi
cōsulē-
di Do-
minū
p. sacer-
dotes.

A

tuobus nihil ad præsens, eo quod Dauid quando consulebat hic Dominum, consulebat per summum sacerdotem, scilicet per Abiathar. De modo isto dicendum est qualiter fieret. Pro quo sciendum, quod duo modi erant in consulendo Dominum per sacerdotes. Primum, quod esset ibi Ephod: nam sine illo nihil fiebat. Secundum erat, quod proponerentur verba quaestionis. De primo dicendum, quod quodcumque consulebatur Deus per sacerdotem magnum, necesse erat, quod haberet Ephod: sic patet infra, quia cum consulere vellet Dauid Dominum, an veniret Saul contra eum in Ceilam, dixit ad Abiathar: applica Ephod. Iterum etiam, infra cap. 30. cum consulere vellet de latrunculis Moabitarum dixit ad Abiathar: applica ad me Ephod. Sed tunc manet dubium de isto Ephod, an Sacerdos magnus indueretur Ephod cum aliquis consulebat Dominum, vel indueretur ille, qui consulebat. Dicendum est, quod induebatur sacerdos magnus, quia ista vestis erat pontificalis, & Deus iusserat eam fieri pro solo summo sacerdote: si quis ergo vellet ea indui, ageret contra ministerium sacerdotale, & moreretur, sicut qui usurparet aliquid alterum de ministerio sacerdotum. Sed dicit aliquis, quod consulens induebatur Ephod, infra c. 30. dicitur: applica ad me Ephod, & istud dicebat Dauid: ergo volebat ipse indui Ephod: etiam, quia dicitur ibi: Et applicavit Abiathar Ephod ad Dauid, & consuluit Dauid Dominum: ergo Dauid indutus est Ephod, & non Abiathar. Dicendum, quod nequaquam auderet Dauid indui aliqua veste sacra, vel petere illam per se, quia sciret in hoc se usurpare ministerium sacerdotale, cum ipse non esset de sacerdotibus, sed dixit ad Abiathar: applica ad me Ephod, id est, iuxta me, scilicet induaris tu Ephod,

B

& maneat iuxta me, ut sic ego consulam Dominum. Et cum dicitur: & applicavit Abiathar Ephod ad Dauid, non est sensus, quod Dauid induerit se illo, sed quod Abiathar indueret se apud Dauid, & mitteret apud eum indutus, & sic erat Ephod apud Dauid. Apparet igitur, quod sacerdos magnus induebatur Ephod, quando aliqua quaestio fieri debebat ad Dominum, & non aliquis alius: & hoc satis apparet Exod. cap. 28. ubi dixit Deus: portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo, id est, ipse erat, qui portabat Ephod, per quod dabatur iudicium ad omnia, quae inquirebant filij Israel, & non portabit aliquis alius. Secundum erat in consulendo Dominum ipsa verba quaestionis, quae proponerentur, scilicet quomodo proponebantur, vel a quo. Respondendum est, quod de hoc multi dubitant: aliqui enim dixerunt quod proponebantur verba quaestionis, siue per consulentem, siue per sacerdotem, & si Deus volebat concedere id, quod petebat consulens, fulgebant lapides, qui erant in Ephod, & rationali: si autem Deus non concederet, nihil mutabatur in lapidibus de primo statu: & per hoc sciebat exitus quaestionis. Sed istud non stat, quoniam fulgor lapidum ad aliquid proficeret, tamen non consulebatur Deus isto modo, quia non poterat sic responderi ad quaestiones: solum enim poterat hoc modo responderi ad petitiones, scilicet quia tunc per fulgorem significaretur, quod Deus concederet, quod petebatur: lapide autem non mutato, significabatur Deum nihil concedere: si tamen quaereretur de aduentu rerum, scilicet, an bellum futurum esset, vel non, & sic de alijs aduentibus, in quibus quaerens non se determinat ad aliquam partem quaestionis, non posset apparere per fulgorem lapidis quid Deus signare vellet. Item patet hoc, quia secundum doctrinam Iosephi, qui fuit unus de sacerdotibus Hebraeorum, non proderant lapides, nisi ad duo, scilicet lapides Ephod ad significandum accepta esse sacrificia, & lapides rationalis ad significandum victoriam belli. De hoc ait in 3. lib. Antiquitatum, scilicet lapides, quos in humeris ferebat pontifex sardonyces erant: eorum enim puto naturam omnium ad humanam noticiam venientium amplius fulgere: dum ergo sacrificijs Deus adesset alter, qui in dextro humero portabatur, micabat, & ex eo ita splendor proficiebat, ut etiam procul positus appareret, cum prius hoc lapidi non inesset: per 12. enim lapides, quos supra pectus pontifex in rationali portabat, victoriam pugnantioris Deus praenunciabat: tantus enim splendor fulgebat in eis cum nondum exercitus moueretur, ut omni fieret multitudini manifestum eorum auxilijs adesse Deum: iste autem fulgor cessavit ante Christi natiuitatem, quasi 130. annis: nam Iosephus, ubi supra, dicit quod cessavit ful-

Quo-
modo
verba
propo-
neban-
tur Do-
mino.

C

gor lapidum ducentis annis antequam ipse inciperet scribere libros Antiquitatum, sed ipse scripsit post destructam Hierosolymam per Romanos, quae fuit quasi 70. annis post Christi Natiuitatem: non ergo respondebatur ad quaestiones per fulgorem lapidum. Alij autem dixerunt, quod fiebat quaestio in scripto, & respondebatur in scripto: & ista fuit positio Ra. Ab. Aben Ezra: pro quo ipse praesupponit, quod intra plicaturam rationalis erant laminae aureae inscriptae diuinis nominibus, & illae faciebant reddi responsum, scilicet, quod charta illa, in qua erat scripta quaestio, ponebatur inter laminas illas, & cum post paucum educeretur charta, reperiatur ibi responsio scripta: hoc autem videtur ei simile, quia Exod. cap. 28. iubetur, quod rationale haberet pannum duplicatum, quod non iubetur de Ephod, nec de aliqua veste sacerdotali: dicit autem ipse, quod erat illa plicatura panni ad hoc, quod possent interius poni laminae. Item dicitur eod. cap. pones in rationali iudicij doctrinam, & veritatem: quae erunt in pectore Aaron, quando ingreditur coram Domino: ergo aliquid erat positum in rationali, quod erat doctrina, & veritas: & istud non videtur esse, nisi laminae aureae. Sed dicendum est, quod quanquam ista positio sit aliquantulum verisimilis, tamen non est vera, nec consonat literae Exod. 28. cap. Nec hic. Primum quantum ad id, quod praesupponit: secundum quantum ad id quod dicit. De primo patet: nam non videtur verisimile, quod in rationali essent laminae aureae: nam si fuissent, descripsisset legislator fabricationem illarum, & nomina, quae erant in eis scripta, sicut in omnibus alijs, quae iussa sunt fieri. Legislator scripsit qualiter illa fierent, quia alioquin cum ista habeant vigorem ex sola voluntate condentis legem, si non fuissent descriptae, posterius nec scirent quid de eis agere deberent, cum haec per rationem cognosci non possint: praecipue autem, quia Aben Ezra ponit istas laminas fuisse factas in modum Astrolabiorum, & quod Astrologi inde sumpserunt modum fabricandi Astrolabia: quod nimis est alienum a ratione, ut declaratum fuit Exod. cap. 28. Cum autem dicitur, quod rationale habebat pannum duplicatum, & non erat in aliqua alia veste sacerdotali: Dicendum, quod non fiebat ad hoc, quod in plicatura panni ponerentur laminae, sed quia in illo panno parui erant confuti duodecim lapides preciosi, & quia propter pondus lapidum pannus, si simplex esset, faciliter rumperetur, iussit illum duplicari, quia Deus attendebat modum, quo vestes sacerdotales non rumperentur faciliter. Sic patet de tunica hyacinthina, in cuius capite iussit poni oram textilem, ne faciliter rumperetur. Sic patet Exod. cap. 28. scilicet. Facies tunicam super humeralis totam hyacinthinam, in cuius medio supra erit capitium, & ora per gyrum eius erit textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpantur. Quod autem dicitur, quod in alijs vestibus non iussit Deus duplicari pannum, dicendum quod hoc fuit, quia ibi non erat periculum cito rumpendi, sicut in rationali propter pondus lapidum, qui erant ibi aggregati. Cum autem dicebatur, quod erant laminae intra plicaturam rationalis, quia dicitur: pones in rationali iudicij doctrinam, & veritatem: dicendum, quod istud non intelligitur de aliqua lamina, sed de lapidibus, qui ponebantur ad complementum rationalis, nam cum ille pannus quadrangulus esset duplicatus, vocabatur rationale, ut patet allegato cap. Deinde tamen iuebantur poni lapides in eo inclusi auro, & tunc dicebatur esse doctrina, & veritas posita in rationali, scilicet quia tunc praesente rationali ad aliquam quaestionem reddebatur doctrina vera, siue responsum de illa, quod non fieret, si nondum haberet lapides positos: non ergo significantur aliquae laminae per doctrinam, & veritatem. Secundum erat quod dicebat Abben Ezra, scilicet, quod ista quaestio proponebatur in scripto, & respondebatur in scripto: sed non consonat literae huic, quia dicitur hic, quod Dauid consulebat Dominum, & ponitur forma verborum solum, & dicitur, quod dixit Dauid ad Dominum sic, vel sic: etiam patet, infra cap. 30. scilicet consuluit Dauid Dominum, dicens: persequar latrunculos, &c. Ergo quaestio ista loquendo proponebatur: dicendum ergo, quod quodcumque quaerebatur de aliquo a Deo, quod quaestio proponebatur in verbis. Sed tunc stat dubium, an istam quaestionem proponeret sacerdos, siue ille, pro quo consulebatur Deus. Dicendum, quod

in hoc

D

Deo
repare
scripsit
Iosephus

E

F

Dubi
ratio.

A in hoc non est difficultas, quia siue sacerdos istam proponeret quaestionem, siue ille, pro quo consulebatur Deus, nihil differebat: dum tamen esset praesens Ephod, quia alioquin Deus non responderet. Dicendum tamen est, quod secundum quod hic colligitur ex ordine literae, magis videtur, quod Dauid proponeret verba quaestionis, quam sacerdos. Nam dicitur in litera, quod dixit Dauid ad Abiathar sacerdotem: applica Ephod, & sequitur: & ait Dauid: Domine Deus Israël, audiuit famam seruus tuus, &c. Et illa sunt verba quaestionis. Et iterum, infra proponitur alia quaestio, & dicitur: dixitque Dauid: si tradant me viri Ceilae, & viros, qui mecum sunt in manu Saul: illa tamen erat quaestio, ergo Dauid proponebat. Patet etiam infra cap. 30. consuluit Dauid Dominum, dicens: persequar latrunculos, &c. Et sic dicitur, quod ipse consulebat: consulere autem est verba consultationis proponere. Non tamen multum refert quis illorum proponeret: quia quocumque proponente, idem responderetur. *Qui respondens ait illi, id est, respondit Deus secundo Dauid in hac quaestione.* Hoc fecit Deus ex magna gratia: nam cum semel respondisset, regulariter non erat responsurus iterum in eadem quaestione, quia tamen Dauid non quaesivit tanquam ipse esset incredulus, sed propter incredulitatem suorum, vel quia aliis recusabant descendere cum ipso in Ceilam, consuluit Deum iterum. *Surge, & vade in Ceilam, id est, non moreris hic, sed immediate descendere.* Nam si Dauid moraretur aliquantulum, forte Philisthini obtinuissent primo urbem, quam veniret Dauid: vel saltem diripuissent areas, & recessissent, ideo velociter ire debuit. *Ego enim tradam Philisthim in manu tua, id est, certus sis de victoria, quia ego tradam Philisthinos tibi: etiam si potestas eorum maior sit, quam tua.*

Quis erat modus, quo Deus traderet Philisthinos in manu Dauid, cum essent potentiores.

QVÆST. VIII.

Modi comm-
nes g-
bus Do-
minus
confer-
uit ali-
quem
trader-
e in
manus
alteri.
1. Mo-
dus.
C QVÆRET aliquis, quis erat modus, quo Deus traderet Philisthinos in manu Dauid, cum ipsi essent potentiores. Respondendum, quod Deo tot modi sunt faciendi aliquid, quot modis ipse illud voluerit facere; quia voluntas sua est sibi in hoc mensura: dici tamen potest, quod aliqui modi sunt communes, quibus ista Deus facere consuevit. Vno modo incutiendo timores: nam cum Iudei boni essent, Deus tradebat hostes eorum incutiens eis timorem validum, ita quod nequaquam auderent stare coram facie Hebræorum. Sic patet Exod. cap. 23. scilicet terrorem meum mittam in praecursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem introieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Hoc idem faciebat Deus in Hebræis, quando mali erant, sed quod dabat Deus eis pauorem, ut non auderent resistere hostibus suis, quamquam essent ipsi multi: & hostes essent pauci, ut patet Leuit. cap. 26. scilicet. Et qui remanserint de vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium: terreat eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium, & cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes: nemo vestrum audebit inimicis resistere, & peribitis inter gentes. Sic ergo poterat hic Deus incutere terrorem Philisthinis, ut fugerent a facie Dauid. Aliter enim Deus poterat tradere illos: scilicet, mittendo aliqua animalia, quae offenderent Philisthinos, non permittentia eos pugnare: & sic leuiter dauid, & viri sui caperent eos, vel occiderent. Simile fuit, quando Israëlita introierunt in terram Chanaan: nam deus misit quaedam animalia parua volantia, quae non sinebant pugnare Chananæos, sed effugabant illos. Sic patet Exod. cap. 23. & deut. 7. scilicet. Et mittam crabrones, qui effugabant Heuæum, & Chananæum, donec deleat omnes, atque disperdat, qui te fugerint, & latere potuerint. Erant autem isti crabrones quaedam parua auiculæ in modum apum, quae venenatis aculeis Chananæos feriebant: & vocantur vespæ, ut patet Sapient. cap. 12. scilicet. His tanquam hominibus peperisti, & misisti antecessores tui exercitus vespas, ut eos paulatim exterminarent. Poterat etiam aliter deus tradere Philisthinos in manus dauid mittendo magnum exercitum Cæli in adiutorium dauid, scilicet multos Angelos, qui vocan-

D tur milites dei, ut patet Iob cap. 25. scilicet nunquid est numerus militum eius? Isti autem pugnarent contra Philisthinos, & viderent eos Philisthini, atque fugerent, quamquam non viderent illos serui dauid: sic factum est de Eliseo Propheta, cum venerunt currus, & equites, & obsederunt ciuitatem, in qua ipse erat, ut caperent eum, tunc venerunt multi caelestes milites in adiutorium Elisei, quos tamen nullus ex parte sua videbat, ideo puer Elisei timuit nimis, & dixit: Heu heu domine mi, quid faciemus. & ille respondit: noli timere, plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. Et cum orasset Eliseus, aperuit deus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curuum igneorum in circuitu Elisei, ut patet infra 4. libr. capit. 6. & tunc hostes non nocuerunt Eliseo. Aliter etiam adhuc fieri poterat, scilicet quod deus tribueret magnas vires dauid, & seruis suis, vltra quam habere solebant: & ob hoc, quamquam Philisthini essent multi, isti essent potentiores illis: sic enim deus fecit Hebræis, quando pugnabant contra Chananæos dando eis vires ad pugnandum. Sic patet deuteron. ca. 8. scilicet ne dices in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meae, hæc mihi omnia praestiterunt, sed recorderis domini dei tui, quod ipse tibi vires praebuit, ut impleret pactum suum. Aliter etiam esse poterat, scilicet quod deus dissoluisset corda, & vires Philisthinorum, ita, ut non valerent pugnare contra dauid, & seruos suos, sed pugnaret contra illos dauid, tanquam contra inermes: sic factum est in Amorrhæis, quorum vires, & corda dissoluta sunt ad introitum Israelitarum, ut patet Iosue cap. 2. scilicet hæc audientes pertimimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum. Aliter etiam fieri poterat, scilicet quod deus mitteret adiutorium de Cælo dauid, & seruis suis in aliqua tempestate, qua perirent Philisthini: sicut cum pugnavit Iosue contra Amorrhæos, de quo dicitur Iosue cap. 10. cumque fugerent Amorrhæi filios Israel, & essent in descensu Bethoron, dominus misit super eos lapides magnos de cælo, usque ad Azecha, & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos occiderant gladio filij Israel. Aliter etiam fieri poterat, scilicet quod deus percuteret cæcitatem Philisthinos, & ipsi nescirent quo fugerent, & sic caderent in manus dauid, & seruorum suorum, & cederentur ab eis, tanquam oues, sine pugna: sic enim deus excæcauit omnes Sodomitas, quando vallabant domum Loth: & tota nocte stantes apud portam domus, nunquam inuenerunt eam: Genes. 19. cap. Sic etiam fuit cum percussit deus cæcitatem Syros, qui veniebant, ut caperent Eliseum, & ipse praecedens duxit eos usque in Samariam, & posuit in manibus regis Israel, qui erat hostis eorum: tunc autem deus aperuit oculos ipsorum, & viderunt ubi essent, ut patet infra 4. libr. cap. 6. Aliter etiam fieri poterat, scilicet, quod deus mitteret super eos de cælo fragorem tanquam multi exercitus aduenientis, & cogeret eos fugere dimissa præda, & dauid persequens eos occideret multos. Sic factum est tempore Samuelis: nam cum Philisthini iniuissent bellum contra Israelitas, facientibus eis sacrificium, intonuit dominus fragore magno super Philisthæos, & exterruit eos, & cæsi sunt a filiis Israel, ut patet supra cap. 7. Sic etiam factum est tempore Elisei, cum Syri circumdidissent Samariam, & esset magna fames, deus immisit sonitum super castra Syrorum per noctem, & fugerunt Syri, relictis tentorijs, armis, & equis, & omnibus, quae habebant, nudi fugientes, & aliqui conati secum adducere de vasis aureis, vel argenteis, ne grauerentur postea in itinere dimittebant, ut patet infra 4. libr. capit. 7. scilicet. Siquidem dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriae curuum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad inuicem: Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Aegyptiorum, & venerunt super nos: surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris &c. Aliter etiam fieri poterat, scilicet, quod deus turbaret ipsos Philisthinos inter se, ut in alterutrum non se cognoscerent, sed putarent se esse hostes, & inuicem configerent, atque morentur: dauid autem poterat superuenire, & occidere multos de eis, atque prædam diripere. Sic factum est tempore Gedeonis, quando pugnavit contra Madianitas: nam ipsi se primo mutuo occiderunt, putantes se esse hostes, & postea Gedeon superuenit illis, ut patet Iudi. ca. 7. Poterant. n. Philisthini se ipsos occidere, dauid nihil agente, sed aspiciente: sic factum est tempore Iosaphat

4. Mo-
dus.5. Mo-
dus.6. Mo-
dus.
E7. Mo-
dus.8. Mo-
dus.

F

9. Mo-
dus.

A Iosaphat regis Iuda conuenientibus contra eum Ammonitis, Moabit, & Idumæis. Nam ipsi diuisi in duas partes se mutuo occiderunt, putantes se esse hostes, ita, vt nullus maneret. De hoc 2. Paralip. c. 20. Poterat etiam sine pugna Deus occidere hic Philisthæos, & quod Dauid caperet prædam, sicut factum est de exercitu Sennacherib: nam Angelus Domini occidit per noctem. 185. millia virorum in castris Sennacherib, vt patet infra 4. lib. cap. 19. Aliter etiam poterat Deus tollere obsidionem Ceilanorum, non veniente Dauid in adiutorium eorum, scilicet, quod faceret venire aliquem nuncium dicentem esse aliquod magnum bellum subitaneum in terra ipsorum, & cogerentur relinquere urbem, quam obsidebant, vt succurrerent malis domesticis: sic factum est de Sennacherib, cum vellet obsidere Hierusalem: nam Deus dixit: Ecce ego immittam eis spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam. Et post hoc dicitur, quod audiuit de Tharaca rege Æthiopum, quod veniebat ad pugnam contra eum, & tunc impeditus est ire in Hierusalem infra 4. lib. c. 19. sic etiam factum est de Saule, cum persequeretur Dauid in deserto Ziph; & cum iam Dauid desperaret posse euadere, venit nuncius ad Saulem, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthini super terram: & tunc recessit Saul, desistens persequi Dauid, vt occurreret Philisthinis, vt patet infra in litera. Multi alij modi sunt, quibus Deus poterat tradere Philisthinos in manus Dauid: quia sicut sapientiæ eius, ita & potentia illius non est numerus. *Abijt ergo Dauid, & viri eius in Ceilam.* scilicet postquam omnes certificati fuerunt he victoria per diuinum responsum, nullus recusauit quin irent in Ceilam.

B *Et pugnavit adversum Philisthæos*, scilicet prævalendo contra eos, & cogendo illos deserere obsidionem urbis: & tunc verisimile est, quod Ceilani egressi fuerint in adiutorium Dauid contra Philisthæos. *Et abegit iumenta eorum.* id est, remouit, scilicet tulit ab eis prædam, quam portabant: nam acceperant Philisthini iumenta, & omnia, quæ erant in agris in vrbe Ceilæ, & in alijs locis propinquis. Nam supra dicitur, quod diripiebant areas, id est, segetes, quæ erant in arcis, & etiam omnia, quæ erant in campis: Dauid autem abstulit eis omnem prædam. Et dicitur abegisse, id est, remouisse: propriè enim abigere pertinet ad pecora, cū aliquis, facto impetu in pecoribus, vel per aliquod aliud artificium cogit ea dispergi. Et inde vocatur crimen abigeatus: & vocantur abigei illi, qui sic pecora dispergunt, vt alij furentur illa. Accipitur tamen interdum generaliter pro expellere, vel remouere, & sic accipitur Genes. c. 13. cum dicitur, quod Abraham sedebat apud diuisiones pecorum, descenderuntque volucres super cadauera, & Abraham abigebat eas. Aliquando etiam ad homines pertinet, scilicet quod ille dicitur abigere illos, quos de aliquo loco abiecit: sicut Terentius in Eunuchio de quodam petente fundam, vt alios procul abigeret. *Et percussit eos plaga magna,* scilicet occidit multos de Philisthæis: nam Deus dixerat, quod traderet eos in manus illius, quod significabat habere super eos perfectam potestatem ad occidendum multos. *Et saluauit Dauid habitatores Ceilæ,* scilicet liberando eos ab obsidione, & liberando prædam, quam abstulerant ab eis, scilicet ea, quæ erant in arcis, & iumenta, quamquam Nicolaus dicit, quod ista iumenta non erant Ceilanorum, sed Philisthinorum, & adduxerant illa de terra sua ad portandum in eis blada, & alia bona, quæ possidebant Ceilani. Et hoc satis verisimile est, quia illi erant tanquam certi de victoria, eo quod Ceilani erant pauci, & in extremitate Israël, ideo antequam aliquis veniret ad subueniendum eis, putabant, quod possent diripere bona illorum, & eos victos deducere in terram Philisthim. Et hoc modo non solum Dauid accepit prædam, quam Philisthini collegerant de Ceila, sed etiam accepit bona, quæ ipsi attulerant de terra sua. Et hoc potest haberi ex litera, quæ dicit. Et abegit iumenta eorum, id est, iumenta Philisthinorum, quæ attulerant de terra sua. Vel potest dici in sensu præcedenti, scilicet iumenta eorum, id est, quæ ipsi prædati fuerant, & iam erant sua iure belli. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech. Hic ponitur quoddam incidentale, scilicet de Abiathar quomodo tulit secum Ephod, quando descendit ad Dauid. Et dicitur eo tempore, quo fugiebat, scilicet tunc quando occisi sunt Sacerdotes, quia de medio eorum existentium coram rege fugit Abiathar ad Dauid, vel de vrbe Nobæ, sicut dictum fuit præcedenti cap. Ad Dauid in Cei-

lam, id est, Dauid erat in vrbe Ceilam, quando venit ad eum Abiathar, & iam pugnauerat contra Philisthinos. *Ephod secum habens descenderat,* id est, quando descendit, habebat secum Ephod.

Ephod, quo indutus erat Abiathar, quando fugit in Ceilam quod esset.

Q V A E S T. IX.

Q V A E R E T aliquis, quod Ephod erat istud. Aliquis dicit, quod erat de illis, quibus induebantur sacerdotes, scilicet Ephod lineum: nam Abiathar fugit quando occidebantur alij sacerdotes, & omnes alij erant induti Ephod lineo, vt patet præcedenti cap. scilicet: trucidauit in die illa 85. viros vestitos Ephod lineo. Abiathar ergo, cum esset sacerdos, indutus erat Ephod lineo, sicut ceteri, & quando fugit, duxit secum istud Ephod. Sed dicendum est, quod non erat Ephod lineum, sed Ephod factum de multis coloribus filorum habens lapides preciosos, & catenulas aureas, de cuius fabricatura patet Exod. cap. 28. Apparet autem, quod istud esset Ephod sacerdotale, quia alia Ephod, quæ erant linea, nunquam vocantur Ephod absolute, sed cum determinatione: scilicet Ephod lineum. Istud autem, quod tulit Abiathar, vocatur Ephod absolute: ergo erat Ephod summi sacerdotis. Item patet, quia hic dicitur de isto Ephod, tanquam de aliquo magno proficiente ad multa: Ephod tamen lineum erat aliquid commune, & non sacrum, quo sacerdotes poterant vti tam in sanctuario, quam extra sanctuarium, vt declaratum est præcedenti cap. & non solum sacerdotes poterant vti isto Ephod lineo, sed etiam Leuitæ: nam Samuel, qui erat Leuita, indutus erat Ephod lineo, vt patet supra cap. 2. ergo non erat istud Ephod lineum. Item hic dicitur de isto Ephod, quia postea consuluit Dauid Dominum illo præsentem, sed Ephod, in quo consulebatur Deus, erat sacrum habens lapides preciosos, vt patet Exod. c. 28. ergo erat istud Ephod sacrum, & non lineum.

Cur ponitur hic De Ephod.

Q V A E S T. X.

Q V A E R E T aliquis, ad quid introducit hic de portatione Ephod, quod non videtur agere ad propositum de pugna Dauid. Respondendum est, quod istud ponitur ad respondendum tacite quæstioni: quia aliquis diceret quomodo Dauid poterat consulere Dominum, & per quem consulebat, & cum quo: hic autem respondetur, quod consulebat Dominum per Abiathar sacerdotem, qui erat summus sacerdos. cum pater eius mortuus fuisset, qui erat summus sacerdos, & non relinquebatur alius, qui posset succedere immediatus, quam Abiathar, ergo per eum poterat consulere Dominum, & ob hoc dicitur in litera: Abiathar filius Achimelech, ad significandum, quod ex hoc, quod erat filius illius, assecutus fuerat summum sacerdotium. Consulebat autem iste Dominum, indutus Ephod: ideo dicitur, quod Ephod habens descenderat, id est, quod quando descendebar, habebat Ephod. In Hebræo habetur. *Ephod descendit in manu sua.* Sed ad eundem sensum redit. Proprior autem modus loquendi est dicere, quod descendit habens Ephod secum quam quod Ephod descendit in manu sua, quia iste actus, qui est descendere, non bene prædicatur de Ephod: ideo litera nostra secuta est Latini sermonis proprietatem, omittens Hebraicam Barbarie. Sed adhuc dicit aliquis quod illud non sufficit, quia Ephod non erat ad consulendum Dominum, sed rationale, in quo erat doctrina, & veritas, & præsentem illo, fiebant responsiones, vt patet Exod. cap. 28. scilicet. Pones autem in rationali iudicij doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingreditur coram Domino, & gestabit iudicia filiorum Israël in pectore suo in conspectu Domini: Ephod autem erat vestis distincta à rationali, ergo nihil pertinebat Ephod ad consulendum Dominum. Respondendum est, quod Ephod erat quædam vestis curta, quæ protegebat scapulas vsque ad cingulum, & partem etiam anteriorem vsque ad cingulum, & non habebat manicas, sed ligabatur condillis sub utroque brachiorum

C
Liberauit Dauid Ceilanos.

F
For-
ma
v-
nim
E-
phod.

A chiorum vsque ad cingulum, sicut in diploidibus sunt condili in parte anteriori pectoris. Ista autem vestis habebat duos lapides preciosos, scilicet onychinos super duos humeros sacerdotis, in quorum quolibet erant scripta sex nomina tribuum Israel, habebat etiam istud Ephod foramen patens in parte anteriori pectoris, & erat quadratum ad mensuram palmi: rationale verò erat vnus pñus quadratus vnus palmi tam in longitudine, quam in latitudine, & habebat in se duodecim lapides preciosos in quatuor ordinibus, ita vt quasi totus esset coopertus lapidibus: iste autem pannus ponebatur in foramine quadrato Ephod, in pectore sacerdotis, quod foramen erat iuxta mensuram rationalis, & ligabatur rationale cum Ephod vitta hyacinthina, & catenulis aureis, ac annulis: ita vt nullo modo rationale, & superhumerales separari possent, vt patet Exod. cap. 28. Immo iubetur ibi, quòd vitta hyacinthina ita esset fabrefacta, id est, subtiliter, vel artificiosè, quòd videretur esse eadem vestis: ideo hoc modo quicumque tolleretur Ephod, tolleretur secum rationale, vel è contrario, eo quòd illa ab inuicem nūquam separabantur: & quia Ephod erat maius, quam rationale, vocabatur tota illa vestis Ephod, ideo dicitur hic, quòd portauit secum Abiathar Ephod, id est, rationale, & Ephod, quæ simul erant. Quanquam quantum ad id, de quo agitur, magis attinebat rationale, quàm Ephod. Ex hoc autem apparet verisimilius, quòd Abiathar non stabat cum illis 85. Sacerdotibus, qui occisi sunt coram Saule à Doeg, quia si ibi fuisset, nō inuisset in Nobe: sed verisimile est fuisse eum in Nobe, & quando Saul misit ad destruendum urbem, ipse fugit inde, nam si fuisset coram Saule, & fugisset à facie eius, non venisset ad aliquem locum, vt aliquid ferret secum, sed potius curaret vitam saluare, fugiens illico ad Dauid, & non potuisset portare secum Ephod, portauit tamen illud, vt patet hic: ergo non erat cum illis, sed in Nobe, quando fugere cœpit. Ratio patet, quia si fuisset cum alijs sacerdotibus coram Saule, non habuisset ibi Ephod, quia de vestibus sacris nullam attulerant sacerdotes secum ad Saulem, cum non liceret eas educi de sanctuario, sed solum tulerunt Ephod lineam, quia omnes erant induti lineis Ephod, vt patet præcedenti capit. Ephod autem Pontificale cum alijs sacris vestibus custodiebatur in loco sanctuarij abscondito, vt patet Ezechiel. 44. cap. scilicet. Cunque egredientur sacerdotes atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministrauerant: & reponent in gazophylacio sanctuarij, & vestient se vestimentis alijs. Abiathar ergo non iuit cum alijs sacerdotibus coram Saule, sed mansit in vrbe Nobe, & forte ad ministrandum, sicut dictum est præcedenti cap. necesse erat manere aliquos sacerdotes ad ministrandum in sanctuario, alijs euntibus ad regem, qui cum vidisset, quòd vrbs vastari incipiebat, arripiens Ephod fugit.

Quare Abiathar potius duxit secum Ephod, quàm aliam vestem.

Q V A E S T. XI.

C Q V A E T aliquis, quare Abiathar potius duxit secum Ephod, quàm aliquid aliud: nam nullam vestem sacerdotalem duxit. Respondendum est, quòd aliqui volunt, quòd duxerit à casu, scilicet, quòd non intendebat Abiathar ducere secum Ephod, sed cum ipse vellet accipere quædam, accidit, quòd inter ea venisset Ephod ipse non vidente: postea autem cognouit. Ista est positio Ra. Dauid Kimhi, & videtur haberi ex litera, Hebraica, quæ dicit Ephod descendit in manu sua: & non dicitur portauit Ephod, quasi dicat, ipse nesciebat, quòd portabat Ephod, sed accidit, quòd inter alia veniret. Et sic dicitur, quòd descendit Ephod, quasi dicat, quòd sine præcogitatione Abiathar descendit. Sed hoc non stat propter duo: primò, quia oportebat ad hoc, quòd Abiathar portaret secum aliquas res magnas, vt pannorum inuolucra, vel arcas, in quibus, quanquam non crederet se ducere Ephod, accidit, quòd duceret. Sed hoc falsum est: quia Abiathar velociter fugit, vt vitam saluaret, ideo non poterat expectare ad ferendum sarcinas magnas in iumentis, vel alias: ita vt lento gradu procederet: sed portauit secum aliquid valde paruum, quòd leuiter, & quasi sine onere ferre posset in via. Inter talia autem non poterat latere Ephod, quòd erat dimidia vestis habens multos lapides preciosos. Secundò non stat ista positio, quia

istud potuisset stare, si Ephod esset custoditum in domo Achimelech, vel Abiathar, & tunc inter aliquas alias res, quas haberet Abiathar, & vellet secum portare, posset latere Ephod in aliqua domo sacerdotali, sed erat in Gazophylacio sanctuarij, quòd erat in loco sacro, ad quòd non accedebant, nisi soli sacerdotes, vt patet Ezech. c. 44. ergo ad hoc, quòd Abiathar ferret secum Ephod, necesse erat, quòd introiret in Gazophylacio, vbi illud erat: & iam inde non posset illud ducere à casu, sed ab intentione, quia sciebat illud ibi esse. Dicendū igitur, quòd Abiathar duxit secum Ephod specialiter propter multa. Primò, vt ex hoc significaretur ipsum esse summum sacerdotem: nam mortuo Achimelech patre Abiathar, succedebat ipse in summo sacerdotio, cum nullus esset maior inter filios eius, quia omnes mortui erant: vestes autem pontificales pertinebant ad solum summum sacerdotem, quia debebat consecrari in eis, & vti illis, vt patet Exod. c. 28. & Leui. 8. Abiathar ergo tulisset secum omnes vestes sacerdotales, si potuisset, quia tamen velociter fugiebat, non poterat ferre, quia esset magna sarcina: tulit igitur ea, quæ erat præcipua inter pontificales vestes, scilicet Ephod, & ista erat preciosior alijs propter lapides preciosos, quos habebat, vt patet Exo. c. 28. & in nulla alia veste erat, vt patet ibidem. Alia causa, & præcipua erat, quia Abiathar fugiebat de vrbe sua propter mortis periculum, & cū iam moraturus esset in terra aliena profugus semper cauens, ne eum Saul per insidias caperet, imminabant ei magna pericula: & quia ad hæc magna prudentia non sufficit, voluit habere diuinum consilium: habebant autem summi sacerdotes responsum Dei in omnibus, quæ petebant præsentem Ephod, ideo vt ipse posset consulere Deum in omnibus periculis suis, portauit Ephod: nihil enim sibi vtilius esse poterat in omnibus, quæ erant in vrbe Nobe: & sic non curauit aliud secum ducere, nisi Ephod. Alia causa fuit propter Dauid. Cum enim elegit Abiathar fugere de vrbe Nobe, disposuit venire ad Dauid: & quia Dauid erat in quotidianis periculis, sicut Abiathar, eo quòd Saul insidiabatur, vt caperet eum, erat valde conueniens Dauid, vt haberet in quo consuleret Dominum: sed hoc non poterat esse, nisi habendo Ephod, ideo Abiathar curauit potius secum ducere Ephod, quàm aliquid aliud.

An licuit Abiathar educere Ephod de templo.

Q V A E S T. XII.

F Q V A E T V R vterius, an licuit Abiathar educere Ephod de sanctuario ad portandum secum. Aliquis dicit, quòd sic, quia licuit alijs sacerdotibus portare Ephod extra sanctuarium, cum omnes induti essent Ephod lineis coram rege, vt patet præced. c. Sed hoc non stat, quia illa Ephod, quibus sacerdotes induti erant, erant linea, & nō erant sacra, cum liceret Leuitis indui illis, vt patet de Samuele, qui erat Leuita, sup. c. 2. Ephod tamen, quòd portabat Abiathar, non erat lineum, sed sacrum, scilicet vestis preciosissima inter omnes vestes pontificales, ergo nō licebat illud educi de sanctuario. Sic patet Ezech. c. 44. vbi iubetur, quòd sacerdotes exuantur vestibus sacris in Gazophylacio, & non exeant ad atrium exterius, vbi est populus induti illis ergo minus licebit educi aliquam de vestibus sacerdotilibus extra sanctuarium, cum non liceat educi ad atrium, quòd est quædam pars sanctuarij. Dicendum ergo, quòd regulariter nō licebat alicui educere Ephod sacrum de sanctuario: nunc tamen licuit Abiathar, eo quòd illud inde educebat tanquam volens illud inde educebat tanquam volens illud saluare: nam iusserat rex, quòd omnes occiderentur, qui erant in vrbe Nobe, & deleberetur vrbs. Putauit ergo Abiathar, quòd deriperentur omnia, quæ erant in sanctuario: quare voluit liberare aliqua eorum inde, & si potuisset omnia secum ferre, licet tulisset. Item licet non posset aliquis educere vestes sacras de loco suo, manente sanctuario in eodē loco: cū tñ ducebatur de loco ad locum, portabantur res sacræ extra sanctuarium: nā quando per desertum Israelitæ castrametabantur, oēs res sacræ erant intra sanctuarium. Cū vero mouebantur castra, qualibet res sacra per se portabatur, vt arca per se, & candelabrum per se, & sic de cæteris: educebanturq; omnia de sanctuario, vt patet Num. c. 4. sic etiam in terra Israel, quando mouebatur sanctuarium de loco ad locum, oēs res sacræ educebantur de sanctuario, sicut cū portabatur arca p se, vt patet inf. 2. li. c. 6. & hoc nō erat illicitum, quia

A

quia erat necessarium: sic etiam fuit in Abiathar: nam cum tota urbs deleteretur, mouendum erat sanctuarium de loco illo, & omnes res sacræ ducendæ essent per Leuitas: magis ergo licebat eas duci per Abiathar, qui erat summus sacerdos: licuit ergo illi educere Ephod de sanctuario. *Nunciatum est ergo Sauli.* Hic ponitur secundum huius cap. in quo obsidio contra Dauid, & viros suos in vrbe Ceila disponitur: nam audiuit Saul ibi esse Dauid, & disponebat illum obsidere irruendo subito super ipsum. *Quod venisset Dauid in Ceilam.* Istud fuit nunciatum aliquot diebus, postquam liberauit Dauid urbem illam de manu Philisthinorum: quod patet, quia Abiathar sacerdos fugit ad Dauid, quando erat in Ceila, vt patet supra in litera. Sed Abiathar erat iam cum Dauid, quando Saul conatus est venire in Ceilam, vt patet hic: cum per eum consuluerit Dominum: ergo aliquot dies transierant à tempore, quo Dauid venit in Ceilam, vsque quo nunciatum est Sauli: isti autem, qui nunciauerunt fortè fuerunt aliqui de seruis Saulis, qui diligenter inquirebant vbi esset Dauid, vt nunciarent Sauli, quia ipse conquestus fuerat de omnibus, quod omnes serui sui coniurauerant cum Dauid, & quod nullus volebat ei annunciare de illo, vt patet præcedenti cap. *Et ait Saul: tradidit eum Deus in manus meas.* Ecce enim quantum excæcauerat Saulem malicia: nam cum esset in manifestissimo crimine, quia persequeretur Dauid, putabat, quod Deus faueret ei contra Dauid, scilicet tradendo illum in manus eius: ista tamen est conditio omnis maliciæ, vt faciat hominem errare circa particularia iudicabilia, vt patet 6. Ethico. ita vt licet valde malus sit, malicia faciat ei apparere bonum, quod agit. Dicitur autem Deus tradere aliquem in manus alterius, quandoque ipse cogit aliquem incidere in potestatem alterius, vt ab eo puniatur: & sic putabat Saul, quod propter peccata Dauid iam Deus concluderet ipsum in manus eius. Sic etiam dicitur Exod. cap. 21. quod Deus tradit aliquem in manus alterius, scilicet quando aliquis non insidians, nec intendens occidere aliquem, occidit, quia tunc Deus procurauit, vt illud fieret, scilicet vt pateretur ille, qui passus est propter delicta sua, & alius, quia casu eum occidit ignoranter, & inuoluntariè factus est minister diuinæ iustitiæ. *Conclususque est, & ingressus in urbem, in qua portæ, & seræ sunt.* Pro hoc iudicabat Saul, quod Deus tradiderat Dauid in manus eius, scilicet quia erat inclusus in vrbe, quasi dicat, quod ante hoc Dauid ambulabat in montibus, & licet Saul persequeretur eum, habebat locum fugiendi, vel se abscondendi: nunc autem, quia erat intra urbem, in qua erant portæ, & seræ, non posset exire Dauid, quando velleret. Hoc autem dicebat Saul, quia intendebat secretè iubere Ceilanis, vt clauderent portas, & non permitterent exiret Dauid. tunc autem ipse irruerat subito in urbem, & traderent ei Dauid. Dicitur autem conclusus in vrbe, quia ex omni parte clausus est, scilicet quia non habet locum fugiendi, cum vndique murus, & portæ sint. Dicitur ingressus, id est, quod intrauerit in urbem, & ex hoc conclusus est. Dixit autem, in qua portæ, & seræ sunt, ad differentiam viculorum, vel rurum in quibus non sunt portæ, nec seræ, & ita liberum erat Dauid inde fugere, sicut esset in agro: Ceila autem erat urbs, ideo habebat portas, & seras, maximè quia cum ista esset apud terram hostilem, scilicet Philisthinorum, erat bene vallata. *Et præcepit Saul omni populo,* id est, vocauit Saul omnem populum Israël, vt congregarentur ad ipsum. In hebræo habetur. *Vocauit, vel clamauit Saul populum ad se.* Sed idem est: dicitur autem, quod præcepit omni populo, id est, multis: quia non est verisimile, quod totus populus Israël vocaretur ad veniendum in pugnam contra Dauid: quia hoc erat valde superfluum, cum Dauid haberet paucos viros secum, scilicet sexcentos solum. Etiam, quia hoc erat contra intentionem Saulis: ipse enim volebat subito irruere super Dauid priusquam fugeret de Ceila: si tamen deberet vocare totum populum ad pugnandum contra Dauid, moraretur aliquot diebus expectando populum, & interim fugeret Dauid. Etiam quia si totus Israël vocaretur, non poterat tueri secretè quin perueniret ad Dauid fama ista, & tunc nihil proficeret conatus Saulus. Dicendum ergo, quod Saul accepit secum multos viros, qui more scripturæ vocantur totus populus, sed isti non essent ultra duo millia, vel tria millia virorum: vt communiter enim quando Saul persequeretur Dauid, ferebat secum tria millia virorum, vt patet sequenti c. & infr. 26. *Vt ad pugnam descenderet in Ceilam,* id est, ad pugnan-

Mali-
cia ef-
fectus.
B

C

dum ibi contra Dauid. Putauit enim Saul, quod Dauid non circumspecteretur quousque iam inclusus esset à Ceilanis, & ciuitas tota cingeretur obsidione: tunc verò putabat Saul, quod Dauid vellet se defendere intra urbem, & quia erat vir pugnator, volebat Saul congregare multos contra eum. *Vt obsideret Dauid, & viros eius,* scilicet quia putabat Saul, quod Dauid, & viri sui non fugissent de vrbe quousque obsiderentur, quia ista obsidio esset eis incognita: Saul tamen non potuit hoc agere secretè: ideo sciuit hoc Dauid, & exiuit de vrbe prius quam Ceilani eum includerent. *Quod cum rescisset Dauid.* Hic ponitur tertium huius cap. in quo Dauid diuina reuelatione à disposita obsidione eripitur. *Quia prepararet Saulei clam malum,* id est, cognouit Dauid, quod Saul per insidias disponderet eum capere, scilicet iubendo, quod clauderetur intra urbem, & deinde, quod cingeretur obsidione ipsa urbs. Hoc autem fortè audiuit ab aliquo de Ceilanis, quia Saul miserat nuncios secretè ad Ceilanos, vt clausa vrbe non permitterent egredi Dauid: & quia diligebant eum Ceilani, cum eos eruiisset de manu Philisthinorum, aliquis eorum reuelauit Dauid, & tunc consulto Domino fugit. Nicolaus dicit, quod hoc sciuit Dauid per exploratores suos, quia cum esset in continuo periculo, semper cauebat sibi, & habebat dispositos aliquos exploratores, qui posset ei renunciare de Saule. Et hoc etiam verisimile est. *Dixit ad Abiathar sacerdotem,* scilicet sacerdotem magnum. Hic recurrit Dauid ad diuinum consiliū: quia audierat, quod Saul quereretur ei malum occultè, & nesciebat an verum esset, & si expectaret vsquequo sciret via humana, fortè irrueret prius super eum Saul, quam ipse cognosceret: & tunc non esset locus effugiendi: voluit ergo scire hoc per diuinam consultationem, vt haberet tempus ad prouidendum sibi. *Applica Ephod,* id est, indue te Ephod. Istud dixit Dauid, quia quandoque sacerdos magnus indueretur Ephod, scilicet rationale cum Ephod, & cōsuleret Dominum de aliquo dubio, vel alius præsentem eum consuleret: deus illico respondebat: & ad hoc datum fuerat Ephod, vt per illud iudicaretur omnia dubia, ideo vocabatur rationale iudicij, quia per illud iudicabatur: sic patet Exod. ca. 28. scilicet pones in rationali iudicij doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino, & gestabit iudicia filiorum Israël in pectore suo. deus autem respondebat præsentem Ephod, non quidem, quod esset aliqua virtus in Ephod, propter quam deus induceretur ad respondendum de dubijs quæstis, quia deus non est virtus materialis, quæ inducatur per aliquid ad agendum, sed est virtus purè libera agens quod vult, & quando vult. Respondebat tamen præsentem Ephod, & non sine illo: quia ipse instituerat istum modum respondendi. In rationali tamen, vel Ephod non erat maior virtus, quam in lapidibus, vel lignis sylvarum. Idem autem est in omnibus formis sacramentorum, quæ consistunt in verbis, quia in sacramentis aliquid realiter efficitur, scilicet quod gratia confertur: verba tamen secundum se nullam habent efficaciam: sicut enim apparet in verbis consecrationis: nam illis prolatis, immediate est ibi corpus Christi in hostia, quod ante non erat, ad hoc tamen non habent efficaciam aliquam verba illa, quæ proferuntur, plusquam vnus lapis, vel lignum: quia aliàs si in se verba haberent efficaciam, necesse erat, quod omni tempore, à quocumque illa proferrentur, haberent eandem efficaciam. Sed falsum est, quia si aliquis ea proferat, qui non sit sacerdos, nihil efficit: vel si proferat ea sacerdos non habens intentionem consecrādi. Nulla est ergo efficacia in his verbis, sed solus Deus est, qui consecrat, quia tamē ipse instituit, quod per ista verba fieret consecratio, & non aliàs, quandoque prolata fuerint à sacerdote cum intentione consecrandi, necesse est, quod aliquid fiat: & si ista non proferantur, nunquam fiet consecratio. Ita ergo erat de Ephod, scilicet, quod nullam habebat virtutem ad hoc, quod fieret responsio in dubijs plusquam ligna, vel lapides: tamen illo præsentem Deus volebat respondere: & sine illo nunquam respondebat, scilicet si consuleretur à sacerdotibus: hoc autem solum erat, quia sic ipse instituerat. *Et ait Dauid.* scilicet, locutus fuit verba quæstionis, quæ sequuntur. In hoc autem apparet, quod non proponebat sacerdos quæstionē, sed Dauid, pro quo consulebatur, quia in omnibus vicibus, quibus Abiathar cōsultuit Dominum pro Dauid, dicit litera, quod loquebatur Dauid: sic apparet hic, & infr. c. 30. Posset tamen dici, quod ista dixit Dauid non quidem per se, sed per Abiathar: sed quia ille dicebat

Dauid
quomodo
sciuit ob-
sidione
nem,
qua dis-
pone-
bat
Saul &
Ceila-
nos.

E

In for-
mis Sa-
cramē-
torum
quæ
virtutem
infir-
F

pro

A pro David, dicebatur David ista dicere: quia ille dicitur aliquid agere, cuius nomine illud fit. Et hoc tenet Nicolaus, scilicet quod loqueretur Abiathar: magis tamē consonat litera, quod loqueretur David: nimis enim esset educere literā a sensu suo, si sic exponeremus: ista tamen extorsiones sententiarum fieri nunquam debent sine necessitate, scilicet quādo aliter exponendo litera non stare in veritate: vel sequeretur aliquod incōueniens: hic tamen nihil horum est, quia proferre verba quāstionis non erat officiū sacerdotale, ita quod nulli conuenire posset, nisi ipsi: ideo quōd laicus formaret verba quāstionis, vel sacerdos, non erat inconueniens. *Domine Deus Israel.* Loquebatur David ad Deum tāquam esset præsens: & verum est, quod præsens erat, quia nulli loco abest, cum sit infinitus: ibi tamen speciali modo erat propter præsentiā Ephod, quod erat sacrum, & Deus illo præsente, respondebat. *Audiuit fam. s. seruus tuus,* scilicet ego, qui sum seruus tuus, audiui famam de Saule, scilicet per Ceilanos, qui nūciauerunt ei, quod vellet illuc venire Saul: vel per exploratores suos, qui semper inquirebant, quid Saul ageret contra David, ut ait Nicolaus. *Quod disponat Saul venire in Ceilam,* scilicet quod congregat populum ad veniendum in Ceilam cōtra me, ut etiam urbem destruat, quia erat ibi David. *Ut evertat urbem propter me,* id est, venit ad capiendum me, & ad subuertendum urbem: non enim erat principale, quod intendebat Saul subvertere urbem, sed capere David, quia tamen si ibi maneret David, pugnaret Saul contra urbem ad destruendum eam, donec caperet David. Vel fortē intelligebat David, quod non solum destrueret Saul urbem, si maneret ibi David, sed etiam si inde fugeret, quia Ceilani receperant eum in urbe: hoc autem verisimile erat, quia Saul deleuerat urbem Nobē, quia ibi fuit David cum Achimelech, quando dedit ei panes, & gladium, nihil merebatur mali viri urbis, quia hoc nō cognouerant: a fortiori ergo videtur, quod vellet Saul delere urbem Ceilae propter David, eo quod omnes viri Ceilae publicē receperant David, & habebant eum apud se.

Quomodo Saul, postquam fugit David, non deleuit urbem Ceilam.

QVÆST. XII.

C **Q**UÆRET aliquis, cum postea fugerit David de Ceila, cur Saul non deleuit urbem Ceilae: ipse enim persequabatur vsque ad mortem omnes fautores David: nam sacerdotes, qui nihil fauerant ei, quia putauit Saul, quod fauissent illi, occisi sunt, & urbs eorum delata est, ut patet præcedenti c. hic autem magis apparebat fauor, cum Ceilani haberent publicē apud se David. Respondendum est, quod Saul non occidit aliquem de Ceilanis, nec evertit urbem eorū sicut Nobē, quamquam ibi fuit David propter multa. Primum fuit quia non putauit Ceilanos fauere David contra eum, nec recepisse illum, ut defenderent contra Saulem, sed susceperunt propter necessitatem, scilicet quia Philistini inuadebant urbem eorum, & deleri erant eam: non habuerunt autem aliquem, ad quē confugere possent pro tunc, nisi ad David: ille autem eripuit eos de manu Philistinorum, & tunc introiuit in urbem: non ergo fecerunt aliquid irrationabile permittendo ingressum in urbem ei, qui urbem liberauerat de manu hostium: nec ex hoc præsumebantur coniurasse cum illo, præsumerentur autem, si suscepissent eum in urbe non præcedente aliqua causa: contra viros autem Nobē præsumpsit Saul quod coniurassent cū David, eo quod fuit ibi quando fugit a facie eius, & datus est ei gladius, & panes: occidit ergo viros Nobē, & non Ceilanos. Secunda ratio erat, quia placebat Sauli, quod introiret David in Ceilam, eo quod ibi posset eum capere, & non in agro, ut dixit supra, scilicet tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est in urbem, in qua porte, & serē sunt. Cum igitur Ceilani cooperarentur voluntati Saulis, scilicet ut ibi posset capere David, noluit eis aliquid mali agere, quin potius tribuisset eis, si acciperes David in urbem per insidias tradidissent illum ei. Tertia ratio fuit, quia Deus nō permisit, quod perirent Ceilani: nam sicut declaratum est præcedenti cap. licet cuilibet sit liberum malum velle: nulli tamen est liberum malum perficere, sed tantam habet ad hoc potestatem, quantam Deus permittit: Deus autem non permittit aliqua mala pati, nisi in aliquo illa meruerit. Dato ergo quod irasceret Saul cōtra Ceilanos,

Deus conuerteret animum eius, ut nō diffiniret urbem eorum esse delendam, quia illi non meruerunt. In urbe autem Nobē secus fuit: quia Saul iratus fuit illis, putans, quod coniurassent cum David: Deus autem dedit locum furori eius, eo quod viri Nobē merebantur illa mala pati aliunde, scilicet quia Deus posuerat super eos sententiam maledictionis propter filios Heli, ut morentur. Ut ergo executioni traderetur iustitia sua, dedit locum furori Saulis. In Ceilanis autem nihil tale erat a Deo propter aliqua peccata ipsorum, ideo non permisit succendi iram Saulis contra eos. *Si tradent me viri Ceilae in manus eius,* id est, si descenderit Saul in Ceilam, an viri Ceilae tradent me in manus eius, vel nunquid pugnabunt, ut defendant me: hoc autē dixit, quia audierat, quod Saul misisset ad Ceilanos, ut clauderent portas ad tenendum ibi David: quod si facerent, satis putabat, quod habita opportunitate, traderent eū in manus Saulis. *Et si descendet Saul, sicut audiuit seruus tuus,* id est, si verū est id, quod audiuit, scilicet quod descendere vellet Saul huc. Nicolaus dicit, quod ista duo non fuerunt simul proposita, quamquam hic simul ponuntur, sed primo habuit responsum David de vna, & deinde proposuit aliam. Motium eius est, quia Deus non respondit ad istas duas simul, sed ponitur responso ad vnam, deinde ponitur responso ad aliam, ut patet in litera: non tamen multum refert, an simul proposuerit, vel non, nec ratio sua est efficax, scilicet, quia non responderetur simul ad ista duo: nam quāquā ipse duo proponeret, Deus poterat respondere ad vtrumque, vel ad vnū tantum, vel ad neutrum: sicut aliquando quāsitus per sacerdotes in Ephod, nihil respondit: sic patet de Saule infra cap. 28. nam consuluit Dominum de bello, in quo ipse postea mortuus est, & noluit ei respondere per sacerdotes, nec per somnia, nec per prophetas. Hic igitur posset non respondere ad vtrumque quāsitum, sed ad alterum tantum, & quia nunquam recedendum est ab ordine literę sine necessitate, magis videtur, quod ista duo simul David petierit, & quod Deus ad vnum tantum responderit. si tamen voluerimus tenere cum Nicolao, satis stat. Ra. David Kimhi dicit secundum sapientes Hebræorum, quod ex hoc habetur modus consulendi dominum in Ephod, scilicet, quod nunquam proponeretur simul, nisi vna quāstio. si autem proponerentur duae, Deus solum respondebat ad vnam, ut patet hic, quia Deus noluit respondere David, nisi ad vnam, & deinde respondit ad aliam. Sed falsum est: quia aliquando Deus respondebat ad duas quāstiones simul, ut patet supra in litera, scilicet, num vadam, & percutiam Philisthæos istos? & respondit Deus: vade, & percuties Philisthæos, & saluabis Ceilam. Patet etiam hoc infra c. 30. cum dixit David: Persequar latrunculos hos, an non? & comprehendam eos? Dixit Dominus. persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam. Non ergo erat limitatus modus quærendi in Ephod, scilicet, an poneretur vna quæstio, vel multe: sed poterat quilibet ponere quot voluisset: Deus autem respondebat ad quas volebat, vel ad omnes: hic autem non respondit ad duas simul, sed ad vnam, ideo David iterum posuit quāstionē, quam primo posuerat. *Domine Deus Israel indica seruo tuo,* id est, oro, ut declares veritatem harum duarum quāstionum mihi seruo tuo. *Et ait Dominus. descendet,* id est, Dominus respondit: Saul descendet in Ceilam ad capiendum te. Non est autem intelligendum istud verbum dei absolute, quia tunc falsum esset, cū Saul non descenderit in Ceilam, ut patet infra: sed intelligitur cum conditione, scilicet si hic manseris, descendet. Postea autem sciens Saul, quod exisset David de Ceila, dissimulauit exire contra eum, scilicet fingens, quod nō habuisset intentionem eundi in Ceilam ad ipsum. hic enim respondit Deus ad quāstionem, quæ in ordine prima erat, scilicet, an Saul descenderet in Ceilam, vel non: quamquam viri Ceilae traderent eum in manus Saul, vel non. *Dixitque David.* Hic ponit iterum quāstionem, quam iam posuerat, sed quia Deus non respondit ad illam, repetit eam. *Si tradent me viri Ceilae, & viros, qui mecum sunt in manus Saul,* id est, si descenderit huc Saul, nunquid viri Ceilae tradent me in manus eius? Hoc dicebat, quia dato, quod Saul vellet descendere in Ceilam, si Ceilani adiuuare vellet David contra Saulem non multū timeret David: si tamen Ceilani aperirent portas Sauli, ut ingrederetur ad David, vel caperent David per insidias, & ponerent in manibus Saulis, erat fugiendum David inde. *Et dixit Dominus. tradent,* id est, tradent te viri Ceilae in manus Saulis. Istud verbum intelligendum

D

Opinio Nicol.

E

Rab. David

F

A eit conditionaliter, licet supra dicebatur, scilicet, quod si maneret Dauid in vrbe, viri Ceilae traderent eum Sauli, postea tamen non tradiderunt, quia Saul non descendit, & Dauid non mansit in Ceila, vt patet infra.

An peccarent viri Ceila tradendo Dauid, si veniret Saul.

Q V A E S T. XIII.

Q V A E T aliquis, si viri Ceilae traderent Dauid in manus Saulis, veniente Saule ad urbem, an peccarent. Et videtur, quod sic: sciebant enim quod Saul quæreretur animam eius inique: ideo tenebantur eum defendere, alioquin rei erant homicidij, quia manifesto facinori non obuiabant, vt patet extra de homicid. c. sicut dignum. Respondendum est, quod Saul venturus erat in Ceilam, si ibi maneret Dauid, & si viri Ceilae nollent tradere eum in manus eius, pugnaret contra urbem, & occideret omnes, atque subuerteret urbem: hoc autem sciebant Ceilani: nam non fecerunt tantum pro Dauid viri Nobae, & occidit eos, atque deleuit urbem: a fortiori ergo, si ipsi resisterent Sauli nolentes tradere Dauid in manus eius, pugnaret contra eos, & perderet illos cum vrbe sua. Dicendum igitur, quod Ceilani peccarent, si sponte darent Dauid in manus Saulis, scilicet si ipsi desiderarent tradere eum, vt complacerent Sauli: tunc enim peccabant in duobus. Primo, quia sciebant Dauid esse innocentem, & tradebant eum ad iniustam mortem, cuius ipsi erant tanquam principales auctores. Secundo peccabant agentes contra naturam, quia reddebant malum pro bono, scilicet quia Dauid liberauerat eos a morte de manu Philisthinorum, ipsi autem tradebant eum in mortem: si tamen Ceilani traderent Dauid, ne ipsi morerentur, non peccabant: quia non obligabantur ipsi mori, vt liberaretur Dauid, nec obligabantur ipsi mori, vt liberaretur Dauid, nec obligabantur mori cum eo defendendo ipsum. Sciendum tamen, quod non poterant tradere licite Ceilani Dauid in manus Saulis per omnem modum, quanquam timerent mortem, si non facerent: sed hoc erat, quod poterant facere, scilicet quod ipsi coacti ne morerentur, aperirent portas vrbis, vt introiret Saul ad capiendum Dauid, si vellet. Hoc enim licite facerent Ceilani propter duo. Primo, quia aperiendo non videbantur agere, sed pati, & timor iustissimus excusabat eos in hac parte. Secundo, quia ipsi tenebantur aperire portam vrbis Sauli, quandoque veniret: quia erat Saul Dominus eorum: & secundum legem Domini subditi tenentur aperire portas loci Domino suo, siue iratus, siue placatus venerit: non poterant tamen Ceilani agere aliquid contra hoc: nam dato, quod Saul iussisset eis sub pena mortis, & deletionis vrbis, quod Dauid per insidias caperent, vel alias, & traderent eum in manus eius, non debebant hoc facere, quia in hoc praestarent causam immediatam iniustae mortis, cuius ipsi essent auctores: potius tamen debebant ipsi iniuste ab aliquo mortem pati, quam eam iniuste alicui infligere: etiam si Saul inquisiuisset pro Dauid in vrbe, vt potest, si introisset in urbem, & Dauid lateret in aliquo loco cognito Ceilanis, nullus eorum debebat respondere, ubi erat, sed potius debebant mortem pati, quam illum prodere: & si Saul vellet eos compellere ad iurandum, non debebant iurare, sed sustinere poenam. Etiam dato, quod introeunte Saule in urbem, fugeret Dauid per aliam partem vrbis, & iuberet Saul Ceilanis sub pena mortis, quod comprehenderent Dauid, vel eum adiuuarent ad hoc, neutrum facere debebant, sed potius mortem sustinere, eo quod in rebus illicitis obedire non debebant. Item dato, quod esset clausa ciuitas Ceilae, & obsessa a Saule, & Dauid vellet fugere de vrbe, Ceilani tenebantur aperire ei portas vrbis, alioquin iam ipsi aliquid agerent ad hoc, quod caperetur Dauid: hoc tamen illicitum erat, scilicet cooperari ad mortem innocentis: ergo tenebantur eum permittere fugere, & dato quod Saul iuberet, quod tenerent eum, Ceilani non debebant in hoc obedire, sed potius mori, quia propter nullum timorem debebant ipsi cogi ad faciendum. Haec autem dicta sunt secundum obligationem, quam habebant Ceilani quantum ad legem Dei, secundum conscientiam: Si tamen attendatur quadam probitas humana, & inclinatio naturae rationalis, non solum tenebantur Ceilani ad hoc: sed etiam ad maiora, scilicet vt non aperirent portas vrbis Sauli, sed adiuuarent Dauid contra Sau-

lem, si illum occidere vellet, etiam si in defensione eius scirent se morituros: nam Dauid posuerat animam suam in manu sua, vt eriperet Ceilanos de manu Philisthinorum: & si ipse non venisset in eorum auxilium, forte capta fuisset ciuitas, & perisset Ceilani: tenebatur ergo ex quadam ratione humana Dauid vicem reddere: scilicet vt sicut ipse pro illis se morti exposuerat, ita versa vice illi pro eo morti se traderent. Aperire autem portas Sauli ad capiendum Dauid, vt ipsi non morerentur, videbatur valde crudum, quia iuxta Aristot. lib. 8. in fine Ethic. inhumanum est auxiliatorem expelli: Lex tamen Dei non obligabat eos ad tanta, sed ad ea, quae dicta sunt. Ratio autem diuersitatis satis patet: quia Lex diuina nunquam permittit, quod aliquis pro alio peccet, etiam leuiter, dato quod ab eo immensa suscepisset bona: inclinatio autem naturae humanae, quae videtur esse quodammodo rationalis, facit pro illis, a quibus bona magna recipimus ad similia quocumque modo nos exponamus. Surrexit ergo Dauid, & viri eius quasi sexcenti, scilicet audito responso, quod si Dauid maneret in Ceila, veniret Saul, & Ceilani traderent eum in manus eius, siue timore mortis, siue vt placerent Sauli, recessit de vrbe, quia non putauit iam siue securum esse manere ibi. Sed dicit aliquis: quomodo dicitur hic, quod erant quasi sexcenti viri cum Dauid: quia praecedenti cap. dicitur, quod conuenerunt ad Dauid qui erant in angustia, & oppressi a re alieno quasi quadringenti viri. Respondendum quod Dauid a principio quando fuit in speluncam Odolam aggregauit sibi quasi quadringentos viros, & quia illi non sufficiebant ei ad id, quod intendebat, voluit habere plures. Ab illo autem tempore, quo fuit in speluncam Odollam, aliquanta mora fuit usquequo fuit in Ceila: nam post speluncam Odollam venit Dauid in terra Moab, & stetit in praesidio aliquanto tempore: deinde iubente Gad propheta venit in terram Israel in saltum Hareth, vt patet praecedenti cap. deinde venit in Ceilam. In hoc autem tempore medio aggregauit ad se quos potuit: fueruntque cum eo quasi sexcenti viri: & sic quando exiuit de Ceila habebat sexcentos viros secum: postea autem non legitur plures habuisse: sed semper dicitur, quod erant sexcenti, vt patet infra cap. 25. & 27. & 30. hoc autem fuit quia putauit illos sibi sufficere ad id, quod volebat, & noluit alios capere. Et egressi de Ceila. id est, egressi fuerunt de Ceila. Hoc fuit antequam Ceilani ponerent insidias Dauid ad tenendum eum, vel claudendum sibi portas vrbis: & hoc, quia ipse praenit consilere Dominum priusquam Ceilani exequeretur aliquid de eo, quod volebat Saul. Huc illucque vagabantur incerti: id est, postquam exierunt de vrbe Ceila, non iuerunt ad aliquam aliam urbem, ne Saul denuo insidiaretur eis ad obsidendum eos in vrbe, sicut nunc insidiatus fuerat, sed iuit in desertum Ziph, vt patet infra, id est, morabatur autem Dauid in deserto, in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph: sed dicitur, quod vagabantur huc, & illuc incerti, scilicet quia non audebant manere in aliquo determinato loco, ne Saul poneret insidias super eos, vel sciret, ubi erant: nunc autem cum vagarentur huc, & illuc, cum Saul audiret eos esse in aliquo loco, & iret illuc, non reperiret eos ibi, & sic desperaret, cessaretque illos persequi. In Hebraeo habetur. *Ambulauerunt, quod ambulauerunt.* Sed ista sententia est barbara, & significat rem factam, sine praesuppositione finis, sed a casu, & est sensus; ambulauerunt quod ambulauerunt, id est illuc ibant, quod eos fortuna, vel impetus deducebat, non praesupponentes ire ad aliquem locum determinatum: ideo litera nostra significantius dixit, quod vagabantur incerti, id est, non habentes aliquem locum determinatum, quod irent. Litera Chaldaica habet. *Iuerunt quod eis vrile fuit.* Sed istud non tantum consequitur sensum literae Hebraicae, quantum litera nostra. *Nunciatum est Sauli, quod fugisset Dauid in Ceila.* Saul enim fuit piger in exequendo id, quod volebat contra Dauid: ideo priusquam ipse recederet de loco suo ad eundem contra Dauid, audiuit, quod iam recesserat Dauid de Ceila. *Et saluatus esset,* id est, posuisset se in loco securo, in quo non essent serae, & portae, sicut in Ceila, vt capi posset, quasi dicat, existendo in Ceila erat in periculo, egressus autem de illa saluus erat, quamquam maneret prope Ceilam: eo quod iam habebat locum fugiendi, & non in Ceila. *Quamobrem dissimulauit exire,* id est, noluit Saul exire de loco suo ad veniendum in Ceilam: & dissimulauit, id est, finxit, quod non disposuisset venire in Ceilam contra Dauid, vt non crederetur ex hoc illusus esse a

Ceilani tenebantur aperire portas Sauli.

Dubio ratio. Doctores videntur congruenter gaudere Dauid.

F

Dauid.

A

David. Morabatur autem David in deserto. scilicet postquam exiit de Ceila, noluit introire in aliquam urbem, vel locum munitum: quia timuit sibi accidere, ut disponebatur in Ceila: si enim illi, quos à morte David eripuerat, non erant ei fideles, quia volebant eum tradere Sauli: quanto minus fideles sibi essent ceteri Israëlites, pro quibus nihil specialiter egerat: nullis ergo viris habitantibus in locis muratis amplius confusus est. Vnde post hoc nunquam legitur David introisse in aliquem locum muratum in terra Israel, usque ad mortem Saulis, sed manebat in desertis. Istud autem desertum, in quod egressus est postquam exiit de vrbe Ceila, erat desertum Ziph, ut patet infra in litera. In locis firmissimis, id est, morabatur in locis firmissimis deserti, scilicet, in altis rupibus, ad quas non posset accedere Saul, & viri sui: vel saltem præ radio, & labore illuc non ascenderent. Sed nec propter hoc desistebat Saul, quia furor eius erat fortis, & nulli labori cedens: vnde persequabatur David, & viros eius supra petras altissimas, ad quas homines ascendere non poterant, ut patet sequenti cap. scilicet & perrexit ad inuestigandum David, & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt. In Hebræo habetur hic. In castris, vel muniti-
onibus, id est, moratus est in castris: non erant autem ista castra: quia erat ibi locus desertus, in quo nulli homines habitabant: sed dicuntur castra, vel munitiones, quia illæ rupes ita erant altissimæ, & scopuli vndique prærupti in modum dentium, quod habebant effigiem turrium, & locorum munitorum: nec erant minoris fortitudinis, quam loca munita. Hebræi autem quidam volunt, quod accipiantur hic castra propriè, ad quæ confugeret David: sed non stat rationabiliter: quia David fuerat nunc in magno periculo, eo quod manebat in vrbe murata, & Saul gaudebat super illo, quasi iam eum in manibus teneret, dicens: tradidit eum Deus in manus meas: conclusus est in vrbe, in qua portæ, & seræ sunt: quomodo verisimile esset, quod denuo rediret David ad alia loca murata? nullo, in quâ, modo: quia ibi similiter capi poterat, ut in Ceila. Patet etiam hoc, quia sequenti cap. dicitur, quod David habitauit in locis tutissimis Engaddi, & Saul persequabatur eum super abruptissimas petras. Et habetur in Hebræo in castris Engaddi, ubi nos dicimus in locis tutissimis: ibi tamen manifestissimum est, quod non erat in loco murato David: quia tunc non inquireret eum Saul super abruptissimas petras, sed oblideret castrum, in quo esset. Item patet, quia ibi dicitur, quod cum persequeretur Saul David super petras abruptissimas, intrauit in quandam speluncam ad purgandum ventrem, & ibi erat David: ergo non erat in aliquo castro, vel loco munito, sed in deserto sine muris. In Hebræo tamen dicitur ibi, quod erat in castris Engaddi: ergo non accipiuntur castra pro locis muratis, sed pro locis arduis, & fortissimis: hoc autem secuta est litera nostra dicens, in locis firmissimis. Mansitque in monte solitudinis Ziph, id est, moratus est in quadam parte montis, quæ erat in solitudine, quæ vocatur Ziph: nam ista terra Ziph est montuosa, & est magna: in cuius quadam parte erat mons quidam satis præruptus, in quo visum est David securum habitare. In Hebræo habetur hic. Ciphim. ubi nos dicimus Ziph, & est pluralis numeri, velut si diceremus in deserto Ziphæorum, sicut habetur infra. Hebræi autem quidam dicunt Ziphim esse nomen appellatiuum, & significat eos, qui faciunt picem, & morantur in syluis: & quia Ziphæi morabantur in solitudine, ut patet hic putant, quod sunt illi, qui faciunt picem, & maxime, quia apud Hebræos Zephex significat picem, ut habetur Genes. cap. 7. ubi iubetur, quod arca liniretur pice, & ponitur istud nomen. Sed dicendum est, quod hic Ziph sit nomen proprium alicuius religionis magnæ, quæ est in solitudine fortis Iudæ, & habitatores illius vocantur Ziphæi: vel secundum literam Hebraicam vocantur Ziphim. Habitauit autem David in ista solitudine propter duo. Primò, quia ista erat terra prærupta nimis, ad quam difficilè erat aliquos ascendere, ideo putauit, quod quamquam Saul sciret eum ibi esse, non inquireret ipsum propter difficultatem terræ. Secundò erat ibi, quia terra illa erat in extremitate sortis Iudæ apud terram Philistinorum, & si contingeret, quod Saul persequeretur eum in deserto illo, posset facilliter fugere in terram Philistinorum, quod non ageret, si fortè in terra Israel in medio eius. Querebat tamen eum Saul cunctis diebus, id est, quamquam

David lateret in locis asperrimis, non desistebat eum quærere Saul: quia furor magnus, quem conceperat in David, faciebat eum nulli labori cedere. Dicitur autem, quod querebat eum cunctis diebus, scilicet, omnibus diebus, quibus mansit in terra Israel: postea autem vidit David, quod non erat sibi securum manere in terra Israel, ut patet infra cap. 27. scilicet, ait David in corde suo: aliquando incidam in manus Saul: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terram Philistinorum, ut desperet Saul, cesserque me quærere in cunctis finibus Israel? Et tunc fugit. Nunciatum est autem Sauli, quod fugisset David in Geth, & non addidit ultra, ut quæreretur eum: deinde non fuit reuersus David in terra Israel, quousque mortuus est Saul. Sciendum autem, quod istud, quod hic ponitur, non habet ordinem rectum ad præcedentia, & sequentia: nam id, quod habetur supra, & infra, est idem factum, quia supra dicitur, quomodo venit David in desertum Ziph, & infra postea ponitur quomodo sterit in deserto illo, & Ionathas ascendit illuc ad eum, & postea Saul persecutus est ipsum in eodem deserto: istud tamen interponitur hic ad significandum omnia, quæ postea acciderunt de persecutione David usquequo recessit in terram Philistinorum, scilicet quia omnibus istis diebus persecutus fuit Saul David. Et non tradidit eum Dominus in manus eius, id est, quamquam Saul conatus fuisset capere David inquirendo eum diligenter: tamen nunquam potuit illum tenere, quia Deus voluit, quod nunquam teneretur ab eo: nam disposuerat, quod futurus esset rex in Israel, ideo euitabat omnia illa, per quæ posset impediri dispositio sua. Dicitur autem, quod Deus non tradidit eum in manus eius, scilicet ex eo, quod non cepit eum: omnia enim, quæ homines patiuntur, vel patrant ex Dei permissione, vel cooperatione descendunt: & quia Deus non permittebat David tradi in manus Saulis, dicitur quod non tradidit eum in manus eius, & si ipse non tradebat cooperando, vel permitiendo: impossibile erat, quod Saul caperet David.

Et vidit David. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet persecutio David in deserto: voluerat enim tenere eum in vrbe Ceila, & quia vidit se frustratum hac intentione sua, conatus est eum persequi in montibus, & desertis. In quo ponuntur tria. Primò David à Ionatha confortatur. Secundò à suis contribulibus accusatur. Tertiò Saul eum in latibulis perscrutatur. Secunda ibi. Ascenderunt autem Ziphæi. Tertia ibi. At illi surgentes. Circa primum dicitur. Et vidit David, quod egressus esset Saul, ut quæreretur animam eius, id est, cognouit David, quod Saul egressus fuerat de domo sua ad inquirendum eum in montibus, non cessans à persecutione, quamquam primò frustratus fuerit.

David quomodo cognouit Saulem egressum esse ad persequendum eum.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T aliquis, quomodo David cognouit, quod egressus fuerat Saul ad persequendum eum. Aliquis responderet, quod hoc cognouit per consultationem Domini, scilicet quia nunc cum esset in periculo quotidiano, sæpe consulebat Dominum de statu suo, præsertim cum haberet opportunitatem consulendi, quia habebat secum sacerdotem magnum Abiathar. Vnde supra in litera ter consuluit. Hoc autem non multum stat, quia David non consuleret Dominum de aliqua re, nisi de qua dubius esset, & haberet incitatum ad inquirendum: si tamen ipse nihil audiuisset per nuncios, vel aliàs de Saule, quod egressus fuisset ad persequendum eum, non consuleret Dominum super hoc, quia non dubitaret. Sic patet supra de descensu in Ceilam: nam consuluit David dominum, an descensurus esset Saul in Ceilam, & hoc quia audiuerat, quod Saul veller descendere. Sic patet in verbis consultationis, scilicet. Domine Deus Israel audiuit famam seruus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam; ergo non cognouit nunc David de persecutione sua per consultationem: vel si per illam aliquid cognouit, oportet quod per famam, vel aliàs aliquid ante hoc cognouisset. Potest autem dici, quod David cognouit hoc per exploratores suos, qui inuestigabant secretè ea, quæ Saul disponebat agere contra David: habebat enim David aliquos viros de suis, qui ibant ad curiam Saulis secretè, & sciebant quid molire-

C
Ziph
quid
signifi-
cat.David
habita-
uit in
solitu-
dine
Ziph.Perse-
cutio
David
in de-
serto.

F

A tur Saul contra David, & per hos audiebat hæc: licet patet infra 25. c. scilicet videns autem, quod venisset post se in desertum, misit exploratores suos, & didicit, quod illuc venisset certissime. Vel potest dici, quod audiuit per famam: nam licet David non introiret in loca murata postquam ingressus est de Ceila, tamen viri sui declinabant ad aliqua loca pro cibis, & ibi poterant audire aliquid, quod diserneret Saul contra David. Aliter potest dici, quod hoc nuntiavit Ionathas David: nam priusquam persequeretur Saul David in montibus, Ionathas abiit ad David, & confortavit eum, dixitque: nec enim inueniet te manus Saulis patris mei. In quo innuitur, quod inquirebat eum, sed non posset inuenire: ergo reuelavit ei, quod inquirebatur à Saule.

Saul licet fuerit delusus in fraudibus suis: non tamen destitit, tantus erat furor, quem conceperat contra David.

Q V Æ S T. XVI.

B **Q** V Æ R E T V R vterius, quomodo Saul nunc egressus est ad persequendum David, cum prius, videns se confusum, destitisset: nam, cum nuntiatum est ei, quod egressus fuisset de Ceila, dissimulavit exire ad persequendum eum. Respondendum est, quod Saul voluerat tenere David in Ceila, & cum vidit fraudes suas delusas esse, erubuit: & pro tunc cessavit persequi: tanta tamen erat cordis sui inquietudo propter nimium furorē, quem conceperat in David, quod desiderabat facere id, in quo prius erubuerat. Sic enim factum est à principio inimicitiarum eius cum David, quando conatus est eum lancea configere cum pariete, supra c. 18. Postea tamen fecit eum tribunum super mille viros, & dedit ei filiam suam in uxorem, eod. cap. sed rursus impatientia cordis sui stimulatus, iussit Ionathas, & seruis suis, quod occiderent David, supra c. 19. tunc verò Ionathas loquente bona pro David placatus est Saul, iuravitque, quod nullum malum pateretur David. Iterum tamen succensus est furor eius, conatusque est eum lancea perfodere, eod. c. sic ergo ibi dolor nō sinebat eum in eo, quod semel iudicasset, sed rursus succendebatur furor. Ita quanquam hic verecundia fecisset eum desistere, rursus tamen cordis prauitas ad priora reduxit. Alio modo dici potest, quod Saul dissimulavit exire ad persequendum David, quando sciuit eum egressum de Ceila: non quidem tanquam erubesceret, vel simpliciter desidere vellet, sed per hoc insidias ponebat, scilicet ut David putaret, quod non fuisset intentio Saulis veniendi ad tenendum eum in Ceila: ideo quod nunc in aliquo loco secure maneret, putans etiam, quod nunc Saul noller persequi eum, & per hoc facilius eum Saul incautum acciperet: & istud videtur verisimilius. Porro David erat in deserto Ziph, in sylua. scilicet ex eo, quod recessit David de Ceila venit in desertum Ziph: & manebat ibi propter duas causas supra positas: erat enim locus ille præruptus, nemorosus, & opacus, in quo latere possent David, & pueri sui: & ad locum ipsum venit Ionathas ad David. Et dicitur, quod erat in sylua, id est in parte magis syluestri illius terræ: erat namque terra Ziph magna, cuius quædam partes erant planiores, alię verò syluestres, & præruptæ: David autem morabatur in parte syluestri, eo quod ibi securius erat. Et surrexit Ionathas filius Saul. scilicet de domo sua, quæ erat in Gabaa, & venit ad David. Nicolaus autem dixit, quod surrexit de societate patris sui, scilicet quod Saul iuerat ad persequendum David, & cum eo Ionathas: nō vidente autem Saule, Ionathas perrexit ad David, & locutus fuit cum eo: Sed nō multum videtur, quod hoc faceret Ionathas, quia cum esset in exercitu patris sui, vix posset egredi, quin videretur à custodibus exercitus, & nuntiaretur Sauli, quod erat periculum. Nec valet, si dicas, quod poterat exire nullo videte, sicut factum est, quando erant castra Saulis apud Gabaa: & exiit Ionathas cum armigero suo ad castra Philistinorum, ut patet supra c. 14. & nullus cognouit, an aliquis deesset de castris: nam dixit ibi Saul, requirite, & videte quis abierit ex vobis, quod cum requisuissent, compertum est abiisse Ionatham: nam tunc Ionathas nō curabat, an ab aliquo videretur, quia etiam si videretur non erat ei periculum: ideo exposuit se ad exeundum, nullo vidente, & accidit, quod nullus videret eum: nunc autem non exponeret se Ionathas huic: quia quanquam posset accidere, quod

non videretur egredi, tamen verisimilius erat, quod posset videri, quam, quod nō videretur: si tamen videretur, erat periculum magnum David, quia aliqui sequerentur Ionatham secreta quousque peruenirent ad latibula David, & renunciaretur hoc Sauli, qui iret ad persequendum eum: Ionathas autem non pateretur hoc, ideo noller egredi de castris ad videndum David. Item quia si egressus fuisset de castris, redisset postea in castra, ut non putaretur aliquid egisse: dicit tamen infra, quod postquam stetit Ionathas cum David, reuersusque est in domum suam: ergo videtur, quod non erat in castris cum Saule, quando surrexit, ut iret ad David.

Quomodo Ionathas sciuit locum David, cum David maneret in montibus, & non semper in eodem loco.

Q V Æ S T. XVII.

C **Q** V Æ R E T aliquis, quomodo Ionathas sciuit ire ad locum, in quo erat David, quia ille erat in montibus, & nō manebat semper in eodem loco, ideo quāquam interdum sciuisset de loco eius, tamē rursus nesciret: maxime, quia David occultabat se omnibus hominibus, ne inueniret eum Saul: quomodo ergo sciret locum Ionathas. Aliquis forte dicet, quod David erat charissimus Ionathas, ideo reuelabat ei locum, in quo erat, & nulli alteri. Sed hoc non stat, quia istud fuit, quando Ionathas, & David manebant in domo regis, quia tunc ambo communicabant sibi inuicem secreta, & David latuit in agro tribus diebus, nullo sciente, nisi Ionathas, qui postea descendit ad eum, ut patet supra cap. 20. nunc autem non colloquebantur sibi mutuo Ionathas, & David, quia postquam fugit David à facie Saulis, nunquam locutus fuerat Ionathas usque nunc, ideo non posset ei per colloquutionem reuelare locum suum. Dicendū est igitur, quod Ionathas sciebat nunc locum, ubi erat David, & postea etiam sciebat ubicunque ille esset, & hoc per exploratores, quia habebat David semper aliquos viros, qui scrutarentur quid diserneret Saul contra eum, & isti loquebantur Ionathas ex parte David, significantes ei locum, & intentionem David. Sed tunc dicet aliquis, quomodo David confidebat Ionathas, ut reuelaret ei locum suum, quia poterat ille favere patri suo, & indicare ei locum David, & sic traderet eum in manibus eius: Respondendum, quod tantā senserat David Ionathas charitatem, cum diligeret eum, sicut animam suam, quod nihil erat, quod ei nō confideret: iam enim eum tentauerat in rebus magnis, & fidelem inuenerat, quando latuit in agro, & tertio die venit Ionathas ad eum nuntiāns intentionem patris sui, & quod pro defensione eius pater conatus fuerit ipsum lancea configere, ut patet supra c. 20. Cum igitur tunc Ionathas seruauerit vitam David, cum potuisset eum leuiter tradere Sauli, confidit se totum David Ionathas, & ponebat vitam suam in manu eius.

Ionathas ita secretē iuit ad David, quod non dubitauit de patre.

Q V Æ S T. XVIII.

F **Q** V Æ R E T V R vterius, quomodo ausus fuerit Ionathas venire ad David in syluam: iam enim ipse passus fuerat mala à patre propter David, cum conatus fuisset eum lancea confodere, ut patet supra cap. 20. ergo nunc timere debuisset ire ad David. Responderi potest, quod Ionathas iuit ita secretē ad David, quod pater suus non cognouerit hoc aliquo modo, ideo non timebat malum sibi ex hoc euenturum esse. Et credendum est, quod Ionathas solus iuerit in syluam, ne aliquis vadens cum ipso posset scire locum David: sic enim iterum fecit, quando latebat David in agro: nam solus cum puero paruulo descendit in agrum, & locutus est ad David, ut patet supra cap. 20. Potest etiam dici, quod quanquam Saul cognosceret Ionatham fuisse ad David, non multum curaret Ionathas, nec putaret se aliquid passurum propter hoc: nam non cognosceret aliquid nouum Saul de Ionatha sciendo, quod ibat ad David, cum iam sciret, quod diligebat eum nimis, & quod inierat fœdus cum eo præcedenti ca. sed solum cauere Ionathas, ne tunc quando iret, aut rediret, cognosceret Saul, ne per hoc sciret locum David. Nec valet, si dicas quod Saul conatus fuit lancea percutere Ionatham pro David, supra cap.

20. quia hoc non factum est, eo quod Ionathas diligebat Dauid, vel exhibebat se ei amicum in quibus poterat, sed quia pro eo respondit contra voluntatem patris, ut patet eod. cap. cum dixit Saul Ionathæ: Scio, quod in confusionem tuam diligit filium Isai: & tamen tunc non conatus fuit Saul percutere eum lancea, postea verò dixit Saul, quod adduceretur Dauid, qui erat filius mortis, & respondit Ionathas: Quare morietur? quid fecit? & tunc Saul arripuit lanceam, ut percuteret eum. ergo solum erat, quia respondebat ei: & ex verbis suis iratus fuit Saul: Post hoc autem Ionathas nihil respondebat, vel loquebatur Sauli super hac re; ideo quamquam aliquid ageret pro Dauid, non timebat sibi malum euenturum. Et abiit ad Dauid in syluam, id est, venit ad eum in desertum Ziph: ibi enim tunc manebat, ut patet supra. Et confortauit manus eius in Deo. Id est, confortauit eum ad defendendum se à Saul, & fugiendum ab eo, nec in hoc desperaret, quamquam quotidie eum persequeretur Saul, quia Deus erat adiutor eius.

Qualis fuerit confortatio Ionathæ ad Dauid.

Q V A S T. XIX.

QUÆRETUR quæ fuit ista confortatio Ionathæ ad Dauid. Aliquis respondet, quod Ionathas adduxerit Dauid in desertum cibos, quibus confortaretur: nam Dauid, & viri sui erant in angustia ciborum interdum: nam cum Saul persequeretur crebro Dauid, erant viri Dauid coarctati in montibus, & speluncis; ita ut sæpè non possent descendere ad loca coniuncta pro cibis, & premeret eos famis angustia: Ionathas verò ferendo Dauid cibos confortabat eum. Sed hoc non stat, quia Ionathas non auderet aliquid ferre pro Dauid: nam ad ferendum hæc oportebat, quod cum Ionathas irent alij viri: hoc tamen erat periculosum, quia poterat sic denunciari locus eius Sauli, ideo non portaret secum viros, nec cibos. Etiam quia litera non concordat, ut postea dicitur. Aliquis dicit, quod Ionathas tulit arma ad Dauid, quia fortè Dauid, & viri sui erant malè armati, egebant autem armis, cum essent in quotidianis periculis: ideo tulit arma pro eis, hoc autem significat confortare manus eius, id est, dare arma in manibus Dauid, & seruorum suorum, quibus confortarentur ad pugnandum, & resistendum cuiunque. Sed istud non stat, quia sicut non portauit panes Ionathas Dauid, eo quod ad hoc necesse erat, ut irent alij cum eo, quod erat periculum Dauid, ita & ad ferendum arma, ideo non tulit aliqua. Item quia si Saul hoc cognosceret, posset nimis indignari: quia nihil magis vetitum est hostibus dari, quam arma: Dauid tamen erat ut hostis Saulis, saltem secundum æstimationem Saulis: quod ergo ferret ei Ionathas arma, quibus pugnare posset contra Saulem, & defendere se ab eo, nimis durum Sauli videretur: unde nec audeat hoc facere Ionathas. Sed dicendum est, quod ista confortatio Ionathæ ad Dauid solum fuit in verbis admonens, ne vnquam Dauid deficeret animo quamquam haberet multos hostes: sed confideret se semper à Deo liberandum. Hoc patet quia dicitur, quod confortauit manus eius in Deo, quasi dicat, ista confortatio non fuit, nisi ex parte Dei, dando ei bonam spem in Deo. Etiam patet per verba sequentia: ait enim Ionathas. ne timeas: nec enim inueniet te manus Saulis patris mei. Ionathas autem voluit nunc confortare Dauid, putans ei hoc nimis proficere. Nam cum Dauid haberet hostes multos, credebatur Ionathas, quod consternaretur animo, & non auderet resistere, vel fugere: sed tanquam desperatis rebus, non haberet de seipso curam, & traderetur in manus Saulis. Dixitque illi: ne timeas, id est, non timeas, quod morieris. Hoc enim dixit Ionathas: quia rationabiliter timere debebat Dauid mortem, cum haberet tot hostes, & maneret in terra illorum: quia aliquo die poterat incidere in manus ipsorum. Ad vltimum autem hoc timens recessit de terra Israël, dicens: aliqua die incidam in manus Saulis: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum, desperetque Saul, & cesset me persequi, ut patet infra cap. 27. Nec enim inueniet te manus Saulis patris mei, id est, quamquam quotidie persequatur te pater meus ad mortem, tamen nunquam inueniet te: nec tu timeas te inueniendum: quia Deus est adiutor tuus. Hoc au-

tem non dicebat ex certitudine, sed ex desiderio: sic enim amici solent dicere amicis suis esse illis euentura ea, quæ desiderant eis euenire, quamquam nesciant an ea euentura sint: est enim illud magis exoptare, quam prænunciare: sic enim erat de Ionathæ: quia cum ipse nimis diligeret Dauid, desiderabat quod nullum malum pateretur à patre suo, nec inueniretur aliquando ab eo: nam prænucciavit ei hoc, maxime: quia Ionathas volebat confortare Dauid in verbis, & expediebat, quod ei hoc diceret: sic autem postea accidit, quod nunquam Saul inuenit Dauid, scilicet ad hoc quod posset eum capere: quamquam bis inuenit ad hoc, quod loqueretur cum eo, ut patet sequenti c. & infra 26. Et tu regnabis super Israël, id est, & tu eris rex, mortuo patre meo, super Israël: sic enim postea factum est.

Ionathas quomodo dicebat, quod Dauid esset regnaturus post patrem super Israël.

Q V A S T. XX.

QUÆRET aliquis, quomodo Ionathas dixit istud: nam ipse erat filius primogenitus regis, & ad eum de iure pertinebat successio: quomodo ergo dicebat, quod Dauid regnaret super Israël. Aliquis dicit, quod Ionathas intellexit hoc post mortem suam, scilicet quod moreretur Saul, & inde ipse: post vtriusque autem mortem regnaret Dauid. Sed hoc non stat: quia Ionathas intellexit hoc, ipso viuente: nam dixit: tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus in dignitate post te. Aliquis autem dicit, quod Ionathas dixit istud propheticè: nam sic postea accidit, quod non regnaret ipse, sed Dauid regnaret, mortuo Saule. Sed hoc non stat: quia prophetia cum non sit voluntate humana allata, sed Spiritu sancto inspirata, ut patet 2. Petri c. 2. non possunt propheta mentiri in eo, quod prædicunt: Ionathas tamen errauit hic: quia dixit: tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus: non fuit tamen Ionathas secundus regnante Dauid: quia prius mortuus est Ionathas, quam regnaret Dauid, ut patet in principio sequentis libri: nam postquam deplanxit Dauid Saulem, & Ionatham, est vnctus in regem super Iudam, infra 2. lib. cap. 2. & postea vnctus est super totum Israël infra 2. lib. cap. 5. Aliquis autem dicit, quod hoc dixit Ionathas ex affectione, sicut dicebatur supra, quod dixit ex affectione: nō inueniet te manus Saul patris mei. Sed hoc non stat: quia quamquam Ionathas diligebat Dauid sicut animam suam, si tamen in libertate sua esset, potius sibi vellet regnum, & quod Dauid esset ei secundus, quam quod regnaret Dauid, & esset ipse secundus post Dauid. Et hoc potissimè: quia de iure competebar regnum Ionathæ, & non Dauid, nisi aliquid alterum specialiter Deus ordinasset. Quod non præsupponitur nunc cognitum esse Ionathæ ab eis, qui sic respondent, ideo non dixit hoc ex affectione, quasi sic desideraret: sed quia credidit sic futurum, scilicet quod Dauid regnaret super Israël: quomodo autem hoc sciret Ionathas, dubium est. Aliqui volunt, quod hoc sciebat, quia iam notum erat, quod Samuel vnixerat eum in regem, & tunc rationabiliter velle debebat ista Ionathas, scilicet quod Dauid regnaret, & ipse esset secundus illi. Nam regnum datum fuerat Sauli nō ex genere, vel successione, sed ex dei electione, ut patet supra c. 9. & 10. sic igitur putabat, quod ipse nō habebat ius successionis in eo, quod pater suus nō acquisierat iure successionis, sed per electionem dei. Et quia sciebat, quod Dauid vnctus erat in regem per Samuelem, constabat ei, quod ad eum non pertinebat ius regni, sed ad Dauid: ideo volebat id, quod deus disposuerat: quāquam si arbitrio eius relictum foret, potius elegisset Ionathas, quod ipse regnaret, quam quod regnaret Dauid. Hoc autem rationabiliter dictum esset, si præsupponeretur verum, sed falsum est, scilicet quod Ionathas adhuc cognosceret Dauid vnctum esse: quia dicitur infra: sed & Saul pater meus scit hoc, scilicet quod tu regnabis super Israël: Saul tamē nesciebat Dauid vnctum esse, ut infra declarabitur: ergo nesciebat Ionathas. Nisi fortè dicas, quod Ionathas sciebat Dauid vnctum esse: tamen hoc nunquam reuelauerat Sauli, & sic Saul sciebat Dauid regnaturum: nō quasi sciens eum vnctum, sed ex alia causa. Ionathas autem sciebat eum regnaturum quia sciebat eum vnctum in regem. Sed primum magis stat, scilicet quod nesciret hoc Ionathas, quasi sciret Dauid vnctum, sed

A quia videbant multa, in quibus Deus eum adiuuabat, quæ designabant ipsum peruenturum ad statum regium. *Et ego ero tibi secundus*, id est, quando tu fueris rex, ego ero tibi secundus post te in honore, & gradu. Hoc autem dicebat Ionathas ex affectione, quia præsupposito, quod Dauid regnaturus esset, volebat ipse esse secundus illi. Hoc autem erat rationabile propter duo: primo quia nullus erat ita amicus Dauid, sicut Ionathas, qui diligebat eum, sicut animam suam, ut patet supra ca. 18. & 20. Secundo quia Ionathas erat filius regis, & vir strenuus dignus honore magnos: sed non fuit hoc: quia Ionathas mortuus est antequam regnaret Dauid, ideo si superuixisset Ionathas, Saul mortuo, forte Dauid non regnasset immediate: quia ipse recusasset suscipere regnum viuentem Ionathas, qui erat amicissimus eius, & filius regis: cuius iuri præiudicare nollet: & quia Israëlites nolent ungere Dauid in regem viuentem Ionathas, cum ipse esset filius regis, & vir strenuus aptus ad liberandum Israël de manu hostium. Nam semel liberauit eos de manu Philistinorum, quando ipse, & armiger suus pugnauerunt contra aciem Philistinorum, ut patet sup. ca. 14. Deus tamē, qui volebat Dauid regnare immediate post Saulem, ablaturus erat omnia impedimenta ad hoc, ideo sicut disposuerat de Dauid, quod regnaret post Saulem, ita disposuerat de Ionathas, quod moreretur simul cum Saule: & sic factum est infr. cap. ultimo. *Sed & Saul pater meus scit hoc*, id est, non solum ego scio, quod regnaturus sit post patrem meum, sed etiam ipse cognoscit istud: hoc dicebat ad magis confortandum Dauid, quia cum aliquis scit se timeri ab hostibus suis nimis, & reputari potentem, crescit animus eius ad pugnandum contra illos, si ergo cum Dauid sciret se reputari futurum regem apud Saulem confortaretur, & minus timeret eum.

Quomodo Saul sciebat, quod Dauid esset regnaturus.

Q V A S T. XXI.

Q V A R E T aliquis, quomodo Saul sciebat, quod Dauid regnaturus esset. Aliquis respondebit, quod sciebat, eo quod audierat eum fuisse unctum in regem à Samuele: & quia Deus hoc volebat, non poterat euitari humano consilio. Sed hoc non stat, quia si hoc sciret Saul occidisset Samuelē pro eo, quod vnxit alium viuentem eo: sic enim dixit Samuel, quando misit eum Deus ad ungendū Dauid: audiet Saul, & interficiet me, supra 16. c. nihil tamen mouit Saul contra Samuelem, qui tamen adhuc viuebat, cum mortuus fuerit, infra cap. 25. ergo nondum cognouerat Dauid unctum esse in regem. Sed dicendum, quod sciebat eum regnaturū, id est, cognoscebat ex quibusdam præsumptionibus. Primo, quia totus populus fauebat illi, & honorabant eum magis, quā regem, sicut patet in cantu mulierum: vnde dixit Saul supra ca. 18. Dederunt Dauid decem millia, & mihi dederunt mille, quid ei super est, nisi solum regnum? Præsumebat etiam hoc Saul, quia videbat, quod Deus erat cum illo in omnibus operibus suis antequam fugeret à facie eius: tamen occidendo Goliath, cum esset inermis: tum pugnando sapissimē contra Philistinos: & ob hoc cum in cunctis prospere ageret, timebat eum Saul. Sic patet supra ca. 28. scilicet. Et vidit Saul, & intellexit, quod Dominus esset cū Dauid, & magis cepit timere eum. Credebat ergo, quod Deus, qui liberabat eum ab istis periculis, elegerat eum in regem. Credebat etiam hoc Saul propter alia pericula, à quibus postea liberatus est Dauid: nam cum conatus esset eum lancea percutere bis, nunquam percussit, supra ca. 18. & 19. & cum iussisset eum comprehendi in domo, liberatus est per fenestram, & cum postea misisset ad tenendum eum in Ramatha, omnes nuncij sui coacti sunt prophetare, & postea ipse Saul: & nemo potuit eū tenere, supra cap. 19. Deinde etiam coram rege Achis liberatus est, supra 21. ca. postea quoque euasit insidias Ceilanorum supra in litera. Hæc autem omnia putabat Saul non posse fieri, nisi Deus specialiter adiuuisset Dauid, & verum erat: ideo præsumebat, quod ipse futurus esset rex, potissime, quia cognoscebat, quod spiritus Domini recesserat à se, & transferat ad Dauid, supra ca. 18. Sed aliquis obijciat, quod Saul non cognoscebat hoc nunc, quia sequenti ca. dicitur, & nunc scio, quod certissimē regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël: ergo nesciebat ante illud: sed illud fuit post hoc aliquanto tempore, ergo nunc sciebat. Dupliciter responderi potest. Vno

modo, quod Saul incepit ibi scire: non quidem, quod nunquam ante hoc sciisset Dauid regnaturum esse, sed quia ibi incepit habere præsumptionem aliam: quia, sicut nunc dictum est, Saul sciebat Dauid regnaturum ex coniecturis, & quia ibi habuit nouam quandam cōiecturam, ex illa cepit iterum scire. Aliter responderetur, & melius, quod ibi non refertur nunc ad illud verbum, scio, sed ad illud verbum, iura, quia litera dicit: & nunc quia scio, quod certissimē regnaturus sis, & c. iura mihi, id est, nunc iura mihi, quod non deleas semen meum, quia scio, quod certissimē regnaturus sis, & tunc non innuitur, quod nouiter sciret Saul Dauid regnaturum, sed poterat ante scire.

Quare Saul persequatur Dauid, si sciebat, quod Dominus vellet eum facere regem.

Q V A S T. XXII.

Q V A R E T V R vterius, cum Saul sciret Dauid regnaturum esse, cur persequatur eū nam sciebat eum regnaturum, hoc putabat, quia credebat, quod Deus vellet eum facere regem, cum adiuuaret eum in omnibus, diuinum tamen consilium effugere nō possumus, sicut patet Genes. c. ultimo, scilicet, num Dei possumus renuere voluntatem? quasi dicat, nō possumus effugere id, quod ipse vult. Ergo frustra conatur Saul contra Dauid. Respondendum, quod Sauli acciderat, sicut accidit omnibus incontinentibus, qui sunt egressiui ab opinione, ut patet 7. Ethicorum. Isti enim secundum rationē, & opinionem vniuersalem iudicant non esse fornicandum, & iudicant fornicationem esse malam: adueniente tamē passione perturbatur ratio sua propter præsens delectabile, & iudicant bonum esse sibi fornicari, eo quod argumentum eorum est distortum, ut patet in eodem 7. Ethic. Ita etiā erat de Saule: ipse enim secundū rationem credebat sibi esse impossibile capere Dauid, eo quod Deus volebat eū defendere, quia tamen erat durus furor eius contra Dauid, cum succenderetur iste furor, turbaretur ratio eius, & iudicabat se posse capere Dauid: hoc autem, quia vel præsentē passione Saul non cogitabat, an Deus vellet defendere Dauid ab eo, & ideo putabat, quod posset eum capere. Vel dato, quod putaret, quod Deus vellet illū defendere, iniquitas & passionis ferocitas impellebat eum ad desiderandum, & aggrediendum id, quod sciebat impossibile: sic enim factum est sequenti c. Nam ibi iterum dixit Saul, quod sciebat Dauid regnaturū, & cessauit persequi eum: iterum tamen rediit ad persequendū infr. c. 26. quia interdū passio rationi cedebar: interdū verò succedebatur contra rationē. Percussitq; igitur vterque fœdus, id est, ambo fecerunt ibi fœdus, scilicet promittendo sibi seruare fidem, & veritatem. *Coram Domino*, id est, istud factū fuit coram Domino. Nō accipitur hic esse specialiter corā Domino, quia in libris Moysi dicitur aliquid fieri corā Domino, quando fiebat intra sanctuariū corā altari, vel ostio tabernaculi, aut Sancta Sanctorum, ut patet sæpe in Exod. vel Leuit. Deut. & lib. Numer. & hoc quia Deus specialiter erat in locis illis propter aliquas ministraciones, quæ ibi Deo fiebant, & non in alijs locis. Hic autem non erat sanctuariū, quia erant ambo in sylua; sed dicuntur fœdus fecisse corā Domino, quia dicuntur illa fieri coram Domino, ad quæcunq; ipse vocatur in teste: Dominus tamē inducebatur hic à Dauid, & Ionathas, ut esset testis fœderis eorū, & faceret seruari illud, ut patet supra ca. 20. cum dixit Ionathas: de verbo autem, quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me, & te vsque in sempiternum. Etiam dicebantur agere coram Domino, quia per nomē eius ibi iurabant ad validandum fœdus, ut patet eod. c. scilicet dixit Ionathas: quæcunq; iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter te, & me. Etiam quodcunq; aliquis actus fit, qui licitus est, & ad deum aliquāliter pertinet, deus dicitur esse præsens illi: sic patet Matth. c. 18. scilicet ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Sic etiam dicitur Iosue cap. ultimo, quod Iosue congregauit Israelitas, & steterunt in conspectu Domini in Sichem: non erat tamen sanctuariū in Sichem, sed in Silo, ut declaratum est eod. capit. dicuntur tamen congregati coram Domino, quia venerant ad iniendum fœdus cum Domino, ut colerent eum, ut patet ibidem.

Ionathas, & Dauid ter inierunt fœdus.

QVÆST. XXIII.

QVÆRET aliquis, quare Ionathas, & Dauid nunc inierunt fœdus: nam iam bis inierant fœdus, & sufficiebat semel iniuisse. Respondendum, quod Dauid, & Ionathas ter inierunt fœdus. Primò à principio amicitiarum contractarum inter Dauid, & Ionatham, quando occidit Goliath: de quo supr. cap. 18. Secundò hoc fecerunt, quando Dauid recessit penitus à Saule, ne occideretur: quia tunc denuo inierunt fœdus supra capit. 20. Tertiò inierunt fœdus hic, quando venit Dauid in syluam Ziph, & postea Ionathas venit ad eum. Dicendum tamen in hoc, quod si Ionathas, & Dauid iniebant semper super eisdem articulis, sufficiebat vnum fœdus: si tamē erant diuersi articuli, ita quod in quolibet fœdere addebatur aliquis nouus articulus, necessaria erant plura fœdera, sicut iuramentum alicui præstitum de obediendo, vel seruando veritatem non extenditur nisi ad ea, de quibus exprimitur: si ergo Ionathas volebat exprimere nouos articulos: oportebat iniri noua fœdera. Videtur tamen dicendum, quod non esset articulus nouus in quolibet fœdere, sed in omnibus promiserunt idem, scilicet quod ambo seruarent sibi veritatem, & fidem, tam in se, quam in fœdere suo vsq; in sempiternum, ideo ad hoc non oportebat replicare fœdera, Ionathas tamē voluit, quod multoties fierent, vt sic viderentur firmiora, quia licet semel iurare veritatem seruare tantum obligat, sicut multoties idem iurare: tamen plus solent homines timere infringere id, q̄ sæpē iurauerunt, quam id, quod solum semel. Etiam faciebat hoc Ionathas, quia quando aliquis iurat alteri seruare fidē, intelligitur, si etiam alius ei seruauerit. Si autem vnus de iurantibus incipit non seruare, alius non tenetur seruare illi, quia frangēti fidem fides frangenda est. Extra de iureiurand. c. peruenit: & quia postquam Ionathas, & Dauid inierant fœdus, pater Ionathæ multa innouauerat, scilicet persequēdo Dauid per desertam, ideo putabat Ionathas, quod fortē Dauid irasceret, & nollet stare fœderi inito: voluit ergo nunc renouare fœdus, vt iam non haberet Dauid occasionem dicēdi se nolle fœdus Ionathæ, quia postea multa innouata fuerant: nam post illud fœdus vltimum nihil innouatum est, quia licet post illud Saul persecutus fuerit Dauid per desertam, tamen ante hoc etiam consueuerat eum persequi manifestē: non ergo innouabat aliquid sic faciendo, præcipuē, quia iniendo istud fœdus innouabat Ionathas, quod quicquid ageret Saul, agebat contra intentionem eius: ideo propter hoc non violarentur fœdera inter eos inita.

Dauid, & Ionathas in fœderibus suis promiserunt seruare misericordiam tam pro se, quam pro semine eorum.

QVÆST. XXIV.

QVÆRETUR vltius, quid ponebatur in fœderibus istis Ionathæ, & Dauid. Respondendum, quod hic non apparet quid dixerint: sed videtur, quod iniērint de seruando sibi misericordiam, & veritatē, tam pro se, quam pro semine suo: nam nunc Ionathas, & Dauid cogebantur ab inuicem discedere, & fortē Ionathas timebat, quod nunquam videret Dauid saltem vsq; ad mortem patris sui: ideo volebat, quod conuenirent inter se hoc, quod Ionathas vbicunq; esset procuraret bonum Dauid, & nunquam ageret contra eum: Dauid quoq; nunquam noceret Ionathæ, nec semini suo, sed potius proficeret. Sic enim pepigerunt, quando recessit penitus Dauid à Saule: nam Ionathas promisit reuelare Dauid intentionem Saulis, & petiuit ab eo, dicens: si vixero facies mihi misericordiam Domini, si verò mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea vsq; in sempiternum, supr. ca. 20. hoc idem repetiuit postea Ionathas, recedente Dauid, cum dixit: quæcunq; iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me, & te, & inter semen meum, & semen tuum vsq; in sempiternum eod. cap.

(··)

Seruauerunt Ionathas, & Dauid ceremonias fœderis.

QVÆST. XXV.

QVÆRETUR vltius, an obseruauerint hic Ionathas, & Dauid ceremonias fœderis: erant autem ceremoniæ inter antiquos, quod diuideretur aliquod animal per medium, & illi, qui iniebant fœdus, transirent per medias diuisiones ad signandum, quod quicunque fœdus rumperet, isto modo diuideretur: quandoque autem fœdera fiebant, obseruabantur hæc: nunc autem non patet, an obseruatum fuerit. Dicendum tamen est, quod fuit obseruatum, quia alioquin non vocaretur fœdus, cum omitterentur ceremoniæ illius. Etiam quia istæ ceremoniæ obseruabantur inter deum, & homines, ergo non renuerent illas Dauid, & Ionathas tanquam gentiles. Patet hoc, quia cum deus pepigit fœdus cum Abraham de dando terram promissionis, diuisa sunt animalia, & transiit ignis inter medias diuisiones loco dei. Genes. 15. etiam quando Israelitæ promiserunt obseruare legem in confirmatione eius occisa sunt animalia, & pars sanguinis aspersa fuit super populum, & pars super librum legis, & altare, quod erat loco fœderis, & significabatur, quod qui non obseruaret pactum illud, funderetur sanguis eius sicut illorum animalium: & istud idem erat, quod transire per medias diuisiones. De hoc Exod. capit. 24. sic etiam fecerunt Israelitæ tempore Sedechiæ regis iniungentes fœdus de obseruando quandam legem, & occiderunt vitulum, transieruntque per medias diuisiones, vt patet Ierem. capit. 34. Item Ionathas, & Dauid non omitterent istam ceremoniam tanquam non potentes habere aliquod animal ad diuidendum: quia cum essent in loco deserti apud pastores multos poterant habere pecora. De hoc patet infra cap. 25. vbi dicitur, quod Dauid, & viri sui morabantur in deserto apud pastores Nabal Carmeli. Credendum est ergo, quod Dauid, & Ionathas fecerint ceremonias fœderis hic, quamquam non exprimantur. *Manfuitque Dauid in sylua*, scilicet. facto fœdere mansit Dauid in sylua, in qua ante erat, quia per istud fœdus non erat securus à Saule, sed à Ionatha. *Ionathas autem reuersus est in domum suam*, scilicet in Gabaa, quia ibi erat domus eius, & patris sui, vt patet supr. cap. 16. & 17. & infra in litera. *Ascenderunt itaque Ziphæi*. Hic ponitur secundum huius secundæ partis, in quo Dauid à suis contribulibus accusatur: nam siue accipiantur Ziphæi, vt est nomen appellatiuum, scilicet, pro facientibus picem, vt volunt quidam Hebræi, siue accipiantur, vt sunt aliqui viri sic nominati, semper est verum, quod sint contribules Dauid, quia isti habitabant in sorte Iudæ: ergo erant de stirpe Iudæ. Nam Israelitæ sic erant distincti, quod quilibet habitabat in sorte tribus suæ, eo quod nullus poterat habere possessionem, nisi in tribu sua, etiam si vellet emere, vt declaratum est Leuit. cap. 25. & Numer. 27. & hoc verum erat, nisi in sacerdotibus, & leuitis, qui non habebant aliquam determinatam possessionem, sed dabantur eis vrbes, in qualibet tribu, vt patet Numer. cap. 25. & Iosue, capit. 21. Isti autem non erant sacerdotes, nec Leuitæ: quia illi non vacabant officijs turpibus, sicut est facere picem. Si autem accipiantur, vt est nomen proprium, adhuc est magis manifestum, & istud est verum: quia Ziphæi nominantur à quodam, qui ductus est Ziph: ille autem erat de tribu Iudæ, quia erat Nepos Caleph, vt patet primo Paralipomen. cap. 2. Caleph autem erat de tribu Iudæ, vt patet Numer. capit. 13. & 24. ideo Ziph ponitur inter illos, qui computantur de filiis Iudæ, vt patet primo Paralipomen. capit. 2. & 4. *Ad Saul in Gabaa, dicentes*, id est Ziphæi venerunt ad Saulem annunciantes ei de Dauid, & venerunt in Gabaa, quæ est nomen vrbis, quia ibi erat domus eius, vt patet supra capit. 15. & 22. Isti Ziphæi peccauerunt nimis, tum quia erant de stirpe Iudæ, de qua erat Dauid, & tenebantur eum diligere magis, quam viri, qui erant de alijs tribubus: ideo cæteris paribus magis peccabant isti denunciando hoc Sauli, quam si fuissent de alijs tribubus: tum quia isti cooperabantur Sauli ad malum. Sciebant enim, quod Saul vellet occidere Dauid iniuste: ipsi vero denunciando ei de Dauid cooperabantur ad hoc, quod occideretur, & si fuisset occisus, ita essent

A ipsi rei homicidij, sicut ipse Saul: tum quia isti non fuerunt compulsi à Saule metu pœnarum, nec saltem induciti per aliquam promissionem bonorum: sed ipsi spontè iuerunt ad Saulem ad annuncian- dum ei de Dauid. *Nomine ecce Dauid latitat apud nos?* Istud ponitur hic ad satisfaciendum modo loquendi Hebraico, quia non erat conueniens poni hic aliquid per modum quæstionis, cum hic non fuerit interrogatio, sed solum denunciatio de Dauid, quod esset in deserto Ziphæorum. Si tamen velimus introducere literam per modum quæstionis, ut stat: debemus scire, quod Ziphæi dixerint Sauli: quid agis hic, quod non persequeris Dauid? Nonne apud nos latitat? id est nunquid nescis, quod latitat apud nos? id est in terra nostra? *In locis tutissimis Sylua*, id est manet in locis altioribus, & securioribus totius Sylvæ Ziph. In Hebræo habetur hic. *In castris Sylua*. Sed exponendum est sicut supra, scilicet, quod ista castra non essent aliqua loca murata, sed partes fortissimæ deserti, & præruptæ sicut turres, & mania, & quia loca talia sunt secuta, eò quod cum difficultate quis illuc ascendere debet, vocantur in litera nostra loca tutissima. *In colle Hachila*, id est latet in quodam colle, qui vocatur Hachila. In Hebræo vocatur. *Habilla*. Est autem nomen proprium, infra etiam ponit istud nomen 26. capit. *Quæ est ad dexteram deserti*, id est Sylua ista est ad partem dexteram deserti Ziph. In Hebræo habetur hic. *Iesimon*, & significat desertum, & habetur istud nomen sæpè. Sic patet Numer. cap. 24. ubi dicit litera nostra: dirigens contra desertum vultum suum, & habetur in Hebræo Iesimon. Aliquando tamen litera nostra accipit istud nomen tanquam commune, scilicet, pro deserto: aliquando autem ponitur tanquam nomen proprium, ut patet infra in litera, scilicet. Dauid autem, & viri eius erant in deserto Maon in campestribus ad dexteram Iesimuth. Et in Hebræo dicitur Iesimon, sicut hic. *Nunc ergo sicut desideravit anima tua, ut descenderes, descende*: id est scimus, quod anima tua, id est tu ipse desiderasti nimis tenere Dauid, & desideras: nunc autem nos possumus complere desiderium tuum tradendo tibi Dauid. Descende ergo, scilicet in terram nostram, sicut desideravit anima tua, ut descenderes, id est, & dabimus tibi Dauid, ad quem anima tua desiderat descendere. Accipitur autem anima pro ipso homine. Sic enim habetur Levit. c. 2. & 4. & 5. in multis locis, cum dicitur: anima si peccaverit offeret, & c. id est, si peccaverit homo: vel potest accipi anima pro parte, sicut dicere solemus: anima mea, vel cor meum desiderat hoc, quanquam anima non desideret, nec cor, sed homo: quia isti actus non prædicantur de parte, sed de composito. *Nostram autem erit, ut tradamus eum in manus regis*: q. d. non habebis alium laborem accipiendo Dauid, nisi, quod descendas: quia reliquum laborem nos sustinebimus, scilicet tradendo eum in manus tuas: hoc autem dicebant, quia fortè Saul nollet ire, reputans esse graue nimis, quod persequeretur Dauid per loca abruptissima, & ad extremum non posset eum capere, quia haberet multa latibula, in quibus absconderetur, vel posset fugere per loca illa aspera: Ziphæi autem dixerunt, quod non attenderet ad hoc, quia solum curaret ipse descendere: nam ipsi volebant tradere Dauid in manus eius sine aliquo labore suo. Hoc autem dicebant Ziphæi, ut complacerent Sauli: quia sciebant, quod nimis desideraret capere Dauid, & conquestus fuerat de seruis suis, quia nemo ei indicabat Dauid: putauerunt ergo, quod si ipsi indicarent Dauid Sauli, facerent singulare obsequium illi, & haberent aliquam immunitatem à rege. *Dixitque Saul. benedicti vos à Domino*. Congaudet Saul Ziphæis, & imprecatur eis benedictionem, quia voluerunt obsequi in eo, quod ipse maxime desiderabat: idèo tanquam ipse non potens sufficienter retribuere illis pro obsequio orat à Domino benedictionem super illos, id est multiplicationem bonorum. Benedictio enim significat augmentum. Sic patet Deuteron. c. 7. & 28. ubi ponitur benedictio in sobole, & in terræ nascentibus: & ponitur maledictio è contrario. Et apparet manifestè benedictionem esse augmentum, & maledictionem detrimetum. Sic patet 2. ad Cor. cap. 9. f. qui parce seminat, parce & metet, qui in benedictionibus seminat, in benedictionibus & metet: & opponitur ibi benedictio parcitati: est autem parcitas auaritia, ergo benedictio abundantia. Patet etiam eod. cap. cum dicitur: præparent repromissam benedictionem: sic ut benedictionem, & non ut auaritiam: ergo benedictio, & a-

Ani-
ma
ua-
ria si-
gnifi-
cata.

uaritia opponuntur: hanc abundantiam orabat ad Deum Saul pro Ziphæis, quia obsequebantur ei. *Quia doluistis vicem meam*, id est, doluistis de me, vel doluistis loco mei, scilicet ego nimis doleo, quia non possum tenere Dauid. Vos etiam doluistis ostendentes mihi qualiter tenerem. De hoc autem conquerebatur Saul omnibus seruis suis, dicens, quod nullus doleret pro eo, ut patet præcedenti capit. Non est qui vicem meam doleat ex vobis. *Abite ergo*, id est eatis in desertum, ubi Dauid latet. Hoc dicebat Saul, quia volebat, quod Ziphæi præcederent eum, ut denunciarent ei locum certum Dauid, & ipse postea sequeretur. *Diligentius præparate*: id est cum magna diligentia præparate mihi locum certum, ut non cogar vagari incertus per solitudines, sed vadam ad rem certam, ut patet infra: iubebat autem Saul fieri omnia ista cum magna diligentia, quia sciebat Dauid esse nimis diligentem in obseruando se à Saule. Etiam semper cogitabat, quod Saul ponebat ei insidias, ut patet infr. scil. Recogitat enim de me, quod callidè insidiet ei, idèo fugeret Dauid, nisi satis diligenter, & cautè Ziphæi obseruarent latibula, & subterfugia eius. *Curiosius agite*, id est cum magna cura, vel sollicitudine tractate istud negocium, nihil diligentia omittentes. Ista omnia ad idem redeunt, sed ponuntur ad significandum magnum desiderium Saulis ad hoc, quod fieret istud negotium diligenter, quia timebat, quod etiam si obseruaret nunc Dauid serui sui, effugeret, sicut cum esset in Ceila posuit ei Saul insidias, sed fugit, ut patet supr. in litera. *Et considerate locum, ubi sint pedes eius*, id est, videte ubi nunc latet, ut sciatis mihi respondere de loco certo. Quærere autem de pedibus hominis ubi sint, est, quod quæratur ubi est ipse homo. In Hebræo est ista litera breuius, quia loco istarum trium clausularum, scilicet diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum, & c. Habetur in Hebræo. *Scitote, videte ubi sit pes eius*. Sed quia ista verba sunt expressiua magnæ diligentia circa aliquid, litera nostra posuit tres clausulas æquipollentes magis signantes diligentiam. *Vel quis viderit eum*, i. si non scitis omnes vos latibulum eius, saltem videte quis est, qui viderit eum latere, & sciat locum determinatum. q. d. non moueamur per famam habentem autem rem incertum, sed quod omnes dicant in tali loco est, & nullus sciat, an ibi sit, quia per hoc contingeret Saulem vagari inutiliter. *Recogitat enim de me, quod callidè insidiet ei*. Ista est causa, quare iubebat Saul adhiberi magnam diligentiam scièdo locum Dauid, quia ipse erat semper suspectus de Saule, quod insidiaretur ei callidè. i. subtiliter, vel artificiosè: idèo semper esset paratus, ne incideret in insidias Saulis, ad quod adhiberet magnam sollicitudinem: ut ergo falleretur ista sollicitudo, & diligentia Dauid per Ziphæos, necessaria erat nimia sagacitas, & sollicitudo ipsorum.

Quomodo sciebat Saul, quod Dauid cogitaret de eo, quod insidiaretur ei callidè.

Q V A E S T. XXVI.

Q V A E R E T aliquis, quomodo sciebat Saul, quod Dauid recogitaret de eo, quod insidiaretur ei callidè. Respondendum est, quod hoc poterat scire ex quadam præsumptione generali, quia illi, qui sunt verè hostes conantur sibi inuicem nocere quantum valent: Saul autem erat hostis Dauid, & hoc nouerat ipse Dauid, idèo rectè cogitare deberet, quod Saul conaretur ei nocere, siue apertè, siue per insidias. Item posset hoc cognoscere Saul ex præsumptione magis propinqua, scilicet. quia si Dauid non timeret aliquas insidias Saulis, non fugeret per desertum, sed maneret in locis muratis. Nunc tamen nunquam introibat in aliqua loca munita, sed latebat semper in syluis: & hoc sciebat Saul: ergo sciebat, quod Dauid recogitabat de eo, quod insidiaretur ipsi. Item hoc sciebat Saul: quia rationabile erat, quod timeret Dauid insidias Saulis, cum sæpè Saul fuisset ei insidiatus: nam cum conatus fuit eum percutere lancea, misit seruos suos ad vallandum domum Dauid per noctem, ut eum tenerent, ipse autem euasit manus eorum depositus per fenestram à Michol, ut patet supra capit. 19. iterum etiam cum esset Dauid in vrbe Ceila, insidiabatur ei Saul, ut clausa vrbe caperetur: Dauid autem cognitis insidijs recessit. Quod ad Saulem peruenit: & tunc Saul cognito, quod insidia suæ patuissent diffi-

mulauit

A mulauit exire, vt patet supra in litera: sciebat ergo Saul, quod Dauid recogitaret de eo, quod insidiaretur ipsi, cum sciret eius insidias cognititas sciret a Dauid. *Considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur*, id est, diligenter videte, quæ sint loca, in quibus consuevit latere, scilicet. vt quanquam non reperiatur in vno, inquiramus alterum, & alterum, ita vt euadere non possit. Dicitur autem de latibulis, in quibus absconditur, id est, consuevit abscondi, quia fortè Dauid erat in Sylua Ziphæorum ab aliquot diebus, & non latebat semper in eodem loco, sed aliquando hic, & aliquando alibi: & hoc, vt minus cognosceretur locus eius. Sic enim fecit ipse Dauid, quando egressus est de Ceila in Syluam: nam non manebat semper in vno loco, sed dicitur, quod ipse, & viri sui vagabantur incerti: ita etiam erat nunc, quia Dauid, & viri sui erant in deserto Maon, cum prius essent in locis tutissimis Syluæ. Vel potest intelligi: Considerate omnia latibula eius, in quibus absconditur, id est, in quibus potest abscondi: quia licet in vno loco solum visus fuisset abscondi Dauid, quia tamen poterat abscondi in aliquo alio, si ibi essent alia latibula, iussit, quod inquirerentur omnia latibula, & obseruarentur, vt quando Saul veniret, si non inueniret eum in vno latibulo, saltem inueniret in alio. *Et reuertimini ad rem certam*: id est venite postea ad me, quando scueritis locum, in quo est: vel omnia latibula, in quibus potest abscondi, vt ego tunc vadam vobiscum.

B *Cur Saul volebat ad rem certam capere Dauid, & non vagari frustra.*

QVÆST. XXVII.

QVÆRET aliquis, quare Saul volebat ire ad rem incertam: nam ipse tanto desiderio ardebat, vt caperet Dauid, quod non reputaret laborem viarum, nec etiam si aliquando frustraretur intentio sua, potissimè cum ipse aliquando persecutus fuerit Dauid super petras abruptissimas, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, vt patet sequen. cap. & tamen non iuit Saul ad rem certam, cum non consecutus fuerit ipsum Dauid. Respondendum est, quod Saul volebat ire ad rem certam, & non vagari inutiliter propter duo. Primò propter laborem sui, & suorum. Nam terra illa, in qua Dauid manebat, erat abruptissima, & difficilis viatoribus: vnde nimis grauarentur serui Saulis discurrere per excelsas petras, potissimè nihil consequendo. Secundò volebat ire ad rem certam, vt non deluderetur ad Dauid: nam si iret in solitudinem ad rem incertam, euaderet Dauid, & frustraretur intentio Saulis, in quo gauderet Dauid, & haberet quoddam genus victoriæ de Saule, & ipse Saul sentiret se in hoc despici, & erubesceret. Sic enim fecit quando molitus est insidias Dauid in Ceila: nam cum, illis cognitis, Dauid fugisset in vrbe, Saul erubuit, & dissimulauit descendere in Ceilam: & hoc erat præcipuum, propter quod volebat ire ad certam rem: nam si toties falleretur insidiando Dauid, erubesceret vltèrius persequi illum. Cum autem obijcitur, quod sequenti cap. iuit Saul ad loca durissima, & ad rem incertam. Respondendum est, quod putabat se ire Saul ad rem certam: nam dictum ei fuerat, quod Dauid latebat in locis tutissimis Engaddi, & putauit eum ibi esse, & verè ibi erat: vnde ad rem certam iuit, quia Saul introiuit in eandem speluncam, in qua erat Dauid cum viris suis, vt patet ibidem: & cum dicitur, quod iuit ad rem incertam, quia euasit Dauid, non stat ratio: nam quod Dauid euasit, fuit ex diuina dispositione, quæ excedit omne humanum consilium: illi tamen, qui duxerunt Saulem ad loca tutissima Engaddi, ad rem certam eum miserunt: nam ipse introiuit in speluncam, in qua erat Dauid, & postea locutus est ei, idè semper cauebat Saul ire ad aliquid incertum, sic etiam infr. 26. capit. cum iterum Saul persecutus est Dauid, iuit ad rem certam: nam apud eum castrametatus est Saul, ita vt Dauid descenderet per noctem ad capiendum hastam, quæ erat ad caput Saulis, vt patet ibidem. *Vt vadam vobiscum*, id est tunc ego ibo vobiscum, quando mihi nunciaueritis locum certum. Dicendum tamen, quod Ziphæi non iuerunt in saltum ad inquirendum latibula, & redierunt postea ad Saulem in Gabaa, sed solum præcesserunt eum in via per aliquantum spatium, vt ipsi

D prius possent habere determinatum locum, quam accederet Saul ad desertum. Sic patet infra, scilicet, at illi surgentes abierunt Ziph ante Saul, id est, ipsi præcedebant Saulem eundo, Saul tamen non mansit in domo. Sed tunc dicitur, quod Saul significauit hic, quod redirent ad eum in domum suam, quia dicitur hic: reuertimini ad rem certam, id est, reuertimini ad me, ad nunciandum rem certam. Dicendum est, quod fortè Saul à principio disposuit manere in domo quousque Ziphæi afferrent ei rem certam: postea tamen indicauit hoc esse inconueniens, quia dum ipsi redirent in Gabaa ad Saulem, & iret Saul ad Dauid, cognosceret Dauid insidias, & fugeret, & sic frustraretur intentio Saulis, idè quanquam misisset Ziphæos, vt reuerterentur ad ipsum, tamen immediatè mutata sententia secutus est eos. Aliter potest dici, quod Saul dixerat eis, vt reuerterentur ad rem certam, id est, ad nunciandum ei rem certam: hoc tamen non in Gabaa in domum suam, sed quod reuerterentur ad iter prope syluam, in qua erat Dauid, & ibi nunciarent ei, & tunc Saul egressus est de domo sua præcedentibus eum Ziphæis, & peruenit ad aliquantam partem itineris circa syluam, ad quem locum redierunt postea Ziphæi cognito de latibulo Dauid, & ex ipso loco iuit Saul cum Ziphæis. *Quod si etiam in terram se obstruxerit*, id est, etiam si clauferit se in terra, inquiram eum, quasi d. vos scitote semel omnia latibula eius, ita vt non possit euadere, quia postea ego inquiram eum etiam si lateat intra viscera terræ. *Persecrabor eum in cunctis millibus Iuda*, id est, inquiram in tota terra Iuda. Hoc dicebat Saul, quia nunc Dauid latebat in terra Iuda. Et non solum inquireret eum in sylua Ziphæorum, sed etiam in tota terra Iuda, si sciret latibula eius. Hoc autem dicebat Saul ad animandum Ziphæos, vt persequerentur Dauid inquirentes diligenter: nam fortè ipsi putarent, quod Saulem tæderet laboris syluarum, & nollet perquirere Dauid, idè etiam ipsi remissè agerent inquirendo illum: vt ergo ipsi sollicitè illum inquirerent, dixit, quod non solum persecraretur eum in sylua illa, sed etiam in tota terra Iuda, etiam si in visceribus terræ se absconderet. Dicit autem Nicolaus, quod hoc dicebat Saul ad significandum Ziphæis, quod non solum Israelitæ de alijs tribubus adiuuarent Saulem inquirendo Dauid, sed etiam omnes de tribu Iuda, qui erant contribules Dauid: in quo Saul persuadebat Ziphæis, ne ipsi putarent se deteriores omnibus alijs viris Iuda, scilicet. si ipsi soli proderent Dauid, & inquirerent eum, reliqui autem occultarent ipsum. In Hebræo habetur hic. *Si in terra fuerit, persecrabor eum*, id est, si manserit in terra ista, semper eum inquiram. *quasi d. nisi descenderit in terram Philistinorum, vel iuerit in alia regna extranea, semper inquiram eum, dum fuerit in terra hac.* *In cunctis millibus Iuda.* Exponunt Hebræi cum præcedenti litera, scilicet. si fuerit in terra. i. in terra ista Iuda, ego persecrabor eum in cunctis millibus Iuda, id est, cogam omnes millenarios, siue tribunos, qui vocantur principes millium, ad hoc, quod persecrarentur illum, & dent eum mihi. Ista est expositio Rab. Dauid Kimhi, sed non stat, quia non accipiuntur hic millia pro principibus millium, sed pro tribunis, sed pro multitudine populorum: si persecrabor eum in cunctis millibus Iuda, id est, in tota terra multitudinis habitatorum Iudæ. sic accipitur Michee, cap. 5. f. Et tu Bethlehem Ephrata paruula es in millibus Iuda, id est, paruulus locus es inter multitudines Iudæ, q. d. alia loco sunt maiora in populis Iudæ. Sic etiam accipitur Deutero. cap. 33. scilicet. Hæ sunt multitudines Ephraim: & hæc millia Manasse. Ibi tamen accipiuntur millia non pro tribunis, sed pro multitudinibus populorum, ita hic, scilicet. quod in omnibus illis multitudinibus inquireret non omittendo aliquam partem terræ Iuda. Cum etiam dicunt: si in terra fuerit, persecrabor eum. i. si manserit in terra hac, non conuenienter exponitur à Iudæis: nam nunc Saul sciebat Dauid esse in terra Iuda, & ibat ad persequendum eum tanquam existentem in terra illa: ad quid ergo diceret, si fuerit in terra, id est, si manserit in terra ista? Videbatur enim quasi superfluum, idè videtur, quod litera magis voluerit exprimere, innuens interiori nemini Saulis ad persequendum Dauid. si in terra fuerit. i. etiam si fuerit intra terram in visceribus eius. Hoc enim significabat desiderium suum, & obstinationem in laborando ad consequendum desideratum: & c. hoc litera nostra expressius dixit: Quod si etiam in terram se obstruxerit. i. clauferit

Ra. Dauid Kimhi

A ite in viscibus terræ. Nam litera nostra exponit magis ob-
scuritatem Hebraicæ locutionis. Sicut enim habetur supra, ubi
dicit litera nostra, recogitat enim de me, quod callidè infi-
dier ei. dicit litera hebraica. *Recordans recordabitur.* i. recorda-
bitur de me, quod ego constituerim ei insidias ante hoc: &
nunc etiam cogitabit, quod ei insidiator. *At illi surgentes.* Hic po-
nitur tertium huius partis, in quo Saul David in latibulis per-
secratur indicantibus Ziphæis: & dicitur. *At illi surgentes.* i. Zi-
phæi surrexerunt illico de urbe Gabaa, in qua nunc erant, ut
exequeretur id, quod iubebat Saul. *Abierunt in Ziph.* i. venerunt
ad desertum Ziph: nam quando ista dicebantur, erant in Ga-
baa cum Saule, ut patet supra: nunc autem redierunt in Ziph,
id est, in syluam sic nominatam: ex hoc autem apparet, quod
Ziph sit nomen proprium terræ: & non dicantur Ziphæi illi,
qui faciunt picem. *Ante Saul.* i. præcesserunt ipsi Saulem ad hoc,
quod Saul veniret postea ad rem certam, sicut eis supra dixe-
rat. Non tamen mansit Saul in Gabaa ad hoc, quod redirent
Ziphæi ad nunciandum ei iterum locum Saulis in Gabaa, sed
secutus est Ziphæos, & venit usque ad quandam partem iti-
neris, ad quam postea redierunt Ziphæi nunciantes ei locum
David. *David autem, & viri eius erant in deserto Maon.* i. eo tempore,
quo venerunt Ziphæi ad inquirendum certum locum Da-
uid: erat David in solitudine Maon. Est autem Maon quæ-
dam ciuitas, apud quam erat desertum: & vocabatur ab illa
desertum Maon: sicut vocatur desertum Hareth à quadam
urbe nomine Hareth, ut declaratum est præced. cap. apparet
etiam quod sit urbs, quia Iosue. cap. 15. ponitur Maon urbs for-
tis Iudæ, patet etiam, quia infra. c. 25. dicitur, quod erat vir qui-
piam in Maon, & possessio eius in Carmelo, id est, habita-
bat ille vir in urbe Maon, & habebat possessionem suam in
Carmelo.

*Quomodo stat, quod David esset in deserto Maon, cum supra dicatur,
quod erat in deserto Ziph.*

QVÆST. XXVIII.

C **Q**VÆRET aliquis, quomodo dicitur hic, quod David e-
rat in deserto Maon: nam supra dicitur, quod erat in de-
serto Ziph, & ibi nunciaverunt eum esse Ziphæi. Aliquis di-
cet, quod David nunquam habebat locum certum ad ma-
nendum, ne cognosceretur locus eius, & possent ei poni infi-
dies: sed vagabatur incertus hinc, & inde: sicut dicitur supra
in litera, quod David, & viri sui egressi de Ceila huc, & illuc
vagabantur incerti: ita forte nunc. Quamquam quando Zi-
phæi iuerunt ad nunciandum Sauli quod David esset in de-
serto Ziph: tamen fortè dum irent, descendit in desertum
Maon, & ibi erat quando ipsi redierunt. Sed dicendum est,
quod hoc non stat: quia David non mutauit locum quousq;
nunciatum est ei, quod veniret Saul, ut patet infra, scilicet, &
nunciatum est David, statimque descendit ad petram: ergo
ante hoc nihil mutauerat. Dicendum ergo, quod in eodem
loco erat David, quando Ziphæi iuerunt ad Saulem, & quan-
do redierunt ad sciendum locum eius: ille tamen vocatur di-
uersis nominibus, scilicet, desertum Ziph, & desertum Ma-
on. Est tamen desertum Ziph nomen generale, desertum
Maon est tanquam pars eius: nam Maon est ciuitas specia-
lis, & desertum, quod est apud illam, vocatur desertum
Maon: Ziph autem est nomen cuiusdam regionis, in qua sunt
aliquæ urbes, & tota solitudo terræ illius vocatur desertum
Ziph: ideo cum dicitur de solitudine Ziph, nominantur in ea
partes speciales, eò quod illa sit solitudo magna: sic patet su-
pra in litera: nam cum vellent dicere Ziphæi, quod David e-
rat in deserto Ziph, dixerunt: ecce David habitat apud nos in
locis tutissimis syluæ in colle Hachila, quæ est ad dexteram
deserti, ubi tres determinationes positæ fuerunt, scilicet, in locis
tutissimis, & in colle Hachila, & ad dexteram deserti. Et ista
omnia ad significandum, quæ pars syluæ esset, in qua David
erat. Nominatur ergo ista sylua diuersis nominibus, sicut in-
terdum eadem urbs habet multa nomina, ut patet de Hebrò,
quæ vocatur Cariatharbe, Iosue ca. 14. & 21. & vocatur Mam-
bre, ut patet Genes. cap. 23. & 49. & vocatur etiam Hebron.
In campestribus. i. manebant David, & viri sui in parte campe-
stri illius deserti. Vocatur pars campestris illa, quæ non est pe-
nitius plana, sed habet aliquid de montuositate. *Ad dexteram*

Iesimuth, id est, erat tunc David ad partem dexteram loci, qui
vocatur Iesimuth. Sciendum autem quod litera nostra variè
accipit istud nomen: nam ubi dicitur hic Iesimuth, in He-
bræo dicitur Iesimon: & est nomen commune significans
desertum: litera autem nostra aliquando ponit illud pro no-
mine communi, & aliquando pro nomine proprio: nam su-
pra in litera dicitur: In colle Hachila, quæ est ad dexteram
deserti, & habetur ibi Iesimon in Hebræo, ubi litera nostra
dicit, deserti. Hic autem idem nomen ponitur in Hebræo:
& litera nostra voluit accipere illud tanquam commune, ita
ut diceret, desertum: sed dixit Iesimuth, corruptè tanquam
sit nomen proprium. Ex hoc autem apparet, quod supra dice-
batur, scilicet, quod idem desertum sit desertum Ziph, & de-
sertum Maon: nam Ziphæi nunciauerunt Sauli, quod esset Da-
uid in terra eorum, quæ est desertum Ziph, & dixerunt. Da-
uid latitat apud nos in locis tutissimis syluæ in colle Hachila,
quæ est ad dexteram deserti. Hic etiam dicitur, quod erat
David in deserto Maon in campestribus ad dexteram Iesi-
muth, siue deserti: cum ponatur hic nomen, quod est supra,
ubi litera nostra dicit, desertum: ergo idem locus erat collis
Hachila, & desertum Maon, cum utrumque ponatur ad dex-
teram Iesimuth, siue deserti. *Ibat ergo Saul, & socij eius ad qua-
rendum eum,* scilicet, recedentibus Ziphæis de Gabaa, surrexit
Saul cum multitudine virorum, & iuit ad persequendum Da-
uid. *Et nunciatum est David.* i. quod Saul veniret ad persequen-
dum eum: non fuit enim nunciatum de Ziphæis, quod iuis-
sent ad indicandum Sauli locum David, eò quod isti secre-
tius egerunt, & non potuerunt cognoscere istud explorato-
res David: ipsi tamen cognouerunt aduentum Saulis, quia
non poterat sic celari Saul, cum veniret cum multitudine,
sicut celati sunt Ziphæi, qui fortè pauci erant, quando iue-
runt ad syluam, & nihil suspicabantur de eis viri David. *Sta-
timque descendit ad petram,* i. immediate, ut audiuit David de
Saule, descendit de loco, in quo erat ad petram. Dicunt ali-
qui, quod petra est nomen castris, ubi David posuit ea, quæ
habebat, ut esset expeditior ad fugiendum: & istud castrum
est in solitudine. Alij autem volunt, quod petra erat aliqua
magna rupis cauernosa, in qua David reposuit res suas, noluit
tamen ibi manere, ne fortè à Saule includeretur ibi, & coge-
retur, ut se traderet ei, vel moreretur pugnando. Sed dicendū
est, quod ista petra erat aliqua magna rupis, de qua infra dici-
tur, quod vocauerunt locum illum petram diuidentem: & ibi
Saul postea circumdabat David, & viros suos, nec descende-
bat David ad petram, ut ibi reponeret aliquid, sed ut fugeret
manus Saulis.

*Quare recessit David de deserto Ziph, cum intellexit, quod
Saul illuc iret.*

QVÆST. XXIX.

F **Q**VÆRET aliquis, quare descendit David de loco, in
quo erat, audito, quod veniret Saul. Respondendum
est, quod egit ex timore, ne ibi caperetur à Saule: noluit enim
expectare diuinum miraculum, scilicet, ibi veniente Saule, ut
Deus defenderet eum, quamquam non fugeret, sed voluit
opere humano providere sibi quantum poterat. Cum verò
prudencia, & potentia humana deficerent, recurrendum e-
rat ad miraculum, sicut supra factum est, scilicet, quando Saul
circumdabat David, & desperabat David se posse euadere:
nam tunc Deus misit nuncium, qui faceret inde recedere Sau-
lem propter Philisthæos, ut patet infra: nunc verò quia tem-
pus habebat David ad saluandum se, præoccupauit fugere
de loco, in quo erat. Hoc autem fecit propter duo: primò
ne Saul cognosceret ubi erat: nam cum veniret Saul ad per-
sequendum eum, putabat ipse, quod audisset eum esse in cer-
to loco, & ad illum veniebat. Nunc autem cum non reperiret
ibi illum, fortè desisteret à persecutione, videns se illusum.
Secundum erat, ut David haberet locum fugiendi, quia in
partibus superioribus collis Hachila, ubi erat nunc David,
erat locus angustus, & si expectaret ibi Saulem, circunda-
ret eum faciliter, & caperet. descendit ergo ad partes in-
feriores deserti, ut ibi latiore locum haberet fugiendi, &
non posset ita faciliter circumdari à viris Saulis: quamquam
adhuc ibi cinxit eum Saul, & viri sui in modum coronæ, ut
patet

A patet infra. Et versabatur in deserto Maon, id est, & discurrebat per diuersas partes deserti Maon antequam veniret Saul: istud enim est desertum, de quo supra dicitur.

Quomodo stat, quod David versaretur in deserto Maon, cum supra dicatur, quod recesserat inde.

Q V A E S T. XXX.

Q V A E R E T aliquis, quomodo dicitur hic, quod versabatur David in deserto Maon: nam iam supra dictum est, quod recesserat inde, & descendit ad petram: etiam infra videtur hoc significari, cum dicitur, quod Saul audito hoc, persecutus est David in deserto Maon. i. audito, quod recessisset de loco, in quo prius erat. Respondendum est, quod David fuit in deserto Maon ante aduentum Saulis, & postea etiam, sicut patet ex litera, quae dicit de David, quod erat in deserto Maon in campestribus. Postea autem dicitur, quod descendit ad petram. scilicet de loco, in quo prius erat, & versabatur in deserto Maon. Hoc autem erat, quia desertum Maon, quanquam sit quaedam pars deserti Ziph, sicut supra declaratum est, tamen erat magnum, & habebat in se quasdam partes montuosas, & alias planiores. David autem erat in isto deserto Maon, in partibus sublimibus. scilicet in colle Hachila, quando denunciatum est Sauli, quod erat in deserto Ziph. Et de hoc dicitur supra, quod erat in deserto Maon ad dexteram Iesimuth. Postea autem audito, quod veniret Saul: descendit ad quasdam partes planiores eiusdem deserti ad petram: & de hoc dicitur hic, quod statim descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. Et sic fuga David non fuit magna, sed fuit aliquanta declinatio a loco illo, ne inueniret eum Saul, ubi putabat. Quod cum audisset Saul. Hoc potest referri ad duo: vno modo, quod Saul audiuit id, quod retulerunt ei Ziphæi. scilicet quod venerunt aditer ad eum, ut nunciarent de loco David, sicut promiserant. Alio modo intelligitur, quod cum audisset Saul. scilicet quod David recesserat de loco, in quo erat. Cognouit enim recessum eius per Ziphæos, quia illi obseruabant diligenter locum eius, sicut iusserat Saul, & viderunt quando recessit, & quo iuit: unde nuntiaturum est illic Sauli, & ipse persecutus est eum vsque ad petram, ad quam descendit David, ita ut circumdaret eum ibi in modum coronæ, ut patet infra, & iste est verus sensus. Persecutus est David in deserto Maon. i. non iuit ad collem Hachila, in quo prius sibi dictum fuerat, quod erat, sed secutus est eum in deserto Maon, scilicet veniendo ad partes inferiores deserti Maon, ad quas fugerat David apud petram. Et accipitur hic desertum Maon, sicut accipiebatur immediate, cum dictum est: & versabatur in deserto Maon: & non sicut accipiebatur supra, cum dicitur: David autem, & viri eius erant in deserto Maon, quia ibi accipitur desertum pro partibus excelsis illius deserti, de quibus postea fugit David. In his autem duobus locis accipitur pro partibus inferioribus, in quibus nunc erat David. Et ibat Saul, & viri eius ad latus montis, scilicet David descenderat de parte superiori montis, in qua prius erat ad partes inferiores, ut ibi posset euadere: Saul autem ibat per latus montis ad tenendum David: iste mons est, qui vocatur collis Hachila, in cuius summitate prius erat David, ut patet supra, postea autem descendit ad partes inferiores ad quoddam latus illius. Ex parte vna. i. Saul erat in latere montis ex parte vna, in qua non erat David: nam David descenderat ad illud latus montis, quod magis distans erat a Saule, ut per illud posset euadere, Saul autem veniebat ex alia parte: quia tamen habebat Saul secum multos viros, subito cinxit montem, ita ut ex omni parte David in modum coronæ clauderetur. David autem, & viri eius erant in latere montis ex parte alia, scilicet ex parte illa, quae erat opposita parti, per quam veniebat Saul, ut sic cum Saul ad vnam partem procederet, David fugeret ad oppositum, & nunquam eum caperet, Saul tamen cinxit totum montem, ut non haberet locum fugiendi. Porro David desperabat se posse euadere a facie Saulis. i. cum videret David se circumdari a viris Saulis, & propter locorum angustiam non patere aliquod subterfugium, desperabat de euasione sua. In Hebræo habetur ubi nos dicimus desperabat. Nehapam. quod significat angustiatum, vel strictum, quod conuenit homini, quando ex pressura, vel labore non potest emittere anhelitum, quia iam deficit tota virtus inspirandi, & respirandi: & hoc credit ad literam nostram, scilicet quod David desperabat se posse euade-

re, quia desperatio est afflictio magna, cum aliquis non habet quid agat: sicut cum homini anhelitus intercluditur. Considerandum autem circa hoc, quod secundum, quod Hebræi dicunt, & refert Ra. David Kimhi, hic incipit David increpare Samuelem, tanquam mendacem: ipse enim vnixerat eum regem, & dixerat, quod regnaturus esset in Israël: nunc autem videbat se in limine mortis, quam desperabat se posse euadere: ideo dicebat Samuelem mentitum, & quod iam nulla veritas erat in promissionibus per prophetas. Dicunt etiam, quod tunc David composuit Psalmum illum, scilicet Credidi propter, & ibi dicitur: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Quod exponunt de Samuele, scilicet quod dixerit tunc, quod omnis homo erat mendax, non solum homines vulgares, sed etiam Prophetæ. Et probant, quod intelligatur de hoc, quia dicitur ibi: ego dixi in excessu meo. i. in excessiua aduersitate, vel desperatione: maxime quia dictio Hebraica, quae ponitur ibi pro excessu, est similis huic dictioni, quae ponitur hic pro desperatione, scilicet quia ista deriuatur ab illa: nam ibi dicitur. Hoz. Hic autem dicitur. Nehapas. Quod secundum Hebræos satis patet esse idem. Dicunt etiam, quod ut non crederet David Samuelem esse mentitum, misit quendam nuntium, vel angelum ad Saulem, ut sic cogeretur dimittere David, ut patet infra: & sic apparet vera promissio Samuelis. Istæ tamen sunt fictiones Hebræorum: nunquam enim David propter aliquam aduersitatem tantum excessit, quod diceret Prophetas esse mentitos: nam etiam si Saul cepisset David, & eum occidere vellet, non diceret tunc Samuelem esse mentitum: nam satis stabat prophetia Samuelis cum hoc, quod ipse caperetur a Saule, & occideretur: sciebat namque David, quod deus promittebat multa per prophetas, & illa intelligebantur cum conditione, scilicet si illi, quibus fiebat promissio, manerent in eodem statu, sicut factum est ad sacerdotem Heli supr. c. 2. cum dicitur: loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in sempiternum: nunc autem dicit Dominus, absit hoc a me, sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles: & ibi subditur quomodo Deus abstulit sacerdotium de domo Heli. Et Ierem. c. 18. dicitur, quod Deus subito promittit alicui genti, quod ædificabit illam, & plantabit: & tamen si gens illa egerit malum in conspectu eius, ipse quoque agit penitentiam super bono, quod promiserat ei agere: & subito loquetur de aliqua gente, quod disperdat eam, & eradicet: si tamen gens illa penitentiam egerit de malo suo: Deus quoque penitentiam agit de malo, quod comminatus est: & tamen in omnibus his non sunt falsa verba prophetarum, cum intelligantur promissiones cum conditione: ita ergo David, quāquam premeretur a Saule, & iam vellet occidi, non putaret, quod Samuel mentitus fuerat, dicendo eum futurum regem super Israël, & vngendo in regem: sed magis putaret, quod deus istud promiserat, sed intelligebatur promissio, si si maneret David in statu, in quo erat: forte autem David postea peccauit, vel saltem putaret se in aliquo offendisse, quanquam non esset certus: cum nemo sciat an odio, vel amore dignus sit, ut patet Eccl. cap. 9. ex hoc crederet, quod deus indignatus erat, & nolebat eum regnare super Israël: sic. n. de ipso Saule acciderat: nam deus vnixerat eum in regem, quasi ipse, & tota posteritas sua habituri essent regnum, quia tamen peccauit faciendo sacrificium antequam veniret Samuel, deus prædixit ei, quod non regnarent filij sui post eum, ut patet supr. c. 13. scilicet. stultus egisti, nec custodisti mandata domini dei tui: quod si non fecisses, iam nunc præparasset dominus regnum tuum super Israël in sempiternum, sed nequaquam ultra consurget regnum tuum: sic ergo putasset David de se, quod propter aliquod delictum suum deus priuauerat eum regno, quod promiserat, & tradiderat illum in manibus hostis sui, & non crederet ob hoc mentitum fuisse Samuelem. Quod autem dicunt de Psalm. scilicet Credidi propter, quod fecerit eum tunc David, & vocauerit ibi Samuelem mendacem, non est verum. Nam non fecit eum tunc, sed postea quando Syba seruus Isboseth mentitus fuit David, dicens, quod dominus suus fauebat parti Absalonis, & tradidit ei agros illius: postea autem reperit hoc falsum esse, & iratus est nimis. de hoc infr. 2. libr. cap. 19. & tunc dixit David: Omnis homo mendax: & fecit illum Psalmum.

Causa compositionis Ps. Credidi propter quod locutus sum.

A

An David peccauerit desperando se posse euadere manus Saulis.

QVÆST. XXXI.

QVÆRETUR circa hoc cum dicatur, quod David desperabat se posse euadere, an peccauerit in hoc. Aliquis respondet, quod sic, quia desperabat dictis prophetis, & consequenter non credebatur eis: infidelitas tamen magnum vitium est: quia sicut fides est prima virtus, sine qua impossibile est placere Deo, ut patet ad Hebræos. cap. 11. & homo iustus vivit ex fide, ut patet ad Roman. c. 1. ita infidelitas erit primum vitium, quod primo, & maxime repugnat virtutibus: sed David non credebatur dictis prophetis: ergo erat infidelis, quia circa ista stat fides: & debemus potius assentire dictis prophetis, quam eis, quæ nos videmus. Sic patet in Canonica Petri. 2. cap. 1. ubi dicit, quod magis credendum est Prophete, quam ei, quod ipse vidit: unde cum dixisset se vidisset transfiguratum Christum in monte Thabor, ait: Habemus autem firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes: Samuel tamen erat Propheta, & vixerat David in regem prædicans ei, quod futurus esset rex, quod ergo ipse desperaret se posse euadere, erat contra veritatem prophetæ, quæ asserbat eum prius futurum regem, quam moriturum: ergo erat infidelis desperando de evasione. Respondendum est, quod quamquam David credidisset se nunc capiendum esse, & occidendum à Saule, quod Samuel falsa dixisset, non erat infidelis, nec peccabat: nam quæquam Samuel esset Propheta, tamen aliquis posset dicere, quod David nesciebat eum esse prophetam. Hoc tamen non debet asseri, quia David non debebat dubitare in notorijs: erat tamen notorium in toto Israel, quod Samuel erat Propheta, & quod nunquam mentiebatur, ut patet supra cap. 3. scilicet. crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram, & cognovit uniuersus Israel à Dam vsque Bersabee, quod fidelis Samuel esset Propheta Domini. Et sic nunc in eis, quæ dixerat de domo Heli nihil mentitus fuerat, ita etiam postea multa dicebat, & nunquam errabat: unde quodcumque aliquid prædicebat, iam totus populus absque dubio illud futurum esse credebatur: sic dixit puer Saulis ad eum antequam vngeretur in regem, loquens de Samuele supr. cap. 9. scilicet. Ecce est vir Dei in ciuitate hac, vir nobilis, & omne, quod loquitur absque ambiguitate venit. Quod ergo David crederet Samuelem non esse prophetam, vel dubitaret de hoc, erat dubitare de notorijs, & ignorantia talis, vel dubitatio non excusat. Dicendum ergo aliter, scilicet, quod David sciebat Samuelem esse prophetam: poterat tamen ignorare satis rationabiliter an vnctio sua in regem facta fuisset prophetice, vel fecisset eam Samuel ex corde suo. Errant enim interdum Prophetæ, vel falsum dicunt dupliciter. Primo modo ab intentione, scilicet, quia sciunt aliquid falsum esse, vel contra voluntatem Dei, & tamen conantur illud asserere, vel facere. Hoc patet in Balaam, qui Propheta erat, & tamen conabatur maledicere Israelitis, & faciebat ad hoc caeremonias: quamquam Deus iussisset ei, quod non malediceret illis. Numer. cap. 22. 23. & 24. Sic etiam patet Deuteronom. cap. 13. scilicet. Si surrexerit in medio tu prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: eamus, & sequamur Deos alienos, non audies verba Prophetæ illius: sic enim dicitur Deuteronom. cap. 18. Prophetæ, qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi illi: ut diceret, aut ex nomine Deorum alienorum, interficietur. Secundo modo Prophetæ errant per ignorantiam, scilicet, quia putant verum esse, quod dicunt, & non est, quia Deus non loquitur illis hoc: sed ex animo suo illud dicunt putantes esse verum, & bonum: sic patet de Natham propheta, ad quem dixit David, quod volebat ædificare templum Domino, & Natham ait: omne, quod est in corde tuo, vade, & fac, quoniam Dominus tecum est. Et tamen immediate sequitur, quod Deus dixit ad Natham, quod nunciaret David, quod ipse non ædificaret templum, sed filius eius, ut patet in 2. li. c. 7. Ita igitur putare poterat David, quod Samuel egisset hoc ex corde suo, non con-

Propheta dupliciter aliquid quando possunt errare.

C

solto Domino, & sic poterat esse falsum, ideo quamquam non crederet, non peccabat. Si autem obijcies, quod Samuel erat Propheta fidelis, & notorium erat in toto Israel eum esse Prophetam, ideo non dubitare deberet in dictis eius, non constaret: quia si Propheta semper loqueretur prophetice, & nunquam posset loqui, nisi prophetice, cum semel constitisset eum prophetam: non debebat dubitari postea in aliquo de verbis suis: Prophetæ tamen semper loquebatur prophetice, & hoc propter duo: primo, quia non poterant: nam spiritus propheticus non est tanquam habitus alicuius scientiæ, qui semper immaneat, per quem possit Propheta, quodcumque voluerit intelligere, sed est ad modum actus transeuntis, scilicet, quod tunc Propheta aliquid prophetice intelligit, quando Deus eum actualiter immutat: illa verò immutatione cessante, Propheta nihil plus intelligit, quam alij homines, ut declaratum est supra cap. 10. & 19. ideo si illo tempore, quo Deus non immutat Prophetam, ipse conetur aliquid dicere, illud non erit prophetice dictum, sed erit contingens, sicut id, quod dicunt omnes alij homines, & poterit esse falsum. Secundo non loquuntur Prophetæ semper prophetice, quia non volunt: interdum enim habent Prophetæ spiritum prophetiæ, & nolunt prædicare id, quod Deus iubet, sed aliquid aliud: & tunc semper falsum dicunt: ita est de Prophetis maleuolis, sicut de Balaam. Ad hoc ergo, quod constaret, quod Propheta loquebatur aliquid prophetice, non sufficiebat, quod haberetur tanquam Propheta: & omnia, quæ ante hoc dixisset, vera fuissent; sed necesse erat, quod ipse induceret aliquod signum in confirmationem, ut patet Deuteronom. cap. 13. & 18. debebat autem sic fieri, quod propheta diceret: ego denuncio tibi tale, vel tale euenturum esse ex parte Dei, & tunc debebat subiungere, & ad probationem huius fieri tale, vel tale miraculum: si autem illud fieret, debebat credi, quod ille propheta loquebatur prophetice: si tamen non euenerit, debebat credi, quod ille non erat propheta: sed ex malitia sua illud confixerat, Deuteronom. c. 18. Quomodo autem signa præmitti debebant à prophetis ad hoc, quod facerent aliquam probationem, declaratum est Deut. 13. c. Samuel autem non præmiserat aliquod signum David ad confirmationem eorum, quæ dixerat de regno futuro: ergo quamquam non credidisset David verbis eius, & desperaret nunc futurum regem, non esset infidelis, nec aliquatenus peccaret, cum non obligaretur credere ista esse verba Dei: si tamen David putauisset ista esse verba Dei, & sic etiam nunc crederet: quia tamen erat in angustia, putaret, quod Deus nolebat seruare promissum infidelis esset.

An David tenuit verba Samuelis fuisse prophetice dicta: an desperando se posse euadere peccauerit.

QVÆST. XXXII.

QVÆRETUR ulterius, dato, quod David semper tenuerit verba Samuelis esse prophetice dicta, an peccauerit nunc desperando se posse euadere. Nicolaus respondet, quod David non desperabat hic simpliciter de promissione Dei, nec putabat, quod ipse moriturus esset, aut capiendus à Saule, sed desperabat se posse euadere absque bello cum Saule, quod bellum horrebat nimis, quia timebat de morte suorum, & aliorum, qui erant cum Saule inuoluntariè: & quia ipse voluisset hoc fieri sine bello, & non poterat, ut ei videbatur, quia erat circumdatus, dicitur, quod desperabat se posse euadere, scilicet, sine bello. Istud enim aliquantulum stat: sed non multum consonat literæ; cum litera dicat, quod desperabat se posse euadere. De se autem principaliter hoc dicitur, quam de alijs. Sed videtur dicendum, quod David desperauit hic se posse euadere, tamen non peccauit, quia fortè David desperabat: non quidem de veritate verborum diuinorum, sed de sua saluatione à periculo: putabat enim satis stare, quod verba Dei vera essent, & ipse caperetur à Saule, scilicet, si intelligerentur cum conditione, & illam non seruasset David: ut porè, quia peccauisset post illam promissionem, & sic licebat ei desperare sine incredulitate. Si autem promissiones Dei intelligerentur absolute, & propter mutationem eorum, ad quos fiunt, sine in bonum, sine in malum,

F

A malum, non suscipere aliquam varietatem, non poterat desperare David de completione verborum Dei sine infidelitate. Aliter potest dici, quod quāquam putaret David promissionem ad se factam de regno esse simpliciter invariabilem, tamen poterat desperare de salute sua sine incredulitate, ut potest si tunc non recordaretur actualiter, an Deus promississet ei, quod futurus esset rex: nam poterat desperare de vita, sicut quilibet alius homo desperaret, videns se sic ab hoste circumdatum. Quod autem posset David tunc non posse considerare, quod Deus ei promississet regnum, satis stat, quia multa sunt homini notissima, quæ actualiter non cogitat: & si illa cogitaret, aliquid faceret, quod non facit, & aliquid dimitteret, quod non dimittit: sicut omni fidei notum est, quod pro quolibet peccato mortali debetur poena aeterna, & quod in omni peccato Deus offenditur: peccantes nō tamē semper ista cogitant quando peccant: immo si ista considerarent, multa facere dimitterent, quæ cogitauerant. sicigitur de David accidere potuit. Aliter potest responderi, quod David desperabat se posse euadere, scilicet, quin caperetur à Saule, tamen propter hoc non desperabat de completione verborum Samuelis, quia fortē putabat, quod quāquam caperetur à Saule, non occideretur, sed Deus liberaret eum aliquo modo miraculose. Aliter etiam dici potest, quod David desperabat de euasione sua, & de vita, scilicet, quia putabat se capiendum, & occidendum à Saule, tamen non desperabat propter hoc de completionē verborum Samuelis, quia credebatur, quod Deus posset suscitare à mortuis, & postea regnaret in Israël: sicut enim fuit de Abraham, quia Deus dixerat ei, quod semen suum esset sicut stellæ Cæli, & sicut pulvis terræ, Genes. 13. & 15. c. Abraham autem credidit hoc, & reputatum est ei ad iustitiam, Gen. 15. c. Postea tamen Deus iussit Abraham, quod occideret illum filium suum unicum, in quo complendæ erant promissiones, quo occiso, impossibile erat eas compleri. Abraham tamen putabat eas semper complendas: quia credebatur, quod Deus suscitaret illum à mortuis, & complerentur in eo promissiones: sic patet ad Hebr. cap. 11. sc. Fide obtulit Abraham, Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones: ad quem dictum est, quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans, quia à mortuis suscitare potens est Deus. Omnes isti quatuor modi sunt satis probabiles. Primi tamen duo sunt magis propinqui veritati. *Itaque Saul, & viri eius in modum coronæ cingebant David, & viros eius, sc. Saul venerat à principio ad quoddam latus montis illius, & in alio latere opposito erat David cum viris suis, quia tamē viri Saulis erant multi, cinxerunt David, & viros suos in modum coronæ: dicitur autem in modum coronæ, quia corona est circulus perfectus, & ponitur hoc ad significandum, quod ex omni parte David & viri sui conclusi erant, ita ut non maneret eis locus effugiendi, nisi per miraculum, & sic factum est: nam Saul iam capturus erat David, & viros suos, nisi venisset nuncius de ingressu Philistinorum referens. *Ut caperent eos, id est, ad hoc cinxerat Saul, & viri sui viros David, ut caperent illos in medio, & non haberent locum fugiendi. Et nuncius venit ad Saul dicens: iste nūcius obstitit, quin caperetur David, quia immediate recessit Saul: venit autem iste nuncius ex parte Dei, sc. quia Deus volebat eruere David de manu Saulis, quod iste videbatur conueniens modus, ideo voluit eum: de isto nūcio dicunt aliqui Iudæi, quod erat Angelus, sicut Rabbi Iudas: alij autem dicunt, quod fuerit homo de Israëlitis, sicut Rabbi Phinees. Et verum est, quod hic satis potest dici pro utraque parte: nam in Hebræo idē nomen est pro Angelo, & pro nuncio, sc. Malach. Dicendū tamen est, quod fuerit nuncius: nam si fuisset Angelus, & locutus fuisset ut Angelus, suspicatus fuisset Saul hoc fieri, ut ipse desereret David: & fortē non fuisset tantum inclinatus ad cessandū persequi eum, sicut nunc cum sciret illum esse nūcium, & credidit, quod Philistini terram vastarent. *Festina, & veni. Hoc dixit nuncius, ut incitaretur Saul ad veniendum cito: nam si dixisset solum, veni, quia Philistini volūt aggredi terram tuam, vel iam aggrediuntur, non destitisset Saul ab incepta persecutione, prius enim caperet David, cum esset in promptu: dixit tamen, festina, id est, nullo modo moreris: & ob hoc Saul, quāquam breuiter capere posset David, destitit, ut occurreret Philistinis. Quoniam infuderunt se Philistini super terram, id est, extenderūt super terram tuam ad vastandum eam, & iam vastat. Infundere enim per-***

inet ad illa, quæ cum ponantur super aliquid, extendunt se per illud totum: sicut aqua si ponatur super aliquid plantum, extendit se per totum, & oleum si ponatur super aliquam partem vestis, extendit se per plures partes.

Missus à David an possit mentiri.

Q V A E S T. XXXIII.

QUÆRET aliquis, an hoc, quod nunciat iste nuncius de aduentu Philistinorum, verum esset: vel solum Deus misit illum ad fallendum Saulem, ut destitueret à persecutione David: nam ad hoc, quod Deus consequeretur quod volebat, non differebat, an iste nuncius mentiretur, vel vera diceret. Sed aliquis dicet, quod non stat, quia cum Deus mitteret istum nuncium, non mentiretur, quia Deus non imbellit ad mendacium. Dicendum tamen, quod hoc non stat: nam dato, quod aliquid iudicio Dei fiat, potest fieri per mendaciū & deceptionem: sic patet infra 3. lib. c. 22. cum Michæas Propheta dixit, quod vidit Dominum sedentem super solium suū, & omnem exercitum Cæli assistentem ei, & dixit Dominus: quis decipiet Achab regem, & egressus est spiritus, dicens: Decipiam illum, cui locutus est Deus: in quo? & ille ait: egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius, & dixit Dominus: decipies, & praualebis: egredere, & fac ita. Ille autem spiritus mentitus est per omnes Prophetas Achab: & ille exquebatur Dei ministerium, ergo quāquam aliquis mittatur à Deo, mentiri potest in eo, ad quod mittitur à Deo. Sed dicendum est, quod hoc non stat: nam si aliquis mittatur à Deo, nunquam mentietur, nisi fortē voluerit agere quod Deus non iussit ei: sic patet ex verbis Moysi, Num. c. 16. cum dixit: si consuetudo hominum morte ista interierint, & visitauerit eos plaga, quæ ceteri visitari solent: nō misit me Dominus, in quo innuit, quod si ipse mentiretur in hoc non erat verum, quod Deus misisset eum, ergo innuebat, quod illi qui à Deo mittuntur, non possent mentiri, scilicet, in quantum non excedunt formam diuini mandati: potest tamen interdum se extendere ad alia, & tunc mentiuntur: & sic innuit Deus, quod interdū Prophetæ agunt ultra id, quod ipse dicit eis, ut patet Deut. cap. 18. sc. Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, ut diceret, interficietur. Sciendum tamen interdū pro hoc, quod interdum Deus iubet hominibus, ut fallant alios, & missi à se iubet, ut decipiant interdū eos, ad quos mittuntur, & ipse quoque interdum decipit homines: nulli tamen iubet aliquando ut mentiatur, nec aliquis missus ab eo mentitur aliquando ex mandato suo, nec ipse vlli vnquam mentitus est. De primo patet exemplum, quod Deus iussit Israëlitis, ut ponerent insidias viris urbis Hai, ut facilius eos occiderent, ut patet Iosue c. 8. iussit quoque Gedeoni, ut deciperet Madianitas faciendo, quod ipsi inter se pugnarent tanquam contra hostes propter lucernas, & lagenas fractas Gedeonis, ut patet Iudi. c. 7. sed in his deceptio est. De secundo patet, sc. quod illi qui à Deo mittuntur, decipiant interdum alios, & Deus eis iubeat hoc: quia ipse misit Samuelem iubens, quod ferret vitulum secum, ut per hoc intelligerent viri Bethlehemitæ, quod solū veniebat ad sacrificandum: ibat tamē principaliter ad vngendum David, ut patet supra c. 16. Exemplū de tertio, sc. quod Deus decipiat homines, sicut fuit in Syris pugnantis contra Samariam: nam Deus fecit audiri sonitum currum & equorum, & exercitus plurimi in castris eorum, & nihil erat: fiebat autem hoc, ut Syri putarent, quod Israëlites habebant secum multum exercitū aliunde congregatum, unde dixerunt Syri: Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israël reges Hetheorum & Egyptiorum, & venerunt super nos, ut patet infra 4. lib. cap. 7. Deus tamen nunquam legitur mentitus fuisse, nec quod iussit alicui mentiri, vel mendacium approbauerit. Cur autem permittat deceptionem, & faciat, & nunquam mendacium declaratum est supra c. 16. dicendum igitur, quod si iste nūcius mittebatur à Deo, non mentiretur. Ad id quod dicebatur infra 3. lib. cap. 22. dicendum est, quod ibi spiritus, id est, demon mentitus est in ore omnium Prophetarum Achab, & fecit eum errare, tamē Deus non iussit ei, quod mentiretur. Quod autem Deus permittat mendacium, vel quod iubeat, differt. Sed obijcietur, quia ibi dicitur: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore

A omnium Prophetarum eius, & dixit Dominus: decipies, & praeualebis: egredere, & facita, in quo non solum est diuina permissio, sed etiam mandatum determinatum de faciendo hoc. dicendum est, quod Deus non mandauit spiritum, ut mentiretur, nec illa litera hoc probat: nam illa quae dicuntur ibi, fuerunt in visione imaginaria: nam dixit ibi Michæas: Vidi dominum sedentem super solium suum, &c. Istud erat in imagine per somnium, sicut accidere solet alijs Prophetis, & Deus ostendit ei istud, quasi quod Michæas videret spiritum dicentem, quod deciperet, & Deum iubentem, quod egredere ad decipiendum: Deus tamen non iubeat hoc, nec spiritus loquebatur aliquid Deo, sed ista ostendebantur Prophetæ ad signandum, quod Deus permetteret demonem mentiri per ora omnium Prophetarum Achab, & istud erat ita certum, sicut si Deus inisset illi, quia cum Deus permetteret, demon certissime facturus erat. De nuncio ergo dicendum, quod si Deus mittebat illum, verum diceret: Deus tamen non misit, ita quod iuberet venire ad Saul. Sed misit eum in quantum posuit in corde suo, quod veniret, vel in corde eorum, qui destinauerunt eum ad Saulem: tamen quicquid sit, verum erat, quod iste nuncius retulit: nam Philisthini irruerant super terram, & Saul persecutus est illos, ut patet sequenti cap. scil. Cumque reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, &c. Ergo verè venerant in Israël. Simile habetur infra 4. lib. cap. 19. cum Sennacherib vellet oppugnare Ierusalem, & esset Ezechias in afflictione magna, Dominus dixit: Noli timere, ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & deiciam eum gladio in terra sua, ecce enim qualiter Deus misurus erat nuncium, ut illo audito, recederet Sennacherib, & sic factum est, quia audiuit de Tharaca rege Æthiopum, quod egressus esset ad bellum contra eum, & non accessit ad Ierusalem, audiens de illo bello, sed misit literam ad Ezechiam, ut patet eod. cap. Reuersusq; est ergo Saul desistens persequi David. Id est, cum audiuit verba nuncij, illico desistit circumdare David, & perrexit contra Philisthinos: nam nuncius instigauerat nimis, dicens, festina, & veni. Et perrexit in occursum Philisthinorum, id est, iuit ad retinendum eos, ne transirent partem vltiorem terre: infundebant enim se super terram ad modum locustarum, & volebant totam pertransiri, & prædari. Saul autem occurrit eis velociter, ne se extenderent lædendo plures partes terræ.

Nunci-
ans
Sauli
de ad-
uentu
Phili-
sthi-
no-
rum
verū
dixit.

B Quomodo Saul desistit à persecutione David, cum in breui potuisset eum capere, & quomodo Deus insigit cordi nostro quasunque passionēs & desideria.

Q V A E S T. XXXIV.

C **Q**UÆRET aliquis, quomodo Saul desistit à persecutione David, cum ita breuiter capturus esset eum propter bellum Philisthinorum. Nam Saul desiderabat nimis capere David, & exponebat se omnibus laboribus propter hoc, ita ut satis ipse vellet sustinere aliqua damna, ut caperet David: nunc tamen concluderat eum, ita ut nihil superesset, nisi quod caperetur: quomodo ergo desistit ab hac opportunitate propter bellum Philisthinorum: nam si propter captionem David totaliter omittere deberet Saul bellum Philisthinorum, habuisset aliquam rationem omittendi captionem David, ut consuleret rei publicæ: non tamen impediabatur bonum rei publicæ propter hanc captionem, quia poterat immediate occurrere Philisthinis: quomodo ergo desistit. Dicendum est, quod desistit propter duo. Primum, quia verba nuncij indicabant magnam celeritatem, scil. festina, & veni, quia infuderunt se Philisthini super terram, scil. quod extendebant se super omnem partem terræ, & cito possent facere aliqua tam grauiam damna, quod postea illis occurrere non posset, potissime si prope erat, ut aliqua loca diriperent, atque vastarent, nisi illis Saul occurreret. Debebat illico illuc ire, ne si modicum moraretur, iam essent irrogata damna: etiam quia quamquam Saul circumdedit David, ita ut nullo modo posset euadere, tamen non poterat David ita velociter capi, quia cum esset magna latitudo montis inter loca, quæ cinxerant serui Saulis, David posset discurrere hinc inde, & moraretur satis Saul capiendum illum, quamquam ad extremum

D capiendus erat, & quia significabantur magna damna futura, nisi Saul confestim occurreret Philisthinis: noluit Saul morari capiendum David. Secundum, & præcipuum erat, quia Deus mouit cor eius ad volendum desistere, scil. innuens ei valde magna pericula, si immediate non occurreret Philisthinis: innuit etiam difficultatem capiendi David. Erant enim in manu Domini mouere cor eius quocunque vellent: est enim cor omnium hominum in manu Domini, & potissime corda regum: sic patet Prouerb. cap. 21. scil. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinabit illud, & iste motus fuit efficacior, quam verba nuncij, cum generale sit, quod ea quæ ab intra agunt, fortiora sint, quam exteriora, sicut passio fortius impellit, quam verbalis suasio. Quod autem Deus immiserit cordi Saulis aliquod stimulum, ut vellet desistere immediate à persecutione David, apparet per simile in eo, quod factum est de Sennacherib infra 4. lib. c. 19. Nam dicitur: Ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: ecce non solum dictum est, quod Deus faceret, quod audiret nuncium referentem sibi de Tharaca rege Æthiopum, egrediente ad bellum contra eum, sed etiam dicitur: immittam ei spiritum, id est, ponam scrupulum vel desiderium in corde eius ad recedendum hinc, & eundem in terram suam: sic ergo de Saule factum credi debet, scil. quod Deus ei misit istum nuncium, & etiam immisit spiritum cordi eius, id est, quoddam incitatum ad mox desistendum à persecutione David. Est enim in potestate Dei cordi nostro quasunque passionēs affigere, scil. timorem, gaudium, vel dolorem, aut spem, & sic de cæteris. De timore patet Exod. cap. 23. Vbi dicitur, terrorem meum mittam in præcursum tuum, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. De hoc etiam Leuit. cap. 26. scil. & qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ira fugient, quasi gladium cadent nullo sequente, & corruent singuli super fratres suos. De alijs passionibus patet Deut. ca. 28. quod Deus eas affigat homini in penam, scil. dabit enim tibi Dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam merore consumptam: & erit vita tua quasi pendens ante te: timebis nocte ac die, & non credes vitæ tuæ: Manè dices, quis mihi det vespere? & vespere, quis mihi det manè: propter cordis tui formidinem. Deus igitur affigeret nunc aliquem stimulum cordi Saulis, ut cogeretur illico desistere à captione David, cum Deus eum liberare vellet. Propter hoc vocauerunt locum illum petram diuidentem. Id est, postquam hoc factum est, vbicatus fuit semper locus ille petra diuidens, & hoc fuit ex eo, quod ibi accidit, scil. quia ibi diuisus est, id est, recessit Saul à David. Dicit Rabbi David Kimhi secundum Rabbi Samuelem, quod vocatur petra diuidens: quia viri Saulis diuisi sunt inter se super hoc, quibusdam dicentibus, quod deberet Saul prius capere David, quam occurrere Philisthinis, cum in breui capiendus esset: alij autem dixerunt magis consulendum rei publicæ, quam desiderio speciali Saulis. Rab. Sal. dicit, quod vocatur petra diuidens, quia ibi diuisum est cor Saulis, scil. quia dubitabat an persequeretur Philisthinos, vel instaret captioni David: sed primus sensus est melior. Ista petra diuidens est illa, de qua supra dicebatur, scil. statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon: erat enim illa petra in latere montis, ad quam descendit Saul de summitate collis, & cum Saul & viri sui cinxerunt eum in modum coronæ, manebat ipse cum viris suis apud hanc petram: Saul autem & viri sui erant à principio in latere montis opposito, sed postea cinxerunt in modum coronæ montem, & pertingebant vsque ad petram, apud quam erat David: ibi autem capturi erant eum, nisi recessisset Saul: & quia ex loco illo recessit, vocata est petra diuidens.

(1)

CAPIT. XXIV.

A Scendit ergo David inde, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Cumq; reuersus esset Saul postquam persecutus est Philistheos, nuntiauerunt ei, dicentes.

Descriptus fuit in superioribus multiplex contra David insultus, hic consequenter subiungitur erga ipsum triplex Dei prouentus: quia primo Saul eius persecutor ipsius manibus traditur. Secundo, Nabal eius irrisor moritur sequenti cap. Tertio, Saul erga eum veritatis prauaricator eius manibus iterum traditur, infra capit. 26. Prima in duas, quia primo describitur crudelitas Saulis David persequentis. Secundo benignitas David iniquo Sauli parentis, ibi. *Eratq; ibi spelunca.*

Ordo historiae continuatus est.

Q V A E S T. I.

B Q V A E R E T U R circa hoc de ordine eorum, quæ habentur ad præcedentia, an sit continuus ordo, vel sit aliqua anticipatio, vel recapitulatio, & an ea, quæ habentur hic, facta sint immediatè post superiora. Respondendum, quod hic est ordo continuatus: quia ea quæ habentur hic, fuerunt facta post superiora, cum supra diceretur de persecutione David à Saule in deserto Maon: hic autem agitur de persecutione facta in monte Engaddi, in quo iterum latuit David: fuit autem ista post illam, eo quod illa persecutio cessauit per aduentum Philisthinorum: nam cum audiuisset Saul, quod se infuderant super terram, recessit à loco illo, ubi persequabatur David: fuit tamen persecutus eum in Engaddi, postquam venit de bello Philisthinorum, ut apparet infra: ergo prius fuit persecutio, de qua habetur præcedenti cap. quàm ea, quæ habetur hic. Cum autem dicitur, an fuerint immediatè facta ea, quæ habentur hic, post superiora. Dicendum, quod pauci dies intercederunt: nam Saul destitit solùm à persecutione David, ut occurreret Philisthinis. Verisimile est autem, quod eos in paucis diebus de terra excluderet, quia istud non erat bellum campale, idèò ut fingerentur castra in campo, & disponerentur acies, sicut fiebat in alijs bellis, quando veniebant reges Philisthinorum còtra Israël, sicut patet de bello, in quo mortuus est Goliath: nam quadraginta diebus steterunt acies vtrinque constitutæ, & non pugnabatur, ut patet supra cap. 17. sic etiam factum est in bello, quod fuit in monte Gelboe, in quo mortuus est Saul: nam acies vtrinque constitutæ fuerunt: hic autem verisimile est, quod isti essent latrunculi Philisthinorum, qui ingressi fuerant in terram Israël, ut inde aliquid acciperent: hos autem facilliter potuit Saul excludere de terra sua, immediatè tamen, ut Saul desijt persequi Philisthinos, redijt ad persequendum David in monte Engaddi, ut patet infra, scilicet. cumq; reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philistheos, &c. Ergo modicum tempus intercidit inter istas duas persecutiones. *Ascendit ergo David inde.* Id est, recessit de illo loco, scilicet, de deserto Maon. De petra diuidente. *Et habitauit in locis tutissimis Engaddi.* Id est, incepit ibi manere, dum Saul non persequeretur eum. In Hebræo habetur. *In castris Engaddi.* Et accipiuntur castra non pro munitionibus, sed pro locis altissimis & inaccessibilibus, quæ ita naturaliter sunt tuta, sicut ea, quæ humana cura munita sunt, ut declaratum est præcedenti cap. & satis apparet infra: quia si ista fuissent castra murata, non potuisset Saul ingredi in illa, & tamen dum esset David in his castris, erat in quadam spelunca, & in illam introiuit Saul ad purgandum ventrem. Ergo non erant ista loca murata, sed loca ardua & dura, idèò dixit litera nostra in locis tutissimis, quia ita tuta sunt ista loca, sicut si essent murata. Est enim Engaddi nomen cuiusdam villæ, à qua denominantur isti montes: est enim locus inclytus propter montes amenissimos, quales non sunt in tota terra Israël: ibi enim nascitur balsamum, sed etiam villa Engaddi bello deleta est. De hoc ait Solinus in Polyhistor. cap. de Iudæa. Engadda oppidum infra Hefenas fuit, sed scissum

est: verum inclytis nemotibus adhuc durat decus, lucisque palmarum eminentissimis nihil vel bello, vel æuo derogatum. Est autem locus iste præcipuè famosus in vineis; unde vineæ Engaddi laudantur. De hoc Canticorum cap. primo: *Bottus Cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* De isto loco dicitur in lib. de situ terræ sanctæ: Engaddi in tribu Iuda, ubi abscondit se David in solitudine, hoc est in regione illa campestri, quæ vocatur Aulon, & vocatus est vicus pergrandis Iudæorum. Computatur etiam Engaddi tanquam vna de ciuitatibus fortis Iudæ, ut patet Iosue c. 15.

Quare David de Maon recessit in Engaddi.

Q V A E S T. II.

Q V A E R E T aliquis, quare David recessit de deserto Maon, & iuit in desertum Engaddi. Respondendum est, quod David sciebat, quod vellet Saul eum persequi semper, quādiu maneret in terra Israël, cum eum haberet nimis exosum: prauit ergo, quod cum rediret à bello, illicò veniret ad persequendum David, quia fuerat in periculo magno in deserto Maon, noluit ibi manere, quia hoc esset tentare Deum, cum ibi semel euassisset miraculosè, & vellet adhuc manere ad hoc, quod iterum egeret miraculo ad liberationem suam. In alio autem loco fortè melius se haberet. Nam iam in deserto Maon nouerat Saul latibula David indicatibus Ziphais, & dato quod recessisset in aliam partem deserti Maon, vel in quemcunque locum terræ Ziphæorum, non euaderet: quia iam Ziphai prauiderat omnia latibula eius in terra ipsorum, cum dixisset eis Saul: considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur, præcedenti cap. vbi cunque ergo lateret in terra Ziphæorum, periculum sibi erat. Item, & præcipuè, quia Ziphai desiderabant prodere David, ut complacerent Sauli, cum ipsi venissent ad Saulem, dicentes: ecce David later apud nos in locis tutissimis syluæ, præcedenti cap. quia ergo semel cœperant indicare loca eius Sauli, & hoc nimis placuerat ei, non cessarent quousque traderent David in manus eius, si esset in terra eorum: putauit ergo David tutum sibi esse fugere de deserto Maon. In deserto autem Engaddi securius erat David propter tria, quàm in deserto Maon. Primo, quia in deserto Engaddi non cognoscebatur aliquod latibulum David, cum ibi David nunquam fuisset profugus: in deserto autem Maon cognoscebantur omnia latibula eius à Ziphais: immò in desertum Engaddi non cognoscebatur venisse David: unde quādo reuersus est Saul de bello Philisthinorum, nesciebat ubi esset David: quousque nunciatum est ei quod esset in deserto Engaddi, ut patet infra. Secundo erat ibi securius, quàm in deserto Maon, quia desertum Engaddi erat difficilius incesui, quàm desertum Maon: nam dicitur infra de hoc deserto, quod perrexit Saul ad inuestigandum David, & viros eius super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, ut patet infra: de deserto autem Maon, vel sylua Ziphæorum non dicitur tanta difficultas ad gradiendum: idèò David putauit, quod fortè Saul cognito, quod esset David in locis asperrimis propter difficultatem viarum nolleret persequi eum ibi, & tamen propter hoc non destitit. Tertio erat ibi David securius, quàm in deserto Maon, quia Ziphai erant habitatores terræ Maon, cum Maon sit quadam pars terræ Ziphæorum, ut declaratum est præcedenti cap. Ziphai autem iam erant hostes David, quia conabantur eum inquirere vbi cunque esset, ut complacerent Sauli. In deserto autem Engaddi, quod erat extra terram Ziphæorum, non credebatur se David habere aliquos maleuolos, qui curarent indicare locum eius Sauli, sicut faciebant Ziphai: idèò putauit, quod ipse securius esset ibi, quàm in deserto Maon: nec enim visum fuit sibi alium locum esse aptiorem pro tunc ad fugiendum, quàm desertum Engaddi: idèò illuc fugit.

In deserto Engaddi erat David securior, quàm Maon.

F

A

Quare David de deserto Maon non fugit immediate in terram Philistinorum.

Q V A E S T. III.

QUARET aliquis, quare David non descendit immediate in terram Philistinorum, cum fugit de deserto Maon. Videbatur enim sibi vtilius esse: nam cum maneret in terra Israël ubique ille esset, semper sequeretur eum. Saul enim dixerat precedenti cap. etiam si in terram se obstruxerit, percutabor eum in cunctis millibus Iudæ. Ipse quoque David hoc videbat, quod cum sapere eum sequeretur Saul, aliqua die posset cadere in manus eius, unde dixit in corde suo: aliquando incidam in vno die in manus Saul, nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum: & sic factum est, quia quanquam destitisset Saul persequi David; tamen iterum persecutus est eum in deserto Engaddi, ut patet hic: quousque recessit in terram Philistinorum, ut patet infra cap. 27. Debuisset ergo fugere. Respondendum est, quod non fugit David nunc in terram Philistinorum propter tria. Primum erat, quia David non erat fugiturus in terram illam, nisi in defectum terræ Israël, sc. quando crederet se non posse omnino saluari in terra Israël: hoc autem adhuc non credebatur, quia putavit, quod in monte Engaddi euadere posset ex causis supra assignatis, idcirco volebat tentare, an ibi esset securus. Item, quia David quando fugit in terram Philistinorum, fuerat sapere à Saule inquisitus, & quasi circumdatus. Primo in deserto Maon, quando cinxit eum in modum coronæ apud petram diuidentem, precedenti cap. Secundo in deserto Engaddi, cum introiuit Saul in spelunca, in qua erat David, ut patet infra in litera. Tercio in colle Hachila in terra Ziphæorum, quando descendit David ad castra Saulis, infra cap. 26. toties ergo inquisitus putavit, quod aliqua die caperetur, idcirco credidit, quod non erat bonum toties tentare Deum, sed dixit: aliquando incidam vna die in manus Saulis: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum, & tunc fugit infra 27. c. nunc autem solum circūderat, & inquisuerat semel Saul David: putavit autem David, quod forte vellet postea desistere Saul: ideo adhuc non habebat motum sufficiens ad descendendum in terram Philistinorum. Secunda causa erat, quia David non audebat descendere in terram Philistinorum, eo quod ibi non bene reciperetur, vel non maneret secure, quia Philistini præsumerent contra ipsum, quod finxisset fugam à Saule, & tamen non verè fugeret, sed iret ad insidiandum Philistinis, ut aliqua die multos eorum ex inopinato occideret, vel faceret alia damna: voluit ergo David, quod quando iret in terram Philistinorum, crederent Philistini eum rationabiliter motum ad eundem, & quod verè fugeret à Saule: hoc autem adhuc non crederent, quia nondum cognitum esset in terra eorum, quod Saul persequeretur David, cum solum semel inquisivisset eum in deserto Maon, ideo putarent aliquam fraudem esse, si ad eos descenderet: cum autem ipse illuc descendit, sapere iam Saul persequutus fuerat ipsum, scilicet tribus vicibus, ut patet supra precedenti cap. & hic, & infra 26. Hoc autem cognitum esset Philistinis, quia ista fiebant ad terram eorum: nam loca, in quibus latebat David in sorte Iudæ, erant in latere Philistinorum, unde Philistini audirent ea, quæ fiebant, præcipue quia non erant ista aliqua parua, quæ possunt celari, cum rex persequeretur vnum militem, & rex cum tribus millibus virorum vagabatur per desertum & abrupta loca: quando ergo descenderet David in terram Philistinorum cognoscerent Philistini, quod habebat iustam causam recedendi de terra Israël, & reciperent eum libenter, sicut factum est, infra capitulo vigesimo septimo. Tertia causa, & præcipua erat, quia Deus mouebat eum ad non descendendum. Deus enim volebat eruere David de manu Saulis, & volebat per eum manifestare gloriam suam, idcirco quanquam interdum non loqueretur ei per se, nec per alios Prophetas: inclinabat tamen semper ad faciendum, id quod expediebat, & quod Deus disponebat, ut fieret: disposuerat autem Deus magnificare David ostendendo innocentiam suam, & clementiam erga Saulem, & ostendendo iniquitatem Saulis erga eum: malitia autem Saulis aliquantulum fuerat manifestata contra David,

vsque nunc, quanquam postea magis manifestata est: clementia tamen & innocentia David erga Saulem nondum fuerat ostensa, sed postea nimis clauit in duobus.

Primo, quando introiuit Saul in spelunca, in qua erat David, & absceidit David partem chlamydis Saulis, potuissetque eum occidere, sed noluit, quia clementia conspecta Saul flexus est animo, & erubuit. Unde dicitur infra in litera: & leuauit Saul vocem suam, & fleuit: dixitque ad David, iustior tu es quam ego. Secundo manifestata est ista clementia, & innocentia David, quando descendit in castra Saulis dormiente eo, & arripuit lanceam, quæ erat fixa apud regem, potuissetque eum occidere, sed noluit, quin potius prohibuit socium suum occidere Saulem, ut patet infra capitulo vigesimo sexto. Si autem nunc recessisset David in terram Philistinorum, non apparuisset clementia eius, & innocentia erga Saulem. Ista autem volebat Deus manifestare, quia nimis profutura erant David ad hoc, quod Israëlitar acciperent eum in regem, sicut declaratum est precedenti cap. dedit ergo Deus in corde David, ut non descenderet in terram Philistinorum, sed fugeret in desertum Engaddi. *Cumque reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philistinos, scilicet immediate, ut desisteret persequi Philistinos, rediit ad persequendum David, & ex hoc apparet, quod supra dicebatur, scilicet, quod modicum temporis intercidit inter ea, quæ habentur precedenti capitulo. & hic, scilicet, solum illud tempus, quo expulit Saul Philistinos de terra sua: erant enim latunculi quidam, qui infuderant se super terram Israël ad prædandum, quos cito exclusit Saul de terra sua, & isti sunt illi, de quibus nuntiatur est Sauli precedenti capitulo. scilicet, festina & veni, quoniam infuderunt se Philistini super terram. Nunciauerunt ei dicentes, qui erant isti non patet. Fortè dicendum est, quod erant Ziphæi: nam David erat in terra eorum, quando recessit Saul à persequendo eum propter Philistinos, & credendum est, quod ipse iussit aliquibus de Ziphæis obseruare quod iret David, ut cum rediret de persecutione Philistinorum, denud eum inquireret: illi verò viderant David fugientem in desertum Engaddi, & nuntiaverunt postea Sauli. Ecce David in deserto est Engaddi. Iste locus Engaddi est in valle, per quam transit Iordanis, quæ dirigitur vsque ad mare Sodomorum, & est non procul à Iericho: habet autem ex parte vallis loca amoenissima, in quibus sunt palmæ & arbores, de quibus habetur balsamum, & famosissimas vineas: ex alia parte habet deserta asperissima, & loca inaccessibilia, in quibus latuit David. Assumens ergo Saul tria millia virorum electorum ex omni Israël, id est, in toto Israël elegit de viris fortissimis tria millia ad persequendum David. Istos autem viros semper postea secum habuit, dum mansit in terra Israël David, & isti procedebant cum eo semper, quando ibat ad inquirendum David. Sic etiam patet infra capitulo vigesimo sexto, scilicet, & surrexit Saul, & cum eo tria millia virorum de electis Israël, ut quæreretur David in deserto Ziphæ: accepit autem tot viros, & de fortissimis, ut possent expugnare David, & viros suos ubique essent, & circumdare loca latibulorum, sicut fecit precedenti capitulo. Etiam quia sciebat David esse virum valde bellicosum, & viri qui erant cum eo, erant amaro animo, & cum viderent, quod bellum pro vita esset defendenda, sumerent magnas vires, quia desperatio exponit hominem ad multa pericula: & sunt bella hominum desperatorum ferocissima, sicut ait Abner ad Ioab, infra secundo libro capitulo secundo, sc. num vsque ad internecionem tutus mucro deficiet, an ignoras, quod periculosa sit desperatio? Timor quoque solet magnas vires homini apponere, ut ait Æsopus, scilicet.*

Naufragio vires suggerit ipse timor.

Credebat ergo Saul, quod David & viri sui pugnarent nimis, cum viderent se ad mortem circumdari: voluit ergo habere secum tria millia virorum electorum, cum David solum haberet secum sexcentos viros non de electis, sed quales ad eum congregati fuerant. *Perrexit ad inuestigandum David, & viros eius, scilicet, perrexit in desertum Engaddi, ut inuestigaret eum ibi, quia dictum fuerat illi, quod erat ibi. Et dicitur ad inuestigandum, quia nunc non ibat Saul ad rem certam, sicut quando iuit in desertum Maon: quia ibi Ziphæi prauiderant locum David, & iuerunt ad nunciandum Sauli de illo: ipse verò descendit immediate ad eum, idcirco tunc non ibat ad inuestigandum, sed ad circumdandum, vel capiendum*

David:

D

Innocentia David erga Saul ostensa fuit in duobus.

E

F

David nunc autem ibat ad inuestigandum, quia quanquam audisset, quod erat David in deserto Engaddi, tamen nesciebat in qua parte illius erat, idem volebat inuestigare, id est, inquirere eum per totum desertum. *Etiā super abruptissimas petras*, id est, volebat inquirere in deserto Engaddi, non solum in locis planis, sed etiam super abruptissimas petras, id est, locis excelsis & inaccessibilibus. Hoc autē erat, quia Saul nullū laborem recusabat, ut caperet David: sic enim ipse innuit precedenti capitulo dicens, quod si etiam in terram se obstruxerit, persequar eum in cunctis millibus Iuda; quasi dicat, ubicunque ille fuerit, ego inquiram eum, non obstante loci asperitate, etiam si incluserit se in visceribus terræ. In Hebræo habetur hic. *Super facies altitudinum*, & idem est hoc, sed litera nostra voluit magis explanare, quia modus loquendi Hebraicus est nimis obscurus: facies enim vocatur ipsa pars exterior rei, siue superficies: sic dicitur supra capit. 14. quod erat mel super faciem agri, id est, fluebat per superficiem eius. Altitudines autem vocantur hic ipsa loca eminentiora deserti: huiusmodi autem sunt scopuli prominentes, vel magnæ petrae: facies autem altitudinum dicuntur extremitates superiores scopulorum vel magnarum petrarum. Et istæ partes vocantur præruptæ, quia terminantur in acutum, & non habent aliquid planum, sed ex omni parte habent angulos & rupturas: litera ergo Hebraica signat, quod Saul ambulabat super facies altitudinum, id est, super extremitates superiores scopulorum, & petrarum magnarum, hoc autem clarius dixit litera nostra, scilicet super abruptissimas petras, id est, super saxa acuta & ardua. *Quæ solis ibicibus peruiæ sunt*, id est, quæ ita sunt præruptæ, quod non possunt per eas ambulare, nisi ibices. Peruium enim vocatur illud spatium, per quod ambulari potest ad differentiam rerum inaccessibilium, vel omnium rerum solidarum, per quarum viscera nullus transire potest: unde illa non sunt peruiæ. Istæ autem petrae abruptissimæ erant solis ibicibus peruiæ, id est, nullus poterat per eas ambulare, nisi ibices propter duritiam suam. Non est hoc absolute intelligendum, quia si nullus posset per eas ambulare, nisi ibices, non ambulasset per eas Saul & viri sui: & tamen ambulabat, ut patet hic. Intelligitur ergo, quod solis ibicibus peruiæ erant, scilicet quod nullus poterat per eas ambulare sine magna difficultate, nisi ibices: homines autem ambulant per illas reptando, sicut dicitur supra cap. 14. de Ionathā, quando iuit ad aciem Philistinorum, scilicet ascendit autem Ionathas reputans manibus & pedibus, & armiger eius post eum. In Hebræo non habetur hic tota ista litera: sed pro toto hoc, scilicet super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruiæ sunt, habetur in Hebræo. *Super facies altitudinum caprearum*. Vocantur istæ altitudines caprearum, quia solæ capreae per illas ambulare possunt propter difficultatem, & hoc signauit litera nostra, dicens: quæ solis ibicibus peruiæ sunt, id est, quæ solum sunt ambulabiles ibicibus. Aliqui autem errant hic putantes ibices esse ciconias, sed falsum est, quia pro ciconia non dicitur, ibix ibicis, sed ibis ibidis. Hic autem vocantur ibices. Ideo dicendum, quod accipitur ibix pro cerua, vel pro capra. Differunt enim caprea à ceruis: caprea enim habitant in montibus altissimis, nec est aliquid animal, quod ad tantam perueniat celsitudinem ambulando: istæ autem aliquando cadunt de rupibus altissimis, sed non læduntur: dicit enim Isidorus Etymol. lib. 11. quod capreae de montibus altissimis se precipitantes illas super cornua se recipiunt. habent enim aliqualem concordiam cum ceruis, idem litera nostra interdum mutat nomina. Sciendum autem, quod sicut apud nos sunt duo nomina, scilicet ceruus & caprea: ita apud Hebræos sunt alia duo nomina, quæ parum differunt, scilicet *Aiala*, & *iaala*. primum accipitur pro cerua, secundum pro caprea: quando accipitur *aiala* in singulari, habet in plurali. *Aialim*, pro masculis. Et *aialoth*, pro feminis: sic patet Gen. c. 49. ubi litera nostra dicit Nephtalim ceruus emissus: & in Hebræo ponitur *Aiala*, id est, cerua: quando autem accipitur in singulari *iaala*, habet in plurali, *Iaelim*, pro masculis: & *Iaeloth*, pro feminis, & significat capreas: litera autem nostra aliquando seruat istam differentiam, sic patet Iob c. 39. in prin. cum dicitur: nunquid nosti tempus partus ibicum in petris? Vel parturientes ceruas obseruasti? ibi ponitur in Hebræo *Iaelim*, sicut hic: & Hieronymus vocauit eas ibices sicut hic. Et manifestum est, quod sint eadem, quia hic dicitur: super abruptissimas petras, quæ solis

ibicibus peruiæ sunt: & Iob c. 39. dicitur: Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris. Aliquando autē litera nostra non seruat istam differentiam, sed ponit cernas pro ibicibus: sic patet Psal. 102. cum dicitur: Herodij domus dux est eorum, montes ceruis, petra refugium herinacis. Et ubi litera nostra dicit ceruis, in Hebræo habetur, *iaalim*, id est, ibices, vel capreae. Sic etiam patet Prou. c. 5. cum dicitur, cerua carissima, & gratissimus hinnulus. Et habetur ibi in Hebræo, *iaala*, id est, caprea, ubi nos dicimus cerua. Ponitur ergo hic de ibicibus ad significandum, quod nulla quadrupedia ascendere poterant, quia non ascendunt ad loca tam ardua, sicut capreae. Si autem acciperetur ibix pro ciconia, litera non ageret ad propositum: quia tunc non non solum ciconia possent ambulare super petras abruptissimas, sed etiam omnes aliæ volucres. Oportet ergo accipi pro capreis; & tunc est differentia inter eas, & alia quadrupedia, scilicet quia nulla alia poterant ambulare super petras illas abruptissimas, nisi capreae. Apparet etiam ex eo, quod habetur Iob cap. 39. cum dicitur de conceptu ibicum, quod incuruantur ad foetum, ut pariant, & rugitus emittunt: separantur filij earum, & pergunt ad pastum, egrediuntur & non reuertuntur ad eas: omnia autem ista falsa essent de ciconijs, quia ipse non pariunt cum difficultate, sicut dicitur de ibicibus, quod emittunt rugitus. Etiam non incuruantur ciconia, ut pariant foetum, sed oua. Etiam filij ciconiarum non pergunt ad pastum, quia hoc conuenit quadrupedibus. De ibicibus autem nunquam dicitur, quod pergunt ad pastum. Item dicitur ibi, quod egrediuntur, & non reuertuntur filij earum ad eas. De ciconijs tamen falsum est, quia inter ibices vix est aliqua, quæ cum tanta pietate foetus alat, & ab eis quoque in senectute alatur tanto tempore, quanto ciconia parens filios adhuc paruulos nutriet: non ergo accipiuntur hic ibices pro ciconijs, sed pro capreis. Et venit ad caulas ouium, quæ se offerebant vianti, id est, cum ambularet Saul per desertum Engaddi per viam, venit ad caulas ouium, id est, ad quædam ouilia, ubi colligebantur oues in deserto, ut manerent ibi clausæ per noctem, ne vagantes lacerarentur à feris: istæ autem caule offerebant se vianti, id est, eunti per viam in deserto, scilicet quia quicunque iret per viam, videret eas, eò quod ibi iuxta viam erant, quod patet in Hebræo, cum dicitur. *Ad caulas ouium super viam*. (Eratq; ibi spelunca.) Hic ponitur secundū, scilicet ipsius Saulis crudelitas contra David, persequendo ipsum ad mortem, & diuiditur in tres partes, quia primò ponitur David miseratio, secundò miserationis manifestatio, tertio Saulis responsio. Secunda ibi. *Surrexit autem David*. Tertia ibi. *Cum autem compleisset David*. Dicitur autem, quod erat ibi spelunca, scilicet apud caulas illas ouium, vel in caulis, & ob hoc habuit opportunitatem Saul intrandi in illam, quia erat caula ad viam, & illa spelunca erat iuxta caulas: Saul verò diuertit à via ad purgandum ventrem, & introiit in speluncam illam, quia erat locus secretus. In qua ingressus est Saul, ut purgaret ventrem, id est, diuertit à via ad introeundum in illam, ut ibi honestius purgaret ventrem. Non cogitauit autem Saul, quod ibi esset David, alioquin non intrasset, quia putaret sibi periculum ex hoc sequi, sed magis vocasset seruos suos, ut circumdarent speluncam, & caperent David, vel mitterent iacula, aut lapides à parte exteriori, ut occiderent David & viros eius: non credidit tamen Saul, quod ibi esset David, quia non erat verisimile, quod lateret apud viam, cum ibi faciliter comprehendi posset. In Hebræo dicitur. *Ingressus est Saul ad ponendum pedes*, quod idem est, quod purgare ventrem. Est tamen modus honestior loquendi, sed quia obscurior erat, litera nostra explanauit. Ponere autem pedes, est emittere stercora, vel vrinam, quia pedes vocantur interdum ipsa genitalia, vel posteriora vasa. Sic enim habetur Isai. cap. 46. ubi dicitur de viris, qui bibebant aquas pedum suorum, id est, aquas defluentes à genitalibus. Porro David, & viri eius in interiori parte spelunce latebant, id est, in illa spelunca, in qua introiit Saul, erant David, & viri sui, ibi enim latebant.

(?)

A

Quare David intrauit in speluncam illam.

Q V A E S T. IV.

QVÆRET aliquis, quare David introiuit in speluncam illam. Respondendum est, quod David non intrauit interius tanquam ibi consuefceret morari, quia cum erat in solitudine illa nullo persequente, vagabatur per diuersas partes deserti, ubi commodius poterant, & declinabat aliquando ad prædam ad aliqua loca coniuncta, quæ non essent de terra Israël: nam David nunquam prædabatur aliquid in terra Israël, & quia nunquam poterat viuere, nisi de rapina, cum nihil aliud haberet, manebat semper in extremitatibus terræ Israël, ut posset faciliter diuertere ad aliqua loca, quæ essent extra terram Israël, & ibi prædaretur, & ob hoc toto isto tempore, quo Saul persecutus est David, nunquam reperietur, quod fuerit David nisi in terra fortis Iudæ: quia ista erat extrema inter omnes fortis Israëlitarum ex latere Meridiano, eratq; coniuncta Philistinis, Amalecitis, Idumæis, & Moabitil, & quibusdam alijs populis, scilicet Gessuri, Machari, & Gerze. Et de istis agebat prædas David, sicut quando erat in terra Philistinorum, infra 27. cap. his ergo vacabat David, & vagabatur per desertum, dum nemo eum persequeretur. Nunc autem David habebat exploratores suos sicut prius, ex quo cœpit esse profugus, qui nunciarent ei, quid ageret cōtra eum Saul: isti autem nunc nunciauerant David, quod Saul veniret ad capiendum ipsum in deserto Engaddi, ideò latere voluit: & quia sciebat, quod Saul vellet eum inquirere in omnibus locis, ubi suspicaretur eum esse, volebat latere in loco, ubi non suspicaretur de ipso. Saul autem suspicaretur esse David in locis secretissimis, ubi maximè latere posset: prope viam autem erat locus publicus, ad quem quilibet accederet, ideò non putaret eum ibi esse: ideò David ex hoc videbatur securior, quia credebatur se ibi non inquirendum. Fecit etiam hoc David, quia Deus mouit eum ad istud, cum vellet magificari eum in abscessione chlamydis Saulis: & quia si David lateret procul à via, Saul non introiret speluncas, vel loca secreta talia, & sic non posset manifestari misericordia David in Saule: mouit ergo Deus vtrumque, scilicet David, ad introeundum in speluncam illam, ut lateret, & Saul ad introeundum in eam, habita opportunitate ad purgandum ventrem.

Quare Saul intrauit in speluncam ad purgandum aluum.

Q V A E S T. V.

C
Mero-
bap-
tistæ.Alia
opinio.

QVÆRET aliquis, cur Saul introiuit in speluncam purgaturus aluum. Aliquis respondebit, quod hoc faciebat, ut non offenderet solem purgando ventrem in loco publico. Ista enim fuit quorundam Iudæorum hæresis, qui vocantur Merobaptistæ, qui obseruabant munditiam magnam in omnibus rebus, & cum ventrem purgaturi essent, faciebant, ne radij solis possent contingere stercora, sed operiebant illa puluere: Saul autem fortè esset istorum discipulus, & voluit obseruare, ne stercora contingerentur à radijs solis, quod accidebat purgando aluum in spelunca. Sed hoc non videtur, quia tempore Saulis nondum inter Iudæos increuerant hæreses in modo viuendi & credendi, scilicet Phariseorum, Sadduceorum, Hesenorum, Merobaptistarum: sed post tempora Machabæorum paulò antè Christi tempus omnia ista pululauerunt, ut patet per Iosephum 13. & 14. antiquitarum. Sed magis alicui videbitur dicendum, quod Saul egit hoc ex præcepto legis: iubebat enim Deus stercora operiri, ne tangerentur à radijs solis, Deuteronom. capit. 28. scilicet. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, gerens paxillum in baltheo, cumq; sederis, fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es. Idem autem videbatur, quod aliquis deponeret stercora in loco secreto, ubi non possent tangi à radijs solis, vel quod operiret ea humo, quando deponeret in loco publico. Saul ergo introiuit in speluncam, ut satisfaceret legi. Sed dicendum, quod hoc non stat: quia ista lex non obligabat Hebræos, nisi tempore quo erant

in deserto, quod patet cum dicitur: Habebis locum extra castra ad requisita naturæ. Castra tamen vocantur congregationes Israëlitarum in campo per tentoria. Et quāquam aliquando castra trahantur ad significandum vrbes, & omnia loca habitationum, tamen hic non potest sic intelligi, quia ratio legis posita in litera declarat, quod solum intelligatur tempore quo erant in deserto: cum dicitur eod. cap. Dominus enim Deus tuus in medio ambulat castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos, ut sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat scditatis, ne derelinquat te. Dominus tamen non erat in medio eorum, scilicet in quolibet loco, quando habitabant in terra Israël. In deserto sic: quia omnes Israëlitarum castrametabantur per circuitum sanctuarij per quatuor angulos, ut patet Numer. cap. 2. In terra autem Israël non erat Deus per specialem assistentiam, nisi in vno loco, scilicet in quo erat sanctuarium: ideò ista lex si seruaretur, non poterat seruari, nisi in illo loco, sed adhuc ibi non obligabantur Iudæi seruare illam, quia ratio legis est, quod sint castra munda, eod. quod Deus ambulat per medium castrorum, eod. c. scilicet. quando mouebatur arca de loco ad locum, & alia vasa sacri ministerij: sed cum erat sanctuarium in aliquo loco terræ Israël, ponebatur ibi fixum ad manendum, nisi fortè Deus aliquo tempore iuberet illud inde mutare, & sic Deus non ambulabat per medium castrorum in illo loco, sed manebant omnia vasa sancta in sanctuario. In deserto autem nunquam fingeantur castra ad manendum semper, sed cum intentione recedendi inde breuiter: ideò Deus ambulabat ibi per castra, quia mouebantur per locum illum, in quo prius fuerant castra omnia vasa sancta: non ergo Saul fecit propter legem illam, quia non obligabatur ad eam: maximè cum esset in desertis, ubi nulla erat hominum habitatio. Sed egit propter honestatem, scilicet. ut secretius illud ageret, quia illi veniebant cum eo, & voluit latere. Et dixerunt serui David ad eum, scilicet. locuti sunt incitando eum ad occidendum Saulem: viderunt enim illum introeuntem, & cognouerunt, & quia David habebat ibi opportunitatem occidendi Saulem, voluerant, quod ibi occidisset eum. Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te, id est, Dominus promissit tibi dare hostes tuos aliquo tempore in manus tuas: intelligendum, quod aliquando Dominus promiserat David tradere ei hostes suos in manus suas, & non determinauerat tempus. Viri autem David videtes opportunitatem occidendi Saulem, qui erat maximus hostis David, dixerunt, quod illa erat dies, de qua intelligebatur diuina promissio: quia non videbatur aliquod tempus conuenientius quàm nunc, cum sine labore posset occidere hostem suum.

Quomodo Saul non audiuit socios David in spelunca loquentes.

Q V A E S T. VI.

QVÆRET aliquis, cum Saul introisset in speluncam, & esset apud David, & viros suos, ita ut David potuisset Sauli amputare partem chlamydis, quomodo poterant viri David loqui ad eum, quin audiret Saul verba ista. Quidam Hebræi respondent ponentes quasdam insanas. Dicunt enim, quod David aliquando dixerat Deo, cur creauerat homines stultos, & araneas, & muscas: quia ista tria videntur esse superuacua in natura rerum: immò nociua. Deus autem respondit, quod ipse monstraret David ista tria esse vtilia ad aliquid: & quod omnib. his aliquando egeret. De stultitia patet, quia profuit ei, quod efficeretur stultus coram rege Achis: alioquin captus fuisset, & fortè periisset supra cap. 21. De musca dicunt, quod fuit utilis David: nam cum ipse descendit de colle Hachilla in castra Saulis dormientibus vniuersis, & accepit lanceam Saulis, dicunt, quod dormiebat Abner apud Saulem. David autem non bene respiciens posuit pedem inter crura Abner dormientis, & extenti in terrā: qui intrinxit pedem David in somnijs. David aut non poterat pedē excutere, quin excitaret Abner. Si autē excitaretur, teneretur David à viris Saulis: unde nesciebat David quid ageret: tunc Deus misit muscā, ut dicunt, & momordit crura Abner, qui illico resoluit vincula pedis David non excitatus à sopore, & liberatus est David. De hoc infra cap. 26. De aranea dicunt, quod posuit David hic, quia araneæ operuerunt os speluncæ telis suis ex-

Dicit
Hebraei
ridicu-
la.Ali-
quan-
do in-
fante
inuat.
De
musca.De
aranea.

stenti-

stentibus David, & viris suis intra, & cum Saul ingressus est speluncam videns ad ostium telas araneorum, satis credidit, quod nullus intus erat, alioquin introeundo rupisset telas araneorum, ideo securè introiuit Saul in speluncam, & non inquisiuit ibi David, quia non putauit ibi esse, nec ex hoc attendit ad voces, quæ interius formabantur. Sed istæ insanix sunt, neque ad propositum respondent: nam dato, quod tela araneorum profuisset ad hoc, quod Saul non suspicaretur ibi esse David, tamen si postea audiret interius voces, manifestè cognosceret ibi aliquem esse, & tunc faceret inquiri, an esset ibi David: nihil ergo hoc proderat. Aliquis autem dicet, quod nō audiuit hoc Saul, quia fortè vnus solus de seruis David locutus est ei hoc, & in paucis verbis, & nimis silenter: ideo quam esset Saul prope illos, non audiret. Sed hoc non stat: nā existente Saule in spelunca, multi de seruis David locuti sunt ad eum, & ipse ad omnes: & oportebat ibi audiri quædā verba, quasi iurgantium, quæ satis audiret Saul. Quod pater: quia serui David dixerunt ei, quod occideret Saulem, ipse autem cogitauit hoc facere, sed postea mutauit propositum, & cum viri eius vellent insurgere in Saulem, ipse increpuit eos verbis, ne insurgerent, vt patet infra: scilicet, & confregit David viros sermonibus, & non permisit eos, vt confurgerent in Saul. Hæc tamen fieri non poterant, quin aliquāliter verba murmuris resonarent: ideo si fuisset Saul apud David, & viros suos, audiuisset aliqua verba eorum, sed non audiuit. dicendum est igitur, quod quamquam David, & viri sui locuti sunt multa, Saule existente in spelunca, tamen nihil audiuit Saul eorum, quæ dicebantur: hoc autem fuit, qui ista spelunca, in qua latuit David, cum viris suis, erat valde magna: quod satis apparet, quia ibi erat David cum sexcentis viris, & tamen Saul introiens in illam non solum non audiuit verba, sed etiam nullum eorum vidit: vidisset tamen necessario, si ista spelunca fuisset parua. Erat etiam opaca nimis in parte interiori: solum autem erat quædam lux in parte exteriori apud introitum: & ista fuit causa, quod David, & viri sui viderunt Saulem introeuntem: ipse autem non vidit eos manentes interius, quia ipsi erant in caligine, & Saul erat in loco lucido: vnde non solum David, & viri sui viderunt Saulem introeuntem, sed etiam cognouerunt quis esset. Erat tamen satis distans ab eis propter magnitudinem speluncæ: ideo non potuit audire verba eorum. Hæc autem innuit litera, cum dicit: porro David, & viri eius in interiori parte speluncæ latebant. q. d. quod solum Saul introiuit apud ostium speluncæ. David autem, & viri sui erant in parte extrema: ideo nec vidit eos, nec audiuit.

Deus nunciauit David, per aliquam prophetam, quod traderet inimicos eius in manibus suis.

Q V A E S T. VII.

Q V A E R E T vterius, quando vel per quem Deus locutus est David, quod traderet inimicos eius in manibus. Respondendum est, quod dauid propheta erat: tamen non legitur, quod Deus loqueretur ei iubendo ei aliquid facere, vel denunciando aliquid futurum, sicut fiebat in alijs prophetis. quia prophetia David erat alterius generis, scilicet, non ad prænunciando futura, sed ad sciendum facere cantica diuinæ laudis, inspirante Deo, quæ aliter facere nesciret. De hac differentia declaratum est supra c. 22. ideo quando Deus aliquid volebat reuelare David, non reuelabat ei per se: sed denunciabat alteri, vt ei reuelaret, vt patet supra cap. 22. & infra 2. lib. capitul. 7. & 12. Dicendum igitur, quod istud, quod Deus reuelauerat David de tradendo hostem suum in manus suas, poterat reuelari per prophetas, vel per sacerdotes: nam habebat David secum Abiathar sacerdotem, qui consulebat Dominum pro illo in omnibus, quæ vellent, sicut patet præcedenti cap. & infra 30. per hunc autem poterant consulere Dominum de statu suo, & Deus responderet ei, quod traderet hostes suos in manus illius, sicut respondit de Philistinis, dicens: surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philistinim in manus tuas: poterat etiam respondere per prophetas, scilicet, per Samuelem, Gad & Nathan: isti. n. tres erant tempore David: de Samuele patet, quia ipse vnxit eum in regē, & fortè prædixit ei, quomodo Deus traditurus erat omnes hostes eius in manus

suas, & magnificaturus eum esset: poterat etiam sibi reuelari per Gad, quia iste erat cum eo tempore, quo erat profugus in præsidio in terra Moab, & dixit ei: noli manere in præsidio, sed vade in terram Iuda supra c. 22. iste etiam fuit cum David quasi vsque ad mortem suam: nam cum David numerasset populum, & Deus vellent eum percutere, Gad denunciauit ei plagas à Deo promissas, infra 2. lib. cap. vltimo. Poterat etiam annunciarī sibi per Nathan, quia etiam iste fuit tempore David, & prænunciauit aliqua ei, vt patet infra 2. lib. 7. & 12. & iste vnxit Salomonem in regem, vt patet infra 3. lib. c. 1. Iste autem Nathan nunciauit aliquando David verba similia, vt patet infra 2. lib. cap. 7. scilicet, fuit tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua. Et postea dicitur: requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: fortè ergo iste Nathan prædixerat David, quod traditurus esset Dominus hostes suos in manus eius. *Et tradam tibi inimicum tuum*, id est dabo inimicum tuum in manus tuas, quod enim Deus tradat aliquem in manus alterius, est, quod det ei opportunitatem ad occidendum illum, siue voluntarie, siue inuoluntarie, quasi ipse Deus agat hoc totum: & nihil ille, cui alius in manibus traditur: & sic dicitur Exod. cap. 21. de eo, qui occiditur ab aliquo à casu, quod Deus tradidit illum in manus eius, scilicet, quod ipso nihil operante ad hoc Deus facit, vt per eū alius occidatur: hoc autem dixerunt serui David, ad incitandum, vt occideret Saulem, quia Deus ei promiserat tradere illum in manus: ergo videtur, quod licitè ageret occidendo eum, quia alias non dixisset Deus, quod traderet ei hostem suum: nam ipse non cooperaretur ei ad illicitum: David tamē non assensit propter omnia hæc, sed adhuc erat dubius. *Vt facias ei sicut placuerit in oculis tuis*, id est tradet eum Deus in potestate tua, vt de illo facere possis, vt libuerit, siue occidere, siue dimittere: debes ergo illum occidere, cum deus eum tibi tradiderit, quia alioquin frustratoria esset ista traditio.

Quomodo intelligi possint ista verba Domini, quod traderet inimicos David in manibus eius.

Q V A E S T. VIII.

Q V A E R E T vter de istis verbis Domini ad David, quomodo intelligantur de tradendo sibi inimicum. Respondendum, quod non potest plenè patere de quo inimico intelligantur ista verba, & an de vno, vel de multis, & ad quod dicebantur ista David. nam hic non habentur verba, quæ de reuelauit David, siue per Sacerdotem, siue per Prophetā: sed solum recitantur ista verba à viris David, & non constat, an isti protulerunt illa, sicut propheta, vel sacerdos protulit, vel mutauerunt aliquid, per quod efficiatur alia sententia, vel si protulerunt isti ad aliū finem verba hæc, quam propheta protulerit: constat autem, quod isti intelligebant, vel saltem innuebant se intelligere, quod ista verba dicta fuerint de Saule, qui erat inimicus David: quoniam nunc tradiderat deus in manus eius, ideo debebat facere de eo ad legem hostis. Sed Ra. Da. Kimhi dicit, quod ista verba dicta David, non intelligebantur de Saule, sed de alijs hostibus: voluerunt tamen serui David conuertere ad Saulem, & hoc probat, quia deus nō tradidit Saulem in manus David ad occidendum eum, cum non occiderit illum: alij tamen, de quibus dicebantur ista, tradendi erant in manus David, vt ipse occideret illos: poterat autem esse, quod verba reuelationis diuinæ fuissent: ego tradam inimicos tuos in manus tuas, & facies illis quicquid volueris: & tunc intelligebatur de Philistinis, vel de omnibus alijs gentibus, contra quas David aliquas inimicitias habiturus erat: quia omnes illas tradebat deus in manus David ad interficiendum, vt patet infra 2. lib. c. 7. scil. & fuit tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua. Viri autem David locuti sunt singulariter, dicētes: ego tradam inimicum tuum: vt hoc conuerterent ad Saulem. & istud satis verisimile est. Sed quicquid sit, magis videtur, quod ista verba dicta ad David intelligerentur de Saule: ipse enim sic intellexit illa: nam cum viri sui dixerunt ei hoc, ipse surrexit cogitans occidere Saulem: sed postea mutatum est cor eius, & amputauit solam extremitatem chlamydis, vt infra declarabitur: si tamē putasset ista verba dicta esse de alijs hostibus

A hostibus, non surrexisset ad occidendum Saulem. Videtur ergo dicendum, quod intelligerentur ista de Saule. Esset autem modus, quod cum quotidie esset Dauid in periculis propter persecutionem Saulis, quæreretur à Deo, quid sibi futurum erat cum Saule: scilicet, an semper euaderet, vel capiendus esset ab illo. Deus autem, ut confortaret Dauid diceret: ego tradam inimicum tuum aliqua die in manus tuas, & facies illi quodcunque volueris, id est, non timeat, quod capiendus sis à Saule, sed magis ipse capietur à te, quia ego tradam eum aliqua die in manus tuas. De ista autem die non fuit explicitum, quando esset, ideo cum nunc viderunt opportunitatem ad occidendum Saulem, putauerunt, quod iste erat dies, de qua Deus locutus fuerat, & dixerunt: ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: non tamen ex hoc intelligebatur, quod Dauid deberet occidere Saulem, scilicet, quod Dominus traderet eum in manus illius: ita ut haberet potestatem faciendi ei, quicquid vellet; tamen non faceret aliquid mali ei, quia Deus non tradebat eum ad hoc in manus Dauid; sed solum, ut ostenderetur innocentia, & clementia Dauid in Saulem. *Surrexit ergo Dauid*, scilicet, de loco, in quo erat in extremitate speluncae cum viris suis, & venit ad locum Saulis. *Et praescidit oram chlamydis Saulis*, id est, amputauit cum magna securitate leuiter, ut nihil sentiret Saul. Pendebat autem ista ora chlamydis ad partem posteriorem, & Dauid retro Saulem stans abscidit eam, vel fortè Saul cum vellet ventrem purgare, deposuit chlamydem in terra, & ibi Dauid abscidit partem illius, non sentiente Saule.

Quomodo Dauid potuit abscindere partem clamydis, non sentiente Saule.

Q V A S T. IX.

C **Q**UÆRET aliquis, quomodo Dauid potuit venire ad Saulem, & abscindere partem chlamydis non sentiente Saule. Dicendum, quod hic est duplex difficultas: vna est quomodo poterat scindere Dauid partem chlamydis Saulis, quin ipse sentiret, quia scindendo oportet, quod extenderetur Chlamys, & traheret eam Dauid ad se, & tunc moueretur Saul. Secunda difficultas est, cum fuerit Dauid in extremitate speluncae, & venerit vsque ad Saulem, quomodo non audiuit eum Saul venientem. Ad primam difficultatem dici potest, quod pars chlamydis pendebat in terram, & poterat Dauid ponere pedem super illam, & extendere ad scindendum, ita ut non sentiret Saul. Vel melius dicendum est, quod cum Saul voluit purgare ventrem, retro se deposuit chlamydem aliquantulum distantem: & tunc Dauid potuit abscindere partem chlamydis, vel accipere totam chlamydem, non vidente, nec sentiente Saule, quia non mouebatur ipse. Sed tunc dicit aliquis, cur Dauid non accepit totam chlamydem, ita ut nihil scinderet, cum hoc potuisset, non vidente Saule. Dicendum, quod hoc fuit, ut Saul non cognosceret aliquem latere in spelunca: nam cum ipse deposuisset chlamydem apud se, & postea non reperiret, manifestè apparet aliquem ibi latere: & tunc faceret Saul inquiri speluncam illam à viris suis, & inueniretur Dauid: abscissa autem parte chlamydis non perciperet hoc Saul, unde exiret de spelunca nihil suspicans. Pro quod sciendum, quod Dauid amputauit partem parvam, quæ sufficeret in signum, quod fuerat apud eum in spelunca Saul: nam si amputasset chlamydis medietatem, vel magnam partem, Saul antequam exiret de spelunca, vel saltem postquam esset extra in loco lucido, conspiceret notabilem defectum chlamydis, & sciret factum fuisse in spelunca, cum ante hoc non habuisset chlamys illi defectum, ideo faceret inquiri illam ad sciendum quis ibi lateret, quod vergebat in periculum Dauid: amputata autem parua particula, non esset aliquis defectus notabilis in chlamyde. Ideo Saul non respiceret ad hoc quousque sibi diceretur: & sic factum est: quia non respexit Saul quousque Dauid exiens de spelunca ostenderet ei oram chlamydis, ut patet infra. Ad secundam difficultatem dicendum, quod satis graue videbatur, quod veniret Dauid vsque ad Saulem, ita ut amputaret ei partem chlamydis, & tamen ipse non sentiret aliquem venientem: nam quanquam Dauid satis caute vitasset strepitum pedum, tamen nullum sonum, saltem leuem audiri quando accederet ad Saulem, satis videbatur difficile. Aliqui dicunt

D quod Dauid iacebat apud locum illum, in quo sedet Saul ad purgandum ventrem, ideo non mouendo se de loco suo potuit amputare chlamydem Saulis. Sed hoc non stat: quia dicitur in litera. Surrexit ergo Dauid, & praescidit oram chlamydis, ergo ad hoc quod praescinderet eam, oportebat eam moueri de loco suo. Item litera hoc innuit, cum dicat, quod Dauid & viri sui erant in parte interiori speluncae. Si tamen fuisset Dauid coniunctus loco Saulis ita quod ad scindendum partem chlamydis, non oporteret eum moueri de loco suo, non dixisset scriptura, quod Dauid erat in parte interiori speluncae: quia vel Dauid non esset in parte interiori, vel si ipse esset ibi, etiam Saul esset in parte interiori. Litera tamen vult distinguere, cum de Saule solum dixerit, quod introiuit in speluncam, & de Dauid dixit, quod erat in parte interiori: ergo non erant in eodem loco. Sed dicendum est, quod Dauid surrexit de loco suo, & venit vsque ad Saulem, sed ita molliter se habuit in veniendo, quod nullus omnino pedum strepitus auditus est, & hoc signat litera, cum dicit: & praescidit oram chlamydis Saulis silenter, id est in magno silentio, ita ut nihil posset audire Saul. Et si adhuc aliquis semper instet, quod non poterat hoc facere Dauid, quin sentiretur à Saule: Dicendum, quod aliquid Deus operatus fuerit hic supernaturaliter, scilicet, dando magnam leuitatem motui Dauid: ita ut nihil omnino audiri posset de strepitu: vel dando surditatem pro tunc in auribus Saulis, ut non audiret strepitum Dauid venientis: sic enim de percussit cecitate viros Sodomitas, ut non possent videre ostium domus Loth: Gen. capit. 19. Sic etiam percussit cecitate deus Syros, ut non cognoscerent quem inquirebant, quamquam praesens eis esset, ut patet infra 4. lib. capit. 6. percuteret ergo Saulem nunc surditate. Apparet etiam hoc verisimile, quia multoties deus in actibus Dauid contra Saulem operabatur miraculose. Sic enim factum est, infra 26. capit. quando Saul, & viri dormiebant in castris: & descendit Dauid, & tulit lanceam, & scyphum aquae, quæ erant ad caput Saulis, & nullus vidit hoc in castris, quia omnes dormiebant: hoc tamen non fuit quasi ex aliquo accidenti, quia non erat vllatenus verisimile, quod in omnibus castris nullus vigilaret: deus tamen miserat super eos soporem, ut nemo videret Dauid, ut patet ibidem, scilicet: & non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & vigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor domini irruerat super eos: ita ergo hic surditas à deo missa venit super Saulem, ita ut non audiret venientem ad se Dauid.

Dauid quando praescidit oram chlamydis Saul volebat eum interficere: sed mutatus est à Deo.

Q V A S T. X.

F **Q**UÆRET aliquis, cum Dauid surrexit, ut veniret contra Saulem, quid intendebat facere. Aliquis dicit, quod intendebat facere id, quod fecit, scilicet, quod praescinderet partem chlamydis Saulis. Sed dicendum est, quod non erat intentio Dauid, quin potius Dauid intendebat occidere Saulem, licet non determinatè. In quo sciendum, quod cum Saul introiuit in speluncam, & cognitus est à Dauid, dixerunt ei viri sui: ecce dies, de qua locutus est ad te Dominus: citantes eum ad occidendum Saulem: ipse autem non penitus deliberato animo iuit contra Saulem, sed magis declinabat ad occidendum, quam ad contrariam partem: amputauit tamen prius oram chlamydis, & cum vellet occidere Saulem, deus mutauit propositum eius, & doluit, quod inchoasset: reuersusque est ad seruos suos ad partem interiorem speluncae, & dixit eis, quod nolebat occidere Saulem: quia malum erat: tunc ipsi voluerunt irruere in Saulem: sed Dauid placauit eos sermonibus, & destiterunt. Apparet autem hæc: quia cum praescidit Dauid partem chlamydis Saulis, dicitur in litera: percussit Dauid cor suum, id est cor Dauid percussit eum, scilicet infligendo, quod male ageret: subito enim insurrexit quidam scrupulus, nec occideret Saulem, & apparet, quod intelligatur de hoc: quia non potest intelligi de ora chlamydis abscissa: quia iam absciderat illam, quando percussit eum cor suum: & tamen cum dixit ipse: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hæc rem: ergo nondum fecerat id, quod intendebat facere: & dicitur ibi, ut mittam manum meam in eum: ergo videtur,

detur, quod prius intenderat mittere manum in eum: alioquin non diceret, propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc: etiam quia non poeniteret de illo, si non proposuisset: poenituit tamen, cum dicitur: percussit dauid cor suum, scilicet, remordit eum conscientia, ergo intendebat occidere: sed postea deus movit animum eius, ut non occideret: quod patet magis in litera, scilicet, tradidit te Deus hodie in manu mea in spelunca: quia cogitavi, ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus: ideo dauid tulit secum partem chlamydis, quam absciderat, & noluit ultra procedere in eo quod proposuerat. Quod autem immediate redierit ad servos suos dimisso Saule, patet: quia dicitur: dixitque ad viros suos: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem: quod autem servi sui voluissent irruere in Saulem, nisi ipse placasset eos, apparet: quia infra dicitur, & confregit dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos, ut confurgerent in Saulem: ergo confurgere intendebant.

An Dauid peccauisset, si occidisset nunc Saulem.

Q V A E S T: XI.

QUARETUR ulterius, an dauid peccauisset, si occidisset hic Saulem. Aliquis respondebit, quod non, quia dauid dicitur egisse bonum Sauli, vel misericordiam, ut patet infra, eo quod non occidit eum, cum potuisset occidere: si tamen dauid peccauisset occidendo, obligaretur non occidere: ergo non occidendo non faceret misericordiam: quia misericordia est de his, ad quae obligati non sumus. Item Saul dixit dauid: Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo, quod operatus es in me hodie: vicissitudo tamen debet reddi pro operibus supererogationis: quia ad necessaria sine aliqua vicissitudine tenemur: ergo Saul putabat, quod dauid non obligaretur ad dimittendum eum vivere, & consequenter poterat eum licite occidere. Item Deus dixerat dauid: ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis ut patet supra, ergo per hoc dabat ei licentiam ad faciendum de Saule quicquid vellent, quando haberet eum in manibus, & sic posset iuste occidere illum. In contrarium videtur, quod non liceret dauid: quia non licet alicui propria auctoritate occidere alterum, nisi in defensionem, cum aliis euadere non potest: sed dauid non erat iudex Saulis ad condemnandum eum, nec erat minister, cui iussum esset a iudice, quod occideret dauid: nec habebat etiam necessitatem se defendendi, cum Saul eum non inuaderet: immo nec putabat eum ibi esse, ergo non habebat aliquam causam occidendi eum iuste. Respondendum est, quod peccauisset dauid, si occidisset nunc Saulem: quod patet: quia qui agit contra conscientiam, peccat, sicut patet ad Roman. capit. 14. scilicet, Omne, quod non est ex fide, peccatum est, id est, omne, quod fit contra id, quod conscientia credit, est peccatum, sed dauid credebat illicitum esse, quod occideret Saulem, ergo, si occideret, peccaret. Patet hoc: quia dicitur in litera: percussit dauid cor suum, id est, remordit eum conscientia. Dixitque: propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc, id est, Deus tollat a me potestatem, & voluntatem faciendi hoc. Quicquid ergo postea faceret, peccatum esset: quia contra conscientiam fiebat. Item dauid non habebat aliquam causam occidendi Saulem, nisi quia erat hostis eius, sed ista non sufficiebat: quia quod hostis occidat hostem est agere propria auctoritate: quia fit sine iudice, & sine lege, quod semper iniustum est: nam quod quis interdum occidat alium sine iudicis auctoritate, licitum est, eo quod lex dat potestatem in talibus, & tunc licet fiat sine iudice, tamen non fit sine lege, sicut quod quis occidat alium defendendo se, ut est publicum in iniuriis, scilicet, quando alias non potest euadere, vel quod occidat furem nocturnum, de quo nescit, an veniat ad furandum vel ad occidendum. extra de homicidio capit. si per fodiens, & si quis reperiat alium cum uxore sua turpiter agentem, poterit sine iudice occidere illum. C. de adulter. l. Gracchus. & sic in similibus casibus. lex tamen nunquam dat auctoritatem hosti, quod possit occidere hostem ex eo solum, quod est hostis, sed solum erit licita occisio, quando fuit bellum iustum inter eos. Hoc autem non erat inter dauid, & Saulem: quia cum Saul

esset Dominus dauid, quanquam vellet gravare dauid, non licebat ei resistere Sauli tanquam hosti, sed fugere de terra eius. Quod ergo occideret eum, iniustum erat. Si tamen aliquando Saul circumdaret dauid, & conaretur eum occidere, & ille non posset mortem effugere, nisi occidendo Saulem, poterat eum occidere, quod tamen Dauid expectaret vindictam de Saule pro malis, quae passus fuerat, Saule nunc nihil agente, illicitum erat: & sic significauit dauid, dicens ad Saulem infra, scilicet, Iudicet Dominus inter me, & te, & vlciscatur me de te: manus autem mea non sit in te. Ergo putabat peccatum esse, quod ipse vindictam expeteret. Item patet, quia dicitur ibidem, ab impijs egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. Putabat igitur impietatem esse Dauid, quod occideret Saulem, ideo dixit, quod non egredieretur hoc ab eo, sed ab impijs: credebatur enim Dauid peccatum esse, quod quis vlcisceretur manu sua, ideo cum Abigail dixisset ei, ne vlcisceretur se de Nabal consensit illico, ut patet sequenti cap. scilicet, cum ergo fecerit tibi Dominus omnia, quae locutus est bona de te, quod constituerit te ducem super Israël: non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris. Item non solum peccaret Dauid, si occideret Saulem, quasi illicitè occideret unum hominem, sed peccaret grauissimè: quia occidebat regem: nimis enim differt occidere rusticum, vel occidere regem, cum uterque sine causa occiditur: ideo cum Dauid attenderet ad alia in quibus peccaret, si occideret Saulem, maximè attendit, quod erat Saul rex, & quod erat peccatum graue occidere regem: unde dixit in litera: propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Christo Domini. Et cum postea ipse Dauid referret Sauli, quod potuisset eum occidere, & non occidit, dixit causam huius esse, quia erat rex, ut patet infra in litera, scilicet. Et cogitavi, ut occiderem te: sed pepercit tibi oculus meus: dixi enim non extendam manum meam in dominum meum: quia Christus Domini est. Unde reputabat Dauid magnum peccatum esse, quod occideret quis regem, & quod in nullo casu liceret ei eum occidere. Sic dixit ipse ad Abisai socium suum, qui volebat occidere, ut patet infra capit. 26. scilicet, ne interficias eum, quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? q. d. nullus potest eum occidere iuste, quamquam mala agat. Sed aliquis dicet, quod Dauid poterat condemnare Saulem, quia ipse erat rex, & habebat iurisdictionem ad iubendum illum occidi, cum meruisset. Dicendum est, quod Dauid, quamquam vnctus esset in regem, tamen quamdiu viueret Saul, non habebat iurisdictionem aliquam de iure, vel de facto, eo quod deus non vnixerat eum, nisi ut regnaret post Saulem, & non, illo viuentem. Item, quia dato, quod habuisset iurisdictionem de iure, & de facto, non licuisset ei hoc facere, quia non faceret tanquam iudex, sed tanquam hostis: nec faceret ad corrigendum mala, sed ad vindicandum iniuriam: sic enim incitabant eum serui sui, dicentes: ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: ego tradam tibi inimicum tuum. Unde tanquam inimicum volebant eum occidi, & non tanquam preuaricatore legis: cuiusque autem iudici illicitum est ferre sententiam in aliquem, qui hostis est solum: ergo nequaquam licebat Dauid hoc facere. Cum autem arguitur, quod Dauid egit bonum, vel misericordiam Sauli: ergo non obligabatur hoc facere, quia alioquin non esset misericordia. Dicendum, quod litera non dicit misericordiam, sed bonum: fit autem bonum non solum cum agimus aliquid, quod est supererogationis, sed etiam cum agimus, id, quod iustum est, & sic iustum erat, quod Dauid non occideret Saulem, & occidendo peccasset, tamen non occidere bonum erat, dato tamen quod diceretur, quod fecisset misericordiam, adhuc non sequitur ex hoc, quod non obligaretur ad illam: quia quamquam communiter dicamus, quod tunc miseremur aliquibus, quando agimus supra id, quod tenemur: tamen misericordia interdum est de necessarijs. Sed considerandum, quod si attendatur opus, quod fit quantum ad deum, non vocatur misericordia, in necessarijs: sed vocatur iustitia: si tamen attendatur respectu eius, cui confertur aliquid, vocatur opus misericordiae, quia quantum ad illum non eramus obligati: quia ipse nihil nobis contulerat: eramus tamen obligati quantum ad deum: quia hoc iusserat. Ita ergo hic, cum Saul multa mala

egisset

A egisset in Dauid, merebatur ab eo similia pati: Deus tamen vete-
 bat, quod Dauid se vindicaret, & etiam leges humane hoc
 vetant: ideo quando Dauid: permisit Saulem abire potens e-
 um occidere, miserebatur ei, quia non retribuit ei, quod me-
 rebatur, sed quantum ad Deum, non erat ista misericordia,
 sed obligatio: cum Deus prohiberet vindictam. Ad secun-
 dam rationem, cum dicebatur, quod Saul orauit, quod habe-
 ret Dauid vicissitudinem, quæ vicissitudo solum datur pro o-
 peribus supererogationis. Respondendum, quod istud fuit
 quantum ad Saulem opus supererogationis, cum ipse meruisset
 occidi à Dauid, vel ab aliquo alio, ideo danda erat sibi vi-
 cissitudo à Saule: sed respectu dei, non erat istud opus super-
 erogationis: sed necessitatis: premium tamen non datur solū
 pro operibus supererogationis, sed etiam pro necessarijs: unde
 non solum apud Deum merentur qui mandata, & consilia
 obseruant, sed etiam, qui in solis mandatis se exercent, & pro
 his debetur eis premium, quod vocatur vicissitudo. Ad
 tertiam quando dicitur, quod Deus dederat Dauid licen-
 tiam occidendi Saulem, cum dixisset: ego tradam tibi ini-
 micum tuum, &c. Dicendum, quod ista solum dicta fue-
 runt ad confortationem Dauid, qui timebat nimis Saulem,
 & super hoc consuluerat Dominum, Deus autem, vt con-
 fortaret eum, dixit, quod non solum non traderetur ipse
 in manus Saulis, sed etiam Saul traderetur in manus eius, ita
 vt posset ei facere quicquid veller, & hoc verum erat, scilicet,
 quod tantum misertus fuerat Deus Dauid, vt poneret ini-
 micum suum in manib⁹ eius, ita vt posset facere de eo, quicquid
 veller: sed non concedebat ei, quod hoc faceret. Primum au-
 tem fuit verum, scilicet, quia poterat Dauid occidere Saulem,
 vel dimittere, cum habuisset eum in manibus suis, sed non li-
 cebat, nisi dimittere: fecit tamen quod voluit de eo, quia vo-
 luit amputare oram chlamydis eius, & amputauit? & vo-
 luit eum dimittere, & dimisit. *Post hac percussit Dauid cor
 suum*, id est, conscientia Dauid remordit eum: est enim hic
 Dauid accusatiui casus: & coreius nominatiui. Ista percus-
 sio cordis vocatur quidam scrupulus insurgens in anima
 Dauid: ipse enim disposuerat occidere Saulem, & cum
 iam abscidisset oram chlamydis, factus est quidam motus
 in animo eius, vt non occideret, & quia motus ille erat
 subitaneus, & fortis, vocatus est percussio. Fuit autem iste
 motus à deo, quia deus disposuerat, quod Saul non peri-
 ret manibus dauid, sed manibus Philistinorum: nam si
 dauid occidisset Saulem, forte Israelitæ nunquam voluissent
 eum accipere in regem: nam ipsi dilexerunt eum nimis, quia
 benefecit domui Saulis, & doluit pro morte Saulis, & filiorū
 suorum, atque vltus est mortem eorum quantum valuit, vt
 patet infra 2. lib. c. 1. & 4. si ergo ipse occidisset Saulem, nimis
 iratus fuisset totus populus contra eū, nec vellent illū in regē:
 Ionathas quoque, qui superstes esset, efficeretur hostis dauid,
 cum prius esset amicissimus, & persequeretur eum ad mor-
 tem, quod erat valde graue dauid. Quanquam ergo licite
 potuisset dauid occidere Saulem, fauore Ionathæ non occi-
 disset, ne molestarer eum. *Eo quod abscidisset oram chlamydis
 Saul*, id est. Doluit dauid postquam abscidit partem chla-
 mydis Saulis, non quidem, quod absciderat illam, sed quia
 habebat intentionem occidendi Saulem, & cum illam absci-
 dit, non intendebat solum illam abscindere, sed etiam vitam
 Saulis. De ista parte chlamydis dicendum est, quod fuerit
 parua propter causam supra assignatam. *Dixitque ad viros su-
 os*. Hic subintelligendum est, quod quanquam dauid ha-
 beret intentionem occidendi Saulem à principio: tamen
 postquam amputauit partem chlamydis, pœnituit de eo,
 quod cogitauerat & reuersus est ad viros suos, & dixit, quod
 nolebat occidere eum. quod satis apparet, quia cum ipse dixe-
 rit ista verba sequentia seruis suis: postquam abscidit partem
 chlamydis Saulis, oportebat, quod rediret ad eos, abscissa
 ista particula, vel quod loqueretur illis ex loco, in quo erat
 Saul, scilicet, vbi ipse abscidit partem chlamydis, sed non est
 veri simile, quod locutus fuisset ex loco, in quo erat Saul, quia
 tunc audiuiisset Saul, cum ipse propinquior esset tunc dauid,
 quam serui sui, & tamen non audiuit: ergo non fuit locutus
 existens apud Saulem, sed reuersus fuit, abscissa particula, ad
 seruos suos. *Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc*, id est.
 deus faciat rem istam longè esse à me, vel deus sit propitius
 mihi non permittendo me facere rem hanc, vel amouendo eā

à corde meo. Ista res erat occisio Saulis: nā viri sui iuauerant ei,
 quod occideret eum, & ipse sic conceperat: sed postea peni-
 tuit arbitrans se malum agere. *Domino meo Christo Domini*, id est
 non debeo facere istam rem Sauli propter duo: primo, quia
 dominus meus est, & ob hoc quanquam mihi ipse nocere co-
 netur, tamen non debeo eum occidere, sed magis fugere à fa-
 cie eius. Secundum est, quia Christus domini est, id est, à deo
 vnctus in regem. Quod autem aliquis occidat regem suum,
 grauissimum peccatum est. *Vt mittam manum meam in eum*, id
 est, quanquam misi manum in vestem eius abscindendo illā,
 tamen non mittam in eum ad occidendum ipsum. *Quoniam
 Christus Domini est*, id est, ista est causa potissima, cur non occi-
 do eum, quanquam sit hostis meus, quia est Christus domini:
 & non licet eum occidi.

*An Dauid peccauerit abscindendo partem chla-
 mydis Saulis.*

Q V A E S T. XII.

Q V A E R E T aliquis, an peccauerit dauid, abscindendo
 partem chlamydis Saulis. Aliquis dicet, quod sic: nam
 litera dicit: post hoc percussit dauid cor suum, eo quod ab-
 scidit oram chlamydis Saul, id est, conscientia sua remordit e-
 um propter hoc: sed quod est contra conscientiam, peccatū
 est, vt patet ad Roman. c. 14. ergo peccauit dauid abscinden-
 do illam. Item cum aliquis committit irreuerentiam volun-
 tatiē contra eum, quē tenetur nimis reuereri, peccat mortali-
 ter: sed dauid fecit huiusmodi: ergo peccauit nimis: prima pars
 patet: quia cū quis committit irreuerentiam in eum, quē tenetur
 reuereri, agit contra debitum, ergo peccat mortaliter, quod
 dauid fecerit sic patet, quia Saul erat rex, sicut ipse dixit, quod
 Christus domini est: ideo tenebatur ei nimis reuereri dauid:
 deus enim hoc iubet. Sic patet prima Petri c. 2. scil. subiecti-
 stote omni humane creature propter deum, siue regi tanquā
 præcellenti. Et Apostolus Paulus dicit ad Roma. cap. 13. quod
 qui resistit potestati, ordinationi dei resistit: qui autem resi-
 stunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Et postea subditur: id-
 eo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed &
 propter conscientiam. ergo contra conscientiam agit quicun-
 que non obedit principatibus: & consequenter, qui eis non
 reueretur, agit contra conscientiam. Abscindendo tamen o-
 ram chlamydis Saulis habebat se dauid irreuerenter, quia nul-
 lus saltem deberet contingere vestes regis, nisi ipso volente:
 ergo peccabat dauid abscindendo oram chlamydis. Item Sa-
 mul non erat tantę reuerentię inter Israelitas, sicut Saul post-
 quam factus est rex, nec tenebantur obedire ei Israelitæ in ali-
 quo, & tenebantur obedire Sauli, Saul tamen peccauit scin-
 dendo partem chlamydis Samuelis: ergo à fortiori peccaret
 dauid scindendo chlamydem Saulis, consequentia patet,
 quia si quod rex percutiat aliquem, est peccatum: ergo quod
 rusticus percutiat regem sine causa, erit maius peccatum. Sic
 patet. 5. Ethicorum, cum dicit Philosophus, quod contra pas-
 sum non est iustum simpliciter: sicut si rusticus percutiat reg-
 gem, non solum debet percuti, sed occidi: & si rex percussit
 rusticum, non est iustum eum reperi. Antecedens patet,
 quia cum Saul abscidisset extremitatem pallij Samuelis, dixit
 ei Samuel: Scidit dominus regnum Israël à te hodie: si tamen
 non peccasset, non dixisset hoc. In contrarium videtur, quod
 non peccauerit in hoc dauid, quia non computat scriptura i-
 stud inter peccata eius, nec de hoc apparet, quod ipse volue-
 rit: ergo non peccauit: potissimè cum scriptura dicat, quod
 nunquam declinavit dauid tota vita à præceptis domini, nisi
 occidendo Uriam, & fornicando cum Bersabee, vt patet in-
 fra 3. lib. cap. 15. & intelliguntur etiam omnia alia, quæ expres-
 sa sunt: sicut fuit de numeratione populi, de qua infra 2. lib.
 capitul. vlti. Istud tamen non fuit inter cetera expressum: ergo
 non peccauit dauid in hoc. Respondendum quod
 dauid non peccauit abscindendo chlamydem Saulis. He-
 braei tamen putauerunt, quod peccauerat, ideo Ra. dauid
 Kimhi, & alij dicunt, quod quia dauid peccauit in vestibus,
 deus puniuit eum vestibus, faciendo, vt non proficerent
 ei: scilicet, quia quando fuit senex operiebatur vestibus, &
 non calefiebat, vt patet infra 3. lib. cap. 1. & ideo dicunt, quod
 quicunque

Argu-
 tur q
 primo.

Secun-
 do.
 E

F

In-
 pos-
 sit.

Dauid
 non pe-
 cavit
 in ab-
 scindendo
 chlamy-
 dem Saulis.

A quicunque non curat de vestibus, vestes non proficiunt ei. Sed istud non stat, quia quod Dauid non calefieret opertus vestibus, proueniebat ex senectute per defectum caloris naturalis, & propter sanguinis euacuationem. Si autem fuisset tanquam pœna peccati, habuisset istud in iuuentute sua immediatè postquam abscidit partem chlamydis, vel aliquanto tempore post, nunquam tamen habuit usque ad senectutem, ergo non proueniebat ei tanquam pœna peccati, sed ut defectus naturæ, quod satis apparet infra 3. lib. capit. 1. quod attribuitur hoc senectuti, cum dicitur: & rex Dauid senuerat: habebatque etatis plurimos dies: cumque operiretur vestibus, non calefiebat, id est ita erat magnæ ætatis, quod etiam si operiretur vestibus, non calefiebat. ergo non erat datum in pœnam peccati: quod autem non peccauerit, apparet: quia Dauid agebat id, ad quod deus tradiderat Saul in manus eius: deus enim promiserat tradere Saulem Dauid, ut patet supra: hoc autem erat ad magnificandum Dauid ostendendo eius clementiam, & innocentiam in Saulem. Ista autem nō potuisset ostendi, nisi Saulis chlamys abscissa fuisset, ut posset particulam eius ostendere Dauid, per quam probaret, quod potuisset occidere Saulem, quando illam particulam abscindebat, sed non voluit. Si autem non demonstrasset illam, quam diceret, quod potuerat occidere Saulem, non crederetur ei, cum potius esset præsumptio in contrarium, scilicet, quod desideraret mortem eius, quia erat hostis suus: non faciebat ergo Dauid hoc in dedecus regis, nec contemnendo eum, sed quasi necessitate compulsus, ut haberet probationes innocentie suæ, quas alias habere non posset. Desiderabat autem illas, quia per eas poterat pacificari sibi Saul, vel saltem conciliaret sibi animum populi, ut nollent eum persequi: vel

B pro futuro tempore haberet eos fauorabiles: non ergo peccauit Dauid: quia nihil sine rationabili causa egit. Ad primam rationem cum dicebatur, quod Dauid pœnituit de hoc: ergo erat peccatum. Dicendum, quod non pœnituit: & cum dicitur in litera: post hoc percussit Dauid cor suum, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul, non debet sic intelligi, quod propter hoc solum percussit eum cor suum: sed quia cum scindebat oram chlamydis, habebat intentionem occidendi eum, & de hoc doluit, quia ista intentio iniusta erat. hoc patet ex litera, cum dicitur immediatè: propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Christo Domini, ut mittam manum meam in eum: ergo non percutiebat eum cor suum, nisi propter hoc: nam ora chlamydis iam abscissa erat, & nō dicebat ipse de ea: propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc: occiso autem Saulis fuisset iniusta, ideo pœnituit Dauid, quia cogitauerat de ea: sed non propter chlamydem. **C** Ad secundam cum dicitur, quod irreuerenter se habuit contra Saulem, in quod peccabat: Dicendum, quod Dauid tenebatur obedire Sauli, & habere se reuerenter erga eum in omnibus, nisi mortis periculum sibi ex hoc immineret, utpote, si Saul: & ipse nullo modo posset euadere, nisi defendendo se, occideret Saulem, quamquam occidendo eum non se habebat reuerenter ad illum tamen licebat ei propter periculum, quod alias euadere non poterat, sed quandocunque Dauid non esset in hac perplexitate tenebatur reuereri Sauli: nunc autem non erat in aduersitate, quia nihil nocendo Sauli euadere poterat: ergo si se haberet irreuerenter circa illum peccaret: abscindendo tamen particulam chlamydis non se habuit irreuerenter: nam non egit in contemptum regis, sed necessitate compulsus, ut haberet probationes clementie suæ, & innocentie in eum, sicut supra dictum est. Si autem semper dicas, quod non licebat Dauid tangere vestes regis, ut haberet inde probationes. Dicendum, quod licuit, quia licet absolutè non liceret, utpote, si vellet Dauid scindere vestes regis, ut haberet probationes contra alios, rege nihil mali merito: nunc tamen Saul sibi hoc imputer, qui ex necessitate sua talem se constituerat contra Dauid, ut Dauid egeret probationibus contra eum: quæ non fierent, nisi abscissa veste regis. Iniquitas ergo Saulis, & necessitas probationis Dauid fecerunt istum actum licitum. Nullum tamen istorum solum suffecisset ad faciendum actum licitum, quia dato, quod esset Saul nimis iniquus, si nō haberet Dauid aliquam necessitatem probandi contra eum ex vestibus suis, non licuisset ei abscindere chlamydem. Vel dato, quod Dauid habuisset magnam necessitatem probandi contra aliquem alium, & non potuisset fieri

probatio, nisi per vestes regis, & si Dauid non probaret, incurreret magna damna, vel corporalem pœnam, si Saul non peccasset contra eum, ut propter hoc demeretur sibi abscindi particulam vestis, peccaret Dauid, quia abscindi istam particulam absolutè erat quoddam dedecus: nullus tamen alteri infert dedecus, nisi illi quantum ad eum hoc promeruerit: Saul tamen nihil mereretur dato hoc casu: ergo non liceret Dauid abscindere particulam vestis eius, etiam si esset in magna necessitate probandi. Ad tertium cum dicitur, quod Saul peccauit rumpendo pallium Samuelis: ergo peccauit Dauid scindendo pallium Saulis, negetur antecedens: non enim peccauit Saul: nam non intendebat rumpere vestem Samuelis in iniuriam eius, nec aliquo modo: sed cum recederet Samuel à Saule, & conaretur eum tenere Saul, accidit, quod rumpere extremis pallij Samuelis. Et cum obijciatur, quod Samuel illico dixit Sauli: Scidit Dominus regnum Israel à te hodie, quod nō dixisset, nisi peccasset Saul. Dicendum, quod Saul peccauerat: sed non in hoc: peccauerat autem non complendo mandatum Dei contra Amalecitas, ut patet supra cap. 15. sed quia pro illo peccato regnum Israel scindendum erat de Domo Saulis: & accidit, quod istud conuenienter significaretur per scissionem chlamydis Samuelis: ideo illico, ut chlamys scissa est, dixit ad eum: scidit Dominus regnum Israel, & c. Hoc autem quia Prophetæ soliti erant Prophetare per quædam corporalia indicia, sicut prophetauit Isaias per nuditatem suam captiuitatē quarundam gentium: Isa. 20. c. sic etiam Ieremias prophetauit portando catenas in collo suo captiuitatem Iudæorum à Babylonijs, Ierem. c. 26.

multe fuerunt cause, propter quas Dauid non occidit Saul, efficax tamen fuit, quia erat rex.

Q V A E S T. XIII.

Q V A E R E T U R vltèrius, cur Dauid dicit hic, quod nolebat manum suam mittere in Saulem, quia erat Christus Domini: nunquid si non fuisset Christus, licuisset ei manum mittere in eum: vel cur hoc dicebat? Respondendum est, quod multe cause fuerunt, propter quas Dauid non occidit Saulem, sed præcipua fuit, quia Saul erat rex: & si forte ista non fuisset, Dauid occidisset Saulem, nec putasset sibi esse illicitum. Pro quo sciendum, quod Dauid non erat occisurus Saulem, quia erat pater Ionathæ: & dato, quod nulla alia causa fuisset, non occidisset eum, ne contristaret Ionatham, quem nimis diligebat, sed potius ipse fugeret in terram longinquam, quam ut duceretur ad necessitatem occidendi Saulem patrem amicissimi sui Ionathæ. Alia causa erat, quia quamquam Saul nocuisset Dauid: tamen non putabat iustum esse, quod ipse manu sua se vltisceretur: sed alius eum occideret, sicut dicitur infra: manus mea non sit in te. Et non solum contra eum putabat sibi illicitum esse propria auctoritate sumere vltionem, sed etiam contra quencunque. Et sic fuit de Nabal Carmelo, cum dixit Abigail ad Dauid: Non erit tibi hoc in iugulum, & in scrupulum cordis, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris. Tertia causa erat, quia non habebat Dauid aliquod motiuum ad occidendum iustè Saulem: nam occisio hostis iusta est, quando non potest euitari mors propria: & ne nos occidamur ab hostibus, occidimus hostes nostros: nunc autem Saul non inuadebat Dauid, nec habebat Dauid aliquam necessitatem se defendendi, ergo si occideret Saulem, esset aggressor, & iniuste ageret. Quarta causa erat, quia Saul erat Dominus Dauid: impium autem est, quod subditi in Dominos manus erigant: sic enim dixit supra Dauid: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam rem hanc Domino meo. Quinta causa erat, quia erat Saul rex: nam erat nimis iniquum, quod in regem aliquis de seruis manum mittat: potissimè quia reges apud Iudæos erant maioris auctoritatis, quam inter alias gentes, præsertim in duobus primis, scilicet, in Saule, & Dauid: quia isti non fuerunt facti reges voluntate humana, sed Deo vngente illos: & à seipso iubente hoc fieri sine aliqua humana consultatione. De Saule patet supra. ca. 9. & 10. De Dauid sup. cap. 16.

Omnes

A Omnes autem præallegatas causas quāquam essent inducti-
uæ ad hoc, quod Dauid non occideret Saulem, tamen nō pu-
tabat eas esse efficaces. De prima patet, quia quāquam nollet
Dauid contristare Ionatham propter amicitiam, tamen ex il-
la sola causa non tenebatur, non occidere Saulem, nec pecca-
bat ex ea solum, si illum occideret: sed ex alijs causis: nam da-
to, quod nimis tristaretur Ionathas de morte patris sui, tamen
si Dauid non potuisset se aliter defendere, & ob hoc occidi-
set Saulem, non peccabat, quāquam contristaret Ionatham:
non peccat aliquis contristando amicum, sed iniuste contri-
stat eum.

Secundam etiam non putauit esse efficacem: quia quam-
quam non debeat aliquis manu propria petere vindictam,
quando iudicem habet, qui ei possit ius reddere de iniuste in-
flicto damno, si tamen inter eum & illum, qui iniuriam, vel
damnum intulit, nullus iudex superior sit, licet ei propria au-
thoritate vindictam petere, vel satisfacere sibi de damno irro-
gato, accipiendo violenter bona illius, qui damnum intulit:
sic enim est inter veros hostes, qui possunt sibi indicare iusta
bella: & sine alicuius auctoritate prædas, & cædes agunt. Hoc
autem, quia nullus iudex est superior vtriusque hostibus, qui
possit ius reddere iniuriam passio. Sic autem erat in Saule, &
Dauid: nam Saul gerebat se contra Dauid tanquam hostis, &
non erat aliquis, qui posset iustitiam facere Dauid de Saule,
cum esset Saul Rex, & non haberet iudicem superiorem: li-
ceret ergo Dauid ex hoc propria auctoritate ultionem sume-
re, sicut in eo, qui potest indicare iustum bellum.

B Tertiam rationem etiam non putauit Dauid efficacem,
quia quod aliquis non debeat occidere alium, nisi defenden-
do se, & quod defensio fieri debeat cum moderamine incul-
patæ tutelæ, solum tenet inter eos, qui habent iudicem com-
munem potentem satisfacere iniuriam passio. Cum autem iu-
dex nullus est superior, non solum est licitum, quod quis de-
fendit se ab hoste cum moderamine, sed etiam non est illicitum,
si aggrediatur eum, & non solum si aggreditur, sed etiam qua-
liter cumque aggrediatur, siue per insidias, siue alijs: quia om-
nia licent contra hostes, dum tamen veritas promissorum eis
obseruetur: Saul autem erat hostis Dauid, & non erat aliquis
iudex, qui posset satisfacere ei de iniuria, quam pertulerat à
Saule, ideo non solum licebat ei occidere Saulem defenden-
do se, sed etiam aggrediendo. Quartam rationem non puta-
uit Dauid esse efficacem: nam quāquam Saul fuisset Domi-
nus Dauid, iam tamen non erat, vt Dominus, sed vt ho-
stis, & quādiu aliquis manet sub dominio alicuius, non li-
cet ei manum erigere in Dominum suum, etiam si ab illo in-
iuste patiatur, nisi forte defendendo se à morte: si tamen se-
mel fuerit extra dominium suum, licebit ei contra illum
quidquid contra quemcunque alium hominem: sic etiam,
dum mansit Dauid in dominio Saulis, & non erat decla-
ratus, vt hostis Saul, non licebat Dauid insurgere contra Sau-
lem: iam tamen publicatus fuerat Dauid, vt hostis Saulis: ideo
licebant ei contra Saulem ex hac parte ea, quæ contra alios
homines: quia iura dominij iam nulla erant. Quinta tamen
causa adhuc manebat, & hanc putauit Dauid esse efficacem,
scilicet, quod Saul erat rex vnctus à Deo: ideo propter hanc
noluit eum occidere. Erat autem motiuum suum, quod Saul
à solo Deo acceperat iurisdictionem: quia ipse vnxit eum in
regem nullo homine petente illum, supra capitul. 9. 10. & fa-
ciendo eum in regem fecerat superiorem omnium, &
exemerat eum à iurisdictione omnium inferiorum: ideo pu-
tabat Dauid, quod solus Deus esset iudex eius, & eum solum
haberet ultorem. Hoc significauit Dauid se intelligere, infra
in litera, cum dixit: tu autem insidiaris animæ meæ, vt aufe-
ras eam: iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Do-
minus ex te: manus autem mea non sit in te. Ecce qualiter solū
Deum inuocauit iudicem, & ultorem: qui putauit eum solum
esse iudicem Saulis: vnde arbitratus est Dauid, quod in nullo
casu licebat ei, vel alicui Israelitæ occidere Saule aggrediendo.
Sic enim dixit Dauid ad Abisai: ne interficias eū, quis enim ex-
tendit manū suam in Christum Domini, & innocēs erit: q. d.
nullus poterit extendere manum in eum, quin sit reus: si ta-
men aliquis casus esset, in quo licuisset occidi Saulem aggre-
diendo, nō dixisset Dauid, quis extendit manū suam in Chri-
stum Domini, & innocēs erit: quia aliquis posset extēdere, &
esset innocens. Credidit ergo nullū casum esse, in quo hoc li-

ceret: & ob hoc quāquam Dauid habuisset alias causas non
occidendi Saulem, nunquam expressit aliam, nisi quia erat
Christus Domini: sic patet supra, scilicet, propitius sit mihi
Dominus, ne faciam hanc rem Christo Domini: & postea cri-
am subditur, vt mittam manum meam in eum, quoniam
Christus Domini est. Postea etiam cum diceret Dauid Sauli,
cur non occidisset eum: hoc solum expressit, scilicet, & cogi-
taui, vt occiderem te; sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim
non extendam manum meam in dominum meum: quia
Christus Domini est, sic etiam infra capitul. 26. ex hac sola
causa iussit Dauid Abisai, vt non occideret Saulem. *Viuit Do-
minus*, ista litera vsque ad illam partem, *Et confregit Dauid viros
suos*, non habetur in Hebræo, nec est de textu, nec habetur in
libris correctis: sed fuit appositum à principio per modum
glossæ interlinearis, & postea insertum est textui per ignoran-
tiam librariorum, vel aliquorum correctorum. Causa autem,
quare fuit apposita ista particula hic per modum glossæ inter-
linearis, fuit, quia infra 26. capitul. cum loqueretur Dauid in
simili casu de non occidendo Saulem, dixit ista verba ad Abi-
sai: ideo visum est ea conuenire huic loco, & posita sunt per
modum glossæ; sed postea inserta fuerunt textui, vt dictum
est: quia tamen communiter habentur in libris nostris expo-
nentur. *Viuit Dominus*, modus iurandi est: velut si quis diceret,
iuro per Deum, vel per vitam Dei: sic enim dicitur Ierem. capit.
4. iurabunt, viuit Dominus: sic etiam de iure iurand. cap. & si
Christus: *Quia nisi percusserit Dominus eum*, id est nisi deus illum
occiderit per se. q. d. ego non occidam eum, sed ipse morietur
aliquo de tribus modis hic positis. Et primus est, quod meus
percutiat eum, id est ipse per se occidat illum, vel tradat eum
in manus alicuius, qui occidat ipsum inuoluntariè, vel alias si-
cut dicitur Exod. capitul. 21. quod deus tradidit eum manibus
eius. *Aut dies veniet, vt moriatur*. Ille est secundus modus, quo a-
liquis moritur, scilicet, quando viuit toto tempore, quo secū-
dum naturam viuere potest, scilicet, superueniens ad senectū-
tem: vel saltem viuit illo tempore, quod sibi à deo præfixum
est, vt patet Iob ca. 14. scilicet, breues dies hominis sunt, & nu-
merus mensium eius apud te est: constituiisti terminos eius,
qui præteriri non poterunt. *Aut descendens in prælium perierit*. Ille
est tertius modus, quo aliquis moritur, scilicet, quando obijcit
se periculis in bello, & occiditur ab hostibus.

*An differant inter se isti tres modi moriendi positi hic à Dauid:
& quæ sunt periodi specierum, & indi-
duorum.*

Q V A E S T. XIII.

Q V A E R E T aliquis de istis tribus modis moriendi, an
differant inter se. Aliqui dicunt, quod non: quia omnes
reducuntur ad secundum, scilicet, aut dies eius venerit, vt mori-
atur: nunquam tamē aliquis moritur, nisi venerit dies mor-
tis eius: quia quādoque aliquis moriatur, & quocunque,
semper moritur in die illo, vsque ad quem aeterna Dei prou-
identia disposuit vitam eius. Ante terminum autem illum ne-
mo moritur: nec etiam potest illum aliquis excedere, sicut
dicitur Iob cap. 14. constituiisti terminos eius, qui præteriri
non poterunt: alioquin diuina prouidentia falleretur, si a-
liquis præueniret terminum, quem ipse præsciuerat, vel
transcenderet illum: quod de Dei sapientia concedendum
non est, ergo siue aliquis descendens ad bellum perierit, si-
ue deus percusserit eum, semper venit dies eius, vt moria-
tur, & quia illa erat dies de qua deus præsciuerat. Responden-
dum est, quod iste secundus modus differt ab alijs. Pro quo
sciendum, quod dies mortis alicuius accipitur tripliciter. V-
no modo pro die in quo moritur. Alio modo pro die, quo
deus præsciuit ipsum moriturum. Tertio modo pro die, quo
finitur periodus eius, siue mensura durationis secundum exi-
gentiam complexionis eius. Primo modo qualitercunque a-
liquis moriatur, & quādoque, dicitur tunc esse dies eius:
quia dies eius est: dies mortis, & tunc ille homo moritur: ergo
tunc est dies eius, & sic non differunt inter se isti tres modi.
Secundo modo accipiendo etiam est dies hominis, vt moria-
tur quādoque moritur: quia prouidentia Dei certa est, &
siue aliquis

F

Dies
moriendi
tripliciter
accipitur.

A siue aliquis homo viuiturus sit vsquoquo per naturam eum viuere possibile est; siue in medio ætatis incidente in fortuito moriatur, illa est dies eius: quia in illo die deus præsciuit de homine illo, quod moriturus esset, cum non possit falli diuina prouidentia. Tertio modo vocatur dies hominis, vt moriatur ille, qui terminat totam periodum durationis indiuiduorum speciei humanæ: vel ille, qui terminat periodum huius hominis. De primo, patet: quia sicut omnium natura constantium est positus numerus magnitudinis, & augmenti iuxta Aristotel. 2. de anima; ita positus est numerus durationis cuiuslibet rei secundum exigentiam speciei: & ista mensura durationis vocatur periodus: species autem secundum, quod sunt differentes natura, ita etiam differunt in durationibus. Est autem periodus vitæ humanæ varius secundum temporum varietatem: quia à principio humani generis vitæbant homines ferè vsque ad mille annos, vt patet Genes. capitul. 5. postea autem palisper vita diminuta est: nunc autem maxima duratio est centum. 20. annorum, vel quasi: & ista est periodus speciei humanæ, quamquam rari homines attingant hanc ætatem: quia periodus speciei humanæ dicitur illa, quam possunt attingere homines bene complexionati nullum habentes nocumentum: & quia aliqui ad istam accedunt quamquam rari, ista erit periodus. Secunda periodus est cuiuscunque hominis: nam quamquam secundum conditionem speciei possint homines accedere ad prædictam ætatem: aliqui tamen sunt, ita male complexionati, quod secundum naturam eos illuc pertingere est impossibile, ideo isti habent varias periodos secundum varietatem complexionum: dies autem, quæ terminat periodum cuiuslibet, dicitur esse dies eius, vt moriatur. Accipiendo autem duobus modis primis, non differunt isti tres modi moriendi, quos ponit hic Dauid: quia omnes reducuntur ad secundum, scilicet, ad diem hominis, vt moriatur. Accipiendo autem tertio modo diem hominis pro terminante periodum speciei, vel indiuidui, differunt duo modi, scilicet, primus, & tertius à secundo: quia tunc solum dicitur venire dies alicuius, vt moriatur, quando moritur in senectute magna, vltra quam nullus hominum viuere potest, vel quando propter imperfectionem complectionis suæ in parua ætate aliquo morbo dissoluitur: quicunque autem violentur moritur, siue in bello, siue alias, nondum venit dies suus, vt moriatur: & sic intellexit Dauid, ideo distinxit istos tres modos. De hoc etiam intelligitur illud Job. capitul. 14. scilicet. Constituiisti terminos eius, qui præteriri non poterunt, scilicet, termini speciei humanæ, vel periodi cuiuscunque indiuidui, quem secundum complexionem suam pertingere potest: & non intelligitur de terminis vitæ accidentalibus, scilicet, cum aliqui sibi mortem inferunt, vel propter culpam suam moriuntur, & possint maiori tempore viuere.

An differunt primus, & tertius modus moriendi.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T U R vterius de alijs duobus modis, scilicet, de primo, & tertio, an inter se differant. Et videtur, quod non: quia quod aliquis descendat in bello, & moriatur, vel quod Deus percutiat eum, idem est: nam omnes, qui in bello occiduntur ab hostibus traduntur à Deo in manus hostium, scilicet quia ideo moriuntur, quia Deus vult ponere eos in manu hostium suorum: illi tamen, qui traduntur à Deo in manus alicuius, dicuntur percuti ab eo, cum nihil aliud sit Deum percutere aliquem, nisi quod ipse aliquem occidat per se, vel tradat eum alteri occidendum: ergo non differunt isti modi: potissimè cum etiam Deus dicatur percutere illos, qui moriuntur in bello, vt patet infra 2. libr. capitul. 7. cum dixit Deus ad Dauid: fui tecum in omnibus, in quibus ambulasti, & interfeci omnes inimicos tuos à facie tua. Manifestum tamen est, quod isti inimici Dauid moriebantur in bello, & occidebat eos Dauid: ergo Deus dicitur percutere illos, qui moriuntur in bello: sic etiam patet Exod. capit. 23. scilicet. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem popu-

lum, ad quem introieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Isti autem moriebantur in bello, cum dicatur, quod vertebant terga coram Iudæis: & tamen Deus dicebatur occidere illos: ergo non differt, quod aliquis moriatur in bello, vel quod Deus percutiat eum. Item patet quia dicebatur, quod idem est, quod Deus tradat aliquem in manus alterius, vel quod moriatur in bello. Sic patet præced. ca. cum dixit Deus: Surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthim in manu tua, & tamen isti perierunt in bello. Sic etiam Exod. capitul. 23. scilicet, tradam in manibus vestris habitatores terræ Chanaan: & tamen constat, quod isti perierunt in bello, & deus dicitur deleuisse illos, vel percussisse. Sic patet Iosue cap. 13. scilicet. Ego sum, qui delebo eos à facie filiorum Israel: Saul quoque in bello periit, & tamen dicitur, quod deus tradidit eum in manus hostium, vt patet infra cap. 28. Respondendum quod isti duo modi differunt inter se, sed pro hoc considerandum, quod quandoque aliquis moritur, deus facit eum mori: nam aut moritur ex defectu complexionis, scilicet, in senio, vel per violentiam. Primo modo deus dicitur occidere hominem: quia ipse talem constituit naturam, vt per eam necesse sit nobis saltem in senectute mori, sic enim dicit Apostolus ad Heb. cap. 9. quod statutum est hominibus semel mori, id est, posita est lex à Deo necessitans eos ad semel moriendum. Secundo modo etiam mories dicitur à Deo occidi: quia adhuc magis agit deus in occisione violenta, quam in naturali, cum mors violenta non detur tãquam pœna primi peccati, sed tanquam pœna peccatorum nostrorum specialium: ideo sic morientes dicitur deus occidere: quia tamen percutere significat quandam violentiam obtinuit consuetudo, vt illi, qui naturali morte deficiunt, nō dicantur à Deo percussī, sed illi, qui morte violenta: & sic differt modus secundus moriendi, scilicet, quando venit dies hominis, vt moriatur, ab alijs duobus modis: quia iste est naturalis, & alij quodammodo violenti. Sed adhuc alij duo, in quibus mors violenta infligitur, differunt: quia deus dicitur percutere aliquem, quando per se percutit: & secundum conditionem communem aliquis actus prædicatur de aliquo, quando ipse per se agit, vel per instrumenta, quæ non possunt esse principia illius operationis per se, nec mouerentur, nisi quis ea moueret. deus autem aliquando aliquos occidit per seipsum, ita quod non interuenit aliquod instrumentum, vel cū occidit aliquem mediante tali instrumento, quod non moueretur ad illam occisionem, nisi deus illud moueret. De primo patet Genes. cap. 38. de duobus filijs Iudæ: nam de primo dicitur, quod fuit nequā in conspectu domini: & ab eo occisus est. De secundo dicitur, quod percussit eum dominus, eo quod rem detestabilem faceret. Sic etiam deus occidit Ægyptios nullo instrumento mediante, sed per se conuertendo aquas maris super illos: Exod. c. 14. Vnde ibi dicitur: dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, id est, vobis nihil agentibus ipse solus pugnabit. Idem fuit in oppressione Amorrhæorum, quando deus inclinauit super illos Arnon, vt declaratum est Numer. capit. 21. Simile etiam fuit in bello, quod habuit rex Iosaphat contra Ammonitas, Moabitas, & Idumæos. Nā nihil agentibus Israelitis, ipsi se mutuo occiderunt. 2. Paralip. capitul. 20. Secundo modo deus agit per instrumenta occidendo aliquos: & quia illa non mouerentur, nisi deus ea moueret, deus dicitur percutere homines, qui sic moriuntur: sic fuit in bello Iosue contra quinque reges Amorrhæorum, quia fugientibus eis deus misit de cælo lapides magnos, & perierunt plures lapidibus, quam interfecti sunt ab Israelitis, vt patet Iosue. cap. 10. sic etiam deus occidit omnes, qui erant in castris assyriorum, scilicet, 185. millia relicto rege cum paucis: & illud fecit Angelus domini per noctem, vt patet infra 4. lib. capit. 19. Angelus tamen non fecisset, nisi iussu dei, ideo deus dicitur occidisse istos: & ad istum modum reducenda est mors, quæ alicui euenit per subitaneas agitudines, quas deus in pœnam infligit, sicut est pestis, & similes. Aliquando etiam moriuntur homines per infortunia, vt si corruente domo aliquis opprimatur, vel in puteum, aut in fluuium casu inciderit, aut ignis subitaneus eum cremauerit, vel bestię agri, aut serpentes eum occiderint. Ista enim omnia deo volente, & sic disponente, nobis infliguntur: ideo quando aliquis sic moritur, deus dicitur occidere eum: quia ista per se non mouentur, sed ab altero: vel saltem deus excæcat hominem, vt incidat in

A ca. Ad istum etiam modum reducitur omnis mors violenta homini ab homine à casu inflicta: quia ibi homo non occidit alium tanquam volens, sed quia Deus mouit vnum, vt cadat in manus alterius: sic patet Exod. cap. 21. scilicet, quod si quis occidat alterum non insidiatus, Deus tradidit eum in manus eius. In his enim omnibus Deus agit per instrumenta, quæ à se non mouentur, sed ab altero: ideo ei attribuitur actio. Alius modus est mortis violentæ, cum homo ab homine occiditur spontaneè, quæ mors quanquam nunquam eueniat, nisi Deo permittente: tamen etiam si Deus non moueret hominem ad occidendum alium, ipse occideret eum, quia malicia sua eum mouet: sicut in alijs peccatis Deus non mouet nos, sed iniquitas nostra mouet: sic patet Iacobi. capit. 1. scilicet, nemo cum tentatur, dicat, quia à Deo tentatur: Deus aut tentator malorum non est, ipse autem neminem tentat: vnusquisque autem tentatur à concupiscentia sua abstractus, & ille etus. Homo igitur, qui ex nequitia alterum occidit, non est ibi propriè tanquam instrumentum Dei: quia conditio instrumenti est, quod non moueatur, nisi ab altero moueatur. Quicunque autem voluntariè alterum occidit, in se habet principium sui motus: ideo non est instrumentum alterius. Ob hoc autem, qui à casu occidunt, aliqua instrumenta Dei sunt, & pertinet ad præcedentem modum, sed qui hostiliter occidit, non est in illo modo, nec Deus dicitur percutere taliter occisum, ideo dauid distinxit hic istos modos, scilicet, cum quis à Deo percutitur, & cū ab hostibus occiditur. Ad rationes autem in contrarium dicendum, quod Deus dicitur aliquando occidere eos, qui moriuntur in bello, quia ipse facit, quod moriantur: non tamè propriè, cum per se non occidat, nec per instrumenta, sed dicitur occidere in quantum tradit eos occidendos hostibus suis propter demerita: ideo scriptura magis vtitur isto vocabulo, tradere, de Deo, quando agitur de morte bellica, quam occidere. Sic patet in allegatis auctoritatibus præd. cap. & infra 28. & Exod. cap. 23. scilicet. Quia ipse Deus tradit hostes in manu hostium ad hoc, quod moriantur, & sic iste actus, qui est tradere, conuenit Deo ibi, sed non occidere. Sic patet Iosue cap. 11. scilicet, ne timeas eos, cras enim eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel, q. d. ego tradam: sed ego non vulnerabo: sed Israel vulnerabit eos: Dauid autem volens propriè loqui, distinxit istos tres modos. *Propitius sit mihi Dominus, vt non mittam manum meam in Christum Domini*, id est, Deus sit mihi propitius ad hoc, quod ego non mittam manum in eum. Vel aliter, scilicet, sic Deus sit mihi propitius, quod non mittam manum meam in eum, scilicet ad occidendum. *Et confregit Dauid viros suos sermonibus*, id est, persuasit eis, & confregit animositates eorum. Cum enim Dauid rediit, abscissa particula chlamydis Saulis, & voluit eum occidere, viri sui voluerunt subito insurgere in Saulem: ipse autem tenuit eos, ne insurgerent non viribus, quia solus erat, nec præcepto, quia non obedirent propter amaritudinem animi, sed sermonibus exhortatorijs. Habebant enim grauem iram contra Saulem, quæ incitabat eos ad occidendum illum. Dauid autem blâdis verbis, & nimis efficacibus mitigauit iram eorum pro tunc: & hoc est confregisse eos, scilicet animositate suam. *Et non permisit eos, vt confurgerent in Saul*, scilicet, ipsi volebant occidere Saulem. Dauid autem non permisit, scilicet, suadendo verbis, vt dictum est: quia etiam si voluisset coërcere eos viribus, vel auctoritate, nequiuisset.

Quare Dauid non permisit viros suos insurgere in Saulem.

Q V A S T. XVI.

Q V A R E T aliquis, quare Dauid non permisit viros suos insurgere in Saulem: nam ipse nolebat mittere manum suam in eum, quia erat Christus Domini: volebat tamen vindictam per alium, vt patet infra in litera, scilicet, iudicet Deus inter me, & te: & vlciscatur me ex te, manus autem mea non sit in te, sed sicut in prouerbio antiquo dicitur: ab impijs egredietur impietas. Nunc autem dauid non mittebat manum in eum, & alij eo non iubente volebant illum occidere, ideo videtur, quod debuisset permittere.

Respondendum, quod dauid peccasset, si permisisset viros suos occidere Saulem: ipse enim putabat peccatum esse si Sau-

lem per se occideret: ergo peccabat etiam si permitteret suis hoc agere, quia in hoc fauebat illis, & ipsi faciebant istud propter Dauid, non solum tamen reus est homicidij, qui occidit, sed etiam qui occisori fauet, quia agentes, & qui agentibus cōsentunt in quolibet crimine rei mortis sunt ad Roma. c. 1. & ob hoc quando Dauid, & Abisai descenderunt in castra Saulis, dixit Abisai: cōclusit Dominus hodie inimicum tuum in manus tuas, nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel. Et dixit Dauid, ne interficias eum: quis enim extendit manum in Christum Domini, & innocens erit? Sed adhuc dicit aliquis, quanquam Dauid teneretur non permittere viris suis, vt occiderent Saulem, non tamen teneretur ad persuadendum eis, ne occiderent illum, quia nemo tenetur proficere hosti. dicendum, quod Dauid consensisset, si non iuasisset suis, ne occiderent Saulem: nam cum ipse videret, quod viri sui volebāt insurgere in Saulem, & ipse putabat se posse comprimere eos verbis, si non comprimeret, faueret homicidio, quia non solum tenentur rei homicidij, qui occidunt, sed etiam qui non impediunt occisionē, quantum possunt. Extra de homicid. c. si cut dignum, scilicet, non caret scrupulo societatis occulte, qui manifesto facinori desinit obuiare: tenebatur ergo prohibere Dauid viros suos ab occisione Saulis præcepto, vel occasione, aut qualicunque modo ei possibili, alioquin reus erat. Cum autem obijcitur, quod dauid volebat vindictam de Saule, sed non per se, dicendum quod in hoc dubium est: quia quidam dicunt, quod ibi dauid non desiderauit vindictam, sed dato, quod desiderauerit eam: non desiderabat, ita vt ipse eam procuraret, quia tunc ipse agere diceretur: sed volebat, quod deus daret sibi vindictam de Saule, scilicet, quod ipso nesciente, nec cōsultante aliquis occideret eum, sicut factum est de Iseboeth filio Saulis, quia duo latrones occiderunt eum, & tunc peruenit regnum Dauid infra 2. lib. c. 4. Sic etiam de Saule, ipse enim occisus fuit in bello, & sic Dauid vltus est non manu sua, nec consilio, sed Deus vltus est iniuriam illius, eo nesciente. Et hoc etiam significabat ipse dicens, viuit Dominus, quia nisi percussisset eum deus, aut dies eius venerit, vt moriatur, aut descendens in prælium periret, non mittam manum meam in eum. q. d. quocunque illorum modorum vindicabatur iniuria Dauid, eo nihil agente. *Porro Saul surgens de spelunca pergebat capto itinere*, id est, postquā Saul in spelunca ventum purgauerat, surrexit inde, & pergebat capto itinere, id est, in via, quam inceperat. Ista erat via persequendi dauid, quia ad nihil aliud venerat in desertum: & quia non putabat eum esse in spelunca, nec in partibus propinquis, pergebat ad interiora deserti. *Surrexit autem Dauid post eum*. Hic ponitur miserationis ostensio, scilicet, manifestauit Dauid per oram chlamydis ipsi Sauli quomodo misertus fuisset eius nolendo ipsum occidere. *Et egressus de spelunca*, id est, mox vt vidit exisse Saulem, egressus est post eum ad indicandum misericordiam suam. *Clamauit post tergum Saul: dicens*, id est, Saul aliquantulum elongatus fuerat à spelunca, ita vt posset non loqui ei Dauid tanquam præsenti, sed cogebatur clamare ad hoc, vt eum audiret.

Quare Dauid exiit de spelunca ad loquendum Sauli, quia exposuit se periculo mortis.

Q V A S T. XVII.

Q V A R E T aliquis, quare Dauid exiit de spelunca ad loquendum Sauli: nam in hoc videbatur tentare deum ponendo se in magno periculo, cum possent eum capere viri Saulis. Respondendum est, quod Dauid non exposuit se huic periculo, quia quando locutus est ad Saulem, longe erat ab eo: ita vt cogeretur clamare ad hoc, quod audiretur à Saule, viri quoque Saulis procul erant, ideo quanquam conaentur persequi dauid, non possent eum tenere, quia ipse posset euadere per desertum, cum procul esset. Et ista fuit causa, quare dauid non locutus fuit Sauli mox vt exiit de spelunca, sed cum iam elongatus erat ab eo: sic enim fecit iterum infra cap. 26. cum descendisset Dauid in castra Saulis, & tuisset inde lanceam, & scyphum: nam recessit de castris, & posita à longe locutus est, cum dicitur: cum que transisset dauid ex adueno, & stetisset in vertice montis de longe, vt esset grande intervalum inter eos, clamauit ad populū, &c. noluit enim clamare quocunque

D
uid Saul
lem oc-
cidit per
manus
suas
ne pec-
caret in
Christum
Domini

E

F

Non
permi-
sit Da-

A usque tantum intervallum esset, ut quanquam viri Saulis vel-
lent eum persequi, non possent tenere ipsum. Sed adhuc di-
cet aliquis, quod poterat esse aliquod periculum, ut si aliqui
de viris Saulis essent in locis absconditis, & ex insidijs caperent
David, cum hæc loqueretur, vel forte conarentur eum perse-
qui, & ipse fugiendo deficeret: melius igitur erat manendo in
spelunca, nulli periculo se exponere. Dicendum est, quod si
loquimur absolute de securitate: securior erat David, si non
egrederetur de spelunca ad loquendum Sauli, quam cum e-
gressus est, habuit tamen causam egrediendi, scilicet, ad ostē-
dendum misericordiam, quam habuerat in Saulem: Deus e-
nim movebat eum ad hoc, quia volebat magnificare David
coram toto populo, & efficere quandam promptitudinem,
per quam mortuo Saule populus vellet accipere David in re-
gem propter misericordiam, quam impendit Sauli, & domui
sue, sicut supra declaratum est. Etiam per hoc poterat nunc Saul
placari David: ideo rationabiliter motus est David ad ostē-
dendum misericordiam istam Sauli, quod non potuisset, nisi
egrederetur de spelunca, ut loqueretur Sauli. Cum autem dicitur,
quod homo non debet se exponere periculo, quia videtur ten-
tare Deum. Dicendum, quod verum est, tamen debet homo
se exponere alicui periculo quando paruum est, vel non exi-
stimatur esse periculum, ut acquirat aliqua bona. Nam si quis
velit in omnibus rebus omnimodam securitatem, oportet,
B quod cesset ab omnibus actionibus, scilicet, nullus equitabit,
cauens, quia possibile est equum cadere, & allidere pedes se-
dentis: & nullus transibit per pontem, cauens, quia possibile
est eum cum ponte cadere, & mergi: non sunt ergo talia vitan-
da, sed sunt pericula, quæ manifesta sunt, vel quæ verisimiliter
futura existimantur, ita hic David egressus de spelunca circū-
spexit, an quis de viris Saulis ei nocere possit, cum autem eos
procul esse vidit, loqui cepit ad Saulem, tanquam securus de
periculo: sic enim fecit, quando accepit hastam, quia prius re-
cessit longè à castris Saulis, quam loqueretur ad populum, in-
fra cap. 26. & tamen ibi fuit, ut etiam ostenderet misericordiā
suam in Saulem.

Quare David non est locutus Sauli in spelunca.

Q V A E S T. XVIII.

Q V A E R E T ulterius, cum Saul fuerit in spelunca, quare
non locutus est ei tunc David ostendens misericordiā
suam. Respondendum est, quod hoc factum fuit propter mul-
ta. Primo, quia periculum erat graue: nam cum David, & viri
sui essent in spelunca, nesciebant, an viri Saulis mansissent ad
os spelunca, vel procul inde essent: si autem manerent ad os
spelunca, & occiderent eos, qui ibierant. David ergo
C noluit intra loqui Sauli, sed cum egressus fuisset, circūspexit
David, an aliquis esset in circuitu spelunca, & cum neminem
vidit, locutus est ad Saulem. Secunda ratio erat, quia si David
locutus fuisset Sauli, timebat, quod viri sui insurgerent in Sau-
lem, & occiderent: nam forte non posset eos continere, data
opportunitate occidendi Saulem, scilicet, si semel inter eos
esset: voluit autem hoc vitare: ideo locutus est extra spelun-
cam. Tertia ratio fuit, ne nimis erubesceret, & timeret Saul:
nam si videret se positum in manibus hostium suorum
procideret coram eis, & pro vita oraret: atque efficeretur vilis
in conspectu ipsorum, quod non decebat regem: ideo David
noluit eum solum à morte eripere, sed etiam ab opprobrio,
deiectione, & verecundia: in quo nimis illi misertus est, con-
servando ipsi honorem cum persona. Prima tamen ratio ma-
gis movit David, scilicet, ut proprium periculum euitaret. Do-
mine mi rex. Loquebatur David ad Saulem reuerenter vocan-
do eum regem, & patrem: ut patet infra, quamquam Saul non
rex, sed hostis esset: volebat tamen David obsequijs vincere
improbitatem Saulis: sic enim dicit Apostolus ad Roma. cap.
12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, & si sitit, potum da il-
li: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius:
noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Et respexit Saul post
se, scilicet, quando audiuit, quod aliquis vocabat eum. Et incli-
navit se David pronus in terram adoravit. Hunc honorem exhibuit
David Sauli propter regiam maiestatem. In omnibus enim ad
eum se habebat, ut subditus, & non ut hostis: & quāquam Saul

procul esset à David adoravit eum David de longè, non audens
appropinquare ipsi. Dixitq. ad Saul. Hic incipit David honestè
incredare Saul, cur iniuste persequatur eum, cum ipse erga illum
innocens sit. Quare audis verba hominum loquentium: David que-
rit malum adversum te: id est, quare vis assentire viris impijs, qui
accusant me apud te, dicentes, quod ego volo te occidere,
cum constet de innocentia mea? In Hebræo habetur. Quare
audis verba hominis dicentis. David querit maliciam tuam: Sed ad
idem redit, quod litera nostra: quia tamen Hieronym. existi-
mavit, quod non erat vnicus, qui loquebatur mala de David
apud Saulem, dixit: quare audis verba hominum: nam in
Hebræo aliquando ponitur singulare pro plurali, & è contra-
rio, ut patet Deut. c. 5. vbi dicitur: quæ est omnis caro, ut audiat
vocem Dei viventis: & habetur in Hebræo. Elehim haim, id est,
Deorum viventium. Constat tamen, quod scriptura volebat
ibi vnum Deum designare. Aliquando ponitur singulare pro
plurali, sic patet Isa. c. 19. cum dicitur in litera nostra: tradam
Egyptum in manus Dominorum crudelium, & in Hebræo
dicitur. Adonim casseth, id est Dominorum duri, vel crudelis: cum
deberet dicere. Adonim cassim, id est Dominorum durorum, vel
crudelium. Cum autem dicitur. David querit maliciam tuam. est
improprius modus loquendi, quia malitia, vel iniquitas, sicut
ponitur in Hebræo, significat culpam, & non pœnam. De Da-
vid tamen non erat sensus, quod ipse inuestigaret aliquod pec-
catum Saulis, sed quod quæteret eum ad mortem: ideo ex-
pressius litera nostra dixit. David querit malum adversum te:
Ecce hodie viderunt oculi tui. Probat clementiam suam erga eum,
& dicitur, quod viderunt oculi tui, non quod Saul vidisset a-
liquid: nam ipse non vidit David, aut viros suos in spelunca,
sed dicitur, quod viderunt oculi sui, quia nunc vident quo-
modo fuerint in manibus suis in spelunca, eo quod nunc vide-
bat oram chlamydis in manibus David, quam non potuisset
habere, nisi fuisset coniunctus Sauli, scindendo eam. Quoniam
tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca, scilicet, hoc potes
nunc videre per oram chlamydis. Dicitur autem, quod deus
tradiderat eum, id est, posuerat in potestate sua, ita ut liberum
ei esset facere, quod vellet de illo: sic enim promiserat Deus
David, scilicet, ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias eis
sicut placuerit in oculis tuis, ut patet supra.

*David propter duo dixit Sauli, quare audis verba hominum, licet
nullus eum accusaret.*

Q V A E S T. XIX.

Q V A E R E T aliquis, quare David dixit hic Sauli: Quare
audis verba hominum, &c. cum non moueretur Saul
ad persequendum David propter accusationem aliquorum,
sed magis ipse movebat seruos suos, ut accusarent, & indica-
rent ei de David, & quia nemo indicabat ei de illo, dicebat,
quod omnes coniurauerant contra ipsum cum David, sup. c. 22.
Respondendum est, quod hoc potuit fieri propter duo. Pri-
mo, quia David volebat hic placare Saulem, ut non perseque-
retur eum: & quia si totam culpam huius persecutionis David
imposuisset Sauli, magis eum efferaret in iram, quam ad mi-
sericordiam flecteret, voluit culpam transferre in seruos, di-
cens: quare audis verba hominum, &c. q. d. scio, quod tu non
moveris à teipso ad persequendum me, sed alij concitat te, ac-
cusantes me apud te, quos non debes audire: & ista est cautela
eorum, qui volunt impetrare à dominis, ut desistant à malis,
quæ cœperunt eis infligere, dicentes, quod ipsi sponte illa non
egerunt, sed quia per errorem informati sunt: sic enim dixe-
runt Israëlita Pharaoni quando præmebat eos nimis: en fa-
muli tui flagellis cædimur, & iniuste agitur contra populum
tuum, Exod. c. 5. q. d. non agis tu hoc, sed ministri tui agunt:
sciebant tamen Israëlita, quod Pharaon hoc ageret. Alio mo-
do dici potest, quod David fuit locutus hic, nullo quasi co-
lore, sed sicut intendebat, quia sic verum erat, quod aliqui de
seruis Saulis incitabant eum ad persequendum David. In quo
sciendum, quod à principio Saul conceperat iram malam de
David, & volebat eum occidere: nemo tamen de seruis suis
quicquam dicebat ei tunc de David: ideo ipse conquestus est
de omnibus illis tanquam omnes coniurassent contra eum,
supra c. 22. Cum verò omnes cognouerunt, quod Saul decla-
ratur audire accusationes in David: & quod proderetur ei

A ad mortem, quilibet conabatur formare accusationes, & cō-
fingere mendacia in Dauid, ut placeret regi: & ob hoc, auditis
his, mox doeg cœpit accusare dauid, & sacerdotes, ut patet e.
c. Ziphei quoque venerunt ad Saulem annunciantes ei de lo-
co Dauid, præc. c. & iterum postea annūciaverunt, infra c. 26.
Sic etiam credendum est de alijs seruis Saulis, scilicet, quod
multi eorum annūciabant pessima Sauli de Dauid, ut place-
rent illi. Hoc autem peruenit ad aures dauid, ideo dixit: quare
audis verba hominum, &c. *Et cogitavi, ut occiderem te*, id est, cum
fuisti in spelunca cogitavi de occidendo, & aliquantulum super
hoc deliberaueram. *Sed pepercit tibi oculus meus*, id est, misertus
sum tui nolens te occidere. In Hebræo habetur. *Et dixit ad te
occidendum*. Dicere enim idem est, quod cogitare: quia ita men-
te dicimus, sicut ore proferimus; sed in Hebræo ponitur in ter-
tia persona, propter barbariem idiomatis: quia tamen cōstat,
quod hoc dicebatur de dauid, qui loquebatur, posuit litera
nostra in prima persona. Quod autem dicitur: *sed pepercit tibi
oculus meus*, non habetur in Hebræo: litera tamen nostra
posuit, quia sententia erat imperfecta. ista litera repugnabat
inferiori: nam si tollatur illa particula erit litera hæc: & cogi-
tavi, ut occiderem te: dixi enim nō extendam manum meam
in Dominum meum: sed manifestum est, quod ista due parti-
culæ repugnant, ideo oportet, quod subintelligatur aliud: &
istud expresse litera nostra, scilicet. *sed pepercit tibi oculus me-
us*: & tunc stat litera conuenienter, scilicet, *sed pepercit tibi o-
culus meus*, dixi enim non extendam manum meam, &c.
B translator autem noster non solum posuit id, quod in litera e-
rat, sed etiam id, quod necesse erat intelligi ex litera, & id, sine
quo impossibile erat stare eam. Sic etiam fuit. *Dixi enim exten-
dam manum meam in Dominum meum*. id est, quamquam prius
cogitaueram de occidendo te postea tamen dixi, id est, deli-
beravi de non mittendo manum meam in te. *Quia Christus
Domini est*, id est, quia est vnctus in regem à Deo: nam quam-
quam alię causę multe fuerint, propter quas dauid non occi-
dit Saulem: præcipua tamen, quæ eum mouit, fuit, quia erat
rex, ut supra declaratum fuit.

An Dauid peccauerit cogitando occidere Saulem.

Q V A E S T. XX.

Q V A E R E T aliquis, an Dauid peccauerit cogitando occide-
re Saulem. Aliquis dicet, quod sic, quia peccatum non so-
lum est in opere, sed etiam in cogitatione: sic patet Matth. ca-
pit. 5. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam
mechatus est in corde suo: Dauid autem corde hoc concepe-
rat, ergo, quamquam nondum fecisset, peccabat. Responden-
dum est, quod, secundum quod aliqui voluerunt, peccatum
solum est in operatione exteriori, & in consensu nihil pecca-
tur. ista fuit opinio Iosephi, dixit enim quod ille, qui aliquid
deliberauit facere, sed nondum fecit, cogitauit de peccando,
sed non peccauit, ideo reprehendit quēdam historiographū,
scilicet, Polibium Magelopolitam in libro 12. Antiquitatum
dicens: miror Polibium Magelopolitam, quod vir bonus ex-
istens, dicit ideo petijisse Antiochum, quia voluit templum
C Dianæ Persidis deuastare: nam qui nullatenus egit peccatum,
sed tantum cogitauit, nullo reatu facti tenetur. Ista etiam fuit
opinio antiqua Iudæorum: & hanc excludit Christus Matth.
capit. 5. Sed hoc non obstante, peccatum est in cogitatione
deliberata: immo magis est peccatum in consensu, quam in
opere exteriori: quia opus exterius nō est peccatum per se, sed
propter consensum. Consensus verò in malum per se peccatū
est. Quod patet, nam si quis à casu hominem occidat, nō pec-
cat, idem tamē actus est ibi exterior, qui est quando fit per cō-
sensum, & quando est cum consensu est actus malus. Cum ve-
ro sine illo, non est malus, ergo totam maliciam habet ex con-
sensu: ipse autem consensus de occidendo hominem secun-
dum se est malus: etiam si non interueniat actus: ergo pecca-
tum per se est in consensu, per accidens autem in opere, de
quo vide quæ dicta sunt Exod. 20. & ista est positio philoso-
phorum. Dicendum ergo, quod si Dauid penitus deliberasset
occidere Saulem, peccauisset, non tamen deliberauit. In quo
sciendum, quod cum Dauid vidit Saulem in spelunca, concitatus est à viris suis, ut occideret eū, ipse autem iuit animo oc-

cidendum, ut supra declaratum est: sed non deliberauerat
penitus occidere eum: erat enim titubans, cum abscidisset par-
tem chlamydis continuit se: percussit enim illum cor suum, id
est, remordit conscientia, ut non ageret hoc: quāquam tamē
Dauid esset titubans, potius inclinatus erat ad occidendum,
quā non occidendum. Sed circa hoc considerandum, quod
quādo obiectū, in quo quis potest peccare, præsens est ei, nul-
lo impediēte, nec etiam ipsa verecundia, aut aliquo alio sine
extraneo, & non operatur quantumcunque cogitet de faci-
endo, & afficiatur ad obiectum præsens, nunquā dicitur deli-
berasse. & quāquam videatur aliquando penitus deliberaf-
se, non est plena deliberatio, si non exequatur id, de quo co-
gitat, ut nullus impediat: velut si quis tentetur ab intemperā-
tia in cibo, vel ad libidinem: & tam cibus quā femina præ-
sto sint. nullo penitus obuiante, quantumcunque iste delide-
ret cibum, & velit sumere illum, aut velit fornicari, non dici-
tur deliberafse, etiam si aliquando velit, & quasi aggrediatur,
& rursus non incepto aliquo desistat, quāquam interdum
videatur deliberare, & interdū recedere à deliberatione, nun-
quam est ibi deliberatio, quæ inducat peccatum mortale. Nā
ad peccatum requiritur plena deliberatio, non est autem ple-
na, quando, præsente obiecto, potuit aliquis transgredi, & nō
transgressus est. Ita fuit de Dauid, quia ipse videbatur à princi-
pio velle occidere Saulem, præsente eo, & postea noluit: ergo
non deliberauerat, cum non occiderit illum. Hoc autem se-
cus est, quando aliquis deliberat in absentia obiecti, quia
si quis tunc consenserit fornicari, & postea non consensit,
peccauit, & plenus consensus fuit hic, sed impedita est exe-
cutio propter absentiam obiecti. Cum autem dicitur, an erat
peccatum in hoc, quod dauid cogitaret occidere Saulem, di-
cendum, quod cogitatio dicit omnem actum intellectus: &
si cogitatio dicat solam inuestigationem circa aliquid, an fi-
ri debeat, quod est consiliari, quāquam malum cogitemus,
peccatum nullum est. Si autem cogitatio dicat deliberati-
onem, vel sententiam intellectus, quæ est post inuestigati-
onem, & consilium, cogitare de malo peccatum est. De Dauid
autem cum dicitur hic, quod cogitauerit occidere Saulem,
accipitur cogitatio pro consilio, vel inuestigatione non deli-
berata, & ibi non est peccatum. *Quin potius pater mi vide:*
id est, non intelligas, quod ego deliberauerim occidere te, sed
potius è contrario, vide partem chlamydis tuæ in manu mea,
per quam cognosces, quod potuissim te occidere, si volu-
issim. Hic autem vocauit Dauid Saulem patrem, supra ve-
rò vocauit eum regem: & ratio est, quia rex est nomen
honoris, & timoris, pater autem est nomen dulcedinis,
ut patet 2. Poli. capitulo primo. Dauid autem principio vo-
cauit Saulem regem ad exhibendum reuerentiam, cum illud
nomen significet maximum principatum: nunc autem voca-
uit eum patrem ad signandum dulcedinem clementiæ, quam
habuerat erga eum, cum potuisset occidere illum tanquam
hostem, & non occidit. *Et cognosce oram chlamydis tuæ in ma-
nu mea*, id est, Dauid enim præciderat paruum partem chla-
mydis Saulis, ideo quamquam egressus est Saul de spelunca,
non sensit aliquid deesse chlamydi suæ, cum non esset
notabilis defectus: & ipse non suspicaretur, quod aliquid
tale ei fieret: nunc autem clamante Dauid respexit Saul chla-
mydem, & vidit quod erat abscissa gladio pars eius, ideo non
potuit negare, quin fuisset in spelunca in manibus Dauid; nam
non poterat aliunde Dauid habere partem chlamydis Saulis.
Quoniam cum præcinderem summitatem chlamydis tuæ, id est, par-
tem extremam. Ex hoc patet, quod erat parua pars, quia sum-
mitas modicum dicit de re, cuius est. *Nolui manum meam ex-
tendere in te*. q. d. extendi ad chlamydem, sed non ad te. fa-
cile tamen erat scindenti chlamydem extendere manum in
te. *Animaduerte, quoniam non est in manu mea malum, nec ini-
quitas*, id est, ex hoc considera, quod non est in manu mea,
id est, in opere meo aliqua malicia. Et ponitur hic malum,
& iniquitas: quia malum signat ipsum, quod fit male: ini-
quitas signat solam nequitiam cordis. Dauid autem nihil
mali conceperat vnquam contra Saulem, nec etiam fecerat:
ideo dicit, quod non est malum, nec iniquitas in manu sua,
quamquam hic magis accipiuntur pro eodem: quod patet ex
litera sequenti, scilicet. *Nec peccaui in te*. id est non habeo ali-
quod malum in corde contra te, nec etiam commisi aliquan-
do aliquid mali. sic enim excusauit Ionathas dauid supra
cap.

A capit. 19. dicens ad Saulem. ne pecces rex in seruum tuum dauid, quia non peccauit tibi: & opera eius bona tibi sunt valde. Tu autem insidiaris animae meae, ut auferas eam, id est, quanquam ego non peccauerim tibi, sed potius misertus fuerim tui, tu peccas in me insidiando mihi ad mortem.

Dauid non induxit alia bona, quae fecerat Saul, ut cessaret ab eius perfectione, nisi hanc misericordiam.

Q V A E S T. XXI.

B **Q**UÆRET aliquis, cum Dauid intenderet hic suadere Sauli, ut cessaret à persecutione sua, & ad hoc induxit istud bonum, quod ei fecerat: cur non induxit alia bona, quae alias fecerat pro eo, scilicet, quod pugnauerat contra Philisthaum auferendo opprobrium totius Israel. Etiam postea sepe pugnauit contra hostes Israelitarum: & percussit eos: ista enim factis efficacia essent, ut molliretur cor Saulis, & cessaret à persecutione. Quod patet, quia cum semel Saul iussisset occidi dauid, Ionathas exposuit ista Sauli, dicens: non pecces in seruum tuum, quia non peccauit, & opera eius bona sunt tibi valde: & posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthaum, &c. & tunc Saul placatus est voce Ionathae, & iurauit viuit dominus, quia non occideretur, supra capit. 19. debuisset ergo ista verba proponere dauid: praesertim cum ipse sciret, quod per ea quondam placatus fuerat ei Saul. Dicendum, quod dauid noluit ista proponere, quia ista erant ad magnam laudem eius: laus autem in proprio ore turpis est, cum scriptura dicat: laudet te alienus, & non os tuum: ideo virtuosius fuit, quod subiceret ab eo, per quod laudabat se: licet ex illo haberet quandam efficaciam suadendi, quam, quod seipsum laudaret. Sed tunc dicitur: cur ergo dixit de chlamyde abscissa, & quod misertus fuerat Sauli? nam ista erant ad maiorem laudem, cum signarent maiorem bonitatem. Respondendum, quod Dauid proposuit ista verba de chlamyde abscissa, non ut per hoc acquireret sibi aliquam laudem, sed ut per hoc purgaret se ab infamia, & ostenderet innocentiam suam. Verba autem de bellis suis, & bonis prioribus ostendebant eum virum probum, sed non liberabant ab infamia, nec ostendebant innocentem. Aliter dici potest, quod Dauid nihil reliquit intactum de eo, quod poterat efficax esse ad suadendum. Proposuit igitur de abscissione chlamydis quia erat satis efficax: de bellis tamen suis prioribus nihil proposuit, eo quod omnibus Israelitis ista erant notissima: & superfluum videbatur illa referri. Quod autem fuit de abscissione chlamydis erat incognitum, nisi illud explanasset Dauid: ideo proposuit illud Sauli. Aliter etiam dici potest, quod Dauid non existimauit efficax esse persuasionem, quod proponeret gesta sua priora: ideo non proposuit. Et quando dicitur, quod Ionathas proposuit haec, & placatus est Saul per illa, dicendum est, quod illa verba fuerunt efficacia, quando Saul non erat nimis inflammatus in iram contra Dauid, quia quocunque verbo poterat tunc placari: postquam tamen eius malicia consummata fuit, non erant talia efficacia: istud autem quod proposuit de chlamyde erat maxime efficax: nam nihil maius esse potest, quam quod quis teneat hostem in manibus suis, & ei honorem, & vitam donet. Dauid igitur credidit, quod sic Saul suaderetur, & sic factum est, quia pro tunc cessauit cum persequi, & recessit in domum suam. *Iudicet Dominus inter me, & te:* id est, ego nolo vlcisci propria manu, nec volo: quod per aliquem puniaris ex parte mea, sed quod Deus solus sit iudex inter me, & te: hoc autem dicebat dauid putans, quod nullus posset esse iudex Saulis, nisi Deus, quia Deus vixerat eum in regem, & ex hoc fecerat eum maiorem ceteris, eximeratque in regem, & ex hoc fecerat eum maiorem omnium: ideo putabat, quod nulli homini licebat mittere manum in eum ex aliqua causa: sic patet infra 26. cap. cum dixit Dauid: quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? quasi dicat, nullus poterit hoc facere: si tamen aliquis esset iudex suus, posset mandato illius occidi: & qui occideret eum, innocens esset. *Et vlciscatur me Dominus ex te.* id est, Deus qui iudex est, ipse solus det vindictam. Et vocatur vindicta sententia Dei contra Saulem. *Manus autem mea non sit in te,* id est, ego rogo Deum, quod ipse iudicet inter me,

& te ostendendo veritatem, & det tibi poenam, quam mereris pro iniusta persecutione: ego tamen nunquam tangam te, cum sit nefas, quod aliquis mittat manum in Christum Domini.

An Dauid peccauit desiderando vindictam contra Saulem.

Q V A E S T. XXII.

QUÆRET aliquis an Dauid peccauit hic desiderando vindictam. Aliquis dicit quod sic, quia Deus prohibuit homini vindictam manu sua, sed sibi soli eam attribuit, scilicet, quod ipse tanquam iudex omnium satisfaceret cuilibet pro iniurijs suis, & nullus manu sua se vlcisceretur. sic patet Deuteronom. capit. 32. mea est ultio: & ego retribuam eis in tempore. Item tenetur quilibet diligere hostes suos, & benefacere eis Matthae. capit. 5. ergo non potest vindictam petere, quia qui vindictam petit, hostis est. Item Apostolus dicit ad Roman. capit. 12. non vosmetipsos defendentes, sed dantes locum irae. Et ibi iubet quod inimicis debemus dare cibum, & potum: ergo à fortiori debemus remittere eis iniurias, non petendo vindictam. Respondendum est, quod appetitus vindictae, & ira simpliciter sunt iniusta, ita ut non liceat nobis contra aliquem hominem rancorem concipere, & petere vindictam, item ut probat Boet. 4. de consol. profa. 4. penitus irrationabile est, quod quis habeat aliquos homines exosos: hoc tamen concessum fuit aliquando Israelitis, quia erant viri imperfecti, scilicet, quod haberent inimicitias contra quasdam gentes, & non communicarent eis, & efficerentur per hoc idoloratæ. Sic dictum fuit eis de Chanaanais, quod nullum omnino eorum viuere permitterent, & si permitterent, peccabant, & Deuseis ex hoc prænunciabat mala futura: Numer. 33. capit. & Iosue. 23. Et quia postea Israelitæ non habuerunt inimicitias contra gentes istas, Deus iratus fuit illis valde, ut patet Iudic. capit. 2. Sic etiam dixit Deus de Moabitibus, & Ammonitis: quod haberent illos Iudæi exosos, Deut. 2. capit. scilicet, non facies cum eis pacem, nec quæ res eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum. Hic tamen non erat sic de Dauid, quia Saul non erat de Chanaanais, vel Moabitibus, vel Ammonitis: ideo redibat in regulam communem datam Hebræis. Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, Deuteronom. capit. 32. Ergo Dauid non poterat exigere ultionem à Saule, nec eam desiderare: & si desiderasset, peccaret mortaliter. Cum tamen dicitur, quod desiderauit vindictam de Saule, negandum est: qui tamen in litera dicitur, quod ipse dixerit: vlciscatur me dominus ex te: oportet inquiri quomodo per hoc non importetur appetitus vindictae. Nicolans dicit, quod Dauid nolebat vindictam desiderio vindictae, sed zelo iustitiae: & hoc modo desiderare mala aliquibus non est peccatum, si illi nequissimi sunt conturbantes vitam omnium bonorum, & desideramus illos perire, ut non conturbentur boni: quod iustum est: litera ista tamen non multum consonat, quia hic Dauid duo petere videtur, scilicet iustitiam, & vindictam, cum ait, scilicet iudicet Dominus inter me, & te, & vlciscatur me ex te. Aliter dici potest, quod Dauid vere desiderauerit vindictam, eo quod Saul affligebat eum nimis, tamen desiderauit eum non plena deliberatione, sed passionally: postea autem non desiderauit ultionem istam, sed magis doluit, cum audiuit Saulem mortuum, & planxit nimis: occiditque illum, qui afferuerat se occidisse Saule, ut patet infra 2. lib. c. 1. Etiam quando occisus est Ithobech filius Saulis, doluit Dauid nimis, & fecit occidere eos, qui occiderant illum, ut patet infra 2. lib. c. 4. si tamen deliberatè desiderasset vindictam per aliquem alterum dari, siue per Deum, gauderet quando audiret mortem Saulis, & retribuisset bona occisori. Aliter dici potest, quod Dauid non desiderauit vindictam, quamquam verba sua videantur hoc significare: sed accipitur ibi vindicta solum pro iustitia, quam volebat fieri inter se, & Saulem, & apparet per verba, quae infra replicantur: nam dicitur postea. Sit Dominus iudex inter me, & te, & videat, & diiudicet causam meam: & eruat me de manu tua: ibi autem non ponitur aliqua vitio: ista tamen verba videntur significare id, quod illa. Aliter dici potest, quod Dauid nullo modo desiderabat vindictam, quia si desiderasset, ipse potuisset eam manu sua capere, sed no-

A sed noluit, cum haberet oportunitatem ad hoc: ergo videtur, quod non deliberauerit contra ipsum de vindicta accipienda. Iste solutiones aliquantulum stant, sed magis videtur dicendum, quod Dauid desiderauerit vindictam aliquantulum, licet non toto corde: quia litera hoc exprimit, dicens: vlciscatur me dominus ex te. Et dato, quod aliquis vellet dicere, quod hic non petitur vindicta, sed solum petit ultionem, id est, liberationem de manu sua, sicut apparet ex verbis, quæ postea replicuit Dauid dicens: dominus videat, & diiudicet causam meam, & eruat me de manu tua: adhuc non stat, quia aliud importatur hic, quam ibi; cum hic dicatur: vlciscatur me dominus ex te: manus autem mea non sit in te, in quo signatur, quod volebat ultionem, sed non manu sua. Etiam quia dicitur: sed sicut dicitur in proverbio: Ab impijs egredietur impietas: manus autem mea non sit in te, id est. Dominus det mihi vindictam de te, sed non per manum meam: nam per manus impiorum egredietur impietas, scilicet, impij occident te, & ego non. In quo manifestè apparet, quod Dauid desiderabat mortem Saulis in vindictam, sed nolebat eam per manum suam efficere. Si autem dicatur, quod in hoc peccauit Dauid, quia non licebat ei appetere vindictam: dici posset, quod hoc dixit ex passione, & non determinato desiderio, cum Saul eum tam iniuste affligeret: nam si ipse haberet voluntatem vindictæ determinatæ, ipse assumpsisset eam manu sua, vel filiorum, sed non egit, immo prohibuit suis hoc agere. Vel potest dici, quod Dauid non desiderabat vindictam, dixit tamen istud conquerendo de Saule, ut sic forte Saul aliquantulum flecteretur visa querimonia eius, & iustitia à deo petita. Si tamen adhuc dicamus, quod Dauid desiderauerit vindictam deliberate, non erit nimis inconueniens, quia alia maiora crimina fecit Dauid: quia tamen scriptura dicit eum non peccasse, nisi in morte Uriæ, & adulterio Bersabæ, infra 3. lib. cap. 15. & quibusdam, quæ expressa sunt: sicut in numeratione populi, infra 2. lib. cap. ultimo, magis videtur, quod mortaliter non peccauerit: & consequenter dicitur, quod locutus est ista passionatè: nam alias gauisus fuisset, quando data est vindicta, occiso Saule à Philistinis: sed planxit nimis, infra 2. lib. cap. 1. ergo non desiderauit deliberate vindictam. Sicut in proverbio antiquo dicitur id est, non sit manus mea in te ad procurandam vindictam, sed fiat sicut dicitur in proverbio antiquo, scilicet, quod aliquis impius hoc faciat.

Quod est proverbium antiquum, secundum quod Dauid desiderabat fieri Sauli.

CAPIT. XXIII.

C **Q**UÆRET aliquis, de isto proverbio antiquo quid sit. Respondet. Rab. Sal. quod est proverbium istud lex dei: & vocatur proverbium antiquum, quia lex dei antiqua est. Dicit autem, quod habetur istud Exod. cap. 21. Vbi dicitur: Dominus tradidit eum in manibus eius, id est, quod deus tradit aliquem in manus alterius, ut occidatur: & per hoc puniatur pro peccatis: ita enim fieret de Saule, quod Dominus traderet eum in manus alicuius, ut occideretur. Sed istud non stat. Primo, quia proverbium non dicitur conuenienter de sacra scriptura, sicut infra declarabitur. Secundo, quia dato, quod ipsa vocaretur proverbium, non applicatur conuenienter, quod istud proverbium habeatur Exod. capit. 21. quia ibi agitur de occidentibus à casu, qui culpam non habent: ideo datur eis ibi locus refugij. Dauid autem non intendebat, quod aliquis occideret Saulem à casu, sed voluntariè, maxime quia litera dicit, quod isti, qui occiderent eum, essent impij, & quod occisio ista esset impia, scilicet, ab impijs egredietur impietas, id est, occisio iniusta ab homine iniusto inferetur: si tamen aliquis à casu eum occideret, non esset iniustus, nec occisio esset impia. Ergo non intelligitur hic de occisione inuoluntaria, quæ habetur Exod. cap. 21. & consequenter non est illud proverbium antiquum. Sed dicendum, quod proverbium antiquum, de quo hic dicitur, non est aliquid, quod sit in scriptura, sed erat quoddam verbum commune inter loquentes, & istud est. Ab impijs egredietur impietas: multoties enim scriptura vtitur proverbij vulgarium. Sic patet Num. cap. 21. cum dicitur de destructione Elebon: & dicitur, & construat ciuitas Schon, & c. Sic etiam habetur infra 2. lib. cap.

20. de muliere, quæ erat in vrbe Abela, scilicet. Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogant in Abela. Et ista erant proverbia, quia erant communia: Dauid autem vsus est hic isto proverbio, quia agebat ad propositum suum de occisione Saulis.

An sit conueniens sacram scripturam allegare proverbia vulgarium.

QVÆST. XXIV.

QUÆRET aliquis, an conuenienter sacra scriptura allegat proverbia, & auctoritates vulgarium. Aliquis dicet, quod non: nam quando aliquid inducitur testimonium alterius, illud firmitus est, quam id, ad cuius testimonium inducitur, quia non debent probari nota ex ignotis: sed sacra scriptura est firmissima veritas, nec potest aliquid induci, quod firmitus sit: ergo non debet aliquod proverbium induci in scriptura. Patet hoc, quia sacra scriptura est ita firma, quod potius assentire debemus dictis suis, quam eis, quæ oculis viderimus. Sic patet secunda Petri c. 1. nulla tamen vulgaris parabola, immo nulla scientia est tantæ firmitudinis: cum potius credamus rebus, quam verbis: quia ab eo quod res est, vel non est, oratio vera, vel falsa dicitur esse, ut patet. 2. Periheme. Ergo nulla scientia, vel vulgare proverbium est tantæ firmitudinis, ut sacra scriptura. Respondendum est, quod in sacra scriptura possunt allegari proverbia, vel auctoritates aliquorum extraneorum tripliciter, scilicet, ad confutandum eas, vel ad referendum, vel ad probandum aliquid per eas. Primo modo conueniens est allegari parabolas, & auctoritates extraneorum: quia cum sacra scriptura sit firmissima veritas, & eminentissima, ipsa debet corrigere falsitates, quæ habentur in alijs doctrinis: potissime in moralibus, de quibus est cura sacræ scripturæ. Et quia interdum inducuntur aliqua, quæ sunt communia in moribus, per quæ homines attrahuntur ad faciendum malum, vel distrahuntur à bono, debuit scriptura providere in his corrigendo falsitates vulgariter dictas: potissime, quando istæ sunt circa finem humani status. Sic enim fuit opinio quorundam, quod non erat Deus: & quia iste erat maximus error, per quem traheretur homo ad omne malum, & distraheretur à bono, scriptura redarguit hos tanquam insipientes, dicens: dixit insipiens in corde suo, non est Deus: Psalm. 13. & 52. Sic etiam fuit error, quod anima humana non erat aliquis spiritus, qui post mortem maneret ad felicitatem, vel penam: sed erat tanquam mollis aer, qui diffundebatur. Quo præsupposito, isti volebant se dare omni delectationi, & vivere per iniustitiam: ideo scriptura sacra ponit errorem istorum, & latè improbat Sap. cap. 2. sic etiam fuit error aliorum, quod non erat resurrectio, ideo quod deberent homines vacare cibo, & potui. Istum errorem recitat scriptura, & improbat Isa. ca. 22. scilicet. Ecce gaudium, & læticia occidere vitulos, & iugulare arietes; comedere carnes, & bibere vinum; comedamus, & bibamus, cras enim moriemur: & reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum: si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini? q. d. non dimittetur. Apostolus quoque magis increpat istam insaniam. 1. ad Cor. ca. 15. scilicet. Si secundum hominem ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus, cras enim moriemur: nolite seduci: corrumpunt enim bonos mores colloquia mala: multa enim huiusmodi inducit sacra scriptura de his, quæ in doctrinis vulgaribus peruersè circa mores dicta sunt, ut ea imprecber: sic erat quod dicebant Israelitæ, scilicet, quod filij, & nepotes occidebantur à deo pro patribus: & hoc habebant in proverbium. Deus autem istud excludit Ezech. 18. capit. & Ierem. capit. 32. scilicet, quid est, quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud, dicentes: Patres comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obtupefcent: viuo ego dicit dominus, si erit vobis ultra parabola hæc in proverbium in Israel: ecce omnes animæ meæ sunt, ut anima patris, ita & anima filij mea est, anima, quæ peccaverit, ipsa morietur, & c. Secundo modo scriptura inducit proverbia, vel auctoritates extraneorum solum referendo illas ab alijs esse dictas: nam in scriptura

In sacra scriptura possunt allegari proverbia extraneorum tripliciter intelliguntur.

A ra iacta multa ponuntur historice, & introducuntur periora loquentes: & quia interdum locutæ fuerunt parabolas, introducuntur parabolas, sic patet hic: nam Dauid loquebatur ad Saulem, & ad confirmationem dicti sui induxit istud prouerbum, scilicet. Ab impijs egredietur impietas. Scriptura autem illud ponit non ad confirmationem suam, sed referendo, quod Dauid illud dixerit: sic etiam habetur infra 2. lib. c. 20. de muliere illa, quæ erat in Abela, & dixit: qui interrogant, interrogent in Abela: & dixit, quod iste sermo habebatur in prouerio antiquo, ubi scriptura nihil probat, vel improbat, sed refert id, quod ab illa muliere dictum est. Tertio modo inducuntur proueria, vel auctoritates exteriorum ad probationem sacre scripturæ, non quidem quod illa firmiora sint, quam sacra scriptura, cum ista habeat firmitatem super omnem sermonem humanum, sed quia illa proueria respectu quorundam notiora sunt & firmiora: sic enim accidit in disciplinis: nam semper probatio debet fieri ex aliquo magis noto, ut patet 1. Posteriori. accidit tamen, quod quibusdam magis nota videantur ea, quæ sunt minus nota: & sic arguunt via conuersa, sicut interdum ab effectibus ad causas arguimus, & a posterioribus ad priora, tamen secundum naturam causæ, & priora maiorem habent euidenciam, quam effectus, & posteriora. Sic igitur quanquam simpliciter loquendo nihil possit esse firmitus sacra scriptura: quidam tamen sunt, a quibus reputantur nimis infirma, sicut ab infidelibus, & ab eis, qui nondum sunt prouecti in fide. De his enim dicit Isaias: Quis credit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? 53. c. & Apostolus ad Rom. c. 18. dicit, quod non omnes obediunt Euangelio: respectu ergo istorum oportet duci alias probationes, nec est iniustum: nam Deus iubebat, quod ad hoc, quod crederetur alicui propheta, quod erat verus propheta, induceret signum, Deuteronomio. cap. 13. & 18. Christus quoque dedit potestatem discipulis faciendi miracula ad confirmationem fidei, Marc. c. vlt. sicut ergo per hæc habebant confirmationem legis Euangelicæ, quanquam miracula non erant firmiora ipsa lege Euangelica: ita ergo interdum ex auctoritatibus exteriorum probari poterat fides Catholica. Pro quo considerandum, quod Catholici, potissimum illi qui sunt in prælatura, obligantur ad duo. Primo ad reddendum rationem de omnibus, quæ credimus & speramus, non quidem probando illa demonstratiue, & a priori, sicut in disciplinis; sed ostendendo, quod non implicat contradictionem: nec eis datis, sequitur aliquod inconueniens, vel inhonestas in moribus. Secundo tenentur improbare omnem heresim, vel positionem, quæ sit contra fidem Catholicam. De primo patet 1. Petri cap. 3. scilicet. Parati estote semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem reddere de ea, quæ in vobis est, spe, & fide. De secundo patet 2. ad Cor. cap. 10. scilicet. arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo ad destructionem munitionum: consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promota habentes vlcisci omnem inobedientiam, id est, debent habere prælati rationes ad vlciscendum omnem inobedientiam, id est, omnem positionem, quæ non obedit fidei Catholicæ. De primo considerandum, quod non obligatur aliquis probare ea, quæ in fide Catholica habemus ex eis, quæ assertunt hæretici: quia non sunt apud ipsos sufficientia documenta pro omnibus, quæ nos credimus: si tamen interdum reperitur aliquid in documentis gentilium, per quod fides Catholica roboretur, quanquam illa non esset probatio simpliciter, tamen contra illos esset efficacissima, & tunc licitum est, immo nimis laudabile, quod aliquis vteretur in omnibus, vel in multis positione philosophorum & infidelium: sic fecit Apostolus Actuum cap. 17. cum probare vellet contra Athenienses, quod Deus est prope omnibus, & a nullo distans, ait: In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus: sicut quidam vestrum poetarum dixerunt: genus Dei sumus. Hoc tamen difficile est. Sic dixit Augustinus. & habetur in prologo Lactantij de falsa religione. Vtinam potuissim tam facilius nostra probare, quam aliena destruere. Ipse autem destruebat aliena auctoritatibus ipsorum infidelium. Secundum erat, quod prælati Catholici debent improbare omnem heresim insurgentem contra fidem, & in hoc facilius est uti testimonij ipsorum infidelium ad improbandum positiones suas, quam ad

probandum, quod nos credimus: & tunc etiam licitum est quod sacra scriptura, & doctores eius vrantur prouerbij, vel auctoritatibus exteriorum ad probandum contra ipsos. Aliquando autem scriptura accipit proueria in probationem suam respectu eorum, qui non sunt subiecti ei, ut per ea, quæ adducta sunt ab extra, credant scripturam sacram vera enunciare. Sicut fecit Moyses Numer. cap. 21. cum vellet probare, quod terra regis Sehon, quam acceperunt Israëlita, fuisset quondam regis Moab, induxit versus prouerbiales, qui vertebantur inter ipsos Amorrhæos & Moabitas, scilicet. vnde in prouerio dicitur: venite in Efebon, ædificetur, & construat civitas Sehon: ignis egressus est de Efebon, & c. Interdum autem scriptura inducit proueria vulgaria contra Catholicos ad probandum magnitudinem misericordiæ Dei. Sic patet Hierem. cap. 3. scilicet. vulgo dicitur, si dimiserit uxorem suam, & recedens ab ea duxerit alteram, nunquid reuertetur ad eam ultra: tu autem fornicata es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, & ego suscipiam te. De parabolis autem, quibus Christus utebatur, non attinet ad præsens: quia illæ non erant prouerbialia dicta, nec auctoritates exteriorum ad confirmandum, quod dicebant, sed erant quædam inuolucra sententiarum: ita ut non possent omnes audientes intelligere, quod dicebatur. Patet Matth. c. 13. sine his autem parabolis raro Christus loquebatur: vnde discipuli instante tempore passionis eius, cum viderunt, quod loquebatur manifeste, mirati sunt, quod non diceret parabolas, vnde dixerunt: ecce nunc palam loqueris, & prouerbum nullum dicis. Ioan. cap. 16. Cum tamen loquebatur turbis, semper loquebatur in parabolis. Matth. cap. 13. scilicet. Hæc locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis. De his ergo non attinet ad præsens, cum agatur an sacra scriptura debeat uti prouerbij. Quod satis apparet ex dictis. Ab impijs egredietur impietas, id est, iniqua occisio fiet per homines iniquos, quasi dicat, ego non occidam te manu mea, nec aliquis iussu meo, sed aliqui iniqui occident te, & peccabunt in occidendo. Deus tamen dabit mihi illo modo vindictam. Hoc dicebat Dauid, quia putabat, quod cum esset Saul iniquus, Deus traderet eum in manus aliquorum virorum iniquorum de seruis suis, qui eum occiderent, sicut fuit postea occisus Isboseth filius eius a duobus viris de regno suo, ut patet infra 2. lib. cap. 4. Deus tamen disposuerat de Saule, scilicet, quod occideretur a Philistinis. Et sic factum est, infra cap. vltimo. Manus ergo mea non sit in te. Et propter hoc manus mea non erit in te ad te occidendū, quasi dicat, ego desidero vindictam de te, & Deus dabit eam mihi per manū aliquorum impiorum sine crimine meo. Superfluum ergo esset, quod ego mitterem manus meas in te, quod non esset sine crimine. Quem persequeris rex Israel? quem persequeris? Ista est quædam increpatio irrisoria, quasi dicat, rex Israël, qui est rex valde magnus inter alios reges, non deberet egredi ad persequendum, nisi multitudinem hostium fortissimorum, nunc autem persequitur vnum hominem inermem & inauxiliatum, quasi dicat, verendum hoc est, & inidendum. Canem mortuum persequeris, & pulicem vnum: quasi dicat, tu persequeris vnum canem mortuum, quia ego ita sum sicut vnus canis mortuus, & sicut vnus pulcx. Canis etiam si sit viuens, magis latratu, quam ferocitate terret, cum autem mortuus fuerit, latratu & ferocitate caret: quod ergo aliquis persequeretur canem mortuum, ridiculum est, quia ille nulli nocere potest, nec latratu inquietare. Ita etiam erat Dauid ad Saulem: ipse enim non erat ferox inuadendo Saulem, vel turbando ipsum, quia impotens erat, & potius fugiebat. Vocibus quoque non inquietabat eum, quia nihil mali de Saule vnquā dixerat, ergo canis mortuus erat. Ridiculum quoque est, quod aliquis persequatur vnum pulicem, cum sit res minima: ita Dauid minimus erat in conspectu regis Israël, scilicet pauper & inauxiliatus: ridiculum ergo erat, quod Saul persequeretur eum, sed infra cap. 26. dixit Dauid, egressus est rex Israël, ut quærat pulicem vnum, sicut persequitur perdix in montibus. In quo significauit paruitatem suam, vocans se pulicem vnum, & celeritatem, atque desiderium Saulis in persequendo Dauid: cum dixit, quod persequeretur ipsum sicut perdix in montibus, scilicet, quod sicut illi, qui persequuntur perdices in montibus, ascendunt loca aspera & abrupta: ita Saul super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus peruia sunt, persequeretur Dauid, ut

A patet supra. *Sit Dominus iudex, & iudicet inter me & te*, id est, nolo alium iudicem inter me & te, nisi Deum. Hoc dicebat, qui putabat, quod nullus esset iudex Saulis, nisi Deus, eo quod ipse erat exemptus à potestate omnium, cum Deus vixisset eum in regem, Vel forte dicebat, propter reuerentiam regiam nolendo submittere regem alicui, ut iudicaret inter eum & David. Vel dicebat hoc, quia omnes iudices erant sibi suspecti: nam sciebant omnes Israëlites, quod Saul desideraret nimis occidere David: si ergo aliquis constitueretur iudex de Israëlitis inter Saulem & David, ut placeret Sauli, ferret sententiam contra David: Erant ergo suspecti sibi omnes Israëlites: nec videbat aliquem, quem in iudicem vocaret, ideo vocavit solū Deum. *Et videat, & iudicet causam meam*, id est, videat quid ego merear pati à te, & quid tu mihi infers: & iudicet causam meam, id est, det sententiam in ista causa mea secundum merita causæ condemnando te. *Et eruat me de manu tua*, id est, propter merita causæ meæ eruat me, ne possis unquā tenere me, & facere quod vis. *Cum autem compleisset*. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet Saulis responsio ad ista verba David: nam cum incepit loqui David, conuertit se Saul retrorsum, & audiuit omnia verba David quousque completeret: nec interrupit sermonem suum, sed permisit eum dicere quicquid vellet. *Loqui sermones huiusmodi ad Saul*, id est, omnes sermones suprapositos, quasi dicat, nihil respondit Saul quousque David dixit omnia hæc. *Dixit Saul: nunquid vox tua est hæc fili mi David?* non dixit hoc Saul tanquam dubitaret, an loquens esset David, sed dixit admirando: viderat enim oram chlamydis suæ in manu David, ex quo cognoscebatur, quod ipse fuit in manu David, in quo stupebat de tam graui periculo, in quo fuit: & de clementia David, quomodo non occidit eum: id eo admirans dixit, nunquid hæc est vox tua? quasi dicat, miror cum hæc sit vox tua, quod mihi vitam reliqueris. Vocauit autem Saul David filium, quanquam esset hostis, sicut ipse dixit: quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimitter eum in via bona? Vocauit tamen eum filium, eo quod se habuerat ad illum tamquam filius ad patrem: nam si considerasset, quod erat hostis acerrimus eius, debuisset eum occidere cum posset: sic etiam David ad indicandum istam misericordiam vocauit Saulem patrem, ut patet supra, scilicet quin potius pater mi vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea. *Et lenauit Saul vocem suam, & fleuit*. Hoc fecit Saul, quia confectus fuit animo, videns, quod tam iniuste persecutus fuerit David, & David tam clemens fuerit in eum: erat autem signum doloris magni, quod vir fletet, maxime cum esset vir tanti honoris, scilicet quia erat rex: agebat ergo ex amaritudine cordis. *Dixitq; ad David: iustior tu es, quam ego*, id est, tu es iustus, & ego sum iniustus. Est autem iste modus loquendi improprius, quia siue exponatur comparatiue affirmatiue, siue negatiue, semper est falsa propositio: quod patet, ut si dicamus: tu es iustus, & ego sum iustus: sed tu es iustior, tunc una exponens est falsa, scilicet ego sum iustus, quia erat Saul iniustus, & volebat se confiteri hic iniustum. Si autem exponatur negatiue, dicitur sic, tu non es iustus, & ego non sum iustus, sed iniustior ego sum te, & tunc falsa est una exponens, scilicet tu non es iustus, quia David iustus erat, & Saul hoc confitebatur: sed debet exponi, ut dictum est.

Saul verè loquebatur ad David: dolebat enim acriter, quod iniuste eum persecutus fuisset.

Q V A S T. XXV.

Q V A R E T aliquis, an Saul ista verè diceret, vel per fraudem, ut deciperet David, & caperet. Dicendum, quod dicebat ista verè: dolebat enim acriter, quod persecutus fuisset eum iniuste, quod apparet ex fletu, quia feminis facile est mendaces effundere lachrymas: viri autem non habent promptum plorare, nisi verè doluerint: Saul tamen mox lachrymatu est, ut audiuit David. Etiam patet, quia Saul confessus est se fuisse iniustum contra David, & fuisse clementem David in eum. Etiam orauit, ut Dominus redderet ei vicissitudinem pro misericordia, quam operatus fuerat erga eum. Sed adhuc aliquis dicit, quod istæ voces erant, & poterant dici falsa intentione. Sed non stat, quia immediate Saul cessauit persequi

David, descendens in domum suam: si tamen non verè dissoluisset de persecutione præterita, & haberet animum persequendi illum, nunc potuisset in montibus persequi, cum non multum distaret ab eo: cessauit tamen, ergo verè doluit de persecutione præterita, & habuit animum nunquam postea persequendi David. Sed dicitur contra hoc, quia post hæc Saul persecutus est David in deserto Ziph, ut patet infra cap. 26. Respondendum, quod Saul habuit nunc veram intentionem nunquam persequendi David: postea tamen immutatum est cor eius: erat enim Saul sicut incontinens, qui rationi obedit, quando passio non est præsens, & proponit nunquam agere incontinenter: quia tamen duram sustinet passionem, illa adueniente, egreditur ab opinione, & agit quod passio suggerit. Saul autem conceperat odium ferocissimum in David: aliquando tamen suadentibus aliquibus per rationes manifestas retrahebatur, & proponebat nunquā nocere David, sicut factum est supra cap. 19. orante Ionatha pro David. Rursus tamē redibat odium, & incipiebat Saul persequi David sicut prius. Ita ergo hic, quia ratio fuit euidentissima, per quam patebat Saulem egisse impietate, & David fuisse clementem, doluit Saul de commisso. Rursus tamen renouatus est dolor & odium, quod conceperat in David, & persecutus est eum in deserto Ziph: sic iam sæpè egerat, & iterū agere proposuit, infra cap. 26. dicēs: reuertere fili mi David, nequaquam enim ultra malefaciam tibi: & tamen adhuc post illud Saul intendebat persequi David, quousque audiuit eum fugisse in terram Philistinorum, & tunc desperauit eum persequi, ut patet infra cap. 27. & tamen tam hic, quam infra cap. 26. verè dolebat Saul de malis commissis in David. *Tu enim tribuisti mihi bonum*. Hoc refertur ad illa, quæ fecerat David, antequam inciperet persequi eum Saul, scilicet quod exposuerat se ad mortem pro eo contra Goliath, & sæpè pugnauerat contra Philistinios pro Saule: erant autem ista ad bonum, & ad honorem Saulis: sic dixit Ionathas ad Saulem de David, opera eius bona tibi sunt valde, & posuit animam suam in manu sua, & percussit Philistæum, & fecit Dominus salutem magnam vniuerso Israël: vidisti, & lætatus es, supra cap. 19. posset autem referri ad istam clementiam, quā habuit David de Saule, non occidendo eum, cum potuisset: in hoc enim maximum bonum ei egerat; melius tamen refertur ad bona priora, eo quod dicitur hic: tu fecisti mihi bonum, & ego retribuui tibi mala. Contat tamen, quod postquam David fecit istam clementiam Sauli, nullum malum ei retribuit, quia illa facta fuerat immediate ante ista verba, ergo non refertur ad illam clementiam, sed ad alia bona, quæ fecerat David pro Saule, quia post illa Saul intulerat multa mala David persequendo eum sæpius. *Ego autem reddidi tibi mala*, scilicet conando eum occidere: bis enim conatus est Saul lancea percutere David, supr. c. 18. & 19. iussit etiam eum occidi à seruis suis, & postea iussit eum teneri, supr. c. 19. Deinde cepit eum persequi effugando eum de terra sua, ut patet supr. c. 21. usque huc. *Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona*, id est, ex hoc quod fecisti hodie, apparet, quod opera tua bona erant erga me, & non loquitur hic Saul de clementia, quam habuit in eum David, quia de ista per se patebat, quod erat bona, nec erat inducendum argumentum ad illa; sed loquitur de alijs operibus præcedentibus David erga Saulem, quia de illis putabat Saul, quod fuissent aliqua mala, & quod insidiaretur ei ad interficiendum illum, ut regnaret post eum: nunc autem apparet, quod ista falsa erant, quia si David desiderasset occidere Saulem, cum nunc haberet in manibus, præsertim cum tanta ab eo passus esset, occidisset illum; sed misertus est ei, ergo nunquam habuerat voluntatem occidendi Saulem. *Quomodo tradideris me Dominus in manus tuas, & non occideris me*, id est, ex hoc, quod non occidisti me, cum Dominus tradidisset me in manus tuas, apparet, quod semper operatus fueris bona erga me, & dilexeris me. Dicit autem Saul, quod Dominus tradidit eum in manus David, quia ipse fuerat in potestate eius, quando præcidit summitatem chlamydis ipsius: & hoc non poterat esse, nisi Deus voluisset eum tradere huic periculo propter peccata sua, reliqua autem ascribi debent David, scilicet quod non occideret eum: nam iam Deus sufficientem locum dederat ei ad occidendum ipsum, *Quia enim, cum inuenerit inimicum suum, dimitter eum in via bona?* quod nullus est qui inueniat inimicum suum, scilicet in loco, ubi potest ei nocere, & dimitter eum in via bona, id est, dimittat prospere

Prima opinio. **A** car, sed interit ei mortem. in quo Saul laudabat nimis David, quod ipse usus fuerit insolita clementia. scil. quod nemo alius sic facere consueverat. *Secunda opinio.* **Sed Dominus reddat vicissitudinem hanc.** id est, Dominus det tibi premium pro hoc bono, quod operatus es in me. Vicissitudo significat duo, scil. mutationem, & commutationem. De primo pater Iac. cap. i. scil. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio, id est, non est apud Deum umbra, siue similitudo vicissitudinis, id est, mutationis, scil. quod aliquid vna vice habeat, & non habeat alia, sed quod vna vice habet, semper habet. Secundò accipitur vicissitudo pro commutatione: vt si aliquis dat, & postea recipit: est enim ista vicissitudo, quia est mutatio vicis, scilicet, quia vna vice dat, & alia vice recipit. Sic accipitur hic: nam orauit Saul, quod sicut David dederat bonum ei, ita à Deo acciperet bonum. *Pro eo, quod hodie operatus es in me.* id est, pro clementia, quam habuisti hodie in me, quasi dicat, multa alia bona pro me fecisti, sed istud excedit omnia, idè Deus retribuatur tibi pro eo. Dixit autem, quod Deus retribuere, quia Saul putabat se impotentem ad retribuendum pro hoc: & verum erat, quia David seruauerat hic vitam Saulis, & dederat ei ex clementia, quam potuisset auferre lege hostili: nulla autem æqua ponderatio est pro vita in humanis bonis, cum ipsa sint propter hominum vitam. Quanquam igitur Saul daret David totum regnum suum, non sufficienter retribuere, idè orauit Saul, quod Deus retribuere David pro his. *Et nunc, quia scio, quod certissime regnaturus sis.* Hic incitat Saul David, vt iuret ei de non occidendo posteros suos pro malis, quæ passus est ab eo, & dicit, quia scio, quod regnaturus sis in Israël, & poteris delere totum genus meum propter mala, quæ ego tibi intuli, rogo te, vt iures mihi, ne deleas semen meum post me.

Quomodo Saul sciebat David regnaturum post eum.

Q V Æ S T. XXVI.

Prima opinio. **Q** V Æ R E T aliquis, quomodo faciebat Saul, quod David regnaturus esset. Aliquis fortè dicit, quod Saul nesciebat hoc, nec præsumebat esse verum, sed dicebat ad reddendum David securum, vt facilius eum capere posset. Sed hoc non stat, quia Saul hoc sciebat, vel saltem præsumebat, sicut dixit Ionathas præcedenti cap. scil. ne timeas, nec enim inueniet te manus patris mei, & tu regnabis in Israël, & ego ero tibi secundus, sed & pater meus Saul scit hoc: ergo non fingeat Saul se scire ista, sed sic credebat. Tunc autem dicit aliquis, quod Saul sciebat hæc, quia audierat, quod vnctus esset in regem à Deo per Samuelem: ea tamen, quæ Samuel faciebat, erant certissima: ipse enim dixerat ei de regno, & vnixerat in regem, vt patet supra cap. 9. & 10. Sed hoc non stat, quia si sciuisset Saul, quod Samuel vnixerat David in regem, occidisset eum: vnde quado iuit ad vngendum eum in Bethlehem, dixit ad eum: audiet Saul, & interficiet me: & tunc iussit Deus, quod Samuel ferret vitulum in manu, vt non cognosceretur ad quid ibat, supra cap. 16. si tamen non esset verisimile, quod hoc cognito, Saul occideret Samuelem, Deus non dedisset ei signum illud ad occultandum intentionem suam: Saul tamen nihil mali egerat Samueli, quia adhuc ille vivebat cum mortuus fuerit, sequenti capit. ergo nondum cognouerat Saul, quod David esset vnctus in regem per Samuelem. Alij ergo dicunt, quod cognouit nunc Saul per abscissionem oræ chlamydis: nam quando Saul scidit pallium Samuelis, dixit ei Samuel: scidit Deus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo, supra cap. 15. Dicunt autem Iudæi, quod tunc Samuel dixit Sauli, quod quicumque ei sic amputaret partem chlamydis, regnaturus esset, & quia nunc viderat Saul, quod David absciderat sibi oram chlamydis, sciuit eum regnaturum. Sed istud fictitium est, & nullo modo stat, quia tunc cum ista abscissio chlamydis nouiter fuerit, nunc nouiter cognosceret Saul, quod regnaturus esset David. Ante hoc tamen cognoscebat, vt patet præcedenti cap. Cum dixit Ionathas: sed & Saul pater meus scit hoc. Ergo nō cognouit per abscissionem chlamydis. Sed dicendum, quod cognouit hoc Saul per mirabilia, quæ Deus faciebat per Da-

uid: nam antequam Saul persequeretur David, Deus adiunabat eum in omnibus actibus bellicis, & erat admirabilis super omnes Israëlitas: sibi autem cognouit Saul, quod Deus erat cum illo, & recesserat à se, supra cap. 18. Cum autem cepit Saul persequi eum, & conatus est percutere illū lancea, Deus bis illum eripuit, supra cap. 18. & 19. Postea quoque in omnibus persecutionibus eripuit David de manu hostium suorum, & de manu Saulis, vt patet vsque hūc ex præcedentibus: nunc quoque tradiderat Saulem in manus eius: ergo manifestè Deus erat cum illo, ex quo arguebat Saul, quod vellent eum facere regem.

Quomodo Saul credit David esse regnaturum, cum regnum ad eius successores spectaret.

Q V Æ S T. XXVII.

Q V Æ R E T aliquis, quomodo Saul potuit credere, quod David regnaturus esset, cum regnum de iure pertineret ad successores suos. Aliquis respondebit, quod Saul credit David confortandum esse nimis post mortem suam, & quod occideret omnes de stirpe sua, & tunc ipse regnaret, non manente aliquo successore, & ob hoc Saul voluit, quod iuraret ei David, ne deleat semen suum post eum, vt patet hic. Sed hoc non stat, quia isti præsupponunt, quod David deleat omne semen regium, & tunc ipse regnaret tanquam non existente aliquo successore legitimo, sed est contra literam & intentionem Saulis, quia dixit, quod David regnaturus erat, & tunc orat, ne deleat semen suum, ergo prius putabat regnaturum, quam deleat semen suum. Dicendum ergo, quod Saul sciebat regnum Israël non provenire ex successione, sed ex Dei electione: ipse enim assumptus fuit in regem à Deo, quam esset de minima familia inter omnes de tribu Benjamin, & de minima tribu Israël, sicut ipse confessus est supra cap. 9. sic ergo, si nunc Deus aliquem eligeret in regem, putabat quod ille regnaret, & non filij sui, & quia viderat, quod Deus erat cum David in omnibus suis, putauit, quod vellent eum vngere in regem, & sic non regnaret aliquis de stirpe sua post eum. Aliter dici potest, quod Saul viderat, quod omnes Israëlitas diligebant nimis David, & obediebant ei in omnibus, cum ipse ageret bella ipsorum, & egrederetur, & ingrederetur ante eos: honorabant quoque eum sicut regem: vnde mulieres quando cantauerunt, dixerunt: percussit Saul mille, & David decem millia, iratusque est valde Saul, & dixit: dederunt David decem millia, & mihi dederunt mille: quid ei superest, nisi solum regnum? putauit ergo, quod post mortem suam Israëlitas propter magnum fauorem, quem habebat inter illos, facerent ipsum regem, & sic posset delere semen suum. Sed præcedens modus conuenientior est. *Et habiturus in manu tua regnum Israel.* Id est, habebis in potestate tua totum regnum, quasi dicat, non solum vngeris in regem, sed etiam habebis in potestate tua totum regnum, & poteris occidere quos volueris. *Iura mihi in Domino.* Id est, iura mihi in nomine Domini. *Ne deleas semen meum post me.* Id est, postquam ego defecero, nō occidas filios meos, & nepotes, & reliquum genus. *Nec auferas nomen meum de domo patris mei.* Id est, non facias, quod nomen meum non maneat in domo patris mei, id est, in genealogia patris mei. Quod enim auferatur nomen alicuius de domo patris sui, erat, quod non maneret aliquis de stirpe sua, in quo conseruaretur nomen eius. Cum autem manent filij, & nepotes, manet memoria patrum in eis, & non sunt ablata nomina. Si autem David occideret omnes de semine Saulis, aboleretur nomen Saulis de genealogia sua. Et hoc erat inter Hebræos magnum infortunium: & ne hoc accideret, iubebat Deus, quod fratres minores acciperent uxores fratrum maiorum morientium: si ne liberis ad suscitandum semen eorum, Deut. cap. 25.

*Quare Saul voluit obligare Dauid per iuramentum,
quod non deleter semen
suum.*

Q V Æ S T. XXVIII.

QVÆRET aliquis, quare Saul volebat inducere Dauid ad iurandum hæc. Respondendum, quod Saul fecerat multa mala Dauid, propter quæ merebatur perire ipse cum toto genere suo: putauit ergo, quod cum Dauid regnaret, recordaretur malorum inflictorum sibi à Saule, deleteretque eius progeniem. Voluit ergo nunc obligare Dauid per iuramentum, ut hoc non faceret, & quia nunc sciebat eum esse virum bonum, credidit, quod si iuraret, non contrafaceret: ideo rogauit, ut iuraret hæc. Sed dicit aliquis, quomodo Saul potuit credere, quod Dauid, quanquam regnaret post mortem suam, velleret occidere aliquos de genere suo? nam nullus de genere Saulis aduersabatur Dauid, sed solus Saul. Cum ergo nunc habuisset eum in manibus, & potuisset eum occidere, & noluit, quomodo verisimile erat, quod eo mortuo velleret delere posteros suos, qui nihil ei nocuerant? Aliquis respondebit, quod non credidit Saul, quod Dauid velleret occidere posteros suos: ad maiorem tamen securitatem voluit, quod iuraret Dauid, quia nihil nocet negotia cautius agere. Sed aliter dicendum est, quod Saul timuit, quod Dauid occideret omnes filios suos, & nepotes post mortem eius: & cum dicitur, quod non erat verisimile, cum noluisset occidere ipsum Saulem. Dicendum, quod Saul credidit, quod forte Dauid usus est hac benignitate erga Saulem, ne postea à populo reprobareretur, & non acciperetur in regem, si occidisset regem præcedentem: & quia putabat se futurum regem, ne per hoc impediretur, noluit mittere manus suas in eum: de filiis autem suis secus erat, quia postquam regnum acciperet, quanquam occideret illos, non expelleretur à regno, ideo suspicatus est, quod vindictam reseruaret usque ad illos: voluit ergo, quod iuraret. Sed tunc dicit aliquis, quomodo putauit Saul, quod Dauid velleret delere semen eius: nam saltem Ionatham, & filios eius non deleteret, quia Dauid & Ionathas erant amicissimi, inierantque inter se fœdus pro se, & semine suo usque in sempiternum, supra cap. 20. Saul quoque cognoscebat fuisse istud fœdus initum, ut patet supra cap. 22. scilicet. cum filius meus fœdus inierit cum filio Isai. Ergo saltem Ionatham, & semen suum non deleteret. Respondendum est, quod quanquam istud fœdus fuisset interpositum, tamen Saul putauit, quod Dauid non seruaret illud ad Ionatham, quia desiderio regnandi occideret eum & posteros suos, cum regnum de iure venturum esset ad Ionatham. Desiderium autem regnandi impellit hominem ad maxima facinora: sic Lucanus lib. 1. de bello plusquam civili. Hoc autem Saul dixerat Ionathæ, cum sciret, quod ipse defenderet Dauid à morte, supra cap. 20. scilicet. Nunquid ignoro, quia diligis filium Isai in confusionem tuam? omnibus enim diebus, quibus vixerit filius Isai super terram, non stabiliertis tu, nec regnum tuum. Putabat enim, quod desiderio regnandi Dauid occideret Ionatham, & arriperet ei regnum. Et hoc erat, quod non stabiliretur regnum Ionathæ, scilicet. quod non maneret ei firmum, quia Dauid illud acciperet: nec stabiliretur ipse Ionathas, id est, non maneret ei vita firma, quia Dauid velleret eum occidere, ut regnaret. Non credidit ergo fœdus Ionathæ valiturum, ideo voluit, quod nunc ei iuraret, ut postquam regnaret, non deleteret totam posteritatem suam.

Iuramentum istud ad quid se extendit.

Q V Æ S T. XXIX.

QVÆRET aliquis, ad quid se extendebat istud iuramentum, & quid proficiebat. Respondendum, quod non se extendebat magis, quam ius commune, scilicet. quod non erat obligatus Dauid per istud iuramentum, plusquam obligabat eum ius commune: nam quanquam nunc iurasset Dauid, quod non deleteret posteritatem Saulis, si tamen omnes de progenie illa peccarent, & secundum legem capite plectendi essent, non erat eis Dauid vitam indulturus propter iuramen-

tum: quia hoc dato iuramentum esset vinculum iniquitatis, scilicet. ut per hoc daretur libertas alicui faciendi quæcunque mala: & obligaretur aliquis iudex ad non faciendum iustitiam: utrumque autem iniquitas est, ideo iuramentum præstitum non se extendit ad hoc. Si autem non præstitisset iuramentum Dauid de non delendo progeniem Saulis, etiam illam delere non poterat in vindictam malorum, quæ passus fuerat, quia desiderare vindictam non est permillum in nouo, nec in veteri testamento: potissimè, quia etiam si deberet propter vindictam punire, non debebat occidere posteritatem Saulis, quia lex iusserat, quod non occiderentur patres pro filiis, Deut. cap. vigesimo quarto, non ergo proficiebat istud iuramentum plus, quam ius commune. Voluit tamen Saul, quod iuraret Dauid, quia putauit, quod firmius hoc seruaret propter iuramentum & ius commune, quam propter solum ius: præsertim ne dici posset periurus, si deleteret semen Saulis, quia grauis infamia erat regi periurum esse. Sed adhuc dicit aliquis, quod istud iuramentum proficiebat plusquam ius commune in vno casu, scilicet, quod posset Dauid repetere iniurias sibi inflictas à Saule in posteritate sua, non desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ: sicut enim quidam improperauit regi Dauid, cum fugeret Ierusalem, ut patet infra 2. lib. cap. 16. postea autem Dauid dixit, quod non occideretur: quia venerat veniam petiturus, infra 2. libro, cap. 19. Dauid tamen prope mortem suam iussit Salomoni, ut occideret eum, ut patet infra 3. lib. cap. 2. Et in hoc non peccabat Dauid, quanquam fecisset illum occidi pro solis iniurijs sibi inflictis. Ita igitur si fecisset occidi aliquos de posteritate Saulis, vel totam progeniem pro iniurijs sibi inflictis, & hoc non desiderio vindictæ, sed zelo iustitiæ, non peccasset, sicut non peccauit iubendo occidi Semei, qui ei iniurias intulerat, quia ius commune non obligabat eum ad remittendum actionem iniuriarum, sed ad remittendum rancorem, qui est desiderium vindictæ: cum autem iuraret Sauli Dauid, quod non deleteret semen suum, quia in hoc remittebat eis iniurias, non poterat occidere aliquem de semine suo in pœnam malorum, quæ passus fuerat à Saule: ergo magis operabatur iuramentum, quam ius commune. Sed dicendum, quod hoc non stat: nam habet istud locum in eadem persona, scilicet, quod si deliquit inferendo iniuriam, potest aduersarius, non agendo contra ius commune, repetere iniuriam criminaliter non amore vindictæ, sed zelo iustitiæ: & sic fecit Dauid respectu Semei, quia quanquam remisit ei rancorem, iussit postea, quod occideretur zelo iustitiæ, sed non habet locum in diuersis personis: nam actione criminali non tenentur filij pro patribus, præsertim in veteri testamento, ubi iussum est, quod in nullo casu occidantur filij pro patribus, aut patres pro filiis. Sicut enim fecit rex Amasias: nam comprehensus seruos, qui occiderant patrem suum, occidit illos, filios autem eorum non occidit, quia lex iusserat, ne occiderentur filij pro patribus, infra 4. lib. cap. 14. & 2. Paralipom. 23. Non poterat ergo Dauid occidere aliquem de posteris Saulis licet zelo iustitiæ, vel desiderio vindictæ, aut qualitercunque: ergo nihil proficiebat hic iuramentum ultra ius commune. *Et iurauit Dauid Sauli*, scilicet, sicut petiuerat, ne deleteret semen eius. Quanquam enim Dauid & Saul non conuenerint tunc in locum vnum, tamen iurauit Dauid à longè existens, ideo hic interdicit iuramentum, & non fœdus: quia non poterant interuenire caeremoniæ fœderis, scilicet, quod occideretur aliquod animal, & transfirent Saul & Dauid per medias diuisiones, vel quod aspergerentur ambo de sanguine: nam Dauid non auderet accedere ad locum, in quo erat Saul.

An peccauerit Dauid iurando non delere progeniem Saulis.

Q V A E S T. XXX.

QUÆRET aliquis, an peccauerit Dauid iniendo iuramentum de seruando progeniem Saulis, ne deleatur. Aliquis dicet, quod peccauit, quia Deus reprobauerat Saul, & progeniem suam: & hoc manifestum erat Dauid, & Israëlitis, cum hoc dixisset Samuel supra cap. 13. & 15. quod ergo vellet Dauid approbare conseruando id, quod Deus reprobauerat, peccatum erat. Respondendum, quod Dauid non peccauit iurando non delere progeniem Saulis, immo meruit, quia per hoc voluit se obligare ad opus licitum: erat enim licitum, quod Dauid non occideret posteritatem Saulis, immo necessarium ex lege, quia non debebant filij occidi pro patribus. Quod ergo iuraret Dauid instantia alterius id, quod alias facturus erat, non erat licitum. Cum autem dicitur, quod Saul erat reprobatus, & progenies sua, ideo quod Dauid peccabat iurando hoc, quia approbabat reprobatum à Deo. Dicendum, quod non stat, quia aut accipitur hic reprobatio quantum ad vitam æternam, aut quantum ad regnum, scilicet ne regnaret posteritas Saulis. Si primo modo dubium erat Dauid, an Saul, vel aliquis de stirpe sua reprobatus esset, sed dato, quod dicamus, quod Dauid cognoscebat tam Saul, quam omnes de stirpe sua reprobatos, non poterat eis ob hoc temporaliter nocere, sed obligabatur seruare eos indemnes, & abstinere ab eorum iniuria, sicut ab iniuria eorum, quos sciret viros sanctos, & prædestinatos ad vitam æternam: quia alia delicta sunt, quibus homines tenentur Deo, & alia quibus tenentur in foro seculari: non ergo peccabat non occidendo posteritatem Saulis, quamquam reprobata esset ad mortem æternam. Si autem accipiatur de reprobatione quantum ad regnum, verum est, quod Dauid cognoscebat stirpem Saulis non regnaturam, quia Samuel hoc dixerat: sed ex hoc non peccabat iurando conseruare vitam stirpi Saul, vt viueret, sed non vt regnaret: Dauid autem per istud iuramentum non concessit posteris Saulis regnum, sed vitam, ideo non approbat, quod Deus reprobauerat, & consequenter non peccabat.

Iurauit Dauid, vt ostenderet innocentiam suam.

Q V A E S T. XXXI.

QUÆRETUR vltius, quare voluit Dauid facere istud iuramentum, scilicet faciendo gratiam hosti suo. Respondendum, quod Dauid conabatur ostendere innocentiam suam, cum nunc conseruasset vitam Saulis, quæ tanquam hostem occidere potuisset: si autem recusaret Dauid subire istud iuramentum, appareret, quod ipse intenderet delere posteritatem Saulis: & tunc Saul haberet causam hostilitatis contra eum: vt ergo Dauid ostenderet se penitus innocentem, oportebat, quod non solum manifestaret clementiam suam in Saul, sed etiam ostenderet se non esse hostem posteritatis eius. Contrarium tamē pateret, si ipse recusaret iurare: ideo sponte subiit iuramentum, præsertim quia Dauid obligabatur facere id, quod Saul petebat sibi iurari, scilicet ne deleatur semen suum: nam dato, quod non iuraret, obligabatur non occidere aliquem de posteritate Saulis pro hac causa inimicitiarum, quia filij non debent occidi pro patribus, vt dictum est: quia ergo æquum erat, quod Dauid securam redderet posteritati Saulis iurando, voluit iurare.

An Dauid obligabatur ad iurandum, quod petebat Saul.

Q V A E S T. XXXII.

QUÆRETUR vltius, an Dauid obligaretur ad iurandum id quod petebat Saul. Respondendum, quod quamquam Dauid obligaretur ad faciendum id, quod Saul petebat sibi iurari, scilicet ne deleatur progenies eius; tamen non obligabatur iurare super hoc: quia ius commune non obligat aliquem ad iurandum, nisi iudicialiter, vel cum petitur ab aliquo supe-

riori: hic autem Dauid & Saul erant tanquam partes componentes, ideo non obligabatur Dauid prestare iuramentum. Saul: sicut enim est in omnibus actibus nostris, quia quilibet tenetur non ledere proximum suum, nec inferre iniuriam: nullus tamen tenetur alteri iurare, quod non inferet ei iniuriam. Dauid tamen quamquam non obligaretur facere id, quod petebatur cum iuramento, etiam si non iuraret propter honorem Saulis, & vt non redderet se suspectum, iurauit.

An Dauid seruauerit iuramentum.

Q V A E S T. XXXIII.

QUÆRET aliquis, an Dauid seruauerit iuramentum istud. Aliquis dicet quod non: quia occidit septem viros de stirpe Saulis, scilicet duos filios eius, & quinque nepotes, vt patet infra 2. lib. cap. 21. Respondendum, quod in hoc non fuit periurus, quia per istud iuramentum non se obligabat Dauid ad id quod erat illicitum, cum iuramentum non sit vinculum iniquitatis: illicitum tamen erat, quod cum Dauid esset iudex, non exequeretur quod iustum erat contra quemcumque hominem. Deus tamen voluit, quod isti viri de stirpe Saulis occiderentur: ergo quamquam præstitisset Dauid iuramentum de non occidendo aliquem de posteritate Saulis ex aliqua causa, tamen obligabatur occidere nunc, cum Deus iuberet. Deus enim dixerat, quod erat iratus propter Saul, & domum eius, quia percussisset Gabaonitas: & non erat cessatura ira eius, quousque satisfaceret Gabaonitis, & qui cum vocati à Dauid respondebant, quod volebant occidi septem viros de domo Saulis, ideo Dauid coactus fuit dare eis illos, vt cessaret ira Dei, & sic factum est. Sed tunc dicet aliquis, quod adhuc Dauid violauit iuramentum: nam eodem cap. 21. dicitur, quod pepercit rex Miphiboseph filio Ionatham filij Saul propter iusiurandum Domini, quod fuerat inter Dauid & Ionatham: si ergo propter iuramentum non poterat occidere filium Ionathæ, non poterat etiam occidere filios Saulis, quia ei quoque iurauerat. Dicendum est, quod Dauid non seruauit filium Ionathæ propter iusiurandum, quod præstitit Ionathæ, quia ex hoc non obligabatur: nam si ira Dei non placaretur pro Gabaonitis, nisi occiderentur omnes de domo Saulis, cogeretur Dauid, non obstante fœdere inito cum Ionathæ, occidere omnes de posteritate sua. Veritas autem huius rei fuit, quod propter iusiurandum præstitum Sauli & Ionathæ, obligabatur Dauid nullum occidere de stirpe Ionathæ, nec de stirpe Saulis, nisi fortè in aliquo delinquerent, propter quod mererentur carere vita: nam tunc nullum iusiurandum istorum obligabat. Quod patet, quia Dauid iurauerat seruare misericordiam cum semine Ionathæ vsque in sempiternum, supra cap. 20. cum tamen Siba seruus Miphiboseph filij Ionathæ nunciauit Dauid, quod Miphiboseph transisset ad partem absolutionis, omnes facultates, quas habuerat Miphiboseph, dedit Dauid Sibæ, vt patet infra 2. lib. cap. 16. in quo iam non seruabat misericordiam ad semen Ionathæ propter iusiurandum, quia filius eius videbatur peccasse: nunc autem, quia nec filij Saulis, nec filij Ionathæ deliquerant tempore Dauid obligabatur vtriusque seruare. Dauid iusiurandum, cum tamē apparuit ira Dei contra domum Saulis propter Gabaonitas, obligabatur vltisci Dauid iram Dei, & ex hoc cessabat obligatio iuramenti præstiti, tam Sauli, quam Ionathæ, & si Gabaonitæ petiuisent, quod rex daret omnes de semine Saulis ad occidendum, cogeatur dare eis filium Ionathæ, & nepotem: & sic petiuerunt Gabaonitæ dicentes: viri, qui attriuit nos & oppressit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israël. Postea aut credendum est, quod Dauid rogauit Gabaonitas, ne peterent omnes de stirpe Saulis, ne in eis includerentur filius & nepos Ionathæ: & tunc Gabaonitæ non petiuerunt totam stirpem Saulis, sed dixerunt: dentur nobis septem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos, eod. cap. & tunc Dauid dedit illos, in quibus non fuit filius Ionathæ, nec nepos eius. Et cum dicitur, quod Dauid pepercit Miphiboseph, non est sensus, quod in potestate eius fuit parcere ei, sed in potestate Gabaonitarum: ipso tamen orante, petiuerunt Gabaonitæ solum septem de stirpe Saulis, & tunc fuit in potestate Dauid, dare istos vel illos, & seruauit filium Ionathæ,

& nepo-

Dauid quare seruauit Miphiboseph.

F

A & nepotem eius. Dicitur autem, quod fecit propter iusiurandum, nō quidem, quod obligaretur illud seruare in casu isto, sed quia propter dilectionem, quam habebat ad Ionatham, seruauit illud. Aliiter dicunt quidam, scilicet, quod dauid seruauit hic vtrumque iusiurandum: nam Saul iurauerat, quod non deleteret semen suum, nec auferret nomen suum de domo patris sui. Hoc autem iuramentum non violabatur, nisi dauid occideret omnes de domo Saulis: vno namque seruato, non violabatur iuramentum. Ionathæ autem iurauerat, quod seruaret misericordiam cum semine suo vsque in sempiternum, supra cap. 20. Si autem aliquem de stirpe Ionathæ occideret, non seruabat misericordiam ad semen eius, ideo obligabatur ex iuramento Ionathæ præstito, non occidere aliquem de stirpe sua, & ex iuramento præstito Sauli, obligabatur non occidere omnes de stirpe sua: vtrumque autem seruauit hic dauid, quia non occidit aliquem de stirpe Ionathæ, & non deleuit semen Saulis, cum mansisset posteritas Ionathæ, quæ erat progenies Saulis. Sed ista responsio non stat propter duo. Primum, quia isti præsupponunt, quod ista iuramenta non obligabant dauid, & quod ipse vtraque seruauerit. Sed hoc non stat, quia contra mandatum Dei nullum iuramentum præstitum alicui est validum: nunc tamen Deus volebat, quod satisficeret Gabaonitis de iniuria in domo Sauli: si ergo illi semper petiissent deleri totam stirpem Saulis, obligatus fuisset dauid hoc facere, quia aliàs non tolleretur ira Dei, cui obligabatur satisfacere dauid per executionem iustitiæ, ergo non obligabat aliquod iuramentum præstitum, nisi Gabaonitæ desisterent à petitione. Secundò non stat ista responsio, quia non seruauit in hoc dauid iuramentum præstitum Sauli: nam cum Saul petiuit, quod dauid non deleteret semē suum, quamquam verba signarent, quod dauid non occideret omnes de stirpe Saulis, quod timebat Saul: tamen intentio Saulis petentis non erat solum, quod non occideretur omnes de stirpe sua, sed quod nullus occideretur: modicum enim proderat Sauli, si omnes de stirpe sua occiderentur, relicto vnico. Pro omnibus ergo petiuit sibi iurari, & ad istam intentionem iurauit dauid: nunc tamen occidit 7. viros de genere eius, id eò non seruauit iuramentum. Redeundum igitur ad præcedentem solutionem. *Abijt ergo Saul in domum suam*, id est, recessit de monte Engaddi, in quo nunc persequebatur dauid, & venit in domum suam in Gabaa: ibi enim habitabat, vt patet præced. cap. & supra cap. 15. *Et dauid, & viri sui descenderunt ad tutiora loca*, id est, recesserunt de loco speluncæ, & iuerunt ad alia loca securiora in deserto Engaddi, vel fortè ad alium locum extra desertum illum. Saul autem videns, quod iniuste persecutus fuisset dauid, vsque nunc considerata clementia eius ad se, doluit atque erubuit: ideo cessauit persequi illum pro tunc, & redijt in domum suam. In Hebræo habetur. *Descenderunt ad castra*. Vbi enim nos habemus hic & præcedenti capit. & infra 26. loca tutissima, vel firmissima, Hebræus habet castra, non quod sint aliqua castra mutata, sed rupturæ magnæ in modum castrorum, quæ sunt ita insuperabiles, sicut castra.

Dauid noluit reuerti cum Saule, quia non est confisus in eo, quamuis pro nunc reconciliatus esset,

Q V A E S T. XXXIV.

QUÆRET aliquis, quare dauid non redijt ad Saulem, cum videret, quod ipse verè doleret de persecutione præterita, & desisteret iam persequi illum. Respondendum est, quod dauid satis credidit, quod Saul pro tunc dolebat de malo, quod egerat ei: timebat enim, quod si maneret apud eum, iterum redeunte furore occideret eum: sic enim sepe fecerat: nam prius conatus est semel percutere eum lancea, supr. c. 18. deinde reconciliatus est ei, & dedit filiam suam in uxorem eod. cap. Rursus autem incandescēte furore, iussit seruis suis, quod occiderent eum, supra cap. 19. postea verò cum placatus esset verbis Ionathæ, & iurauisset, quod in nullo noceretur dauid, succensa iterum ira eius, conatus est eum lancea configere cum pariete, eod. cap. Iterum etiam placatus est ei, & denuo iussit eum adduci ad mortem, supra capit.

20. cum ergò toties immutaretur cor Saulis, non credidit dauid sibi securum esse manere apud eum, quantumcumque doleret de præteritis; sic enim accidit postea: nam quam hic doluisset de persecutione, rursus persecutus est eum in deserto Ziph, supra cap. 26. ibi etiam Saul videns se liberatum à morte, quia dauid voluit ei vitam donare, doluit de malo præterito, & dixit, peccavi, reuertere fili mi dauid, nequaquam enim vltra malefaciam tibi. dauid tamen non credidit his verbis, sed recessit: ideo tunc magis cepit cauere Saulem, ne aliqua die incideret in manus eius, & fugit in terram Philistinorum, vt desisteret eum persequi Saul, & tunc destitit, quia credidit sibi impossibile esse eum capere, infra cap. 27. Egit autem in hoc dauid cautissimè: quia credidit, quod Saul nunquam reuerteretur ad sanam mentem erga eum firmiter, sed ad tempus, & hoc credidit, postquam sciuit malitiam eius esse consummatā, nec in hoc agebat dauid cōtra conscientiam, quia quamquam tenemur inimicis veniam petentibus parcere, tamen non tenemur illis credere, nec redire in pristinam amicitiam, etiam si ipsi petant hoc, si credimus, quod non seruabunt legem amicorum. Hoc autem fecit dauid: nam à principio cum Saul non aspiciebat eum rectis oculis, & conatus est eum lācea percutere, credidit, quod diffiniuisset eum occidere, & esset sibi periculum manere apud eum: quia tamen nondum sciebat, an consummata esset malitia eius, reconciliatus fuit ei bis vel ter: & manebat apud eum, quamquam cum periculo: cum autem cognouit, quod consummata esset malitia eius, fugit: & noluit amplius reconciliari redeundo ad eum.

C A P I T. XXV.

Mortuus est Samuel, & congregatus est vniversus israel, & planxerunt eum nimis, & sepelierunt eum in domo sua, in Ramatha. Consurgensq; dauid descendit in desertum pharan.

IN præcedentibus positus est vnus prouentus dauid ex persecutione, scilicet, quod traditus est in manibus eius suus persecutor. Hic ponitur secundus prouentus, scilicet, mors Nabal, qui erat eius irrisor, vt patet infra. Et diuiditur in duo. Quia ponitur mors samuelis preciosa. Secundò subditur mors Nabal opprobriosa, eo quod memoria iusti cum laudibus, nomen autem impiorum putrescet, vt patet Prouerb. capit. 10. Et diuiditur ista secunda in quinque partes, quia primò ponitur Nabal, & Abigail personalis conditio, secundò dauid humilis petitio, tertio Nabal rusticana responsio, quarto Abigail prudens obuiatio, quinto Nabal opprobriosa defunctio, & eiusdem narratio. Prima ibi. *Consurgens dauid*. Secunda ibi. *Cum ergo audisset*. Tertia ibi. *Respondens autem*. Quarta ibi. *Abigail autem*. Quinta ibi. *Quod cum audisset dauid*.

An ista consequenter se habeant ad præcedentia.

Q V A E S T. I.

QUÆRITVR circa primum, an ista se habeant consequenter ad præcedentia, vel sit hic aliquis ordo mutatus, & an fuerint facta immediatè post præcedentia, vel aliquatò tempore post. Respondendum est, quod hic sunt duæ historiae, scilicet, vna de morte samuelis, & alia de Nabal & dauid: & non est aliqua earum dependens ex alia: ideo quamquam vna sit consequens ad præcedentia, de alia non apparet, an sit consequens vel anticipata. Sed dicendum, quod ista duæ historiae fuerunt post præcedentia. De Historia enim Nabal magis apparet, quia dicitur infra, consurgensq; dauid descendit in desertum pharam, id est, surrexit de monte Engaddi, in quo erat, & iuit in desertum pharam: vbi acciderunt ea, quæ facta sunt de Abigail, & Nabal Carmelo, vt patet in litera. Ergo prius fuit latibulum dauid in monte

A monte Engaddi, de quo præcedenti cap. quàm commoratio eius apud pastores Nabal, de qua hic. De morte Samuelis non apparet, quomodo sit consequens ad superiora, quia tamen nunquam recedendum est ab ordine literę sine necessitate, & litera ponit mortem Samuelis post præcedentia: & non apparet aliqua ratio mutati ordinis, ideo credendum est, quod illa fuerit post præcedentia, & ponatur hic consequenti ordine. Cùm autem dicitur, an fuerint ista immediatè post præcedentia. Dicendum est, quod de historia Nabal apparet, quod immediatè acciderit, vel saltem paucis diebus interiectis: nam dicitur infr. in litera: confurgens Dauid descendit in desertum Pharan, scilicet surrexit Dauid de deserto Engaddi, & descendit in desertum Pharan, in quo erat Nabal: postquam tamen venit Dauid in desertum illud, mansit aliquanto tempore ibi: & postea audiuit, quod tonderet greges Nabal, & tunc acciderunt ea, quę habentur in litera, scilicet, inter aduentum Dauid in desertum, & tonfionem gregum aliqui dies interciderunt. Sic dixerunt pueri Nabal ad Abigail: Homines isti boni satis nobis fuerunt, & non molesti, nec quicquam aliquando periiit omni tempore, quo sumus cum eis conuersati in deserto: pro muro erant nobis, tam in nocte, quàm in die omnibus diebus, quibus pauimus apud eos greges, vt patet infra. De morte autem Samuelis, quod illa adhuc videtur fuisse prior, quàm Historia Nabal, scilicet quod acciderit eo tempore, quo latebat Dauid in deserto Engaddi, vel postquam descendit in desertum Pharan, vbi erat Nabal, prius tamē, quàm ille tonderet greges, & acciderent ea, quę habentur in litera: ideo posita fuit mors hæc in capite huius Historię Nabal: si tamen accidisset mors Samuelis post mortem Nabal, posita fuisset in fine huius cap. *Mortuus est autem Samuel*, scilicet eo tempore, quo ista fiebant: & descripta est mors eius; quia erat vir iustus, & famosus in toto Israël, cùm esset Propheta quasi solus in tempore suo, vt patet supra cap. 3. scilicet, erat autem sermo Domini preciosus in diebus illis, id est raro loquebatur Deus hominibus: ipse autem fuit Propheta certissimus, quia nihil vnquam fuit irritum de verbis eius, ideo fuit famosus in toto populo, vt patet eod. cap. scilicet, creuit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram, & cognouit vnuerfus Israël à Dan vsq; Bersabee, quod Samuel fidelis Propheta esset Domini. Describitur autem eius exitus, vt cognoscatur honor, quem Israëlitas eius funeri impenderunt: laudes verò mirificas huius admirandi viri scriptura exposuit in catalogo Sanctorum: Eccles. cap. 46. *Et congregatus est vnuerfus Israel*, scilicet totus populus venit ad plangendum eū. Hoc autem, quia erat vir honoratissimus, & princeps populi: ideo totus populus tenebatur ei ad honorem funeris: ipse enim iudicauit Israel 20. annis, vt colligitur supra cap. 7. & tunc nullus præerat Israelitis, nisi ipse. Deinde ipse vnxit Saulem in regem, & postea Dauid liberauit quoque Israelitas ab hostibus, inuocato Deo, & reddidit eis terram, quam abstulerant Philistini: nec ausi sunt in diebus eius pugnare contra Israel, supra capit. 7. Postea quoque regnante Saule, ipse instruebat eum in omnibus, quousque à Deo reprobatus est, vt colligitur supra capit. 10. & 11. & vsque ad 15. tenebatur ergo ei totus populus ad honorem magnum, sicut principi in exhibendo pietatem eius funeri. Principibus autem magnus honor impendebatur in funere apud Hebræos: quod colligitur Leuit. cap. 21. cùm dicitur de sacerdotibus, quod non polluerentur in principe populi sui, id est, etiam si moriatur princeps populi, non polluentur in plangendo eum, in quo innuitur, quod speciale aliquid erat in honore funeris principis populi, alioquin non diceretur: sed neque in principe populi sui contaminabitur. Patet etiam hoc Ierem. capit. 22. vbi ponitur de rege Ioachim, quod non lugeretur, sicut lugebantur alij reges: & hoc ponebatur quasi in pœnam illius. Vnde dicitur: non plangent eum: vñ frater, vñ domine, vñ inclyte, sepultura alini sepelietur putrefactus, & proiectus extra portam Ierusalem. De rege autem Sedechia ponitur, quod fierent ei magni honores, vt patet Ierem. 34. cap. scilicet, non morieris in gladio, sed in pace morieris: & secundum combustiones patrum tuorum, regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te, & vñ domine plangent te. Si tamen non fuissent magni honores, qui impendebantur principibus inter Iudæos in funere, non prænucciallet Deus tanquam aliquid magnum dedecus funeris Ioachim, & honorem funeris Sedechię. *Et planxerunt eum*, scilicet

et totus Israel planxit Samuelem, quia princeps erat. Non tamen est intelligendum simpliciter, quod totus populus planxisset: quoniam sacerdotes non venerunt ad plangendum Samuelem. Erat enim vetitum sacerdotibus, tam sacerdoti magno, quàm minoribus exire ad ista funera: nam sacerdos magnus non debebat exire ad plangendum aliquem, nec etiam patrem, aut matrem, ne pollueretur: ita Leuit. cap. 21. sacerdotes autem minores non poterant plangere aliquos mortuos, eundo ad eorum funera, nisi in patre, & matre, & filiis, & fratribus, & sororibus, si esset soror virgo, eod. capit. Samuel autem non erat de stirpe Sacerdotum, sed Leuitarum, vt declaratum est supra cap. 1. & 2. ergo nullus de sacerdotibus poterat venire ad plangendum eius. Vocatur autem vnuerfus Israel omnes laici, qui licite poterant conuenire, quanquam polluerentur. *Et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha*, id est sepelierunt eū in vrbe Ramatha, in qua erat domus sua. Non est autem intelligendum, quod sepeliretur in domo; quia non consueuerant Hebræi sepeliri in domibus suis, immo etiam nec in vrbibus, sed in agris apud vrbem sepeliebantur, sicut nunc faciunt. Sic etiam fecit Abraham vxori suę: nam sepeliuit eam in spelunca duplici in agro, Gen. cap. 23. ibi autem postea ipse, & Isaac, & Iacob, & Rebecca, & Lia sepulti sunt, Gen. 49. capit. Sed intelligitur, quod sepultus est in domo sua, id est, in territorio illius vrbis, in qua erat domus sua: erat enim domus sua in Ramatha, quia ibi morabatur, quando erat iudex Israel, & ædificauit ibi Altare, supra cap. 7. ibi quoque moratus est, regnante Saule, & morabantur Prophete cum eo, sup. cap. 19. Ibi quoque pater, & mater eius morati sunt, vt patet supra cap. 1. & 2. *Confurgensque Dauid*. Hic ponitur tertium principale huius cap. scilicet de morte Nabal, quod postea diuiditur in quinque particulas, sicut sup. dictum est. Et describitur hic primò Abigail, & Nabal personalis conditio, scilicet quomodo Nabal erat pessimus, & Abigail prudentissima. *Confurgensque Dauid*, scilicet, de deserto Engaddi, in quo ante latebat. *Descendit in desertum Pharan*. Istud est, de quo supra dicitur, scilicet, quod Dauid, & viri sui descenderunt ad tutiora loca præcedenti cap. Vocatur autem hic desertum Pharan quoddam magnum desertum, quod est partim in terra Israel in sorte Iuda, & partim est in deserto extra terram illam, per quod venerunt Israelitę in terram Chanaam. De hac solitudine patet Num. capit. 10. scilicet, quod nubes recubuit in deserto Pharan, & Num. cap. 13. dicitur, quod populus profectus est de Aseroth, & fixit tentoria in deserto Pharan. Pertingit autem ista solitudo quandam partem terrę Israel in parte meridiana eius. Et sic quando ponitur pars meridiana terra Israel in scriptura, ponitur interdum Pharan pro illa. Sic patet Abacuc cap. 3. scilicet dominus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan. Et ponitur ibi Auster, & mons Pharan pro eodem: Venit autem Dauid in istud desertum propter duo. Primò, quia erat in extremitate terrę Israel, scilicet in latere suo meridiano, & si Saul persequeretur eum, posset inde faciliter fugere in terram Philistinorum, vel in aliam gentem, quod non posset si esset in terra Israel. Secundò iuit ad desertum illud, quia erat terra aspera, & habens latibula multa, vt posset ibi latere, & euadere manus Saulis, si persequeretur eum, quia propter terrę asperitatem non posset Saul ita faciliter persequi eum, sicut si esset in terra plana. Sciendum autem, quod Dauid hic existens erat prope locum illum, in quo prius persecutus fuerat eum Saul, scilicet in terra Ziphæorum, & deserto Maon, de quo sup. cap. 23. Nam hic erat in solitudine Maon, vt patet infr. cùm ibi esset Nabal, & grex eius, supr. tamen c. 23. dicitur, quod Saul persecutus fuit Dauid in deserto Maon: ergo iste locus erat prope illum, quod etiam satis patet, quia in toto isto capitu. non fit mentio, quod Dauid mutauerit locum: & tamen in principio sequentis cap. Ziphæi dixerunt Sauli: ecce Dauid absconditus est in colle Hachila: & tamen ibi erat primò, quando persecutus est eum Saul, sup. c. 23. ergo desertum Pharan, & desertum Ziph sunt idem. Est tamen desertum Pharan maius, quia continet quandam partem terrę Israel: & magnam partem solitudinis, per quam Israelitę venerunt de Ægypto, vt patet Num. c. 13. *Erat autem vir quispiam in Maon*, id est erat vir quidam in vrbe Maon, & iste erat Nabal, de quo infr. Aliquę Biblię habent hic in solitudine Maon; sed non est illud de textu. Etiam litera esset falsa, quia non erat Nabal in solitudine, sed in vrbe: possessio autem eius erat in solitudine, scilicet in monte Carme-

D

Vbi mor-
tui a-
pud He-
bræos
sepelie-
batur.

E

Phara
desertū
mag-
num,
in q
venit
Da-
uid.

F

A lo, vt patet infra in litera. Est autem Maon quædam ciuitas in forte Iudæ, vt patet Iosue cap. 15. *Et possessio eius in Carmelo*, id est, non habebat possessionem suam in vrbe Maon, sed in Carmelo. Non vocatur autem hic possessio multitudo gregum, de quibus infra, quia de istis non diceretur, quod erant in Carmelo, & aliquando in aliis locis: sed dicitur de bonis immobilibus: habebat enim Nabal agros, vineas, domos, vel alia bona in Carmelo. In Maon autem, vbi ipse habitabat, rara, vel nulla habebat, ideo & oues suas fecit tóderi in Carmelo, quia ipse venit illuc ad possessionem suam. Sciendum autem, quod Carmelus est mons magnus, & est duplex: quidam Carmelus est in forte Iudæ apud urbem Maon, & nominatur iste Carmelus à quadam vrbe, quæ vocatur Charmel, quæ erat apud Maon: sic patet Iosue capit. 15. vbi Maon, & Charmel ponuntur simul in numero ciuitatum. Alius mons Carmelus erat in forte Isachar. De hoc patet Iosue c. 19. & ille Carmelus fuit, in quo occidit Elias 400. Prophetas Baal, & est mons iste apud Isachar, & Afer. Vnde fors Afer dicitur peruenire vsq; ad Carmelum, eodem cap. Hic autem accipitur Carmelus pro illo, qui erat in Tribu Iudæ. *Et homo ille magnus nimis*. Iste Nabal erat magnus in diuitiis, quia habebat pecora multa, vt patet immediate. Sic dicitur de Iob, quod erat vir magnus inter omnes Orientales, Iob capit. 1. & vocatur iste Nabal magnus nimis, scilicet, in comparatione hominum illius temporis, quia non erant diuites nimis: non tamen erat ista magna possessio: nam plusquam tripla erat possessio Iob ad istam, vt patet Iob capit. 1. scilicet, fuit possessio eius septem millia ouium, & tria millia Chamelorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinæ; ac familia multa nimis, & tamen de illo non dicitur, quod erat magnus nimis, sed solum, quod erat vir magnus, & de Nabal dicitur, quod erat magnus nimis. *Erantque ei oues tria millia, & mille capre*. Alias diuitias habebat Nabal præter oues, & capras, cum dicatur, quod possessio eius erat in Carmelo, sed nominantur solum oues, & capræ, eo quod in istis abundabat nimis in comparatione aliorum hominum contemporaneorum. Etiam dicitur de pecoribus, quia petitio Dauid, & ista, quæ sequuntur, habuerunt originem ex pecoribus, scilicet, quia pueri Nabal obseruabant pecora, & erant cum Dauid, & pueris suis in deserto, & custodierunt eis pecora, ne quis eis nocere posset: ideo pro hoc tenebatur Nabal assentire petitioni Dauid. *Et accidit, quod tonderetur grex eius in Carmelo*. Greges Nabal non erant semper in Carmelo, sed in aliis locis vagabantur, quod patet: quia erant pastores Nabal cum viris Dauid, & dixerunt isti pastores Nabal, quod viri Dauid non nocuerunt eis toto tempore, quo conuersati sunt cum eis in deserto, vt patet infra. & tunc cum ista loquebantur pastores Nabal, erant in Carmelo, quia ibi tondebat Nabal greges suos: ergo in aliis locis solebant pasci greges, quam in Carmelo: nunc autem congregari fecerat eos Nabal in Carmelo ad tendendum, quia habebat possessionem suam ibi. *Nomen autem viri illius erat Nabal*, id est, vir de quo omnia ista dicta sunt, vocabatur Nabal. Est autem Nabal nomen pessimū, quia significat stultum, vel maliciosum, vt patet infra in litera, cum dixit Abigail: ne ponat Dominus meus cor suum super virum istum iniquissimum Nabal; quia secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo, id est, nomen suum significat stultitiam, & ita ipse est stultus. *Et nomen vxoris eius Abigail*. Ponitur nomen vxoris, quia infra agitur de ipsa, quomodo eripuerit virum suum, & omnia, quæ ipsius erant, à morte loquendo Dauid, & accepta fuit ab eo in vxorem. *Erantque mulier illa prudentissima, & speciosa*. Ista duo ponuntur, quia agunt ad propositum in laudem Abigail: prudentia namque eius apparet in eloquentia sua: nam locuta fuit verba ornata nimis, & sententiosa, ita vt Dauid laudaret eloquium suum, vt patet infra in litera, scilicet, Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ne vlciscerer me manu tua. Fuit etiam speciosa, nam placuit Dauid accipere eam in vxorem, quanquam fuisset vxor alterius viri. Porro vir eius durus. Ponitur hic malicia viri sui: nam quantum ipsa excellebat alias mulieres in probitate, tantum vir suus excedebat alios viros in iniquitate. Dicitur autem, quod erat durus, scilicet, quantum ad auaritiam, nihil dare volens, quod apparuit in petitione Dauid: nam quamquā Dauid benefecisset ei seruando greges suos in deserto, ne quid paterentur, nihil voluit dare illi, nec parum quidem. *Pessimus*, scilicet,

in cogitatione, & operibus: quoniam mala cogitabat de aliis, & ipse vilis erat, scilicet ebrius, sicut infra dicitur, quod erat temulentus, & erat filius Belial, & nemo poterat ei quicquā loqui. *Maliciosus*, scilicet, in verbis, quia mala loquebatur, sicut patuit in responsione ad seruos Dauid, quia incepit conuitiari illis, dicens: quis est Dauid? & quis est filius Isai? hodie increuerunt serui, qui fugiunt dominos suos, vt patet infra. *Erat autem de genere Caleb*. Non ponitur istud ad significandum imitationem, scilicet quod talis fuerit Caleb sicut iste, ideo quod esset conuenienter de genere suo: nam Caleb fuit vir laudabilis inter Israëlitas, & Deus promisit ei specialiter hereditatem, & vocauit eum seruum suū, vt patet Nu. 14. & Ios. 14. c. ponitur quoque in Catalogo Sanctorum, & habentur laudes eius, Ecclesiast. cap. 46. sed dicitur, quod erat de genere Caleb, scilicet, quia descendebat de illo secundum progeniem, ad significandum, quod erat de tribu Iuda. Aliqui autem Hebræi dicunt, sicut Ra. Sa. quod erat de genere Caleb, id est de genere canis, scilicet, quod erat talis sicut canis: sunt enim canes naturaliter auari, & ita erat Nabal. Dicunt autem hoc, quia in Hebræo habetur *Calibi*. Vbi nos dicimus Caleb: & descendit illud nomen de Queleb, quod significat canem: & hoc applicat ad literam, quia dicitur, quod erat durus, id est auarus sicut canis. Sed non accipitur hic Caleb, nisi pro viro, de cuius stirpe erat iste: nam erat de tribu Iuda, in qua erat Caleb, vt patet Num. c. 13. & 14. *Cum ergo audisset Dauid*. Hic ponitur secundum huius Secundæ partis, scilicet, Dauid humilis petitio. Erat enim Dauid vir pauper, & habebat secum multos viros, sexcentos: nec habebat unde eos aleret, nisi de prædis, quas agebat in hostes: nunc autem fortè ei defuerat cibus, & voluit petere à Nabal, putans, quod ei aliquid libenter offerret, tum quia ipse custodierat greges eius, tum quia dies ille, in quo petebat, erat dies magnæ latitiæ, in quo tondebat greges Nabal, & parauerat magnum conuiuium viris suis, unde poterat illi aliquid dare, & quod non grauaretur. *Quia tonderet Nabal gregem suum*. Hoc audiuit Dauid in deserto, id est in deserto Pharan. Nabal autem erat nunc in Carmelo, & aliqui fortè de pastorebus eius erant tunc in deserto Pharan, & nunciauerunt hoc Dauid. *Misit decem iuuenes*. Tot misit, vt isti possent portare quicquid eis daret Nabal, ne fortè, si pauci irent, Nabal parum daret quasi illis non potentibus maiora portare. *Et dixit eis: ascendite in Carmelum*. Hic instruxit Dauid pueros suos qualiter deberent petere à Nabal, ne fortè propter imperitiam petendi Nabal respueret petitionem. Et dixit, quod ascenderent in Carmelum, quia ibi erat tunc Nabal tondens greges. *Et venietis ad Nabal*, scilicet quia iste erat Dominus: ideo ab ipso solo petiri erant: & ob hoc cum petiuerunt, & ille conuitiatus est eis, recesserunt, & non petiuerunt aliquid ab vxore eius Abigail: ipsa enim dedisset, si petita fuisset: sed non erat præsens, quando venerunt pueri Dauid, vt patet infra. *Et salutabitis eum ex nomine meo pacifice*, id est cum accesseritis, salutabitis eum pacifice, id est tanquam venientes cum pace ad petendum, & non ad violenter aliquid auferendum. Et dicitur, salutabitis ex nomine meo, id est Dauid commendat se tibi, vel salutem orat tibi, & rebus tuis. *Et dicitis sic*. Quia pueri nescirent fortè salutare eum, & petere, instruxit quomodo deberent salutare. *Fratribus meis, & tibi pax*, id est pax sit tibi, & omnibus de domo tua, qui sunt fratres mei. In quo Dauid reddebat se humilem nimis, & familiarem Nabal, vt suaderetur ad fauendum petitioni. In Hebræo habetur hic. *Vino pax*, id est, pax sit viuienti. argum. exponit sic: sit tibi semper in vita tua, id est semper viuas in prosperitate, vt nunc viuis: sed iste sensus est nimis impertinens, ideo litera nostra dixit: Fratribus meis pax, & habuit occasionem dicendi, quia pro fratribus meis debebat dici. *Echai*, & in Hebræo habetur nunc Lehai: & deficit vna litera, & significat viuentem. Facilis autem error potuit esse, vt deticeret vna litera, & quia iste sensus consonat magis intentioni dauid petentis, quam quod dicatur: vino pax; ideo litera nostra dixit: fratribus meis, & tibi pax. *Et domui tuæ pax*, id est pax sit omnibus habitantibus in domo tua. *Et omnibus quacunque habes sit pax*, id est etiam rebus tuis possessis sit pax, scilicet, quod nullus eas inquireret: sed possideas illas in prosperitate. *Audui, quod tonderent gregem pastores tui*. Istud fuit motiuum ad petendum: toto enim alio tempore nihil petiuerat, quanquam fuissent pastores in deserto cum Dauid, eo quod tunc non tondebant greges.

Carmelus mons magnus.

Nabal vir stultus, cuius mors narratur. Abigail basu.

Quare Dauid in toto tempore preterito nihil petierat à Nabal.

Q V A E S T. II.

QUÆRET aliquis, quare Dauid in toto alio tempore non petiuit aliquid à Nabal, cum fuisset magno tempore, cum pastoribus eius in deserto, nunc autem petiuit. Dicendum, quod fortè hoc fecit, quia ante hoc Dauid non fuerat in tanta egestate, sicut nunc: nam habebat Dauid alimenta pro se, & viris suis pro præda bellica: nunc autem fortè cõtigerat, quod nihil habuisset, ideo voluit petere à Nabal nunc. Aliter potest dici, quod voluit petere nunc, & non aliàs: eo quod credidit eum nunc esse magis expositum ad dandum, quàm aliàs: & hoc ex duobus. Primò ex lætitia, quia in die illa, qua tondabantur greges, fiebat lætitia magna, & conuiuia, & cum tunc sint homines hilariores, essent magis dispositi ad dandum. Secundò, quia in die illa propter solennitatem tonsionis parauerat Nabal cibos multos, & credebat Dauid, quod quamquam aliquam partem eorum daret, non grauaretur dando. Si autem esset alia dies, in qua non parasset Nabal conuiuium magnum, esset ei molestum, quod daret aliquid Dauid: voluit ergo in tali die petere, in qua dare nõ grauaretur. Ista duo apparent in litera. Primum patet; quia infra dicitur: In die enim bona venimus, scilicet in die lætitiæ. De secundo patet infr. in litera, scilicet, Et ecce erat conuiuium in domo Nabal, quasi conuiuium regis, & cor Nabal erat iocundum. Aliter potest dici, quod Dauid petiuit in die hac, & non in aliis, eo quod præcedenti tempore erant soli pastores Nabal cum gregibus in deserto, qui nihil donare poterant de gregibus, eo quod erant pastores, & non Domini. Nunc autem, quia tondabantur greges, venerat Nabal ad Carmelum, ubi erant greges, qui donare poterat, eo quod erat Dominus, ideo tunc misit ad petendum aliquid à Nabal, & non præcedenti tempore. *Qui erant nobiscum in deserto.* Istud erat vnum motiuum ad hoc, quod Nabal faueret petitioni Dauid, scilicet quia Dauid, & viri sui fuerant cum pastoribus Nabal in deserto, & quasi fuerant custodes gregis eius: ideo propter hanc societatem contractam, & mutua commoda societatis inter Nabal pastores, & Dauid, & viros suos: debebat Nabal cõcedere, quod petebat Dauid. *Nunquam eis molesti fuimus.* Omnia, quæ ponuntur hic, sunt confirmationes petitionis Dauid ad suadendum Nabal. Et ponuntur duo: primum, quod Dauid, & viri sui nihil mali intulerunt pastoribus Nabal toto tempore, quo fuerunt cum eis: secundò, quod non permiserunt eis inferri mala ab aliquo. Primum tangitur hic, cum dicitur: nunquam eis molesti fuimus, & per hoc volebat Dauid magnas habere grates: nam licet quilibet tenetur alterum non lædere, & per hoc quod non lædit, non tenetur alius sibi ad aliquid, quia dicitur beneficium ei conferre, cum solum agat id, quod de iure tenetur agere: quia tamen ubi sunt multi viri, potissimè de dispositis ad bellum, quod nullum damnum inferat eis, apud quos manent, etiam si ipsi boni sint, difficillimum est: ideo si aliquando euenerit, quod multi viri bellatores manentes inter alios indigenas, nulla damna eis irrogent pro beneficio computari debet, & isti, quibus non inferuntur damna, debent agere gratias illis, tãquam de collato beneficio: eo quod istud euenire nequit, nisi ex magna probitate ducis, qui nimis sollicitus sit, ne sui aliquid mali inferant eis, inter quos manet: pro qua sollicitudine, tanquam pro beneficio gratiæ sunt habendæ. Et sic Dauid volebat magnas habere grates, pro eo, quod viri sui nihil molesti fuerant pastoribus Nabal. *Nec aliquando defuit quicquam eis de grege.* Istud est secundum, scilicet, quod ipsi nunquam intulerunt aliqua damna pastoribus, ita ut deesset aliquid de grege: nec etiam permiserunt, quod aliquis extraneus inuaderet gregem: nam cum ibi essent sexcenti viri, nullus audebat accedere ad rapiendum aliquid de grege. A feris etiam nihil rapiebatur; quia feræ fugiebant tantam multitudinem virorum: ideo toto tempore, quo fuerunt pastores Nabal cum Dauid, & viris suis, nihil defuit illis ex aliqua causa de grege. *Omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo.* Non dicitur hic, quod fuerint in Carmelo cum eis, scilicet, in parte ista Carmeli, in qua nunc erat Nabal tundens greges, quia ibi non fuerat Dauid: sed erant pastores Nabal in alia parte

Carmeli procul inde; & ibi manserunt serui Dauid cū pastoribus, & illa pars non vocabatur Carmelus respectu partis, in qua nunc erat Nabal: ideo nunc dixit Dauid viris suis: ascende in Carmelum, quasi non esset ipse in Carmelo. Etiam pastores Nabal significauerunt se fuisse cum Dauid, & viris suis extra Carmelum: sic patet infr. scilicet ne quicquam aliquando periit omni tempore, quo sumus conuersati cum eis in deserto: & tamen quando ista loquebantur pastores, erant in Carmelo: ergo significabāt se fuisse cum eis in Carmelo, quia fuit in quadam extremitate illius, quæ largè vocatur Carmelus. *Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi:* id est, si non credis ista verba de bona societate, quam habuimus ad pastores tuos, interroga eos, & ipsi confitebuntur. Hoc patet, quia ipsi confessi fuerunt istud Abigail, ut patet infra, scilicet Homines isti satis boni fuerunt nobis, & non molesti: pro muro erāt nobis, tam in nocte, quàm in die omnibus diebus, quibus pauius apud eos greges. *Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis,* id est, pro omnibus istis bonis oramus, quod nos, qui sumus pueri tui, id est serui, inueniamus gratiam in oculis tuis, scilicet, ut concedas id quod petimus. Ecce quanta humilitas in petendo: nam viri Dauid, & ipse Dauid vocauerūt se seruos Nabal. Inuenire autem gratiam in oculis alicuius, est, quod ea, quæ nos volumus, vel petimus, ei grata videantur: & tunc concedet quicquid petierimus. *In die enim bona venimus,* id est concedas hoc, quia in die bona venimus ad petendum, scilicet, in die, qua dispositus est ad dandum.

Cur viri Dauid dixerunt Nabal, quod venerunt in die bona.

Q V A E S T. III.

QUÆRET aliquis, cur viri Dauid dixerunt: in die bona venimus. Respondet Ra. Sa. quod erat dies bona, id est festum clangoris: erat enim ille dies multum sollemnis inter omnia festa Iudæorum, præsertim, quia in ipso incipiebat clāgi in buccina ad denunciandum libertatem in anno Iubilæo, & postea continuabantur in die propitiationis: Leuit. c. 13. & quando non erat Iubilæus, clangebatur buccina in hac die ad significandum libertatem à seruitute, quæ fiebat quolibet anno 7. Etiam dicunt Iudæi, quod in aliis annis, quādo non erat annus septimus, nec Iubilæus, disponebantur homines ad penitentiam per clangorem buccine: quia debebat fieri remissio omnium peccatorum in die 10. mensis ipsius septimi, quæ erat dies ipsius propitiationis. Sed hoc non stat, quia non est verisimile, quod in die illa tonderet greges Nabal, cum esset dies illa celeberrima, & Iudæi non poterant facere in die illa opera seruilia, ut patet Leuit. c. 23. ipsi tamen erant obseruatores magni festorum: ergo nullo modo tonderet Nabal in die illa greges. Sed dicendum est, quod venerunt in die bona, id est in die magnæ lætitiæ. Erat enim tunc tōsio gregum, & dies illa apud Antiquos erat celebris: faciebant enim magna conuiuia, & vocabant amicos. Sic enim patet de Absolon, qui quando totondit gregem suum, vocauit regem, & omnes filios suos ad conuiuium, ut patet infr. 2. lib. cap. 13. Dicit autem Andreas, & Nicolaus, quod faciebant istam solennitatem Iudæi in tonsione ouium in memoriam Patriarcharum, quia illi fuerant pastores ouium. Sic patet Gene. cap. 46. & 47. scilicet, Pastores ouium sumus serui tui nos, & patres nostri. Propter istam magnam lætitiā sunt homines magis dispositi ad erogandum, ideo dicebant serui Dauid, quod in die bona venerant, id est in qua non recusaretur petitio eorum propter lætitiā, & solennitatem diei. Vocatur etiam dies bona, id est dies abundantia, quia in die illa fecerat Nabal conuiuia magna, ut patet infra in litera, scilicet, eratque conuiuium Nabal in domo eius, quasi conuiuium regis, & cor Nabal erat iocundum. Poterat ergo de tanta abundantia ciborum aliquid largiri Dauid, & viris suis, nec grauaretur erogando, sicut grauaretur in aliis diebus, in quibus pauca parauerat: erat ergo dies ista bona, id est abundans, in qua haberetur copia pro domesticis, & pro extraneis. *Quæcunque inuenierit manus tua de seruis tuis,* id est quicquid potueris inuenire in promptu da nobis, qui sumus serui tui. Dicitur autem, quicquid potest manus tua inuenire, id est, quicquid potest aliquid faciliter habere: & similis modus loquendi habetur Leuit. cap. 5. & 12. & in multis aliis locis: in quo pueri Dauid inueniunt, quod nolo-

Resp.
Ra. Sa.
reici-
tur.

F

Opinio
An-
drea,
& Ni-
colai.

A

bant aliquod magnum munus, ne per hoc retraheretur Nabal à dando, sed quicquid ille vellet dare, & occurreret sibi in promptu ad dandum. Vocauerunt etiam viri Dauid se seruos Nabal, vt per hoc fortè faueret petitioni eorum. *Et filio tuo Dauid*, id est, da aliquid Dauid filio tuo. Noluit enim Dauid vocare se seruum Nabal, vt faceret differentiam inter se, & viros suos, sed vocauit viros suos seruos Nabal, se autem vocauit filium eius, in quo magna erat humiliatio. Ex hac litera colligitur sensus literæ nostræ, suprâ cum dicitur: *Fratribus meis*, & tibi pax, scilicet, quia cum vocauerit se hic Dauid filium Nabal, vocaret eos, qui erant de familia Nabal, fratres: ideo litera nostra dixit, *fratribus meis*. *Cumque venissent pueri Dauid*, id est cum venissent illi 10. iuuenes, quos miserat dauid in montem Carmelum, vbi erat Nabal. *Locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc*, scilicet, repperunt Nabal cum tonforibus suis, & locuti sunt omnia præcedentia secundum formulam eis datam à Dauid. *Ex nomine Dauid*, id est, non proposuerunt isti iuuenes petitionem hanc ex se, quasi ipsi peterent; sed retulerunt se misos à Dauid, & omnia hæc verba dixerunt dixisse dauid. *Et siluerunt*, id est, postquam finierunt petitionem suam, siluerunt, expectantes quid Nabal respondere vellet. *Respondens autem Nabal*. Hic ponitur tertium huius secundæ partis, scilicet, Nabal rusticana responsio. Fuit enim in duobus rusticana, scilicet, quia auara, & opprobriosa: auara quidem, quia cum Dauid, & viri sui benefecissent pastoribus Nabal, debebat Nabal aliquid impartiri in præmium dauid petenti: & dato, quod nihil benefecisset dauid pastoribus Nabal, si Nabal fuisset vir cordis generosi, petente dauid aliquid liberaliter erogasset. Nihil tamen prorsus dedit, in quo rusticus erat non respiciens nobilitatem cordis, sed tenacitatem. Secundò fuit opprobriosa, scilicet, quia incepit Nabal à conuiuiis, dicens: *Quis est dauid*, & *quis est filius Isai*? si enim nolisset aliquid dare, poterat coloratè respondere, & sine iniuria dauid, & virorum suorum: incepit tamen ab iniuriis, in quo nimis rusticus erat, nesciens honorem deferre ei, cui debebat: sed nihil læsus conuiuiabatur. *Quis est dauid, & quis est filius Isai*? Ista dicuntur in opprobrium dauid ad diminuendum honorem suum, quasi dicat, quis est dauid, vt ego debeam dare sibi aliquid de cibis meis: quasi dicat, non est tanti valoris, nec honoris, vt propter ipsum aliquid dare debeam. Et dicitur hic: *Quis est dauid*, & *quis filius Isai*: & ponitur hic ad exaggerandum: pertinet enim ad homines passionatos, scilicet iratos, vel superbos, aut inuidentes, qui volunt maledicere: sic enim locutus fuit Siba, qui voluit totum Israël auertere à Dauid, vt patet inf. 2. li. c. 20. scilicet non est nobis pars in dauid, nec hæreditas in filio Isai, reuertere in tabernacula tua Israël.

Nabal respondit opprobriose seruis Dauid propter ebrietatem.

C

Q V Æ S T. III.

QVÆRET aliquis, cur Nabal loquebatur ita opprobriose contra dauid, cum sciret eum esse virum magnum, qui ei posset nocere, & hætenus nihil nocuerat. Respondebit aliquis, quod Nabal erat ebrius, & nesciebat quid diceret, ideo locutus fuit asperè: si autem fuisset sobrius, scilicet ante cibos non locutus fuisset verba huiusmodi. Hoc patet infra in litera, scilicet, erat enim Nabal ebrius nimis, & ob hoc vxor eius non indicauit ei aliquid de verbis dauid, quæ dixerat ad eam. Sed aliquis dicet, quod non erat ebrius Nabal, quando venerunt viri dauid, sed postea fuit ebrius, quando rediit vxor postquam locutus est ad dauid, quia tunc erat in conuiuium. Sed adhuc dicendum, quòd Nabal erat ebrius, quando locutus fuit hæc: quod patet, quia immediatè cum recesserunt viri Dauid à Nabal, vnus de pueris Nabal dixit ad Abigail hæc: & tunc significauit Nabal esse ebrium, vt patet infra, scilicet, recogita quid facias, quoniam completa est malicia aduersus virum tuum, & aduersum domum tuam, & ipse est filius Belial, ita quod nemo possit ei loqui: ergo quando venerunt viri Dauid, erat taliter dispositus Nabal, quod nullus poterat loqui ei, qui pacificum responsum reciperet: quod videtur fuisse ex ebrietate. Sic etiam patet infra in litera, scilicet, Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius, & factus est quasi lapis, & sic timuit nimis propter verba, quæ dixerat viris dauid: ita igitur

timuisset à principio, & non dixisset illa, si non fuisset ebrius. Aliter etiam dici poterit, quod Nabal ista dixit: quia erat pessimæ conditionis, scilicet, durus, & promptus ad iniuriam in verbis. Hoc significatur supra in litera, scilicet, porro vir eius durus, & pessimus, & maliciosus. Quanquam ergo non esset tunc ebrius, naturalis iniquitas conditionis eius mouisset eum ad inducendum hæc: & tunc exponentur verba, quæ dixit puer Nabal ad Abigail, scilicet, & ipse est filius Belial, ita quod nemo possit ei loqui, id est, est tam duræ conditionis, quod nullus possit ei loqui, & recipiat bonum responsum. *Hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos*. Istud erat improprium magnum Dauid, quia vocauit eum Nabal seruum fugitiuum à Domino suo, & dixit: hodie increuerunt serui, quasi dicat, hodie sunt plures serui fugitiui à Dominis suis, quam olim erant: ideo veniunt ad petendum cibos meos. *Tollam ergo panes meos*? id est nunquid debeo tollere panes meos propter istos seruos fugitiuos ad dandum eis, & quod nō dem tonforibus meis: quasi dicat, non videtur bonum. *Et aquas meas*? id est nunquid tollam aquas ad dandum illis? Locutus fuit hic de aquis Nabal, tãquam essent alicuius precij, sicut panes, vel carnes pecorum, & hoc propter duo, scilicet, quia fortè aquæ in terra illa caræ sunt, eo quod est terra aquis deficiens, & reseruantur aquæ in cisternis: vnde aquæ emebantur, sicut cætera pertinentia ad cibum: sic enim dixerunt Israëlita: ad regem Edom, quando volebant transire per terram suam. Nu. c. 20. non ibimus per agros, nec per vineas: non bibemus aquas de puteis tuis, sed publica gradiemur via. Si tamen aquæ non essent caræ in terra illa, non fuisset facta mentio de eis. Et eod. cap. iterum dixerunt filij Israël: per tritam gradiemur viam; & si biberimus aquas tuas, nos, & pecora nostra dabimus, quod iustum est, nulla erit in precio difficultas. Deus quoque iussit, vt Israëlita emerent aquas, transendo per terminos Edom, Deteron. c. 2. scilicet, Cibus emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis. Ergo aqua venalis erat in terra illa, & cara: sed illa terra est coniuncta terræ Israël, scilicet terra Edom, & Moab, & Ammon: vt colligitur Num. cap. 34. & Iosue 15. ergo etiam in terra Israël verisimile erat sic esse. Secundo potest fieri mentio de aquis, quia nomine aquarum non solum intelliguntur aquæ, sed etiam omne, quod bibi potest, sicut nomine panis non solum intelligitur panis, sed etiam quod comedi potest, vt patet supra cap. 14. vbi intelligitur mel nomine panis, & infra 4. lib. capit. 6. dicitur: *Pone coram eis panem*: & sequitur ibi, quod apposita est magna ciborum præparatio: & sic nomine aquarum intelligitur hic vinum, vel quicquid aliud videbatur: & hoc verisimilius est. Nam non debebat mittere in desertum Nabal aquas Dauid, & viris suis, dato quod faueret petitioni eorum: quia non est verisimile, quod Dauid, & viri sui non haberent in deserto copiam aquarum in loco, in quo erant: nam alioquin non possent ibi manere: ergo Nabal non erat eis missurus aquas. Patet hoc etiam, quia cum Abigail misit hæc munera, quæ missurus erat Nabal, non dicitur, quod misit aquas, sed duos vtres vini, vt patet infra. *Et carnes pecorum meorum*, id est nunquid dabo eis carnes pecorum? omnia exprimebat hic Nabal, quæ exigebantur ad cibos, & quæ daturus eis esset, si non fuisset rusticus. In Hebræo dicitur, *Et coquinam meam*. Vbi nos dicimus carnes pecorum: litera tamen nostra posuit carnes, quia istud nomen, quod hic ponitur in Hebræo, est æquiuocum ad carnes, & ad coquinam. Etiam, quia nunquam signat, nisi coquinam carniū, præsertim, quia non est verisimile, quod Nabal intelligeret de coquina, quia non poterat mittere coquinam Dauid, & viris suis in deserto, sed carnes. Etiam, quia dicitur in litera, quæ occidi tonforibus meis, coquina tamen non occiditur. oportet igitur, quod intelligantur carnes: & ob hoc dixit litera nostra carnes pecorum. *Quæ occidi tonforibus meis*, id est, occidi pecora pro tonforibus meis. Nunquid dabo illa istis viris fugitiuis? quasi dicat, non esset bonum, quia nihil haberem pro tonforibus meis. Sed ista responsio nulla erat, quia Dauid non petebat aliqua magna munera, per quæ diminuerentur cibi tonforum, sed petebat aliquid leue. Vnde dixerunt viri Dauid: quæcunque inuenerit manus tua, da seruis tuis, id est, quicquid potueris faciliter dare, & ad magnum hoc solum da: maximè quia etiam si dedisset Nabal Dauid copiosum munus, non videretur aliquid deesse tonforibus suis die illo, quia ipse parauerat conuiuium magnum, quali conuiuium

Nabal
rusti-
cana
respō-
sio.

B

D

E

F

An peccaret Dauid, si deleuisset domum Nabal.

Q V Æ S T. V.

Q V Æ R E T aliquis, cum Dauid armauerit omnes istos viros ad delendum domum Nabal: an peccabat, si deleuisset illam. Dicendum, quod Dauid habuit intentionem delendi domum Nabal: immo etiam iurauit hoc aliquid, ut patet infra, scilicet, Hæc faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent mingen-tem ad parietem: peccatum tamen erat si Dauid deleuisset, vel nocuisset alicui de domo Nabal: quia, quanquam rationale fuisset, quod Nabal dedisset aliquid Dauid petenti propter bona, quæ fecerat pastoribus eius: aliàs haberet Dauid causam rationabilem conquerendi de Nabal, sicut infra fecit dicens: Verè frustra seruauit omnia, quæ huius erant in deserto, & non periit quicquam de cunctis, quæ ad eum pertinebant: tamen propter hoc non habebat Dauid causam rationalem conquerendi ad hoc, quod occideret Nabal, & dele- ret domum suam: quia ubi non est conuentio, non est obliga- tio legalis in dando, & accipiendo: quanquam est obligatio moralis, & secundum naturam, ut patet 8. Eth. ideo nec etiam iudicialiter poterat aliquid intentare Dauid contra Nabal, ex hac causa, quanto magis propria auctoritate delere domum eius. Sed dicendū est, quod Dauid non motus fuit contra Na- bal principaliter propter hoc, quia nihil ei dederat, sed quia exprobrauerat ei, & seruis suis: unde habebat eum Dauid tan- quam hostem, ut patet infra in litera, scilicet, cum audisset Dauid mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui iudi- cavit causam opprobrii mei de manu Nabal. Ergo solum con- querebatur Dauid pro opprobriis inflatis. Habebat autē per hoc rationabilem causam conquerendi, & poterat iudiciali- ter agere contra Nabal. Quod tamen ipsa propria auctori- tate vlsceretur iniuriam, peccatum erat: quia non licet hoc, nisi auctoritate iudicis, ideo peccauisset, si occidisset Nabal: Sed aliquis dicit, quod Dauid poterat istud agere, eo quod ipse erat iudex, cum esset vnctus in regem à Deo, & poterat tan- quam iudex inferre Nabal pœnam pro contumeliosis verbis in eum, velut si quis maledixerit regi, poterit rex iubere licite illum puniri, quia ipse est supremus iudex. Sed hoc non stat propter duo. Primò, quanquam rex possit punire maledicen- tes sibi, tamen illicite agit, si agat desiderio vindictæ, sed so- lum debet agere zelo iustitiæ, ne maiestas regia condemna- tur. Dauid autem non agebat hoc zelo iustitiæ: sed ad vindi- ctam, ut patet infra, cum dixit: Prohibuisti me, ne irem ad sanguinem, & ne vlscerer me manu mea: ergo peccasset, si occidisset Nabal. Secundò, quia Dauid, quanquam vnctus es- set in regem, tamen nullam habebat iurisdictionem, viuentē Saule; quia nec Deus vnixerat eum ad hoc, ut regnaret viuentē Saule, sed post mortem eius, & tunc poterat agere tanquam iudex: nunc autem neminem poterat iudicare. Apparet au- tem, quod peccasset, si occidisset Nabal, quia dixit Abigail. Cum constituerit te Dominus ducem super Israël, non erit ti- bi hoc in singultum, & in scrupulum cordis, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris. Non haberet ta- men Dauid singultum, nec scrupulum cordis, id est remor- sum conscientie de occisione Nabal, nisi illa fuisset iniusta: er- go peccasset, si eum occidisset. Item patet ex verbis Dauid, cum dixit ad Abigail. Benedicisti tu, quæ prohibuisti me ho- die, ne irem ad sanguinem, & ne vlscerer me manu mea: si tamen non fuisset peccatum, non benedixisset Dauid ad Abi- gail, quia liberauit eum, ne vlsceretur se. Item patet, quia dicitur ibi in litera: alioquin viuit Dominus Deus Israël, qui prohibuit me ne malum facerem: sed ibi non dicebat de alio malo, nisi de electione domus Nabal: ergo peccauerat Da- uid, si hoc fecerat. Item dixit Dauid, cum audiuit mortuum Nabal: Benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrii mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo. Istud malum erat malum culpæ, à quo Deus custodiuit Dauid fa- ciendo, ne occideret Nabal, sed ipse eum occidit: ergo si occi- disset Dauid Nabal, peccasset grauiter, petens manu sua vl- tionem.

regis, ut patet infra in litera, & Abigail tulit omnia, quæ inf. ha- bentur, Dauid de his, quæ paraauerat Nabal pro tonforibus suis: nam ipsa nō poterat coquere arietes, postquam puer suus nunciauit ei responsum durum Nabal, cum velociter descen- deret ad Dauid, ne ipse preueniret, & deleter domum Nabal. Accipit igitur de arietibus, quos coxerat Nabal tonforibus suis, & propter hoc nihil defuit: nam illis ablatis adhuc dici- tur, quod erat conuiuium in domo Nabal, quasi conuiuium regis, ut patet infra. Et dabo viris, quos nescio vnde sint, id est, nun- quid debeo auferre cibos domesticis meis, & dare viris igno- tis: quasi dicat, non est bonum. Non dicebat Nabal istos viros simpliciter ignotos, quia ipse nouerat Dauid esse de Bethle- hem: & causam, pro qua fugerat à Saule: & quomodo omnes illi viri conuenerunt ad eum, tam de genere suo, quam de ex- traneis: nam ipse dixit: Hodie increuerunt serui, qui fugiunt Dominos suos: ergo sciebat eos fugitiuos, sed dixit: quia ne- sciebat vnde erant, id est, nullo modo attinebāt ad eum, quia nec erant cognati sui, nec domestici: ut aliquid eis dare debe- ret. Regressi sunt itaque pueri Dauid per viam suam, scilicet, cum ha- buissent responsum durum, noluerunt amplius expectare, sed reuersi sunt: nec etiam ipsi responderunt aliquid durum Na- bal, quanquam conuiuiatus fuisset illis, cum dixisset eis Da- uid, quod salutarent eum pacifice: noluerunt autem ultra mā- datum aliquid agere. Et reuersi venerunt, & nunciauerunt ei omnia verba, quæ dixerat Nabal, scilicet illa opprobria Dauid, & viro- rum suorum, quæ dixerat Nabal: & ex his succensus fuit Da- uid in iram magnam. Tunc Dauid ait viris suis. Videns enim ma- liciam Nabal, scilicet, quia nihil voluerat eis retribuere pro bonis, quæ egerant pastoribus suis, & insuper intulerat oppro- bria magna, cum nihil mali locutus fuisset Dauid de eo, voluit vindictam expetere, & iussit armari viros suos. Accingatur vnus- quisque gladio suo, scilicet, vnusquisque pareat se ad pugnam. Et nomine gladij intelliguntur hic cetera arma leuia, quæ ferre poterant viri Dauid. Et dicitur, quod vnusquisque accingatur, non quidem omnes, qui erant cum Dauid: quia erant cum eo sexcenti viri, quorum quadringenti secuti sunt ipsum: ducenti autem manserunt ad sarcinas custodiendas, ut patet in litera: sed dicitur vnusquisque, scilicet, de illis, quos elegerat ad eun- dum secum. Et accincti sunt singuli gladiis suis, scilicet, quilibet de illis quadringentis viris accinctus est, quod illico fecerunt: quia non solum Dauid iratus erat, sed etiam omnes viri eius, quia opprobria erant communia. Accinctusque est Dauid ense suo. Ipse enim erat dux eorum, & præcedebat eos ad omnia, quæ face- re debebant: ideo ipse cum eis accinctus est. Et secuti sunt Dauid quasi quadringenti viri. Quanquam Dauid haberet 600. viros, noluit secum portare omnes, eo quod sufficiebant quadrin- genti ad delendum totam domum Nabal: cum ille non ha- beret nisi tonfores, & non viros bellatores, qui præ gaudio, & abundātia ciborum resoluti mero, & ebrii erant. Etiam opor- tebat, quod Dauid aliquos dimitteret de viris suis ad custo- diendum res suas: ideo non tulit secum omnes. Porro ducenti re- manserunt ad sarcinas, id est reliqui ducenti de viris Dauid man- serunt custodiendo sarcinas. Vocantur autem sarcinæ tento- ria aliqua, & vasa ciborum, & alia, quæ ferebant secum viri Da- uid ad necessitatem vitæ, quanquam ista pauca erant, ut expe- diti semper essent ad bellum, vel ad fugiendum, si opus esset. Dicitur autem, quod manserunt ducenti: quia omnes viri e- rant sexcenti, ut patet sup. cap. 23. & inf. 29. & 30. Ibant autem cum Dauid quadringenti, ideo oportebat manere ducentos ad sarcinas. Non manserunt autem tot, quasi necessarij essent tot ad custodiam sarcinarum, sed quia superfluum erat, quod plures irent cum Dauid ad delendam domum Nabal. Nec val- let si obiicias, quod quando pugnaturus erat Dauid latruncu- los Amalechitarum, indigebat multis viris ad pugnam, & ta- men reliquit ad sarcinas ducentos viros, inf. cap. 30. quia non est simile: quia ibi relictī sunt illi ducenti viri, eo quod præ las- situdine non poterant sequi iter aliorum: ideo reliquit eos Dauid apud torrentem Bosor: tamen à principio ipse ferebat omnes sexcentos secum ad pugnandum, ut patet eodem cap. sed illi ducenti substiterunt præ lassitudine: hic autem non re- licti sunt quasi fatigati: sed quia isti ducenti non videbantur necessarij ad delendum domum Nabal.

* *

A

An peccauerit Dauid cogitando occidere Nabal.

Q V Æ S T. VI.

B

qu. 20.

C

De p
dentia
Abi-
gail.

QVÆRET aliquis, an peccauerit Dauid cogitando occidere Nabal. Aliquis respondebit sicut dicebatur precedenti capit. de occisione Saulis, quam cogitauit Dauid, quod cogitare occidere aliquem non est peccatum, si solum est cogitatio, id est consilium: sed est peccatum, si sit deliberatio de occidendo. De Dauid autem dicent, quod stimulatus ira disposuit occidere Nabal, sed non fuit plena deliberatio. Sed hoc non stat, quia Dauid iussit seruis suis, quod accingerentur gladiis, & accincti sunt, & iuerunt quasi vsque ad domum Nabal, cum obuiauere Abigail, & tunc dixit Dauid: Hec faciat Deus inimicis Dauid, si reliquero de omnibus, quæ pertinent ad Nabal mingentem ad parietem: ergo adhuc tunc propositum habebat occidendi Nabal, in quo plena deliberatio erat. nam ex passione dicitur aliquis agere, & indeliberatè: non quodcumque agit habens passionem, vel mouente illa, sed quodcumque agit ex quodam impetu repentinè, ita quod nondum potuit deliberasse: si tamen aliquis agat habens passionem, & non ageret, nisi passio eum moueret, si habito tempore deliberandi aliquid egerit, non dicitur egisse ex passione, sed cum deliberatione: & ita erat hic de Dauid, quia ipse à principio disposuit occidere Nabal, & postea mansit in isto proposito quousque Abigail dissuasit ei: hoc ergo videbatur peccasse deliberando agere malum. In contrarium videtur, quod Dauid non egerit malum, quia ipse dixit: Viuit Dominus Deus Israël, qui prohibuit me ne facerem malum, ut patet infra, ergo putauit se non fecisse malum cogitando occidere Nabal: Item patet, quia inf. dixit Dauid: Benedictus dominus, qui iudicauit causam opprobrii mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, id est, ne faceret malum, ergo non peccauit Dauid cogitando occidere Nabal. Dicendum, quod cum peccatum non solum sit in actu exteriori, sed etiam magis sit in consensu, ut declaratum est precedenti cap. dicitur Dauid peccasse, cum deliberauerit occidere Nabal. Erat tamen istud peccatum, quasi nullum conferendo ad culpam, quam habuisset, si deleuisset domum Nabal. Cum autem dixit Dauid, quod Deus custodiuit eum à malo: non est sensus, quod custodierit eum, ne aliquam peccaret, sed custodiuit, ne grauissimè peccaret: ideo cum non peccasset occidendo Nabal, eo quod non occidit eum, & illud erat peccatum grauissimum, quod incurrisset, nisi Deus misisset Abigail ad impediendum, videbatur quasi simpliciter liberatus à omni culpa, cum illa culpa, quam incurserat, quasi nulla esset in comparatione eius, quam incurserat. Quod tamen aliquis vellet dicere Dauid nihil omnino peccasse hic, falsum est. *Abigail autem uxori Nabal.* Hic ponitur quartum huius secundæ partis, scilicet, Abigail prudens obuatio, scilicet, quia ipsa egressa est in occursum Dauid, ferens munera, & placatus est: alioquin occidisset omnes de domo Nabal. *Nunciauit vnus de pueris,* id est de pueris Nabal, & non de pueris Dauid, quod patet ex verbis suis, scilicet, ecce misit dauid nuncios de deserto, ut benedicerent Domino nostro. Iste puer erat præsens, quando petiuerunt aliquid à Nabal: & quia vidit, quod durè responderat, putauit quod Dauid ex hoc iratus aliquid mali inferret: nunciauit illud Abigail, ut prouideret in hoc. Erat enim ipsa prudens, sicut dicitur sup. in litera, & poterat supplere defectus viri sui. *Ecce misit Dauid nuncios de deserto,* scilicet de loco deserti, in quo erat, ipse enim manebat in quadam extremitate Carmeli, in qua pastores Nabal esse consueuerant cum illo. *Ut benedicerent Domino nostro,* id est, ut imprecarentur ei bonum, & peterent ab eo aliquid. Dicuntur autem isti benedecere, quia quando petunt, imprecantur bona eis, à quibus, ut sic suadere possint. Hoc fecerunt viri Dauid, quia imprecati sunt bona Nabal dicentes: Fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ, & omnibus quæcumque habeas sit pax. Signat tamen pax tranquillam fructuionem bonorum, quæ inter omnia bona maxima est. *Et aduersatus est eos,* id est, persecutus est, vel afflixit in verbis irrogans opprobria: sic accipitur Exod. capitu. 22. cum Deus dicit: aduersor impium, id est ego affligo impios, vel repugno illis. *Homines isti boni nobis satis fuerunt.* Hic incipit probare iste puer Nabal, quod debuisset Nabal aliquid dare viris

Dauid: quia ipsi fuerunt satis boni eis, id est pastoribus Nabal, scilicet. fuerunt viles: quia quando erant præsentes illis nullus homo, vel fera poterat inuadere gregem: & nihil deficiebat de grege eis præsentibus. *Et non molesti,* id est, nunquam fuerunt nobis molesti, accipiendo aliquid de grege, vel irrogando nobis aliquas iniurias, pro quo grates magnas merebantur: quia difficile erat, ubi manebat tot viri bellatores, & inopes, quod non læderent gregem, sed non læserunt: ergo ex magna virtute proueniebat, cui grates agendum erat. *Nec quicquam aliquando perit,* scilicet de grege nostro. Ex hoc apparet, quod iste puer, qui annuntiabat hæc Abigail, erat de pastoribus Nabal, cum ipse pauisset gregem in deserto apud Dauid, & viros suos. *Omni tempore quo conuersati sumus cum eis in deserto,* id est, in parte illa deserti, in qua erat tunc Dauid, quæ erat pars Carmeli, sicut dixerunt pueri dauid ad Nabal: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit eis quicquam de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo. Vocatur autem desertum illa pars, quia quanquam nunc iste puer, qui loquebatur ad Abigail, esset in Carmelo, quia tamen hic, ubi loquebatur, erant habitationes aliquæ, cum ibi haberet possessionem suam Nabal, videbatur desertum esse illa pars Carmeli, ubi nunc erat Dauid, & ubi pastores habuerant gregem Nabal, & non ista pars Carmeli, in qua nunc erant. Significatur etiam ex hoc, quod aliquanto tempore manserat dauid in deserto illo ante hanc consensionem gregum Nabal, cum dicatur: omni tempore, quo conuersati fuimus cum eis. dicitur etiam, quod nihil defuit hoc tempore de grege, eo quod viri dauid nihil accipiebant, cum dauid hoc de eis dixisset: & nullus alius inuadere audebat gregem præsentibus viris dauid. *Pro muro erant nobis, tam in nocte, quam in die,* id est, erant tanquam murus circumdans gregem per noctem, & diem, & defendens, tam ab hominibus, quam à feris: nam feræ fugiebant procul, cum esset ibi tanta hominum multitudo: alias multæ feræ sunt in terra illa, quæ lacerant greges, sicut patet supra cap. 17. cum dicat dauid, quod quando custodiebat gregem, pugnavit interdum contra leonem, & vrsum, rapientes aliquid de grege: viri autem dauid erant nunc nimis viles pastoribus Nabal: cum non possent feræ inuadere greges eorum. *Omnibus diebus, quibus paui in eis apud eos greges,* quali dicat, non fuimus semper apud eos pascendo greges, sed ipso tempore, quo ibi mansimus, fuerunt nobis viles valde. *Quamobrem,* id est, quia tanta bona nobis fecerunt, & dominus noster nihil eis conferre voluit petentibus, & insuper opprobriis magnis increpitos eos à se dimisit. *Considera, & recognita quid facias,* quali dicat, cogitare debes, quod pro his irascetur dauid, & aliquid mali inferre vellet, ideo cogita quid facias, id est, quomodo prouideas, quod mala non eueniant. *Quoniam completa est malicia aduersus virum tuum,* id est, deliberatum est de inferendo malum viro tuo. Malicia accipitur hic pro malo pœnæ: dicitur autem malicia non consummata, quando inquitur de aliquo, an malum sibi inferri debeat. Est autem malicia consummata, quando deliberatum est de aliquo, quod infligatur ei pœna: & quia deliberatum erat apud dauid, & viros suos, quod occiderent Nabal, dicitur malicia aduersus eos consummata. Hoc autem dixit iste puer ad Abigail, non tanquam determinatè sciens, quia ipse nesciebat, an aliquid pararet dauid contra Nabal, & si aliquid pararet, quid esset illud, sed dicebat secundum præsumptionem: quia verisimile erat, quod cum dauid offensus fuisset à Nabal, & posset ipsi infligere malum, quod infligeret. *Et aduersum domum tuam,* id est, non solum contra virum tuum deliberatum est, sed etiam contra domum tuam. Et hoc verum erat, quia dauid disposuerat delere totam domum Nabal, ita ut non relinqueret mingentem ad parietem, ut patet inf. hoc tamè dicebat puer iste Nabal ex præsumptione, quia putabat, quod non solum vellet dauid vlcisci iniuriam in Nabal, sed etiam in totam domum suam, cum esset grauis iniuria. *Et ipse est filius Belial,* id est, dominus noster Nabal est filius Belial, id est, filius iniquitatis non obediens alicui rationi. *Ita quod nemo possit ei loqui,* id est tam male se habet, quod nemo potest ei loqui, & habere bonum responsum. Hoc autem poterat esse dupliciter, scilicet, vel, quia erat ebrius, sicut inf. dicitur, quod erat ebrius nimis, & non indicauit ei Abigail verbum pusillum, vel grande: aut quia erat Nabal duræ conditionis, & tenacis opinionis, nec poterat aliquis eum ad bonum inducere postquam malum indicasset. dixit autem hoc puer ille propter duo. Pri-

mo,

A mo, quia Abigail posset ei dicere, cum vidisset Dominum suum male respondentem viris David, quare non suavit ei, quod responderet bene: vel saltem, postquam recesserunt pueri accepto prauo responso, quare non dixit Nabal, ut faceret eos redire, & aliquid erogare, alioquin culpabilis erat iste puer, cum potuisset malum excusare: respondet, quod non locutus fuit ei, eo quod erat Nabal vir Belial, & nemo poterat ei loqui. Secundo dixit hoc, ut ipsa Abigail consideraret in se quod opus esset fieri, & non consuleret super hoc Nabal: quia ipse erat filius Belial, & nemo poterat ei loqui. Hoc autem fecit Abigail, quia nihil dixit Nabal, sed ipsa parauit omnia, quae habentur hic, & tulit ea ad David. *Festinauit ergo Abigail*, scilicet, omnia, quae sequuntur, fecit cum magna festinatione, quia timebat, quod antequam ipsa exiret in occursum David, ipse irrueret super Nabal, & domum suam, quod fuisset nisi festinasset: nam cum descenderet Abigail de latere montis, in quo manebat Nabal, & obuiauuit David, & viris suis venientibus ad disperdendum domum Nabal. *Et tulit ducentos panes*. Voluit Abigail ferre sufficientiam ciborum David, & viris suis pro vno prandio, & quia erant sexcenti viri, tulit pro eis ducentos panes, quos credebat sufficere, quia erant panes magni: praeterim cum ferret quinque sata polentae, quae erant loco panis. *Et duos vtres vini*. In vino quoque sufficienter tulit, quia forte vtres magni erant: & apparet in hoc, quod aqua accipitur super vino; cum dixit Nabal: Tollam ergo panes meos, & aquas meas: nam si Nabal aliquid dare voluisset, non dedisset aquas, quia non habebat opus aquarum David, cum eas haberet in agris. Etiam, quia si Nabal missurus fuisset aquas David tanquam opportunas, misisset quoque eas Abigail: sed non misit nisi duos vtres vini: ergo non significantur ibi aquae per aquas, sed vinum. *Et quinque arietes coctos*, id est, etiam tulit Abigail quinque arietes coctos: In Hebraeo habetur. *Quinque oues coctas*. Sed nomen, quod ibi ponitur, est commune ad ouem, & ad arietem, eo quod est nomen speciei, & non sexus: litera autem nostra posuit arietes, quia meliores sunt ouibus. Non est autem credendum, quod Abigail tulisset aliquid pro David, nisi de melioribus, quae habebat cum vellet eum placare sibi, ne deleter domum eius. Sciendum autem, quod Abigail tulit istos quinque arietes de illis, quos parauerat Nabal pro tonforibus suis, nec consuluit super hoc Nabal, & non defuit aliquid conuiuium Nabal propter istos arietes ablatis: sed dicitur, quod erat conuiuium eius, quasi conuiuium regis, ut patet infra, in quo apparet magna tenacitas Nabal, quia etiam de eo, quod superabundabat nihil dare voluit David petenti. *Et quinque sata polentae*. Satum aliquando significat mensuram, & aliquando significat panem. Hic enim significat mensuram, quia polenta non erat panis, sed dicitur, quod tulit quinque sata polentae, ergo necesse est, quod intelligatur satum esse mensura. De hoc etiam Genes. capit. 18. dixit Abraham, & Saram: Accelera, tria sata similia commisce. Vbi aliqui accipiunt sata pro panibus, sed etiam ibi melius accipitur pro mensura, cum dicatur: & fac subcinericios panes, id est, de illis tribus satis farinae fac panes subcinericios: erat ergo satum mensura, & sic accipitur regulariter. Polenta dicitur multitudo granorum conficatorum, & purgatorum, scilicet, quando spicae torrebantur, & ablatis staminis accipiebantur grana: illa autem seruabantur apud Hebraeos in magna multitudo: & sic Abigail habuit nunc multa grana de istis, ita ut posset ferre David quinque mensuras, siue sata. Vocatur autem iste cibus polenta a poliando, id est, purgando, quia grana ista purgantur, & comeduntur. *Et centum ligaturas vuae passae*, id est, etiam tulit Abigail vuas passas David, scilicet, centum ligaturas de eis. Vocatur autem vna ligatura totum, quod continetur de vuis in vno funiculo, vel in aliquo alio, unde pendeat. *Et ducentas massas caricarum*. Carica vocatur ficus passa, quae aliquando reducitur in massam, scilicet, quando fiunt de ficibus panes in modum caseorum magnorum. Et dicuntur massae ad differentiam ficuum, quando singulae ficus per se sunt. Ducentos autem panes de caricis tulit Abigail David: quia de illis multi habentur in terra illa, eo, quod ficus ibi nimis abundat. *Et imposuit super asinos*. Hae enim omnia cito parauit, quia erant omnia in domo disposita: & fecit ea poni super asinos, quia multa erant: & necesse erat in multis asinis portari. *Dixitque pueris suis: praecedite me*, id est, omnia ista tradidit pueris, & iussit eis, quod praecederent

D eunt per viam, per quam venturus erat David: ferebat autem nunc secum Abigail pueros. & infra dicitur, quod iterum, quando iuit ad David, tulit secum quinque puellas. Ratio diuersitatis est, quia nunc ibat Abigail celeriter, ut saluaret domum suam ad obuianum David, & non curauit ferre, nisi pueros, ut isti portarent munera, quae mittebat ad David: postea autem ipsa vocata fuit a David, quia volebat eam accipere in uxorem, mortuo Nabal, ideo tunc iuit in aliquo apparatu: & ob hoc tulit secum quinque puellas pedisequas. Et credendum est, quod etiam portauerit secum aliquos viros: solum tamen ibi dicitur de puellis. *Ego post tergum sequar vos*. Hoc fecit Abigail, quia volebat praecipere David venientem: ideo cum parauit omnia ista, posuit ea super asinos, & fecit, quod ferrentur: ipsa autem voluit interim se aliquo modo ornare, ut honeste appareret coram David, & tunc secuta est pueros. *Viro autem suo Nabal non indicauit*, id est, quanquam parauisset omnia ista pro David, & iret illuc, tamen non indicauit viro suo, quia forte credebat eum esse ebrium, & non posset illi aliquid respondere, sicut quando reuerfa eum inuenit ebrium, & non fuit locuta aliquid usque mane, ut patet infra in litera. Vel forte, quia vir suus erat duræ cervicis, & credidit, quod impediret eam ab incepto, ideo nihil indicare voluit quousque factum esset. *Cum ergo ascendisset asinam*, scilicet, Abigail ornauit se ad apparendum coram David, & ascendit asinum: illa enim erat aequitatura honesta illius temporis: parum enim erant tunc homines affueri ad equos, & ad alia genera iumentorum. *Et descenderet ad radicem montis*. Iste mons erat Carmelus, in quo manebat vir suus, & possessio eius: nam supra dicitur, quod erat vir in Maon, & possessio eius in Carmelo. *David, & viri eius descenderunt in occursum eius*, id est, accidit, quod quando Abigail descendit ad radicem montis, descenderunt David, & viri eius ex alia parte montis, & occurrerunt Abigail. Non est autem intelligendum, quod illi ab intentione venerunt in occursum Abigail, quia nesciebat, an illa ventura esset: sed ipsi veniebant ad delendum domum Nabal, quae erat in Carmelo, & accidit, quod obuiauit Abigail ad radicem montis illius, & sic veniebant in occursum eius. *Quibus & illa occurrit*, id est, sicut David, & viri sui occurrerunt Abigail, ita & ipsa occurrit eis: sed Abigail ibat ab intentione, ut occurreret David in via. David autem non ibat ad occurrendum Abigail: quia non putabat eam venturam. *Et ait David: Verè frustra seruauit omnia, quae huius erant in deserto*. Non locutus fuit ista verba David ad Abigail, quia tunc non dixisset: omnia, quae erant huius: sed omnia, quae erant tua, vel viri tui: sed veniebat David loquens in itinere viris suis, & accidit, quod loqueretur verba haec, quando obuiauit ei Abigail. Et patet: quia ista locutio erat suspensiva dependens ex aliis; cum dixerit David: omnia, quae erant huius: & non expressit quis erat ille, quasi iam sermo praecessisset de eo. Dixit autem David, quod frustra seruauit omnia, quae illius erant: nam pro custodia tam vtili, quam praestitit David pastoribus Nabal, tenebatur Nabal ei ad aliquid, saltem ad gratiarum actiones: nunc autem petente David nihil dare voluit. & insuper nuncios suos increpuit, & exprobrauit David. ergo verè frustra laborauit David seruando omnia bona Nabal in deserto, cum nihil boni ex hoc consecutus fuerit, sed potius malum. *Et non perit quicquam de cunctis, quae ad eum pertinebant*, scilicet, de gregibus suis nihil perit toto tempore, quo fuerunt cum David pastores eius: tum quia David seruauit diligenter, ne viri sui aliquid raperent de grege: tum quia ipse fecit, quod nullus extraneus auderet accedere ad greges, nec etiam ferre. *Et reddidit mihi malum pro bono*, id est, pro bona custodia gregum reddidit mihi malum, quia exprobrauit mihi, & viris meis. *Hae faciat Dominus inimicis David, & haec addat*. Iste est quidam modus iurandi, quia erat vsitatus in veteri testamento, scilicet, Deus faciat mihi talia mala, & alia mala insuper addat, nisi fecero tale, vel tale. Sic dixit Heli ad Samuelem: Hae faciat tibi Dominus, & haec addat, Si celaueris a me sermonem, supra capitulo tertio. Sic etiam iurauit Ionathas David: Hae faciat Deus Ionathae, & haec augeat, & cetera. supra capitulo vigesimo. dixit autem David: Hae faciat Deus inimicis David, id est, ipsi David: imprecatur enim David super se mala a Deo, nisi deleter domum Nabal, & non imprecabatur super

A hostes: quia tunc imprecatio ridiculosa erat: vellet enim potius Dauid, quod Deus induceret mala super hostes eius, & quod ipse non occideret Nabal, quam quod occideret Nabal, & Deus non induceret mala super hostes eius. Super se ergo imprecatus est ista mala, habuit tamen Dauid hic modum loquendi, quem plurimi observant, scilicet, quod non audent iurare aliqua mala super se, quia timent, quod si aliquod malum super se imprecati fuerint, quod eveniet illis, sed imprecantur super alios, quanquam intelligant super se imprecari. *Si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent usque mane*, id est, non relinquam aliquem de tota familia sua usque mane. Hoc dicebat Dauid, quia putabat, quod in illa die posset occidere omnes, qui pertinebant ad Nabal, quia omnes erant in deserto in monte Carmelo tondendo greges, & ibi poterat omnes circumdare, & occidere quasi vno impetu. *Mingentem ad parietem*, id est, non relinquam aliquem de mingentibus ad parietem, scilicet, nullum hominem relinquam. Volebat enim occidere omnes, tam magnos, quam paruulos de stirpe Nabal, & de familia sua: per hoc autem signat, quod nolebat occidere pecora, & iumenta Nabal, sed solum viros, & foeminas, quia ad istos extenditur mingens ad parietem.

An Dauid fuerit periurus in hoc, quod supra iurauerat.

B

QVÆST. VII.

QVÆRET aliquis, an Dauid fuerit periurus in hoc, quod supra iurauerat. Aliquis dicet, quod sic, quia Dauid duo iuravit, scilicet, quod deleteret domum Nabal. Secundò, quod deleteret eam ante auroram sequentis diei, neutrum tamen horum implevit. Ad hoc respondendum est, quod Dauid non fuit ex hoc periurus, immo magis peccasset, si complevisset, quia id, quod iuravit, erat illicitum. Iuramentum autem, quod vergit in interitum salutis aeternæ, non est seruandum, ipse tamen Dauid dicit se liberatum à malo, eo quod non impleverit id, quod disposuerat contra Nabal: ergo non fuit periurus non observando. Sed tunc dicet aliquis: cum Dauid non fuerit periurus, non observando iuramentum, quia erat illicitum, nunquid peccavit iurando? & videtur quod sic, quia quando aliqui incautè iurant id, quod illicitum est, vel quod est eis impossibile, aut quod non est vtile observari, in deliberatè proferunt, non debent observare iuramentum: debent tamen dolere, quia iurauerant, & iura præcipiunt imponi poenitentiam his, qui iurant illicitum, ergo iurando peccat. Dauid autem iuravit delere domum Nabal, quod illicitum erat, ergo quamquam non deberet implere, peccabat in iurando. Respondendum est, quod aliqui dubitant, an Dauid iuraverit hic aliquid: nam non dixit, quod iurabat per Deum, vel viuit Dominus sicut consueverat iurare illi, qui erant in veteri testamento; sed dixit: *Hæc faciat Dominus inimicis Dauid*, & hæc addat si reliquero, &c. ideo non videbatur agere contra iuramentum, sed contra imprecationem. Circa hoc sciendum, quod imprecatio, & iuramentum differunt aliquantulum: nam in iuramento inuocatur Deus in testem aliquorum, quæ facere iuramus, vel asserimus. In imprecatione autem non vocatur Deus in testem: sed inuocat quis Deum super se, tanquam punitorem si non fecerit tale, vel tale. Etiam iuramentum semper præstatur ab eadem persona pro seipso, scilicet, quod nunquam aliquis iurat, nisi pro his, quæ ipse asserit, vel quæ ipse promittit. Imprecatio autem fit hominis super seipsum, & etiam super alium. De primo patet hic, & supra capit. 20. scilicet, *Hæc faciat Dominus Ionathæ*, & hæc addat. De secundo patet supra capit. 3. ubi Heli dixit ad Samuelem: *Hæc faciat tibi Dominus Deus*, & hæc addat, si absconderis à me sermonem. Dicendum ergo est, quod iuramentum, & imprecatio non sunt idem penitus. Accipitur tamen vnum pro altero in veteri testamento, & etiam communiter nunc, ideo sicut faciendo contra iuramentum, oportet, quod faciens sit periurus, vel saltem peccauerit iurando, ita faciens contra imprecationem necesse est, ut sit periurus, vel saltem imprecando peccauerit. Hoc autem intelligendum est, quando aliquis imprecatur super seipsum. Nam cum super alium imprecatur, non obligatur alius ad aliquid ex hac imprecatione, nisi fortè illa fuerit facta à maiori, cui obedire teneamur, quia tunc obtinet vim præcepti. Quod autem accipiantur pro eodem iurare, & im-

C
Imprecatio,
& iuramentum
differt,
licet
vnum
accipitur
pro al-
tero.

precari, patet, quia Ionathas, & Dauid iniebant sædus, & in facere semper interuenit iuramentum. Ionathas tamen non protulit verba iuramenti, sed imprecationis, supra capit. 20. dicens: *Hæc faciat Dominus Ionathæ*, & hoc augeat, &c. & ibi dicitur, quod istud erat iuramentum, cum sequatur in litera: Et addidit Ionathas deierare dauid, id est, fecit Ionathas aliud iuramentum Dauid præter illud, quod fecerat, supra capit. 18. non habetur tamen hic aliud, nisi illa verba imprecationis: ergo illa vocantur iuramentum. Dauid autem nunc imprecatus fuerat, si non deleteret domum Nabal, & illicitum erat delere eam: ergo peccavit imprecando, sicut si iurasset aliquid illicitum. Sed adhuc dicendum, quod non solum peccabat Dauid, si iurasset delere domum Nabal, quod erat illicitum, sed etiam si simpliciter promississet, quia cum illicitum esset illud fieri, ita illicitum erat promitti. Non ergo potest excusari penitus Dauid, quin peccauerit ista promittendo, vel imprecando, quia promissit id, quod non decebat eum observare. Cum autem vidisset Abigail Dauid, id est, cum appropinquasset ei: nam non descendit de asino immediatè, ut vidit eum à longè, sed cum fuit iuxta eum: cum dicatur hic, quod cecidit ad pedes eius. *Festinauit, & descendit de asino*. Hoc fecit tunc Abigail, quia vidit, quod ira Dauid erat magna contra Nabal, & domum suam, & volens placare eum, procidit ad pedes eius, eo quod cordis generosi est prostratis parcere. *Et procidit coram Dauid super faciem suam*, id est, humiliavit se ad terram, & posuit vultum super terram ad pedes Dauid, ut eum sic flecteret. *Et adoravit super terram*. Adorari est inclinari coram aliquo: & quia Abigail nimis se inclinauerat, scilicet, usque ad terram, dicebatur adorare. *Et cecidit ad pedes eius*, id est, posuit se ad pedes Dauid, quasi volens osculari pedes eius, & ad signandum omnem obedientiam. Ista omnia idem sunt, scilicet, procedere coram Dauid, & adorare super terram, & cadere ad pedes eius. *Et dixit in me sit, Domine mi, hæc iniquitas*, id est, verum est, quod peccavit grauiter Nabal, sed oro, quod ista iniquitas sit in me, id est, transferatur in me, scilicet, quod ego debeam puniri pro ipsa, si aliqua poena infligenda est. *Loquatur ergo ancilla tua in auribus tuis*, id est, obsecro Domine mi, ut des licentiam mihi ancillæ tuæ ad loquendum in auribus tuis, id est, te audiente. *Et audi verba famulæ tuæ*, id est, oro te, quod audias verba mea: timebat enim Abigail, quod cum Dauid esset inflammatus in iram contra Nabal, quod videns proponi verba ex parte eius, non pateretur illa audire, ideo orauit, ut audire vellet. Vel dicitur audi, scilicet, condescendendo verbis meis; & sic accipitur communiter in scriptura. *Ne ponat, oro, Dominus meus rex cor suum super virum istum*. Hoc suadet Abigail, ne irascatur dauid Nabal, eo quod ille est stultus, & non est curandum de factis eius. Dixit autem dominus meus rex ad honorandum nimis dauid, ut sic flecteret eum.

Abigail cur vocauit Dauid regem.

QVÆST. VIII.

QVÆRET aliquis, quomodo Abigail vocabat dauid regem, vel unde constabat ei, quod erat rex. Aliquis dicet, quod Abigail nesciebat an dauid esset rex: sed ut eum inclinaret ad clementiam, vocauit eum regem, quod est nomen maximi honoris. Sed hoc non stat, quia si Dauid sciret mendacium esse, quod loquebatur Abigail, laudando eum, vel putaret eam esse stultam, vel laudè esse derisoriam: nam sicut, quod aliquis proferat de aliquo ea, quæ vera sunt, vel saltem ab omnibus creduntur, est laus illius: ita etià, quod proferat id, quod falsum est, in laudem eius, irrisio magna est Abigail, ergo non sic laudauit Dauid, cum esset prudentissima, & intenderet eum flectere ad misericordiam. Aliquis ergo dicet, quod Abigail audierat per famam, quod Dauid futurus erat rex, quia Samuel eum vnixerat, vel saltem sicut erat opinio Saulis, quod Dauid futurus esset rex, eo quod deus agebat pro ipso multa, ut patet præced. c. ita etiam erat opinio multorum: & quia insonuerat per totam terram Israël quid ageret Saul in Dauid: & quomodo Deus liberaret Dauid, omnes opinabantur aliquod magnum de Dauid futurum esse. Sed adhuc dicendum, quod Abigail non solum cognoscebat ista per famam communem, quæ pauca de veris refert, sed habebat aliam cognitionem certiorē, & specialiorē: quod patet ex verbis suis

infra

A infra, cum dixit: Faciens enim facit tibi Dominus domum fidelem. Et postea dicitur: Cum ergo fecerit tibi Dominus omnia, quæ locutus est, bona de te, & constituerit te ducem super Israël, non erit tibi hoc in singultum. Sciebat ergo Abigail, quod Deus promiserat aliqua David, scilicet, de constituendo eum in regem: & hoc erat super famam communem. Dicendum igitur, quod Abigail vocauit David regem, quia cognoscebat eum futurum regem, quod poterat esse dupliciter. Primo modo si forte ab aliquo cognouerat vñctionem factam David à Samuele, in qua denunciatum est eum futurum regem. Vel fortè hoc cognouit Abigail, scilicet, spiritu prophetico, scilicet, quod Deus reuelauit ei futura ipsius David, & protulit ei in facie: & sic tenent multi de Iudeis, quod fuerit Prophetissa, vt inf. dicitur. *Iniquissimum Nabal*, id est, non ponas cor tuum super istum virum pessimum tanquam offenderit te, quia ipse non egit specialiter animo te offendendi, sed quia pessimus est, & ex conditione habet, quod hoc faciat ad quæcunque. *Quia secundum nomen suum stultus est*, id est, iste vir Nabal est stultus, secundum quod significat nomē suum: Nabal enim in Hebræo interpretatur stultus, vel maliciosus, & dixit Abigail: rectè vocatur Nabal, id est stultus, quia ita est stultus, sicut nomen suum significat. *Et stultitia est cum eo*, id est, stultitia est in corde eius, & idem significat, quod præcedens. *Ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos*. Hic excusat se Abigail, quia diceret David, cum esset Nabal stultus, cur tu non respondisti nunciis meis? ipsa respondet, quod non erat præsens, quando venerunt nuncij David, ideo non potuit erogare eis quæ petebant.

An Abigail peccauerit vocando suum virum stultum.

Q V A E S T. IX.

Q V A E R E T aliquis, an peccauit Abigail, quia vocauit virum suum stultum, & iniquissimum. Aliquis respondebit, quod non peccauit, quia verum dicebat: nam supra in litera dicitur, quod Nabal erat vir durus, pessimus, & maliciosus. Sed hoc non stat, quia quamquam aliquis malus sit, peccat ille, qui mala de eo enunciat, nisi fortè cogatur ab aliquo, vt à iudice, qui iurare cogit super vita, vel factis alicuius: & si cuilibet malum est de altero mala enunciare, à fortiori malum erit in femina, si mala de viro enunciet, cum vir sit caput mulieris, vt patet prima ad Corin. c. ii. Dicendum est, quod Abigail non solum non debebat dicere malum de viro suo, etiam si verum esset, sed insuper obligabatur celare defectus viri, quantum poterat, & respondere honestè prauè loquentibus de viro suo, alioquin peccaret: nunc tamen non peccauit Abigail, quia non protulit ista de viro suo, tanquam volens eum infamare, vel infamiam suam referre, sed dixit in fauorem viri, vt erueret eum à morte, & omnes res suas. Disposuerat enim David delere totam domum Nabal: nesciuit autem Abigail, quomodo auerteret iram David, nisi vocando Nabal stultum: nam in hoc excusabat eum: stulti enim non possunt alicui inferre iniuriā, cum ad iniuriam irrogandam requiratur mens iniuriadi: stulti autem non possunt habere hanc mentem, cum non intelligant quid faciant: & sic David non curaret de maledictis Nabal, reputans eum stultum, & non habentem intentione iniuriandi. Etiam quia verecundum erat David viro clarissimo, quod se opponeret cuidam stulto viro, volendo delere domū eius: sicut igitur licuit David se stultum simulare, quamquam non erat, vt mortem euaderet, vt declaratum est sup. c. 21. ita liceret Abigail virū suū vocare stultū, vt eum à morte eriperet.

Abigail quamuis mendacium dixerit de viro suo, non tamen peccauit mortaliter.

Q V A E S T. X.

Q V A E R E T aliquis, quamquam Abigail non peccauit vocando virum suum stultum, quia non iniuriata est ei, an peccauit, quia mentita est, cum non esset stultus. Respondendum, quod Abigail duo dixit hic de viro suo, scilicet, quod erat iniquissimus, & quod erat stultus. In primo verum dicebat, quia in litera dicitur sup. quod erat vir durus, & pessimus, maliciosus: ideo nec in hoc iniuriata est viro, nec mentita fuit. De se-

cundo autem, scilicet, quod esset stultus, non habetur sup. ideo videtur, quod ipsa hoc addiderat, vt magis placaret David: & tunc dici deberet, quod Abigail non peccabat mortaliter mentiendo, sed venialiter, quia fuit mendacium officiosum. scilicet, quod nulli nocuit, & profuit valde Nabal, & domui eius: sicut dicitur de mendacio obstetricum Ægyptiarum, & de mendacio Raab, & Michol, & David, vt declaratum est sup. c. 19. Sed adhuc dicendū, quod nullo modo peccauerit Abigail, quia non mentita est: nam licet scriptura non proferat, quod Nabal esset stultus, erat tamen secundum veritatem: quod patet, quia stultus est ille, qui cum aliquid intelligat, habet tamē imperius fortes, & non sequitur rationem, sed phantasiā turbatam: ita autem erat de Nabal, quia cum aliquid iudicaret, non obediēbat rectè rationi, nec audiebat aliquos consulentes, sic patet sup. cum dixit puer Nabal ad Abigail. Ipse est filius Belial, ita quod nemo possit ei loqui: Poterat etiam vocari stultum Nabal, quia quanquā aliās non esset stultus, tamen tunc erat stultus quando locutus fuerit verba ad pueros David, quia alioquin non locutus fuisset talia, cum sciret, quod David posset nocere ei propter hæc. Fortè etiam vocatur stultus, quia largè loquendo quilibet vocatur stultus, quando est extra metas rationis: Nabal autē erat ebrius, quando ista Abigail locutus est, & ebrii carent recta ratione, ideo stulti sunt: nihil ergo mentita est Abigail vocando Nabal stultum: & sic nullo modo peccauit. *Nunc ergo Domine mi, viuit Dominus, & viuit anima tua*. Sententia est suspensiuā vsque ad illam partē. *Quapropter suscipe benedictionem*. Et videtur esse sententia imperfecta, tamen non est. Et est sensus: Domine mi, viuit Dominus, & viuit anima tua, id est oro per vitam Dei, & per vitam animæ tuę, quod non cures de Nabal: sed fiant inimici tui sicut Nabal: id est ita miserabiles sint, sicut ipse, ita vt nemo de eis curare debeat. Ista autem verba sunt iurandi, vt patet Iere. c. 4. scilicet, iurabunt: Viuit Dominus. Hic tamen non accipiuntur vt verba iurandi, sed vt verba obsecrandi, scilicet, quod per vitam Dei oraret Abigail: & posuit ista duo, quia nihil charius erat David, quā ista, scilicet vita Dei, quæ erat ei in maxima reuerentia: & vita sua, quæ erat sibi maximè chara: & ideo illi, qui iurabant in veteri testamento, quando volebant inducere aliquem ad credendum ea, quæ ipsi iurabant, dicebant ista duo: sic iurauit David Ionathæ, sup. c. 20. scilicet, quinimo viuit Dominus, & viuit anima tua, quia vno tantum gradu ego, morsque distinguimur. *Qui prohibuit te, ne venires in sanguinem*, id est, Deus vetuit, ne venires in sanguinem, id est ad effundendum sanguinem, quasi dicat, Deus prohibuit ne deleres Nabal, & domum suam, & hoc, vt tu non peccares effundendo sanguinem. *Et saluauit animam tuam tibi*, id est saluauit animam tuam, ne peccaret: sicut enim homo saluari dicitur, quando à morte liberatur, ita anima saluatur, quando liberatur ne peccet, & ob hoc saluauit Deus animam David, cum fecit, ne effunderet sanguinem.

Quare Abigail dixit Deum prohibuisse David, ne iret in sanguinem.

Q V A E S T. XI.

Q V A E R E T aliquis, quomodo Abigail dixit, quod Deus prohibuerat David, ne iret in sanguinem, id est, fecerat ne iret ad occidendum Nabal, quia aut hoc intelligitur, quod Deus faciebat, ne David habuisset propositum occidendi Nabal, vel quod Deus mutauerat propositum eius faciendo, ne iam vellet occidere Nabal. Primum non stat, quia David veniebat intendens occidere Nabal. De secundo autem non erat certa Abigail, quia nesciebat, an Deus mutasset propositum David, quia non apparebat per aliqua verba sua illud mutatum esse: cum nihil adhuc respondisset David. Dicendum, quod Abigail non erat certa, an Deus prohibuisset David venire in sanguinem: locuta fuit tamen prudenter, quia ipsa petebat à David, vt non deleret Nabal, & voluit demonstrare, quod non dubitabat aliquo modo, quin David condescenderet huic petitioni: ideo dixit, quod Deus prohibuerat eum, ne veniret in sanguine, id est quod Deus iam mutauerat propositum illius, ne vellet se vlticī manu sua: & hoc vt David verecundaretur non assentire petitioni suæ. Est autem ista prudentia in petendo respectu quarumdam personarum, scilicet, quod fingamus nos nihil dubitare, quin consentiant petitioni nostræ: & ita petamus, quasi certissimè habituri, vt sic verecūdentur cōfundere

A

nos à certa spe: nam qui sperat, & non recipit, contumitur: si autem petamus quasi dubitantes damus locum subterfugienti eis, à quibus petimus: cum innuamus nos suspicari, quod non sunt facturi, quod petimus, vel dubitare an faciant. Ista tamen cautela non est conueniens petendo respectu omnium personarum, nec omni tempore: quia aliqua erit, à qua petendo, si certam spem consequendi ostenderimus, stulti iudicabimur, ut si nulla merita nostra apud illam personam præcesserint, pro quibus petitioni assentire debet, vel nisi merita causa, in qua petitur, apertissima sint: prudentia ergo ista relinquenda sunt, quia non potest de eis dari regula in vniuersali. *Et nunc fiant sicut Nabal inimici tui*, id est, Domine mi, oro, ne consideres Nabal, qui stultus, & inutilis est: & opto, ut inimici tui fiant sicut Nabal, id est, quod omnes redigantur ad talem statum, ut Nabal, ita ut nemo de eis curare debeat, nec velit. *Et qui querit Domino meo malum*, id est, omnes qui inquirunt mala tibi, qui es Dominus meus, fiant sicut Nabal, scilicet inutiles, & non potentes tibi nocere.

Cur Abigail dixit, quod omnes inimici David fierent sicut Nabal.

Q V A E S T. XII.

B

*Resp.
Ra. Sa.*

QUÆRET aliquis, quare dixit Abigail, quod omnes inimici David fierent sicut Nabal. Respondendum secundum Ra. Sa. quod Abigail locuta est ista propheticè: nam post decem dies percussit Dominus Nabal: & mortuus est, ut patet infra in litera: hoc autem præuiderat Abigail propheticè, ideo operabatur, quod omnes inimici David fierent sicut Nabal, id est morerentur in breui. Apparet etiam, quod locuta fuerit propheticè, quia infra dixit: & cum benefecerit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ, & tu benefacies ei. Hoc autem sic fuit, quia post mortem Nabal assumpsit eam David in uxorem, ut patet infra in litera. Item patet ex verbis David, quia dixit infra. Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit te hodie in occursum meum: sed illi, qui mittitur à Deo ad aliquid agendum, vel dicendum, dicuntur Prophetæ: ergo Abigail propheticè locuta est. Item Hebræi ponunt sex, vel septem mulieres prophetissas, inter quas enumerant Abigail. Prima fuit soror Moyli, de qua Exod. c. 15. Secunda fuit Delbora, de qua Iud. c. 4. & 5. Tertia fuit Anna mater Samuelis, de qua sup. cap. 1. & 2. Quarta fuit Abigail, de qua hic. Quinta fuit, ut aliqui volunt, mulier illa, quæ locuta est ad Ioab, dicens: Qui interrogant, interrogent in Abela, & subdidit: nonne ego sum, quæ respondeo veritatem in Israël: hoc tamen non debebat aliquis de se profiteri, nisi esset Propheta, qui errare non posset: ergo illa erat Prophetissa. De hac inf. 2. li. c. 20. Sexta erat Olda vxor Sellum, ad quam consulendum misit Ioas, inf. 4. li. c. 22. Septima, ut quidam volunt, erat vxor Isaiæ: quia dicitur Isaiæ c. 8. & accessit ad Prophetissam, & concepit, & peperit filium. Illa autem vxor sua erat, ut volunt Hebræi. Abigail ergo, quæ ponitur inter has septem, propheticè locuta est. Respondendum est, quod an fuerit Abigail Prophetissa ad sensum literæ huius nihil refert: quia si propheticè loqueretur, nihil egisset ad propositum: nam Abigail volebat impedire David, ne occideret Nabal, & supra dixerat, quod non poneret cor suum super eum, quia stultus erat, & vir inutilis, ita hic dixit, quod omnes inimici David fierent, sicut Nabal, id est, sic stulti, & miseri, ita ut nullus deberet curare de ijs, ideo quod David non curaret de illo. Item si Abigail locuta fuisset hic propheticè, prænuiciando mortem Nabal, ex hoc debuisset supra persuadere, dicens: Non mittas manum tuam in eum, quia Deus occidet eum post 10. dies, vel in breui: sed non dixit recurrens ad alia remedia suasionis rhetoricæ, scilicet, non ponas cor tuum super illo, quia stultus est: ideo non videtur, quod præcognouerit mortem illam, nec fuit locuta propheticè. Item si Abigail locuta fuisset propheticè, nihil proficeret, quia David non intelligeret, quod ipsa dicebat, nisi exponeret: ipsa tamen non exposuit, & etiam David non intellexit per mortem Nabal esse futuram in breui: quod patet, quia cum dicitur infra, quod audiuit David mortuum esse Nabal, dixit: Benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrij mei de manu Nabal: in quo innuitur, quod David gaudebat tamquam de aliquo, quod nouiter cognouerit, si ta-

*Septem
mulie-
res pro-
phetis-
sa.*

*Alia
resp.*

C

men Abigail locuta fuisset propheticè, David præcognouisset mortem Nabal; ergo non locuta fuerat propheticè. An verò ipsa prophetissa fuerit in alijs, non multum apparet, sed satis dici potest, quod aliqua dixerit propheticè, sicut id, quod habetur infra, scilicet, faciet tibi Dominus domum fidelè, quia praelia Domini tu preliaris, & id, quod sequitur vsque ad illam partem. *Cum ergo fecerit tibi Dominus*. Alia autem non videntur dicta propheticè, sed magis per prudentiam eius inuenta sunt, cum scriptura dicat, quod erat prudentissima. David quoque non laudauit eam tanquam Prophetissam, sed tanquam eloquentem, ut patet inf. scil. Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem. Cum autem arguebatur, quod propheticè locuta fuerit, quia præuiderat mortem Nabal. Dicendum, quod non apparet, an præuiderit, sed dato, quod præuideret, dicendum, quod ista verba non dicebantur ad signadum mortem Nabal, sed ut significaretur, quod erat vir inutilis, & non erat de eo curandū. Ad secundum, cum dicitur, quod ipsa dixerit, quod benefecerit Dominus Domino meo, dicendum, quod quamquam David accipit Abigail in uxorem post mortem Nabal, tamen ipsa non intendebat ibi de hoc matrimonio contrahendo, quod patet ex verbis: nā dixit: Cum benefecerit Dominus Domino meo, recordaberis ancillæ tuæ, & tu benefacies ei. Cū tamen David accepit in uxorem Abigail, non benefecerat ei Deus plusquam benefecerat, quando loquebatur Abigail ad eum: non ergo intellexit Abigail de matrimonio contrahendo, nec illud prænuiciant, sed putauit, quod aliquo tempore futurus esset rex David, & tunc orabat, quod miseretur ei pro hoc bono, quod nunc faciebat ipsi. Ad tertium cum dicitur, quod dixit David: Benedictus Dominus, qui misit te, &c. Dicendum, quod ex hoc non innuit eam esse prophetissam, quia aliquis mittitur à Deo dupliciter, scilicet, vel quia iubet ei Deus ire ad aliquid agendum, vel dicendum, aut quia ponit in corde eius, quod aliquid agat, vel dicat. Primo modo qui mittuntur à Deo, vocantur Prophetæ, quia illi dicuntur Prophetæ, ad quos sermo Dei factus est. Secundo modo non vocantur Prophetæ, quamquam Deus illos mittat, quia non veniunt ipsi determinatè à Deo: sed quia volunt. Deus tamen posuit in corde eorum, quod vellent, licet ipsi nesciant, an Deus hoc miserit in corde eorum, quod facerent. Sic enim intellexit David de Abigail, scilicet, quia Deus incitauerat eum ad veniendum ad David, quia hoc bonum erat, ut prohiberetur ab effusione sanguinis, sed non intellexit, quod Deus iussisset ei venire. Ad vltimum, quando dicitur, quod Hebræi ponunt septem mulieres prophetissas, inter quas est Abigail: dicendum, quod istud dictum non habet magnam firmitudinem. *Quapropter suscipe benedictionem hanc*, id est, quia non debes curare vlcisci iniuriam tuam in Nabal, quia est vir stultus, debes accipere benedictionem hanc, id est munera ista, quæ ego porto, quasi dicat, si haberes animum vlciscendi iniuriam tuam in Nabal, non deberes accipere munera ex parte eius, sed occideres ipsum, & deinde acciperes iure bellico quicquid velles de reb. suis: nūc autem, quia non debes vlcisci, bonum est, quod accipias munera. Vocantur autem ista munera benedictio, quia ex bona voluntate dantur: propriè enim benedictio significat multiplicationem, sicut patet 2. ad Cor. c. 9. Abigail tamen non accepit in isto sensu, quia tunc ipsa iactaret munera esse magna, sed etiam si verè magna fuissent, ipsa non vocasset illa magna: vocauit ergo benedictionem, id est libenter oblatum, quia spontè dabat ea, quæ offerebat. *Quam attulit ancilla tua tibi Domino meo*, id est ego, quæ sum ancilla tua, attuli ad te ista munera. *Et de pueris tuis*, id est seruitoribus: vocantur hic pueri non ætate, sed officio famulandi, quia omnes famulabantur David. *Qui sequuntur te Dominum meum*, id est qui veniunt tecum, & vadunt ad præceptum tuum quocumque iubes. *Aufer iniquitatem famulæ tuæ*, id est, remitte iniquitatem. Sic etiam dicitur, Deus auferens iniquitatem, & scelera, ut patet Exod. capitu. 34. id est remittens peccata. Dixit autem Abigail, quod auferret David istam iniquitatem eius, & non dixit iniquitatem Nabal. Habuit enim in hoc artificiosum modum suadendi: nam primò transtulit istam iniquitatem à Nabal in se, dicens: in me sit Domine hæc iniquitas, ut patet supra in litera. & hoc fecit, ut cum peteret remissionem eius: iam non peteret pro Nabal, sed quasi pro se, & sic dixit hic: *Aufer iniquitatem famulæ tuæ*, id est remitte. Et hoc fuit,

quia

D

*Ara-
tiones
Ra. Sa.*

E

F

A quia David facilius parceret Abigail, quam Nabal: unde si peccaretur remissio nomine Nabal, forte non concessisset eam David, concessit tamen, cum petiuit Abigail nomine suo. Verè etiam dixit, iniquitatem famule tuæ, quia si pœna aliqua danda fuisset pro peccato Nabal, necesse erat, quod ista pertineret partim ad Abigail: & præsertim cum dixisset David, quod non relinqueret de omnibus, quæ pertinebant ad Nabal usque mane. Abigail tamē pertinebat ad Nabal, quia erat vxor eius: ideo ipsa occidenda erat. Et dato, quod propter Abigail voluisset David nihil tangere de bonis Nabal, & de familia eius, sed solum occidere ipsum Nabal, adhuc puniretur nimis in hoc Abigail, cum occideretur vir eius. Peccatū ergo rectè censebatur ipsius, cum pœna ad ipsam peruentura foret. *Faciens enim faciet tibi Dominus Domino meo domum fidelem.* Hic suadet Abigail David, ne occidat Nabal, quia Deus eleuaturus erat David ad regale solium, & omnes de linea sua regnaturi erant. Iniustum ergo erat, quod aliqua malicia reperiretur in tali viro. Si tamen David vlcisceretur se manu sua, esset in eo peccatum: ergo nimis hoc cauere debebat. Et ista sententia est vsq; ad illum locum. *Si enim surrexerit.* Dicitur autē, quod Deus faciet David domum fidelem, id est domum firmam, quæ nō permutabitur. Hoc dixit Abigail ad faciendum differentiam inter eum, & Saulem, quia Deus fecerat Saulem regē, & omnes successores sui regnaturi erant: quia tamen peccauit, non regnauerunt posterii sui, & sic nō fuit domus sua firma. In David autem aliter futurum erat, quia etiam si peccarent filij David, semper maneret regnum in domo David: sic patet infr. 2. lib. 7. & 1. Paral. c. 17. scilicet, Si iniquē egerit, arguam eum: misericordiam autem meam non auferam ab eo: sicut abstuli à Saul, quem amoui à facie mea; & fidelis erit domus tua, & regnum tuum vsque in sempiternum. De istis verbis dici potest, quod Abigail dixit ea propheticè, vel audiuit ea, quæ dixerat Samuel de David: nam hic ipsa denūciauit id, quod futurum erat. Licet enim populares suspicarentur David regnaturum esse, nullus ramen sciebat, an regnum eius firmum esset futurum, vel transmutaretur in aliam domum, sicut mutatum est regnum Saulis. Abigail autem prædixit hæc. *Quia prælia Domini Domine mi tu præliaris,* id est, Deus dabit tibi regnum firmū, quia tu facis bella Domini, id est bella, quæ Deus iubet fieri: Deus enim iusserat, quod Israëlites pugnarent contra hostes Chanaanos, & non relinquerent aliquem de eis, Num. c. 33. & Deut. 20. David autem faciebat hoc, quia pugnabat contra Philistinos, & alias gentes relictas de stirpe Chananæorum. Et apparet iste sensus, quia sup. c. 18. dixit Saul ad David: esto vir fortis, & præliare bella Domini. Ibi tamen solum iubebat ei pugnare contra Philistinos: pugnando ergo contra illos, faciebat bella Domini. *Malicia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vite tue,* id est, quia Deus debet te euolare ad tantum honorem, iniustum est, quod reperiatur in te aliquod peccatum aliquo tempore: quia cum honor debeat correspondere virtuti, & te Deus seruet ad honorem maximum, debet in te abundantiùs, quam in cæteris fulgere virtus, & consequenter magis debes fugere maliciam, quam alij homines, sed quod manu tua vlciscaris, iniquitas est: ergo debes eam fugere. *Sic enim surrexerit.* Hic ponitur alia persuasio, & continuatur ista sententia vsque ad illam literam. *Cum ergo fecerit.* Potest autem ista litera introduci dupliciter: vno modo, tanquam consequens ad præcedentem. Alio modo, tanquam sit persuasio distincta à præcedenti. Primo modo est sensus, quod si David obseruaret se à malicia omnibus diebus suis, si aliquando insurgeret aliquis ad persequendum eum, Deus seruaret eum à periculo, & hostes sui essent in maximis discriminibus. Secundo modo potest introduci tanquam alia persuasio: scilicet, quod Deus disposuerat de David, quod si aliquis persequeretur eum, non incideret in periculum, & hostes sui inuoluerentur damnis, sed iustum erat eum, quem Deus ad tanta bona destinauerat, custodiri immaculatum ab omni crimine. Occisio autem Nabal non poterat esse sine crimine, debebat ergo David abstinere ab ea. *Aliquando homo persequens te,* id est, si aliquis homo voluerit te infestare, sicut factum est: quia antequā esset rex, habuit Saulem in hostem acerrimum, deinde verò habuit Philistinos, infra 2. lib. cap. 5. postea etiam habuit multas alias gentes in hostes, eodem lib. cap. 8. Dicunt Hebræi, quod accipitur hic, homo pro Saule, & quod Abigail noluit vocare eum regem sed hominem, eo quod non merebatur vocari rex, quia Deus

abiecerat eum, ne regnaret super Israël, supra c. 16. etiam, quia persequeretur David, qui iustus erat. Sed non accipitur specialiter pro Saule, sed pro omnibus hostibus David: nam Abigail non volebat dicere solum, quod Deus custodiret David à Saule: sed etiam ab omnibus aliis hostibus suis, quod patet; quia infra dicitur: Erit anima Domini mei custodita: porro anima inimicorum tuorum rotabitur: ergo non solum loquitur de Saule, qui erat vnus inimicus David, sed de omnibus inimicis eius, quotquot aliquando insurgerent. *Erit anima Domini mei custodita,* id est, quanquam aliquis hostis insurgat contra dominum meum, non periclitabitur, sed erit anima eius, id est vita sua custodita. Non accipitur hic anima pro spiritu, sed pro vita: nam anima, id est, spiritus semper custoditur, quandoque non datur in perditionem æternam, quam moriatur homo. Abigail autem volebat hic innuere, quod etiam si aliqui persequerentur David, non moreretur, oportet ergo, quod accipiat anima pro vita, scilicet, quod illa erit custodita, quia à nemine David occideretur. *Quasi in fasciculo viuentium apud Dominum Deum tuum,* id est, anima tua erit custodita apud Dominum, quasi in fasciculo viuentium, id est, quasi Deus habeat eam ligatam in fasciculo cum aliis viuentibus. Litera Chaldaica dicit hic, quod erit custodita in in vita æterna, sed istud non agit ad propositum, quoniam non agebat hic Abigail de requie animæ: David post separationem à corpore, quod esset in vita æterna, sed de liberatione David à persequentibus. Aliter ergo dicendum, scilicet, quod hic innuitur liberatio David ab omnibus angustiis: & ponitur sub metaphora: quod patet cum dicitur: quasi in fasciculo, quasi dicat, non erit verè in fasciculo, sed quasi. Quod patet etiam per similitudinem inimicis David, cum dicitur, quod anima inimicorum suorum rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ: sed manifestum est, quod nulla anima rotatur in circulo fundæ, ergo est metaphora. In quo sciendum, quod vita, & mors hominis in manu Dei sunt, & cum voluerit, quod aliquis viuatur, non poterit tangi aliquo periculo, & si voluerit, quod aliquis moriatur, omnia mala inuenient eum, & incidet vbicunque in pericula: finxit ergo scriptura omnes illos, quos Deus vult liberari à morte, esse colligatos in vno fasciculo, & nemo potest tangere aliquem de illis, quia illi colligati sunt, & apud Deum custoditi. Fingit etiam, quod illi, quos Deus vult tradere in mortem, permittuntur cadere in omnes aduersitates, & volui per omnia infortunia: unde sunt semper in motu periculorum, sicut si essent in circulo fundæ: vbi est magnus motus, & impetuofus: anima autē David, id est vita eius erat ligata in fasciculo viuentium, scilicet, quod Deus posuerat ibi David cum aliis hominibus, de quibus disposuerat, quod viuerent: ideo nemo posset ei nocere. Porro anima inimicorum tuorum rotabitur, id est non erit sic de inimicis tuis sicut de te, sed anima, id est vita ipsorum rotabitur, id est mouebitur per omnia infortunia, quia ipsi sunt de illis, quos Deus vult perire: ideo permittet eos cadere in omnem aduersitatem fortunæ. *Quasi in impetu, & in circulo fundæ,* id est, Deus permittet, quod vita hostium tuorum rotetur per omnia pericula cum magno impetu, scilicet, quod quando exiret de vno periculo, immediate intret in aliud, sicut lapis, qui est in circulo fundæ, regyratur impetuosè. Vocatur circulus fundæ ipse locus, in quo lapis ponitur: & vocatur circulus, quia locus ille est circularis, vt lapis ibi bene teneatur. In Hebr. habetur. *In palma fundæ,* quod idē est: quia locus ille, in quo ponitur lapis, vocatur palma. *Cum ergo fecerit.* Hic ponitur alia persuasio ad nō occidendum Nabal, & durat vsque ad illum locum. *Et cum benefecerit.* Intendit autem hic dicere Abigail, quod debet cauere David, ne habeat aliquem scrupulum de commissis. Deus enim exaltaturus erat illum ad magnum honorē, & daturus ei omnem prosperitatem: quod ergo in tempore illo haberet aliquē scrupulum, siue remorsum cordis, quo torqueretur, erat tolli magnā partem felicitatis suæ, quod erat valde inconueniēs: si autem David nunc occideret Nabal, peccaret, & tota vita sua haberet remorsum istum, scil. quod vltus fuisset se manu sua, ergo non debebat nūc occidere Nabal, ne postea haberet remorsum, & sedaretur sua felicitas. Istud argumētum est nimis efficax pro illis, qui habent aliquid conscientie: nā dato, quod non delisteret peccare propter Deū, nec propter mala, quæ æternaliter passuri sunt, saltē deberet cessare à peccato propter remorsum conscientie, quem hic patiuntur: nā licet actus pec-

D

Ani-
ma
quan-
doque
pro vi-
ta su-
mitur.

E

F

A cati sit breuiter transiens, memoria tamen sceleris semper manet, quæ hominem torquet. *Cum ergo tibi fecerit Dominus Domino meo omnia, quæ locutus est bona de te*, id est, compleuerit facere tibi omnia, quæ promissit. Istud refertur ad rem, quia promisserat eum regem facere, & dare ei domum fidelem. Sciebat autem Abigail, quod multa bona Deus promississet facere Dauid, siue hoc sciisset propheticè, siue quia audiuerat ea, quæ Deus dixerat Samueli, nihil differt. *Non erit tibi hoc in singultum*, id est, non habebis hoc, de quo lugeas. Singultus enim ad gemitum pertinet. *Et in scrupulum cordis Domino meo*, id est, non habebis remorsum in corde. Iste scrupulus est remorsus conscientiæ, quem homo habet pro scelere: & sunt isti scrupuli, homine inuito: nam dato, quod velit homo non recordari scelerum, torquet eum memoria sceleris, eo quod ista memoria data est à Deo in remedium, & in pœnam. In remedium quidem viris bonis, vt memores scelerum doleant de culpis, & sic abluantur culpæ. In pœnam autem dati sunt malis scrupuli, eo quod ipsi memores peccatorum suorum affliguntur nimis, & non possunt quietem habere, quanquam eam desiderant. Sic enim dicit August. in libro confessionum. Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sit tibi omnis inordinatus animus, scilicet, per remorsum conscientiæ. Et cum aliqui fecerunt aliqua grauia scelera, & illorum recordantur, dolent nimis, & vt non patiantur hanc amaritudinem, volunt communicare aliis, vt per colloquutiones memoria tollatur scelerum. Et quia interdum non possunt isti etiam hoc modo euitare facinororum memoriam, occidunt seipsos fugientes vitæ amaritudine plenam. De hoc Aristot. Ethic. lib. 9. ait. Quibus autem multa opera sunt, & dura, & propter maliciam odiuntur, fugiunt viuere, & interimunt seipsos, atque fugiunt: recordantur enim multorum, & difficilium, & talia altera sperant secundum seipsos euntes: cum alteris autem euntes obliuiscuntur. De hoc satis Aristot. Ethic. 9. de hoc etiam Sapientiæ cap. 18. *Quia effuderis sanguinem innoxium*, id est, non recordaberis de hoc malo, scilicet, quod effuderis sanguinem innoxium, quasi dicat, semper caueas effundere sanguinem innoxium, vt quando peruenieris ad felicitatem tuam, non recorderis huius delicti, & ex hoc torquearis. *Aut ipse te vltius fueris*. Istud est alterum delictum, scilicet quod aliquis propria auctoritate vindictam petat, quasi dicat, non solum debes cauere, quod non effundas sanguinem innocentem, sed etiam, quod non effundas sanguinem nocentem propria auctoritate vltiscendo iniuriam tuam. In hoc tangit Abigail casum suum, scilicet, quod Dauid non occideret Nabal, alioquin, quanquam effundendo sanguinem illius, effunderet sanguinem noxium, cum ille peccauisset: tamen Dauid peccaret hoc faciendo, & recordaretur huius, quando esset in sua prosperitate. *Et cum benefecerit Dominus Domino meo*. Hic ponit Abigail quoddam incidentale: concluderat enim, quod Dauid non effunderet sanguinem Nabal, & videbatur sibi, quod iam Dauid assensisset petitioni suæ, eo quod attentè audiebat: ideo voluit aliquid vltra precari, scilicet quod quando Dauid veniret ad prosperitatem suam, recordaretur ipsius Abigail ad benefaciendum ei. Et dicitur: Cum benefecerit Dominus Domino meo, id est, quando fecerit eum regem, sicut promissit: nunc enim quotidie faciebat bona Deus Dauid, quia liberabat eum ab omni periculo. Abigail tamen intendebat de bono maximo, quod facturus erat ei, scil. quod exaltaret ipsum in regem. *Recordaberis ancilla tuæ*, id est mei, quæ sum ancilla tuæ. Hoc dicebat Abigail pro beneficio spontè collato: quia nunc venerat ferens ei munera. *Et tu benefacies ei*, id est, oro te, quod tunc benefacias mihi. Hoc autem abundanter fecit Dauid, quia accepit eam in vxorem mortuo Nabal. Non poterat autem maius ei impendere bonum, quam comparem eam facere: & in hoc dicunt Hebræi, quod ipsa Abigail obtulit se Dauid, vt eam acciperet: & ob hoc dicit Rab. Dauid Kimhi, quod ablata vna litera de hoc nomine Abigail, cum debuisset vocari Abigail in dedecus eius, sed istam literam deficientem non reperi in Hebræo; quia fortè non eodem modo scribitur in omnibus libris. Sed hoc non stat: quia Abigail non innuit hic Dauid, quod acciperet eam in coniugem: nec habet hoc aliquam apparentiam ex eo, quod habetur infra, scilicet quod immediatè post mortem Nabal accepit eam Dauid in vxorem: nam illud non petiuit ipsa: quod patet ex verbis eius cum dixit: Cum benefecerit Dominus Domino meo, recordaberis ancilla tuæ. Sed adhuc non benefecerat Deus

Dauid, quando accepit ipsam in vxorem: ergo non petebat ipsa hoc, sed quia sciebat eum futurum regem: petebat, vt quando rex esset, benefaceret ei. *Et ait Dauid ad Abigail*. Hic ponitur Dauid responsio: nam in omnibus superioribus nihil locutus fuerat, sed attentè audiebat Abigail, eo quod verba sua erant dulcia. Et agit Dauid duo. Primò gratias agit Deo, quia liberauit eum de malo. Secundò benignè expedit Abigail promissio ei bono, ibi. *Suscepit ergo*. Dixit autem Dauid. *Benedictus Dominus Deus Israel*, scilicet, quia ipse benefecit mihi mittendo te in occursum meum, vt liberarer à peccato. Attribuebat enim hic Dauid istud bonum Deo: nā licet Abigail venisset ad ipsum, & propter sermones eius cessauisset à vindicta, quam petebat, tamen putabat, quod ipsa non fuisset mota ad veniendū, nec ipse ad assentiendum verbis eius, nisi Deus instigasset vtrumque. Ipsi igitur tanquam causæ primæ huius gratiæ referendæ erāt. *Qui misit te hodie in occursum meum*, id est, posuit tibi in corde, quod venires ad occurrendum mihi: non enim intelligit Dauid, quod Deus misisset eam iubendo ei, quod veniret. Nam alioquin ipse non suassisset orando, sed referendo missionem, scilicet, Dominus misit ad te, vt facias hoc, & mox obediuit Dauid. *Et benedixit eloquium tuum*, id est, eloquentia, vel dulcedo verborum, quia verbis tuis induxisti me, vt non facerem malum, quod disposueram. In hoc apparet, quod Dauid intelligebat Abigail non fuisse locutam propheticè, sed solum per eloquentiam induxisse eum. *Et benedixit tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem*. Agit gratias Dauid Abigail, quia aduentus eius liberauit ipsum à peccato, scilicet, quod non iret ad sanguinem, id est, ad effundendum sanguinem, quia disposuerat occidere totam familiam Nabal, & ne vltiscerer me in manu mea, id est, vt non sumerem vindictam per meipsum, quasi dicat, quanquam vindictam velim de Nabal, si manu mea acciperem, peccarem. Nunc autem aliter accipiam, & non peccabo: sciebat enim dauid illicitum esse, quod quis manu sua vltiscatur, Deuterono. cap. 32. cum dixit Deus, quod daretur sibi vindicta, scilicet, mea est vltio, & ego retribuam, & non deberet aliquis alius se vindicare, nunc tamen passione inflammatus non attendebat ad hoc. Abigail autem fecit eum memorem, ideo destitit à vindicta. *Alioquin viuunt Dominus Deus Israel*, id est, si sic non fuisset, quod tu prohibuisses me, iuro per vitam Dei Israël. *Qui prohibuit me ne malum facerem tibi*, id est Deus impediuit, ne facerem tibi malum, mutando cor meum à desiderio vindictæ. Et dicitur, ne facerem tibi malum; quia malum, quod volebat facere Dauid Nabal, redundabat in Abigail, cum Dauid iurasset occidere omnes de familia Nabal: periissent etiam omnia bona Abigail, quia erant bona Nabal viri sui. Respondit autem Dauid hic conformiter ad modum loquendi Abigail, scilicet, cum dixit: In me Domine sit hæc iniquitas. Et postea dixit: Aufer iniquitatem famule tuæ: ita Dauid dicit se remisisse ipsi Abigail, scilicet, vt non facerem tibi malum: & non dixit, vt non facerem Nabal malum: quasi hoc malum totum inferendum esset Abigail. Vel potest intelligi aliter, scilicet, quod si Dauid vindicasset se manu sua, egisset duo. Primò sumpsisset vindictam quantum ad ipsum Nabal, qui peccauerat. Secundò effudisset sanguinem innocentem, quantum ad omnes de familia Nabal, qui nihil peccauerat, & quia istud erat maius peccatum, quam sumere vindictam, dixit hoc, scil. ne malum facerem tibi: nam quantum ad Abigail, non fuisset vindicta, sed effusio sanguinis innocentis.

An simul Deus, & Abigail prohibuerit, ne Dauid faceret malum.

Q V Æ S T. XIII.

Q V Æ R E T aliquis, quomodo dixit hic Dauid, quod Deus prohibuit eum, ne faceret malum, cum suprā dixerit: benedixit tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem: dicendum, quod vtrumque stat: Abigail namque veniens ad Dauid locuta est, & prohibuit Dauid à vindicta, ipsa tamen non venisset, nisi Deus instigasset eam ad veniendum: sic innuit Dauid, dicens: Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit te hodie in occursum meum. Vnde dicebatur Deus prohibuisse Dauid à malo, in quantum misit Abigail ad prohibendum: & sic accipitur hic. Abigail autem dicebatur prohibuisse, in-

Rab. Da. tenet, qd Abigail obtulit se Dauid in vxorem, licet sit falsū.

Resp. Dauid ad Abigail.

E

F

se, in-

se, in quantum ipsa venit, & prohibuit. *Nisi cito venisses in occursum mihi, quasi dicat, quod venire voluisses: si tamen non venisses cito, sicut venisti, ego ultus fuisset in Nabal.* Hoc patet, quia quando Abigail descendebat in latere montis, in quo tunc manebat vir suus, occurrit ei David ex adverso veniens ad delendum Nabal. Et sic si parum mansisset non veniens preoccupasset David delere omnia, quæ erant ipsius Nabal. *Non remansisset de Nabal, id est, de pertinentibus ad Nabal. Usque ad lucem matutinam, id est, usque ad auroram. Mungens ad parietem, id est, nullus de familia sua mansisset: sic enim iurauerat David, scilicet, hæc faciat Dominus inimicis David, si reliquero de omnibus, quæ ad eum pertinent mungens ad parietem.* *Suscepit ergo David.* Hic ponitur benigna expeditio Abigail promissio ei bono: & apparet in hoc, quod suscepit de manu sua omnia, quæ attulerat: nam cum illa essent de pertinentibus ad Nabal, si David voluisset vindictam, non accepisset ea in munere de manu Abigail, sed deleuisset eam cum omnibus, quæ pertinebant ad Nabal: & accepisset de rebus eius quicquid vellet iure suo. *Dixitque ei, vade pacifice in domum tuam, id est, revertere secure, ne timeas, quia aliquod malum inferatur tibi, aut viro tuo. Ecce audiui vocem tuam, id est, est consensu petitioni tuæ.* Et hoc quantum ad duo: primo, quantum ad vindictam, scilicet, quod non vlcisceretur se manu sua. Secundo, quantum ad bonum, quod petiuit, scilicet, ut recordaretur eius, cum Deus benefaceret illi. *Et honorasti faciem tuam.* Istud fuit in duobus. Primo, quia voluit recipere de manu eius munera. Interdum enim Domini magni dedignantur suscipere munera infimorum, quasi non sit dignum eos de manu horum quicquam recipere. Cum autem acceperint, honorant illos, a quibus accipiunt, scilicet, indicando eos tales esse, a quibus magni viri recipere debeant: & quia David recepit de manu Abigail honoravit faciem suam, quia è contrario nimis confusa fuisset Abigail, & erubesceret, si David refusasset eius dona. Secundo honoravit faciem eius cum propter præsentiam eius, & verba destitit à vindicta, quam petere intendebat, & forte hoc non fecisset David si aliquis magnus vir orasset, fecit tamen, quia suavit Abigail. *Veniit autem Abigail ad Nabal, scilicet, steterat Abigail cum David in latere montis: & ibi obtinuit, quod petebat. inde quoque regressus est David in locum suum non accedens ad domum Nabal.* Abigail vero rediit cum pueris suis in domum suam. *Et ecce erat ei conuiuium in domo eius, quasi conuiuium regis, id est, quando rediit Abigail ad Nabal, habebat Nabal conuiuium magnum in domo sua, sicut reges faciunt: & hoc, quia Nabal habebat familiam magnam, etiam quia conuenerant ad eum multi tonsores gregum, & omnes comedebant die illa in domo eius. Vocatur autem conuiuium quasi regis propter multitudinem conuiuantium, & propter ciborum affluentiam: in quo apparet rusticana tenacitas Nabal, quia de eo, quod supererat, nihil dare voluit David. Vxor autem sua dedit copiosa munera: & adhuc post hoc erat tanta ciborum copia, ut videretur conuiuium regis. Et cor Nabal erat iocundum.* Ista iocunditas non erat ex tranquillitate mentis, nec ex frui-tione magnorum ciborum, sed ex carentia mentis, scilicet, quia ebrius erat nimis, ut patet in litera. Ebrii autem iocundi sunt, & canunt, quia nulla eos tunc cura molestat: unde istud remedium est datum ad hoc, quod ad horam tristitia hominis auferatur, scilicet, quod inebrietur, & obliuiscatur tristitiæ suæ: sic patet Prouerb. 21. capit. scilicet date siceram merentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius. *Erat enim ebrius nimis.* Non solum ebrius erat, sed etiam nimis: erat quippe dies illa conuiuii magni, & ipse epulis, & potibus se tradiderat. *Et non indicauit ei verbum pusillum, aut grande usque mane, id est, quamquam tunc venerit Abigail ad virum suum, tamen nihil locuta fuit ei de his, quæ acciderant, eo quod ebrius erat, & nihil intelligeret. Mansit autem ebrietas tota illa nocte, ideo usque mane non locuta est ei. Diluculo autem cum digesserat vinum Nabal.* Obseruauit Abigail tempus ad loquendum viro, scilicet diluculo, quia per totam noctem satis erat, quod vinum digereret, cum bibisset copiose. In aurora autem iam digesserat, & erat sanæ mentis. *Indicauit ei vxor sua verba hæc, scilicet, quomodo attulerat munera ad David, & quod David venisset armatus ad delendum eum cum tota domo sua. Et mortuum est cor eius intrinsecus, id est, auditis verbis tantum*

imuit, quod mortuum est cor eius. Et dicitur intrinsecus, quod licet extrinsecus videretur Nabal viuens, tamen intrinsecus mortuus erat. Ra. Sa. & Ra. David Kimhi dicunt, quod hoc passus est Nabal audito, quod vxor sua tanta munera impendisset David, quibus videbatur de pauperatus. Sed hoc nihil est, quia ipse expenderat valde plura cum habuisset die præcedenti conuiuium, quasi regis: sed fuit hoc propter timorem magnum, qui reddit hominem attonitum, & immobilem, & quasi mortuum. *Et factus est quasi lapis, id est, factus est immobilis sicut lapis: in quo patet, quod fuit hoc ex timore.* Nam si doluisset de magnis expensis accenderetur in iram, quæ magis hominem facit inquietum: timor autem immobilis reddit, sed Nabal factus est quasi lapis ergo ex timore hoc habuit. *Cumque pertransisset decem dies.* Hic ponitur vltimum huius cap. scilicet mors opprobriosa Nabal, & relatio eius facta David. Dicitur autem quod post decem dies mortuus est Nabal, scilicet computando ab eo tempore, quo vxor sua retulit ei de David. *Percussit Dominus Nabal, id est, misit aliquam plagam super eum, scilicet pestem, vel aliquid aliud, quo breuiter moreretur.* Et fuit ista mors quasi violenta cum non venisset ex conditione naturæ, sed est inflictæ à Deo in pœnam. *Et mortuus est, scilicet, quia percussio Dei fuit ad mortem.*

Cur post decem dies Nabal mortuus est.

Q V A E S T. XIV.

Q V A E R E T aliquis, Cur post decem dies Nabal mortuus est. Responder in Ra. Sa. quod hoc factum est, quia improperauit decem iuuenibus, quos misit David, ut patet supra: vel dicit hoc factum, quia dixit decem verba iniuriosa contra David. Alii autem dicunt, quod fuerunt dati isti decem dies ad pœnitentiam: nam Hebræi dolebant in die propitiationis de peccatis suis, & ista est dies decima mensis septimi, qui est September secundum Hebræos, de qua die Deus dixerat, quod anima, quæ non affligeretur in illa, periret de populo suo. Leuit. ca. 16. & 23. Præsupponit autem Ra. Sa. quod dies ista, in qua faciebat conuiuium Nabal, erat dies clangoris, quæ est dies prima mensis septimi: & ab illa usque in diem propitiationis sunt decem dies. Dati sunt autem isti decem dies Nabal, ut superuueret usque ad diem propitiationis, in qua pœniteret, & propitiaretur ei Deus. Sed hic est duplex error. Primus, quia præsupponit Ra. Sa. quod dies, in quo fiebat conuiuium istud, erat dies clangoris, sed falsum est, ut supra probatum fuit: nam in hac die non tonderet Nabal greges, cum esset festum solenne: in quo abstinendum erat ab omni opere seruii, Leuit. ca. 25. Secundus error, quia præsupponit Ra. Sa. quod ad hoc, quod pœniteret Nabal de delictis suis, & deus propitiaretur ei, oportebat expectari diem propitiationis, quia in illa die deus remittebat peccata, sed hoc falsum est, quia nihil magis in illa die, quam in aliis, & ceremoniæ illæ, quæ fiebant pro peccato in die propitiationis, nõ auferebant aliquod peccatum, ut declaratum est late Leuit. cap. 16. Alii dicunt, quod dati sunt isti decem dies Nabal ad pœnitendum: non quidem quasi dies decimus esset dies propitiationis, sed ut in illis decem diebus posset Nabal lugere pro peccatis: & isti rationabiliter dicunt, quamquam hoc non vult Rab. David Kimhi. Alii Hebræi dicunt, quod isti decem dies dati fuerunt, ut planctus Samuelis non misceretur cum planctu Nabal. Præsupponunt enim, quod planctus Samuelis adhuc durabat, quando tondebat Nabal greges, quod satis est alienum, cum litera non det aliquam verisimilitudinem ad hoc. Sed dato, quod duraret tunc planctus iste, nihil attinebat planctum Nabal misceri planctui Samuelis: quia ex hoc non scdabatur honor Samuelis: præsertim, quia non erat hic aliqua mixtio planctus, dato, quod eodem die morerentur ambo: quia hoc esset si illi, qui plangebant Samuellem conuenire debuissent ad planctum Nabal: sed hoc non erat, quia Samuel plangebatur à toto Israël, ut patet in principio cap. Nabal autem plangeretur solum à domesticis suis, & cognatis. dicendum autem, quod non est danda aliqua causa in his, sed solum quia deus voluit: Nabal enim peccauerat, & deus percussit eum pro peccatis suis. pedit autem illi tempus tantum quantum voluit, siue ad pœnitentiam, siue ex alia causa.

Nabal
quod
mortuus
est.

E

F

Respon-
sio au-
toris.

A Quod cum audisset David mortuum Nabal. Erat David in deserto, in quo prius morabatur, & erat circa urbem Maon, & circa possessionem Nabal in Carmelo, ideo potuit ei annunciarī mors Nabal immediate, ut accidit. *Benedictus Dominus, qui iudicauit causam opprobrii mei de manu Nabal.* Agit David Deo gratias, quia percussit Nabal pro iniuria sibi illata. Cum enim Nabal mortuus fuerit ita breuiter post iniuriam illatam David, & mors eius fuerit quasi violenta, credidit David, quod fuisset ista mors propter iniuriam sibi illatam, ideo egit Deo gratias, quia iudicauit causam opprobrii sui, id est, fuit iudex de opprobrio sibi inflicto à Nabal, & intulit pœnam Nabal pro eo. Vocatur autem opprobrium, quia ista iniuria non fuit in rebus, sed in verbis mordacibus, ut patet supra. *Et seruum suum custodiuit à malo*, id est, custodiuit me seruum suum à malo culpæ, scilicet, ne manu mea vindictam sumerem, quod forte fecissem, nisi Deus prohibuisset. *Et maliciam Nabal reddidit Dominus in caput eius*, id est, & Dominus dedit Nabal pœnam pro malicia sua, & sic ego habui vindictam sine crimine.

An David peccauerit gaudente de morte Nabal.

Q V A E S T. XV.

Argui-
tur, &
sic, pro-
mo.
Secun-
do.

B

Tertio

Nun-
quid
licet
appete-
re vin-
dictam
de ini-
mico.

C

David
quid ga-
uissus
est de
morte
Nabal

Q V A E R E T aliquis, An David peccauit gaudente de morte Nabal. Aliquis dicet, quod sic, quia sicut illicitum est alicui se vindicare, ita illicitum est desiderare vindictam. David tamen gauissus est de vindicta, scilicet, quia Deus iudicauerat causam opprobrii sui de manu Nabal, ideo peccauit hoc desiderando. Item non solum secundum legem Dei, sed etiam apud philosophos iniquum reputaretur istud gaudium: sic patet Ethicor. li. 2. scilicet, quod quædam sunt, quæ mox nominata malicia sunt conuoluta: & ponitur ibi exemplum, ut in inuidia, & gaudium de malo. Gaudebat tamen hic David de malo Nabal, ergo peccabat. Item de morte alicuius nunquam gaudendum est, etiam si sit iniquus: sic dicit Cato.

Morte repentina noli gaudere malorum.

Felices obuiunt, quorum sine crimine vita est,

David tamen gaudebat de morte Nabal, ergo peccabat.

In contrarium dicet aliquis, quod licebat ei gaudere de vindicta inflicta à Deo, quia Psalm. 47. dicitur: *Lætabitur iustus, cum viderit vindictam, & lauabit manus suas in sanguine peccatoris.* Respondendum est, quod nulli homini licet vindictam appetere, nec gaudere de illa si proueniat: quia qui gaudet de vindicta rancorem habet. Rancor tamen peccatum est, nec debet habere quisquam rancorem ad proximum suum pro offensa quantumcunque graui: quanquam possit petere sibi satisfieri pro inflicta iniuria non amore vindictæ, sed zelo iustitiæ: & tunc si infligatur pœna criminosa, non debet gaudere aduersarius, quia ei pœna infligitur, sed quia iustitia executioni traditur. De David autem sic dicendum est, quod si ipse gauissus fuisset de vindicta, principaliter peccauisset: tamen non fuit hic gaudium suum de vindicta directe, sed de hoc, quod Deus seruauit ipsum à malo, scilicet quia ipse disposuerat delere Nabal, & domum suam. Deus autem immutauit cor eius, ut non faceret. Hoc autem dicit ipse in litera, scilicet, seruum suum custodiuit à malo, id est, à culpa. Cum autem dicitur, quod gauissus est de morte Nabal. Dicendum, quod potuit gaudere dupliciter licite de hac morte. Primo, quod non gauderet in hoc, quod aduersarius suus peribat, & per hoc vindicaretur de malo suscepto, sed quod gaudebat de pœna Nabal in quantum iuste infligebatur secundum ordinem diuinæ iustitiæ: & sic licet nobis gaudere de occisione malefactorum, non in quantum illi percutiunt, quia potius dolere debemus propter naturam, quæ nobis, & illis communis est, sed gaudemus, quia leges iustæ habent executionem, & quia sic tollitur perturbatio reipublicæ, & procuratur felicitas politiæ. Secundo, poterat gaudere David licite de hac morte, in quantum per eam sibi tollebat occasio mali: nam licet David pepercisset domui Nabal propter Abigail: tamen recordaretur iniuriam, & aliqua die habita leui occasione, deleret Nabal cum domo sua. Cum autem nunc Deus occidisset Nabal auferebat David occasionem vindicandi se, ideo gaudebat pro hoc, quod erat bonum spirituale: sic etiam licet nobis indireccte gaudere de morte hostium,

& maleuolorum nostrorum: non quidem quod pereunt, sed quia per eorum mortem securitas nobis acquiritur. Licet autem nobis gaudere in bonis nostris, dum tamen simul non gaudeamus de malis aliorum. Ad rationem in contrarium cum dicitur: *lætabitur iustus cum viderit vindictam.* Dicendum, quod ibi non accipitur vindicta proprie, sed formaliter. Est enim vindicta proprie dicta quando aliquis gaudet de pœna alterius, in quantum per illam satisficit iniuriæ suæ per contrapassum: & hoc modo non licet alicui viro iusto gaudere de vindicta. Alio modo accipitur vindicta materialiter, scilicet, pro pœna, quam aliquis suscipit non referendo illam, ut est satisfactio iniuriæ susceptæ. Et hoc modo quando cunctæ alicui hosti alterius pœna infligitur siue à Deo, siue ab homine, est vindicta illius, cuius est hostis, etiam si iste iam mortuus fuerit. Cum igitur Deus punit aliquem iniustum pro malis, quæ infert alicui iusto, potest ille iustus, & omnes alii gaudere de malo, quod patitur ille, non quia patitur, sed quia iuste infertur, & ne permaneant iniusti semper in pertinacia sua gloriantes de malo. Hoc modo poterant sancti martyres gaudere, si Deus infligeret aliqua mala tortoribus suis: non quidem, ut illi vindicaretur, sed ut appareat iudices, & tortoribus illos iniuste egisse, & ut manifestaretur gloria Dei in puniendo iniquos. Et hoc modo sæpe sancti petunt vindictam. Sic patet Psalm. 79. scilicet: *Vindica Domine sanguinem seruorum tuorum, qui effusus est: intret in conspectu tuo gemitus compeditorum.* Sic etiam patet Apocal. capit. 7. de illis, quos vidit ibi Ioannes sub throno Dei petentes vindictam sanguinis sui effusi, ubi semper vindicta accipitur materialiter. Alia autem argumenta probant, quod David peccasset gaudente in morte Nabal. Ad primum cum dicitur, quod non licebat ei gaudere in morte Nabal, nec desiderare vindictam, concedendum est, accipiendo formaliter, sed bene licebat gaudere de vindicta materialiter, ut supra declaratum est. Ad secundum ex auctoritate philosophi, scilicet, quod gaudere de malo semper sit malum. Dicendum, quod intelligitur de malo culpæ, ut si quis gaudet, quia alius peccat. Vel accipitur malum de malo pœnæ, quando pœna iniuste infligitur. Si autem iuste aliquis puniatur non dicit philosophus malum esse, quod quis gaudeat de pœna illa, quin potius dicit esse peccatum si quis gaudeat de impunitate malorum, & quia prosperantur: & vocantur epitatothachi, id est, gaudentes supra modum, & de malo. Illi autem, qui dolent de prosperitate malorum, & gaudent, quando puniuntur, laudantur ab eo, & vocantur nemesisici. Est enim nemesis passio laudabilis. De hoc Ethic. lib. 2. circa finem. Ad tertiam rationem ex auctoritate Catonis, dicendum, quod non licet alicui gaudere de morte repentina malorum in quantum illam mortem accipit in vindictam: licet tamen gaudere de illa in quantum à Deo iuste infligitur, & ut per eam cessat turbatio reipublicæ: sic autem fuit de David, quia non gauissus est directe de morte Nabal in quantum erat vindicta, sed aliis modis, ut supra declaratum est. *Misit ergo David.* Hic ponitur de bono, quod egit David Abigail mortuo Nabal, scilicet accepit eam in uxorem, & dicitur: *misit David, scilicet nuncios ad Abigail.* Et locutus est ad Abigail, scilicet, per nuncios, quos misit, quia ipse manebat tunc in deserto in loco suo, ut sumeret eam sibi in uxorem, id est, misit ei ad nunciandum, quod volebat eam accipere in uxorem. Credendum est, quod hoc fuerit aliquanto tempore post mortem Nabal: nam inhonestum erat, quod nondum finito planctu viri, mulier alteri copularetur in uxorem. Nam ex hoc signaretur, quod non satis casta fuerat, dum mansit cum illo viro. Et ob hoc leges humanæ sanxerunt, ne femina transiret ad secundas nuptias, nisi, expleto anno luctus: alioquin lex punit eam. Quod etiam rationabiliter factum est, ne femina misceatur, s. ut si factus sequatur, non dubitetur, an sit viri prioris, vel sequentis: quamquam canon absoluit feminam ab omni legali pœna, si acceperit virum secundum ante finitum annum luctus dans licentiam nubendi in Domino, cui voluerit, mortuo primo viro, ut patet extra de secundis nupt. cap. cum secundum Apostolum. De Abigail tamen credendum est, quod cum esset femina magnæ honestatis non acciperet aliquem virum vsque ad aliquantum tempus post mortem Nabal. David quoque, qui vir prudens erat, & honestus, nollet eam immediate accipere, ut Nabal mortuus est: quia induceret eam ad inhonestatem.

A t. m. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum. Et dicitur nuncii sui: & venerunt in Carmelum, quia ibi manebat adhuc Abigail: nam licet Nabal haberet domum in vrbe Maon, vt patet supra, habebat tamen possessionem in Carmelo, ideo ibi aliquando manebat: nunc autem cum tenderet greges Nabal erat ibi, & ibidem mortuus est. Abigail autem sepeliuit eum ibi, & manebat in eodem loco in possessione sua, necdum redierat in urbem Maon: ideo pueri David venerunt in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes, scilicet exponendo legationem suam. *David misit nos ad te, vt accipias te in vxorem*: id est, David misit nos ad nunciandum tibi, quod volebat te sumere in vxorem. Hoc non misit David tanquam supplicans, quia in hoc potius ipse benefaciebat ei exaltando eam, vt esset vxor sua cum ipse futurus esset rex. *Qua confurgens prona adorauit in terram*, id est, surrexit Abigail, vt procumberet in terram ad adorandum. Intelligendum est, quod Abigail adorauerit hic pueros David, quia nondum erat coram David: quia tamen tantum bonum ei attulerant, procidit coram illis in terram. Vel dicendum, quod Abigail quamquam non esset presens David, adorauit eum, quia habebat ipsum, vt presentem, quod patet ex verbis suis immediate, scilicet: ecce famula tua sit in ancillam. Hoc autem ad David dicebatur, & non ad pueros: quia alioquin dixisset: ecce famula vestra cum multi essent: sed loquebatur ad David. *Et ait: ecce famula tua sit in ancillam*. Immediate assensit Abigail, quia ipsa putauit magnam gratiam sibi fieri, quod vellet eam David in vxorem ideo humiliavit se dicens, quod non erat digna, vt esset vxor, sed vt esset ancilla. *Vt lauet pedes seruorum Domini mei*. Ista autem adhuc erat maior humilitas, quia non solum dixit Abigail, quod volebat esse ancilla David ad lauandum pedes eius, sed ad lauandum pedes seruorum David. Istud enim erat infimum genus seruitutis, quod Abigail poterat prestare David. *Et festinauit, & surrexit Abigail*. Nolu it morari in hoc, ne displiceret David: sed cum summum bonum ei offerretur, scilicet, quod esset vxor regis, illico cucurrit. *Et ascendit super asinum*. Ista erat equitatura temporis illius. Putabat enim se honeste ire Abigail super asinum, quamquam futura esset vxor regis. *Et quinque puellae ierunt cum ea pedisseque eius*, id est, accepit secum Abigail puellas quinque: ibat enim nunc ad nuptias. ideo debebat habere puellas famulantes sibi. Et dicitur, quod ierunt pedisseque, id est, ierunt pedites: sola autem Abigail equitabat super asinum. Credendum est etiam, quod Abigail tunc aliquos iuvenes duxisset in obsequium suum de pueris suis, quia familia eius erat magna nimis, cum dicitur supra, quod Nabal erat vir magnus nimis in possessione. Scriptura tamen solum retulit de puellis, quia quod pueri aliqui ierunt cum ea satis videbatur manifestum. *Et secuta est nuncios David*, id est, nuncii David mox vt retulerunt Abigail intentionem David, redierunt ad eum, illa autem parauit se interrim, ideo illi praecesserunt eam in itinere. *Et facta est illi vxor*, id est, cum venit ad David in desertum accepit eam in vxorem, & celebratae sunt nuptiae. De Abigail autem non legitur postea rediisse ad possessionem suam in Carmelum: habebat tamen possessionem magnam, quam reliquerat vir suus, & manebat in ea, quando David misit, vt acciperet eam in vxorem: nam dicitur, quod pueri sui iuerunt in Carmelum: ibi autem erat possessio Nabal: & quando postea David vagabatur per desertum, erat cum eo Abigail, & cum descendit in terram Philistinorum, duxit eam secum, vt patet infra 27. cap. Credendum tamen est, quod reliquerit aliquos de familia sua Abigail in possessione sua in Carmelo, qui curam agerent rei familiaris. *Sed & Achinoam de Iezrahel accepit David*, id est, non solum accepit David in vxorem Abigail, sed etiam Achinoam. Ista erat de Iezrahel infra 27. capit. & 30. Est autem Iezrahel quaedam ciuitas in forte Iude, quae erat apud desertum illud, in quo nunc morabatur David, ideo potuit inde accipere vxorem. Ambae enim ciuitates, scilicet Maon, & Iezrahel, de quibus erant istae duae vxores David erant coniunctae monti Carmelo, & deserto Ziph, ideo in numero ciuitatum fortis Iudae ponuntur simul Iosue ca. 15. scilicet: Maon, & Carmel, Ziph, & Iezrahel. *Et fuit utraque vxor eius*, id est, habuit ambas in vxores, scilicet, nulla earum fuit concubina.

Cur David accepit Abigail in vxorem, cum haberet Michol.

Q V A E S T. XVI.

Q V A E R E T aliquis, Ad quid accepit David in vxorem Abigail, cum haberet aliam vxorem, scilicet, Michol filiam Saulis, supra 18. cap. Aliquis respondebit, quod hoc fecit, quia Saul abstulerat iam Michol, ne esset vxor David, & dedit eam alteri viro, vt patet in litera, scilicet, Saul dedit Michol filiam suam vxorem David Phalti filio Laïs. Tanquam ergo non habens vxorem, voluit accipere aliam, scilicet, Abigail. Ista responsio aliquantulum erat colorata. Sed non stat, quia tunc dicitur, cum accepit Abigail, cur accepit postea Achinoam, vt essent ambae vxores eius. Dicendum igitur, quod non egit propter hoc David, sed ad multiplicandum prolem: erat enim antiquis desiderium multos filios gignere, & quia de vna non poterant accipere multos, sumebant multas vxores: sic enim fuit in aliis regibus Israel, & Iude. Sic etiam fuit in Patriarchis, qui multas vxores simul habuerunt, sicut patet de Iacob, qui simul quatuor habebat. David autem desiderans multiplicare prolem accepit istas duas vxores, nec solum eas, sed etiam alias: nam accepit filiam regis Gessur nomine Naacha: accepit etiam aliam nomine Agith, vt patet infra 2. lib. cap. 3. Nec in hoc erat aliquod inconueniens, quia non fiebat ad libidinem, sed solum ad multiplicandum prolem. Alias etiam multas vxores habuit, & multitudinem filiorum, vt patet primo Paralip. cap. 3. genuerunt autem istae duae vxores filios David: nam Abigail duos peperit, scilicet Cheleab, qui fuit secundus filius David, & Saphatias, qui fuit quintus. Achinoam autem peperit primogenitum David, scilicet Ammon, vt patet infra 2. lib. cap. 3.

An peccauit David accipiendo multas vxores.

Q V A E S T. XVII.

Q V A E R E T V R vltcrius, An David peccauerit habendo tot vxores. Dicit aliquis, quod sic, quia cum deus iunxit vnam, vnicum matrimonium constituit, vt patet Matth. 19. cap. quod ergo aliquis multas haberet, erat contra legem matris. nonii, ergo peccabat. Item non solum peccabat David in quantum agebat contra legem communem, sed etiam, quia agebat contra legem specialem. Deus enim iussit regibus, quod non acciperent multas vxores, vt patet deut. 17. cap. scilicet, non habebit vxores plurimas, quae eliciant animum eius. David autem erat iam vnctus in regem: ergo peccabat accipiendo plures vxores. Respondendum est, quod David non peccauit accipiendo multas vxores: quia Patriarchae fuerunt viri sancti, quos deus nimis laudat: habuerunt tamen multas vxores, vt patet de Abraam, & de Iacob Genes. 16. cap. & 29. Sed aliquis dicet, quod non erat licitum regulariter, quod aliquis haberet multas vxores, in Patriarchis tamen fuit speciale ex dispensatione, scilicet, quod ipsi non peccauerunt, quia dispensatum est cum eis: sic patet extra de diuort. capit. gaudemus. Respondendum est, quod illa non fuit proprie dispensatio, quia omnibus viris illius temporis licebat habere plures vxores, vt immediate declarabitur: sed vocatur dispensatio large, scilicet accipiendo de honestate matrimonii, quia honestius erat, quod aliquis haberet vnam vxorem, quam plures, quamquam non erat obligatio ad hoc. Vel erat dispensatio accipiendo in comparatione ad legem, quae nunc est, per quam vnica vxor permittitur, absolute tamen non erat dispensatio. Sed adhuc dicendo, quod ibi esset proprie dispensatio, & quod omnes illi, cum quibus non dispensabatur, peccabant. Dicendum est, quod David non peccabit, quia cum ipso dispensatum est, cum sit vnus de Patriarchis, vt patet Act. capit. 2. scilicet, viri fratres liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha David, quoniam defunctus est. Dicendum autem, quod David, vel aliquis alius in veteri testamento non peccaret accipiendo plures vxores, quia si hoc peccatum esset, aut esset, quia erat contra naturam matrimonii, vel quia erat contra aliquam legem specialiter datam a Iudaeis.

A Primum non stat: nam non est contra naturam matrimonii esse plures uxores eiusdem viri, sed est contra matrimonium esse eandem uxorem plurium virorum: quia sequuntur multa inconuenientia ad hoc, ut declaratum est supra ca. 1. Etiam non poterit dici secundum, scilicet, quod esset aliqua lex data in veteri testamento, quod vir haberet solum unam uxorem: nihil enim tale reperietur: sed magis apparet, quod licebat plures esse uxores unius viri, quia Leuit. 18. cap. dicitur: Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc ipsa viuente, id est, quod non possit aliquis accipere in uxorem sororem uxoris suæ, illa viuente. Videtur ergo quod, viuente illa uxore, posset ducere aliquam aliam, dum tamen non esset soror illius: alioquin si nullus posset habere duas uxores simul, superfluum esset, quod exprimeretur de sorore uxoris, quia de omnibus esset hoc generale: sed istud non fuit superflue dictum, ergo poterant accipi duæ uxores simul: dum tamen una non esset soror alterius. Item patet hoc Leuit. cap. 20. cum dicitur: qui supra uxorem filiam duxerit matrem, scelus operatus est, viuus ardebit cum eis: Hoc autem intelligitur de matrimonio simultaneo, cum dicatur ibi: Viuus ardebit cum eis, id est, cum matre, & filia, quas duxit in uxores. Ergo vel illud superfluum est, vel licebat cuilibet accipere uxores multas simul: dum tamen non essent mater, & filia, vel duæ sorores. Item patet Deuter. cap. 17. cum dicitur: quod non habebit rex uxores plurimas, si tamen lex esset, quod nullus haberet plures uxores, superfluum esset dici de rege. Viderur igitur, quod licebat aliis habere plures uxores: in rege tamen dictum est illud propter aliquam specialem causam. Item patet Deut. cap. 21. scilicet, si habuit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam: ergo licebat simul habere plures uxores: alioquin lex non posuisset casum in hoc. dicendum igitur, quod in veteri testamento licebat homini habere plures uxores, cum non esset prohibitum: sicut licebat ante statum veteris testamenti tunc homines accipiebant plures uxores, ut patet Genes. cap. 31. ubi Laban fecit pactum cum Iacob, quod non acciperet alias uxores præter filias suas: si tamen licuisset homini tempore illo solum habere unam uxorem, non pepigisset Laban cum Iacob, quod non superduceret alias uxores: sic durauit toto tempore veteris testamenti, cum Deus non prohibuisset uxorum multitudinem. Et ob hoc, quamquam essent aliqui viri boni, habebant plures uxores simul, sicut fuit de Elcana patre Samuelis, qui habuit duas uxores, scilicet, Annam, & Phenennam, supra cap. 1. scriptura tamen non reprobatur illud: nunc autem vetitum est, quia Christus solum voluit, quod esset una uxor unius viri, & sic Ecclesia obseruari iubet. Ad rationes in contrarium satis patet per dicta solutio. Ad primam cum dicitur, quod cuilibet erat illicitum habere plures uxores. Dicendum, quod est falsum, quia quamquam nunc illicitum sit, tamen in veteri testamento, & ante illud non fuit illicitum, ut declaratum est. Ad secundam cum dicitur, quod hoc erat illicitum dauid in quantum erat rex. Dicendum, quod Deus non prohibuerat regibus uxorum multitudinem, ut haberet duas, vel tres, sed prohibuerat earum magnam multitudinem, ut quod aliquis haberet tot uxores sicut Salomon, qui habuit quasi mille in vxoribus concubinis, & adolescentulis. De hoc infra 3. lib. capit. 11. quod autem solum prohibeatur ista multitudo enormis, patet, quia Deut. capit. 17. dicitur: Non habebit rex uxores plurimas. Et non dixit solum multas. Aliter potest dici, quod lex vetuit ibi uxorum multitudinem, quando illæ essent tales, quæ possent distrahere eum à cultu Dei. Vnde dixit litera eod. capit. non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum eius: si tamen aliquis poterat habere uxores plures, quæ non inducerent eum à malo, nec distraherent à cultu Dei, non peccabat: & sic erat de Dauid, qui accepit uxores plures, quæ non inducerent eum ad malum, sed non induxerunt eum ad peccandum. Salomon autem in hoc errauit, quia accepit uxores plurimas de Gentilibus, & copulatus est eis ardentissimo amore, coluitque Deos earum infra 3. lib. cap. 11. *Saul autem dedit Michol filiam suam uxorem Dauid Phalti filio Laïs.* Hic ponitur de Michol uxore Dauid, quid de ea factum fuerit, & ponitur incidentaliter, scilicet, quia hic dictum fuit de acceptione duarum nouarum uxorum, ideo subditur de uxore priori, scilicet, Michol quid de ea factum fuerit, & dicitur, quod Saul dedit eam in uxorem

Phalti filio Laïs. Hoc autem quamquam ponatur hic post acceptionem duarum uxorum Dauid, tamen non est credendum, quod post illud fuerit, sed quod Saul iam dederat eam Phalti. In quo sciendum, quod cum recessit Dauid à facie Saulis disposuerat Saul eum occidere, ideo necesse erat, quod semper fuisset profugus à facie Saulis, vel quod si veniret in terram Israel occideret eum Saul: & sic quocumque modo maneret vidua Michol: ideo credendum est, quod cito post recessum Dauid Saul tradidit eam in uxorem Phalti filio Laïs. Et post hoc sciens Dauid, quod Saul nolleret ei reducere uxorem suam, accepit alias: quamquam etiam si habuisset eam, duxisset alias: nam postea habuit eam: & tamen super duxit alias uxores, & concubinas, ut patet infra 2. lib. c. 3. iuncto, c. 3. Primi Paral. *Qui erat de Gallim*, id est, iste Phalti erat de vrbe Gallim. Erat autem aliquis vir generosus, & potens, ideo rex tradidit ei filiam suam.

An Michol peccauerit accipiendo alium in virum.

Q V A S T. XVIII.

Q V A E R E T aliquis, An Michol peccauerit accipiendo in virum Phalti, cum Dauid esset vir suus. Aliquis dicit, quod non, quia in veteri testamento non erat matrimonium ratum, sicut nunc. Est enim nunc peccatum, quod alter coniugum transeat ad secundas nuptias viuente coniuge, eo quod nunc non potest dari libellus repudii, sed sunt matrimonia rata. In veteri autem testamento dabatur libellus repudii. Quamquam ergo viuente utroque coniuge, alter eorum transiret ad secundas nuptias, non erat peccatum: poterat igitur Michol viuente Dauid accipere alterum virum. Respondendum, quod si in veteri testamento viuente viro, uxor acciperet alium virum: aut hoc esset, quod ambo essent simul viri eius, aut quod repudiaret primum: non potest stare primum, quia contra substantiam matrimonii, & contra statum politiae, immo contra naturam est, quod aliqua femina habeat plures viros, unde nunquam in aliqua politia quantumcunque deordinata esset, visum est, quod aliqua mulier haberet plures viros. Nec ob hoc, quod Socrates senserit debere esse uxores communes in politia, quia ista lex à nulla unquam gente obseruata est. De hoc 2. Poli. cap. 1 & 2. Si autem acciperet alium virum repudiando priorem, non stat, quia in veteri testamento non fuit data potestas mulieribus repudiandi viros, sed solum viris repudiandi uxores, ut patet Deuteronom. capit. 24. Michol ergo nullo modo poterat repudiare Dauid, vel accipere alterum virum eo viuente. Dicendum, ideo, quod Michol peccasset, si vellet accipere alterum virum: accepit tamen Phalti in virum inuita, quia Saul coegit eam ad hoc. Ipsa tamen prælegisset habere semper Dauid, quia diligebat eum nimis, & liberauit illum à morte, atque mentita est patri suo propter eum, ut patet supra ca. 19. ideo mortuo Saule, fecit Dauid reduci ad se Michol, ut patet infra 2. lib. ca. 3. si tamen cognouisset, quod ipsa sponte suscepisset alium virum, noluisse eam postea habere. Non tamen ex hoc tollitur, quin aliquammodo peccauerit Michol: nam sicut potius debet aliqua mulier mortem pati, quam sustinere coitum adulterinum, ita cum Michol haberet virum viuentem potius debuisset mori, quam transire ad secundas nuptias, quia istæ non erant nuptiæ, sed adulterium: excusatur tamen ab aliqua parte culpæ Michol in quantum timore patris coacta hoc agit.

An Phalti peccauerit accipiendo in uxorem Michol, quam sciebat habere alterum virum.

Q V A S T. XIX.

Q V A E R E T V R vterius, An iste Phalti filius Laïs peccauerit accipiendo Michol in uxorem, cum sciret eam habere alterum virum. Respondent quidam, quod Phalti erat doctor legis, & vir nimis honorabilis, ideo Saul dabat ei Michol in uxorem. Ipse autem sciebat, quod cum illa haberet alterum virum, quod non poterat eam accipere uxorem: & tamen propter timorem regis, & propter honorem, ut vocaretur gener regis accepit eam, sed nunquam illam cognouit:

Hoc

In veteri se.
statum
licet
bat
bere
plures
uxores

Ad primam
rationem
in
principio.

C
Ad secundam.

Respon-
sio Ni-
colai
impu-
gnatur

A Hoc autem tenet Nicolaus, & ob hoc dicit, quod dauid voluit eam accipere postea in vxorem: si tamen illa cognita fuisset à Phalti, nunquam postea cognouisset eam, nec reduxisset ad se, sicut fecit de concubinis decem, quas cognouit Absalon. Nam postea noluit eas cognoscere Dauid, sed manserunt in viduitate, vt patet infra 2. lib. cap. 20. Sed dicendum, quod ista responsio non stat: nam dato, quod nunquam cognouisset Phalti ipsam Michol: quia tamen habebat eam, vt vxorem in domo sua, & ipse erat vir potens, erat præsumptio viris, quod cognoscebat eam intantum, quod contra hanc præsumptionem non reciperetur probatio: si autem Phalti cognouisset Michol, erat coitus adulterinus: ergo habendo eam secum, vt vxorem, infamabat illam de adulterio, & hoc peccatum erat. Item dicunt, quod accepit eam propter honorem, vt vocaretur gener regis: sed tunc manifeste apparet, quod peccabat, cum vellet honorari cum alterius infamia. Item non stat, quod præsupponunt, scilicet, quod non cognouerit eam Phalti, sed solum accepit propter timorem regis, & vt honoraretur tanquam gener regis, quia si hoc fuisset, sponte dimisisset eam iubente rege, cum eam teneret inuitus: dimisit tamen illam cum nimia amaritudine: ergo cognouerat eam, & diligebat. Patet hoc infra 2. lib. cap. 3. scilicet misit Isboseth, & tulit Michol à viro suo Phaltiel filio Lais: sequebaturque eam vir suus plorans vsque Bahurim, dixitque ad eum Abner: vade, & reuertere, qui reuersus est. Item non stat probatio Nicolai, scilicet, quod si cognita fuisset Michol à Phalti filio Lais, quod non recepisset eam postea, sicut non recepit decem concubinas, quas cognouerat Absalon. Dicendum, quod non est simile propter duo. Primo, quia Michol erat vera vxor, ideo, quamquam cognita fuisset ab alio, cum non fuisset sponte cognita, iustum erat, quod reduceret eam ad se Dauid: concubinæ autem non erant vxores, ideo quæcunque leuis occasio sufficiebat ad hoc, quod Dauid non reduceret eas ad se: Secunda ratio fuit, & efficacior, quia non erat simile, quod Michol cognita fuisset à Phalti, & quod concubinæ Dauid cognitæ fuissent ab Absalone: nam Absalon erat filius Dauid: & quod Dauid cognosceret mulieres illas, quas iam cognouerat filius suus, videbatur turpissimum: & Deus hoc improperebat tanquam valde magnum peccatum inter quatuor scelera Israel, vt patet Amos capit. 2. scilicet filius, & pater eius ierunt ad puellam, vt violarent nomen sanctum meum. Sic etiam intellexerunt consilarii Absalon, quod si ipse cognosceret concubinas patris sui, totus Israel confortaretur cum Absalone tanquam deturpasset patrem suum, vt patet infra 2. lib. cap. 16. noluit ergo cognoscere Dauid amplius concubinas suas, quæ cognitæ fuerunt ab Absalone. De Michol autem non erat sic, quia illa cognita fuerat ab aliquo, quem in virum acceperat, & ille non erat filius Dauid, ideo potuit eam rationabilius recipere.

Dauid reduxit ad se Michol, quia semper fuerat vxor eius, & nunquam eam repudiauerat.

Q V Æ S T. XX.

Q V Æ R E T V R vterius, Quomodo Dauid reduxit ad se Michol, quam alius habebat in vxorem, viuentem viro, cui tradita erat: nam dicitur infra 2. lib. cap. 3. quod ille sequebatur eam plorans, quando ducebatur ad Dauid. Respondendum, quod Michol erat vera vxor Dauid: ideo ipso non repudiante eam, semper manebat vxore eius: Phalti autem non potuit eam accipere in vxorem: rex tamen per violentiam tradidit eam illi, auferens à Dauid: & quia nunquam Dauid consensit, nunquam potuit firmari matrimonium inter Michol, & Phalti, etiam si multo tempore simul mansissent, ideo Dauid petiuit postea Michol tanquam semper fuisset vxore eius, dicens: redde mihi vxorem meam Michol, quæ despondi mihi centum præputiis Philistinorum infra 2. lib. cap. 3. Ra. dauid Kimhi dicit, quod dauid repudiavit Michol, & potuit eam accipere Phalti in vxorem. Sed hoc non stat, quia si repudiasset eam, nunquam potuisset illam postea recipere: siue viuentem viro, siue mortuo, vt patet neuter. cap. 24. Quantomagis cum viueret tunc Phalti filius Lais, & ploraret abiata sibi Michol: esset enim peccatum graue: dauid tamen non putauit se in hoc peccare, nec aliquis dicit eum peccasse:

ideo non repudiauerat eam. Vnde, vt non significetur peccasse dauid, dicit. Ra. dauid, quod libellus repudii, quem dedit dauid, non fuit efficax, eo quod inuitus illum dedit: vnde non diremit matrimonium, & sic poterat eam reducere ad se tanquam vxorem. Sed hoc non stat, quia non videtur quomodo dauid esset inuitus ad dandum repudium: quia Saul nunquam tenuit eum in potestate sua, vt ad aliquid posset cogere. dicitur tamen Ra. dauid, quod cum toties steterit dauid cum Saule postquam fugit ab eo, aliqua vice earum compulit eum repudiare Michol, vt ipsa non maneret vidua. Sed non stat, quia nunquam in his vicibus aliquid potuit Saul super dauid, & si forte dicas, quod ex conuentione factum est, quod dauid repudiaret Michol, sicut dauid orante Saule iurauit, quod non deleter semen eius præced. cap. non stat, quia tunc dauid non esset inuitus, sed sponte repudiaret vxorem, ideo nullo modo posset eam postea ad se reducere, etiam mortuo viro illius deut. cap. 24. Reduxit tamen, & non peccauit, vt ab omnibus præsupponitur. Ergo dauid non repudiavit eam ex contentione aliqua, nec inuitus. Sed Saul tradidit eam Phalti filio Lais recedente dauid, ideo semper mansit vxor eius: & sic iustum erat, quod dauid habita opportunitate reducendi eam ad se, faceret reduci, ne maneret semper in adulterio. Et quia hoc potuit viuentem Isboseth, petiuit eam tunc, & accepit, vt patet infra 2. libro capitul. tertio.

C A P. XXVI.

T venerunt Ziphai ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. Et surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israel, ut quæreret Dauid in deserto Ziph.

Præcedenti capit. positus fuit secundus dauid profectus, scilicet, quod Nabal irrisor suus defunctus est. Hic ponitur tertius prouentus, scilicet, quod Saul fidei violator eius manibus traditus est. Et diuiditur in tres partes. Primo, Saul dauid manibus exponitur. Secundo, ab eo à morte protegitur. Tertio, Saul à dauid conuincitur. Secunda ibi. Dixitq. Abisai. Tertia ibi. Cumque transisset Dauid.

An ordo eorum, quæ sequuntur, rectus sit ad præcedentia.

Q V Æ S T. I.

Q V Æ R E T V R circa primum de ordine huius ad præcedentia, an sit rectus, & an ista fuerint facta immediate post superiora, vel interciderit aliquantum tempus. dicendum, quod hic est ordo continuus: nam ista fuit persecutio vltima dauid facta à Saule, & immediate recessit dauid in terram Philistinorum, vt patet in principio sequentis capit. Sed an fuerit istud, quod habetur hic immediate post superiora, non apparet: satis tamen credendum est, quod fuerit immediate postea: nam Saul non sinebat dauid quiescere, dum fuit in terra Israel, sed persequabatur eum semper. Inter persecutionem tamen præcedentem, de qua supra cap. 24. & persecutionem istam, interciderit id, quod factum est de Nabal, de quo præcedenti cap. & illud durauit aliquantum tempus. Credendum igitur, quod immediate fuerit post illud, & satis colligitur, quia in eodem deserto, in quo manebat dauid, quando egit ea, quæ supra dicta sunt contra Nabal, persecutus fuit eum nunc Saul, scilicet, in deserto Ziph, quod idem est, quod desertum Maon, vt declaratum est præcedenti cap. Hebraei autem dicunt, quod inter persecutionem, quæ habetur supra 24. capit. & persecutionem istam interciderunt duo menses, & dimidius: asserunt enim, quod mortuus fuerat Saul post mortem Samuelis mensibus 7. Quatuor autem, & dimidius horum fluxerunt dum fuit dauid in terra Philistinorum, vt ipsi conantur probare ex litera sua seq. cap. Alii autem duo, & dimidius interciderunt vsque ad descensum

A David in terram Philistinorum. Et quia ipse immediate post istam persecutionem illuc descendit, ut patet sequenti c. apparet, quod usque ad persecutionem istam fluxerunt duo menses, & dimidius, & in hoc tempore accidit totum, quod refertur precedenti c. Hoc autem non habet magnam auctoritatem, sed quicquid sit, non mansit Saul magno tempore, quin persequeretur David post ea, quæ supradicta sunt. *Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa.* Isti sunt, qui primo venerunt ad Saulem annunciantes ei David, ut patet supra cap. 23. Nunc autem cum David maneret apud eos, iterum nuntiavit de eo. Et dicitur, quod venerunt in Gabaa, quia ibi erat domus Saulis, & semper morabatur ibi: sic colligitur sup. 15. & 22. & 23. c. Vnde quando cessavit Saul ab hac persecutione, reuersus est in Gabaa in domum suam: & ibi nominabatur domus eius specialiter tanquam non haberet aliam, in toto Israel, ut patet infra 2. lib. cap. 21.

Quare Ziphæi annunciauerunt nunc Sauli de David.

Q V A E S T. II.

B **Q**UÆRET aliquis, Quare Ziphæi venerunt ad Saulem nunciantes nunc de David. Nicolaus respondet, quod Ziphæi erant nimis solliciti, ut traderetur David in manibus Saulis, quia ipsi semel ceperant accusare eum apud Saulem: timebant igitur, quod si David praualeret contra Saulem, deleteret eos, quia accusauerant eum: conabantur ideo detegere eum Sauli, ut occideretur. Sed aliter dici potest, quod Ziphæi putabant se magnum obsequium præstare Sauli, si reuelarent ei de David: ideo cum nunc cognouissent ubi erat, nunciauerunt Sauli: sic enim fecerunt ab initio: nam quamquam non timerent aliquid mali sibi prouenturum esse à David, accusauerunt illum apud Saulem, detegentes eum supra cap. 23. Sed tunc dicit aliquis, quomodo Ziphæi nunc venire voluerunt ad Saulem nunciantes de David, cum iam Saul desisset persequi David: quia licet fuerit cum eo in deserto, tamen reuersus est in domum suam, eo dimisso supra cap. 24. dicendum, quod quamquam Saul tunc cessauerit persequi David, conuictus ratione propter magnam clementiam David erga eum: tamen denuo in antiquum odium rediit desiderans eum capere. Hoc autem cognouerunt Ziphæi, ideo venerunt ad annunciantum de David. *Ecce David absconditus est in colle Hachila.* Iste collis erat in deserto Ziphæorum, ut patet infra. Nam dicitur, quod surrexit Saul, & descendit in desertum Ziph: & castrametatus est in Gabaa Hachila: ergo collis Hachila erat in deserto Ziph. In isto colle iterum latuerat David, ut patet supra cap. 23. scilicet David latitabat apud nos in locis tutissimis sylvarum in colle Hachila: & apud istum collem Saul circumdedit David in modum coronæ, eod. capitul. Iste collis in Hebræo vocatur (habila.) & littera nostra translulit Hachila. (Quæ est ex aduerso solitudinis) id est, ex opposito ad solitudinem, scilicet, quod erat ad vnam extremitatem solitudinis, & ob hoc videtur esse quasi ex aduerso totius solitudinis. supra cap. 23. dicitur, quod collis Hachila erat ad dexteram partem deserti, quod idem est, & non habetur in hebræo (in via.) Sed solum. (quæ est ex aduerso solitudinis.) Littera tamen nostra posuit hoc, quia infra, quando repetuntur ista verba, dicitur: Ex aduerso solitudinis in via. Et cum idem sit quod hic significatur, & ibi, in vtroque posuit littera nostra in via. *Et surrexit Saul,* scilicet, de domo sua de Gabaa: desiderabat enim capere David, ideo mox ut ei annunciatum est de illo, rediit ad persequendum ipsum.

Saul credidit Ziphæis nunciantibus de David, quia bis ei verum dixerant.

Q V A E S T. III.

C **Q**UÆRET aliquis, Cur Saul non misit hic Ziphæos, ut diligenter cognoscerent latibula David, & postea redirent ad eum nunciantes rem certam, ut declaratum est supra cap. 23. dicendum, quod Saul præmisit ibi Ziphæos ante se, ut diligenter inquirerent locum David, quia putabat, quod non scirent certissime locum eius, sed per aliquas coniectu-

D ras. Et dato, quod scirent, credidit, quod David cognosceret quid cogitabat contra eum Saul, & effugeret: nam sic effugerat paulo ante hoc, cum conatus fuerat Saul eum capere in Ceilam. Noluit igitur tunc recedere à domo sua quousque cognosceret rem certam: nunc autem secus erat: nam Saul inuenerat Ziphæos vera dicere bis. Primo, quando nunciauerunt, quod erat in colle Hachila, supra cap. 23. Secundo, quando nunciauerunt, quod erat in deserto Engaddi supra cap. 24. Ideo noluit amplius quærere ab eis maiorem certitudinem putans semper, quod vera dicerent. *Et descendit in deserto Ziph,* scilicet, cum Ziphæis, qui venerant ad nunciandum ei. Istud desertum vocatur Ziph propter duo. Primo, propter quendam virum nomine Ziph, qui fuit in terra ista, & fuit de tribu Iuda, ut patet 1. Paralip. cap. 2. & 4. Secundo vocatur sic propter quendam ciuitatem, quæ erat in terra ista nomine Ziph, & ponitur tanquam vna de ciuitatibus sortis Iudæ, & est apud Maon, ut patet Iosue cap. 15. scilicet: Maon Char-mel Ziph. Et ista est causa propinqua, quare vocatur desertum Ziph. *Et cum eo tria millia virorum de electis Israel,* id est, descenderunt cum eo tria millia virorum: istos viros iterum secum duxit, quando iuit ad persequendum David in deserto Engaddi supra cap. 23. duxit autem eos, quia David habebat sexcentos viros, & nisi haberet Saul valde multos, possent ei resistere viri David. *Ut quæret David in deserto Ziph.* Ad hoc iuerat Saul in desertum Ziph, ut ibi quæret David, quia nunciatum fuerat eum ibi esse, scilicet, in colle Hachila, qui erat in deserto Ziph. *Et castrametatus est in Gabaa Hachila,* id est, fixit castra sua Saul in loco isto, qui vocatur Gabaa Hachila. Sciendum, quod Gabaa Hachila idem est, quod collis Hachila, sed in hebræo ponitur Gabaa pro colle. Et hebræi accipiunt, ut communiter istud nomen tanquam proprium. Littera autem nostra accipit, ut commune, scilicet, pro colle. Hic tamē accepit tanquam proprium, & posuit Gabaa. Non est tamen aliqua diuersitas in hebræo hic, & supra, ubi dicitur. In colle Hachila, & supra 23. capit. ubi idem ponitur: sed semper habetur in hebræo. (Benigna Habila.) Quod littera nostra corrupte more latino dicit Gabaa Hachila: sic etiam patet de isto nomine. (Iesimuth.) Nam supra cap. 23. dicitur, quod David erat in deserto Maon ad dexteram Iesimuth. & eod. cap. Ante hoc habetur, quod erat in colle Hachila ad dexteram deserti: Et hic etiam dicitur bis. Ex aduerso solitudinis. In hebræo tamen in omnibus his quatuor locis ponitur Iesimonth. Quod significat desertum. Aliquando tamen littera nostra vocat illud desertum, & aliquando Iesimuth: ita ut aliquando sit ut nomen proprium, & aliquando, ut nomen commune. *Quæ erat ex aduerso solitudinis in via,* id est, collis Hachila siue Gabaa Hachila erat ex aduerso solitudinis, id est, ad partem dexteram deserti, ut dicitur supra cap. 23. Ex hoc autem apparet, quod Gabaa Hachila, & collis Hachila sint idem, quia de vtroque dicitur hic, quod erat ex aduerso solitudinis in via: & dicitur, in via: quia iste collis Hachila erat in vna extremitate deserti apud viam publicam. *David autem habitabat in deserto,* id est, manebat tunc in deserto, quando Saul castrametatus est in colle Hachila: nunciauerunt enim Ziphæi eum esse in colle Hachila: sed dum illi irent ad Saulem, recessit David à colle Hachila in desertum Ziph, ita quod nunc, quando venit, & castrametatus est Saul in colle Hachila, non erat ibi David, sed in deserto. Et ob hoc dicitur, quod collis Hachila erat ex aduerso solitudinis, scilicet, quod ista non erant simul, ideo poterat recedere David de colle Hachila in solitudinem.

Cur David rediit in desertum Ziph, cum ibidem antea cum periculo vitæ extitisset.

Q V A E S T. IV.

E **Q**UÆRET aliquis, Quomodo David voluit venire ad latendum in desertum Ziph: nam videbatur in hoc tentare Deum, quia iterum latuerat in eodem deserto, & cinxit eum Saul in modum coronæ: ita ut desperaret se posse euadere, ut patet supra cap. 23. Respondendum, quod David, dum manebat in terra Israel, non poterat penitus esse securus, quia erat in terra hostis sui cum indefinenter inquirentis ad mortem: ibat tamen ad loca illa, quæ tutiora sibi iudicabat: nunc autem putauit, quod bene lateret in deserto Ziph, ideo iuit il-

A iuit illuc. Et quando onicitur, quod Dauid tentabat Deum, dicendum, quod non stat: nam si ipse mox, ut circumdatus fuit à Saule in deserto Ziph, rediisset ad illud desertum, sciente Saule, tentabat Deum exponens se periculo: non fecit tamen sic, sed ipse intendebat fugere in locum, in quo magis securus esse posset: putauit autem nullum securiorem esse, quam quod fugeret in desertum Ziph, eo quod Saul non arbitraretur eum ibi esse: nam parum ante hoc ibi fuerat in magno periculo circumdatus à Saule: non ergo erat verisimile, quod illuc rediret, ne rursus esset in eodem periculo. Fugit ergo illuc, ut non suspicaretur Saul eum ibi esse: & non tentabat in hoc Deum, quia si Saul sciret, quod ibi erat, & poneret se rursus ibi, videbatur tentare Deum: quia tamen Saul non suspicaretur eum esse ibi, magis effugiebat sic periculum: & consequenter tentationem diuinam, quam alias. *Videns autem, quod venisset Saul post se in desertum.* Id est, vidit Dauid, quod veniebat Saul post eum, id est, ad persequendum eum: & non accipitur, quod venerit post eum, id est, postquam ipse venit: nam ad hoc oportebat, quod parum ante Saulem venisset Dauid in desertum: sed falsum est, quia iam ex aliquot diebus manebat ibi Dauid, ut supra declaratum est, & dicitur, quod vidit Dauid, quod veniebat Saul, id est, audiuit per famam: nam nondum viderat, & non audiuit hoc à viris suis, qui consueverant explorare quid moliretur Saul contra Dauid: quia isti postea missi fuerunt ad sciendum an hoc verum esset, cum dicatur immediate, quod misit exploratores suos, & didicit quod venisset certissime: sed audiuit hoc Dauid ab aliquibus habitatoribus terræ illius. *Misit exploratores,* scilicet, aliquos viros, qui inquirerent de veritate rumorum: & per istos duo cognouit, scilicet, quod venisset Saul ad persequendum eum, & ad quem locum venisset. *Et didicit, quod illuc venisset certissime,* id est, & cognouit certissime Dauid, quod venisset Saul ad inquirendum eum illuc, id est, in colle Hachila. Et dicitur certissime, quia prius nesciebat hoc Dauid secutum certitudinem, sed solum audiuerat: nunc autem cognouit certissime per nuncios suos. *Et surrexit Dauid clam,* id est, surrexit abscondite, & silenter, scilicet, quod nemo vidit eum de omnibus suis viris præter Achimelech Æthæum, & Abisai. Vnde ad hos solum locutus est, quis vellet descendere cum eo in castra, ut patet infra. Vel potest hoc referri ad verbum illud, venit, scilicet, quod Dauid venit clam ad castra Saulis, quia nemo vidit eum, dormientibus omnibus. *Et venit ad locum, ubi erat Saul,* id est, descendit in castra Saulis ad locum, in quo dormiebat.

An Dauid peccauit eundo ad locum Saulis, quia exponebat se periculo.

Q V A E S T. V.

Q V A E R E T aliquis, An Dauid in hoc peccauerit exponendo se periculo. Aliquis dicet, quod sic, quia Saul habebat viros multos, scilicet tria millia virorum electorum. Dauid autem solus descendit cum Abisai: magna autem dementia videbatur, quod solus introiret in castra hostilia, & consequenter tentabat Deum, cum sine necessitate se exponeret tanto periculo, præsertim, quia Dauid non habebat tunc necessitatem probandi innocentiam contra Saulem: nam iam probauerat cum absceidit oram chlamydis eius in speluncam, & potuisset occidere Saulem, & non occidit: quod postea innotuit Sauli, ut patet supra capit. 24. non indigebat ergo alia probatione. Respondendum, quod non peccauit Dauid descendendo in castra Saul: nam scriptura non computat hoc inter peccata eius. Quomodo tamen exponendo se tanto periculo non peccauerit, manet adhuc dubium. Sed quidam dicunt, quod Dauid non peccauit, eo quod non se exponebat alicui periculo, quia descendit in castra Saulis, dormientibus omnibus: & deus dederat soporem illis, ita ut nemo possit excitari: securum igitur erat Dauid descendente in castra, cum deus cogeret omnes dormire, ut patet infra, scilicet, omnes dormiebant: quia sopor dei irruerat super eos, id est, sopor à deo missus. Sed adhuc non sufficit hoc, quia dato, quod contigisset omnes dormire in castris Saulis, quando descendit Dauid: tamen ipse nesciebat hoc, nec erat

verisimile, quod in omnibus castris nullus vigilaret, præsertim cum reges semper soleant habere custodes, qui vigilant, eis dormientibus. Et si dicas, quod non erat verisimile, quod in castris omnes dormirent via assueta: hoc tamen fiebat miraculose, cum sopor dei irruerat super omnes. Sed adhuc istud non stat, quia quamquam omnes à deo coacti fuissent dormire, tamen nesciebat hoc Dauid: ideo ita se exponebat periculo, sicut si nullus dormiret. Et si obiicias, quod Dauid vidit eos dormientes, antequam accederet ad castra, ut dicitur infra, & ob hoc voluit descendere tanquam non esset aliquod periculum, non stat, quia quamquam viderit Dauid viros Saulis dormientes, nesciebat tamen, an omnes dormirent, quia cum essent tria millia virorum, non poterat ipse videre omnes, ita ut iudicare posset, an dormiebant. Et dato, quod ipse potuisset scire omnes dormire, poterat accidere, quod aliquis eorum euigilaret, introeunte Dauid in castra, & sic esset in periculo. Dicendum igitur, quod non potest dici, quin Dauid se exposuerit periculo: non peccabat tamen, quia deus mouebat eum ad hoc, & ipse sciebat se moueri à deo. Qui autem à deo mouetur, non obligatur legi, sicut ait Apostolus: Qui spiritu dei aguntur, non sunt sub lege. deus autem mouebat Dauid ad hoc, quia volebat magnificare eum ostendendo innocentiam suam: supra autem ostendebat eam semel in abscessione chlamydis Saulis: nunc autem iterum volebat eam ostendere tradendo illum in manus eius, & quod non occideret eum: mouit ergo illum ad descendendum in castra, ut acciperet lanceam Saulis, per quam hoc pateret. Si autem Dauid exposuisset se periculo huic, deo non mouente ipsum, peccasset nimis: quia ista erat dementia magna, quod solus introiret in castra hostilia. *Cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul.* Istum locum vidit Dauid à longe, priusquam descenderet in castra, quia tentorium regis differebat à cæteris, & per hoc cognouit illum esse locum regis. *Et Abner filius Ner princeps militie eius,* id est, vidit locum etiam, in quo dormiebat Abner. Locus huius erat coniunctus loco, in quo dormiebat Saul, eo quod iste erat honoratissimus inter omnes seruos Saulis, cum esset princeps militie, ut hic dicitur. Et rex confidebat ei maxime, quia erat cognatus eius, scilicet, patruelis suus, ut patet supra capit. 14. *Saulemque dormientem in tentorio.* Vidit Dauid, quod Saul dormiebat in tentorio suo: non est autem sensus, quod Dauid videret Saulem dormientem: nam eo quod erat in tentorio, non videret eum Dauid, an dormiret, vel non: quia tamen vidit tentorium, & ibi erat Saul dormiens, nec apparebat aliquis motus in tentorio, dicitur vidisse eum dormientem. In hebræo habetur hic. *Saulem dormientem in itinere.* Litera tamen nostra posuit in tentorio, eo quod non erat verisimile, quod rex dormiret in itinere. Sed est sensus, quod dormiebat in tentorio, & illud erat apud viam. Litera autem nostra magis voluit exprimere tentorium, quam viam. Nec procedit hoc ex æquiocatione nominis, quia pro tentorio in hebræo dicitur, Ohel. Hic tamen non ponitur, Ohel, sed Magal, quod significat semitam, id est, iter angustum.

Et reliquum vulgus per circuitum eius, id est, vidit Dauid, quod reliquum vulgus, id est, omnes viri Saulis dormiebant per circuitum eius. Non est intelligendum, quod ipse videret omnes dormire, vel sciret an omnes dormiebant, quia hoc non poterat videre, cum essent multi, præsertim cum esset nox, & Dauid distaret aliquantum à castris, ut patet infra, scilicet, venerunt Dauid, & Abisai ad populum nocte, sed quia Dauid vidit iacentem populum, & non sensit aliquem tumultum in castris, putauit, quod omnes dormirent: & istud fuit sibi motiuum audendi descendere in castra. Quamquam præcipue descendeat, quia deus mouebat cor eius, ut descenderet: alioquin ipse non confideret descendere in castra, cum nesciret, an vere omnes dormiebant, vel an aliquis euigilaturus foret. *Ait Dauid ad Achimelech Cethæum, & Abisai.* Ad istos duos locutus est, quia isti soli tunc erant cum eo. In quo sciendum, quod viri Dauid non erant prope castra Saulis, & nunc quando Dauid locutus fuit ista ad Abisai, & Achimelech, non erat inter viros suos, sed egressus est de loco illorum dormientibus eis, & ierunt cum eo isti duo soli vsque ad castra Saulis. Prius vero, quam intraret in castra, locutus fuit ad eos, dicens, quis descendet ad Saul mecum? & sic non fuit locutus ad alios viros, quos secum habebat,

A vt ad Ioab, & Aſael, cæterosque cognatos ſuos, quibus ipſe confidebat, & erant viri fortiffimi. *Filium Saruie fratrem Ioab.* Iſte Abiſai erat filius Saruie, notificatur hic genus huius, quia fuit vir excellens robore. vnde ipſe connumeratus eſt inter tres viros fortiffimos, qui iuerunt in Bethlehem, vt ducerent inde aquam pro Dauid, & ſoli non timuerunt totam ſtationem Philiffinorum, ſed irruerunt caſtra eorum infra 2. lib. cap. 23. Erat autem iſte cognatus Dauid: ideo poſuit ſcriptura nomen matris eius, & non patris, quia ex parte matris erat cognatus Dauid, ſcilicet, filius ſororis eius: habuit namque Dauid ſorores duas, ſcilicet Abigail, & Saruiam, vt patet 1. Paral. c. 2. Saruia autem habuit tres filios, ſcilicet Abiſai, Ioab, & Aſael. cõd. ca. Ideo dicitur hic, quod erat Abiſai frater Ioab: nominatur autem Ioab, quia iſte erat magis cognitus, quam alii duo fratres, eo quod erat princeps militiæ Dauid, vt patet infra 2. lib. ca. 5. *Quis deſcendet ad Saul mecum in caſtra?* id eſt, quis de vobis duobus? ad ſolos enim hos loquebatur, quia hi ſolum erant cum eo tunc quando locutus fuit hæc.

Dauid cur non duxerit niſi vnum de duobus comitantibus cum in caſtra.

Q V A E S T. VI.

B **Q** V A E R E T aliquis, Quare Dauid non duxit ſe cum vtrumque in caſtra, quia ambo erant viri fortiffimi. Aliquis reſpondebit, quod iſtud, quod Dauid aggrediebatur erat aliquid valde durum, ad quod forte non audent deſcendere illi cum eo: ideo noluit iubere eis, quod deſcenderent, ſed petiuit per modum electionis, quis vellet deſcendere. Abiſai autem voluit, & Achimelech non auſus eſt, ideo non deſcendit cum eo, niſi Abiſai. Sed hoc non ſtat, quia iſti duo egreſſi fuerant de loco aliorum cum Dauid, vt ipſi irent quocumque iuberet Dauid: non erat ergo veriffimile, quod aliquis eorum poſtea recuſaret exponere ſe periculo propter timorem: præſertim cum Dauid ſe exponeret huic periculo: nam cognita certiffima morte vterque eorum dignum duceret mori, vbi moreretur Dauid, quantomagis nunc, cum dubius eſſet euentus: non ergo recuſaſſet aliquis eorum deſcendere. Sed dicendum, quod quamquam Dauid duxiſſet iſtos duos ſecum de loco, in quo erant alii viri ſui, tamen cum appropinquauit caſtris Saulis, noluit, quod ambo intra e: cum eo: ideo per modum petentis conſilium, dixit: Quis deſcendet ad Saul mecum? Et quia tunc primo reſpondit Abiſai, quam Achimelech, deſcendit ipſe, & manſit Achimelech: ſi tamen voluiſſet Dauid, deſcendiſſet quoque Achimelech. Sed tunc dicit aliquis: cur Dauid non fecit deſcendere ambos ſecum, cum eſſent ambo viri fortiffimi, & tutior eſſet habens vnumque, quam alterum ſolum? Dicendum, quod Dauid putabat, quod non eſſet opus pugnare, ſed quod ipſe deſcenderet dormientibus omnibus, in caſtris, ideo nihil proficiebat, quod ſecum duceret vnum, vel multos, ſed potius impediēbat ſi multos duceret, quia facilis audiretur ſtrepitus eorum in caſtris, quam alius, & euigilarent aliqui: ſufficit igitur, quod vnum eorum ſecum duceret. Sed tunc dicitur, quod debuiffet Dauid ſolus ire, quia ſic magis occultaretur introitus eius in caſtra, cum minorem ſtrepitum facerent, quam ſi duo irent. Dicendum, q non fuit factum propter hoc. Primo, quia quamquam Dauid non putaret ſibi hic eſſe pugnandum, tamen non haberet animum audacem ad faciendum hoc ſi ſolus eſſet, quia homo cum ſolus eſt timidus redditur. Duobus autem ſimul exiſtentibus audacia creſcit. Voluit ergo alterum illorum ſecum habere, vt intrepide aggrediret, quod cogitauerat. Secundo fecit hoc, quia Deus mouebat ipſum ad hoc, quod haberet ſecum aliquem ſociū, & erat ratio, quia Deus volebat magnificare Dauid oſtendendo innocentiam eius erga Saulem toti populo: & quia innocentia magis manifeſtaretur, ſi Dauid non ſolum non occideret Saulem, cum poſſet eum occidere, ſed etiam, quod prohiberet obnixe eum, qui volebat occidere Saulem, quam ſi ſolum non occidiſſet Saulem cum poſſet, ſed hoc non poterat manifeſtare, niſi aliquis iret cū Dauid, ideo mouit Deus Dauid, vt aliquem ſecum duceret. Patet hoc: quia ſi Dauid ſolus iuiſſet, accepiſſet lanceam, & ſcyphum, & crediſſet Nunc autem cum iuit Abiſai cum eo, conatus eſt Abiſai configere

Dauid non tranſiit ſolus caſtra Saulis.

Saulem in terram: Dauid tamen obnixe hoc prohibuit, dicens: ne interficias eum, vt patet infra: fuit ideo conueniens, vt Dauid ſecum ferret aliquem in caſtra Saulis. *Dixitque Abiſai: ego deſcendam tecum.* Iſte reſpondit primo, quam Achimelech, ideo deſcendit cum Dauid: Achimelech autem manſit extra, quouſque redierunt portantes lanceam, & ſcyphum. *Venerunt ergo Dauid, & Abiſai ad populum nocte,* id eſt, venerunt ad populum, qui erat in caſtris Saulis per noctem: obſeruauerat enim Dauid iſtud tempus, vt nunc dormirent viri Saulis, & ipſe poſſet ſecure agere, quod volebat: per diem autem hoc non poterat, quia Saul, & viri ſui ambulabant per deſertum inquirentes locum Dauid.

Quid intendeat Dauid, quando deſcendit in caſtra Saulis.

Q V A E S T. VII.

Q V A E R E T aliquis, Quid intendeat facere Dauid, quando deſcendit in caſtra. Aliquis dicet, quod intendeat occidere Saulem. Si autem obiciatur, quod non occidit eum: ergo non habuit intentionem occidendi, cum potuiſſet illum occidere. Reſpondebitur, quod hoc non tenet: quia ſupra ca. 24. Dauid acceſſit ad Saulem in ſpelunca animo occidendi eum. Poſtea tamen percuffit eum cor ſuum, & noluit agere, vt patet ibidem. Ita hic forte, quamquam à principio voluiſſet eum occidere, poſtea tamen noluit. Sed dicendum eſt, quod Dauid non habuit animum nocendi Sauli quando deſcendit in caſtra, ſed ſolum accipiendi lanceam eius, vel aliquid aliud in ſignum, quod habuiſſet locū occidendi eum: & noluit. Hoc autem erat propter duo. Primo, vt confunderetur Saul, ſcilicet, quia iterum miſertus fuerat ei nolendo eum occidere, & nunc nouiter perſequeretur eum: Dauid autem denuo miſerebatur ei nolens ipſum occidere: totaliter ergo confunderetur Saul, & deſiſteret à perſequendo eum. Secundo, faciebat hoc Dauid ad magis indicandam innocentiam ſuam: oſtenderat enim eam, quando abſcidit oram chlamydis Saulis, & noluit ipſum occidere, ſupra cap. 24. Sed adhuc non nimis patebat in hoc, quia aliqui putarent, quod quanquam tunc Dauid miſertus fuerit Sauli: ſi tamen iterum acciperet eum in poteſtate ſua, non parceret ei, nunc autem redierat Saul ad perſequendum Dauid poſtquam ei miſertus fuerat, ex quo haberet Dauid iuſtam cauſam occidendi Saulem ſecundum legem hoſtilem: reperit tamen eum, & non occidit cum potuiſſet, quin potius prohibuit Abiſai volentem occidere Saulem: ideo non poterat intenſius clementia Dauid oſtendi. Cum autem dicitur, quod Dauid habuit intentionem occidendi Saulem, ſed poſtea mutatum eſt propoſitum, non ſtat, quia non habetur in tota litera, quod Dauid voluit eum occidere, ſupra cap. 24. habetur, quod à principio cogitauit eum occidere, ſed poſtea doluit: non ergo deſecit in caſtra Saulis alia intentione, niſi vt inde acciperet ſignum clementiæ ſuæ, & innocentiae in Saulem. *Et manerunt Saulem iacentem, & dormientem in tentorio,* id eſt, Dauid, & Abiſai inuenerunt Saulem, quia ambo iuerunt in caſtra: & quamquã tranſiuiſſent per medium caſtrorum viſque ad tentorium regis, nemo vigilauit, qui videret Dauid, eo quod ſopor in niſus fuerat à Domino ſuper omnes in caſtris, ne cognoſceret venientē Dauid, vt patet infra. In Hebræo dicitur. *Dormientem in itinere.* Vbi dicitur hic dormientem in tentorio, ſed exponendum eſt, ſicut ſupra. *Et haſtam fixam in terra ad caput eius,* id eſt, reperierunt haſtam ad caput Saulis, quæ fixa erat in terra, & in hoc ſignificatur opportunitas occidendi Saulem, quia ipſe habebat arma, quibus occidi poſſet: vnde Abiſai conatus eſt percutere Saulem lancea illa configendo eum in terra, ſicut dixit infra: nunc ergo perfodiam eum lancea in terra ſemel, & ſecundo non erit opus: ponitur etiam de lancea, quia iſta portata fuit à Dauid in ſignum, quod potuiſſet occidere Saulem, & noluit: & quia lancea fuit accepta in ſignum, oportebat, q oſtenderetur, quomodo iſta lancea erat apud regem: alioquin ſi Dauid accedens ad principium caſtrorum inueniſſet illam lanceam, & tuſiſſet, non ſufficienter per hoc oſtenderet, quod potuiſſet occidere Saulem. dicitur ergo de iſta lancea, q erat ad caput regis, ad ſignandum, q qui acceperat lanceam illam de capite regis, potuiſſet occidere eum ſed miſertus eſt. *Abner aut, & populum dormientem in circuitu eius,* id eſt,

id est, inuenerunt dauid, & Abisai dormientem Abner & totum populum suum in circuitu tentorii regis, quod in medio castrorum erat. *Dixitque Abisai ad Dauid.* Hic ponitur secundum, in quo a dauid Saul a morte protegitur, cum vellet eum occidere Abisai. *Concluserunt Dominus hodie inimicum tuum in manus tuas.* id est, deus posuit inimicum tuum in potestate tua. dicitur autem conclusus, quia non habebat potestatem ad aliquam partem euadendi. In hoc autem congratulabatur, & congratulebatur Abisai dauid tanquam aduenisset magnum bonum dauid, scilicet, quod esset hostis suus in potestate sua. Erat autem hoc a domino, ut dixit Abisai, quia non videbatur verisimile, quod dauid potuisset intrare ita secure in castra, omnibus dormientibus, nisi deus miraculose soporem eis dedisset: deus igitur faciebat hoc. *Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel.* id est, quia sic est, quod deus voluit concludere hostem tuum in manus tuas, perfodiam eum lancea semel, scilicet, confingendo eum terrae. *Et secundo non erit opus.* id est, si percussero eum semel, non erit opus, quod percutiam secundo, quasi dicat, ita fortiter percutiam, quod unico vulnere morietur.

Quare Abisai petijt a Dauid occidere Saulem, cum sciret antea Dauid noluisse illum occidere.

Q V A E S T. VIII.

QUÆRET aliquis, Cur Abisai dicebat dauid: perfodiam eum lancea, quia sciebat, quod dauid hoc nollet: nam iterum Deus tradiderat Saulem in manus eius, & noluit percutere eum, quin potius confregit viros suos sermonibus, ut non insurgerent in eum, supra capitulum 24. nunc igitur non consentiret, quod Abisai percuteret eum. Dicendum, quod Abisai motus fuit ad dicendum hoc, quia vidit, quod Dominus tradiderat Saulem in manus Dauid, & hoc videbatur esse ad aliquem finem, non erat autem alius, nisi ut Dauid occideret Saulem, cum esset hostis illius, ideo voluit occidere illum. Cum autem dicitur, quod Dauid prohibuerat viros suos, ne insurgerent in Saulem, supra capitulum 24. Dicendum, quod Abisai crederet rationabiliter debuisse mutari cor Dauid: ipse enim primo misertus fuerat Sauli, & proposuit Saul nunquam persequi dauid, sed potius orauit, ut deus redderet ei vicem pro bono opere, supra capitulum 24. nunc autem de nouo persequeretur dauid nihil faciente dauid, ideo rationabiliter debuisset dauid moueri ad occidendum eum: unde forte Abisai credidit mutatum esse cor dauid. Item dato, quod Abisai putaret dauid non esse inclinatum ad occidendum Saulem, volebat suadere ei, quod permitteret illum occidi, ut sic euaderent dauid, & viui sui periculum: sciebat enim Abisai, quod dum viveret Saul semper persequeretur dauid, & viros suos: & quia aliquando poterant incidere in manus eius, & morerentur: volebat enim potius, quod ipsi occiderent Saulem, ideo quamquam non esset inclinatus dauid ad occidendum Saulem, volebat eum Abisai inducere, quia tamen vidit eum firmum esse in proposito non occidendi Saulem, & nimis resistit sibi ad hoc, quod non occideret illum, destitit Abisai a persuadendo.

An peccauerit Abisai volendo occidere Saulem.

Q V A E S T. IX.

QUÆRETUR ulterius, An Abisai peccauit volendo occidere Saulem. Respondendum, quod si Abisai occidisset, vel vulnerasset Saulem, peccasset mortaliter, eo quod non habebat aliquam iustam causam nocendi ei, quia agebat propria auctoritate: & non potest aliquis propria auctoritate occidere alterum, nisi repellendo vim, & in paucis casibus, in quibus lex permittit. Hic autem Abisai non repellebat vim, cum Saul non aggrediretur eum, nec erat hic alius casus de permissis in lege ad occidendum propria auctoritate, ideo illicitum erat ei, quod occideret illum, precipue, quia Saul erat rex Israel, & magis peccaret Abisai mittendo manum in eum, quam in aliquem alterum: & hoc allegauit dauid, dicens: quis extendet manum suam in Christum

domini, & innocens erit, quasi dicat, nullus poterit licite eum occidere: Abisai autem non occidit eum, nec percussit dissuadente dauid: ideo ex hac parte non peccauit. Voluit tamen deliberate percutere Saulem, si permisisset dauid: sed in quibuscunque actus est malus, voluntas quoque ad illum actum mala est: ideo peccauit Abisai volendo occidere Saulem, nec solum voluit occidere eum, sed etiam suadebat dauid, ut permitteret eum occidi. Suasio autem ad malum peccatum est, satis ergo peccauit Abisai in hoc. *Et dixit Dauid Abisai: ne interficias eum.* Vidit dauid Abisai promptum esse ad occidendum Saulem: ideo resistit ei iubendo, ne faceret, & iurando super hoc. *Quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit?* id est, quis poterit extendere manum ad occidendum regem, qui vnctus est a deo, & quod sit innocens? quasi dicat, nullus: quia deus fecit eum superiorem omnibus, & nulli prestitit auctoritatem super ipsum: sed deus solus est ultor iniquitatum eius: unde solum deum dauid inuocauit in iudicem supra capitulum 24. dicens: iudicet deus inter me, & te: manus autem mea non sit in te: hoc autem intelligitur de mittente manum in regem aggrediendo, quia nulli homini licet hoc inter subditos suos: licet tamen defendendo: ut si aliter non potest euadere mortem, quam rex infligere vult aggrediendo ipsum nisi regem occidat se defendendo, licitum erit illum occidere, nisi rex habuerit iustam causam occidendi eum, quem vult occidere: nam ipse iudex est, & potest proprie auctoritate occidere delinquentes, & illi non debent resistere ei, quia qui resistit potestati dei, ordinationi resistit, & ex hoc peccat mortaliter. Ad Rom. capitulum 13. *Et dixit Dauid: viuit Dominus.* Hoc iuratur dauid de non occidendo Saulem: & hoc fecit ad significandum intentionem suam Abisai, ne occideret Saulem: quia si forte indicasset ei intentionem suam esse, quasi indifferenter, vel verbis non efficacibus locutus fuisset Abisai forte occideret Saulem: ut ergo desisteret, expressit intentionem suam efficacioribus verbis, quam potuit, scilicet, iurando, ideo tunc destitit Abisai. Si autem queras, an dauid tenebatur prohibere occisionem Saulis, & resistere Abisai, dicas quod sic, alias peccasset mortaliter, sicut declaratum est supra capitulum 24. de viris dauid, quos ipse confregit sermonibus, ne insurgerent in Saulem. *Quia nisi Dominus percusserit eum,* id est, nisi deus per se occiderit Saulem, scilicet, per aliquem morbum subitaneum, vel per aliqua infortunia, ut si percutiat eum fulmine, vel obruatur cadente edificio aliquo super ipsum, & sic de aliis generibus periculorum quodocunque quis violenter moritur, nullo homine agente quicquam contra ipsum, nisi forte a casu: & est iste primus modus moriendi de tribus, qui habentur hic, & etiam declarati sunt supra capitulum 22. *Aut dies eius venerit, ut moriatur.* Iste est secundus modus, scilicet, quando aliquis moritur veniente die suo. Vocatur autem dies alicuius ad moriendum dies terminans periodum durationis speciei humanæ, vel durationis istius hominis secundum complexionem suam. Et quando aliquis sic moritur, necesse est, ut senectute nimia confectus sit, vel proportio complexionis suæ non possit vitam suam ulterius extendere. Et in hoc nullus homo prestat causam ad moriendum, nec aliquod infortunium, sed sola conditio naturæ. *Aut in prælio descendens mortuus fuerit.* Iste est tertius modus moriendi, scilicet, cum quis occiditur ab hostibus. De isto etiam putabat dauid, quod posset mori Saul hoc genere mortis: quia frequenter descendebat Saul ad pugnam contra Philistinios, qui erant hostes continui eius: & quia euentus belli varius est, poterat ibi gladio cadere, & sic factum est, quia postea occisus est a Philistinis, infra capitulum ultimum. De istis tribus modis latius dictum est supra capitulum 24. scilicet, an differant inter se, & quomodo differant. *Propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Christum Domini,* id est, sic mihi deus sit propitius, quod non extendam manum meam in Saulem. Vel dicitur: propitius sit mihi dominus, id est, oro, quod deus mihi propitiatur faciendo, ne extendere velim manum meam in eum.

A

An David iuramento tenebatur non occidere Saulem.

Q V A E S T. X.

QUÆRET aliquis, an David ligabatur ex hoc iuramento nullo modo ad occidendum Saulem. Respondendum est, quod per hoc iuramentum solum obligabat se David ad ea, ad quæ obligatus erat de iure communi: tenebatur enim David non occidere Saulem, quamquam hostis eius esset, quia manu sua non licebat ei petere vindictam de eo, alioquin peccaret mortaliter, ut declaratum est supra ca. 24. nunc autem hoc idem iurabat David, scilicet quod non occideret eum. Proficiebat tamen istud iuramentum ad duo. Primo ad distrahendum Abisai ne occideret Saulem, qui promptus erat occidere eum, & per hoc desisteret, quia significabatur ei efficaciter intentio David. Secundo proficiebat ad confirmandum voluntatem David, quia licet David obligatus esset de iure communi non occidere Saulem, tamen cum nunc noviter se obligaret per iuramentum, esset firmior in proposito & magis cauere ne ageret contra hoc: sic enim fiunt vota, quia quando aliquis proponit aliquid agere, quod bonum est, in quo vellet permanere, nondum est firmus in proposito illo, cum liceat ei sine peccato retrocedere, ideo ut voluntas sua totaliter firmetur in bono concepto, & disponat se ad semper illud persequendum, vult illud agere, ut sic inducatur necessitas ad agendum. Sciendum autem, quod David obligabatur ex hoc nunquam occidere Saulem, etiam si semper persequeretur eum, & Deus traderet ipsum millesies in manus eius: non tamen obligabatur non occidere eum, si Saul circumdaret David, & vellet eum capere ad occidendum: tunc enim liceret David occidere Saulem, si alias non posset ipse mortem euadere. Nec iuravit David, quod non occideret Saulem, e defendendo, sed solum aggrediendo, quod patet, quia dixit: non extendam manum meam in Christum Domini: extendere autem manum est aggredi: cum autem quis solum se defendit non extendit manum in alterum, sed repellit violentiam extendentis manum in se: patet etiam quia verba David debent referri ad casum illum, qui præsens erat. Deus enim tradiderat Saulem in manus David, & ipse non permisit, quod occideret eum Abisai, & iuravit super hoc: ideo intelligenda sunt verba iuramenti illius in casu simili, scilicet, cum reperiret eum iterum, & iterum sic, vel quotiescunque Deus traderet eum in manus ipsius. De offensione autem non erat hic sermo, eo quod non offerebat se hic casus, in quo deberet David defendere se à Saule, sed in quo posset eum aggredi, ideo quamquam verba ista sint generalia, oportet extendi solum ad aggressionem, de qua tunc se offerebat casus. Item, quia David, si iurasset specialiter, ut pote, quod aliquis peteret ab eo, quod iuraret nunquam se defendere à Saule: & quod potius permetteret se occidi à Saule, quam occidere eum se defendendo: David hoc nollet iurare, quia erat irrationabile, quamquam igitur generaliter iuraret David, quod pro nulla causa occideret Saulem, non intelligebatur de occisione, quæ fieret defendendo: quia in generali sermone non veniunt ea, quæ non esset quis verisimiliter concessurus, ut patet extra de iur. iuran. in 5. cap. in generali.

C

An David peccasset occidendo Saulem.

Q V A E S T. XI.

QUÆRET aliquis, Cur David noluit occidere Saulem, qui erat hostis suus, & quotidie infligebat ei mala, & voluit occidere Nabal, qui solum semel intulit ei iniuriam, præced. c. Respondendum, quod David peccasset, siue occidisset Saulem, siue Nabal: quia in nullo casu horum licebat ei vindictam propria manu petere: ideo quamquam disposuisset occidere Nabal ex passione, tamen postea loquente ad eum Abigail, consensit non occidere Nabal, quin potius Deo, & Abigail gratias agit, quia Deus liberauit eum à peccato per verbum Abigail præced. c. Sed dicitur, cum toties offenderit Saul David, & nunquam fuit motus totali deliberatione ad occidendum eum, nec opus fuit, ut quis persuaderet ei, ne occideret Saulem, sed potius ipse persuasit bis viris suis, ne occi-

derent Saulem, ut patet supra ca. 24. & hic: quomodo cum semel offenderit Nabal David, eguit David persuasore ad non occidendum Nabal, alioquin occidisset. dicendum, quod David habebat multas causas non occidendi Saulem, scilicet, quinque, quæ posite sunt supra ca. 24. nulla tamen illarum visa est efficax, nisi ultima. In Nabal autem solum erat una causa, quæ distraheret: David autem passione præventus non reputavit illam efficacem, & quamquam illa eadem existeret in Saule propter illam non cessavit occidere eum, sed solum propter ultimam, quæ non erat in Nabal: solum enim cessavit David ab occisione Nabal, quia illicitum erat vindictam petere manu sua, ut patet ex verbis suis præced. c. scilicet, Benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ne vlciscerer me manu mea: istam causam non reputabat David esse nimis efficacem, ideo nisi esset alius persuadens, ista sola non potuisset eum distrahere. In Saule autem erant quinque causæ, & nulla illarum sufficienter distraxisset, præter ultimam, scilicet, quia Saul erat rex, & ex hoc putabat David esse maximum scelus, quod quis occideret eum. Sic apparet hic ex verbis suis, scilicet, Quis extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit? & non dixit: illicitum est vindictam propria manu expeti. Sic patet supra cap. 24. ubi nullam aliam causam allegavit David contra suos, ut non occiderent Saulem, nisi quod rex erat. Istam autem putavit esse efficacissimam, ideo non eguit persuasore: si autem solum essent aliæ causæ, quæ fuerunt in Nabal, non cessasset David occidere Saulem, nisi quis dissuadisset, quamquam igitur illicita esset mors Nabal, sicut mors Saulis: tamen eguit David persuasore, ut non occideret Nabal, & non eguit pro Saule. Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput eius, id est, quia illicitum est, quod occidamus eum, nihil ei mali inferas, sed solum tolle hastam, quæ est ad caput illius.

D

E

Saul propter duo habebat hastam ad caput.

Q V A E S T. XII.

QUÆRET aliquis, de ista hasta, quam habebat Saul ad caput, cur haberet eam. Respondendum, quod Saul habebat propter duo. Primo, quia ipse erat vir bellicosus, & non delectabatur magis in aliquo genere armorum, quam in clypeo, & lancea. Vnde famosus erat in hoc genere pugnandi: sic laudat eum David in planctu suo infra 2. lib. ca. 1. f. Clypeus Saul, quasi non esset vinctus oleo à sanguine interfectorum, ab adipe fortium. Volebat ergo semper lanceam habere apud se, quia nimis illa afficiebatur. Secundo, & præcipue habebat lanceam apud se, quasi in signum regalis honoris: nam sicut coram regibus gladius antefertur in signum regalis potestatis, & ministerii iustitiæ, ut patet ad Rom. ca. 13. ita Saul lanceam habebat in regale insignium, ideo omni tempore habebat eam apud se, siue cibum sumeret, siue dormiret, siue quiesceret, siue alicui colloqueretur. Sic patet supra cap. 18. & 19. nã bis ibi Saul sedebat in domo sua David plallente in cithara coram eo, & tenebat Saul lanceam in manu, conatusque est percutere bis David. Tenebat etiam Saul lanceam in mensa, cum cibum sumeret: sic patet supra c. 20. quia sedebat ad mensam, & arripuit lanceam, conatusque est percutere Ionatham, & tunc surrexit Ionathas à mensa. Tenebat quoque lanceam Saul quando colloquebatur aliquibus, supra ca. 22. quando in nemore Gabaa colloquebatur servis suis circumstantibus. Omni tempore igitur lanceam tenebat. Nunc autem quia dormiebat, erat lancea fixa ad caput eius, ne unquam decisset ei regale insignium. Et scyphum aquæ, & abeamus, id est, tolle etiam scyphum aquæ, qui est ad caput regis, & recedamus hinc: volebat enim manere ibi amplius David: quia nihil facturus erat. Etiam ne quis euigilaret, & videret eos: quia tunc essent in periculo. Iste scyphus aquæ erat ad caput regis ad lavandum manus, cum surgeret, vel ad potum, vel ad aliquam ceremoniam regalem. Tulit ergo David hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul. Quamquam dicatur, quod David tulerit, intelligendum est, quod tulerit Abisai: quia Abisai erat minister David. Etiam quia David iusserat hoc Abisai, dicens: Nunc tolle hastam, quæ ad caput eius est, & scyphum. Sed dicitur David tulisse: quia iussit illam deferri: sic enim dicitur Salomon ædificasse templum Domini, infra 3. li. ca. 6. non quidem, quod ipse aliquid ædificaverit, sed quia iussit ædificari.

David

Dauid non accepit de castris Saulis nisi lanceam, & scyphum.

Q V A E S T. XIII.

QUÆRIT aliquis, Quare Dauid tulit lanceam, & scyphum, & quare non tulit aliquid alterum. Respondendum, quod Dauid descendit in castra Saulis ad probandum innocentiam suam, ut inde acciperet aliquid in signum, per quod ostenderetur, quod ipse habuit Saulem in potestate sua, & noluit illum occidere: erant autem ad hoc sufficientia signa lancea, & scyphus regis: quia illa lancea erat quam semper rex gerebat in manu, ideo cum Dauid loqueretur extra castra ad Saulem ostendens lanceam regis, manifeste apparet, quod ipse intraret in castra, vel aliquis de suis, & acciperet hastam regis, & scyphum: & quia rex non inueniret illam apud se, ne scyphum, manifeste videret, quod Dauid introierat in castra, & acceperat lanceam. Sed dicit aliquis: cur Dauid non abscidit hic aliquam partem chlamydis Saulis, ut ferret in signum, sicut fecit: supra cap. 24. Respondendum, quod Dauid nihil volebat hic, nisi habere aliquod signum, quo ostenderet se potuisse occidere Saulem, & noluisse, & quia sufficiens signum erat lancea regis, & scyphus, noluit aliud præsertim quia ipse intendebat cauere dedecus regis quantum posset, & quia abscindere partes vestium eius erat dedecus, noluit aliquid abscindere. Prius autem supra cap. 24. Dauid amputauit partem chlamydis Saulis, quia non poterat ibi habere aliud signum: ideo necessitate coactus illud egit, quamquam esset dedecus regis. nunc autem quia habebat alia signa sufficientia, noluit aliquid de vestibus scindere. *Et non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & vigilaret.* Hoc ponitur ad innuendum miraculum, scilicet, quod quamquam introissent Dauid, & Abisai in castra, nullus vidit, nec intellexit quid faciebant, quia nemo vigilabat. *Sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.* Hoc ponitur ad declarandum quomodo superiora sint verisimilia: quia aliquis diceret non esse verisimile, quod nullus in castris Saulis vigilaret, & quod posset Dauid transire per medium castrorum usque ad tentorium Saulis, & quod nemo hoc videret: ideo dicitur, quod sopor Dei irruerat super eos quasi dicat, non erat verisimile, quod hoc potuisset accidere via consueta: nam in castris, ubi erant tot viri, aliquis vigilaret saltem custodiendo regem: sed factum est miraculose, scilicet, quia deus immisit soporem super omnes, qui erant in castris: & sic nemo poterat vigilare. Et vocatur sopor Dei, id est, sopor immisus a deo.

Quare immisit Deus soporem Sauli, & omni populo eius.

Q V A E S T. XIV.

QUÆRIT aliquis, Ad quid deus immisit soporem in castris Saulis. Respondendum, quod deus volebat ostendere innocentiam Dauid erga Saulem, ut magnificaret eum faciendo cognosci, quod ipse toties misertus fuerit hosti suo atrocissimo, quem potuisset impune occidere: & quia non poterat nunc Dauid introire in castra Saulis ad accipiendum inde aliquod signum, cum vigilarent serui Saulis, & caperent Dauid, deus voluit, ut omnes dormirent, ita ut nemo posset impedire Dauid: promiserat enim deus quod traderet Saulem in manu Dauid, ut patet supra cap. 24. scilicet: Ecce dies, de qua locutus est dominus ad te: ego tradam inimicum tuum: & non solum volebat deus hoc facere semel, sed pluries, & quia non potuisset Dauid nunc impune introire in castra Saulis, deus qui promiserat ei tradere sibi hostem suum, voluit efficere id, sine quo non poterat ei tradi hostis suus.

):(i):

Sopor quomodo causatus est a Deo in seruis Saulis.

Q V A E S T. XV.

QUÆRETUR ulterius, Quomodo deus causauit soporem in omnibus seruis Saulis. Respondendum, quod sopor est passio quædam de naturalibus, & sicut natura potest causare soporem in homine, ita & deus, qui princeps naturæ est. Sopor autem causatur in homine ascendente multa fumositatem ad cerebrum, quæ priuat hominem operatione animali, ita deus poterat subito replere cerebrum cuiuslibet existentis in castris tanta fumositatem, ut etiam si tangeretur fortiter, nihil sentiret, sed essent omnes velut exanimæ: poterat quoque hoc facere deus sine processu naturæ, scilicet, quod non causaret fumositatem in capitibus impediens operationem animalem, sed cum quælibet virtus nostra habeat se in respectu dei in potentia obediens ad omnia, quæ deus voluerit: non solum, ipso multiplicante fumositatem in capitibus singulorum de castris, cessaret operatio animalis, cum intentione naturalium virtutum, quod est suporari: sed etiam nullo appposito, sed solum deo volente, quod cessarent virtutes animales ab operationibus suis, cessarent, & esset somnus fortis in singulis. Sic enim legitur immisisse deus iterum soporem in Adam, Gen. ca. 2. qui causatus fuit, ut non sentiret Adam quomodo vna de costis suis ablata fuerit. Est etiam deus dominus non solum soporis, sed etiam somniorum, id est, visionum, quæ fiunt in somniis, scilicet, quod potest cuiuslibet immittere tale somnium, quale voluerit: & hoc modo deus reuelabat prophetis veritates futuras, quia immittebat eis somnia certissima de rebus venturis, per quæ poterant ita certissime enunciare futura, velut si ea præsentialiter cernebant, ut patet Num. 12. scilicet: Siquis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: sic etiam Daniel dixit Nabuchodonosor, quod deus miserat ei somnia ad enunciationem futurarum rerum, ut patet Daniel. cap. 2. sic etiam deus immisit somnium cuidam de Madianitis, per quod significabatur, quod Gedeon præualiturus erat contra castra Madian, & ex hoc infirmarentur Madianitæ, & non possent resistere ei Iud. cap. 7. facile est autem deo immutare omnia hæc ad qualescumque passiones naturales, vel supra naturam iuxta voluntatem suam, cum ipse omnium artifex sit.

Cumque transisset Dauid. Hic ponitur tertium huius capituli in quo Saul a Dauid conuincitur, & diuiditur in duo, quia primo Abner, & totus populus conuincitur de negligentia. Secundo Saul conuincitur de iniustitia ibi. *Cognouit autem Saul.* de primo dicitur. *Cumque transisset Dauid ex aduerso,* id est, transiit castra, & accessit ad aliquam partem distantem a castris, quæ erat ex opposito castrorum: & ex loco ipso locutus fuit ad Saulem, & populum. *Et steterat in vertice montis,* id est, non locutus fuit quousque: esset in vertice montis, qui erat apud castra. Hoc fecit Dauid, ut ex loco ipso posset audiri vox eius in castris Saulis, & posset ipse videri: si autem fuisset in plano non audiretur, cum esset diffusa multitudo virorum per agros in circuitu Saulis, & nesciretur quis loquebatur, nisi esset prope: & hoc periculum erat Dauid, nunc autem, cum esset super montem, poterat videri de castris Saulis, & audiri. Eratque satis distans, ita ut nemo posset persequi eum. *De longe, ut esset grande interuallum inter eos,* id est, erat Dauid longe a castris, intantum, quod erat grande interuallum inter eos, scilicet inter Dauid, & inter illos, qui erant in castris Saulis: hoc faciebat, quia timebat, quod quamquam misertus fuisset Sauli: aliqui de viris eius persequerentur eum: posuit igitur se in tali loco, ad quem nemo de seruis Saulis accedere posset: quin Dauid prius posset euadere. *Clamauit Dauid ad populum, & Abner filium Ner,* id est, cum fuit in monte cepit clamare ad Abner, & ad populum increpando eos, quod non custodierant regem: fuit autem locutus ad Abner, quia ipse erat præcipuus inter viros Saulis, & deinde ad totum populum, quia omnes rei erant criminis, cum non custodissent regem. locutio tamen ista dirigebatur ad solum Abner, quamquam postea conuertit Dauid quædam verba ad populum dicens: viuit dominus quoniam filii mortis estis vos, qui non custoditis dominum vestrum.

A

*David debuit clamare ad Saulem: alias nihil profuisset
quod fecerat.*

Q V A E S T. XVI.

Q V A E R E T aliquis, An peccauerit David dicendo hæc. Aliquis dicet, quod sic, quia David exponebat se periculo sine causa, quia in hoc tentatio Dei erat. Dicendum, quod David non peccauit clamando ad Saulem, quia si non clamasset, nihil profecisset id, quod fecerat introeundo in castra: quia non indicaretur innocentia sua, nisi clamaret ipse, significans, quod introisset in castra ostendendo signum, ideo debuit clamare. Cum autem dicitur, quod exposuit se periculo, & tentauit Deum, dicendum, quod non stat, quia David non locutus fuit quousque fuit in loco securo, scilicet, longe à castris super verticem montis, ubi nullus poterat ei nocere. Et sic non erat periculum: sic etiam fecit supra cap. 24. cum voluit ostendere Sauli oram chlamydis abscisam: nam non locutus fuit ei immediate ut egressus est de spelunca, nec intra speluncam: quia in hoc erat periculum, sed locutus est postquam fuit longe à spelunca. Sed dicet aliquis, quod securior erat David, si non clamauisset, quam clamando, eo quod sic aliquis poterat persequi eum, & forte accideret, quod caperetur: si autem non clamasset, non possent hæc euenire. Dicendum, quod verum est, tamen non est euitandum omne periculum, nisi id quod verisimile est: alia enim quamquam possibilia sint, tamen pericula non vocantur: David autem posuerat se in tali loco, in quo verisimiliter non poterat periclitari, ideo quamquam esset possibile aliquod malum ei euenire propter clamorem illum: tamen periculum non vocatur. Et consequenter nec tentatio Dei. Item quia dato, quod interdum pericula verisimilia sint: si tamē parua sunt licitum est alicui se exponere illis, ut aliqua magna bona acquirat, quæ ei necessaria sunt: sic autem erat hic de David, quia ipse volebat indicare innocentiam suam, quod erat ei valde opportunum, & propter hoc se exposuerat periculo introeundo in castra: quamquam ergo nunc aliquantum periculi esset, licitum erat David clamare, ne totum opus suum maneret inane, præsertim quia Deus cooperatus fuerat sibi miraculose mittendo soporem super omnes, qui erant in castris: si tamen nunc non clamasset David, mansisset miraculum Dei inane, quod fiebat ad indicandam innocentiam dauid, quæ non poterat indicari, nisi clamasset dauid: ergo non solum erat ibi licitum clamare, sed etiam si non clamasset, videretur peccare, quia faceret beneficium collatum sibi miraculose manere superuacuum.

C

*Propter quid David increpauit Abner, & populum
Saulis.*

Q V A E S T. XVII.

Secundo

Q V A E R E T V R vterius, Ad quid dauid clamabat increpando Abner, & populum. Aliquis dicet, quod clamauit increpando illos, quia erant vere increpabiles non custodiendo regem: sicut enim dicitur infra filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia nihil hoc attinebat ad dauid, cum ipse non intenderet salutem, vel bonum Saulis, nec curaret an bene, vel male eum custodirent serui sui, sed potius ipse desiderauit quod male custodirent eum serui sui, ut haberet opportunitatem ad faciendum id, quod fecit, alioquin non potuisset impune introire in castra. Dicendum igitur, quod dauid locutus fuit ista, ut magis inclinaret sibi Saulem, & proficeret causæ suæ. dupliciter enim proficiebat hoc ad intentionem dauid. Primo, quia ipse intendebat demonstrare innocentiam suam erga Saulem, non solum, quia nolebat eum occidere, cum posset, & prohibebat eum occidi ab aliis, qui secum erant, sed etiam quia increpabat seruos suos propter negligentem custodiam tanquam in hoc significaret se dolere, quia male custodiebatur Saul, & per hoc flecteretur Saul contra tanta probitate, & clemētia dauid erga se. Secundum, & præcipuum erat, quia per hoc confirmabat dauid intentionem suam: ipse enim volebat innuere, quod introiuisset in castra

Saulis, & potuisset eum occidere: sed non fecit, quia inuictus fuit illius, & ad hoc ostenderet lanceam: Saul tamen posset cogitare, quod aliquis de seruis suis dedisset lanceam dauid, & scyphum, ut per hoc ostenderet innocentiam suam. hoc autem poterat esse verisimile, quia Saul putabat, quod serui sui coniurauerant cum dauid contra ipsum, ut patet supra c. 22. scilicet omnes coniurastis aduersum me, & non est, qui mihi renunciaret: maxime, cum & filius meus scodus inierit cum filio Isai: ad tollendam autem hanc suspicionem dauid cepit accusare Abner, & totum populum, quod omnes illi dormiebant, quando ipse descendit in castra, ideo nullus poterat ei dare lanceam, & scyphum, sed ipse cepit. Et consequenter ipse potuit occidere Saulem, sed noluit. *Nonne respondebis Abner.* Nunquid non vis respondere mihi, o Abner? Vel est modus interrogandi, scilicet, o Abner responde mihi.

Cur David magis increpauit Abner, quam ceteros.

Q V A E S T. XVIII.

Q V A E R E T aliquis, Cur dauid increpuit magis Abner, quam reliquos de populo: nam ad eum præcipue conuertit verba sua. dicendum, quod dauid volebat increpare ministros Saulis propter causas supra positas, quod tamē magis istum, quam illum increparet, fuit quia magis rationi consentaneum videbatur: & fuerunt duo, propter quæ increpuit dauid Abner potius, quam ceteros. Primum, quia ipse erat minister principalis regis, scilicet, quia erat princeps militum, ut patet supra in litera. & ob hoc magis attinebat ad eum cura regis, quam ad reliquos, & ob hoc dormiebat Abner apud Saulem tanquam præcipuus custos, ut patet supra in litera, scilicet, cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner. Secundum erat, quia Abner erat cognatus regis, scilicet, patruelis eius, ut patet supra ca. 14. magis ergo propter cognationem tenebatur eum diligere, quam reliqui: & curare pro salute eius: & conuenienter reprehensibilior erat reliquis pro negligenti custodia regis. dauid tamen præcipue attendit ad Abner, eo quod ipse erat principalis in seruis regis: unde dixit: Nunquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? q. d. tu es excellentior inter omnes viros Israel, & ad te magis pertinebat custodia regis, cur ergo non custodisti? *Et respondens Abner ait.* Ipsemet Abner respondit, cum viderit, quod ad eum specialiter dirigebatur vox. *Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem?* q. d. quis es tu tantæ audaciæ, qui audeas clamare dormiente rege, & inquietes eum? q. d. satis fatuus videris. *Et ait David ad Abner: nunquid non vir tu es?* Hic incipit eum accusare, q. d. tu es vir principalior reliquis Israelitis, & tu deliquisti, nec fecisti, ut vir bonus, cum nō custodieris dominum tuum. *Et quis alius similis tui in Israel?* q. d. non est alius tibi æqualis. Hoc dicebat quantum ad dignitatem, quia Abner erat princeps exercitus, & nullus maior principatus erat inter Israelitas. Secundo, nō erat ei aliquis similis in honore à rege præstito: magis enim illum honorabat, quam reliquos Israelitas, quia faciebat eum sedere apud se in mensa supra c. 20. *Quare ergo non custodisti dominum tuum regem?* q. d. male fecisti non custodiendo, & reus mortis es, sicut infra dixit dauid ad totum populum, dixit autem. dominum tuum regem: & non dixit. dominum regem, vel dominum meum regem propter duo. Primo ut signaret specialem honorē, & potestatem Abner in domo Saulis, per quæ videbatur esse magis rex ipsius, quam aliorum: sicut etiam dicitur de deo, qui quamquam sit deus omnium, si tamen est aliquis, ad quem deus specialiter se habeat, vocatur deus illius: sic dixit Saul ad Samuelem supra cap. 15. scilicet: Pepercit populus melioribus ouibus, & armentis, ut immolarent domino deo tuo: non tamen erat solum deus Samuelis, sed etiā Saulis. Secundo dictum est, quia dauid noluit nunc vocare Saulem regem suum, quia non se habebat ad eum, ut rex, sed ut hostis: postea autem vocauit eum dominum, & regem, ut patet infra: quia Saul primo vocauit eum filium, ut patet ibidem. *Ingressus est vnus de turba,* scilicet in tentorium regis, te non vidente. *Ut occideret Dominum tuum regem,* id est, ingressus est ad occidendum, & vos non poteratis resistere ei, quia non videbatis, vel potuit ipse occidere regem, cum ingressus est, si voluisset.

David
propter
duo nō
voca-
uit Saul
rege
suum.

An Dauid mentitus fuit dicendo, quod vnus de turba ingressus est ad occidendum Saulem.

QVÆST. XIX.

QVÆRET aliquis, an Dauid mentitus est hic. Et dicit aliquis, quod sic, quia nullus introierat in tentorium regis, nisi ipse, & Abisai, & tamen non introierunt voluntate occidendi regem, sed solum tollendi lanceam in signum innocentiae Dauid. Aliquis respondebit, quod verum dixit Dauid: nam licet ipse non ingressus fuerit animo occidendi: Abisai tamen volebat occidere Saulem, & occidisset, nisi prohiberet Dauid: ille tamen introiuit in tentorium Saulis cum Dauid. Sed adhuc non stat ista solutio, quia Dauid dixit: ingressus est vnus de turba, id est, de populo, vel de multitudine ista: Abisai tamen non erat de populo, qui manebat cum Saule. Sed dicendum est, quod Dauid intellexit, quod ingressus est vnus de turba, id est, potuit ingredi aliquis de turba, vt interficeret regem, & tu cum dormires, non poteras prohibere: nec videtur, quod asseruerit hic Dauid aliquem ingressum fuisse, licet postea hoc concluderet: quia alias non bene conuenirent verba contra Abner: nam si aliquis ingressus est, vt interficeret regem, si omnes dormiebant poterat eum occidere, sed non occidit: ergo non ingressus est aliquis ad interficiendum regem. Sed est sensus: tu Abner dormiebas, & omnes qui tecum sunt, & tunc poterat aliquis de turba introire ad occidendum regem, & occidisset, quia tu non prohiberes. Quod autem dormires patet, quia non habes ibi lanceam regis, cum ego tulerim illam: & sicut ego accepi ita poterat quilibet alius introire, & occidere regem. *Non est bonum hoc, quod fecisti.* i. non fecisti sicut bonus vir, cum non custodieris regem, & potuit eum aliquis occidere. *Vixit Dominus,* i. iuro per Deum. *Quoniam filij mortis estis vos.* Hic conuertit Dauid verba ad totum populum simul cum Abner, scilicet filij mortis estis, id est, omnes meremini mortem pro negligenti custodia regis. Primum enim merebatur mortem Abner, qui præcipuus erat, & consequenter omnes, qui erant in populo. *Qui non custodistis Dominum vestrum Christum Domini,* id est, non custodistis regem Dominum vestrum: Christus Domini idem est, quod rex, quia dicitur Christus, id est, vnctus, & quia Saul fuerat vnctus in regem præcepto Dei vocabatur Christus Domini.

An Abner, & omnes alij fuissent rei mortis ob non custoditum regem.

QVÆST. XX.

QVÆRET aliquis, an Dauid verum dixisset, scilicet, quod omnes de populo erant rei mortis propter custodiam regis. Dicendum, quod si rex mansisset incustoditus, ita quod aliquis potuisset ingredi ad occidendum eum propter negligentiam ministrorum reus mortis erat Abner, & alij custodes regis: reliquus autem populus, qui erat in castris cum non haberet commissam custodiam regis non videbatur delinquere, licet aliquid mali fieret defectu custodiæ: nunc tamen, quia omnes erant in castris cum rege, quamquam quibusdam specialiter commissæ esset custodia regis, omnes erant custodes regis, ideo omnes rei erant criminis, si aliquis regem occidisset propter negligentem custodiam. Nunc verò nec Abner, nec aliquis de populo reus erat propter incustoditum regem: quia licet ipsi voluissent diligentissimè regem custodire, nequibant, cum Deus immitteret soporem illis, vt patet supra: Deo autem nemo resistere potest: ideo non erat verum dictum Dauid, quia nullus erat reus mortis, ipse tamen dixit illos reos mortis, & iurauit hoc per vitam Dei, quia fortè Dauid nesciebat, quod iste sopor vitorum Saulis à Deo irruerat, sed quod ex negligentia dormiebant, & tunc ipse non mentiebatur, quamquam falsum diceret. Aliter potest dici, quod licet Dauid sciret soporem istum missum à Deo fuisse, & non esse reos mortis viros Saulis, tamen dixit eos reos mortis, non quidem, vt sic assereret, sed solum, vt ostenderet id quod ipse fecerat, scilicet, quod introierat in tentorium Saulis, ipsis non videntibus. *Nunc ergo vide, vbi sit hasta*

regis. Hic conuertit Dauid sermonem ad solum Abner, & sunt ista verba probatoria, scilicet, quod introierit Dauid in castra. Vnde inquit: vide vbi sit hasta regis. q. d. considera, quia non inuenies eam, qui autem furatus est illam introiuit in castra. *Et vbi scyphus aquæ, qui erat ad caput eius,* id est, etiam quare scyphum aquæ, qui erat ad caput eius: quia non inuenies eum: qui autem tulit inde, hic poterat occidere regem, quia iuxta eum erant ista. *Cognouit autem Saul vocem Dauid.* Hic ponitur quomodo Saul à Dauid de iniustitia conuincitur, scilicet, quod persequeretur eum iniquè, cum ipse miseretur illi. Et dicitur, quod cognouit Saul vocem Dauid, id est, ista loqueretur, cognouit, quod Dauid erat loquens: nam erat nox, & non videbat eum, sed post paululum cognouit vocem suam. *Et dixit: nunc vox tua hæc est fili mi Dauid?* q. d. nunc tu es, qui loqueris, si miror, quod tantum mihi misertus fueris nolens me percutere cum posses, & ego merear. *Et ait Dauid: vox mea est Domine mi rex.* i. ego sum Dauid, qui loquor. Vocauit eum Dominum, & regem ad flectendum ipsum ad misericordiam, vt iam desisteret persequi illum. *Et ait: quam ob causam Dominus meus persequitur seruum suum.* i. quare persequeris me, qui sum seruus tuus. q. d. nulla causa est: quod satis apparet, quia Dauid potens occidere Saulem sæpe: nunquam voluit occidere eum. *Quid feci aut quod est in manu mea malum.* quasi. d. nihil feci propter quod debeas me persequi. Et dicitur: quid feci: scilicet, vsque ad diem istum: aut quid est malum, in manu mea? i. q. d. putas esse malum, quod ego intendam agere contra te. q. d. satis apparet, quod ego nihil fecerim contra te, vnquam. Quod autem nihil intendam agere, patet, quia iam bis habui te in manu mea: & potuisssem occidere, si voluisssem, sed misertus sum tui: ergo nihil agere intendo. *Nunc ergo audi.* i. quia sic est, quod ego nihil mereor, vt tu debeas me persequi, audi verba mea, quæ iusta sunt. *Si Deus incitat te, aduersum me.* q. d. tu potes persequi me propter tria. scilicet, quia ego merui agendo contra te, vel quia Deus incitat te contra me, vel quia filij hominum te prouocant. Primum non stat, quia non est malum aliquod in manu mea, vt satis tibi patet: ergo persequeris me propter aliquod de duobus sequentibus: & si istud est propter secundum, scilicet, quia Deus incitat te, aduersum me, volo pati: si autem propter tertium, scilicet, quia filij hominum incitant te, ipsi sunt maledicti, non debes me propter hoc persequi. *Si Dominus incitat te aduersum me.* Deus poterat incitare Saulem contra Dauid, si fortè erat vir iniquus quamquam non peccasset contra regem, & volebat Deus, quod puniretur pro illius de licitis: incitaret Saulem in persecutione eius. *Odoretur sacrificium,* i. fiat sacrificium de me, in odore suauitatis. Istud pertinet ad modum loquendi, qui est frequentatus in sacrificijs: nam licet sacrificia veteris testamenti secundum se non essent Deo placita, quia erant corporalia, & grossa: vt tamen Deus incitaret Hebræos in amorem suum per illum ritum colendi, dicebat odorem sacrificiorum esse sibi suauissimum, vt patet Leuit. cap. 1. 2. & 3. & quasi per totum: ita Dauid volebat hic dicere, scilicet, si Deus incitat te, contra me, vult, quod ego occidar, & tunc ego præsto sum mori, & odoretur sacrificium, i. fiat sacrificium de me, sicut fit de pecoribus: & Deus odoretur sacrificium, id est Deus recipiat odorem suauitatis de sacrificio isto, quod offertur. *Si autem filij hominum,* i. si non incitat te Deus contra me, sed filij hominum. i. mali consiliarij, & accusatores. *Maledicti sunt in conspectu Domini,* id est, Deus maledicet eis, quia non est accepta Deo ista iniquitas. *Qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini.* i. ipsi eijcient me, de terra Israel, vt non habitè in ea. Et dicitur: eiecerunt me hodie, id est, à principio istius persecutionis: nam fecerunt, quod recederem de terra Israel ad terram Philisthini, & ad terram Moab, vt patet supra 21. & 22. Vel dicitur, quod eiecerunt me hodie. i. ex die isto, sante hoc quamquam persequeris me, manebam in terra Israel: nunc autem, quia tam diu me persequeris, recedam in aliam regionem, & sic ex hodie eijciunt me filij hominum de terra Israel. Ista sententia consonat sequenti literæ, scilicet, quia post hoc non mansit Dauid in terra Israel, sed recessit in terram Philistinorum, vt patet sequ. c. & hoc innuebat hic, scilicet, quod eijciabant eum de terra. Et dicitur: vt non habitem in hereditate Domini, id est in terra Israel: vocatur terra Israel hereditas Dei, quia Deus dederat illam in hereditatem Israelitis, vel quia illa terra erat specialiter Dei, si iure bellico, quia ipse acquisiuit eam de manu Gentilium, ideo dicebat, quod non erat terra Israelitarum,

A **litarum, sed sua: & Israelitæ erant coloni, ut patet Leui. cap. 25. Dicentes vade serui Dijs alienis, i. isti filij hominum, qui te incitant aduersum me, dicunt mihi: vade & serui Dijs alienis. q. d. licet ipsi non dicant mihi verbo, quia tamen eiiciunt me de terra Israel ad terram Idololatrarum, dant mihi occasionem seruiendi dijs alienis. Et hoc est, ac si mihi dicerent, vade, & serui Dijs alienis.**

An David debuerit desiderare mortem, etiam si Deus vellet eam.

Q V A E S T. XXI.

B **Q V A E R E T** aliquis, an David bene diceret, quod si Deus incitabat Saulem contra eum, quod adoraretur sacrificium, id est, quod occideretur ipse in sacrificium Deo. Aliquis dicit, quod non: quia nullus debet desiderare mortem suam, quamquam sciat, quod Deus velit, quod ipse moriatur. Licet igitur David sciret, quod Deus incitabat Saulem contra eum non debebat desiderare mortem. Respondendum est, quod quando nos nouimus Deum velle aliqua mala contra nos, non tenemur conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ in re, quam Deus vult, sed in modo volendi: ut si Deus vult, quod ego moriar, vel aliquis propinquus meus, aut pereat res meæ, vel illius: non teneor ego velle id, quod Deus vult, sed sicut ipse ex recto ordine ista vult, ita ego ex charitate possum illa nolle, & sic idem motuum est volendi Deo, & mihi, scilicet rectitudo rationis: volita tamen contraria sunt: & Deus interdum gaudet, quod nos velimus contrarium eius, quod ipse vult, & oremus pro eo, ut si prædixerit, quod vult aliquem occidere, licitum est illi orare Deum, ne occidat ipsum. Sic autem fuit de David, quia, quamquam reuelatum esset sibi per prophetam, quod Deus vellet Saulem esse persecutorem eius, tamen ipse non tenebatur hoc velle, nec tamen peccabat illud volendo: quia licet non obligemur conformare voluntatem nostram diuinæ voluntati in volito, interdum tamen perfectio magna est, quod conformemus eam: sicut si Deus vult, quod patiamur angustiam propter laudem suam, vel propter delicta nostra, & nos libenter hoc suscipimus, ut voluntati Dei conformemur, meremur nimis. Sic autem fecit David, quia licet non obligaretur hoc velle, si tamen cognosceret, quod Deus volebat eum mori per manus Saulis, libenter hoc acceptabat, ut Deo placeret: unde dicebat: odoretur sacrificium, id est, Deus accipiat sacrificium gratum sibi in odorem suauitatis ex morte mea.

An distinctio David de causa persecutionis Saulis fuit sufficiens.

Q V A E S T. XXII.

C **Q V A E R E T U R** ulterius, an David sufficienter hic distingueret, dicens: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, si autem filij hominum maledicti sunt. Dicendum est, quod ista distinctio in cortice non est sufficiens: quia poterat Saul à seipso moueri ad persequendum David, & quod non incitaret eum Deus, nec filij hominum: David autem posuit solum ista duo membra, quia putabat, quod persecutio sua erat suggestione aliquorum seruorum Saulis: sic enim dixit supr. c. 24. scilicet. Quare audis verba hominum loquentium. David quærit malum aduersum te. q. d. tu non moueris contra me, nisi quia aliqui serui tui dicunt. David quærit malum aduersum te. Aliter autem dici potest, quod David intelligebat hic per filios hominum non solum seruos Saulis, sed etiam ipsum Saulem: noluit tamen distinguere dicens: aut Deus incitat te contra me, aut serui tui, aut tu ipse moueris contra me: & hoc, ut daret aliquem honorem regi, & non reduceret culpam in ipsum, sed retorqueret eam in seruos suos, qui malè ei consulebant, & hoc, quia sic facilius flecteret Saulem ad miserendum sibi, quam aliàs, si confunderet eum imponendo sibi originem culpæ: cum tamen dicebat: maledicti sunt in conspectu Domini: istud non solum extendebatur ad seruos Saulis, sed etiam ad Saulem, quicumque ille esset, qui erat causa persecutionis David: quia ipse eiiciebat eum de terra Israel.

Quomodo potuisset cognosci, an Deus moueret Saulem ad persequendum David.

Q V A E S T. XXIII.

D **Q V A E R E T** aliquis, cum David dicat hic: si Deus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium, quomodo cognosci debebat, an Deus incitaret Saulem contra David. Respondendum, quod David non dicebat ista quasi dubitaret, an Deus mouebat Saulem contra eum: vel ipse mouebatur ex sua iniquitate, quia certissime nouerat, quod Saul mouebatur propter inuidiam, quam conceperat contra David in cantu mulierum, de quo supra c. 18. Sed posuit istam distinctionem ad maiorem abundantiam, sicut modus est loquendi eorum, qui volunt efficaciter concludere, quia licet veritatem cognouerint, tamen arguunt à sufficienti diuisione, ut respondens non habebat locum effugiendi. Sed adhuc dicendum, quod si David vellet se subijcere huic inquisitioni, poterat cognosci sic, scilicet aut mouebatur Saul ex causa iusta ad persequendum David, aut ex nulla causa: si ex iusta causa, poterat dici moueri à Deo: si autem nullam causam habebat, mouebatur non à Deo, sed à filiis hominum, vel ab iniquitate sua: poterat autem esse, quod Saul moueretur contra David non ab iniquitate sua, quia non emularetur ei, nec consilio aliquorum moueretur, sed Deus inclinaret eum ad persequendum David: & tamen ipse nesciret causam: sic enim Deus frequenter mouet homines ad aliqua, & agunt illa, nesciunt tamen cur moueantur: sic ait Aristot. in libr. i. de bona fortuna, dicens, quod homines fortunati mouentur ad agendum aliquid prosperè, sed nesciunt, cur moueantur: & dicunt se pati similia eis, quæ à Deo fiunt, id est, dicunt se moueri, & nesciunt cur: sicut illi, qui mouentur à Deo, & nesciunt, cur moueantur: si autem isto modo moueretur Saul contra David, non se debebat David subijcere morti, quia nesciret, an Saul moueretur ab iniquitate sua, vel à Dæmone instigante, vel à Deo: nec est credendum moribus cordis nostri, donec probemus illos, an à Deo sint: sic ait Ioannes canonica prima c. 4. scilicet. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint, spiritus autem persecutionis Saulis contra David, quamquam à Deo esse poterat: tamè credendum erat, quod esset à Dæmone, cum iste actus secundum seipsum esset malus: & nisi constaret, quod Deus iussisset, credendum erat, quod Dæmon hoc faceret. Dicendum igitur, quod non poterat sciri, an Deus incitaret Saulem contra David nisi dupliciter. Primo modo si haberet Saul causam iustissimam persequendi David, quia ea, quæ iuste fiunt à Deo, fiunt, licet ipse expressè non iubeat. Secundo modo cognosceretur hoc, si constaret de mandato Dei, scilicet. quod Deus per prophetam iussisset Sauli, quod occideret David: sic enim Deus iussit regi Iheu, quando fecit eum vngi per prophetam, quod occideret omnes filios domini sui, ut patet infr. 4. libr. cap. 9. aliàs autem credere debebat David, quod Saul incitabatur à filiis hominum, vel per iniquitatem suam. Et nunc non effundatur sanguis meus in terra, id est, quia non habes aliquam causam persequendi me, sed solum incitant te filij hominum, oro, ne effundatur sanguis meus. Coram Domino, id est, vidente Deo, quod hoc iniustum est, vel coram Domino, id est, publice, & sine aliqua causa. q. d. malum est, quod ista coram Domino fiant, non subsistente causa. Quia egressus est rex Israel, ut quærat pulicem vnum. Hic incipit David inferre opprobrium Sauli, scilicet. quod egressus fuerat ad persequendum eum per montes, quia hoc erat verendum sibi, velut si persequeretur vnum pulicem, quia David erat impotens respectu Saulis, velut si esset vnus pulex, cum esset Saul rex magnus: sic enim dixit supra ca. 24. quem persequeris rex Israel: canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. Sicut persequitur perdix in montibus. Hoc pertinet ad maius dedecus Saulis, quia non solum persequabatur David, qui erat pulex, sed etiam persequabatur eum magna instantia, & desiderio capiendi, sicut perdix in montibus, id est, sicut illi, qui capiunt perdices persequuntur eas in montibus, & locis præruptis, & accipitur hic, persequitur, in significatione passiva, quod est contra usum modernorum: quia persequor est verbum deponens, & solum habet actiuam significationem. Apud antiquos tamen grammaticos multa de verbis, quæ nunc sunt deponentia, reperiuntur.

A iuntur in significato communi, & sunt ultra 60. ut ponit catholicon. vñs tamen modernorum sola nouem accepit communia. Sic etiam accipitur in isto verbo, mereor, & promereor, quæ sunt deponentia: & tamen reperiuntur communia, scilicet, in significatione passiva, ut patet ad Hebr. c. vlt. scilicet talibus enim hostis promeretur Deus, id est, per tales hostias nos promeremur habere gratiam Dei. *Et ait Saul. Peccavi.* Hic Saul confessus est peccatum suum, scilicet quod iniuste persequeretur Dauid, cum ipse beneficeret ei, & dolet, quod peccauerit.

An Saul nunc doluit de peccato suo contra Dauid.

QVÆST. XXIV.

QVÆRET aliquis, an Saul verè confessus fuerit hic peccatum suum, scilicet. quia verè doleret, ut falleret Dauid inducendo eum, ut rediret ad se, & occideret ipsum. Respondendum quod Saul verè doluit de peccato, quia vidit rationem manifestissimam conuincentem eum, scilicet, quia tantum miseretur ei Dauid, cum ipse malefaceret illi: & apparet hoc, quia dixit ei: reuere fili mi, nequaquam enim ultra malefaciam tibi. Etiam dixit postea. Apparet, quod stultè egerim, & ignorauerim multa nimis: talia tamen non posset dicere, nisi ex amaritudine cordis. Item quia dixit. Benedictus tu fili mi Dauid: in quo imprecabatur ei bona à Deo. Item apparet manifestius, quia illic cessauit Saul persequi Dauid, & reuersus est in domum suam, ut patet infra: si tamen verè non doluisset, persecutus fuisset eum adhuc in montibus. Sed aliquis dicet, quod ista non sufficienter probant: nam hæc omnia fecerat iterum Saul erga Dauid, quando scidit oram chlamydis supr. cap. 24. & tamen postea redijt ad persequendum eum, ut patet hic. si tamen verè doluisset, non redijisset ad persequendum, idè nec etiam apparet hic eum verè doluisse. Dicendum est, quod Saul hic verè doluit, & etiam supr. capit. 24. verè doluit de malo, quod egerat contra Dauid, & proponebat nunquam persequi eum amplius, quia mox destitit persequi eum. eod. cap. & hic. Etiam expressit, quod nunquam ultra persequeretur eum, & cessauit illum persequi. Cum autem obijcitur, quod non verè doluit Saul, eò quod redijt ad persequendum Dauid, non stat, quia quamquam aliquis redeat in peccata pristina, non tollitur, quin priori confessione doluerit verè de eis, sed redijt in illa ex causis nouiter insurgentibus, scilicet. propter novos stimulos passionum: ita enim erat de Saule. quia ipse verè doluit, & proposuit nunquam persequi Dauid quando absceidit oram chlamydis eius: postea tamen redeunte nouo furore, vel consilio feruorum suorum, redijt ad persequendum Dauid. Quod satis patet, quia Saul in domo sua erat in Gabaa, quando Ziphæi nunc venerunt ad eum nunciantes, ubi erat Dauid: & per hoc incitauerunt eum ad persequendum ipsum. Quod autem aliquando verè doleret Saul, quia persequeretur Dauid, apparet, quia quando manebat apud Saulem, semel iussit eum occidi, postea tamen orante Ionatha, iussit, quod non occideretur: & mansit postea multis diebus in domo Saulis, nec nocebat ei Saul, ut patet supra capit. 19. quousque iterum post multos dies incanduit furor eius: & conatus est eum percutere lancea. eod. ca. verè ergo pœnituit Saul hic, & supra c. 24. licet postea redierit ad persequendum Dauid. *Reuere fili mi Dauid*, scilicet ad manendum in curia mea sicut prius. *Nequaquam enim ultra malefaciam tibi*, id est, securus esto, quod iam nunquam conabor aliquid mali agere contra te, sicut prius conatus sum, quia tunc putabam, quod mala quæeres contra me: nunc autem noui, quod non sit iniquitas apud te. *Eo quod preciosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie*, id est, tu existimasti vitam meam esse magni precij. q. d. si tu non reputasses vitam meam preciosam, occidisses me cū fuissim in manibus tuis, & eram hostis tuus: nunc autem nolui: idè magni precij visa est anima mea, id est, vita mea in oculis tuis. Et non potest hic accipi anima pro spiritu, sed pro vita: nam quod Dauid occideret Saulem nihil ad animam pertinebat, quia ex hoc anima non perit, sed vita perit per occisionem: idè ista sunt preciosa, & non spiritus Saulis. *Apparet enim quod stultè egerim.* Hic se redarguit nimis Saul de eò, quod

D egit contra Dauid: quod est uignum veri doloris, & dicit. apparet quod stultè egerim, id est persequendo te ad mortem. *Et ignorauerim multa nimis*, id est, insipientia mea fuit valde magna, s. quia feceras mihi multa bona antequam inciperem te persequi: & tamen ego putavi, quod considerabas malum mihi: etiam post hoc cum ego te persequeretur tu bis liberaisti me à morte: maxima ergo ignorantia, & insipientia erat, quod ego talia de te cogitarem, & hæc agerem aduersus te. *Et respondens Dauid ait.* Quanquam Saul pœnituerit, & vellet reducere ad se Dauid ipse noluit, sed recessit, idè dixit, quod veniret aliquis pro lancea regis.

Quare noluit reuerti Dauid ad Saulem.

QVÆST. XXV.

QVÆRETUR quare Dauid non redijt ad Saulem, cum ipse dixerit: reuere fili mi Dauid. Dicendum est, quod quanquam Dauid videret, quod Saul nunc doleret de persequutione præterita; tamen timebat quod adhuc rediret in priorem animum, & occideret eum: sic enim sæpè fecerat, ut patet supra 18. & 19. & 24. capit. & hic: ut ergo securus esset, noluit redire ad eum. Multabilitatem autem cordis Saulis timebat Dauid propter multa. Primò propter seruos Saulis, quia erant aliqui, qui æmulabantur Dauid, & quanquam Saul parceret ei nunc, rursus illi suaderent Sauli, quod persequeretur eum, & posset ipsum occidere. De hoc enim conquirebatur Dauid, scilicet. quod filij hominum incitarent eum contra se, ut patet supra cap. 24. & hic. Secundò timebat propter furorem grauissimum Saulis, quem conceperat de eo. & credebatur, quod licet ille furor ad tempus mitigaretur propter euidentissimam rationem, tamen rursus maior insurgeret, sicut expertus fuerat Dauid contra se sæpè. Tertiò timebat propter Dæmonem, qui arripiebat Saulem: nam licet esset bonæ affectionis contra Dauid: aliquando tamen, quando arriperebatur à Dæmone, percuteret eum lancea, sicut conatus est bis supra c. 18. & 19. Quartò timebat propter obliuionem Saulis, quia propter vexationem à Dæmone perturbata erat phantasia Saulis, & obliuisceretur eorum, quæ egerat: unde oblitus præteritorum aliqua die iuberet occidi Dauid. Ista duo vltima tenet Nicolaus; sed his non assentio: quia improbata fuerunt supra cap. 17. circa finem. & 18. Sed tenenda sunt duo prima, quæ erant sufficientia ad hoc, quod non rediret Dauid ad Saulem.

An Dauid peccauit non redeundo ad Saulem.

QVÆST. XXVI.

QVÆRETUR vltius, an Dauid peccauerit, non redeundo ad Saulem, sed fugiendo in terram Philistinorum, cum Saul doleret de malo præterito, & peteret, quod rediret ad ipsum Dauid. Aliquis dicet, quod peccauerit, quia quilibet tenetur hosti suo parcere cum dolet de commissis: sed Saul dolebat hic, & petebat, quod rediret ad eum Dauid: ergo peccabat, quia non redijt. Respondendum, quod non peccauit: nam quilibet tenetur parcere hosti suo, quantum ad rancorem, præcipue si ille doleat, & petat sibi remitti: non tamen tenetur redire in amicitiam, vel communicationem pristinam, velut si aliquis solebat alteri benefacere continuè, & benefactor offenditur à bene passo, si benè passus petierit remissionem iniuriæ, tenetur benefactor ei remittere rancorem; ita, quod non habeat rancorem nocendi eum, quantum ad aliquid, non tamen tenetur ei benefacere ex obligatione: ita ergo quantum ad omnem amicitiam, & communicationem est: præcipue si iste, qui offensus est, timet, quod iniuriator non seruabit ei fidem, sed nocebit si redeat in pristinam communicationem. Nam tunc non solum non obligatur redire ad communicandum, sicut prius: sed etiam imprudenter agit, si redierit: sic erat de Dauid, quia quamquam crederet, quod nunc Saul verè dolebat, tamen timebat, quod postea rediret ad persequendum eum ex causis supra assignatis: idè non solum timuit redire ad ipsum, sed etiam timuit manere in terra Israel: sic patet sequ. cap. scilicet. ait Dauid in corde suo: aliquando incidam vno die in manus

A Saul: nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum? & tunc recessit illuc. Habebat autem iustam causam timendi David: nam post hoc volebat adhuc eum persequi, nisi audiret ipsum fugisse in terram Philistinorum, ut patet sequ. capit. scilicet. nunciatum est Saul, quod fugisset David in Geth, & non addidit ultra, ut quæreretur eum: iuste ergo David noluit redire ad Saulem, quanquam ille hoc oraret. *Ecce hasta regis*, id est apud me est, quia ipse tulerat eam, & scyphum de tentorio Saulis. *Transseat vnus de pueris regis, & tollat eam*, id est, veniat vnus de seruis Saulis, & accipiat eam ad portandum regi: noluit autem David portare illam in castra, quia timuit, quod caperetur: nam ob hoc recesserat in verticem montis ad loquendum, ut non posset eum quisquam capere cum loqueretur. De scypho autem nihil dicitur hic, sed verisimile est, quod etiam loqueretur de illo David, quia vtrumque tulerat: scriptura tamen solum posuit lanceam, quia subintelligebatur etiam de scypho, cum vellet dare lanceam: vel forte David non locutus fuit de scypho, quia intelligebat eum, etiam per lanceam.

David quare non tulit secum lanceam Saulis.

QVÆST. XXVII.

B **Q**UÆRET aliquis, quare David, postquam ostendit innocentiam suam per lanceam regis non tulit eam secum. Dicendum, quod David non se habebat erga Saulem, ut contra hostem, quanquam esset hostis: ab hostibus autem tolluntur spolia, ideo David noluit eam ferre secum, sicut tulit arma Goliath spolians ipsum, quia ille hostis erat, supra c. 17. Item David nolebat offendere Saulem, sed ostendere innocentiam suam in omnibus: si tamen tulisset lanceam eius, esset dedecus Saulis, præcipue cum illa lancea esset insignium eius regale, & David priuaret eum regali insignio: in quo intelligeretur, quod volebat ei regnum auferre. Item lancea ista paræ utilitatis erat pro David: noluit igitur offendere eum in hoc. Nec solum offendisset, si tulisset lanceam, quæ erat regale insignium: sed etiam, si quamcunque aliam rem Saulis tulisset, offendisset eum: quia per hoc significaretur, quod erat hostis suus, cum aliquid ei violenter auferret. *Dominus autem retribuet vnicuique secundum iustitiam suam, & fidem*, id est, ego vtor hac clementia magna erga te, & tu semper persequeris me: ideo ego non expecto à te præmium operis mei, nec etiam volo vindictam de te per manum meam: sed Deus retribuet vnicuique secundum iustitiam suam, id est, si tu iuste te habes erga me, Deus tibi retribuet: vel si iniuste, ipse te puniet secundum merita tua: mihi quoque similiter retribuet secundum iustitiam, vel iniustitiam meam. Dixit etiam secundum fidem, id est, secundum veritatem promissorum, in quo increpat Saulem, quia David nunquam mentitus est Sauli, Saul tamen mentitus est David, cum promiserit ei, quod nunquam persequeretur eum amplius, ut colligitur supra capit. 24. & tamen postea persequutus est eum hic. Etiam promisit hic, quod ultra non malefaceret ei, postea tamen voluit ei malefacere, nisi quod annunciatum fuit sibi, quod recessisset in terram Philistinorum, ut patet sequent. capit. *Tradidit enim te Dominus hodie*. Postquam supra David prænuñciauit, quod Dominus retribueret Sauli secundum opera sua, hic orat, quod Deus retribuatur sibi pro bono, quod egit Sauli, quia non expectat in hoc remunerationem Saulis, & dicit: quod Deus tradidit eum in manu ipsius, id est, dedit ei potestatem, & opportunitatem ad occidendum Saulem, nec potuisset istud accidere, nisi Deus specialiter egisset. Vnde ipse misit soporem in omnes de castris Saulis ad hoc, quod posset David introire ad Saulem, ut patet in litera. *Et nolui leuare manum meam in Christum Domini*, id est, nolui eleuare manum ad percutiendum ipsum: nec solum hoc, sed etiam non permisit, quod Abisai percuteret Saulem, cum vellet eum configere lancea in terra. *Et sicut magnificata est anima tua in oculis meis hodie*, id est, ego iudicaui illam tanquam magnam, quasi d. cum tu esses hostis meus, & possem te occidere, valde magnum esset id, quod me ab hac intentione distraheret, sed ego nolui perdere vitam tuam: ergo apparuit magni precij in oculis meis. *Sic magnificetur anima mea in oculis Domini*, id est, oro, ut Deus, tam preciosam existimet ani-

mam meam, sicut ego existimaui vitam tuam, quasi d. si tam preciosam eam habet, defendet me ab omni periculo, sicut ego liberaui te à morte. *Et liberet me de omni angustia*, scilicet, de angustia, quam tu vis mihi inferre, vel aliqui alij hostes mei. Sic orauit, supra capit. 24. scilicet. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me, & te, & videat, & diiudicet causam meam, & eruat me de manu tua. Hoc autem satis sequitur ex sequentibus, quia si Deus tam preciosam haberet vitam David, sicut ipse habuit vitam Saulis, eriperet eum, quando-cunque posset; sicut David liberauit Saul à morte, quando-cunque incidit in manus eius: sed Deus poterat liberare David ab omni angustia, ergo liberaret eum. *At ergo Saul ad David*. Hic Saul gratias agit David pro beneficio, scilicet, quia noluit eum occidere cum potuisset, quod maximum erat in eo, cum David lege hostis debuisset occidere Saulem. *Benedictus tu fili mi David*, id est, Deus benedicat tibi pro hoc bono, quod fecisti mihi. Sic orauit, supra capit. 24. quando iterum liberauit eum à morte, scilicet. Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo, quod hodie operatus es in me. *Et quidem faciens facies, & potens poteris*. dupliciter potest intelligi. Vno modo, quod David faceret, id est, sicut nunc fecerat misericordiam cum eo, ita aliàs faceret misericordiam: & sicut nunc habuerat potestatem super ipsum, ita aliàs haberet, quasi d. tanta erat virtus David, quod sicut nunc Deus dederat potestatem ei super Saulem, ita etiam postea multoties daret. Aliter potest intelligi, quod David faceret, & posset, id est, quod Deus daret ei potestatem ad faciendum quicquid vellet, scilicet, quod daret ei regnum: & tunc posset facere quicquid vellet, & huic sententiæ consonat id, quod habetur supra cap. 24. scilicet, quod postquam Saul gratias egit David, quia non occiderat ipsum dixit: scio, quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel. *Abijt autem David in viam suam*, id est, postquam David locutus fuit ista, reliquit lanceam, & scyphum in loco suo, & ipse abiit cum Abisai in locum, ubi erant viri sui: & postea abiit inde in terram Philistinorum. *Et Saul reuersus est in domum suam*, scilicet, in Gaba: ibi enim erat domus sua: nam ad ipsum locum iuerunt Ziphæi nunc quando annunciauerunt ei de David, ut patet sup. in litera.

An Saul noluit capere nunc David presentem.

QVÆST. XXVIII.

QUÆRET aliquis, cum Saul desideraret capere David, quare non persecutus fuit nunc eum, cum præsens esset. Respondendum est, quod quanquam Saul ante hoc desiderauerat capere David: nunc tamen non desiderabat, sed potius dolebat, quia persecutus fuerat ipsum, & confessus fuit peccatum suum hic. Item, quia esset ei valde erubescendum: nam ipse nunc dixerat: reuertere fili mi David, nequaquam enim ultra male tibi faciam. Quod ergo immediate inciperet eum persequi, erat mentiri cum magna vercundia. Item dato, quod Saul esset iniquus valde, & desideraret nunc capere David, tamen non posset: quia David procul erat à castris in vertice montis: ita, ut nullus posset eum comprehendere, ut patet supra, quod ergo Saul nunc conaretur eum persequi, superuacuum erat: ideo redijt in domum suam.

An David obligabatur non delere domum Saulis.

QVÆST. XXIX.

QUÆRETUR ulterius, an iuramentum, quod præstitit David Sauli de non delendo semen suum, supra capit. 24. obligaret eum adhuc, vel an posset delere semen eius. Ratio dubij est, quia post illud iuramentum egit Saul contra David persequendo eum, ut patet hic. Respondendum est, quod David obligabatur non delere semen Saulis propter tria. Primum erat ius commune. Secundum iuramentum præstitum Ionathæ. Tertium iuramentum præstitum Sauli. De primo patet, quia non licebat David petere vindictam manu sua pro iniurijs receptis à Saule, sed vindictam habere debebat à

A Deo, sicut ipse dixit supra capit. 24. Dominus sit iudex inter me, & te, manus autem mea non sit in te, præcipue, quia licet Dauid, quando factus esset, rex possit punire delinquentes in se, non tanquam hostis, sed tanquam iudex: tamen non poterat punire peccata patrum in filios, cum lex dixisset, quod non occiderentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, Deuteronom. 24. capit. ideo ex hoc iure obligabatur Dauid non solum non delere semen Saulis, sed etiam nulli de semine eius nocere. Secundum erat iuramentum præstitum Ionathæ: pepigerant enim fœdus Dauid, & Ionathas: & tunc iuravit Dauid, quod non auferret misericordiam suam in æternum à semine Ionathæ, supr. cap. 20. Quanquam ergo posset Dauid, & vellet occidere aliquos de posteris Saulis, tamen non posset delere totum semen Ionathæ, supr. capit. 20. quia sic deleret posteritatem Ionathæ: sed ipse obligabatur non delere eam. De tertio patet, quia Saul induxit Dauid, ut iuraret ei, quod non deleret semen suum, supr. cap. 24. & Dauid hoc iuravit, ideo obligabatur ex hoc. Nunc autem dicendum, quod Dauid non erat obligatus omnibus his modis: nam ex iuramento præstito Sauli non remanebat aliqua obligatio: quia frangenti fidem fides frangenda est, extra de iurand. cap. peruenit 2. Saul autem promiserat Dauid, quod non persequeretur eum amplius, sicut satis colligitur supr. cap. 24. postea tamen persecutus fuit eum, ideo Dauid poterat frangere licite iuramentum præstitum. Item quia datur, quod non promississet Saul Dauid, quod nunquam persequeretur eum amplius: quia tamen ibi desisteat à persecutione sua, quando Dauid præstitur ei iuramentum, intelligebatur iuramentum cum hac conditione, scilicet, si nihil innouaret Saul contra Dauid sine causa: quia sic intelligitur in omnibus alijs iuramentis, scilicet, manente re in eodem statu: manebant tamen alia duo, scilicet, ius committine, & iuramentum præstitum Ionathæ, quia non fuit mutatio aliqua facta ex parte Ionathæ post initum fœdus: ideo iuramentum manebat in suis viribus: manebat etiam obligatio iuris communis, quæ non poterat cessare ex aliqua causa, scilicet, quod quantumcunque Saul fidem frangeret Dauid, & noceret ei, non poterat Dauid punire posteros Saulis dicente lege. Non occiderentur patres pro filiis, nec filii pro patribus. Dicendum igitur, quod Dauid non manebat nunc obligatus ex iuramento præstito Sauli, supra capit. 24. tamen non poterat occidere aliquem de posteris Saulis propter obligationem iuris communis, & propter iuramentum præstitum Ionathæ.

CAPIT. XXVII.

ET ait Dauid in corde suo. Aliquando incidam una die in manus Saul. Nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum, ut desperet Saul, cessetque me querere in cunctis finibus Israel.

C Descripta est in superioribus persecutio Dauid in terra propria: hic subiungitur exilium eius in terra aliena, & fuit in duobus. Primo in cessando à persecutione: nam quando fuit in terra Israel, semper persecutus fuit eum Saul in montibus, & locis abruptis: cum autem fuit in terra Philistinorum, cessauit eum persequi, ut patet infr. in litera. Secundò in bonorum exhibitione, quia rex Achis, ad quem confugit Dauid in terra Philistinorum, exhibuit se ei valde fauorabilem in omnibus, & dedit ei vnam urbem, in qua habitaret: fecitque eum custodem capitis sui, ut patet sequent. capit. confidebatque ei in omnibus, infr. capit. 29. Et diuiditur in tres partes: Primo ponitur Dauid egressus. Secundò viuendi locus. Tertiò viuendi modus. Secunda ibi. Dixit autem Dauid. Tertia ibi. Et ascendebat Dauid.

An ea, quæ hic describuntur, ad præcedentia consequantur.

QVÆST. I.

QUÆRETUR circa primum, an ea, quæ habentur hic, habeant ordinem consequentem ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio: & an fuerint immediatè post præcedentia. Respondendum, quod hic est ordo consequens: nam in omnibus præcedentibus dictum est de persecutionibus, quas sustinuit Dauid in terra Israelitarum: hic autem igitur de mansionibus eius, & fuga in terra Philistinorum: ista autem necessario sunt post illa. Dicendum etiam, quod ista fuerunt facta immediatè post ea, quæ habentur præcedent. capit. quia supr. dicebatur de persecutione Dauid vltima, hic dicitur quomodo post illam recessit in terram Philistinorum, & dicitur in principio literæ, quod dixit Dauid: aliquando incidam in manus Saul, nonne melius est, ut fugiam, & saluer in terra Philistinorum? Videtur ergo, quod immediatè post illam persecutionem recesserit, alioquin si ibi mansisset aliquot diebus, & Saul iterum persecutus fuisset eum, sicut solebat facere in superioribus. Et ait Dauid in corde suo, id est, Dauid intra se ipsum dixit ista, quæ sequuntur, quod non petiuit consilium ab aliquo de viris suis, nec nunciauit eis timorem suum, sed intra se cogitauit, quod non esset bonum manere in terra Israel propter pericula, & subditur causa, scilicet. Aliquando incidam in vno die in manus Saul, i. quia sæpè Saul me persequitur, & effugio, aliqua die comprehendet me, ideo non est bonum, quod maneam hic.

An Dauid debuerit dubitare incidere in manus Saulis, eo quod vnctus esset in regem.

QVÆST. II.

QUÆRET aliquis, quomodo Dauid dicebat, aliqua die incidam in manus Saulis: nam Deus vnxit eum in regem, & per hoc certum erat ipsum futurum regem: si autem incideret in manus Saulis, occideretur ab eo, & non esset rex: per quod euacuaretur, quod Deus disposuerat de Dauid, ideo credendo, quod posset incidere in manus Saulis, credebatur Dauid posse mutari, quod Deus præuiderat: & hoc inconueniens est. Respondet Nicolaus, quod Dauid sciebat se non posse cadere in manus Saulis ad hoc, quod caperet eum, & occideret, sed poterat cadere ad hoc, quod circundaret eum Saul, & non posset euadere sine bello, & morte aliquorum de suis, & aliquorum de viris Saulis, quod horrebat Dauid. Sed respondendum est hic sicut responsum fuit supra cap. 23. in fine, cum quærebatur, an peccauerit Dauid desperando se posse euadere manus Saulis. Aliter etiam dici potest, quod quamquam Dauid sciret se vnctum in regem, & futurum regem ex dispositione Dei, putabat tamen, quod hoc esset, si Dauid maneret in primo statu, scilicet, quod non declinaret in peccata: si tamen ipse se exponeret manifestis periculis, sine aliqua causa, peccabat: ideo putabat, quod in pœnam peccati sui permetteretur à Deo incidere in manus Saulis, ideo ne sic peccaret, voluit recedere de terra Israel. Aliter etiam dici potest, quod Dauid certissime credebatur se futurum regem, quia deus hoc præuiderat: ipse tamen poterat hoc impedire si vellet: ut si se ipsum occideret, vel traderet alicui occidendum: sed sic erat si ipse se exponeret manifestis periculis, ideo quamquam deus disposuisset de eo, quod esset rex, si ipse se traderet periculis, ut ponendo se in manus Saulis, occideretur, & non esset rex, sed quia si diutius expectaret in terra Israel, videbatur, quod ipse se ponebat in manus Saulis, ideo periret, quamquam dispositum esset, quod esset rex. Nonne melius est, ut fugiam, i. nunquid non est melius, quod recedam à terra Israel, quam ut maneam in tot periculis: Et saluer in terra Philistinorum, id est, si fugero ad terram Philistinorum, ibi saluabor, & non poterit Saul me persequi amplius.

D

E

Resp. Nicol.

Alia respon. sio.

F

3. Resp.

Dee. gressu Dauid ad Philistinorum.

A

Cur Dauid recessit de terra Israel.

QVÆST. III.

QVÆRET aliquis, Cur Dauid recessit de terra Israel: nam ibi manebat, & non capiebatur à Saule, quin potius tradebat Deus Saulem in manus eius, ut patet præceden. capit. & supra 24. idè non debuisset recedere inde. Dicendum est, quod Dauid visum est malum manere in terra Israel, quia cum semper persequeretur eum Saul, quanquam in præteritis vicibus non ceperat eum, timebat, quod sæpè persequendo, aliquando eum caperet, & sic ipse dixit: aliquando incidam in vno die in manus Saul. Cum autem dicitur, quod Dauid non tradebatur in manus Saulis, dum manebat in terra Israel, sed magis è contrario. Dicendum, quod ex hoc non debebat Dauid manere in terra Israel, quia illa facta fuerant per miraculum ad hoc, quod Deus magnificaret Dauid ostendendo innocentiam eius, & liberabat eum per miraculum, ut patet supr. cap. 23. de petra diuidente: sed nullus debet expectare, ut Deus faciat miraculum ad liberandum eum: sed ipse potius debet opere humano se liberare, quantum potuerit: & cum ultra non potuerit, debet confidere diuinæ bonitati: sed Dauid poterat saluari fugiendo de terra Israel, quod ergo vellet manere in ea, & quotidie indigeret miraculo ad liberationem suam, erat tentare Deum, quod peccatum est, idè Dauid voluit fugere de terra illa. Item Dauid non manebat iam securè in terra Israel, sicut prius, quia à principio Saul nesciebat latibula Dauid, quia aliquando erat in vno monte, aliquando in alio, ut patet supra capit. 23. & 24. & hic: nunc autem iam nouerat latibula eius: idè periculum erat ei manere in terra illa. Item multi de Israelitis fauebant Sauli ad capiendum Dauid, sicut Ziphæi, qui inquirebant eum in montibus, & nunciabant Sauli, ut patet præceden. cap. idè non posset Dauid fugere ad aliquem locum, quin cognosceretur, quod erat magnum periculum. Item cum quotidie Saul persequeretur Dauid: aliqua die circumdaret eum, sicut fecit supr. capit. 23. & non posset euadere Dauid, nisi pugnando: unde esset causa mortis multorum de viris suis, & de viris Saulis: hoc autem erat inconueniens. Item Dauid erat in scandalum multis Israelitis, quia cum vagaretur Dauid per multas vrbes, vel confinia earum, Saul putaret, quod illi, qui erant in vrbus illis, fauebant Dauid, & puniret eos: sicut percussit ciuitatem Nobe in ore gladii, quia putauit sacerdotes eius coniurasse cum Dauid, supra cap. 23. sed hoc erat inconueniens: cum Dauid posset euadere nulli inferendo offensionem, idè debuit fugere de terra Israel. Item fugit de terra illa propter quotidianum laborem: nam dato, quod certus esset Dauid, quod nunquam incideret in manus Saulis: erat tamen sibi labor nimius, cum non posset manere securus in aliquo loco, sed cogebatur discurre per montes, & loca prærupta, & latere in speluncis: extra terram autem Israel nemo persequeretur eum, idè ut Dauid euitaret labores istos, fugit. Quod patet infra. Ut desperet Saul, cessetque me querere in cunctis finibus Israel. Sic autem factum est, quia postquam nuntiatum fuit Sauli, quod fugisset Dauid in Geth, cessauit ipsum persequi.

C

Cur Dauid iuit potius in terram Philistinorum, quam in aliam.

QVÆST. IV.

QVÆRETUR vterius, quomodo Dauid fugit in terram Philistinorum, & non fugit in aliquam aliam, scilicet, in terram Moab, vel Ammon, vel Edom, aut in reliquas vicinas: omnes enim istæ erant in latere meridiano, & partim in orientali latere terræ Israel, ut colligitur Numer. 34. & Iosue 15. Respondendum est, quod Dauid iuit potius in terram Philistinorum, quam in aliam de nominatis terris, & hoc propter tria. Primo, quia putabat se ibi melius posse saluari, quam in alia terra: nam Philistini contra Israelitas quotidianum bellum habebant, & cum fugeret illuc Dauid, non posset Saul introire in terram illam ad persequen-

dum eum, quia erat terra hostilis. Item Philistini non traderent Dauid in manibus Saulis, sed potius fauerent ei contra Saulem, quia erat Saul hostis eorum: sic factum est. Nam cum esset Dauid apud regem Achis, & diceret, quod faciebat mala multa Israelitis, gaudebat Achis, & volebat habere Dauid semper secum, ut malefaceret Israelitis, ut patet infra in litera: aliæ autem terræ, quæ erant in circuitu Israel, non habebant actuale bellum contra Israelitas, sicut Philistini; idè non maneret securus in terris illis, quia possent Domini illarum terrarum tradere Dauid in manus Saulis, & ista videtur esse causa, quare dictum fuit Dauid per prophetam Gad, quod fugeret de præsidio terræ Moab, scilicet, quia fortè rex Moab volebat eum tradere in manus Saulis. Sed aliquis dicit, quod etiam habebat Saul bella contra Moabitas, Ammonitas, & Idumæos, & omnes gentes vicinas, ut patet supra capit. 14. Dicendum, quod Saul habuit bella contra istas gentes in principio regni sui: quod patet: quia eo. capit. dicitur. Quocunque se verteret, superabat: sed istud non fuit, nisi cum nondum abiecerat Deus Saulem, quod erat in principio regni sui: postquam autem abiectus est, supra cap. 15. semper fuit infortunatus, nec egit aliqua magnifica gesta: nisi in quantum pugnaret Dauid, qui erat princeps virorum belli, supra capit. 18. Hoc autem, quod dicitur de fuga Dauid, fuit in fine regni Saulis: nam post hoc solum vixit Saul quatuor mensibus. Quod patet, quia semper mansit postea Dauid in Siceleg vrbe terræ Philistinorum, quousque mortuus est Saul, ut patet infra in litera hic, & infra 30. capit. unde in Siceleg erat Dauid, quando venit ad eum nuntius, quod mortuus erat Saul, & Ionathas, ut patet infra 2. libr. capit. 1. sed totum tempus, quo mansit Dauid in terra Philistinorum, fuit quatuor mensium, ut patet infra in litera: ergo à fuga Dauid de terra Israel vsque ad mortem Saulis fuerunt solum quatuor menses: & sic accidit istud in fine regni Saulis: bella tamen Saulis contra Ammon, Moab, & Edom, & alias gentes, de quibus supr. 14. fuerunt in principio regni sui, ut dictum est: unde iam cessauerant: manebat autem solum bellum cum Philistinis, idè in nulla illarum terrarum maneret Dauid ita securè, sicut in terra Philistinorum. Secundum fuit propter modum viuendi, scilicet, quia Dauid non habebat unde viueret, nisi de præda, & manens in terra Philistinorum habebat locum prædandi de quibusdam gentibus vicinis, scilicet, de Gessuri, & Gerze, & Amalecitis, & poterat fingere Dauid, quod prædabatur de terra Israel, & sic faciebat, ut patet infra. Si autem iuisset in terram aliarum gentium, ut Ammon, Edom, & Moab, fortè non haberet opportunitatem prædandi Dauid, nisi præderetur in regione illa, in qua maneret: & hoc non licebat ei, quia tunc non maneret ibi securè, & ageret contra sædeta interposita, & naturalem rationem. Voluit ergo ire in terram Philistinorum, quia ibi habebat conuenientem locum ad prædas. Tertium fuit, quia terra Philistinorum erat magis coniuncta locis, in quibus nunc manebat Dauid, quam aliqua alia terra: nam ipse manebat nunc in sorte Iudæ, quia toto tempore, quo fuit profugus à facie Saulis, discurrebat per ciuitates sortis Iudæ, ut patet infra cap. 30. vbi ponuntur ciuitates, in quibus mansit, & omnes dicuntur esse sortis Iudæ: terra autem Philistinorum est coniunctissima his ciuitatibus: quia est pars sortis Iudæ, ut patet Iosue capit. 15. vbi ciuitates præcipue Philistinorum nominantur in sorte Iudæ: terra autem Ammon, Moab, & Edom magis distant à locis illis, in quibus nunc manebat Dauid: idè promptius sibi fuit ire in terram Philistinorum, quam in aliam terram.

D

E

F

Quomodo Dauid ausus est ire in terram Philistinorum.

QVÆST. V.

QVÆRETUR vterius, quomodo Dauid ausus est ire in terram Philistinorum. Nam ipse offenderat nimium Philistinos: quia egerat multa bella contra eos, & attriuit illos, ut apparet supra capit. 18. & 19. & 23. & non egerat bella contra alias gentes, scilicet, contra Ammon, Moab, & Edom: idè melius ipse poterat manere apud gentes illas, quam apud Philistinos. Item Dauid iterum fugerat ad terram Philistinorum,

Prima

A
Secundo
Tertio
Quarto
Conuenientius
Ad primum
Ad secundum
Ad tertium
Ad quartum
Ad quintum
Ad sextum
Ad septimum
Ad octauum
Ad nonum
Ad decimum
Ad undecimum
Ad duodecimum
Ad trigesimum
Ad quadragesimum
Ad quinquagesimum
Ad sexagesimum
Ad septuagesimum
Ad octogesima
Ad nonagesimum
Ad centesimum
Ad quingentesimum
Ad sexcentum
Ad septingentesimum
Ad octingentesimum
Ad milia

Philistinorum, & fuit in periculo magno coram rege Achis: nec potuit euadere, nisi fingeret se stultum, ut patet supra cap. 21. ideo non esset securum nunc sibi ire illuc: apud Moabitas autem melius poterat manere, quia mox, ut ipse confugit ad eos prima vice, quando fugerat de conspectu regis Achis, suscepit eum benigne rex Moab, & dedit ei praesidium ad manendum, ut patet supra cap. 22. ideo melius descendisset illuc, quam in terram Philistinorum. Item bellum erat continuum inter Israelitas, & Philistinos: & Dauid erat princeps huius belli contra Philistinos, supra capit. 18. quod ergo nunciret in terram Philistinorum, putarent Philistini, quod non verè fugiebat à facie Saulis, sed simulabat hoc, ut falleret eos, ideo non reciperent eum benigne. Item non poterat securè introire Dauid in terram Philistinorum, quia erat hostis eorum, & cum introiret caperent eum. Respondendum, quod Dauid conuenientius descendebat ad manendum in terram Philistinorum, quam in terram Moab, Ammon, vel Edom ex causis supra assignatis: nec sequebatur aliquod inconueniens, vel periculum Dauid descendendo in terram Philistinorum. Quod patet, quia potius rex Achis suscepit eum cum gaudio magno, & diligebat eum nimis, atque fauebat in omnibus, ut patet infra in litera. Disposuerat etiam constituere eum custodem capitis sui, ut patet sequenti cap. Cum autem dicitur, quod melius maneret in terra Moab, vel Edom, aut Ammon, quam in terram Philistinorum. Dicendum falsum esse, quia gentes istae cum haberent pacem cum Saule, possent tradere Dauid in manus eius, ut complacerent ei: Philistini autem, qui erant hostes Saulis, non traderent Dauid in manus Saulis, sed magis fauerent ei contra Saulem. Et quando dicitur, quod pugnauerat contra Philistinos, & non contra Moabitas, Ammonitas, & Idumaeos. Dicendum, quod ex hac parte benignius recipere debuissent ipsi Dauid, quam Philistini, quia tamen ipsi non erant hostes Saulis, & si peteret Saul ipsum Dauid, traderent in manus eius: Philistini autem hoc non facerent, eo quod erant hostes Saulis: ideo melius manebat apud eos. Nec obstat, quod Dauid pugnaisset contra Philistinos, quia sciebant ipsi, quod hoc agebat iussu Saulis: unde praecipuus hostis eorum erat Saul, & non Dauid: & quia tunc Saul erat hostis Dauid, libenter susceperunt Philistini Dauid, ut nocerent Sauli. Ad secundum, cum dicebatur, quod iterum venerat Dauid in terram Philistinorum, & fuit in periculo, nisi finxisset se stultum, & receptus est benigne in terram Moab. Dicendum, quod tunc fuit Dauid in periculo, quia ibat solus, & putabatur, quod iret ad fallendum Philistinos, quia aduentus suus fuerat incognitus: nunc autem ibat Dauid palam cum sexcentis viris. Et credendum est, quod praemisisset aliquos nuncios ad regem Achis, ut reciperet eum in terra sua, & ille gratis suscepit nuncios, & tunc potuit securè introire Dauid. Cum autem dicitur, quod receptus fuit benigne in terra Moab. Dicendum, quod verum est, & tamen Dauid fuit ibi in periculo, quod traderetur Sauli, unde per prophetam admonitus est recedere de terra Moab, supra capit. 22. Et si contendas, quod non fuit factum propter hoc, sed ex alia causa recessit de terra illa, semper adhuc manet ratio, scilicet quod non expediebat Dauid manere in terra Moab, alioquin non iussisset Deus, quod inde recederet: ideo conuenientius erat Dauid in quacunque alia terra, quam in terra Moab, quia in nulla terra prohibuerat Deus eum esse, nisi in terra Moab. Ad tertium cum dicebatur, quod Philistini suspicarentur Dauid moliri insidias contra eos, & non verè fugere à Saule. Dicendum, quod non stat, quia manifestum erat Philistinis, quod Saul persequeretur Dauid, cum continuè persequeretur eum, & ab aliquanto tempore: praecipue, quia persecutio ista erat in confinibus terrae Philistinorum, scilicet in sorte Iudae, in qua mansit semper Dauid tempore persecutionis, ut supra declaratum est: terra tamen Philistinorum erat coniuncta terrae Iudae, cum esset quodam pars sortis Iudae, ut patet Iosue 15. ideo Philistini cognoscere poterant facilius istam persecutionem Dauid: nam id, quod semel factum est in terra Israel, cognouerunt Philistini, scilicet, quomodo cantauerint mulieres coram Dauid. Percussit Saul mille, &c. supra capit. 21. & infra 29. ideo facilius cognoscere poterant persecutionem Saulis contra Dauid, quia saepe fiebat, & apud terram eorum. Unde non suspicarentur Dauid moliri aliquas insidias, sed necessitate com-

pulsus venisse in terra eorum. Et ista fuit una de causis, quare à principio persecutionis non venit Dauid in terram Philistinorum, scilicet quia putauit, quod non crederent Philistini eum verè fugere à Saule, cum nondum constaret de persecutione: nunc autem, quia constabat, voluit confugere ad eos. Ad quartum cum dicebatur, quod Dauid non posset securè introire in terram Philistinorum, quia erat hostis eorum. Dicendum, quod Dauid non introiit in terram illam nullo praemisso, sed credendum est, quod miserit aliquos nuncios ad regem Achis, ut susceperet eum, & illi inierunt aliqua pacta cum rege Achis, ut non daret Dauid in manus Philistinorum; nec pateretur aliqua mala in terra eius: Nuncios quoque Dauid praestarent fidem ex parte eius, quia ipse nullum malum faceret in terra Philistinorum, & sic posset Dauid introire securè in terram regis Achis. *Ut desperet Saul, cessetque me querere*, id est, volo fugere in terram Philistinorum, ut Saul desperet me posse capere, & ideo cesset me persequi, quasi dicat: Saltem habebō hoc bonum fugiendo in terram Philistinorum, quod Saul non me inquietabit quotidie, persequendo: quia iam desperabit, cum sim extra terram suam. *In cunctis sinibus Israel*, id est, non quaeret iam me in aliqua parte terrae Israel, quia prius ipse conabatur me inquirere in omnibus terminis Israel, cum dixisset, quod si etiam in terra se obstruisset, perscrutabor eum in cunctis millibus Iudae, supra capit. 23. Nunc autem sciens, quod non esset in terminis Israel, non quaereret eum. *Fugiam ergo manus eius*, id est, bonum est igitur, quod fugiam de potestate eius, ne aliquando possit me capere. *Et surrexit Dauid*, scilicet de terra Israel in qua erat. *Et abiit ipse, & sexcenti viri cum eo*, scilicet ad terram Philistinorum, ad regem Achis. Et dicitur de sexcentis viris, quia tor habebat nunc, & habuerat ex eo tempore, quo introiit in Ceilam, ut patet supra capit. 23. Postea autem, nunquam habuit plures viros, dum fuit in terra Philistinorum, ut patet infra capit. 29. & 30. *Ad Achis filium Moab regem Geth*, id est, iste Achis erat rex Geth, & vocatur alio nomine Abimelech, ut patet in ti. Psalmi 33. & declaratum est, supra cap. 21. Iste erat rex Geth, quia Geth est una de ciuitatibus Metropolitanis terrae Philistinorum, quae erant quinque, scilicet. Gaza, Azotus, Aschalon, Geth, Accaron, & quaelibet istarum habebat regem. Unde vocantur quinque regali Philistinorum. Iosue 13. capit. vel quinque Sarrapae, ut patet supra cap. 6.

Quare Dauid potius venit ad regem Geth, quam ad aliquem alium de regibus Philistinorum.

Q V A E S T. VI.

Q V A E R E T aliquis, quare magis Dauid venit ad regem Geth, quam ad aliquem alium de regibus Philistinorum. Nicolaus respondet, quod iste erat magnus hostis Saulis, ideo Dauid putauit se manere securius apud eum, quam apud alium regem. Sed hoc non multum apparet, quia quanquam in terra Philistinorum essent multi reges, tamen non erant, ut multi, sed ut vnus rex, & ideo quando pugnant contra Israel, omnes pugnant simul, ut patet infra cap. 29. & sic non erat magis vnus de regibus Philistinorum hostis Saulis, quam alius. Si autem vnus diceretur magis hostis, quam alius, hoc esset, quia Saul plus nocebat terrae eius, quam alijs terris Philistinorum. Hoc tamen non stat, quia tunc rex Accaron esset magis hostis regis Saulis, quam Geth: nam saepius Israelitae vastabant terram Accaron, quam terram Geth, eo quod terra Accaron erat magis coniuncta Israelitis. Sic patet supra capit. 18. Nam quando Saul petiuit praeputia Philistinorum à Dauid, ipse descendit in urbem Accaron, & inde accepit ducenta praeputia. Patet etiam, quod sit magis propinqua Accaron, quam Geth Israelitis: quia dicitur supra capit. 7. redditae sunt vires, quas tulerant Philistaei ab Israel, ab Accaron, utque Geth, & terminos suos, ergo non vocatur Saul magis hostis regis Geth, quam aliorum regum Philistinorum, tanquam magis nocuisset ei. Sed dicendum, quod Dauid fugit ad istum regem, quia putauit eum meliorem virum, & liberaliorem ad suscipiendum peregrinos omnibus regibus Philistinorum. Quod satis apparet, quia libenter suscepit eum, & dedit ei locū ad habitandum, ut

A patet in litera. Alij tamen reges Philistinorum non confidebant David, unde coegerunt eum recedere de bello, inuito Achis, infra cap. 29. Item patet hoc, quia à principio, cum fugit David à Saule, non iuit ad aliquem alium regem, nisi ad Achis, supra cap. 21. ergo intelligebat sibi vtilius fore apud regem Achis, quam apud alios reges.

Quomodo David ausus est ire in urbem Geth.

Q V A E S T. VII.

Q V A E R E T aliquis, quomodo David ausus est ire in urbem Geth, cum ipse occiderit Goliath virum fortissimū Philistinorum, qui erat de vrbe Geth, vt patet supr. capit. 17. Dicendum quod si David respexisset ad hoc, non debuisset ire in aliquam partem terræ Philistinorum: non quidem in Accaron: quia occiderat ducentos viros, quorum præputia tulerat ad Saulem, & isti erant Accaronitæ supr. cap. 18. Etiam non debebat ire in aliquam partem terræ Philistinorum, cum nulla esset, quam non infestasset David, & de qua non occidisset multos viros Philistinos supr. cap. 18. Nunc tamen descendit in terram Philistinorum: quia fœdera inita fuerunt inter ipsum, & regem Geth, quod posset securè manere in terra eius: ideo non obstabat, quod occidisset Goliath, vel alios Gethæos, cum rex super hoc daret ei securitatem, & prohiberet omnibus nocere ei. Et habitauit David cum Achis in Geth, scilicet venit ad Achis, & mansit ibi cum eo in vrbe sua. Sed hoc intelligendum est de paucis tempore: quia immediatè petiuit David ab Achis, quod daret ei aliquem locum, in quo maneret extra Geth, & dedit ei urbem Siceleg, vt patet infra, & ibi mansit omnibus diebus, quibus fuit in terra Philistinorum. Ipse, & viri eius, & domus eius, scilicet omnes simul habitauerunt in eodem loco: nam non dispersi sunt per loca, vt securius manerent, & minus suspēti haberentur. Dicitur de viris David, id est, de sexcentis viris, quos habebat secum David, vt patet supr. Vocatur autem domus David, scilicet familia eius, scilicet pueri, & puellæ, & vxores, & omnes illi, qui non computantur inter viros belli. Et duæ vxores eius Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli, id est, duxit David secū duas vxores, quas habebat in Geth: erant enim nunc tres vxores David, scilicet Michol, Abigail, Achinoam: sed Michol ablata fuerat ei violenter, & tradita Phalthi filio Laïs, vt patet supr. cap. 25. habebat solum duas, scilicet Abigail, & Achinoam: quarum Achinoam erat Iezrahelitis, id est, de vrbe Iezrael, vt patet supr. ca. 25. Abigail autem erat vxor Nabal Carmeli, id est, habitantes in Carmelo, scilicet quia prius fuit vxor Nabal, deinde accepit eam in vxorem supra cap. 25. Habebat autem Abigail possessionem magnam in Carmelo, quæ fuit possessio Nabal: sed nunc, instante persecutione, recessit de loco ipso cum David viro suo in terram Philistinorum. Sed credendum est, quod reliquerit aliquos de familia sua in Carmelo, qui possessionis suæ curā agerent. Et nuntiatur est Saul, quod fugisset David in Geth. scilicet Philistini, qui erant in Geth, indicauerunt hoc aliquibus Israelitis, & illi nuntiaverunt hoc Sauli. Et non addidit vltra, vt quæreret eum, id est, non curauit eum vltius inquirere in terra Israel, sicut prius: quia sciebat, quod non erat ibi: Etiam non curauit petere illum à rege Geth: quia cum esset hostis eius, sciebat, quod non traderet ei David: sed magis faueret ipsi contra eum. In hoc autem innuitur, quod Saul adhuc persecutus erat David, si mansisset in terra Israel, quanquam promississet supra, quod non persequeretur eum: quia tamen fugit, non potuit eum persequi. Dixit autem David ad Achis. Hic ponitur secundum, scilicet David manendi locus: petiuit enim à rege Achis aliquam urbem, in qua maneret, & dedit ei Siceleg. Si inueni gratiam in oculis tuis. id est, si diligis me, vel vis facere aliquid pro me, da mihi locum, in quo maneam. Et dixit: Si inueni gratiam: quia est modus persuadendi: nam ille, qui inuenit gratiam in oculis alterius, impetrat ab eo quod petit. De-
tur mihi locus in vna urbium regionis huius, vt habitem ibi, id est, da mihi aliquam ciuitatem ad manendum in ea: & non maneam hic in vrbe tua tecum.

(.)

David cur noluit manere in Geth.

Q V A E S T. VIII.

Q V A E R E T aliquis, quare David noluit manere in vrbe Geth cum Achis: sed petiuit aliam urbem ad habitandum. Aliquis dicet, quod hoc factum est: quia habebat David hostes in vrbe Geth, scilicet, cognatos Goliath, qui erat Gethæus, & ipse occiderat illum, supra capit. 17. vt ergo manet securus, voluit esse in alio loco, extra illam urbem. Sed hoc non stat: quia si propter hostilitatem nollet manere in vrbe Geth, etiam non debebat manere in aliqua de urbibus Philistinorum, cum nulla esset, cuius ciues non haberet in hostes, vt supra dictum est. Item si propter hostilitatem vellet recedere de vrbe illa, potius deberet argui à contrario, scilicet quod propter timorem non deberet recedere de illa vrbe: quia securior esset David, manendo cum rege Achis in eodem loco; cum tunc non auderet aliquis insurgere contra ipsum propter reuerentiam regis, quam si segregatus esset in alia vrbe: quia tunc habent locum Philistini, si vellent congregari contra ipsum, & occidere eum in vrbe, in qua maneret. Item non stat, quia dixit David, & habetur infra in littera. Cur manet seruus tuus in ciuitate regis tecum? quasi dicat, superfluum est, & tædiosum: ergo propter aliam causam petiuit David locum manendi, & non propter timorem cognatorum Goliath. Dicendum ergo, quod fortè fecit hoc David, ne aliquāliter attēdiaret regem: quia fortè ciuitas illa, in qua manebat rex, non erat capax multorum, & si maneret ibi David, cum esset ibi curia regis Achis, & David haberet viros sexcentos, & familiam, esset forte graue regi: quia non esset locus spatiosus ad delectabiliter habitandum, & hoc videtur significare litera sequens, scilicet. Cur manet seruus tuus in ciuitate regis tecum? quasi dicat. Tædiosum est, & non est vtile, quod ego occupem locum habitationis in vrbe regia, cum possim alibi habitare. Aliter potest dici, quod David fecit hoc propter verecundiam, & ne grauaret regem: quia fortè quando manebat cum rege in vrbe Geth, rex prouidebat ei, & familiæ suæ de necessarijs, cum esset ibi David tanquam seruus suus, in quo grauaretur satis, cum haberet David secum multos viros, & de hoc erubesceret David: ideo voluit habere locum habitandi extra urbem regis, vt iam ipse sibi prouideret ibi, & non grauaretur rex. Aliter dici potest, quod David hoc fecit, vt esset ibi conuenientius ad obseruandum ceremonias legis suæ: & hoc propter duo. Primò, ne viri sui declinarent ad idololatriam: quia si maneret in vrbe regis, cum ibi essent templa solenniora Idolorum, quam alijs locis, & celebriores cultus impenderentur ibi eis, inclinarentur aliqui de viris suis ad illa, quæ viderent: & istud erat, propter quod timebat egredi David de terra Israel, & conquirebatur de illis, qui cogeant eum egredi dicens: Si filij hominum incitant te aduersum me, maledicti sunt in conspectu Domini, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, dicentes. Vade, serui dijs alienis: quasi dicat. Isti dant mihi occasionem, vt seruam Idolis, vt patet præce. cap. Nunc autem si acciperet David alium locum ad habitandum ibi, non esset tanta opportunitas declinandi ad Idola: quia non esset cultus ita solennis Idolorum, vel fortè nullus esset: vt si habitarent David, & viri sui soli in aliquo loco, sicut factum est, quia accepit David Siceleg, in qua solum ipse, & viri sui habitauerunt, vt colligitur infra 30. capit. Et sic non esset aliquis idololatra, qui ibi posset inducere eos. Item si maneret David in vrbe regis, cum rex esset Idololatra, aliqui de viris David, vt complacerent regi, & vt non viderentur disparis cultus, exhiberent aliquem honorem Idolis, saltem in exteriori reuerentia, & introirent aliquando in templa Idolorum, quando associarent regem euntem illuc, & hoc fieret eis in magnum scandalum. Cum autem habitarent extra urbem regis, non haberent ista persuasiva ad colendum idola, ideo voluit inde declinare David. Secundo proficiebat hoc ad custodiam caeremoniarum Iudaicarum: quia Iudæi non communicant in cibis cum gentilibus. Et hoc quantum ad duo. Primò quia gentiles sæpè vescuntur cibis consecratis Dæmonibus, & quanquam ex hac con-

secratio-

A secracione nihil sanctitatis, munditie, vel immundicie cibi illi contrahant, ut probat Apostolus prima ad Corinthios. cap. 8. tamen Deus iusserat Israelitis, ne manducarent cum gentilibus, ne aliquando comederent de consecratis Dæmonibus Exod. capit. 34. Si tamen mansisset Dauid in Geth, aliquando ipse, & viri sui comederent cum rege, & cum alijs gentilibus manducantibus cibos consecratos Dæmonibus, & tunc si manducarent Dauid, & viri sui peccarent: si autem non manducarent, generaretur scandalum, ideo non expediebat Dauid manere ibi. Secundo erat differentia in cibis: quia gentiles non distinguunt cibos, dicentes aliquid esse mundum, & aliquid immundum: Iudæi autem distinguunt, & tenentur abstinere à multis, ut patet Levitic. capit. 11. & Deuter. 14. Si ergo facerent istam distinctionem cum gentilibus, scandalizarentur, si autem non facerent, peccarent, ideo non expediebat Dauid, & viris suis manere in vrbe regis. Erant quoque aliæ cæmonie Indæicæ, ut quantum ad obseruationem festorum, & quædam alia, quæ non possent conuenienter seruare manendo cum rege: quia rex nihil horum seruabat. Valde ergo expediens erat Dauid, ut non maneret in vrbe regia. Aliter dici potest, quod hoc faciebat Dauid, propter modum suum viuendi in acquirendo necessaria: ipse enim de præda sustentationem habebat, ideo aliquando per diem, & aliquando per noctem surgebat ad eundum in prædam, & si maneret in vrbe regis non posset ire quocunque tempore veller, propter custodes vrbis, ideo expediebat, quod haberet locum per se, in quem introiret quando veller, & egrederetur. Item hoc erat: quia Dauid volebat, quod occultaretur regi Achis modus viuendi suus, scilicet vnde prædaretur: nam fingeat, quod faciebat prædam de terra Israel, & prædabatur de alijs gentibus, ut patet infr. Si tamen moraretur in vrbe regis, non potuisset Dauid sufficienter occultare quod agebat: quia aliquando eundo, vel redeundo de præda cognosceretur vbi prædaretur, quod esset ei in confusionem magnam, & periculum, cognito quod mentitus fuisset regi, ideo expediebat ei, quod moraretur in aliquo loco distante ab vrbe regia, & sic occultaret factum suum. *Cur enim manet seruus tuus in ciuitate regis tecum*, id est, ad quid ego, qui sum seruus tuus, manebo tecum in ciuitate regia? quasi dicat, inutile est, & onerosum, quod ego occupem locum habitationis in vrbe regia, & non possit rex delectabiliter, & spatiosè manere in vrbe sua.

Quare Geth vocatur ciuitas regis.

QVÆST. IX.

C QVÆRET aliquis, quare vocabatur Geth vrbs regis, cum ipse haberet alias. Respondebit, quod Achis, quamquam haberet in regno suo multas villulas, & vicos, tamen non habebat aliam urbem, nisi istam. Sed hoc non stat: quia Dauid dixit: detur mihi locus in vna vrbum regionis huius, ergo aliæ vrbes erant, præter Geth, in regno Achis. Sed dicendum est, quod vocatur Geth ciuitas regis propter tria. Primo, quia titulus regni denominabatur ab ista ciuitate, scilicet vocabatur Achis rex Geth, ut patet supr. capit. 21. & hic: Et hoc modo diuidebatur terra Philistinorum in quinque vrbes, à quibus denominabantur quinque tituli regum, ut patet Iosue cap. 13. scilicet quæ in quinque regulos Philistinij diuiditur Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Accaronitas, & Gethæos, & sic ponitur ibi Geth, tanquam vnus titulus regni. Secundo vocatur Geth ciuitas regis: quia in illa habitabat semper Achis: vnde apud istos antiquos, qui erant parui reges, illa ciuitas, quæ erat eis titulus regni in denominando, illa erat, in qua habitabant semper, sic patet de vrbe Astaroth, de qua dicitur Iosue. cap. 13. scilicet. Omne regnum hoc in Basan, qui regnavit in Astaroth, & Edrai, & ipse fuit de reliquijs Raphaim. Et Iosue 12. dicitur. Terminus Og regis Basan, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & sic pro eodem ponitur habitare, & regnare: quasi rex in loco, in quo habitaret, semper ab illo denominaret regnum suum. Tercio vocatur Geth ciuitas regis: quia ipsa erat magna ciuitas, maior omnibus, quæ erant in regno Achis. Vnde ipsa vocabatur provincia: quia erat caput totius terræ Achis. Et hoc modo dicebantur esse in terra Philistinorum solum quinque vrbes, id est, quin-

que metropoles, quæ erant capita aliarum vrbum Philistinorum. Et sic accipitur. supr. c. 6. Vbi aliquando vocantur istæ quinque vrbes, & aliquando quinque provincie. *Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg*, id est, dedit ei tunc urbem Siceleg videns, quod iuste peteret.

An Siceleg data est Dauid solum ad habitandum.

QVÆST. X.

QVÆRET aliquis, an data fuerit ei Siceleg solum ad habitandum: quia Dauid solum petiuit urbem ad habitandum, ideo Achis non daret ei nisi ad habitandum? Item quia Dauid erat extraneus, & non erat verisimile, quod Achis daret ei vnam urbem regni sui, præcipue quia regnum Achis erat paruum. Respondendum est, quod Siceleg data fuit Dauid, non solum ad habitandum, sed etiam data est ei in titulum, ut esset sua. Quod patet, quia dicitur immediate. Propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda vsq; in diem hanc, id est, ex hoc, quod Achis dedit eam Dauid, facta est regum Iuda, id est, pertinet ad reges Iuda: si tamen, non dedisset eam Achis Dauid nisi ad habitandum, non habuisset ex hoc aliquem titulum, ideo non pertineret postea ad successores suos reges Iuda, data fuit ergo ei in titulum: & quia omnia, quæ erant ipsius Dauid, transferunt ad successores suos iure hereditario, & omnes reges Iuda venerunt de stirpe Dauid, pertinet postea ad eos iure successionis. Item patet hoc: quia si Siceleg fuisset data Dauid solum ad habitandum, non habuisset ipse plenum ius, ad hoc, quod posset excludere habitatores eius de illa, exclusit tamen, & non manserunt ibi nisi viri sui, ut colligitur infra cap. 30. ergo data fuit ei in titulum. Ad rationes in contrarium, cum dicebatur quod Dauid non petiuit urbem nisi ad habitandum, dicendum, quod Dauid noluit petere urbem in titulum. Primo quia verecundum sibi erat, quod ipse peteret vnam urbem in titulum à rege Achis, cui nihil vnquam seruiuerat. Secundo, quia nesciebat ad quid proficeret ei, quod illa vrbs esset sua, cum esset in terra hostili: Achis autem, qui erat rex nimis liberalis, non solum concessit id, quod petiuit Dauid, scilicet ut daretur vrbs ei ad habitandum, sed etiam dedit eam in titulum: quia conditio liberalium est, præsertim regum, quos decet esse magnificos, ut abundantius tribuant, quam petatur. Ad secundum cum dicitur, quod non erat verisimile, quod Achis daret vnam urbem Dauid, qui erat extraneus. Dicendum, quod quanquam esset extraneus, quia tamen Achis sciebat eum esse virum probum, dedit ei urbem & confidebat ei nimium: nam volebat eum facere custodem capitis sui, sequenti cap. Et ferebat eum secum in bellum contra Iudeos, de quorum stirpe erat Dauid, nihil præsumens contra eum, quamquam præsumerent omnes alij reges Philistinorum, ut patet infra cap. 29. Præcipue quia non putabat Achis, quod dabat urbem alicui extraneo, sed seruo suo: nam ex eo quod Saul persecutus fuerat nimis Dauid, & credebat, quod Dauid fecisset multa mala contra Israelitas, putauit, quod nunquam reconciliaretur eis, sed maneret semper, ut seruus suus, ut patet infr. in litera, scilicet, credidit Dauid Achis, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Satis ergo verisimile erat, quod daret ei vnam urbem. Propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda, id est, propter hoc, quod Achis dedit urbem, Siceleg Dauid facta est regum Iuda, id est, pertinet semper ad eos: quia illi erant de stirpe Dauid, & omnia, quæ erant ipsius Dauid, transferunt ad successores suos.

Siceleg quomodo transfuit ad omnes reges Iuda iure hereditario, cum Dauid perdidit eam.

QVÆST. XI.

QVÆRET aliquis, quomodo transfuit ex hoc Siceleg specialiter ad omnes reges Iuda: nam Dauid non habuit Siceleg semper ex eo tempore, quo ei donata est per regem Achis: nam quando recessit in terram Israel, perdidit eam, & sic definebat esse sua: ideo quæquam postea Dauid acquireret Siceleg, & alias vrbes terræ Philistinorum, non pertinebat Siceleg ad eum

D

E

Ad rationes in principio.

Ad secundum.

F

A ad eum eo iure, quo prius, sed sicut omnes alie vrbes Israēl pertinebant ad eum, quia rex erat, ita pertinebat Siceleg. Simile patet de vrbibus terrae Moabitarum, quas possidebat rex Seon: nam Deus iussit, quod Israelitae non acciperent nec vnum vestigium terrae de regione Moabitarum Deut. ca. 2. Acceperunt tamen multas ciuitates, quae fuerant olim de terra Moabitarum, & tunc erant ipsius regis Seon, vt patet Num. c. 21. Nec in hoc agebant contra legem Dei: si tamen Moabitae adhuc habuissent aliquid iuris in ciuitatibus illis, non potuissent Israelitae accipere eas, postquam perdidit eas nihil habebant in illis: ita Dauid, postquam perdidit Siceleg, nihil retinuit sibi de iure illo, quod acquisiuit per donationem Achis: unde quauis postea acquireret Siceleg iure bellico, non haberet in ea aliquid de iure priori, sed haberet nouum titulum sicut in alijs vrbibus, quas acquireret: ideo nihil specialius haberet Dauid, quod transmitteret ad posteros in vrbe Siceleg, quam in ceteris, sic etiam patet in responsione Iepte Galaaditis contra regem Amon, cum peterentur ciuitates, quae olim pertinuerant ad Amon, & Moab tempore Iepte ab Israelitis: & ipse defendens se iuridice dixit, quod Israelitae nihil tulerant de terra Moab, nec Amon, sed de terra Seon regis Amorrhaei, vt patet Iudic. c. 11. Et hoc quia ciuitates illae quauis fuissent olim Moabitarum, & Amonitarum: quia tamen iam perdidit eas, nihil iuris habebant in illis: & sic Israelitae, accipientes eas, non accipiebant aliquid de terra Amonitarum, & Moabitarum, sed de terra Seon regis Amorrhaei. Sic igitur esset hic, quod Dauid quauis acquireret Siceleg, non acciperet eam eo titulo, quo prius habebat, sed alio nouo titulo, scilicet iure bellico: ideo non poterat specialius pertinere ista ciuitas ad reges Iuda, quam aliae ciuitates.

B Aliquis respondebit, quod postquam Dauid accepit istam ciuitatem ex donatione Achis, nunquam eam perdidit, & quia iste fuit titulus specialis, cum nullam aliam urbem haberet Dauid ex donatione, nisi istam, erat ista proprie vrbs sua, & non erat regni Israel: quia non acquisierant eam Israelitae, vel aliqui reges eorum. Sed hoc non multum stat: quia videtur Dauid istam urbem perdidisse: nam mortuo Saule, recessit de ea, & ipsa relicta est in potestate Philistinorum, sicut patet infra 2. lib. ca. 2. Nam Dauid fecit planctum magnum pro Saule, & Ionatha, & erat tunc in Siceleg, vt patet infra 2. lib. cap. 1. & tunc consuluit Dauid Dominum, an ascenderet in aliquam de ciuitatibus Iuda, eo. lib. cap. 2. Et tunc dicitur, quod Dauid, & uxores suae, & omnes viri sui ascenderunt in Hebron: ergo non reliquit Dauid custodientes Siceleg, & consequenter redacta est in potestatem Philistinorum, sicut prius: ideo nunquam pertineret postea ad Dauid, vel posteros suos, nisi nouiter eam acquirerent. Et tunc videbatur pertinere eodem iure, quo omnes aliae, quae acquirerentur de potestate Philistinorum. Dicendum igitur, quod Siceleg pertinuit ad reges Iuda iure speciali, ex successione Dauid: nam licet perdita est quantum ad possessionem, scilicet quia Dauid & viri eius fugerunt de ea venientes in terram Israel, & postea non ausi sunt redire illuc: unde perdidit possessionem tam naturalem, quam ciuilem, non tamen perdidit Dauid proprietatem, ideo quando postea acquisiuit eam de manu Philistinorum non accepit illam, tanquam vnam de alijs ciuitatibus, quae erant in potestate Philistinorum, sed accepit eam iure speciali, scilicet, recuperauit solum possessionem: nam proprietatem iam habebat, ideo sicut a principio accepit eam, non tanquam rex Iuda, vel Israel, sed tanquam singularis persona ex donatione, ideo pertinuit ad eum, & ad posteros suos, non in quantum erant reges, sed in quantum erant successores Dauid.

C Quod patet, quia Dauid acquisiuit alias vrbes terrae Philistinorum vt habetur primo Paralip. capit. 18. scilicet. Factum est post hoc, vt percuteret Dauid Philisthim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias eius de manu Philisthim. De istis tamen non dicitur, quod pertinuerit ad Dauid, & posteros eius: ergo videtur quod semper retinuit Dauid sibi titulum Siceleg ex donatione. Cum autem obijciatur de vrbibus terrae Amon, & Moab, Num. cap. 21. Et de responsione Iepte, Iud. ca. 11. non est simile: quia Amonitae, & Moabitae perdidit vrbes illas, quas acquisiuit Seon iure bellico, ideo Amonitae, & Moabitae non habebant in eis aliquem titulum possessionis, vel proprietatis. Dauid autem quauis perdidit Siceleg quantum ad possessionem, tamen non perdidit titulum, ideo semper mansit ius ei, & successoribus suis.

Siceleg quomodo fuit regum Iuda.

Q V A E S T. XII.

Q V A E R E T U R vltcrius, quomodo poterat esse Siceleg regum Iuda: quia non solum ista vrbs pertinebat ad eos, sed etiam omnes aliae vrbes, quae erant in regno Iuda. Aliquis respondebit, quod non fuit acquisitum aliquod ius speciale regibus Iuda in Siceleg, nisi in praedictum virorum de tribu Simeon. Pro quo sciendum, quod tribui Iuda a principio fuit data magna fors, quae habetur Iosue capit. 15. & inter vrbes eius fuit vna Siceleh, vt patet eod. cap. Postea autem, cum emendatae fuerunt sortes, quia tribus Iuda acceperat magnam sortem, quaedam pars eius data est tribui Simeon, & illa pars fuit solum fors tribus Simeon, Iosue. capit. 19. & in parte ista non venit ciuitas Siceleg ad tribum Iuda, sed ad tribum Simeon: ideo Dauid, & posteri sui poterant acquirere Siceleg in praedictum virorum de tribu Simeon, cum Dauid esset de tribu Iuda, & Siceleg esset in sorte Simeon. Sed hoc non stat: quia aut Dauid, & posteri sui acquisierunt Siceleg in quantum reges, aut in quantum personae priuatae: si in quantum reges, non stat: quia hoc modo non solum Siceleg, sed etiam omnes vrbes regni Iuda pertinebant ad reges Iuda: Si autem in quantum priuatae personae, aut hoc erit in quantum Dauid, & posteri sui erant de tribu Iuda, aut in quantum erant quaedam singulares personae non magis de tribu Iuda, quam de quacunque alia: Si primo modo, non stat: quia tunc non diceretur pertinuisse Siceleg ad Dauid, & reges Iuda, sed ad tribum Iuda. Hoc autem non stat: quia nullo modo vna tribus poterat praescriptione, donatione, emptione, aut aliquo titulo habere aliquid, quod semel pertinuerat ad aliam tribum, vt probatum fuit Leuit. capit. 5. Et ratio est, quia Deus iussit, quod manerent familiae, & tribus in distinctione sua, sicut Deus distinxit eas a principio, Numero. cap. 36. Hoc autem non erat, nisi per possessiones, vt patet eod. capit. & Numer. 27. Sed dicendum est, quod Siceleg pertinuit ad Dauid, & postea ad omnes reges Iuda quodam iure speciali, scilicet: quia omnia loca, quae erant in regno Iudae pertinebant ad reges Iuda in quantum erant reges, Siceleg tamen, non pertinebat ad eos in quantum erant reges, sed in quantum erant successores Dauid: ideo licet familia Dauid priuata fuisset regno a Deo, tamen non fuisset priuata dominio vrbis Siceleg, sed posteri Dauid essent semper Domini illius vrbis, eo quod Dauid acquisiuit urbem illam non iure regali, nec quando erat rex, sed prius quando erat priuata persona, ideo filij Dauid, quauis essent reges, non acquirerebant urbem Siceleg, vt reges, sed vt filij Dauid. Sed aliquis dicet, quod acquirerebant eam tanquam reges, quia non dicitur hic, quod facta est Siceleg filiorum Dauid, sed facta est regum Iuda. Dicendum, quod omnes reges Iuda, qui fuerunt post Dauid, fuerunt de stirpe eius, & erant de primogenitis: vel saltem tales, quibus patres poterant, & volebant tribuere primogenituram, sicut fuit in Salomone filio Dauid, qui non fuit primogenitus, & in Abia filio Roboam, qui non erat primogenitus eius: & tamen ex voluntate patrum translatus est regnum in istos vt patet 2. Paralip. cap. 12. & 13. Primogeniti tamen in veteri testamento erant potiores in successione paterna: nam ipsi habebant duas partes, & quilibet de fratribus habebat vnam, vt patet Deut. cap. 21. scilicet. Istud est principium liberorum eum, dabitque ei de his, quae habuerit cuncta duplicia: ideo cum ista lex esset in vulgaribus, a fortiori manebat in regibus, vbi magis obseruantur iura primogeniturae. Et quia isti, qui succedebant in regno Iudae erant de primogenitis stirpis Dauid, vel ad quos peruenerant iura primogeniturae, ideo potissima pars successionis erat eorum, & quia Siceleg proueniebat ex successione Dauid pertinebat ad reges Iuda, non quia reges erant, sed quia primogeniti. Et quia nunquam contigit aliquem fuisse regem de stirpe Dauid, quin ille esset de primogenitis, & ad quem peruenerant iura primogeniturae, habuerunt semper reges Iudae urbem Siceleg. *Vsque in diem hanc.* Id est, fuit semper vrbs Siceleg regum Iuda, vsque ad diem, qua scriptus est iste liber, quod fuit post mortem

A mortem Dauid per Iſaiam prophetam, vel per Ieremiam, vt alij volunt.

Quomodo Siceleg fuit regum Iuda, cum pertineret ad tribum Simeon.

QVÆST. XIII.

B **Q**UÆRETUR vterius, quomodo poterat Siceleg eſſe regum Iuda? Et videtur, quòd hoc erat contra legem: nam Siceleg erat ciuitas tribus Simeon, vt patet Iosue 19. capit. Reges autem Iuda erant de tribu Iuda, ideo non poterant poſſidere aliquid, quod erat de alia tribu, vt patet Leuit. capit. 25. vbi iubetur, quòd etiam ſi aliquis vendidiſſet poſſeſſionem ſuam, quòd illa rediret ad eum in iubileo, non dando aliquam pecuniam, quia in illo anno omnis homo debebat redire ad poſſeſſionem ſuam priſtinam, & hoc intelligitur ſiue aliquis vendat homini de tribu ſua, ſiue de alia tribu. Si igitur res venditæ immobiles redibant ad venditorem in iubileo, à fortiori redirent, ſi eſſent alienatæ quocunque alio modo, quia nihil eſt, quo magis iuſtè aliquis debeat carere re ſua, quàm ſi illam ſpontè vendiderit. Item patet hoc clarius, quia Numer. cap. 36. conqueſti ſunt filij Ephraim, quod filia Salphaad nubebant viris aliarum tribuum, & per hoc poſſeſſio illarum tranſiret ad alias tribus, & Deus dixit: nubant quibus voluerint, tantum vt ſuæ tribus hominibus nubant, ne comiſceatur poſſeſſio filiorum Iſrael de tribu in tribum: ergo non poterat vna tribus poſſidere id, quod poſſidebat aliquando alia tribus, & non ſolum hoc, immo etiam vnus vir de vna familia eiſdem tribus non poterat habere poſſeſſionem viri alterius eiſdem tribus, nec debebat accipere vxorem de diuerſa familia, vt patet præalleg. cap. ſcilicet. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione ſua, & cunctæ feminae maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneat, vt à Domino ſeparatæ ſunt. Non poterat igitur poſſeſſio tribus Simeon tranſire ad aliquem de tribu Iuda. Item non videtur, quòd haberent ſufficientem titulum filij Dauid ad poſſidendum Siceleg: nam etiam ſi inter Hebræos licitum fuiſſet cuilibet vendere poſſeſſionem ſuam, vel qualitercunque alienare, ita vt in æternum nunquam rediret ad eum, tamen adhuc filij Dauid non poterant habere Siceleg, quia erat de tribu Simeon, & viri illius tribus non vendiderunt, nec donauerunt, aut aliquo modo tranſtulerunt eam in Dauid, & poſteros ſuos: ergo non pertinebat ad Dauid, & reges Iudæ. Et ſi dicas, quod Achis dedit Dauid iſtam urbem. Non obſtat, quia res inter alios acta, alijs non præiudicat: Achis autem non erat de tribu Simeon: ideo quanquam dederit urbem Dauid, non præiudicabatur ex hoc tribui Simeon, nec acquirerebatur aliquod ius Dauid, & poſteris ſuis. Aliquis reſpondebit, quòd vetita erat inter Hebræos commixtio poſſeſſionum, & tranſitus de vna tribu, & familia in alteram, hoc tamen non ſimpliciter, ſed vſque ad iubileum, vt patet Leuit. capit. 25. & Numer. 36. Quia vſque ad illud tempus poterat aliquid vendi, vel donari, ſed in iubileo redibat ad priorem Dominum. Ita dicitur, quod Siceleg fuit regum Iuda vſque ad iubileum, poſtea autem redijt ad tribum Simeon. Sed iſta reſponſio non ſtat. Primo, quia dicitur hic: vſque ad diem hanc, & intelligitur de ſcriptura libri. Sed liber fuit ſcriptus per Iſaiam, vel per Ieremiam. Iter tempus tamen cuiuslibet illorum, & donationis factæ Dauid de Siceleg tranſierunt plures, quàm ducenti anni, vt patet computando per tempora regum vſque ad captiuitatem Babylonicam: quia tunc vivebat Ieremias, vt patet per totum librum ſuum, vel vſque ad regem Manſſe, ſub quo mortuus eſt Iſaias: ſed in his temporibus tranſierunt quatuor, vel quinque iubilei: ergo vltra iubileum manſit Siceleg apud poſteros Dauid. Secundò, non ſtat: quia dicitur, quod fuit Siceleg regum Iuda, & ad hoc oportet, quòd ſaltem fuerit duorum regum Iuda. Sed non ſtat, quia primus rex de tribu Iuda fuit Dauid, ſecundus fuit Salomon, iſti tamen regnauerunt pluſquam per vnum iubileum: nam Dauid accepit Siceleg antequam eſſet rex Iudæ, vel Iſrael, quia poſtea factus eſt rex Iudæ, infra 2. libr. capit. 2. Et poſtea rex Iſrael, eodem lib. capit. 5. Regnauit tamen Dauid quadraginta annis, vt patet in fra 3. libr. capit. 2. Salomon autem ſucceſſor

D ſuus regnauit etiam quadraginta annis, eodem lib. capit. 11. Si ergo iſti duo reges Iuda habuiſſent Siceleg, oportebat, quòd tenerent eam vltra iubileum. Item non ſtat tertio: quia iſtud eſt quando quis vendit poſſeſſionem ſuam alteri, quia poterit eam habere in iubileo: hic tamen non fuit facta venditio, quia filij Simeon, quorum erat Siceleg nihil vendiderunt, aut donauerunt, vel qualitercunque tranſtulerunt in Dauid, & poſteros ſuos: ergo non tenebat in eis lex de iubileo data. Quarto non ſtat, quia iſta poſitio non reſpondit ad vltimam rationem in contrarium, ſcilicet, quod filij Simeon nihil egerunt hic, ſed ſolum Achis donauit urbem Dauid, ideo non tenet lex de iubileo, quia illa ſolum tenet, quando Dominus tranſfert poſſeſſionem ſuam in alterum. Reſpondendum eſt igitur, quod Siceleg pertinuit ad Dauid, & omnes reges de ſtirpe ſua, vſque ad diem, quo ſcriptus fuit liber iſte, ſiue fuerit per Ieremiam, ſiue per Iſaiam, & non ſolum vſque tunc, ſed etiam quandiu fuerunt reges Iuda, tamdiu habuerunt Siceleg, quia ius iſtud erat in æternum. Et quando dicitur, quod poſſeſſio vnus tribus non debebat tranſire in aliam tribum, iam reſponſum eſt, per hoc quod Siceleg data fuit Dauid, non fuit pars poſſeſſionis tribus Iuda, ita vt augetur poſſeſſio Iudæ, & decreſceret poſſeſſio tribus Simeon, ſed ſolum peruenit ad Dauid, & poſteros ſuos Siceleg, vt ad priuatas perſonas, non in quàm magis erant de iſta tribu, quam de illa. Cum autem vterius obijciatur, quod non ſolum poſſeſſiones tribuum debebant mutari, ſed etiam poſſeſſiones quarundam tribuum, Numer. cap. 36. Dicendum, quod quanquam Siceleg fuerit Dauid, & ſucceſſorum ſuorum, tamen non tollebantur poſſeſſiones illius filijs Simeon, & ſic non tranſibat poſſeſſio de tribu in tribum. Pro quo ſciendum, quod in vrbe Siceleg duo conſiderabantur. Primò ipſa ciuitas cum territorio ſuo. Secundò poſſeſſiones particulares intra urbem, vel in territorio eiſus. Primò modo Siceleg non erat alicuius viris de tribu Simeon, nec multorum ſimul, ſed erat ipſius tribus Simeon, ſcilicet quod erat intra latitudinem ſortis ſuæ. Secundò modo, ea, quæ erant in vrbe Siceleg, & in territorio ſuo pertinebant ſpecialiter ad iſtos, vel ad illos viros de tribu Simeon, nec multorum ſimul, ſed erat ipſius tribus Simeon. Poterat autem vtroque modo Siceleg pertinere ad alios, quam ad filios Simeon. Primò modo, ſi ciuitas cum territorio ſuo inciperet pertinere ad aliam tribum, quia tunc non maneret in tribu Simeon, ſed decreſceret de illa, & accreſceret tribui Iudæ, vel alteri: nec poterat aliter perdi ciuitas Siceleg quàm ad primū modum, niſi ſic: Nam licet habitarent ibi alij viri de tribu Simeon, quam illi, qui habitabant, vel alij etiam de alia tribu, dum tamen maneret Siceleg cum territorio ſuo intra ſortem Simeon, nõ perdebatur Siceleg: Sic patet de urbibus ſacerdotum, & leuitarum: nam quælibet tribus dedit aliquas ciuitates ſacerdotibus, aut leuitis, vt patet Iosue c. 21. & 1. Paral. ca. 6. Tamen non fuit aliquid diminutum de aliqua tribu, quia ciuitates illæ manebant intra ſortes tribuum ſuarum. Secundò modo accipiendo poſſeſſiones urbis Siceleg particulares poterant dupliciter perdi. Vno modo ſi poſſeſſiones illæ darentur viris alterius tribus, quanquam maneret Siceleg intra ſortem Simeon. Alio modo perdebantur, ſi aliqui de tribu Simeon poſſiderent illa, quæ erant in vrbe, & in territorio, & daretur alijs viris eiſdem tribus, qui non eſſent ſucceſſores iſtorum. Nunc autem dicendum, quod nullo modo prædictorū præiudicabatur tribui Simeon, quàmquam poſteri Dauid poſſiderent Siceleg. Non primo modo, quia Siceleg, ſemper manſit in tribu Simeon, quanquam poſſideretur à poſteris Dauid. Non ſecundo modo, quia Dauid, & viri ſui non habuerunt Siceleg, quaſi omnes poſſeſſiones Siceleg eſſent ſuæ, quia tunc oportebat, quod nulli de tribu Simeon habitarent in Siceleg, vel ſi habitarent, eſſent coloni Dauid, & poſteriorum ſuorum, cum nunquam eſſent Domini alicuius poſſeſſionis: Sed dicendum, quod iſti habuerunt urbem Siceleg, non quantum ad poſſeſſiones, ſed quantum ad aliqua iura dominij, quæ habebant in loco illo, & ſic non præiudicabatur filijs Simeon, quia omnes poſſeſſiones Siceleg erant ſuæ, nec erat contra legem de non tranſmutando poſſeſſiones, quia ſic non tranſibant poſſeſſiones tribus Simeon ad aliam tribum, vel ad alias perſonas. Sed tunc obijciatur aliquis, quia ſi ſolum pertinebat dominium iſtius urbis ad regem Iuda, & non poſſeſſiones, quod non erat aliquo magis ſpeciale in vrbe Siceleg, quam in alijs: quia in omnibus alijs

D

E

F

A alijs vrbibus regni Iuda habebant reges ista iura, scriptura tamen non posuisset specialiter de Siceleg, nisi habuissent ibi reges aliquid specialius, quam in alijs vrbibus. Dicendum, quod reges Iuda habebant iura in quolibet loco regni, in quantum erant reges. In vrbe autem Siceleg habebant maiora, & specialiora iura, quia pertinebat ad eos Siceleg dupliciter, scilicet in quantum reges erant, & in quantum proueniebat eis ex patrimonio Dauid. Ista differentia iurium apparet in Episcopis, quia in quolibet loco Episcopatum suorum habent aliqua iura saltem in spiritualibus, alia tamen loca sunt, quae vocantur camerae eorum, & habent ibi maiora iura, scilicet in spiritualibus, & temporalibus. Proportionaliter autem accipiendum est in regibus Iuda respectu Siceleg, & aliarum vrbium. Ad rationem vltimam, cum dicebatur, quod Achis dedit vrbem Siceleg, & non filij Simeon, ideo nullum ius acquirebatur Dauid. Dicendum quod, quanquam vrbs Siceleg esset sortis Simeon, tamen viri huius tribus nunquam acceperant eam in possessionem, sed solum in diuisione sortium peruenierat eis. Iosue 19. c. Philisthini autem possidebant eam nunc, & pertinebat ad Achis, qui iuste eam possidebat, ideo poterat ius suum alteri cedere, cessit autem illud Dauid, ideo profuit, non quidem in preiudicium filiorum Simeon, ita quod transfret Siceleg ad aliam tribum, vel quod possessiones vrbanae, vel rusticae eius pertinerent ad Dauid, & posteros suos, sed solum iura quaedam specialis dominij, de quibus supra declaratum est. Et hoc satis potuit transferre Achis in Dauid.

B *Quomodo vrbs Siceleg vsque ad hoc tempus fuit regum Iuda, cum tempore Roboam omnes transferunt ad Hieroboam.*

Q V A E S T. XIII.

Q V A E R E T U R. vltius, quomodo potuit esse vrbs Siceleg regum Iuda, vsque ad diem, de qua hic dicitur, quia Siceleg erat in tribu Simeon, & tempore Roboam omnes tribus transferunt ad Ieroboam, praeter Iudam, & Beniamin; ergo Siceleg non mansit in potestate regum Iuda. Aliquis respondet, quod verum est, quod fuit Siceleg regum Iuda vsque ad diem, qua scriptus fuerit iste liber, tamen iste liber scriptus fuit a Dauid, & toto tempore suo fuit Siceleg in potestate regum Iuda. Sed hoc non stat, quia licet possumus asserere aliquam partem libri huius scriptam fuisse a Samuele, & aliam a Dauid, tamen dicere, quod totum scripserit Dauid, vel Samuel, falsum est: quia dicitur hic, quod fuerit Siceleg regum Iuda: & tamen quando erat Dauid nondum fuerat aliquis regum Iuda, nisi ipse: ideo non diceret regum Iuda. Nec valet si aliquis dicat, quod Dauid erat propheta, & poterat describere aliquid futurum, quia hic non scribitur per modum prophetiae, sed per modum historiae: Et dato, quod vellemus accipere per modum prophetiae, non possumus: quia tunc deberet dici. Facta est Siceleg regum Iuda, sed dicitur vsque in diem hanc: ergo necesse est, quod quando de illa scriptum fuit hoc, iam praeterissent aliqui reges Iuda: ideo necesse est dici, quod scriptus fuerit liber iste ab alio, scilicet ab Isaia, vel Ieremia. Aliter respondent alij, quod fuit Siceleg regum Iuda, quia fuit Dauid, & Salomonis, qui fuerunt reges Iuda: deinde tempore Roboam transfuit Siceleg ad reges Israel cum tribu Simeon. Sed hoc non stat, quia non solum dicitur hic, quod fuit Siceleg regum Iuda, sed etiam dicitur, vsque in diem hanc, scilicet, quando scriptus fuit liber iste, sed scriptus fuit a Ieremia, vel Isaia: ergo vsque ad tempus alicuius illorum mansit Siceleg apud reges Iuda. Alij igitur respondent aliter, quod Siceleg semper fuit regum Iuda, eo quod tribus Simeon in qua erat Siceleg, mansit semper cum regibus Iuda, nam tribus Simeon erat parua, & accepit possessionem, partem quandam sortis Iudae, quae erat in medio sortis Iudae, vt patet Iosue ca. 19. scilicet. Hoc est haereditas filiorum Simeon, in possessione filiorum Iuda: quia maior erat, & idcirco possederunt filij Simeon in medio haereditatis eorum. Cum ergo tribus Iudae manserit cum regibus Iudae, oportebat, quod tribus Simeon maneret cum illis: & sic Siceleg maneret in potestate regum Iuda. Sed hoc non stat: quia quando diuisum est regnum tempore Roboam, decem tribus fuerunt cum Ieroboam, & duae solum cum Roboam. Sic dixit propheta ad Ieroboam, quando diuisit pallium suum in duodecim

partes, & dedit decem scissuras Ieroboam, per quas signabantur decem tribus. Et subditur. Auferam regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus, vt patet infr. 3. lib. cap. 11. Ergo tribus Simeon erat cum istis, alioquin non fuissent decem tribus cum Ieroboam. Item patet: quia Roboam fuit rex solum super Iudam, & Beniamin, vt patet 2. Paral. ca. 11. Ergo non remansit tribus Simeon cum eo, & consequenter nec Siceleg. Respondendum ergo aliter, quod vrbs Siceleg mansit semper apud reges Iuda, etiam facta diuisione regni: quia cum Siceleg pertineret specialiter ad reges Iudae, habebant ibi specialia praedia, & custodes, & illi tenuerunt vrbem quando facta est diuisione regni, ne transfret ad Ieroboam, vel forte capta est bello, & hoc facile erat, cum possessio Simeon esset in medio sortis Iudae: Iosue c. 19. Sic etiam fuit de alijs vrbibus regum Israel: nam aliqua bello accepta fuerunt a regibus Iuda, & e contrario aliqua accepta fuerunt a regibus Israel de regno Iudae. Aliter autem, & melius dici potest, quod quauis reges Iudae, & Israel habuerunt bella inter se, a principio diuisionis regni, tamen Deus iussit, quod non pugnarent inter se, vt patet infra 3. lib. c. 12. & 2. Paralip. 11. ideo post aliqua tempora, pax fuit inter reges Iuda, & Israel, & iuuabant se mutuo ad bellum, vt patet de rege Iosaphat, qui adiunxit Achab regem Israel, in bello contra Syros infr. 3. lib. c. 22. Ideo quando facta sunt istae concordiae credendum est, quod illa, quae pertinebant ad reges Iudae, restituta fuerint eis: totum autem regnum, quod fuerat Salomonis, & Dauid, non fuit restitutum filiis Dauid regibus Iuda: quia Deus dixerat, quod ista diuisione facta fuerat, de voluntate sua, vt patet infr. 3. lib. c. 12. & 2. Paralip. 11. vrbs tamen Siceleg quia pertinebat de iure spirituali filiis Dauid, scilicet ex patrimonio restitueretur eis. Et sic mansit postea apud reges Iudae vsque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste, & quamdiu fuerunt aliqui reges Iudae, fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in regione Philistinorum, quatuor mensium, id est, totum tempus, quo mansit Dauid in terra Philistinorum cum rege Achis, fuit quatuor mensium, eo quod Saul mortuus est immediate post illos quatuor menses: Dauid namque proposuerat manere in terra Philistinorum: quamdiu viveret Saul, eo quod timebat incidere in manus eius, si esset in terra Israel: ideo fuit apud Achis quamdiu vixit Saul. Accidit autem post quatuor menses mori Saulem, in bello, ideo tunc rediit Dauid in terram Israel in vrbem Hebron, vt patet infr. 2. lib. c. 2. In Hebron habetur hic. Dies, & quatuor mensium, id est, mansit Dauid in terra Philistinorum spatio quatuor mensium, & per aliquot dies.

An Dauid stetit solum per quatuor menses in terra Philistinorum.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T U R. circa hoc, an Dauid mansit solum quatuor mensibus in terra Philistinorum, vel per aliquot dies plus? Respondendum, quod, an manserit per vnum, vel duos dies plus, non potest patere: quia sacra scriptura curat de numeris finitis, & de modico plus, vel minus non curat: velut si sint duo anni, & tres dies nominabit duos annos, non curando de tribus diebus: vel si sint duo dies deficientes, ad complementum duorum annorum, nihilominus nominabit duos annos: ita hic poterat esse, quod essent pauci dies supra quatuor menses, vel deficerent de quatuor mensibus, scriptura tamen denominat quatuor menses. Sed adhuc dicit aliquis, quod littera nostra est defectuosa: quia in Hebraeo ponuntur quatuor menses. Sed pro hoc sciendum, quod littera nostra solum posuit quatuor menses: quia putauit Hieronymus, quod quanquam littera Hebraica poneret quatuor menses, & dies, intelligerent solum esse quatuor menses, sed per barbariem idiomatis aliquid interdum additum est, quod non agit ad significationem. Ra. Sa. dicit, quod fuerunt quatuor menses, & duos dies, quia nomine dierum satis est quod intelligamus duos. Alij dicunt, quod fuerunt quatuor menses, & dimidius: unde multi hebraeorum volunt, quod a morte Samuelis vsque ad mortem Saulis fluxerunt 7. menses, & dimidius, quibus mansit Dauid in terra Philistinorum, & duo menses, & dimidius fluxerint a morte Samuelis vsque ad recessum Dauid de terra Israel, & interim factum est id, quod habetur supr. cap. 25. de Nabal Carmelo. Alij Hebraei dicunt, quod

Totum hunc librum non potuit Dauid scripsisse.

C

A quod fuit Dauid in terra Philistinorum vno anno, & quatuor mensibus, & intelligunt illi, quod per dies accipitur vnus annus. Simile habetur Genes. ca. 24. vbi cognati Rebecca orabant, quod maneret Rebecca apud eos per aliquot dies, priusquam duceretur ad Isaac, & habetur in Hebræo: maneat puella apud nos dies, vel dies decem, & litera nostra habet, maneat puella saltem decem dies apud nos. Hebræi exponunt ibi, maneat puella vno anno, vel decem dies apud nos. Sed hoc manifeste est inconueniens. Primò, quia inlipientis diuisio est dici: maneat vno anno, vel decem diebus, cum ista nimis distent: Sed diceretur: maneat vno anno, vel vndecim mensibus. Secundò est inconueniens: quia cum seruus Abraham duxisset camelos, & familiam, vt diceret Rebecca inde ad Dominum suum, non est verisimile, quod cognati puellæ peterent ab eo, quod maneret ipse cum puella ibi per vnum annum: ideo solum intelligebatur decem diebus. Ex hoc autem, & ex similibus habuit occasionem litera nostra intelligendi, quod quanquam in Hebræo ponerentur dies, & quatuor menses: tamen solum intelligebatur esse quatuor menses. Historia tamen scholastica dicit, quod mansit Dauid in Siceleg quatuor mensibus, & viginti diebus; hoc dicit Iosephus. 6. Antiquitatum in fine. Quidam tamen Hebræorum cognoscentes improprietatem loquendi hebraici sermonis dicunt, quod solum fuerunt quatuor menses. Hoc tenet Ra. Dauid Kimhi exponendo. cap. 29. Hoc etiam tenent expositores nostri, vt Andreas. Et hoc tenendum est, cum litera nostra hoc solum voluerit. Sed adhuc restat fortior instantia: quia rex Achis dixit ad Satrapas Philistinorum: Nunquid ignoratis Dauid? qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus vel annis. Et sic est ibi, quod fuerit Dauid apud Achis ultra quatuor menses: quia fuit ad minus aliquot annis, saltem duobus. Sed dicendum, quod ista litera non obstat; & respondet ad eam Ra. Dauid Kimhi, quod Achis dixit: fuit apud me multis diebus, vel annis, id est, fuit apud me multis diebus, scilicet quatuor mensibus, in quibus ita plenè cognoui fidelitatem suam, ac si mansisset apud me multis annis. Huic autem nimis credendum est: quia Iudæus est, & loquitur contra suos, & est peritus, atque satis modernus. Andreas respondet aliter, scilicet, quod Achis dixit hoc, & mentitus est. Volebat tamen persuadere principibus Philistinorum, vt permitterent Dauid manere in bello: & quia si diceret Achis de Dauid, quod manserat paucis diebus apud ipsum, crederent, quod adhuc non cognoscebat fidelitatem eius, & cogerent eum abire: ideo dixit, quod fuerat apud eum multis annis. Sed sit quodcunque voluerimus, nihil refert. Nam manifestum est, quod non fuit Dauid apud Achis aliquo anno integro. Nec obstat, si hoc asseruerit Achis: quia in scriptura sacra non credimus aliquid esse verum, nisi quod ipsa de se dicit: quod autem refert ab alijs dictum, scimus verum esse, quod dictum fuerit, tamen nescimus, an illi mentiti fuerint. Et sic quanquam Achis asseruisset, quod Dauid fuerat apud eum multis annis, non ex hoc cogimur credere, quod fuerit multis annis cum eo, nisi scriptura alibi assereret istud. Nunc autem non solum non obligamur credere, quod Dauid fuerit aliquot annis apud Achis, sed etiam debemus tenere contrarium, quia scriptura refert hic à se ipsa tempus, quod fuerit Dauid cum Achis, infra autem cap. 29. refert id, quod dixit Achis. Hic ergo accipienda est intentio eius: & quia scriptura nominat numeros maiores semper, si Dauid fuisset apud Achis aliquot annis, principalius nominasset annos, quam menses. Nominauit tamen quatuor menses, & nullum annum: dies autem nominauit confusè, quasi essent dies mensium incompleti super quatuor menses: ideo ad plus, debebamus dicere ex litera Hebraica, quod Dauid mansit apud Achis quatuor mensibus, & aliquot diebus: tamen non anno integro, nec etiam quinque mensibus completis. Et hoc, vt communiter tenent Hebræi. Nullus autem eorum dixit aliquando, quod mansisset multis annis Dauid cum Achis: ergo nec vno, nec multis mansit: sed solum quatuor mensibus. Item satis apparet hoc ex verbis Achis: quia dixit: & est apud me multis diebus, vel annis. Si tamen intellexisset Achis, quod fuisset multis annis, valde inconueniens distinctio erat: quia qui dicit multos dies, vel multos annos, ita est, ac si diceret, vno die, vel vno anno. Istud tamen insipienter dictum est, sicut Hebræi exponebant Ge-

nes. cap. 24. scilicet. Maneat puella apud nos vno anno, vel decem diebus. Dicendum igitur, quod solum mansit quatuor mensibus apud Achis, sicut habet litera nostra. Et ascendebat Dauid. Hic ponitur tertium, scilicet viuendi modus, quem habuit Dauid in terra Philistinorum. Et dicitur. Et descendebat Dauid, & viri eius, scilicet de vrbe Siceleg, in qua morabantur, & ibant ad agendum prædas: quia nihil aliud habebat Dauid, vnde viueret, tam ipse, quam viri sui, dum manerent in terra illa. Et agebant prædas. Vt inde alerentur. Et non solum prædas, sed etiam occisiones: quia non permittebat Dauid aliquem viuere, vt patet infra: prædas tamen agebant ex intentione: cædes autem solum ex necessitate, ne aliqui de sustinentibus prædam reuelaret Achis id, quod agebatur, vt patet infra in litera. De Gessuri, & de Gerzi, id est, de istis duabus gentibus faciebat prædam Dauid, non autem de Philistinis: quia tunc ageret contra fœdera interposita cum rege Achis, scilicet vt Philistini nihil agerent contra Dauid, nec Dauid contra Philistinos. Secundò ageret contra ius naturale, scilicet nocendo illis, qui defendebant eum ab hoste suo. Tertiò, ipse timeret periculum, quia si prædaretur in terra Philistinorum, congregarentur Philistini, & occiderent Dauid, tanquam verum hostem, & ruptorem fœderum. Contra Hebræos quoque non pugnabat Dauid, nec agebat prædas: quia illi erant contribules sui: immo ipse erat rex eorum, quanquam diceret regi Achis, quod prædabatur de terra Israel, vt patet infra in litera.

An Dauid peccauit pugnando contra gentes istas.

Q V A E S T. XVI.

Q V A E R E T aliquis, an Dauid peccaret pugnando contra gentes istas? Aliquis dicit, quod sic: quia non habebat aliquam iustam causam pugnandi contra illas. Nec obstat si esset in necessitate: quia poterat aliàs victum quærere, & non debebat prædari, & occidere. Respondendum est, quod Dauid non peccauit in hoc: nam scriptura non redarguit eum de hoc, nec ponit inter cætera peccata Dauid. Si tamen in hoc peccasset, cum sapius hoc egisset, & occidisset plurimos, esset peccatum suum graue nimis, & scriptura illud tangeret: sed non peccauit. Licebat enim Dauid pugnare contra gentes istas, quia erant in terra Israël, & Deus iusserat Israelitis, quod occiderent omnes, qui essent in terra eorum, Deutero. ca. 20. Et si non facerent, comminabatur mala eis, vt patet Nu. c. 33. & Iosue 23. Licebat ergo, & meritorium erat Israelitis pugnare contra gentes has. Quod autem istæ gentes essent in terra Israel, patet Iosue 13. Inoluerunt disperdere filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel vsq; ad præsentem diem. Sic etiã patet Deu. c. 3. vbi Gessuri, & Machati ponuntur in fine cuiusdam sortis filiorum Israel. Sed aliquis dicit, quod Gerzi non erat de terra Israel, sed solū Gessuri. Dicendū, quod Gerzi idē est, quod Machati, quia est terra illa binomina, sicut sæpè reperitur in ciuitatibus, & in hominib⁹. Quod patet, quia sicut hic Gessuri, & Gerzi ponuntur simul, ita ponuntur Gessuri, & Machati simul: Deut. cap. 3. & Iosue cap. 13. Sed adhuc dicit aliquis, quod non licebat Dauid pugnare contra gentes istas: quia quanquam Israelitis liceret pugnare: tamen Dauid propria auctoritate non licebat. Sic enim est in regnis, & principibus, quia vnum regnum, vel vnus princeps potest ex iusta causa inducere bellum alteri regno, vel principi: nulla tamen persona priuata potest propria auctoritate, etiam existente ista iusta causa, indicere bellum alteri regno, vel alicui personæ illius regni. Et si indixerit bellum, vel prædas egerit propria auctoritate, cum sit causa communis regni, quousque regnum indicat bellum, peccat mortaliter. Sic autem erat de Dauid, quia ipse erat persona priuata, & regnum Israel non indicabat nunc bellum contra Gessuri, & Gerzi: ergo peccabat Dauid pugnando contra eos. Responderi potest dupliciter. Primò, quod non solum totum regnum Israel, sed etiam quilibet de Israelitis poterat propria auctoritate pugnare contra Gessuri, & Gerzi prædando, & occidendo, etiam non indicto bello. Nisi forte ad tempus essent aliquæ treguæ inter Israelitas, & illas gentes, ex aliqua causa rationabili. Apparet hoc, quia si indicere bellum pertineret ad ius totius regni, vel principis propter iniurias susceptas, vel ex alijs causis, ex quibus cõmuniter

Dauid agebat prædas de Gessuri, et de Gerzi, & tamen non peccauit.

F

A inturgant iusta bella: nulla persona priuata posset indicare bellum, vel prædari, aut occidere propria auctoritate. Pugna tamen, quam gerere poterant Israëlita contra omnes habitantes in terra sua, non erat eis propter aliquas iniurias susceptas, vel damna, vel similes causas: sed incumbere eis ex necessitate legis: quia Deus iusserat illis, quod occiderent omnes habitatores terræ illius, Deut. c. 20. In tantum, quod ipsi non poterant per communem consensum remittere istud bellum: quia si remitterent, peccarent. Et sic Deus increpuit nimis Israëlitas, quia noluerunt delere habitatores terræ Chanaan: ut patet Iudic. c. 2. Lex tamē Dei erat generalis ad omnes: ergo quā nullus de Israëlitis obligaretur specialiter, vel per se mouere bellum contra Chananæos: quia nullus eorum sufficiens erat ad hoc, sed tota communitas: tamen quilibet habebat ius ad pugnandum si vellet, eo quod pugnare contra gentes illas erat actus meritorius. Et hoc satis patet, quia postquam Israëlita diuiserunt sortes, non fiebat bellum contra Chananæos ex communi consensu: sed quicumque volebat pugnabat: & aliquæ tribus pugnabant, alij non pugnabant, & petebant ab eis auxilium: ut patet Iudic. c. 1. hoc autem non esset, nisi singulis, ut singulis: & non ut communitati competeret ius pugnandi contra habitatores terræ Israël. Dauid igitur posset pugnare contra Gessuri, & Gerzi qui erant de his. Aliter dici potest, quod dato, quod cōcederemus, quod nullus de Israëlitis posset indicare bellum Chananæis, nisi princeps, vel tota communitas, quod falsum est; tamen Dauid adhuc poterat indicare bellum: quia ipse non erat tanquam priuata persona, sed erat rex vnctus à Deo: quāquam in alijs nōllet uti iurisdictione viuentis Saule. Erat etiam princeps belli: nam Saul constituit eum principem virorum belli supra c. 18. & deinde fecit eum tribunum super mille viros, iubens ei, quod præliaretur bella Domini: eod. c. habebat ergo auctoritatem Dauid, ad pugnandum contra omnes hostes Israël: quia non erat persona priuata, sed princeps.

An licuerit Dauid occidere omnes masculos, & feminas de quibus prædabatur.

QVÆST. XVII.

C QVÆRETUR vterius, an Dauid licitè agebat occidendo tam acriter omnes de quibus prædabatur. Nam non relinquebat virum, nec mulierem, nec paruulum: ut patet infra in litera. Sed non fit tanta crudelitas in alijs bellis, cum Israëlita pugnantes contra Madianitas hostes suos, ex mandato Dei reliquerint feminas virgines: Num. cap. 31. Aliquis dicet, quod hoc licitum erat Dauid propter necessitatem: quia ipse timebat, quod si aliquos relinqueret illi conquirerentur regi Achis de Dauid, & tunc ille puniret Dauid, tanquam mentitum sibi, & esset in periculo: ideo quanquam alias non fuisset occisurus: sed solum prædaturus, tamen occidebat: ut patet in litera, scilicet. Virum, & mulierem non viuicabat Dauid, nec adducebat in Geth dicens: Ne forte loquatur aduersum nos. hæc fecit Dauid. Sed istud non stat, quia si alias non erat licitū Dauid occidere vniuersaliter in gentibus istis, non fieret licitum ex hoc: quia nō licet alicui occidere alterum, ut ipse morrem euadat: ut declaratum est supra ca. 24. Sed dicendum est, quod licebat Dauid occidere omnes de Gessuri, & Gerzi viros, & feminas, & paruulos: quia isti erant in terra Israël: Iosue cap. 13. Isti autem vniuersaliter occidendi erant: ut patet Deut. cap. 20. scilicet de his autem ciuitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere: sed interficies in ore gladij: & iubebat Deus, quod Israëlita non miserentur eorum. Deut. c. 7. quanquam igitur causa præcipua, quæ inducebat Dauid ad occidendum omnes, esset, quia timebat, quod accusarent eum: tamen præter hoc licitum erat ei hoc facere.

An Dauid licuisset prædari.

QVÆST. XVIII.

Q VÆRETUR vterius, an liceret Dauid agere prædas de gentibus istis? Aliquis dicet, quod hoc non est dubium, quia cuius permittitur prædari. Sed dicendum, quod non stat: quia Deus multoties iubebat Israëlitis pugnare, & occi-

dere, & non licebat eis prædari. Sic fuit de Saule pugnante contra Amalechitas: supra c. 15. Immo ex hoc solum peccauit, quia accepit prædam de terra illa: eod. cap. Item quando pugnandū erat contra aliquam ciuitatem, in qua essent Idololatæ in terra Israël, occidendi erant illi, & nihil de præda sumendum erat, sed omnia cremabantur: Deut. cap. 13. Item quando Israëlita pugnauerunt contra Iericho, prohibita fuit præda, & iusta fuit occisio: Iosue cap. 6. vnde Achan, quia furatus fuit aliquid de præda Iericho, Deo iratus fuit nimis: & postea ipse lapidatus fuit, cum omnibus ad eum pertinentibus: Iosue cap. 7. Sed adhuc dicendum est, quod licuit Dauid prædari in gentibus istis: immo præcipuum, quod ipse intendebat hic, erat prædari: occidere autem non intendebat, nisi per accidens, & ex necessitate. Sed considerandum, quod in præda quam faciebant Israëlita contra gentes, aliqua erant, quæ generaliter erant prohibita, nec aliquis Israëlita prædabatur illa. Alia erant, quæ in quibusdam locis specialiter erant prohibita, ex aliquibus causis. De primo patet, scilicet de auro, & argento, & alijs metallis, ex quibus facta erant idola, & de omnibus ornamentis ipsorum, & de vasibus ad ministerium eorum: quia de his nihil licebat accipere Israëlitis: sed debebant ea cremare: sic patet Deut. ca. 7. scilicet. Sculptilia eorum igne combures, non concupisces argenteum, & aurum de quibus facta sunt: nec assumes ex eis quicquam, ne offendas propter ea: quia abominatio est Dei tui: nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Aliqua autem sunt, quæ erant verita interdum Iudæis in præda, scilicet quando ponebatur anathema in aliquo loco, poterant Iudæi occidere habitatores illius loci: sed nihil inde poterat prædari, alioquin occidebantur. Sic fuit de Achan, qui furatus est de Hierico: Iosue c. 7. quia ciuitas illa erat anathema. Iosue c. 6. Sic etiam erat de omnibus vrbibus Idololatrarū: quia Deus ponebat illas in anathema: Deut. c. 13. Sic etiā fuit de Amalech: quia Deus supposuit illam anathemati: supra cap. 15. De Dauid autem: nunc dicendum est, quod non licebat ei, nec viris suis prædari aurum, & argentum, vel aliquid pertinens ad idola in terra istarum gentium, nec prædabantur illa, sed cremabant. In omnibus autem alijs licebat eis prædari, scilicet in pecoribus, & iumentis, vestibus, & pecunia, & in omnibus, quæ ad cibos pertinebant: & de his prædabatur: ut patet infra in litera. Hoc enim generaliter licebat in omnibus locis terræ Chanaan. Vnde Deus iussit Iosue, de vrbe Hai, quod occideret omnes habitatores eius: & quod diuideret prædam exercitui: Iosue ca. 8. Sic autē faciebant postea Israëlita: nam occidebant omnes habitatores terræ, & postea diuidebant prædam exercitui.

An licuit Dauid occidere Gessuros, & Machatos.

QVÆST. XIX.

F QVÆRETUR vterius, quomodo stet, quod Dauid neminem viuere permetteret in terra Gessuri, & Gerzi. Et primò videbatur, quod hoc non licuerit ei quia Israëlita iniurunt fœdus cum Gessuris, & Machatis: ut patet Iosue c. 13. nam dicitur, quod noluerunt filij Israël disperdere Gessuros, & Machatos, & habitauerunt in medio Israël: ergo non licebat Dauid infringere ista fœdera pugnando contra istas gentes. Secundò, apparet, quod hoc non factum fuerit: nam si nullum permisisset Dauid viuere in terris illis, delata fuisset tota posteritas Gessuri, & Gerzi, sed falsum est: quia dicitur Iosue 13. quod habitauerunt Gessuri, & Machati in medio filiorum Israël, vsque ad præsentem diem: ergo non factum fuit hoc. Item patet, quia Dauid postea accepit in vxorem filiam regis Gessuri, de qua habuit Absolon, ut patet infra 2. lib. cap. 3. & primo Paralip. 3. Item Absolon, quando occidit fratrem suum Amnon fugit ad regem Gessuri, ut patet infra 2. lib. cap. 14. Si tamen deleuisset Dauid illam gentem non potuisset manere aliquis rex, ad quem confugeret Absolon. Item non solum si Dauid deleuisset gentem illam: sed etiam si accepisset prædas inde, & fecisset graues cades, non habuisset in vxorem filiam regis Gessuri: quia illi esset hostis regis: habuit tamen: ergo non sic factum est. Respondendum est, quod Dauid faciebat ista bella, & prædas in terra Gessuri, & Gerzi, sicut hic litera refert, etiam licebat ei hoc facere, quia erant isti in terra Israël, ut declaratum est. Ad primam rationem, cum dicitur,

quod

A quod non licebat Dauid hoc propter fœdera. Dicendum, quod Israelitæ non interposuerunt aliqua fœdera cum Gessuri, & Machati, siue Gessuri, & Gerzi: sed solum miseri fuerunt illorum, & noluerunt ipsos occidere: vt patet Iosue cap. 13. nam ibi non dicitur de fœderibus: sed solum, quod Israelitæ noluerunt disperdere eos: ideo, quanquam Dauid occideret aliquos de istis, non ageret contra fœdera: quia non fuerant interposita. Si autem aliquis vellet dicere, quod fuerunt fœdera interposita, debet responderi, quod illa fortè iam transierant: ideo poterat Dauid non rupto fœdere pugnare. Vel posset dici, quod quanquam Israelitæ posuissent fœdera à principio, quando introierunt in terram Chanaan, ne occiderent gentes Gessuri, & Gerzi: tamen Dauid non obligabatur obseruare istud fœdus: eo quod Israelitæ peccauerant componendo talia fœdera, & Deus increpat eos Iud. cap. 2. ergo Dauid non obligabatur obseruare illa: sed melius faciebat infringendo. Ad secundum cum dicebatur, quod non fuit factum hoc. Responderi potest, secundum quosdam, quod non obstat: quia bene stat id, quod habetur Iosue ca. 13. scilicet quod Gessuri, & Machati manserint inter Israelitas, vsque ad præsentem diem, id est, vsque ad diem, quo scriptus fuit liber ille, & quod postea delecti fuerint à Dauid: eo quod ille liber scriptus fuit à Samuele: vt declaratum fuit in prologo illo super Iosue. Samuel tamen iam scripserat librum illum; immo iam mortuus fuerat, quando Dauid faciebat ista: vt patet supra c. 25. ergo bene stat vtrumque. Ista responsio non videtur sufficiens: quia quam respondeat ad hoc, non tamen respondet ad sequentes rationes, eo quod præsupponit, quod Gessuri, & Gerzi delecti fuerint à Dauid: cuius contrarium probant rationes sequentes. Dicendum ergo aliter, scilicet, quod Dauid non delecti Gerzi, & Gessuri, sed solum faciebat prædas in illis, & occidit multos. Cum autem dicitur hic, quod Dauid non viuificabat virum, nec mulierem, id est, nullum permittebat viuere, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod non viuificabat, id est, non ducebat viuos in Geth ad regem Achis: sic dicitur infra in litera, scilicet virum, & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens: ne fortè loquantur aduersum nos, & tunc non cõcluditur, quod omnes occidit de Gessuri, & Gerzi. Alio modo exponitur, quod non viuificabat virum, nec mulierem, id est, in partibus illis, in quibus prædabatur, non permittebat viuere aliquem, sed omnes occidebat, quos poterat: ipse tamen non potuit prædari, nec interficere in tota terra Gessuri, & Gerzi, & Amalechitarum in quatuor mensibus, quibus mansit in terra Philistinorum: ideo maior pars terræ Gessuri mansit intacta à Dauid. Nam cum viderent Gessurites, quod Dauid prædabatur terram illam, confugebant ad loca fortiora, & ibi euadebant manum Dauid: quia cum Dauid haberet solum sexcentos viros, non poterat pugnare contra loca fortia, & murata: sed solum prædabatur in locis, quæ erant extra muros: ideo maior pars euadebat. Ad tertium cum dicebatur, quod accepit Dauid in vxorem filiam regis Gessuri, & quod confugit illuc Absolon. Dicendū, quod hoc satis stat per prædicta: quia Dauid non occidit omnem gentem Gessuritarum, sed aliquos in locis non muratis, de quibus accipiebat prædam. Vnde post hoc fuerunt reges Gessuri, & potuit Dauid accipere vxorem de terra illa, & Absolon confugere ad eam. Ad quartam rationem, cum dicebatur, quod non fecisset Dauid istas cades, & prædas, fuit hostis eius rex Gessuri, & non dedisset ei filiam suam in vxorem. Dicendum, quod verum est, quod rex Gessuri erat hostis Dauid, & tamen dedit ei filiam suam in vxorem: quia postquam Dauid factus est rex super tribum Iudæ, facti sunt amici Dauid, & rex Gessuri: & tunc accepit filiam eius in vxorem, antequam esset rex Israel, vt patet infra 2. lib. cap. 3. Et post hoc factus est rex Israel, eod. lib. cap. 5. hoc autem fuit nimis gratum regi Gessuri, quanquam fuisset offensus à Dauid: quia rex Gessuri erat paruus, & Dauid erat rex magnæ potentie: poteratque eum delere, si vellet. Vnde ex sola misericordia Israelitæ permiserunt eum viuere: vt patet Iosue cap. 13. scilicet: Noluerunt disperdere filij Israel Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel. Putabat ergo rex Gessuri, quod dando filiam suam in vxorem Dauid, acquirebat perpetuam pacem: ideo gauisus est, quia Dauid voluit eam accipere, quam offendisset eum nimis. Et de Amalechitis, id est, etiam Dauid agebat prædas de terra Amalechitarum. Sunt enim Ama-

lechitæ in latere Meridiano terre Israel, apud Philistinos: ideo Dauid egrediens de Siceleg faciliter ire poterat ad prædandū ad urbem Amalech, vt patet c. 30.

An Dauid licitè posset pugnare contra Amalechitas occidendo, & prædando.

Q V A E S T. XX.

Q V A E R E T aliquis, an Dauid licitè posset pugnare contra Amalechitas occidendo, & prædando? Aliquis dicit, quod non: quia contra Gessuri, & Gerzi poterat pugnare, eo quod erant in terra Israel: vt patet Iosue 13. cap. Amalechitæ tamen non habitabant in terra, quam susceperant Israelitæ in possessionem: sed habitabant in desertis Arabiæ, quæ sunt media inter Ægyptum, & terram Chanaan: vt colligitur supra cap. 15. & ibi declaratum est. Amalechitæ quoque non erant de stirpe Chanaanæorum, contra quos Israelitæ fouebant iustum bellum: sed erant de stirpe Esau, nominati à quodam nepote suo, nomine Amalech: vt patet Genes. 36. ca. Amalechitæ quoque nihil nocebant Dauid: sed ipse causa prædandi inuadebat terram eorum: ergo non habebat iustam causam pugnandi. Respondendum, quod Dauid licitè pugnabat contra Amalechitas, immo meritoriè: quia Deus iusserat Israelitis, quod pugnarent contra Amalech, & deleuerent illum. Quilibet ergo Israelita ius habebat ad pugnandum contra Amalech: quia lex communis erat: de hoc patet Deuter. cap. 25. scilicet: Memento quid fecerit tibi Amalech in via, quando egrediebaris ex Ægypto quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lapsi residebant, ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus, & non timuerit Deum. Cum ergo Deus dederit tibi requiem in terra, quam tibi pollicitus est, delebis nomen eius sub cælo: caue ne obliuiscaris. Sed aliquis dicit, quod istud Deus mandauerat Sauli: & ipse deleuerat Amalechitas: vt patet supra cap. 15. ergo postea Israelitæ non poterant pugnare contra Amalech. Dicendum, quod hoc non obstat. Nam quanquam Israelitæ non manerent obligati ad pugnandum contra Amalech postquam Saul deleuit illos, licebat tamen illis pugnare, si vellet, quia adhuc non fuerat legi satisfactum, quæ dicit: Delebis nomen eius sub cælo Deut. cap. 26. id est, Delebis memoriam Amalech: ita quod non maneat aliquis de Amalechitis sub cælo, id est, super terram viuens: sed post bellum Saulis contra eos manserunt aliqui Amalechitæ: ergo poterant Israelitæ postea pugnare contra eos. Item patet, quia pugna contra Amalech non debebat finiri vnico impetu, sed per multa tempora mansura erat: vt patet Exod. cap. 17. scilicet. Scribe hoc obmonimentum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalech de sub cælo. Et postea sequitur: Manus solius Domini, & bellum Dei erit contra Amalech, à generatione in generationem. Merebatur ergo Dauid faciendo istud bellum.

An sicut licebat Dauid bellare contra Amalechitas, ita etiam eos occidere.

Q V A E S T. XXI.

Q V A E R E T V R vltèrius, an liceret Dauid occidere Amalechitas. Respondendum, quod sic: quia bellum erat licitum ei contra Amalech, vt dictum est: si tamen non permitteretur ei occisio, non esset propriè bellum: ergo permittebatur ei occidere. Sed tunc stat dubium, an posset occidere masculos, & fœminas, & paruulos: nam omnes istos occidebat, cum nullum permitteret viuere, vt patet infra in litera. Aliquis dicit, quod non licebat ei: quia Deut. cap. 20. ponitur regula secundum quam pugnare debebant Israelitæ: scilicet, quia aut pugnabant contra aliquam urbem, quæ erat in terra, quam ipsi habituri erant: & tunc debebant occidere masculos, & fœminas, & nullum omnino permittere viuere. Si verò pugnarent contra aliquam urbem extra terram possessionis suæ, debebant offerre pacem ciuibus: quam si vellent, acciperent eos sub tributo, & nullum occiderent. Si non reciperent pacem, pugnabant contra ciuitatem, & illa capta, omnes masculos occidere debebant, relictis mulieribus, & infantibus. Amalechitæ tamen habitabant extra terram Israel,

A & non erant de stirpe Chanaanorum : ideo quando pugnarent contra eos Israëlites, non licebat eis occidere feminas. Secundò patet, quia Madianitæ erant hostes Israëlitarum, & offenderant eos nimis : Num. cap. 25. Tamen quando pugnaverunt Israëlites contra eos, non occiderunt feminas virgines : Num. ca. 30. ergo nec liceret hic David occidere feminas. Respondendum est, quod licitum erat occidere feminas Amalechitarum : quia Deus iusserat : Deut. cap. 25. Delebis memoriam Amalech sub cælo. idem ca. 17. Si tamen non occiderentur feminae, & parvuli, adhuc rursus multiplicaretur genus Amalechitarum : ideo oportebat, quod viri, feminae, & parvuli deleberentur, ut nulla maneret memoria sub cælo. Secundò patet, quia Deus, cum misit Saulem ad pugnandum contra Amalech, dixit : percutite Amalech, & demolire universa eius, non parcas ei, nec concupisces ex ipsis aliquid : sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum, atque lactentem : ut patet supra capit. 15. David tamen habebat idem ius ad pugnandum contra Amalechitas, quod habebat Saul, cum esset hoc à lege positum : ideo poterat occidere omnes, tam masculos, quam feminas, quam parvulos. Ad primam rationem, cum dicebatur, quod pugnantibus Israëlitis contra vibem, quæ non esset de terra Chanaan, non debebant occidere mulieres, nec parvulos : Deut. cap. 20. Dicendum, quod hoc verum est, nisi specialiter aliud cauere de aliquibus gentibus : sic enim quando pugnabant Israëlites contra aliquos Israëlitas, Idololatrias omnes occidebant, tam viros, quam feminas, quam parvulos, & iumenta : Deut. cap. 13. cum Deut. c. 20. solum iussum erat hoc contra Chanaanos : sed ille erat casus specialis. Sic etiam fuit de Amalechitis, in quibus Deus specialiter iussit, quod omnes occiderentur. Ad secundum, cum dicebatur quod Madianitæ erant hostes Israëlitarum : & tamen non occiderunt feminas eorum virgines, Dicendum, quod ratio dissimilitudinis est : quia magis peccauerunt Amalechitæ contra Israel, quam Madianitæ : ideo specialiter dicitur Deut. capit. 25. Delebis nomen eius de sub cælo : caue ne obliuiscaris. Vel potest dici, quod sufficiens ratio diuersitatis est mandatum Dei : iussit enim de Amalechitis, quod omnes occiderentur, mares, feminas, & parvuli. De Madianitis autem non dixit istud. Et dato, quod dicamus Madianitas magis peccasse contra Israel, quam Amalechitas, Deus tamen iussit deleri Amalechitas, forte non solum propter istud peccatum : sed propter quædam alia : & hoc sufficiebat ad hoc, quod Israëlites deberent occidere omnem viuentem in Amalechitis, & non in Madianitis.

An liceret David accipere prædam de Amalechitis.

Q V A E S T. XXII.

C Q V A E R E T U R vltèrius, an licuit David accipere prædam de Amalechitis : & videtur, quod nõ. Primò, quia quando Deus iussit Sauli, quod occideret Amalechitas, dixit, quod non concupisceret aliquid ex ipsis, sed ait : percutite Amalech, & demolire universa eius : scilicet, omnia spolia destrue : nam Camelos, oves, & boues iussit occidi, sup. cap. 15. Secundò patet, quia Saul peccauit in bello contra Amalechitas : quia accepit boues, & oves, vestes, & omnia optima terræ Amalech : eo. c. & dixit ei Samuel : quare ergo non audisti vocem Domini, sed versus es ad prædam, & fecisti malum in conspectu Domini : eod. c. David tamen prædabatur de Gessuri, & Gerzi, & Amalechitis, & tollebat oves, & boues, & asinos, & Camelos, & vestes, ut patet infra in litera : ergo peccabat. Respondendum, quod David non peccauit prædando de terra Amalech : nam si David peccasset in hoc, abieciisset eum Deus, ne regnaret, sicut abiecit Saul, principaliter ex hac causa, scilicet quia non egit iram furoris sui in Amalech : ut patet sequenti ca. & supra. c. 15. David tamen non abiectus est : sed Deus dicit, quod ambulauit semper in conspectu eius : ut patet 2. Paralip. c. 7. & inf. 3. lib. ca. 15. ergo non peccauit prædando de Amalech : hoc patet : quia lex, quæ data fuerat Israëlitis, de pugnando contra Amalech, solum dicebat, quod deleberet nomen eius sub cælo : c. 25. & Exod. 17. & non inhibuit eis prædam : semper tamen in bello intelligitur præda esse licita, nisi inhibeatur : ergo Israëlites non obligabantur ex illa lege abstinere à præda Amalech : sed poterant inde prædari, sicut de cæteris gentibus, con-

David nõ peccauit prædando de terra Amalech.

tra quas pugnabant. Nec est simile de Saule, & nunc de David : quia Sauli fuit datum præceptum expressum, ne prædaretur aliquid de terra Amalech : ideo obligabatur ad hoc, & contra faciendo peccabat. David autem non fuit datum illud præceptum. ideo manebat solum regula data Deut. c. 25. de deletionem Amalechitarum : sed in illa non prohibebantur prædæ : poterat ergo David prædari, & quilibet alius de Israëlitis, qui postea bellum ageret contra Amalech. Ad primam rationem, cum dicebatur, quod Deus iussit Sauli, quod demoliretur universa, quæ erant in terra Amalech, & nulli parceret. Dicendum, quod istud fuit præceptum speciale : ideo solum obligauit personam illam, cum datum est, & omnes illos, qui ibant cum eo. Vnde non se extendebat ad David, nec ad posteriores : fuit etiam temporale præceptum : quia fuit datum pro certo tempore, & pro certa actione : scilicet pro illa vice, qua Deus mittebat Saulem ad terram Amalech : ideo licet tunc Saul peccauerit prædando, si tamen post hoc ipse vellet aliquando pugnare contra Amalechitas, sicut pugnabat contra alias gentes, non peccauisset prædando tunc : eo quod tunc cessabat obligatio præcepti, quod particulariter fuerat ei datum illa vice, qua eum Deus misit, & redibat regula generalis, quæ habetur Deut. cap. 25. & per illam poterat prædari, cum solum Deus iuberet, quod Israëlites deleberent nomen Amalech. Ad secundam rationem cum dicitur, quod peccauit Saul, quia versus est ad prædam. Dicendum, quod hoc fuit ex præuacatione specialis præcepti sibi dati : & non ex præuacatione legis. David autem non obligabatur ad illud præceptum, eo quod non fuerat ei datum : ideo non peccaret prædando. *Hi enim vagi habitabant in terra antiquitus, id est, isti tres populi Gessuri, Gerzi, & Amalech nõ habebant certam mansionem in aliqua regione : sed vagabantur per desertum, aliquando hic, & aliquando ibi. Hoc autem erat antiquitus : scilicet aliquantis temporibus, postquam scriberetur iste liber. Postea autem firmiores fuerunt habitando. Vel potest intelligi ista litera, quod habitabant vagi in deserto : non quidem, quod mutaret tota ista gens loca : scilicet, quod aliquando esset in vna parte deserti, & aliquando in alia : sed non conueniebat tota gens, & per loca, & congregationes ad faciendum politias, & habendam vnitatem regiminis : sed quædam eorum morabantur hic, & alij ibi, nullam habentes communionem. Ideo poterat David facilius percutere omnes istas gentes : quia non recipiebant fauorem, & auxilium à se inuicem. Primò modo sunt aliquæ gentes vagæ in Aphrica, quæ Numidæ vocantur, eo quod nullam terram specialius incolant : sed mutant sedes : vulgariter autem isti Alarabes vocantur : quod pertinet ad imperfectionem populorum, scilicet quia modicum participant de ratione. Euntibus Sur usque ad terram Aegypti, id est, istud desertum, in quo habitabant istæ gentes, situm est euntibus Sur, id est, in via, per quam itur ad Sur, usque ad terram Aegypti. Istud est desertum Arabiæ, & sunt magnæ solitudines iacentes inter Aegyptum, & terram Achanaan, extentæ ab oriente in occidentem, & vocantur solitudines Arabiæ, quia ibi Arabes habitant, & aliæ gentes. Est autem ibi desertum Sur : quia est apud terram Aegypti : & est quædam pars parua deserti apud mare rubrum : ut patet Exod. capit. 15. nam dicitur. Tulit Moyses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur : ambulaueruntque tribus diebus per solitudinem, & non inueniebant aquam. Istud desertum coniungitur alijs desertis magnis, & in his habitabant filij Ismaëlis, qui vocantur Arabes : ut patet Genes. capit. 25. Extenditur autem largo nomine istud desertum à terra Philisthinorum versus Aegyptum : quod patet, quia Agar ancilla Abraham recessit à Domino suo de Bersabee, & ibat in desertum Sur. erat autem Bersabee in terra Philisthinorum, de hoc Genes. cap. 16. Et tamen non longè fugerat Agar à domo Domini sui : ideo desertum Sur non est longè à terra Philisthinorum. Istæ autem gentes non habitabant in deserto Sur : sed euntibus in deserto Sur, id est, in deserto, quod est in via, per quam itur de terra Philisthinorum usque Sur, & usque ad Aegyptum. Sic patet de Amalech, supra cap. 15. Percussit Saul Amalech ab Heuila Donec veni ad Sur, quæ est in regione Aegypti. In quo patet, quod non habitabant in terra Sur : sed terminus extremus habitationis eorum versus Aegyptum erat Sur.*

*An licuit David pugnare contra Amalechitas,
Ieffuros, & Machatos.*

QVÆST. XXIII.

QVÆRET aliquis, quomodo licuit David pugnare contra istas gentes, cum non essent in terra Israël: nam ad hoc, quod liceret Israelitis pugnare contra aliqua gentes, non suscepta aliqua offensa ab eis, oportebat, quod istæ essent de stirpe Chananeorum, vel habitarent in terra illorum. De primo patet, quia Deus iussit Israelitis, quod occiderent omnes septem populos Chananeorum, & non miseretur eis: Deut. cap. 7. & 20. Secundum patet, quia tota terra Chananeorum, quæ erat clausa sub illis terminis, qui habentur Numero. cap. 34. promissa fuit Israelitis: & Deus iussit, quod non permitterent aliquos habitatores terræ illius vivere, interpolito aliquo pacto. Si igitur aliqui, qui non essent de Chananeis, morarentur in terra illa, habebant Israelitæ idem ius pugnandi contra eos, quod contra Chananeos, tanquam contra detentores terræ suæ. Sic patet Deuteronom. cap. 20. Cum dicitur, quod in ciuitatibus, quas Israelitæ accepturi erant in possessionem, nullum omnino vivere permitterent. David autem non videbatur habere aliquam de istis duabus causis ad pugnandum contra istas gentes. De prima patet, quia Amalechitæ non erant de stirpe Chananeorum: sed de stirpe Esau, denominati à quodam suo nepote nomine Amalech: ut patet Genes. cap. 36. Gessuri quoque, & Gerzi non erant de stirpe Chananeorum: nam David accepit in uxorem filiā regis Gessuri, infr. 2. lib. cap. 3. si tamen esset Gessuri de Chananeis, non accepisset David uxorem de gente illa: quia Deus hoc vetuerat nimis. Exod. cap. 34. & Deutero. 7. Non tamen legitur peccasse David in hoc: nec scriptura redarguit eum; sicut arguit Salomonem, quia accepit mulieres multas de gentibus illis, de quibus Deus vetuerat, infr. 3. lib. cap. 11. Habitatores quoque Israël arguuntur, quia inierunt fœdera cum Chananeis tam in coniugijs, quam in alijs: Iud. cap. 2. Ergo non erant Gessuri, & Gerzi de Chananeis. Item patet, quia Israelitæ permiserunt Gessuri, & Gerzi vivere inter se, nolueruntque eos disperdere. Iosue. cap. 13. Si tamen fuissent de Chananeis non poterant permittere eos inter se. De secundo patet, scilicet quod istæ gentes non habitabant in terra Israël: quia dicitur hic, quod vagi habitabant euntibus Sur: terra autem illa est extra terram Chanaan: ergo non habitabant in terra Chanaan. Respondendum, quod David licuit pugnare contra istas gentes, & prædas, ac strages in illis agere, ut dictum fuit. de Amalechitis enim patet: quia licet ipsi non essent de stirpe Chananeorum, nec morarentur in terra Chanaan, habebant Israelitæ causam pugnandi contra eos: quia Deus iusserat, quod delegerent memoriam eorum de sub cœlo: Exod. cap. 17. & Deut. 25. De Gessuri, & Gerzi dicendum, quod non erant de stirpe Chananeorum, cum accepit David uxorem de gente ipsorum: ideo ex hac parte non licebat David pugnare contra eos; erant tamen intra terram Israel. Quod patet Iosue. cap. 3. scilicet. Noluerunt filij Israel disperdere Gessuri, & Machati, & habitauerunt in medio Israel usque ad præsentem diem: poterat ergo David pugnare contra eos, tanquam contra detentores terræ Israel eadem lege, qua pugnabatur contra Chananeos, scilicet occidendo viros, fœminas, & paruulos: Deut. 20. c. Ad rationem in contrarium, cum dicitur, quod isti habitabant vagi euntibus Sur. Aliqui exponunt, quod hoc verum erat aliàs, sed non nunc: quia nunc habitabant in terra Israel. Et hoc videtur dicere litera, scilicet. Hi enim vagi habitabant in terra antiquitus, quasi dicat, nunc non. Sed hoc non stat: nam antiquitus non magis vagabantur per desertum, quam tempore, quo ista scripta fuerunt. Quod patet: quia tempus, quo introierunt Israelitæ in terrā Chanaan, erat antiquum, respectu temporis, in quo David faciebat istas prædas. Nam ab eo tempore, usque nunc fluxerunt anni quadringenti, vel quasi. Quod patet, quia ab exitu de Ægypto, usque quo incœpit Salomon ædificare templū, fluxerunt anni quadringenti octoginta, ut patet infr. 3. lib. cap. 6. à quibus demendū sunt quadraginta anni, quibus manserunt Israelitæ in deserto, antequam introierent in terram Chanaan, & alij 40. anni, quibus regnavit David, infr. 3. lib. cap. 2. & illi fluxerunt antequam Salomon in-

ciperet ædificare templum: & fuerunt postquam David istas prædas egit, quas solum quatuor mensibus egit: ut patet hic, & immediate ascendit in Hebron, atque vnctus est in regem, infr. 2. lib. cap. 2. Et ab ipso tempore computantur quadraginta anni regni sui: eodem lib. cap. 5. & infr. 3. lib. cap. 2. demantur etiam tres anni, & duo menses, quibus regnaverat Salomon, quando cœpit ædificare templum: nam in secundo mense quarti anni cœpit, ut patet infr. 3. lib. cap. 6. manebunt igitur anni quadringenti, demptis tribus, ab introitu Israelitarum in terram Chanaan, usque ad tempus, quo faciebat David istas prædas de Gessuri, & Gerzi: & tunc quando introierunt Israelitæ in terram Chanaan, permiserunt manere inter se Gessuri, & Gerzi: ergo ab antiquo istæ gentes habitabant in medio Israelitarum, & non diffusi per desertum Sur, vel per Arabicas solitudines. A fortiori igitur secundum istam literam habitarent Gessuri, & Gerzi tempore David inter Israelitas: cum tunc dicatur, quod habitabant vagi: sed antiquitus: & tamen tunc erant in medio filiorum Israel. Aliter ergo dicendum, quod ista litera non intelligitur, quod habitabant vagi, id est, vagantes per desertum: sed vagi, id est, non habentes inter se communitatem, sicut aliæ gentes, in vnitate regiminis politici: & hoc modo poterant dici vagi, etiam si habitarent in medio terræ Israel. Et dicitur, quod habitabant in via Sur, & Ægypti, scilicet, quia erant propinqui deserto, per quod ibatur de terra Philisthij in desertum Sur, & in Ægyptum. Aliter exponi potest, & melius, & quod ista litera referatur ad Amalechitas solum: quia ipsi habitabant in via, quæ est euntibus Sur versus Ægyptum, ut patet supra cap. 15. Gessuri autem, & Gerzi intra terram Chanaan. Et est veritas huius rei, quod Gessuri, & Gerzi habitabant iuxta Amalechitas: ideo David agebat prædas in vtrisque: Amalechitæ tamen erant magis meridiani, diffusi per Arabicam solitudinem usque ad desertum Sur, quod est apud Ægyptum, Exod. 15. capit. & pertingebant ad latus meridianum terræ Chanaan: scilicet, ad terram Philisthinorum, quæ est pars terræ Israel: & non introibant limites eorum intra terram Israel. Hoc autem apparet: quia infr. cap. 30. dicitur, quod Amalechitæ fecerunt impetum ex parte australi, & inuasunt Siceleg. Est tamen Siceleg iuxta extremitatem terræ Israel: gentes autem Gessuri, & Gerzi erant coniunctæ Philisthinis, & Amalechitis: & tamen erant intra terram Israel, scilicet in latere meridiano eius. Et quia terra Chanaan habet partem extremam ad meridiem desertam versus Arabicam solitudinem, & in illa habitabant Gessuri, & Gerzi, & aliqui de tribu Iuda, & de Philisthinis: dicuntur habitare Gessuri, & Gerzi vagi in deserto euntibus Sur, id est, per viam Sur: quanquam illud proprius conueniat Amalechitis, qui verè habitabant in deserto. Et percutiebat David omnem terram illorum, id est, istarum trium gentium. Non est intelligendum, quod omnem terram ipsarum percussisset; quia cum non relinqueret viuentem in locis, in quibus prædabatur, deleti fuissent prorsus Amalechitæ, Gessuri, & Gerzi. Sed falsum est, ut supra declaratum fuit: sed intelligitur, quod percutiebat omnem terram illorum, id est, magnam partem terræ. Sic accipitur sæpe in scriptura, Genes. cap. 41. scilicet, Omnes prouinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent efcas. Et tamen certum est, quod non veniebant de omnibus partibus mundi; ita, quod nullæ gentes residuæ essent, quin venirent, & infr. 3. lib. cap. 4. dicitur, quod omnes reges terræ veniebant ad audiendum sapientiam Salomonis, & tamen certum est, quod non veniebant omnes: quia non poterant. Nec vnquam fuit aliquis homo, cuius fama omnes homines diffusa fuerit: & non solum hominis, sed vrbs: nulla enim fuit vrbs, nec est, cuius fama apud omnes gentes dilatata sit. Sic ait Boetius, secundo de Consola. prola 7. quod tempore Marci Ciceronis, fama Romanæ vrbs Caucasum montem non transcendebat. Erat tamen tunc Roma florentissima. Aliter potest exponi, quod percutiebat omnem terram illorum, id est, omnia loca, quæ inuadebat: quia in locis, quæ ipse deprædabatur, nullum vivere permittebat. Nec relinquebat viuentem virum, aut mulierem, id est, non solum prædabatur, sed etiam occidebat omnes, tam viros, quam fœminas, quam paruulos. Hoc autem licebat David, ut supra declaratum est. Faciebat tamen illud, ut si aliqui remanerent, non cōquererentur regi Achis, & cognosceretur iniquitas David. Tollensque oves, & boues, & asinos, & camelos,

A & vestes. Per ista intelliguntur omnia illa, quæ ducebat Dauid de præda, scilicet suppellectilia domestica, & pecuniam, & quicquid ad cibum pertinet: ita ut nihil relinqueret in terra illorum: Solum autem cauebat Dauid, ut viri sui non prædarentur aurum, & argentum, & ornamenta idolorum: quia ista erant prohibita: & quicumque illa raperet, erat sub anathemate: sed debebant comburi: Deute. capit. 7. Sciendum autem, quod vestes, quas ducebat Dauid de Gessuri, Gerzi, & Amalechitis, & cætera pertinentia ad prædam, erant sicut vestes, & suppellectilia Israelitarum. Alioquin cum ista adducerentur ad regem Achis, ut patet hic, cognosceret ipse hanc prædam non esse de terra Israel, & caperetur Dauid in sermone, cum ipse diceret, semper prædari de terra Israel assuetum. Quia tamen istæ gentes erant simul cum Gessuri, & Gerzi habitaret, in medio Israel: Iosue ca. 13. non differebant istæ gentes in vestibus, suppellectilibus, & domestico apparatu. *Reuertebatur.* scilicet, de terra istarum trium gentium, capta præda. *Et veniebat ad Achis,* scilicet, veniebat ad urbem Geth, in qua morabatur Achis.

Quare Dauid, cum reuertebatur de præda, veniebat ad urbem Geth.

Q V A E S T. XXIII.

B *Resp. r.* **Q** V A E T aliquis, cum Dauid non moraretur in urbem Geth, in urbe regia cum Achis, sed seorsum, in Siceleg, ut patet supra, cur veniebat ad urbem Geth, ferens prædam. Aliquis dicit, quod veniebat ad locum illum, eo quod transitus ad urbem Siceleg, in qua morabatur Dauid, venientibus de terra Amalechitarum Gessuri, & Gerzi, erat per urbem Geth, in qua morabatur Achis. Sed hoc non satis consonat rationi. Nam si ex hoc solo veniret Dauid in Geth, posset declinare iter, ut non videretur præda eius in Geth. Item litera ista non permittit hunc sensum: quia tunc diceretur: veniebat in Geth: sed dicitur, veniebat ad Achis, quasi intentio Dauid venientis in Geth, non esset, ut veniret in Geth, sed ut veniret ad Achis. Dicendum igitur, quod Dauid qualibet vice, qua veniebat de præda, ibat ad regem Achis, ferens totam prædam, priusquam deponeret eam in urbe sua Siceleg, & hoc propter tria. Primum, ad laudem regis Achis: quia Dauid erat nunc, ut servus Achis, cum donasset ei unam urbem, ut supra declaratum est. ideo volebat, quod omnia opera sua essent ad laudem Achis: & ob hoc ibat ad eum cum tota præda, quasi gloriaretur ex hoc Achis, sicut si ipse fecisset: quia fecerat istud servus suus Dauid. Sciendum erat, quia Achis fecerat gratiam magnam Dauid, dando ei unam urbem in terra sua, & benigne tractando eum: ideo volebat complacere ei in singulis. Cum ergo veniebat de præda priusquam iret in urbem suam, ferebat totam prædam ad Achis offerens ei illam, ut acciperet inde, si quid vellet: & hoc modo, per affectuosa obsequia Dauid inducebat animum regis ad se, ut nimis eum diligeret. Tertia ratio potest addi, scilicet, quod Dauid hoc faciebat in recognitionem dominij. Vasalli enim, vel stipendiarij consueverunt aliquando ire ad Dominos suos, exhibitori reverentiam, ut per hoc profiteantur se subditos esse, & impendant Dominis debitum honorem. Dauid autem, ne videretur nolle subijci regi Achis, veniebat crebro ei reverentiam exhibiturus, ferens prædam. *Dicebat autem ei Achis.* Gaudebat enim Achis de probitate Dauid, putans se felicem, quia talem servum haberet: & inquirebat ab eo de modo pugnae, & præda. *In quem irruisti hodie?* id est, contra quem pugnavisti? & ubi egisti prædam? Hoc enim inquirebat Achis, quando cunctum veniret Dauid de præda, quia gaudebat audiendo res novas. In Hebræo non habetur filii mi, sed solum. *In quem irruisti hodie?* Sed hoc parum differt. *Respondit Dauid: Contra meridiem Iudæ.* id est, feci prædam de parte meridiana terræ Iudæ. Pro quo sciendum, quod terra Philistinorum erat quædam pars terræ Israel, quæ cecidit in sorte Iudæ, ut colligitur Iosue 15. cap. Et quia nondum capta fuerat terra Philistinorum ab Israelitis, & erat terra ista in extremitate terræ Chanaan, erat meridiana respectu terræ Iudæ, & latus Septentrionale terræ Philistinorum erat latus meridianum sortis Iudæ: ideo quando veniebant Philistini ad prædandum in terram Iudæ, introibant per partem medianam

suam: & sic dicebat hic Dauid, quod egerat prædam contra meridiem Iudæ, id est, in parte sua meridiana.

An Dauid mentiretur dicendo se agere prædas de terra Israel, cum tamen ageret de Amalechitis.

Q V A E S T. XXV.

Q V A E T aliquis, an Dauid mentiebatur in hoc, & an peccaret: quia ipse non agebat prædas de terra Israel, sed de Amalechitis, Gessuri, & Gerzi, ut patet supra. Aliquis dicit, quod Dauid non mentiebatur, & consequenter non peccabat: quia ipse non dicebat, quod egerat prædam de terra Iudæ, sed contra meridiem Iudæ, & verum est: quia etiam si egisset prædas in Ægypto, illud esset contra meridiem Iudæ, cum tota ista terra esset meridiana, respectu terræ Iudæ. Sed dicendum est, quod hoc non stat: quia Achis quærebat à Dauid, in qua terra egisset prædas: & Dauid respondebat ei directè ad quæsitum. Nam si ipse dixisset solum, quod illa terra, de qua prædatus fuerat, erat ad meridiem Iudæ, hoc erat, tanquam si nihil dixisset: eratque stulta responsio. Nec aliquid tale responderet Dauid regi Achis. Ideo quanquam aliquis cavillosè exponens ista verba, posset excusare Dauid à mendacio, quantum ad verborum corticem: tamen secundum veritatem ipse mentiebatur: quia proferebat ista verba ad intentionem significandi, quod ageret prædas de terra Iudæ: & ex modo suo proferendi omnes audientes ista verba, sic intelligebant. Unde rex Achis sic semper intellexit. Apparet etiam, quod Dauid dixerit ad istam intentionem: vel saltem per verba hoc significantia, ut patet infra, scilicet. Credit ergo Achis Dauid, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi servus sempiternus. Si tamen Dauid non dixisset regi Achis, quod agebat prædas in terra Iudæ, non diceret litera, quod crederet hoc Achis. Ergo Dauid dicebat Achis, quod faciebat prædam in Iuda. Dicendum igitur, quod Dauid mentitus est hic: nec aliquis potest eum excusare: immo non oportet: quia multoties mentitus est. Sicut apparet supra capit. 20. & 21. Sed tunc dicitur, an peccaverit mentiundo. Respondendum, quod Dauid peccavit, sed non mortaliter: eo quod mendacium istud erat officiosum. Nam si non mentitus fuisset, incideret in damnum, & periculum cum rege Achis.

Cur Dauid dicebat Achis, quod prædaretur de terra Israel, quamvis non prædaretur.

Q V A E S T. XXVI.

Q V A E T aliquis, cur Dauid dicebat regi Achis, quod prædaretur de terra Israel, cum non prædaretur de ea, nec caperetur in mendacio, si diceret se prædari de alijs gentibus: ideo non videbatur ei aliquod periculum ingruere. Respondendum, quod Dauid egit hoc, propter duo. Primum, ut maneret securus in terra Philistinorum, & Achis non haberet eum suspectum. Erat enim Achis hostis Israelitarum: & si Dauid illos diligeret, haberet eum suspectum Achis, credens, quod propter illos aliquid ageret contra eum: & forte nollet tenere illum in terra sua: ideo ut posset Dauid manere securus in terra Philistinorum, à principio quando intravit, finxit se magnum inimicum Israelitarum, & procuraturum ei semper mala. Ex hoc autem Achis confusus est ei, intantum, quod volebat eum facere custodem capitis sui: sequent. cap. Hoc autem solum, quia credebatur, quod Dauid fecisset multa mala contra Israel: & quia promittebat maiora se facturum, eod. capit. scilicet. Dixit Dauid ad Achis: Nunc scies, quæ facturus est servus tuus, id est, contra Israelitas in bello, si ergo Dauid dixisset, quod pugnavat, & agebat prædam in Amalechitis, Gessuri, & Gerzi, & non in terra Israel, non confideret ei Achis, credens, quod non esset verè inimicus Israelitarum: sed finxisset hoc, ut deciperet eum. Et sic forte excluderet Achis de terra sua Dauid: ideo timuit, & dixit, quod prædabatur de terra Israel. Secundum erat, ne incurreret ira Achis: quia forte Amalechitis, Gessuri, & Gerzi erant cõfederati regi Achis. Si igitur Dauid irrueret in illos, offēderet regē

Achis,

A Achis, agens contra amicos suos. Item dato, quod non essent fœdera inter Achis, & istas gentes: dum tamen non esset bellum inter eas, & Achis, offenderet Dauid Achis: quia sic istæ gentes habebant iustam causam pugnandi contra regem Achis: quia sicut si rex Achis inuaderet Amalecitas, & Gessuri, & Gerzi, istæ gentes habebant rationabilem causam inuadendi terram Achis. Ita nunc cum Achis receptaret inuasorem earum in terra sua, & faueret illi, poterant indicare iustum bellum regi Achis. Et fortè propter hoc Amalecites postea inuasunt urbem Siceleg, & combusserunt eam: infr. c. 30. Timuit ergo Dauid confiteri veritatem, ne prouocaret Achis in iram. *Et contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni*, id est, irruerunt contra meridiem Ierameel, scilicet, in terram Ierameel, & in terram Ceni. Ista duo non sunt nomina ciuitatum, sed aliquarum terrarum, vel prouinciarum: & erant in eis ciuitates multæ, sicut patet infr. cap. 30, scilicet. Misit domus Dauid his, qui erant in urbibus Ierameel, & in urbibus Ceni. Erant autem istæ urbes in sorte Iudæ, erant tamen in extremitatibus: unde quando dicebatur irruere ad meridiem istarum urbium, intelligebatur, quod irruerunt in partes aliarum tribuum, quæ habebant terram coniunctam sorti Iudæ. Sciendum autem, quod hic vocatur ista terra Ierameel, infra tamen 30. capit. vocatur Ierameel: & hoc venit ex conditione Hebraici sermonis, in quo aliquando detrahitur litera de fine dictionis, & aliquando apponitur, sic patet in isto nomine, Gessuri: quia aliquando vocatur Gessuri, & aliquando Gessur: nam Gessuri vocatur hic, & Deuteronom. capit. 3. Iosue 13. & 1. Paralipomen. cap. 3. vocatur autem Gessur, infra 2. libr. capit. 13. & 14. sic etiam est in isto nomine, Phalti: quia aliquando vocatur Phalti, supra cap. 25. & aliquando vocatur Phaltiel, infr. 2. libr. capit. 3. *Virum, & mulierem non viuificabat Dauid.* Id est, non permittebat viuere virum, nec mulierem in terra illa, in qua prædabatur: cuius causa patet immediatè. Non tamen erat licitum Dauid occidere omnes istos, ut ipse esset securus, ne accusaretur apud Achis: sed quia habitabant in terra Israel: & contra omnes habitatores terræ illius, poterant Iudæi sic pugnare: ut patet Deuteronom. capit. 30. *Nec adducebat in Geth*, id est, quanquam potuisset Dauid multos de illis captiuos ducere, & vendere, tamen neminem ducebat, sed occidebat omnes. Et dicitur, quod non ducebat in Geth aliquem viuum, scilicet, quando ferebat prædam ad regem Achis. Nam quandocunque veniret de præda, prius veniebat ad regem Achis, ferens totam prædam, quam iret in Siceleg, ut supra declaratum est.

An licuisset Dauid ducere captiuos de gente illa.

QVÆST. XXVII.

C QVÆRET aliquis, an licuisset Dauid ducere de gentibus illis aliquem captiuum, & vendere, si non timuisset regem Achis. Aliquis dicet, quod non, quia in habitatoribus terræ Chanaan non licebat Israelitis aliud agere, nisi occideret omnes, tam viros, quam fœminas, quam paruulos: Deuteronom. capit. 20. Solam igitur prædam vendere poterat, & non homines. Respondendum, quod Dauid pugnabat hic contra Amalecitas, Gessuri, & Gerzi, & non erat idem ius de omnibus. Nam Amalecitas non erant de stirpe Chananæorum, nec morabantur in terra Israel: ideo non erat contra eos eadem lex, quæ contra Chananæos, & habitatores Israel: ideo poterat Dauid occidere illos, vel vendere, vel facere quidquid vellet. Sed aliquis dicet, quod adhuc non poterat de Amalecitis hoc facere: quia Deus iusserat Israelitis, quod deleurent nomen Amalech de sub Cælo: Exod. capit. 17. & Deuteronom. 25. si tamen venderentur Amalecitas in seruos, & non occiderentur, non deleteretur nomen eorum de sub cælo: ideo tenebantur eos occidere, nec poterat vendere. Respondendum, quod lex, quæ iubebat deleui Amalecitas, magis sonat, quod occidantur, quam, quod vendantur: obligatio tamen illius legis oblata fuit, quando Deus misit Saulem ad delendum Amalecitas: & ille tenebatur eos occidere, & non vendere: Dauid autem, & posterius non obligabantur iam ad illam; si tamen vellent agere secundum eam, mererentur: ideo etiam si non facerent totum, quod lex

D dicebat, non peccarent; & si aliquid illius facerent, mererentur: quia lex illa non erat tanquam lex, sed tanquam opus supererogationis. Sicut igitur est de consilijs euangelicis, quod non obligamur agere secundum illa; & si aliquid egerimus de eis, etiam si non plene mereremur, quia opus supererogationis est. Ita hic de Dauid. Si tamen adhuc obligasset lex illa, utpotè, quia nondum iussa esset tradi executioni per Saulem, & Dauid vellet illam exequi, non posset vendere Amalecitas, sed occidere, & accipere prædam de Gessuri, & Gerzi. Dicendum est, quod Dauid non poterat aliquem vendere, vel accipere sibi in seruum: quia erant de habitatoribus terræ Chanaan, de quibus Deus iusserat, quod omnes occiderentur: Deu. c. 20. *Dicens: ne forte loquantur aduersum nos. Hoc fecit Dauid*, i. propter hoc non ducebat aliquem eorum viuentem, ne possent dicere regi Achis, quod Dauid percutiebat terram eorum.

Cur noluit Dauid, quod diceretur Achis eum prædari de Amalecitis.

QVÆST. XXVIII.

QVÆRET aliquis, quare Dauid nolebat, quod aliquis diceret regi Achis, quod ipse prædaretur de Amalecitis, Gessuri, & Gerzi. Dicendum, quod præcipua causa erat, ut non argueretur mendacii: quia cum quæreret ab eo Achis, in quem irruisti? respondebat semper Dauid, quod irruerunt in partes terræ Israel, ut patet supra. Si autem aliquis de captiuis referret contrarium regi Achis, caperetur Dauid in sermone, & posset eum iuste occidere Achis, cum mentitus fuisset regi. Item propter hoc mendacium non crederet aliquid Achis Dauid: sed putaret, quod sicut in hoc mentitus fuerat, ita mentitus fuisset in omnibus alijs, & vellet fallere eum, & inferre aliquod magnum malum terræ Philistinorum. Etiam, quia fortè istæ tres gentes erant confederatæ Philistinis: & si aliquid de eis conquereretur Achis, de malis, quæ intulerat Dauid in terra illorum, vellet occidere Dauid: vel saltem excluderet eum de terra sua. *Et hoc erat decretum illius cunctis diebus, quibus habitauit in regione Philistinorum*, id est, istam sententiam, vel consuetudinem habuit semper, quando fuit cum rege Achis: quia semper manebat eadem causa timoris. Et accipitur hic decretum largè pro deliberatione, vel sententia. Nam decretum propriè iussionem iudicis notat, vel aliquod mandatum iuris. Hic autem non erat mandatum: quia nullus hoc mandabat Dauid: sed erat decretum, scilicet, quia Dauid hoc apud se decreuerat, i. deliberauerat obseruare dum esset in terra Philistinorum. *Credidit ergo Achis Dauid*, i. credidit ei illa, quæ dicebat, scil. quod agebat prædam in terra Israel. *Dicens: multa mala operatus est contra populum suum Israel*, i. Achis dicebat hoc in corde suo; volens habere Dauid semper in seruum; & putabat hoc, quia Dauid fecerat multa mala contra populum suum. Hoc non erat in veritate, sed sic existimabat Achis, scilicet, quod omnes prædas, quas egerat, fecisset in Israel. *Erit igitur mihi seruus sempiternus*, id est, propter hoc, quod fecit, erit mihi semper in seruum. Desiderabat enim rex Achis habere Dauid in seruum: quia sciebat eum virum extremum in bello. Ipse enim occiderat Goliath: quod bene nouerat rex Achis, & alij reges Philistinorum, infr. cap. 29. Erat tamen Goliath fortissimus Philistinorum, supr. capit. 17. tempore quoque, quo mansit Dauid cum Saule, & erat princeps belli, fecit bella magna contra Philistinos, supr. ca. 18. & 19. Nunc quoque agebat clarissimas prædas: & nullus de viris suis peribat. Volebat igitur rex Achis habere Dauid in seruum propter duo. Primo, ut non noceret Philistinis. Nam si rediret in terram Israel, esset rursus princeps belli contra Philistinos: & posset nimis nocere: quia iam nouerat terram eorum. Secundò, ut seruiret ei in bellis contra quascunque gentes, & contra Iudæos, quos putabat illi esse exosos nimis: ideo gaudebat, quod haberet eum in seruum. Hoc autem putabat, quia cum Dauid egisset tanta mala contra Israel, ut arbitrabatur Achis, credebat, quod impossibile erat eum reconciliari Israelitis: unde semper maneret in seruitio regis Achis.

(.)

Achis volebat habere in seruum Dauid propter duo.

A

CAPIT. XXVIII.

Actum est autem in diebus illis, congregauerunt Philisthym agmina sua, ut praearentur ad bellum contra Israel. Dixitque Achis ad Dauid: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui.

De morte Saulis.

Ista est vltima pars huius libri, in qua agitur de morte Saulis, qui propter peccata sua occisus est à Philisthinis. Et diuiditur in duas partes: quia, primò ponitur belli apparatus. Secundò, bellandi actus, infr. cap. vltim. Prima in duas: quia primò ponitur bellorum ex vtrâque parte apparatus. Secundò, Dauid de acie recessus, sequent. capit. Sciendum autem, quod Saul adueniente bello timuit, vt patet infra in litera. id eo consuluit Dominum: & quia non respondit ei per prophetas, sacerdotes, aut somnia, conuersus est ad phitones, de quo est materia totius cap. scilicet. de consultatione Pytonissæ: & diuiditur in quatuor, quia primò ponitur consulendi occasio, secundò ipsa consultatio, tertio Samuelis responsio, quarto Saulis desperatio: Secunda ibi. *Dixitque Saul seruis suis.* Tertia ibi. *Dixit autem Samuel.* Quarta ibi. *Statimque Saul cecidit.*

B

Ordo consequens est eorum, quæ scribuntur hic ad prædicta.

QVÆST. I.

QUÆRITVR circa primum, an ea, quæ habentur hic habeant ordinem consequentem ad præcedentia, & an fuerint facta immediatè. Respondendum, quod hic est ordo continuus. Nam supra agebatur de persecutione Saulis contra Dauid, & de fuga Dauid in terram Philisthinorum propter Saulem; hic autem agitur de morte Saulis. Fuit etiam post omnia, quæ habentur præcedent. cap. quia illa facta sunt, antequam rex Achis iret ad bellum, cum alijs regibus Philisthinorum contra Israel: ea tamen, quæ habentur hic facta sunt, postquam congregati sunt Philisthini in castris contra Saulem: & ipse quoque congregauit omnes Israelitas in monte Gelboe. Tunc enim videns castra Philisthinorum timuit nimis: ideo consuluit Dominum, & illo respondente, consuluit Pytonissam. Cum autem dicitur, an fuerint facta ista immediatè post præcedentia, dicendum, quod inter ista, quæ habentur hic, & fugam Dauid de terra Israel, fluxerunt solum quatuor menses, vt patet præcedent. cap. nam ibi dicitur: quod fuit Dauid in terra Philisthinorum quatuor mensibus: ipse tamen non recessit inde, quousque mortuus est Saul: quia die qua annunciata est mors Saulis, manebat Dauid in Siceleg, sequent. lib. cap. 1. in cap. tamen præcedenti dicitur de omnibus, quæ fecit Dauid in terra Philisthinorum in quatuor mensibus, quibus ibi mansit. Ergo immediatè post præcedentia factum est, quod habetur hic. *Factum est autem in diebus illis*, id est, accidit in diebus illis, scilicet, in quibus Dauid fuit in terra Philisthinorum, scilicet, in fine quarti mensis, quo ibi mansit. *Congregauerunt Philisthini agmina sua*, id est congregauerunt magnam gentem. Non intelligitur hoc de congregatione, quæ facta fuit in castris, quando venerunt Philisthini in summam, vt patet infra, sed de congregatione, quæ fiebat in urbibus Philisthinorum, scilicet. quod in qualibet vrbe inquirebatur, quot essent, qui possent conuenienter procedere ad bellum. Et sic fiebat summa bellatorum in qualibet ciuitate. Et patet hoc, quia in sequenti litera dicitur: Vt praearent se ad bellum contra Israel, id est, illa congregatio erat ad parandum se ad bellum. Si tamen intelligeretur de congregatione agminum in castris, non diceretur, vt praearent se ad bellum: quia, quando in castris conuenerunt, iam parati erant ad bellum. Patet etiam, quia infra dicitur, quod dixit Achis ad Dauid: sciens nunc scito, quoniam egredieris mecum in castris tu, & viri tui: Ergo nondum egressi fuerant in castra: sed accipitur de congregatione, quæ fiebat in ciuitatibus Philisthinorum. *Vt praearent se ad bellum con-*

tra Israel, i. ista congregatio, quæ facta fuit in singulis ciuitatibus Philisthinorum, fuit ad hoc, quod praearent se omnes Philisthini ad pugnandum contra Israel, & sciretur quot pugnatōres ituri erant, pro qualibet vrbe.

Quare Philisthini congregauerunt se ad magnum bellum contra Israel.

QVÆST. II.

QUÆRET aliquis, quare Philisthini parauerunt se nunc ad bellum contra Israel. Respondendum est, quod fortè Saul offenderat eos, & volebant nunc vlisci iniuriam, & damna: vel, quia Philisthini erant hostes Israelitarum ex magno tempore. Nam Israelitæ fuerant sub potestate eorum, & postea rebellauerunt in principio regni Saulis, vt patet supra 13. & ob hoc habebant inimicitias perpetuas Philisthini contra Israel, vt reducerent Israel ad pristinam seruitutem. Et ad hoc congregati sunt supra 13. & 14. capit. Et victi fuerunt. Et sic faciebant quodcumque haberent aliquam opportunitatem, ad pugnandum contra Israel: congregabantur, & pugnabant, ita fecerunt supra cap. 17. Nam nulla causa exprimitur, cur pugnauerint. Iterum etiam congregati sunt ad pugnandum, supra cap. 19. Et iterum 23. Nec oportet, de hoc aliam causam inquiri, aut aliam dari, nisi, quod erat hostilitas antiqua inter Israelitas, & Philisthinos. Potest etiam dici, quod Deus mouit nunc Philisthinos ad pugnandum contra Israel, vt moreretur Saul: Peccauerat enim Saul nimis, & Deus volebat eum occidere: ideo fecit, quod congregarentur Philisthini contra Saulem. Sic enim Deus, quando vult punire aliquam gentem, concitat alias gentes contra illam in bellum. Sic fuit de Sennacherib, quem Deus misit contra Israelitas, vt patet Isai. cap. 10. scilicet. *Vae Assur virga furoris mei, & baculus ipse est in manu eorum indignatio mea.* Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populos furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam. Sic etiam patet de Nabuchodonosor, quem Deus vocauit ad captiuandum Iudæos, vt patet Isai. cap. 5. scilicet. *Et leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet.* De hoc etiam Habacuc cap. 1. Sic etiam Deus vocauit Babylonios ad delendum Assyrios, vt patet Sophon. cap. 2. & 3. Sic etiam concitauit Medos, & Persas, contra Babylonios, vt delerent eos, Isai. cap. 13. & 14. & Habacuc cap. 2. & 3. Et sic credendum est hic, quod quanquam Israelitæ essent in bello nunc, quia Philisthini erant hostes eorum: tamen Deus specialiter mouerat Philisthinos, vt punirent Israelitas, & præcipuè Saulem. Sic patet infra in litera, cum dixit Samuel: *faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua: quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalech: idcirco, quod parens, fecit tibi Dominus hodie: & dabit etiam Israel tecum in manus Philisthin.* *Dixitque Achis ad Dauid.* Hic Achis admonuit Dauid, vt pararet se, & viros suos ad bellum: quia volebat eum ducere in castra. *Sciens nunc scito*, id est, scias nunc certissimè. Iste modus est superabundans in locutione ex modo Hebraico. Sic dicitur supra cap. 14. *gustans gustauit in summitate virgæ.* Et in Psal. *Expectans expectaui.* Quod idem est, ac si solum dicatur: *gustauit, expectaui.* *Quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui*, id est, scias, quod volo, quod eas mecum ad bellum cum omnibus viris tuis. Hoc dicebat Achis, quia cum in omnibus ciuitatibus Philisthinorum parantur viri ad pugnam, ipse quoque parauit eos, qui erant in regno suo, & voluit, quod cum eo iret Dauid. Nam sciebat eum virum esse strenuum in armis, & putauit, quod nimis ei proficere posset, cum haberet exolos Iudæos, & pugnaret contra eos libenter.

D

E

Deus quoniam deuoluit punire aliquam gentem, concitat alias gentes contra illam in bellum.

F

Quomodo Achis audebat secum ducere David in bellum.

QVÆST. III.

QVÆRET aliquis, quomodo Achis audebat secum ducere David in bellum: quia timere deberet, quod ille postea coniungeretur Israelitis in bello, & pugnaret contra eum. Sic enim putauerunt alij Philisthini, & dixerunt ad Achis: Reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius, cum praeliari cœperimus, sequenti cap. Respondendum, quod Achis confidebat nimis David, & putabat, quod nullo modo David ageret contra eum. In hoc tamen deſipiebatur: sed habebat radicem ad cogitandum hoc. Primo, quia credebatur, quod David fecisset multas cædes, & prædas in terra Israel, præced. cap. Et ex hoc Achis cogitauit, quod esset ei David seruus sempiternus, eod. capit. Secundum erat, quia steterat aliquanto tempore David in terra Achis, & nunquam contra eum aliquid mali inuenerat: ideo putabat, quod semper fidelis esset, & hoc obiecit Achis Satrapis Philisthinorum, sequent. capit. scilicet. Nunquid ignoratis David, qui fuit seruus Saul, & est apud me multis diebus, vel annis, & non inueni quicquam in eo ex die, qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc. patet etiam eod. cap. cum dixit Achis ad David: scio, quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus domini: sed principes Philisthim dixerunt: non ascendet nobiscum in prælium. Confidebat ergo nimis Achis David ei, ita ut vellet committere custodiam corporis sui, ut patet infra in litera.

Achis nunquam sciuit David se sinxisse insanum coram eo.

QVÆST. IV.

QVÆRET aliquis, quomodo Achis recepit David ad tantam familiaritatem, vel saltem voluit eum habere in terra sua: cum prius factus fuisset coram eo insanus, & turpis, supra cap. 21. Respondendum est, quod Achis nesciebat hoc. Nam quanquam David sinxisset se insanum coram Achis: tamen Achis non putauit esse illum David. Nam dixit ad seruos suos. Vidistis hominem insanum, quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi? quid introduxistis istum, ut fureret me presente? hincine ingredietur domum meam? quasi d. non, supra capit. 21. Si tamen Achis putasset illum esse David, quanquam stultitiam simularet, accepisset eum, & occidisset, sed non fecit: sed magis clamauit, ut abiceretur de præsentia sua. Serui quoque Achis non cognouerunt illum esse David: quia, quanquam à principio putassent, quia erat David propter vnitatem effigiei, postea tamen, quia viderunt eum nimis furere, putauerunt, quod non erat David: ideo postquam Achis abiecit eum à se, serui illius non curauerunt de illo, tanquam certissime, quod non esset ille David. Et sic quando rediit nunc David ad Achis cum sexcentis viris, non putauit Achis, nec aliquis de seruis suis, quod ipse fuerat, qui insanierat coram Achis: unde recepit eum in magno honore, nec habuit ex hoc aliquam occasionem suspicandi contra eum. Dixitq. David ad Achis. Hic David allicit animum Achis, promittendo magna. Nunc scies, quæ facturum est seruus tuus, id est, in isto bello cognosces, quid faciam pro te, q. d. hucusque ego non potui ostendere tibi animum, & obsequium meum, quia casus abfuit: nunc autem, cum oportunitas se offerat rei, ego ostendam tibi, quid faciam pro te, scilicet agendo magnas strages in Israelitis propter te.

David an mentiretur promittendo facere magna pro Achis contra Israelitas?

QVÆST. V.

QVÆRET aliquis, an David peccauerit dicendo hæc. Aliqui respondent, quod sic, quia David, quando ista loquebatur, aut habebat animum pugnandi contra Israelitas, aut contra Achis & alios Philisthinos, aut habebat animum nihil faciendi. Istud tertium non stat. Primò, quia sic David

mentiretur, cum diceret, quod intendebat magna facere pro Achis, & tamen nihil intendebat. Secundò non est verisimile: quia si nihil egisset David contra vnam partem, nec contra alteram, reperisset eum mendacem Achis, & occideret illum: vel saltem oportebat, quod fugeret David à facie eius. Si autem David intendebat pugnare contra Israelitas, peccabat: quia Israelitæ erant populus Dei, & contribules David, & ipse non habebat aliquam causam pugnandi contra eos. Si verò intenderet David pugnare contra Achis, peccabat nimis: quia Achis receperat eum in terra sua, & dederat ei vnam urbem. Erat ergo contra naturam, quod pugnaret David contra Achis, præcipue, quia in hoc frangebat fidem, & agebat per insidias, si pugnaret contra Achis, cum promississet ei, quod semper adiuuaret illum, & seruiret ei, & nunc ibat cum eo ad bellum, ut seruus eius, & auxiliator. Nicolaus responderet, quod David intendebat adiuuare Achis defendendo eum ab Israelitis: & dicit, quod in hoc non peccabat: quia iuste poterat adiuuare Achis contra Saulem, & Israelitas, propter duo. Primò, quia fortè Philisthini fouebant iustum bellum contra Israelitas ex aliqua causa, utpotè si Israelitæ iniuissent aliqua fœdera cum Philisthinis, & non custodiissent. Nam quanquam non poterant Israelitæ inire fœdera perpetua cum habitatoribus terræ Chanaan: quia Deus vetuerat hoc, Exod. capit. 34. & Numer. 33. & Deuteronom. 7. poterant tamen ad tempus aliqua fœdera inire, si subesset aliqua causa rationalis, & necessaria, & illa tenebantur custodire. De Saule autem dicit, quod fortè per Dæmonis vexationem, & turbationem phantasiæ amiserat memoriam, & fregerat pacta inita cum Philisthinis. Secundam rationem ponit, dicens: quod David poterat licite adiuuare Achis contra Israelitæ, ut adiuuaretur ab Achis, ut si fortè moreretur Saul in illo bello, vel priuaretur regno, quod Achis adiuuaret David ad assequendum regnum Israel. Sed istæ rationes non stant, nec mortuum suum est verisimile: dicit enim Nicolaus, quod David intendebat pugnare contra Israelitas adiuuando Achis. Sed hoc non est verisimile, quia toto tempore, quo fuit David in terra Achis, dissimulauit id quod intendebat, & dicebat, quod pugnabat contra Israelitas: cum tamen ipse semper pugnaret contra alias gentes. Quomodo ergo nunc haberet animum pugnandi contra illos, quos tanto tempore etiam per mendacium suum custodierat? Item non est verisimile, quod ipse voluisset pugnare contra Saulem pro Achis: quia ipse nimis doluit de morte Saulis, & dispersione Israelitarum, & voluisset potius, quod perirent omnes Philisthini, ut patet in planctu suo, infra sequent. libr. capit. 1. ubi inuidit gaudio Philisthinorum de morte Israelitarum, cum dixit. Nolite annunciare in Geth, nec annuncietis in compitis Ascalonis: ne fortè latentur filij Philisthim, & exultent filie incircuncisorum. Item cum dicit in prima ratione, quod Philisthini fortè habebant iustam causam pugnandi contra Israel. Dicendum, quod satis stat, quod Philisthini fouerent iustum bellum contra Israel: David tamen non poterat iuste pugnare contra Israel: eò quod Philisthini erant hostes: David autem erat vnus de Israelitis. Quin potius si David fuisset in terra Israel, quanquam Israelitæ rei essent, & haberent Philisthini iustam causam pugnandi, tenebatur David adiuuare eos: quia licet aggrediendo non haberent iustam causam, tamen in defendendo iustam causam habebant: quia omnis homo, quantumcunque peccauerit, potest se defendere iuste, si aliquis inuasit eum ad occidendum, vel ad percutiendum modo hostili. Israelitæ autem nunc, non erat inuasores, sed inuasi: quia primo Philisthini congregauerunt acies suas contra Israel. Et ex hoc coactus fuit Saul aggregare Israelitas, ut patet infra in litera. Dato etiam, quod Israelitæ aggredierentur Philisthinos, & fouerent iniustum bellum, quanquam David non tenebatur adiuuare eos, quia iniquè agebant, tamen peccaret, si pugnaret contra eos adiuuando hostes ipsorum: quia licet non obligaretur adiuuare eos, obligabatur non ledere illos: quia ipse non susceperat ab eis malum, propter quod foueret bellum iustum contra eos. In secunda ratione dicebat Nicolaus, quod David poterat adiuuare Achis contra Saulem, ut si Saul moreretur, adiuuaret eum Achis ad obtinendum regnum Israel. Sed hoc inconueniens est. Nam David non desiderabat mortem Saulis, ut ipse regnaret.

Nam

A

Nam sæpè potuit eum occidere, & noluit, vt patet supra cap. 24. & 26. quomodo ergo nunc pugnaret contra eum, vt moriente illo, ipse obtineret regnum: non est enim verisimile. Item non stat, quod Dauid vellet adiutorium regis Achis, vt posset accipere regnum sibi debitum. Nam in hoc peccaret dupliciter. Primò, quia non confidebat in Domino, quod ipse traderet ei regnum, sed inuocabat in adiutorium Philisthinos, qui erant hostes Israel. Sic enim increpitus fuit rex Asa, quia inuocauit adiutorium regis Syrorum contra regem Israel, vt patet 2. Paralipom. c. 16. Magis autem hoc fuisset imputatum Dauid, cum ipse esset vir melior. Secundò, peccaret inducendo hostes Israelitarum in adiutores suos contra Israel: nullos enim atrociores hostes habebant Israelitæ, quam Philisthinos. Si autem Dauid duceret illos secum in adiutores contra Israel, illi gauderent in hoc, quod daretur sibi occasio percutiendi Israelitas, & subijceretur eis Israel, cum poneret eos Dauid, tanquam executores iustitiæ. Non est ergo verisimile, quod ipse vellet adiuuare regem Achis, vt Achis adiuuaret eum ad capiendum regnum Israel. Item non stat, quia mortuo Saule habebat Dauid locum inuocandi regem Achis, ad pugnandum contra Israelitas, vt subderentur sibi: sed non inuocauit, quin potius, per septem annos mansit solum rex super Iuda, pugnare nolens contra Isboseth filium Saulis, qui erat vir paruæ resistantiæ: nec adeptus fuit regnum totum Israel, vsquequo ille mortuus est. Et si ille vixisset toto tempore, quo vixit Dauid, nunquam Dauid curasset regnare, nisi super solum Tribum Iuda, quæ eum spontè vinxit in regem, sequenti libr. 2. c. Mortuo autem Isboseth, doluit nimis Dauid, & interiecit occisores eius, vt patet sequenti lib. cap. 4. Nec post hoc ipse curauit pugnare contra Israel, vt subderetur ei: sed omnes tribus spontè venerunt ad vngendum Dauid in regem, sequenti libr. cap. 5. Nullo modo est ergo verisimile, quod Dauid vellet hic adiuuare regem Achis, vt Achis adiuuaret eum ad accipiendum possessionem regni Israel. Item non consonat huic id, quod Nicolaus primo dixit, scilicet, quod Dauid ibat ad defendendum Achis: quia defensio nunquam fit, nisi ex necessitate, ad hoc, quod reputetur iusta, scilicet, quando quis alterum inuadit, potest inuasus cum moderamine inculpatae tutelæ agere, quod voluerit. Vnde si potest defendere, non occidendo hostem, & occidit, defensio culpabilis est. Dauid autem ibat hic spontè ad bellum, in quo pugnandum erat. Ergo non solum ibat ad defendendum, sed ad agendum, cum defensio ex necessitate suscipiatur. Item, licet alicui defendere se, vel defendere alterum, si inuasus est: sed non licet ire ad defendendum inuasorem: quia defensor inuasoris, & inuasor reputantur ambo inuasores: præsertim si defensor iste ante inceptum bellum iuit cum inuasore: quia ipse ei dat occasionem succumbendi: vnde lex punit eos, quia armati vadunt cum aggressore, licet ipsi non inuadant: dum tamen ipsi præsentibus sint, & propter eos inuasor inuadit, sicut si ipsi inuaderent. Dauid autem ibat ad defendendum regem Achis, & ipse erat inuasor: quia Philisthini congregauerunt agmina contra Israel: & ex hoc Saul coactus fuit congregare Israelitas in bello, vt patet infra, idè non licebat Dauid hoc modo ire ad defendendum regem Achis. Item non consonat hoc verbis Dauid: nam cum Dauid dixit. Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus: in quo significabat se facturum aliqua magna propter eum: ille tamen, qui solum defensor est, non agit aliquid magni: quia solum repellit iniuriam, & si potest eam repellere nullum occidendo, non occidet aliquem. Dauid igitur, si solum defenderet, ne aliquis occideret regem Achis, & nihil amplius ageret, minus ageret quolibet bellatore: quia quilibet de bellatoribus intendebat non solum defensionem, sed occidere quos potuisset. Non ergo conuenienter diceret Dauid: Nunc scies, quæ facturus est seruus tuus: verba ergo ista Dauid magis signant eum esse volentem pugnare atrociter contra Philisthim, quam contra Israelitas, quam solum defendere regem Achis. Sed dicendum est, quod de intentione Dauid non potest nobis patere certissimè. Videtur tamen dicendum, quod Dauid habuit intentionem adiuuandi Israelitas, & pugnandi contra Philisthinos, sicut intellexerunt Satrapæ Philisthinorum, sequenti cap. quia ipse diligebat Israelitas, tanquam contribules suos, & tanquam populum Dei, & tanquam subditos suos: quia Deus vnixerat illum in regem super ipsos, vt liberaret eos

Resp.
Auct.

de manu hostium. Cum Philisthinis autem nullam habebat affinitatem, cur deberet adiuuare illos contra Israel. Si autem obijcias, quod verba ista Dauid significant, quod ipse vellet pugnare contra Israelitas pro Achis, concedendum est: & tamen intentio sua non erat hæc: quia Dauid sæpè mentiebatur regi Achis in fauorem Israelitarum, quia præcedenti cap. dicebat: quod pugnabat contra eos, & nunquam pugnavit: sed contra Gentiles. ita ergo hic, quanquam assereret, quod facturus erat magna contra Israelitas, tamen mentiebatur intendens facere contrarium: nec oportet Dauid excusari ab his mendacijs. Si autem obijcias, quod Dauid ageret contra naturam impugnando illum, qui ei benefecerat. Dicendum, quod Dauid solum tenebatur regi Achis pro beneficio, & non alijs Satrapis Philisthinorum. Si autem ipse pugnaret contra regem Achis, erat valde irrationabile: & hoc non intendebat, sed solum pugnaret contra alios reges Philisthinorum. Si autem dicas, quod adhuc in isto peccabat Dauid: quia dixerat regi Achis, quod pugnaret pro eo, & fortè super hoc fidem dederat. Dicendum, quod Dauid aliquid peccauit hic: nec oportet eum excusari ab omnibus peccatis: quia maiora horum ipse fecit, sicut patet in occisione Uriæ, & adulterio cum vxore eius. Et ait Achis ad Dauid. Quia Dauid indicabat se magna facturum pro Achis: ipse quoque Achis significat magnam affectionem suam ad eum, vt ipse efficaciter ista ageret. Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus, id est, si tu feceris hoc, ego ponam te custodem corporis mei toto tempore. Non poterat enim Achis aliquid maius tradere Dauid, quam, quod seipsum ei traderet custodiendum: & per hoc innuebatur, quod sicut dabat ei magnum officium, ita daturus erat ei magnos redditus, & honorem. Et dixit, quod hoc faceret cunctis diebus, quia putabat, quod Dauid maneret iam omni tempore cum ipso, sicut dixerat præced. c. scilicet. Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. Samuel autem mortuus est, scilicet, Samuel Propheta, de quo Hebræi dicunt, quod mortuus fuit sex mensibus ante Saul, & de morte eius habetur, supra cap. 25.

Quare scriptura hic dixit de morte Samuelis.

Q V A E S T. VI.

QUÆRIT aliquis, cur scriptura hic dicit de morte Samuelis: quia supra capit. 25. descripta fuerat ista mors. Respondendum est, quod hoc fuit propter duo. Primò, quia immediate dicitur in litera, quod instante bello consuluit Saul Dominum: & illo non respondente, consuluit Pythonissam: & quia si Samuel vixisset, non fuisset opus, quod Saul inquisiuisset à Pythonissa, eò quod ipse responderet ad questionem Saulis: idè dicitur, quod mortuus est: & ideo in defectum suum recurrit Saul ad Pythonissam. Hoc tenet R. Sa. & R. Dauid Kimhi. Secunda causa est: quia Pythonissa consulta à Saule inuocauit Samuelem: nam Saul dixit Pythonissæ, quod suscitaret sibi Samuelem: & quia ad hoc oportebat eum esse mortuum, repetiuit scriptura, quomodo mortuus fuerat: & hoc tenet Andreas, & Nicolaus. Est autem ista solutio melior, quam prima: quia non est penitus verum, quod Saul consuluerit Pythonissam in defectum Samuelis: nam etiam si ipse vixisset, non respondisset ei: quia dicitur infra, quod Deus noluit respondere Sauli per Sacerdotes, nec per Prophetas, nec per somnia: ita ergo non responderet per Samuelem: & oporteret, quod recurreret ad Pythonissam. Nam quod non responderet Deus Sauli per Prophetas, nec per Sacerdotes, non eueniebat tanquam Sacerdotes, & Prophetæ nescirent inquirere, sicut Samuel: vel quia non erant digni, vt Deus per illos responderet: sed solum, quia in pœnam Saulis Deus noluit, quod haberet responsum per illos, vt sic confunderetur de peccato suo. Ad hoc igitur, quod plenè confunderetur, non erat ei Deus responsurus per Samuelem, sicut nec per alios Prophetas, si Samuel vixisset: idè est tenenda solum secunda solutio. Planxitque eum omnis Israel, id est, omnes Israelitæ doluerunt pro ipso nimis, & impendebant honores magnos funerali eius.

Quare

Quare omnis Israel planxit Samuelem, & quomodo.

QVÆST. VII.

QVÆRET aliquis, quare omnes Israelitæ planxerunt eum: & quomodo. Respondendum, quod Samuel fuerat Princeps Israelitarum, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. In temporalibus quidem: quia ipse iudicauit Israel solus, per 20. annos, supra cap. 7. Vnde ipse computat se, tanquam vnum de iudicibus Israel, supra cap. 12. postea quoque ipse dedit iudices filios suos super Israel, supra capit. 8. deinde dedit Saulem in regem, supra cap. 10. & 11. & toto tempore, quo Saul bonus fuit, operabatur per consilium Samuelis: velut si Samuel dominaretur Israel. Vnde interdum edicta publica, quæ à iurisdictione procedunt, ex nomine Samuelis ponebantur, tanquam ipse esset rex: sic patet supr. cap. 11. quando Saul fecit vocari omnes Israelitas ad bellum contra Ammonitas, continebatur in edicto. Quicunque non exierit, secutusque non fuerit Saulem, & Samuelem, sic fiet bobus eius. Præfuit quoque Samuel Israelitis in spiritualibus, eò quod erat propheta domini, & consulebat dominum pro Israel: nec vniquæ definebat orare pro Israel, supr. 12. c. & propter eum deus faciebat miracula pro Israel: sicut quando intonuit Dominus fragorem magnum super Philistinos, supr. 7. cap. tenebantur ergo Israelitæ impendere magnum honorem eius funeri, cum tanta illis beneficia præstitisset. Hebræi dicunt, quod Israelitæ fleuerunt Samuelem in omnibus ciuitatibus: quia Samuel discurrebat per omnes ciuitates Israel ad iudicandum, sic patet supr. c. 7. nam in tribus locis principalibus iudicabat quolibet anno totum Israel: Cum autem dicitur, quomodo totus Israel planxit Samuelem. Dicendū, quod dupliciter poterat fieri. Vno modo, quod de omnibus locis Israel venirent aliqui in Ramatha ad funera Samuelis. Alio modo, quod in qualibet vrbe Israel fieret planctus specialiter pro Samuele, tanquam pro patre populi: & hoc est satis conueniens, si quod multi de optimatibus totius Israel venirent in Ramatha ad funera Samuelis: deinde per singulas vrbes, specialis planctus fieret pro eo: sic enim fit in gaudijs, quando celebranda sunt festiua gaudia in natiuitate alicuius Domini regni: nam non conueniunt omnes ad locum natiuitatis suæ: sed in quibuslibet locis specialia gaudia celebrantur. *Et sepelierunt eum in Ramatha vrbe sua.* i. sepelierunt eum in territorio vrbis Ramatha: nam intra urbem non erat consuetudo, quod aliquis sepeliretur. Sic enim patet de patre Saulis, & de ipso Saule, & nepotibus suis: nam sepulti sunt in latere montis in terra Beniamin, vt colligitur sequent. libr. cap. 21. Et in Hebræo dicitur. *In Ramatha in vrbe sua.* Et ex hoc dicit R. David Kimhi, quod Ramatha erat duplex: & in vna earum habitabat Samuel: id eò dicitur in Ramatha in vrbe sua, id est, in illa Ramatha, quæ erat vrbs sua. Et hoc probat: quia supr. ca. 1. dicitur, quod pater Samuelis erat de Ramathaim, quod pluraliter ponitur. Sed hoc non stat: quia non potest accipi ibi Ramathaim pluraliter: nam licet esset duplex Ramatha: tamen pater Samuelis de vna tantum erat: sed ponitur ibi Ramathaim, & aliquando Ramatha: quia mos Hebraici sermonis est, in fine dictionum interdum literas addere, & interdum subtrahere: sicut patet in isto nomine, Phalti, & Phaltiel: quia nomen eiusdem viri est; & tamen supr. 25. cap. vocatur Phalti, & sequ. libr. c. 3. vocatur Phaltiel. Idem de Gessur, & Gessuri, Ierameel, & Ierameeli, vt declaratum est præced. c. Sed potest dici, quod ponitur in Hebræo vna præpositio superflua, scilicet in Ramatha in vrbe sua, cum deberet dici: in Ramatha vrbe sua: multa enim interdum superflua ponuntur: & interdum diminuta in modo loquendi Hebraico. Est istum sensum secuta est litera nostra, dicens: in Ramatha vrbe sua. Aliter potest dici, quod Ramatha sit nomen regionis, & in illa esset vrbs Samuelis: & huic consonat, quod habetur supra cap. 19. scilicet quod Samuel, & Dauid erant in Naioth in Ramatha. Primus tamen modus melior est: quia in allegata auctoritate Naioth non significat aliquam urbem: sed aliquam partem ipsius vrbis Ramatha. *Et Saul abstulit magos, & ariolos de terra,* id est, occidit omnes ariolos, & magos ne maneret aliquis eorum in terra. Magi vocantur incantatores. Arioli dicuntur, qui inquirunt veritatem rerum futurarum in aris, id est, animalibus combu-

stis super aras: & istud pertinet ad chiromantiam, quæ significat diuinationem factam in igne, vel rebus ignitis. Hic tamen magi, & arioli accipiuntur generaliter pro omnibus, qui vtuntur artibus prohibitis, scilicet pro obseruantibus somnia, vel auguria, & pro diuinis incantatoribus Pythonicis, & maleficis, atque nigromanticis: sicut ponuntur multæ species Deuter. cap. 18.

An Saul abstulit de terra Magos, & ariolos propter diuinum cultum.

QVÆST. VIII.

QVÆRET aliquis, quare Saul abstulit de terra Magos, & ariolos. Aliqui dicunt, quod hoc fecit fauore religionis, scilicet propter diuinum cultum: quia Deus iusserat, quod Israelitæ non imitarentur abominationes Gentium, vt patet Deut. c. 18. scilicet non inueniatur in te, qui lustrat filium suum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, nec incantator, nec pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Aliqui dicunt, quod Saul hoc fecit in odium Dauid: quia omnes arioli, & magi vaticinabantur Dauid regnaturū, quod erat nimis graue Sauli: id eò occidit omnes, ne quis vaticinaretur. Hoc tenent multi Hebræi, & refert hoc Nicolaus. Sed hoc non stat: quia pythones, vel alij malefici non respondent nisi iniquis: Saul autem non inquireret ab eis, an Dauid regnaturus esset: id eò nec ipsi responderent: & dato, quod Saul inquireret ab eis de hoc, & ipsi cognoscerent Dauid regnaturum, non dicerent hoc Sauli, quia timerent: & si fortè Saul inquireret de hoc, & ipsi responderent Dauid regnaturum, non occideret eos propter hoc: nam pythones, de qua infra habetur, peiora respondit Sauli, scilicet quod moriturus esset in bello ipse, & filij sui: tamen noluit ei nocere: sed dixit: noli timere, vt patet infra: non ergo occidit Saul maleficos propter hoc. Sed dicendum, quod Saul à principio erat bonus: nam dicitur supra, quod non erat in Israel vir melior illo: & cum Samuel consuleret ei, qui erat zelator legis Dei, Saul faciebat secundum legem: id eò dicendum, quod à principio regni sui ipse occidit omnes magos, & ariolos: ita vt nemo manifestè appareret in terra. *Et interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.* Istud non est in Hebræo, sed est hic per modum additionis: & fortè fuit Glossa interlinearis: & postea textui inserta est: sicut diximus supra capit. 24. signat tamen hoc id, quod præcedens: quia idem est auferre magos de terra, quod interficere habentes pythones in ventre. vocatur autem python spiritus nequam, qui adducitur per inuocationem, vel aliàs ad respondendum de aliquibus occultis, & inde vocantur pythonici illi, qui habent istos spiritus in ventre: vel qui potestatem habent inuocandi eos, vel faciendi respondere quodcumque.

Pythonici qui vocantur, & an semper habeant pythones in ventre de varijs generibus scientiarum prohibitarum.

QVÆST. IX.

QVÆRET aliquis, quare pythonici dicantur habere pythones in ventre, & an semper habeant in ventre. Respondendum est, quod pythonici vocantur largè quicunque habent spiritum nequam, per quem scire possint aliqua occulta, siue illa præterita sint, siue præsentia, siue futura: quia de omnibus his contingit nos dubitare, & inquirere: & ad hoc respondent pythones aliquando in verbis, & aliquando in signis, vel motibus corporalibus. Contingit autem hoc multipliciter. Primo modo, quando Demones non loquuntur, sed per quædam signa corporalia ostendunt id, de quo quæritur: & sic interdum proposita eis quæstione, præmissis quibusdam ceremonijs de re, quæ furtim ablata est, scilicet, quæ res sit, vel vbi sit, aut quis subtraxit: apparent quædam parvæ effigies in ense nimis polito, vel in vnguibus nimis teris, & lucidis, vel in alijs corporibus nimis duris, & nimis porosis, & participantibus lucem, sicut sunt metallalla, vel lapides quidam, aut ossa: & ibi pueri virgines vident similitudinem rerum ablatarum furtim, & vident transire fures,

A fures, ita ut postea cognoscant eos cum viderint. Qui autem potestatem habent ad faciendum, quod Dæmones in huiusmodi corporibus ostendant talia signa, dicuntur habere pythones. Et istud ex parte ad chiromantiam pertinet, in quantum plerumque in vnguibus ista fiunt. Est autem chiromantia quædam ars superstitiosa, quæ conatur prænunciare aliquid per aliqua signa, & descriptiones lineales repertas in manibus. Et dicitur chiromantia, à chiros, quod est manus, & mantia, quod est diuinitas, quasi diuinitas facta in manibus. Alio modo aliqui habent pythonem .i. spiritum, qui respondeat eis in locutione, & habent eum inclusum in aliquo vase vitreo, in aqua, quem profitentur tenere ibi inuitum. Sed hoc falsum est, cum Dæmon non possit à nobis cogi, ut declaratum est supra 16. est tamen ibi volens, & ille respondet ad omnia, de quibus fuerit inquisitus ab eo, qui tenet eum. & iste propriè dicitur habere pythonem, quia habet spiritum familiarem sibi respondentem ad ea, quæ voluerit. Et istud pertinet ad hydromantiam. Dicitur enim hydromantia ars quædam superstitiosa, qua aliqui conantur inuenire occulta per aliquas ceremonias factas in aqua: vel per responsum eius, qui in aqua est: & dicitur ab hydor, quod est aqua, & mantia, quod est diuinitas, quasi diuinitas facta in aqua. Alio modo fit hoc, quod aliqui, factis quibusdam ceremonijs super fontem, vel aliam aquam, videant in aqua effigies aliquarum rerum, vel audiant ibi voces. Et istud est propriè hydromantia. Hoc modo Numa Pompilius secundus rex Romanorum dedit leges Romanis: nam per noctem egrediebatur ad quendam fontem extra urbem, scientibus hoc Romanis, sed nescientibus quid ageret ibi, & factis ceremonijs in aqua, videbat effigies, & audiebat voces, quibus instruebatur quomodo deberet Romanis leges ponere: ipse tamen dicebat Romanis, quod egrediebatur per noctem ad loquendum cum Nympha Egeria, ut eum instrueret in positione legum. Et in hoc verum dicebat, quamquam cauillosè. Vnde August. exponit dictum eius 3. de Ciuitate Dei, cap. 30. dicens, quod per artem hydromantiæ habebat responsum à Dæmonibus: dixit tamen se loqui cum Nympha Egeria: quia in aqua audiebat responsum: aqua autem vocatur Nympha Egeria: quia egeritur, id est, emittitur de terræ cauernis. Alio modo fit, quod quis conuocet Dæmones facto circulo, vel quibusdam characteribus, & Dæmones venientes respondeant: isti autem dicuntur habere pythones, quia habent in potestate congregare Dæmones ad respondendum. Alio modo fit in corporibus mortuorum, qui recenter mortui sunt, nullo adhuc organo laeso virtutis locutiuræ, & infuso sanguine humano ad interiora cadaueris, vel aqua calida: sed melius fit cum sanguine: & hoc ad inducendum quandam temperiem, & ténertudinem in organo: quia virtus spiritalis non potest vniri corpori solido ad operationem aliquam spirituales, nisi per tenerum, & calidum: quia calor est instrumentum animæ operantis: & factis alijs ceremonijs, Dæmon subintrat corpus, & respondet ad quæsitum in voce manifesta. Et hoc pertinet ad necromantiam. Est enim necromantia superstitiosa ars, qua aliquis per mortuos veritatem conatur inquirere, & dicitur à necros, quod est mors, & mantia, quod est diuinitas, quasi diuinitas in mortuis. Alius modus est, quo aliquis conatur veritatem inquirere, vocando aliquem de mortuis ex nomine suo, & ille veniat ad respondendum ad quæsitum. Et hoc falsum est, quia nullus à mortuis suscitatur: sed Dæmon est, qui ad ista respondet, & fingit se esse aliquem de mortuis: ipsi autem malefici putant esse aliquem olim defunctum, & ita eum inuocant, tanquam defunctum: & ob hoc scriptura assentiens modo loquendi istorum, dicit aliquando inuocari Dæmones, & aliquando inquiri veritatem à mortuis. Sic patet Deuter. cap. 28. scilicet. Non sit qui pythones consulat, nec diuinos, & quærat veritatem à mortuis. Istud etiam pertinet ad necromantiam, cum mortui vocentur hic ad respondendum.

Aliter fit, quod aliquis respondeat de veritate per Dæmonem, quem in corpore habet: & tunc Dæmon mouet labia eius, in quo est, & ipse, qui loquitur, non loquitur à seipso, & sæpè non intelligit quid dicat: sic enim est in omnibus arrepticijs, qui loquuntur Dæmone existente in eis. Hoc modo apud antiquos erat famosissima species respondendi ad occulta: nam inter omnes Deos Gentilium, nullus

magis celebratus est in auctoritate respondendi, quam Apollo, qui respondebat in templo suo in Insula Delphos. Ibi autem erat puella quædam virgo sacerdos Apollinis, quæ posita quæstione introibat in quædam speluncam, in qua erat Phæbus: & tunc introibat in eam Dæmon, quem Gentiles dicebant Phæbum, siue Apollinem: & ille arripiebat illam, cogebatque cadere in terram, & furere: & tunc loquebatur per eam, respondens ad quæstionem, & ipsa nesciebat quid diceret, ut patet per Lucanum libr. 4. patet.

Hoc etiam modo respondebat quædam puella præsentem Paulo in quadam ciuitate, & habebat Dæmonem in ventre, & respondendo multa acquirebat. Ista autem dicebatur habere pythonem: sic patet Actuum capit. 16. scilicet. Factum est, euntibus nobis ad orationem, puellam quandam habentem spiritum pythonem obuiare nobis, quæ quæstum magnum præstabat Dominis suis diuinando. Paulus autem dolens dixit spiritui immundo. Præcipio tibi in nomine Iesu Christi, exi ab ea, & exiuit eadem hora. Isti autem omnes modi sunt, quibus aliquis dicatur habere pythonem. Multis autem alijs modis Dæmones operantur in superstitionibus humanis, ut in aerimantia, & pedoxomantia, ornimantia, spaulomantia, & in alijs similibus, quæ reducuntur ad has. In his tamen non ita propriè dicitur aliquis habere pythonem, sicut in modis prædictis: quia in illis non loquitur Dæmon: in his autem loquitur, vel corporales ostendit effigies. Non solum ergo habentes pythones habent eos in ventre, sed etiam aliquando habent aliter. Litera tamen nostra, quæ posita fuit per modum Glossæ interlinearis, posuit solum istum modum: quia isti tanguntur ab Apostolo Actuum capitulo decimosexto. & sæpè in Euangelijs, ubi agitur de arrepticijs.

Pythones, quare nominantur omnes, qui habent Dæmones ad respondendum.

QVÆST. X.

QUÆRETUR vltèrius, quare isti, qui habent spiritus familiares, vel quicumque possunt Dæmones inuocare ad respondendum, dicuntur habere pythones.

Dicendum est, quod pythones sunt ipsi spiritus nequam respondentes de veritate occultis, ut supra dictum est.

Vocantur tamen sic per quandam comparisonem ad modum famosi respondendi inter Gentiles: nullus enim fuit inter Deos Gentilium, qui famosius responderet ad omnia quæsitum, quam Apollo: iste autem occidit serpentem maximum nomine python in monte Parnasso, de quo Ouidius primo Metamor. In laudem autem huius victoria vocatus est à Pythone serpente pythius: & ex hoc, quia ipse erat princeps inter omnes, qui respondebant de occultis, omnes sic respondentes vocati fuerunt pythones. Et hoc præcipuè quando habebant modum respondendi, quem ipse habebat. Apollo autem respondebat per puellam virginem arripiendo eam, & introeundo in ventrem. Ideò illi, qui respondebant introeuntibus Dæmonibus in corpora ipsorum, dicuntur proprijsimè habere pythones. Alij autem, qui possunt Dæmones inuocare, vel quomodo-cunque habent responsum ab illis, dicuntur largè habere pythones. Litera autem nostra voluit propriè accipere pythones: ideò dixit de illis tantum, qui habent pythones in ventre. Alij tamen dicuntur habere pythones, sicut mulier ista, quam consuluit Saul, dicebatur habere pythonem: tamen ipsa non habebat eum in ventre: ut infra declarabitur.

An Dæmones possint introire in corpora, seu ventres hominum.

QVÆST. XI.

QUÆRETUR vltèrius, an Dæmon possit introire in corpus alicuius, ita ut dicatur esse in ventre. Aliquis dicit, quod non: quia Dæmones non possunt introire in simulacra: ergo à fortiori non possunt introire in homi-

A hominem. Antecedens patet, quia Glossa super illud Habacuc capit. 2. scil. Dominus in Templo sancto suo, dicit, quod dæmones simulacris exterius præsidere possunt, non autem interius.

Tercio Item non possunt esse in eodem loco præciso duo spiritus creati, sicut nec possunt esse duo corpora: sed anima est in toto corpore, & in qualibet parte corporis, ergo non poterit dæmon esse interius.

Non est dæmonia esse in corporibus humanis. Item spiritus ibi est, ubi operatur, ut ait Damascenus. Sed dæmon non solum operatur in corpus, sed etiam in anima tentando & imprimendo species, ergo esset in anima: ibi tamen non est, quia solus Deus potest illabi animæ: Ergo etiam non erit dæmon in corporibus humanis, quanquam ibi operetur.

Non est dæmonia esse in corporibus humanis. In contrarium videtur, quia in multis arreptitijs dæmones loquuntur: hoc tamen non esset, nisi intra corpus essent.

Non est dæmonia esse in corporibus humanis. Respondendum est, quod non est dubium aliquos homines arripere à dæmonibus, cum tota sacra scriptura hoc testetur, ut patet de Saule supra cap. 16. 18. & 19. & patet Marci cap. 1. & Matth. 8. & Actuum 16. Ista etiam dæmonia torquent homines, & aliquando cogunt eos loqui: & tamen stat dubium, an sint dæmonia intra corpus vel exterius. Et dicendum est, quod possunt esse integri, & multoties ibi sint. Nam dicitur Matth. 8. & 12. & Marci capit. 1. Quod eijciebat Christus dæmonia de hominibus: non tamen diceretur eijcere, nisi illa intus essent. Sic etiam dicitur, quod exibant dæmonia clamantia, præallegat. capit. Dicitur etiam Matthæ. capit. octauo, & Marci 5. Quod dæmonia vnius legionis petierunt à Christo, si eijcis nos hinc, mitte nos in porcos. Et expressius dixit Matthæ. scilicet. Et deprecabantur eum spiritus, dicens, mitte nos in porcos, ut eos introeamus; & concessit eis statim Iesus, & exeuntes spiritus immundi, introierunt in porcos, ergo possunt dæmones introire in corpora.

B Sed aliquis dicet, quod accipitur hic largè introire in aliquem, id est, habere potestatem ad torquendum eum. Et dicuntur exire ab aliquo, id est, recedere ab ipso, iam non habendo aliquam potestatem torquendi. Et sic dicitur supra cap. 16. scil. Quandoque spiritus Dei malus arripiebat Saul, tollebat David citharam, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus. Et non dicitur ibi exhibat, sed recedebat, id est, desinebat eum torquere.

Sed adhuc non stat istud, quod arreptitiij interdum agunt aliqua, quæ non possunt facere, nisi dæmones introirent in corpora, sicut quando loquuntur: quia ad locutionem requiritur motus organorum locutiuiorum, quæ sunt intra corpus: ideo ad hoc, quod dæmon moueat illa organa, necesse est, ut sit interius.

Sed adhuc dicet aliquis, quod non sequitur ex hoc, quod dæmones sint intra corpora, quia quanquam loquantur, possunt à seipsis loqui, & mouere organa sua: nec aliquid in hoc agent dæmones, sed solum loquuntur, quando arrepti fuerint propter magnitudinem doloris, sicut alias cum aliquis nimis dolet, cogitur proflire in clamorem. Sed hoc non stat, propter tria.

C Sed adhuc dicet aliquis, quod non sequitur ex hoc, quod dæmones sint intra corpora, quia quanquam loquantur, possunt à seipsis loqui, & mouere organa sua: nec aliquid in hoc agent dæmones, sed solum loquuntur, quando arrepti fuerint propter magnitudinem doloris, sicut alias cum aliquis nimis dolet, cogitur proflire in clamorem. Sed hoc non stat, propter tria.

Respon. Primò, quia si propter dolorem loquerentur arreptitiij, exprimerent verba signatiua doloris, sed non proferunt talia: immo aliqua pertinentia ad reuelationem secretorum, vel ad similia, ergo non loquuntur præ dolore. Secundò patet, quia si arreptitiij loquerentur à seipsis, & dæmones non mouerent organa eorum, loquerentur ea quæ scirent: arreptitiij tamen loquuntur quædam abscondita, ut in plurimum, quæ nullus homo scire potest: ergo non loquuntur ipsi à seipsis, sed dæmones mouent omnia eorum organa ad loquendum. Quod patet, quia recedente dæmone, isti arreptitiij non possunt loqui talia, sicut quando arripiebantur. Sic fuit de puella, quæ habebat pythonem, & diuinando magnum quæstum, dabat dominis suis. Cum autem Apostolus dixit dæmoni, quod exiret ab ea, nunquam potuit amplius diuinare: & propter hoc domini illius flagellauerunt Paulum, & posuerunt in carcere. Actuum cap. 16. Sic etiam fuit de puella omnino rusticana, quæ cum à dæmone arriperebatur, loquebatur purissimè, & sine hæsitacione in Hebraico sermone: cum autem

à dæmone defereretur, nesciebat saltem, an aliqua litera Hebraica esset in orbe. Tertiò hoc patet, quia quædam sunt, in quibus locutio est impossibilis, si per seipsa loqui debeat, & tamen aliquando locuta sunt: sicut patet de Asina Balaam, quæ locuta fuit ei Numeror. capit. 22. Asinam tamen à seipsa loqui est impossibile. Primò, quia ipsa nescit formare aliquos conceptus, quos debeat proferre per voces articulatas. Secundò, quia dato, quod sciret aliquid concipere: non tamen habet organa disposita ad formandum vocem articulatam propter defectum dentium in utroque latere oris, etiam propter apertionem magnam oris lateralem: nam aer emissus à parte interiori, non potest collidi sufficienter in dentibus, quia effluit per aperturam lateralem oris: ad formandum autem articulatam vocem requiritur magna collisio aeris, & hoc fit conuenienter in homine propter paruitatem oris, & clausuram vndique, tam dentium, quam genarum: asina tamen locuta est. Oportet igitur, quod aliquis spiritus rationalis esset intra corpus asinæ, qui suppleret istos defectus, scilicet, quod ille sciret formare conceptus, & moueret organa asinæ: & taliter clauderet os asinæ, consolidando aerem in circuitu lateralis apertionis, ut aer spiratus à parte interiori, non posset effluere, quin collideretur. Apparet ergo ex his, quod necesse sit interdum poni dæmones, vel Angelos esse intra corpora humana, ad mouendum organa pro locutionibus, quæ fiunt.

In quo considerandum, quod dæmones sunt in arreptitijs ad duo, scilicet ad vexandum eos, & ad loquendum per illos. Quantum ad primum, non est opus, quod dæmones introeant in corpus humanum, quia exterius comprimendo torquere possunt nimis vsque ad emissionem spiritus, si permittantur à Deo. Et hoc modo, quanquam dæmones introierunt in porcos, quando præcipitauerunt eos in mare, cum litera dicat, quod introierunt in illos, Matth. capit. 8. & Marci 8. Tamen in hoc sufficiebat etiam, si non introissent in corpora illorum, sed solum impulsissent eos impetu facto. Et sic impellunt interdum hominem ad cadendum in ignem vel aquam. Sicut patet de illo lunatico, de quo dicitur Matthæ. cap. 17. Sapè cadit in ignem, & crebro in aquam. Aliquæ quoque operationes sunt in arreptitijs præter vexationem, quas possunt facere, etiam dæmonibus non introeuntibus illos. Et sic est de quolibet genere artificij manualis: ut qui arreptitijs est, poterit optimè scribere, quando arripitur, etiam si nunquam literam aliquam formare didicerit. Item de fabrilis, & quacunque manuali. Simile visum est de quadam femina, quæ nunquam citharizare didicerat: immò vix sciebat, quid esset musicum instrumentum: & cum à dæmone arriperebatur, excellentes modulos citharizabat. Ratio huius est, quia quanquam in citharistis, & huiusmodi artificibus requiratur habitus artis in intellectu factiuo, & habitus cautatus in manu per excitationem, & est ibi habitus intellectus ad dirigendum manum: in arreptitijs tamen, cum dæmon possit mouere manum ad citharizandum, vel fabricandum sine errore, non oportet, quod sit aliquis habitus ad hoc, cum solum ponatur habitus ad dirigendum manum: potest tamen mouere manum non introeundo corpus, ergo non requiritur ad hoc, quod dæmon introeat in corpus. Secundum est, quod facit dæmon in arreptitijs, scilicet, quod loquatur per illum, & ad hoc non sufficit, quod dæmon exterius moueat arreptitijs: sed necesse est, quod ingrediatur in corpus, & hoc non quidem ad imprimendum aliquem habitum intellectui, vel ad illuminandum illum, quia hoc non possunt dæmones, nec agunt. Solum enim Deus potest in intellectum nostrum, & voluntatem: sed ingreditur in corpus, ad mouendum organa virtutis locutiue. Primum enim organum huius est pulmo, & est in parte interiori. Cætera autem organa sunt etiam interius vsque ad dentes, & labia. Dæmon verò si exterius esset, non posset mouere aliquod istorum.

Ad mouendum ergo omnia necesse est, quod sit interius. Et quia primum organum potentie interpretatiue, siue locutiue est pulmo, & ille est in ventre, nominando largè ventrem, necesse est, quod dæmon sit intra corpus, non solum in ore ad mouendum linguam, sed præcipue in ventre ad mouendum pulmonem. Et ista fuit causa, quare litera nostra dixit, quod habebant isti malefici pythones in ventre, isto mo-

D

E
Dæmones sunt in arreptitijs ad duo.

F

A do erat dæmon in Saule, quia introibat in illum, & coge-
bat eum loqui, ut patet supra capit. decimo octavo, cum dicitur,
quod arripuit spiritus malus Saulem, & prophetabat in me-
dio domus suæ, id est, dicebat verba occulta, quæ pertinent
ad prophetas, quæ aliàs nesciebat dicere. Sic etiam fuit de
puella illa, quæ habebat pythone, & quando arripiebatur,
diuinabat, ut patet Actuum 16. cap. & postquam recessit spi-
ritus, non diuinabat. Sic etiam fuit in arreptitijs, à quibus exi-
bant dæmones, & clamabant de Christo, quod esset filius
Dei, Marci cap. 1.

*Ad 1.
ratio-
nem in
princ.
posita.*

Ad rationem primam dicendum, quod dæmon potest ef-
se intra simulacrum, & intra corpus humanum. Ad Glo. Ha-
bacuc dicendum, quod intelligitur, quod non sunt dæmo-
nes intra simulacra: ita quod ex simulacro, & ex dæmone fiat
vnum ens per se, sicut ex corpore, & ex anima: sed possunt ef-
se dæmones intra simulacra localiter, & non formaliter. Glo.
autem illa tollit opinionem idololatrarum, qui putabant dæ-
mones esse intra idola formaliter. Ad secundam rationem di-
cendum, quod duo spiritus non possunt esse in eodem cor-
pore, eodem modo, ita quod ambo sint ibi localiter, vel am-
bo formaliter: potest tamen vnus esse formaliter, & alius lo-
caliter, & non confundentur operationes eorum. Anima en-
nim est intra corpus formaliter, & non localiter. Dæmon au-
tem est in corpore localiter, & non formaliter, idè non re-
pugnat esse ibi ambo. Ad tertiam rationem dicendum,
quod aliquid esse intra alterum, est esse intra terminos eius.

*Ad 2.
cundam.*

B

*Duo
spiri-
t^{us} quo
modo
possunt
esse in
eodem
modo:
licet non
tamen
diuer-
simodè*

*Ad ter-
tiam.*

Corpus autem habet duplices terminos, scil. quantitatis &
essentia: ideo Angelus operans intra terminos corporalis
quantitatis, corpori illabitur, non autem ita, quod sit intra
terminos essentia suæ, nec sicut pars, nec sicut virtus. Est ta-
men intra corpus, sicut intra terminos quantitatis, quia infra
quantitatem corporis est, sicut si esset intra vnā domum. A-
nima autem est intra corpus, scil. intra terminos essentia &
quantitatis, non tamen intra essentiam, ita quod sit pars cor-
poris: sed ita, quod sit virtus dans ei esse. *Congregati sunt itaque
Philisthij, scil. in terra sua congregati fuerunt quinque prin-
cipes Philisthinorum ad veniendum in bellum contra Israël.
Et venerunt, & castrametati sunt in Sunam.* Ista est quedam ciui-
tas in terra Israël, & est in sorte Issachar, à qua vocatur mulier
Sunamitis, ut patet infra 3. lib. cap. 1. de Abisag Sunamite, quæ
accepta est in uxorem Dauid. De hac ciuitate habetur infra
4. lib. cap. 4. Nam dicitur, quod quadam die transiit Eliseus
per Sunam, & in ciuitate illa fuit mulier, pro qua rogauit E-
liseus, ut haberet filium: & postea mortuus est, & Eliseus sus-
citauit illum, eod. cap. Ista ciuitas videtur esse, quæ vocatur
Simen Iosue cap. 19. & ponitur ibi in sorte Issachar. *Congrega-
uit autem & Saul vniuersum Israel.* Id est, Saul congregauit in
bellum Israël. Ex hoc patet, quod Philisthini erant inuasores:
quia Saul non congregauit exercitum, nisi quia primò vene-
runt contra eum Philisthini. *Et venit in Gelboe.* Iste est locus, in
quo castrametatus est Saul. Et non videtur esse Gelboe no-
men ciuitatis, sed alicuius terræ, à qua denominantur mon-
tes Gelboe, de quo dicitur sequen. lib. cap. primo, scil. Mon-
tes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos. *Et vidit Saul
castra Philisthij, sc. castra Israël erant apud castra Philisthij:*
& potuit videre Saul castra Philisthinorum ex castris suis, vel
fortè ipse iuit ad aliquem locum, ex quo posset videre ca-
stra Philisthinorum. *Et timuit, scil. multitudinem Philisthino-
rum. Et expauit cor eius nimis,* id est, non solum timuit, sed etiam
nimis timuit, quod est expauescere: ita, quod non relinque-
rentur in eo villæ vires.

*Cur timuit Saul congregationem Philisthi-
norum.*

Q V A E S T. XII.

Q V A E R E T aliquis, quomodo Saul nunc tantum timuit:
nam aliàs Philisthini congregauerunt acies contra eum,
& illæ erant maiores acies, & ipse Saul habebat pauciores vi-
ros, tamen non timuit: de hoc patet supra capit. decimo ter-
tio, cum dicitur, quod congregati sunt ad præliandum con-
tra Israël triginta millia currum, & sexcenta millia equitum,
& reliquum vulgus sicut arena, quæ est in littore maris. Cum

Saule tamen erant pauci, scil. solum sexcenti viri, eod. capit.
cum dicitur. Et recensuit Saul populum, qui inuenti fuerant
cum eo, quasi sexcentos viros. Nunc autem habebat secum
Saul totum Israël, & timuit, ut patet hic. Aliquis dicit, quod
hoc accidit Sauli, quia iam deseruerat eum Deus, & transie-
rat ad Dauid: nam à die, qua Dauid vnctus est in regem, spi-
ritus Domini recessit à Saule, & directus est in Dauid, supra
capit. 16. Illud autem bellum, de quo nunc dicebatur supra
capit. 13. fuit antequam recederet spiritus Domini à Saule, ut
patet ex ordine literæ, idè ibi non timuit, hic autem sic. Sed
adhuc obijciatur, quod non esset propter hoc, quia aliud bel-
lum fecerunt Philisthini contra Israël, quando venit Goliath
Gethæus ad pugnandum, supra cap. 17. & ibi conuenerunt
omnia agmina Philisthinorum, ita ut extimescerent Israël.
De Saule tamen non dicitur, quod timuit, eod. capit. iam
tamen Deus recesserat ab ipso: & ipse hoc cognoscebat, su-
pra cap. 16. ergo non fuit iste timor solum, quod Deus reces-
sit ab eo. Dicendum igitur, quod Saul nunc timuit nimis,
quia Deus incussit timorem cordi eius ad hoc, ut ipse consu-
leret de euentu belli præ timore, & cognosceret mortem
suam, atque affligeretur dupliciter de morte, scilicet, quando
moreretur, & nunc antequam moreretur. Et fortè quia pro-
ficere poterat ista prænunciatio aliquantulum ad salutem anime
eius. *Consuluitque Dominum, scil. quia nimis timuit, voluit consu-
lere Dominum de euentu belli: & consuluit omnibus modis
infra positis, sc. per somnia, sacerdotes & prophetas. Et non re-
sponderet ei, nec per somnia, id est, non respondit per aliquem de mo-
dis hic positis. Hoc autem dicitur ad inducendum id, quod
postea sequitur de pythonia, sc. quia per illam consuluit Saul
de euentu belli.*

Quæret aliquis, quomodo Saul poterat consulere Domi-
num per somnia: nam quando aliquis somnium habuit, po-
test secundum superstitionem maleficorum interpretari il-
lud in bonum, vel in malum, in potestate tamen alicuius non
est, quod ipse somniet hoc, vel illud: immò dato, quod velit
aliquid somnare, non propter hoc somnabit. Vnde videtur,
quod hoc modo nullus possit consulere Dominum, cum
Deus consulatur ab aliquo per actum, qui est in potestate il-
lius. Respondent Andreas & Nicolaus secundum Hebræos,
quod apud antiquos erat quidam modus consulendi Domi-
num, & inquirendi veritatem rei occultæ per somnium: &
fiebatur sic, quod aliquis primò disponderet se per orationes &
ieiunia petendo à Domino, quod reuelaret ei veritatem il-
lius rei, de qua quærebat: & tunc cum iret ad dormiendum,
Deus per somnium significabat ei veritatem rei quæsita. Hoc
autem non habetur ex aliquo autentico: sed nec illud repu-
dio, cum ex hac litera innuatur, quod esset aliquis modus
consulendi Dominum per somnia.

Similis autem modus diuinationis erat in insula Del-
phos in templo Apollinis: nam præposita quæstione, pu-
ella virgo, quæ erat sacerdos, introibat in speluncam Apol-
linis, & dormiebat super folia lauri, quæ habentur solum
in templo illo, & vocantur tripodes: & tunc conciebat
spiritum diuinandi. Per istum modum dicit, & Historia scho-
lastica, quod Rebecca habuit responsum à Deo de parvulis,
quos gestabat in utero, de quo Genes. capit. vigesimo sexto,
quod peritexit Rebecca, ut consuleret Dominum: qui re-
spondens ait, duæ gentes in utero tuo sunt. Et dicit histo-
ria scholastica, quod per somnia fuit ista consultatio. Gloss.
quoque ordinaria super locum istum dicit, quod Iudæi con-
sulebant Dominum per somnia: sed ad hoc prius ipsi dis-
ponebant se per ieiunia & orationes, ut Deus eis
vellet respondere. De Saule autem dicit, quod
non præmisit istas orationes, nec ieiunia:
idè Deus non respondit ei per
somnia: & hoc satis
verisimile
est.

An Saul peccauerit querendo veritatem per
somnia.

Q V A E S T. XIII.

QUÆRETUR ulterius, an Saul peccauit querendo veritatem per somnia. Et videtur, quod sic, quia attendere superstitionibus peccatum est: somnia tamen sunt superstitionosa, cum ex causis vanis confurgant, ideo peccatum erit credere illis. Item patet hoc, quia inter omnes superstitiones magorum, incantatorum, & ariolorum Deus vetuit attendere ad somnia. Deut. cap. 18. ergo peccabat, qui sic vellet veritatem inquirere. In contrarium videtur, quod non peccauerit, quia per somnia Deus responderet, & responsioni Dei assentiri non est supersticiosum: ideo non peccabat Saul attendens ad somnia. Respondendum est, quod non potest dari generalis sententia, sc. quod attendere somnijs sit licitum vel illicitum, eo quod interdum illicitum est, ut Deut. c. 18. sæpe autem est licitum, quia prophetis veteris testamenti, ut communiter Deus reuelabat se per somnium, ut patet Num. c. 12. sc. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Ea tamen quæ Deus reuelat prophetis, certissima sunt, & non solum ipsi non peccant adhibendo fidem illis somnijs: immo peccarent si non crederent eis, cum constet ipsis, quod illa somnia à Deo sunt. Et sic propheta dicebant Israëlitis, se somniasse hoc vel illud. Et Deus iubebat credi somnijs eorum, nisi illa essent ficta, ut patet Deut. c. 13. sc. si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium se vidisse dicat, &c. Et postea dicitur. Propheta autem ille, aut fictor somniorum interficietur, quasi dicat, quando non essent somnia ficta, erat credendum ei: si autem nihil somniasset, & finxisset se aliquid somniasse, erat occidendus propheta, vel somniorum fictor. Item Deus audit hominem per somnia: ergo credendum est somnijs aliquando, patet antecedens Iob 33. scilicet. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina. Pro hoc autem considerandum est, quod cum somnia sint interdum à Deo, & interdum ex alijs causis: & ea quæ sunt à Deo, sunt certissima: oportet aspicere, quando somnia à Deo sunt, vel quando sunt ex alijs causis, & si à Deo sint, sicut somnia prophetarum, vel aliorum hominum, quos Deus interdum mouet, assentiendum est illis, alijs autem supersticiosum est assentire. Sic erat in presenti: quia Hebræi per orationes & ieiunia orabant Deum, ut responderet eis in somnijs, si postea Deus responderet, & hoc apud eos cognitum esset, non erat illicitum credere illis somnijs. Et quia Saul isto modo consuluit Dominum per somnia, non peccabat, si autem somniasset Saul, nullo modo præmissio, quod ipse victurus erat in bello, vel vincendus, & ex hoc crederet sic futurum esse, peccaret, quia ista somnia veniunt à casu, & sunt superstitionosa. Si tamen præmissa oratione & ieiunio, ut Deus responderet ei per somnium, Deus mitteret eis somnium de illa re, non esset peccatum credere illi, quia sciebatur, quod illud somnium à Deo erat. Ratio differentie est, quia vnum somnium à casu fit, alterum autem à Deo, oratione præmissa. Sic enim est de sortibus, ut ait Augustinus. quia Apostoli elegerunt Matthiam per sortem in Apostolum, prius fuis ad Dominum precibus, ideo non peccauerunt. Qui autem sortes poneret in electionibus, non fuis precibus, peccaret. Sed adhuc dicendum, quod quamquam Iudæis illo tempore licitum erat assentire his somnijs, & sic consulere Dominum: nobis tamen vtrumque esset illicitum, sc. si quis oraret Dominum, & ieiunaret, ut per somnia ei responderet: in hoc enim quod oraret & ieiunaret, pro hac causa peccaret, quia quamquam licitum sit aliqui petere responsum à Deo super aliqua re, tamen illicitum est petere per somnium, cum somnia sint varia. Secundo peccaret, si sola oratione & ieiunio assentiret somnio, quod sequeretur, quia adhuc non constaret illud somnium esse à Deo, cum possit esse à demone. Hebræis tamen licebat vtrumque. Ratio differentie est, quia Deus multa permittebat Hebræis, eo quod status ille erat imperfectus, quæ nobis non permittuntur, sicut mittebatur eis fors consultoria, ad inquirendum hircum pro peccato, & hircum emissarium,

licuit. c. 16. Apostolis quoque ante aduentum Spiritus sancti, cum adhuc duraret status veteris testamenti, licuit Matthiam per sortes eligere. Nobis autem nunc non licet uti sortibus in electionibus prælatorum. Etiam quia Deus volebat illo tempore habere vnum modum respondendi, cum esset iste modus communissimus in prophetis, ideo licebat alijs prophetis consulere Dominum per somnia, præmissa oratione & ieiunio. Vnde iste modus creditur introductus fuisse ab aliquo viro sancto, & magnæ auctoritatis in veteri testamento, & ceteri sequebantur eum. Ob hoc autem scriptura posuit illum, tanquam vnum de modis consulendi Dominum. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod somnia sint superstitionosa, quando non immittuntur à Deo, sicut illis, qui non consulto Domino aliquid somniant. Cum tamen oratione præmissa, & ieiunio super re inquisita somniū aliquod erat, illud erat à Domino, & non erat supersticiosum. Sic fuit in Saul, qui volebat consulere Deum hoc modo: sed Deus noluit immittere ei somniū aliquod, de hac re. Ad secundum cum dicitur, quod prohibetur observatio somniorum, Deuteronom. cap. 18. dicendum, quod intelligitur de somnijs, quæ à casu eueniunt, si homo propter illa aliquid agat, vel ab aliquo cesset, est superstitio, & pertinet ad maleficos. Somnia tamen per quæ Deus consultitur, præmissa oratione & ieiunio, non vetantur ibi. Nec per sacerdotes, id est, etiam Deus noluit respondere Sauli per sacerdotes. In Hebræo dicitur. Per vim, & significat vim doctrinam, sic patet Exod. cap. vigesimo octauo, ubi litera Hebræa dicit. Pones in rationali vim, & tumim. Litera autem nostra posuit per sacerdotes, quia idem erat consuli per doctrinam, & per sacerdotes. Nam consuli per doctrinam, erat consuli per rationale, in quo erat doctrina, & veritas: & istud faciebant sacerdotes: nam induebantur Ephod, & rationali: & tunc consulebant Dominum, & respondebat, ut patet supra capit. 23. & infra 30. ubi dauid iussit applicari Ephod ad consulendum Dominum.

Quare Deus non respondit Sauli per Sacerdotem.

Q V A E S T. XIV.

QUÆRET aliquis, quomodo Saul consuluit Dominum per sacerdotes, & quare non respondit ei. Nicolaus dicit, quod Deus non respondit Sauli per sacerdotes, eo quod tunc nullus sacerdos erat, per quem posset consulere: quia Saul occiderat omnes sacerdotes Domini in Nobæ, & euasit solus Abiathar, qui confugit ad dauid, supra capit. 22. & per hunc non poterat consulere, eo quod erat cum dauid, & erat hostis eius. Sed istud non stat. Primo, quia repugnat literæ, cum Nicolaus dicat, quod non consuluit Dominum per sacerdotes, eo quod nullus sacerdos erat. Litera tamen innuit, quod Saul consuluerit per sacerdotes, cum dicat, quod non respondit ei per sacerdotes. Superfluum tamen esset dici, quod non respondit ei per sacerdotes, nisi ipse inquisiisset per sacerdotes, cum responsio non detur, nisi querenti. Item quia litera dicit. Consuluitque Dominum, & non respondit ei, nec per somnia, nec per sacerdotes: ergo videtur, quod ipse istis modis consuluit Dominum. Item non stat dictum Nicolai, cum dicat, quod nulli sacerdotes erant tunc, per quos Saul consuleret Dominum: nam multi erant. Quod satis apparet, quia tempore dauid fuerunt distincti sacerdotes per familias suas viginti quatuor, & istud fuit, postquam occidit Saul sacerdotes Nobæ. Sed manifestum est, quod illæ familie non erant ortæ ab ipso Abiathar, postquam occisi sunt sacerdotes in Nobæ. Item patet, quia quædam illarum familiarum erant de stirpe Eleazar, & aliæ de stirpe Ithamar, eod. cap. Abiathar tamen erat solum de stirpe Ithamar, ergo manserunt sacerdotes de stirpe Eleazar, qui non fuerunt occisi à Saule. Item patet, quia eod. cap. constituit dauid duos summos sacerdotes, scilicet Abiathar de stirpe Ithamar, & Sadoch de stirpe Eleazar. Ambo autem isti erant summi sacerdotes, & portauerunt arcam tempore dauid, quando fugiebat de Ierusalem, sequen. lib. cap. 15. Et ambo isti nominantur sacerdotes summi, ut colligitur infra 3. lib. capit. 1. & 2. Ergo non solum mansit Abiathar, occisis sacerdotibus, à Saule: sed iam val-

A de multi, per quos posset Saul consulere Dominum: nam Saul non occidit omnes sacerdotes, sed solum eos, qui erant de stirpe Ithamar. De stirpe autem Eleazari nullum occidit, quamquam plures essent, quam de stirpe Ithamar. Ratio fuit, quia sacerdotes fuerunt occisi, scilicet propter Achimelech summum sacerdotem, qui dedit panem & gladium Dauid, supra cap. 22. & quia putauit Saul solum coniurasse cum Achimelech & Dauid illos, qui erant de domo Achimelech, occidit eos solum. Nec etiam intelligendum est, quod occiderit omnes de stirpe Ithamar, sed solum illos, qui erant de domo Achimelech de stirpe Heli summi sacerdotis. Vnde Saul dixit, quod veniret ad eum Achimelech, & tota domus patris sui, & venerunt solum octoginta quatuor viri, supra cap. 22. Si tamen venissent omnes de stirpe Ithamar, venissent plures, quam duo millia. Et hoc modo tempore Dauid non multum post occisionem sacerdotum in Nobie distinxit Dauid viginti quatuor familias, & vices sacerdotum, quarum sexdecim erant de stirpe Eleazari, & octo erant de stirpe Ithamar 1. Paralipom. c. 24. Manebant ergo multi sacerdotes, per quos poterat consulere Saul. Ra. Dauid Kimhi, & alij Hebraei dicunt, quod consuluit Saul Dominum per Abiathar sacerdotem, qui erat cum Dauid. Hoc autem potest dici propter duo, scilicet vel quia nullus alius sacerdos manebat in terra Israel, vel quia nullus de illis habebat ephod, in quo consulendus erat. Sed neutrum istorum stat. De primo patet, quia multi alij sacerdotes erant, ut declaratum est. Secundum etiam patet, quia quamquam summus sacerdos esset vnicus, tamen ephod non erat vnicum, & alia vestimenta sacerdotis summi, ut posset illa mutare, & in maioribus solennitatibus accipere solenniora. Abiathar autem tulit secum solum vnum ephod, ideo manerent alia ephod, in quibus alij sacerdotes posset consulere Dominum. Et dato, quod semper vnicum esset, quod falsum est, alij sacerdotes, qui manserunt in terra Israel, fugiente Abiathar, fabricarent aliud ephod, ut haberent ad solennitates, & ministeria summi sacerdotis facienda, quae non poterant fieri sine ephod. Nam summus sacerdos portare debebat rationale, & ephod, quodcumque ministraret, ut patet Exod. cap. 28. praeterquam in die expiationis, quae erat dies tristitiae, & afflictionis, in qua solum induebatur vestibus lineis, Levit. cap. 16. Non habebat ergo causam Saul mittendi ad consulendum Dominum per Abiathar, qui erat cum Dauid. Item non erat verisimile, quod Saul mitteret ad consulendum per Abiathar. Primum, quia Abiathar erat cum Dauid in Siceleg in terra Philistinorum. Saul autem non poterat ire in terram Philistinorum, nec mittere aliquem de suis, quia erat terra hostilis, & nunc erat tempus belli. Secundum, quia non erat verisimile, quod Abiathar vellet consulere Dominum pro eo, quia hostis erat illius, cum occidisset totam cognationem suam, & coegisset eum fugere de terra Israel, supra c. 22. Dicendum igitur, quod Saul consuluit Dominum per sacerdotes, qui erant in terra Israel, quia multi ibi erant, tam de stirpe Eleazar, quam Ithamar, per quorum quoslibet consulere poterat.

Quare non respondit Dominus per sacerdotes.

Q V A E S T. XV.

Q V A E R E T U R vltius, quare non respondit ei Deus per sacerdotes. Dicendum, quod fuit duplex causa, vna generalis, & alia specialis. Prima fuit, quia Deus volebat respondere Sauli aliquo de illis modis, quibus Deus consueuerat consuli, & hoc propter peccata Saulis, qui non merebatur diuinam responsum. Etiam ut induceretur ad consulendum per Samuelem iam mortuum, ut ipse mortuus denunciaret ei priuationem regni, sicut prius denunciauerat assumptionem in regem. Vel forte fiebat, quia sacerdotes & prophetae videntes interitum Saulis appropinquare, nolent ei denunciare propter timorem: Samuel autem, qui mortuus erat, non timeret. Secunda causa erat specialis, scilicet quia rationalius erat, quod non responderet Deus Sauli per sacerdotes, quam per alios modos, quia ipse occiderat sacerdotes consulentes Dominum, ideo indignum erat, quod aliquis sacerdos nunc pro eo consuleret, & si consuleret propter ti-

morem, rationale erat, ut Deus non responderet. Hoc etiam fieret ad confusionem Saulis, scilicet ut ipse erubesceret de peccato suo, videns, quod Deus volebat ei respondere, quia occiderat illos, qui solebant eum consulere.

Quomodo respondebat Deus per Sacerdotes, quando volebat respondere.

Q V A E S T. XVI.

Q V A E R E T U R vltius, quomodo respondebat Deus per sacerdotes, quando volebat respondere: nam de modo, quo sacerdotes inquirebant, iam declaratum est supra c. 23. Dicendum, quod de hoc diuersa est opinio. Aliqui enim putabant, quod consultatio solum fiebat per hoc, quod sacerdos indueretur rationali, & ephod: & isti asserunt, quod responsio Dei apparebat per fulgorem lapidum rationalis, & ephod, scilicet quod si multum fulgerent, significabatur bonum ipsius, quarentis: si autem non fulgerent, significabatur malum. De quo Iosephus antiquitat. sed hoc satis improbatum est supra cap. 23. Alij autem dixerunt, quod consultatio sacerdotum fiebat, describendo quaestionem in quadam scedula: & illa ponebatur in plicatura rationalis inter laminas: & post paululum educebat eam summus Sacerdos, & reperiebat scriptam solutionem. Ista fuit opinio Ra. Abraham Abenezra. Sed non stat, quia consultatio non fiebat in scripto, sed in verbo, & consequenter responsio non fiebat in scripto. De hoc declaratum est supra cap. 23. Dicendum est igitur, quod ista Dei responsio, quae fiebat ad consulentes, poterat dupliciter fieri. Vno modo per solum intellectus immutationem, scilicet quod cum summus sacerdos consuleret Dominum, Deus immutabat intellectum eius, reuelando sibi supernaturaliter veritatem illius rei. Et isto modo summi sacerdotes essent velut Prophetae: quia in Prophetis fiebat immutatio intellectus. Hoc autem satis consonat ei, quod habetur infra 2. lib. c. 15. cum dixit Dauid ad sacerdotem Sadoch. O videns reuertere in ciuitatem in pace. Et sic vocauit eum Prophetam: quia videns, & Propheta idem sunt, ut patet supra cap. 9. Sadoch tamen non legitur, quod fuerit Propheta. Ergo videtur, quod vocatus fuerit Propheta solum propter hoc, quod erat summus sacerdos: & Deus reuelabat ei veritates absconditas, sicut Prophetis. Aliter dici potest, quod Deus respondebat summis sacerdotibus consulentibus in voce, scilicet quod cum ipsi consuluissent, Deus mittebat aliquem Angelum, qui responderet de quaestione. Hoc modo respondebat Deus Moyse, quando introibat in sancta sanctorum, ut patet Num. cap. 7. Cumque ingrederetur Moyse tabernaculum, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio. Sic etiam respondebat Deus Moyse & multis alijs ad ostium tabernaculi. Nam descendeat Angelus in columna nubis, & loquebatur. Et ita locutus est Aaron, & Mariae, Numer. c. 12. Nec per Prophetas, id est, etiam noluit Deus respondere Sauli per Prophetas: quia quamquam Prophetae inquirent a Deo, responsum non inueniebant.

Per quos Prophetas Saul consuluit Dominum.

Q V A E S T. XVII.

Q V A E R E T aliquis, per quos Prophetas Saul consuluit hic Dominum, & quare non respondit ei. Dicendum est, quod multi Prophetae erant hoc tempore, a quibus posset Saul hoc inquirere. Sed obijciatur, quia in tempore Samuelis non erat alius Propheta, nisi ipse, quia supra cap. 3. dicitur, quod puer Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus: in diebus illis, non erat visio manifesta, id est, non manifestabatur aliqua visio. Si tamen aliquis Propheta fuisset, essent visiones manifestae. Respondendum, quod a principio, quando Deus apparuit primo Samueli, non reperiebantur Prophetae in Israel. Viuente tamen ipso, & veniente ad senectutem, multi alij Prophetae fuerunt. Nam Hebraei dicunt, quod erant isti Prophetae discipuli Samuelis. Idem vult gloss. ordinaria super locum istum, & Andreas, & Nicolaus. Constat autem, quod Samuel habebat multos Prophe-

A Prophetas in discipulos, ut patet supra cap. 19. scilicet quod cum vidissent cuneum Prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super eos, factus est etiam in illis spiritus Domini. Sed aliquis obijciat de istis, quod non poterat per eos consuli Dominus, quia non erant Prophetæ ad enūciandum futura, sed solum ad faciendum cantica laudis diuinæ, ut eod. cap. declaratum est. Respondendum est, quod quanquam ex eo, quod habetur supra cap. 19. non appareat aliquem eorum esse Prophetam ad annunciandum futura, sed solum ad canendum laudes Dei: poterat tamen aliquis illorum esse Prophetæ circa futura. Si tamen adhuc velis contendere, quod nullus illorum esset Prophetæ ad annunciandum futura. Dicendum est, quod alij erant Prophetæ, qui futura prouidebant, sicut fuit Gad, qui prædixit Dauid, ne maneret in præsidio terræ Moab, supra cap. 22. fuit autem Nathan Prophetæ, & alij similes, per quos poterat Saul consulere Dominum. Cum autem dicitur, quare non respondit Deus Sauli per Prophetas, dicendum: quod propter peccata sua, quia ipse demeretur sibi aliquo modo responderi propter occisionem sacerdotum, & multa alia peccata.

Quare voluit Deus reuelare Sauli per Samuelem.

Q V A E S T. XVIII.

Q V A E R E T V R vterius, cur Deus noluit hic respondere per Prophetas, cum postea responderit per Samuelem, qui Prophetæ erat. Potest responderi vno modo, quod Deus non respondit hic per Samuelem, nec per aliquem Prophetam. Et quando dicitur infra in litera, quod suscitatus fuit Samuel, & respondit. Plurimi intelligunt, quod non fuit ille Samuel, sed dæmon, qui loco eius apparuit. Sic videtur tenere Augustinus in Epist. ad Felicianum, de quo infra magis dicitur. Et hoc modo non procedit questio. Aliter dici potest, quod Deus non respondit per Prophetam, quanquam responderit per Samuelem, quia Samuel iam non erat Prophetæ, cum defunctus esset: animæ autem defunctorum, quanquam cognoscant aliquas veritates supernaturaliter reuelatas, tamen non vocantur Prophetæ, quia sunt in tali statu, in quo eis veritates istæ reuelantur ex conditione status: dum autem viuunt, non intelligunt aliquid supernaturaliter ex natura status, sed ex gratia. Aliter adhuc potest, quod quanquam Deus reuelauerit Sauli veritatem per Samuelem, tamen noluit reuelare per Prophetas aliquos. Et hoc ad confusionem Saulis, ut sicut Samuel reuelauerat ei exaltationem suam, ita reuelaret ei mortem suam, & priuationem regni in posteritate sua, ut patet infra in litera, scilicet. Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scinderet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid, quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalech. Si autem per alium Prophetam respondisset Deus Sauli, non tantum erubuisset, ideo noluit respondere per alios, & respondit per Samuelem.

Qualiter Deus loquebatur Prophetis inquirentibus.

Q V A E S T. XIX.

Q V A E R E T V R vterius, qualiter Deus solitus erat respondere Prophetis, quando consulebant eum. Dicendum est, quod aliter Deus loquebatur Prophetis ipsis non inquirentibus, aliter quando consulebant. Nam primo modo Deus loquebatur Prophetis subito, & ex inopinato, scilicet quando ipsi putabant, quod Deus eis non loqueretur: & hoc siue per noctem, siue per diem, & tunc non dicebat Deus illis aliquid determinatum, quod ipsi vellent, sed quodcumque Deus voluisset, quod illi annuntiarent, & ideo istud fiebat præter voluntatem eorum, & quantum ad hoc erant ipsi Prophetæ, sed non consulentes. Secundo modo, Prophetæ non se habebant proprie, ut Prophetæ, sed magis ut dubitantes & consulentes. Et quando Deus responderet eis, essent Prophetæ: sed in hoc differebat, quia non omnes Prophetæ consulebant Dominum eodem modo: nam Moyses, qui fuit primus & eximius inter Prophetas, habebat modum consulendi speciale:

quandocumque enim vellet responsum à Deo super aliquare introibat in sancta sanctorum, & ibi audiebat vocem respondentem sibi de propitiatorio, Num. c. 7. & ideo non habebat aliquam difficultatem in responsis: quia mox, ut vellet sibi responderi, respondebatur. Alij autem Prophetæ consulebant aliter Dominum, scilicet quod proponebant questionem, & orabant ad Dominum, ut responderet eis, & non erat tempus limitatum ad respondendum: sed aliquando respondebat eis immediate, & aliquando post aliquos dies. Sic patet de Ieremia, qui orauit ad Dominum, ut responderet ei, an Israëlita deberent descendere in Ægyptum, & non respondit ei usque post 10. dies, ut patet Ierem. 42. c. Sic etiam fuit de Daniele, qui per multos dies orabat Dominum, ieiunans in magnis laboribus, ut Deus responderet ei in dubijs, ut patet Daniel. c. 8. & 9. Quadam etiam vice ieiunauit per tres hebdomadas, ut Deus reuelaret ei visionem, & postea reuelata est, Daniel. c. 10. Sic autem fuit nunc de istis Prophetis: nam orauerunt Dominum super responso habendo, & nihil respondit: ideo cum Deus plus solito tardaret respondere eis, putauerunt, quod Deus nollet respondere, præcipue quia nec per sacerdotes, nec per somnia responderat. Dixitq. Saul seruis suis. Hic ponitur secundum, scilicet pythonissæ consultatio: nam cum Deus nullo modo vellet respondere Sauli, nesciens quid ageret, consuluit pythonissam. *Querite mihi mulierem habentem pythionem*, id est, mulierem habentem spiritum familiarem, per quem respondere posset. In Hebræo habetur, *Baalad of*, id est, dominam pythonis: quia Balaad dominam signat: of autem significat pythionem, cuius plurale est ouoth, & significat pythones, siue magos, supra 7. ubi habet litera nostra, magos: habetur in Hebræo, ouoth, & vocatur mulier domina pythonis, id est, habens spiritum pythionem in potestate sua: hoc autem significauit litera nostra dicens: Mulierem habentem pythionem, scilicet in potestate sua.

An Saul peccauerit eundo ad consulendum pythionissam.

Q V A E S T. XX.

Q V A E R E T aliquis, an Saul peccauerit eundo ad consulendum pythionissam. Aliquis respondet, quod non: quia si Saul prius consulisset pythionissam, quam dominum, peccaret, quia ex hoc innueret, quod non erat Deus in Israël, qui posset ei respondere. Sic enim redarguit Elias nuncios regis Ochozia, dicens: Nunquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? infra 4. lib. c. 1. Saul tamen primò consuluit dominum per somnia, sacerdotes & Prophetas, & cum iam non superesset aliquis modus consulendi: nec tamen deus vellet respondere, consuluit pythionissam, ergo non peccauit. Item si Saul peccauisset, non fauisset ei deus tantum, respondendo ad questionem suam, nam miraculosè fecit, quod Samuel responderet ei, quod non poterat fieri arte magica: fecit tamen hoc pro illo, ergo non peccauit consulendo pythionissam. Respondendum est, quod Saul peccauit grauiter consulendo pythionissam, quod patet: quia deus vetuerat hoc in Israël, scilicet quod nemo consuleret pythones, ut patet Deut. c. 18. etiam quod nemo haberet spiritum pythionicum: nam deus super hoc magnam poenam imponebat, ut patet Leuit. c. 19. scilicet. Ne declines ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, & Leui. c. 20. dicitur: Anima, quæ declinauerit ad magos, & ad ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Saul ergo declinando ad mulierem, habentem pythionem, peccabat nimis. Item patet, quia 1. Paralip. c. 10. ubi ponitur causa mortis Saulis, scilicet. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quod prauaricatus sit mandatum domini, quod præceperat, & non custodierit illud: sed in super etiam pythionissam consuluerit, nec sperauerit in domino, propter quod interfecit eum: si tamen non fuisset hoc graue peccatum, non posuisset illud scriptura inter ea, propter quæ mortuus est Saul. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod verum est, quod magis peccasset Saul, si primò consulisset pythionissam, quam dominum, quasi non esset deus in Israël, tamen non propter hoc tollitur, quin peccauerit consulendo pythionissam, postquam consu-

A luit Dominum: quia etiam si non responderet ei Deus, non debebat consulere pythonissam, quia consulere eam non erat simpliciter necessarium, immo dato, quod Saul sciret se euasurum à morte, si consulere pythonissam, & illa non consulta, moriturus erat, non debebat adhuc illam consulere, cum talis consultatio esset simpliciter mala: & potius debet aliquis omnia mala pati, quam peccare mortaliter. Ad secundum dicendum, quod non stat ratio, & hoc dupliciter. Vno modo, quia non apparet, an Deus fecerit aliquid miraculose pro Saule, quia non patet, an ille, qui respondit, fuerit Samuel, vel fuerit daemon: multi namque putant eum fuisse demonem, ut infra dicitur. Et tunc falsum præsupponitur, sc. quod Deus egerit aliquid pro Saule. Si autem velimus secundo modo dicere, respondebitur, quod Deus fecit, quod Samuel responderet hic: sed hoc non fuit in fauorem Saulis, sed potius in confusionem suam, quia Samuel ei exprobrauit, etiam ut magis torqueretur Saul de morte sua, cum non solum moriturus esset, sed etiam cruciaretur de morte cognita.

Ad secundum.

Saul quamuis occidisset omnes pythones, & ariolos, quos cognouit, adhuc tamen erant multi occulti, de quibus iussit vnum inueniri.

Q V A E S T. XXI.

B **Q**UÆRETUR vltius, quare Saul dixit hic seruis suis, quod inquirerent ei mulierem habentem pythonem: nam ipse occiderat omnes habentes pythones, ut patet supra in litera. Quomodo ergo nunc putabat, quod aliqui pythnici essent, quos posset consulere? Respondendum, quod Saul fauore religionis fecit diligenter inquiri in terra Israël omnes habentes pythones & ariolos, occiditque illos. Aliqui tamen occulti fuerunt, & euaserunt gladium Saulis: isti autem iam non audebant se vocare pythnicos, vel ariolos, nec publice exercebant istud officium: sed cauebant nimis, ne cognoscerentur à Saule, quia occiderentur: sic patet infra in litera ex verbis pythonissæ, quæ dixit ad Saulem: Ecce tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos, & ariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidas? Putabat ergo Saul, quod quamquam ipse diligenter inquisisset magos & ariolos, & occidisset eos, tamen adhuc aliqui relinquerentur occulti, de quibus cognoscerent serui sui, & posset aliquem illorum consultare, id est quæsiuit à seruis suis, ubi esset aliqua mulier habens pythonem; & cum dixit: Querite mihi mulierem habentem pythonem, non magis curauit, an esset femina vel vir: quia per quemcunque consulere posset: dixit tamen de femina, quia femina magis vacat istis superstitionibus, quam viri.

Mulier, ad quam accessit Saul, quomodo habebat pythonem.

Q V A E S T. XXII.

C **Q**UÆRETUR vltius, qualiter ista mulier habebat pythonem. Aliquis respondebit, quod habebat in ventre. Sic enim dicitur supra in litera, quod Saul occidit omnes habentes pythones in ventre. Et Apost. Actuum 16. cap. sanauit quandam puellam, quæ habebat pythonem in ventre. Sic etiam quodcumque aliquis proprie habet pythonem, oportet, quod illum habeat in ventre, quia pythones appellati sunt à modo respondendi, quem habebat Apollo in insula Delphos, qui Pythius appellatus est: & tamen ibi puella, quæ respondebat, habebat in ventre pythonem, quia arripiebatur à damone, & sic loquebatur. Respondendum est, quod habere pythonem, est habere demonem aliquem in potestate, qui respondeat ad ea quæ inquisierimus: hoc autem multipliciter accidit. Nam aliqui habent demonem, quem possunt vocare, & ille respondebit ad ea quæ quæsierimus, non verbis, sed quibusdam motibus corporalibus, sicut supra dictum est, de inquirente furtum in vngue terfo, vel in ense polito. Alio modo, quidam habent demonem, quem vocare possunt, qui in aqua ostendit effigies rerum, & simili-

Habere spiritum in potestate qui si hire-spondeat, multipliciter est.

tudinem suam, & ibi dabit responsa, quod pertinet ad hydromantiam: sic ait August. 18. de ciuitate Dei, & habetur in decretis 26. quæst. 5. cap. Nec mirum, cum dicitur: Hydromantici ab aqua dicti sunt. Est enim hydromantia in aquarum inspectione demones euocare, & imagines ludificationis eorum videre, ibique ab eis aliqua audire. Alio modo fit, ut aliquis habeat demonem, qui sibi respondeat vocatus in circulo, vel factis quibusdam characteribus. Alij enim habent demones pythones, qui respondent eis, & faciunt apparere similitudines mortuorum resurgentium: & quod illi respondeant ad ea, de quibus inquisiti fuerint: isti enim vocantur necromantici, quia circa mortuos diuinant. Et dicit August. quod isti vtuntur sanguine & aqua inuocando demones, & quod demones diligunt sanguinem, & veniunt illo adhibito. De hoc habetur 18. de Ciuitate Dei, & in decretis 26. quæst. 5. nec mirum, cum dicitur: Daemonibus autem accitis audent ventilare, ut quoscunque suos perimant malis actibus inimicos. Hi etiam vtuntur sanguine, & victimis sæpe contingunt corpora mortuorum. Negromantici sunt, quorum precationibus videntur resuscitari mortui, diuinare, & ad interrogata respondere: ad quos suscitandos cadaueris sanguis addicitur: nam amare sanguinem demones dicuntur, id est quotiescunque necromantia fit, cruor aque miscetur, & colore sanguinis facilius pronocantur. Sed iste modus necromanticorum, quem ponit August. diuisus est, quia aliquando solum suscitantur effigies mortuorum: & tunc non oportet sanguinem adhiberi. Interdum verò cadauera recenter mortuorum coguntur ad loquendum, demonibus subintrantibus: & tunc oportet adhiberi sanguinem aquæ mixtum, tam ad vocandum, quam ad perfundendum organa locutiva cadaueris. Alijs quoque modis, quis potest habere pythonem, ut supra expositum fuit. Et etiam præter illos alij sunt, de quibus isti suffecerint, quia pythonissa, de qua hic agitur, utebatur aliquo istorum. Sed dicendum est, quod non habebat primo modo pythonem, sc. in ventre, quod patet ex verbis Saulis dicentis. Diuina mihi in pythone, & suscita quem dixeris tibi: si tamen habuisset pythonem in ventre, non potuisset suscitare aliquem, sed solum respondere ad quæsitum. Item patet, quia mulier ista dixit: Quem suscitabo tibi? Etiam quia ipsa dicitur vidisse Samuelem, & tunc clamaui; & postea dicitur: Vidi Deos ascendentes de terra. Si autem ista habuisset pythonem in ventre, nihil vidisset: sed quando à damone arriperebatur, diuinaret, sicut faciebat illa puella, de qua habetur Act. cap. 16. Dicendum igitur, quod ista mulier dicebatur habere pythonem, quia habebat demonem familiarem, qui respondebat ei ad quæsitum, vel habebat artem pythonicam, per quam faciebat ascendere effigies mortuorum de terra, & illæ respondebant ad quæsitum. Quod patet, quia Saul accedens ad pythonissam dixit: suscita mihi, quem dixeris tibi, & ipsa respondit: Quem suscitabo tibi? in quo apparet, quod tota ars sua consistebat in suscitando effigies mortuorum. Item patet, quia si ipsa fecit ascendere Samuelem de terra, vel effigiem Samuelis, ut patet infra in litera, & postea cum interrogaretur quid videret, dixit: Vidi Deos ascendentes de terra: & dedit similitudinem totam ipsius ascendentis, & quod erat vir senex, &c. non ergo habebat pythonem in ventre, sed solum poterat inuocare demonem, vel suscitare effigies mortuorum. *Vadam ad eam, scil. non faciam illa venire ad me, quia tunc cognosceret me esse regem, & nollet respondere præ timore; vadam ergo ad eam, ut me cognoscat. Et suscitabor per illam, id est inquiram de euentu belli per illam, id est, per artem eius, scil. quia ipsa suscitabit aliquem, à quo quæram. Et dixerunt serui eius ad eam. Isti fuerunt aliqui pauci de seruis Saulis, & secretarij eius, & forte illi duo solum, qui postea iuerunt cum eo: nam noluit hoc toti exercitui prodere, ne timerent. Est mulier habens pythonem in Endor, id est, scimus quandam mulierem esse in vrbe Endor, quæ habet pythonem. In Hebræo dicitur baalad of, id est, dominam pythonis, quod idem est, ut supra declaratum est. Hebræi autem putant, quod Endor sint duæ dictiones: & tunc dor est nomen cuiusdam ciuitatis, de qua habetur Iosue capit. vndecimo & decimo septimo, & Iudicum capit. primo, & dicunt, quod en est nomen commune, & significat fontem: & sic vocabitur locus ille Endor, id est, fons dor. Potest tamen aliquid aliud signare, quia en, in Hebræo significat tria, sc. fontem, colorem, oculum: & sic*

posset:

possit vocari iste locus Endor, id est, fons dor, vel oculus, vel color dor. Sed dicendum est, quod hic Endor est vnum nomen significans urbem, & non duarum dictiones. Est autem ista urbs Endor in tribu Manasse, ut patet Iosue cap. 17. cum dicitur: Habitatores dor, cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum villulis suis. Et in ista urbe Manasse fuit ista mulier pythonissa. Dicunt Hebrei quidam, ut Ra. David Kimhi, quod fuit ista pythonissa vxor Sophoniae, & mater Abner principis Saulis. Sed hoc nullo modo stat: quia illa cognosceret Saulem, cum Abner esset cognatus Saulis, scilicet, patruelis suus, ut patet supra cap. 14: & non posset Saul se occultare illi; occultavit tamen se, & fuit incognitus, usquequo mulier suscitavit Samuelem: & tunc exclamavit dicens: Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Item non stat: quia dicitur, quod ista mulier habitabat in Endor: est autem Endor in sorte Manasse Iosue. cap. 17. si tamen fuisset mater Abner, habitasset in sorte Benjamin, quia Abner erat de tribu Benjamin, cum esset patruelis Saulis, qui Saul erat de tribu Benjamin, ut patet supra cap. 9. & 10. Dicendum igitur, quod ista erat aliqua mulier simplex, parui status, quales sunt, quae vacare solent istis superstitionibus, & erat de tribu Manasse: ideo habitabat in Endor, quae erat ciuitas sortis Manasse. *Mutauit ergo habitum*, scilicet apparatus regium ad eundum ad pythonissam. *Vestitusque alijs vestimentis, abiit*, scilicet, accepit alia vestimenta, quae erant minora regio cultu, & illis vestitus, abiit. Ratio huius fuit duplex. Prima, ut non cognosceretur a pythonissa: quia si agnosceretur, nollet diuinare, timens mori: sicut postea patet, ex verbis pythonissae. Secundo fecit hoc propter viros suos, qui manebant in castris, ut non cognoscerent eum exire de castris, quia timerent propter regis absentiam, & forte ipsi dispergerentur: cum autem mutasset habitum, non cognitus est. *Et duo viri cum eo*, id est, iuerunt cum eo solum duo viri. Dicunt Hebraei, quod isti erant Abner, & Amasa. Sic refert Ra. David Kimhi. Sed hoc non stat: Primo quia ipsi includunt contradictionem, vel quoddam absurdum in dictis suis: nam supra dixerunt, quod ista mulier pythonissa erat mater Abner: nunc autem dicunt, quod Abner ibat cum Saule. Sed non verisimile est, quia Saul volebat nimis latere: si tamen iuisset cum eo Abner cognosceretur: nam mater non poterat ignorare filium, cum videret eum. Agnito tamen Abner necesse erat cognosci Saul: quia Abner cum nullo iret associando eum, nisi cum Saule, cum ipse esset princeps exercitus totius Israel, & sic necesse erat cognosci Saul, sed non factum est. Item non stat, quia cum Saul recederet de castris, ne cognosceretur absentia sua, verisimile est, quod relinqueret Abner, qui erat princeps totius exercitus: & sic non esset facta aliqua mutatio: si autem Abner iret cum Saule, & constitueretur alius princeps exercitus pro illis diebus, quibus aberat Saul, cognosceretur absentia Saulis, & Abner: ideo non stat, quod Abner iuerit. Item non stat, quod dicunt de Amasa: quia Amasa erat cognatus David, scilicet, filius sororis eius Abigail, ut patet 1. Paralipom. cap. 2. non est ergo verisimile, quod ipse nunc esset cum Saule, quando ille persequabatur David: praesertim quia supra cap. 22. dicitur: quod quando David venit ad speluncam Odollam, concuenerunt ad eum fratres sui, & tota domus patris sui. Ergo Amasa, qui erat filius sororis David, veniret ad David in speluncam. Sed Hebraei dicunt sapissime fictitia, quae nullum motuum rationis habent; sic enim dixerunt, quod emissarii regis quibus iussit, quod irruerent in Sacerdotes Domini, supra ca. 22. erant Abner, & Amasa: sed ibi improbatum est. Sed dicendum, quod erant isti, aliqui duo viri de secretariis regis, quorum absentia non multum cognosceretur in castris. Duxit autem solum duos viros secum Saul, propter duo. Primo propter Pythonissam: quia si ipse habuisset multos secum, illa putauisset eum esse regem, & nolisset respondere, negans se Pythonissam. Secundo fecit propter eos, qui erant in castris, quia si Saul exiisset comitatus multis viris, cognosceretur, quod ipse recederet de castris: nunc autem cum soli duo irent cum illo, non cognosceretur, quis exiret de castris. *Veneruntque ad mulierem nocte*, id est, Saul, & viri sui venerunt ad mulierem in Endor per noctem. Hoc autem fecit Saul, ut minus cognosceretur. Ra. Sa. dicit, quod per diem venerunt ad Pythonissam: tamen vocatur nox, quia videbatur Sauli nox propter amaritudinem cordis. Sed hoc non stat, quia si Saul loqueretur a seipso, vel scriptura referret verba Saulis, poterat accipi dies, pro

nocte, vel e contrario, secundum modum loquendi Saulis: scriptura tamen loquitur a seipso: ideo oportet, quod verum esset, quod nox erat, quando Saul venit ad Pythonissam.

Et ait, diuina mihi in Pythone, id est, diuina in Dæmone, quem habes, scilicet, consulendo eum. vel dicitur: Diuina mihi in Pythone, id est, in arte Pythonica, scilicet, quod per istam artem scias id, quod ego quaero, & suscita quem ego vocabo.

An Saul petierit superflua petendo, quod diuinaret, & suscitaret mortuum.

Q V A E S T. XXIII.

QUARET aliquis, quare dixit hic Saul: Diuina mihi in Pythone, & suscita quem dixerō tibi: quia ista videntur superflua, cum sint simul, quia si pythonissa diuinaret in pythone de eis, quae querebat Saul, non oportebat, quod suscitaret aliquem: quia qui suscitabatur ad respondendum suscitabatur. Vel si mulier suscitaret aliquem ipsi Sauli non oportebat, quod diuinaret ei in pythone, quia ille, qui suscitaretur, responderet ad ea, quae volebat Saul: & sic factum est, quia non quesiuit Saul aliquid a muliere pythonissa de euentu belli, vel de aliquo alio: sed dixit, quod suscitaret Samuelem: & tunc ille respondit, ut patet infra. Item patet, quia pythonissa non cognouit Saulem, quousque suscitatus est Samuel, ut habetur infra: si tamen Saul petiisset a muliere, ut aliquid ei diuinaret, proponens questionem, ipsa cognouisset ex verbis, eum esse Saulem: nihil tamen cognouit, ergo nihil interrogauerat Saul ipsam pythonissam: sed surgente Samuele volebat habere responsum. Dicendum est, quod quando aliquis habebat pythones, ille respondebat interdum ad ea, quae querebatur, non suscitato aliquo a mortuis: & tunc diuinabatur in pythone, sed non suscitabatur. Aliquando autem illi, qui habebant pythones, suscitabant aliquos a mortuis, quos voluissent ipsi consultores, & illi non erant nisi python ipsius habitus spiritum pythicum: quia ille python, tunc sumebat imaginem cuiusque voluisset: & videbatur surgere de terra, sicut si resurgeret a mortuis: & sic dixit infra pythonissa: Vidi Deos ascendentes de terra: & tunc python faciebat omnia, scilicet, quia in ipso diuinabantur, & ipse erat, qui resurgere videbatur. Saul tamē non dixit in isto sensu: quia ipse non putabat, quod Dæmon erat ille, qui resurgebat, sed quod erat Samuel: ideo cum Pythonissa dixit ei, quod erat vir senex amictus pallio: intelligens, quod esset Samuel, adorauit pronus in terra, ut patet infra in littera. Dicendum igitur, quod diuinare non accipitur hic proprie. In quo sciendum, quod diuinare proprie sumptum, significat enunciare aliqua, quae futura sunt: & quia illa non possunt sciri, nisi per Deum, qui ea annunciat, dicitur diuinare, id est, agere sicut Deus. Sic patet Isai. cap. 41. scilicet. Nouissima eorum, & quae ventura sunt, indicate nobis, annunciate, quae ventura sunt in futurum, sciemus, & quia Dij estis vos. Alia modo accipitur diuinare largē, id est, agere aliquid, quod pertinet ad potentiam Dei, & non est in enunciatione aliquid absconditum, in respondendo, sed in faciendo: sicut enim si aliquis demonstret opera diuinæ potentie, diuinare dicitur. Sic autem accepit Saul, scilicet, diuina mihi in Pythone tuo: & hoc est, ut suscites mihi aliquem a mortuis: quod non potest facere quisquam, nisi Deus. Et tunc nihil est superfluum: quia diuinare in Pythone, non est aliquid quaerere ab illo, & cognoscere, sed solum per artem, & potestatem illius, aliquem a mortuis suscitare. Si autem aliter accipiat, necesse est esse litteram superflua. *Et suscita mihi, quem dixerō tibi*, id est, facias resurgere a mortuis illum, de quo dixerō, quia ab eo volo inquirere veritatem.

E
Habes
pytho-
nem a-
quan-
do iste
respon-
debat,
aliquā-
do susci-
tabat
aliquē,
et ille
respon-
debat.

Diui-
nare
quid
signifi-
cet.
F

A

*An per artem Pythonicam possit aliquis à mortuis
suscitari.*

Q V A E S T. XXIV.

*Argui-
tur, q
sic pri
mo.
Secundo.*

QUÆRET aliquis, an per artem Pythonicam possit aliquis à mortuis suscitari. Videtur primo, quod sic, quia pytho-
nissa suscitavit hic Samuelem, & solum fecit caeremonias artis
magicae. Item Deut. cap. 18. Non sit inter vos, qui divinos con-
sulant, & quærat veritatem à mortuis. Videtur ergo, quod er-
go, quod aliqui poterant inquirere veritatem à mortuis, & in-
quirebant, alioquin scriptura non posuisset de hoc prehibiti-
onem: quia lex nunquam debet dari de impossibilibus, sed de
his, quæ sæpe accidunt, & accidere possunt. In contrarium vi-
detur, quod non possit aliquis suscitari arte magica: quia hoc
est potestatis infinitæ, quæ soli Deo competit. Respondendum
est, quod suscitare aliquem à mortuis stat dupliciter. Vno mo-
do, quod anima exuta corpore reunjatur corpori, in quo pri-
us erat, & sit homo, qui prius erat: hoc autem vocatur resurge-
re, & sic erit in extremo iudicio, ubi omnes resurgent in cor-
poribus suis, & reddituri sunt rationem de factis suis, ut patet
in symbolo Athanasij. Alio modo accipitur suscitare aliquem
à mortuis, id est, facere, quod aliqua de animabus, exuta cor-
pore, singat de receptaculo suo, veniens ad respondendum
nobis de quæstis: & tunc dicitur suscitari aliquis à mortuis,
quia venit anima alicuius de mortuis. Isto modo dicitur ali-
quis suscitari, sed non resurgere: eo quod anima non reunitur
priori corpori, vel alteri ad vivendum, sed solum venit ad re-
spondendum de quæsto. De primo dicendum est, quod im-
possibile est per artem magicam aliquem suscitari à mortuis:
quia sic est resurrectio, quam nullus facere potest, nisi Deus:
ideo dato, quod Deus permittat Dæmonibus agere quicquid
potuerint, non poterunt aliquem se suscitare: & non solum
Dæmones, sed etiam potentia omnium bonorum Angelorū
simul non sufficit ad suscitandum sic aliquem. Secundo mo-
do accipiendo suscitare, dicendum est, quod Dæmones non
possunt suscitare aliquem à mortuis, nisi ex divina permissio-
ne, & hoc modo non est infinitæ potentia aliquem resurgere
a mortuis: nam tunc anima non reunitur corpori, sed solum
mouetur veniens de loco, in quo erat, ad locum, in quo re-
spondere debet. Sed sciendum, quod ista anima, aut erit de il-
lis, quæ sunt in vita æterna, aut in purgatorio, aut inferno. Pri-
mo modo, non potest aliqua anima suscitari à mortuis, quia
Dæmones potestatem non habent super animas, quæ sunt in
vita æterna: nec Deus vnquam permittet illis, quod trahant
inde animas ad aliquid agendum: quia ex hoc paterentur illæ
animæ distractæ à sua felicitate, & traditæ Dæmonum pote-
stati. Hoc autem est impossibile: quia illi, qui semel adepti sunt
vitam æternam, nunquam ulterius poterunt torqueri, saltem
leuiter: sic patet Apoc. cap. 7. scilicet. Non esurient, nec sitient am-
plius, nec cadet super eos sol, nec vllus æstus: quoniam Agnus,
qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fon-
tes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis
eorum. Si accipiatur de illis, qui sunt in purgatorio. Dicendū,
quod nulla anima illarum potest arte magica suscitari: quia
Dæmones non habent potestatem super illas, cum pertineant
ad ciuitatem dei. Et quanquam torquantur illæ animæ, quæ
diu ibi manent, tamen non torquentur à Dæmonibus, nec
Dæmones ferunt eas illuc: immo nec possunt astare illis, quā-
do puniuntur: sed Deus succendit ignem illum, quo torquen-
tur. De quo latè declaratum est in libro nostro de quinque Me-
taphoricis paradoxis, parte quinta. Si autem dicatur de ani-
mabus, quæ sunt in inferno, dicendum est, quod Dæmones
non habent plenam potestatem super istas, ita ut possint eis vi-
ti pro arbitrio suo, vel ducere illas quod voluerint: nam etiam
non possunt illas, quantum volunt: sed solum quantum De-
us vult, quod puniantur. Sunt ergo Dæmones solum ministri
Dei ad punitionem animarum, secundum certum modum
eis datum, & non possunt plus eas punire, licet hoc ipsi desi-
derant: nec possunt eas inde educere ad alium locum, cum il-
le sit locus constitutus pro tormentis, & carcere. Si autem ali-
quis obijciat, quod interdum animæ damnatorum extra in-
fernum sunt discurrentes per aëra cum turba Dæmonum, de

quo ponit aliqua exempla Gregorius in quarto Dialogorum.
Dicendum, quod illæ animæ non trahuntur per varia loca, pro-
libito Dæmonum: sed quia Deus iubet, quod sic trahantur ad
executionem suæ iustitiæ, vel ad viuorum terrorem, & exem-
pla.

Dicendum ergo, quod Dæmones non possunt educere
de inferno aliquas animas damnatorum, ad respondendum
in opere magico, nisi Deus hoc permittat. Deus autem nun-
quam permittit, quia non concedit Dæmonibus uti anima-
bus pro arbitrio suo, sed solum ad executionem iustitiæ. Di-
cendum igitur, quod quando magi, conuocationibus factis,
faciunt surgere aliquem à mortuis, non surgit aliqua de ani-
mabus beatorum, vel damnatorum: sed surgit aliquis Dæmō
sumens figuram illius, de quo petitur, quod suscitetur, & lo-
quitur in persona illius. Quod patet, quia Dæmones non ha-
bent potestatem super animas damnatorum, & si possent eas
educere ab inferis ad respondendum, non staret hoc: quia isti,
qui finguntur suscitari à mortuis, respondent ad quædam ni-
mis abscondita, ad quæ animæ damnatorum nescirent respo-
dere, quia animæ, postquam sunt in inferis, non acquirunt ali-
quam scientiam: quia per hoc efficerentur feliciores: immo
secundum opinionem quorundam, qui apud inferos sunt, ni-
hil sciunt, & obliuiscuntur omnium, quæ sciuerant. Quod vi-
detur fundari ex eo, quod habes Ecclesia. ca. 9. scilicet. Quod-
cunque potest manus tua facere, instanter operate: quia nec
opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos,
quo tu properas. Hoc tamen nihil est, quia non est illa inten-
tio literæ, ut ibi declarabitur, sed saltem nesciunt animæ dam-
natorum apud inferos plusquam sciebant in corporibus, sed
dum erant in corporibus nesciunt respondere ad illa, quæ quæ-
runt magi, cum sit nimis occulta, & plurima illorum sint fu-
tura: ideo non sunt animæ damnatorum illæ, quæ respondent:
sed Dæmones, qui ista nouerunt, & possunt faciliter respon-
dere. Ipsi autem sumunt effigiem cuiuscunque voluerint: quia
si Satanas potest se transfigurare in Angelum lucis, ut patet se-
cunda ad Corin. c. 11. poterit à fortiori transfigurari in effigi-
em cuiuscunque viri mortui: & sic fiunt omnes responsiones
magicae. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad pri-
mā cum dicitur, quod hic suscitatus fuit Samuel à mortuis, &
pytho- nissa non egit aliquas caeremonias artis magicae. Dicen-
dum, quod præsupponitur dubium: nam plerique assentunt,
quod iste suscitatus non fuit Samuel, sed Dæmon apparens in
effigie Samuelis. Si autem dicatur, quod iste erat Samuel, di-
cendum, quod non fuit suscitatus viribus artis magicae, sed di-
uina permissione, & voluntate, ad annuncian- dum veritatem
Sauli. Ad secundam rationem dicendum, quod ex litera Deut.
c. 18. non præsupponitur, quod aliquis possit suscitari à mor-
tuis, à quo veritas quærat: sed dicitur, ne quis quærat verita-
tem à mortuis, id est, non conetur illam quærere: quia dato,
quod esset impossibile aliquem de mortuis resurgere ad re-
spondendum: tamen in hoc solum, quod aliquis conatur su-
scitare quemquam à mortuis ad respondendum, est supersti-
tiosus, & peccat: ideo Deus prohibebat istum conatum, quia
peccatum erat. Aliter dici potest, quod scriptura præsupponit
ibi, quod aliquando quærat veritas à mortuis: non quidem
proprie accipiendo, sed secundum modum loquendi vulga-
rium: nam scriptura condescendit modo loquendi illorum,
cum sit lex directiua ipsorum: & quia ipsi putabant, quod ali-
qui possint à mortuis suscitari ad respondendum de veritate
quæ sita, scriptura dixit, quod nullus inquireret veritatem à
mortuis.

*An crediderunt Saul, & pytho- nissa mortuum
posse suscitari.*

Q V A E S T. XXV.

QUÆRETUR vterius, an Saul, & pytho- nissa crediderint,
quod per artem magicam poterat aliquis suscitari à mor-
tuis, & quomodo hoc credebant, cum esset impossibile. Re-
spondendum, quod tam Saul, quam Pytho- nissa hoc habe-
bant ut certissimum: nam si Saul non credidisset hoc, non di-
xisset seruis suis. Quærite mihi mulierem habentem
Pythonem, & suscitabor per illam, ut supra: nec etiam
postquam

*Ad pri-
mā ra-
tio- nem.*

F

A postquam venit ad eam, dixit, quod suscitaret eam quem, nisi crederet hoc eam agere posse, dixit tamen, quod suscitaret sibi aliquem, ergo credebatur, quod poterat. Et non solum credidit hoc Saul, sed etiam, quod Pythonissa poterat suscitare quemcumque voluisset a mortuis, siue de animabus bonorum, siue malorum, quod patet, quia postea dixit: Suscita mihi, quem dixeris tibi, etiam patet, quia postea dixit: suscita mihi Samuelem, quasi credens, quod illum posset suscitare Pythonissa. Erat tamen Samuel de viris sanctis, & ita ab omnibus Iudeis credebatur, ergo putabat Saul, quod Pythonissa posset suscitare quemcumque animam voluisset. Item patet, quia quando Pythonissa dixit, Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio, dicitur litera: Intellexit Saul, quod Samuel esset, & inclinavit se super faciem suam in terra, & adoravit. Si autem putasset esse animam alterius viri, non adorasset, illa presentem, ideo putabat Saul, quod anima cuiuscunque defuncti, quantumcumque boni, poterat arte magica suscitari. Pythonissa, quoque hoc credebatur: nam quamquam solum ipsa conuocaret Dæmones, & faceret eos apparere: tamen putabat, quod illi, qui surgebant, erant mortui, & quod quemlibet mortuum posset suscitare. Quod patet, quia ipsa dixit Sauli: Quem suscitabo tibi? dans ei in hoc electionem, si tamen nullum putasset se posse suscitare, vel saltem non quemlibet, non dixisset: quem suscitabo tibi? Sed tunc dicitur, quomodo pythonissa, & Saul credebant hoc fieri, cum esset impossibile. Respondendum est, quod Pythonissa erat muliercula parum intelligens, quæ facilius induci poterat ad credendum quodcumque, etiam si illud implicaret contradictionem, quia ipsa non poterat iudicare de veritate rerum. Item habebat ad hoc mortuum, quod omnes alij, qui prius ista arte vsi sunt, sic crediderunt: ideo ipsa accipiens ab illis similiter credidit. Item quando cumque ista mulier vocabat aliquem, ille surgebat in figura eius, qui defunctus fuerat, ideo cum mulier videret diuersitatem inter surgentes, sicut fuerat inter viuentes, & si aliquando vocabat aliquem a mortuis de eis, quos ipsa viuentes agnouerat, in tali effigie, & habitu apparebat, vt viuens fuerat: credebatur ergo verissimè, quod ille, qui suscitabatur erat defunctus. Vulgares enim assentiunt his experiētis, quæ sunt in sensu non potentes eleuare ad iudicandum de veritate rei speculatiuè per principia intellectus. De Saule autem dicendum est, quod ipse credebatur ista, quia erat insipiens, scilicet, quia quamquam rex esset, tamen nihil nouerat de natura rerum, aut de statu animarum corpore solutarum, nec solum erat iste error in eo, sed etiam in omnibus Israelitis, quia putabant, quod posset suscitari mortui magicè. Hoc autem erat propter duo, primo quia tempore illo inter Iudeos non erant aliqui sapientes circa rerum naturam, qui per viam naturalem cognoscerent hoc possibile, vel impossibile fore. Secundo accidebat ex defectu legislationis, quia licet Hebraei illo tempore essent deuoti, & diligenter obseruarent legem Dei, tamen nesciebant de statu animarum post mortem, scilicet, an præmia corresponderent bonis, & an cruciamina malis, & qualis esset distinctio status vtrorumque, & hoc vsque hodie ignorant, putantes totum premium obseruationis legis dari homini in presenti, & pœnas non obseruata legis nunc quoque infligi. Et si aliquando loquantur de animabus corpore solutis, loquuntur nimis dubiè, & quasi per somnia ponentes quedam irrationabilia similia eis, quæ potè fingebant, dicentes, quod animæ malorum sunt in locis turbidis, & procellosis, animæ autem iustorum in locis amœnis ultra Oceanum, & multa absurda, narratu indigna, quæ habeantur in suo Talmud. Magis tamen ignorabant Iudæi, qui fuerunt tempore Saulis, quam illi, qui fuerunt tempore Christi, & sunt nunc, quia propheta annūciauerunt aliqua de vita æterna, licet per inuolucra, & præcipuè Isaias, ex quibus Iudæi colligere possunt aliquid de statu animarum corporibus solutarum. Scripta tamen istorum prophetarum non erant tempore Saulis: ideo Iudæi illius temporis erant nimis indocti circa statum animarum solutarum corporibus, poterantque facilius cuiusque fabulæ confictæ de earum statu assentire: vnde credebant, quod arte magica poterant suscitari, & quod Pythones habebant potestatem super quamlibet animarum. Et ait mulier ad eum. Hic respondit Pythonissa excusando se, & negando se Pythonissam, vt non caperetur in sermone, & occideretur. Ecce tu nosti quanta fecerit Saul. Dicebat Pythonissa, tu nosti.

quia id, quod fecit Saul, fuerat notorium in toto Israel, vt per singula loca inquisiti fuissent magi, & arioli, aut quicumque malefici: ideo nō poterat aliquis in toto Israel ignorare, quod factum fuerat. Et quomodo eraserit magos, & ariolos de terra, id est, tu scis, quod occidit omnes magos, & ariolos. Et dicitur, quod eraserit eos de terra, id est, non permisit aliquem eorum super terra, in quo indirectè arguebat ista Pythonissa, Saulem stultè querere, q. d. scis quod Saul eraserit de terra omnes ariolos, & magos, & nemo relictus est: quomodo ergo nūc queris a me, quod ego diuinem in Pythone: quia iam nullus habet Pythonem? Magi secundum gl. ordinariam, vocantur malefici, qui dæmones inuocant cum sanguine. Arioli autem sunt illi, qui inuocant eos solis verbis: & est ista glossa. inter linearis. Aug. tamen aliter sentit 18. de Ciuitate Dei, & habetur in decretis. 26. q. 5. c. nec mirum, cum dicit: Magi sunt, qui vulgò malefici, ob facinorum magnitudinem, nuncupantur. Hi sunt, qui permittu Dei, elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium de Deo, ac sine vilo veneni haustu, violentia tantum carminis, intereunt. Vnde Lucanus.

*Mens hausti, nulla sanie polluta veneni.
Incantata perit.*

Dæmonibus autem accitis audent ventilare, vt quoscunque, suos perimant malis artibus, inimicos. Arioli autem, & Aruspices idem sunt, & secundum Aug. præalleg. loco Aruspicina ars pertinet ad aras, scilicet, ad sacrificia, & reperit istam artem Tages, qui eadem die mortuus dicitur. De hoc magis Lucanus in fine primi libri. Hic tamen non accipiuntur sic magi, quia in Hebræo ponitur hic, ouoth, & significat Pythones, quia vbi litera nostra ponit supra Pythones, habetur semper in Hebræo, ouoth, ideo non accipiuntur magi, sicut vult glossa. ordina. nec sicut vult Aug. eo quod noluit ponere Hieronymus in illo sensu. In historijs tamen, & apud auctores reperitur istud nomē, magus, in sensu, quem vult Aug. videtur ergo, quod litera velit significare hic per magos, & ariolos duos modos hominum inuocantium dæmones, vel habentiū spiritus familiares. Quare ergo insidiaris animæ meæ, vt occidas? id est, cum Saul tanta mala fecerit magis, & ariolis, cur insidiaris animæ meæ, volendo quod ego confitear me esse magam, vel aliquid incipiam operari, & accuses me ad mortem? Et iurauit ei Saul in Domino dicens: id est, iurauit eis in nomine Domini, q. non vellet tentare eam ad accusandum ipsam: sed quia verè indigebat consultatione sua. Forma iuramenti immediate subditur. *Viuat Dominus.* id est, iuro tibi per vitam Dei, vel per Deum viuentem, quod non habebis aliquod malum ex hoc. Quia non eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem. id est, non occideris, nec patieris damnum propter hanc rem, scil. quāquam habeas Pythonem, & diuines in eo. In Hebræo dicitur. *Si euenierit aliquod delictum.* Ponitur ibi, si, pro quia, & non, scil. iuro per Deum, quod non eueniet, &c. & dicitur hic delictum, quod accipitur pro peccato, & nō p pœna, quia ponitur in Hebræo ibi, *Auon*, quod significat iniquitatem, sic patet Gen. c. 15. vbi litera nostra dicit: Necdum enim cōpleta sunt peccata Amorrhæorum, & ponitur in Hebræo *Auon*, & Exod. c. 32. vbi litera nostra dicit: Peccastis peccatum magnum. In Hebræo habetur: *Auonaguedola*, & sic debebat hic accipi pro iniquitate. Et hoc modo exponit Hebræi dicētes, quod Saul iurabat, quod Pythonissa nullo modo peccaret cōsulendo pro eo in Pythone. Sed istud nō stat propter duo. Primo, quia falsum est: nam Pythonissa peccabat grauiter cōsulendo in Pythone, cum lex veruisset ista nimis sub pœna mortis, Leuit. 19. & 20. c. & deuter. 18. & ob hoc Saul occiderat omnes magos, & ariolos, vt patet hic, nō ergo iuraret hoc Saul, quia manifestè erat falsum, & dato, quod ipse iuraret, non crederet Pythonissa, quia notoriè mentiebatur. Litera tamen dicit, quod Pythonissa assensit Sauli, postquam iurauit, ergo non erat hoc, quod ipse iurauerat. Secundo non stat, quia nullo modo ageret ad propositum, quia Pythonissa dixerat, quod Saul occiderat magos, & ariolos, & ob hoc non audebat se confiteri magam. Quod ergo Saul diceret, quod nō peccaret diuinando in Pythone, nihil erat ad propositum, quia ipsa nō locuta fuerat de peccato, sed de timore mortis, ideo debebat Saul respondere, securando eam de morte, & tunc accipietur malum pro malo pœnæ, & non pro peccato, scilicet, non eueniet tibi quicquam mali, id est, aliqua pœna propter hoc. Litera tamen Hebræi-

Magi
arioli
quomodo
disse
runt.

Arioli
aruspices
eius

Crede-
bant
Hebræi
arte ar-
te ma-
gica
posse
mortu-
os susci-
tari.

E

F

A ca loquitur nimis improprie, ponendo aliquando iniquitatem pro malo poena, & interdum e contrario. Quod satis apparet: quia in Hebræo dicitur: Si eueniet tibi aliquod peccatum: si tamen acciperetur ibi peccatum proprie, non diceretur, si eueniet, quia euenire est quantum ad illa, quæ præter intentionem nostram fiunt, & sic est de malis poenæ, quæ nobis nolentibus, infliguntur, peccatum autem non accidit, nobis nolentibus, vel præter intentionem, sed quia nos illud facere volumus, ideo accipiendum est sicut pro malo culpæ, sicut accipit litera nostra.

An Saul teneretur seruare iuramentum istud. Saul licet seruauerit iuramentum de non occidendo Pythonissam, non tamen obligabatur.

Q V A E S T. XXVI.

B **Q**UÆRET aliquis, an Saul tenebatur non occidere istam Pythonissam, quia sic iurauerat ei, vel hoc non obstante, posset eam occidere. Respondendum, quod Saul iurabat hoc cum voluntate obseruandi iuramentum, quia ipse erat in angustia, & volebat consulere de euentu belli per Pythonissam, ideo quando ipsa cognouit eum esse Saulem, & clamauit: dixit ei Saul: Noli timere. q. d. non patieris malum, & ita postea obseruauit iuramentum, quia non nocuit Pythonissæ propter hoc. Dicendum tamen, quod Saul non obligabatur seruare istud iuramentum, quia iuramentum præstitum contra legem Dei, vel contra bonos mores non est obligatorium, cum non possit aliquis per actum suum tollere obligationem legis diuinæ, si tamen iuramentum factum contra legem Dei teneret, cessaret obligatio legis diuinæ: ideo non tenet. Sic autem erat de iuramento præstito à Saule: quia lex Dei iubebat occidi omnes maleficos, ut patet Exod. c. 22. scilicet. Maleficos non patieris viuere. Saul autem erat rex, ad quem pertinebat executio iustitiæ, ideo tenebatur occidere quoscunque maleficos cognosceret. Quod autem nunc iuraret de non occidendo maleficam illam, erat contra legem Dei, & sic non obligabat, ideo dicendum, quod non obstante iuramento, Saul debebat illam maleficam occidere: immo tenebatur, cum ipse esset iudex, & peccauit in hoc, quia iurauit contra legem ab intentione, de quo debebat poenitere. nam in hoc solo, quod proponebat Saul obseruare iuramentum præstitum contra legem, etiam si nihil aliud egisset, peccabat grauiter. Postea autem voluit obseruare iuramentum: ideo peccauit, melius enim egisset, quod occidisset magam. *Dixitq. ei mulier.* Hic assentit Sauli Pythonissa, quia vidit eum iurantem, quod nihil mali pateretur propter hoc. *Quem suscitabo tibi?* id est, quæ vis, ut suscitæ à mortuis? In hoc patet, quod pythonissa credebatur se habere potestatem suscitandi à mortuis quemcunque voluisset, aliàs non dedisset electionem Sauli, de suscitando, sed ipsa suscitaret, quæ potuisset. *Qui ait, Samuelem suscita mihi.* id est, Saul respondit, quod suscitaret ei Samuelem.

Quare Saul voluit Samuelem suscitari.

Q V A E S T. XXVII.

C **Q**UÆRET aliquis, quare Saul petiuit, quod suscitaretur potius Samuel, quàm aliquis alius. Dicendum, quod hoc fecit Saul, quia volebat scire certissime de euentu belli. Putabat autem, quod nullus inter mortuos sapiens esset Samuele, ideo illum voluit potius, quam alium suscitari. Item voluit Samuelem, quia ipse prædixerat ei omnia, quæ futura erant sibi, & ipse vnxit eum in regem, ut patet sup. c. 9. 10. & fuit cum eo quādiu bene vixit, ut patet supra c. 9. vsq. ad 16. putauit ergo, quod ille sic nunc certissime ei responderet, sicut certissime responderat in omnibus, quæ ei prius eueniunt. Sed dicit aliquis, quomodo Saul petiuit hic suscitari Samuelem, quia debuisset credere, quod Samuel non responderet ei, quia quando vivebat, abominatus est Saulem, recessitque ab eo, nec voluit illum vnquam videre vsque ad diem mortis sue, ut patet supra c. 25. quomodo ergo nunc vellet ei respondere. Dicendum, quod Saul putabat, quod quando Samuel vivebat, erat liber, ideo respondebat, quando volebat: nunc autem inuitus ducebatur arte magica, ideo cogeretur respondere quicquid sci-

D ret. Aliter potest dici, quod quanquam Samuel habuit Saulem exosum propter peccata sua quandiu vixit: tamen postquam mortuus est, non haberet eum exosum, quia non manent eadē affectiones in mortuis, quæ erant in viventibus. Ex prædictis autem patet, quod Saul non intelligebat quid erat esse prophetam: nam putabat, quod ex eo, quod Samuel fuit propheta certissimus, quādiu vixit, supra c. 3. & omne, quod annunciabat sine ambiguitate veniebat supra c. 9. quod etiam nunc post mortem, quicquid ipse diceret, certissime eueniret. Sed hoc non stat: quia aut putabat istud Saul propter magnam excellentiam prophetiæ, quam habuit Samuel dum vixit: aut propter statum, quem tunc tenebat, scilicet. quod esset in aliquo loco, in quo omnes existentes, essent sapientes valde. Primum non stat: quia prophetia non est, sicut alij habitus scientiæ, vel artis, nam illi, postquam in aliquo semel fuerint, semper ibi manent, siue dormiat ille, siue vigilet, vel quidquid aliud faciat, nisi aboleantur per actus contrarios, vel per dissuetudinem, prophetia autem non est per modum habitus, sed per modum actus raptim transeuntis. Postquam autem deserit actualis illuminatio in intellectu prophetico, nihil magis intelligit propheta, quàm alij homines, de quo declaratum est supra c. 10. & 19. Samuel autem erat propheta, & hoc solum fuit dum vivebat, ad hoc, quod annunciarer Israelitis ea quæ Deus volebat per illum pat fieri. Nunc autem non erat propheta, & cessabat prior cognitio in eo, quia non erat habitualis, ideo nunc nihil magis cognosceret, quàm alij homines defuncti. Secundum etiam non stat, quia Saul non putabat, quod Samuel esset in aliquo loco, in quo existentes essent sapientes, quia ipse non habebat talem cognitionem de statu animarum post mortem, cum putaret animas virorum bonorum cogi, arte magica ad surgendum, & respondendum viventibus. Item non stat, quia si hoc putasset euenire propter locum, in quo erat Samuel, non existimaret eum potius esse sapientem, quàm alios ibi existentes: voluit ergo Saul, quod vocaretur Samuel, & hoc ex quodam errore, scilicet, quia putauit, quod cognitio prophetica, quæ erat in viuento, maneret in mortuo, sed falsum erat.

An suscitatus per Pythonissam fuerit Samuel.

Q V A E S T. XXVIII.

E **Q**UÆRETUR vltius, an iste, quem suscitauit Pythonissa fuerit Samuel, vel fuerit aliquis Daemon loco Samuelis. Primo videtur, quod fuerit Samuel, quia scriptura sepe loquitur hic de eo, ut de vero Samuele, non ut de Dæmone fallente, accipiendo eius imaginem. Secundo patet, quia si iste, qui suscitatus fuit non fuisset Samuel, sed Daemon, magnam laudem, & auctoritatem dedisset scriptura ei, sapius illum nominando: non tamen honoraret tantum scriptura Demone, ergo non erat Daemon sed Samuel. Item Dæmones non prænunciant vera, sed falsa, quia Dæmon est mendax, & pater mendacij, ut patet Ioan. c. 8. omnia tamen, quæ dixit iste suscitatus de Saule, vera fuerunt, ergo non erat Daemon, sed Samuel. Item Eccles. 46. c. dicitur de Samuele. Et post hoc dormiuit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetiam, delere impietatem gentis, ergo videtur quod Samuel fuit, qui suscitatus fuit hic, & locutus est Sauli. In contrarium videtur, quod non fuerit Samuel, sed Daemon, quia glo. cap. 29. dicit, quod Pythonissa non suscitauit Samuelem, sed inuocauit Dæmonem, ergo iste, qui surrexit non erat Samuel, sed Daemon. Item Deus noluit respondere Sauli interroganti per prophetas, ergo non responderet nunc per Samuelem, qui propheta erat, & sic non fuit Samuel, sed Daemon. Item iste, qui suscitatus fuit, permisit se adorari à Saule, Samuel tamen, qui erat vir iustus, non permisisset se adorari, ergo non erat Samuel, sed Daemon: nam adoratio soli Deo debita erat. Item qui suscitatus est, dixit Sauli. Cras mecum eris tu, & filij tui, id est, in parte mea, sed Saul non erat futurus in parte bonorum, sed cum damnatis, ergo non esset cum Samuele, sed iste dixit: Cras mecum eris, ergo non erat Samuel, sed Daemon. Item si iste, qui suscitatus est fuit Samuel, aut venit ad respondendum opere Dei, scilicet, quia ipse iussit, aut arte magica, non primo modo, quia sic Deus nimis faueret arti magice, quod est inconueniens. non secundo

A secundo modo: quia tunc, aut venisset Samuel spontaneus ad respondendum, aut coactus arte magica: non spontaneus: quia tunc peccaret volens fauere Dæmonum superstitionibus: non inuitus: quia tunc ars magica haberet potestatem super animas defunctorum, pertinentium ad vitam æternam, quod falsum est: ergo non surrexit Samuel, sed Dæmon. Respondendum, quod circa hoc sunt opiniones, & redditur quasi problema neutrum, id est, questio equaliter dubia pro utraque parte. glo. enim ordinaria hic nihil diffinit, nisi allegando Aug. in Epistola ad Felicianum. Aug. autem in eadem Epistola, ponit duas opiniones circa hoc. Primò dicit, quod potuit Samuel esse iste, qui suscitatus est. Nec obstat, quod ars magica interuenit ad suscitandum eum: quia permissione Dei, poterat anima Samuelis duci à Dæmone de loco sanctorum, ad respondendum Sauli: nec est mirum, cum Deus alia maiora permisisset, scilicet, quod Dæmon assumpsisset Christum in deserto, & tentaret eum ibi, & inde reduceret in Ierusalem, & postea in excelsum, ut patet Matth. c. 4. Alia positio est eius ibidem, quod iste non fuerit Samuel, sed Dæmon. Et quia litera dicit hic Samuelem suscitatum fuisse, & locutum: respondet ibidem, quod accipitur Samuel, pro figura Samuelis, sicut scriptura sæpe dicit Cherubim, per figuram Cherubim, sicut patet Exod. c. 25. & vocamus Herculem ipsam figuram Herculis. Et si aliquis obijciat, quod iste suscitatus vera prædixit. Respondet Aug. ibidem, quod Dæmones multa vera prænunciant, & de futuris cognoscunt antequam fiant. Et sic manet duplex positio Augustini circa hoc: nec ipse dicit, quæ earum sit tenenda. Nicolaus autem tenet, quod iste, qui surrexit fuerit Samuel, & quod Dei dispensatione venit ad respondendum Sauli: & dicit, non esse inconueniens, quod muliere illa inuocante per artem magicam, Samuel surgeret: quia sic factum est in Balaam, qui erat ariolus, Nu. 22. c. & ipse parabat aras ad consultationem Dæmonum: Deus tamen bis respondit ei cogens dæmones non respondere, ut patet Nu. 22. & 23. Ipse autem respondet postea ad argumenta contrarie partis. Sed adhuc aliud magis instat, scilicet, quia Aug. 18. de Ciuitate Dei, tenet euidenter, quod iste non fuerit Samuel, sed Dæmon: & probat hoc tribus rationibus. Prima est illa, quam nos fecimus supra quintam, dicens, indignum omnino facinus esse, si secundum hæc verba historie comoderat assensus: quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur à natiuitate sanctus, & vite operibus iustus; at si non attractus est, consensit, quod utrumque de iusto credere absurdum: nullum enim suffragium habet iustitia si attractus, aut voluntarius amisit meritum spirituale, quod positus in carne quæsierat: quod est valde absurdum: quia qui hinc iustus recedit, remanet iustus. Secunda ratio sua est, quam nos proposuimus tertiam. scilicet, quod non permisisset se adorari, si fuisset Samuel, cum dicit: Si enim Samuel verè illi apparuisset: non utique vir iustus permisisset se adorari, qui prædicauerat, Deum solum esse adorandum. Tertia ratio sua est, quam nos supra posuimus quartam, scilicet, quia suscitatus dixit, cras mecum eris, &c. cum ait. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, diceret ad virum pestilentie dignum ardore gehennæ: Cras mecum eris: & concludit ibi: his duobus titulis, subtilitatem fallacie sue prodidit inuidus Satanus, quia, & adorari permisit se sub habitu, & nomine Samuelis contra legem, & virum peccatis pressum. Cum magna distantia peccatorum, & iustorum sit, cum Samuele iustissimo futurum, mentitus sit: verum potest videri si de Samuelis nomine taceatur: quia Saul cum Diabolo futurus erat, & ad eum transmigravit, quem adorauit. Dicit autem ibidem Aug. quod Satanus apparuit in habitu viri iusti, ut glorificaretur, & ut inde proficeret, fingens quod viri iusti, qui hinc egrediebantur, erant in potestate sua, cum ipse posset eos per artes suas à mortuis suscitare: & ex hoc euacuaretur cultus Dei, scilicet, quod nullus curaret Deum colere: cum tam boni, quam mali futuri erant in potestate dæmonis. Deinde cum aliqui arguunt, quod iste vera prædixit: ergo non erat dæmon. Respondet, hoc non esse mirabile: quia Dæmones interdum ista cognoscunt inquiens: Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saulis non sit mentitus: quasi magnum sit Diabolo, ante occasum alicuius mortem corporis prævidere: cum signa quædam soleant apparere morituris, à quibus Dei protectio amota videtur: quanto magis Diabolo, quem angelica maiestate sublimem prophetica oracula fuisse testatur: de cuius magnitudine Apostolus ait: An ignoratis altitudinem Satanæ? quid mirum ergo si imminet propè mor-

tem potuit prævidere: Deinde cum arguitur, quod scriptura dicit Samuelem suscitatum fuisse: respondet, quod non debet rejici ista historia tanquam inanis: nec tamen debet dici, quod sic fuerit: sed scriptura retulit id, quod Saul putabat, scilicet, quod Samuel suscitatus fuisset, & quod ille esset, qui ei responderet: & non asseruit id, quod ipse intendebat: sic enim multoties fit. Hæc omnia etiam habentur in decretis. 26. q. 5. c. nec mirum, ideo videtur nunc duplex difficultas contra Nico. Prima: quia Aug. manifestè vult, quod non fuerit iste, qui surrexit, Samuel, sed dæmon, ut patet ex allegatis. Secunda est, quia videtur determinatio Ecclesiæ contra eum: cum positio Augustini posita fuerit tanquam determinatio Ecclesiæ. 26. q. 5. c. nec mirum. Dicendum, quod Nic. quaquam teneat contrariam partem: tamè propter auctoritatem Augustini vult se facere aliquantulum indifferenter, & respondet ad argumenta, quæ fiebant contra positionem Augustini. Sed saluo meliori iudicio aliorum, dicendum videtur, quod iste, qui surrexit, fuit Samuel, & prædixit veritatem Sauli. Colligitur hoc satis ex litera, quæ semper vocat eum Samuelem: nam dicitur infra quod Samuel dixit Sauli: Quare inquietasti me, ut suscitauer? & dixit Saul: Coarctor nimis: & respondit Samuel: Quid interrogas me, cum dominus recesserit à te, & transferit ad æmulum tuum? faciet enim tibi sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua. Omnia autem ista prædixerat Samuel, & nunc concordauit prophetiæ suæ: ideo missus fuit ad respondendum: ut sicut ipse prænunderat Sauli principium regnandi, & ablationem regni dum viueret, ita & nunc mortuus monstraret quasi præsentia ea, quæ olim dixerat esse futura. Sciendum tamen, quod Samuel suscitatus non venit propter potestatem artis magicæ, quasi dæmones eum cogerent venire ad respondendum: cum non haberent potestatem super ipsum: quia erat in sinu Abraham cum iustis. Nec etiam dicendum, quod suaserit à dæmonibus venire, & consenserit: quia hoc vitium erat in illo: sed deus voluerit mittere eum ad denunciandum Sauli mortem suam, Quod patet: quia si venisset coactus à dæmone, vel suaserit ab eo, nesciuisset respondere Sauli: quia post mortem non erat propheta, sicut dum viueret. Etiam quia deus non immitteret ei spiritum propheticum, si vellent agere contra voluntatem dei peccando: sciuit tamen omnia ista, quæ prædixit, cum omnia sic euenirent: ideo deus illa ei enunciauit, & ab eo missus est. Nec etiam stat satis responsio Augustini dicentis, non fuisse difficile dæmoni cognoscere veritatem futuram: quia quædam signa apparere solent in morituris, à quibus diuina protectio ablata esse videtur: quia ista signa non sunt naturalia, sed sunt ex præsumptione, scilicet, quod illi in cadant in aliqua infortunia determinatè tamen quanta infortunia habebunt, vel quando nemo potest præcognoscere, nisi deus ei reuelauerit. Samuel tamen, qui dicitur hic suscitatus reuelauit mortem Saulis, & trium filiorum eius, qui videbantur innocentes, & dixit eam futuram sequenti die: & sic certissimè euenit: ideo necesse est, quod ad istam prænunciationem interueniret prophetica reuelatio, quæ à deo est. Nec obstat, quod dicit Aug. ex dicto Apostoli, scilicet. An ignoratis altitudinem Satanæ? quia illud intelligitur, de sagacitate magna ad fallendum, vel de perspicacitate naturali intellectus: ad istud tamen, quod erat purè contingens, & incertum, altitudo Satanæ non sufficeret: ideo etiam si aliquis tenere velit cum Augustino, cogeretur dicere, quod dæmon apparuit hic loco Samuelis: ille tamen non cognouit ista, quæ dixit iudicio, vel perspicacitate sua: sed quia à deo reuelata sunt, sicut aliquando reuelantur alia Angelis malis per bonos. Dicit autem Nicolaus quod positio Augustini non multum militat, eo quod ipse habet se indifferenter, cum ponat duas opiniones contrarias: ut patet in Epistola ad Felicianum. Ad decretum allegatum dicit, quod illa non est determinatio Ecclesiæ. Sed ista responsio non videtur sufficere: quia licet Augustinus in Epistola ad Felicianum posuerit sub dubio veritatem huius rei: tamen 18. de Ciuitate Dei totaliter tenuit, quod non esset iste Samuel, intantum quod dixit, indignum omnino facinus esse, si secundum hæc verba historie, commodetur assensus: ideo si fauere debemus auctoritati Augustini, necesse est tenere quod non fuerit ille Samuel, sed dæmon. Dicendum tamen, quod etiam si Augustinus hoc tenuerit, non esset sibi fauendum in hac parte: quia maior est auctoritas sacre scripturæ, quam Augustini: & tamen Ecclesiæ. 46. c. manifestè dicitur, quod

Samuel sur-
rexit
Et re-
spondit
Sauli
diuina
dispo-
sitione,
non ar-
te ma-
gica.

E

F

A quod fuerit iste Samuel: ergo tenendum est, quod fuerit Samuel: & patet quia dicitur: Et post hæc dormiuit, & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetiam delere impietatem gentis. Contra hanc autem scripturam non est, credendum Augustino, nec ipse hoc vult, vt patet in Epistola Augustini ad Fortunatum, scilicet. Nec quorumlibet expositiones, quamuis catholicorū, & laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere debemus: vt nobis non liceat, salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, aut respuere. & habetur in decretis dist. 9. c. nec quorumlibet. Ipse quoq; Aug. in Epist. 8. ad Hieronymum vult, quod soli scripturæ sacræ sit adhibenda fides immutabiliter: alijs autem scriptoribus licet nobis repugnare. Idem etiam dicit in lib. 2. de vnico baptismo: & in Epistola ad Vincentium Donatistā: & habetur in Decretis dist. 9. c. ego solis & c. quis nesciat, & c. noli frater. Cum autem dicebatur id, quod habetur in c. nec mirum. 26. q. 5. est determinatio Ecclesiæ. Dicendum falsum esse: quia non omnia, quæ habentur in decretis, ab Ecclesia tenentur: sed introduxit ea Gratianus ex auctoritate Aug. & si auctoritas Augustini non est solida in hac parte, quia est contra sacram scripturam, nec etiam decretum illud habet vllas vires. Ad rationes in contrarium patet responsio. Ad primam cum dicitur quod iste, qui vocatus est, fuit Dæmon, quia dixit glo. Isaia. c. 29. quod Pythonissa non suscitauit Samuelem, sed inuocauit Dæmonem. Dicendum, quod verum est: sed ex hoc non sequitur: nam Pythonissa, quamquam vocaret Samuelem, non poterat eum suscitare, & cum suscitatus fuerit, ipsa non suscitauit eum, sed Deus, non propter aliquod opus artis magicæ: sed quia voluit ex causa supra assignata. Et cum dicitur glo. illa, quod Pythonissa Dæmonem inuocauit, non est intelligendum, quod Dæmonem inuocauerit, & non Samuelem, quia falsum est: cum litera dicat, quod inuocauerit Samuelem: nam dato, quod non posset Pythonissa arte sua suscitare Samuelem, tamen conabatur eum vocare à mortuis. Et patet, quia aliàs etiam si Dæmon fuisset ille, qui surrexit, non venisset in habitu Samuelis, nisi Pythonissa vocasset Samuelem: venit tamen in habitu eius, vt patet in litera, scilicet, vt vir senex, & amictus pallio: & ob hoc Saul intellexit eum esse Samuelem: ergo Pythonissa vocauit Samuelem. Sed intelligenda est gl. quod vocauit Dæmonem, id est, ipsum poterat vocare, & suscitare, & non Samuelem, & vocauit ipsum ad hoc, quod suscitaret Samuelem: ipsa tamen, aut Dæmon non suscitauit Samuelem, sed Deus. Ad secundam rationem dicendum, quod quamquam Deus noluit respondere Sauli per alios prophetas, respondit per Samuelem: eo quod Samuel magis terreret Saulem, & faceret eum erubescere, quā alij prophetae, & dixit ei verba dura: sic enim dicitur infra, scilicet. Statim Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis. Etiam quia Samuel prædixerat ei principium regnandi, & ablationem propter peccata: ideo nunc decebat, quod ipse confirmaret mortuus ea, quæ viuens dixerat, indicando illa esse præsentia. Ad tertiam rationem, scilicet, quod non permisisset se Samuel adorari: Dicendum, quod Samuel non permisit se adorari hic à Saule, adoratione, quæ ad Deum pertinet: sed quadam reuerentia humana, quæ potest vocari adoratio dulcis: & isto modo vnus homo adorat sepe alium. sic dicitur supra c. 24. quod Dauid inclinans se pronus in terra adorauit Saulem, & supra c. 25. dicitur, quod Abigail procedit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius: hoc autem permisit dauid: non ergo erant iste adorationes, nisi quadam venerationes, quas licet hominibus exhiberi. Ad quartam rationem dicendum, quod Samuel dixit: Cras mecum eritis tu, & filij tui: dicendum, quod non intelligitur, vt vult Aug. scilicet, eritis mecum, id est, eritis in parte mea, sed eritis mecum, id est, eritis mortui sicut ego sum: non enim potest accipi alio modo, quia si diceretur, quod essent secum, id est, in parte bonorum, hoc non conueniret propter Saulem, qui malus erat: nec tamen ex hoc tollitur, quod intendimus: quia sicut pro Saule, qui malus erat, erat inconueniens dici, quod cras essent cum Samuele: Ita pro Ionatha, qui erat innocens, erat hoc conuenienter dictum: sed accipiendus est alius sensus, & satis apparet, quia hic intendit scriptura denunciare mortem Saulis: ergo non curaret principaliter, an essent in parte bonorum, vel ma-

lorum Saul, & filij sui, sed an morituri essent. Ad quintam rationem dicendum, quod Samuel non fuit suscitatus potestate artis magicæ, nec etiam consensit Dæmoni suafusus à Deo, vt veniret ad respondendum, sed Dei volūrate venit sine aliquo opere artis magicæ, & non profuerunt inuocantes, quas faciebat Pythonissa, licet ipsa putauerit, quod propter hoc surrexit Samuel: nec etiam Deus in hoc fauit arti magicæ, quia non fecit propter eam, sed quia expediebat, quod suscitaretur Samuel ex causa supra dicta: ideo suscitauit eum. Cum autem vidisset mulier Samuelem, scilicet, ipsa inuocauit eum, & surrexit, quanquam non propter opus suum magicum, & ipsa vidit illum surgentem de terra quasi erumperet de sepulchro. Dicit autem Ra. Salo. & alij Hebrei, quod in Pythonicis ille, qui inuocat suscitandum, videt eum, sed non audiuit verba illius: qui autem facit eum vocari, audit verba, sed non videt: alij autem, qui astant nec vident suscitatum, nec audiunt verba, & hoc colligunt hic ex litera, quia Pythonissa vidit Samuelem, & Saul non vidit illum, & audiuit Saul verba, & non Pythonissa. Sed dicendum, quod hoc, nec est verum, nec generale: quia interdum illi, qui faciunt aliquem Dæmonem apparere, vident eum, & omnes astantes, & interdum ille, qui consultat, & qui inuocant vident, & audiunt. Interdum autem nullus videt, nec audit quicquam, nisi puer paruulus, vel puella, qui virgines sunt, & introducuntur, vt ipsi proponant quæstionē, & tunc eis fit responsio, & ipsi vident aliquas imagines. Quod autem isti dicunt hic, non apparet esse verum: nam quod Pythonissa viderit Samuelem, & non Saul, satis apparet: cum dixerit Saul Pythonissæ. Quid vidisti? & ipsa respondit: Deos vidi ascendentes de terra, & quæsiuit Saul: Qualis esset forma eius? quod tamen Pythonissa non audiret verba Samuelis, sed solus Saul, non apparet. Ipsi autem Hebrei hoc putant, quia verba Samuelis erant directa ad Saulem, & non ad Pythonissam, quia si ipsi soli dicerentur, vt patet in litera, scilicet. Quare inquietasti me, vt suscitarem? & iterum: Quid me interrogas cum Dominus recesserit à te? Dicendum tamen est, quod satis est verisimile, quod pueri Saulis nihil audierint, nec viderint, non quidem quia non potuissent, sed quia noluit Saul, vt præsentem essent, quando suscitabatur Samuel, & fiebat interrogatio. De Pythonissa etiam verisimile est, quod non audierit verba Samuelis, non quidem quasi non posset audire: sed quia veniente Samuele, recessit ipsa de loco illo, vt Saul posset inquirere secrete Samuele quidquid vellent, & hoc apparet, quia postquam locutus fuit Samuel ad Saulem, cecidit Saul in terram, quia timuit verba Samuelis, & tunc dicitur: ingressa est itaque mulier ad Saul, conturbatus erat enim valde, si tamen ipsa mulier fuisset præsens, quando loquebatur Samuel ad Saulem, non diceretur, quod ingressa fuit ad ipsum: ergo non erat præsens colloctioni illorum, & consequenter non audiuit quid Samuel dixerit. *Exclamauit voce magna, id est immediate, vt vidit Samuelem surgentem de terra, clamauit.*

Quare Pythonissa clamauit viso Samuele.

Q V A E S T. XXIX.

Q V A E R E T aliquis, cur clamauit viso Samuele. Aliquis dicit, quod hoc fuit propter timorem, quia timuit nimis in apparitione illius: eo quod iste visiones solent inapparere terribiles, sic enim fiebat in consultatione Appollinis in Insula Delphos: nam puella virgo, quæ consultabat eum, arripiebatur ab ipso, & cogebatur furere, & desumare, atque cadere in terram, vt patet per Lucanum lib. 4. ista autē erat magna, ideo fortē sic timeret. Dicendum, quod non timuit propter hoc, quia ipsa assueta erat videre multos surgentes de terra, cum ipsa sæpe inuocaret illos, præsertim cū forma in qua apparuit Samuel non esset terribilis, quia apparuit, vt vir senex, & amictus pallio: sed timuit Pythonissa propter Saulem, scilicet, quod videns Samuelem cognouit, quod iste, qui præsens erat, erat Saul, qui occiderat omnes magos: ideo putauit, quod vellent ipsam occidere, & clamauit præ timore, conquiescāque est de Saule, quasi sefellisset eam, quod patet in litera, scilicet. Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Et cum vidisset Saul, quod timebat propter eum, dixit ei Noli timere, & tunc mulier non timuit ultra: si tamen timuisset ex alia causa, quam

quam propter Saulis praesentiam, non dixisset: quare impotenti mihi: id est decepti me, nec etiam cessasset timor eius, quamquam diceret Saul, quod non timeret. Et dixit ad Saul, quare impotenti mihi. id est, fefellisti me, imponere, significat falsa crimina alicui apponere: hic tamen accipitur imponere pro fallere: & sic accipitur Gen. c. 29. ubi Jacob conquestus est de Laban, quod imposuisset eum, id est, fefellisset eum per Liam: erat autem deceptio, quia Saul simulauerat se non esse Saulem, & sic obtinuit a muliere, ut inuocaret ei Samuelem: & si putasset eum esse Saulem, semper negasset, se esse Pythonissam: nunc autem credens, quod ideo fefellisset illam, ut occideret, conquirebatur. *Tu es enim Saul*, id est, ego scio, quod tu sis Saul, scilicet, immediate, ut surrexit Samuel, cognouit Pythonissa esse Saulem eum, qui praesens erat.

Pythonissa adueniente Samuele, quomodo cognouit Saulem.

Q V A E S T. XXX.

QUARET aliquis, quomodo pythonissa cognouit Saulem, adueniente Samuele. Hebraei respondent, quod hoc cognouit per modum aduentus Samuelis, quia non veniebat sicut ceteri consueuerant: sed dicunt, quod quando surgebant alij, videbat eos pythonissa transuerso corpore surgere, scilicet, pedibus erectis in sublime, & capite ad terram inclinato, nunc autem Samuel surgebat erecto capite, & statura recta, quod esse non poterat, nisi propter honorem regis consulentis. Cognouit igitur, quod ille, qui consulebat erat rex. Hoc tenet Ra. Sa. Ra. David Kimhi: idem dicunt Nicolaus, & Andreas. Potest etiam dici, quod Samuel surgens indicauerit pythonissae, quod iste erat Saul, qui consulebat. *Dixitque Saul rex: noli timere*, scilicet, cum vidit mulierem timentem propter praesentiam eius, quasi occidenda foret, dedit ei securitatem dicens: noli timere: & tunc ipsa siluit: praesertim quia iurauerat Saul, quod nullum malum eueniret pythonissae propter hoc, quod faciebat. *Quid vidisti?* id est, quae est imago, quam vidisti? vel quis est, qui ascendit? In hoc patet, quod Saul non videbat Samuelem surgentem, & vidit eum Pythonissa: quia etiam in alijs operibus magicis interdum sic accidit, scilicet, quod illi, pro quibus consultitur, non videant Daemones respondentes. Et ait mulier ad Saul, scilicet, quia iam desijt timere, incepit respondere. *Deos vidi ascendentes de terra*: scilicet, Samuelem, qui de terra ascendebat quasi aperiretur terra: & ipse surgeret de terrae visceribus, vel sepulchro: sic enim fiebat in alijs, qui suscitabantur. Nectamen est putandum, quod Samuel nunc fuerit suscitatus in corpore: ita quod anima fuerit vnita corpori existenti in sepulchro, & exiret inde, quia ista esset vera resurrectio: hoc tamen non factum est: nec etiam erant nunc Pythonissa, & Saul super sepulchrum Samuelis, quia illud erat in Ramatha, vtpatet supra in litera, & supra c. 25. Saul autem, & Pythonissa erant nunc in Endor, quia illuc iuit Saul ad Pythonissam ibi habitantem: ergo non poterat corpus Samuelis surgere a sepulchro, & quod Pythonissa videret illud nunc e-rumpere de terra, sed erat anima Samuelis, quae in corpore assumpto de aere videbatur exire de visceribus terrae, quasi ibi illa maneret. & hoc verum est: quia omnes animae sanctorum tempore illo manebant in sine Abraham qui erat in visceribus terrae apud inferos: nam inferis generaliter sumptis, & distinctis in quatuor partes, vel sinus, vna pars illarum est sinus Abraham, siue lymbus sanctorum, de quo magis declaratum est in libro nostro, de quinque metaphoricis paradoxis, parte quinta.

Quare Pythonissa dixit se vidisse Deos, quamuis sciret Samuelem esse hominem.

Q V A E S T. XXXI.

QUARET aliquis, quare Pythonissa dixit hic: Vidi Deos ascendentes, quia ille, qui ascendebat, non erat Deus, sed homo, scilicet, Samuel: quod patet, quia cum quaereret Saul ab ea, qualis est forma eius? respondit: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio: ergo non putabat illum esse Deum. Dicendum, quod Pythonissa inuocauit Samuelem, & cre didit

quod ille erat, qui ascendebat: & dato, quod non haberet firmum an ille essent Samuel, credebatur tamen certissime, quod erat vir, & non Deus: quia ipsa non habebat potestatem ad inuocandum Deum, sed ad suscitandum mortuos: dixit tamen, quod vidit Deos: quia Samuel, qui ascendebat, veniebat in habitu reuerendo, praesertim, quia non veniebat modo aliorum, scilicet, capite prono, & pedibus erectis in sublime, sicut ceteri venire solent, qui inuocantur, sed statura recta, ideo maiorem honorem dedit ei in nomine, quam ceteris, vocans illum Deum: quia etiam tam apud Hebraeos non recte credentes, quam apud Gentiles fuit antiquitus ista modus loquendi, quod illi viri, qui excellentiores ceteris videbantur, vocarentur Dij, & non homines: sic dicit Arist. 7. Ethic. c. 1. de habentibus virtutem heroicam, quod illi magis videntur Dij, quam homines, & inducit auctoritatem Homeri in Iliade dicentis, quod Hector non videbatur filius hominis, sed Dei, & hoc propter virtutem heroicam: Samuel autem visus est hic habere quandam magnam excellentiam: ideo Pythonissa vocauit eum Deum.

Quare dixit Pythonissa se vidisse Deos, cum vnum tantum viderit.

Q V A E S T. XXXII.

QUARET vltterius, cum dixit Pythonissa: Vidi Deos: nam etiam si Samuelem vellet vocare Deum, vnicus erat, & non poterat vocare eum Deos. Hebraei enim dicunt, scilicet, Ra. Sa. & Ra. David Kimhi, quo duo erant, quos vidit Pythonissa, scilicet, Moyses, & Samuel: ideo vocauit eos Deos: dicit namque Ra. Sa. quod Samuel timuit, quod vocabatur ad iudicium, ideo ne Deus eum condemnaret, duxit secum in testem Moysen, quod plenè obseruasset legem a deo datam. Sed hoc ridiculum est, ita ut non oporteat contra illud argui: nam in hoc praesupponitur, quod Samuel nescierit ad quid vocabatur: cum dicatur, quod putabat se vocari ad iudicium, & consequenter non mittebatur a Deo: quia alioquin ipse diceret ei ad quid ibat: sed quod arte magica Pythonissa eum venire cogebat. Sed omnia ista absurda sunt: tum quia praesupponitur, quod Pythonissa posset arte sua virum sanctum inuitu suscitare: tum quia si suscitaretur, nesciret respondere ad ea, de quibus quaerebatur: cum solum posset illa scire, Deo specialiter reuelante. Item, est inconueniens, quod duxerit secum Moysen in testem obseruatæ legis, & hoc propter duo. Primo, quia Moyses non erat conueniens testis huius: quia ipse non viderat quid fecisset Samuel: nam non fuerat ei praesens quando operabatur: testis tamen ad hoc, quod firmiter deponat, debet in talibus deponere, quod viderit. Secundo non est conuenienter dictum, quia in iudicio Dei non requiritur aliquis testis: quia ipse Deus est testis: sic enim patet Ierem. cap. 29. scilicet, Ego testis, & iudex dicit Dominus: ideo stulte ageret Samuel, ducendo secum Moysen. Item non stat, quia non erat in potestate Samuelis ducere secum Moysen: nam ille nolleret ascendere, si non cogeretur. Ra. David Kimhi dicit, quod Samuel, & Moyses surrexerunt ad implorandum misericordiam pro populo Israel: de hoc dicitur Ierem. capit. 13. Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: simile habetur de Daniele, Noe, & Iob, Ezech. c. 14. Sed etiam hoc non stat: ad quid ergo surgere debebant Samuel, & Moyses, & orarent pro Israel: quia ibi, ubi erant poterant orare: nec aliquid proficiebat ad hoc mutatio loci? Dicendum igitur, quod ista sunt ridicula: potissime quia praesupponitur falsum, scilicet, quod surrexerint Samuel, & Moyses: nam vnicus surrexit, quod satis apparet ex litera, cum Saul immediate quaesierit a Pythonissa, dicens: Qualis est forma eius? si tamen duo fuissent isti, qui surrexerunt, dixisset: qualis est forma eorum? Item patet, quia Pythonissa respondet, dicens: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio: si tamen fuissent duo, ipsa expressisset formam vtriusque. Item quia cum infra ponitur causa, quare Saul inclinauerit se in terram adorando, dicitur: quod intellexit, quod Samuel erat ille, qui surrexit: si tamen iste fuisset Samuel, & Moyses cum eo, non solum inclinatus fuisset Saul propter Samuelem, immo magis propter Moysen, quia nullus vnquam homo tantæ reuerentiae fuit apud Hebraeos, sicut Moyses: Adorauit tamen

A Saul propter solum Samuelem, ergo non veniebat cum eo Moyses. Dicendum igitur, quod iste, qui surrexit vnicus erat, scilicet Samuel: Pythonissa tamen dixit: Deos vidi ascendentes, secundum modum loquendi Hebraicum, in quo aliquando ponitur plurale pro singulari, sic patet Exod. c. 32. scilicet. Isti sunt Dij tui Israel, erat tamen vnicus ille, qui ibi ostendebatur vitulus aureus, quem fabricauerant: ideo immediate mutauit Pythonissa istum modum loquendi, dicens: Vir senex ascendit, & Saul quoque sic locutus est. Dixit ei, scilicet Saul. *Qualis est forma eius?* id est, istius, qui ascendit, scilicet, in quali habitu venit: hoc dicebat, vt posset cognoscere ex habitu, quis erat ascendens, & posset eum honorare, sicut decebat: quod patet, quia immediate, vt cognouit, quod erat Samuel, inclinauit se, & adorauit. *Qua ait, scilicet. Pythonissa ad Saulem. Vir senex ascendit,* id est, iste, qui de terra surrexit, est vir senex: in quo signabatur status Samuelis, quia senex erat, nam in principio regni Saulis, ipse erat senex, vt patet supra c. 11. scilicet. Ego autem tenui, & incanui: porro filij mei vobiscum sunt, transierunt autem postea viginti anni ferè regni Saulis, priusquam moreretur Samuel: ideo valde senex erat, quando mortuus est. *Et ipse amictus est pallio.* In hoc etiam signatur, quod esset Samuel, quia tali habitu utebatur ipse, dum viueret. Vnde dicit Ra. Sa. quod Samuel utebatur pallio, dum viueret, & in eo sepultus est, & cum eo apparebit in futuro seculo. Sed de apparitione futuri seculi falsum est, quia ibi non videntur homines vestibus, siue beati, siue damnati, nec egebunt eis, vt ait Aug. 22. de Ciuitate Dei, & late declaratum est in libro nostro, de quinque Metaphor. Paradoxis, parte quinta. Dicitur tamen, quod apparuit nunc cum pallio Samuel, ad hoc, quod putaret Saul illum esse Samuelem, cum sciret illum vti pallio, dum viueret, eratque opinio communis Hebræorum illius temporis, qui rudes erant, & etiam multorum, qui nunc sunt, quod talis est habitus, & conuersatio hominum post mortem, qualis erat, cum viuerent, & quia si venisset in alio habitu Samuel, non cognouisset eum Saul, venit amictus pallio.

Quomodo Samuel potuit esse amictus pallio, cum apud inferos nulla sint vestes.

Q V A S T. XXXIII.

C **Q**UÆRET aliquis, quomodo Samuel potuit esse amictus pallio, quia apud inferos, vbi ipse erat, vestes nullæ sunt. Aliquis dicet, quod attulit pallium, cum quo sepultus est, & ista est positio Ra. Sa. cum etiam dicat, quod in futuro seculo apparebit Samuel in illo pallio: Sed falsum est, quia ipse præsupponit Samuelem sepultum fuisse cum pallio suo, & hoc etiam concedunt alij, non ergo poterat illud adducere, quia non egressum est corpus Samuelis de sepulchro, vt supra probatum fuit. Sed dicendum est, quod pallium illud Samuelis, quo nunc utebatur amictus, non erat verè aliqua vestis, sed videbatur, finxit autem Samuel pallium de aëre, quod esset eiusdem figuræ, & coloris, cuius erat pallium suum, quo utebatur, dum viueret. Hoc autem necesse est poni: quia non solum finxit Samuel pallium, sed etiam corpus: nam, vt probatum est, Samuel non surrexit nunc in corpore suo, sed sola anima venit ad respondendum, & quia anima non potest loqui, nisi per organa, quæ sunt corporea, & non potest apparere visui: oportebat, quod aliquod corpus daretur, in quo locuta fuerit anima Samuelis, & apparuerit pythonissæ. Fuit autem hoc corpus de aëre condensato, ad tantam soliditatem, vt possent collidi verba articulata intra illud, quæ sine collisione aëris non formantur. Sumitur autem corpus magis de aëre, quam de alia materia, eo quod magis obedit transmutationi, quam quicunque natura elementalis, & non solum potest condensari, vt formetur inde figura cuiuscunque corporis, sed etiam potest induci quicunque color. Nam colores diuersi causantur in corporibus, propter diuersam mixtionem elementorum in composito: cum igitur aër variè condensari possit, inducentur in eo diuersi modi colorum, quod satis apparet in nubibus, quarum quedam nigræ, & aliæ albæ sunt, propter aliam, & aliam condensationem, sic etiam apparet in iride, quæ habet varios colores, qui esse videntur, & inducti sunt in aërem, ex varia percussione lucis, & diuersitate densitatis nubis rotidæ. Quod ergo natura quotidie facit, poterunt facere Angeli bo-

ni, & Demones, & animæ a corporibus separatæ: quia cognoscunt ista naturalia, & operantur miscendo actiua passiuas, vt ait Aug. 18. de Ciuitate Dei, & habetur in decretis 26. q. 5. c. nec mirum. Anima ergo Samuelis sapientia sua, vel opere Angelorum bonorum, potuit formare corpus de aëre, in quo loqueretur, & pallium, quo operiretur, cuiuscunque coloris vellet, & sic factum est, nec habuit aliquod verum pallium. Intellexit Saul, quod Samuel esset, scilicet, iste, qui ascendeat, quia ista erant signa Samuelis, scilicet, quod esset senex, & amictus pallio, & dicitur: intellexit, scilicet, per præsumptionem, quia ipse non vidit illum, sicut pythonissa ad hoc, quod iudicare posset per visum, an esset Samuel. *Et inclinauit se super faciem suam in terra.* Hoc fecit ad venerationem Samuelis propter duo. Primo, quia Samuel erat propheta excellentissimus, & pater Israel, dignus reuerentia magna, vnueratque Saulem in regem, supra ca. 10. & 11. ideo tenebatur ei ad magnam reuerentiam. Secundo, fecit hoc ad suadendum Samueli, vt respondere vellet, quia obsequijs homini suadet: & si fortè non honorasset Saul Samuelem, dedignaretur Samuel respondere, ideo inclinauit se nimis Saul, vt responsum haberet. *Et adorauit, scilicet. Samuelem,* non adoratione latræ, quæ Deo debetur, quia istam non sustinuit Samuel, sed adoratione dulciæ, quæ debetur hominibus, & non erat illicitum sic adorari. *Dixit autem Samuel ad Saulem.* Hic ponitur tertium, scilicet, Samuelis responsio: & dirigitur ista responsio ad Saulem, quia nunc non loquebatur Samuel pythonissæ, quin potius ipsa absens erat, quando fiebat ista locutio, & postea introiit ad Saulem, iacentem in terra, finita locutione, vt patet infra, scilicet. Ingressa est itaque mulier ad Saulem: cōturbatus enim erat valde. *Quare inquietasti me, vt suscitarem?* Hic increpat Samuel Saulem, & non querit, quare eum inquietauerit, quia bene nouerat cur hoc fieret: sed querit per modum increpatorium, vt habeat locum redarguendi, & dixit: inquietasti me, q. d. eram in quiete mea, & fecisti me venire huc. In quo alicui videbitur, quod Samuel venerit inuitus, cū dicat se inquietatum: sed falsum est, quia missus fuit à Deo, vt supra declaratum fuit, à Deo autem non esset ipse inuitus, cū libentissimè ageret, quæ Deus iuberet, sed dicitur, quare inquietasti me: id est, si tu non inquietasses me adhuc, quod suscitarem, ego non venissem, quia quanquam ego sponte venerim mandato Dei, tamen nec ipse misisset me, nec ego venissem, nisi tu inquietasses me ad veniendum.

Ab aliqua requie priuatus est Samuel eo tempore, quo venit ad Saulem.

Q V A S T. XXXIV.

F **Q**UÆRET aliquis, an Samuel priuatus fuerit aliqua requie eo tempore, quo venit ad respondendum Sauli. Dicendum quod nulla requie priuatus est, quia Samuel non erat tunc in vita æterna, sed in lybo sanctorum, cū vsque ad Christi mortem, nemo ascēderit ad vitam æternam. In lybo autem sanctorum non erat aliqua requies, siue gaudium animabus sanctorum, quia non videbant diuinam essentiam, qua fruerentur, sed hoc solum habebant, quod non infligebatur ibi eis aliquod malum, erantque semper in continua spe vitæ æternæ, ideo cū veniret Samuel ad Saulem, non poterat priuari aliqua requie, quia nullam habebat in lybo sanctorum, & hoc accipiendo requiem pro aliqua delectatione. Si autem accipitur requies pro cessatione ab angustijs verum est, quod erant ibi in requie, quia nullum malum ibi patiebantur, nec vnquā passiui erant, istud tamen habebat anima Samuelis, dum veniret ad Saulem, scilicet, quia in aduentu illo, nihil passa est. Sed adhuc dato, quod esset anima Samuelis in vita æterna, non priuaretur aliqua requie, veniendo ad Saulem, quia quocunque iret, videret Deum præsentem, qui vbique est, & ibi frueretur eo. Sic enim dicit Beda de angelis bonis super Lucam: & habetur per magistrum 37. di. 1. lib. scilicet. Angeli quocunque mittantur, intra Deum currunt: ideo sicut, si Deum haberent præsentem, fruerentur illo semper, cum semper intra illum sint, quocunque mittantur, semper illo fruuntur, alioquin iniustum videretur, quod Angeli, cum veniunt ad nos agendo ministerio salutis nostræ propter bonum opus, quod agunt, priuarentur felicitate sua per aliquod tempus. De animabus autem bonorum, idem iudicium est, quod de Angelis bonis, ideo etiam si mittantur aliquando ad viuentes, non priuatur functione

A fructione diuinæ essentię. De malis autem contrario dicitur, scilicet, quod quanquam aliquando exeant de loco inferni, tamen semper habent secum pœnas inferni: sic enim dicitur de dæmonibus, quod dæmones quocunque eant, infernum suum secum portant, patet ergo de Samuele, quod non priuata fuerit anima sua aliqua requie, dum ad Saulem venit. *Et ait Saul, coarctor nimis.* Quia vidit Saul, quod increpabat eum Samuel, pro inuocatione, excusât se dicēs, coarctor nimis, id est, sum in magna angustia, ideo non putes, quod vocauerim te sine causa. *Si quidem Philisthijn pugnant aduersum me.* id est, dispositi aciem ad pugnandum, non enim pugnant actualiter, cum ipse esset in Endor cum pythonissa, nec etiam pugnare cœperunt, quia tamen dispositis aciebus prope erat, quod pugnarent, dixit, quod pugnant, & dixit aduersum me, quasi tota pugna, quæ fiebat contra Israel, esset contra eum, & hoc, quia ipse erat rex, & quidquid fiebat cōtra regnū, fiebat contra ipsum. *Et Deus recessit a me.* Hic dat causam magis in speciali, quare inquietauerit Samuelem, vt suscitaretur, scilicet, quia Deus recesserat ab eo, q. d. quanquam Philisthini pugnant contra eum, si Deus non recessisset ab illo, potuisset habere responsum, per sacerdotes, & prophetas, & non coactus fuisset inquietare ipsum per Pythonissam, quia tamen Deus recesserat ab ipso, & nolebat ei respondere per sacerdotes, nec per prophetas, nec somnia, coactus fuit inquietare ipsum per Pythonissam.

B *Dupliciter recedit Deus ab homine.*

Q V A E S T. XXXV.

Q V A E R E T aliquis, quid erat, quod Deus recessit à Saule. Dicendum, quod Deus non potest localiter ad aliquem accedere, cum vbique totus, & semper sit, vt patet dist. 37. primi. Accipitur tamen accedere, & recedere à Deo, tropicē, scilicet, quantum ad gratiam, vt si homo est in peccato, Deus longē est ab illo, quia non habitat in eo per gratiam. Secundo modo recedit Deus ab homine, subtrahendo auxilium suum, scil. quando permittit hominem cadere in calamitates, & dato, quod homo clamet ad Deum, dissimulat se audire, & non subuenit, sic patet Psal. 118. scil. Longē à peccatoribus salus. Vtroque horum modorum Deus recesserat à Saule. De primo patet, quia olim fuerat innocens: nam quando constitutus est rex, non erat in toto Israel vir melior illo, vt patet supra cap. 9. intantum, quod erat sicut puer vnus anni, purus à crimine, sic dicitur supra cap. 13. scilicet. Filius vnus anni erat Saul, cum regnare cepisset, id est, ita erat mundus, sicut puer vnus anni, postea autem commiserat facinora multa, ideo Deus ab eo recesserat per gratiam, sed de isto recessu non loquitur hic Saul, qui non est sensibilis ab homine. Erat secundus recessus, quo Deus recedit ab homine, permittendo illū in calamitatibus, & non exaudiendo, cum clamauerit, hoc autem erat in Saule, quia à principio erat in eo spiritus Domini, nam insiluit in eum, & mutatus est in virum alterum, supra cap. 10. nunc autem ē cōtrario, torquebat eum spiritus nequam, sup. cap. 16. & 18. & 19. Item Deus à principio dederat Sauli spiritum fortitudinis, vt nullum timeret, quanquam insurgerent contra eum multi, sic accipitur supra cap. 11. vbi in principio regni Saulis, rari obediebant ei in Israel, & tamen venientibus viris Iabes Galaad ad nunciandum mala, quæ faciebat rex Ammon, misit intrepidē ad omnes Israelitas, vt venirent ad bellū, & hoc fecit, quia dicitur ibi, quod insiluit spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc, scil. spiritus fortitudinis, nunc autem ē contrario timebat, quia cum Philisthini ordinassent aciem contra eum, timuit nimis, vt patet supra in litera, recesserat etiam Deus ab eo, quia subtrahebat ei remedia ordinaria, quæ conferebat aliis hominibus, scil. quod quicunque in Israel vellet consulere Deum per sacerdotes, vel prophetas, responsum habebat, nunc autem Saul non habebat responsum aliquod, quia de illud subtrahebat, ergo recesserat ab eo.

Quomodo Saul cognouerit Deum recessisse ab eo.

Q V A E S T. XXXVI.

Q V A E R E T V R vltius, quomodo sciebat Saul, quod Deus recesserat ab eo. Dicendum, quod non sciebat ex nunc,

sed ex aliquo tempore, ante hoc, nam supra capit. 18. dicitur, quod timuit Saul Dauid, eo quod esset Deus cum eo, & à se recessisset: cognoscebat autē hoc, quia cum accipitur hic esse Deum cum aliquo, id est, prosperari actus illius, potest apparere, quando Deus sit cum homine, vel quando recesserit ab eo, Saul enim videbat, quod Dauid prosperabatur in omnib⁹ actibus suis, & quanquam vellet nocere ei, non poterat, & omnes actus sui ē contrario pervertebantur, cognouit, quod Deus esset cum Dauid, & recessisset à se: sic accipitur Gen. 39. cap. cum dicitur de Ioseph: Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperē agens, habitauitque in domo Domini sui, qui optimē nouerat dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in manibus eius: & sic ex hoc solum sciebat Deum esse cum illo, quia prosperabantur omnia facta eius. Habebat quoque alia indicia, quia cum Samuel prædixisset ei, quod regnum scindendum erat de manu sua, inuasit eū spiritus nequam, vt patet supra cap. 15. iuncto 16. Sciebat etiam hoc, quia nunc euenerat ei timor terribilis, qualis nunquam ei euenerat: prius autem in omnibus periculis erat confidens, quia datus fuerat ei spiritus fortitudinis, quando assumpsit regnum, & mansit in eo, quamdiu bonus fuit, ita vt nulla aduersa formidaret, nunc autem erat timidus, ideo apparebat, quod spiritus fortitudinis recesserat ab illo, qui erat spiritus Dei. Itē patet, quia Deus solebat respondere Sauli, quodcumque eum inquireret, nunc autem respondere noluit per aliquem de modis consuetis, quod ad nullum de Israelitis fiebat, ideo videtur, quod Deus eum magis deseruerat, quam ceteros Israelitas, tam euidentissima signa igitur erant, quod non poterat Saul dubitare se à Deo derelictum, quod ipse ostendit per ea, quæ sequuntur in litera. *Et audire me noluit,* id est, quia recessit à me, noluit exaudire, respondendo in eo, in quo dubitabam. *Nec in manu prophetarum, nec in somniis,* id est, noluit Deus respondere mihi, quanquam consuluissem eum per prophetas, & consuluissem per somnia, & non solum per hæc, sed etiā nec per sacerdotes, cum dicatur supra, quod Deus noluit respondere ei per sacerdotes, dicitur autem, in manu prophetarum, id est, per prophetas, quia responsio non potest fieri per manum, cum manus non sit organum interpretatiuum, sed lingua, sed quia manus est organum organorum, accommodatum ad seruiendum omni organo, quidquid ab homine fit, etiam si pertineat solum, ad opus intellectus, dicitur fieri per manus alicuius, & sic dicimus de quocunque negocio, istud negocium expedietur per manus vestras, id est, per vos, quia fortē non est illud tale, quod per manum expedietur, sed per rationem, & verba, sic accipitur Nu. cap. 9. quod Deus iubebat aliquid Israelitis per manum Moyſi, id est, per Moyſen, quia præceptum non exprimebatur per manum, sed per os.

Quare Saul non dixit se consuluisse Dominum per sacerdotes.

Q V A E S T. XXXVII.

Q V A E R E T aliquis, cum Saul consuluerit Dominum per somnia, prophetas, & sacerdotes, vt patet supra, cur non dixit hic de sacerdotibus, scilicet, quod Deus noluerat exaudire ipsum per sacerdotes, sed solum dixit per somnia, & prophetas? Aliqui respondent, quod Saul subiticiuit de sacerdotibus propter verecundiam, quia sciebat, quod ideo Deus non responderet ei per sacerdotes, quia ipse occiderat sacerdotes, supra cap. 22. ne ergo confunderetur ista confitendo, noluit dicere de sacerdotibus, & hoc tenent Hebræi. Sed hoc non stat, non est enim verisimile, quod Saul subiticiuisset de sacerdotibus, quia modus præcipuus, quo Israelitæ consulebant Dominum erat per sacerdotes, ideo non subiticiuisset hunc, cū expressisset eum, qui erat minimus, scilicet, per somnia. Item non stat, quia Samuel increpuit Saulem, cur inquietauerat eum, vt suscitaretur, & Saul excusauit se, dicēs, coarctor nimis, siquidem Philisthini pugnant aduersum me, & Dominus recessit à me, quasi innuens, quod ex eo, quod Dominus recessit à Saule, & noluit respondere ei, coactus fuit vocare eum, vt suscitaretur, si tamen Saul nondum inquisiuisset à sacerdotibus, vel non dixisset Samueli, cur non consuluisſi Dominum per sacerdotes? & sic non esset sufficiens excusatio, dicendo solum de prophetis, & somnijs. Dicendum igitur, quod Saul

A dixit Samueli, quod Deus noluit ei respondere per prophetas, nec per sacerdotes, nec per somnia: littera tamen solum expressit hic de prophetis, & somnijs, eo quod satis putauit intelligi per hæc, quod dixisset de sacerdotibus, præsertim, quia cōditio sacrę scripturę est, quod quādo aliquid debet narrare bis, vel pluries, solum semel illud perfectē enarrat, in alijs autem vicibus truncatē, & imperfectē. Vel cum idem sæpe refertur, in nulla vice referatur plene, sed in qualibet vice aliquid ponatur, quod in alijs nō habetur, & sic ex omnibus narrationibus completis eiusdem rei habeatur vna completa narratio. *Vocari ergo te, id est, feci te vocari per pythonissam: putabat enim Saul, quod ex viribus artis magicę compulsus fuisset Samuel venire, ideo dicit, vocari te, quali ipse fuerit tota causa, & sufficiens aduentus Samuelis. Ut ostenderes mihi quid faciam.* scil. quomodo praualeare possim contra Philistinos. *Et ait Samuel, quid me interrogas?* Hic rursus increpat Samuel Saulem, quod nō debuisset eum interrogare. *Cum Dominus recesserit a te, id est, dato, quod videres, quod Deus non respōdebat tibi per prophetas, nec per somnia, nec per sacerdotes, non debuisses a me inquirere, cum Dominus recesserit a te, q. d. ex hoc, quod Dominus recesserit a te, tu debuisses imaginari, quod non deberes interrogare: quia qui interrogat, petit de re dubia: cum autem diffinitus fuerit euentus rei, nemo inquit, sed tu sciebas, quod Deus te deseruerat, & ex hoc nō poterat tibi euenire aliquid, nisi malum, ideo frustra erat, quod inquireret: præsertim, cum ego iam tibi viuens denunciassem mala, quę ventura erant: & ob hoc reperit hic Samuel verbum suum, quod olim dixerat, scilicet. Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea. & scindet regnum de manu tua. Et transferit ad amulum tuum, id est, cum Deus iam te deseruerit totaliter, quasi nō esses, & transferit ad amulum tuum, scil. ad Dauid, ideo credere deberes, quod iam tibi Deus nihil prosperum faceret: & vocatur Dauid amulus Saulis. id est, competitor, quia ambo competeabant super regno Israel: Saul quidem, tanquam possidens, Dauid autem, tanquam a Deo nouiter vnctus. Dicitur autem amulus ab emulando, id est, amando, vel inuidēdo, quia qui sunt competitores, eandem rem cupiunt, & sibi inuicem inuident, & sicut nos competitores vocamus, in quacunque re sunt aliqui habentes ius ad idem, ita scriptura amulos vocat: sic patet supra c. 1. de Anna, & Phenenna, scil. Dominus autem concluderat vuluam Annę, affligebatq; eam emula eius, scil. Phenenna: vocantur autem ambę emulę, id est, cōpetitrices, quia in eadem re simile ius habebant, scil. ambę erant vxores eiusdem viri. sic etiam dicitur supra c. 2. ad Heli summum sacerdotem, scil. Videbis amulum tuum in templo, in vniuersis prosperis Israel, id est, competitorē, quod fuit impletum, quando dauid instituit duos summos sacerdotes, vnum de domo Ithamar, scil. Abiathar de stirpe Heli summi sacerdotis, & alium de domo Elcazari, scil. Sadoch, vt patet i. Paralip. cap. 24. & tunc erant ambō competitores in eadem re, scil. in eodem summo sacerdotio, quod vnicum erat, & postea ablatu est Abiathar, ne esset summus sacerdos, & mansit Sadoch, vt patet infra 3. lib. cap. 2. In Hebræo habetur *Archa*. Vbi nos habemus emulum, & significat contra te, scil. Dominus recessit a te, & est contra te, littera autem nostra expressius posuit ad amulum, quia amuli sibi inuicem contrariantur. *Faciet enim tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea, id est, faciet sine dubio de te id quod ego prædixi tibi alias, & est id, quod sequitur: istud autem dixit Samuel Sauli supra ca. 15. quando venit Saul de terra Amalec: & dicitur in manu mea, id est, per me, quia locutio non fit per manum, sed per os. Et scindet regnum de manu tua.* Metaphora est, quia regnum non est aliquid, quod scindatur de manu, sed est sensus: Dominus tollet regnum a te, scilicet, de posteritate tua: nam ipse Saul, quamdiu vixit, semper fuit rex. *Et dabit illud proximo tuo Dauid, id est, dabitur regnum dauid: vocatur autem proximus, quia quilibet de Israelitis erat proximus Saulis: vel dicitur proximus, id est, amulus, siue competitor, sic etiam dicitur supra c. 15. scilicet. Scidit Dominus regnū Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.* Hic autem expressit Deus per Samuelem nomen illius, ad quem transibat regnum, scil. Dauid, & non supra cap. 15. Ratio est, quia si Samuel dixisset tunc de Dauid, occidisset illum, nam & ipsum Samuelem occisurus erat Saul, si sciuiisset, quod ibat ad vngendum eum: ideo Deus dedit ei modum celandi hoc, supra ca. 16. Alia ratio fuit, quia Samuel, quanquam tunc*

sciret, quod aliquem Deus assumpturus erat in regem, reprobato Saule, tamen nesciebat quem: quod patet, quia nondum miserat Deus eum ad vngendum, quem assumpturus erat, & quando misit, nesciebat quis de filijs Isai vngendus esset in regem, supra cap. 16. nunc autem sciebat Samuel, quia iam vixerat Dauid, & non erat periculum, si nominaretur, quia iam non poterat eum Saul persequi, cum sequenti die moriturus esset, vt patet infra in littera, ideo nominauit eum. *Quia non obedisti voci Domini, scilicet, ideo auferetur regnum tuum, quia nō obedisti Deo. Nec fecisti iram furoris eius in Amalec.* id est, non executus fuisti iram Dei in Amalec: ira Dei vocatur, quę ab eo infligitur, quia licet in Deo nulla ira sit, cum illos, a quibus punimur, iratos nobis credamus, & a Deo sepe punimur, credimus nobis eum iratum: vnde illam punitionem inflictam vocam⁹ iram furoris sui, id est, illatam a furore, qui significatur esse in eo: de hoc habetur supra c. 15. vbi Deus iussit Sauli, quod demoliretur vniuersā, quę erant Amalec, ipse autem versus est ad prædam, & seruauit viuū regem, & pecora. *Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie, id est, propter ista peccata, fecit tibi Deus id, quod hodie pateris, id est, malum, quod hodie habes.* scil. ipse posuit te in hac angustia, in quę es hodie. de quā effugere non poteris: & quanquam nōdum pateretur Saul malū, quod habiturus erat, scil. quod occideretur, & priuaretur posteritas sua regno, quia tamen propinquum erat, videbatur factum esse, & Deus dicebatur iam illud fecisse, & ob hoc supra vbi littera nostra dicit, faciet tibi Domin⁹, sicut locutus est, in Hebræo dicitur: *Fecit, quasi iam factum fuisset, Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthym, id est, non solum tu peribis propter peccata: sed etiam Israel tradetur in manus Philisthinorum, scilicet, quia multi de Israelitis conuerunt vulnerati in monte Gelboe, & Philisthini diripuerūt omnia, quę erant in castris, vt infra c. ultimo.*

An Saul occisus cum filijs fuerit propter peccatum, quod hic nominatur.

Q V Æ S T. XXXVIII.

Q V Æ R E T aliquis, an Saul occisus fuerit cum filijs suis propter peccatum, quod hic nominatur, & an solum propter istud, scil. quia non fecit iram furoris dei in Amalech. Aliquis dicit, quod non fuit occisus propter istud peccatum, quia ipse egerat alia maiora: sicut quod occiderit sacerdotes Domini sine causa, & deleuetit urbem Nobe vsque ad pecora, supra c. 22. & persecutus fuit toties Dauid tam impiē, cum Dauid miseretur eius, nolens illum occidere, supra cap. 24. & 26. magis ergo occisus est propter illa, quam propter peccatum Amalec. Item patet, quia i. Paral. c. 10. dicitur, quod Saul pythonissam cōsuluit, nec sperauit in domino, propter quod interfecit eum, & transtulit regnum eius ad Dauid. Item videtur, quod non fuerit occisus propter hoc peccatum Amalec solum, quia mors est pœna vltima, quę delinquenti infligitur, sed Saul peccauerat multipliciter, præterquam in Amalec, ergo non solum occisus est propter illud, alioquin diceretur, quod quantum ad alia peccata, nullam pœnam habuit. Respondendum est, quod cum locus ab auctoritate affirmatiue semper valeat, quando auctoritas solida est, & hic dicitur, quod Saul non fecit iram Dei in Amalec, & idcirco pariebatur, quę habebat, necesse est dici, quod propter istud peccatū occisus fuerit: quia tamen locus ab auctoritate negatiue non valet, non sequitur, quod quamquam solum expresse sit hic scriptura peccatum Amalec, quod propter illud solum occisus fuerit: potuit enim occidi ex alijs causis. Pro quo sciendum, quod illa littera superior, scil. quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec, potest dupliciter exponi. Vno modo, quod per totam litteram significetur totū peccatum, scil. non obediuit Saul voci Domini, & hoc exponit immediate, scil. qui non fecit iram furoris eius in Amalec, & tunc sunt istę duę particule tanquam exponens, & expositum. Secundo modo potest accipi, quod intelligantur duo peccata: quia cum dicitur, quod non obediuit Saul voci Domini, intelligitur peccatum, quod egit nō expectando Samuelem in tempore præfixo: sed offerendo holocausta, antequā ipse veniret in Galgala: de hoc supra cap. 13. cum dicitur: *Stultē egisti, nec custodisti mandata Domini dei tui, quę præcepit tibi,*

*Amu-
lus
dica-
tur, &
vnde.*

*Argui-
tur Pri-
mo.*

Secūdo.

Tertio.

F

*Saul
occisus
fuit p-
propter
peccatum,
quod
fecit in
occiden-
do A-
malech
princi-
paliter.*

A tibi, quod si non fecisses iam nunc praeprasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequaquam ultra regnum tuum cōsurgit: & satis videtur, quod intelligatur hic istud peccatum: quia sicut pro peccato contra Amalec, fuit priuatus regno Saul, cum dicatur supra cap. 15. Scidit Dominus regnum Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo: ita pro peccato, de non expectando per septem dies, diffinitum est de Saule, quod regnum suum perderet, cum dicatur. Nequaquam regnum tuum ultra cōsurgit, quāsi sibi Dominus virum iuxta cor suum, & praecepit ei, ut esset dux super populum suum: & hoc modo ponuntur hic duo peccata, propter quae venerint ista mala Sauli, scilicet, quia non expectauit Samuelem septem diebus in Galgala, de quo supra cap. 10. & 13. & quia non fecit iram Dei in Amalec: quis tamen horum sensuum teneri debeat, in hac litera non satis apparet. Sed videtur dicendum, quod hic solum intelligatur de peccato in Amalec: quia i. Paralip. cap. 10. repetitur causa mortis Saulis, quae habetur hic, & dicitur. Mortuus est Saul propter iniquitates suas: eo quod praeuaricatus sit mandatum Domini, quod praeceperat, & non custodierit illud, ubi solū ponitur violatio mādātī Dei, quasi vnum fuerit illud, & speciale: & tunc necesse est intelligi de peccato Amalec. Cum autem dubitatur, an propter istud peccatum solum euenerint ei ista mala, quae habentur hic, vel etiam propter alia simul. Dicendum, quod nō satis patet; quia cum peccatum, quod hic exprimitur, sit causa sufficiens ad hoc, quod infligatur oēs iste pēna Sauli; satis stat, quod propter istud solū infligēte fuerint. Et si obijciatur, quod multa alia peccata fecit Saul, propter quae debebat puniri: ergo non solum pro his mortuus est. Dicitur potest, quod quāquā fecerit alia, tamen mors non infligēte fuit pro illis, sed infligēte est alia pēna post hanc vitam, id est, in purgatorio, vel inferno: si autem velimus aliter dicere: dicemus, quod quāquam ista duo, vel vnum peccatum describantur hic, tanquam causa mortis Saulis: tamen omnia alia fuerunt causa simul mortis eius: nec obstat, quod scriptura non posuerit illa, dum tamen ratio hoc cōuincat: quia loc⁹ ab auctoritate negatiue nō tenet. Sed dicitur, quid ergo verum est de his duobus? Dicendum videtur, quod Saul non solum mortuus fuit propter peccatū Amalec, de quo hic solum videtur fieri mentio, sed etiam pro alijs: nam saltem necesse est, quod ponamus, quod iste pēnae partim euenerint propter inobediētiam Saulis, cū noluit expectare per septem dies, iuxta placitū Samuelis: nam supra cap. 14. dicitur. Pro hoc nequaquam regnum tuum ultra cōsurgit, quāsi sibi Dominus virum iuxta cor suum, & praecepit ei, ut esset dux super populum suum: fuit etiam causa huius pēnae peccatum contra Amalec, ut patet supra cap. 15. quia ibi dicitur, quod scidit Dominus regnum Israel de manu Saulis: sed adhuc non solum propter haec peccata venerunt iste pēna Sauli: sed etiam propter multa alia, scilicet, quia consuluit pythonissam, & non sperauit in Domino, & propter multa alia, quae egit, sic patet i. Paralip. c. 10. scilicet. Mortuus est Saul propter iniquitates suas, eo quod praeuaricatus est mandatum Domini: & sic nominantur ibi iniquitates generaliter: quasi propter omnes suas iniquitates mortuus fuerit. Item dicitur ibidem. Sed in super etiam pythonissam consuluit, nec sperauit in Domino, propter quod interfecit eum, & transfudit regnū eius ad Dauid: sicut ergo specialiter additur ibi peccatum de consultatione pythonissae, tanquam causa mortis Saulis, super ea, quae habentur hic: ita etiam de quolibet alio peccato dici potest, quod propter illud mortuus fuerit. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam cum dicitur, quod Saul egit alia maiora: ergo propter illa, & non propter hoc occisus est. Dicendum, quod tenet consequentia: nā cum scriptura hic dicat, quod propter hoc peccatum occisus est, necesse est intelligi, quod propter istud fuerit occisus, quod autem alia peccata praestiterint causam mortis suae, non est inconueniens, quāquam de illis non exprimitur: & licet diceretur, quod illa non praestiterint causam mortis Saulis, non erat inconueniens, quia non ex hoc remanebant impunita, cum posset Saul puniri pro illis in futuro seculo. Ad secundam rationem, cum dicitur, quod fuit occisus, quia pythonissam consuluit. Dicendum, quod nullum est: quia istud fuit vna de causis, non tamen tollitur, quin propter alia peccata occisus fuerit: maxime cum scriptura ponat illa, tanquam causas mortis Saulis. Ad tertiam, cum dicitur, quod non solū

fuit occisus Saul propter hoc peccatum, sed etiam propter multa alia. Dicendum, quod est hic duplex modus dicendi, vno modo dici potest, quod propter istud solum, quod hic ponitur, occisus fuerit, & propter ea, quae alibi nominantur cause mortis suae, & priuationis regni, ut patet supra c. 13. & 1. Paralip. 10. pro alijs autem peccatis non fuit punitus hic, sed in futuro puniendus restabat. Alio modo dici potest, & verius, sicut supra asseruimus, scilicet, quod mortuus fuerit Saul pro omnibus peccatis suis: quāquam non exprimentur omnes, tanquam cause mortis, & tunc concedendum est argumentum, & consequens.

Scriptura licet simul non narret omnes causas mortis Saulis, tamen ex diuersis locis colliguntur omnes causa.

Q V A E S T. XXXIX.

Q V A E R I T U R vltcrius, cum Saul non solum fuerit occisus propter peccata, quae habentur hic, sed etiam propter quaedam alia, quare scriptura solum nominauit ista? Responderi potest, quod cum scriptura aliquid saepe narratura est, nulla vice illud plenē narrat: sed ex omnibus vicibus colligitur vna plena narratio: ita erat de causa priuationis regni Saulis, & mortis, quae describitur supra capitul. 13. & 15. & hic. & 1. Paralip. cap. 10. ideo in nullo loco horum voluit scriptura plenē narrare, sed ex omnibus colligitur vna narratio. Istum modum saepe tenet scriptura, ut declaratum est Exod. capitul. 12. Aliiter potest dici, quod Saul egit facinora multa, per quae meruit regni priuationem, & mortem, & aliquid ultra omnia haec: scriptura tamen voluit ponere solum illa peccata, quibus mortem meruit, & priuationem regni: reliqua autem per quae meruit vltiores pēnas, quia vindicta illorum non erat hic, sed in futuro seculo, non fuerunt expressa. Fuerunt enim quinque, vel sex peccata manifesta Saulis, de quibus scriptura agit. Primum, quia non expectauit septem diebus Samuelem, supra capit. 13. Secundum, quia non fecit furorem Domini in Amalec, supra capit. 15. Tertium fuit tota persecutio Dauid à principio vsque ad finem: quae non fuit vnicum peccatum, sed multa: cum saepe per seipsum, & saepe per alios conatus fuerit ipsum occidere, ut patet supra capitul. 18. vsque huc. in hoc autem toties peccauit Saul, quoties cogitauit de occidendo Dauid, & quoties ad hoc operam dedit per se, vel per alios. Quartum peccatum fuit: quia occidit sacerdotes, & deleuit urbem eorum Nobē, vsq; ad pecora, supra capit. 22. Quintum peccatum fuit, quia consuluit pythonissam: de quo nimis culpatur, i. Paralip. cap. 10. Sextum peccatum fuit occisio Gabaonitarū, de quo sequi. lib. cap. 21. per haec autem omnia merebatur Saul plusquam mortem, & priuationem regni: ideo quia duo istorum prima fuerunt promeritoria mortis suae, etiam si nulla alia euenissent, de his duobus tactum est hic: alia enim non erant promeritoria mortis, sed aliarum pēnarum praeter mortem, & post illam: vnde pro quibusdam illorum data fuit pēna post mortem Saulis, scilicet, pro peccato Gabaonitarum, quod erat vltimum: nam occidit Saul multos illorum. Deus autem misit famem super terram, & dixit se non placandum, quosque satisfaceret Gabaonitis pro malo, quod passi fuerunt à Saule: pro quo petentibus eis, Dauid suspendit septem viros residuos de stirpe Saulis, ut patet sequi. lib. cap. 21. Si tamen sufficienter punitus fuisset Saul pro omnibus peccatis suis moriendo, non fuisset infligēte alia pēna posteritati eius, pro peccatis suis: quia Dominus non iudicat bis in idipsum, id est, non punit bis pro eodem peccato, ut patet Naum. ca. 1. non fuerat ergo punitum illud in morte Saulis, & quia quasi sufficiens pēna erat priuatio regni, & mors Saulis, pro duobus primis peccatis, posuit illa scriptura solum, tanquam causas, subtrahendo de alijs. Aliiter potest responderi, quod in peccatis Saulis quaedam erant solum contra Deum, alia erant contra Deum, & proximum. Prima, quia erant pura spiritalia, videbantur paruae culpae, scilicet, quod non expectauerit Saul septem diebus Samuelem: & quod nō expleuerit penitus iram Dei in Amalec, & quod pythonissam consuluerit. Ea enim quae erant contra proximum, & Deum, quia continebant magna damna, & corporalia, videbantur grauissima, scilicet, quod oc-

E
Sae peccata Saulis valde manifesta.

F

A

ciderit Saul indignè tot sacerdotes, & deleuerit vrbe eorum usque ad iumenta, & quod toties persecutus fuerit dauid impietate: & quod penè deleuerit totum genus Gabaonitarum, qui erant in ministerio Domini: ideo si scriptura non expressisset causam mortis Saulis, putaretur, quod ista grauissima, quæ erant contra proximum, fuissent causa mortis eius: ea autem, quæ erant contra Deum, non fuissent quasi alicuius momenti in comparatione illorum: ut ergo non putarentur parua esse illa peccata, quæ contra Deum facta sunt, posita fuerunt ipsa sola, tanquam causa mortis Saulis, & de alijs nihil expressum est: quia de peccatis, quæ erant contra proximum, nemo dubitaret, quin essent grauissima: unde ista tria expressa sunt, scilicet, hic duo, scilicet, de expectatione septem dierum, & de Amalec, & aliud, i. Paralip. capit. 10. scilicet, de consultatione pythonissæ. Aliter dici potest, quod quanquam fuerint multæ causæ mortis Saulis: tamen Samuel voluit istas exprimere: quia volebat se offerre ad ea, quæ ipse viuens dixerat, ut patet supra, scilicet. Faciet tibi Dominus, sicut locutus est in manu mea: Deus tamen solum prædixerat penam Saulis bis per Samuelem, scilicet, pro septem diebus non expectatis, supra cap. 13. & pro non expleto furore Dei in Amalec: ideo ista solum expressit, tanquam causas mortis Saulis, & priuationis regni.

Quare tradidit Deus Israelitas in manibus Philistinorum pro peccato Saulis.

Q V A E S T. XL.

B

QUÆRITUR vterius, quare Deus tradiderit hic Israelitas in manu Philistinorum pro peccato Saulis: nam dicitur in litera. Idcirco. quod pateris, fecit tibi Dominus hodie, & dabit Dominus hodie, & dabit Dominus etiam Israel tecum in manu Philistinorum. Aliquis dicet, quod puniti fuerunt hic Israelitæ non propter peccatum Saulis, nec propter peccatum suum: sed quia non poterat aliter fieri, scilicet, quia Deus disposuerat tradere Saulem in manu Philistinorum, & quia ipse erat rex consistens in medio exercitus sui, & non poterat occidi, quin perirent alij multi: tradidit Dominus Israelitas in manus Philistinorum, ut traderetur Saul. Sed hoc est nimis absurdè dictum. Primo, quia præsupponitur, quod infligatur aliqua pœna interdum, quæ non sit ex cõditione naturæ, nec ad meritum hominis, & hoc sine peccato: nam in hoc esset magna iniustitia Dei, præsertim cū populum cultorem suum, quem elegerat inter omnes gentes, sine vlla culpa sua, aut aliena, traderet in manus hostium. Secundo est absurdum: quia præsupponitur, quod Deus nesciret, aut non posset aliter punire Saulem iniustum, quam, ut cum eo puniret multos iustos: nihil tamen tale in Deo ponendum est: nam poterat occidere Saulem sine hostibus, dando ei aliquod genus mortis ignominiosæ, & quod nullus de populo periret. Sed dicendum est, quod Saul fuit hic punitus propter peccata sua, & populus etiam propter peccata illius: nam sæpe populus

Populus pro rege, & rex pro populo sæpe puniuntur.

pro peccato regis, & rex pro peccato populi punitur: est autem generalis regula, quod quilibet portabit iniquitatem suam, & anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, Ezech. 18. capit. quia tamen peccata populi sunt aliquo modo peccata regis, in quantum rex positus est ad corrigendum illa, & non corrigit, ideo tunc dicitur puniti rex pro peccatis populi, vel quilibet prælatus pro peccatis subditorum: & tamen verius punitur pro peccatis suis, scilicet, quia ipse negligit id, ad quod tenetur. de hoc patet Ezech. cap. 3. vbi dicitur, quod qui peccat perit, & qui positus est, ut speculator, peccat, nõ corrigendo, & sanguis pereuntis requiritur de manu illius: similiter quoque peccata regis sunt peccata populi, quia licet populus nõ sit positus iudex regis: tamen habet maiorem potestatem super regem, quàm rex super populum: rex enim per seipsum solum nõ potest exequi aliqua grauiora, sed exequitur, obediētibus sibi subditis: sed nullo modo debet obedire ei in illicitis: ideo quādo obediērit, peccant, & peccatum regis efficitur iam peccatum populi. Interdum etiam quædam parua pars populi obedit regi, vel prælato ad faciendum malum, quod ipse iubet, quia per illam partem sufficienter exequitur, quod vult: tunc alia pars peccat, quia licet non obediat, tamē debet resistere obe-

dientibus, ne obediant, & regi ne faciat: si autem non resistat, utriusque peccant, scilicet obedientes, & non resistentes, sed inæqualiter. Alio modo peccatum regis est peccatum populi, ut si rex per seipsum faciat aliquod malum, ad quod exequendū nihil seruus suis iubere debet: ut pote; quod sit Hæreticus, vel Idololatra, aut in quocunque vitio grauissimo: si illud sit notorium, tenentur subditi sui resistere ei, ne illud faciat, quamquam modus resistendi non est semper idem, sed secundum diuersa peccata est varius. Sic autem nunc dicendum est de Saule, & de populo Israel, quod Israelitæ puniti fuerunt pro peccato Saulis: sed istud peccatum erat etiam peccatum populi, quia in quibusdam peccatis populus ei fauebat, in alijs autem non resistebat: sicut fuit peccatum in Amalec, cum Deus iussisset, quod Saul deleteret omnia, quæ erant Amalec, tam ipse, quam populus peccauerunt concupiscendo prædam: nam manifestum est, quod ipse solus non egisset hoc: immo ipse retorfit totam culpam in populum, dicens supra cap. 15. Pepercit populus melioribus oculis, & amentis, ut immolarentur Domino Deo tuo, reliqua verò occidimus. Populus quoque pro magna parte assensit Sauli in alijs peccatis, scilicet, persequendo Dauid, cum irent cum eo tria millia virorum, supra cap. 24. & 26. vel saltem non repugnauerunt ei in omnibus peccatis, cum euidenter pateret iniustitia, & potuisset populus compescere regem: quia tamen ista peccata erant directè Saulis, & non populi: Deus non dedit magnam punitionem super Israel, quia non perierunt multi de Israelitis, sicut in alijs bellis: sed quasi in principio belli fugerunt omnes, & quibusdam eorum occisis, misit Saul cum filiis suis, ut colligeretur infra cap. ultimo: & ipsi perierunt. *Cras autem tu, & filij tui mecum eritis*, id est, cras moriemini tu, & filij tui, & eritis mecum, id est, eritis mortui, sicut ego sum & hoc verum est, quia tres filij Saulis, qui erant in bello cum ipso, mortui fuerunt, ut patet infra c. ultimo. solus autem Ithobech, qui nõ exiuit in bellum, vixit, & ille postea regnauit: dicitur autem cras, quia sequenti die mortui sunt: nam ista dicta sunt Sauli per noctem, scilicet, quia ipse venit ad mulierem pythonissam per noctem, ut patet supra in litera: & fuit facta consultatio per noctem, deinde recessit eadem nocte: nam dicitur: Et ambulauerunt per totam noctem illam, sequenti autem die, vel fortè in ipsa nocte peruenit Saul in castra, & die sequenti initum est bellum, & fugiente Israel mortuus est Saul cum filiis suis: August. autè aliter exponit istam literam, scilicet, cras tu, & filij tui mecum eritis, scilicet, in parte mea, in requie sanctorum in sinu Abraham: nā ibi erat Samuel, qui vir iustus erat: & ob hoc arguit Aug. quod non fuerit Samuel iste, qui locutus est, sed Damon, quia aliàs non dixisset, quod futurus esset Saul in parte sua, cum esset vir iniquus: de hoc habetur 18. de Ciuitate Dei, & in Decretis, 26. q. 5. cap. nec mirum. Sed non conuenit expositio: quia solum volebat hic Samuel indicare mortem Saulis, & filiorum eius: de loco autem, in quo mansuri erant post mortem, non multum attinebat: ideo non procedit ratio sua. Item quia dato, quod Saul diceretur venturus in partem Samuelis, non erat magnum inconueniens: saltem secundum multorum positionem, qui dicunt Saulem saluatum fuisse, sic enim exponit Ra. Dauid Kimhi, scilicet, mecum eritis, scilicet, in parte sanctorum: dicit enim, quod saluatus est Saul, quia cum sciret se moriturum, tamen voluit ire ad bellum, non formidans mortem. Item quia confessus fuit delictum suum, scilicet, quia Deus non exaudiebat eum per sacerdotes, nec prophetas, nec somnia, in quo profitebatur se meruisse hæc: de hoc tamen quid verum sit, infra cap. ultimo declarabitur. *Sed, & castra Israel tradet Dominus in manu Philistinorum tecum*, id est, non solum tu peribis, sed etiam Israelitæ tecum, nõ quidem, quod perierint omnes, qui erant in castris, sed dicuntur tradita castra, in quantum præualuerunt Philistini contra Israel, & occiderunt aliquos ipsorum, reliquos fugere compulerunt, diripueruntque spolia fugientium occisorum: nec solum hoc, sed etiam Israelitæ, qui erant prope terram Philistinorum, deseruerunt ciuitates suas, & fugientes iuerunt ad alia loca: Philistini autem venientes, habitauerunt in illis: ut patet infra cap. ultimo.

(.)

Verba Samuelis ad Saulem, quod cras moriturus esset, quomodo dicta sunt.

Q V A S T. XXXXI.

QUÆRET aliquis, quomodo stant ista verba Prophetæ, sc. Cras tu, & filij tui mecum eritis: nam poterant ista esse falsa, utpote si Saul nollet ire in bellum, nam tunc non occideretur à Philisthinis sequenti die. Aliquis respondebit, quod ista verba intelligebantur conditionaliter: Cras tu, & filij tui mecum eritis, scil. si ad bellum ire volueris: idèd quamquam non iret Saul ad bellum, non essent falsa: iuit autem, idèd completa sunt. Sed hoc non stat, quia ista verba non dicta sunt conditionaliter, sed absolute. Aliquis tamen dicet, quod sunt intelligenda conditionaliter, quamquam non exprimitur conditio, sicut intelliguntur omnes aliæ prophetiæ comminatoriæ vel promissoriæ. Sed non stat, quia in prophetijs intelligitur conditio, scil. si res manserit in eodem statu, siue in bono, siue in malo, ut patet Ierem. cap. 18. vbi Deus promittit bona alicui genti, & si illa peccet, subito Deus facit contrarium: comminatur quoque mala alicui genti, & si illa pœniteat, subito Deus conuertit in bonum. In Saule autem non erat sic, quia istæ pœnæ denunciabantur futuræ pro peccatis præteritis, de quibus Saul non dolebat, idèd implenda erat prophetia, cum maneret idem status, præsertim quia dato, quod Saul doleret de præteritis, cum tamen tanta essent facinora, Deus non remitteret ei pœnam, sed culpam. Dicendum igitur, quod ista prophetia sine conditione accipienda est, & continet veritatem necessariam, scil. quod necesse erat, quod Saul & filij sui moreretur sequenti die. Cum autem dicitur, quod Saul poterat hoc declinare, non eundo ad bellum, dicendum, quod verum est, quod ipse poterat velle non ire ad bellum: Deus tamen ita inclinauerat voluntatem eius ad eundem ad bellum, quod nullo modo declinaturus erat ad contrarium, idèd voluntas Saulis inflexibilis erat, & sic necessariò impleretur id, quod dicebat Samuel. Nec tamen per hoc tollebatur libertas arbitrij Saulis, quia sic est in sanctis in vita æterna, quia voluntates eorum sunt determinatæ ad vnā partem contradictionis, quod impossibile est, quod aliam velint, hoc tamen non tollit libertatem eorum, quia purior libertas arbitrij est in vita æterna, quam hic, quod provenit ex hoc, quia voluntas naturaliter determinatur ad bonum, quod est obiectum suum: & sicut de qualibet alia potentia impossibile est, quod transcendat obiectum suum, ut quod visus videat saporem, vel auditus audiat colorem, ita de voluntate impossibile est, quod velit malum, si cognouerit illud, quia excedit obiectum suum, idèd si intellectus noster nunquam erraret iudicando, nunquam voluntas eligeret malum, & si aliquando reduceretur intellectus noster ad talem statum, ita ut impossibile esset eum errare circa ea quæ cognoscit, impossibile erit voluntatem nostram aliquid malum velle: & tamen per hoc non fit aliqua mutatio in voluntate, sed solum in intellectu. In vita autem æterna Deus illuminat intellectum cuiuslibet ibi existentis lumine clarissimo, ita quod impossibile sit eum errare in iudicando: idèd impossibile est, eum post hoc peccare, vel malè velle: & ita est confirmatio, per quam nihil detrahatur voluntati de libertate, cum nihil in ea mutetur, sed solum in intellectu ponitur quædam perfectio. Ita autem poterat hic facere Deus de Saule, scil. quod moueret intellectum suum ad intelligendum, quod ire in bellum erat bonum, & non ire illuc erat pessimum: data autem hac intellectuione, necesse erat quod Saul veller ire in bellum, quia dato contradictorio, sequeretur quod intelligeret pessimum esse non ire in bellum, & tamen veller non ire: & hoc est, quod voluntas velit malum cognitum, & sub ratione mali, quod est impossibile, idèd necesse erat, quod veller illuc ire, nec tamen propter hoc tollebatur liberum arbitrium, quia nullus cogeat voluntatem suam, & istud factum est, sc. quod Deus fecerit, quod Saul intelligeret bonum esse ire in bellum. Aliter dici potest, quod ista prophetia erat necessaria, quia dato, quod Saul nollet ire in bellum, compelleretur, sc. quia etiam si ipse veller fugere, Deus immitteret Philisthinos sequenti die per terram Israël, & ve-

nientes ad locum in quo esset Saul, occiderent eum bellando: sic enim facit Deus de homine quod vult, sicut fuit supra c. 23. de Saule: nam ipse volebat capere Dauid, & iam capturus erat: misit autem subito Deus nuncium de aduentu Philisthinorum, & coactus fuit desistere à persecutione Dauid. *Statimq. Saul.* Hic ponitur quartum, scil. Saulis debilitatio, vel desperatio: nam auditis tantis malis, viribus destitutus est. *Cecidit porrectus in terram,* id est, statim, ut audiuit verba Samuelis supra posita, cecidit in terram: non enim valuit se sustinere, & cecidit porrectus, id est extentus, sc. toto corpore: in quo significatur magnitudo casus, sc. quia non inclinavit caput solum, vel aliquantulum procubuit, sed toto corpore in terra prostratus est, sc. quia in nulla parte corporis manserant vires ex duabus causis sequentibus. In Hebræo dicitur: *Pleno statu,* vbi nos dicimus, porrectus, sc. quod cecidit Saul in toto statu, id est, in toto corpore prostratus, quia non solum cecidit inclinans se super manum, vel genua, quia hoc accidit illis qui habent aliquas vires ad sustentandum se in Saule autem omnes vires defecerant, idèd pleno statu cecidit, quod litera nostra significat, dicens: porrectus, id est extentus totus per terram secundum longitudinem corporis sui. Sciendum autem, quod Saul à principio cum venit Samuel, inclinavit se ad terram, & adoravit, ut patet supra: postea autem surrexit, & stabat recto corpore, quando loquebatur ei Samuel, cum autem finiuit Samuel verba, corruit Saul in terram toto corpore, & non potuisset sic corruere, nisi erectus esset. *Existimauerat enim verba Samuelis,* ista est vna causa quare corruit: concepit enim tantum timorem, quantum nunquam habuit: & hoc, quia prænunciabatur sibi vltimum terribilium, sc. mors sua & filiorum, & deletio castrorum. Secundò, quia ista verba videbantur ei inuitabilia: nam si alius vir dixisset ea, qui fuisset paræ auctoritatis, non credidisset Saul plenè, idèd non tantum timuisset: nunc autem cum dixerat illa Samuel, non dubitauit, quia nunquam repertum est mendacium in verbis Samuelis, ut patet supra cap. 3. & omnia quæ dicebat, absque ambiguitate veniebant, supra cap. 9. *Et robur non erat in eo.* Ista est secunda causa, quare corruit, scil. quia non habebat robur ad se sustentandum: nam etiam si nimis timuisset, non corruisset tam grauiter pleno statu, si habuisset vllas vires. *Quia non comederat panem tota illa die,* id est, quia nihil comederat. Nomine panis intelligitur hic quidquid manducari potest, sicut patet supra capit. 14. vbi nomine panis intelligitur mel: nam dicitur: Maledictus qui manducauerit panem vsq. ad vesperum, & Ionathas comedens modicum mellis, incidit in maledictionem: quod etiam patet, quia dato, quod Saul non comedisset panem die illa, si tamen comedisset carnes, vel aliqua alia nutritiua, posset habere vires, sed nihil comederat: dicitur autem tota die illa, quia iam erat nox quando ista fiebant, & quando venit Saul ad pythoniſſam, ut patet supra: forè autem recesserat in aurora, vel per noctem de castris, & ut non cognosceretur, non declinauerat ad aliqua loca ad sumendum cibum, & sic ipse, nec viri sui non comederant die illa. *Ingressa est itaque mulier ad Saul,* scil. nunc erat Saul prostratus in terram, & recesserat Samuel, qui respondebat ei: pythoniſſa autem non fuerat præſens quando respondebat Samuel: sed immediate, ut ille venit, & sciuit eum Saul esse præſentem, recessit pythoniſſa, quia nolebat Saul, quod aliquis audiret quid erat, quod loquebatur ei Samuel: decedente autem Samuele, ingressa fuit ad locum, in quo erat Saul. *Conturbatus enim erat valde,* id est, in magna turbatione erat, ita ut penè esset extra se, & non maneret ei mens, nec robur, iacebatque extentus in terram sicut prius. Quod patet, quia mulier orauit ipsum nimis, & serui sui, ut comederet, & postea dicitur: Tandem audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum: ergo in terra erat nunc, quando introiuit mulier.

Dixitq. ad eum. Hic ponitur magna vrbaniſſas pythoniſſæ, quæ orauit Saulem nimis, & satis puichrè, quod sumeret cibum, & vnicum vitulum pascualem, quem habebat, occidit ad parandum ei cibos: vnde de laude eius dicit Iosephus 6. Antiquitatum in fine. Iustum est laudare mulieris largitatem, quæ licet eius causa, regis fuisset compulsa exercere prauitatem, dum aduenisset domum eius, quem nunquam viderat prius: non habuit memoriam mali vituperando eum, qui eius prohibuerat disciplinam, nec aduer-

A lata peregrinum, cum quo consuetudinem nequaquam habuerat: sed condoluit, & consolata est, dum eum cognouisset regem, & quod ei solum in paupertate fuerat, hoc libenter hilariterque conferebat, non munus aliquod ab ipso expectans, quem proximè moriturum agnouerat. *Ecce obediui ancillæ tuæ voci tuæ*, id est, ego, quæ sum ancilla tua, obediui tibi, vocando Samuelem, quem iussisti vocari. *Et posui animam meam in manu mea*, id est, posui me in periculo mortis, scilicet, inuocando Samuelem: quia per hoc merebar mortem, sciens, quod si cognitum esset apud aliquos, occideret: & tamen propter te non curavi de periculo, debes ergo tu assentire mihi parua petenti. *Et audiui sermones tuos, quos locutus es ad me*, scilicet, sermones de inuocando Samuelem: & est repetitio superioris sententiæ. *Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ*, id est, idè iustum est, quòd nunc tu audias vocem ancillæ tuæ, scilicet, faciendo id, quòd ego oro. *Et ponam ante te buccellam panis*, id est, ponam modicum de cibo, ut comedas, antequam recedas. Fuit locuta humiliter mulier, diminuendo res suas, quia non erat ipsa positura buccellam panis coram Saule, sed posuit abundantissimas epulas, sc. quia occidit vnum vitulum pascualem, quem solum habebat, ut patet infra. *Ut comedens conualescas*, id est, nimis es nunc destitutus viribus, comede ergò, & conualesces. *Ut possis iter facere*, id est, ut possis ambulare, redeundo in castra: sciebat enim mulier, quòd Saul volebat redire in castra, & tamen non potuisset iter agere, nisi comedisset, idè compulit eum comedere. In Hebræo habetur. *Quando iter faceris*, sc. ut conualescas, quando feceris iter, quòd ad idem redit: sed aptius posuit litera nostra, quia Saul non debebat conualescere, quando ageret iter, sed ad agendum iter. *Qui renuit, & ait: non comedam*, id est, non volebat Saul comedere, & hoc præ magnitudine tristitiæ, & desperatione, quia iam desperabat de salute sua post verba Samuelis.

An Saul peccasset, si non comedisset, & permisisset se mori fame.

Q V A E S T. XLII.

Q V A E R E T aliquis, an Saul peccasset, si noluisset comedere, sed permitteret se mori fame, cum sequenti die occidendus esset à Philistinis. Aliquis dicit, quòd non peccaret, quia cibus est ad continuandam & extendendam vitam. Saul tamen, dato quòd comederet, non poterat viuere, nisi usque ad sequentem diem, quia tunc occidendus erat: & hoc ipse cognoscebat certissimè, cum dixisset Samuel, idè superfluum erat, quòd comederet. Respondendum est, quòd peccasset Saul, si noluisset comedere, quia sic ipse se occideret: spontaneus tamen occisor sui ipsius nimis culpabilis est, idè non licebat ei se fame occidere. Cum autem obijcitur, quòd etiam si comederet, sequenti die moriturus erat, concedendum est. Sed dicendum, quòd quanquam aliquis sciat se occidendum esse ab aliquo certissimè, morte durissima: nò debet se ipsum occidere, ut acerbos euadat dolores: quòd enim alius occidat ipsum, ad eum non pertinet, quia ipse nihil peccat: si autem ipse se ipsum occidat, tota culpa ipsius est, cum ipse agat quidquid fit. Saul igitur nihil peccabat, quòd occideretur à Philistinis: peccaret autem, si se ipsum occideret, idè peccaret, si non comedisset, cum certissimè ex hoc moreretur. *Coegerunt autem eum serui sui, & mulier*, id est, quanquam renueret comedere, tamen serui sui compulerunt, quòd comederet. Non fuit autem ista compulsio simpliciter, sed compulsio per magnas preces, sc. quòd tantum orauerunt, & iniecerunt manus in eum, modo supplicantis, quòd induxerunt eum, ut comederet. Quod patet, quia dicitur immediatè in litera: & tandem audita voce eorum, surrexit de terra, ergo non coactus egit, sed quia voluit exaudire preces. Simile habetur Lucæ cap. vlt. cum dicitur de duobus discipulis: Et coegerunt illum, dicentes, mane nobiscum; illi tamen non coegerunt Christum simpliciter, sed precibus eum tenuerunt. *Et tandem audita voce eorum*, id est, ad vltimum Saul audiuit voces seruorum suorum, & pythonissæ, sc. quia illi orabant, ut sumeret cibum, & sic fecit. *Surrexit de terra, & sedit super lectum*. Erat enim prostratus in terram, quando loquebatur ei mulier, & serui sui, nolens aliquid agere, sed iacere in terra præ desperatione & angustia: persuasus autem & con-

fortatus vocibus eorum, surrexit de terra, & sedit super lectum, quia debilitatus erat, ut ibi maneret, dum mulier parabat cibos. *Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo*, id est, habebat vnum vitulum pinguem, vel pascualem, id est, quem pascebat in domo, quia ibi dabat cibos illi, nec egrediebatur in agros, ut pinguior esset. *Et sedimauit, & occidit eum*, id est, cum festinatione magna occidit illum, & parauit. Hoc erat propter duo. Primò, quia Saul erat nimis debilitatus, cum non comedisset tota die illa, ut patet supra, idè voluit citò parare cibos, ne magis debilitaretur. Secundò fecit hoc, quia Saul volebat recedere velociter, ut rediret in castra: nam tota illa nocte ambulauerunt, ut patet infra, idè volebat citò expedire, ne tæderet Saulem magnæ moræ. *Tollensq. farinam miscuit eam*, id est, mulier illa non habebat tunc panes pro Saule & seruis eius, idè cito miscuit farinam aqua, & confecit inde panes. *Et coxit azyma*, id est, fecit panes azymos, id est, non posuit mulier illa fermentum in massa, ne cogeretur expectare magno spatio, quousque panes fermentati apti essent ad coquendum: sed formauit eos de massa non fermentata, ut mox formati coqui possent, & non cogeretur expectare Saul. *Et posuit ante Saul, & seruos eius*, id est, carnes vituli paratas, & panes azymos posuit ante Saulem & seruos suos, ut comederent. *Qui cum comedissent*, scilicet, cum velocitate, quia suspirabant ad ambulandum. *Surrexerunt*, scilicet, à mensa de domo mulieris: nam non dormierunt tota nocte illa. *Et ambulauerunt per totam noctem illam*, scilicet, venerunt ad mulierem per noctem, & vocatus fuit Samuel per noctem. Saul quoque & viri sui comederunt, in quibus omnibus transiuit aliqua pars noctis; deinde per totam noctem sequentem ambulauerunt, ut venirent cito in castra.

Quare ambulauit Saul tota nocte non expectans diem.

Q V A E S T. XLIII.

Q V A E R E T aliquis, quare Saul & viri sui ambulauerunt tota nocte, & non expectauerunt ad sequentem diem. Dicendum, quòd hoc fecit Saul, ut lateret factum suum eos qui erant in castris: sicut enim quando exiit de castris, mutauit habitum, ut non cognosceretur, & ut non putaretur ipse recedere, & assumpsit solum duos viros secum, ut patet supra, ita & nunc in reditu, voluit quòd non cognosceretur, quando introibat in castra: melius autem hoc per noctem facere poterat, quam per diem, idè ambulauit tota nocte, ut per noctem ingrederetur in castra: hoc tenet Magister in Historia scholastica. Fecit etiam istud, ut non cognosceretur in itinere: nam præcedenti die quando venit ad mulierem in Endor, non comedit tota die, ut patet supra in litera, & hoc videtur factum, ut non declinaret ad aliquem locum, ne ibi cognosceretur: nunc autem per noctem à nullo videretur, idè voluit ambulare in nocte. Aliter dici potest, quòd hoc fecit, ne Philistini intruerent in castra, ipso absente: nam cum recessit de castris, locauerant iam Philistini castra, & putauit, quòd vellent Philistini immediatè pugnare: si autem Saul ibi non esset, Israëlita non auderent instruere aciem, & timerent, tanquam non habentes Dominum: & quia prope erat, ut Philistini bellum committerent, voluit per totam illam noctem ambulare, ne si sequenti die recederet de Andor, ubi erat Pythonissa: prius Philistini intrarent bellum, & dispergeretur Israël, quam veniret Saul in castra. Aliter dici potest, quòd hoc faciebat Saul, quia instigabatur à Deo: volebat enim Deus, quòd Saul periret in bello sequenti die, sicut dixerat Samuel, sc. Cras tu, & filij tui mecum eritis: & quia si expectasset Saul usque ad auroram, ut recederet de Endor, ubi erat Pythonissa, prius fugerent Israëlita de acie, quam accederet Saul ad castra, & non moreretur in bello: Deus inuestigauit ipsum, ut illa nocte tota ambularet ad veniendum in castra.

(?)

Quare serui Saulis permiserunt eum venire in castra.

Q V A E S T. XLIV.

QUÆRETUR vltius, quare serui Saulis, & mulier permiserunt eum venire in castra, cum Samuel prædixisset, quod moriturus erat Saul sequenti die. Responderi potest, quod serui Saulis, & mulier non cognouerunt, quid Samuel dixerit Sauli: quod apparet, quia quando loquebatur Samuel Sauli, & cecidit in terram Saul, non erat Pythonissa præsens: sed dicitur, quod ingressa est ad eum postea, ut patet supra, ergo ipsa non audierat. De seruis autem Saulis verisimilius est, quod non audierint, quia si Saul nolebat, quod pythonissa, quæ suscitauerat Samuelem, esset præsens, quando ipse quæreret à Samuele: quanto minus vellet seruos suos esse præses, qui nihil ad hoc pertinebant: Sed obijciatur, quod mulier & serui Saulis cognouerunt, quid dictum fuit Sauli: quia ipsi inuenerunt eum iacentem, totum extentum per terram, & exexerunt eum, & precibus coegerunt, ut comederet, ergo sciebant eum esse in maxima amaritudine. Dicendum est, quod serui Saulis, & mulier inuenientes ipsum in terra, cognouerunt aliquod responsum durum ei fuisse factum, propter quod erat in angustia: nescierunt tamen quid illuc esset: ipse verò reuelare noluit, ne suos faceret desperare, quia sic facilius fugerent à facie Philistinorum: ideo non curauerunt suadere ei, ne iret in castra, quia si ipse non iret, periret populus: ideo nullum malum accidere poterat maius, quam absentia sua de castris, nisi ipse certissime moriturus esset: & quia hoc non cognouerunt, non dissuaserunt ei ire. Aliter dici potest, quod serui Saulis non putauerunt eum corruisse in terram propter aliquod malum responsum, sed ex apparitione facta, quia istæ visiones surgentium solebant esse terribiles, unde non suspicati sunt aliquod malum, propter quod deberent dissuadere Sauli ire in castra.

An Saul peccauit eundo in castra, cum sciret se ibi moriturum.

Q V A E S T. XLV.

QUÆRET aliquis, an Saul peccauit eundo in castra, cum sciret se ibi moriturum. Aliquis dicet, quod sic: quia sicut, quod quis seipsum occidat, est graue peccatum: ita quod mori certissime se exponat, peccatum est: sed Saul sciebat certissime, quod moriturus esset sequenti die in castris, ergo eundo illuc peccabat. Respondendum, quod non peccauit, quia cum quis agit, quod est ex officio suo, ea intentione qua debet, non peccat. Saul autem erat rex, & ex conditione status sui incumbebat ei, quod ipse ageret bella pro Israëlitis, exponendo se contra hostes: nunc autem Philistini bellum instaurauerant contra Israël, ergo non peccabat Saul eundo illuc, quia ideo ibat, ut populus non periret. Cum autem obijciatur, quod exponerat se morti certissime, & ex hoc peccabat. Dicendum quod non peccauit, quia exponere se morti est, quando quis potest esse extra periculum mortis, & constituit se in periculo: de Saule verò non erat sic, quia dictum fuerat sibi: Cras tu, & filij tui mecum eritis, ex quo ipse putabat, quod necesse erat sic fieri, cum Samuel non posset mentiri, ideo dato, quod vellet fugere, eundo in aliud locum, parabat se non posse euadere mortem, quia illuc mitteret Deus Philistinos qui occiderent eum, cum verbum Domini non posset permutari: quia igitur vbicumque esset, moriendus erat, voluit potius mori gloriose in bello, quam ignominiosam mortem suscipere fugiendo. Aliter dici potest, quod verum est, quod qui se exponit morti, peccat, si non sit talis actus, in quo ex officio suo, vel ex professione se morti exponere cogatur, quia tunc non peccat, sed magis poterit mereri, sicut est in confessione fidei: quia si persecutores Ecclesiæ querant ab aliquibus, an sint Christiani, & ipsi subtrahendo possint euadere, si autem respondeant se esse Christianos, occidentur: si subtrahant, ita quod persecutores intelligant eos esse infideles, peccant, & tenentur potius se tradere morti certissime, confitentes se esse Christianos: Ita in Saule erat, quia

ut competit Christiano ex professione fidei non negare Christum, directe vel indirecte, loquendo vel tacendo, etiam in mori oporteat: ita competebat Sauli, quia rex erat, non negare auxilium subditis suis, qui in acie constituti erant, etiam in se periclitaturum cognosceret.

An tenebatur Saul ire in castris, quamuis sciret se moriturum.

Q V A E S T. XLVI.

QUÆRETUR vltius, an Saul tenebatur venire in castra populi, cognita morte sua. Aliquis dicet quod non: quia quanquam Saul non peccaret eundo in castra, sciens se occidendum, tamen non tenebatur ire illuc. In contrarium videtur quod teneretur, quia Sauli competebat ex officio & dignitate pugnare pro Israël: & quia nunc casus se offerebat, congregatis Philistinis, tenebatur ire ad pugnam, quanquam cognosceret se moriturum in illa: nam Saul erat rex, sunt autem reges patres, & pastores populi, sicut ait Homerus in Iliade: & Arist. Ethicorum lib. 8. pastor tamen qui bonus est, dato casu, debet ponere animam suam pro ouibus suis, ut patet Ioan. cap. 10. & si viderit lupum venientem, & fugiat, non est pastor, sed mercenarius, eod. cap. ergo Saul, qui pastor erat, tenebatur se ponere ad mortem pro Israëlitis. Item negligentia prælati, vel domini, per quam subditi pereunt, est peccatum mortiferum in eis, cum Deus dicat, Ezech. cap. 3, quod sanguinem illorum qui pereunt, requirit de manu sua. Saul autem erat Dominus Israëlitarum, & per absentiam eius perirent castra, ergo peccaret, si non iret illuc. Sed aliquis obijciat, quod etiam si Saul non iret in castra, semper castra peritura erant, quia Samuel dixerat: Cras tu & filij tui mecum eritis, sed & castra Israël tradet Dominus in manus Philistin. ut patet supra, ergo nihil proficiebat, quod iret in castra Saul: & consequenter, si non iret illuc, non peccaret. Respondendum, quod quanquam castra tradenda erant in manus Philistin, præsentem Saule, tamen facilius traderetur, si ipse non iret in castra: nam si ipse iret, traderentur castra pugnando, quia Israëlita haberent aliqualem animam pugnandi, præsentem rege, & non nocerent eis nimis Philistini. Si autem Saul absens esset, illi concepto timore non auderent pugnare, & perirent pluri: tenebatur ergo Saul ire in castra, ne ipso absente, multi perirent. Aliter dici potest, quod dato, quod Saul sciret, quod ipso præsentem in castris, plures morituri erant, quam ipso absente: adhuc tenebatur ire in castra, quia illi qui morerentur eo absente, perirent culpa eius, scilicet quia non habebant rectorem: qui autem morerentur eo præsentem, non perirent culpa eius: sed Deus volebat illos tradere in manus Philistinorum, ideo ire tenebatur in castra, ne peccaret: quia ipse aspicere debebat ad id, quod directe pertinebat ad ipsum potius, quam ad bonum vel malum, quod veniret per accidens.

An Saul desperauerit eundo in castra.

Q V A E S T. XLVII.

QUÆRETUR vltius, an Saul desperauerit, eundo in castra Israël. Aliquis dicet, quod sic, quia quando aliqui exponunt se ad mortem, si laudabiliter hoc agunt, quamquam pericula durissima sint, tamen putant aliquo modo possibile esse quod euadant, & sic sunt confidentes & bonæ spei, quod pertinet ad fortitudinem. Saul autem non expectabat aliquo modo se posse euadere, cum denunciasset ei Samuel, quod cras ipse & filij sui morituri essent, ideo desperabat eundo ad bellum. Dicendum, quod Saul non desperabat, sed potius agebat laudabiliter. Sed considerandum est, ad sciendum quomodo aliquis dicitur desperare: nam ille proprie desperat, qui non agit pro seruanda vita, quantum (salua honestate) agere potest: hoc autem dupliciter accidere potest, scilicet quia, aut quando aliquis scit, quod necesse est ipsum mori, aut quando dubitat vel scit, quod non est necesse. Si enim aliquis putet non esse necessarium, quod moriatur, & cōseruata honestate possit viuere, & exponat se certissime morti, desperat: quia non agit quantum agere potest pro cōseruanda vita, salua honestate: & hoc non pertinet ad Saulem, cum ipse sciret necesse

Quomodo aliquis dicitur desperare.

esse

A esse ipsum mori. Si autem mors necessaria sit, stat dupliciter: quia aut aliquis mori debet, quia est in potestate alicuius, contra quem resistere non potest, quia iam deprehensus est: vel scit mortem necessariam, quia pugnaturus est contra aliquos, & tamen denunciatum est sibi certissime, quod moriturus sit pugnando. Primo modo non potest accipi spes, nec desperatio, sicut supra, quia ibi nihil habet quid faciat pro defendenda vita, cum ex hypothese constet, quod ipse iam nihil possit agere ad euadendum mortem, sed penitus sit in potestate alterius. Accipitur ibi spes, & desperatio proportionaliter, scilicet respectu vite futurae, scilicet quod sicut, qui agit quantum potest pro conseruanda vita ista, salua virtute & honestate, dicitur sperans vel confidens, & qui non agit hac, dicitur desperans, ita qui constitutus est in articulo mortis, & non curat agere, quantum potuerit pro vita aeterna acquirenda, vel putat impossibile esse eam acquiri, desperat. Qui autem dolet de commissis, & credit posse habere vitam aeternam, agitque quantum in se est, videtur sperans. Ad hanc partem non pertinet Saul, quia quanquam sciret mortem suam esse necessariam, non erat in potestate alterius, ita quod nihil posset agere pro conseruanda vita. Si autem sciat aliquis mortem necessariam, ita quod reuelatum sit sibi, quod certissime moriturus est in bello, dicitur esse confidens, vel sperans, si fortiter pugnat, quantum valet, pro defendenda vita, quanquam sciat mortem esse necessariam. Si autem, cognito mortem esse necessariam, permittat se occidi, nihil pugnans, aut seipsum occidat, dicitur desperare. Nunc autem non potest dici de Saule, quod desperabat: quia quando ibat in bellum, ibat animo fortiter pugnandi contra Philistinos: & sic postea pugnavit, quouique totum pondus belli versum est super eum, & incubuit super gladium, & mortuus est, ut patet infra cap. vlt. An tunc desperauerit, declarabitur infra vlt. cap. nunc tamen quando ibat in castra Israel, non desperabat, quia ibat animo defendendi se, & pugnandi quantum posset. An vero Saul laudabilis fuerit, eundo in bello, cum sciuerit se ibi occidendum, declarabitur infra cap. vlt.

CAPIT. XXIX.

CONGREGATA sunt ergo Philisthim vniuersa agmina in Aphec, sed & Israel castra metatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. Et satrapa quidem Philisthim incedebant in centurijs & millibus.

Scriptus est in superioribus quidam belli apparatus: hic describitur ipsius Dauid de castris Philisthinorum recessus. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur Dauid recessus: secundo, ex recessu suo quidam emergens casus, sequenti c. Prima in duas, primo rex Achis propter Dauid a Philisthinis reprehenditur, secundo, Dauid de castris Philisthinorum in Siceleg mittitur, ibi. Vocauit ergo Achis.

An ordo sit continuus.

QVÆST. I.

QVÆRET aliquis circa primum, an ea, quæ habentur hic, sint continuata ad præcedentia, vel sit ordo mutatus, & an fuerint facta ista immediate post præcedentia, vel magno tempore post. Respondendum, quod hic non est mutatio ordinis, quia in principio cap. præceden. dicebatur, quomodo Philisthini præparabant se contra Israel: hic autem dicitur, quomodo iam congregati conuenerant in castra, & miserunt Dauid de castris in Siceleg: & sic necesse est, quod fuerit prius, quod habetur præceden. cap. quam quod habetur hic, saltem prima pars eius. Cum autem dicitur, an interciderit aliquantum tempus inter ista. Dicendum, quod non potuit esse tempus aliquorum dierum, saltem inter id, quod habetur in fine præcedentis capit. & ea quæ habentur hic: nam postea, quæ habentur præcedenti cap. fuit bellum sequenti die, & mortuus est Saul, quia dicitur præcedenti cap. Cras tu, & filij tui mecum eritis: necesse est igitur, quod inter-

ea, quæ habentur hic, & præcedenti cap. in fine, nihil interciderat. Vel si aliqui dies interciderunt, dicendum, quod prius fuerunt ea, quæ habentur præcedenti cap. in fine, quam hic, quia ibi dicitur: Cras tu, & filij tui mecum eritis: necesse est igitur, quod illud fuerit solum vna die ante bellum: & sic tenendum est, quod prius missus fuit Dauid de castris Philisthinorum, quam Saul consuleret pythoniſſam, quia tamen ista quasi simul facta sunt, non curauit multum scriptura de ordine eorum, præcipue quia impossibile est obseruare ordinem naturalem in omnibus narrationibus, alioquin tota pulchritudo narranda peribit, & totum negotium, quod narratur, in mille minutias diuidetur, cum natura rerum multas simul res geri patiatur: multas autem simul narrari est impossibile, ideo introducta fuit anticipatio & recapitulatio in narrandis rebus, quæ necessaria est, & etiam multum prodest. Congregata sunt ergo Philisthim vniuersa agmina in Aphec. Id est, omnes Philisthini dispositi per agmina sua, venerunt in urbem Aphec: non est autem sensus, quod extra urbem castra metati fuerunt, sed prope illam: dicitur autem aliquis in loco, qui in territorio illius est: sic patet Iosue cap. 5. ubi litera nostra dicit, quod apparuit angelus Iosue existenti in agro Iericho: & litera Hebraica diceret, existenti in Iericho, in quo innuit, quod idem est, in Iericho, quod in agro Iericho. Sciendum autem, quod Aphec erat quædam ciuitas in sorte Iudæ, & est circa Hebron, ut Iosue cap. 15. & ibi vocatur Aphec: sed non differt, quia secundum modum Hebraicum, aliquando adduntur aliqua litera in fine dictionis, & aliquando subtrahuntur, sicut patet in isto nomine Gessuri: quia aliquando vocatur Gessuri, & aliquando Gessur, & aliquando Phalti, & aliquando Phaltiel, ut declaratum est supra cap. 27. Ista ciuitas est vna de ciuitatibus regalibus, de quibus habetur Iosue cap. 12. in ipsa enim erat vnus de regibus, quos occidit Iosue. Sciendum etiam, quod iterum Israelitæ inierunt bellum contra Philistinos, & castra metati sunt Philisthini apud istam urbem tempore Heli sacerdotis, quando rapta fuit arca in bello, ut patet supra cap. 4. Sed & Israel castra metatus est super fontem, qui erat in Iezrahel, id est, Israelitæ posuerunt castra apud quendam fontem magnum, qui erat in urbe Iezrahel, id est, apud Iezrahel: est enim Iezrahel quædam ciuitas in sorte Iudæ, & est apud Maon & Carmelum, & Ziphos, ut patet Iosue capit. decimoquinto: de hac autem ciuitate accepit Dauid uxorem vnā, nomine Achinoam, ideo vocabatur Iezrahelites, ut patet supra cap. 25. & 27. & sequenti cap.

An sit verum, quod Philisthini castra metati sint in Aphec.

QVÆST. II.

QVÆRET aliquis, quomodo dicatur hic, quod Philisthini castra metati sunt in Aphec, & Israelitæ super fontem Iezrahel, cum præcedenti cap. dicatur, quod castra metati sunt Philisthini in Sunam, & Israelitæ in monte Gelboe. Aliquis respondebit, quod ista loca sunt penitus idem: habent tamen plura nomina, sicut est de multis locis scriptura, ut de Ierusalem & Hebron. Sed hoc non stat, quia Aphec est ciuitas in sorte Iudæ. Sunam autem, in qua præcedenti cap. dicebatur congregatos Philistinos, erat in sorte Issachar. ideo dicendum, quod diuersa sunt loca. Sed aliquis adhuc dicet, quod sint eadem loca, quia præceden. cap. dicitur, quod Israelitæ castra metati sunt in monte Gelboe, bellum tamen fuit ibi, ut patet infra cap. vlt. sc. & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe: ergo non mouerunt castra Israelitæ de loco ipso. Aliquis posset respondere, quod tempore belli, non castra metabantur Israelitæ in monte Gelboe, sed fugiendo persecuti sunt eos Philisthini, & occiderunt multos in monte Gelboe. Sed hoc non stat, quia sequen. lib. cap. 1. dixit ille iuuenis, qui narrabat mortem Saulis: Casu veni in montem Gelboe, & Saul incubebat super hastam suam: potro curus & equites appropinquabant ei: Saul tamen non fugit, sed firmiter manuit in loco belli, cum dicatur infra capit. vltim. quod Israelitæ fugerunt, & totum pondus prælij versum est in Saul, ipse tamen mortuus est in monte Gelboe: sic etiā patet in planctu Dauid sequen-

sequenti lib. c. i. scil. Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos: quia ibi abiectus est clypeus fortium, ergo ibi factum est bellum, & consequenter erant ibi castra Israël. Oportet ergo dicere vnum de duobus, sc. vel quod primò castra metati sunt Israëlitarum super fontem Iezrahel, de quo hic & postea in monte Gelboe, de quo præcedenti cap. & sic sit mutatio ordinis: vel quod sit idem locus mons Gelboe, & fons Iezrahel. Respondendum est, quod non est idem de Israëlitis, & de Philisthinis: nam de castris Philisthinorum necesse est dici, quod mutata fuerint, cum alius locus sit Sunam, de quo præced. c. & alius Aphec, de quo hic. In quo sciendum, quod Philisthini mox, ut congregauerunt agmina in terra sua, venerunt ad pugnandum contra Israël, & castra metati sunt in diuersis locis successiue, ut magis accederent ad castra Israëlitarum, & hoc secundum diuersas protectiones: prius autem castrametati sunt in Sunam, de quo habetur præced. cap. quam in Aphec, de quo habetur hic: quia quando castrametati sunt in Sunam, nondum congregati fuerant omnes Philisthini, cum dicatur præced. cap. Congregati sunt Philisthini, & castra metati sunt in Sunam. Cum autem castra metati sunt in Aphec, erant congregati omnes Philisthini, ut patet hic, scilicet. Congregata sunt Philisthijm vniuersa agmina in Aphec. Fuerunt ergo castra metati in Aphec, postquam castra metati sunt in Sunam: sed adhuc non manserunt in loco isto, sed postea iuerunt in Iezrahel, ut patet infra in littera, sc. Philisthijm autem ascenderunt in Iezrahel, ergo mutabant castrametationes. De Israëlitis autem dicendum est, quod à principio castrametati sunt in monte Gelboe, præced. c. & deinde cum fuerunt apud fontem Iezrahel, de quo hic, erant in monte Gelboe, cum ibi factum fuerit bellum, ut supra declaratum est. Erant tamen montes Gelboe magni, & intra illos poterant castrametari in diuersis locis, & sic fortè fecerunt, quia primo castrametati sunt in quadam parte eorum, de qua præceden. cap. deinde venerunt ad aliam partem, scil. ad fontem Iezrahel, qui erat intra montem, & ibi factum est bellum: nam Philisthini postea ascenderunt ad loca castrorum Israëlitarum in Iezrahel, ut patet infra in littera: & ibi factum est id, quod accidit de Saule: & sic non sunt penitus eadem castra, quæ habentur præcedenti cap. & hic.

Aphec an sit terra Israëlitarum, vel Philisthinorum.

Q V A E S T. III.

QUÆRITUR vltcrius, an quando Philisthini castrametabantur in Aphec, castrametarentur in terra sua, vel in terra Israëlitarum. Aliquis dicit, quod manifestum est, quod in terra Israël, cum Aphec sit ciuitas in sorte Iudæ, ut patet Iosue 15. cap. Sed ista ratio non stat: quia tota terra Philisthinorum erat pars terræ Israël, & Deus iussit illam diuidi per sortes, & promissit se traditurum Israëlitis, ut patet Iosue cap. 13. maxima quoque pars terræ Philisthinorum, immò ferè tota terra illa cecidit in sorte Iudæ, ut patet Iosue cap. 15. & ibi est declaratum: quanquam ergo Aphec esset in sorte Iudæ, poterat esse, quod possideretur à Philisthinis, sicut Accaron & Azotus, & Gaza, quæ ponuntur in sorte Iudæ, Iosue cap. 15. Et tamen istæ ciuitates possidebantur à Philisthinis: & sic Philisthini castrametantes in Aphec, castrametarentur in terra sua, & non in terra Israël, quia hic non vocamus terram Israël omnem illam, quæ pertinebat ad Israëlitas de iure: sed eam solum, quam actualiter possidebāt. Dicendum tamen, quod Philisthini castrametabantur nunc in terra Israël, & non in sua: quod patet, quia ipsi erant inuasores Israëlitarum: idè oportebat, quod venirent ad terram Israël, alioquin non inuaderent illos, si manerent intra terram suam. Item patet, quia primò castrametati sunt Philisthini in Sunam, quam in Aphec, ut declaratum est: & tamen quando erant in Sunam, erant in terra Israël: quod patet, quia de Sunam erat adolescentula illa, quæ ducta fuit ad David, ut cubaret in sinu eius, & calefaceret eum in senectute, infr. 3. lib. cap. 1. si tamen fuisset Sunam de terra Philisthinorum, non adducta fuisset inde aliqua puella, ut esset vxor David. Item patet, quia infra 4. lib. cap. 4. dicitur de Eliseo, quod transiit quadam die per Sunam, & susceptus est ibi in hospitium à quodam viro, cuius

filium postea suscitauit: si tamen esset in terra Philisthinorum, non egisset illud Eliseus, præcipue quia apparet ibidem hospites Elisei fuisse Hebræos: quando ergo Philisthini castrametati sunt in Sunam, erant in terra Israël, & à fortiori cum essent Aphec, quia prius venerunt in Sunam, quam Aphec. Item patet, quia in isto loco erant Philisthini, quando David missus est de castijs; & tam en infra in littera dicitur: Surrexit David & viri eius, ut reuerterentur ad terram Philisthijm Philisthijm autem ascenderunt in Iezrahel, ergo non erant Philisthini in terra sua, quando erant in Aphec, sed in terra Israël; alioquin non diceretur: David reuersus est inde in terram Philisthijm. Et satrapæ quidem Philisthijm incedebant in centurijs & millibus, id est, principes Philisthinorum incedebant cum turmis suis ordinatis per centurios & millenarios, est enim centuria congregatio centum virorum, & qui præfunt talibus congregationibus, vocantur centuriones: qui autem præfunt millibus, vocantur tribuni, vel ciliarchi: sic autem erat dispositus totus exercitus Philisthinorum, sc. distributus per centuriones & tribunos: isti enim erant modi vsitati ducum illius temporis: & sic dixit Samuel ad Israëlitas, quando petebant regem, quod rex eorum tolleret filios ipsorum, & constitueret illos sibi tribunos & centuriones, ut patet supra cap. 8.

Satrapæ Philisthinorum qui erant.

Q V A E S T. IV.

QUÆRIT aliquis, qui erant isti satrapæ Philisthinorum. Aliqui putabunt, quod omnes duces exercitus, tam tribuni, quam centuriones vocentur hic satrapæ: sed falsum est, quia solum erant quinque satrapæ Philisthinorum: sed manifestum est, quod hic erant plures, quam viginti principes satraparum: nam dicitur, quod incedebant in millibus, ergo ad minus essent duo millia virorum in castris Philisthijm: in duobus enim millibus sunt viginti duo principes, sc. duo millenarii, siue tribuni, & viginti centuriones constituit sub duobus tribunis. Dicendum igitur, quod satrapæ Philisthinorum non erant tribuni, nec centuriones, sed quilibet satraparum erat princeps multorum tribunorum & centurionum, & dicitur, quod incedebant satrapæ in centurijs & millibus, id est quilibet de satrapis habebat secum suos millenarios & centuriones, in quo innuitur, quod sicut erant quinque satrapæ Philisthinorum, ita erant dispositæ quinque acies, & in quilibet erant multi centuriones & tribuni constituti sub satrapa illius aciei. Hoc patet, quia immediate dicitur: David autem, & viri eius erant in nouissimo agmine cum Achis, scil. quod Achis, qui erat vnus de satrapis Philisthinorum, tenebat vltimam aciem, & in ea erat David cum viris suis: incedebat autem quilibet de satrapis in centurijs & millibus, id est, cum centurijs & millibus, quæ erant sub ipso in sua acie. In quo sciendum, quod in terra Philisthijm erant quinque ciuitates præcipuæ, quæ vocantur capita prouinciarum, vel metropoles: nam ab eis nominantur quinque prouinciæ terræ Philisthinorum: principes autem istarum ciuitatū cum prouincijs suis vocabantur satrapæ, vel reges, sicut Achis vocatur rex Geth, ut patet supra cap. 21. & 28. erat tamen solum dominus vrbs Geth cum prouincia sua: & quia isti vocantur reges, erunt paruuli, vocantur reguli, & non reges, ut patet Iosue cap. 13. vbi dicitur, quod tota terra Philisthinorum diuiditur in quinque regulos. Vocantur etiam isti quinque satrapæ, id est, principes potentes, quia satrapa dicitur quasi satis potens, & sic vocantur supra cap. 5. & 6. hic. Ipsi autem satrapæ cum non essent subordinati, sc. quia vnus non erat dominus alterius, congregabant singulariter gentes terræ suæ, & quilibet de eis, quos ducebat de terra sua, faciebat vnum exercitum, vel aciem: & sic erant quinque acies Philisthinorum secundum numerum satraparum, in quarum quilibet erant multi centuriones & tribuni. David autem, & viri eius, sexcenti, qui cum illo erant: omnes enim duxit ad bellum, nec reliquit aliquem in vrbē Siceleg: idè Amalechitarum, qui inuenerunt in vrbem, absente David, non inuenerunt aliquem, qui resisteret eis: sed solum erant sexcenti, ut patet sequenti cap. vnde in præda solum dicitur, quod ferebant sceminas, & filios, ac filias eorum, de nullo aut viro fit mentio. Erant in nouissimo agmine

A cum Achis, id est, erant in vltima acie: dicitur autem in nouissimo, quia tota gens Philisthinorum erat distincta per quinque acies, secundum numerum quinque satraparum: & vltima acies erat regis Achis, qui erat satrapa vrbis Geth: cum illo autem erat David, quia in terra eius morabatur sub illius praesidio, & ipse dedit ei vnam ciuitatem, scilicet Siceleg, supra 27. cap. ideo dixerat Achis ad David: Scito, quoniam mecum egredieris in castris tu & viri tui, praecedent. cap. *Dixerunt principes Philisthim*, scilicet ad regem Achis, increpando eum, cur haberet secum David in castris. *Quid sibi volunt Hebraei isti?* id est, ad quid sunt isti Hebraei hic? quali dicant, non sunt hic conuenienter, quia poterunt fieri nobis aduersarij, quando praeliari cœperimus, vt patet infra in litera. In Hebraeo dicitur: *Qui sunt isti Hebraei*, id est, de qua terra sunt, vel quomodo sunt hic? & ad idem redit, quod litera nostra. Dicit aliquis: quomodo alij Philisthini sciebant David, & viros suos esse Hebraeos? Respondendum, quod forte cognouerunt eos habitu, qui erat diuersus Israelitis & Philisthinis: nam debebant Israelitae portare fimbrias per quatuor angulos palliorum, vt patet Numer. cap. 15. Philisthini autem non portabant aliquid horum. Vel potest dici, quod cognoscebant eos per locutionem, quia distincta erat locutio Hebraeorum & Philisthinorum: vel forte cognoscebant, quia iam saepe viderant eos in terra illa, cum iterisset ibi David quatuor mensibus, vt patet supra cap. 27. & non interrogauerunt principes Philisthinorum de istis Hebraeis, quid ibi agerent, quasi ignorarent: sed, vt haberent locum reprehendendi regem Achis. *Et ait Achis ad principes Philisthim*. Isti principes erant satrapae, qui conuenerunt ad Achis, red arguentes eum propter David: ipse autem allegauit coram eis rationabilem causam, cur esset ibi David cum Hebraeis. *Nunquid ignoratis David*. Id est, nunquid non cognoscitis David, quali dicat, non deberetis ignorare David, quia iam multis diebus mecum est, & aduentus suus ad me fuit notorius, & pro causa notoria: hoc dicebat Achis ad suadendum, ne principes excluderent David de castris, & quia si David esset cum Achis, fuisset aliquid nouum, & suspectum in terra Philisthinorum, & nolent principes recipere David in castris: allegauit Achis, quod non erat nouum David esse in terra illa, admirans de illis, quod non cognoscerent eum; & ex hoc excludere suspitionem contra David, vel saltem minuebat eam. *Qui fuit seruus Saul regis Israel*. Id est, David fuit seruus Saulis, qui Saul erat rex Israel, & David erat de terra illa: id est, erat seruus eius, id est, subditus vel vassallus: dicitur autem, qui fuit, ad significandum causam aduentus David, quali dicat, olim fuit seruus Saulis, quando manebat in pace cum illo, postea autem Saul persecutus fuit eum ad mortem iniustissimè, & ipse recedens de terra illius, desijt esse seruus eius, & nunc est seruus meus: sic enim dixerat supra cap. 27. Achis, scilicet. Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus. *Et est apud me multis diebus, vel annis*, id est, mansit in terra mea multis diebus, vel multis annis, & in toto hoc tempore nunquam reperi contra eum aliquid malum, ideo non debet aliqua suspicio haberi de illo. In Hebraeo habetur. *Et est apud me isto diebus, vel isto annis*, quod non patitur latinitas, sed Hebraica improprietas sic loquitur, quod ad idem redit, quod litera nostra.

Regula quando sacra scriptura ponit duos numeros, scilicet, maiorem & minorem, quid credendum.

Q V A E S T. V.

QUÆRET aliquis, quomodo Achis dixit, quod David fuerat cum eo multis diebus vel annis, quia supra cap. 27. dicitur, quod tempus quo mansit David in terra Philisthinorum, fuit quatuor mensium. Aliquis dicet, quod quando ponuntur duo numeri inaequales in scriptura, semper credendum est maiori numero, eo quod scriptura sacra in nulla parte sui mēiri potest: si ergo ponit magnum numerum, necesse est tot fuisse, quot ipsa asserit, & non sequitur ex hoc, quod in positione parui numeri fuerit mendacium, quia non ponitur cum praecisione: & verum est, vbi sunt mille, quod sunt centum: si tamē nos assentiamur minori numero, & ne-

gemus maiorem, negabimus aliquid, quod est in sacra scriptura: & istud est inconueniens: sic autem est hic, quod supra cap. 27. ponuntur quatuor menses, & hic ponuntur anni alij, saltem duo, ideo assentiendū est huic numero, qui maior est. Sed dicendum, quod ista regula est vera, quando vterque numerus, scilicet maior & minor ponuntur à sacra scriptura, ita quod ipsa asserat illos numeros à seipsa, si tamen vnus asseratur ab ipsa, & alius referatur dictus ab aliquo, non oportet assentiri maiori, si est ille qui refertur, dictus ab alio: nam non cogimur credere verum esse aliquid de his, quae scriptura refert, dicta esse ab alijs, sed de his quae refert à seipsa: iste tamen numerus multorum dierum vel annorum non ponitur à scriptura sacra, sed à rege Achis: ideo non obligamur ei magis credere, quam numero habito supra cap. 27. immò nullo modo obligamur ei assentiri plusquam dicto alicuius personae priuatae, de qua nulla mentio fiat in scriptura. Dicendum igitur, quod solum mansit David in terra regis Achis quatuor mensibus, vt patet supra cap. 27. vbi ponitur numerus quasi cum praecisione, scilicet fuit autem numerus dierum, quibus habitauit David in regione Philisthinorum quatuor mensium, scilicet non fuit plus, quia si fuisset saltem vnus annus, deponeretur ille annus, & non quatuor menses, ergo videtur, quod non peruenerunt dies illi, saltem ad quinque menses, tam secundum literam nostram, quam secundum literam Hebraicam. Cum autem dixit hic Achis: & fuit apud me multis diebus vel annis. Aliquis poterit dicere, quod satis stat in eo, quod habetur supra cap. 27. quia locutus est disiunctiue, ad quod sufficit alteram partem esse veram: vera est autem prima pars, scilicet & est apud me multis diebus, quia in quatuor mensibus multi dies sunt. Sed istud pueriliter est dictum: non enim sic loqueretur Achis coram principibus Philisthinorum: quia hoc modo altera pars propositionis careret sensu, vt si aliquis diceret, ego fui ibi per vnam horam, vel per decem millia annorum: propositio enim vera est, sed est ridicula. Dicendum ergo, quod quanquam Achis locutus fuit disiunctiue, & non voluerit asserere vtranque partem, scilicet quod David fuerat apud eum multis diebus & annis, scilicet quod in illis multis diebus continebantur aliqui anni, & in hoc mentitus est, saltem habuit intentionem mentiendi: nam volebat tollere omnem suspitionem à David, & quia non poterat, nisi assereret eum mansisse apud se multo tempore, dixit, quod mansit aliquot annis. *Et non inuenit in eo quicquam*. Id est, nunquam inueni in eo aliquid mali vel fraudis: si tamen venisset in terram istam cum intentione nocēdi, iam aliquando comperta fuisset fraus sua, ideo non est quicquam praesumendum contra eum: verum dicebat in hoc Achis, quia David nunquam fecerat aliquid contra Achis, quod ipse inueniret: fecit tamen multa, quae si cognouisset Achis, inuenisset fraudem, vt, quod David pugnaret contra Amalecitas, Gessuri, & Gerzi, & diceret se pugnare contra Israel, vt patet supra cap. 27. Sed illa latuerunt regem Achis. *Ex die, qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc*, scilicet in toto tempore, nunquam apparuit aliqua iniquitas eius, & dicitur: *Ex die, qua transfugit*, ad significandum, quomodo David venerit ad Achis, quia venit, vt transfugus de terra Israel, cum fugeret à facie Saulis. *Irati sunt autem aduersus eum principes Philisthim*. Id est, quatuor satrapae reliqui, qui loquebantur ista ad Achis, irati sunt contra eum, quasi irrationabiliter ageret, ducendo secum David in castra, quia poterat ibi nocere Philisthinis, vt patet infra. *Et dixerunt ei*. Istud fuit per modum sententiae, & obediuit eis Achis: nam quatuor satrapae simul erant maiores rege Achis: ideo quam doleret de recessu David, tamen permisit, vt obediret satrapis. *Reuertatur vir*, scilicet David, & non sit in castris. De alijs Hebraeis non locuti sunt: quia si David reuerteretur, cum illi essent serui sui, reuerterentur cum eo. *Et sedeat in loco, in quo constituiisti eum*. Id est, maneat in vrbe, quam dedisti ei, scilicet in Siceleg supra cap. 17.

Quare satrapæ consenserunt, quod Dauid rediret in terram Philisthijm.

Q V A E S T. VI.

QUÆRET aliquis, cum satrapæ Philisthinorum haberent Dauid, ut suspectum, & ob hoc noluerunt, ut manerent cum eis in bello: quomodo voluerunt, quod rediret in terram Philisthijm, quia ibi poterat nocere nimis, agendo cedes, & prædas: tum propter repulsam, quia indignaretur, quod Philisthini habuissent eum suspectum: tum quia habebat opportunitatem magnam ad hoc faciendum, cum Philisthini essent in terra Israël in bello, & manerent oppida vacua, sicut fuit Siceleg, ad quam venientes Amalechitæ, nullum virum inuenerunt, sed solas feminas, & paruulos, sequenti cap. Respondendum, quod Philisthini habebant suspicionem contra Dauid, quod vellet in bello nocere eis, & hoc, quia habebat ibi magnam opportunitatem ad faciendum, cum esset inter ipsos Philisthinos in extremo agmine. Item, quia per hoc poterat nimis sibi placare Saulem, ut ipsi dixerunt, scilicet. Quomodo enim placare aliter potest Dominum suum, nisi in capitibus nostris? ut patet infra: in terra autem Philisthinorum, quamquam aliquid ageret Dauid contra Philisthinos, non posset tantum placare Saulem, sicut si in bello adiuuaret eum contra Philisthinos. Item, quia si in bello Dauid aliquid vellet agere contra Philisthinos, turbaret omnia castra Philisthinorum, cum percuteret eos à tergo ex insperato: & sic fortè propter illum compellerentur fugere Philisthini, & vincerent Israël: quod erat maximum malum Philisthinis. In terra autem Philisthinorum, quamquam aliquid ageret Dauid, non posset nocere: ideo voluerunt potius, quod rediret in terram Philisthinorum, quam quod maneret in castris. Item quia non putabant Philisthini, quod Dauid haberet opportunitatem ad nocendum terræ ipsorum, quia erant loca murata, & manserant ibi viri bellatores, qui ea defenderent. Dauid autem habebat secum paucos viros, scilicet, sexcentos: ideo non poterat aliquem locum munitum obsidione capere. Cum autem obiiiceretur, quod manserant oppida vacua viris, sicut fuit in Siceleg. Dicendum, quod non fuit sic in aliis locis Philisthinorum. Ratio diuersitatis est, quia Siceleg erat ciuitas Dauid, quam dederat ei rex Achis: ideo habitabant ibi soli viri Dauid, & uxores eorum. Cum autem nunc iuit Dauid in bellum cum Achis, iuerunt cum eo omnes viri sui, quia Achis dixerat. Scito quoniam mecum egredieris in castra tu, & viri tui: & sic non mansit aliquis in Siceleg de viris Dauid, sed solæ feminæ. De aliis autem locis Philisthinorum non egrediebantur omnes viri bellatores, ideo manebant multi, qui possent defendere vrbes. Item dato, quod Philisthini aliquid suspicarentur contra Dauid, si rediret in terram eorum: quia tamen magis suspicabantur manente ipso in castris, voluerunt potius remittere ipsum in terram suam: quia necesse erat, quod tenerent eum secum in castris, vel mitterent ad terram eorum, vel expellerent à se, ut iret in terram Israël: hoc autem vltimum erat eis periculosum, quia efficeretur Dauid illis hostis ferocissimus: ideo tempore belli non expediebat, quod remitterent ipsum in terram suam: & sic oportuit, quod iuberent eum redire in Siceleg, ubi prius erat: quamquam suspecta esset reuersio eius illuc, ipsis manentibus in castris. *Et non descendet nobiscum in prælium, id est non eat nobiscum ad pugnandum.* Ex hoc apparet, quod quando Dauid missus fuit de castris, nondum erant Philisthini in loco, in quo pugnaturi erant contra Israël: quia aliàs non essent descensuri ad bellum, sed ibi bellarent, vbi erant: hoc etiam apparet, quia infra in littera dicitur, quod reuersus est Dauid in terram Philisthijm, & Philisthini ascenderunt in Iezrahel: & sic non manserunt in castris, in quibus tunc erant: dicitur etiam, & non descendat nobiscum in prælium: in quo descendere, accipitur largè, non magis pro descendere, quam pro ascendere: quia potius dicitur è contrario in littera, scilicet, Philisthini ascenderunt in Iezrahel: ergo non descendeabant in bellum, sed ascendeabant: accipitur tamen largè descendere in bellum, id est, ire in bellum, sic patet sequenti cap. scilicet, Aequa enim pars erat descendens ad prælium, & remanens ad larcinas: licet etiam dicebatur Dauid de viris suis, quod non descenderet in bellum cum eis. *Nefiat nobis aduersa-*

rius, cum præliari cœperimus, id est, si manet nobiscum, poterit conuerti contra nos, quando cœperimus præliari, adiuuando Saulem: & sic turbabit omnia nostra castra. Quomodo enim placare potest Dominum suum, nisi in capitibus nostris? quasi dicat, non potest ipse conuenienter placare dominum suum Saulem, nisi scindendo capita nostra, vel agendo quicquid potuerit contra nos. Ita enim erat rationabilis præsumptio: putabatur quippe Philisthini, quod cum Dauid esset transfugus de terra Israël propter iram Saulis, quod desideraret eum placare, ut rediret in gratiam eius: & quia poterat eum conuenienter placare pugnando nunc contra Philisthinos, verisimile erat, quod pugnaret contra illos, & noceret quantum posset. *Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choris?* id est, ad cuius honorem fœminæ cantabant ducendo choros: hoc allegauerunt satrapæ Philisthinorum contra Achis ad fortificandum præsumptionem, scilicet, quod non erat verisimile, quod Dauid vellet manere semper in terra Philisthinorum, ut seruus Achis: sed magis desideraret redire in terram Israël, cum ibi esset vir honoratissimus, sicut rex, immo plusquam rex: quod probant ex carmine fœminarum, quæ tribuerunt Dauid decem millia, & Sauli regi mille solum: non poterat tamen conuenienter redire in terram suam, nisi nunc adiuuaret contribules suos, pugnans contra Philisthinos. Deus autem mouit istos satrapas ad hoc suspicandum: quia sic facturus erat Dauid, & occisurus plurimos, si mansisset in castris, ut declaratum est præcedenti cap. *Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis:* Ista littera habetur aliter supra cap. 18. ubi mulieres cantauerunt, scilicet. *Percussit Saul mille, & Dauid decem millia.* Potest tamen exponi dupliciter: vno modo secundum corticem litteræ, scilicet, percussit Saul in millibus suis, id est percussit aciem Philisthinorum in millibus suis, id est cum millibus suis, scilicet, quod habebat Saul secum mille, & cum illis percussit Philisthinos, & Dauid percussit in decem millibus viris, quos habebat secum, ita quod accipiat, in, pro cum: sic patet Genes. capitulo trigesimo secundo, scilicet, *In baculo meo transiui Iordanem, id est, cum baculo:* sed non stat iste sensus, quia Dauid non habebat plures viros secum in bello, quam Saul. Vnde dicendum, quod si Philisthini isto modo intelligebant, loquebantur ex inuidia, scilicet, ut diminuerent probitatem Dauid, attribuentes victorias suas multitudini virorum, & non virtuti suæ. Sed hoc non est verisimile: quia Philisthini referebant se hic ad cantum mulierum, cum dicitur hic: *Nonne iste est Dauid, cui cantabant in choris?* sed fœminæ dixerunt, quod Dauid percussisset decem millia, & Saul mille: ergo istum eundem sensum faciebant Philisthini: & intelligitur, percussit Saul mille, & vocantur isti mille sui, quia ipse illos percussit, & non alius, intelligendo, ut declaratum est supra capit. 18. & isto modo dixerunt etiam alij Philisthini, quando sterit Dauid prima vice coram rege Achis, scilicet, *Nunquid iste est Dauid rex terræ, cui cantabant per choros dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia?* sup. c. 21.

Vocauit ergo Achis Dauid. Hic ponitur secundum, in quo Dauid de castris mittitur: non enim erat Dauid præsens regi Achis, quando satrapæ Philisthinorum loquebantur ei ista: consentiens autem Achis verbis satraparum, non quidem quasi ipse propter verba illorum aliquid præsumere inciperet contra Dauid, quod prius non præsumebat, sed ut non offenderet eos, assensit verbis suis: vocauitque Dauid ad se, ut mitteret eum de castris in Siceleg. *Et ait ei: Viuit Dominus.* Modus iurandi, & est communis fere apud omnes gentes, & sic non solum Israël: sed etiam Philisthini sic iurabant: differebat tamen, quia non omnes iurabant per eundem Deum, sed quilibet per Deum suum. Sic enim quando Laban, & Iacob inierunt fœdus in monte Galaad, iurauit Iacob per Deum patris sui Isaac: Laban autem iurauit per Deum Nachor, & ambo imprecati sunt maledictionem super se à diis suis, si violarent fœdus, ut patet Gen. cap. 31. Achis autem incepit hic iurare ad excusandum se coram Dauid: nam si nunc mitteret Dauid de castris, videbatur fieri propter præsumptionem: Dauid autem habebat in hoc ius querelæ, quia cum in tanto tempore nihil in eo inuentum fuerit iniquitatis, iniusta erat nunc contra eum suspitio: ideo Achis excusat se, dicens: quod nihil suspicatur contra eum, nec fit istud propter suspicionem, sed ut non offendantur principes Philisthinorum. *Quia bonus, & rectus es in conspectu meo, id est, iuro per Deum, quod ego de te nihil suspicor,*

A quia in omnibus videris mihi bonus, & rectus, scilicet, non inuenio in te aliquid mali. *Et exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris*, id est tu intras mecum in castra, & exis: in hoc probat Achis id, quod intendit, scilicet, quod non suspicabatur aliquid de Dauid: quia si suspicaretur, non tantum confideret ei: confidebat enim nimis, quia introitus, & exitus Achis in castris erat cum Dauid, id est, quocumque ibat Achis, ibat Dauid cum illo: est enim modus loquendi, quod per introitum, & exitum significatur tota communicatio: sic accipitur Num. 27. capit. ubi Moyses petiuit post mortem suam principem super Israelitas, qui ingrederetur, & egrederetur ante eos, id est, qui dirigeret eos in omnibus: sic etiam habetur supra 18. scilicet, Omnis autem Israel, & Iuda diligebat Dauid: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur ante eos, id est, precebat eos in omnibus: ad signandum ergo maximam confidentiam, quam habebat Achis in Dauid, & magnam communicationem ad ipsum, dixit: *Introitus tuus, & exitus mecum est in castris. Et non inueni in te quicquam mali, ex die, qua venisti ad me vsque in diem hanc.* Ex hoc Achis innuit, quod nihil suspicetur contra Dauid, eo quod non habeat aliquam causam suspicandi: & est iste modus suadendi artificiosus ad captandam fidem, scilicet, quando aliquis allegat contra se ea, quæ hostis allegare deberet contra ipsum, & per hoc facilius creditur sic loquenti, sed interdum magnæ fraudes latent. *Sed & satrapis non places*, id est, quamquam in conspectu meo bonus sis, tamen non in conspectu satraparum: ideo, ut non offendas ipsos, recede hinc. In Hebræo habetur. *Sed coram satrapis non es bonus*, id est, non iudicant te esse bonum, & placidum sibi, sed suspectum: sic etiam ubi supra litera nostra dicit: Quomodo placare poterit dominum suum, nisi in capitibus nostris: dicitur in Hebræo. *Nisi in capitibus virorum ipsorum.* Et viri isti sunt Philisthini, de quibus intelligebant satrapæ. *Revertere ergo*, scilicet, in urbem Siceleg, in qua manebas: nam ibi uxores suas habebat, & viri sui etiam. *Et vade in pace*, scilicet, vade securus in locum tuum, quasi dicat, licet satrapæ Philisthinorum habeant te suspectum ad manendum hic: tamen non volunt nocere tibi in aliquo, ideo securus ibis per viam, & non offendes oculos satraparum Philisthim, id est, & recedendo de castris, non offendes oculos eorum, si autem maneres hic, offenderes illos. *Dixitq. Dauid ad Achis.* Hic incipit Dauid conqueri, quod mittatur de castris propter præsumptionem, cum iniustissimum sit contra eum aliquid præsumi.

Quare conquestus est Dauid, quod mitteretur de castris.

Q V A S T. VII.

C **Q** V A R E T aliquis, quare Dauid conqueritur hic, quod mittatur de castris, cum iam Achis respondisset ei sufficienter, excusando se, quod ipse non suspicaretur aliquid contra eum. Respondendum, quod Dauid fecit hoc ad demonstrandum innocentiam suam: quia si ipse non conquestus fuisset de præsumptione habita contra ipsum, tacite confiteretur, quod ipse talis erat, de quo iuste suspicio haberi posset: ut ergo excluderet a se omnem suspensionem, conquestus est, licet sciret sibi rationabiliter responsum esse: iste enim est modus illorum, qui rei sunt criminis: nam si accusantur, vel obiciatur eis crimen, & non probetur: magis conqueruntur, quam si nullo modo ad eos pertineret: & quia Dauid erat hic reus, cum ipse egisset multa, propter quæ Achis deberet suspicari contra ipsum, & illa non patebant, conquestus est grauiter, quod contra ipsum iniusta haberetur suspicio. Aliter dici potest, quod conquestus est, eo quod doluit, quod mitteretur de castris, quia ipse vellet mansisse in castris ad pugnandum contra Philisthinos: quod valde desiderabat, ut adiuvaret Israelitas: & quia cadebat ab intentione sua, cum mitteretur de castris, doluit, & conquestus est ex ira. *Quid fecit*: id est, quid ego feci contra te, vel contra aliquem de principibus Philisthinorum, ut suspicari debeas contra me? *Et quid inuenisti in me seruo tuo, a die, qua fui in conspectu tuo, vsque ad diem hanc*, id est, a die, qua cœpi esse in conspectu tuo, id est, in terra tua, fugiendo de terra Israël, nihil inuenisti in me, propter quod nunc aliquid malum suspicari debeas. *Ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis*, id est, nihil inuentum est in me, propter quod haberi debeat suspicio, quod ego faueam inimicis domini mei

regis, & non debeam ire ad pugnandum contra eos: hoc dicebat Dauid: quia quanquam ipse multa fecerat, propter quæ suspicio haberi deberet de ipso, tamen sciebat, quod nemo illa nouerat de Philisthinis, ideo loquebatur confidenter, tanquam esset prorsus immunis à culpa. Sciendum etiam, quod Dauid retorquet hic verba conquestionis suæ, in Achis solum: quia ipse solus videbatur eum mittere de castris, cum diceret ei, quod recederet de castris: etiā quia dato, quod vellet Dauid conqueri de aliis, non poterat iuste: quia alij satrapæ non cognouerant fidelitatem Dauid per communicationem: ideo dato quod non confiderent ei plusquam hosti, non grauabant ipsum: Achis autem cognouerat fidelitatem, ideo, quod ipse suspicaretur contra illum, & mitteret eum de castris, erat iniustum, & habebat ius querelæ contra illum. *Respondens autem Achis locutus est Dauid*, id est, quanquam rex Achis sufficienter respondisset Dauid, ita ut non indigeret alia responsione: quia tamen Dauid iuste conquerebatur, & Achis diligebat eum nimis, voluit replicare responsionem ad placandum iram Dauid. *Scio, quia bonus es tu in oculis meis*, id est non putes, quod recedis de castris propter me, quia tu bonus es in oculis meis, id est, iudico te bonum, id est, sine suspicione, & etiā scio, quod bonus es, id est, verè scio, quod tu sis bonus, de quo nemo debeat suspicari. In hoc autem errabat Achis: quia quanquam in oculis suis Dauid esset bonus, tamen ipse nesciebat eum esse bonum: cum secundum veritatem, non esset bonus, quantum ad Philisthinos: sed talis, de quo debet haberi suspicio: dixit tamen scio, quod bonus es tu, quia putabat se hoc scire. *Sicut Angelus Domini*, id est, ita bonus es sicut angelus Domini: angeli enim Dei totaliter boni sunt, & nulli malum inferunt: ita tu bonus videris mihi: dixit autem de angelo Domini, quia angelus significat nuncium, nuncij autem Dei sunt boni in conspectu eorum, ad quos mittuntur, quia bona eis nunciant: ita Dauid videbatur in conspectu Achis acceptus, sicut si esset nuncius à Deo missus. Iste modus loquendi frequentatur in scriptura: sic enim dixit mulier thecuites ad Dauid: Sicut angelus Domini, sic est dominus meus rex, sequenti li. cap. 14. Sic etiam dixit Iacob ad Esau. Sic vidi vultum tuum, quasi viderem angelum Domini, Gen. c. 23.

Quomodo Achis nominauerit Angelum cum esset gentilis.

Q V A S T. VIII.

Q V A R E T aliquis, quomodo Achis nominauit angelum Domini, quia gentilis erat, & Gentiles nesciebant Deum verum, nec cognoscebant angelos eius. Respondendum est, quod Achis non cognoscebat Deum verum, sicut nos cognoscimus, vel sicut Hebræi, cum esset idololatra, & tamen secundum modum Gentilium poterat hoc dicere: hoc autem dupliciter, vel quantum ad modum Philosophorum, vel Poëtarum, utrisque enim fauebant Gentiles. De primo pater: nam philosophi posuerunt pluralitatem intelligentiarum separatarum, quæ sunt substantiæ puræ spirituales, & illæ mouebant corpora caelestia, sicut declarat Arist. 12. Metaph. omnes autem hæ habebant unam primam, quæ erat perfectior omnibus, propter quam agebant quicquid agebant in mouendo corpora caelestia: sic dicit Arist. eo. li. scilicet, quod prima intelligentia mouet in ratione amati, & desiderati; omnes autem alia intelligentiæ mouent, ut amans, & desiderans: & quantum ad hoc, substantiæ spirituales separatae, propter primam, vocabuntur angeli, vel ministri primæ intelligentiæ, eo quod operantur ad nutum illius, vel propter illam. Et sic gentiles poterant vocare angelos Dei omnes intelligentias separatas, præter primam. Modus autem iste magis adhuc patet secundum Platonem, qui clarius de angelis locutus est: ita fortè apud antiquos fuerunt aliqui Philosophi, qui similia posuerunt. Secundo modo dici potest secundum Poëtas, secundum quos facilius est ponere angelos Dei: nam secundum Ouidium, & alios Poëtas, Mercurius potest vocari angelus Dei, quia angelus significat nuncium, à Poëtis tamen Mercurius dicitur nuncius deorum, propter velocitatem motus: & Ouidius 2. Metamorph. fingit eum habere talaria in pedibus ad volandum, & ire ad omnia, quæ Iuppiter miserit: Græci ergo Poëta Mercurium vocabant angelum deorum, cum angelus in græco idem sit, quod nuncius: Tempore tamen Achis regis, iam erant aliqua fictiones poëticae,

A
Angelus
pro
nuncio
accipit.

poëtica, secundum quas ista dicentur. Aliter dici potest, quod angelus non accipitur hic, sicut nos accipimus, pro substantia spirituali penitus incorporea, quæ ad nutum Dei fertur, sed accipitur pro nuncio: quia in Hebræo idem nomen est pro nuncio, & pro angelo, & secundum hoc, quilibet homo potest vocari angelus, in quantum ad nunciandum aliquid mittitur: vocabitur autem angelus Dei, si à Deo mittatur: & hoc modo Prophetæ possunt vocari angeli Dei: quia à Deo mittuntur ad nunciandum aliquid populis; sic autem poterat accipere Achis, scilicet, quod cum Deus sit summum bonum, nuncij Dei, siue homines sint, siue spiritus, ad quoscunque venerint, nunciabunt magnum bonum, & lætabuntur illi, ad quos venerint isti nuncij: & sicut læticia ista est magna, propter magnum bonum nunciatum à nunciis Dei: ita Achis nimis gaudebat in præsentia Dauid.

De quo Deo locutus sit Achis, dicendo Dauid esse bonum, sicut est Angelus Dei.

Q V A S T. IX.

QUÆRETUR ulterius, cum dixerit Achis sicut angelus Dei, de quo Deo intelligebat: quia licet Deus idem sit, tamen non accipiunt omnes eundem in Deum. Dicit ergo aliquis, quod Achis loquebatur hic de Deo suo, quem colebat: Philisthini enim pro maiori parte colebant Deum Dagon, de quo supra capitulum. 5. & istum haberet Achis in Deum. Sed de isto dicendum, quod non intelligebatur, quia Dagon erat imago quædam: & quanquam Gentiles propter ruditatem illius sæculi attribuerent ei Deitatem, tamen non dicebant illum habere angelos, vel ministros aliquos, cum scirent eum nunquam loqui. Sed dicendum est, quod acceperit Achis Deum, sicut omnes homines ab antiquo acceperunt: nam iste terminus, Deus, vel alius sibi æquiualens, in quocunque idiomate significat illud bonum, quo nihil melius excogitari potest: & sic omnes homines intellexerunt aliquod bonum summum esse super omnia bona, & illud habere maximam efficaciam, inferendo singulis rebus bonum, vel malum, & licet secundum ritus diuersorum populorum, varij dii colerentur, non putabat quemlibet illorum esse summum bonum, cum impossibile sit esse plura summa bona. Item quia faciebant istos deos inæquales, & ponebant vnum tanquam patrem, & principium aliorum: sic enim nominat Homerus, & refert Aristoteles, de anima: nominans patrem deorum, & virorum, qui fingit intellectum, & voluntatem in homine: aliquando quoque idem populus habebat multos deos, & quendam eorum faciebant cæteris excellentiorem: sic enim apud Gentiles, secundum modum Poëtarum Iupiter principium deorum, & pater omnipotens dictus est: quicquid ergo esset, Gentiles, quanquam rudes, existimabant quoddam bonum supremum, à quo alia contraherent quandam virtutem: & hunc vocabant propriissime Deum, tamen illum non cognoscebant. Et propter hoc apud Athenienses, qui sapientiores erant aliis hominibus, cum omnibus diis constituerentur aræ, constituta est Deo ignoto, & titulus eius erat. Hæc est ara Dei ignoti. Paulus verò Apostolus, videns ea, quæ prædicabant Athenienses de illo Deo ignoto, dixit, quod ille erat verus Deus, quem ipse annunciabat, ut patet Actorum. 17. cap. Et sic Gentiles, quando nominabant Deum, si non exprimerent nomen illius, intelligebatur de Deo, qui erat summum bonum, licet esset ab eis incognitus: & de hoc locutus fuit hic Achis, nam cum iste sit summum bonum, poterit præstare nobis maiora bona, quam quilibet alius de diis, vel hominibus: ideo nuncij illius maxima bona annunciabant ei, ad quem venerint: unde de eis maxime gaudendum erit, & sic gaudebat Achis ex præsentia Dauid. *Sed Principes Philisthiim dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium, id est, quanquam tu videaris bonus in oculis meis, sicut angelus Domini, quia tamen principes Philisthinorum, id est, satrapæ dixerunt: non ascendet nobiscum in prælium: ergo cogor mittere te de castris. Hic autem accipitur è contrario, quam supra; quia supra dicebatur ab istis principibus: reuertatur vir, & ledeat in loco suo, & non descēdat nobiscum in prælium: ex quo patet, quod ista verba ascendere, & descēdere, non accipiuntur proprie, sed indifferenter pro ire. Igitur consurge mane. Istud dictum fuit in vespere, quan-*

do non erat tempus recedendi de castris: ideo iussit Achis, quod surgeret de mane Dauid ad recedendum. *Tu, & filij tui, scilicet, sexcenti viri.* In Hebræo habetur. *Tu, & serui Domini tui, id est, serui Saulis.* Et exponit Rab. Dauid Kimhi serui Domini tui, scilicet, Saulis, id est, quos hodie Saul, qui prius erat Dominus eorum, persequitur. Vel posset accipi serui Domini tui, id est, serui mei, qui sum Dominus tuus: sic enim habetur sequenti lib. capit. 20. cum dixit Dauid ad Abisai: Num magis afflictor es nos Seba, quam Absolon: tolle ergo seruos Domini tui, id est, seruos meos, qui sum Dominus tuus. Achis tamen solum dixit de sexcentis viris, quos habebat Dauid, qui erant serui Dauid: littera tamen Hebraica, quanquam verum dicat, improprie loquitur: ideo littera nostra solum dixit, serui tui. *Qui venerunt tecum, scilicet, de vrbe Siceleg ad bellum: vel qui venerunt tecum de terra Israël ad manendum in terra mea. Et cum de nocte surrexeritis, & ceperit diluescere, pergit, id est, surgetis de nocte, & incipietis pergere, quando illuxerit dies, scilicet, per noctem parabitur vos ad recedendum, ne postea moremini per diem, parando vos, & videamini hic à Philisthinis, sed incipite pergere in aurora, ut nemo vos videat recedentes. Surrexit itaque Dauid de nocte, ipse, & viri eius.* Cum enim videret Dauid, quod non poterat manere in castris ad pugnandum contra voluntatem satraparum, voluit promptè obedire regi Achis, & surrexit per noctem, tam ipse, quam viri sui ad parandum se ad viam. *Ut proficiscerentur mane, id est, ut essent parati ad recedendum, quando veniret aurora, quia per noctem non poterant conuenienter recedere. Et reuerterentur ad terram Philisthiim, id est, de castris redire debebant in terram Philisthiim, & hoc quia castra erant extra terram Philisthinorum, in terra Israël, scilicet in Aphec, quæ erat ciuitas in sorte Iudæ: Dauid autem reuerti debebat in Siceleg, quæ erat in terra Philisthinorum. Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel, id est, ea die, qua recessit Dauid de castris, ut veniret in Siceleg Philisthini ascenderunt in Iezrahel: est enim Iezrahel ciuitas in sorte Iudæ, ut patet Iosue capitulum. 15. Hoc autem potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod Philisthini mouerunt castra de Aphec, & venerunt ad castrametandum in Iezrahel, sicut mouerant castra de Sunam, de qua præced. capitulum. & castrametati fuerunt in Aphec, ut patet hic: Aliter potest intelligi, quod Philisthini non venerunt in Iezrahel ad castrametandum, sed ad pugnandum: eo quod castra Israëlitarum erant super fontem, ut patet supr. in littera: & Philisthini voluerunt inuadere illos, & istud videtur verius.*

Quare non consensit Deus, quod Dauid maneret in castris Philisthinorum.

Q V A S T. X.

QUÆRET aliquis, cur Deus non consensit, quod maneret Dauid in castris Philisthinorum, sed mouit corda satraparum, ut mitterent eum. Nicolaus dicit, quod hoc fuit propter tria. Primo, ut ipse non occideret aliquos de Israëlitis, qui erant viri boni, & contribules sui, & tamen si ipse fuisset in acie, forte occidisset illos. Secundo, ut afferret prædam de manibus Amalechitarum: ipsi enim abstulerant uxores eius, & virorum suorum, & filios, & quicquid habebant, ut patet sequ. capitulum. si autem Dauid mansisset in castris, nullus fuisset, qui eriperet prædam de manu Amalechitarum. Tertiò, ut Dauid diuidendo prædam, quam acceperat ex Amalechitis, acquireret sibi multos amicos, qui fauerent ei in acquisitione regni: de hoc sequ. c. Sed dicendum est, quod positio Nicolai non agit ad propositum nostrum, quia ipse præsupponit, quod Dauid, si mansisset in castris Philisthinorum, pugnauisset contra Israëlitas: contrarium tamen declarauimus præced. c. ideo ratio quoque de diuisione prædæ non multum agit. Ratio autem secunda est conuenienter assignata; quia Deus nolebat, quod uxores Dauid, & virorum suorum, & filij perirent: si tamē Dauid mansisset in castris Philisthinorum perirent, quia Amalechitæ ducerent illas in terram suam, & venderent aliis gentibus, vel occiderent. Potissima ratio huius erat, quia si mansisset Dauid in castris Philisthinorum, pugnatorum erat contra eos, ut declaratum est præced. capitulum. & tunc fortè propter eius auxilium vincerent Israëlitas, & fugarentur Philisthini, & non

A occideretur Saul, nec filij sui, & consequenter Dauid non esset rex: Deus tamen distinxerat, quod sequenti die moreretur Saul, & filij sui, præced. c. & volebat, quod immediate Dauid esset rex: ideo noluit, quod maneret Dauid in castris, ne per eum ista impedirentur, quominus fieret.

CAPIT. XXX.

VM QVE venissent Dauid, & viri eius in Siceleg die tertia, Amalechitæ impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant eam igni.

Liberatio pro præda de manu Amalechitarum per Dauid.

Descriptus est in præcedentibus Dauid de castris Philisthinorum recessus: hic subiungitur ex recessu eius indicens casus, scilicet, liberatio prædæ de manu Amalechitarum: Et diuiditur in quatuor partes, quia primò ponitur Domini consultatio, & Siceleg prædatio: secundò hostium persecutio: tertio prædæ liberatio: quartò ipsius prædæ diuisio. Secunda ibi. (Abiit ergo Dauid.) Tertia ibi. (Qui cum duxisset eum.) Quarta ibi. (Respondensque vnus vir.)

B

An ordo consequens sit, & ista immediate facta sint post prædicta.

QUEST. I.

C

QUÆRIT aliquis, an ista, quæ habentur hic, fuerint dicta, & facta immediate post præcedentia, & an sit ordo immediatus, vel continuatus. Respondendum est, quod ista quasi simul fuerunt facta cum eis, quæ habentur præcedenti cap. & sequenti: nam prius, quàm veniret Dauid in Siceleg, Amalechitæ succenderant urbem, dum ipse esset in castris cum rege Achis: tamen hoc videtur factum, postquam ipse recessit de castris, ut veniret in Siceleg: nam tribus diebus moratus est, priusquam veniret, ut patet in litera, cum dicatur, quod venit die tertio, & interim Amalechitæ rapuerunt, & succenderunt urbem: quod patet, quia immediate, ut fecerunt hoc, fugerunt, & Dauid postquam venit, persecutus fuit illos, & inuenit extra Siceleg puerum in agro, qui dixit ei, ubi erant Amalechitæ, qui succenderant Siceleg: & tamen ille puer relictus fuerat per tres dies, antequam eum inueniret Dauid, ut patet infra in litera, cum dicatur, quod non comederat, nec biberat tribus diebus: & etiam dixit, Dereliquit me Dominus meus, quia agrotare cœpi nudiustertius: ergo iam erant 4. dies, quo vrbs Siceleg inuasa fuerat ab Amalechitis, & succensa: & tamen Dauid recesserat de castris Philisthinorum per tres dies, antequam veniret in Siceleg, & iste erat dies quartus, vel fortè quintus, quando inuenit puerum: ergo die illa, qua recessit Dauid de castris Philisthinorum ad veniendum in Siceleg, factum fuit hoc, quod habetur hic. *Cumq; venisset Dauid, & viri eius in Siceleg*, scilicet, recedentes de castris Philisthinorum: sic enim dixerant satrapæ Philisthinorum, scilicet, reuertatur vir, & sedeat in loco, in quo constituisti eum, & fuit Dauid reuersus in Siceleg, quia ibi erant vxores suæ, & virorum suorum, & omnia bona sua. *Die tertio*, id est, tribus diebus morati sunt in itinere, veniendo de castris in Siceleg, & hoc quia distabat inde satis Siceleg. *Amalechitæ impetum fecerant ex parte australi in Siceleg*, id est reperit, quod Amalechitæ inuaserant urbem, dum ipse erat in castris, & diripuerant omnia, & quia nemo erat in vrbe, qui defendere posset, primò impetu introierunt in eam. Dicitur autem ex parte australi, quod potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod posuerunt obsidionem per partem australem Siceleg vrbs, & introierunt per illam, eo quod illa pars infirmior esset aliis partibus vrbs. Aliter potest intelligi, quod fecerunt impetum de parte australi, id est, venerunt de parte australi, & fecerunt impetum in Siceleg. Hoc autem patet, quia terra Amalech est australis respectu Siceleg: nam Amalechitæ habitabant extra terram Chanaan in deserto extenti per Arabicas solitudines vsque ad desertum Sur, & Ægyptum, ut patet supra c. 13. Ægyptus tamen magis meridiana est, quàm terra Chanaan: ideo cum venirent Amalechitæ de terra sua, necesse est, ut venirent de parte australi, respectu vrbs Siceleg. Et

percusserunt Siceleg, id est, destruxerunt eam. Non accipitur hic propriè percutere: quia percutere est gladio: Amalechitæ tamen neminem percusserunt, inuadendo Siceleg; eo quod ibi nullus vir erat, qui resisteret: de feminis autem, & paruulis neminem occiderunt, sed omnia duxerant captiua, sic patet infra in litera, scilicet. Eruiit Dauid omnia, quæ tulerant Amalechitæ, & duas vxores suas, ne defuit quicquam, à paruo vsque ad magnum, tam de filiis, quàm de filiabus, & de spoliis: ergo omnia manserunt illæsa, & neminem occiderant Amalechitæ in vrbe Siceleg: sed dicitur, quod percusserunt Siceleg, id est, destruxerunt eam, succedentes illam.

Quare Amalechitæ inuaserunt Siceleg.

QUEST. II.

QUÆRIT aliquis, quare Amalechitæ inuaserunt turbam Siceleg.

Respondet Nicolaus, quod hoc faciebant propter odium Israëlitarum: quia Saul, & Israëlitarum deleuerant progeniem israhelitarum, & diripuerant omnia, quæ erant in terra, supra capit. 15. Ideo ipsi semper erant hostes Israëlitarum, & desiderabant eis nocere, & sic nunc inuaserunt terram Iudæ, ut patet infra in litera, scilicet, Siquidem nos erupimus ad australem partem Cerethi, & contra Iudam, quod ad meridiem Caleph.

Sed hoc non stat: quia si solum egissent Amalechitæ, ut nocerent Israëlitis, inuassent terram Israël, & non Philisthinorum: Siceleg tamen erat in terra Philisthinorum. Rab. Dauid Kimhi dicit, quod hoc fecerunt ad vindictam eorum, quæ intulerat eis Dauid, scilicet, quæsierunt, quis erat ille, qui inquietabat eos in terra sua, & inuento, quod ille egréderetur de Siceleg, inuaserunt urbem illam. Et fortè aliquis habebit hoc, ut veritabile: quia nullam de aliis vrribus succenderunt, sed solum prædati sunt: Siceleg autem succenderunt. Sed hoc non stat: quia si venissent Amalechitæ solum ad vindictam malorum, quæ eis inferebat Dauid, inuassent solum urbem Siceleg: sed ipsi inuaserunt terram Iudæ, & Philisthinorum. Ideo dicendum est, quod non veniebant ad expetendum vindictam: & quando dicitur, quod succensa fuit Siceleg, & nulla alia ciuitas. Dicendum, quod hoc non fecerunt Amalechitæ in vindictam, sed quia non potuerunt succendere alias vrbes: eo quod ibi erant defensores, licet prædati fuissent aliqua per agros, & loca non murata: in Siceleg autem nullum inuenerunt, qui posset defendere urbem: ideo prædati sunt omnia, quæ ibi erant, & succenderunt. Sed dicendum est, quod isti Amalechitæ venerant ad prædandum: sciebant enim, quod nunc erant bella inter Israëlitas, & Philistinos: ideo rari relinquerentur in oppidis: quia maior pars, & fortior iret ad bellum: & sic haberent opportunitatem ad prædandum, & faciendum quicquid vellent, & non ibant potius in terram Philisthinorum, ad inuadendum Siceleg, quàm in terram Iudæ: sed in omnibus propinquis fecerunt impetum: est enim terra Philisthinorum, & fors Iudæ in latere terræ Chanaan, & est coniuncta terræ Amalechitarum: ideo ut Amalechitæ securius, & velocius prædarentur, irruerunt solum in confinia terræ suæ, scilicet in Siceleg, & in terram Iudæ: ideo Dauid non vocauit istos bellatores, tanquam venientes ad pugnandum, vel ad expetendum iniuriam: sed vocauit latrunculos, scilicet, quia veniebant ad prædandum, ut patet infra in litera. *Et succenderunt eam igni*, id est, postquam prædati sunt quicquid erat in vrbe Siceleg, quod ipsi forte poterant, succenderunt urbem, ut cremaretur cum reliquis spoliis. *Et captiuas duxerunt mulieres ex ea, à minimo vsque ad magnum*, scilicet, priusquam succenderent urbem, captiuauerunt mulieres, & omnes, qui ibi erant tam paruulos, quàm magnos, scilicet, filios earum, quorum aliqui erant paruuli, & alij maiores, nemo tamen erat vir.

Quomodo in ista vrbe non erat aliquis vir, qui resisteret.

QUEST. III.

QUÆRIT aliquis, quomodo in ista vrbe non erat aliquis vir, qui resisteret Amalechitis inuadentibus. Aliquis dicit, quod erant aliqui viri, licet rari, hoc patet, quia dicitur hic, quod

quod

A quod duxerunt captiuos omnes, à minimo vsq; ad magnum: ergo erant ibi magni. Dicendum est, quod non erant ibi aliqui viri, qui essent apti ad bellum: quod patet, quia denominatio magis debet fieri à viris, quam à mulieribus, hic tamen dicitur, quod duxerunt mulieres captiuas, non nominando viros: ergo videtur, quod non erant ibi viri. Cum autem dicitur à minimo vsque ad magnum, non intelligitur, quod duxerunt aliquos viros Iudæ: sed quod duxerunt mulieres inde minimas, & magnas, & filios earum minimos, & maiores: omnes tamen hi erant paruuli, ita quod nemo venisset ad ætatem adultam. Vnde concedendum est, quod nullus erat vir pug-nator in vrbe Siceleg, hoc autem accidit, quia vrbs illa tradita fuerat Dauid à rege Achis, ideo ipse solus habitabat ibi cum sexcentis viris suis. Cum autem Achis iturus esset ad bellum contra Israël, dixit ad Dauid: Scito quoniam mecum hodie eris in castris tu, & viri tui, & tunc Dauid fecit, quod omnes sexcenti viri sui irent cum ipso, vnde nullus manuit in vrbe Siceleg, sed sola femina. Aliquis autem dicet, quod multi habitabant in Siceleg, præter viros Dauid, & tamen nullus manserat nunc ibi: quia omnes iuerant cum Dauid in castra: & patet, quia dicitur infra. Volebat enim populus eum lapidare, id est, populus Siceleg volebat lapidare Dauid, quia omnes iuerant cum illo in castra, & nullus manserat ad defensionem vrbs. Dicendum est, quod iste populus, qui volebat lapidare Dauid, erant 600. viri sui, & non erat aliquis alius de habitatoribus Siceleg: quod patet, quia immediate dicitur, quod isti iuerunt ad persequendum latrunculos: tamen soli 600. ibant, vt patet inf. & illorum 200. lassii substituerunt, & iuerunt cum eo quadringenti, si tamē essent alij habitatores vrbs Siceleg, qui venissent cum Dauid de castris, omnes illi iuissent ad persequendum latrunculos: ergo non erant alij habitatores. Item patet, quia dato, quod essent alij, tamē illi non venissent nunc cum Dauid de castris, quia Achis dixerat ad Dauid: Consurge mane tu, & serui tui, qui venerunt tecum, præced. cap. ergo isti soli reuersi sunt de castris cum Dauid: ideo populus, qui volebat lapidare Dauid, non erant nisi isti 600. viri. Et non interfecerunt quenquam, id est, noluerunt occidere aliquem de eis, quos ceperunt in vrbe Siceleg. Hoc autem fuit, quia omnes illæ erant feminae, & paruuli: videbatur autē indignum, quod occiderentur, cum non essent ad bellum, sed duxerunt eos tanquam prædam: Etiam fecerunt hoc, quia Deus mouit Amalechitas ad non occidendum aliquem, vt nihil periret de pertinentibus ad Dauid. Sed secum duxerunt, scilicet, vt haberent illos in seruos, vel venderent aliis gentibus, secundum legem bellorum: ideo Dauid quando inuenit Amalechitas, & pugnavit contra illos, habuit totam prædam, ita quod nihil deiceret de omnibus, quæ pertinebant ad eum, & viros in Siceleg. Et pergebant itinere suo, scilicet, ad redeundum in terram suā, accepta magna præda. Ex hoc apparet, quod Amalechitæ prius inuaserunt terram Iudæ, & Caleb, & Cerethi, quam inuaderent Siceleg: nam si prius inuassent Siceleg, oporteret, quod post illam iuissent in alias vrbes: & tamen immediate post eā, reuertebantur itinere suo in terram suam: ergo Siceleg fuit vitima, quam vastauerunt. Cum ergo venisset Dauid, & viri eius ad ciuitatem, scilicet, in die tertio, postquam recesserunt de castris, & steterant iam per aliquot dies extra urbem, scil. quia à principio iuerunt cū rege Achis in castra, & ibi manserunt aliquot diebus: deinde tertio die peruenerunt in urbem, post recessum de castris: & hoc tempore medio Amalechitæ potuerunt inuadere omnia loca, quæ prædati sunt, de quibus inf. in litera. Et inuenissent eam succensam igni, id est, iam exustam, quia Amalechitæ exusserant eam, vel fortè tunc ardebat, vt si durauit incendium per duos, vel tres dies, vel plures: quod satis verisimile est, cum nullus esset, qui exstingeret ignem, & arderet tota ciuitas. Et vxores suas, & filios suos, & filias suas ductas esse captiuas. Ex hoc apparet, quod non manebat in Siceleg aliquis vir pug-nator, quando venerunt Amalechitæ: quia cum numeratur hic præda, solum ponuntur vxores, & filij, & filia: sed per filios, & filias paruuli intelliguntur: alioquin si essent viri, computarentur in numero virorum, & non filiorum, & filiarum: etiam quia illi prius nominarentur, quam mulieres: sed nominantur hic vxores prius, quia istæ erant maiores in præda. Lenaauerunt Dauid, & populus, qui cum eo erat, voces suas, scilicet, plorauerunt dure, quia maximum malum inuenerant, scilicet, quod filij, & vxores perissent, & omnia bona ipsorum, ciuitas quoque ef-

D let exulta: ideo pietas, & dolor non potuerunt in eis lachrymas continere, quanquam essent viri fortes, quos lachrymari non decet. Et planxerunt donec in eis deficerent lachrymæ, id est, tandiu planxerunt, quandiu potuerunt lachrymari: postea autem sola amaritudo cordis restabat: sed nullæ lachrymæ erant, quæ possent indicare dolorem, eo quod per primum impetum tam amarè lachrymati sunt, vt consumeretur tota materia conuertenda in lachrymis, & iam non possent clamare emittendo lachrymas: dum autem durauit ille impetus lachrymarum, deplanxerunt infortunium suum: postea verò ceperunt perquirere, an aliqua via restaret eis ad recuperandum aliquid de eis, quæ perierant. Siquidem & duæ vxores Dauid captiuæ ductæ fuerant. Istud ponitur ad significandum dolorem Dauid: nam non solum vxores virorum ductæ fuerant captiuæ, sed etiam duæ vxores Dauid: has enim solas nunchabebat, postea verò accepit alias, dum regnaret in Hebron, vt patet sequenti lib. c. 3. & 1. Paralipo. c. 3. & non dicitur hic de filiis Dauid, eo quod nullos habebat adhuc filios, sed primi filij nati sunt ei in Hebron post mortem Saulis, cum iam regnaret in tribu Iuda: nā primogenitus suus, & alij quinque filij in Hebron nati sunt, sequenti lib. cap. 3. & sic non potuerunt Amalechitæ captiuare aliquos filios Dauid, sed solas vxores. Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabat Carmeli. Ista sunt nomina duarum vxorum suarum. Vocatur prima Iezrahelites, quia erat de vrbe Iezrahel, vt patet supra capitu. 25. Secunda vocatur vxor Nabat Carmeli, id est, quia fuerat vxor Nabal de Carmelo, & postea accepit eam in vxorem Dauid supra capitul. 25. Sciendum autem, quod Carmeli non est genitiuus primitiuus, sed possessiuus, vel denominatiuus, scilicet, Carmelus, la, um, pro illo, qui est de monte Carmelo, & idem est Carmelus, quod Carmelitanus, vel Carmelita. Et contristatus est Dauid valde, scilicet, tam pro vxoribus suis ablatiis, quam pro vxoribus omnium virorum suorum. Volebat enim eum populus lapidare, id est, illi viri, qui erant cum illo, volebant lapidare eum: hoc erat, quia Dauid duxerat omnes illos secum in castra, & non reliquerat aliquem ad custodiam vrbs. Quia amara erat anima v-nus cuiusque viri. Ista est ratio, quare volebant lapidare Dauid, quasi dicat, cum Dauid esset vir bonus, nullo modo vellent viri sui lapidare eum, cum parati essent mori pro ipso, vbicunque ille veller, sed amaritudo cordis commouerat eos ad hoc volendum, quod aliàs non erant volituri, scilicet, quia anima cuiuslibet erat amara nimis, & cogebantur penè ex hoc egredi limites rationis. Super filiabus, & filiis suis, id est ista amaritudo erat super filios, & filias ablatos præda: & dicitur solum de filiis, & filiabus, sed etiam intelligendum est de vxoribus: nam non est dubium, quin pro illis amarissimè torquerentur: scriptura tamen solum posuit de filiis, & filiabus, quia subintelligebatur de vxoribus, cum supra, scilicet, dicatur, quod vxores, & filij, & filia ductæ fuerant captiuæ. Ex hoc apparet, quod illi viri, qui erant cum Dauid, quando primò ad ipsum venerunt, duxerunt vxores suas, & filios, & quicquid habebant secum: nam nihil poterat manere securum eis, existentibus cum Dauid, qui erat hostis Saulis. Cum autem iuerunt in terram Philistinorum, duxerunt secum vxores, & filias, & quicquid habuerunt, & posuerunt omnia in Siceleg.

An peccassent viri Dauid, si eum lapidassent.

Q V A E S T. IIII.

Q V A E R I T aliquis, an peccauerunt viri Dauid, volendo lapidare ipsum. Respondendum est, quod si lapidassent eum, peccauissent: quia Dauid nihil malè merebatur: nec stat, quod ipsi obicerent ei, quod nullum relinquerat in vrbe defensorum: nam hoc non egit ea intentione, vt malum pateretur, qui manebant in vrbe, nec etiam de negligentia culpandus est, scilicet, quod debuisset providere, ne vrbs maneret incustodita: nam hoc non solum pertinebat ad eum, sed etiam ad viros suos, & omnes putauerunt non esse necessarium, quod aliquis maneret in vrbe, quia non putabant, aliquid mali posse euenire, propter eorum absentiam, alioquin ipse Dauid voluisset, quod manerent aliqui in vrbe, saltem propter vxores suas, quas ibi relinquebat. Ideo non accidit istud malum propter defectum regiminis Dauid, & consequenter non erat puniendus pro illo: præsertim, quia videtur,

A quod Dauid compulsus fuerit relinquere urbem incustoditam: nam Achis iussit ei, quod duceret secum viros, ut patet supra capit. 28. scilicet, Mecum egredieris in castra tua, & viri tui; forte autem iussit de omnibus viris Dauid: ideo compulsus fuit Dauid ferre omnes viros secum in bellum, & sic mansit ciuitas sine custode, unde malum, quod inde secutum est, non est ei imputandum: quia ipse fuit circa hoc inuoluntarius, cum necesse esset obedire Achis, dum manebat in terra eius. Sed adhuc dato, quod ex negligentia Dauid, & propter grauem culpam eius periissent ea, quæ erant in vrbe Siceleg, non poterant licite viri sui lapidare eum, eo quod ipsi non erant iudices ad imponendum pœnam pro delicto. Hoc dato, si peccatum est, quod aliquid fiat, peccatum est, quod illud velimus: viri tamen Dauid volebant eum lapidare, ergo peccabant. Dicendum est, quod viri Dauid non peccauerunt, eo quod ipsi non verè voluerunt eum lapidare: nam si voluissent, poterant, & fecissent, quia Dauid erat vnicus, & ipsi erant sexcenti, & erat inter illos: ideo voluntas eorum non fuit deliberata, quia post deliberationem immediatè sequitur operatio, nisi sit aliquid impediens nos operari: viri tamen Dauid non habebant aliquid, quod impediret eos ad lapidandum ipsum, & non lapidauerunt: ergo noluerunt lapidare ipsum; peccatum autem nunquam est mortale, nisi voluntate deliberata: ideo non erat peccatum in eis: Dicitur tamen, quod volebant eum lapidare, id est, mouebantur ad hoc, scilicet, tanta erat amaritudo cordis cuiuslibet eorum, quod illa mouebat eos ad id, quod erat iniustum: nunquam tamen ipsi deliberatè assenserunt ipsis motibus: primi autem motus non sunt in potestate nostra: ideo licet secundum illos, aliquando sit peccatum veniale, mortale tamè nunquam est: & sic non peccauerunt mortaliter viri Dauid, volendo eum lapidare. *Confortatus est autem Dauid in Domino Deo suo.* Hic ponitur remedium ad recuperandum prædam, scilicet, quod Dauid confortatus est in Domino Deo suo, & tunc habuit spem de recuperanda præda, & conatus est id facere.

Quam confortationem habuit Dauid in Dominum.

Q V A S T. V.

C **Q**UÆRET aliquis, quæ confortatio fuit ista, quam habuit Dauid in Dominum. Respondendum est, quod fuit quidam instinctus, vel pulsatio facta in corde Dauid: quia Deus erexit cor Dauid ad bene sperandum de ablatis rebus, & ut conaretur illas inquirere: erant enim res Dauid desperatæ modo humano, scilicet, quia ipse nesciebat, qui essent illi, qui diriperant, & succenderant urbem, & an pauci, vel multi, & quomodo fugissent, vel de qua terra essent: ideo modo humano non videbatur superesse Dauid spes de recuperanda præda, & consequenter nihil aggredereetur ad recuperandum: Deus autem mouit cor Dauid, erigendo illud in bonam spem: & vocatur ista confortatio, quia quando cor nostrum debile est, non audemus surgere ad sperandas magnas res, nec ad aggrediendum illas, cum autem inceperimus sperare aliquid magnum, confortatum est cor: & quia prius erat Dauid quasi desperans de recuperanda præda, nunc autem cœpit sperare: & hoc, quia fuit per quandam pulsationem factam in corde suo à Deo, dicitur confortatus esse Dauid in Deo suo, & ista confortatio vocatur spiritus Domini, sic patet de Saule supra capitul. vndecimo, cum audiuit planctum populi, propter viros Iabes Galaad, & non obediebat ei totum regnum Israël: quia despiciebant eum, supra capitulo decimo, ideo ipse modo humano desperare debuisse, quod totus populus congregaretur ad mandatum eius: dicitur tamen ibi, quod spiritus Domini insiluit in Saul, id est, factus est quidam motus in corde eius à Deo dirigendo illud ad sperandum magna, scilicet, quod Israëlitas timerent eum, & obedirent sibi, & tunc iussit, quod omnes Israëlitas congregarentur, & sicut spiritus Dei insiluit in ipsum ad confortandum eum, ita insiluit in Israëlitas, ad faciendum eos timere: vnde dicitur ibidem, quod inuasit timor Domini populum, & egressi sunt, quasi vnus vir: ita nunc factum est in Dauid, quia spiritus Domini directus est in eo, à die, qua vnctus est in re-

gem, & postea, ut patet supra capit. 16. & ille erat spiritus fortitudinis, ad audendum magna. Ille autem insiluit nunc in eum, & fecit ipsum sperare, posse habere prædam Amalechitarum. Vel dicitur, confortatus in Deo suo: quia non recurrit ad fortitudinem bellicam, sed ad Deum suum, consulens, an posset recuperare prædam, ut patet immediatè. Sed primus sensus melior est, quia prius Dauid confortatus est, quam consuleret Dominum: immo propter hoc consuluit Dominum, quia confortatus erat, & putabat se posse recuperare prædam: si autem de illa penitus desperasset, non consuluisset Dominum super ea. *Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech.* Iste erat, per quem ipse solebat consulere Dominum, ut patet supra capitulo vigesimo secundo. Nam habebat secum Ephod, in quo Deum consuleret: erat autem iste Abiathar semper cum Dauid: nam quocumque ille iret, siue ad bellum, siue ad alia loca, ibat cum illo: sic dixit Salomon ad Abiathar, infra 3. lib. capitulo secundo, scilicet, Vir mortis es, sed hodie non te interficiam, quia portasti arcam Dei coram Dauid patre meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus sustinuit pater meus: sic enim dixerat Dauid ad Abiathar, quando venit ad ipsum, supra capit. vigesimo secundo, scilicet, Mane mecum, ne timeas, si quis quaesierit animam meam, quaeret & animam tuam, mecumque seruaberis. Iste vocatur filius Achimelech, qui erat summus sacerdos in Nobe, quem interfecit Saul cum tota domo sua, solusque Abiathar euasit, supra capit. vigesimo secundo. *Applica ad me Ephod,* id est, da huc Ephod, scilicet, ad consulendum Dominum, quia sine illo non respondebat Deus sacerdotibus: & vocatur hic Ephod, non solum Ephod, sed etiam rationale, & præcipuè ipsum rationale: quia Ephod secundum se nihil agebat ad consulendum Dominum, sed rationale, nam in rationali erat doctrina, & veritas, ut patet Exod. capit. 28. & propter illam Deus respondebat: vnde supra capit. 28. ubi littera nostra dicit, quod consuluit Saul Dominum, & non respondit ei per sacerdotes: in Hebræo dicitur: non respondit ei per vrin, id est, per doctrinam, & veritatem: ergo per rationale, in quo ista erant, fiebat responsio, & non per Ephod. Item patet, quia Exod. capitulo 28. dicitur: Portabit Aaron iudicium filiorum Israël in pectore suo, id est, id, per quod iudicatur de omnibus dubiis filiorum Israël: sed illud, quod erat in pectore, erat rationale, & non Ephod; quia Ephod pendebat super scapulas, ut declaratum est eodem capitulo. ergo rationale pertinebat ad consultationem Dei, & non Ephod. Hic autem vocatur Ephod largè pro quadam veste facta ex Ephod, & rationali colligatis, quia nunquam ab inuicem separari debebant, Exod. cap. 28. de hoc declaratum est, supra cap. 23.

An Dauid fuerit indutus Ephod.

Q V A S T. VI.

QUÆRET aliquis, an Dauid fuerit hic indutus Ephod, & an peccaret si indueretur. Aliquis dicet, quod indutus est, quia hic dixit, *Applica ad me Ephod*: ergo ipse volebat indui. Item patet, quia dicitur immediatè: Et applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, & sic non indutus est ipse, sed Dauid, ad quem applicauit Ephod. Item patet, quia dicitur, Et consuluit Dauid Dominum: si igitur consultatio ad eum pertinebat, ita & Ephod ipse indueret, quia ista duo se consequebantur. In contrarium dicitur, quod non indutus est Dauid Ephod, quia peccaret, cum esset vestis sacerdotalis, & ipse non esset de sacerdotibus. Respondendum est, quod Dauid non indutus Ephod, sed Abiathar indutus fuit: ipse enim solebat consulere Dominum, pro Dauid: ipse autem Dauid non auderet indui Ephod: quia erat vestis sacerdotalis, & non solum sacerdotalis, sed etiam sacerdotis magni: ita, ut sacerdotibus minoribus nefas esset illa veste indui: Dauid autem erat purè laicus, ideo non licebat ei indui vestibus. ad exercendum aliquod officium sacerdotale, nec aliàs: immò contingere ipsas vestes erat illicitum popularibus. Dauid autem si indutus fuisset vestibus sacerdotalibus hic, fecisset hoc ad agendum aliquid, quod non poterat fieri sine vestibus illis, & illud esset sacerdotale: omnes tamen præsumentes accedere ad aliquod mysteriū sacerdotale, si non essent sacerdotes, puniebantur grauiter: sic patet de

D

E

F

Prima
op.
Primò.
Secun.
no.
Ter.
tio.

A de ducentis quinquaginta viris, qui voluerunt offerre thymiamam, & egressus est ignis à Domino, & combussit illos, vt patet Num. cap. 16. Rex quoque Ozias, qui alio nomine dicitur, Azarias, voluit offerre incensum coram Domino, & Deus percussit eum lepra, vt patet infra 4. libr. capit. 15. & 2. Paralipom. capit. 26. non minus peccatum erat Dauid hic, si indueretur vestibus sacerdotalibus: immo maius, quia vsurpabat duo, scilicet, vestes sacerdotales, & officium: Ozias autem, & ducenti quinquaginta viri solum vsurpauerunt officium: ergo magis puniisset Deus Dauid, quam puniuit Oziam: sed non puniuit eum in aliquo: ergo videtur, quod non peccauit. Sed aliquis dicet, quod & si Dauid indutus fuisset vestibus sacerdotalibus, & fecisset officium sacerdotale, non peccasset: quia fortè erat sacerdos, vel saltem poterat esse sacerdos, quod patet, quia filij sui erant sacerdotes, sequent. lib. capit. 8. scilicet, filij autem Dauid sacerdotes erant: ergo Dauid poterat esse sacerdos, quia non erat maior prohibitio ad Dauid, quam ad filios suos. Respondendum est, quod Dauid peccasset, si indutus fuisset vestibus sacerdotalibus, quia non erat sacerdos, nec poterat esse: immo non solum ipse non erat sacerdos, sed etiam nullus de Tribu sua fuit vnquam sacerdos, sic patet ad Hebræos, capit. 7. cum loquitur Apostolus de Christo, qui erat de Tribu Iuda, scilicet, In quo enim hæc dicuntur: de alia Tribu est, de qua nullus Altari præsto fuit: manifestum est enim, quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua Tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est: patet etiam hoc, quia Num. cap. 1. & 3. & etiam 8. & 18. Deus iussit, quod soli filij Aaron accederent ad sacerdotale ministerium, & Leuitæ ad alia minora ministeria: de reliquis autem tribubus nemo ministraret, alioquin occideretur: Dauid autem erat de tribu Iuda: ergo nec ipse, nec filij sui erant sacerdotes. Cum autem obicitur, quod filij Dauid erant sacerdotes. Respondendum, quod accipitur ibi sacerdos, scilicet, largè pro principe, sic patet 1. Paralipom. capit. 18. vbi tota historia continetur quasi ad litteram, quæ habetur sequenti libr. capit. 8. & sicut ibi dicitur, quod filij Dauid erant sacerdotes, dicitur 1. Paralipom. capit. 18. Porro filij Dauid primi ad manum regis, id est, erant principes primi sub rege: sic etiam secundum modum legum humanarum, principes seculares, & legislatores vocantur sacerdotes, propter sacras leges, quas dant: sic patet ff. de iustit. & iur. leg. 1. Vocantur etiam interdum isti principes pontifices, vt patet in Decretis, distinct. 10. capit. de capitulis, vbi Imperatores vocantur pontifices, & tamen pontifex est nomen Episcoporum: apparet igitur, quod Dauid non erat sacerdos, nec poterat esse, ideo peccaret, si indutus fuisset vestibus sacris. Vnde dicendum, quod non fuit ipse indutus, sed Abiathar. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod cum Dauid dixit ad Abiathar: Applica ad me Ephod, non intellexit, quod applicaret ad ipsum, ad hoc, quod ipse indueretur, sed quod applicaret ad ipsum, id est, iuxta ipsum, scilicet, quod Abiathar consuleret Dominum iuxta Dauid, & ibi indueretur Ephod. Vel dicitur: Applica ad me, id est, ad vtilitatem meam: nam ista consultatio pro Dauid fiebat. Ad secundam rationem dicendum eodem modo, scilicet, quod Abiathar applicauit Ephod ad Dauid, non vt indueretur Dauid, sed vt indueretur Abiathar iuxta ipsum. Ad tertiam rationem dici potest dupliciter. Vno modo, quod Dauid consuluit Dominum, non per se, sed per Abiathar, & quod quis agit per alium, dicitur agere per seipsum. Alio modo, quod Dauid consuluit Dominum per seipsum, scilicet, quod præsentem Abiathar, induto veste sacra, Dauid proposuit questionem, & hoc erat consulere Dominum: & cum dicitur, quod ista duo se consequebantur, scilicet, indui veste sacra, & consulere Dominum. Dicendum, quod falsum est, nisi accipiat consulere Dominum, id est, facere caeremonias ad hoc, quod Deus respondeat: & istæ erant in hoc, quod sacerdos indueretur veste sacra, & quod fortè faceret aliquas obsecrationes, vt Deus velleret respondere, & hoc faciebat solus sacerdos. Et applicauit Abiathar Ephod ad Dauid, id est, iuxta Dauid, scilicet, quod ibi apud eum se induit Ephod, & consuluit Dominum pro Dauid: nam si Dauid indutus fuisset Ephod, non diceretur, quod Abiathar applicauit ad eum Ephod, quia indui, & applicari multoties sunt disparata: cum indui dicat habitum, & applicari dicat habitudinem loci. Et consuluit Dauid Dominum dicens, scilicet, consuluit per Abiathar, quia Abiathar locutus

fuit, & non Dauid. Vel Dauid consuluit, id est, proposuit questionem, quia hoc non erat illicitum Dauid, & aliis popularibus. *Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non?* id est, nunquid debeo persequi latrunculos istos, vel non? & si persecutus fuero, nunquid comprehendam eos? In Hebræo dicitur. *Persequar turbas istas.* Vocauit autem Dauid latrunculos, quia venerant ad prædam, & apparet, quod magis venissent ad prædam, quam ad agendum bellum.

Quomodo Dauid voluit persequi latrunculos istos, & ad quid.

Q V A E S T. VII.

QUÆRET aliquis, quando Dauid voluit persequi latrunculos istos, ad quid volebat persequi, nunquid ad excutiendum prædam, vel ad vindictam. Aliquis dicet, quod ad excutiendum prædam, & vindictam simul, quia dicitur infra. Excuties prædam. Sciendum est, quod ex illo nihil apparet, quia illud respondit Deus, scilicet, quod posset Dauid comprehendere latrunculos, & excutere prædam, sed antequam Dauid consuleret Dominum, non apparet, an ipse intenderet excutere prædam, quia fortè nesciebat, an aliqua præda superesset, vel latrunculi omnia deuastassent. Respondendum est, quod cum Dauid venit in urbem Siceleg, nesciebat de latrunculis, an haberent in prædam id, quod erat in vrbe, vel an destruxissent vastates omnia, aut fortè incendio omnia perissent: quia tamen ipse, & viri sui incedentes per urbem, non inuenerunt aliqua cadauera de tanta multitudine mulierum, & paruulorum, quæ ibi fuerat: putauit satis probabiliter, quod latrunculi nullum occidissent, sed omnes duxissent in prædam, ex quo ipse spem habuit, quod etiam postea non occiderent eos, quos ibi ceperant: quia cum ibi non occidissent aliquem capta vrbe, à fortiori non occiderent, postquam laborassent ducendo eos de vrbe, ideo putauit, quod adhuc præda superesset: de suppellectilibus autem, & aliis rebus possessis non curauit nimis Dauid: de ipsis tamen fuit certior Dauid, quod latrunculi tulissent illa, si tamen aliquo incendio perissent, non erat cura: ideo ex hoc habuit spem posse recuperari prædam, cum non inuenisset aliquem occisum de illis, qui erant in vrbe, propter quod desiderauit persequi latrunculos, vt extorqueret prædam, & hoc fuit principale. De vindicta autem non curauit nimis Dauid, quanquam desideraret eam, ideo fuit motus principaliter propter prædam. Vnde postquæ acquisiuit illam, non curauit persequi residuos de latrunculis, qui fugerant, vt patet infra in littera. *Dixit ei Dominus: persequere, id est, bonum est, quod persequaris.* Vel legitur per modum imperij, scilicet, quod Deus iussit Dauid, vt persequeretur latrunculos. *Absque dubio enim comprehendes eos, id est, non dubites de inuentione eorum, quia certissime inuenies.* Et excuties prædam, id est, & tolles prædam de manu eorum. hoc erat præcipuum, quia quod Dauid inueniret latrunculos, nihil proficiebat, si non posset excutere prædam, sed esset labor inanis: potissime si latrunculi præualituri essent contra ipsum: Deus autem vtrunque promisit, scilicet, quod inueniret eos, & præualeret contra illos, & sic excuteret prædam, id est, violenter tolleretur de manu eorum. Hoc modo Dauid confortatus, perrexit ad pugnandum contra latrunculos, & iam non dubitabat contra eos dimicare, etiam si essent millies millia, eo quod Deus dixerat, quod absque dubio excuteret prædam de manu ipsorum: & sic postea Dauid aggressus fuit eos confidenter: nam multi erant, cum Dauid pugnauerit contra eos, & occiderit plurimos, durauitque percussio à vespere vsque in vespem, & ad extremum fugerunt quadringenti viri super camelos, vt patet infra, & tamen viri Dauid, qui pugnant, non erant nisi quadringenti, cum ducenti restitissent lassii ad torrentem. *Abiit ergo Dauid.* Hic ponitur secundum, scilicet, hostium persecutio: fuit enim Dauid persecutus latrunculos, quousque inuenit eos. *Ipsæ, & sexcenti viri eius cum eo, id est, Dauid abiit, & sexcenti viri sui abierunt cum ipso.*

(.)

A

Qui viri fuerunt cum David ad persequendum latrunculos.

Q V Æ S T. VIII.

David
habuit
secum
plur-
quam
sexce-
tos vi-
ros du-
perse-
cutus
fuit la-
trun-
culos.

B

Duce-
ti viri
David
lassi
propter
duore
man-
serunt
apud
torren-
tem Be-
sor.

C

QUÆRET aliquis, an plures viri abierunt cum David ad persequendum latrunculos. Aliquis dicet, quod non, quia hic solum ponuntur sexcenti viri euntes cum David. Item quia postea dicitur, quod ad torrentem substituerunt lassitudinenti, & iuerunt cum David alij quadringenti: ergo solum erant sexcenti viri, qui nunc egressi sunt cum ipso. In contrarium videtur, quod fuerint plures, quia nouem principes de tribu Manasse venerunt nunc ad David, quando redibat de castris Philistinorum in Siceleg, & isti adiuerunt eum in bello contra latrunculos, vt patet 1. Paralip. cap. 12. Respondendum est, quod plures fuerunt, quam sexcenti illi viri, qui nunc egressi sunt de Siceleg cum David ad persequendum latrunculos: nam David habebat sexcentos viros quando venit ad regem Achis, vt patet supra cap. 27. & post hoc stetit quatuor mensibus in terra Philistinorum ante bellum Philistinorum cum Saule: sed tunc cum reuerteretur David de castris Philistinorum in Siceleg, venerunt ad eum nouem principes de tribu Manasse, & quilibet istorum haberet secum aliquos, & adiuerunt isti David contra latrunculos: ergo videtur, quod plures erant, quam sexcenti, qui iuerunt nunc cum David contra latrunculos. Dicendum tamen, quod scriptura nominauit hic solum 600. viros, quia isti, qui venerant de Manasse, pauci erant, quanquam essent nouem principes, quia forte quilibet istorum habebat secum paucos viros, ita vt non facerent notabilem numerum super sexcentos viros, quos habebat David. Sed obiciet aliquis, quod nunc erant cum David plures quam tria millia virorum, quia antequam dicatur 1. Paralipom. cap. 12. de principibus Manasse, de quibus nunc diximus, dicitur de principibus tribus Gad, qui venerunt ad David, & illi erant vnde decem, & minimus eorum erat princeps centum virorum, maximus autem erat super mille: ergo haberet David ultra tria millia virorum. Respondendum, quod illi viri non erant cum David, quando ipse iuit contra latrunculos, sed solum sexcenti viri sui cum principibus Manasse, qui ad eum confugerant, quando venit in Siceleg, & sic non videbantur esse ultra sexcentos viros: illi tamen nouem principes Gad an confugerunt ad David ante mortem Saulis, vel post, & quomodo starent cum eo, tempore quo pugnavit contra latrunculos, declarabitur 1. Paralipom. capit. 12. Et venerunt vsque ad torrentem Besor. Iste est quidam torrens, qui occurrit euntibus de terra Philistinorum versus terram Amalechitarum, & vsque ad istum torrentem accesserunt omnes viri David, sed ibi remanserunt ducenti, qui non potuerunt iter agere. Vocatur iste torrens Besor, & aliqui dicunt Bosor, sed falsum est; quia Bosor est quedam ciuitas in terra duorum regum Amorrhæorum in sorte Ruben, vt patet Deuter. cap. 4. & Iosue 20. & 21. Et lassi quidam substituerunt, id est, apud torrentem illum substituerunt, id est, manserunt aliqui de viris David, qui non potuerunt præ lassitudine cum reliquis iter agere, & isti fuerunt ducenti, vt patet immediate. Euenerat autem eis lassitudo propter duo. Primo, quia tertio die ante hoc recesserant de castris Philistinorum, & venerant in Siceleg, vt patet supra, & forte in his tribus diebus nullam, vel modicam requiem habuerant, & ob hoc indispositi erant, ad subeundum immediate alios labores. Secundo erant lassi, quia cum nunc recessisset David cum viris suis de Siceleg, velociter gradiebantur, vt inuenire possent latrunculos, postquam venirent in terram suam, & ideo illi, qui debiliores erant, non potuerunt consequi iter aliorum. In Hebræo dicitur hic. Et qui manserunt, manserunt. Sed ista sententia est nimis confusa, & barbara, nec significat aliquid determinatè, ideo litera nostra posuit hoc manifestius dicens, quod aliqui lassi substituerunt: habuit autem hoc ex litera Hebraica, quæ habetur infra, vbi magis explanatur de istis, qui substituerunt: aliquando autem loquitur hoc modo litera Hebraica, sic patet supra capitulo 2. 3. vbi litera nostra dicit: Egressi de Ceila huc & illuc vagabantur incerti, litera Hebraica dicit: Ambulauerunt, quo ambulauerunt: sed quia ista locutio est barbara, litera nostra euitauit illam. Persecutus est autem David ipse, & quadringenti viri, id est, quanquam aliqui substitissent las-

si, tamen David non desit persequi latrunculos, sed ipse cum quadringentis viris residuis persecutus est illos.

D

David persecutus est latrunculos cum quadringentis viris, quia numerum eorum ignorabat: & propter promissionem Dei, in qua confidebat.

Q V Æ S T. IX.

QUÆRET aliquis, cum tertia pars exercitus David lassitudinisset, quomodo David ausus est persequi latrunculos cum reliquis viris, & an in hoc stultè egerit, vel si non egisset, peccasset.

Respondendum, quod David ausus est persequi latrunculos cum quadringentis viris residuis: nam etiam modo humano non habebat David aliquid, quare timere deberet persequi latrunculos cum quadringentis viris, quia nesciebat quot essent latrunculi; ideo quouique sciret eorum multitudinem, non agebat stultè persequendo illos, qualitercunque posset.

Sed adhuc dicendum, quod dato, quod David sciret multitudinem latrunculorum, non debebat timere persequi illos cum quadringentis viris, immo etiam si solum haberet centum, vel quinquaginta viros: quia Deus dixerat ei, quod persequeretur latrunculos, quia sine dubio excuteret prædam: de promissione autem Dei nemo dubitare debet; ideo etiam si mansissent soli decem viri cum David, cum illis potuisset, & debuisset iustè persequi latrunculos: quia in multitudine gentis non est victoria belli, sed sicut est voluntas in cælo, ita fit, vt patet supra 14. cap. & 2. Paralip. 25. cap. & 1. Machab. cap. 3. Immo dicendum est, quod non solum David non agebat stultè, persequendo latrunculos cum paucis viris, sed etiam si propter hoc desisset persequi illos, peccasset, quia non consideret verbis Domini, cum Deus dixisset: Persequere, absque dubio enim comprehendens eos, & excuties prædam: ideo quanquam magna pars exercitus David lassitudinisset, non fuit ex hoc turbatus David, nec dubitauit aliquatenus, an persequeretur latrunculos. Substituerant enim ducenti quasi lassi. Istud reddit rationem superioris, scilicet, quod solum quadringenti iuerunt cum David, quia ducenti viri de exercitu restiterunt lassi. Et transire non poterant torrentem Besor, id est, non aui sunt transire torrentem præ lassitudine: & non intelligitur, quod non potuerunt transire, tanquam impotentia esset quantum ad transitum, sed quantum ad agendum iter ultra torrentem: ideo quasi habita opportunitate ad manendum, dixerunt se ultra non posse transire, & manserunt. In Hebræo habetur. Et non aui fuerunt transire torrentem. Non debet intelligi, quod non aui sunt propter timorem hostium, contra quos ibant, sed propter impotentiam deambulandi: timuerunt enim, quod quanquam conarentur itinerare cum aliis ultra torrentem, quod nequaquam possent.

E

Et inuenerunt virum Aegyptium in agro. Iste vocatur puer, non propter ætatem, sed propter seruitutem, vel subiectionem, & iste indicauit David, vbi erant Amalechitæ: hunc autem inuenerunt viri David in agro, quia illi discurrebant hinc & inde, vt reperirent vestigia latrunculorum, & inuenerunt eum quasi mortuum propter famem, vt patet infra. Et adduxerunt eum ad David, scilicet, vt indicare posset vbi essent latrunculi, quia putauerunt viri David, quod ille cum esset in agro, vel esset vnus de latrunculis, vel saltem sciret, qua transierant. Dederuntque ei panem, vt comederet. Subintelligendum est, quod viri David inuenerunt illum Aegyptium quasi mortuum, & cum vellent ab illo aliquid querere, non poterat respondere, quia exinanita fuerat tota virtus eius, propter diuinam famem, scilicet, trium dierum, vt patet infra. Et biberet aquam. Id est, dederunt ei aquam, vt biberet, vt illa eum refrigeraret à calore innaturali, qui sequebatur ei propter famem. Sed & fragmen massæ caricarum, id est, etiam dederunt ei vnum frustum de massa caricarum. Est enim massa caricarum ad formam casei, & est facta de ficibus, & comeditur sicut panis, & de hoc dicitur sup. c. 25. quod Abigail tulit ad David 200. massas caricarum, abundant enim in terra illa istæ massæ propter multitudinem ficuum, & viri David ferebant de eis secum in itinere ad cibum. Et duas ligaturas vni passæ, id est, etiam dede-

runt

F

A runt ei duos racemos vuarum passarum, & vocantur ligaturæ, quia ligantur ad hoc, quod desiccantur, vel quod postquam desiccatae sunt, tenentur ligatae in funiculis, vel aliis: & ista etiam ligaturæ vuarum sunt usitatae in terra Chanaan unde, Abigail tulit ad Dauid centum ligaturas vuarum passarum, ut patet supra cap. 25. *Qui cum comedisset, reuersus est spiritus eius*, scilicet, antequam comederet, videbatur non habere spiritum, sed quasi mortuus, cum autem comedit, dicitur reuersus, quia tunc visus est viuere. *Et refocillatus est*, id est, recreatus, scilicet, quia vultus eius exhilaratus est, & color eius reuixit. *Non enim comederat panem, nec biberat aquam tribus diebus, & tribus noctibus*. Parum enim deerat, ut iste præ debilitate moreretur, cum tot diebus non comedisset, præsertim, quia languere coeperat in principio horum dierum, ut patet infra in litera. Quamquam per accidens agritudo adiuuare poterat ad hoc, quod tardius moreretur, utpote si agritudo proueniebat ex repletionem, & virtus digestiua erat impotens ad digerendum, quia tunc tardius moreretur præ fame, quam si sanus esset, quando famescere inciperet. *Dixit itaque ei Dauid*, scilicet, postquam comedit, & bibit: nam ante hoc non poterat respondere, quamquam interrogaretur. *Cuius es tu? vel unde?* Istud erat principium querendi, ut ordinatius posset Dauid peruenire ad inquirendum ubi erant latrunculi: & dixit, cuius es? ad sciendum an erat seruus alicuius Domini eorum, qui venerant ad prædandum: dixit etiam unde es? id est, de qua terra? quia ex hoc posset cognoscere Dauid, quid ageret, an esset de latrunculis. *Et quò pergis?* Istud non est in Hebræo: quaesivit tamen Dauid de hoc, quia per hoc certius scire poterat Dauid, an ille esset de latrunculis, & quid ageret. *Qui ait: Puer Aegyptius ego sum*. Hic respondit ille inuenis ad omnia quaesita Dauid, & in omnibus verè locutus est: quia cum esset in potestate Dauid, putauit, quod si falsum loqueretur, & postea hoc deprehenderet Dauid, occideret eum: si autem verum loqueretur, quamquam ipse fuisset de latrunculis, qui diripuerant Siceleg, miseretur eius Dauid, tum quia ipse indicabat ei ubi erant alij latrunculi, tum quia seruus erat cuiusdam principis illorum latronum, & cogebatur agere, quod Dominus iubebat. Unde nec dubitauit veritatem dicere Dauid, nec petiuit aliquam securitatem, scilicet, quod occideret eum, sed solum petiuit, quod non traderet eum in manus Domini sui, ut patet infra: dixit autem, quod erat puer Aegyptius, id est, de terra Aegypti, quia satis verisimile erat, eo quod terra Amalechitarum pertingit usque ad terram Aegypti, ut patet supra cap. 15. & ob hoc multi de Aegyptiis vivebant in terra Amalech cum Amalechitis, & multi de Amalechitis morabantur in terra Aegypti. *Seruus viri Amalechita*, id est, ego sum seruus cuiusdam viri de Amalech. Isti autem vir erat vnus de principibus illorum latronum, & venerat cum eo puer iste. *Dereliquit autem me Dominus meus*, scilicet, ipse cum aliis latrunculis recessit ferens prædam, & dereliquit me, quasi iam nolens me habere in famulatu suo, quia grauis ei videbar: & causa subditur, scilicet, *Quia egrotare coepi nudius tertius*, id est, quia eram languidus, putauit iam inutilem, & noluit me portare, ne essem sibi onerosus, sed reliquit me, ut morerer. *Si quidem nos erupimus ad australem partem Cerethi*. Hic narrat iste puer, quæ fecerunt latrunculi, & dicit, quod eruperunt, id est, egressi sunt de regione sua, & venerunt ad prædandum ad australem partem Cerethi: dicitur hoc, quia isti latrunculi veniebant de terra Australi, respectu omnium istorum locorum: nam veniebant de terra Amalech, quæ Australis est ad terram Philistinorum, & Iudæ: & dicitur hic, ad australem partem Cerethi, quia fortè primò inuaserunt terram illam, deinde reliquas secundum ordinem, qui habetur hic: quod patet, quia de Siceleg vltimò dicit, & illam vltimò inuaserunt: nam postquam succenderunt eam, pergebant itinere suo ad terram suam, ut patet supra in litera. Vocatur Cerethi secundum Rab. Dauid Kimhi, & Rab. Sal. tota terra Philistinorum: sed non stat, quia tunc non poneretur postea specialiter de Siceleg, cum esset Siceleg quidam locus in terra Philistinorum. Sed dicendum, quod Cerethi erat nomen alicuius vrbis, vel regionis paruae. *Et contra Iudam*, id est, versus terram Iudæ, scilicet, contra sortem tribus Iudæ: erant enim ista coniuncta, scilicet, terra Philistinorum, & fors Iudæ. *Et ad meridiem Caleb*. Potest vocari sic aliqua terra in forte Iudæ, eo quod fuit in illa vir quidam famosus nomine Caleb, & illi data est quædam pars terræ Iudæ, scilicet Hebron,

cum villulis suis, ut patet Iosue cap. 14. & 15. *Et Siceleg succendimus igni*, id est, inter ista omnia loca nullum magis laelimus, quam urbem Siceleg, quam exulimus: *Dixitq; ei Dauid*. Iam cognoscebat quid factum esset, & quis illud fecisset, ideo volebat scire ubi erant illi, qui fecerant. *Potes me ducere ad cuneum istum*, id est, nunquid scies me ducere illuc, ubi sunt isti latrunculi: *Qui ait, iura mihi per Deum*. Hoc voluit puer Aegyptius à Dauid ad securitatem suam.

Petit puer inuentus à Dauid, ut ipse iuraret per Deum summum per suum.

Q V A E S T. X.

Q V A E R I T aliquis, per quem Deum petiuit hic puer iste à Dauid, quod iuraret ei hæc.

Dicendum, quod fortè dixit per Deum, non nominando specialiter aliquem Deum, & tunc intelligebat de Deo summo, de quo omnes homines intelligunt, quod sit id, quo nihil melius excogitari possit, sicut declaratum est precedenti capitulo de rege Achis. Vel petiuit iste puer à Dauid, quod iuraret ei per Deum suum, scilicet, per Deum Dauid: nam ista est conditio omnium petentium iuramentum ab aliis, quod petant in diis illorum, quia iuramentum inuentum est in confirmationem eorum, quæ dicuntur, ut propter reuerentiam eius, qui inducitur in testem, compleantur ea, quæ promittuntur: & quia nemo magis reueretur aliquem Deum, quam illum, quem colit, non potest aliquis facere iuramentum efficacius, quam per Deum suum. Sic Goliath, quando voluit imprecari mala super Dauid, imprecatus est in diis suis, ut patet supra capitulo 17. Item patet, quia Dauid iurauit id, quod petiuit iste puer: sed Dauid non iuraret per nomen alicuius dei, nisi per Deum Israël: quod ergo per illum iuraret, patet, quia nefas erat Israelitis iurare per deos Gentiliū, & non solum iurare, sed etiam nominare illos, ut patet Exod. capitulo 23. scilicet, Omnia, quæ dixi vobis facite, & per nomen externorum deorum non iurabitis, nec audietur ex ore vestro. *Quod non interficias me*, scilicet, postquam cognoueris à me ea, quæ vis: poterat suspicari puer, quod Dauid nunc non occidebat eum, ut inueniret alios latrones, & postquam inuenisset, occideret eum. *Et non tradas me in manus Domini mei*, scilicet, quia ille occidet me, etiam si tu non me occideris: quia prodidi eum cum aliis latrunculis.

Quomodo puer iste petiit à Dauid, ut non traderet ipsum manibus Domini sui, cum persequeretur illum, & alios latrunculos.

Q V A E S T. XI.

Q V A E R I T aliquis, quomodo iste puer Aegyptius petiuit, quod hoc iuraret Dauid, quia nullo modo erat verisimile, quod contrarium ageret: nam Dauid ibat, ut persequeretur dominum illius pueri cum aliis latrunculis propter prædam Siceleg: quomodo ergo traderet seruum suum? dicendum, quod puer iste timuit, quod cum Dauid inueniret latrunculos illos, non prævaleret contra eos ad extorquendum prædam, sed componeret cum eis aliquo modo, ut haberet totam prædam, vel partem de eo, quod ablatum fuerat de Siceleg, & in compositione veniret, quod Dauid daret puerum illum domino suo, & tunc timebat puer, quod occideret eum dominus suus, quia prodiderat eum cum aliis. Vel aliter puer iste nesciebat, ad quid ibat Dauid ad latrunculos, quia nihil significauerat Dauid puero de intentione sua, sed solum quaeruit ab eo, quis erat, vel cuius: & nunc quando dixit Dauid, an posset puer ducere Dauid ad cuneum illum, nesciebat an vellet illuc ire Dauid, ut iungeretur illis latronibus ad prædandum etiam cum eis, vel ad alia fœdera pacis: & tunc satis verisimile erat, quod Dauid traderet puerum Domino suo, & quia si traderetur ei, occidendus erat, volebat potius, quod occideret eum Dauid, quam quod traderet domino suo. *Et ducam te ad cuneum istum*, scilicet, si iuras mihi hæc.

A

*Puer sciebat locum latrunculorum, & ad illum duxit
David.*

Q V A E S T. XII.

QUÆRET aliquis, quomodo puer iste poterat ducere David ad cuneum latronum, cum iam nudius tertius relictus fuisset ab eis, & nesciret ubi essent. Respondendum est, quod forte latrones illi modicum inde recesserant, & puer sciebat locum, ad quem recedebant, sicut patet infra: quia quando David ductus est à puero ad cuneum, inuenit latrunculos iacentes super faciem terræ in agro, & comedentes. Vel dicendum, quod puer cognoscebat gressus eorum, & quanquam nesciret tunc ubi essent, poterat illuc perducere David per gressus. Vel forte iste puer audierat à latrunculis antequam dimitterent eum de loco, ad quem ituri erant, & ad illum nunc duxit ipse David. Vel quia iterum forte latrunculi illi eruperant per terram illam, & habebant aliquem locum, in quem conuenirent, in quo nunc putabat eos esse puer, & illuc duxit David. *Et iurauit ei David, scilicet. iurauit id, quod petierat puer.*

*Israelita cum quibusdam populis non poterant inire fœdera, & si
inuissent, non poterant seruare.*

B

Q V A E S T. XIII.

QUÆRET aliquis, an David tenebatur obseruare id, quod iurauerat puero. Aliquis dicit, non esse dubium in hoc: quia quod iuratur implendum est: sed hoc non obstante, est ratio dubij, quia quædam gentes erant, cum quibus Israëlita nullo modo poterant componere fœdera, sed obligabantur ad occidendum, sicut erat de Chanaanais: sic etiam erat de Moabitibus, & Ammonitis, de quibus Deus dixerat: Non facies cum eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum, ut patet Deuteronom. c. 23. his ergo gentibus si iurarent Israëlita de non occidendo illas, iuramentum non tenebat, quia erat contra legem Dei: ideo poterant venire contra illud, ac si non iurassent: sicut cum quis iurat aliquid, quod illicitum est, manifeste potest propria auctoritate contra illud venire; immo tenetur, quanquam peccauerit in iurando: si tamen aliquando Israëlita facerent fœdera cum aliqua istarum gentium, cum qua illicitum erat componere amicitias, licet non tenerent fœdera, tamen Israëlita non poterant pugnare contra illam gentem, quousque denunciarent ei nullitatem fœderum: hoc autem non erat tanquam propter fœdera obligarentur ad aliquid, ad quod alias non erant obligati, sed propter naturalem æquitatem: nam priusquam ipsi componerent cum gentibus illis, habebant eos illæ gentes, tanquam hostes, & obseruabant se ab eis: inito autem fœdere, habebant eos tanquam amicos, & non obseruabant se ab eis: ideo si Israëlita antequam denunciarent eis nullitatem fœderum, pugnarent contra illos, agerent per insidias, & fraudem: nam sub colore amicorum haberent se hostiliter, ideo tenebantur denunciare eis, non tenuisse fœdera, & tunc poterant contra illos pugnare, velut si nulla fœdera inita fuissent. De puero autem isto forte sic esset, quia poterat esse de aliqua gente, cum qua non posset componere fœdera David, & cogeretur eum occidere. Dicendum est, quod David tenebatur obseruare iuramentum præstitum isti puero: quia erat de tali gente, cum qua poterant Iudæi fœdera inire, scilicet, quia erat Ægyptius: Israëlita autem non habebant hostilitatem contra Ægyptios, nec debebant habere, quia Deus iusserat, Deuteronom. capitul. 23. Non abominaberis Idu-mæum, quia frater tuus est, nec Ægyptium, quia aduena fuisti in terra eius: quæcunque ergo pacta inirentur inter illos seruanda erant, præsertim quia David tenebatur de iure communi ad seruandum id, quod puer iste petebat sibi iurari, scilicet, quod non redderet eum domino suo, & dato, quod non iurasset, seruasset illud David: de hoc patet Deuteronom. capitul. 23. scilicet, Non trades seruum domino tuo, qui ad te confugit, habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, & in vna urbiū tuarum requiescet: & ob hoc, quia David tenebatur ad istud obseruandum etiam sine iuramento, faciliter iurauit, quasi non inducens super se aliquam nouam obligatio-

nem, per istud iuramentum, nisi quantum ad vnam partem, scilicet, quod non interficeret eum. *Qui cum dixissent eum.* Hic ponitur tertium huius cap. Puer duxit David ad locum, in quo erant latrunculi. *Ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ terre,* id est, iacebant diffusi super totam terram, comedentes in gaudio, & sic facilius potuit eos capere David: & dicitur, super faciem vniuersæ terre, quia isti multi erant, & erant diuersi per turmas, & collegia, ad sumendum cibos, & sic repleuerant totam faciem agri.

*Isti latrunculi non confugerunt ad loca munita, quia credebant
esse securi.*

Q V A E S T. XIII.

QUÆRET aliquis, quomodo isti latrunculi tam diu expectauerant in agris, habentes prædam, & non confugerant in terram suam ad aliqua loca munita, ut ibi deponerent prædam. Dicendum, quod isti latrunculi videbantur sibi esse securi propter duo. Primo, quia erant in terra sua. Secundo, quia multi erant. De primo patet: nam dum fuerunt in terra Philistinorum, & Iudæ, de qua prædam acceperant, festinauerunt exire de terra, nunc autem erant in terra Amalech: ideo non timebant, quod aliqui de Israelitis, vel de Philistinis persequerentur eos in terram suam pro præda, & sic discumbebant sine timore. Secundum patet, scilicet, quod essent multi, quia David pugnavit, & percussit eos à vespere vnius diei vsque ad vespere alterius, & tamen ad vltimum factæ cædis, fugerunt quadringenti viri de eis, & sic magna turba esset: unde propter multitudinem confidenter se habebant, primum tamen magis stat. *Comedentes, & bibentes,* id est, discumbebant per agrum ad comedendum, & bibendum: non est sensus, quod ibi discubuerint, quasi essent itinerantes, & à casu venissent in agrum illum, & ibi discumberent ad capiendum cibos, sed iam ibi manebant per aliquot dies: quod patet, quia puer ille, qui duxit David ad locum illum, dimissus fuerat ab illis à nudius tertius, ut patet supra, si ergo illi itinerassent semper, non potuissent eos inuenire David, sed manebant in agris gaudentes: quod significat litera sequens, scilicet. *Et quasi festum celebrantes diem.* In Hebræo non habetur quasi: isti autem celebrabant festum in abundantia ciborum, & potuum pro gaudio prædæ acceptæ. *Pro cuncta præda, & spoliis, quæ acceperant de terra Philistinij, & de terra Iudæ,* id est, acceperant prædam copiosam, quantam non expectabant de terra Philistinij, & Iudæ: eo quod incolæ istarum terrarum iuerant ad bellum, & rari erant, qui possent eis resistere, pro quo magna lætitia fruebantur. *Et percussit eos David,* id est, occidit: & non dicitur hic: pugnavit contra illos, sed percussit: quia ista magis erat occisio quam pugna, cum latrunculi essent ebrii & crapulati, cum egissent festum pro præda, & erant quasi extram mentem, nec poterant pugnare, sed occidebat David quot volebat. *A vespere vsque ad vespere alterius,* id est, duravit ista occisio à vespere in vespere, scilicet, per vnum diem naturalem: hoc autem, quia latrunculi illi erant diffusi per diuersas partes agri, & nunc occidebat aliquos hic, & nunc alios ibi, & sic per diuersa loca. *Et non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes,* id est, omnes occisi sunt præter istos: in quo significatur magna multitudo, cum quadringenti viri ponantur pro nihilo, respectu illius multitudinis: quia dicitur: *Et non euasit quisquam, nisi quadringenti viri.* *Qui ascenderant camelos, & fugerant.* Isti quadringenti adolescentes à principio belli fugerunt, ascendendo super camelos: alij autem, qui relictii sunt, & non habuerunt in quo equitarent ad fugiendum, non potuerunt euadere manus David. *Eruiit ergo David omnia, quæ tulerant Amalechita,* id est, liberauit de manu ipsorum omnia, quæ prædati fuerant de vrbe Siceleg. *Et duas vxores suas eruiit.* Fit mentio de istis duabus vxoribus: quia nihil aliud habebat David in præda, quod ad eum specialiter pertineret, de quo multum doleret, cum nondum habuisset filios. Alij autem viri sui habebant filios, & vxores. *Nec defuit quisquam, a paruo vsque ad magnum,* id est, de omnibus, quæ erant in vrbe Siceleg nullus defuit, tam de magnis, quam de paruis, eo quod Amalechitæ nullum interfecerant, sed omnes secum ducebant, ut patet sup. in lit. *Tam de filiis, quam de filiabus,* id est, etiam filij, & filię omnes ducti fuerunt, quos tulerat Amalechitæ: & intelligi-

D

E

F

*Occi-
sio ma-
gna la-
trun-
culorū
Amale-
chita-
rarū*

tur de

A tur de filiis, & filiabus virorum Dauid: quia Dauid non habebat adhuc filios, vel filias: de vxoribus autem nihil dicitur, sed subintelligendum est, quod etiam vxores virorum Dauid, quas tulerunt Amalechitæ, reduxerit Dauid, cum dicatur, quod nihil defuit de præda, & sup. dicitur, quod Amalechitæ nullum occiderunt, sed omnes duxerunt captiuos: non curauit tamen scriptura exprimere vxores: quia planum est: quia etiam de illis intelligeretur, simile habetur sup. in littera, scilicet; Amara erat anima vniuscuiusque viri super filiis, & filiabus suis, & de vxoribus nihil dicitur: tamen manifestum est, quod etiam pro vxoribus lugebant. *Et de spoliis*, id est, etiam nihil defuit de spoliis, quæ acceperant de vrbe Siceleg: quia omnia secum habebant Amalechitæ, & nondum deposuerant ea in aliquo loco: vnde cum Dauid expugnauerit Amalechitas, nihil potuit perdere de spoliis: vnde nec aliquid perdidit, nisi ea, quæ incendio perierunt in vrbe Siceleg, quam succenderant Amalechitæ: multa enim ibi manerent supellectilia, quæ ferre non possent Amalechitæ, & illa cremarentur. *Et quæcunque rapuerant, omnia reduxit Dauid*, id est non solum quæ rapuerant de vrbe Siceleg, sed etiam quæ rapuerant de aliis locis, accepit Dauid, & secum tulit: ex quo nimis ditatus fuit, & misit munera multis ciuitatibus de terra Iudæ, vt patet infra. *Et tulit vniuersos greges, & armenta*. Amalechitæ enim prædati fuerant multa pecora de terra illa, quæ diripuerant tam de gregibus, quam in armentis, & omnia illa reduxit Dauid. Vocantur greges congregationes minorum animalium, vt ouium, & caprarum, & porcorum: armenta autem dicuntur congregationes maiorum animalium, vt bouum, equorum, camelorum: intelliguntur etiam per hæc quæcunque iumenta, & animalia, quæ prædati sunt Amalechitæ. *Et minauit ante faciem suam*, id est, fecit præcedere alia animalia exercitum suum: minare enim ad pastores pertinet, qui animalia mouent quocunque volunt: sic dicitur Exod. capitu. 3. Cumque minasset Moyses gregem ad interiora deserti venit ad montem Dei; & Hebræus dicit: Pastor oues baculo minat, lupus ore minatur. *Dixeruntque*, scilicet, illi viri Dauid, qui minabant armenta. *Hæc est præda Dauid*. Hoc dixerunt ad laudem victoriæ Dauid: sice enim fieri solebat in omnibus victoriis, quando dabatur eis triumphus, scilicet, quod præcederent aliqui canentes ante eos in laudem victoriæ, & inde dicitur, triumphus, à tris, quod est tres, & phonos, quod est sonus, quasi sonus trium, scilicet, quod tres canebant, vel tripliciter canebatur ad laudem victoriæ.

An Dauid debuisset distribuere prædam dominis, à quibus ablata fuerat.

Q V A E S T. XV.

C **Q** V A E R E T aliquis, cum tota ista præda, quam nunc accepit Dauid de manu Amalechitarum, non esset de vrbe Siceleg, sed de multis aliis locis, an Dauid peccauit, non reducendo prædam ad dominos suos, cum sciret ad se non pertinere totam. Aliquis respondebit, quod Dauid non reduxit prædam ad dominos suos: quia nesciebat, qui essent Domini, cum illi latrones accepissent de multis locis. Sed hoc non stat: quia Dauid sciebat de quibus locis ablata fuisset præda: nam puer Ægyptius dixerat tibi illa loca, scilicet, contra Cerethi, & Iudam, & terram Caleb, & Siceleg prædati fuerant, vt patet supra, ideo postquam Dauid accepisset partem prædæ, quæ pertinebant ad urbem Siceleg, debuisset mittere ad alia loca, in quibus Amalechitæ prædati fuerant, vt homines illorum locorum venirent ad cognoscendum quid pertinebat ad eos: præsertim quia Dauid habebat secum puerum illum Ægyptium, cui iurauerat, quod non occideret eum, nec traderet in manus Domini sui, & ille iurauit cum Amalechitis, quando prædati sunt, & sciebat omnia loca, in quibus prædam egerant. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quod Dauid restituerit prædam eis, à quibus ablata fuerat: quod patet: quia ista præda ablata fuerat de terra Iudæ, vt habetur supra, & Dauid misit de illa ciuitatibus Iudæ, vt patet infra. Sed hoc non stat, sed potius viri Dauid diuiserunt inter se prædam: nam super hoc fuit contentio infra inter viros Dauid: quia quidam volebant, quod ducenti viri, qui remanserant in torrente, nihil acciperent de præda, sed solum darentur eis vxores, & filij:

D Dauid autem dixit, quod equa pars esset descendenti ad prælium, & remanenti ad farcinas, & similiter diuiderent spolia: ergo videtur, quod diuisa fuit præda. Cum autem dicitur, quod Dauid misit istam prædam dominis suis, dicendum, quod non stat, nec valet, quod habetur infr. scilicet, quod misit ad seniores Iuda: nam si misisset ad dominos suos, misisset ad omnia illa loca, de quibus prædati fuerant Amalechitæ, sed falsum est, quia Amalechitæ prædati fuerunt de terra Philisthim, & Iuda, vt patet supr. in littera. Dauid tamen solum misit partem prædæ ad viros Iuda. Item non misit istam partem prædæ tanquam eis debitam, sed misit in munera: nam dicitur infra. Misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis. Item patet, quia non misit prædam istam ad loca, de quibus fuerat accepta, sed solum ad loca, in quibus Dauid moratus fuerat cum viris suis, & habebat ibi aliquos amicos, quos volebat lætificare per munera, vt patet infra in littera. Dicendum igitur, quod Dauid cognoscebat de quibus locis ablata fuerat ista præda, tamen noluit eam restituere dominis suis, sed diuisit inter viros suos, & hoc, quia putauit se non esse obligatum ad reddendum eam prioribus dominis. Aliquis dicit, quod tenebatur: quia si aliquid ego reperio apud furem, vel accipio ab eo violenter, cogor reducere ad illum, cui res ablata est, alioquin ego dicar fur. Respondendum, quod non est sic de rebus ablatis per furtum à conciuibus, & de rebus ablatis ab hostibus: nam cum alicui res furtiuè, vel palam diripitur à latronibus, qui non sunt hostes, non desinit ille esse dominus rei, quanquam desinat possidere: ideo ad quencunque res illa peruenerit, nunquam poterit esse verus dominus illius, cum illa habeat alium dominum, & non potest esse eadem res in solidum duorum dominorum: ideo sicut constituto iudicialiter, quod aliqua res alicui furtiuè ablata est, iudex coget eam reduci ad illum, ita quicunque habuit penes se aliquam rem, quam sciat esse furtiuam, tenetur in foro conscientie reducere illam ad dominum suum: in rebus autem ablatis ab hostibus secus est, quia aut illi, qui rapiunt, fouent iustum bellum, aut non: si fouent iustum bellum, omnia, quæ rapiunt, efficiuntur sua, & illi, quibus rapiuntur, desinunt esse domini, & raptores possident res illas licite, etiam in foro conscientie: & tunc si aliquis extorserit res istas pugnando, ab eo qui eas rapuit, non tenetur illas reducere ad dominum priorem: eo quod illarum desinit esse dominus, & qui rapuit effectus est verus dominus: forte hoc modo Amalechitæ se habebant contra Philistinos, & contra Israel, scilicet, quod fouebant iustum bellum contra illos: de Philistinis non apparet, an contra illos iuste possent pugnare Amalechitæ: sed de Israelitis apparet hoc: quia Israelitæ inuaserunt terram Amalech, & penè deleuerant totam progeniem Amalechitarum, & prædati sunt quicquid erat in terra illa, vt patet supra capitu. 15. ideo quousque Israelitæ satisfacerent Amalechitis de iniuria illa, & damno, semper fouebant Amalechitæ iustum bellum contra Israel. Sed aliquis dicit, quod non stat, quia Israelitæ pugnauerunt contra Amalechitas iussu Dei, & ex hoc erat iustum bellum, sed in bello iusto pugnans non infert iniuriam ei, contra quem pugnat, eo quod vitur iure suo: nemini tamen iniuriam facit, qui iure suo vitur, & consequenter ille, qui patitur iustum bellum ab alio, non potest iterum mouere bellum contra eum, qui bellum intulit; quia iuste passus est: & sic esset de Amalechitis, cum iustum paterentur bellum ab Israelitis. Respondendum est, quod Israelitæ iustum fecerunt bellum contra Amalechitas quantum ad seipsos, non tamen erat iustum quantum ad Amalechitas. Primum patet, quia Israelitæ non peccabant faciendo illud bellum, immo merebantur, cum exquerentur mandatum Dei, & tenebantur illud agere, quia Deus iubebar. Secundum patet, scilicet, quod non esset bellum iustum quantum ad ipsos Amalechitas: quia ipsi non videbantur iuste pati, quia nunquam aliquid malum egerant contra Israelitas, nec secundum legem humanam erat iustum, quod Israelitæ pugnarent contra Amalechitas, sed solum secundum voluntatem Dei: nam isti Amalechitæ, qui nunc erant, nunquam peccauerant contra Israel, & iam ab illa pugna vsque ad tempus, quo pugnavit contra eos Saul, fluxerant ad minus quadringenti viginti anni. Quod patet: quia pugna ista fuit in Raphidim primo anno ab exitu de Ægypto, de qua Exod. c. 17. nam nondum fluxerant duo menses

ab exitu

A ab exitu de Ægypto vsque ad bellum illud : quod patet , quia prius fuit illud bellum , quam venirent Israëlitas in desertum Synai : quod apparet ex ordine literæ : nam de bello agitur Exod. cap. 17. & de aduentu in montem Synai, Exod. cap. 19. & tamen in montem illum venerunt prima die mensis tertij illius anni , in quo exiuerunt , vt patet Exod. cap. 19. ergo nondum fluxerant duo menses , quando pugnaverunt Amalechitæ contra Israëlitas in Raphidim ab exitu de Ægypto. Fuit autem bellum , quod fecerunt Israëlitas contra Amalech tempore Saulis , supra cap. 15. Saul autem regnavit viginti annis in Israël , vt declaratum est supra capit. 13. subtrahantur ergo isti viginti anni ad plus , & quadringenti anni , quibus regnavit Dauid post Saulem , infra 3. lib. cap. 2. & quatuor anni , quibus regnaverat Salomon , quando cepit ædificare templum , de quadringentis octoginta annis , qui fluxerant ab exitu de Ægypto vsque ad principium ædificationis templi , vt patet infra 3. libr. cap. 6. & manebunt quasi quadringenti viginti annis ab exitu de Ægypto , in quo pugnaverunt Amalechitæ contra Israël , vsque ad tempus , quo pugnavit Saul contra Amalechitas , in vindictam illius primæ pugnae. Cum ergo in his quadringentis viginti annis Amalechitæ nunquam nocuissent Israëlitis , & transissent multæ generationes post illos , qui intulerant bellum in Raphidim : non poterant Israëlitas secundum legem humanam , vel secundum conscientiam mouere bellum contra Amalechitas , contra quos pugnavit Saul , secundum legem , & rationem humanam , licet Israëlitas faciendo illud propter mandatum Dei , non peccabant : manebat igitur Amalechitis contra Israelitas causa iusti belli , cum fuissent ab eis iuste lacesiti , & sic poterant nunc agere prædas de terra Iudæ , & de toto Israël , & consequenter efficerentur veri Domini rerum raptarum : unde Dauid accipiens ab eis res , quas rapuerant , non tenebatur reducere illas ad Dominos suos priores , quia iam ibi desierant esse Domini. In bellis autem iniustis dicendum est , quod illi , qui rapiunt , non efficiuntur veri Domini : quia non habent ius ad rapiendum , ideo semper competit repetitio : si tamen aliquis postea per bellum extorqueat ab illis res , quas rapuerunt , non tenetur eas reducere ad priores Dominos : & iustum verum est , si iste , qui rapit à raptore , iustum bellum fouet contra illum , & efficitur iste verus Dominus , licet primus raptor non esset dominus : sic patet in responsione Iephthe ad regem Ammon : nam cum ille peteret loca quædam , quæ possidebant Israëlitas , & pertinuerant quondam ad Ammonitas , & Moabitas , dixit Iephthe , quod Israëlites iuste possidebant , eo quod non acceperant illa ab Ammonitis , & Moabitis , sed ab Amorrhæis , de hoc Iudi. capit. 11. Amorrhæi autem acceperant ea ab Ammonitis , & Moabitis , Num. cap. 21. & sic patet , quod ex hoc , quod Israëlitas acceperunt à raptore , non tenebantur ad restitutionem faciendam Ammonitis , & putarent se teneri , si rapuissent ab eis : nec distinxit in hoc Iephthe , an Amorrhæi fouissent iustum bellum contra Ammonitas , vel non : sed solum ex eo , quod acceperunt illa loca ab Amorrhæis , & non ab Ammonitis , putauerunt se non teneri ad restitutionem. Item patet simile de Abraham , quando iuit ad eruendum prædam , quam tulerant quatuor reges pugnantes contra terram Sodomorum. Nam tunc Abraham excussit totam prædam de manu quatuor regum , & sic rapiebat à raptore , & rex Sodomæ , de cuius terra capta fuerat præda , petiuit in gratiam ab Abraham , vt daret ei solum animas , & cetera tolleret sibi , Abraham autem remisit sibi omnia , præter partes illas , quæ prouenerunt tribus ducibus , qui iuerunt cum eo ad bellum , vt patet Genes. 14. scilicet , Non accipiam ex omnibus quæ tua sunt , ne dicas , ego ditavi Abraham , exceptis his , quæ comederunt iuuenes , & partibus virorum , qui venerunt mecum , Aner , & Eshol & Mambre : isti accipient partes suas ; & sic Abraham noluit reducere totam prædam ad priores dominos , quam ipse tulit à raptoribus , sed diuisit eam inter viros , & dedit eis partes suas : partem autem quæ sibi proueniebat , donauit regi Sodomorum : si tamen non posset iuste possidere raptor ea , quæ rapit à raptore , quanquam primus raptor iniustum bellum fouerit , poterit iuste possidere res captas , & non tenebitur eas reducere ad priorem dominum . Sed aliquis dicet , quod hoc non potest stare ; quia sicut primus raptor iniuste accepit , & iniuste detentat : ita secundus succedit in vitium , cum accipiat rem ab illo , qui non potest eam iuste possidere : ergo iste secundus nunquam poterit effici iustus dominus , sed te-

nebitur reducere rem ad priorem dominum . Respondendum est , quod non valet ista ratio : est enim hoc verum in eis , qui succedunt iuri alieno , sicut in emptore , & hærede , & donatario , & similibus : quia isti succedunt iuri alieno , scilicet , quia non potest emptor plus iuris habere in re , quam venditor in eum transfudit . Idem in hærede , legatario , & donatario : ideo si emptor scit , quod venditor non erat verus dominus rei , vel donator , vel ille , cui successit in hereditate , vel legatario : non potest iuste possidere id , quod accipit , sed tenetur reddere vero domino , eo quod iste succedit in vitium , & non potest effici verus dominus : nisi forte præscriptio , vel usucapio eum iuuerit , cum omnes isti præsumantur habere bonam fidem : quia succedunt in rebus aliorum , & non fuerunt isti primi qui inceperunt iniuste possidere rem illam , quam habent : in raptore autem , scilicet , qui bellando accipit rem raptam ab alio raptore , secus est : quia iste non succedit iuri alieno , cum iste non succedat in iure primi raptoris , sed constituit sibi nouum ius , cum pugnando iuste contra primum raptorem , possit accipere res illius : & sic quanquam illæ fuerint alicuius alterius , & primus raptor iniuste eas teneret , secundus iuste eas tenebit : secus autem si aliquis emerit à raptore in bello iniusto , vel donatum acceperit , vel per successionem vniuersalem , aut legatum ; quia sicut raptor in bello iniusto tenebatur ad restitutionem ablatarum rerum ; ita emptor , donatarius , hæres , & legatarius , & similes . Et si forte isti scienter succedant in talibus rebus emendo , vel aliis , mortaliter peccant succedendo , & insuper tenentur ad restitutionem : si autem successerint ignoranter , scilicet , nesciendo res peruenisse ex iniusto bello , non peccant succedendo , sed tenentur ad restitutionem quandoque constiterit . Si aliquis emerit à secundo raptore , qui bellice accepit à primo raptore res raptas , vel acceperit in donum , aut in hereditatem , aut in legatum , iuste possidebit : quia secundus raptor transfert in istum totum ius suum , sed ipse effectus erat verus dominus ; ideo iste succedit in vero dominio . Attendendum tamen valde , quia ad hoc , quod ista procedant , requiritur quod secundus raptor fouerit iustum bellum contra primum raptorem , siue primus raptor fouerit bellum iustum , siue iniustum contra priorem dominum : nam si secundus raptor iniustum bellum fouerit , ex hoc ipso non potest constitui verus dominus , sed tenetur ad restitutionem : differenter tamen , quia si primus raptor fouerit iustum bellum contra priorem dominum , tenetur raptor restituere primo raptori , & non primo domino . Si autem primus raptor fouit iniustum bellum , tenetur secundus raptor restituere primo domino , & non primo raptori : qui ergo emit à secundo raptore , vel est donatarius eius , aut hæres , vel legatarius , succedit in vitium ei : cum ipse non foueat iustum bellum contra primum raptorem , ideo tenebitur ad restitutionem omnium , quæ perueniunt ad ipsum à secundo raptore . In casibus autem & auctoritatibus allegatis , in quibus secundus raptor iuste possidebat , intelligebatur , quod ille fouisset iustum bellum contra primum raptorem : sic patet in allegatione Iephthe Galarditis contra regem Ammon Iudi. capit. 11. quia ibi Israel fuit secundus raptor , & fouit iustum bellum contra Amorrhæos , cum Amorrhæi sine vlla causa pugnauissent contra Israel . eo. c. sicetiam in allegatione Abraham , Gen. c. 14. fouit iustum Abraham bellum contra quatuor reges in defensionem , & liberationem cognati sui Loth habitantis in Sodomis : ideo isti potuerunt iuste possidere res ablatas à primis raptoribus : sic autem fuit hic de Dauid : nam ipse accepit ab Amalechitis prædam , quam ferebant , & habuit iustam causam hoc faciendi , scilicet , pro defensione sua , & suorum , cum vxores suæ , & virorum suorum captiue ducerentur ab Amalechitis : potuit ergo accipere ab eis totam prædam , & possidere illam iuste , nec cogebatur eam reducere ad priores dominos , & illi quoque quibus Dauid donauit partem prædæ potuerunt iuste possidere illam , quia iusto succedebant titulo : cum Dauid , qui erat verus dominus , posset transferre eos in verum dominium .

**

*

An Amalecitarum iustum bellum habebant contra viros de tribu Iuda, & totum Israel, & urbem Siceleg.

Q V Æ S T. XVI.

QVAERETVR vltius, cum Dauid semper foueret iustum bellum contra istos latrunculos Amalecitas, siue ipsi fouerent iustum bellum contra Israël, siue non: an habuerint iustum bellum contra viros de tribu Iuda, in quorum terra pugnauerunt, & contra Siceleg, quam succenderunt. Respondendum est, quod Amalecitarum iustum bellum habebant contra viros de tribu Iuda, & contra totum Israël, eo quod Israëlita fecerant pugnam iniuste contra Amalecitas, vt supra declaratum est, precedenti questione: habebant quoque iustum bellum contra Dauid specialiter, & contra urbem Siceleg, quia Dauid sæpe inuaserat terram eorum, sine causa agendo prædas, & cædes, vt patet sup. cap. 27. & ipse morabatur in Siceleg, ergo dato, quod alij præter Dauid morarentur in Siceleg, Amalecitarum habebant iustam causam pugnandi contra illos, & succendendi urbem Siceleg, quia ibi receptabatur Dauid, qui erat hostis eorum. De latrunculis tamen istis secus videtur: nam licet aliqua terra habeat iustam causam belli contra aliam propter aliquas iniurias, vel damna suscepta, non potest tamen quilibet de terra illa, auctoritate sua bellum indicare alteri terræ, sed auctoritate publica debet hoc fieri, etiam non indicto bello inter vtramque terram, nullus de vna illarum potest prædas vel cædes agere in aliam. In hoc autem errabant isti latrunculi: primò, quia non faciebant ipsi hoc auctoritate publica Amalecitarum, sed propria auctoritate irruerant in terram Israël, ad agendum prædas pro seipsis: id eo iniustum bellum fouebant. Item quia dato, quod auctoritate omnium Amalecitarum hoc fecissent, debebant prius indicare bellum Israëlitis, non tamen indixerunt, sed furim irruerunt in terram eorum, in quo grauabant eos, agendo contra ius gentium, quod efficiebatur iniustum, quamquam alias habuissent iustam causam pugnandi: ideo Dauid nunc rapiens bona, quæ illi portabant, iustum bellum fouit contra ipsos, cum ipsi iniustum bellum fouissent contra Israël. Sed adhuc aliquis dicet, quod Dauid non potuit hic fouere iustum bellum contra Amalecitas: quia licet illi iniuste pugnassent contra Israël, tamen iuste pugnabant contra Siceleg, quia licet ad hoc, quod pugnassent iuste contra Israëlitas, debuissent indicare eis bellum, & agere auctoritate publica, tamen respectu Dauid, non requirebatur, quod indiceretur ei bellum, quia iustum erat, quod pateretur sicut egerat: sed ipse quandoque pugnavit contra Amalecitas, & fecit prædas, nunquam indixit bellum Amalecitis, sed semper filenter, & ex insidijs occidebat, & prædabatur: ideo Amalecitarum poterant similiter facere contra urbem suam Siceleg: & in hoc iustum bellum fouebant, & consequenter Dauid non poterat pro hoc mouere bellum contra illos iuste, quia illi vi fuerant iure suo, & Dauid nondum satisfecerat eis de malis inflctis terræ Amalecitarum. Respondendum est, quod quanquam Amalecitarum nunc egissent bellum contra Siceleg propter Dauid, non poterat Dauid ad vindictam iniuriæ mouere eis aliud bellum, quia illi iuste egerant: poterat tamen ad defensionem rerum suarum pugnare contra quoscunque Amalecitas, quia in defendendo se & res suas, nullus gerit iniustum bellum, sed in mouendo guerram contra alium: nam cuiusque iusta est defensio rerum suarum: Dauid autem sic faciebat hic, quia Amalecitarum tulerant uxores suas, & virorum suorum, & omnia quæ ipse habebat: id eo ad defensionem rerum illarum poterat mouere bellum contra Amalecitas, scilicet accipiendo ab eis res illas, antequam peruenirent in terram suam: potissimè, quia præter hæc omnia Dauid habebat iustam causam pugnandi contra quoscunque Amalecitas propter præceptum Domini, quod datum fuerat, Deuteronom. cap. vigesimo quinto, de quo declaratum est supra cap. vigesimo primo: ideo quanquam Amalecitarum haberent iustam causam pugnandi contra ipsum, lege humana: habebat Dauid iustam causam mouendi, quocunque bella voluisset contra eos, lege diuina, & consequenter

iuste possidebat omnia, quæ prædando ab eis abstulerat. *Venit autem Dauid ad ducentos viros, qui lassifuerant.* Hic oritur dissensio inter viros Dauid super diuisione prædæ, scilicet, an esset danda pars illis, qui non venerant ad pugnam, sed manserant in torrente: & dicitur, qui lassifuerant, quia manserant præ lassitudine apud torrentem: isti non recesserunt inde, cum Dauid iuit ad persequendum latrunculos, id eo quando reuersus est, reperit eos ibi: non enim recesserant inde, quia Dauid iusserat, quod ibi manerent usque ad reditum suum, vt patet infra: etiam qui isti manserant ad custodiendas sarcinas aliorum virorum: & non poterant eas ferre inde soli, dato, quod vellent redire in vibem Siceleg. Item manserunt ibi non audentes ultra transire, nec redire citra, vt quando Dauid rediret, sciret ubi eos inuenturus esset. *Nec sequi poterant Dauid, id est, isti, ideo manserant in torrente, quia non potuerunt ita velociter moueri, sicut Dauid & alij viri, qui ibant cum eo.* *Et residere eos iusserat in torrentem Besor, id est, Dauid iusserat illis viris, quod manerent in torrentem, non euntes ultra, nec citra, vt quando ipse rediret de prælio contra latrunculos, sciret ubi eos reperturus esset.* *Qui egressi sunt obviam Dauid, scilicet, isti quando viderunt Dauid venientem contra se citra torrentem, ad honorandum eum surrexerunt, & iuerunt illi obviam.* *Et populo, qui erat cum eo.* Hic vocatur populus quadringenti viri, qui erant cum Dauid, & quos solum tulerat in bellum contra latrunculos. *Accedens autem Dauid ad populum, scilicet, ad ducentos viros, qui exhibant ei obviam. Saluauit eos pacifice.* Id est, protulit eis verba salutis, & pacis, sicut solent homines proferre ad eos, quos diligunt.

Respondensq; vnus vir pessimus. Hic ponitur quartum huius cap. scilicet, prædæ diuisio quantum ad eos, qui iuerunt ad bellum de viris Dauid. Secundò, quantum ad amicos Dauid. Secunda ibi. *Venit ergo Dauid.* Circa primum dicitur. *Respondensq; vnus vir pessimus, scilicet, quia viderunt illi, qui erant cum Dauid, quod loquebatur Dauid benignè ad viros, qui remanserant lassifuerant apud torrentem, putauerunt, quod vellent diuidere prædam cum illis; de hoc autem dolebant illi, qui iuerant cum Dauid, & exposuerant se periculis cum latrunculis: id eo quidam vir pessimus incepit præuenire verbis, dicens quod non deberet diuidi præda cum illis.* In Hebræo habetur. *Respondens vnus vir pessimus.* Litera autem nostra noluit ponere, vnus vir: sed vnus, eo quod putauit hoc dictum esse per improprietatem sermonis Hebraici, in quo aliquando ponitur vnus pro multis, & multi pro vno, vt patebit immediate: & quia videbatur rationabilius, quod hoc vnus vir dixisset, quam multi, litera nostra dixit, vnus vir: erat autem ille pessimus & iniquus, id est, valde malus, quia ille magis inuidus erat, quam ceteri, cum ipse solus doleat de hac benignitate, quam volebat exercere Dauid cum illis, qui manserant in torrente. *De viris, qui erant cum Dauid, id est, de illis quadringentis, qui iuerant cum eo contra latrunculos; alij autem ducenti, quibus nunc loquebatur Dauid, non videbantur esse cum eo, eo quod exiuerant illi nunc obviam.* *Dixit, quia venerunt nobiscum.* In Hebræo habetur. *Quia non venerunt mecum.* Ex hoc apparet improprietas magna in sermone Hebraico, & hoc in duobus. Primò, quia in litera Hebraica, dicitur supra: respondens vnus vir pessimus: sed certum est, quod omnes viri pessimi simul non dicerent mecum, sed nobiscum. Secundò est improprietas, quia dato, quod esset ille vnus vir, non diceret, quia non venerunt mecum, sed nobiscum, alioquin faceret se ducem exercitus, quem omnes deberent comitari: debet ergo dici, nobiscum, & non mecum: & propter istas frequentissimas improprietates, litera nostra sæpe aliter dicit, quam habetur in Hebræo, quantum ad literam, & non quantum ad sententiam, quia optimum genus interpretandi est, transferre sensum ex sensu, & non verbum ex verbo, vt ait Hier. in libro de optimo genere interpretandi. *Non dabimus eis quicquam de præda, quam eruiimus, id est, quam extorsimus de manu latrunculorum: in hoc negabat iste partem duplicis prædæ, manentibus in torrente, scilicet, quia non volebat dare illis partem de præda, quam latrunculi acceperant de terra Iuda, & Philistinorum. Secundò, quia volebat dare partem de præda, quam acceperant de Siceleg: sed hoc erit nimis durum, quia licet non acciperent viri isti partem de præda, quam tulerant latrunculi de Iuda, & terra Philistinorum,*

A tamen saltem habere debebant partem praeda, quae capta fuerat de urbe Siceleg, quia ibi de bonis cuiuslibet istorum virorum aliquid captum fuerat. Quod autem sic intelligeret ille vir pessimus, patet, quia dixit: sed sufficit unicuique vxor sua, & filij, quos cum acceperint, recedant, id est, nihil accipiant de praeda, nisi vxores suas, & filios: Dauid autem hoc noluit, sed diuisit praeda aequaliter. *Sed sufficiebat unicuique vxor sua, & filij*, id est, sufficiens debet esse unicuique istorum virorum, quod accipiat vxorem suam, & filios, quasi dicat, quod nihil pugnaverint, & quod accipiant vxores suas, & filios ablatos ab hostibus labore nostro, satis eis esse debet. *Quos cum acceperint, recedant*, id est, cum dederimus eis filios, & vxores, nihil ultra petant recedentes ab omni iure praeda.

B Dixit autem Dauid: *Non facietis sic fratres mei*, scilicet, non est bonum, quod faciatis sicut dicitis: Dauid dissuadet hoc propter duo, scilicet, quia ei iniustum videbatur, & ut auferret scandalum. De primo patet, quia isti viri exposuerant se ad veniendum in pugnam contra latrunculos, & solum cessauerunt in medio itineris, quia fuerunt impotentes ad gradiendum: non ergo erat iustum priuari illos portione debita, quia egerant quantum in se fuit. De secundo patet, quia si Dauid non dedisset illis viris partem praeda, indignati fuissent, & mouissent litigium contra reliquos, vel recessissent ad Dauid, volebat autem Dauid benignè tractare omnes ad se confugientes, ideo noluit eos priuari portione sua: nec tamen locutus est durè contra virum iniustum, qui ista mouit, sed suadendo magis, quam iubendo dixit. *Non facietis sic fratres mei*. De his, quae tradidit nobis Dominus, quasi dicat, si nos viribus nostris, & iure nostro, ista accepissemus, poteramus nobis illa vendicare: Deus tamen ex benignitate sua nobis illa dedit, ergo etiam nos benignè nos habere debemus ad fratres, dando illis partem: dixit autem Dauid, quod Deus ista tradiderat eis, quod dupliciter fuit. Primo, faciendo eos certos, quod latrunculos comprehenderent, & excuterent praeda ab eis, ut patet supra: nam aliter desperabant viri Dauid, se posse habere praeda, quia nesciebant quis praeclatus fuisset urbem, nec ubi essent latrunculi. Secundò dedit eis praeda, quia cum latrunculi essent multo plures, quam ipsi, Deus dedit eis victoriam contra illos, ut percuterent ipsos, & excuterent praeda ab eis. *Et custodiuit nos*, scilicet, ne latrunculi praeualerent contra nos: nam ipsi multo plures erant nobis, & praeualuissent contra nos, nisi Deus voluisset nos eripere ab eis. *Et dedit latrunculos, qui eruperant aduersus nos, in manus nostras*, id est, non solum eripuit nos Deus, ne praeualerent contra nos latrunculi, sed etiam tradidit illos in potestate nostra, quia omnes occidimus, praeter quadringentos, qui fugerunt: & dicitur, qui eruperant aduersum nos, id est, aduersum res nostras, quia venerant ad praedandum urbem Siceleg. *Nec audiet vos quisquam super sermone hoc*, id est, nullus audiat vos disputantes de hac re, quasi dicat: turpe est hoc, quod petitis, ideo nullus audiat vos loquentes de hac re, ne putet vos esse inuidos & irrationabiles.

C *Aequa enim pars erit descendenti ad praelium, & remanenti ad sarcinas*. Ista est sententia Dauid. scilicet: ego iudico, quod aequales partes de praeda accipiant illi, qui iuerunt ad bellum, & realiter pugnaverunt, sicut illi, qui manserunt ad custodiendas sarcinas bellatorum: nam uterque ad bellum vadit, & vtrumque opus necessarium est: vocantur autem sarcinae illa, quae ferunt secum bellatores ad necessitatem viae, & illa manent ubi figuntur castra. Ad custodiam autem harum sarcinarum necessarii sunt aliqui viri, ne hostes ex insidijs latentes castra diripiant. *Et similiter diuidunt spolia*, id est, aequaliter, & accipitur hic similitudo proportionis.

D *Quare Dauid voluit praeda aequaliter diuidi inter euntes ad bellum, & manentes ad sarcinas, cum tamen non sic factum sit per Moysen mandatum Dei.*

Q V A E S T. XVII.

Q V A E R E T aliquis, quare hic dixit Dauid, quod manentes ad sarcinas, & euntes ad bellum aequaliter diuiderent, cum Num. cap. 31. aliter egerit Moyses ex mandato Dei, scilicet, quod medietas praeda daretur omnibus manentibus in castris, & alia medietas euntibus ad bellum: euntes tamen ad bellum, erant solum duodecim millia, ut patet eod. cap. manentes autem in castris, erant quasi sexcenta millia, ut patet ex enumeratione eorum, quae tunc facta est, Numer. capit. 26. ergo plus accipiebat vnus de euntibus ad bellum, quam quinquaginta de manentibus in castris. Respondendum est, quod non est simile: nam Numer. 31. cap. fuit facta diuisio praeda inter manentes in castris, & euntes ad bellum magis ad tollendum scandalum, quam ex rigore iuris: nam si euntes in bellum accepissent totam praeda, & nihil dedissent manentibus in castris, illi cum essent multo plures, facerent seditionem, & violenter extorquerent totam praeda euntibus ad bellum: ne ergo oriretur ista seditio, Deus iussit quod daretur eis medietas praeda, quamquam in hoc plus percipiebat vnus de euntibus ad bellum, quam quinquaginta de non euntibus: de rigore autem nihil illi percepturi erant, quia non iuerant ad bellum, nec manserunt ad sarcinas, sed steterunt in castris: isti autem, qui hic manserunt ad torrentem, de rigore habere debebant tantum, sicut quilibet de pugnantibus, eo quod ipsi ad pugnam ibant cum ceteris, & postea ex mandato Dauid, manserunt ad custodiam sarcinarum, ad quas custodiendas oportebat aliquos manere: sicut pugnare est actus bellicus, ita manere ad sarcinas officium bellatorum est, & consequenter debet dare manentibus pars aequa praeda cum pugnantibus. Sed aliquis dicet, quod istis ducentis viris non debuit dari pars aequa cum pugnantibus, quia non manserunt propter sarcinas seruandas, sed quia lassii erant.

F Respondendum est, quod isti manserunt ad seruandas sarcinas, quia cum Dauid & viri sui ferrent sarcinas, quas habendo pugnare non possent, sed oportebat, quod deponerent eas: & ad hoc, quod non raperentur ab hostibus, custodiri debebant ab aliquibus viris, scilicet, ab istis vel ab alijs: & accidit, quod isti lassii essent, voluit potius deponere Dauid sarcinas apud istos viros, quam apud alios, & consequenter debuerunt habere partem aequalem cum pugnantibus: nec in hoc fuit differentia, nisi quia si isti viri non fuissent lassii, non fuissent depositae circa torrentem Besor, quia ibi contigit illos viros esse lassios: quanquam ergo praesalitudine manserint, quia tamen manserunt ad exercendum officium bellicum, & alias mansuri essent, debuit eis dari pars aequa cum euntibus ad bellum. *Et factum est hoc ex illa die, & deinceps*, id est, hoc, quod nunc dixit Dauid, habitum fuit in legem inter Israelitas ex die illa, & deinceps, quia postea semper iudicauerunt in diuisione praeda secundum istam legem. In Hebraeo dicitur. *Ex illa die, & in ante*. Id est, fuit lex ista, quae data fuit à Dauid ex die, quae ipse dedit, & etiam fuit in ante, quam dedisset Dauid, scilicet, quia fuit à tempore Abraham, qui vsus fuit illa in bello contra quatuor reges, Genes. 14. cap. & hoc volunt Hebraei, & Nicolaus.

Sed non stat, quia si ista lex fuisset data à tempore Abraham, vel saltem ex tunc haberetur in consuetudinem, habita fuisset tanquam lex: quia consuetudo est lex scripta, ut patet in Decretis, distinct. 1. ca. consuetudo. praesertim quia ista erat consuetudo longi temporis, scilicet, ex tempore Abraham vsque ad Dauid, in quo transierant quasi octingenti anni. Consuetudo autem longi temporis, nisi sit contra legem, obligat sicut lex, ut patet in Decretis, distinct. 12. capit. diuturni mores: & si aliquid fiat contra istam consuetudinem, inualidum est, & puniri debet à Iudice faciens, distinct. 12. capitul. consuetudo praecedens: si igitur fuisset ista consuetudo ex tempore Abraham, non dubitassent nunc viri Dauid, an deberet dari pars aequalis manentibus ad sarcinas, sed dubitauerunt,

tauerunt, ergo non erat consuetudo ista ex tempore Abrahamæ.

Item, quia si ex illo tempore fuisset, non arceperet nunc firmitudine, quia non poterat esse firmior, quam, ut esset tam longevi temporis: sed dicitur hic, quod factum est hoc ex die illa, quasi lex, ergo videtur, quod prius non erat.

Item non stat quod allegant de Abraham, Genes. cap. 14. Nam ibi solum dicitur, quod Abraham remisit totam prædam regi Sodomorum ex gratia, quanquam deberetur sibi ex iure, præter partes trium virorum, scilicet Abner, Mambre, & Eschol: nam isti acceperunt partes suas, sed isti non manserunt ad sarcinas, sicut isti viri David, sed potius ex textu illo habetur contrarium, scilicet, quod illi tres viri iuerunt cum Abraham ad bellum, quia dicitur: Non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, exceptis his, quæ comederunt iuvenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Abner, Mambre, & Eschol: ergo ex facto Abraham non poterat haberi aliqua consuetudo ad hoc,

quod manentibus ad sarcinas, daretur pars æqualis cum euntibus ad bellum. Cum autem dicitur in Hebræo, ex illa die, & in ante: dicendum, quod accipitur in ante, id est, in posterum, quia in sermone Hebraico multa impropria ponuntur. & ob hoc litera nostra dixit, ex die illa, & deinceps. *Constitutum.* & *presinitum*, id est, hoc, quod fecit nunc David de diuisione prædæ æqualiter inter manentes ad sarcinas, & euntes ad bellum, fuit tanquam constitutio & diffinitio inter Israëlitas; & hoc propter duo. Primò, quia videbatur rationabilis introductio. Secundò propter auctoritatem David, qui eam introducebat. *Et quasi lex in Israel*, id est, fuit quasi lex, non dicitur, quod fuit lex, sed quasi, quia Israëlitas seruauerunt eam tanquam legem: David tamen non posuit eam in legem, sed solum sententiauit sic inter viros suos, qui manserant ad sarcinas, & viros euntes ad bellum: sententia autem iudicis in causa priuatorum, si transit in rem iudicatam, constituit ius, quantum ad personas priuatas, sed non quantum ad alias. Interdum tamen sententia in vna causa extenditur ad alias similes, & tunc sententia dicitur lex, quantum ad virtutem: & sic Aristot. posuit sententialem esse partem iuris positiui, vel legalis, dicens: Legale est, quod non habet ubique eandem sententiam, ut captiuos vita redimi, & sacrificare captam, & non duas oues; & sententialem sunt pars iuris legalis, vel positiui.

Vocantur sententialem, id est, sententia iudicis: fiebat autem hoc potissimè apud antiquos, quia cum essent paucae leges datæ de modo viuendi, id, quod in vna causa iudicabatur, transferrebant ad alias; & sic sententiæ in causis priuatorum efficiebant ius publicum: & sic fuit hic, quia cum non esset lex posita de diuisione prædæ, habita fuit ista sententia inter partes, tanquam lex communis in toto Israël. *Vsq; ad diem hanc*, id est, vsque ad tempus quo scriptus fuit iste liber, siue per Isaiam, siue per Ieremiam: & patet ex hoc, quia non fuit scriptus per David, quia non diceretur tunc, vsque ad diem hanc, in quo significatur magnum tempus intercidisse inter David & scripturam huius libri: nisi fortè dicatur, quod David scripsit istum librum, & non posuit istam particulam, & postea Esdras cum rescripsit totam legem combustam à Chaldeis, superaddidit particulam istam. *Venit ergo David in Siceleg.* Hic ponitur diuisio prædæ facta inter viros non bellatores, scilicet, mittendo dona proximis suis, & dicitur, quod venit in Siceleg, quia capta præda, redijt illuc, cum non haberet alium locum ad habitandum in tota terra Philistinorum: & quamquam esset Siceleg exusta, tamen ibi mansit David, quia fortè non erat tota exusta, sed solum aliqua domus, cum Amalecitas solum succendissent eam, & non expectassent, ut tota cremaretur: vnde quando venit nuncius de bello ad David, nuncians mortuum esse Saulem, erat David in Siceleg, sequen. lib. cap. i.

An David, & sui obligarentur seruare præcepta omnia legis in Siceleg.

Q V Æ S T. XVIII.

QUÆRET aliquis de mansionem David in Siceleg, scilicet, an David, & viri sui obligarentur ad obseruandum omnia præcepta legis, quando erant in Siceleg, vel excusa-

bantur à quibusdam, quia erant extra terram Israël. Aliquis dicit, quod lex Mosaica non obligabat nisi solum in terra Israël, quia sicut est de iudicibus, quod nulli iudici extra territorium suum obeditur, nec ipse potest impunè ins dicere extra territorium, ita leges obligabunt solum intra terminos prouinciarum, in quibus dantur: & hoc verum est, quia cum aliquis est in aliqua terra, obligatur viuere lege illius terræ, & cum iuerit ad aliam terram, in qua lex contraria est, debet viuere contrario modo: sic patet in Decretis distinct. 22. capit. illa autem, ubi Ambrosius respondit Augustino, quod cum esset Romæ, ieiunaret in Sabbato, sicut fiebat Romæ, & cum esset Mediolani, non ieiunaret in Sabbato, & ad quamcunq; Ecclesiam iret, illius mores obseruaret: David autem nunc non erat inter Israëlitas, sed inter Philistinos, ideo non tenebatur lege Mosaica. Respondendum, quod David in terra Philistinorum, & vbicunq; esset in toto orbe, tenebatur lege Mosaica.

Quod autem obijcitur, quod leges obligabant in territoriis suis: dicendum, quod intelligitur de municipalibus, vel quasi municipalibus: scilicet, de legibus generalibus, quæ obligant omnes homines vbicunq; fuerint: ad municipales autem solum tenetur aliquis, dum fuerit in territorio, siue fuerit oriundus de municipio illo, siue non: lex autem Mosaica non erat municipalis, quia non fuit data in aliqua terra ad hoc, quod solum in illa obligaret, quia tunc Israëlitas non fuissent obligati seruare legem Mosaicam in terra Chanaan, quia non fuit ibi data, sed in monte Sinai in solitudine Arabia, ut patet Exod. c. decimonono, obligabat tamen extra locum illum, in quo data fuit: immo magis è contrario, quia in loco illo, in quo data fuit, non obligabat, nec obligauit in toto deserto, sed postea per quadraginta annos, vel plus, cepit obligare in terra Chanaan: ideo frequenter dicitur in legibus Moyse, cum ingressi fueritis terram Chanaan, facietis sic, vel sic, ut patet Leuit. capitulo decimo quarto, & Numer. decimo quinto, & Moyse declarauit, quod in deserto nullus fuit obligatus seruare legem, sed quilibet faciebat, quod volebat, postea autem obligarentur in terra Chanaan, Deuteronom. capitulo duodecimo, non ergo erat municipalis, & sic poterat obligare extra terram, in qua habitabant Iudei.

Sed adhuc aliquis dicit, quod lex Mosaica erat municipalis: nam istam differentiam facimus inter legem nouam & veterem, quia lex noua obligat omnem hominem cuiuscunque gentis, vel terræ fuerit. Nam Christus iussit Euangelium prædicari toti mundo, & obligauit omnes ad credendum, dicens, quod si aliquis non crederet, condemnaretur, Matthæ. vigesimo octauo cap. & Marci decimo sexto cap. lex autem Mosaica solum obligabat Iudeos, quia illis solis data est, Exod. cap. decimonono, vnde sapè dicitur: Homo de filiis Israël, & cetera, ut patet Leuit. cap. decimo septimo & vigesimo, in quo innuitur, quod soli filij Israël obligabantur: & hoc, quia eis solis data est lex: sic dixit David in laudem Iudeorum. Psalm. 148. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis, id est, nulli genti Deus voluit tantam gratiam facere, ut daret ei legem, & iudicia, sicut Israelitis dedit: ergo lex noua est generalis, & Mosaica municipalis.

Respondendum, quod Mosaica non est municipalis, sed etiam specialis: non enim opponuntur generale & municipale, sed generale & speciale: lex namque Euangelica est generalis per omnem modum, scilicet, respectu temporum & locorum, & subditorum: nam omnem hominem, & in quocunq; tempore postquam publicata est, & in omni loco obligat: lex autem Mosaica non erat generalis, quia non obligabat omnem hominem, sed solum Hebræos, nec in omni tempore, sed solum obligauit vsque ad Christum: habet autem solum de generalitate, quod obliget in quocunq; loco, scilicet, quia Hebraei vbicunq; essent, ante Christi aduentum, obligabantur, licet etiam hoc non sit generale, quia aliqua leges Moyse obligabant in omni loco, & aliqua solum in terra Chanaan: non ergo vocabitur lex Mosaica municipalis, quia municipale dicitur à municipio, id est, loco, vel territorio, in quo obligat: lex autem Mosaica non obligabat in certo territorio, sed vbicunq; essent Hebraei. Vocatur tamen specialis, respectu gentis, quia solam gentem Iudeorum obligabat. Sciendum tamen, quod lex Mosaica non

E
David quāuis esset in Siceleg, tamen ad legem Mosaicā seruandā

F

Lex Mosaica non est municipalis, sed specialis, euangelica autem generalis.

A excedit totaliter legem municipalem, sed in aliquo excedit, & in aliquo exceditur ab illa: nā lex municipalis obligat solū in municipio suo; idē oriūdi de illo municipio, cū fuerint extra illud, non obligantur ea: lex autem Mosaica obligabat Iudæos vbiq; essent, & in hoc excedit Mosaica municipalē. Rursus autē municipalis in municipio suo nō solū obligat eos, qui oriūdi sunt de municipio, sed etiā omnes extraneos cuiuscunque gentis, dum fuerint in municipio: & propter hoc, ratione contractus initi in aliquo loco, vel delicti commissi in eo, sortitur quis forum, & pertinet ad legem municipale illius loci, quantum ad illum contractum, vel delictum: lex autem Mosaica non obligabat extraneos existentes in municipio: nam territorium, in quo potissimē obseruanda erat lex Mosaica, erat terra Chanaan: & tamen Gentiles existentes ibi inter Iudæos, non tenebatur lege Mosaica, quia non peccabant, si non facerent secundū illam, & etiam Iudæi non puniebant eos, licet non obseruarent illam. Et hoc modo possumus respondere, si aliquis arguat dicens: aut lex Mosaica erat generalis, aut municipalis: si generalis, ergo obligabat omnem hominē, si municipalis, ergo obligabat tam Iudæos, quā Gentiles, quando essent in terra Chanaan. Dicendum, quod prima pars est falsa, scilicet quia nec erat generalis, nec municipalis, sed specialis: & sic non solū obligaretur Dauid obseruare illam, cū esset inter Iudæos, sed etiā cū esset inter Philistinos. Sed adhuc dicendum, quod dato, qd esset lex Mosaica municipalis, obligasset Dauid quando erat in Siceleg; quia si esset municipalis, non posset ei propriē dare municipium, nisi in territorio terræ Chanaan, cū sepe dicitur in lege Moyti. Cū ingressi fueritis terram Chanaan, facietis sic, vel sic: Dauid tamē erat in terra Chanaan, quia vrbs Siceleg, & tota terra Philistinorum erat pars terræ Chanaā, vt patet Iosue capit. 13. & fuit Siceleg in sorte tribus Iudæ, Iosue capit. 15. & postea in sorte Simeon, Iosue capit. 19. ergo Dauid existens in Siceleg, erat in territorio, & tenebatur lege municipalis, nec ex hoc dubitatur, sed solum erat dubium, an obligaretur ad omnes leges Mosaicās, vel excusaretur a quibusdam. Respondendum, quod in legibus Moyti erant quedam quæ concernebant certum locum, & istę erant quasi municipales, & solum obseruari debebant in terra Chanaan in parte illa, in qua essent Israhēlitę. Alię autem erant, quæ non cōcernebant locum, & istę debebant obseruari vbiq; essent Hebręi. De primis patet, vt legibus sacrificiorum, oblationū, primitiarum, & decimarum: nam istę obseruabantur solum in terra Chanaan, in loco vbi erat sanctuarium, quia extra illud non poterant fieri sacrificia, nec oblationes, Deuter. capit. 12. obseruatio quoq; phasę non poterat fieri nisi in loco sanctuarij: idē illuc conueniebant omnes Iudæi, Deuter. capit. 16. purificationes quoque multorum modorum, quæ fiebant in Iudæis, de quibus habetur Leuit. capit. 11, 13, 14, 22. & Num. capit. 19. & in alijs locis, non debebant obseruari extra terram Chanaan, eo quod istę purificationes fiebant, ne homo accederet immundus ad sanctuarium, vt patet Leuit. c. 15. sed extra terram Chanaan non erat sanctuarium, idē non obligabantur Israhēlitę ad istas purificationes. Alię autem erāt leges non concernentes locum, sicut lex de circumcisione & obseruatione Sabbati, & aliorum festorum, & similes: & idē istę obseruari debebant, vbiq; essent Iudæi. Sic autem dicendum de Dauid, quia non obligabatur ad aliquas cęrimonias sacrificiorum, nec oblationum, dum erat in Siceleg, nec ad aliquas purificationes super mortuo, vel coitu, vel mēstruata, vel leproso, aut viro fluente semine, & sic de omnibus alijs immunditijs, a quibus purificabātur Iudæi in terra Chanaan: tenebatur tamen Dauid circumcidere paruulos suos in Siceleg, & obseruare omnia festa, tam Sabbatum, quā alia, quātum ad vacationem a laboribus: tenebatur etiam obseruare azyma tempore suo, & discernere cibos, scilicet non comedere de illis animalibus quæ Deus vetuit, Leuit. capit. 12. & Deut. 14.

& sic generaliter de omnibus alijs pręceptis, quæ non concernebant locum: hoc enim nunc obseruant Hebręi tenentes quędam pręcepta legis, & alia non.

(?)

Dauid non tenebatur obseruare phasę in Siceleg.

Q V Æ S T. XIX.

Q V Æ R E T V R vltius specialiter circa obseruationē phasę, an Dauid teneretur obseruare phasę, dum erat in Siceleg, si aliquādo accidisset phasę, dum ipse erat ibi. Dicendū est, quod ipse non poterat obseruare phasę manēs in Siceleg, quia omnes Israhēlitę debebant ire in locum sanctuarij, & ibi immolabāt phasę, Deut. c. 16. Sed stat dubium, an Dauid cum viris suis teneretur de Siceleg ascendere in locum sanctuarij tēpore phasę, quia lex iubet, quod ter in anno omnes masculi Hebræorum ascenderent in locum sanctuarij in tribus festiuitatibus, & prima erat phasę, Exod. c. 23. & 34. Item, quia iubetur Num. c. 9. quod illi, qui non possent facere phasę tēpore suo, facerent postea die 14. mēsis secundi: ergo saltem illo tempore tenebatur Dauid facere phasę. Respondendum est, quod non obligabatur Dauid ascendere in locum sanctuarij in festiuitate phasę, dū manebat in Siceleg; nec obstat, quod habetur Exo. c. 23. & 34. quia illud intelligitur de non impeditis rationabili impedimento: Dauid autem non solum habebat impedimentum rationabile, sed etiā necessarium, scilicet quia si ascenderet in loco sanctuarij, Saul caperet eum, & occidisset ipsum, & viros suos; talis autem merus excusabat eum ab omni lege obseruanda. Nec etiam obstat, quod habetur Num. c. 9. quia illud intelligitur de impeditis propter immunditiam, vel longitudinem vię, scilicet quia non poterant illo tempore celebrare phasę, cū non possent venire ad locum sanctuarij. Dauid autem non erat procul a loco sanctuarij, cū esset in Siceleg, quia ille locus erat in sorte Simeon, sed solum non veniebat propter timorem mortis: idē sicut non obligabatur venire ad sanctuarium ad celebrandum phasę tempore suo, ita nec obligabatur in secundo mēse: si tamen accidisset, qd Dauid esset in Siceleg mēse primo tempore phasę, & deinde rediret in terram Israhēl ante annum quartum decimum diem mēsis secundi post mortem Saulis, tenebatur in illo secundo mēse celebrare phasę, nisi fortē accideret ipsum tunc fuisse immundum, quia tunc non debebat toto illo anno celebrare phasę: sic enim declaratum est Num. c. 9. quod propter impedimentum poterat differri phasę, de primo mēse in secundum, de secundo non poterat transferri in alia: idē tunc impeditus non poterat toto anno celebrare phasę. Et misit dona de prada. Istud intelligendum est de parte illa, quæ ei peruenit: nam diuisa est prada inter omnes viros Dauid, & cuiuslibet assignata est sua portio: Dauid autem data est magna pars, eo qd de iure militari est, quod principi detur maior pars, vt patet in Decretis distinct. 1. c. 1. Ius militare, vbi dicitur, quod prędę decilio pro personarum laboribus & qualitatibus iusta diuisio, & principis portio, sunt de iure militari, si tamen princeps nō deberet habere portionem maiorem ceteris, non diceretur specialiter de portione principis: Dauid igitur habuit magnā partem, & de hac misit munera, quæ habentur in litera. Vel potest dici, quod cōsensu omnium virorum Dauid data sunt dona de prada, antequam diuideretur, & postea residuum diuisum est, sed partes æquales, vt supra dicitur, scilicet aqua pars erit descendens ad pradam, & manentis ad sarcinas. *Senioribus Iuda proximis suis*, id est, data sunt ista dona senioribus Iudæ, qui erant proximi Dauid, id est, cognati. Vel vocantur proximi, quia benefecerant ei, vt colligitur infra in litera, scilicet quia Dauid, & viri sui manserant apud eos: & hoc modo accipit proximum Christus, Luc. capit. 10. vbi dicitur de illo, qui in latrones incidit, quis fuerit proximus eius, sacerdos, Levita, vel Samaritanus, quia ille benefecit ei. *Dicens, accipite benedictionem.* Id est, accipite ista munera in benedictionem: accipit enim scriptura secundum modum loquendi Hebraicū, quodcunque munus pro benedictione, sic patet supra capit. 25. cū dixit quidam puer Abigail: Ecce milit Dauid nuncios de deserto, vt benedicerent Domino nostro, id est, vt peterent ab eo munus: nam petiuerant ab eo aliquid ad cibum: & iterum eo. capit. dicitur: Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua, id est, ista munera. *De prada hostium Domini.* Id est, istam pradam accepimus de hostibus Domini, scilicet de Amaleciis, qui vocantur hostes Domini.

An Deus hostem habet proprie.

Q V A E S T. XX.

QUÆRET aliquis, Quare Dauid vocauit Amalecitas hostes Domini. Respondendum, quod Deus non habet proprie hostes, quia ille, qui hostis alterius est, desiderat eum percutere, & conatur quantum potest, ut pereat: si ergo aliquis esset hostis Dei, cum voluntas Dei sit omnipotens, necesse esset, quod ille periret: sed isti, qui vocantur hostes Dei, non peribant: ergo non erant hostes. Item ad rationem hostis requiritur odium: Deus tamen neminem odit, ut patet Sap. cap. II. scilicet: Diligis enim omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti: nec enim odians aliquid constituisti, aut fecisti. Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conseruaretur? Sed dicendum est, quod Amalecitas vocantur hic hostes Dei, propter tria. Primo, quia Deus promiserat, quod quandoque Israelitæ obseruarent leges eius, promisit, quod ipse esset hostis hostibus eorum, ut patet Exo. c. 24. scilicet, Quod si audieris vocem eius, & feceris omnia, quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te: Dauid autem nunc seruabat mandata Domini, necegerat vsque nunc aliquid, quod esset directe contra Deum: ideo hostes eius vocabantur hostes Dei: sed Amalecitas erant nunc hostes Dauid: ergo vocari debebant hostes Dei: non quidem hostes, quasi Deus ad illos odium haberet, sed quia illis mala infligebat, velut si eos exosos haberet.

Secundo vocantur hostes Dei, quia Deus promiserat specialiter, quod deleteret gentem Amalecitarum, ut patet Exod. cap. 17. scilicet dixit Dominus ad Moysen: scribe hoc in libro, & trade in auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec de sub cælo: & iterum ibidem dicitur: Manus solius Domini, & bellum Dei erit contra Amalec à generatione in generationem. Et ob hoc Deus specialiter commendauit Hebræis, quod deleterent Amalecitas, Deut. cap. 25. & dixit ibi: Caue ne obliuiscaris: quod nunquam dixit contra aliam gentem, quasi specialiter haberet exosos Amalecitas, & essent hostes eius. Tertio vocantur hostes Domini, quia Deus specialiter adiunxit Dauid contra illos, & hoc in duobus. Primo, denunciando ei certam victoriam de illis, ut patet supra, scilicet, dixit ei Dominus: persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam. Secundo adiuvando eum actualiter ad præualendum contra latrunculos, qui multo plures erant, quam viri Dauid: sic dixit supra Dauid: Non facietis sic fratres mei de his, quæ tradidit nobis Dominus, & custodiuit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant aduersum nos in manus nostras: Dauid quoque ad laudem Dei, ut innueret istam victoriam factam fuisse à Deo, dixit Amalecitas esse hostes Dei.

Cur Dauid de præda misit munera senioribus Iudæ.

Q V A E S T. XXI.

QUÆRET aliquis, Quare Dauid misit ista munera de præda senioribus Iudæ. Respondendum, quod hoc fecit propter tria. Primo, quia erant cognati sui, & voluit eos lætificare in partiendo aliquid de præda sua: & hoc significat litera cum dicit: Misit dona senioribus Iudæ proximis suis. Secundo fecit, ut acquireret sibi amicos, quia ipse erat in continua aduersitate, & indigebat amicorum fauore, tam ad subsidium in victu, quam ad adiutorium in bello: voluit ergo muneribus multorum animos sibi conciliare, & hoc fecit in viris tribus Iudæ, quia cum illi essent cognati sui, credidit, quod firmius seruarent fauorem suum, quam alii. Tertio hoc egit, quia tenebatur istis viris ad multa, eo quod tempore, quo erat profugus manebat apud eos, & sustentabatur de bonis illorum: ideo voluit nunc saltem in cognitionem beneficiorum receptorum mittere eis munuscula de præda, & ista fuit causa præcipua, & tangitur infra, scilicet. Et reliquis, qui erant in his locis, in quibus moratus fuerat Dauid, & viri eius, id est, illis misit munera apud quos manserat cum viris suis, quia illos solos expensis grauauerat.

An Dauid misit munera ad alios, quam ad seniores de Tribu Iudæ.

Q V A E S T. XXII.

QUÆRET Vt vltius, An omnes illi, ad quos misit Dauid munera, essent de Tribu Iudæ, vel essent aliqui alii de reliquis tribubus. Aliquis dicet, quod solum erant de Tribu Iudæ, cum litera dicat: Misit dona de præda senioribus Iudæ. Item, quia dicit, proximis suis: manifestum tamen est, quod soli de Tribu Iudæ erant proximi, id est, cognati Dauid. Respondendum, quod non solum misit Dauid munera ad senes de Tribu Iudæ, sed etiam ad aliquos alios de tribubus aliis, quanquam plurimi istorum fuerunt de Tribu Iudæ: quod patet, quia Dauid misit munera ad omnes ciuitates, quæ sunt in litera: tamen aliquæ harum non erant de Tribu Iudæ, sicut Bethel: nam erat in Tribu Benjamin, ut patet Iosue ca. 18. Item satis verisimile est, quia sunt ibi aliæ ciuitates de aliis Tribubus, sicut Ramoth, quæ est in Tribu Gad, ut patet Deuteronom. capit. 4. & Iosue 20. & 21. etiam ponitur hic Aroer, & tamen illa est in terra duarum tribuum, & dimidiæ, & videtur pertinere ad Tribum Ruben: de hoc Iosue cap. 13. Item patet, quia infra dicitur, quod misit Dauid munera illis viris, qui erant in locis, in quibus Dauid fuerat commoratus: verisimile tamen est, quod cum Dauid erat profugus, mansisset in aliquibus locis sortis Benjamin, & in aliquibus locis sortis Gad, & Manasse, quia multi viri de istis tribubus conueenerunt ad Dauid, dum erat profugus à Saule, & primo venerunt viri de tribu Benjamin cum viris de tribu Iudæ, quando Dauid erat in presidio terræ Moab, ut patet 1. Paralipom. capit. 12. deinde venerunt nouem principes de Tribu Manasse cum reuerteretur Dauid de castris Philistinorum in Siceleg, & adiuerunt eum contra latrunculos, & alio tempore venerunt undecim principes de Tribu Gad, eod. cap. ideo verisimile est, quod Dauid aliquando declinaret ad aliquas ciuitates illarum tribuum, saltem ad illas, de quibus erant viri sui, & ibi manens aliquo tempore, grauaret amicos expensis: ideo nunc mittebat eis munera, cum dicitur infra, quod misit ad omnes illos, qui erant in locis, in quibus ipse fuerat commoratus. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod non solum missa sunt dona senioribus Tribus Iudæ, sed etiam ad alias Tribus: nominauit tamen scriptura solam Tribum Iudæ, quia rari erant de aliis tribubus, ad quos misit munera. Ad secundam dicendum, quod quamquam misit ad senes Iudæ, qui erant proximi sui, id est, cognati: tamen non tollitur, quin etiam miserit ad alias tribus: dici etiam potest, quod per proximos non solum intelliguntur cognati, sed etiam possent intelligi omnes Israelitæ: sic patet supra capit. 15. cum dixit Samuel ad Saulem: Scidit Dominus regnum Israel à te, & tradidit illud proximo tuo: quod intelligitur de Dauid: & tamen ille non erat cognatus Saulis, cum non esset de eadem tribu: sic etiam patet supra cap. 28. scilicet: Scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid. Vel potest accipi proximus, pro illo qui benefacit, & sic vocantur proximi Dauid, qui benefaciebant ei: huic sensui consonat litera inferior, cum dicat, quod Dauid misit munera viris, qui erant in illis locis, in quibus ipse habitauerat, scilicet quia isti viri prouiderant ei aliquando de expensis. *His, qui fuerant in Bethel*, id est, misit munera ad viros Bethel: est enim Bethel in sorte Benjamin, Iosue 16. cap. & est vna de ciuitatibus regalibus, quorum reges occiderunt Israelitæ, Iosue 12. cap. apud istam ciuitatem habitauit Abraham, & construxit ibi Altare, quando venit de Mesopotamia, ut patet Gen. 12. c. *Et qui in Ramoth ad meridiem*, id est, etiam misit munera viris, qui habitabant in vrbe Ramoth ad partem meridianam: dicitur autem ad meridiem, quia ista ciuitas erat multum meridiana in terra Israel: est autem Ramoth in terra duorum regum Amorrhæorum in partem duarum tribuum, & dimidiæ in sorte Gad, ut patet Iosue capit. 20. & 21. & ista vocatur Ramoth Galaad, quia est apud montem Galaad: pro ista enim ciuitate pugnabat Achab rex Israel contra Syros, quando occisus est, infra 3. lib. cap. 22. *Et qui in Gether*, id est, misit munera viris habitantibus in Gether: ista ciuitas est in sorte Iudæ, ut patet Iosue ca. 15. & fuit data postea sacerdotibus ad habitan-

A dum, vt patet Iosue cap. 21. & 1. Paralipom. cap. 6. & fuit ista vna de ciuitatibus regalibus regum, quos occiderunt Israëlita, vt quidam aestimant, Iosue cap. 12. sed falsum est, quia ibi ponitur rex Gazer, & rex Gader, sed non rex Gether. Et qui in Aroer, id est, habitantibus in Aroer: est Aroer ciuitas extra terram Chanaan in extremitate terræ duorum regum Amoræorum, & ponitur semper tanquam terminus terræ duorum tribuum, & dimidiæ, vt patet Deuteronom. cap. 2. & 3. & cecidit in sortem Rubem, vt colligitur Iosue cap. 13. Et qui in Sephamoth, ista ciuitas est de tribu Iuda, sed non describitur in catalogo ciuitatum fortis Iudæ, Iosue cap. 15. quia aliqua ibi subiciuntur. Et qui in Esbama, ista est ciuitas in sorte Iudæ, & vocatur Isthemmo, vt patet Iosue cap. 15. sed aliquando mutatur litera: & fuit ista ciuitas data sacerdotibus postea ad habitandum, in numero quadraginta & octo ciuitatum, Iosue capit. 21. & 1. Paralip. 6. Et qui in Rachal, id est, ista est ciuitas in sorte Iudæ, sed non exprimitur, Iosue capit. 15. ubi est catalogus fortis Iudæ. Et qui in vrbibus Ierameel, id est, misit munera habitatoribus vrbium Ierameel: non est enim Ierameel vna ciuitas, sed est nomen patriæ, in qua sunt multe vrbes, vt patet, quia dicitur, in vrbibus Ierameel: est autem Ierameel nomen patriæ, quæ appellatur Ierameel, supra cap. 27. quod patet, quia ibi ponuntur Ierameel, & Ceni simul; & ita ponuntur hic Ierameel, & Ceni: nec obstat, quod hic vocetur Ierameel, & supra Ierameel, quia additio, vel subtractio literæ venit ex more Hebraico. Sic enim vocatur supra capit. 27. Gessuri, & in sequenti lib. capit. 2. & tamen eod. lib. cap. 3. & 13. & 14. vocatur Gessur. Sic etiam supra cap. 35. vocatur Phalti maritus Michol: & sequ. lib. cap. 3. vocatur Phaltiel. Et qui in Rama, id est, misit munera habitatoribus Rama: ista litera est corrupta, vt communiter in Biblijs nostris, sed debet dici in Herma: sic habetur in litera Hebraica, & in Biblijs correctis: ista ciuitas est in sorte Iudæ, Iosue cap. 15. & est vna de ciuitatibus regalibus, Iosue cap. 12. Et qui in vrbibus Ceni, id est, habitatoribus vrbium Ceni misit munera: Ceni est nomen patriæ, & non vrbis, quod patet, quia appellantur hic vrbes Ceni, quasi multas contineat: vrbes autem Ceni, & Ierameelli sunt in tribu Iudæ, sed non nominantur Iosue cap. 15. Ierameelli, & Ceni, quia non sunt nomina vrbium, sed terrarum. Et qui in lacu Asan, id est, etiam misit munera habitatoribus in lacu Asan: est enim lacus nomen loci, & habent communiter Bibliæ in lacusan, tanquam sit vna dictio: sed falsum est, & procedit ex errore librariorum. Et qui in Athach, id est, habitantibus in vrbe Athach: ista est etiam in sorte Iudæ, licet non exprimat Iosue capit. 15. vel fortè exprimitur sub alio nomine, quia multe vrbes habent multitudinem nominum, & aliquando sub vno, & aliquando sub alio exprimuntur. Et qui in Hebron, ista est ciuitas famosissima in sorte Iudæ, & vocatur alio nomine Cariatharbe, Iosue cap. 14. & 21. vocatur etiam Mambre, vt patet Genes. cap. 23. & 49. Ista ciuitas data fuit Caleb, & posteris suis, Iosue cap. 14. & 15. & Iudicum cap. 1. postea autem in diuisione ciuitatum, quæ data sunt Leuitis, fuit ista data eis, & manserunt solum villulæ Hebron, & agri sui cum toto territorio in possessione Caleb, vt patet Iosue cap. 21. & 1. Paralipom. 6. Ad istam urbem primo iuit Dauid post mortem Saulis, & ibi regnavit septem annis, & sex mensibus, sequen. lib. cap. 2. Et reliquis, qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat Dauid, & viri eius, id est, non solum misit munera ad viros istarum vrbium, quæ habentur sup. sed etiam ad omnes viros, qui erant in alijs locis, in quibus ipse manserat, scilicet tempore, quo erat profugus. Ex quo patet, quod misit Dauid ista munera ad reddendam vicem, scilicet, sicut recuperat sustentationem, vel munera à viris istorum locorum, in quibus manserat; ita nunc volebat mittere illis munera, quando ipse abundabat propter spolia belli.

(?)

CAPIT. XXXI.

D

PHILISTHIIM autem pugnabant aduersum Israel: & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe. Irrueruntque Philisthiim in Saul, & in filios eius, & percusserunt Ionathan, & Aminadab, & Melchisue filios Saul, totumque pondus praelij versum est in Saul.

Descriptus est in superioribus quidam apparatus bellicus, hic consequenter describitur belli exitus, sc. mors Saulis & filiorum eius. Et diuiditur in tres partes: primò ponitur Saulis occisio: secundò, eius ab hostibus vituperatio: tertio, honorabilis & deuota tumulatio. Secunda ibi. (facta autem die altera.) Tertia ibi, quod cum audissent.

An ordo sit continuus.

QVÆST. I.

QVÆRITVR circa primum, an ista, quæ habentur hic, fuerunt facta prius, quàm præcedentia, & an sit ordo continuus.

Respondendum est, quod ea quæ habentur hic, & præceden. cap. fuerunt facta simul, quia non intercidit inter vtrumque, spatium duorum vel trium dierum: quod patet, quia Philisthiim pugnauerunt contra Israël, & die illa, qua pugnaverunt, mortuus est Saul, quia non durauit bellum vno die: quod patet, quia Samuel dixit Sauli supra cap. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis: sed cum ista dicebantur, nondum inceptum fuerat bellum, quia erat Saul extra castra: ergo die, quo inceptum est, mortuus fuit Saul, sc. sequenti die: Dauid autem erat in castris Philisthinorum antequam inciperetur bellum, & miserunt eum de castris satrapæ Philisthinorum sup. c. 29. eadem autem die, qua recessit Dauid de castris, ascenderunt Philisthini in Iezrahel, eod. cap. sed castra Israëlitarum erant in Iezrahel, vt patet ibid. ergo videtur, quod eadem die fuerit bellum, & mortuus fuerit Saul: vel saltem illa die ascenderunt in Iezrahel, & sequenti die factum est bellum, & periit Saul: & sic videtur, quod Saul mortuus fuerit, dum veniret Dauid de castris Philisthinorum in Siceleg: nam tribus diebus misit in itinere, præced. cap. sc. Cumque venisset Dauid, & viri eius in Siceleg die tertio. Huic autem satis concordat, quod infra habetur sequ. lib. cap. 1. sc. quod reuerso Dauid de cæde Amalecitarum, dum esset in Siceleg per duos dies, venit nuncius de castris Israël, referens mortem Saulis: & tamen ille moraretur in itinere tribus vel quatuor diebus, sicut Dauid, ergo videtur, quod Saul mortuus fuerat tribus vel quatuor diebus ante aduentum nuncij: & consequenter fuit hoc ea die qua Dauid venit in Siceleg, vel die præcedenti: & sic ea, quæ habentur hic, fuerunt simul facta cum eis, quæ habentur præced. cap. & aliqua sunt hic, quæ fuerunt priora quibuscumque, quæ habentur præceden. cap. & alia fuerunt hic, quæ sunt posteriora eis, quæ habentur præced. c. Item non posset propriè assignari anticipatio, vel recapitulatio in his, vel aliqua præcessio, sed magis fuit similitudo: scriptura tamen ponit vnum ante alterum, quia quanquam multa simul fiant, non possunt multa simul narrari. Philisthiim autem pugnabant aduersus Israel, sc. quia ipsi fuerunt inuales, & præualuerunt, ideo Israëlita magis dicebantur sustinere pugnam, quàm pugnare. Et fugerunt viri Israel ante faciem Philisthiim, id est, non potuerunt Israëlita sustinere Philisthinos pugnantes, sed fugerunt: hoc autem erat, quia Deus dereliquerat eos, & incusserat illis timorem, ne possent resistere hostibus: nam disposuerat Deus tradere Saulem & Israëlitas in manus Philisthinorum propter peccata Saulis, & populi, ideo voluit potius adiuuare hostes, quàm ipsos: de hoc sup. cap. 28. scil. Cras autem tu, & filij tui mecum eritis, sed & castra Israël tradet Dominus in manus Philisthinorum. Deus enim habebat hoc contra Hebræos, quod quando ipsi colebant eum, dabat eis victoriam contra omnes gentes, ita quod pauci de eis prævalerent contra multitudinem hostium, Leuit.

Leu. c. 26. scil. Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis, persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum ex vobis decem millia: sic etiam patet Deut. cap. 32. scilicet. Vinam sapient, & intelligerent, ac nouissima prouiderent, quomodo persequeretur vnus mille, & duo fugerent decem millia. Si autem Israelitæ conuerterentur ad idola, vel qualitercunque; desererent legem eius, Deus ponebat pauorem in cordibus ipsorum, ita, vt paucissimis hostibus venientibus terga darent, Leui. c. 26. scilicet. Et qui remanserint de vobis, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terribit eos sonitus folij volātis, & ita fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes, nemo vestrum audebit inimicis resistere, & peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet.

An omnes Israelitæ fugientes fuerint interfecti.

Q V Æ S T. II.

Q V Æ R E T aliquis, an omnes isti Israelitæ fugientes de bello mortui fuerint, vel aliqui euaserint. Aliquis dicet, quod omnes mortui sunt: quia dicitur hic: Et fugerunt viri Israel, & ceciderunt interfecti in monte Gelboe: ergo videtur, quod omnes, qui fugerunt, ceciderunt interfecti. Item patet: quia dicitur infra. Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, & vniuersi viri eius in die illa pariter: ergo omnes viri qui erant in exercitu Saulis mortui sunt. Respondendum est, quod non mortui sunt omnes, qui fuerint in castris Saulis, immo pauci mortui fuerunt in comparatione ad tantam multitudinem, quanta erat in castris: nam dicitur sup. capit. 28. quod congregauit Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboe, ibi autem fuit pugna, & patet, cum multi fugerint de praelio, & euaserint: quia dicitur inf. in litera. Videntes autem viri Israel, qui erant trans Iordanem, quod mortuus esset Saul, & filij eius, & quod fugissent Israelitæ, reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt: si tamen omnes, qui iuerunt ad bellum, mortui fuissent, ibi non diceretur de quibusdam, quod mortui sunt, & de alijs quod fugerunt: ergo multi fugiendo euaserunt. Itē patet: quia sequē. lib. cap. 1. Venit quidam vir de castris Israel, & tulit diadema Saulis ad Dauid, & dixit: Fugit populus de praelio, & multi corruentes ex populo mortui sunt: ergo aliqui mortui sunt, & aliqui euaserunt, & pauci mortui sunt in comparatione eorum, qui euaserunt. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod cum dicitur: ceciderunt interfecti in monte Gelboe, non est intelligendum quod omnes fugientes mortui fuerint, sed multi ex eis, sicut dicitur sequenti lib. capit. primo. scilicet. Fugit populus de praelio, & multi corruentes ex populo mortui sunt. Ad secundam rationem cum dicitur, quod mortuus est Saul, & filij eius, & vniuersi viri eius in die illa: dicendum, quod viri Saulis accipiuntur dupliciter: vno modo pro omnibus subditis Saulis, & sic omnes Israelitæ vocantur viri Saulis, vel serui eius. Secundo modo vocantur viri Saulis familiares eius, qui astabant ei semper ministrantes, & residebant in curia sua: isti autem specialiter pertinebant ad Saulem, & erant de familia eius. Cum autem dicitur hic, quod vniuersi viri Saulis mortui sunt in die illa pariter: intelligitur de viris suis secundo modo, scilicet, de familiaribus: quia cum reliquus Israel fugeretur, & viderent isti Saulem firmiter manentem in bello, erubuerunt fugere, relicto Domino in manibus hostium: ideo maluerunt gloriosam subire mortem defendendo Dominum suum in bello, quam turpiter fugiendo, ignominiosam vitam adipisci. Reliqui autem de populo, qui non erant familiares Saulis, sed solum subditi, non diligebant nimis Saulem, nec erubescabant, deserto Domino, fugere pro conseruanda vita: ideo omnes fugerunt, & in fuga quidam corruerunt vulnerati, alij autem euaserunt: hoc patet primo Paralipom. capit. 10. ubi ponitur totum istud capit. quasi ad literam: & ubi dicitur hic, quod mortuus est Saul & tres filij eius, & omnis domus illius pariter cecidit: domus autem Saulis significat solum familiam suam: ergo soli familiares sui mortui sunt: de populo autem pauci viri ceciderunt in bello, sed aliqui conuerunt in fuga. Et ceciderunt interfecti in monte Gelboe. Id est, de illis, qui fugiebant, corruerunt

aliqui in monte Gelboe: quia aliqui fugiebant postquam vulnerati erant, & effluente multo sanguine, ipsi per se mortui cadebant: alij autem ante vulnera, timore hostium terga vertebant: & dicitur in monte Gelboe: quia ibi facta fuit pugna, & erant ibi castra Israelitarum, vt patet sup. capit. 28. scilicet. Congregauit autem Saul vniuersum Israel, & venit in Gelboe. Sed aliquis obijciat, quod bellum factum fuerit extra montem Gelboe: quia sup. capit. 29. dicitur, quod Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrahel. Dicendum quod bellum fuit in monte Gelboe: mons autem Iezrahel erat in monte Gelboe: quia mons Gelboe est aliquid magnum: ideo quando Dauid deplorat cadem huius belli, sequenti lib. cap. 1. dicit: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniant super vos, nec sint agri primitiarum, quia ibi abiectus est clypeus fortium. Irrueruntq. Philistini in Saul, & filios eius. Id est, postquam fugit reliquus populus, Philistini irruerunt super Saul, & filios suos, id est, congregauerunt se super eos, sicut patet in litera Hebraica. Intelligendum est enim, quod hic erant acies ordinatae de Israelitis, & Saul, & filij sui non erant in prima acie, sed aliqui alij de populo, ideo Philistini primo pugnaverunt contra illos, quibus coactis fugere, congregati sunt omnes Philistini contra Saulem, & filios suos: & non est putandum, quod solus Saul cum filiis suis maneret, quia etiam manserunt ibi omnes familiares Saulis, & super illos quoque irruerunt Philistini, occideruntque omnes, vt patet infra in litera, scil. Mortui sunt vniuersi viri eius in die illa pariter: fit tamen mentio de solo Saule & filiis suis, quia isti erant digniores. Et percusserunt Ionatham, & Abinadab, & Melchisue filios Saul. Hic ponuntur tres filij Saulis solum, sicut ponuntur sup. 14. capit. fuerunt tamen quatuor, vt patet 1. Paralip. c. 8. sc. Ionathas, Melchisue, Abinadab, & Isbofeth, vt patet sequen. lib. cap. 2. & 3. iste quartus non iuit in bellum, ideo non perijt cum reliquis: non tamen cessauit ire, quasi esset impotens ad pugnandum propter defectum etatis: nam quadraginta annorum erat nunc, quando mortuus est Saul; quod patet, quia immediate constitutus est in regem, mortuo patre suo: & tamen dicitur de ipso, quod erat quadraginta annorum, quando cepit regnare, sequenti lib. c. 2. sed mansit in domo, quia forte erat vir corde pauido, & ineptus ad bellum: quod patet ex actibus suis, quia nihil rege dignum egit, dum vixit, vt patet sequen. lib. c. 2. vsque ad quintum; vel forte mansit in domo ad disponendum domum, dum pater, & fratres ibant in bellum. Sciendum autem, quod isti filij Saulis non nominantur semper eisdem nominibus, quia iste qui nominatur hic Abinadab, nominatur Iessui, sup. c. 14. Sciendum etiam, quod littera nostra, vt communiter corrupta est in isto nomine, Aminadab, quia non debet scribi Aminadab, sed Abinadab, & sic habent Bibliæ correctæ, & sic est in Hebræo, & sic habetur 1. Par. c. 10.

Quare noluit Saul dicere filiis suis, quæ sibi dixerat Samuel.

Q V Æ S T. III.

Q V Æ R E T aliquis, cum Saul audisset à Samuele, quod filij eius morituri erant in bello, cur non dixit eis, quod recederent de bello, ne morerentur, cum diligeret eos, maxime ipsum Ionatham, qui erat vir excellens. Respondendum est, quod Saul noluit hoc dicere filiis suis propter multa. Primo, quia non putabat in hoc proficere. nam cum Samuel dixisset ei, supra capit. 28. Cras tu, & filij tui cum eritis, putauit, quod necesse erat, quod tam ipse, quam filij sui morerentur: ideo nullo modo poterant euadere hanc mortem: unde sicut ipse iuit in bellum, quamquam prædictum esset ei, quod moreretur, quia putabat, quod etiam si fugeretur ad quencunq; locum, necesse erat eum mori manibus Philistinorum; ita de filiis suis futurum putauit, cum de omnibus idem annunciatum fuisset; melius ergo fuit, quod viriliter in bello morerentur pugnando pro Israel, quam ignominiosè fugiendo, desideratam vitam conseruare non possent. Secundo hoc fecit, quia dato, quod Saul sciret, quod filij sui euadere possent, si recederent de bello, quia tamen eis recedentibus, timeret populus, & esset occasio, vt multi perirent, voluit porius, vt morerentur ipsi, quam vt populo scandalum præstarent.

A Tercio hoc noluit: quia Deus prädixerat, quod certissime ipse & filii sui morituri essent: si autem denunciaret eis, conaretur eripere eos à morte, repugnando diuinæ ordinationi, timuit autem quod in hoc Deum offenderet, ideo noluit peccatis veteribus noua persuadere. Quarto hoc fecit, ut non incuteret timorem superfluum filiis suis, ut magis viriliter pugnarent: putauit enim quod dato, quod eis dixisset, quod morituri erant, non possent mortem effugere, cum Deus illam prænunciasset, & timerent magis, nec auderent viriliter pugnare, sicut pugnaverunt: etiam affligerentur nimis, cognita certissima morte: voluit ergo Saul ne affligerentur dupliciter, scilicet moriendo, & mortem suam præcognoscendo: ideo non reuelauit eis, quæ Deus dixerat: & sic cum semper haberent spem de victoria, vel saltem esset eis incerta fors, animosius pugnabant. Quinto fecit hoc: quia Deus inclinauit ipsum, ut sic faceret, dando hoc ei in pœnam: nam sicut quod ipse moreretur erat, ei prænunciatum, & tamen iuit in bellum, quia Deus inclinauit cor eius ad hoc, faciendo apparere ei iniquum, si non iret ad bellum, ita fecit, quod appareret ei iniquum reuelare hoc filiis suis, ne forte fugerent de bello, vel agerent aliquid honestum. Sexto hoc egit, ut volunt Hebræi ad obediendum Deo, & sponte suscipiendum pœnam pro peccatis suis: cognouerunt enim se grauiter peccasse contra Deum, & quod ob hoc Deus fecerat, quod moreretur ipse cum filiis suis: ideo ut in hoc satisfaceret voluntati Dei, & mereretur remissionem, voluit sponte subire pœnam, quam Deus ei prænunciauerat: & quia si ipse dixisset filiis suis, quod fugerent de bello, vellet per hoc excludere quandam partem pœnæ, quam Deus volebat ei infligere, non reuelauit filiis suis quicquam, consentiens, quod omnes morerentur secundum Dei dispositionem.

An peccasset Saul, si conatus fuisset saluare filios, ne morerentur.

Q V A E S T. IV.

C **Q**UÆRETUR vltius, an peccauisset Saul, si reuelasset filiis suis, quod morituri erant, & per hoc ipsi recederent de bello: vel ille suaderet eis, quod recederent, ne morerentur. Aliquis dicet, quod peccaret, quia conaretur resistere voluntati Dei cognitæ, cui resistere peccatum est. Respondendum, quod Saul non peccasset, qualitercunque conatur fuisset liberare filios suos à morte, siue reuelando eius prophetiam Samuelis, siue suadendo, ut recederent de bello. Et cum obijciatur, quod peccaret repugnando voluntati Dei: dicendum, quod dato quod homo sciat voluntatem Dei, non tenetur conformare voluntatem suam voluntati eius, immo interdum si conformat, peccat mortaliter: sic enim dicit Aug. in Enchiridion, & Magister in primo di. 48. scilicet. potest homo interdum mala voluntate ea, quæ Deus vult, & potest bona voluntate, velle contra id, quod Deus vult: tanquam si bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori: & rursus fieri potest, ut hoc velit homo mala voluntate, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, hoc etiam Deus: non enim tenetur aliquis conformare voluntatem suam Deo in re volita, sed in radice volendi, & in fine, id est, quod homo velit ad bonum finem omnia, quæ vult, & omnia ex charitate: sicut Deus vult, quod volita vtriusque conformentur nihil differt. sic autem erat hic, quod quanquam Deus vellet, quod moreretur filij Saulis, non tenebatur ipse velle hoc, etiam Deo reuelante sibi, quod hoc vellet: ideo si reuelasset illis dispositionem Dei, ut fugerent mortem, vel ad hoc persuaderet, non peccaret, sed potius videretur mereri. Item patet, quia Saul si reuelaret hoc filiis suis, poterat proficere, quia quanquam Deus dixisset, morituri erant cras, nesciretur hoc esse certum, quia poterat Deus illud dicere per comminationem, & illa, quæ sic dicuntur, non eueniunt si homines conuertantur, vel caueant illa, nec peccat quisquam, si Deus dicat, quod infliget alicui talem, vel talem pœnam, & ipse adhuc dubitet de illo: nam sic propheta, qui prænunciabant ista, dubitabant, an Deus illa vellet complere: sic enim patet Iohel. c. 2. ubi Iohel prædixit multa mala futura Israelitis, & postea subiunxit: quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem: & sic etiam fuit de Niniuitis, quibus prædicauerat Ionas subuertendam eorum

ciuitatem post quadraginta dies, ipsi autem erant dubij de hoc, dicentes: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore suo, & non peribimus? Iosue c. 3. Potissime, quia Deus dixit, quod non eueniret omnia, quæ ipse prædiceret, sed interdum prænunciaret alicui genti malum, & si illa conuerteretur, Deus non infligeret malum: & interdum prænunciaret bonum alicui genti, & si illa declinaret ad malum, ipse non impleteret promissum suum, Ier. c. 18. ideo propter hoc, quanquam Deus multoties comminaretur aliqua mala per prophetas, ipsi consulebant postea populis, ut affligerent se, & peterent à Deo misericordiam, & sic isti consulebant populis, contra voluntatem Dei: tamen in hoc non peccabant, sed potius mercebantur: & Deus nimis gaudet, quod aliquis se interponat ad orandum, vel inducendum populos, ne impleatur in eis voluntas Dei, de infligendo pœnam: sic patet Ezechie. cap. 22. scilicet. Et quasiui de eis virum, qui interponeret sepe, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni. Et effudi super eos indignationem meam, q. d. si inuenissem virum, qui oraret pro illis contra me, non deleuissem eos: sed quia nullus se voluit interponere contra me, deleui ipsos: & sic Iohel propheta, qui prædixerat Israelitis futura mala, consuluit eis, ut pœnitentiam agerent, & forte Deus conuerteretur, ut patet Iohel cap. 2. scilicet. Sacrificium, & libamen Domino Deo nostro: canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, & cet. quasi dicat, sacrificiate Deo, & ieiunate, & forte non infliget mala, quæ prædixit: sic etiam fecerunt Niniuitæ: nam audito verbo Ionæ, humiliauerunt se durissima pœnitentia, & clamauerunt ad Cælum in fortitudine, & Deus misertus est super malo, quod de eis prædixerat, & non intulit, ut patet Ionæ capitul. 3. Deus quoque prædixerat Moysi, quod non introiret in terram Chanaan, Num. c. 27. & 32. tamen ipse non desinebat orare ad dominum, ut permitteret illi intrare, ut patet Deut. c. 3. sic etiam fecit David: nam fuerat ei reuelatum, quod puer ille, qui natus fuerat sibi ex adulterio, moreretur, & tamen humiliavit se ieiunio, & iacuit super terram per septem dies, quousque mortuus est puer, putans quod adhuc posset Deus flecti ab ira sua: cum autem sciuisset puerum mortuum, quia iam Deus non poterat flecti, surrexit de terra, & non ieiunauit: non obligabatur ergo Saul credere, quod illa, quæ reuelauerat Samuel, futura essent: ideo licebat ei agere quantum posset pro se, & filiis suis, ut liberarentur à morte, potissime quia Saul dictum fuit simpliciter, quod moreretur ipse, & filij sui, & non fuit addita alia certitudo: & tamen quanquam adderetur, utpote, quod propheta diceret, quod Deus illa dicebat secundum firmam præscientiam, & nequaquam moueretur misericordia ad contrarium, non tenebatur ille, cui ista dicerentur, credere, quod sic euenturum esset: sed licebat ei inquirere quæcunque remedia, ne voluntas Dei impleteretur in eo: sic fuit de Samuel: nam ipse prænunciauerat Sauli, sup. cap. 15. Scidit Deus regnum Israel a te hodie, & tradidit illud proximo tuo: & postea dixit: Porro triumphator in Israel non parces, & pœnitentia non flectetur, id est, scias certissime, quod Deus super hoc nunquam mutabit voluntatem suam, quæcunque pœniteas: ipse tamen Samuel non desijt orare post hoc pro Saule, ut patet e. ca. scilicet. Veruntamen lugebat Samuel Saulem: quia dominum pœnitebat, quod confutauisset Saul regem super Israel: a fortiori ergo liceret Sauli, pro se & filiis suis agere quæcumque posset, euitando diuinam sententiam, ne impleteretur in eis: cum Samuel non dixisset nunc ei, Porro triumphator in Israel non parces sup. c. 28. sicut dixerat sup. c. 15. & nunquam tenetur desistere aliquis orare contra voluntatem Dei cognitam, quousque Deus iubeat ei, ne oret, vel ne conetur eam elidere: nunc enim tenetur cessare propter præceptum Dei: quia omne præceptum eius obligat: sic fuit de Moysè, cui quanquam Deus dixisset, quod non intraret in terram Chanaan, orabat incessanter, quod permitteretur intrare, quousque Deus sibi dixit: Sufficit tibi, nequaquam ultra loquaris de hac re ad me, Deut. c. 3. & postea cessauit Moyses orare, quia iam peccasset, si orasset: sic etiam fuit de Samuele, qui orabat pro Saule, licet Deus spreuisset eum, & postea Deus dixit illi: Quousque tu luges Saulem, cum ego proiecerim eum, ne regnet super Israel: sup. cap. 16. & tunc cessauit Samuel orare pro Saule: Deus tamen non dixit Sauli ne ageret in hac parte contra voluntatem suam: ergo poterat filijs suis reuelare mortem, ut recederent de bello, vel qualitercunque suadere, ut recederent.

An Saul peccauerit, non reuelando filiis suis mortem eorum.

Q V A E S T. V.

QUÆRETUR ulterius, an peccauit Saul, quia non reuelauit filiis suis mortem, ad hoc, vt ipsi euaderent illam: Et videtur quod peccauerit: nam vt dicit August. in Enchiridion: potest homo mala voluntate velle, quod Deus vult, & bona voluntate velle, contra id, quod Deus vult: & ponit exemplum de filio volente mortem patris, quam Deus vult: sed ita se habet pater ad filios, quod tenetur diligere eorum salutem, ideo quamquam Deus vellet, quod moriantur, non tenetur ipse hoc velle, sed magis peccat hoc volendo: quia cum quis vult aliquid mala voluntate, peccat: sed filius, si velit mortem patris, vult eam mala voluntate, vt vult August. ergo peccat: & sic teneretur Saul ad volendum, quod filij sui non morerentur, & consequenter ad reuelandum eis mortem. Item quando quis scit mala tractari aduersus alterum iniuste, tenetur ei illa reuelare, vt effugiat ei, alioquin peccat: quia videtur esse fautor in crimine: Saul tamen sciebat de morte filiorum: ergo tenebatur reuelare eam illis, vt fugerent. Respondendum, quod Saul non peccauit non reuelando filiis mortem, sed magis meruit. In quo considerandum est, quod hic erat duo, scilicet, quod Saul vellet filios suos mori, vel non: & quod reuelaret eis mortem, vel non. Quantum ad primum, dicendum, quod mors filiorum Saulis consideratur dupliciter, scilicet, quia aut in quantum infligebatur filiis Saulis, qui erant persone distincte ab eo: vel in quantum infligebatur eis in poenam Saulis, scilicet, vt Saul doleret accerrime de morte filiorum. Si primo modo, dicendum quod Saul tenebatur nolle mortem filiorum, & dolere de illa nimis: non tamen sequitur, quod debebat eam reuelare illis: quia aliqua causa poterant subesse, propter quas putaret Saul esse iniquum, reuelare illam, & fuerunt sex, quae in quadam questione sup. posita sunt. Quod autem teneretur nolle mortem filiorum, & dolere de illa, patet quia quamquam aliquis possit confirmare voluntatem suam voluntati Dei in volito, cum scilicet, quod vult infligere ei aliquam poenam, & licet non teneatur eam conformare, tenetur tamen valde in confirmando, cum sponte suscipere vult, quod Deus ei vult infligere: tamen quantum ad alium non debet homo conformare voluntatem suam voluntati Dei in poenarum inflictione: immo peccat, si conformauerit. Ratio diuersitatis est: quia quando Deus vult alicui inferre poenas: si ipse vellet conformare voluntatem suam voluntati Dei, suscipiendo libenter poenas, meretur, & efficitur ex hoc perfectus: si tamen Deus vult inferre alteri poenas, & ego gaudeo quod infligat ei, eo quod Deus vult, pecco: quia per istum actum volendi non meretur proximus meus, nec efficitur perfectior, cum iste actus non sit suus, sed meus: ego quoque non mereor: quia istas poenas nolo pro me, sed pro illo: ideo peccat, qui in malo proximi conformat voluntatem suam voluntati Dei: sed magis tenetur dolere: quia Deus sic facere vult: peccaret ergo Saul, si vellet quod filij sui morerentur, sicut Deus volebat, in quantum ista erat poena eorum, & non potius doleret de ipsis, praesertim, quia erant filij sui, & tenebatur magis condolare eis, quam extraneis. Si autem accipiatur mors filiorum Saulis solum in quantum erat poena Saulis. Dicendum, quod Saul non obligabatur conformare voluntatem suam voluntati Dei: si tamen conformaret, mereretur, & sic poterat velle mortem filiorum. Sed aliquis dicet, quod Saul tenebatur conformare voluntatem suam voluntati Dei in morte filiorum in quantum illa erat poena eius: quia alioquin diceremus, quod non tenetur homo ferre patienter poenas a Deo inflictas: si autem tenetur: ergo debet conformare voluntatem suam voluntati Dei in poenis inflictis, cum istae a Deo sint: iuxta illud Amos, ca. 3. Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit, q. d. non. & Eccl. capit. 11. scilicet. Bona, & mala, mors, & vita, paupertas, & honestas a Deo sunt. Respondendum, quod quilibet tenetur ferre patienter poenas a Deo inflictas: tamen non tenetur conformare voluntatem suam voluntati Dei in inflictione poenarum. Est enim diuersitas: primo: quia conformatio voluntatis attenditur quantum ad volitionem, & non quantum ad res, quando vo-

luntae sunt: & sic antequam Deus infligat alicui poenas, & significat se velle infligere, stat, quod ipse conformet voluntatem suam, vel non conformet voluntati Dei: quia tunc est volitio contenta in terminis suis, scilicet, quod est volitio solum, & non executio. Cum autem poenae voluntate infliguntur: iam non est volitio sola, sed magis est ipsa res volita: & tunc si homo velit poenas illas, quas patitur, non conformat voluntatem suam voluntati Dei, sed volito Dei: ideo licet non teneatur conformare voluntatem suam voluntati diuinae, tenetur tamen conformare voluntatem suam rei voluntati a Deo, postquam res volita in executione est. Aliter dici potest, & melius, quod qui patitur poenas a Deo inflictas, non tenetur conformare voluntatem suam voluntati Dei, nec rei voluntati postquam est in executione, sed tenetur pati ea, quae Deus infligit. Differt autem quod aliquis patienter toleret, & quod velit: nam patienter tolerare nihil aliud est, nisi quod patiens non murmuret propter inflictas poenas, nec putet Deum iniustum, nec habeat proximos exosos: non tenetur tamen velle poenas, quas patitur, alioquin non liceret ei orare, vt Deus auferret ei illas. si tamen aliquis non solum patienter tolerat, sed etiam poenas, quas tolerat, vult, peruenit ad supremum gradum perfectionis patientiae: & adhuc nemo tenetur, nisi Deus expresse iubeat ei. Dicendum igitur de Saule, quod ipse non tenebatur conformare voluntatem suam, aut filiorum suorum. Ad secundum de reuelatione mortis, scilicet, an Saul deberet reuelare filiis mortem, vel non: Dicendum, quod non est sicut de volendo mortem: quia nullo modo poterat Saul licite velle mortem filiorum suorum, in quantum erat poena ipsorum: poterat tamen non reuelare eis mortem, & licite hoc ageret: nam quamquam posset reuelare, si voluisset, & non peccaret, vt praecedenti questione declaratum est: tamen non obligabatur reuelare: quia aliqua causa poterant esse, quae retraherent eum a reuelando, vt pote, si putaret, quod nullo modo euitaretur mors per reuelationem, & sequeretur ex hoc scandalum, sicut declaratum est supra in quadam questione.

Quare Deus voluit quod morerentur filij Saulis, cum essent boni.

Q V A E S T. VI.

QUÆRETUR ulterius, quare Deus voluit, quod morerentur filij Saulis: quia erant viri boni, & praecipue Ionathas, qui tanta bona fecerat pro Dauid, vt patet supra 18. 19. & 20. Respondendum est, quod isti merebantur mortem, quam nobis non pateat causa: cum scriptura non enarret peccata ipsorum. Sed adhuc dicendum, quod causa praecipua mortis eorum fuit peccatum Saulis: tantum enim fuit istud, vt non sufficeret in poenam mors Saulis, sed etiam vellet Deus, quod morerentur filij sui, & populus: sic patet sup. cap. 28. scilicet. Dabit Dominus regnum tuum proximo tuo: quia non obedisti voci Domini, nec fecisti iram furoris eius in Amalec: & postea sequitur: Idcirco quod pateris, fecit tibi Deus hodie, cras autem tu, & filij tui mecum eritis, sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim tecum, id est, propter te: patet etiam hoc: quia Deus fecit, quod morerentur tres filij Saulis ante eum ipso vidente, vt de hoc doleret nimis, & postea ipse mortuus est, vt patet in litera. Quamquam autem fecerit hoc Deus propter peccata Saulis, tamen in hoc profecit Dauid: quia si non mortui fuissent tres filij Saulis, non potuisset Dauid regnare post mortem Saulis: quia illi cum essent viri bellicosi, praestarent magnum impedimentum ei: praesertim quia si Ionathas viueret, Dauid nollet regnare, etiam si regnum sibi concederetur: quia diligebat nimis Ionatham, & Ionathas diligebat eum sicut animam suam, vt patet supra cap. 18. & 20. si tamen vellet Dauid regnare, praediceret iuribus Ionathae: ideo omnino recularet suscipere regnum: Deus autem volebat, quod regnaret Dauid post mortem Saulis immediate: ideo occidit filios Saulis, qui poterant hoc impedire. Et quamquam non fuerit ista causa motiua, fuit tamen aliqualis. Totumque pondus praelij versum est in Saul, scilicet, mortuis filiis suis, grauatum est totum praelium super Saulem: quia non erat iam aliquis superstes de Israelitis, nisi ipse, & pauci de seruis suis cum eo. Consecutique sunt cum viri sagittarii.

id est,

E
Ad ar-
guta. se-
cunda.

Pecca-
ti Saul
in suis
causa
mortis
eius fi-
liorum
suorum,
et po-
puli.

A id est, inuenerunt eum, ut patet. I. Paralip. cap. 10. vel dicitur, consecuti sunt, id est, attigerunt eum sagittis: quia illud consequimur, quod attingimus. Et vulneratus est vehementer à sagittarijs, scilicet, quod multæ sagittæ infixæ fuerant ei, ita quod iam non poterat viuere: sic dixit vir Amalecites, qui nuntiabat de illo Dauid, scilicet. Sciebam enim, quod viuere non poterat, sequenti lib. cap. 1.

An Saul laudabilis sit: quia iuit ad bellum, quanquam sciret se certissime moriturum.

Q V A E S T. VII.

Q V A E R E T aliquis, an Saul laudabilis esset, quia iuit ad bellum, quanquam sciret se certissime moriturum. Aliquis dicet, quod non: quia Saul agebat iam illud ex desperatione. Quod autem aliquis ex desperatione pugnet, quanquam fortiter pugnet, non est laudabile, nec vocatur fortis: sic patet per Aristot. 3. Ethic. ubi ponit multas species fortitudinis, & dicit, quod aliqui sunt fortes propter timorem: quia desperant se posse viuere, nisi fortiter pugnaverint, & isti non sunt fortes. Allegat autem dictum Homeri in Iliade introducentis Hectorem loquentem ad Troianos, ne fugerent de bello. scilicet. Quem ego videro sine bello fugere, faciam quod non sit sibi sufficiens fugere canes, id est, ego truncabo eum, & tunc tantum timebant Troiani ducem suum, sicut hostes, & ob hoc cogebantur durè pugnare: ita erat de Saule: quia ipse desperabat se posse viuere, cum prædixisset ei Deus, quod erat moriturus: ideo ex necessitate pugnabat, & non erat laudabilis. In contrarium dicitur, quod erat laudabilis nimis: nam Iosephus 6. Antiquitatum laudat eum super omnes viros fortes, dicēs, quod non sunt fortes illi, qui sciunt se in bello superaturos, si pugnant, & non penitus fortes sunt, qui de belli euentu dubitant: sed fortissimi, qui sciunt se morituros in bello, & pugnant.

B Magister quoque in Historia scholastica laudat nimis Saulem de magnanimitate, quod ausus fuerit ire in bellum, cognita morte sua. Respondendum, quod Saul fuit laudabilis: sed in hoc distinguendum, quia aut Saul putabat se certissime moriturum in bello propter verba prophetiæ, si illuc iret, & si non iret, putabat se posse euadere; aut credebat, quod siue iret in bellum, siue non, necesse erat sibi mori, & quod Philistini eum caperent. Si primo modo, dicendum, quod erat vir laudabilissimus super omnes alios bellatores, in quocunque genere fortitudinis: quia pro patria, & populo suo non recitavit mortem subire certissimam: & isto modo laudat eum Iosephus, & Historia scholastica. Si secundo modo, dicendum, quod non erat Saul tam laudabilis, sicut ille, qui ad bellum vadit dubius de euentu belli: ipse tamen non recusat quancunque tolerare sortem, dum tamen viriliter agat: sed adhuc magna laus restat Sauli in hoc modo: quia cum sciret se certissime moriturum, mirum est, quomodo non totus obstupuit, ita ut fieret quasi immobilis, & non posset mouere arma contra hostes: & verum est, quod à principio sic egit: nam cum dictum fuit sibi: Cras tu, & filij tui mecum eritis, timore valido concussus est, ita ut pleno statu caderet in terram, nec idem surrexit vsque ad spatium magnum, ut patet sup. c. 28. scilicet. Statimque Saul cecidit porrectus in terram, extimuerat enim verba Samuelis: postea tamen redeunte animo virili, exposuit se ferociter contra hostes, & pugnavit durissime vsquequo vulneratus nimis, morti propinquus fuit: quicunque ergo duorum modorum dictorum detur, erit Saul satis laudabilis. Dixitque Saul ad armigerum suum. Ad istum locutus est: quia iste erat coniunctus, & poterat facilius agere, quod Saul volebat, quam alij. *Euagina gladium tuum, & percutite me.* id est, occide me. Dixit autem, euagina, quia quanquam armiger Saulis esset in bello, tamen non habebat euaginatam gladium, eo quod tunc non pugnabat gladio, sed iaculis, vel alio genere armaturæ, quod procul iacitur: quod patet, quia dixit Saul ad eum: Ne forte veniant incircuncisi isti, & interficiant me: ergo nondum erat Philistini apud Saulem, & armigerum suum, & sic non poterat pugnare gladio, sed alijs armis; ideo nondum euaginauerat eum, sed Saul petiuit illum euaginari. *Ne forte veniant incircuncisi isti, id est, Philistini, & interficiant me.*

(c)

Quare Saul voluit occidi ab armigero suo, & non à Philistinis.

Q V A E S T. VIII.

Q V A E R E T aliquis, quare Saul voluit occidi ab armigero suo, & non à Philistinis. Respondendum est, quod hoc fecit propter dedecus: quia putabat sibi magnum dedecus esse occidi ad eis: & hoc propter duo. Primo quia erant incircuncisi, & Israelitæ habebat pro magno vituperio, quod aliquis esset incircuncisus: unde cum vellent maximam blasphemiam dicere de Philistinis, vocabant eos incircuncisos: sic patet, cum dixit Ionathas ad armigerum suum: Veni transamus ad stationem incircumcisorum horum super. cap. 14. parentes quoque Samsonis dixerunt ei: Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo tuo: quia vis accipere uxorem de Philistinis, qui incircuncisi sunt: Iud. cap. 14. id est, turpe est, quod accipias mulierem de filiabus incircumcisorum: sic etiam dixit Dauid de Goliath: Quis est hic Philistheus incircuncisus, qui exprobrauit acies Dei viuentis? sup. cap. 17. putauit igitur Saul dedecus esse, quod occideretur ab eis, & voluit occidi ab armigero suo: sic enim fuit de rege Abimelech filio Gedeonis, quem una mulier lapide percussit in capite ad mortem, qui vocauit cito armigerum suum, & ait ad eum: Euagina cito gladium tuum, & percutite me, ne forte dicatur, quod à femina interfectus sum, Iud. cap. 9. Secundo fecit hoc propter dedecus, quod sibi infligerent Philistini: nam putauit, quod si ipsi occiderent eum, antequam occiderent, multipliciter ei illuderent, & per duros cruciatus eum cogerent interire: voluit ergo breui morte ab armigero suo, vitam finire: sic patet in litera, scilicet. Ne forte veniant incircuncisi isti, & interficiant me, illudentes mihi: & ista fuit causa prior, quam præcedens. *Et interficiant me.* Nesciebat Saul, an Philistini vellent eum interficere, vel captum ducere in terram suam ad gloriam victoriæ: Dixit tamē, & interficiant me: quia putauit, quod certissime interficerent eum, cum illa die Deus prædixisset eum moriturum cum filiis suis, & iam filij mortui essent. *Illudentes mihi.* id est, faciant multas illusiones mihi, antequam occidant me, sicut postea fecerunt, quando occisus erat: nam caput suum miserunt per totam terram Philistinorum, & suspenderunt corpus eius in muro Bethsan, ut patet inf. in litera: pati autem hæc ludibria, grauius erat Sauli, quam mortem tolerare, cum ipse esset rex, & turpiter deluderetur ab hostibus. *Et noluit armiger eius.* scilicet, percutere Saulem, fuerat enim nimio timore perterritus, id est, non fecit: quia timebat nimis, scilicet, timuit verba Saulis, vel timuit hostes: melius tamē intelligitur, quod timuit verba Saulis, videns eum venisse ad tantam calamitatem, quod peteret ab eo occidi: & dicitur, quod timuit, scilicet, quod quando dixit ista Saul, irruit timor magnus in armigerum suum, & debilitata fuerunt omnes vires eius, tantum, quod etiam si voluisset obedire Sauli occidendo eum, non posset. Alias enim non poneretur hic istud, tanquam causa præcedentis dicti, scilicet, quod armiger Saulis nolisset eum occidere. *Arripuit autem Saul gladium suum, & irruit super eum.* scilicet, videns quod armiger suus nolebat eum occidere, ipse seipsum occidit, irruendo super gladium. Dicit Historia scholastica, quod ideo irruit super gladium: quia debilitatus nimis erat, & non poterat se transfodere quanquam vellet, sed incubuit super gladium, ut sic sine suis viribus moreretur.

An Saul peccauerit se occidendo.

Q V A E S T. IX.

Q V A E R E T aliquis, an peccauerit Saul occidendo seipsum. Videtur quod sic, quia cuiuslibet est illicitum occidere alterum: ergo a fortiori erit illicitum occidere seipsum, cum magis debeat se quisque diligere, quam alterum. Item patet, quod peccauerit, & perierit, quia dicitur I. Paral. cap. 10. quod Saul non sperauit in Domino, propter quod interfecit eum: ergo videtur quod mortuus est ex desperatione: sed qui desperat

Laudatus est Saul de fortitudine magna valde.

Mori Saulis

Arguitur quod seipsum occidit in opprobrium.

perat peccat mortaliter : ergo Saul peccauit se occiden-
do. In contrarium videtur, quod non peccauerit: quia si pec-
casset se occidendo, periisset aeternaliter, tamen non periit:
quia dicitur sup. ca. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis, & hoc
dicebat Samuel, qui erat vir sanctus, de quo manifestum est,
quod erat in loco sanctorum, & Saul illuc iuit: ergo non pec-
cauit se occidendo. Item patet, quia quanquam regulariter
sit peccatum, quod aliquis seipsum occidat, tamen interdum
potest aliquis se occidere sine peccato : sic fuit de Samfone,
qui seipsum occidit, Iud. ca. 16. tamen excusatur ab omnibus
sanctis doctoribus: & dicitur, quod non peccauerit, vt ait Au-
gust. 1. de Ciuit. Dei. Sic ergo esse poterat de Saule, quod non
peccauerit. Respondendum, quod Saul peccauit se occiden-
do: quia nulli licet hoc agere in se, quod non liceret in alteru:
sed non licet alicui occidere alterum: ergo nec seipsum. Item
quia non habuit Saul rationabilem causam se occidendi: nam
ideo se occidit, vt non pateretur duos cruciatus ab hostibus,
vel vt non illuderetur ab eis, vt patet supra in litera, scilicet,
Percute me, ne veniant incircumcisi isti, & interficiant me, il-
ludentes mihi : sicut igitur si Saul se occidisset, vt non
pateretur maiores dolores ab hostibus, erat manifeste vitu-
perabilis: quia hoc agebat ex pusillanimitate, scilicet, vt non
pateretur durissimam iram, cum se interficeret, ne illudere-
tur ei, erat pusillanimus: quia sicut ad magnitudinem cordis
pertinet contemptorem esse periculorum: ita pertinet con-
temptorem esse dedecoris, & iniuriarum: qui autem se occi-
dit, vt non vituperetur, ex impatientia hoc agit: ideo secun-
dum Aristot. vituperabilis est. & Augusti. reprehendit omnes
huiusmodi: primo de Ciuitate Dei, reprehendit enim Cato-
nem, qui se occidit, ne incideret in manus Iulij Caesaris, & hoc
quia erubescere subijci potestati eius: reprehendit quoque
Lucretiam excellentissimam Romanarum matronarum, quae
cum inuita adulterium perpetrasset, vt non videretur consen-
sisse, & ex hoc minueretur fama eius, seipsam gladio transfo-
dit, cum factum suum lamentabiliter explanasset: simile tamē
est de Saule, & de Catone: ideo Saul quoque peccauit, vt Ca-
to. August. quoque etiam reprehendit ibi Saulem: ergo pec-
cauit. Stoici tamē tenent, quod gloriosa mors est, quam quis-
que sibi inferre potest. Secunda autē huic, quam viriliter pati
potest pro virtute: & secundum istos, non solū nō est peccatū,
quod aliquis se occidat in tali casu, sed etiam est laudabile, &
virtutis opus. Isti tamen nimis contra rationem, & contra le-
gem Dei loquuntur: quia non solum in aliquo casu hoc con-
cedit aliquibus hominibus, sed generaliter in omnibus istud
laudant. Ista sunt prima sententia Catonis, & consequenter
multorum Stoicorum. Rationabilius autem, & fidei cōueni-
entius Arist. noster locutus est dicēs, huiusmodi viros esse pu-
sillanimes, & vituperabiles: & propter hoc in 5. Ethic. dicit, q
iuste in legibus humanis pene infligitur homini seipsum cor-
rumpenti, id est, occidenti, scil. quia priuatur sepulchro, vel in-
figuntur ei alia opprobria. Hebraei autem dicunt, quod non
peccauit Saul se occidendo: quia cum necessario moriturus
esset, melius fuit, quod ipse seipsum occideret, quā quod oc-
cideretur ab hostibus: hoc tenet Ra. Dauid Kimhi. Sed istud
est valde irrationabiliter dictum: quia quanquam aliquis ine-
uitabiliter occidendus sit ab hostibus, quod patitur mortem
ab eis, est gloriosum, & est opus fortitudinis, scil. mori, aliquid
agendo contra hostem: quod autem aliquis seipsum occidat,
non est pati, sed agere in seipsum: & ista actio illicita est: nec
valet, quod ex quomodo scit quis se occidendum, quod me-
lius est, quod seipsum occidat, quam alius eum occidat: quia
hoc modo concluderemus infinita inconuenientia, scilicet. ego
scio de pecunia, quae non bene custoditur, quod aliquis eam
furabitur, & tamen propter hoc, non licet mihi furari, sed per-
mittere quod alius furetur, si non possum euitare. Sic etiam
ingredientibus hostibus in aliquam urbem, scio certissime de
aliqua virgine ibi existente, quod deflorabitur: & tamen non
licet propter hoc mihi eam deflorare: & sic applicabitur ad
omnia mala: quanquam ergo aliquis sciat certissime, quod
ob hostibus occidendus est, debet hoc pati, quando euadere
non potuerit: seipsum tamen occidere illicitum est. Nicolaus
autem videtur tenere, quod Saul non peccauerit occidendo
se: & ad hoc dicit, quod si aliquis occidat seipsum, vt maiores
cruciatus euadat, illicitum est, & pusillanimitas: si tamen sei-
psum occidat, ne alias moriendo, vel viuendo sequatur in-

iuria Dei vel diminutio cultus eius, poterit esse, quod non
peccet, & sic excusat August. primo de Ciuitate Dei, aliquas
facias virgines, quae seipsas occiderunt, ne suam barbarorum
libidinem pateretur: De Saule autem dicit, quod sic fuit: quia
si non occidisset seipsum, Philistini venissent, & occidissent
eum, illudentes multipliciter: & quia Saul erat rex, & iniu-
ria sua non erat priuata, sed publica, scilicet, totius regni, &
consequenter redundabat in Deum, voluit seipsum occide-
re, vt non illuderent ei Philistini in offensam Dei, & ob hoc
non peccauit. Sed non stat ista positio. Primo quantum ad id
quod praesupponitur, scilicet, quod liceat alicui occidere sei-
psum, quando per mortem eius euitatur offensa, quae alias
Deo inferenda erat. Dicendum est enim, quod istud non tenet
generaliter, immo regulariter est illicitum, quod aliquis
se occidat, ne eo viuente sequatur aliqua offensa Dei, vt si
quis veller deflorare virginem violenter, dato quod ipsa non
posset se defendere, non deberet se occidere, ne pateretur stu-
prum, sed magis deberet inuoluntaria pati, & in hoc non pec-
caret, sed potius mereretur. Sic enim dixit beata Lucia ad
praesidem, qui volebat eam facere duci in lupanar, scilicet. Si
me inuitam in lupanar deduci feceris, castitas mihi duplica-
bitur ad coronam, id est, magis merebor violenter sustinen-
do, quam si non deflorarer. Nec etiam impedit ad hoc, quod
in defloratione hac sequatur delectatio: quia si foemina inui-
ta patiatur illam, non minuitur meritum ex delectatione,
cum delectatio sequatur ibi ex necessitate, ex natura rei, & nō
ex consensu foeminae defloratae: ideo Augustinus generaliter
dicit esse illicitum, primo de Ciuitate Dei, quod aliqua mu-
lier se occidat, ne patiatur stuprum. Dicit tamen de quibus-
dam virginibus factis specialiter, quod ille se occiderunt, ne
paterentur, & excusantur: quia Deus specialiter incitauit eas
ad se occidendum. In alijs autem generalis regula est, quod
potius debent pati deflorationem, si se defendere non pos-
sunt, quam quod se occidant: sic ait Aug. primo de Ciuitate
Dei cap. 27. & patet hoc magis extra de sepul. c. ex parte paren-
tum: ubi iubetur de quadam foemina, quae fugiens lapsa est in
fluum de ponte, ne defloraretur a quodam, qui eam vio-
lenter tenere volebat: quod non tradatur Ecclesiasticae
sepulturae, si ipsa volens se proiecit in fluum, ne deflo-
raretur: Si autem nolens se praecipitare, sed intendens effu-
gere manus illorum, qui eam persequabantur, casu lapsa
est, conceditur ei ecclesiastica sepultura: nemini tamen de-
negatur sepultura ecclesiastica, nisi illis, qui in manifestis pecca-
tis mortalibus mortui sunt: ergo peccasset mortaliter illa
puella, si se sponte proiecisset in fluum, ne defloraretur.
Nullus ergo se licite occidere potest ex aliqua cau-
sa. Cum autem obijciatur, quod isti huiusmodi occidunt
se, vt non diminuatur cultus Dei: minueretur autem si vir-
go sacrata, quae proponit perpetuo continere, defloraretur:
ideo videtur, quod possit se occidere, ne defloraretur. Di-
cendum, quod si posset fieri, quod ista mulier non defloraretur,
per aliquem actum, qui non inducit peccatum mortale,
fieri deberet, & esset gratum Deo. Occisio tamen innocentis
est maius peccatum, quam violatio virginis Deo dicata: De-
us autem non vult vt aliquis faciat maiora peccata, vt euitet
minora: posset autem facere id, quod videtur minus, vt eui-
tet maius, vt ait Gregorius in Moralibus: & habetur in De-
cretis. dist. 13. cap. duo sunt & c. nerui testiculorum. Sed puella
ista, quae se occidit, ne defloraretur, occidit innocentem;
quod peius est, quam deflorare virginem: ideo potius pati de-
buit, quod defloraretur inuita, quam quod sponte se occide-
ret. Si autem ipsa posset resistere, tolerando mortem, ne deflo-
raretur, hoc gratum erit Deo: quia tunc ipsa non occidit se-
ipsam, sed occiditur, & adhuc tenetur; quia potius debet om-
nia mala pati, quam malo consentire. Si tamen intelligit,
quod si se non occidat, capietur, & non occidetur, sed deflo-
rabitur: potius debet adhuc deflorationem pati, quam mortē
sibi infligere. Cum autem dicebat Nicolaus secundo, quod
Saul occiderat seipsum, ne illuderetur, & hoc quia seque-
batur inde contumelia Dei. Dicendum, quod non conse-
quebatur, quin potius Deus volebat inferre Sauli illam con-
tumeliam, & maiorem propter culpam suam. Quod pa-
ter: quia sequenti die abscissum est caput eius, & portatum est
per totā terram Philisthinorum, vt patet in litera: deinde
affixum est in templo Dagon, vt patet. 2. Paralip. c. 10. Corpus
autem

Virgo
non de-
bet se
occide-
re, vt
effugiat
a stitu-
prum.

E

F

Cap.
25.
Ad ra-
tiones
Nico-
lai.

A autem eius suspensum est in muro urbis Bethsan, vt patet infr. in litera: & hæc omnia Deus volebat fieri: ideo non erat contumelia Dei, quod pateretur illusionem Saul à Philistinis, & consequenter non debebat se occidere, vt non pateretur hoc. Item Saul nō se occidit, vt non diminueretur diuinus cultus, vel non inferretur dedecus per suam illusionem: quia ipse nō poterat hoc euitare: nam dato, quod se occideret, putaretur occisus ab hostibus, & quod hostes fecerant ei quodcumq; illusiones voluerunt, sicut postea fecerunt: sed fecit hoc ex causa sua, scilicet, quia videbatur sibi durissimum tolerare illusiones, & hoc ex pusillanimitate: ideo potius voluit se occidere, quam eludi: non ergo potest excusari. Ad primam rationem in contrarium respondetur, quando dicitur sup. cap. 28. Cras tu, & filij tui mecum eritis. Dicendum quod non intelligitur, quod essent cum illo, id est, manerent in loco, in quo ipse erat: sed quod essent secum, id est, quod essent mortui sicut ipse erat mortuus. Et quanquam Augustinus aliter exposuerit hoc 18. de ciui. Dei & habetur in decretis 26. quæst. 5. tamen expositio sua non tenet, vt declaratum est sup. cap. 28. Ad secundam rationem cum dicitur de Samson, quod seipsum occidit: & tamen excusatur. Dicendum est quod aliquis casus esse potest, in quo aliquis seipsum occidat, & non peccet, scilicet, si Deus inspirauerit ei quod se occidat: sed alias nunquam licite seipsum occidet pro aliqua causa. De Samson autem dicendum est quod Deus inspirauerit ei quod se occideret, vt occideret multos de Philistinis. Quod apparet Iud. cap. 16. nam Philistini illudebant Samsoni in vituperium Dei Israel: ipse autem inuocauit Deum vt restitueret ei fortitudinem: & restituit immediate: concutensq; domum fecit eam corruere. Si tamen Deus non consensisset huic morti, non exaudiuisset ipsum orantem. Exaudiuit tamen, quia illico restituit ei fortitudinem, ergo inspirauit ei, quod se occideret: & sic iste excusabilis est, & omnes eum excusant. Saul autem non est excusabilis: præsertim quia Saul agebat ad occidendum seipsum solum, & non Philistinos. Samson autem non faciebat, vt se occideret, sed Philistinos, quanquam putabat se moriturum cum eis: poterat tamen esse aliquis casus, vt ipse non moreretur: ideo non erat simile in eo, & in Saule. Item quia Samson occidit se, vt occideret hostes. Nam dixit moriatur anima mea cum Philistinijs, Iud. cap. 16. Saul vero seipsum occidit, vt effugeret illusionem. Laudabilior autem est causa Samsonis: ideo non excusatur Saul, sed Samson.

An Saul damnatus fuerit aternaliter.

Q V A E S T. X.

Q V A E R I T V R vltius, an Saul damnatus fuerit aternaliter. Aliquis dicet quod sic, nam Saul mortuus est propter iniquitates suas. 1. Paral. c. 10. sed qui moritur in iniquitate, perit aternaliter: ergo condēnatus est Saul. Itē Saul peccauit mortaliter se occidendo, vt præcedenti quæstione declaratum est: ergo damnatus est, quia qui in peccato mortali decessit, aternaliter perit. In contrarium videtur: quia sup. cap. 28. dixit Samuel Sauli: Cras tu, & filij tui mecum eritis: sed Samuel erat in loco sanctorum: ergo illuc iuit Saul: quia Samuel non mentiretur. Respondendum est, quod Hebraei tenent, quod Saul saluatus est: & mortuum suum est, quia dicunt quod non peccauit seipsum occidendo, cum necessario moriturus esset. Sic tenet Ra. David Kimhi. Item dicunt, quod Saul meruit ex hoc, quod confessus est peccatum suum corā Samuele, & erubuit, ideo Deus saluauit ipsum ex hoc. Sed ista non stant: de primo patet: quia nimis irrationabile est, quod liceat alicui se occidere, si ab alio occidendus est, sicut declaratum fuit præcedenti quæstione: vnde peccauit grauiter Saul se occidendo. Secundo non stat, scilicet, quod Saul meruerit confitendo peccatum suum coram Samuele; quia non appareret istud dixerat, quia dolebat de peccato, vel quia necesse erat, quod referret infortunium suum, quod euenerat ei ex peccato, vt Samuel responderet ei: & magis videtur, quod fecerit propter hoc, quam propter primum. Sed adhuc dato, quod Saul meruisset confitendo peccatum, non sequitur quod saluatus est, quia meritum saluat, si post illud peccatum non eueniat: Saul tamen peccauit hic se occidendo postquam meruerat: ideo omnia merita fuerunt irrita ad salutem

suam. Nicolaus autem tenet cum Hebraeis, quod saluatus fuerit propter motiua Hebræorum: etiam quia cum sciret se moriturum in bello, non recusauit illuc ire, & cum sciret filios suos morituros, non reuelauit eis, vt recederent à bello. Item dicit, quod Saul à principio regni fuit valde bonus, quia non erat in Israel vir melior illo, vt patet supra capitul. 9. ideo credendum est, quod propter illam bonitatem Deus eum disposuerat taliter, vt saluaretur. Hoc autem tenet sub ambiguo dicens, quod non recolit se inuenisse determinationem contrariam. Sed non stat ista positio: nam prima ratio non concludit: quia licet Saul venerit in bellum sciens se moriturum, non apparet, an hoc fecerit propter Deum, vel propter timorem: & fortè dicitur, quod magis egit propter timorem, quia cum dixisset ei Samuel, quod cras moreretur ipse, & filij sui, putauit impossibile esse, quod mortem elideret: sed, quod siue iret ad bellum, siue non, vbicunque esset, occidendus erat: ideo voluit potius mori in bello, quam alibi. Sed adhuc dato, quod non egisset propter timorem, sed volens conformare voluntatem suam voluntati diuine in volito, quod erat cuiusdam perfectionis, non proderat, quia post istud meritum peccauerit se occidendo, ideo priora merita euacuata sunt. Ad secundam rationem dicendum eodem modo, scilicet, quod non patet, an meruerit, non reuelando filijs mortem: sed dato, quod meruerit, meritum extinctum est per sequens vitium. Ad tertium cum dicit, quod non reperit determinationem aliquam in contrarium. Dicendum, quod quanquam non legerit, vel non recolat se legisse, tamen determinatio Augustini est, quod perierit eternaliter, vt patet 18. de Ciuit. Dei: & habetur in decretis 26. q. 5. cap. nec mirum. Dicendum igitur, quod Saul peccauit se occidendo, & aternaliter periit. Sed aliquis dicet, quod circa hoc non erat dubitandum: nam cum conflet, quod peccauit se occidendo, constat, quod mortuus est in peccato, & quod eternaliter periit. Dicendum, quod quanquam peccauerit se occidendo, tamen non ex hoc sequitur, quod damnatus sit; quia tamen multi peccant, & non pereunt aternaliter, eo quod non decedunt in in ipso peccato. Sed aliquis dicet, quod hoc non stat: quia istud tenet in peccatis illis, post quæ homo non decedit immediate: nam potest dolere de his, & consequenter saluabitur. In occisione autem non erat sic: quia in ipso metu actu occisionis decessit Saul: ergo si peccabat se occidendo moriebatur. Dicendum, quod satis stat, quod Saul se occideret, & tamen non decederet in peccato, quia forte non periit immediate, vt incubuit super ensē, sed aliquantulum superuixit, & in illo modico poterat dolere, quod sibi manus iniecerat, & saluaretur: sed ad huc dato, quod mox, vt incubuit super ensē, mortuus esset, poterat saluari, quia necesse est dari tempus medium inter peccatum Saulis & mortem suam. Nam peccatum suum solum fuit volendo sibi ensē incutere, & incipiendo incumbere super eum: quod autem postea ensis perforaret viscera eius, & ex hoc moreretur, non erat actio sua, sed passio: ideo non durabat tunc actus peccati: & sic poterat esse, quod tunc doleret, quod sibi ensē incusserat, & saluaretur: præsertim quia sufficit motus contritionis, vel attritionis ad saluandum hominem, & fit in instanti: ideo nemo potest negare, quin Saul habuerit locum ad dolendum de peccato, & consequenter potuerit saluari. Dicendum tamen, quod non est verisimile, quod doluerit de peccato: quia cum ipse incubuerit super ensē, ille penetrauit mox omnia vitalia eius, & mortuus est: & sic quanquam non sit impossibile intercidere contritionem inter mortem, & peccatum: tamen non est verisimile, quod interciderit, quia nihil fuit medium inter hæc, nisi intolerabilis dolor subitaneus, & mens attonita: ad hoc tamen, quod aliquis doleat de peccato, oportet esse attentionem, & quos conuertat se supra se: non est ergo verisimile vllatenus, quod Saul penituerit: & sic periit aternaliter. Ista est sententia Augst. 18. de Ciuit. Dei: & habetur in Decretis 26. q. 5. c. nec mirum, cum dicitur. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, diceret ad virum pestilentie, dignum ardore gehennæ. Cras mecum eris: & post hoc dicitur: Sub habitu, & nomine Samuelis, Satanas contra legem se adorari permisit, & virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum, & iustorum sit, cum Samuele iustissimo futurum, mentitus est: verum

D
Opin.
Nico-
lai re-
solutur

Ad se-
cunda
ratio-
nem.
Ad ter-
tiam.

Saul
dam-
natum
esse, quia
se occi-
dit

E

F
Nemo
dubitat
Saul
pecca-
re.

verum potest dici, verum posse videri, si de Samuelis nomine taceatur: quia Saul cum Diabolo futurus erat. Ecce tantum manifeste August. profiretur, quod Saul damnatus sit. Ad rationem in contrarium, cum dicitur: Cras tu, & filij tui mecum eritis, respondet Aug. ubi supra, quod non locutus fuit ista Samuel, sed Satanas, & iste mentitus est, quod Saul futurus esset cum Samuele: quia Satanas mendax est, & pater mendacij Ioann. cap. 8. Vel aliter dicit, quod Satanas verum dixit, scilicet quod Saul futurus erat cum eo, eo quod damnandus erat, & maneret in aeternum cum Satana. Ista responsio sufficiens esset nobis in hac parte: sed non tenebimus eam propter duo. Primo: quia praesupponit, quod iste, qui locutus fuit Sauli, non fuit Samuel, sed Satanas, quod est contra ea, quae declarauimus supr. cap. 27. Secundo non est tenenda, quia Aug. solum intendit dicere de Saule, quod damnatus sit: & tamen si dicatur, quod Satanas ista dixit, & verum asseruit, non solum sequitur Saulem damnatum esse, sed etiam filios suos: sed hoc non est verisimile, maxime de Ionatha, qui erat vir bonus, & profecit nimis Dauid, exponendo se contra malitiam Saulis, ut patet supr. cap. 18. vsque ad 23. & nunc mortuus est in actu meritorio, scilicet pugnando pro terra sua. Ideo respondendum est aliter, scilicet quod non intelligatur ista auctoritas de mansionem post mortem, in tali, vel tali loco; sed de ipsa morte, scilicet quod Saul, & filij sui essent cras cum Samuele, id est, mortui, sicut ipse. Ad rationes pro parte nostra, quae quamquam verum concludant, quia tamen non concludebant sufficienter, dicendum, cum primo dicitur 1. Paralipom. cap. 10. quod mortuus est Saul propter iniquitates suas; quod ex hoc non sequitur, quod perierit aeternaliter: quia aliud est mori pro iniquitatibus, & aliud mori in iniquitatibus: si quis moritur secundo modo, damnatur: si autem primo modo, non sequitur quod damnatur: quia tunc mors infertur tanquam poena peccatorum, & potest aliquis dolere de illis, & tamen propter hoc non aufertur poena: ideo potest mori aliquis pro iniquitate sua, & non damnabitur: sic patet de omnibus, qui pro maleficijs praeepto iudicis occiduntur: nam omnes illi possunt saluari. Ad secundam rationem, cum dicitur: peccauit occidendo se, ergo perijt aeternaliter: dicendum, quod non sequitur, quia inter actum malum, & mortem erat tempus medium, in quo poterat Saul dolere de peccato, & non periret. *Quod cum vidisset armiger eius.* Videlicet quod mortuus est Saul, scilicet Saul iusserat armigero suo, ut occideret eum, qui noluit: ideo putauit, quod Saul non se occideret: cum autem vidit eum mortuum, extimuit nimis, & occidit se. *Irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo.* i. cum armiger videret mortuum Dominum suum, noluit superuiuere, sed sequi eum in mortem, & occidit se eodem genere mortis, scilicet irruendo super gladium suum.

An armiger Saulis seipsum occidens peccauit.

Q V A E S T. XI.

QU A E R E T aliquis, an iste armiger peccauit se occidendo. Respondendum, quod sic: quia nulli licet occidere seipsum, nisi Deus eum ad hoc induxerit, iubendo, vel inspirando: de hoc autem non videtur, quod Deus ei iusserit, nec est verisimile: quia cum occidere se ipsum sit peccatum, Deus nunquam alicui hoc iubebit, vel inspirabit, nisi sequatur magna utilitas inde: sicut fuit in Samstone, qui moriens occidit multo plures de Philistinis, quam viuens occiderat, ut patet Iudic. capit. 16. hic autem non secuta fuit aliqua utilitas, ideo Deus non iussit, nec inspirauit isti, quod se occideret: hoc autem tenent conformiter omnes doctores, tam Catholici, quam Hebraei: potissime quia de Saule declaratum est, quod peccasset se occidendo, & tamen ille habebat aliqualem causam se occidendi, ne illuderetur a Philistinis, cum esset rex: iste autem nullam causam habebat, cum esset vir plebeius, ideo peccauit. Item quia iste egit ex desperatione, scilicet quia vidit mortuum Dominum suum, ideo cernens omnia bona sua perijisse, in quibus confidebat, noluit superuiuere: sic enim fuit de Anchise patre Aeneae, qui erat vnus de principibus Troianis cognatus regis Priami: cernens autem Troiam gladio, & igne deletam, in qua confidebat, & in qua erat gloria sua, nolebat superuiuere, sed mori inter hostes, quan-

quam posset fugere: ideo cum Aeneas filius eius suaderet ei, ut fugeret in aliam regionem cum eo, & saluaretur, noluit, dicens.

Abijt, ut excisae possim superuiuere Troia. & sequitur.

Talia praestabat memorans, fixusq; manebat.

Vt ait Virgilius 2. Aeneidos. Item quia dicunt Hebraei, & Historia scholastica, & Nicolaus, quod iste armiger Saulis erat Doeg Idumaeus: quod satis verisimile est: quia iste erat nimis familiaris ei: & dicitur supr. capit. 22. quod erat primus inter seruos regis: sciens autem, quod mortuo Saule, regnaret Dauid, & ille affligeret eum durissime: quia Doeg fuerat sibi contrarius, & accusator eius apud Saulem, & criminator sacerdotum, propter quem perijt tota domus Achimelech, supr. capit. 22. voluit se occidere, ut leui morte durissimos, quos expectabat, effugeret cruciatus: sed istud illicitum est, sicut est sententia omnium doctorum, & August. 1. de Ciuitate Dei. cap. 17. ideo peccauit iste se occidendo. *Mortuus est ergo Saul, & tres filij eius,* scilicet, Saul mortuus est: quia seipsum occidit, filij autem eius mortui sunt ab hostibus, & prius mortui sunt filij Saulis, quam ipse, ut patet supra in litera: ponitur tamen prius de Saule: quia dignior erat. *Et armiger eius.* Iste mortuus est post Saulem occidens se: quia vidit Saulem mortuum, supra in litera. *Et vnuerfi viri eius.* Non intelligitur istud de omnibus viris Saulis, id est, de omnibus subditis: quia non perierunt in bello omnes, qui illuc iuerunt, sed maior pars fugiens saluata est, ut declaratum est in secunda quaestione huius capit. sed vocantur viri Saulis solum domestici sui, qui solum astabant ei, & erant de familia sua, & pars domus eius. Sic patet 1. Paralipom. capit. 10. cum dicitur: Interijt ergo Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius pariter concidit: domus autem vocatur familia sua: & sic videtur, quod soli viri, qui erant familiares Saulis, mortui sunt, reliqui vero Israelitae fugerunt. *In die illa pariter,* scilicet, omnes isti mortui sunt in die vna, scilicet Saul, & filij sui, & armiger, & familiares: eo quod bellum non durauit nisi illa die, fugatis illico Israelitis a facie Philisthinorum: sic enim dixerat Samuel Sauli: Cras tu & filij tui mecum eritis, ut patet supr. cap. 28. & tamen quando ista dicta sunt, Saul non erat in castris, sed cum Pythonissa in ciuitate Endor, & consequenter non erat inceptum bellum: ergo die, qua coepit, finitum est, & in illa perierunt omnes, de quibus dicitur hic. Non tamen est intelligendum vniuersaliter, quod omnes familiares Saulis perierint: quia Abner erat praecipuus familiaris eius, scilicet princeps militiae, & patruelis eius, supr. cap. 14. & iste non perijt bello, quia sequenti libr. cap. 2. dicitur quomodo ipse constituit Isboeth filium suum in regem: sed dicitur, quod omnes perierunt, quia pauci manserunt: scriptura autem ponit omnes, pro multis, ut patet Genes. capit. 41. scilicet, omnes prouinciae veniebant in Aegyptum ut emerent escas: & tamen certum est, quod non veniebant omnes, sed aliquae. *Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, & trans Iordanem.* Hic ponitur fuga Israelitarum de locis suis: videntes enim, quod perijisset in bello rex, & filij sui, & fugissent Israelitae, dimiserunt ciuitates suas fugientes ad alia loca: isti autem erant, qui habitabant apud terram Philisthinorum, quia putauerunt, quod ibi non posset se defendere ab hostibus. Et dicitur: qui erant trans vallem: istud intelligitur de quadam valle magna, qua erat in terra Israel, qua vocatur excellenter vallis, non expresso alio nomine, quia illa erat excellentior inter omnes valles terrae Israel: ista autem erat apud Iordanem: locus enim, per quem defluit Iordanis, est vallis quaedam magna, qua Hebraice appellatur, Aulon: nunc autem ab incolis Gottus dicitur, in qua sunt vites famosissimae, & arbores, de quibus balsamus nascitur: nec est preciosius quidquam in tota terra Israel, ut ait Iosephus in libro de bello Iudaico, & Solinus in polyptor capitulo de Iudaea: & habetur in libro de Situ terrae Sanctae. Ista vallis erat nunc apud terram Philisthinorum, ideo habitatores eius fugerunt. Dicitur autem de habitantibus trans vallem, & trans Iordanem, & vtrumque intelligitur de habitantibus in valle Iordanis: sed dicuntur habitantes trans vallem: id est, apud Iordanem, in parte occidentali eius, & trans Iordanem dicuntur esse habitatores in parte eius: vtrique autem in eadem valle Iordanis sunt: sed dicitur de vtrisque, trans, scilicet, quia vtrique erant occidentales, respectu terrae Philisthinorum 1. Paralipom. capit. 9. dicitur, quod cum

A vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, & accipitur pro istis, ut patet ibi ex historia, quæ eadem est hic, & ibi. Dicuntur tamen esse in campestribus, id est, in terra non plana, quia quæcunque terra non plana vocatur, modo Hebraico, terra campestris: & sic propriè valles vocantur campestria: sic patet Iosue c. ap. scilicet. Qui habitabant in montanis, & planicie, & campestribus: & sic distinguuntur ibi campestria, contra montes, & loca plana: ergo campestria sunt valles: & sic ad idem redit uterque textus. *Quod fugissent viri Israelitæ, & quod mortuus esset Saul, & filij eius, i. ista fuit eis causa timoris, & recessus de ciuitatibus suis.*

Quare Israelitæ fugiunt de ciuitatibus suis.

QVÆST. XII.

QVÆRET aliquis, quare fugerunt Israelitæ propter hoc de ciuitatibus suis. Respondendum, quod fuit propter duo: primum, quia putauerunt quod non possent resistere Philisthinis, quia si totus Israel non potuit stare coram facie Philisthinorum, & Saul & filij sui, qui conati sunt stare mortui sunt, quantominus ipsi possent resistere? ideo fugerunt de locis suis, ne Philisthini irruerent super illos propter propinquitatem terræ, & occiderent eos. Secundum fuit, quia dato, quod Israelitæ fugissent à facie Philisthinorum, si mansisset aliquis, qui defenderet istos Israelitas, resistendo iterum Philisthinis, non fugissent de locis suis, nullus tamen manebat: quod innuitur, cum dicitur, quod mortuus esset Saul, & filij eius, ideo fugerunt. Sed obijciatur, quod non mortui fuerant omnes filij Saulis, cum mansisset Isboseth, qui postea factus est rex, sequenti libr. cap. 2. Dicendum, quod Israelitæ non fecerunt mentionem de isto, quasi non esset, eo quod erat vir pauidus corde, & ineptus ad bellum, ut resisteret hostibus: quod satis apparet sequenti libr. cap. 3. vsque ad quintum: ideo nullam fiduciam habentes in eum, fugerunt de viribus suis. *Reliquerunt ciuitates suas, & fugerunt, scilicet putantes, quod Philisthini irruerent nunc super omnes vrbes finitimas: ipsi autem non possent defendere illas: istud tamen fuit ex conditione generali succumbentium in bello; quia illi efficiuntur tunc plus timentes, quam oporteat: nam Philisthini finito illo bello, nullam urbem Israelitarum inuaserunt: sed solum occupauerunt eas, quas inuenerunt vacuas: eo, quod nunc moti fuerant Philisthini à Deo propter Saulem, ut ille moreretur in bello: hoc ideo facto, deus non mouit Philisthinos ad infestandum Israelitas, & tunc ipsi non curauerunt plus eos persequi. Veneruntq. Philisthij, & habitauerunt ibi, scilicet, quod fugissent Israelitæ de viribus illis, occupauerunt eas, quia erat terra illa nimis fructifera, & desiderabilis. Facta autem die altera. Hic ponitur secundum huius c. scilicet. Saulis vituperatio: quia post mortem suam turpiter à Philisthinis tractatus est, ut ipsi extollerent victoriam suam, & dicitur: facta die altera, scilicet die sequenti, post mortem Saulis, & filiorum suorum: nam die illa solum pugnaverunt Philisthij, & non conuersi fuerunt ad spolia, sed die sequenti. Venerunt Philisthij, & spoliauerunt interfectos, scilicet, qui iacebant in monte Gelboe, & acceperunt omnia spolia ipsorum. Et inuenerunt Saul, & tres filios eius iacentes in monte Gelboe, i. quia ibi iacebant alij, cum fuisset ibi factum bellum: erant autem simul Saul & filij sui, quia in eadem acie erant, & coniuncti in eadem parte.*

Philisthini quomodo cognouerunt Saulem, & filios suos mortuos.

QVÆST. XIII.

QVÆRET aliquis, quomodo cognouerunt Philisthini Saulem, & tres filios eius. Aliquis dicet, quod cognouerunt eos per insignia: sed tunc obijciatur, quod Saul non habebat tunc insignia, quia Amalecites vir, qui venit ad David, tulit diadema eius, & armillam, quæ erant insignia regis, ut patet sequent. libr. cap. 1. Dicendum est, quod Philisthini poterant cognoscere Saul, & filios suos ex aspectu, quia sæpe venerant istum bellum contra Philisthinos, & ibi viderant

D eos Philisthini, & potissimè poterant eos videre, & cognoscere, quia verisimile est, quod viderent illos in terra Israel: nam pro ineunda pace, vel conuentu aliquarum rerum multoties Philisthini irent ad regem Israel, & Israelitæ ad reges Philisthinorum, & ibi possent Philisthini cognoscere Saulem, & filios suos. Aliter etiam dici potest, quod cognosci poterant per insignia sua, quia fortè habebant aliqua insignia specialia, vel saltem per insignia generalia, scilicet per apparatus vestium, & fulgorem armorum, cæterarumque rerum: quia ista differrent in Saule, & filijs suis ab eis, quæ habebant populares. *Et præciderunt caput Saul. Istud fuit ad ostendendum victoriam suam.*

Quare præciderunt Philisthini caput Saulis, & non filiorum eius.

QVÆST. XIV.

QVÆRET aliquis, quare præciderunt caput Saulis, & non capita filiorum suorum dicendum, quod hoc fuit propter duo: primum fuit ad significandum victoriam: erat enim Saul hostis Philisthinorum: putauerunt autem Philisthini se habere magnificam victoriam, cum occiderunt Saulem: ideo ad ostendendam victoriæ magnitudinem, miserunt caput Saulis per totam terram Philisthinorum, ut omnes gauderent videntes caput hostis sui præcisum, & ex hoc magnificarent Deos suos, quasi dedissent eis illam victoriam: sic patet immediatè, scilicet. Miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, & in populis. Postea etiam affixerunt caput istud in templo Dagon, ut patet 1. Paralipom. cap. 10. de filiis autem Saulis non curauerunt, quia visum est eis sufficiens solum præcidere caput Saulis ad portandum per terram Philisthinorum, eo, quod ille erat principalis hostis eorum, & princeps cæterorum hostium: ob hoc autem tulerunt arma Saulis, & posuerunt in templo Astaroth, ut patet infra in litera: arma autem filiorum suorum in nullo templo posuerunt, sed rapuerunt sibi, sicut reliqua spolia: motuum autem præcipuum Philisthinorum ad mittendum caput Saulis per terram ipsorum fuit, quia consuetudo erat apud antiquos, quod victores ducerent caput hostis sui præcipui per terram suam, ad significandam lætitiā: & sic fecit David, quando Israelitæ præualuerunt contra Philisthinos, & ipse occidit Goliath: nam duxit caput eius coram Saule in Ierusalem, & ferebat per omnes ciuitates Israel, egrediebanturque mulieres de vniuersis viribus cantantes, & choros ducentes in occursum Saul regis in tympanis lætitiæ, & in sistris, & dicebant: Percussit Saul mille, & David decem millia: supr. cap. 18. Nunc autem versa vice fecerunt Philisthini de capite Saulis: ipsi namque sciebant quid Israelitæ egissent de capite Goliath: nam ipsi retulerunt, quomodo cantabant mulieres coram David: Percussit Saul mille, & cæter. supra cap. 21. & 29. Israelitæ autem duxerant caput Goliath per terram suam potius, quam caput alicuius alterius Philisthini, eo quod iste erat fortissimus Philisthinorum, supra capit. 17. & in eo erat tota spes illorum: vnde ipso occubente, omnes fugerunt, ut patet eod. cap. scilicet. Videntes autem Philisthij, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt. Secunda causa, propter quam amputatum est caput Saulis fuit, quia Deus voluit, quod pateretur istam ignominiam: & quanquam mortui nihil sentiant de malis, quæ inferuntur hic corporibus eorum, tamen aliquo modo pertinet ad eos honor, vel dedecus, quæ inferuntur eis hic, non tamen tantum, ut honor hic exhibitis, vel prosperitas pronepotum alicuius mortui efficiant læticiam eum, qui non est, vel dedecus hic inflatum mortuo, & infortunia pronepotum auferant læticitatem ei, qui scilicet est, ut declarat Aristot. 1. Ethicorum in capit. Pronepotum autem fortunas: pro eo tamen modico, quod pertinet ad defunctos de malis, quæ eis infliguntur hic, saltem secundum opinionem superstitum, voluit Deus Sauli inferre hoc dedecus, scilicet, quod caput eius ferretur per totam terram Philisthinorum. Istud etiam existimant tanquam pœnam mortuorum omnes populares: vnde leges humanæ inferunt interdum homini pœnam post mortem: sic ait Aristot. 2. Ethicorum, scilicet. Pœna adest seipsum corrumpenti, scilicet. infligitur

A pœna secundum legem homini occidenti se : ista autem est, quod sepulchro careat, vel quod trahatur per terram cadauer eius, & similes pœnæ. Filij autem Saulis non peccauerant, vel saltem non tantum, sicut Saul: ideo non passus est, quod inferretur eis istud dedecus sicut Sauli: quamquam passus est quasdam alias ignominias inferri, scilicet, quod suspenderentur corpora eorum de muro Bethsan, vt patet in litera. *Et spoliauerunt eum armis.* Ista consecrata fuerunt postea in templo Astaroth, vt patet infr. in litera, & 1. Paralipom. c. 10. *Et miserunt in terram Philistinorum per circuitum,* id est, per omnes ciuitates Philistinorum, vt omnes viderent, & gauderent de victoria belli: istud non intelligitur de armis, sed de capite: sic fecerunt Israelitæ de capite Goliath, supra capit. 18. *Vt annuntiaretur in templo idolorum, & in populis.* Id est, istud fuit, vt victoria Philistinorum nunciaretur in omnibus populis terræ suæ, & in omnibus templis idolorum, & omnes gauderent.

Quare Philistini voluerunt istam victoriam in templis idolorum annuntiari.

QVÆST. XV.

B **Q**UÆRET aliquis, quare Philistini voluerunt annuciari istam victoriam in templis idolorum. Dicendum, quod fuit ad laudem Deorum suorum, quia ipsi gaudebant de victoria, tanquam Dij sui contulissent eam, ideo honorabant eos propter illam: quod patet, quia in terra Philistinorum erant tres Dij præcipui, scilicet Astaroth, de quo infra dicitur: & Dagon, qui erat Deus Gethæorum, in cuius templo posuerunt arcam Philistini, quando acceperunt eam in bello, supr. capit. 5. & Beelzebub Deus Acaronitarum, ad quem consulendum ibant aliqui de filiis Israel, vt patet infra 4. libr. capit. 1. nam illuc misit rex Ochozias, vt responderet de ægritudine sua. eod. capit. His autem Dijs Philistini attribuebant victoriam suam: nam in templo Astaroth posuerunt arma Saulis ad manendum ibi semper, vt patet infra in litera: & quia Deus Dagon habebatur honorabilissimus inter Philistinos, posuerunt in templo eius caput Saulis, vt patet 1. Paralipomen. cap. 10. Quod autem esset honorabilissimus, patet, quia Philistini, cum acceperunt arcam in bello, non posuerunt eam prius in templo alicuius Dei, quàm in templo Dagon, vt patet supr. capit. 5. in templo autem Beelzebub non legitur, quod posuerint Philistini aliqua spolia belli: sed credendum est, quod posuerint aliqua localia. Erant autem in hoc Philistini insipientes nimis, quia cum Dij sui essent lapidei, & lignei, non poterant adiuuare eos, potissimè quia Dagon, qui erat Deus opinatissimus inter Philistinos, non potuit consistere coram arca Domini, sed corruit ad pedes eius, & cum subleuassent eum ministri sui, corruit iterum coram arca, & abscissum est caput eius, & manus supra capit. 5. Erat tamen ista insania antiquissima, ideo quamquam ratio conuinceret illos, non esse Deos, nec aliquid habere virtutis, semper putabant Philistini, quod illi adiuuabant eos in bello, credebant tamen, quod Deus Israelitarum erat maior Dijs suis, & quod non poterant Dij sui defendere eos à Deo Israel, si ille vellet percutere eos: sic patet supr. c. 4. scil. Timueruntque Philistini, dicentes: Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes. Væ nobis: non fuit enim tanta exultatio heri, & nudius tertius. Væ nobis: quis nos saluabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dij, qui percusserunt Aegyptum omni plaga. *Et posuerunt arma eius in templo Astaroth.* Iste est vnus de Dijs excellentibus Philistinorum, ideo ad honorandum eum, posuerunt in templo eius arma Saulis.

Posuerunt Philistini arma in templo Astaroth, & non aliorum Deorum, propter duo.

QVÆST. XVI.

C **Q**UÆRET aliquis, quare posuerunt arma in templo Astaroth, & quare magis in templo Dei huius, quàm aliorum Deorum Philistinorum. Respondendum ad pri-

mum, quod posuerunt ibi arma propter duo: primo ad honorem Dei istius, quia Philistini putabant victoriam sibi collatam fuisse à Dijs suis, ideo volebant ponere in templis ipsorum aliqua insignia victoriæ, vt quando illa viderentur, laudarentur Dij, quia dedérant victoriam illam: sic enim Dauid fecit: nam occisio Goliath, posuit gladium eius in tabernaculo Domini, & conseruabatur ibi post Ephod, vt patet supr. cap. 21. Et erat hoc ad laudem Dei Israel: semper enim apud Gentes obtinuit ista consuetudo, vt honorarentur Dij de victorijs ipsorum. Ad secundum dicendum, quod posita fuerunt arma Saulis in templo Astaroth, quia erat vnus de Dijs principalibus Philistinorum. Si autem obijciatur, quare non posita fuerunt in templo alterius Dei: dicendum, quod inter Philistinos erant tres Dij principales, scilicet Astaroth, Dagon, & Beelzebub: maior autem erat Dagon; ideo in templo eius positum fuit caput Saulis, vt patet 1. Paralipomen. cap. 10. Secundus erat Astaroth, & in templo eius posita fuerunt arma, vt patet hic: tertius erat Beelzebub, & in templo eius nihil legitur positum fuisse: sed credendum est, quod fuerunt aliqua insignia virorum bellatorum posita in templo illius. *Corpus verò eius miserunt in muro Bethsan.* Suspenderunt etiam posita corpora filiorum Saulis in eodem muro, vt patet infra, cum dicitur, quod viri Iabes tulerunt cadauer Saulis, & filiorum eius de muro Bethsan: fuit autem ista suspensio facta ad dedecus Saulis, & ad gloriam victoriæ, & quia illi tres viri erant filij regis, illos solum suspenderunt non curantes de cadaueribus popularium. *Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad.* Hic ponitur tertium, scilicet honorabilis, & deuota tumultatio, quam fecerunt viri Iabes Galaad de cadaueribus Saulis, & filiorum eius: fuerunt autem isti viri Iabes studiosi nimis circa Saulem, quia benefecerat eis Saul specialiter, scilicet in principio regni Saulis venit Naas rex filiorum Ammon, volens occidere viros Iabes Galaad, vel saltem eruiere eis oculos dextros, vt patet supra capit. 11. Saul autem liberavit eos tunc, ideo voluerunt ei reddere vicem pro hac misericordia: & vocatur Iabes Galaad, id est, Iabes ciuitas terræ Galaad, quæ pertinebat ad tribum Gad, in qua erant viri fortissimi, vt dixit Moyses in benedictione sua, Deuteronom. 33. cap. *Quacunque fecerunt Philistini Saul,* id est, quomodo absciderunt caput eius, & suspenderunt cadauera eius, & filiorum suorum in muro Bethsan. *Surrexerunt omnes viri fortissimi,* scilicet, omnes viri pugnatores, qui erant in vrbe Iabes, congregati sunt, & iuerunt in Bethsan ad portandum inde cadauera Saulis & filiorum suorum. *Et ambulauerunt tota nocte illa,* scilicet, tota nocte, in qua recesserunt de Iabes: iuerunt enim isti viri per noctem ad urbem Bethsan, vt Philistini non cognoscerent: nam si per diem iuissent, Philistini auferrent cadauera de muro, & non possent viri Iabes illa tollere. *Et tulerunt cadauer Saulis, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan.* Ibi enim suspensa erant omnia ista quatuor cadauera, quæ suspenderant Philistini ad gloriam suam, & ignominiam Israelitarum: ista ciuitas Bethsan postea vocata est Scitopolis, vt ait Iosephus 6. antiquitatum, & sæpè de hac fit mentio in lib. 1. Machabæorum.

Viri Iabes meruerunt valde, quia sepelierunt corpora Saulis, & filiorum.

QVÆST. XVII.

QUÆRET aliquis, an viri Iabes in hoc meruerunt. Respondendum est, quod magnum meritum fuit ipsorum. Primò quia sepelierunt mortuos, quod meritorium, est, & computatur vt vnum de operibus misericordiæ. Item quia Tobias inter omnia opera sua bona specialiter laudatur, quia sepeliebat mortuos, & propter hoc iubebatur auferri tota substantia sua, vt patet Tobia. capit. 1. & 2. isti autem sic fecerunt: ergo merebantur. Item quia isti egerunt, vt auferrent opprobrium gentis suæ: nam Philistini suspenderunt corpora istorum in muro Bethsan ad ignominiam gentis eorum: isti autem, vt auferrent dedecus Hebræorum, sepelierunt illa cadauera: nimis tamen merentur illi, qui pro

A tota republica aliquid agunt, præcipue ad tollendum ignominiam eius. Item opus meritorium est, quod sit secundum virtutem, & quanto aliqua virtus laudabilior est, tanto est opus eius magis meritorium: viri tamen Iabes exposuerunt se hic ad mortem, introeundo in terram Philistinorum, ut inde auferrent cadauera Saulis, & filiorum suorum, quod est opus fortitudinis: est autem fortitudo de excellentissimis virtutibus, ideo isti nimis meruerunt: sic enim est de maxima laude Tobiae, quia rex tulerat omnem substantiam eius, & iusserat eum occidi, quia sepeliebat mortuos, ut patet Tobia. cap. 1. & tamen post hoc cum sciret quendam esse iugulatum in platea, sepeliuit illum, exponens se ad mortem, ut patet Tobia. cap. 2. Item Deus retributionem fecit viris Iabes pro hoc opere, & etiam viri sancti retribuerunt eis: ergo erat opus meritorium: consequentia patet, quia Deus nunquam retribuit alicui, nisi pro bono opere: antecedens patet sequenti libr. c. 2. scilicet. Misit David nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam cum Domino vestro Saul, & sepelivistis eum, & nunc retribuet quidem Dominus vobis misericordiam, & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eo quod fecistis verbum istud. Dicendum igitur, quod viri Iabes nimis meruerunt, & hoc tripliciter. Primo, quia sepelierunt cadauera mortuorum, quod est opus misericordiae. Secundo, quia condoluerunt ignominiam gentis suae, scilicet, quod cadauera regis, & filiorum suorum suspensa essent ad opprobrium suum in terra Philistinorum. Tertiò propter opus magnae fortitudinis, scilicet, quia se exposuerunt ad mortem, introeundo in terram hostilem, ut tollerent inde ista cadauera. *Veneruntque Iabes*, id est, redierunt in civitatem Iabes, s. postquam abstulerunt cadauera de muro Bethsan, redierunt in nocte illa in urbem Iabes, ut ibi facerent exequias debitas regali funeri. *Et combusserunt ea ibi*, id est, & combusserunt corpora istorum, nec sepelierunt ea integra: sic enim fiebat apud Gentiles, quia comburebantur corpora, & postea cineres relictæ ex corporibus ponebantur in tumulis.

An corpora Saulis, & filiorum fuerint combusta, & quare.

QVÆST. XVIII.

QVÆRET aliquis, an corpora Saulis, & filiorum suorum combusta fuerint. Aliquis dicit quod non, quia ista sepulta fuerunt, ut patet 1. Paralipom. c. 10. scilicet. Tulerunt cadauera Saul, & filiorum suorum, attuleruntque ea in Iabes, & sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes: ergo non combusta fuerant, quia alioquin non maneret quod sepeliretur. Item patet, quia apud Hebræos consuetudo erat, ut cadauera sepelirentur, quanquam apud Gentiles cremarentur, ut patet de Sara uxore Abraham, Genes. cap. 23. & de Abraham, Genes. cap. 25. & de Isaac, Genes. 35. capit. de Iacob, Lia & Rebecca, Genes. c. 49. sic etiam erat consuetudo tempore Saulis, & David: nam nepotes, & filij quidam Saulis sepulti fuerunt, ut patet sequenti libr. cap. 21. videtur ergo, quod non fuit combustum cadauer Saulis, aut filiorum suorum, sed fuerunt sepulta. In contrarium videtur, quod fuerint combusta, quia in litera dicitur, quod combusserunt ea. Item patet, quia 2. Paralipomen. cap. 21. dicitur de rege Ioram: Mortuus est in infirmitate pessima, & non fecit populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius. Respondendum est, quod inter Israelitas non erat idem modus, quantum ad cadauera omnium: nam cadauera popularia simpliciter sepeliebantur, & nihil comburebatur de eis, nec fiebant cærimonie combustionis aliarum rerum super illa: in cadaueribus autem regum secus erat, quia ibi fiebant cærimonie combustionis, ut patet in allegata auctoritate 2. Paralipom. capit. 21. patet etiam Ierem. capit. 34. ubi dicit Ierem. ad Sedechiam regem. Hæc dicit Dominus: Non morieris in gladio, sed in pace morieris, & secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te. Apparet ergo, quod in regibus consuetudo erat, quod fieret combustio. Sed in hoc est dubium, scilicet, an comburerentur ipsa cadauera, vel aliquid super cadauera. Quidam dicunt, quod non combu-

rebantur cadauera, sed aliquid super cadauera, vel super lectum, in quo erant cadauera, sic patet de rege Asa. 2. Paralipomen. capit. 16. cum dicitur: Posuerunt eum super lectum suum plenum aromatibus, & vnguentis meretricijs, quæ erant pigmentorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitionem nimiam, id est, combusserunt multa aromata, & vnguenta, & non ipsum: & istud tenet Nicolaus. Alij dicunt, quod cremabantur ipsa cadauera regum: sic patet Ierem. c. 34. scilicet. Secundum combustiones patrum tuorum regum priorum, qui fuerunt ante te, sic comburent te: ergo cadauera comburenda erant, & non solum aliquid super cadauera.

Respondendum est, quod sicut inter Hebræos non erat idem modus apud reges, & populares: quia pro popularibus nihil cremabatur, nec de cadaueribus, nec de alijs rebus, & in rebus fiebant aliquæ combustiones: ita non erat idem modus in omnibus regibus, sed in quibusdam cremabantur solum aromata, & quædam alia super cadauera regum: sic intelligitur quod dicitur de rege Asa. 2. Paralipom. c. 16. sic etiam intelligitur eod. libr. capit. 21. cum dicitur de rege Ioram, quod non fecit ei populus exequias secundum morem combustionis, sicut fecerat maioribus eius. Aliquando autem cremabantur cadauera, scilicet carnes cadauerum, & relinquebantur ossa, ut sepelirentur, ossa autem nunquam cremabantur: & sic fuit hic in Saule, & filiis suis, quia carnes eorum crematae sunt, & ossa fuerunt sepulta, ut patet hic in litera, scilicet. Et combusserunt ea ibi, & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt ea ibi: primum refertur ad cadauera, quia dicitur hic: Et tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan, & combusserunt ea: ossa autem non fuerunt combusta, quia postea translata sunt de Iabes in Gabaa, ut patet sequenti libr. capit. 11. scilicet. Et abiit David, & tulit ossa Saul, & ossa Ionathæ filij eius à viris Iabes Galaad, qui fuerant fuerant ea de platea Bethsan: non enim potest aliquis negare, quod cadauera fuerint hic combusta, ut patet in litera. Dicit autem Rab. David Kimhi, quod hoc fiebat, ne carnes putrescerent: manebant autem ossa incombusta, quia illa non poterant putrescere. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod non stat, quia quanquam comburerentur cadauera hic, adhuc manebat aliquid sepeliendum: nam poterat hoc fieri dupliciter: scilicet, quod comburerentur carnes, & ossa: vel solæ carnes: si primo modo, manebant cineres sepeliendi: sic fiebat apud Gentiles, quorum cadauera totaliter cremabantur, deinde sepeliebantur cineres: sic oravit Pyramus, quod cineres sui, & Thisbes sepelirentur in sepulchro, ut ait Ovidius, & habetur 4. Metamor. in principio: si autem cremarentur solæ carnes, manebant ossa sepelienda: & sic factum est in cadaueribus Saulis, & filiorum suorum, ut supra declaratum est. Ad secundam rationem dicendum, quod illa procedit de popularibus, in quibus non fiebant aliquæ cærimonie combustionis cadauerum, vel aliarum rerum: sed integra sepeliebantur: Saul autem erat rex, ideo in eo, & filiis suis aliter factum est. *Et tulerunt ossa eorum*, scilicet, non cremaverunt ea cum carnibus, sed ad sepeliendum servauerunt. *Et sepelierunt ea ibi*, scilicet, in vrbe sua Iabes. *In nemore Iabes*, s. inter aliquas arbores. Aliter habetur 1. Paralipom. ca. 10. scilicet. attulerunt ea in Iabes, & sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes: dicendum, quod istud procedit propter æquiuocationem nominis Hebraici, quia nomen, quod habetur hic, in Hebræo significat indifferenter quodcumque lignum, vel significat multitudinem arborum, quod patet, quia Genes. 21. dicitur, quod Abraham plantavit nemus in Bersabee, & ibi manifestè accipitur pro viridario, vel multitudine arborum. Et Deuteronom. cap. 21. dicitur: Maledictus à Deo est, qui pendet in ligno, id est, furca: & tamen in Hebræo ponitur idem nomen utrobique, & idem ponitur hic: ideo potuit accipi pro multitudine arborum: & sic accepit litera nostra hic, cum dixit: In nemore Iabes: sicut accipitur Genes. capit. 21. vel potuit accipi pro vnica arbore, vel ligno: sicut habetur Deuteronom. cap. 21. *Et sepelierunt subter quercum, quæ erat in Iabes*, est autem quercus vnica arbor. Potest autem dici, quod illa quercus erat in Iabes, id est, intra urbem Iabes: vel in Iabes, id est, in territorio, scilicet apud urbem, sic accipitur Iosue cap. 5. ubi litera nostra dicit, quod erat Iosue in vrbis Iericho territorio, vel agro, & litera Hebraica dicit, quod erat

Prima ratio ex aduerso.

Rat. 2.

C

Cadauera popularia sepeliebantur, regum vero comburebantur.

D

E

Ad primam rationem in prin.

Ad secundam.

F

erat

erat Iosue in Iericho : & tamen manifestum est, quod tunc non erat intra urbem, ut patet ibidem : sed accipitur esse in Iericho, id est, in territorio eius. Et ieiunauerunt septem diebus, id est, postquam sepelierunt cadauera istorum. Et erat istud ieiunium secundum morem Hebræorum, scilicet, quod non comederent tota die aliquid usque ad solis Occasum, & in his diebus abstinebant Iudæi ab omnibus delectationibus.

Quare viri Iabes, mortuo Saule, ieiunauerunt septem diebus.

Q V A E S T. XIX.

Q V A E R E T aliquis, quare viri Iabes ieiunauerunt septem diebus, mortuo Saule. Respondendum est secundum quosdam, quod hoc fecerunt propter contaminationem : in quo sciendum, quod illi, qui ibant ad exequias alicuius mortui, vel tangebant cadauera eius, vel introibant in domum illius, vel tangebant sepulchrum, aut ossa humana reperta in agro, erant immundi septem diebus, in quibus non accedebant ad communicationem aliorum hominum, ut pater Numer. capit. 19. viri autem Iabes tulerant cadauera Saulis, & filiorum eius de urbe Bethsan, & interfuerant exequijs : ideo omnes erant immundi per septem dies : & ob hoc dicunt, quod debebant illis septem diebus ieiunare. Sed hoc non stat, quia Numer. capit. 19. ubi ponitur lex de immundicia super mortuo, solum dicitur, quod immundus lustraretur aqua lustrationis die tertio, & septimo, & in die septimo laueret corpus suum, & vestes, maneretque immundus usque ad solis Occasum, & tunc posset intrare in castra, & reciperetur ad communicationem aliorum hominum, & participationem sacrorum. Diebus autem septem præcedentibus, non poterat introire in castra, Numer. capit. 5. de ieiunio tamen nihil unquam mandatur. Item patet hoc, quia quando mortuus fuit Abner, Dauid iuit ad exequias sequens feretrum, plangebatque nimis, sequenti libr. capit. 4. ex quo immundus erat super mortuo, & tamen non ieiunauit, nisi una die eod. capit. ideo propter immundiciam contractam super mortuo, non ieiunauerunt viri Iabes septem diebus. Aliqui dicunt, quod ieiunauerunt propter planctum Saulis, & filiorum suorum, scilicet, quia tenebantur facere hoc propter reuerentiam regis. Sed non stat, quia Dauid etiam, & viri sui planxerunt Saulem, & filios suos planctu magno, sequenti lib. capit. 1. ergo non ieiunauerunt, nisi una die eod. capit. si tamen tenerentur, vel esset consuetudo, quod ieiunarent diebus septem in morte regum, ieiunasset tot diebus Dauid. Dicendum est igitur, quod viri Iabes fecerunt hoc ad impendendum honorem, & compassionem funeri Saulis, & hoc specialius egerunt, quam omnes Israëlitarum : primo quia exposuerunt se morti, eundo in urbem Bethsan pro cadaueribus horum. Secundo, quia afflixerunt se diebus septem ieiunio propter mortem Saulis, hoc autem fuit in signum gratitudinis : nam Saul liberauerat viros Iabes à morte, quando Naas rex Ammon oppugnabat eos, petieruntque ab illo inducias dierum septem, ut si non esset, qui liberaret eos in diebus illis, traderent de regi Ammon, ad hoc, quod erueret oculos eorum dextros : Saul autem ante finem horum dierum triumphauit magnifice de Ammonitis, & liberauit viros Iabes : ideo in memoriam illorum septem dierum, ieiunauerunt septem diebus pro Saule, & filiis suis, & non ex præcepto, nec ex consuetudine : istud tenet R. Dauid Kimhi. Fuit autem istud opus supererogationis : unde Dauid nimis laudat viros istos. De hoc, sequenti libr. capit. 2. & Dauid, quanquam esset vir bonus, non ieiunauit, nisi die vno : quia etiam ad hoc non tenebatur, sed fecit ad ostendendam misericordiam, quam præstabat funeri Saulis.

Chronica brevis omnium regnorum mundi, quæ fuerunt à tempore Heli usque ad obitum Saulis.

Q V A E S T. XX.

C H R O N I C A temporalium incidentium, ex fine libri Iudicum, & Ruth omissa fuerat, nunc autem eam de nouo repetamus, euentus quosdam temporis huius, & histo-

riam libri sub breuitate enarrantes : tempora enim huius primi libri in Heli sacerdote inchoant, & in morte Saulis finiunt. Fuit autem Heli sacerdos de filiis Ithamar, ad quos summum sacerdotium non pertinebat : fuit tamen Heli assumptus propter probitatem in iudicem Israel, cum nondum essent reges, qui & iudicauit Israel quadraginta annis, ut patet supra capit. 4. cunque esset velut Dominus totius populi, dicunt summum sacerdotium sibi usurpasse, quod ad domum Phinees filij Eleazar in æternum pertinebat ex pacto Dei, Numer. capit. 25. sic ait Vincentius in Speculo historiali. libr. 3. Sed magis dicendum est, quod iste erat vir bonus, & sacerdotes de domo Phinees erant tunc viri nequam : unde propter huius bonitatem, & illorum nequitiam, Deus transtulit summum sacerdotium in Heli : sic colligitur supra capit. 2. & promissit Deus illi, quod in æternum essent sacerdotes de domo sua : cum dicitur. Loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus : Absit hoc à me : sed quicumque glorificabit me, glorificabo eum : & qui contemnunt me, erunt ignobiles. In quo prænunciatum est, quod propter peccata filiorum suorum non maneret summum sacerdotium in domo sua in æternum : sed mansit solum per quinque viros, scilicet in ipso, & in Phinees filio suo, & in Achitob filio Phinees, & in Achimelech filio Achitob, iste occisus est à Saule cum octogintaquinque sacerdotibus, & ciuitas Nobe cum tota domo Heli tunc perijt, supra capit. 22. euasit autem Abiathar filius Achimelech, qui postea fuit summus sacerdos tempore Dauid, ut colligitur sequenti libr. capit. 8. & 15. quem postea à sacerdotio amouit Salomon infra 3. libr. capit. 2. & hoc, ut impleretur maledictio super domum Heli, eod. capit. postea autem nunquam fuerunt sacerdotes magni de domo Heli : fuit autem ipse primus, qui de domo Ithamar sacerdotio summo functus est, & Abiathar vltimus, ut ait Iosephus quinto antiquitatum. Aliqui putant istum Heli fuisse Eleazarum filium Aaron : & motiui eorum est, quia Eleazarus fuit pater Phinees, Numer. capit. 25. ita etiam Heli fuit pater Phinees, supra capit. 1. & 2. Sed falsum est : quia Eleazarus fuit contemporaneus Iosue ante tempora iudicum : de cuius morte habetur Iosue, capit. vltimo : Heli vero fuit penultimus de iudicibus parum ante Saulem. Vixit autem Heli annis nonaginta octo, cunque esset senex, nec posset ministrare in summo sacerdotio, transtulit illum in filium suum Phinees : habebat enim duos, scilicet Ophni, & Phinees : qui ministravit viuenti patri, ut ait Iosephus 5. antiquitatum. Isti fuerunt viri pessimi, delinquentes in officio sacerdotali, & dormientes cum mulieribus, quæ excubabant in ostio tabernaculi, supra cap. 2. quos Heli grandæuus verbis leuiter corripuit : ideo Deus iratus misit ad eum virum prophetam prænunciantem occasum domus eius, eod. capitul. Cæpit autem sub temporibus huius Samuel filius Elcana, leuita de familia Caathitarum, qui in pueritia sua ministrabat coram Heli, supra capit. 2. Iste anno duodecimo non completo, ut ait Iosephus, 5. antiquitatum prophetauit de euerfione domus Heli, supra cap. 3. Cumque esset Heli annorum nonaginta octo, Philisthini inierunt bellum contra Israel : ductaque est arca in castra : percussis verò, & fugatis Israelitis, arca à Philisthinis capta est : quo audito, Heli corruens de sella sua, fractis ceruicibus, expirauit, supra capitulo quarto, in quo finitus est annus quadagesimus primus, quo ipse iudicauit Israel. Mortuo itaque Heli, Samuel propter vitæ probitatem, & excellentiam prophetiæ, à toto Israel in iudicem acceptus est, qui tanquam rex erat. In principio autem temporis huius fuit arca in terra Philistinorum mensibus septem, percutiens Philisthinos plaga magna : quam postea cum muneribus retulerunt, supra capitulo quinto, & sexto. Iudicauit autem Samuel Israël annis viginti, in quibus consuetus erat quolibet anno discurrere per terram Israel, iudicabatque Israel in tribus locis, scilicet, Galgala, Bethel, & Masphat : deinde reuertebatur in Ramatha urbem suam, quousque sequenti anno inciperet circundare totum Israel : & sic faciebat per singulos annos, supra capitulo septimo. Huius tempore Israelitarum coluerunt Dominum, nam ipse reduxit eos de cultu Baalim, & Astaroth, ad cultum Dei. Accidit autem tunc Philisthinos inire bellum contra Israel, congregatis Israelitis in Masphat

Chronica ali-quos credentes Heli fuisse filium Aaron se Eleazar

Samuel ele-ctus iudex.

A ad sacrificium, orauit Samuel pro Israel Dominum, qui intro-
nuir fragore magno de caelo super Philistinos, fugatiq; sunt
à facie Israel, & reddiderunt vrbes, quas abstulerant Israelitis,
supra cap. 7. Hoc tempore manebat templum Domini in vrbe
Nobe, quia post mortem Heli translatum fuerat de Silo in
Nobe: mansitque ibi toto tempore Samuelis, & regni Saulis
ferè, vsquequo Saul occidit sacerdotes, & deleuit urbem No-
be, supra capitul. 22. tunc enim translatum est tabernaculum
in Gabaon: fuitque in Nobe quasi per quadraginta annos.
Hoc tempore arca Domini non erat in sanctuario, sicut fue-
rat à principio, intra Sancta sanctorum, quia ex quo capta est
à Philistinis tempore Heli, nunquam redijt ad tabernacu-
lum vsque ad annum vndecimum regni Salomonis: quando
edificato templo, duxit eam de domo Dauid in templum, vt
patet. 2. Paral. capit. 1. & fuit istud tempus annorum quasi no-
nagintaduorum, quod patet, quia à morte Heli, vsque ad re-
gnum Dauid computantur anni quadraginta, quos attribuit
scriptura regno Saulis, vt patet Act. capit. 13. deinde Dauid
regnauit annis quadraginta, infra 3. libr. capitulo 2. Salomon
autem anno quarto regni sui cepit templum edificare, quod
septem annis finitum est. De hoc 3. Regum capitulo sexto, vs-
que ad nonum, quibus coniunctis, colliguntur anni quasi no-
nagintaduo, quibus mansit arca extra sanctuarium: mansit
autem toto tempore Samuelis, & Saulis in Cariathiarim, in
domo Abinadab supra capit. 7. postea autem Dauid anno se-
ptimo, regni sui, quando factus est simul rex super Israel, & Iu-
dam, duxit arcam de Cariathiarim in Hierusalem: quæ man-
sit tribus mensibus in domo Obededom: deinde translata
est in domum Dauid, sequenti lib. cap. 6. & 1. Paralipom. capit.
16. Fuit autem tempus, quo mansit arca in Cariathiarim, quasi
quadraginta septem annorum, scilicet toto tempore Samue-
lis, & Saulis, quod est annorum quadraginta & septem annis,
vel quasi octo de regno Dauid: nam transtulit arcam Dauid
de Cariathiarim in Hierusalem, quando cepit regnare super
totum Israel, vt patet sequenti lib. capit. 7. ante hoc autem re-
gnauerat annis septem, & mensibus septem super Iudam se-
quenti lib. cap. 2. tempus autem, quo mansit arca in Hierusa-
le in domo Dauid extra sanctuariū, fuit annorū quasi 35. quod
patet subtrahendo 47. præcedentes de 92. manebat anni 35.

B

Senescente autem Samuele, cum non posset conuenien-
ter discurre per totum Israel, sicut consueuerat, instituit du-
os filios suos iudices Israel, qui iudicabant populum in Bersa-
bea. Isti autem declinauerunt post auariciam, ideo modico
tempore iudicauerunt. Venerunt autem Israelitæ ad Samue-
lem petentes regem, sicut ceteræ gentes, vt patet supra cap. 8.
Hic finiti sunt viginti anni, in quibus iudicauit Samuel Israel:
ipse enim fuit vltimus iudex Israel, vt patet supra cap. 12. Dis-
posuerat autem Deus dare Israelitis reges. Quadam verò die,
veniente Saule ad Samuelem, inquisituro pro asinabus, quæ
perierant de grege patris, vnxit eum Samuel in regem in secre-
to: postea autem publicè, per sortes electo rege in Masphat à
toto populo, sorte inuentus est Saul supra cap. 10. Qui in prin-
cipio regni sui, cum nondum plenè obedirent ei Israelitæ, vi-
ctoriam magnificam habuit de Ammonitis pugnantibus cō-
tra Iabes Galaad: propter quod renouata est vnctio eius, &
concorditer totus populus vnxit eum in Galgala supra capitu-
lo vndecimo. Gegnauit autem annis 20. 18. quidem viuente
Samuele, & duobus mortuo illo: quanquam scriptura com-
putat annos quadraginta regni Saulis Act. capitulo decimo-
tertio, quod fit: quia viginti anni, in quibus iudicauit Samue-
el, computantur cum annis Saulis, & sunt quadraginta, Saul
autem nouiter regnans, elegit sibi de Israel tria millia viro-
rum: quorum duo millia erant cum eo in Machmas, & in Be-
thel: mille autem cum Ionatha in Gabaa, supra capitulo de-
cimo tertio. Eo tempore Philistini dominabantur Israelitis,
eratque magna turba eorum in terra Israel, quæ vocabatur sta-
tio Philisthinorum, & ista erat in Gabaa: Cogebar autem ista
statio Philisthinorum Israelitas ad seruandum leges Philisti-
norum, scilicet vt soluerent eis tributa certis temporibus, & vt
non possent habere Israelitæ fabros ferrarios ad fabricandum
arma, ne possent se erigere cōtra Philistinos. hanc stationem
Philisthinorum percussit Ionathas, & tunc Israelitæ ceperunt
rebellare Philistinis supra capitulo decimo tertio. Congre-
gata est autem innumeralis multitudo Philisthinorum, cur-
uum, equitum, & peditum, vt delerent Israelitas, qui se ab-

Dauid
regna-
uit an-
nis 40.
Salo-
mon 4
anno
sui re-
gni ce-
pit edi-
ficare
templū.

Iona-
thas p-
cussit
mag-
nā sta-
tionem
Phili-
stino-
rum in
Gabaa

scōderunt à facie eorum in cauernis terræ: tunc Ionathas, cum
esset quadam die cum patre suo, & haberet solum sexcentos
viros, ascendit ad castra Philisthinorum cum solo armigero
suo, percussitque castra, supra capitulo decimo quarto. Post
hoc autem Saul magnifica bella egit contra gentes multas, sci-
licet Moab, Ammon, & Edom, & reges Saba, & Philisthæos,
& quocunque se verteret, superabat. Eo tempore misit Deus
Saulem ad pugnandum contra Amalech, cuius præceptis ple-
nè non obediens, à Deo damnatus est, prænunciato sibi, quod
auferretur sibi regnum Israel de manu sua, supra capi. 15. Tunc
vnctus fuit Dauid in regem secretè, & spiritus Domini rece-
dens à Saule, transiuit ad Dauid, inuasitque Dæmon Saulem,
qui torquebat eum frequenter: ad cuius releuationem Dauid
vocatus est, vt citharizaret coram Saule, supra capitulo deci-
mo sexto. Post hoc aliquanto tempore, accidit bellum Philis-
thinorum contra Israel, in quo Dauid occidit Goliath, su-
pra capitulo decimo septimo. Tunc Saul constituit Dauid
principem virorum belli, & Ionathas iniuit fœdus cum illo,
supra capit. 18. Eo tempore cum ferret Dauid coram Saule ca-
put Goliath in Hierusalem, cantauerunt mulieres, dicen-
tes: Percussit Saul mille, &c. & tunc cepit Dauid odiosus ef-
se Sauli, conatusque est Saul semel eum lancea confodere,
sed post ad velandam nequitiam suam, & vt posset facilius
occidere Dauid, dedit ei Michol filiam suam in vxorem, supra
capit. 18. Ex eo tempore cepit Saul persequi Dauid prius oc-
cultè, deinde manifestè: quousque exclusit eum de ter-
ra Israel in terram Philisthinorum, vt patet supra eod. capit.
18. vsque ad 27. Fuit autem exitus Dauid de terra Israel, qua-
tuor mensibus ante mortem Saulis: nam quatuor mensibus
solum mansit Dauid in terram Philisthinorum, supra capit.
27. & tamen ibi manebat, quando mortuus est Saul, vt patet
sequenti lib. capitulo primo. Dum autem fiebat persecutio
Dauid, accidit mori Samuelem annis duobus ante mortem
Saulis, de quo supra capit. 25. Postea autem congregatis Philis-
thinis in bellum contra Israel, & consulta Pythonissa, mortu-
us est Saul, & tres filij sui in eodem bello: fuit autem totum
regnum Saulis annorum viginti, à quo inceperunt reges Israel:
à Samuele autem ceperunt tempora prophetarum nomina-
torum in scriptura.

De historia temporum. Tempora prophetarum,
quando inceperunt.

Q V Æ S T. XXI.

SCIENTVM autem, quod annus primus, quo cepit iudi-
care Heli Israel, fuit annus 356. ab exitu de Ægypto: quod
patet, demendo quadraginta annos temporis sui, & quadra-
ginta annos regni Saulis, & iudicaturæ Samuelis, & quadra-
ginta annos regni Dauid: & quatuor annos regni Salomo-
nis, qui fluxerunt de regno suo, quando cepit edificare
templum, de annis 480. qui fluxerant ab exitu de Ægypto vs-
que ad principium adificationis templi, vt patet infra tercio
lib. capitulo sexto, manebunt anni 356. Erant autem tunc
de ætate tertia anni 866. ab exordio quoque seculi, vsque
tunc fluxerant anni duo millia 809. Cum autem cepit re-
gnare Saul, erat annus 416. ab exitu de Ægypto, & de ætate
tertia erat annus 926. ab exordio seculi fluxerant anni duo
millia 869. hoc patet addendo 60. annos, qui fuerunt inter
principium iudicaturæ Heli, & regni Saulis, quorum quadra-
ginta pertinent ad Heli, & viginti ad Samuelem. Tempore
autem Heli filij Hectoris recuperauerunt Troiam, expulsi
inde nepotibus Anthenoris. Tempore autem Saulis acci-
dit quoddam bellum magnum, inter Israelitas, & Agarenos:
nam filij Gad pugnaverunt contra Agarenos, siue Arabes, &
preualuerunt contra eos, occupaueruntque magnam partem
terræ eorum, & pecora, vt patet 1. Paralipo. capitu. 5. Anno 15.
regni Saulis, qui erat annus ab exitu de Ægypto. 431. & de æta-
te tertia, erat annua 941. & ab exordio seculi fluxerant anni
duo millia 884. Ceperunt duo regna magna in terris, scilicet
regnum Corinthiorum, & Lacedæmoniorum. Tunc autem
apud Athenienses regnabat rex 17. nomine Codrus: de hoc
Eusebius in chronicis, & Vincentius. 3. lib. Speculi historia-
lis. De Codro rege dicit Valerius lib. quinto titul. 4. de pietate
erga parentes, & patriam: Codrus rex Atheniēsis, cum ingenti
hostium

D

E

F

Qua-
do ce-
perunt
regni
Corin-
thiorū

A
Lacedæmonio
Nota
De Co-
dra.
Quo
tempore
Homeri
et clau-
ruit.
Reges
Alba-
norū.
Reges
Roma-
norū.

hostium exercitu Attica regio debilitata, ferro, & igni vastaretur, diffidentia humani auxilij ad Apollinis Delphici oraculum confugit: & per legatos sciscitatus est, quo nam modo tam graue illud bellum discuti posset. Respondit Deus, ita finem ei fore, si ipse hostili manu occubuisset, quod quidem non solum in totis Atheniensium castris, sed etiam contrarijs percrebuit, eoque factum est, ut ediceretur, ne quis Codri corpus vulneraret: ideo postquam cognouit, depositis insignijs Imperij, familiarem cultum induit, ac pabulantium hostium globo sese obiecit, vnumque ex his falce percussus in cædem suam compulsi: cuius interitu ne Athenæ occiderent, effectum est, de hoc meminit Virgilius in 6. Æneidos, dicens: & iurgia Codri. Hoc tempore, ut quibusdam placet, Homerus poetra excellentissimus græcorum poetarum fuit, sed alij aliter sentiunt. Hoc tempore regnabat apud Italiam quartus rex Albanorum, nondum constituta vrbe Roma, & iste erat Syluius Æneas filius Posthumi: nam primus horum regum, a quo Romanorum origo cœpit, fuit Æneas, de bello Troiano fugiens. Secundus rex fuit Ascanius filius Æneæ, & Creusa, qui regnavit in Albania, ipse enim vibem illam condidit, ut ferunt. Tertius rex fuit Posthumus Æneæ, scilicet quidam filius eius, qui natus est mortuo Æneæ, & hic posthumus vocabatur. Isti tres regnauerant in Italia, antequam Saul regnaret in Israël. Quartus rex Itolorum, qui Latini dicti sunt, fuit Syluius Æneas filius Posthumi: & iste regnare cœpit regnante Saule, de hoc dicitur in Historia scholastica: In diebus illis apud Latinos quartus regnavit Siluius Æneas, filius Posthumi. Alia tamen historia quartum ponit Syluium Latinum vterinum fratrem Posthumi, & quintum Syluium filium Æneæ. His temporibus Homerum fuisse, quidam dicunt, de quo magna dissonantia est apud veteres. Crites ponit eum ante descensum Heraclidarum in Peloponnesum urbem: Eristenes centesimo anno à captiuitate Troiæ: Aristaleus, & Philodorus, tempore emigrationis Ionice: Apollodorus Atheniensis, anno 344. post destructam Troiam. Alij autem tempore modico, antequam Olympiades inciperent. Alij autem ponunt Homerum ante tempora ista. Alij autem multo post, scilicet, sub Iosaphat rege Iudæ. Iste enim duos libros excellentissimos totius operis sui edidit, scilicet Iliadem, in qua de bello Troiano agitur, & Odysseam, quæ de laudibus, & gestis Vlyssis conscripta est: de hoc ait Valerius libro nono, capitulo de mortibus non vulgaribus. Homerus cum in quadam insula quæstionem sibi à piscatoribus propositam soluere non valeret, præ amaritudine cordis mortuus est. Anno decimoquinto regni Saulis, de quo supra dicebatur, cœpit regnare apud Lacedæmonios, qui sunt in Græcia, & vocantur nunc Constantinopolitani, rex primus nomine Euristeus, & regnavit annis quadraginta duo. Post hunc verò regnavit Ægis, anno vno. Post quem tertius regnavit Scretatus annis trigintaquinque. Quartus Labotes annis triginta-

D
Reges
Corin-
thiorū

septem. Quintus Doustus, annis vigintinouem. Sextus Agestilaus, annis quadragintaduo. Septimus Archelaus, annis sexaginta. Octauus Theletus, annis quadraginta. Nonus Chalamones, & in hoc reges Lacedæmoniorum defecerunt, scilicet anno Azaria regis quadragesimo secundo, qui & Ozias dictus est. Deinde transfuit genus Lacedæmoniorum ad alterum genus principatus. Anno prædicto decimoquinto Saulis, cœpit regnum Corinthiorum: quorum primus rex fuit Aletes, regnans annis 35. Secundus fuit Chiron regnans annis 37. Tertius Agelas, regnans annis triginta septem. Quartus Plinius, regnans annis 35. Quintus Battis, regnans annis 35. à quo reges Batti cognominati sunt, Sextus Agelas, regnans annis triginta. Septimus Endimius, regnans annis vigintiquinque. Octauus Aristomedes, regnans annis triginta septem. Nonus Agemon, regnans annis sexdecim. Decimus Alexander, regnans annis vigintiquinque. Undecimus Thalestes, annis duodecim regnans: tunc Corinthiorum reges defecerunt, verique est terra ad alterum genus principatus: & hoc fuit anno Azaria regis Iudæ. 41. & sic regnum Corinthiorum, & Lacedæmoniorum totaliter æqualia fuerunt, quia ambo cœperunt anno quintodecimo regni Saulis, & ambo finita sunt anno 41. regis Ozia: Et fuit duratio istorum regnorum, quasi 290. annis: quod patet computando tempora regum, ut scriptum est. De his Eusebius Cæsariensis in chronicis. Anno, quo mortuus est Saul, finita est tertia ætas seculi, habens annos. 840. & cœpit ætas quarta in Dauid: de hoc Vincentius tertio libro speculi historialis. Eodem anno regnabat apud Lacedæmonios primus rex Eurisleus, & apud Corinthios primus rex Aletes: Anno autem quinto regni vtriusque mortuus est Saul: quod patet, quia isti duo reges cœperunt regnare anno quintodecimo regni Saulis, ut dictum est: Saul autem solum viginti annis regnavit, ut ait Iosephus sexto antiquitatum.

E

GEST A temporum sub Heli, Samuele, Saule, & calamitates, atque prosperitates sibi vicissim succedentes populi Iudaici. hic primus liber nobis descripsit: in cuius expositione literali tantum, usque nunc pro viribus insudauimus: Si quid autem ex ignorantia, quæ nobis connata est, aut ex multiloquio. In quo, iuxta Salomonem, raro peccatum deest, deliquimus, habet benignus lector, quod misericorditer ignoscat, & charitativè corrigat. A Emulatoribus verò, singulis opusculis meis, ad lacerandum, caninoque more, & iracundo corrodendum, viam omnino modo praeclusam esse volo.

C
F

Finis Lib. I. Regum.

